Andrei Muraru (coordonator),
Clara Mareş, Dumitru Lăcătuşu, Cristina Roman,
Marius Stan, Constantin Petre, Sorin Cucerai

DICȚIONARUL PENITENCIARELOR DIN ROMÂNIA COMUNISTĂ (1945-1967)

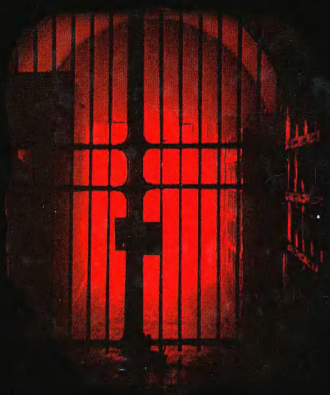

Institutul de Investigare
a Crimelor Comunismului în România

POLIROM

Referenţi ştiinţifici: Ioan Ciupea, Dorin Dobrincu, Robert Fürtös

Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România
Preşedinte: Marius Oprea
Director General: Stejărel Olaru
Secretar General: Lucia Hossu-Longin
www.crimelecomunismului.ro

© 2008 by Editura POLIROM

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33, O.P. 37;
P.O. BOX 1-728, 030174

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:

Dicţionarul penitenciarelor din România comunistă: (1945-1967) / Andrei Muraru (coord.), Clara Mareş, Dumitru Lăcătuşu, ...; studiu introd. de Cristina Roman; postf. de Marius Oprea. – Iaşi: Polirom, 2008

ISBN 978-973-46-0893-5

I. Muraru, Andrei (coord.)
II. Mareş, Clara
III. Lăcătuşu, Dumitru
IV. Roman, Cristina (pref.)
V. Oprea, Marius (postf.)

343.8(498)"1945/1967"

Printed in ROMANIA

Andrei Muraru (coordonator),
Clara Mareş, Dumitru Lăcătuşu, Cristina Roman,
Marius Stan, Constantin Petre, Sorin Cucerai

DICŢIONARUL PENITENCIARELOR DIN ROMÂNIA COMUNISTĂ (1945-1967)

Studiu introductiv de Cristina Roman

Postfaţă de Marius Oprea

POLIROM
2008

Contribuţia autorilor:

Andrei Muraru: Aiud, Bacău, Botoşani, Buzău, Caransebeş, Codlea, Dej, Dumbrăveni, Iaşi, Oradea, Timişoara, Vaslui
Clara Mareş: Balta Brăilei, Canalul Dunăre-Marea Neagră
Dumitru Lăcătuşu: Bacurile-închisori din Delta Dunării (Balta Brăilei), Băndoiu (Balta Brăilei), Brad, Bucureştiul şi împrejurimile, Caracal, Carasu (Canalul Dunăre-Marea Neagră), Cernica, Chilia Veche (Balta Brăilei), Galaţi, Jilava, Mărculeşti, Oneşti, Oraviţa, Perieţi, Periş, Râmnicu Sărat, Sighet, Slobozia, Târgovişte, Tecuci, Văcăreşti, Zalău, Zlatna
Cristina Roman: Făgăraş, Giurgeni (Balta Brăilei), Minele de plumb, Sfântu Gheorghe, Vlădeni (Balta Brăilei)
Marius Stan: Braşov, Cluj, Colibaşi, Dăeni (Balta Brăilei), Gherla, Hârşova/Vadul Oii (Balta Brăilei), Mărgineni, Piteşti, Slatina, Stoeneşti (Balta Brăilei), Suceava, Târgşor, Târgu-Ocna, Turda
Constantin Petre: Alba-Iulia, Arad, Brăila, Craiova, Deva, Focşani, Lugoj, Ocnele Mari, Ploieşti, Satu Mare, Sibiu, Târgu-Jiu, Târgu-Mureş, Tichileşti, Tulcea, Turnu-Măgurele, Turnu-Severin
Sorin Cucerai: Miercurea-Ciuc, Mislea

Prezentarea autorilor

Andrei Muraru (n. 1982, Iaşi) a absolvit Facultatea de Istorie a Universităţii „Al.I. Cuza" din Iaşi (2005) şi programul de master „Românii şi Europa" desfăşurat în cadrul aceleiaşi universităţi (2007). A participat la diferite conferinţe, şcoli de vară şi *workshop*-uri şi a fost bursier Erasmus-Socrates la Aristotle University of Thessaloniki (Grecia). A publicat numeroase articole şi recenzii în reviste de specialitate precum *Anuarul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol"*, *Analele Ştiinţifice ale Universităţii „Al.I. Cuza"*, *Xenopoliana*, *Anuarul Centrului de Istorie a Transilvaniei*, *Anuarul Institutului Român de Istorie Recentă*, *Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România*, *Idei în Dialog*. Domeniile sale de interes sunt structurile de putere ale Partidului Comunist Român, politica de cadre, verificarea membrilor de partid, justiţia postbelică, regimul concentraţionar şi exilul în perioada comunistă. În prezent, Andrei Muraru este expert în cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România şi consilier al Directorului General al Arhivelor Naţionale.

Clara Mareş (n. 1977, Câmpina) a absolvit Facultatea de Istorie a Universităţii Bucureşti (1999) şi programul de master „Relaţii Internaţionale" al Centrului de Studii Euro-Atlantice al Universităţii Bucureşti (2001). Colaborator al Academiei Civice (2000, 2005) şi cercetător al Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii (2000-2005), a publicat numeroase articole în reviste şi lucrări de specialitate precum *Arhivele Securităţii*, *Dosarele Istoriei*, *Analele Sighet*, *Anuarul Institutului de Istorie Recentă*, *Şcoala Memoriei*, *Observator cultural*, *Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România*. Este coautoare a volumului *Membrii C.C. al P.C.R. 1945-1989. Dicţionar* (Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2004) şi a contribuit la selecţia documentelor pentru volumul *Nicu Steinhardt în dosarele Securităţii (1959-1989)* (Editura Nemira, Bucureşti, 2005). Domeniile sale de interes sunt evoluţia şi structura Securităţii, regimul concentraţionar comunist, urmărirea elitelor culturale de către Securitate, persecutarea scriitorilor în timpul regimului comunist. În prezent, Clara Mareş este expert în cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Dumitru Lăcătuşu (n. 1982, Râmnicu Vâlcea) a absolvit Facultatea de Istorie a Universităţii Bucureşti (2005) şi programul de master „Istoriografie şi Istoria Culturii" la aceeaşi universitate (2007). A publicat studii în *Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România* şi în volumul „Experimentul Piteşti. 2007" (în curs de apariţie). Domeniile sale de interes sunt regimul concentraţionar ante- şi postbelic, ideologia comunistă, sistemul educaţional comunist, represiunea în regimurile totalitare, politica de cadre a Partidului Comunist. În prezent, Dumitru Lăcătuşu este expert în cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Cristina Roman (n. 1976, Zimnicea), doctorand al Facultăţii de Istorie a Universităţii Bucureşti, a absolvit Facultatea de Istorie (1998) şi programul de master „Relaţii Internaţionale" la aceeaşi universitate (2001). A publicat o serie de articole şi recenzii în reviste de specialitate

precum *Dosarele Istoriei*, *Arhivele Totalitarismului*, *Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România*. A colaborat la editarea dicţionarului biografic *Mecanisme represive în România (1945-1989)*. Domeniile sale de interes sunt mişcarea de rezistenţă anticomunistă, regimul concentraţionar comunist, începuturile Partidului Comunist în România, relaţiile internaţionale în perioada Războiului Rece. În prezent, Cristina Roman este expert în cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Marius Stan (n. 1982, Braşov), a absolvit Facultatea de Ştiinţe Politice a Universităţii Bucureşti (2005) şi programul de master „Politică europeană şi românească" la aceeaşi universitate (2007). A fost bursier al statului român în Republica Sârbă (Facultatea de Studii Politice a Universităţii din Belgrad) şi a participat la conferinţe şi *workshop*-uri interne şi internaţionale. Este redactor-şef al revistei de cultură politică *Conservatorul* şi autor a numeroase articole publicate în presa centrală (*Academia Caţavencu*, *Dilema*, *Evenimentul Zilei*) şi în reviste de specialitate (*Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România*, *Xenopoliana*, *Conservatorul*). Domeniile sale de interes sunt politicile generale şi particulare ale regimului comunist românesc, regimul concentraţionar comunist, studiile de tranzitologie şi de politică comparată. În prezent, Marius Stan este expert în cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Constantin Petre (n. 1968, Bălceşti, jud. Vâlcea) a absolvit Facultatea de Istorie a Universităţii Bucureşti (1997) şi este doctorand al Facultăţii de Filozofie a Universităţii Bucureşti. A publicat articole şi studii în reviste sau volume precum *Anuarul Muzeului Satului „Dimitrie Gusti"*, revista *Astra*, revista *Ianus*, fiind coautor la volumul *Experienţe carcerale în România comunistă* (Editura Polirom, Iaşi, 2007). Domeniile sale de interes sunt: ideologia comunistă, regimul concentraţionar comunist, antropologia politică. În prezent, Constantin Petre este expert în cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Sorin Cucerai (n. 1967, Bucureşti) a absolvit Facultatea de Filozofie a Universităţii Bucureşti (1996). Este coautor al „Listei lui Secu" – o listă cu numele a peste 1 500 de ofiţeri ai fostei Securităţi – publicată în *Academia Caţavencu*. A publicat studii şi articole în volume colective (*Dicţionar de scrieri politice fundamentale*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2000; *Ethical Boundaries of Capitalism*, Ashgate, Londra, 2005), precum şi în revistele *Interval*, *Polis*, *Journal of Libertarian Studies* şi *Idei în Dialog*. În prezent, Sorin Cucerai este expert în cadrul Institutului Cultural Român.

Acest volum este dedicat tuturor celor care au trecut prin închisorile şi lagărele României; pentru cei morţi, spre pomenire, pentru cei vii, spre aducere-aminte.

În loc de prefață

1. De ce un dicționar al penitenciarelor?

Încercări de a studia sistemul concentraționar al României comuniste din perioada 1945-1964 au existat imediat după decembrie 1989. În lipsa unei literaturi istorice dedicate acestui subiect, foștii deținuți politici, care au trecut prin mașinăria totalitară, au început să-și publice memoriile, fiind vorba uneori de literatură de sertar, alteori de redescoperirea unui sentiment de a fi utili societății postcomuniste, prin recuperarea memoriei. În plus, în 1993, în cadrul Academiei Române a apărut Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, instituție care a încercat să importe și la București modelul institutului „Hannah Arendt", de la Dresda, pentru cercetarea totalitarismului. În paralel, Fundația Academia Civică a avut un rol foarte important, publicând colecția „Analelor Sighet", precum și sinteze sau memorii ale foștilor deținuți închiși pe criterii politice. În a doua jumătate a anilor '90, au apărut o serie de cercetători care s-au ocupat de această problemă, pentru ca mai apoi să regăsim numeroase documente, legate fie de sistemul penitenciar, fie de anchetele Securității, în volumele editate de Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității.

Rețeaua de „case ale morții", care a fost constituită începând cu anul 1945, odată cu preluarea puterii de către comuniști, dar mai ales imediat după 1948, când deciziile și ordinele Ministerului Afacerilor Interne au schimbat structura Direcției Generale a Penitenciarelor, trebuie astăzi dezvăluită. Necesitatea unor studii serioase care să delimiteze etapele represiunii, condițiile de exterminare a deținuților politici, particularitățile sistemului etc., contribuind cu informații consistente și utile cu privire la regimul de detenție, se face mai mult ca oricând simțită. Cu atât mai mult cu cât martorii, victime și călăi deopotrivă, dispar și, odată cu ei, mărturiile directe. Proiectele de recuperare a memoriei au fost inițiate pe cale instituțională (de exemplu, Institutul de Istorie Orală de la Cluj-Napoca) sau individuală, de către diferiți cercetători. În aceste condiții, alături de mărturiile orale și de alte studii de specialitate, documentele de arhivă, atâtea câte au fost accesibile în ultimii ani, trebuie puse în valoare în scopul elaborării unor lucrări de calitate care să trateze fiecare unitate componentă a sistemului penitenciar comunist. Prezentarea penitenciarelor în forma unor micromonografii reprezintă o întreprindere nu tocmai simplă, pentru că este dificil să se mențină echilibrul între o anume obiectivitate a istoricului și apelul la discursul moralizator, victimizant și partizan.

În ultimii ani, puține lucrări s-au ocupat de tratarea fiecărei părți a sistemului concentraționar. Desigur, cel mai semnificativ exemplu în acest sens îl constituie antologia de texte referitoare la închisoarea Sighet[1]. În rest, în afară de lucrările cu caracter general, care expediau în câteva rânduri marile închisori ale regimului totalitar (Aiud, Gherla sau Jilava), sau de studiile dedicate fenomenului reeducării de la sfârșitul anilor '40 și începutul anilor '50, nu există astfel de monografii pentru zecile de închisori ale sistemului carceral românesc. Nu ne

1. Romulus Rusan (coord.), *Memoria închisorii Sighet*, Fundația Academia Civică, București, 1999.

putem imagina o istorie a comunismului românesc fără microistoriile care compun acest univers concentraţionar. Microistoriile produc, ele însele, modalităţi de interpretare şi de definire a sistemului. Dincolo de orice dezbatere la nivel general, „povestea" sistemului trebuie să înceapă, credem, cu o discuţie despre fiecare închisoare în parte. Puţini sunt cercetătorii care cunosc amănunte în legătură cu istoricul penitenciarelor din România. Am putea spune că subiectul este unul nepopular, din cauza efortului considerabil (incursiuni în istoria modernă, parcurgerea atentă a memorialisticii, întocmirea unui inventar complet al aspectelor care trebuie urmărite etc.) şi a penuriei surselor, mai ales într-o ţară care nu are cultura memoriei şi grija pentru reconstituirea trecutului recent.

Sistemul penitenciar din România comunistă a reuşit să transforme sute de mii de oameni în victime, aşa cum, de altfel, s-a întâmplat în tot spaţiul controlat de sovietici. Pornind de la clasificarea unităţilor de detenţie şi încheind cu deciziile şi directivele MAI referitoare la regimul celor închişi, sistemul a aplicat o politică de extremism social, de lichidare fizică prin asasinate, întemniţare sau muncă forţată a unor largi categorii sociale, sub lozinca „luptei de clasă". Exterminarea intenţionată a deţinuţilor politici a fost organizată de conducerea Partidului Comunist şi pusă în aplicare de organele Ministerului Afacerilor Interne, implicit de funcţionarii Direcţiei Generale a Penitenciarelor. Temuta închisoare a fost pentru mulţi dintre semenii noştri ultima casă, pentru alţii, mormânt, pentru cei mai mulţi, înăbuşirea oricărui ideal de libertate şi bunăstare. Interogarea surselor fostei Direcţii Generale a Penitenciarelor se cere întreprinsă astăzi pentru a înţelege mecanismele fiecărei structuri în parte a sistemului, dar şi pentru a releva aspecte necunoscute din istoria fiecărei închisori. Este necesar să cercetăm fiecare loc de detenţie pentru a înţelege mai exact cum au fost ele organizate, cum arătau, cum se acţiona în interior, relevând astfel detalii care ar putea ajuta la reconstituirea imaginii societăţii din acei ani.

2. Descrierea proiectului

În august 2006, experţii Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România au intrat pentru prima dată în Arhiva Administraţiei Naţionale a Penitenciarelor (AANP, fosta Direcţie Generală a Penitenciarelor). Din primele analize a reieşit în mod clar că, deşi după 1990 la această arhivă mai avuseseră acces şi alţi cercetători, AANP reprezintă o sursă extrem de valoroasă pentru elaborarea unor studii despre sistemul carceral comunist. Foarte pe scurt, aşa s-a născut proiectul *Dicţionarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*. Iniţiativa acestui proiect aparţine tinerilor cercetători de la IICCR, în special Clarei Mareş care şi-a adus un aport considerabil la realizarea lui.

În scurt timp, s-a pus la un punct un plan de valorificare a informaţiilor din arhiva AANP, s-au făcut scheme de lucru şi s-a decis elaborarea unei lucrări-dicţionar pentru prezentarea unităţilor carcerale. Următorul pas a fost identificarea autorilor, a surselor şi a unei metodologii de lucru. Cel mai important instrument de lucru a fost *Istoricul penitenciarelor*, o prezentare-tip elaborată pentru majoritatea unităţilor carcerale de către angajaţii DGP, în 1967. Lucrările consultate au fost de un real ajutor pentru autorii *Dicţionarului*, deşi informaţiile care vizează perioada comunistă sunt puţine în raport cu aşteptările noastre (legate de detenţia persoanelor încarcerate pe motive politice, de condiţiile de detenţie, de evenimentele deosebite, abuzuri etc.). În plus, astfel de lucrări nu au fost întocmite pentru toate închisorile româneşti. Acesta este şi motivul pentru care am limitat studiile noastre la perioada 1945-1967. De asemenea, în 1967 a fost întocmit şi aprobat un plan de reprofilare a unităţilor carcerale de pe teritoriul României. Anul 1945 este considerat astăzi momentul instalării comunismului în România, odată cu impunerea guvernului condus Petru Groza, în martie. Tot în acel an au fost organizate cele mai multe dintre lagărele de internare care au funcţionat în România, în baza Convenţiei de

Armistițiu, în perioada 1945-1948. Desigur, unii critici ar putea opina că o împărțire mai rezonabilă s-ar fi limitat cronologic la intervalul 1945-1964, anul în care au fost emise, de către Consiliul de Stat al RPR, ultimele decrete de grațiere a persoanelor condamnate pentru infracțiuni politice. Cu toate acestea, așa cum se poate observa în majoritatea textelor, și după 1964 au existat deținuți politici în închisorile românești, chiar dacă nu într-un număr atât de mare ca în perioada anterioară.

În alcătuirea listei unităților penitenciare incluse în volum am pornit de la locațiile deja cunoscute, marile temnițe ale sistemului penitenciar, completând apoi lista în funcție de natura și importanța fiecărei unități în parte. De un real ajutor ne-a fost lista alcătuită (cu harta aferentă) de Academia Civică[1]; date utile au fost extrase și din documentele din arhiva DGP, din memorii, din studiile și cercetările realizate până astăzi. Nu avem pretenția că în acest volum am prezentat toate centrele de detenție de pe teritoriul României din perioada 1945-1967: pentru cele mai mărunte și mai puțin însemnate, în raport cu numărul și categoria deținuților închiși aici, nu există astăzi informații certe. De fapt, credem că o listă completă este astăzi aproape imposibil de realizat, câtă vreme chiar conducerea DGP recunoștea, într-un document din 1958, că nu mai exista o listă la zi, o evidență, a centrelor de detenție. Pe lângă penitenciare, în volum au fost incluse și colonii sau unități de muncă, centre de anchetă (în București), bacuri mobile și fixe (în Delta Dunării), dar și lagăre de internare, centre de triere sau deportare și locațiile de domiciliu obligatoriu. În definitiv, toate aceste forme de detenție au urmărit izolarea deținuților, „reeducarea" și „pedepsirea" lor.

O atenție specială trebuie acordată termenului „lagăr", cuvânt care apare frecvent în studiile despre complexele de colonii și unități de muncă (Canalul Dunăre-Marea Neagră, Balta Brăilei). Termenul apare și în titulatura instituției care administra sistemul penitenciar din România: în intervalul 1953-1957, instituția se numea Direcția Penitenciare, Lagăre și Colonii de Muncă. Cu toate acestea, cu excepția lagărelor de internare din perioada 1945-1948, astfel de unități de detenție, așa cum sunt ele definite în literatura de specialitate[2], nu au funcționat niciodată pe teritoriul României. Într-o notă-raport din 27 mai 1959 adresată generalului-colonel Alexandru Drăghici, ministru de Interne la acea vreme, directorul general al DGPCM, colonelul Vasile Lixandru preciza că în România „nu s-au putut organiza niciodată lagăre, ci întotdeauna au fost organizate numai colonii de muncă"[3]. Generic, în lipsa unei definiții general acceptate, unii autori au caracterizat *lagărele de muncă* drept unități administrative în sistem penitenciar, cu deținuți și existență nedeterminată. În subordinea acestor forme de organizare concentrațională puteau să existe mai multe *secții* și *puncte de lucru*, având drept centru administrativ lagărul de muncă de care aparțineau.

3. Structura volumului

Dicționarul penitenciarelor din România comunistă își propune să prezinte o istorie a unităților penitenciare care au funcționat pe teritoriul României în perioada 1945-1967, fiind practic *prima monografie completă a sistemului carceral comunist.*

1. Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, 2006, pp. 219-224, accesibil online la adresa http://www.presidency.ro (22.12.2006).
2. Oferim aici doar câteva indicii pentru o delimitare conceptuală: Richard Pipes, *Scurtă istorie a revoluției ruse*, Editura Humanitas, București, 1998, *passim*; Jeroen Brouwers, *Roșu ucigaș*, Editura Univers, București, 2006, *passim*; Joel Kotek, Pierre Rigoult, *Secolul lagărelor*, traducere din franceză de Nicolae Constantin, Editura Lucman, București, 2002, pp. 14-15; Hannah Arendt, *Originile totalitarismului*, Editura Humanitas, București, 2006, p. 545.
3. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1962, inv. sub nr. 13, f. 130.

Studiul introductiv, semnat de Cristina Roman şi intitulat „Represiune şi regim concentraţionar în România comunistă (1945-1967)", constituie o analiză a evoluţiei legislaţiei şi reglementărilor referitoare la funcţionarea sistemului penitenciar din România în perioada 1945-1967. Într-o primă fază, autoarea prezintă succint începutul şi instrumentele represiunii din România comunistă. Apoi, cititorul este informat asupra legislaţiei represive din timpul regimului lui Gheorghe Gheorghiu-Dej (legislaţia cu caracter politic şi legislaţia secretă). Urmează apoi prezentarea sistemului penitenciar din România comunistă, care insistă pe evoluţia structurii DGP, legislaţia privind sistemul carceral, tipurile de unităţi de detenţie, formarea cadrelor, regimul penitenciar, condiţiile de detenţie, regimul de pază şi pedepesele aplicate, formele „reeducării". În următoarele trei secţiunile ale studiului, autoarea a abordat chestiunea lagărelor (concept, taxonomie, organizare şi funcţionare), a coloniilor de muncă (legislaţie, viaţă cotidiană) şi a coloniilor de minori din prima perioadă a regimului comunist. Ultima parte a cercetării a fost dedicată, fără a intra în polemicile recente, dimensiunii represiunii din România comunistă.

Prezentarea în ordine alfabetică a studiilor despre fiecare unitate carcerală în parte oferă cititorului posibilitatea de a alege varianta de lectură a textelor. În acelaşi timp, dicţionarul oferă numeroase amănunte şi detalii, unele inedite, altele deja cunoscute, despre temniţele comuniste.

Textele despre unităţile carcerale prezentate în volum acoperă perioada 1945-1967, dar au fost introduse şi detalii importante pentru perioda anterioară anului instalării comunismului. De asemenea, uneori, în texte apar şi amănunte care depăşesc pragul anului 1967. În structura studiilor am ales o prezentare simplă a unităţilor penitenciare. Înainte de toate, am procedat la localizarea unităţilor carcerale, prezentând în câteva rânduri detalii geografice şi topografice. Apoi, în funcţie de informaţiile disponibile, am elaborat o secţiune intitulată „Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945". Aceasta cuprinde amănunte despre perioada scursă de la înfiinţarea penitenciarului până la venirea comuniştilor la putere: condiţiile privind apariţia unităţii de detenţie, particularităţi, detalii despre construcţia clădirii (anexe, numărul de celule, arhitectura), capacitate, categoriile de persoane încarcerate, condiţiile de detenţie, punctele de lucru etc. Apoi, cea mai importană parte a studiilor – „(Unitatea de detenţie) ca penitenciar comunist" – tratează istoricul locului de detenţie în perioada comunistă (până în 1967). În această parte am avut în vedere tipul închisorii, secţiile existente, atelierele de lucru, categoriile de deţinuţi, capacitatea (ca număr maxim şi minim, dacă există date în acest sens), regimul de detenţie aplicat (regimul alimentar, asistenţa medicală, tratamentul aplicat celor încarceraţi, drepturile deţinuţilor, contactele cu exteriorul), condiţiile de pază şi escortă, date despre cimitire sau gropi comune, abuzurile comise, izolarea, evenimentele deosebite (sinucideri, greve, evadări), utilizarea la muncă a deţinuţilor (scopul şi finalitatea muncii deţinuţilor) personalităţile închise aici etc. Acolo unde a fost cazul, am creat o secţiune specială, denumită „Reeducarea". Aceasta oferă detalii despre acţiunea în sine, cu toate amănuntele caracteristice acestui fenomen. În final, secţiunea „Conducerea penitenciarului" cuprinde numele tuturor directorilor şi comandanţilor penitenciarului, în ordine cronologică. De asemenea, dacă au existat informaţii suplimentare despre aceştia sau despre alte persoane (gardieni, locţiitori, ofiţeri politici), ele au fost incluse în secţiune. Cu unele excepţii, am respectat limitările cronologice impuse de proiect (1945-1967).

După cum se poate intui, structura prezentată mai sus nu a putut fi respectată pentru toate studiile. Din cauza penuriei documentare sau, dimpotrivă, datorită bogăţiei de informaţii, specificului unităţii carcerale respective sau din alte motive care ţin de gruparea datelor, au existat cazuri când textul a fost „spart" de mai multe subtitluri. Spre exemplu, situaţia specială a Canalului Dunăre-Marea Neagră şi a Bălţii Brăilei a determinat recurgerea la diferite excepţii care vizează structura textului.

În finalul volumului am ales să prezentăm o serie de imagini care ni s-au părut elocvente, extrase din arhive sau din diferite materiale fotografice şi video. De asemenea, pentru edificarea cititorului cu privire la sursele consultate, am alcătuit o bibliografie selectivă.

4. Antecedente istoriografice, surse, metodologie

Pentru partea de istorie a sistemului penitenciar românesc, lucrările consultate, publicate de cercetătorii care s-au ocupat de acest subiect, au fost puține. Dintre acestea, amintim volumul lui Radu Ciuceanu[1], cel al lui Ion Bălan[2], antologia de texte coordonată de Ruxandra Cesereanu[3], cartea lui Dennis Deletant[4], dar și unele documente din volumul *Banalitatea răului* al lui Marius Oprea[5], alături de alte date extrase dintr-o lucrare aflată în manuscris[6] a acestui istoric. Amănunte importante am extras și din cartea Ruxandrei Cesereanu[7] despre memorialistica gulagului de la noi, precum și din revistele *Arhivele Totalitarismului* și *Memoria* sau din colecția *Analele Sighet*. De asemenea, am consultat numeroase articole referitoare la subiect. Foarte numeroase au fost volumele de memorii, pe care, din lipsă de spațiu, nu le mai amintim aici, ele regăsindu-se în notele lucrării, precum și în bibliografie. Din literatura memorialistică mai semnalăm interviurile cu foști deținuți politici, aflate în diferite arhive, personale sau instituționale. De un real ajutor ne-a fost *Raportul Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România*[8]. Pentru subiectul în sine, istoricul penitenciarelor din România, contribuțiile sunt aproape inexistente, penuria istoriografică fiind, din păcate, un fapt constatat și amendabil.

Un astfel de demers nu poate aduce cu sine amănunte semnificative fără apelul la surse. Așadar, ne-am concentrat atenția în primul rând asupra Arhivei Administrației Naționale a Penitenciarelor (fondurile „Secretariat", „Pază și Regim" și „Cadre"). Analiza noastră se bazează în cea mai mare parte pe documente inedite. Am consultat mii de pagini redactate în perioada 1945-1967. De asemenea, am avut acces la numeroase documente din arhiva CNSAS, în special la dosarele de obiectiv pentru penitenciare. Informații importante au fost extrase și din diversele fonduri aflate la Arhivele Naționale Istorice Centrale. Un alt instrument de lucru extrem de util a fost constituit de informațiile provenite de la Open Society Archives – RFE Research Institute[9]

1. Radu Ciuceanu (coord.), *Regimul penitenciar din România (1940-1962)*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2001.
2. Ion Bălan, *Regimul concentraționar din România (1945-1964)*, Editura Fundației Academia Civică, București, 2000.
3. Ruxandra Cesereanu (coord.), *Comunism și represiune în România. Istoria tematică a unui fratricid național*, Editura Polirom, Iași, 2006.
4. Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, Fundația Academia Civică, București, 2006.
5. Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente (1949-1989)*, studiu introductiv de Dennis Deletant, Editura Polirom, Iași, 2002.
6. Marius Oprea, „Bastionul cruzimii. Documente privind represiunea comunistă" (în manuscris).
7. Ruxandra Cesereanu, *Gulagul în conștiința românească. Memorialistica și literatura închisorilor și lagărelor comuniste (eseu de mentalitate)*, Editura Polirom, Iași, 2005.
8. În fapt, *Raportul final* al Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România a fost consultat în diferite variante online și în varianta tipărită apărută sub egida R.A. Monitorul Oficial. După redactarea celei mai mari părți a volumului, în noiembrie 2007 a apărut și o variantă extinsă a *Raportului final* (editori: Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrincu, Cristian Vasile, ediție revăzută și îmbunătățită, Editura Humanitas, București, 2007), care, din lipsă de timp, nu a mai putut fi consultată.
9. RFE Research Institute era un institut de cercetări finanțat de Radio Europa Liberă, un fel de agenție de presă. Practic, în anii '50, acest institut era singura structură de gen din Europa Occidentală care prelucra instituțional informația despre Europa de Est și spațiul sovietic. Angajații săi sintetizau datele obținute pe diferite canale (presa scrisă și audio, relatări directe, broșuri etc.) sub forma unor rapoarte tematice. Majoritatea rapoartelor din anii '50, care făceau referire la detenția politică din România, erau preluate de la diferite persoane care, după ce

(arhivă preluată în custodie în 1995). Cele mai multe în limba română, dar şi în engleza sau germană, aceste rapoarte referitoare la închisorile şi deţinuţii politici din Romania conţin date interesante, care provin chiar de la martorii oculari.

Din punct de vedere metodologic, lucrarea noastră se bazează pe analiza documentului. Înainte de orice, am urmărit, cu preponderenţă, sursele, documentele redactate de diferitele instituţii ale statului totalitar. Am plecat de la premisa că o abordare sistematică şi coerentă, detaliată şi analitică este de preferat pentru cercetarea noastră. Suntem, de asemenea, conştienţi de faptul că documentele din diferite arhive nu pot fi decriptate fără apelul la memorialistică şi la istoriografia problemei. Documentul de arhivă nu poate fi transformat în obiect în sine. El devine o sursă de informaţie doar atunci când oferă date suplimentare, trebuind corelat cu alte tipuri de surse. Demersul însuşi ne-a impus să facem din coerenţa discursului istoric o caracteristică esenţială a acestui volum.

Referitor al surse, trebuie să precizăm că autorii nu au consultat toată memorialistica existentă. Pe lângă faptul că informaţiile nu puteau fi integrate în totalitate în studiile unui volum (limitate sub aspectul întinderii), mai trebuie spus că multe lucrări de acest gen sunt inaccesibile din cauza tirajelor reduse. De asemenea, din raţiuni metodologice, am ales să integrăm doar acele surse care interesează direct problematica abordată.

5. Mulţumiri

Realizarea acestui volum ar fi fost imposibilă fără implicarea totală a unor persoane devotate şi fără sprijinul unor colegi şi prieteni. Înainte de toate, trebuie să mulţumim Clarei Mareş, sufletul acestui proiect, care a conceput acest volum şi a făcut demersuri susţinute pentru ca el să poată fi alcătuit. În mai 2006, în familia Clarei a venit un nou membru, motiv pentru care nu a mai putut continua coordonarea acestui proiect. Îi mulţumim Clarei pentru efortul depus şi pentru încurajări. De asemenea, mulţumiri speciale îi datorăm colegei noastre Raluca Grosescu, fără sprijinul căreia, cu siguranţă, acest volum nu ar fi fost posibil. Încurajările, sugestiile, lectura numeroaselor texte, criticile pertinente şi sfaturile utile ne îndreptăţesc să o aşezăm pe Raluca alături de cei mai inimoşi susţinători ai proiectului.

Un rol important în realizarea volumului l-au avut referenţii Ioan Ciupea, Dorin Dobrincu şi Robert Fürtös. Le mulţumim pentru bunăvoinţă, spiritul academic şi asistenţa permanentă. De asemenea, mulţumiri îi datorăm lui Mihai Burcea pentru sugestii şi adnotări. Aceleaşi calde mulţumiri datorăm domnilor Cosmin Budeancă şi Mihail Bumbeş, a căror prezenţă am simţit-o întotdeauna alături. Se cuvine să amintim aici, pentru efortul depus, echipa de voluntari ai Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România, care, prin fişarea numeroaselor cărţi, au contribuit la redactarea textelor din acest volum.

Fotocopierea şi prelucrarea documentelor din arhivele ANP, CNSAS şi OSA nu puteau fi duse la bun sfârşit fără efortul susţinut al colegilor noştri: Ştefan Bosomitu, Cosmin Budeancă, Mihail Bumbeş, Mihai Burcea, Sorin Cucerai, Dan Draghia (căruia îi mulţumim şi pentru prelucrarea fotografiilor din anexe), Dumitru Lacătuşu, Clara Mareş, Constantin Petre, Cristina Roman, Florin Soare, Marius Stan – unii dintre ei coautori ai acestui volum. Mulţumim, de asemenea, şi amabililor colegi de la Secretariat (Cristina Bordaş, Roxana Ciuciucu, Mihai Mudere, Sabina Necula şi Iulia Vladimirov). Mulţumiri călduroase i se cuvin şi domnului Marius Stan pentru efortul depus în fotocopierea documentelor de la Budapesta. Mulţumim pe

reuşiseră să părăsească ţara, se aflau în diferite lagăre de refugiaţi din statele occidentale. Aceştia erau intervievaţi de colaboratorii RFE sau corespondau cu sediul de la München al instituţiei. (Mulţumim domnului Liviu Tofan pentru aceste explicaţii lămuritoare.)

această cale tuturor angajaţilor Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România, care, într-un fel sau altul, au contribuit la finalizarea acestui proiect. Din nou, se cuvine să apreciem efortul colegilor noştri Dumitru Lăcătuşu şi Marius Stan pentru contribuţiile aduse textelor referitoare la Balta Brăilei şi la Canalul Dunăre-Marea Neagră. De asemenea, suntem recunoscători lui Alin Mureşan şi celor care au lucrat asiduu la întocmirea indicelui (Constantin Petre, Adrian Sandu, Alexandru Matei, Constantin Vasilescu).

Accesul în arhiva fostei Direcţii Generale a Penitenciarelor şi, în definitiv, realizarea *Dicţionarului* se datorează şi conducerii AANP, căreia îi mulţumim călduros. De asemenea, mulţumim Editurii Polirom, în special domnilor Silviu Lupescu şi Viorel Bunduc, pentru solicitudine. Trebuie să mulţumim doamnelor Ştefana Bianu şi Lucia Hossu-Longin, care ne-au pus la dispoziţie materialele incluse în secţiunea de fotografii de la final. În acelaşi timp, apreciem disponibilitatea domnului Marius Oprea de a redacta postfaţa acestui volum, ca şi efortul pentru deschiderea arhivei ANP.

În final, autorii acestei cărţi doresc să mulţumească şi celor care, vrând-nevrând, fiind alături de noi în tot acest proiect, au făcut cunoştinţă cu experienţa tulburătoare a universului concentraţionar comunist. Suntem recunoscători familiilor noastre, rudelor, prietenilor şi tuturor celor care ne-au fost alături şi ne-au încurajat sau, pur şi simplu, ne-au suportat.

Andrei Muraru
februarie 2008

Lista abrevierilor

AANP – Arhiva Administraţiei Naţionale a Penitenciarelor
ACNSAS – Arhiva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii
AFDPR – Asociaţia Foştilor Deţinuţi Politici din România
AIICCR – Arhiva Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România
AIIO – *Anuarul Institutului de Istorie Orală*, Cluj-Napoca
AIIX – *Anuarul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol"*, Iaşi
ANIC – Arhivele Naţionale Istorice Centrale
ANP – Administraţia Naţională a Penitenciarelor
ASRI – Arhiva Serviciului Român de Informaţii
BPD – Blocul Partidelor Democratice
CAP – Cooperativă Agricolă de Producţie
CC – Comitetul Central
CEC – Casa de Economii şi Consemnaţiuni
CFR – Căile Ferate Române
CGM – Confederaţia Generală a Muncii
CNE – Comitetul Naţional de Eliberare
CNSAS – Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii
CP – Cod Penal
CR – contrarevoluţionar
CSS – contra securităţii statului
DC – drept comun
DGP – Direcţia Generală a Penitenciarelor
DGPCM – Direcţia Generală a Penitenciarelor şi Coloniilor de Muncă
DGPCUM – Direcţia Generală a Penitenciarelor, Coloniilor şi Unităţilor de Muncă
DGPLCM – Direcţia Generală Penitenciare, Lagăre şi Colonii de Muncă
DGSP – Direcţia Generală a Securităţii Poporului
DGSS – Direcţia Generală a Securităţii Statului
DJAN – Direcţia Judeţeană a Arhivelor Naţionale
DJM – Direcţia Justiţie Militară
DO – domiciliu obligatoriu
DRS – Direcţia Regională de Securitate
FN – fără număr (cu referire la dosare)
GAS – Gospodărie Agricolă de Stat
GOA – Grupul Operativ Aiud
HCM – Hotărârea Consiliului de Miniştri
IAS – Întreprindere Agricolă de Stat
IICCR – Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România
INST – Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului

MAI – Ministerul Afacerilor Interne
MAN – Marea Adunare Naţională
MFA – Ministerul Forţelor Armate
MI – Ministerul de Interne
MNRO – Mişcarea Naţională de Rezistenţă din Oltenia
MSV – muncă silnică pe viaţă
NKVD – *Narodnîi Komissariat Vnutrennih Del* („Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne")
ODCC – Organizaţia Deţinuţilor cu Convingeri Comuniste
ONU – Organizaţia Naţiunilor Unite
OSA – *Open Society Archives*
PCR – Partidul Comunist Român
PMR – Partidul Muncitoresc Român
PNL – Partidul Naţional Liberal
PNŢ – Partidul Naţional Ţărănesc
PSD – Partidul Social Demorcrat
RFE – *Radio Free Europe*
RPR – Republica Populară Română
RSR – Republica Socialistă România
SANEPID – *San*[*itarnaia*] *epid*[*emiologhiceskaia*]
SRI – Serviciul Român de Informaţii
SSI – Serviciul Special de Informaţii
UM – Unitatea Militară
URSS – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste
UTC – Uniunea Tineretului Comunist
UTM – Uniunea Tineretului Muncitoresc

Represiune şi regim concentraţionar în România comunistă (1945-1967)

Cristina Roman

1. Începutul şi instrumentele represiunii

Experimentul temniţelor şi al muncii forţate din coloniile comuniste a însemnat distrugerea clasei politice interbelice, eliminarea elitei intelectuale, încarcerarea unui număr mare de ţărani, dar şi de clerici ortodocşi şi catolici.

Falsificarea alegerilor din anul 1946 de către comunişti a fost un prim pas în lupta pentru acapararea puterii şi instaurarea „dictaturii proletare". Anul 1947 a reprezentat sfârşitul democraţiei în România. Valul de arestări, declanşat în primăvara acestui an în rândul membrilor şi simpatizanţilor partidelor democratice, a continuat în lunile iulie-august odată cu dizolvarea Partidului Naţional Ţărănesc. Acesta nu era decât începutul unui lung şir de reţineri ilegale care aveau să se deruleze pe întreg parcursul regimului dejist. Rezistenţa opusă colectivizării, naţionalizările, evacuările din locuinţe, campania declanşată împotriva intelectualilor au determinat creşterea numărului arestărilor şi internărilor în coloniile de muncă.

Treptat, începând cu anul 1948, la conducerea României s-a instalat un regim politic care urma modelul sovietic. Practic, perioada 1948-1949 a reprezentat momentul creării instituţiilor de represiune.

Prin Decretul nr. 221 din 30 august 1948 s-a înfiinţat Direcţia Generală a Securităţii Poporului, care a funcţionat formal ca departament al Ministerului Afacerilor Interne. Principala sa atribuţie, prevăzută în articolul 2 al decretului, a fost: „Apărarea cuceririlor democratice şi asigurarea securităţii RPR contra uneltirilor duşmanului din interior şi exterior"[1]. Ofiţerii de Securitate erau singurii care aveau competenţa de a instrumenta cazurile de infracţiune ce primejduiau „regimul democratic şi securitatea poporului". Securitatea era condusă de Gheorghe Pintilie, care deţinea şi funcţia de ministru adjunct de Interne, avându-i ca directori adjuncţi pe generalii Alexandru Nicolschi şi Vladimir Mazuru. Toţi trei erau agenţi ai serviciilor secrete sovietice[2].

---

1. Publicat în *Buletinul Oficial* al RPR, nr. 19 din 23 ianuarie 1949.
2. Dennis Deletant, *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej şi statul poliţienesc, 1948-1965*, traducere de Lucian Leuştean, cu o prefaţă a autorului pentru ediţia în limba română, Editura Polirom, Iaşi, 2001, p. 96.

O altă instituție a sistemului represiv comunist a fost Miliția, înființată prin Decretul nr. 25 din 23 ianuarie 1949. Potrivit articolelor 2 și 4, unele dintre atribuțiile sale erau: „Menținerea ordinii publice pe teritoriul RPR, apărarea proprietății socialiste prin asigurarea pazei la toate instituțiile de stat, ținerea evidenței persoanelor străine care intrau în țară"[1]. Sarcina de a emite permise de ședere în orașe a dat Miliției posibilitatea de a-i monitoriza pe „presupușii suspecți" și de a pregăti campania de deportări. Potrivit documentelor Securității, circa 60 000 de persoane au fost dislocate între 1949 și 1964; dintre acestea, 44 000 au fost persoane deportate din zona frontierei cu Iugoslavia[2].

2. Legislația represivă

2.1. Legislația represivă cu caracter public

Între anii 1949 și 1953, acțiunile represive dirijate de către Securitate, „brațul înarmat al partidului", au atins paroxismul. Era, de fapt, perioada de început a comunismului în România. Partidul Comunist trebuia să își consolideze poziția. Acest lucru se putea realiza doar prin anihilarea opoziției politice și timorarea unei mari părți a populației. În anii 1954 și 1955 s-a înregistrat un reflux al represiunii. Moartea lui Stalin, în martie 1953, dar și dorința României de a fi primită în cadrul ONU au determinat o oarecare relaxare. Din anul 1956, s-a trecut gradual la cea de-a doua perioadă de represiune, 1958-1960. Revolta din Ungaria (1956) a determinat guvernul de la București să adopte măsuri pentru prevenirea unor posibile reacții ale „dușmanilor democrației populare". Retragerea trupelor sovietice, în anul 1958, a avut un efect neașteptat: tocmai când Armata Roșie părăsea România, Gheorghiu-Dej relua campania de măsuri represive. El dorea să convingă Moscova de faptul că regimul comunist de la București putea funcționa și fără protecția oferită de prezența militarilor sovietici. Începând cu anul 1960, acțiunile represive au scăzut în intensitate, regimul Dej considerându-se stăpân pe situație. Decretele de grațiere și amnistiere – 79/24 februarie 1960 (820 grațiați), 454/1961, 295/21 aprilie 1962 (773 grațiați), 772/27 septembrie 1962 (1 462 grațiați), 5/3 ianuarie 1963 (2 543 grațiați), 176/9 aprilie 1964, 310/16 iunie 1964, 411/24 iulie 1964)[3] – au adus eliberarea deținuților politici care au reușit să supraviețuiască regimului de exterminare din închisori și colonii de muncă.

În căutare de legitimitate politică, guvernarea comunistă și-a creat propriile ei legi, care au oferit suport juridic măsurilor represive adoptate împotriva oricărei forme de opoziție. Legislația care a stat la baza represiunii comuniste declanșate în România epocii lui Dej a cunoscut fluctuații de la o etapă la alta, în funcție de condițiile politice interne și externe. Întotdeauna, în perioadele premergătoare arestărilor

1. Publicat în *Buletinul Oficial* al RPR, nr. 19 din 23 ianuarie 1949.
2. Smaranda Vultur, „Un trist bilanț: deportările din perioada stalinistă a comunismului românesc", în Ruxandra Cesereanu (coord.), *Comunism și represiune în România. Istoria tematică a unui fratricid național*, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 147.
3. *Ibidem*, p. 64.

efectuate în rândul foştilor demnitari din timpul guvernării antonesciene, al vârfurilor politice ale PNŢ şi PNL, al legionarilor, foştilor poliţişti şi jandarmi, erau operate modificări ale prevederilor Codului Penal.

La alineatul 1 al articolului 1 din „Dispoziţiile generale" ale Codului Penal modificat, publicat în *Buletinul Oficial* din 27 februarie 1948, era prevăzut principiul neaplicării retroactive a prevederilor penale: „Nimeni nu va putea fi pedepsit pentru o faptă care, în timpul când a fost săvârşită, nu era prevăzută de lege şi nici condamnat la alte pedepse sau supus la alte măsuri de siguranţă"[1]. Aplicarea retroactivă era dispusă în Codul Penal din 1948 numai în cazul unor măsuri de siguranţă care puteau însoţi sau înlocui pedepsele penale. În articolul 4 se preciza că: „Legile care prevăd măsuri de siguranţă se aplică şi infracţiunilor comise anterior punerii lor în vigoare". Această prevedere a permis iniţierea decretelor, hotărârilor, ordinelor secrete ale Ministerului Afacerilor Interne, pe baza cărora s-au declanşat deportările, s-au înfiinţat coloniile de muncă, s-a stabilit domicilii obligatorii pentru toţi cei consideraţi „duşmani ai regimului". Prin Decretul nr. 187 din 30 aprilie 1949 era modificat conţinutul alineatului 1 din articolul 1 al „Dispoziţiilor generale" din Codul Penal din 1948, precizându-se doar că: „Legea penală avea drept scop apărarea RPR şi a ordinii sale de drept împotriva faptelor periculoase pentru societate, prin aplicarea măsurilor de apărare socială faţă de persoanele care săvârşeau asemenea fapte"[2]. Principiul neaplicării retroactive a unei legi nu mai era inclus la alineatul 1 al articolului 1, oferind Securităţii posibilitatea de a opera arestări în rândul „reacţiunii".

Un instrument împotriva „duşmanilor declaraţi" ai comunismului, dar şi a celor care nu se împotriveau în mod deschis a fost constituit de prevederile articolului 209 din Codul Penal. Acest articol incrimina „uneltirea contra ordinii sociale". Modificările operate între anii 1953 şi 1957 l-au transformat într-o armă aflată în mâna Securităţii. Mii de arestări s-au efectuat în rândul ţăranilor opozanţi ai colectivizării şi al membrilor rezistenţei armate anticomuniste, având ca „bază legală" incriminările incluse în acest articol.

Articolului 209 îi erau adăugate noi prevederi prin Decretul nr. 202 din 14 mai 1953, incluse în „Secţiunea 1 bis" care condamna „subminarea economiei naţionale şi sabotajul contrarevoluţionar"[3]. Prin articolul 209 indice 1, aceste infracţiuni erau pedepsite cu muncă silnică între 5 şi 25 de ani şi confiscarea totală sau parţială a averii. Dacă fapta săvârşită era „gravă", se aplica pedeapsa capitală. Termenul „contrarevoluţionar", preluat din literatura sovietică, era introdus şi în Codul Penal românesc. În dreptul sovietic, infracţiunile contrarevoluţionare erau specificate în capitolul „Infracţiuni contra statului": „Trădarea de patrie, spionajul, faptele îndreptate împotriva securităţii externe a URSS, răscoala armată, actele teroriste, faptele împotriva bazei economice a URSS, propaganda şi agitaţia contrarevoluţionară"[4]. De altfel, Codul Penal sovietic a constituit un model pentru legislaţia penală românească din perioada 1948-1960.

1. Codul Penal republicat în *Buletinul Oficial*, nr. 48 din 27 februarie 1948.
2. *Buletinul Oficial*, nr. 25 din 30 aprilie 1949.
3. *Ibidem*, nr. 15 din 14 mai 1953.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 24/1950-1954, ff. 58-59.

În anul 1957, articolul 209 a suferit noi modificări. În articolul amintit al Codului Penal din 1948, uneltirea era considerată delict. În acest caz, pedeapsa administrată era închisoarea corecţională de la 6 luni la 3 ani şi interdicţia corecţională de la 1 an la 3 ani, pentru delictul de „propăvăduire prin viu grai a schimbării formei de guvernământ", iar pentru delictul de „constituire de asociaţii secrete pentru răsturnarea violentă a ordinii de stat sau stabilirea de legături cu persoane din străinătate în scopul uneltirii", pedeapsa era închisoarea corecţională de la 3 la 7 ani şi interdicţia corecţională de la 3 la 5 ani[1]. Dar prin Decretul nr. 469 din 1957 uneltirea nu mai era considerată delict, ci infracţiune ; astfel, pedeapsa era mărită la muncă silnică de la 15 la 25 de ani şi degradare civică de la 5 la 10 ani, pentru infracţiunea de „iniţiere sau participare la organizaţii ce urmăreau schimbarea ordinii sociale existente în stat"[2]. Propaganda în favoarea unei astfel de organizaţii sau sprijinirea ei era pedepsită cu închisoare corecţională între 3 şi 10 ani[3].

Infracţiunile economice erau sancţionate prin prevederile articolului 268 Cod Penal, căruia, în anul 1958, i se aduceau o serie de modificări, înăsprindu-se pedepsele. Pentru infracţiuni minore, cum ar fi „producţie de proastă calitate sau fără respectarea normelor", „lipsa de grijă gospodărească", „degradarea din nesocotinţă a tractoarelor", erau prevăzute pedepse cu închisoarea de până la 5 ani, amenzi şi confiscarea bunurilor[4]. Aceleaşi pedepse erau aplicate şi opozitorilor colectivizării care refuzau să predea la timp cotele de produse agricole sau nu respectau planurile de însămânţări.

Severitatea cu care era pedepsită orice formă de opoziţie politică faţă de regimul comunist nu exista şi în cazul infracţiunilor de drept comun. Dacă un ţăran care fura cereale de pe câmp era pedepsit cu închisoarea şi confiscarea averii, nu acelaşi lucru se întâmpla cu un hoţ învinuit de furt în dauna avutului privat : acesta era pedepsit cu 5 ani de închisoare corecţională.

Pentru condamnarea aderenţilor la rezistenţa din munţi, articolele 207-218 din Codul Penal, „Capitolul II privind Crime şi delicte contra siguranţei interioare a statului", au suferit modificări în sensul înăspririi pedepselor prevăzute în Decretele nr. 318 din 1958 şi nr. 1 din 1959. Prin aplicarea Decretului nr. 318, „actele violente" care erau incriminate de articolul 207 deveneau „acte de teroare", iar pedeapsa cu închisoarea între 5 şi 10 ani şi degradarea civică între 3 şi 12 ani era majorată la pedeapsa cu moartea şi confiscarea averii[5]. Decretul nr. 1 din 1959 aducea o nouă modificare la articolul 207 Cod Penal, stipulând că : „Tentativa de săvârşire a actelor de teroare se pedepseşte asemenea faptei consumate"[6]. Varianta acestui articol care a fost utilizată în perioada 1958-1959 a permis organelor represive să descopere sute de

1. Codul Penal republicat în *Buletinul Oficial*, nr. 48 din 27 februarie 1948.
2. Publicat în *Buletinul Oficial*, nr. 26 din 30 septembrie 1957.
3. *Ibidem*.
4. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport Final*, 2006, p. 191, accesibil online la adresa http : //www.presidency.ro, 28.12.2006, (*Codul Penal. Text oficial cu modificările până la data de 1 iunie 1958, urmat de o anexă de legi penale speciale*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1958, pp. 110-111).
5. *Ibidem*, p. 112.
6. Publicat în *Buletinul Oficial*, nr. 1 din 14 ianuarie 1959.

aşa-zise „organizaţii teroriste" şi mii de „acte de teroare". Rezistenţa armată anticomunistă era deja de domeniul trecutului, exceptând câţiva fugari izolaţi.

Modificări ale cuantumului pedepselor politice şi lărgirea continuă a posibilităţilor de acuzare aflate la îndemâna organelor de anchetă ale Securităţii s-au produs pe întreg parcursul perioadei 1948-1962. Campania împotriva elitei intelectuale, declanşată în 1958, a determinat noi modificări ale prevederilor penale. Prin Decretul nr. 318 din 1958[1], pedeapsa cu munca silnică pe viaţă prevăzută pentru „infracţiunile de crimă de trădare de patrie, colaborare cu duşmanul pe timp de pace sau de război, divulgarea de secrete privind capacitatea de apărare a ţării", specificate în articolele 184-188 şi 190-192 din Codul Penal, era majorată la pedeapsa capitală. O altă majorare a pedepsei de la munca silnică la pedeapsa cu moartea era stipulată în Decretul nr. 318 şi în articolul 194 indice 2 din „Secţiunea II, Spionajul" din Codul Penal, care incrimina „transmiterea de secrete statelor străine, organizaţiilor contrarevoluţionare sau persoanelor particulare, când acestea sunt în serviciul unor puteri străine"[2].

Formulările prevederilor Codului Penal din perioada dejistă erau în mod voit generale, pentru a oferi organelor de anchetă ale Securităţii largi posibilităţi de pedepsire a oricărei opoziţii active sau pasive faţă de guvernarea comunistă. Dacă „tăinuitorii" şi „complicii" erau pedepsiţi, denunţătorii erau încurajaţi. Decretul nr. 469 din 30 septembrie 1957 adăuga articolului 228 Cod Penal o prevedere care invita la colaborare cu organele de anchetă: erau „scoase de sub urmărire persoanele care au înştiinţat autorităţile competente sau care, chiar după ce culpabilii au fost descoperiţi sau după ce s-a început urmărirea, au înlesnit arestarea acestora"[3]. Articolul 228 din Codul Penal din 1948 sancţiona omisiunea de denunţ cu închisoare corecţională de la 1 an la 2 ani. Pedeapsa a fost mărită considerabil prin Decretul nr. 318 din 1958, durata ei fiind între 3 şi 10 ani[4].

Pentru a-şi consolida puterea, regimul lui Dej a efectuat numeroase modificări ale Codului Penal. S-a creat astfel „legalitatea populară", care susţinea acţiunile represive întreprinse împotriva tuturor celor consideraţi susceptibili de a fi ameninţat „democraţia populară". Pedepsele prevăzute în legislaţia penală erau exagerate în raport cu faptele, deoarece se urmărea nu numai exterminarea celor încarceraţi, dar şi intimidarea celor liberi.

2.2. Legislaţia represivă cu caracter secret

Legislaţia penală cu caracter public, cuprinsă în Codul Penal şi în decretele care l-au modificat, apărute în *Buletinul Oficial*, a fost completată de o serie de decrete şi hotărâri ale Consiliului de Miniştri sau ale Marii Adunări Naţionale care au consolidat cadrul legal al regimului represiv instaurat de Gheorghiu-Dej. Pe baza lor, Ministerul

1. Publicat în *Buletinul Oficial*, nr. 27 din 21 iulie 1958.
2. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 189 (*Codul Penal. Text oficial cu modificările până la data de 1 decembrie 1960, urmat de o anexă de legi penale speciale*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1960, p. 111).
3. *Buletinul Oficial*, nr. 25 din 30 septembrie 1957.
4. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 193 (*Codul Penal...*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1958, pp. 99-118).

Afacerilor Interne a emis aşa-zisele măsuri administrative care vizau anumite categorii de persoane considerate indezirabile pentru guvernarea comunistă. Astfel, sute de mii de oameni au fost afectaţi de internarea în lagăre, deportări, stabilirea domiciliilor obligatorii, fără a exista decizii judecătoreşti care să justifice aceste măsuri. Conform notei de studiu nr. 00880015 din 14 decembrie 1967[1], întocmită de Serviciul „C" al Consiliului Securităţii Statului, începând cu anul 1949 s-au stabilit măsuri de dislocare şi fixare de domiciliu obligatoriu, internare în colonii şi unităţi de muncă şi acordare de loc de muncă obligatoriu unor categorii de persoane care, fără a putea fi condamnate penal, faceau obiectul acestor măsuri represive ale guvernării comuniste.

Aceste acte normative aveau un caracter secret. Dacă ar fi fost date publicităţii, „democraţia proletară" de la Bucureşti ar fi dezvăluit Occidentului mijloacele represive prin care îşi asigura stabilitatea. Un alt motiv al secretizării lor era faptul că încălcau prevederile constituţionale, chiar pe cele formale, referitoare la drepturile şi libertăţile individuale prevăzute în Constituţiile din 1948 şi 1952: „Inviolabilitatea persoanei şi a domiciliului, libertatea cuvântului, libertatea de asociere"[2].

O caracteristică a acestor decrete şi hotărâri era faptul că ele aveau un conţinut larg, fără a determina exact categoriile de persone împotriva cărora se acorda organelor MAI dreptul de a lua măsuri administrative. Oricine putea face obiectul acestor reglementări, deoarece se specifica posibilitatea reţinerii „pentru fapte care nici chiar prin analogie nu constituiau infracţiuni"[3]. Aceasta a oferit organelor MAI posibilitatea de a acţiona arbitrar. Se încălcau astfel prevederile conţinute în articolele 28 şi 30 ale Constituţiei din 1948, conform cărora „nimeni nu putea fi arestat sau deţinut mai mult de 48 de ore, fără un mandat al parchetului" şi „nimeni nu putea fi condamnat şi ţinut să execute o pedeapsă decât în baza hotărârilor judecătoreşti"[4]. În acelaşi timp, nici unul dintre aceste acte normative nu conţineau prevederi referitoare la posibilitatea unei căi de atac din partea celor care s-ar fi considerat nedreptăţiţi.

Decretul nr. 6 din 1950 relativ la înfiinţarea unităţilor de muncă rezolva două probleme, şi anume: nevoia acută de forţă de muncă, necesară pentru realizarea Canalului, dar şi necesitatea de a descongestiona penitenciarele suprapopulate de mii de condamnaţi şi preveniţi politici[5]. Acesta a fost completat cu Ordinul nr. 100 emis de MAI pe 3 aprilie 1950, prin care se stabileau categoriile de persoane care vor face obiectul internării: „Cei ce lansau sau răspândeau zvonuri alarmiste, cetăţenii români care întreţineau legături de prietenie cu membrii familiilor ambasadelor imperialiste, cei care aduceau injurii Partidului Comunist"[6]. Termenele internărilor variau între 6 luni şi 2 ani.

1. Marius Oprea, „Addenda la *Cartea neagră a comunismului*", în Stéphane Courtois (coord.), *Cartea neagră a comunismului*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998, p. 754.
2. Eleodor Focşeneanu, *Istoria constituţională a României, 1859-1991*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992, pp. 114-115.
3. ASRI, fond Documentar, dosar nr. 7778, vol. XXXVI, f. 12.
4. Eleodor Focşeneanu, *op. cit.*, pp. 114-115.
5. Într-o notă-raport a directorului general al DGPCM, colonelul Vasile Lixandru, acesta susţinea că, „odată cu trimiterea deţinuţilor la munci, se va rezolva lipsa paturilor, a aglomerării" (AANP, fond Secretariat, dosar FN/1956, vol. VI, f. 145).
6. ASRI, fond Documentar, dosar nr. 7778, vol. XXXVI, f. 40.

Dorinţa regimului de la Bucureşti de a-şi consolida poziţia a determinat adoptarea, în anul 1952, a unor noi măsuri de creştere a numărului celor aflaţi în coloniile de muncă. Prin Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 1554 din 22 august 1952, unităţile de muncă erau transformate în colonii de muncă, adăugându-se noi categorii de persoane care urmau să fie internate: „foştii poliţişti, foştii condamnaţi, începând din 1945, pentru trecere frauduloasă a frontierei, cei ce duceau acţiuni duşmănoase atât la sat, cât şi la oraş, elementele cu un trecut reacţionar cunoscut, cadre active ale fostelor grupări şi partide fasciste şi burghezo-moşiereşti"[1]. Prin aceeaşi Hotărâre era creată o nouă formă instituţională represivă, şi anume: „batalioanele de muncă destinate bărbaţilor fără o ocupaţie permanentă, speculanţilor".

Aproape în toate cazurile, reţinerea persoanelor s-a făcut fără forme legale, abia ulterior adoptându-se hotărâri prin care se dorea acoperirea legală a măsurilor luate. Ordinul nr. 100/1950 al Ministerului Afacerilor Interne extindea prevederile Decretului nr. 6/1950 la un număr aproape nelimitat de persoane pasibile de a fi internate în unităţi de muncă. Pentru a se asigura o acoperire legală a ordinului, s-a emis HCM nr. 1554/1952 care lărgea aria categoriilor sociopolitice ce urmau a fi internate în coloniile de muncă. Dintr-un studiu realizat de Procuratura Generală în anul 1953 reiese că în aproape toate coloniile de muncă de la acea dată se găseau persoane deţinute fără forme legale, numai pe baza unor tabele nominale. Astfel, în ianuarie 1953, la colonia de muncă Peninsula se aflau în această situaţie 400 de persoane, iar în luna martie a aceluiaşi an, numărul lor crescuse la 2 293[2].

O mare parte dintre cei internaţi în colonii aveau pedepsele expirate. În urma cercetărilor iniţiate de către Procuratura Generală în anul 1953, s-a constatat că, la data de 20 iulie 1953, în toate coloniile de muncă se găseau 402 de internaţi ale căror termene de reţinere expiraseră, aceştia fiind în continuare privaţi de libertate[3]. Aproximativ 2 000 de internaţi politici şi-au găsit sfârşitul la Canal fără a primi sentinţa definitivă a tribunalului[4]. Conform statisticilor oferite de Securitate, în perioada 1950-1954 au fost trimise în unităţi şi colonii de muncă 22 077 de persoane[5].

Perioada de iluzorie relaxare a regimului din anii 1953-1954 a dus la emiterea, pe 11 martie 1954, a HCM nr. 337, prin care coloniile de muncă erau desfiinţate, iar „celor care nu s-au reeducat li se stabilea domiciliu obligatoriu"[6]. Măsura stabilirii domiciliului obligatoriu era o măsură suplimentară de represiune.

Revenirea la o nouă fază a terorii în anii 1957-1958 a avut ca efect adoptarea unui nou val de decrete şi hotărâri. Aşadar, prin Decretul nr. 89 din 17 februarie 1958 s-au înfiinţat locurile de muncă obligatorii, în care puteau fi internate „persoanele care, prin manifestările lor, primejduiau ordinea în stat". HCM nr. 282/1958 era, în fapt, o completare la Decret, stabilind categoriile de persoane cărora li se aplica noua măsură: „Foştilor legionari care au avut funcţii de şef în garnizoană, foştilor legionari care,

1. ASRI, fond Documentar, dosar nr. 7778, vol. XXXVI, f. 26.
2. *Ibidem*, f. 16.
3. *Ibidem*.
4. Radu Ciuceanu (coord.), *Regimul penitenciar din România (1940-1962)*, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2001, p. 186 (În continuare, INST, *Regimul penitenciar..., ed. cit.*).
5. ASRI, fond Documentar, dosar nr. 7778, vol. XXXVI, f. 41.
6. *Ibidem*, f. 27.

prin faptele lor, primejduiau ordinea în stat, altor elemente care puteau primejdui ordinea în stat"[1].

Măsura dislocării şi fixării domiciliului obligatoriu a fost luată pentru prima oară în anul 1949, ca rezultat al aplicării Decretului nr. 83 din 2 martie 1949 referitor la „naţionalizarea pământurilor moşiereşti rămase în urma Reformei Agrare din 1945"[2]. Erau încălcate astfel prevederile constituţionale incluse în Constituţia din 1948, referitoare la inviolabilitatea domiciliului şi libertatea personei. Primii vizaţi de aceste măsuri arbitrare au fost foştii moşieri şi familiile lor, cărora li s-a fixat domiciliu obligatoriu pe timp nelimitat. Decretul nr. 83 stipula în baza articolului 4 „Pedeapsa cu muncă silnică între 5-15 ani şi confiscarea averii pentru cei care, prin orice mijloace, împiedicau sau încercau să zădărnicească exproprierea prevăzută de prezentul decret"[3].

Pentru a oferi o reglementare legală dislocărilor de populaţie demarate în 1949, s-a emis HCM nr. 1154 din 26 octombrie 1950, modificată prin HCM nr. 344 din 15 martie 1951[4]. Conform articolului 6 din HCM nr. 1154/1950, se stipula că: „Ministerul Afacerilor Interne putea, prin decizie, să dispună mutarea din centrele aglomerate a acelor persoane care nu-şi justificau prezenţa şi care, prin manifestările lor faţă de poporul muncitor, dăunau construirii socialismului"[5]. Ulterior, din centrele aglomerate (Bucureşti, Braşov, Constanţa, Timişoara etc.) au fost dislocate peste 6 000 de familii ale „foştilor exploatatori (moşieri)", ale unor persoane condamnate pentru „activitate contrarevoluţionară" sau ale unor membri ai organizaţiilor legionare[6].

Strămutarea unui număr mare de persoane de la frontiera de vest a fost pregătită de Securitate în colaborare cu MAI încă din anul 1950. Erau vizate pentru deportare 40 320 de pesoane care au fost împărţite de Securitate pe categorii sociale, astfel: „1 330 cetăţeni străini, 8 477 basarabeni, 2 344 care colaboraseră cu armata germană în timpul războiului, 257 germani, 1 054 titoişti, 1 218 cu rude care fugiseră în străinătate, 367 persoane care ajutaseră rezistenţa anticomunistă, 731 duşmani ai regimului socialist, 19 034 chiaburi şi cârciumari, 162 foşti moşieri şi industriaşi şi 341 criminali condamnaţi"[7]. Măsura era justificată de propaganda agresivă dusă de Uniunea Sovietică împotriva tendinţelor de independenţă manifestate de Tito, conducătorul ţării vecine, Iugoslavia. Într-un referat al Securităţii către organele de Miliţie privitor la organizarea supravegherii publice a călătoriilor în zonele de frontieră, din 15 februarie 1950, se cerea ca, „din când în când, să se refuze autorizaţia de frontieră pentru anumite persoane aparent suspecte. Aceasta cu scopul ca publicul să fie educat, să nu călătorească fără treburi bine definite şi importante. În mod special, această măsură se aplica la acei care vroiau să călătorească în zona de frontieră cu Iugoslavia"[8]. A urmat, pe 27 martie 1950, o notă a secretariatului Direcţiei Generale a Securităţii

1. ASRI, fond Documentar, dosar nr. 7778, vol. XXXVI, f. 28.
2. *Ibidem*, f. 44.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*, f. 37.
5. *Ibidem*, f. 18.
6. *Ibidem*, f. 38.
7. Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2006, pp. 117-118.
8. ASRI, fond Documentar, dosar nr. 10090, ff. 30-31.

Poporului, prin care se cerea Miliţiei să colaboreze cu grănicerii şi organele locale de Securitate pentru întocmirea unor tabele nominale cu familiile celor care au suferit condamnări pentru infracţiuni de frontieră după data de 13 decembrie 1949 şi ale celor care, prin atitudinea şi manifestările lor politice, periclitau securitatea frontierei. Se dispunea astfel „evacuarea acestor familii pe o fâşie de 7 km de la toate frontierele şi pe o adâncime de 25 km de la frontiera cu Iugoslavia"[1]. Conform deciziei nr. 200/1951 a MAI, au fost deportate în Bărăgan 43 899 de persoane de la frontiera de vest[2].

Începând din anul 1952, conform HCM nr. 1554/1952, fixarea domiciliului obligatoriu se făcea, la propunerea comisiilor regionale ale MAI, de către o comisie centrală a MAI[3]. Categoriile de persoane care urmau să facă obiectul măsurilor de dislocare erau foarte largi: „foştii exploatatori ale căror bunuri au fost naţionalizate, rudele trădătorilor de patrie, familiile celor condamnaţi pentru crime de trădare de patrie şi spionaj". Ordinul nr. 838 din 4 decembrie 1952 al Ministerului Securităţii Statului ratifica dislocările efectuate în perioada 1951-1952 de către Direcţia Generală a Miliţiei.

Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 337 din 11 martie 1954 abroga HCM nr. 1554/1952, stabilind noi reglementări privind domiciliul obligatoriu. Erau specificate noi categorii de persoane cărora urma să li se fixeze domiciliu obligatoriu, şi anume: „elementelor care, la eliberarea din închisori sau lagăre, dovedeau că nu s-au reeducat şi prezentau un pericol pentru securitatea statului"[4]. Se stabilea pentru prima oară perioada domiciliului obligatoriu, între 6 luni şi 5 ani, dar şi locaţiile internărilor. Era vorba despre 18 comune nou înfiinţate în Bărăgan, care aveau să îi primească pe noii dislocaţi: Dropia (raionul Călăraşi), Pelicani (raionul Călăraşi), Bumbăcari (raionul Călmăţui), Lăteşti (raionul Feteşti), Viişoara (raionul Slobozia)[5]. Părăsirea domiciliului obligatoriu era pedepsită cu închisoare corecţională.

O comisie a Consiliului Securităţii Statului, constituită în anul 1967 pentru cercetarea abuzurilor regimului Dej, a examinat un număr de 2 205 dosare ale unor persoane care au avut domiciliu obligatoriu. Rezultatul acestor verificări a fost că această măsură administrativă s-a aplicat unui număr de 512 de persoane pe o perioadă nelimitată, deşi, conform dispoziţiilor din HCM nr. 337/1954, era prevăzută o perioadă cuprinsă între 6 luni şi 5 ani[6].

Reluarea campaniei represive în 1957 a dus la emiterea HCM nr. 237/1957, care completa aria largă a „duşmanilor democraţiei populare" cărora li se stabilea domiciliu obligatoriu: „cei care, prin fapte sau manifestări, încearcau să primejduiască regimul de democraţie populară"[7]. Conform statisticilor Securităţii, în baza HCM nr. 237/1957 se fixa domiciliu obligatoriu pe termen nelimitat unui număr de 2 241 de persoane,

1. ASRI, fond Documentar, dosar nr. 10090, f. 185.
2. ASRI, fond Documentar, dosar nr. 7778, vol. XXXVI, f. 37.
3. *Ibidem*, f. 35.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*, f. 55.
6. *Ibidem*, f. 21.
7. *Ibidem*, f. 39.

dintre care 244 erau „persoane propuse de organele informative sau de anchetă ale Securităţii, care ajutaseră pe membri ai organizaţiilor subversive"[1].

Ridicarea restricţiilor domiciliare s-a făcut în perioadele de aşa-zisă destindere a campaniei represive declanşate de regimul comunist. Astfel, în 1954, ele se aplicau pe baza ordinelor Ministerului Afacerilor Interne şi erau vizate doar persoanele dislocate din zona frontierei de vest. Mai rămâneau însă cu domiciliu obligatoriu doar „foştii exploatatori". În 1964, ridicarea restricţiilor domiciliare se făcea la cerere sau la termen.

O statistică a organelor Securităţii privind numărul celor dislocaţi în perioada 1949-1961, pe categorii, ar arăta astfel: moşieri, circa 3 000 de persoane; din zona de frontieră, 43 891 de persoane; conform deciziei MAI nr. 239/1952, 9 000 de persoane, iar în baza deciziilor individuale ale comisiilor MAI, 4 052 de persoane[2].

3. Sistemul penitenciar

3.1. Evoluţia structurii Direcţiei Generale a Penitenciarelor

Conform Legii Penitenciarelor şi Institutelor de Prevenţiune, publicată în *Monitorul Oficial* din 29 iulie 1929[3], penitenciarele se bucurau de o largă autonomie, având în frunte un director general asistat şi controlat de către Consiliul Superior al Penitenciarelor şi Institutelor de Prevenţiune. S-a renunţat la regimul de izolare completă, condamnaţii la muncă silnică având dreptul la o plimbare zilnică de cel puţin o oră şi la o vizită din partea rudelor la cel mult două luni. Dreptul la plimbare zilnică şi corespondenţă îl aveau şi condamnaţii la temniţă grea. În legislaţia de dinaintea celui de-al doilea război mondial, penitenciarele erau de două categorii, în funcţie de gravitatea şi durata pedepselor: de drept comun şi politice. Penitenciarele pentru pedepse de drept comun erau „Ocnele Mari, pentru muncă silnică, Aiud, pentru muncă silnică şi temniţă grea, Mărgineni şi Braşov, pentru temniţă grea. Pentru femei, erau penitenciarele Mislea şi Dumbrăveni. Pentru delicte politice, erau penitenciarul Doftana, pentru bărbaţi, şi penitenciarul Dumbrăveni, pentru femei"[4].

Pentru o mai bună coordonare, în perioada 1 iunie 1930-30 mai 1942, Direcţia Generală a Penitenciarelor trecea sub controlul Ministerului Justiţiei[5]. Odată cu izbucnirea celei de-a doua conflagraţii mondiale, sistemul penitenciar trecea sub autoritatea Ministerului de Interne, conform Legii nr. 424 din 30 mai 1942[6]. O nouă schimbare s-a petrecut în timpul guvernării Nicolae Rădescu: prin Legea nr. 93 din 6 februarie 1945[7], Direcţia Generală a Penitenciarelor a revenit la Ministerul de Justiţie. Din anul 1949, Direcţia Generală a Penitenciarelor era trecută, din nou, în subordinea Ministerului Afacerilor Interne.

1. ASRI, fond Documentar, dosar nr. 7778, vol. XXXVI, f. 39.
2. *Ibidem*.
3. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, pp. 12-13.
4. *Ibidem*, pp. 13-14.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*.

Conform Decretului din 27 octombrie 1934[1], închisorile din Uniunea Sovietică aflate sub autoritatea Comisariatului Poporului pentru Justiţie treceau sub controlul Direcţiei Generale a Lagărelor din NKVD. Prin imitaţie, modelul sovietic era pus în aplicare şi la Bucureşti de către consilierii sovietici prezenţi în România în cadrul Comisiei Aliate de Control. Structura Direcţiei Generale a Penitenciarelor a evoluat în funcţie de schimbările instituţionale provocate de apariţia sau desfiinţarea unor forme de detenţie. Astfel, în 1951, ca urmare a înfiinţării unităţilor de muncă, DGP şi-a luat numele de Direcţia Generală a Penitenciarelor, Coloniilor şi Unităţilor de Muncă (DGPCUM). Transformarea, în 1952, a unităţilor de muncă în colonii şi lagăre de muncă a determinat, un an mai târziu, în 1953, schimbarea denumirii DGPCUM în Direcţia Penitenciare, Lagăre şi Colonii de Muncă. Începând cu anul 1957 şi până la sfârşitul anilor '60, când a revenit la vechea denumire de Direcţia Generală a Penitenciarelor, s-a numit Direcţia Generală a Penitenciarelor şi Coloniilor de Muncă.

Prin decizia MAI[2] nr. 5676 din 24 februarie 1949 se hotăra modul de organizare şi atribuţiile DGP-ului. Conform Deciziei din 24 februarie 1949, Direcţia Generală a Penitenciarelor era condusă de un director general ajutat de un subdirector general. Una dintre sarcinile lor era de a îndruma şi coordona activitatea organelor centrale şi exterioare. Noile organe centrale ale DGP erau direcţia administrativă (incluzând serviciul de cadre şi serviciul de îndrumări), direcţia economică (cuprinzând serviciile de contabilitate, aprovizionare, comercial, tehnic) şi corpul de inspecţii şi control. Serviciul de cadre avea ca sarcini de bază „coordonarea procesului de angajări de personal în serviciile centrale şi exterioare şi supravegherea verificării candidaţilor pe posturile vacante"[3]. Principalele atribuţii ale serviciului de îndrumări erau „reeducarea morală şi pregătirea profesională a deţinuţilor şi internaţilor din penitenciare"[4]. Rolul corpului de control era „inspectarea modului în care se aplică în penitenciare prevederile Codului Penal şi de Procedură Penală, ale Legii privind organizarea DGP"[5]. Organele exterioare ale DGP erau penitenciarele, acestea fiind conduse de un director şi un subdirector. Rolul lor era „de a urmări aplicarea regimului pedepselor deţinuţilor şi internaţilor în penitenciare, conform regulamentului şi legilor în vigoare, şi de a supraveghea întreaga activitate ce se desfăşura în penitenciare pe tărâm gospodăresc, economic şi educativ"[6]. Personalul penitenciarelor era format din secretarul de grefă, educatorul, comandantul de gardă şi primul gardian de penitenciar. Secretarul de grefă avea ca sarcini principale realizarea unei statistici a deţinuţilor din penitenciare şi repartizarea lor pe categorii penale. Sarcina educatorului era „de a ridica nivelul moral şi cultural al deţinuţilor prin organizarea de conferinţe, cursuri de alfabetizare..."[7]. Una dintre atribuţiile comandantului de gardă era „de a urmări ridicarea nivelului

1. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, pp. 13-14.
2. „Decizia nr. 5676 a MAI din 24 februarie 1949", în Marius Oprea, „Bastionul cruzimii. Documente privind represiunea comunistă" (în manuscris).
3. *Ibidem.*
4. *Ibidem.*
5. *Ibidem.*
6. *Ibidem.*
7. *Ibidem.*

intelectual şi politic al întregii unităţi"[1]. Primul gardian avea rolul „de a supraveghea executarea măsurilor regulamentare referitoare la aplicarea regimului penitenciar"[2].

Structurarea DGPCUM în organe centrale şi organe exterioare s-a păstrat şi în cadrul HCM nr. 729 din 1951, aceeaşi cu cea a DGP-ului prevăzută în decizia MAI din 24 februarie 1949. Cu toate acestea, organizarea internă şi atribuţiile fiecărui organ central şi exterior ale DGP au fost modificate odată cu schimbarea titulaturii în Direcţia Generală a Penitenciarelor, Coloniilor şi Unităţilor de Muncă, în anul 1951. În data de 19 iulie 1951, Consiliul de Miniştri a adoptat HCM nr. 729 privind „Organizarea şi funcţionarea Direcţiei Generale a Penitenciarelor, Coloniilor şi Unităţilor de Muncă, prin care se hotăra că aceasta era subordonată Ministerului Afacerilor Interne, care asigura executarea pedepselor şi măsurilor privative de libertate, prin izolarea elementelor periculoase din punct de vedere social, în scopul reeducării lor pentru a deveni elemente folositoare societăţii"[3]. Conform noii hotărâri: „Atribuţiile şi normele de funcţionare ale organelor centrale ale DGP se stabileau prin decizia Ministerului Afacerilor Interne"[4]. Treptat, influenţa partidului şi a Securităţii se făcea resimţită în structura internă a DGP. „Înfiinţarea de noi penitenciare se făcea cu aprobarea Consiliului de Miniştri"[5], iar „înfiinţarea coloniilor şi unităţilor de muncă se făcea pe baza deciziei MAI"[6]. Noua structură a DGPCUM era lărgită prin noua sa titulatură. Pe primul loc în lista organelor centrale era direcţia politică, urmată fiind de direcţia pazei şi a regimului locurilor de detenţie, direcţia unităţilor de muncă, direcţia cadrelor, direcţia administrativă, serviciul educării, serviciul planificării, serviciul arhivă-evidenţă, serviciul sanitar[7]. Organizarea DGPCUM propusă de HCM nr. 729 încerca să acopere toate sectoarele de activitate (politic, economic, administrativ, sanitar) din penitenciare, colonii şi unităţi de muncă. Structura noii formule extinse a DGPCUM era una excesiv birocratizată, specifică sistemelor comuniste. La nivel central, fiecare organ avea în subordinea sa o serie de organe de care depindeau altele (direcţie - serviciu - secţie - birou). În acelaşi timp, fiecărui organ central îi era subordonat ierarhic un departament din schema organizatorică a penitenciarelor, coloniilor şi unităţilor de muncă.

Potrivit prevederilor hotărârii, organele exterioare erau penitenciarele, coloniile de muncă şi unităţile de muncă. În funcţie de categoriile penale ale deţinuţilor, penitenciarele erau clasificate în „penitenciare regionale pentru deţinuţii aflaţi sub urmărire penală care aşteptau pronunţarea sentinţei, penitenciare pentru deţinuţii care au comis abateri grave împotriva securităţii statului, penitenciare pentru ispăşirea muncii silnice, penitenciare cu regim sever pentru deţinuţii care nesocotesc cu rea-voinţă regimul locurilor de deţinere comune"[8]. Articolul 13 din hotărâre preciza că, „după aceleaşi principii erau organizate şi unităţile de muncă"[9].

1. „Decizia nr. 5676 a MAI din 24 februarie 1949", în Marin Oprea, „Bastionul cruzimii. Documente privind represiunea comunistă" (în manuscris).
2. *Ibidem.*
3. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 14.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 27/1956, vol. I, f. 101.
5. *Ibidem.*
6. *Ibidem.*
7. *Ibidem.*
8. *Ibidem,.*
9. *Ibidem.*

În anul 1952, Ministerul Afacerilor Interne a emis un „Regulament de Funcţionare a Direcţiei Generale a Penitenciarelor, Coloniilor şi Unităţilor de Muncă". În acest document erau specificate atribuţiile fiecărui organ central sau exterior şi ale personalului de conducere din structura DGPCUM. Conform „Regulamentului", activitatea organelor centrale şi exterioare era condusă de un director general, un locţiitor politic şi doi locţiitori ai directorilor generali[1]. Directorul general „răspundea împreună cu locţiitorul politic de pregătirea politică şi profesională a personalului DGPCUM, dădea ordine pentru funcţionarea şcolilor de pregătire profesională a personalului"[2]. Atribuţiile locţiitorului politic erau stabilite de către direcţia generală politică din Ministerul Afacerilor Interne[3]. Cei doi locţiitori administrativi ai directorului general înlocuiau în lipsă pe directorul general, preluând toate drepturile şi atribuţiile acestuia[4]. Ei îşi împărţeau conducerea organelor centrale şi exterioare[5]. Primul locţiitor conducea activitatea direcţiei de pază şi regim, direcţiei de cadre, serviciului de educare, serviciului de arhivă-evidenţă, serviciului sanitar[6]. Al doilea locţiitor coordona activitatea direcţiei de producţie, direcţiei unităţilor de muncă, serviciului planificării, serviciului contabilităţii, direcţiei administrative şi a coloniilor şi unităţilor de muncă[7].

Fiecare direcţie de la nivel central era condusă de un director care avea rolul „de a organiza munca serviciilor, secţiilor şi birourilor din direcţie, răspundea de pregătirea politică şi profesională a salariaţilor din direcţie"[8]. Directorul de direcţie era ajutat de un locţiitor de director. În lipsa directorului, locţiitorul avea aceleaşi atribuţii ca şi acesta. Serviciile erau conduse de un şef de serviciu care „organiza activitatea secţiilor şi birourilor din serviciul respectiv, răspundea de pregătirea profesională şi politică a salariaţilor din serviciu"[9].

Organele centrale îşi exercitau atribuţiile prin intermediul unor servicii, iar acestea, la rândul lor, prin birourile subordonate. Partidul îşi exercita controlul asupra a trei dintre direcţii: politică, de cadre, de educare. Potrivit articolului 38, direcţia de cadre avea în subordine următorele organe: serviciul evidenţei cadrelor, biroul de îndrumare şi cunoaşterea cadrelor, biroul de verificări şi încadrări, biroul şcoli profesionale[10]. Rolul serviciului de evidenţă a cadrelor era „de a controla munca de cadre în serviciul central, de a întocmi dosarele de evidenţă a cadrelor din direcţia generală şi a colectivelor de conducere ale unităţilor exterioare, de a selecţiona elementele corespunzătoare pentru diferitele şcoli profesionale"[11]. În articolul 71 erau specificate atribuţiile serviciului de educare. Acesta, „sub îndrumarea direcţiei politice, elabora planul anual de educare a deţinuţilor, alfabetizare şi calificare; tot sub îndrumarea direcţiei

1. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 182.
2. *Ibidem*, p. 183.
3. *Ibidem*, p. 184.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*.
8. *Ibidem*.
9. *Ibidem*.
10. *Ibidem*, p. 158.
11. *Ibidem*.

politice, pregătea materialul necesar pentru educarea deţinuţilor şi asigura calificarea profesională a deţinuţilor"[1]. Serviciul de educare îşi realiza sarcinile cu ajutorul a trei organisme: biroul de şcoli, biroul cultural şi biroul de asistenţă a deţinuţilor.

O altă direcţie era cea de pază şi regim, care coordona „acţiunea de separare de către penitenciare şi colonii a deţinuţilor pe secţii şi camere de deţinere, după categoriile penale"[2]. Aceasta îşi desfăşura activitatea prin intermediul a două servicii de pază şi regim[3]. Articolele 13 şi 14 din „Regulament" precizau că sarcinile acestor servicii erau realizate de către biroul pentru organizarea pazei în penitenciare şi colonii, în cazul serviciului de pază, sau birourile aplicării regimului şi al repartizării deţinuţilor, în ceea ce priveşte serviciul de regim[4].

Înfiinţarea coloniilor şi a unităţilor de muncă a determinat crearea unor organe specifice care le coordona activitatea. La articolul 28 se prevedea că, în cadrul direcţiei unităţilor de muncă funcţionau două servicii: „al repartizării şi al evidenţei internaţilor şi cel al producţiei şi organizării muncii în colonii"[5]. Primul dintre ele avea ca scop repartizarea internaţilor în unităţile de muncă şi realizarea unei statistici a internaţilor pe categorii sociale şi meserii. Serviciul de producţie şi organizare a muncii în colonii avea ca atribuţii: „organizarea birourilor de producţie de pe lângă unităţile de muncă, întocmirea planurilor de producţie în colaborare cu colectivele unităţilor de muncă şi al întreprinderilor de pe lângă care lucrează unitatea de muncă"[6].

Un alt organ central orientat în special către activitatea desfăşurată în colonii era direcţia de producţie. Potrivit articolului 26, direcţia de producţie avea în subordinea sa o serie de servicii şi birouri care controlau activitatea economică atât în penitenciare, cât şi în colonii[7]. Atribuţiile sale erau exercitate de către serviciul tehnic pentru penitenciare şi colonii, serviciul de producţie în colonii, biroul de organizare a muncii în penitenciare şi colonii[8]. Serviciul de producţie în colonii avea subordonate organe specializate în funcţie de muncile care erau prestate în colonii: biroul de organizare a muncilor agricole, biroul de organizare a coloniilor de muncă în mine, biroul de organizare a coloniilor de muncă la Canalul Dunăre-Marea Neagră[9]. Una dintre atribuţiile acestor trei birouri era stabilirea normelor şi a pontajului aplicate în colonii[10].

Conform articolului 79 din „Regulament", organele exterioare erau: centrele de triere, penitenciarele, coloniile de muncă, unităţile de muncă, unităţile productive[11]. Penitenciarele, coloniile de muncă şi unităţile de muncă aveau ca sarcină „asigurarea pazei deţinuţilor, aplicarea regimului penitenciar sau de internare în vederea reeducării lor"[12].

1. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 170.
2. *Ibidem*, p. 146.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*, p. 155.
6. *Ibidem*, p. 156.
7. *Ibidem*, p. 150.
8. *Ibidem*.
9. *Ibidem*, p. 154.
10. *Ibidem*.
11. *Ibidem*, p. 176.
12. *Ibidem*, p. 177.

Centrele de triere erau definite în articolul 80 ca fiind „penitenciarele care primeau şi triau condamnaţii şi internaţii primiţi de la Direcţia Generală a Securităţii Statului şi îi îndruma către penitenciarele de executare a pedepselor, coloniile de muncă"[1]. La articolul 83 era prevăzută o împărţire a penitenciarelor în patru categorii. Categoria din care făcea parte fiecare penitenciar şi trecerea lor dintr-o categorie în alta era stabilită prin decizia Ministerului Afacerilor Interne, la propunerile DGPCUM[2]. Componenţa organelor de conducere ale celor patru categorii de penitenciare era asemănătoare. Excepţie făcea faptul că la conducerea penitenciarelor din primele două categorii exista şi un locţiitor de director alături de locţiitorul politic. La penitenciarele din categoria a treia şi a patra, directorul era înlocuit, în lipsă, de către locţiitorul politic sau comandantul de pază[3]. Conducerea unui penitenciar era alcătuită din: director, locţiitor politic, locţiitor de director, comandant de pază, ajutorul directorului de serviciu şi responsabilul cu educarea[4]. Atribuţiile directorului de penitenciar erau precizate în articolul 114 al „Regulamentului": „acesta răspundea de pregătirea profesională şi politică a tuturor cadrelor din penitenciare, urmărea ca penitenciarul să nu fie suprapopulat, raportând bianual sau anual la DGPCUM tabelele cu deţinuţii care trebuiau transferaţi la alte penitenciare, organiza munca de educare a deţinuţilor în conformitate cu instrucţiunile trasate de DGPCUM"[5].

Structura penitenciarelor era formată din următoarele departamente: biroul de inspecţii, corpul de pază, biroul de evidenţă, biroul de cadre, biroul de contabilitate, biroul administrativ, infirmeria şi secretariatul[6]. Fiecare dintre acestea se subordona hotărârilor unui organ de la centru (direcţia pază şi regim, serviciul de arhivă-evidenţă, direcţia de cadre, serviciul de contabilitate, direcţia administrativă, serviciul sanitar, serviciul secretariat). Se crea astfel un lanţ birocratic în cadrul căruia transmiterea rapidă de la centru a unor decizii vizând eliberarea la termen a deţinuţilor sau internarea în spitale a deţinuţilor bolnavi era dificil de realizat.

Făcând parte tot din categoria organelor exterioare, coloniile de muncă, unităţile de muncă şi unităţile productive aveau o organizare care varia în funcţie de mărimea şi scopul acestora. Articolul 92 definea coloniile de muncă drept: „organe executive, administrative şi operative subordonate DGPCUM, în care deţinuţii condamnaţi sunt supuşi educării prin muncă"[7]. Forma de organizare a unei colonii de muncă era asemănătoare cu aceea a penitenciarelor, deşi interveneau unele schimbări, fiind adăugate biroul de producţie, biroul de aprovizionare şi biroul de organizare[8]. Structura conducerii unei colonii de muncă era aceeaşi cu aceea a unui penitenciar.

Conform articolului 100, unităţile de muncă erau „organe executive, administrative şi operative, subordonate DGPCUM, în care îşi făceau educaţia elementele

1. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 177.
2. *Ibidem.*
3. *Ibidem*, p. 178.
4. *Ibidem*, p. 177.
5. *Ibidem*, p. 185.
6. *Ibidem.*
7. *Ibidem*, p. 181.
8. *Ibidem*, p. 182.

duşmănoase RPR"[1]. Organizarea unei unităţi de muncă era diferită de cea a unei colonii de muncă. Unităţile de muncă erau conduse de un director ajutat de un locţiitor politic, un locţiitor de director şi trei ajutori de directori de serviciu[2]. În structura de organizare a unei unităţi de muncă erau adăugate biroul tehnic şi infirmeria, desfiinţându-se biroul de producţie, biroul de organizare şi biroul administrativ[3].

Pe ultimul loc în clasificarea organelor exterioare prezentată în cadrul „Regulamentului" erau unităţile productive. Acestea erau prevăzute la articolul 105 ca fiind: „Atelierele şi fermele organizate pe lângă penitenciare în scopul educării deţinuţilor prin muncă şi însuşirii unei meserii"[4]. Organizarea unei unităţi productive cuprindea doar: biroul de producţie, biroul de contabilitate şi biroul administrativ[5].

3.2. Închisorile

Pe 4 decembrie 1945, prin Decizia nr. 57286 a MAI se realiza o organizare a penitenciarelor în funcţie de pedepsele care erau executate de către deţinuţii închişi în aceste unităţi: „Aiud (muncă silnică pe viaţă); Caransebeş, Craiova, Oradea şi Sighet (penitenciare pentru muncă silnică pe termen limitat); Arad şi Alba-Iulia (penitenciare pentru executarea pedepselor de temniţă grea); Abrud, Baia, Bârlad, Beiuş, Bistriţa, Botoşani, Braşov, Câmpulung Moldovenesc, Câmpulung Muscel, Dorohoi, Făgăraş, Miercurea-Ciuc, Oraviţa, Piatra-Neamţ, Râmnicu Sărat, Rădăuţi, Roman, Sighişoara, Slatina, Târgovişte, Turda, Vaslui (pentru executarea pedepselor corecţionale de până la 6 luni); Brăila, Călăraşi, Caracal, Cluj Tribunal, Dej, Focşani, Lugoj, Ploieşti, Râmnicu Vâlcea, Târgu-Jiu, Târgu-Mureş (pentru executarea pedepselor corecţionale de până la 2 ani), Buzău, Constanţa, Deva, Galaţi, Ocnele Mari, Piteşti, Sibiu, Timişoara (pentru executarea pedepselor corecţionale de la 2 la 12 ani); Dumbrăveni (penitenciar unde urmau să fie internaţi toţi criminalii de război); Zalău (penitenciar pentru executarea pedepselor politice); Mislea (pentru femei); Suceava (pentru recidivişti)[6]. Ulterior, această specializare a penitenciarelor a cunoscut modificări în funcţie de categoriile de deţinuţi care le-au populat.

O clasificare a locurilor de arest şi de detenţie politică ce au funcţionat în perioada 1947-1964, având drept criteriu scopul acestora, cuprindea trei categorii. Un prim grup l-au format spaţiile de anchetă şi „de depozit" (destinate celor pentru care ancheta se încheiase) ale Serviciului Special de Informaţii (trecut sub controlul serviciilor secrete sovietice prin numirea la conducerea sa, pe 27 aprilie 1945, a agentului sovietic Serghei Niconov)[7], ale Securităţii şi ale Ministerului Afacerilor

1. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 182.
2. *Ibidem.*
3. *Ibidem.*
4. *Ibidem*, p.183.
5. *Ibidem.*
6. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 231 (document din Arhiva Penitenciarului de Maximă Siguranţă Aiud, dosar cu ordine permanente, 1945).
7. Misiunea Serviciului Special de Informaţii consta în „adunarea de informaţii generale despre interesele majore ale statului". Pe 2 aprilie 1951, odată cu transformarea Direcţiei Generale a

Interne. SSI-ul a avut un centru de anchetă în Bucureşti, la Malmaison. Aici au fost duşi liderii ţărănişti după evenimentele de la Tămădău din 1947. Un loc „de depozit" al SSI-ului, destinat deţinuţilor care finalizau perioada de anchetă, a fost la penitenciarul din Piteşti. Securitatea a avut centre de anchetă la toate sediile Securităţii din ţară (Direcţii Regionale în oraşele mari, Servicii Judeţene sau Birouri în oraşele mai mici). În Bucureşti, un centru de anchetă al Securităţii a fost cel din Calea Rahovei. Alte centre de anchetă din Bucureşti care, în acelaşi timp, au funcţionat şi ca penitenciare de tranzit au fost Jilava şi Ghencea; de asemenea, Uranus şi sediul Ministerului Afacerilor Interne. Centre mari de anchetă ale Securităţii au fost la Direcţiile Regionale ale Securităţii din Ploieşti, Braşov, Galaţi, Suceava, Oradea, Piteşti, Craiova etc. Un al doilea grup l-au constituit penitenciarele de tranzit sau „centrele de triere" pentru alte închisori din ţară. Dintre acestea au făcut parte Jilava, Ghencea, Rahova, Buzău, Bacău, Botoşani, Brăila. Cel de-al treilea grup cuprindea închisorile pentru executarea pedepselor politice. Această categorie cuprindea un număr mare de penitenciare, printre care Aiud, Gherla, Piteşti, Galaţi, Râmnicu Sărat, Ocnele Mari, Făgăraş, Craiova etc.

În perioada 1948-1955 au funcţionat patru categorii de penitenciare. Criteriul care s-a aflat la baza acestei împărţiri a fost numărul şi calitatea deţinuţilor care le populau. Primele trei categorii au inclus penitenciare politice. Penitenciarele din prima categorie au găzduit deţinuţii politici consideraţi „cei mai periculoşi" pentru regimul comunist. Ele aveau spaţii mari pentru internarea unui număr mare de deţinuţi. Închisorile de la Aiud şi Gherla au funcţionat ca locuri pentru pedepsire, reeducare şi izolare, fiind destinate deţinuţilor cu îndelungate termene de pedeapsă (muncă silnică pe viaţă). În ambele unităţi carcerale au avut loc execuţii. Al doilea şi al treilea grup cuprindeau penitenciare cu spaţii mai mici de cazare. Majoritatea erau penitenciare de tranzit şi închisori specializate pe o anumită categorie de deţinuţi. Penitenciare ca Braşov, Galaţi, Râmnicu Sărat, Botoşani, Piteşti, Craiova sau Oradea au fost închisori de exterminare unde, de asemenea, au avut loc numeroase execuţii. Din cea de-a patra categorie au făcut parte închisorile care au găzduit un număr mic de deţinuţi politici (Codlea) sau au fost profilate pe deţinuţi de drept comun.

Prima categorie o formau penitenciarele de maximă siguranţă, ca Aiud (foşti legionari, deţinuţi politici din rândul partidelor istorice, al armatei, al Poliţiei, Siguranţei, SSI-ului, clerului, intelectualilor, al foştilor membri ai organizaţiilor anticomuniste, criminalilor de război), Gherla (foşti membri ai grupurilor rezistenţei anticomuniste din munţi, ţărani, muncitori, liber-profesionişti, elevi, studenţi), Jilava (închisoare de tranzit către închisorile de executare a pedepselor şi, în acelaşi timp, loc de depozit pentru deţinuţii anchetaţi sau cu procese care se desfăşurau la Bucureşti).

Cea de-a doua era reprezentată de penitenciarele „închise", destinate deţinuţilor cu grad sporit de periculozitate: Craiova (liderii partidelor istorice, membri ai mişcării de rezistenţă din Oltenia), Galaţi (din toamna anului 1947 a preluat condamnaţii din lotul PNŢ-Maniu), Târgşor (de la sfârşitul anului 1948 au funţionat aici două secţii

Securităţii Poporului în Direcţia Generală a Securităţii Statului, SSI a fost integrat în Direcţia Generală a Securităţii Statului. Astfel, SSI trecea în subordinea MAI care obţinea, din acel moment, şi controlul asupra operaţiunilor de spionaj.

destinate elevilor şi foştilor poliţişti; ulterior s-a specializat pe detenţia minorilor), Făgăraş (foşti poliţişti şi foşti SSI-şti), Braşov (deţinuţi politici), Mărgineni (închisoare pentru femei), Suceava (deţinuţi politici), Mislea (închisoare pentru femei), Ocnele Mari (deţinuţi politici), Caransebeş, Piteşti (studenţi), Arad, Oradea (deţinuţi proveniţi din partidele politice), Cluj, Ploieşti, Constanţa, Târgu-Ocna (penitenciar-spital pentru bolnavii de TBC), Rahova (penitenciar de tranzit), Văcăreşti (penitenciar-spital).

A treia categorie cuprindea penitenciarele cu regim de maximă severitate: Buzău (penitenciar de tranzit cu regim de maximă severitate pentru deţinuţii politici), Bacău (penitenciar de tranzit care a preluat, în perioada 1948-1964, sute de deţinuţi politici), Botoşani (penitenciar de tranzit cu regim de maximă severitate pentru deţinuţii politici), Brăila (penitenciar de tranzit cu regim de maximă severitate pentru deţinuţii politici), Deva (a avut o secţie pentru deţinuţi politici), Târgu-Mureş, Râmnicu Sărat (condamnaţi din partidele istorice), Focşani (din 1951-1952 au fost internaţi aici deţinuţi politici nejudecaţi), Dumbrăveni (din 1952 au fost aduse femei „contrarevoluţionare"), Iaşi (a avut o secţie pentru deţinuţi politici), Sibiu, Sighet Principal (pentru membri din partidele istorice, foşti demnitari, ierarhi şi preoţi catolici), Rahova II, Satu Mare („închis").

Ultima categorie era cea mai numeroasă, reunind penitenciarele considerate cu un grad redus de periculozitate datorită numărului mic al deţinuţilor politici sau chiar a absenţei acestora: Giurgiu, Petroşani, Călăraşi, Fălticeni, Bârlad, Careii Mari, Dorohoi, Huşi, Miercurea-Ciuc (pentru femei), Roman, Râmnicu Vâlcea, Oraviţa, Sighişoara, Slatina, Târgu-Jiu, Turnu-Măgurele, Tecuci, Tulcea, Turda, Vaslui, Bistriţa, Câmpulung Moldovenesc, Codlea, Caracal, Rădăuţi, Piatra-Neamţ, Sighet (raional), Zalău, Târgovişte, Dej, Turnu-Severin, Alba-Iulia (penitenciar de tranzit), Lugoj, Cluj (pentru minori)[1].

Într-o notă-raport din 14 martie 1967 privind „profilarea mai judicioasă a locurilor de deţinere" se realiza o nouă împărţire a penitenciarelor în funcţie de natura infracţiunii. Se stipula că: „deţinuţii care au săvârşit infracţiuni contra securităţii statului: condamnaţii bărbaţi (majori şi minori) mergeau la Aiud, iar condamnatele (majore şi minore) în penitenciarul Oradea". Deţinuţii de drept comun cu condamnări de peste 10 ani erau internaţi în patru locuri de detenţie: Aiud, Mărgineni, Gherla, Văcăreşti. Deţinuţii de drept comun recidivişti erau repartizaţi în nouă locuri, printre care Poarta Albă, Văcăreşti, Mislea, Periprava, Brăila, Jilava. Se menţiona că noii deţinuţii care au săvârşit infracţiuni împotriva securităţii statului erau internaţi, până la condamnarea definitivă, în penitenciarele regionale Alba-Iulia, Botoşani, Bacău, Cluj, Craiova, Peninsula, Galaţi, Piteşti, Văcăreşti, Satu Mare, Târgu-Mureş. În şase locuri (Aiud, Gherla, Poarta Albă, Sighet, Jilava, Caransebeş) existau locuri disponibile, o „rezervă a DGPCM pentru cazuri speciale având spaţii pentru regim celular"[2].

O clasificare a penitenciarelor politice după regimul aplicat a fost făcută în nr. 1 din 1990 al revistei *Memoria*. Erau evidenţiate două categorii: mari centre de exterminare (Gherla, Aiud, Jilava, Piteşti) şi închisori de exterminare (Sighet, Deva, Târgu-Ocna,

1. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 18.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 26/1967, f. 338.

Iaşi, Botoşani, Suceava, Galaţi, Râmnicu Sărat, Mislea, Ploieşti, Târgşor, Sibiu, Cluj, Oradea, Arad, Timişoara, Caransebeş, Lugoj, Satu Mare, Vaslui, Ocnele Mari)[1].

3.3. Centrele de anchetă

Prin centrele de anchetă ale SSI-ului, Securităţii sau ale Ministerului Afacerilor Interne treceau toţi cei consideraţi „duşmani ai regimului". Anchetele se puteau prelungi de la câteva luni până la câţiva ani. Ulterior, pe baza rezultatelor din anchete, celor reţinuţi li se intentau procese pentru a fi condamnaţi şi trimişi în penitenciare.

În volumul său de memorii, *Amfiteatre şi închisori*, Nicolae Mărgineanu descria regimul de anchetă la care a fost supus în 1948 în arestul de la Malmaison, care era centrul de anchetă al SSI-ului: „celula avea doi pe doi metri, două paturi suprapuse, o măsuţă şi un scaun. Şeful arestului m-a dus la beci. Aici alţi doi gealaţi m-au legat la mâini şi la picioare, mi-au introdus genunchii printre mâini şi apoi între genunchi şi mâini mi-au băgat un băţ. M-au ridicat, aşezând băţul pe doi stâlpi. Corpul îmi rămăsese în aer, cu capul în jos, iar picioarele în sus. Şeful arestului a început să mă lovească în fese cu un baston de cauciuc înăuntrul căruia era sârmă împletită. Dimineaţa, când ancheta s-a sfârşit, am avut surpriza să constat că fesele îmi erau complet vinete"[2]. În aceeaşi lucrare memorialistică, profesorul Mărgineanu prezenta şi condiţiile „de cazare" din arestul de la „depozitul" SSI-ului aflat la penitenciarul din Piteşti: „la Piteşti, SSI-ul avea un «depozit» unde erau duşi cei cu ancheta terminată ca să lase celulele libere pentru noii arestaţi. Pretinsa «odihnă» de la penitenciarul din Piteşti a fost la fel de odioasă ca şi arestul de la Malmaison. Eram scoşi la toaletă numai dimineaţa şi seara, iar în celulă nu aveam un vas pentru urinat. Cele trei mâncări pe zi erau numai apă chioară şi astfel nevoia de urinat era foarte mare. Atunci când băteam disperaţi la uşă, cei doi gardieni ne înjurau în modul cel mai murdar"[3].

Acelaşi regim de anchetă şi aceleaşi condiţii „de cazare" erau şi în centrele de anchetă ale Securităţii. Într-o Circulară a Direcţiei Regionale de Securitate Cluj, din 9 august 1950, către Serviciile şi Birourile din zonă, se transmitea faptul că „era cu desăvârşire interzis ca reţinuţii să primească din afară alimente sau alte lucruri. Nu era de conceput ca, odată un bandit reţinut, să mai poată lua contact cu cei din afară, pentru că în acest fel se descoperea şi se îngreuna munca"[4]. Controalele efectuate de către locotenent-colonelul T. Dincă din Direcţia a V-a Cercetări de la Direcţia Generală a Securităţii Poporului, în lunile mai şi septembrie 1949 şi în luna octombrie 1950, în Direcţiile Regionale de Securitate Braşov, Galaţi, Suceava şi Oradea au arătat că igiena era precară, asistenţa sanitară inexistentă, mâncarea insuficientă. La aresturile Direcţiilor Regionale ale Securităţii din Braşov şi Galaţi existau celule mici de circa 1,20x1,80 m, geamurile erau prevăzute cu gratii de dimensiuni de aproximativ 30x50 cm,

1. *Memoria*, nr. 1/1990, p. 101.
2. Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre şi închisori*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991, pp. 149-150.
3. *Ibidem*, p. 161.
4. „Ordin circular nr. 5-S/43 177 al Direcţiunii Regionale a Securităţii Poporului Cluj către toate Serviciile şi Birourile", în Marius Oprea, „Bastionul cruzimii. Documente privind represiunea comunistă" (în manuscris).

ceea ce făcea ca aerisirea să fie insuficientă, iar paturile erau din scândură, fără aşternuturi[1]. La Regionala de Securitate Suceava nu erau paturi în celule, astfel încât arestaţii de acolo dormeau pe jos[2]. Celulele de la Serviciul Judeţean de Securitate Fălticeni nu numai că nu aveau paturi, dar ferestrele erau bătute în cuie, neexistând nici o posibilitate de aerisire[3]. La Regionala de Securitate Oradea celulele, aflându-se la subsol, erau lipsite de aer şi lumină, paturile erau din scânduri şi nu aveau aşternuturi, hrana era insuficientă, reducându-se la trei, patru litri de ciorbă şi 350 g de pâine zilnic[4].

Cadrele din Direcţiile Regionale ale Securităţii aveau o „origine socială sănătoasă", provenind din rândul elementelor muncitoreşti. Partidul avea un rol important în formarea cadrelor, aşa cum reiese din documentele oficiale. Secţiile de cadre din Regionalele de Securitate eliminau orice elemente considerate „nesănătoase", care ar fi deteriorat imaginea Securităţii. Aşa se întâmpla la Regionala de Securitate Suceava, unde, datorită curentului antisemit întreţinut de „reacţiune", se cerea excluderea angajaţilor evrei. În rapoartele sale, locotenent-colonelul T. Dincă atrăgea atenţia asupra faptului că personalul din Regionalele de Securitate „era izolat de viaţa de partid şi astfel ei rămâneau cu un nivel politic scăzut şi lipsiţi de orientare în muncă. În aceeaşi situaţie se găseau directorii regionali care neglijau viaţa de partid"[5]. Era semnalat faptul că „nu exista un control în muncă exercitat de către şefii de la Regionale, iar unii şefi ai Serviciilor şi Birourilor de Securitate erau trimişi în munca de securitate aşa cum au fost aduşi din fabrici"[6].

În spiritul „muncii de partid", se recomanda „crearea unui grup de oameni de la centru care să se ocupe de munca de îndrumare şi control la Direcţiile Regionale de Securitate, acordarea unui sprijin în muncă personalului din Securitate din teritoriu din partea organelor Direcţiunii Regionale, organizarea unor şedinţe zilnice în cadrul fiecărei secţii pentru analiza muncii din ziua precedentă a fiecărui angajat şi stabilirea programului de muncă din ziua în curs, efectuarea unor schimburi de experienţă prin detaşări, începând cu directorii, subdirectorii, şefii de secţii sau birouri, pentru a împrumuta metode sănătoase de muncă"[7]. Îndrumarea muncii de la centru, autocritica

1. „Raport al locotenent-colonelului de Securitate T. Dincă din Direcţiunea V-a Cercetări din DGSP, în urma controlului efectuat la Direcţiunea Regională de Securitate Braşov, din 7 mai 1949", în Marius Oprea, „Bastionul cruzimii. Documente privind represiunea comunistă" (în manuscris).
2. „Raport al locotenent-colonelului de Securitate T. Dincă din Direcţiunea V-a Cercetări din DGSP, în urma controlului efectuat la Direcţia Regională a Securităţii Suceava, din 21 septembrie 1949", în Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente. 1949-1989*, Editura Polirom, Iaşi, 2002, p. 92.
3. *Ibidem*.
4. „Raport al locotenent-colonelului de Securitate T. Dincă din Direcţiunea V-a Cercetări din DGSP, în urma controlului efectuat la Direcţia Regională de Securitate Oradea, din 12 aprilie 1950", în Marius Oprea, „Bastionul cruzimii. Documente privind represiunea comunistă" (în manuscris).
5. „Raport al locotenent-colonelului de Securitate T. Dincă din Direcţiunea V-a Cercetări din DGSP, în urma controlului efectuat la Direcţiunea Regională de Securitate Galaţi, din 28 mai 1949", în Marius Oprea, „Bastionul cruzimii. Documente privind represiunea comunistă" (în manuscris).
6. *Ibidem*.
7. „Rapoarte ale locotenent-colonelului de Securitate T. Dincă din Direcţiunea V-a Cercetări din DGSP, în urma controlului efectuat la Direcţiunea Regională de Securitate Braşov şi Direcţiunea

şi disciplina, rotirea cadrelor erau metode tipice Partidului Comunist care le utiliza pentru a-şi exercita controlul.

În privinţa modului în care se desfăşurau anchetele în Direcţiile Regionale controlate, constatările din rapoarte erau nesatisfăcătoare. Arestaţii erau ţinuţi perioade îndelungate fără a fi judecaţi. La controlul realizat în aprilie 1950, la DRS Oradea se aflau 136 de reţinuţi din 1949 care nu fuseseră anchetaţi[1]. Se considera că declaraţiile nu erau luate pe bază de chestionare care ar fi făcut legătura între anumite „organizaţii subversive" sau între anumite persoane şi partidele „istorice", cele mai multe dintre declaraţii nu erau citite înainte de a fi introduse la dosarul celui trimis în justiţie[2]. Conform rapoartelor, cadrele de la secţia de cercetări nu cunoşteau modul de întocmire a unui dosar pe baza proceselor-verbale ale confruntărilor dintre reţinut şi alte persoane ce ar fi putut să facă lumină în anchetă[3]. Potrivit recomandărilor date de locotenent-colonelul T. Dincă, „trebuia eliminată din declaraţie orice frază care l-ar fi scos pe infractor ca erou sau victimă în faţa justiţiei. Trebuia scos aşa cum era el, adică un duşman al poporului, un trădător pus în slujba imperialismului exploatator"[4]. Reţinuţii de la Direcţiile Regionale ale Securităţii trebuiau aleşi numai din rândul „reacţiunii". Un exemplu în acest sens era considerat, în raportul locotenent-colonelului T. Dincă, „Serviciul Judeţean de Securitate din Botoşani care a ştiut cel mai bine să aleagă pe duşmanii poporului. Printre ei se găseau: călugări, preoţi, învăţători comprimaţi, chiaburi şi foşti ofiţeri deblocaţi"[5].

Conform ordinelor de la centru, Direcţiile Regionale de Securitate şi Serviciile Judeţene de Securitate nu aveau voie să reţină „elemente sănătoase" din rândul ţăranilor săraci fără pământ, al muncitorilor, al membrilor de partid sau al UTM-iştilor. Erau arestaţi numai „bandiţii", foşti membri ai PNŢ-Maniu sau PNL-Brătianu, „fugarii din organizaţiile subversive din munţi", „funcţionarii comprimaţi", avocaţii, toţi cei care ameninţau „regimul popular". La Serviciul Judeţean de Securitate Rădăuţi se aflau 14 arestaţi în problema PNŢ-Maniu. Dintre aceştia, doar doi erau vinovaţi: Giurgiu Ştefan, fost comisar, care împreună cu Oloeru ascultau la un aparat de radiorecepţie „posturi imperialiste". Ceilalţi erau ţărani săraci şi se considera că nu aveau nici o vină.

Regională de Securitate Galaţi, din 7 mai şi 28 mai 1949", în Marius Oprea, „Bastionul cruzimii. Documente privind represiunea comunistă" (în manuscris).

1. „Raport al locotenent-colonelului de Securitate T. Dincă din Direcţiunea V-a Cercetări din DGSP, în urma controlului efectuat la Direcţia Regională de Securitate Oradea, din 12 aprilie 1950", în Marius Oprea, „Bastionul cruzimii. Documente privind represiunea comunistă" (în manuscris).
2. „Raport al locotenent-colonelului de Securitate T. Dincă din Direcţiunea V-a Cercetări din DGSP, în urma controlului efectuat la Direcţiunea Regională de Securitate Galaţi, din 28 mai 1949", în Marius Oprea, „Bastionul cruzimii. Documente privind represiunea comunistă" (în manuscris).
3. „Raport al locotenent-colonelului de Securitate T. Dincă din Direcţiunea V-a Cercetări din DGSP, în urma controlului efectuat la Direcţia Regională a Securităţii Suceava, din 21 septembrie 1949", în Marius Oprea, „Bastionul cruzimii. Documente privind represiunea comunistă" (în manuscris).
4. „Raport al locotenent-colonelului de Securitate T. Dincă din Direcţiunea V-a Cercetări din DGSP, în urma controlului efectuat la Direcţiunea Regională de Securitate Galaţi, din 28 mai 1949", în Marius Oprea, „Bastionul cruzimii. Documente privind represiunea comunistă" (în manuscris).
5. „Raport al locotenent-colonelului de Securitate T. Dincă din Direcţiunea V-a Cercetări din DGSP, în urma controlului efectuat la Direcţia Regională a Securităţii Suceava, din 21 septembrie 1949", în Marius Oprea, „Bastionul cruzimii. Documente privind represiunea comunistă" (în manuscris).

Astfel, locotenent-colonelul T. Dincă susţinea în raport că „a dispus continuarea cercetărilor doar pentru Giurgiu Ştefan şi Oloeru, pe ceilalţi eliberându-i"[1].

Un alt centru de anchetă a fost la Ministerul Afacerilor Interne. În lucrarea sa de memorii, *Povestiri din închisori şi lagăre*, Petre Baicu descria regimul aplicat reţinuţilor de acolo:

> Eram patru în cameră. Interiorul dispunea de un duş care era folosit numai atunci când se dădeau dispoziţii. Cu o zi înainte mi se dăduse ordin să stau tot timpul în picioare, să nu mă aşez pe pat. Seara eram sfârşit. [...] «Ei ! Ai declarat ?» S-au repezit toţi trei la mine, m-au trântit pe masă cu spatele în sus. Mi-au legat cu sfori mâinile şi picioarele de picioarele mesei. Apoi m-au dezlegat. Locotenenţii m-au prins de braţe, m-au ridicat şi mă ţineau în picioare. Durerile mă îngrozeau. Fulgerător îmi trecea prin minte că voi rămâne paralizat[2].

Despre condiţiile de la Uranus, un alt arest al MAI, tot Petre Baicu relata în acelaşi volum memorialistic:

> Eram într-o celulă semiîntunecată. Înăuntru era o răcoare pătrunzătoare. Trupul mi se încălzea numai în timpul zilei. [...] Am fost surprins de către doi paznici scriind. Cei doi au tras salteaua, au sfâşiat-o şi au scos paiele tocate din ea căutând hârtia şi creionul pe care spuneau că le-am ascuns acolo. În acest timp eram ţinut dezbrăcat la piele, cu faţa la perete, de un al treilea paznic. În saltea erau doar paie tocate. M-au înjurat şi m-au lăsat în norul de praf care le decolorase şi lor hainele[3].

3.4. Educaţia politică şi criteriile de recrutare a cadrelor din penitenciare

Ierarhic, penitenciarele erau conduse de un comandant, căruia Partidul Comunist şi Securitatea îi confereau puteri depline, urmat de un locţiitor însărcinat cu paza şi regimul, de un locţiitor pentru servicii, responsabil cu administraţia ; deasupra tuturor se afla ofiţerul politic, „ochiul Partidului", care avea atribuţii extinse asigurând „educarea politică" a personalului închisorii. Acesta din urmă avea şi un rol informativ atât faţă de cadrele angajate, cât şi faţă de deţinuţi. Potrivit unei analize realizate de către comisiile de control instituite prin ordinul nr. 405/1955 al Ministerului Afacerilor Interne, „sarcina locţiitorului politic era de a organiza învăţământul politic de masă, iar conducerea muncii de partid era sarcina birourilor organizaţiilor de bază care depindeau de raioanele de partid"[4]. Prin acest reprezentant, partidul era omniprezent, dublându-l pe comandant. Prima direcţie din cadrul organelor centrale era cea politică. Securitatea şi Partidul se completau reciproc, menţinându-şi autoritatea şi dincolo de zidurile şi sârma ghimpată a temniţelor.

La şedinţa de analiză a activităţii comisiilor care au controlat unităţile în perioada 1-25 decembrie 1957, referitor la relaţiile pe care cadrele Direcţiei Generale a Penitenciarelor şi Coloniilor de Muncă ar fi trebuit să le aibă cu organele Procuraturii

1. „Raport al locotenent-colonelului de Securitate T. Dincă din Direcţiunea V-a Cercetări din DGSP, în urma controlului efectuat la Direcţia Regională a Securităţii Suceava, din 21 septembrie 1949", în Marius Oprea, „Bastionul cruzimii. Documente privind represiunea comunistă" (în manuscris).
2. Petre Baicu, *Povestiri din închisori şi lagăre*, Biblioteca Revistei *Familia*, Oradea, 1995, p. 249.
3. *Ibidem*, p. 264.
4. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, inv. sub nr. 67, f. 12.

Generale venite în inspecţie la penitenciare, locţiitorul ministrului de Interne, Evghenie Tănase, recomanda:

> relaţiile dumneavoastră cu procurorii trebuie să fie relaţii de colaborare, nu de subordonare. Ei vin şi spun că sunt camerele prea mici în raport cu numărul deţinuţilor. Spuneţi, eu am ordin să ţin 200 şi dacă nu am loc. Aveţi ceva, raportaţi sus, penitenciare nu putem să construim, deţinuţii vin. O altă problemă legată de relaţiile cu procurorii este cea a plângerilor transmise de deţinuţi la procurorul general sau ministrul Justiţiei, dar administraţia penitenciarelor este obligată să urmărească ce se face cu aceste plângeri. Iată, tovarăşi, că suntem obligaţi ca să respectăm „legalitatea populară" să nu ştirbim drepturile deţinuţilor. Trebuie să raportaţi tot ceea ce spune procuratura la conducerea Direcţiei Generale[1].

Organele Direcţiei Generale a Penitenciarelor nu răspundeau decât în faţa Partidului şi a Securităţii. În unele cazuri, observaţiile şi recomandările Procuraturii erau acceptate doar pentru respectarea „legalităţii populare".

În cadrul unei şedinţe cu conducerea DGPCM din 31 august 1956, şeful secţiei administrativ-politice din Comitetul Central, Bene, susţinea, referitor la sarcinile aparatului politic, că „aparatul politic trebuie să se ocupe şi de munca cultural-educativă în rândul deţinuţilor şi să aibă relaţii şi cu organizaţiile locale de partid şi cu Uniunea Tineretului Muncitoresc. Sarcina principală a aparatului politic este de a se ocupa de educarea militarilor şi a salariaţilor civili din unităţile aparţinând DGPCM. Aşa cum reiese din instrucţiunile CC, aparatul politic trebuie să îşi desfăşoare activitatea pe baza hotărârilor partidului şi guvernului şi a ordinelor ministrului"[2]. Referitor la cadre, darea de seamă a Direcţiei Generale a Penitenciarelor şi Coloniilor privind obiectivele Direcţiei pe trimestrul I al anului 1957 prevedea: „îmbunătăţirea activităţii în sectorul de cadre: prin instruirea locţiitorilor politici la locul de muncă sau convocări, prin educarea lor în spiritul vigilenţei revoluţionare, al patriotismului şi internaţionalismului proletar, creşterea calificării cadrelor prin cursuri de perfecţionare pe toate liniile de muncă ale DGPCM, prin munca politică de masă în scopul aplicării hotărârilor partidului şi guvernului, dusă cu sprijinul secţiei administrative a CC al Partidului Muncitoresc Român şi al organizaţiilor de partid şi ale Uniunii Tineretului Muncitoresc din unităţi"[3]. În anul 1955, direcţia politică a Ministerului de Interne publica: „Instrucţiunile privind organizarea şi desfăşurarea învăţământului politic în formaţiunile Direcţiei Penitenciare, Lagăre şi Colonii în anul 1955-1956", destinate educării ofiţerilor şi sergenţilor din penitenciare. Două dintre temele care urmau să fie expuse de ofiţerul politic în faţa cursanţilor erau „Regimul democrat-popular - formă a dictaturii proletariatului" şi „Clasele şi lupta de clasă în ţara noastră în etapa actuală"[4].

Conform unei statistici întocmite în anul 1957 de către MAI asupra originii sociale, a profesiei, apartenenţei politice şi a pregătirii şcolare a cadrelor din DGPCM, rezulta că:

> 65% erau proveniţi din familii de ţărani săraci, 13,3% din familii de ţărani mijlocaşi, 14,8% din familii de muncitori şi 6,6% din alte categorii. După profesie, 53% erau ţărani, 31,5% muncitori, 13% funcţionari şi 2,5% alte profesii. În privinţa apartenenţei

1. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, ff. 112, 118-119.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 26/1957, ff. 241-242.
3. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1962, vol. IV, ff. 250, 270.
4. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1955, vol. III, ff. 16-17.

politice, 16% erau membri şi candidaţi de partid, 17% utemişti, 67% fără partid. După pregătirea culturală: 42% aveau patru clase, 50% aveau între cinci şi şapte clase elementare şi numai 8% aveau de la opt clase medii în sus. Din 463 de ofiţeri, doar 52 aveau studii între opt şi zece clase medii, 14 aveau studii superioare, iar 157 aveau sub şapte clase elementare. La sergenţi, din 3 905, 3 016 nu aveau şapte clase elementare[1].

În privinţa eficienţei cadrelor care asigurau paza în unităţile de detenţie, darea de seamă a DGPCM din 1957 semnala că „sunt şi lipsuri: numărul adormirilor în post a santinelelor este mare (140 în trimestrul I/1956, 102 în trimestrul I/1957), deoarece mulţi sergenţi sunt pogonari, de la ţară, şi au gospodării şi pământ"[2].

În ciuda acestor deficienţe, directorul general al DGPCM, colonelul Vasile Lixandru, considera că „nu trebuie subapreciat rolul ţărănimii muncitoare în alianţa cu clasa muncitoare. Nu este pe linia justă a partidului. Trebuie o mobilizare a cadrelor în îndeplinirea ordinelor, prin şedinţe, prin instruirea agitatorilor, prin trimiterea cadrelor la şcoala medie"[3]. Condiţiile principale de recrutare a cadrelor DGPCM erau originea socială sănătoasă de ţăran sau muncitor şi înscrierea în partid. Conform articolului 43 din Hotărârea nr. 279 din iulie 1951, privind organizarea şi funcţionarea Direcţiei Penitenciarelor, Coloniilor şi Unităţilor de Muncă, „personalul DGPCUM se recrutează din rândul elementelor devotate clasei muncitoare şi regimului de democraţie populară. Membrii PMR şi UTM se bucură de întâietate la ocuparea posturilor vacante"[4].

3.5. Legislaţia privind sistemul penitenciar

În cadrul şedinţei din 4 mai 1949, ministrul Afacerilor Interne şi membru al Secretariatului PMR, Teohari Georgescu, împreună cu şeful Securităţii, generalul Gheorghe Pintilie, aprobau regulamentul interior privind regimul penitenciar, hotărând ca stabilirea regimului deţinuţilor politici să se facă printr-un ordin circular-confidenţial. Se decidea ca „noile măsuri din ordinul secret privind deţinuţii politici să fie aplicate în două etape: din 6 mai, numai vârfurilor condamnate din procesele Maniu, Popp, Aldea, precum şi vârfurilor diferitelor organizaţii subversive, iar începând cu data de 1 iunie a.c., regimul prevăzut în ordinul circular se va aplica tuturor condamnaţilor politici. Deţinuţii politici nu puteau fi deplasaţi în nici o parte din penitenciarul unde se găseau, fără aprobarea Securităţii"[5].

Într-o nouă şedinţă secretă din 23 septembrie 1949, desfăşurată la sediul Ministerului Afacerilor Interne, la care au participat ministrul Teohari Georgescu, adjunctul său, Marin Jianu, şi generalul-maior de Securitate Alexandru Nicolschi, se adoptau o serie de măsuri care prefigurau viitorul regim al deţinuţilor politici din închisori, lagăre şi colonii. Conform hotărârilor adoptate, deţinuţii politici condamnaţi la o pedeapsă de până la un an, erau eliberaţi, după expirarea pedepsei, cu avizul organelor de Securitate

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1961, vol. II, f. 144.
2. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1962, vol. IV, f. 89.
3. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, f. 256.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 27/1956, vol. I, f. 107.
5. ASRI, fond Documentar, dosar nr. 10089, f. 89.

locale. Pentru deţinuţii politici condamnaţi la o pedeapsă care depăşea un an, se prevedea ca la expirarea pedepsei să fie depuşi la organele judeţene de Securitate care urmau să ia o decizie în privinţa lor în conformitate cu ordinele primite de la Direcţia Generală a Securităţii Poporului. Un alt punct pe ordinea de zi a şedinţei pregătea apariţia viitoarei legi a chemării la muncă, hotărându-se „stabilirea precis a zonelor unde urmau a fi trimişi cei cărora le expira pedeapsa şi nu prezentau garanţie, din ambele categorii (drept comun şi politici), şi luarea de măsuri ca toţi deţinuţii din penitenciare să muncească"[1].

Hotărârea nr. 729 privind organizarea şi funcţionarea Direcţiei Generale a Penitenciarelor, Coloniilor şi Unităţilor de Muncă, adoptată de Consiliul de Miniştri în şedinţa din 19 iulie 1951, conţinea o serie de prevederi care reglementau regimul de detenţie sau făceau referiri la drepturile deţinuţilor. În privinţa regimului de detenţie, la articolul 27 se prevedea ca „deţinuţii aflaţi în urmărire penală să fie ţinuţi în penitenciare numai pe durata legală a instrucţiei sau cercetării. Concentrarea deţinuţilor în grupări mai mari de 30 de oameni era interzisă"[2].

Referitor la drepturile deţinuţilor, articolul 34 preciza că „în penitenciarele cu regim sever, regulile erau modificate prin decizia MAI pentru fiecare penitenciar în parte"[3]. Articolul 32 prevedea ca „numai deţinuţii sau internaţii sănătoşi să fie folosiţi la muncă. Durata timpului de muncă era de 8-11 ore pe zi. Ziua de muncă la condamnaţii la muncă silnică era de 10-13 ore pe zi"[4]. În ceea ce priveşte dreptul la cereri şi plângeri al deţinuţilor, articolul 36 menţiona că „cererile şi plângerile adresate Partidului şi instituţiilor de stat se înaintau pentru avizare MAI. Cererile şi plângerile adresate administraţiei locurilor de deţinere sau internare se rezolvau în termen de maxim şapte zile"[5]. Procedurile privind eliberarea deţinuţilor erau conţinute în articolul 38 care stipula că „eliberarea deţinuţilor şi internaţilor era comunicată, pentru fiecare caz în parte, organelor Miliţiei. În cazul deţinuţilor care au comis infracţiuni împotriva securităţii statului, această comunicare se făcea şi organelor Securităţii"[6].

Conform articolului 34 din Hotărârea nr. 729, „în penitenciarele cu regim sever regulile privind primirea coletelor, corespondenţei, precum şi scoaterea deţinuţilor la plimbare erau modificate prin decizia MAI pentru fiecare penitenciar în parte". Drepturile deţinuţilor se acordau diferenţiat, în funcţie de categoria de detenţie din care aceştia făceau parte: „contrarevoluţionarii" aflaţi la dispoziţia organelor de anchetă ale Securităţii, „contrarevoluţionarii" condamnaţi şi deţinuţii de drept comun.

Prin circulara transmisă pe 19 aprilie 1955 de prim-locţiitorul şef al Direcţiei Generale a Penitenciarelor, Coloniilor şi Unităţilor de Muncă, locotenent-colonelul Ilie Bădica, către penitenciarele de maximă siguranţă (Aiud, Galaţi, Jilava, Gherla, Piteşti, Văcăreşti, Făgăraş, Râmnicu Sărat, Miercurea-Ciuc) se dispunea neaplicarea articolului 28 literele c şi e (privind drepturile „deţinuţilor în preventie" la primirea,

1. ASRI, fond Documentar, dosar nr. 10089, f. 187.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 27/1956, vol. I, ff. 103-104.
3. *Ibidem*, f. 105.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*, f. 106.

o dată pe lună, a unui pachet, a sumei de 50 lei şi la vorbitor cu familia) şi a articolelor 30-31 (privind drepturile deţinuţilor „contrarevoluţionari" la pachet, corespondenţă şi vorbitor) din „Cap. II, Drepturile deţinuţilor aflaţi în prevenţie şi condamnaţi" al „Regulamentului de regim"[1].

Potrivit noilor reglementări, deţinuţii „contrarevoluţionari" aflaţi la dispoziţia organelor MAI (cei de la „Zarcă", legionari, foştii poliţişti şi SSI-şti, trădători, spioni) nu aveau dreptul la pachet, corespondenţă şi vorbitor. În plus, deţinuţii legionari nu aveau dreptul nici la lenjerie de pat. În unele cazuri, cum erau Galaţi şi Piteşti, deţinuţii foşti poliţişti şi SSI-şti puteau primi aceste drepturi doar cu aprobarea Direcţiei a VIII-a din MAI, iar la Aiud deţinuţii „contrarevoluţionari" care se aflau în producţie primeau dreptul la pachet, scrisori şi vorbitor doar cu aprobarea DGPLC. În privinţa drepturilor deţinuţilor de drept comun, nu existau modificări, aceştia continuând să se bucure de toate drepturile din regulamentul privind regimul în penitenciare. În ceea ce priveşte modul de hrănire a deţinuţilor, existau diferenţieri. Deţinuţii „contrarevoluţionari" foşti poliţişti şi SSI-şti aflaţi la dispoziţia Direcţiei a VIII-a din MAI primeau norma 25, însumând 3 500 de calorii, în timp ce pentru ceilalţi deţinuţi „contrarevoluţionari" care nu se aflau la dispoziţia direcţiei amintite se stabilea norma 24, conţinând 2 400 de calorii[2].

Circulara transmisă, pe 23 februarie 1955, de prim-locţiitorul şef al Direcţiei Generale Penitenciare, Lagăre şi Colonii de Muncă, locotenent-colonelul Ilie Bădica, către toate unităţile, reglementa dreptul la internare în spital al deţinuţilor „contrarevoluţionari", legionari şi al celor aflaţi „în prevenţie", dispunând ca „deţinuţii legionari, bărbaţi şi femei, care erau «preveniţi», aflaţi în anchete, cercetaţi sau ceruţi de organele MAI, care necesitau internarea în spitale civile sau ale MAI, nu mai erau internaţi în acestea, ci erau trataţi în unitate de către medicul unităţii. Pentru cazuri excepţionale, se cerea aprobarea de la DGPLC"[3].

Un alt criteriu al acordării drepturilor a fost cel al pedepselor la care erau condamnaţi deţinuţii. Prin nota-raport din 8 noiembrie 1958, se propunea: „cei condamnaţi la moarte conform Decretului nr. 318 al Marii Adunări Naţionale să nu beneficieze de drepturile de a primi pachete, scrisori, vorbitor, plimbare în perioada de la pronunţare în prima instanţă şi până la executarea sentinţei. Să fie ţinuţi în camere separate cu lanţuri la mâini. Dreptul la hrană, asistenţă medicală, reclamaţii să îl aibă doar cu aprobarea DGPCM"[4].

În altă ordine de idei, nevoia de forţă de muncă aptă să îndeplinească „planul de producţie", pe de o parte, cât şi creşterea numărului bolnavilor şi lipsa igienei în rândul deţinuţilor politici, pe de altă parte, au determinat conducerea Direcţiei Generale a Penitenciarelor să atragă atenţia MAI asupra acestei situaţii. În acest sens, se propunea acordarea unor stimulente doar celor care munceau. Se stabilea astfel un nou criteriu pentru acordarea drepturilor deţinuţilor, şi anume acela al încadrării sau nu în „sectorul productiv".

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 2/1956, ff. 20-24.
2. *Ibidem*, f. 16.
3. *Ibidem*.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1962, vol. II, f. 109.

În nota-raport din 5 februarie 1956 a directorului DGPLCM, colonelul Vasile Lixandru, se menţiona faptul că „restricţiile împiedicau deţinuţii contrarevoluţionari să îşi procure cele necesare igienei. În consecinţă, se cerea ca, pentru acele categorii care au bani la CEC, cu excepţia legionarilor, să li se cumpere prin magazinele penitenciarelor sau cele din oraş: săpun, pastă de dinţi, periuţe"[1].

O altă notă-raport din 1 noiembrie 1959 a locţiitorului directorului general, colonelul Marin Constantinescu atrăgea atenţia asupra faptului că

> deţinuţii contrarevoluţionari nu munciseră până în prezent decât în număr mic, aceştia au fost hrăniţi la norma 24, ceea ce a făcut să nu aibă condiţia fizică necesară muncilor la care erau folosiţi. Pentru asigurarea randamentului maxim al deţinuţilor contrarevoluţionari, se propunea ca cei care munceau să primească lunar 5 kg alimente, o carte poştală şi 400 de ţigări. Deţinuţii contrarevoluţionari care se evidenţiau în mod deosebit în procesul de producţie, precum şi cei ce au ajuns în stare de distrofie fiind în procesul de producţie, să primească lunar 10 kg alimente, o carte poştală şi 400 ţigări[2].

Situaţia deţinuţilor „contrarevoluţionari" care munceau era reglementată de un ordin al ministrului Afacerilor Interne care prevedea:

> ...condamnaţii contrarevoluţionari care munceau puteau avea vorbitor şi primi pachete cu alimente şi îmbrăcăminte, o dată la trei luni. Condamnaţii contrarevoluţionari care prestau munci la locul de deţinere puteau primi până la 100 lei lunar. Condamnaţii de drept comun şi contrarevoluţionari puteau primi medicamente cu aprobarea comandantului, cu avizul medicului de deţinere. Dreptul la vorbitor se aproba numai cu membrii familiei pentru condamnaţii contrarevoluţionari. Condamnaţii aveau dreptul să se adreseze în scris, cu cereri, reclamaţii şi sesizări, CC al PMR, Prezidiului Marii Adunări Naţionale, Consiliului de Miniştri, Procuraturii RPR, ministrului Afacerilor Interne. Corespondenţa se înainta de către locurile de detenţie direct organelor cărora le era adresată[3].

3.6. Regimul de pază şi pedepsele aplicate

Regimul de pază din penitenciare era reglementat prin regulamentul privind organizarea pazei interioare şi exterioare de deţinere. Prin acest regulament s-au stabilit numeroase pedepse la care au fost supuşi deţinuţii politici pe parcursul perioadei lor de detenţie în temniţele comuniste.

Referitor la paza interioară, articolul 59 preciza că „nu se permite deţinuţilor să întreţină discuţii zgomotoase, să cânte, să danseze, să comunice prin ciocănituri în pereţi cu camerele vecine sau să se apropie şi să staţioneze la ferestrele camerelor. În caz de abateri din partea deţinuţilor, îi avertizează şi, în acelaşi timp, raportează ofiţerului de serviciu"[4].

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1958, vol. I, f. 182.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1959, vol. III, f. 332.
3. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1960, f. 29.
4. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 252.

În volumul său de memorii despre închisorea Sighet, Constantin C. Giurescu prezenta sugestiv trei situaţii în care era aplicată această dispoziţie şi care erau pedepsele în caz de abateri:

> A treia măsură a noului director, venit în iunie 1955, a fost interzicerea de a se vorbi cu glas tare şi de a se cânta, chiar în surdină. Gardianul Arba, în iunie 1950, a deschis odată uşa celulei în momentul când mă dădeam jos din pat: mă suisem ca să mă uit pe geam, deoarece în curte se plimba un grup de deţinuţi şi vroisem să ştiu cine sunt. „Te-ai uitat pe fereastră?" Am negat că avusesem de gând să mă uit. „Hai la neagra!" mi-a zis Arba. Ajunşi în faţa „negrei", mi-a pus pentru a treia oară aceeaşi întrebare: „Dacă recunoşti nu îţi fac nimic, dacă nu recunoşti, atunci te bag la neagra şi aici să stai până mâine dimineaţă". Am avut slăbiciunea să-l cred. Am recunoscut deci că am avut intenţia să mă uit. Eram tocmai în perioada de primă dezlănţuire a urii, când pedepsele de toate felurile curgeau gârlă, când „neagra" funcţiona aproape în permanenţă. „Va să zică recunoşti că ai vrut să te uiţi; intră la neagra". Era într-o după-amiază în vara lui 1954. Noi, în celula noastră de la parter, stam de vorbă, nu mai tare, nici mai încet, ca de obicei. Santinela care şi ea vroia să se releve, să dea dovadă de vigilenţă, bate în fier ca să vie şeful de secţie. Furios că a fost deranjat din treabă, comandantul vine cu o falcă în cer şi una în pământ şi începe să strige la noi: „Pentru ce vorbiţi tare? Santinela mi-a spus că vorbiţi tare. Drept pedeapsă o să staţi toţi în genunchi"[1].

La articolul 80 din regulamentul privind paza era specificată o altă sarcină a securităţii interioare, şi anume „Aceea de a supraveghea ca toţi deţinuţii scoşi la plimbare să nu discute, să nu stea pe loc. Orice nereguli sau abateri din partea deţinuţilor scoşi la plimbare erau raportate ofiţerului de serviciu"[2]. În volumul de amintiri *Viaţa după gratii şi obloane*, Augustin Neamţu făcea referire la modul în care se desfăşura plimbarea deţinuţilor la Gherla: „Ne scoteau la plimbare rar, cu mâinile la spate şi cu capul aplecat"[3].

Regulamentul prevedea şi o serie de măsuri privind paza exterioară. La articolul 141 se preciza în mod expres: „Coloanele de deţinuţi se deplasează compact. Orice ieşire din coloană se consideră tentativă de evadare. În cazul când escorta este atacată în timpul deplasării cu deţinuţii pe jos, şeful escortei ordonă oprirea coloanei de deţinuţi şi culcarea lor la pământ. Jumătate din efectivul de escortare va supraveghea deţinuţii, iar restul militarilor vor deschide foc asupra atacatorilor"[4]. La articolul 153 privind măsurile referitoare la transportul deţinuţilor se menţiona că „Pe timpul transportului, obloanele de la ferestrele prevăzute cu gratii rămân închise"[5]. Fostul deţinut Augustin Neamţu descria un astfel de transport: „Ne-au urcat în duba-tren, toţi eram înghesuiţi într-un vagon. Un gardian la un capăt, altul la celălalt capăt. Vagonul era camuflat; nu vedeai nimic; doar prin fante mai întrezăreai câte o persoană şi un fragment de clădire"[6].

---

1. Constantin C. Giurescu, *Cinci ani şi două luni în închisoarea Sighet*, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1994, pp. 98, 109-110, 116.
2. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 255.
3. Augustin Neamţu, *Viaţa după gratii şi obloane*, Editura Galaxia Gutenberg, Tg.-Lăpuş, 2006, p. 155.
4. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 266.
5. *Ibidem*, p. 83.
6. Augustin Neamţu, *op. cit.*, p. 151.

Referindu-se la pedepsele aplicate de gardieni deţinuţilor politici de la Sighet, Constantin C. Giurescu relata o situaţie „obişnuită" pentru viaţa de deţinut:

> Într-o zi, pe când eram în celula 17, întinşi pe pat, a intrat gardianul Luvaţi şi ne-a spus să mergem la bucătărie. Dumitru Nistor a întârziat un moment, şi când Luvaţi i-a făcut observaţia de ce stă pe pat, i-a răspuns că ni s-a dat voie să stăm întinşi. Când ne-am întors de la treabă, am aflat că individul îl pusese, drept pedeapsă, să stea timp de o jumătate de ceas pe vine, cu mâinile întinse înainte şi fără să aibă voie a se sprijini fie şi numai o clipă de pat. Această poziţie, căreia noi îi ziceam „dropia", devenea după câteva minute obositoare, iar după un sfert de oră, de-a dreptul chinuitoare. Pentru ca să fie sigur că execută corect pedeapsa, că nu se sprijină de pat, gardianul îl observa prin vizetă cam la două-trei minute o dată[1].

3.7. Condiţiile de detenţie din penitenciare

În anii 1949-1953, valurile de arestări măreau numărul internaţilor fără forme legale din penitenciare şi colonii. În nota-raport din 24 iunie 1953 a şefului Direcţiei Lagăre şi Colonii de Muncă, locotenent-colonelul Ion Sloboda, se specifica faptul că „la sfârşitul lunii mai, s-a trimis din partea Direcţiei Lagăre şi Colonii de Muncă un tabel cuprinzând 1 335 nume de internaţi şi foşti condamnaţi contrarevoluţionari care erau deţinuţi în formaţiunile DLCM fără nici o formă de deţinere. La 10 iunie, din cei din tabel se mai găseau 990 de deţinuţi peste termen fără forme legale"[2]. În aceeaşi notă se preciza faptul că „internaţii se deţineau pe baza deciziei de internare, iar condamnaţii în baza hotărârii instanţei judecătoreşti respective"[3]. Se stabilea ca „Direcţia Generală a Securităţii să răspundă după primirea caracterizărilor înainte cu 15 zile de expirarea termenului de eliberare, trimiţând ordin de eliberare sau decizie de prelungire a pedepsei"[4].

Moartea lui Stalin, în martie 1953, şi luptele interne din partid, soldate cu înfrângerea troicii Pauker-Luca-Georgescu au determinat o oarecare ameliorare a regimului din penitenciare şi colonii, prin promovarea „legalităţii populare". S-au format o serie de comisii ale Direcţiei Generale Penitenciare, Lagăre şi Colonii şi ale Procuraturii, care au analizat neregulile din penitenciare şi au făcut propuneri.

Într-un referat al Direcţiei Generale Penitenciare, Lagăre şi Colonii de Muncă, din 25 iunie 1953, se preciza că

> În penitenciare, lagăre şi colonii de muncă existau, la data de 10 iunie 1953, internaţi DGSS şi foşti condamnaţi contrarevoluţionari cu pedepse expirate, pentru care s-au trimis caracterizările şi nu s-au primit comunicate de eliberare şi decizii de internare mai departe: în penitenciare erau 245 de internaţi, aflaţi la dispoziţia organelor de anchetă ale Securităţii, şi 207 de condamnaţi contrarevoluţionari; în colonii de muncă se găseau 451 de internaţi, aflaţi la dispoziţia organelor de anchetă ale Securităţii, şi 395 de condamnaţi contrarevoluţionari[5].

1. Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, pp. 120-121.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 118/24, f. 3.
3. *Ibidem*, ff. 3-4.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*, ff. 4-5.

În continuare, se menţiona faptul că „aceste deţineri ilegale erau în contrazicere cu legalitatea socialistă, deţinuţii fără dosar creau posibilitatea de a se elibera un internat în locul altuia, din lipsa datelor de stare civilă, se provoca o atmosferă negativă faţă de muncă şi faţă de disciplină în rândul deţinuţilor"[1].

În conformitate cu cele semnalate în nota-raport, se propunea „a se da ordine organelor Direcţiei Generale a Securităţii Statului ca, în viitor, să nu se execute internări în penitenciare şi colonii decât numai cu respectarea strictă a formelor de internare, adică dosar complet în care să existe copie după decizia de internare"[2]. Această situaţie era rezolvată de ordinul serviciului de evidenţă din cadrul Direcţiei Generale Penitenciare şi Colonii de Muncă, prin care se stabilea ca:

> Fiecare formaţiune să ia legătura cu organul de Miliţie de la care primea arestaţi cu dosare şi să facă instructaj asupra întocmirii dosarelor în cele mai bune condiţii. Se urmărea ca datele personale ale deţinuţilor să fie trecute în dosare după actele de anchetă. La antecedente să se treacă faptele şi condamnările anterioare. Calcularea pedepsei să nu se mai facă de organele de Miliţie, ci numai de formaţiuni[3].

Pentru „intrarea în legalitate", pe 19 ianuarie 1954 se emitea un nou ordin al MAI prin care se hotăra „Punerea imediat în libertate a tuturor deţinuţilor şi internaţilor cu pedeapsa expirată care nu au fost eliberaţi la termenul pedepsei, aşteptându-se avizul organelor superioare MAI. Făceau excepţie de la acest ordin deţinuţii şi internaţii legionari, poliţişti şi SSI-şti"[4]. În urma eliberărilor efectuate în perioada 1953-1954, faţă de numărul de 45 210 de deţinuţi aflaţi în penitenciare şi colonii la 1 ianuarie 1954, la sfârşitul anului 1954 se înregistra o scădere semnificativă. Pe 1 decembrie 1954 mai erau 28 458 de deţinuţi, dintre care 1 173 cu situaţie în curs de rezolvare şi 547 la dispoziţia MAI. Din totalul deţinuţilor, 7 110 erau „în prevenţie", iar restul, 19 628, aveau condamnări definitive[5].

Începând din 1955, efectivele de deţinuţi au început din nou să crească; astfel, numărul celor cu pedepse expirate şi fără forme legale s-a mărit din nou. O notă-raport a şefului Direcţiei Generale Penitenciare, Lagăre şi Colonii de Muncă, locotenent-colonelul Ioan Sloboda, din 17 iunie 1955, preciza faptul că „în prezent, exista un efectiv de 37 552 deţinuţi, depăşindu-se capacitatea de cazare cu 10 772"[6]. Una din cauze era constituită de numărul mare de „preveniţi" care stăteau mult timp fără a fi judecaţi: „9 262 preveniţi, dintre care 4 687 erau în prevenţie de la 2-12 luni, restul de 4 575 erau de la 0 la 2 luni, iar peste 12 luni sunt 240"[7].

Într-o altă notă, din 21 iulie 1955, locotenent-colonelul Ioan Sloboda menţiona că „în formaţiunile DPLC existau 21 de condamnaţi contrarevoluţionari (foşti poliţişti, SSI-şti) cu pedeapsă expirată, reţinuţi la dispoziţia organelor de anchetă MAI. Pentru 20 dintre ei, direcţia anchete MAI ne-a comunicat avizul de eliberare. Deşi au fost

1. AANP, fond Secretariat, dosat nr. 118/24, ff. 4-5.
2. *Ibidem*, ff. 11-12.
3. *Ibidem*, f. 50.
4. *Ibidem*, f. 15.
5. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1962, f. 5.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, vol. IV, f. 349.
7. *Ibidem*.

eliberaţi 20 din 24 condamnaţi existenţi pe 24 mai 1955, în prezent numărul s-a ridicat din nou la 21"[1].

Nota-raport din 26 august 1957[2] prezenta concluziile lucrătorilor operativi din Procuratură, în urma controalelor efectuate în penitenciare. Se constata nerespectarea dispoziţiilor articolelor 79 şi 80 din regulamentul penitenciarelor, referitoare la punerea în libertate a deţinuţilor. Astfel, la penitenciarele Suceava, Văcăreşti, Jilava, Iaşi, Piteşti, Gherla, au fost găsiţi deţinuţi care nu au fost puşi în libertate la termen, cu toate că organele judecătoreşti au dat dispoziţii în acest sens. De asemenea, s-au descoperit nereguli la penitenciarele Gherla şi Aiud privind punerea în libertate înainte de termen pe baza muncii prestate şi a bunei comportări; aici, avizul MAI se obţinea cu întârziere de două, trei luni. Referitor la condiţiile de deţinere, cercetările organelor Procuraturii au ajuns la concluzia că erau penitenciare unde nu se respectau dispoziţiile articolului 23 din regulamentul penitenciarelor privind separarea deţinuţilor pe categorii penale. Un exemplu în acest sens era penitenciarul Jilava, unde printre deţinuţii majori au fost găsiţi minori.

Pentru deţinuţii „contrarevoluţionari" existau trei categorii de eliberări: eliberările la termen, cele condiţionate, acordate prin Decretele 72/1950 şi 720/1956, şi adresele de graţieri sau amnistieri acordate de Prezidiul Marii Adunări Naţionale. Eliberarea „contrarevoluţionarilor" trebuia vizată în toate cele trei cazuri de Securitate. Adresele de graţieri pentru deţinuţii „contrarevoluţionari" venite de la Prezidiul Marii Adunări Naţionale erau trimise de DGPLCM la MAI, unitatea UM 0123/E, spre avizare[3].

Prin nota serviciului de evidenţă al Direcţiei Penitenciare, Lagăre şi Colonii din 31 octombrie 1955, se stabileau procedurile pentru eliberarea la termen, cerându-se

> raportarea cu 3 luni jumătate înainte de expirarea pedepsei, în tabele, a deţinuţilor contrarevoluţionari condamnaţi pentru crime de război şi împotriva umanităţii. Aceste tabele erau trimise la DGPCM pentru verificare, urmând a fi transmise la MAI, UM 0123/E pentru a-şi da avizul. La fel şi pentru legionari şi străini. Pentru restul deţinuţilor contrarevoluţionari, dacă până la data expirării pedepsei nu se primeşte nici o altă dispoziţie, deţinuţii vor fi eliberaţi fără altă formalitate[4].

Şi în privinţa eliberării condiţionate se dădeau o serie de dispoziţii prin nota directorului DPLC, colonelul Vasile Lixandru, din 16 aprilie 1956. Se preciza faptul că „În cazul condamnaţilor contrarevoluţionari care urmau să fie eliberaţi pe baza Decretului nr. 72/1950 cu 2 luni înaintea datei când condamnatul trebuia să fie eliberat, se cerea avizul organelor de Securitate"[5]. De dispoziţiile acestui decret beneficiau „Condamnaţii contrarevoluţionari până la 5 ani, pentru care se cerea avizul organului regional de Securitate, iar pentru cei condamnaţi la pedepse de la 5 ani în sus, se solicita aprobarea organelor de securitate MAI prin DPLC"[6]. La primirea avizului organelor de Securitate, se întrunea comisia care cerceta documentele spre a

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 118/24, f. 92.
2. *Ibidem*, ff. 243-246.
3. *Ibidem*, f. 227.
4. *Ibidem*, f. 108.
5. *Ibidem*, f. 160.
6. *Ibidem*.

verifica calculul zilelor muncite, exactitatea reducerii acordate şi comportamentul condamnatului; comisia îşi dădea apoi avizul, înaintând dosarul tribunalului.

3.8. Viaţa cotidiană în penitenciare

Penitenciarele politice din anii 1949-1964 erau supraaglomerate, caracterizându-se prin lipsa igienei, sănătate precară a deţinuţilor, alimentaţie insuficientă, mortalitate ridicată, la care se adăugau metodele de pedepsire, bătaia şi izolarea.

În perioada 1949-1954, numărul întemniţaţilor „contrarevoluţionari" a crescut de la o lună la alta. Penitenciarele deveniseră neîncăpătoare. Un raport al serviciului sanitar al penitenciarului principal Aiud, din 5 mai 1950, avertiza asupra faptului că „deţinuţii erau închişi câte 5-6 într-o celulă cu o capacitate de 1-2 persoane. O mare parte dintre deţinuţi, fiind lipsiţi de pături şi saltea, erau nevoiţi să doarmă pe duşumea"[1].

În anii 1954-1955 s-au efectuat o serie de eliberări şi graţieri care ar fi trebuit să contribuie la descongestionarea spaţiului de cazare din penitenciare. Aceasta se petrecea pe fondul climatului politic intern şi extern (Geneva, 1955). Fără a renunţa la tiparele conducătorilor comunişti care, printre alte mijloace de consolidare a poziţiei, foloseau şi denunţarea unor abuzuri ale predecesorilor, la şedinţa Biroului Politic al CC al PMR din 19 noiembrie 1952, Gheorghe Gheorghiu-Dej considera că:

> Este vorba de a pune puţină ordine în situaţia închisorilor şi lagărelor. Lucrurile sunt mult mai grave decât ne închipuim noi. Am ajuns la concluzia că s-a procedat aventurist, fără socoteală, au fost arestaţi mii de oameni care nu trebuiau să fie arestaţi şi în special ţărani muncitori, mai mulţi decât chiaburii. Să se alcătuiască pentru fiecare penitenciar, colonie etc. câte o comisie cu împuternicire de a proceda la triere şi la trimitere acasă. Decretul de graţieri şi reduceri de pedepse va trebui întocmit din timp, pentru a fi emis cu ocazia celei de a 5-a aniversări a Republicii[2].

Aglomerarea penitenciarelor şi numărul mare de arestaţi fără un temei legal erau puse pe seama devierii de dreapta a grupării Pauker-Luca-Georgescu, de care partidul dorea să se disocieze. A urmat o perioadă de destindere resimţită în condiţiile de regim din penitenciare. Într-un ordin intern al MAI, din 6 februarie 1953, erau făcute următoarele precizări: „Se interzicea folsirea de camere fără aer şi fără pat. Medicamentele erau ţinute în evidenţă de către oficianţii sanitari ai unităţilor sau ai medicilor salariaţi şi administrate deţinuţilor conform Decretului nr. 73. Deţinuţilor care depăşeau norma li se putea da medicamente în afara Decretului 73, numai cu aprobarea comandantului unităţii"[3].

Arestările au continuat în anii următori, astfel încât, în scurt timp, locurile eliberate prin graţieri sau amnistii au fost din nou ocupate cu alţi deţinuţi. Astfel, într-un raport din ianuarie 1954, comandantul penitenciarului-spital Văcăreşti, locotenent-colonelul Marin Constantinescu, semnala că „la penitenciarul Văcăreşti se găseau în acel

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. III, f. 316.
2. ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar nr. 107/1952, ff. 3-5.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 4/1953, vol. I, f. 81.

moment un număr de 2 900 de deţinuţi. Numărul lor varia zilnic între 2 800-3 000 de deţinuţi. Nu se putea vorbi de o separare a lor pe categorii penale. Erau camere unde stăteau şi câte 200 de deţinuţi. Mai erau cazaţi un număr de 250 de deţinuţi internaţi de Securitate. Datorită aglomerării, igiena lăsa de dorit. Lipsa spălătoarelor şi a băilor făcea ca deţinuţii să se spele din 10 în 10 zile"[1].

Printr-o notă-raport din 22 aprilie 1954, locţiitorul-şef din Direcţia Generală Penitenciare, Lagăre şi Colonii de Muncă, locotenent-colonelul Ilie Bădica, atrăgea atenţia asupra depăşirii capacităţii penitenciarelor Văcăreşti şi Jilava: „Penitenciarul Văcăreşti avea o capacitate de 2 000 de deţinuţi, iar efectivul actual era de 2 885; penitenciarul Jilava avea o capacitate de 1 240 de deţinuţi, în timp ce efectivul actual era de 1 865"[2].

Conform unei alte note-raport a locţiitorului-şef al Direcţiei Generale Penitenciare, Lagăre şi Colonii de Muncă, locotenent-colonelul Ilie Bădica, din 6 mai 1955, „În luna februarie 1955, numărul deţinuţilor a crescut cu 1 300 faţă de ianuarie 1955, iar în martie 1955 a crescut cu 1 220 faţă de luna februarie 1955. Astfel, cu toate că din penitenciarele Văcăreşti, Craiova, Piteşti, Constanţa, Deva, Iaşi, Sighişoara s-au scos deţinuţi şi s-au transferat la alte unităţi pentru descongestionare, totuşi, din cauza noilor intrări, ele erau supraaglomerate"[3].

În volumul său de memorii, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, Ion Ioanid descria celula în care a stat la Jilava în anul 1952: „Ne aflam într-o încăpere cam de 5 m lăţime şi 3 m înălţime la mijlocul bolţii tavanului. Frig nu era, din cauza căldurii animale, camera fiind suprapopulată: cam 180 de deţinuţi. Am aflat însă că fuseseră perioade când efectivul atinsese cifre mult mai mari. Unii dintre noi au preferat să rămână pe jos din cauza mirosului de la tinete"[4].

Într-o altă lucrare de memorialistică, *Martor dintr-o ţară încătuşată*, Dan M. Brătianu relata despre condiţiile de celulă, din anii 1949-1950, de la Jilava:

> În fiecare dintre celulele reduitului erau două rânduri cu câte două etaje de priciuri. Rândurile de priciuri erau despărţite de un culoar de 90 cm. Suprafaţa utilă pe care deţinuţii se puteau întinde era de 4x1,80x13 m, adică circa 93 m^2. Dacă se consideră că un om are nevoie de circa 0,90 m^2 pentru a putea sta culcat pe spate, era loc în aceste celule pentru 93 de deţinuţi. Când am fost introdus, după condamnarea mea, în celula numărul 6-reduit, am fost al 261-lea. Suprafaţa de care dispunea un deţinut era de 0,40 m^2. În asemenea condiţii, aerul celulei era de nerespirat[5].

Declanşarea unor noi valuri de arestări în anii 1957-1959 a determinat revenirea în penitenciare la o situaţie comparabilă cu aceea din perioada 1949-1953. Conform unei note trimise de secţia politică din DGPCM către CC al PMR la 1 iunie 1957, efectivul de deţinuţi din penitenciare şi colonii era de 45 917, iar la 1 octombrie ajungea la 61 339. Deţinuţii „contrarevoluţionari" erau, la 1 iunie, 5 623, iar la 1 octombrie, 6 087.

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, vol. II, ff. 287-288.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 213.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, vol. IV, f. 319.
4. Ion Ioanid, *Închisorea noastră cea de toate zilele*, Editura Albatros, Bucureşti, 1991, vol. 1, p. 51.
5. Dan M. Brătianu, *Martor dintr-o ţară încătuşată*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1996, pp. 70-71.

Spaţiul de cazare al penitenciarelor şi coloniilor de muncă, calculat la 8 m^3 de aer pentru un deţinut conform regulamentului de deţinere, era de 32 318 de locuri, iar calculat la 5 m^3, socotit ca minimum necesar, era de 49 540 de locuri. Deci, chiar în situaţia calculului minimal, la data de 1 octombrie 1957 existau 11 799 de deţinuţi peste posibilităţile relativ normale de cazare. Una dintre consecinţele supraaglomerării penitenciarelor a fost şi faptul că s-au înregistrat decese în rândul deţinuţilor care sufereau de afecţiuni cardiace.

Un calcul făcut pentru un minim de 5 m^3 de aer pentru un deţinut arăta rezultate îngrijorătoare:

> Penitenciarul Bacău avea un efectiv de 731 deţinuţi, iar calculat la 5 m^3 de aer pe deţinut, evidenţia o capacitate de 326 locuri; penitenciarul Craiova avea un efectiv de 1 807 deţinuţi, iar calculat la 5 m^3 de aer pe deţinut ar fi avut o capacitate de 1 092 locuri; penitenciarul Galaţi avea un efectiv de 1 974 deţinuţi, iar calculat la 5 m^3 de aer pe deţinut ar fi avut o capacitate de 1 030 de locuri; penitenciarul Piteşti avea un efectiv de 1 196 deţinuţi, iar calculat la 5 m^3 de aer pe deţinut ar fi avut o capacitate de 595 de locuri; penitenciarul Codlea avea un efectiv de 931 de deţinuţi, iar calculat la 5 m^3 de aer pe deţinut ar fi avut o capacitate de 430 locuri[1].

O situaţie a deţinuţilor politici pe categorii sociale aflaţi în penitenciare la data de 1 iulie 1957, prezentată de către locţiitorul directorului general, colonelul Ilie Bădica, arăta că la acea dată erau „un număr de 5 716 dintre care cei mai mulţi erau ţărani săraci şi mijlocaşi, 2 351, iar de origine burgheză erau 1 091"[2].

Într-o notă-raport din 31 iulie 1958 a directorului DGPCM, colonelul Vasile Lixandru, se semnala faptul că „numărul de deţinuţi în 1958 în lunile februarie-iunie a crescut de la 58 804 la 68 902. Având în vedere creşterea numărului deţinuţilor în urma Decretului-Lege nr. 318/1958 privind furtul din avutul obştesc, neglijenţa în serviciu, se considera că spaţiul actual nu va satisface exigenţele"[3].

Începând cu anii 1963-1964, odată cu valul de eliberări, numărul deţinuţilor politici din penitenciare a scăzut simţitor. O notă-raport din 12 februarie 1965 a directorului general al DGPCM, locotenent-colonelul Paul Marinescu, prezenta situaţia numărului de deţinuţi din penitenciare în anul 1964: „În anul 1964 a existat în locurile de deţinere un efectiv mediu total de 36 321 deţinuţi. Faţă de 1963, efectivul de deţinuţi a scăzut cu 17%. În anul 1964 au intrat în penitenciare 37 283 de deţinuţi şi s-au pus în libertate prin decrete de graţiere şi la termen un număr de 44 536 deţinuţi, ceea ce reprezenta o reducere a efectivului general cu 7 353 deţinuţi"[4].

Lipsa alimentelor şi a asistenţei medicale au fost alte două probleme cu care s-au confruntat deţinuţii politici din penitenciarele anilor regimului Dej. Într-o notă-raport din 1950 a direcţiei administrative din Direcţia Generală a Penitenciarelor se atrăgea atenţia asupra

> înrăutăţirii stării din penitenciare care se datorează insuficienţei calorice a hranei (1 200-1 600 calorii în loc de 2 000-2 200 cât era prevăzut), raportată la suma de 20 lei

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 11/1957, ff. 229-230.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 9/1957-1962, vol. III, f. 93.
3. *Ibidem*, f. 112.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1, vol. IV, f. 66.

pe zi de deţinut. Avem un număr mare de deţinuţi cu cahecsie[1], avitaminoză, anemie. Creşte mortalitatea. Această situaţie sanitară rea se observă în special la deţinuţii politici care nu primesc alimente din afară de un an de zile. În penitenciarele aglomerate: Aiud, Jilava, Gherla, Piteşti este un număr mare de bolnavi TBC, care nu pot fi izolaţi, pentru că Direcţia Generală a Securităţii Poporului nu a răspuns la timp sau deloc[2].

Comisiile constituite în perioada „legalităţii" (1954-1955) aveau menirea de a constata abuzurile săvârşite în penitenciare într-un trecut pe care regimul dejist nu şi-l asuma. O sinteză realizată asupra rapoartelor întocmite de comisiile de control din penitenciare, constituite în baza ordinului 405/1955, semnala faptul că:

La cele mai multe unităţi controlate, capacitatea lor de cazare era mult inferioară faţă de efectivul actual. Organizarea carantinei nu se putea aplica conform regulamentului, deoarece carantina presupunea separarea pe categorii penale şi în raport de intrările zilnice. Nu se făcea vizită medicală zilnică. Erau multe unităţi în care, din punct de vedere al măsurilor de igienă în rândul deţinuţilor, se constatau multe lipsuri: Oradea, Cluj Tribunal, Ocnele Mari, Târgu-Mureş, Dej, unde deţinuţii nu făceau baie săptămânal, aveau rufele murdare, nu se dezinfectau camerele şi grupurile sanitare. La penitenciarul Suceava apa nu curgea decât 1-2 ore pe zi, materiile fecale inundând subsolul unde erau şi camerele de deţinere. La Târgu-Ocna şi Târgu-Jiu nu existau instalaţii la baie, iar cele existente erau distruse. Variaţia zilnică a mâncării nu era rezolvată. În unele unităţi nu se ţinea evidenţa zilnică a caloriilor şi astfel nu se asigurau caloriile prevăzute la norme, dându-se doar 200-300 calorii în medie om pe zi. Din lipsă de gamele, linguri şi hârdaie, la unele penitenciare servitul mesei se făcea în condiţii necorespunzătoare. În problema acordării dreptului la vorbitor au existat penitenciare ca: Făgăraş, Turda, Brăila, Zalău, Deva, care nu aveau camere pentru vorbitor, iar majoritatea vorbitoarelor se desfăşurau în poartă în mod neregulamentar. În privinţa scoaterii la plimbare a deţinuţilor erau penitenciare ca: Aiud, Oradea, Galaţi, Timişoara unde deţinuţii erau scoşi la plimbare o dată la 5-12 zile[3].

Starea critică în care se afla spitalul Văcăreşti în anii '50 era prezentată de serviciul sanitar din direcţia de aprovizionare şi gospodărie a MAI într-un referat asupra cauzelor care au determinat durata mare a internărilor din acest spital:

În secţia contrarevoluţionari sunt 12 bolnavi cu spitalizare de peste un an. Cauzele sunt următoarele: bolnavii cu o spitalizare lungă aveau boli grave şi, dacă ar pleca în penitenciare, sfârşitul lor ar fi grăbit. Numărul paturilor era foarte mic, dar erau ocupate de cazurile incurabile. Punerea la timp a diagnosticului şi urmărirea evoluţiei bolii a fost îngreunată de faptul că spitalul nu a avut radiolog 6 luni şi la laborator este un singur medic cu o jumătate de normă. Bolnavii din spital aveau o rezistenţă la boală scăzută, datorită nutriţiei deficitare. Erau devitaminizaţi. Erau majoritatea oameni în vârstă. Spitalul nu avea posibilitatea materială de a acorda suplimente de alimente. Spitalul nu avea medici pentru toate specializările şi se cheamă medici de la alte spitale. Până la obţinerea aprobării care dura şi era valabilă pentru o singură intrare în penitenciare, se întârzia până la o lună, în care timp bolnavul era ţinut cu un tratament simptomatic[4].

1. Caşexia este definită ca „stare generală proastă a organismului, prin slăbire şi anemie extremă, prin scăderea temperaturii corpului" (*cf. DEX*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998).
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, ff. 114-115.
3. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1956, ff. 19, 21.
4. AANP. fond Secretariat. dosar nr. 17/1956. ff. 605-606.

Lucrările de memorialistică au tratat pe larg despre regimul alimentar şi sanitar din penitenciarele comuniste. Ion Ioanid descria astfel condiţiile de regim de la Piteşti:

> În celulă nu se afla decât o singură lingură de metal care, cu aprobarea tacită a gardianului, avea coada ascuţită pe o parte. Toţi simţem nevoia să stăm câteva ore în plus culcaţi, fiind destul de slăbiţi şi anemiaţi. Mâncarea era insuficientă. Dimineaţa primeam terciul, cam 200 g. La prânz, o gamelă cu ciorbă, fie cu câţiva cartofi, fie cu varză acră, fie cu arpacaş. O dată, uneori de două ori pe săptămână era „carne". Singurul lucru consistent la masa noastră era sfertul de pâine zilnic[1].

Augustin Neamţu oferea informaţii asupra regimului alimentar al deţinuţilor de la Gherla: „Dimineaţa serveai surogatul de cafea cu o bucăţică de pâine de şaizeci de grame. La prânz primeai o bucată de turtoi, lată de patru centimetri, lungă de treisprezece şi groasă de patru. Jumătate îl foloseai la prânz, iar jumătate seara. Cartofii şi fasolea în special se dădeau când predomina cahexia, ca să nu murim în masă; varza sărată era alimentul de bază"[2].

3.9. Reeducarea

Programul de „reeducare" de la Piteşti a avut la bază teoriile sociologului sovietic Anton Makarenko referitoare la criminalii de drept comun. Delincventul era adus în starea de a accepta că este un declasat a cărui unică salvare consta în dobândirea sprijinului partidului. Singura modalitate în care el putea face acest lucru era prin îndrumarea altor delincvenţi pe drumul cinstei. După părerea lui Makarenko, „reeducarea" se făcea prin munca în colectiv, dar în versiunea ei românească a fost realizată prin aplicarea unor torturi fizice continue, însoţite de spălarea creierului[3]. Acţiunea de „reeducare" a fost iniţiată în vara anului 1948 la penitenciarul Suceava, de către studentul legionar Alexandru Bogdanovici. În această fază s-a pus accent pe însuşirea doctrinei marxiste prin lecturi şi dezbateri pe baza materialelor propagandistice. Din luna februarie a anului 1949, la conducerea „reeducării" din penitenciarul Suceava a fost inclus şi studentul fost legionar Eugen Ţurcanu.

În aprilie 1949, un grup de studenţi legionari împreună cu Eugen Ţurcanu au fost transferaţi la penitenciarul Piteşti. Acţiunea de „reeducare" de la Piteşti, începută pe 6 decembrie 1949, a avut ca ţintă cei aproape 1 000 de foşti studenţi legionari aflaţi în această închisoare[4]. Procesul de „reeducare" de la Piteşti a avut la bază două coordonate: tortura şi prezenţa permanentă a torţionarilor în celule, astfel încât orice comunicare între condamnaţi să devină imposibilă. Au existat patru etape:

> Prima, demascarea externă, consta în obligativitatea victimei de a deconspira ceea ce tăinuise la ancheta oficială. Cea de-a doua etapă, demascarea internă, consta în denunţarea celor care îi facilitaseră victimei viaţa în detenţie. În cadrul celei de-a treia etape, demascarea morală publică, victima trebuia să demonstreze că s-a rupt de trecut prin

1. Ion Ioanid, *op. cit.*, pp. 28-30.
2. Augustin Neamţu, *op. cit.*, p. 57.
3. Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, *ed. cit.*, p. 122.
4. *Ibidem*, p. 123.

intermediul unei autobiografii prezentate în faţa colegilor de detenţie. Cea de-a patra etapă făcea trecerea de la condiţia de victimă la cea de călău, proaspătul reeducat trebuind să fie apt să conducă procesul de reeducare al celui mai bun prieten din celulă, pe care îl tortura[1].

Pe parcursul celor trei etape, deţinuţii incluşi în campania de reeducare erau supuşi la torturi sistematice, iar capacitatea de rezistenţă le era anihilată. Acţiunea de „reeducare" de la Piteşti a fost sprijinită de comandantul închisorii, Alexandru Dumitrescu, dar şi de conducerea MAI, prin însuşi ministrul-adjunct al MAI, Marin Jianu, care, în perioada 1950-1951, a făcut o serie de inspecţii la penitenciarul Piteşti[2]. Mărturiile unora dintre cei întemniţaţi la Piteşti arătau că generalul Pantiuşa, şeful Securităţii, împreună cu adjunctul său Nicolschi au vizitat închisoarea[3]. În luna iunie 1950, acţiunea de „reeducare" de la Piteşti a fost extinsă la penitenciarul Gherla. Aici, „reeducarea" a durat până în luna decembrie 1951, când grupul de „reeducatori" în frunte cu Eugen Ţurcanu a fost transferat la Jilava[4].

Metodele de reeducare au fost folosite şi în alte închisori, dar nu au avut succes. La Târgu-Ocna procesul nu a putut să aibă loc din cauza solidarităţii condamnaţilor. La Canal, una dintre cauzele care a determinat stoparea procesului de „reeducare", în vara lui 1951, a fost decesul doctorului Simionescu, fost ministru al Educaţiei, care a fost ucis, ştirea fiind difuzată în Occident[5].

În 1952, „reeducarea" a fost stopată din cauza scurgerilor de informaţii în Occident, dar şi a înlăturării din partid a grupului deviaţionist Pauker-Luca-Georgescu. Gheorghe Gheorghiu-Dej voia să demonstreze valabilitatea pretenţiilor sale de a pune capăt „regimului de teroare" iniţiat de cei trei lideri rivali. Atribuirea de vinovăţii predecesorilor sau rivalilor făcea parte din practica regimurilor comuniste. Dacă până în 1952-1953 „legalitatea era la pământ", s-a trecut într-o altă epocă, în care legalitatea era întoarsă „aşa cum ne convine", după cum susţinea fostul ministru al Internelor, Alexandru Drăghici, în faţa comisiei de partid instituită de Nicolae Ceauşescu pentru cercetarea abuzurilor regimului Dej[6]. Pe 6 februarie 1953, MAI emitea un ordin potrivit căruia

Comandanţii tuturor unităţilor luau imediat măsuri de interzicere cu desăvârşire a folosirii bătăii şi lovirii deţinuţilor de cadrele din subordine. Se interzicea cu desăvârşire folosirea bătăii şi lovirii deţinuţilor de alţi deţinuţi cu diferite munci de răspundere. Nici un deţinut, indiferent de funcţia pe care o avea, nu avea dreptul să ia măsuri de pedepsire a altor deţinuţi. Pedepsirea deţinuţilor se făcea, la propunerea personalului unităţii, de către comandant sau locţiitorul său, sancţiunile fiind cele stabilite în regulament[7].

1. Ruxandra Cesereanu, *Gulagul în conştiinţa românească. Memorialistica şi literatura închisorilor şi lagărelor comuniste* (eseu de mentalitate), Editura Polirom, Iaşi, 2005, pp. 230-231.
2. Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, *ed. cit.*, pp. 122-123.
3. Mihaela Azoiţei, *Totalitarism şi rezistenţă în România comunistă*, Editura Paideia, Bucureşti, 2002, p. 23.
4. C. Aioanei, C. Troncotă, „Arhipelagul ororii (II)", *Magazin istoric*, nr. 4, aprilie 1993, p. 16.
5. Mihaela Azoiţei, *op. cit.*, p. 23.
6. Ruxandra Cesereanu (coord.), *Comunism şi represiune în România*, *ed. cit.*, pp. 58-59.
7. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 4/1953, vol. II, ff. 81-82.

Lotului de torţionari de la Piteşti i s-a înscenat un proces, iar Ţurcanu împreună cu 18 complici au fost condamnaţi la moarte şi executaţi. La procesul secret al lui Ţurcanu şi al acoliţilor săi, desfăşurat în octombrie 1954, s-a susţinut că Horia Sima, aflat în exil în Spania, i-ar fi dat ordine lui Ţurcanu, în 1949, să ducă la îndeplinire programul de tortură de la Piteşti, pentru a compromite regimul comunist[1]. Nu se pomenea nimic de implicarea lui Nicolschi şi a sovieticilor. Se recunoştea doar implicarea unor persoane din conducerea închisorii de la Piteşti.

Bilanţul „reeducărilor" de la Piteşti şi Gherla a fost unul tragic: „30 de victime ucise (după estimarea autorităţilor comuniste) sau peste 60 (după unele victime), 780 de torturaţi (după autorităţile comuniste), câteva mii de torturaţi (în opinia victimelor). Sute dintre cei supuşi metodelor de «reeducare» au rămas cu traume fizice şi psihice"[2].

În 1960, autorităţile începeau un nou proces de „reeducare" la Aiud, Gherla, Botoşani şi în alte unităţi, dar de data aceasta se punea accentul pe autoanaliză şi presiune psihică. Nu mai exista tortură fizică. Sfârşitul „reeducării" este databil în 1964, odată cu eliberările deţinuţilor politici din închisori.

4. Lagărele de internare[3]

4.1. Delimitări conceptuale

Lagărul, ca formă a detenţiei administrative, a apărut la începutul secolului XX, în timpul războaielor coloniale, fiind instituit de spanioli în Cuba, de americani în Filipine şi de englezi în Africa de Sud[4]. Lagăre au mai fost înfiinţate şi în timpul celui de-al doilea război mondial de americani şi japonezi. În primele au fost internate persoanele de origine japoneză considerate de autorităţile americane un pericol, iar în cele japoneze din Indonezia au fost internaţi în special olandezi sau supuşi ai statelor europene aflate în război cu Japonia, care se găseau în zonele intrate sub dominaţia niponă, dar şi prizonieri de război[5]. Lagărele americane, spaniole şi cele englezeşti au funcţionat ca urmare a unor măsuri excepţionale şi au fost desfiinţate după încheierea operaţiunilor militare. Scopul lor a fost de a izola şi de a interna sub pază militară inamicii externi[6].

Lagărele de sorginte sovietică au avut însă un caracter şi scopuri diferite. Ele au fost destinate propriei populaţii şi au reprezentat o instituţie permanentă[7]. Totodată, ele au fost caracteristice regimurilor comuniste şi au existat, într-o formă mai mult sau mai puţin vizibilă, pe toată durata unui regim totalitar de inspiraţie sovietică. Prin instituţia lagărului s-a urmărit izolarea preventivă a unei părţi a corpului social, adică

1. C. Aioanei, C. Tracotă, *op. cit.*, p. 17.
2. Ruxandra Cesereanu, *Gulagul în conştiinţa românească*, *ed. cit.*, p. 231.
3. Subcapitolul „Lagărele de internare" a fost conceput şi redactat de colegul nostru, Dumitru Lăcătuşu, căruia îi mulţumim şi pe această cale.
4. Richard Pipes, *Scurtă istorie a revoluţiei ruse*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998, p. 212.
5. Jeroen Brouwers, *Roşu ucigaş*, Editura Univers, Bucureşti, 2006, p. 19.
6. Richard Pipes, *op. cit.*, p. 212.
7. *Ibidem*.

a indivizilor şi a grupurilor de indivizi[1] identificaţi pe baza ideologiei marxist-leniniste ca suspecţi şi dăunători societăţii comuniste. Funcţiile lagărului erau multiple: pedepsirea, reeducarea şi exterminarea „duşmanilor de clasă", terorizarea populaţiei civile, precum şi obţinerea unei forţe de muncă gratuite. Astfel, lagărele au reprezentat pentru statele comuniste atât o formă de exterminare a oponenţilor politici, cât şi o modalitate de a obţine o forţă de muncă gratuită. Pot fi comparate cu lagărele comuniste doar cele naziste din Polonia şi cele japoneze din Indonezia[2], ultimele fiind mai puţin cunoscute.

În legislaţia specială care a vizat organizarea sistemului concentraţionar românesc din prima parte a regimului comunist, aceste tipuri de unităţi nu sunt clar definite. Totuşi, termenul „lagăr" apare în diferitele titulaturi ale structurii care administra sistemul concentraţionar românesc (vezi subcapitolul 3.1. „Evoluţia structurii Direcţiei Generale a Penitenciarelor" din acest studiu). Conform *Dicţionarului explicativ al limbii române*, lagărul reprezintă „un loc în care sunt ţinuţi închişi şi sub supraveghere prizonierii de război sau, în regimurile totalitare, persoanele considerate ostile regimului"[3]. Cu toate că, atât în documente (dar nu şi în titulatura unităţilor de detenţie), cât şi în denumirea structurii care administra sistemul concentraţionar termenul este menţionat, în realitate, cum, de altfel, avea să recunoască şi directorul general al DGPCM, Vasile Lixandru, în mai 1959, din punct de vedere strict administrativ, pe teritoriul României nu au putut fi organizate niciodată lagăre, ci doar colonii de muncă[4].

După toate informaţiile, în România au funcţionat, între 1945-1964, următoarele tipuri de forme de izolare, numite generic „lagăre":

Lagărele de internare – Au reprezentat o caracteristică a perioadei 1945-1947. În aceste unităţi concentraţionare, persoanele internate se bucurau de o relativă libertate şi nu erau obligate să muncească. Totuşi, acum apar şi primele forme ale reeducării.

1. Joel Kotek, Pierre Rigoult, *Secolul lagărelor*, traducere din franceză de Nicolae Constantin, Editura Lucman, Bucureşti, 2002, p. 13.
2. Iată mărturia unui fost „lăgărist" din Indonezia: „Numele lagărului era Tjideng. Era lagărul comandat de înfricoşătorul căpitan japonez Kenitji Sone, căruia i dusese vestea; în 1946 a fost executat pentru vina de a fi fost criminal de război; mi-l aduc aminte; el personal a călcat-o pe mama în picioare şi a zdrobit-o cu cizmele lui cu pinteni şi eu am văzut asta cu ochii mei. [...] Lagărul de femei Tjideng, unde fuseseră aduşi şi băieţi sub zece ani şi unde am fost închis împreună cu bunica, mama şi sora mea, era un loc din Batavia înconjurat cu ziduri de cazemată, turnuri şi sârmă ghimpată. În casele de piatră de acolo au trăit închise mii de femei din Europa, împreună cu copiii lor, pe suprafeţe de câţiva centimetri pătraţi măsuraţi cu liniarul, suprafeţe pe care erau dispuse să şi le apere până la ultima picătură de sânge; chiar şi pervazurile ferestrelor erau locuite, şi pragurile, şi fiecare casă a scărilor mai deosebită, verandele, coridoarele, aerul însuşi din casă era locuit – cine avea un hamac trăia printre frânghiile cu rufe puse la uscat şi întinse peste tot, îmbrăcăminte zdrenţuroasă şi puturoasă. Într-una dintre acele case, Tjitaroemweg 7, am locuit împreună cu alte câteva zeci de persoane într-o bucătărie – noi locuiam pe dulapul-masă din jurul spălătorului de vase. Mama dormea pe masă, iar bunica, sora mea şi cu mine dormeam sub ea: bunica pe scândura care despărţea masa într-o parte de sus şi de jos, sora mea şi cu mine «la parter», sub locul de dormit al bunicii. Foamea, bolile, suferinţa, moartea. Şi multe altele pe deasupra" (Jeroen Brouwers, *op. cit.*, pp. 19-20).
3. *Cf. DEX Online*, accesibil online la adresa http://dexonline.ro/search.php?cuv=lagăr (22.10.2007).
4. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1962, inv. sub nr. 13, f. 130.

Internaţii participau la şedinţe în care se citea presa comunistă şi erau popularizată ideologia marxist-leninistă[1].

Unităţile şi coloniile de muncă – Unităţile de muncă au fost înfiinţate oficial prin Decretul nr. 6 din 14 ianuarie 1950, iar prin Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 1554 din 22 august 1952 au fost transformate în colonii de muncă. Scopul lor era izolarea, reeducarea şi exploatarea prin muncă a celor consideraţi periculoşi pentru „construirea socialismului în România". În complexele care grupau unităţi şi colonii de muncă, numite generic „lagăre de exterminare", regimul de detenţie a fost unul de o duritate extremă. Muncile la care erau supuşi deţinuţii erau deosebit de dificile (construirea de diguri, munca în mină, recoltatul stufului şi a papurii), în timp ce alimentaţia era insuficientă, atât cantitativ, cât şi nutriţional. Chiar şi din punctul de vedere al activităţii prestate, normele zilnice erau imposibil de realizat. Pedeapsa şi bătaia deţinuţilor pentru cele mai mici abateri erau caracteristice pentru acest tip de lagăre. Din această categorie fac parte lagărele şi coloniile de muncă de la Canalul Dunăre-Marea Neagră, coloniile miniere din nordul ţării şi coloniile din Balta Brăilei. Scopul lor a fost în primul rând exterminarea fizică a „burgheziei", iar în al doilea rând, exploatarea şi „reeducarea prin muncă" a „duşmanilor poporului" identificaţi ca reeducabili.

Centre de triere – În aceste centre erau aduşi deţinuţii care urmau să fie trimişi la Canalul Dunăre-Marea Neagră sau în alte lagăre de muncă sau penitenciare[2].

4.2. Internarea în lagăre

Prin semnarea „Convenţiei de Armistiţiu", la 12/13 septembrie 1944, statul român se obliga (art. 2) să ia toate măsurile necesare pentru dezarmarea şi internarea în lagăre a forţelor armate ale Germaniei şi Ungariei din România, dar şi pentru internarea cetăţenilor acestor state care se aflau sau locuiau pe teritoriul statului român[3]. Efectul imediat al acestui articol a constat în internarea în lagăre a următoarelor categorii de persoane: „supuşii" germani şi maghiari care se aflau la 23 august 1944 în România, cetăţenii români de origine germană care s-au sustras deportărilor la muncă în URSS, liderii Grupului Etnic German, membrii organizaţiilor paramilitare hitleriste sau ai celor care se retrăseseră cu armata germană pe măsură ce se reîntorceau în ţară, cetăţenii români de origine maghiară care au colaborat cu hitleriştii sau care erau suspectaţi de activitate prohitleristă[4]. Măsurile de internare nu se aplicau cetăţenilor evrei

1. Onisifor Ghibu, *Ziar de lagăr. Caracal – 1945*, Editura Albatros, Bucureşti, 1991, *passim*.
2. Pentru clasificarea lagărelor, vezi Hannah Arendt, *Originile totalitarismului*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2006, p. 545; Joel Kotek, Pierre Rigoult, *op. cit.*, pp. 14-15.
3. „Convenţia de Armistiţiu", în *Monitorul Oficial* din 22 septembrie 1944.
4. Prin Ordinul nr. 9000 din 4 iunie 1945, Direcţia Generală a Poliţiei preciza măsurile suplimenare referitoare la cetăţenii români de origine germană. Astfel, toţi cetăţenii români de origine germană care deţinuseră funcţii de conducere (foşti conducători şi simpatizanţi ai hitlerismului) erau internaţi în lagăr. În ordin se mai preciza că cetăţenii germani şi maghiari care nu au fost niciodată „supuşi români" erau internaţi în lagăr pentru a fi expulzaţi. De asemenea, cetăţenilor români care se înrolaseră în armata germană sau maghiară li se retrăgea cetăţenia română, după care erau internaţi în lagăr pentru a fi expulzaţi (ANIC, fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar nr. 45/1945, ff. 30-35).

ai acestor state[1]. Prin Ordinul circular nr. 31341 din 6 aprilie 1945, Inspectoratul de Jandarmi a hotărât desconcentrarea din armata română şi internarea în lagăre a „tuturor supuşilor germani şi maghiari, apatrizilor foşti supuşi germani, precum şi a foştilor supuşi germani şi maghiari care au dobândit cetăţenia română după 21 iunie 1945"[2].

Măsurile de internare i-au vizat, după 23 august 1944, şi pe militarii cehoslovaci care au făcut parte din armata germană. Ulterior, dintre aceştia au fost eliberate persoanele care au acceptat să se înroleze voluntar în armata cehoslovacă, înfiinţată de reprezentanţii „Coloniei Cehoslovace din Bucureşti" şi de către delegatul guvernului cehoslovac de la Londra, maiorul Proches[3]. În lagăre au fost internaţi şi funcţionarii români angajaţi sau numiţi în aparatul de stat între 1938 şi 23 august 1944, suspectaţi de activitate profascistă sau care au fost consideraţi „vinovaţi de dezastrul ţării". În această categorie au fost incluşi toţi cetăţenii români care au permis intrarea trupelor germane în România, cei care au convenit la părăsirea Transilvaniei de Nord, au hotărât declanşarea războiului contra Uniunii Sovietice şi Naţiunilor Unite ori au continuat războiul, indiferent de calitatea pe care o aveau[4]. Cu scopul de a „purifica viaţa publică de toate elementele hitleriste, fasciste şi legionare", în luna martie 1945, Ministerul de Interne a ordonat cercetarea şi internarea în lagăre a „tuturor elementelor cu vinovăţii bine dovedite şi care, prin activitatea lor, ar fi putut dăuna ordinii şi siguranţei statului democratic dacă ar fi rămas mai departe în stare de libertate"[5].

Din cauza aplicării abuzive a prevederilor „Convenţiei de Armistiţiu"[6] şi a numărului mare de persoane arestate, au fost înfiinţate lagăre de internare în mai multe judeţe ale ţării. Între 1945-1948, lagăre au funcţionat la Târgu-Jiu, Slobozia Veche, Piteşti, Vulcan, Hunedoara, Caracal, Turnu-Măgurele, Jimbolia, Sighet, Timişu de Sus şi Timişu de Jos, Sebiş, Pâncota, Drăuţi, Halmagiu, Arad, Feldioara, Sânpetru, Braşov[7], Ucea de Sus[8]. În Bucureşti, lagăre de internare au funcţionat la: Apărătorii Patriei, Băneasa, Ciurel, Ghencea, Pitar Moş, Notre Dame de Sion, Sfântul Andrei.

1. „Convenţia de Armistiţiu", în *Monitorul Oficial* din 22 septembrie 1944.
2. ANIC, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei - Central, dosar nr. 97/1945, f. 18.
3. ANIC, fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar nr. 60/1944, f. 24.
4. ANIC, fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri - Stenograme, dosar nr. 3/1945, f. 427.
5. ANIC, fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar nr. 87/1947, f. 124.
6. Pe 21 decembrie 1945, Comisia Română pentru Aplicarea Armistiţiului informa MAI, prin adresa cu numărul 34220, că apatrizii şi cetăţenii români naturalizaţi după 21 iunie 1941 eliberaţi din lagăr nu trebuie supuşi nici unei restricţii poliţieneşti, deoarece internarea lor s-a datorat aplicării nejustificate a articolului 2 al „Convenţiei de Armistiţiu" (ANIC, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei - Central, dosar nr. 98/1945, f. 84)
7. Lagărele de la Târgu-Jiu (cu o capacitate de 4 600 de persoane), existent încă din timpul celui de-al doilea război mondial, şi Slobozia Veche (cu o capacitate de 2 000 de persoane) erau destinate germanilor. Călugării de origine germană au fost închişi la Timişul de Sus, iar călugăriţele, la Timişul de Jos, în judeţul Braşov (Ion Bălan, *Regimul concentraţionar din România, 1945-1964*, Editura Fundaţiei Academia Civică, Bucureşti, 2000, p. 36).
8. Lagărul a fost înfiinţat în toamna anului 1944, la cererea directorului fabricii militare de la Ucea de Sus (Făgăraş). În acest lagăr au fost internaţi inginerii şi tehnicienii germani veniţi în România în timpul celui de-al doilea război mondial (ANIC, fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar nr. 61/1944, f. 10).

4.3. Organizarea şi funcţionarea lagărelor de internare

Conform instrucţiunilor provizorii cu nr. 46114 „pentru funcţionarea lagărelor de internare", responsabilitatea organizării lor revenea legiunilor de jandarmi, care, „de comun acord" cu Prefectura Judeţului şi poliţia locală, trebuiau să identifice o localitate din judeţ (sau chiar oraşul de reşedinţă), în care se putea amenaja un lagăr de internare. Zona aleasă trebuia să ofere posibilităţi de siguranţă, adăpostire, cazare şi aprovizionare cu alimente a centrului de internare. De asemenea, în aceste lagăre femeile urmau să fie cazate separat de bărbaţi.

Conducerea, administrarea şi paza lagărelor era încredinţată jandarmilor, care nu trebuiau să aibă vreo legătură cu persoanele internate. De două ori, dimineaţa şi seara, se făcea apelul internaţilor, dar comandantul centrului de internare putea să ordone apelul internaţilor şi la alte intervale de timp, ori de câte ori credea de cuviinţă, atât ziua, cât şi noaptea. Serviciile din lagăr trebuiau îndeplinite de internaţi, fiind interzisă angajarea personalului civil, cu excepţia bucătarului şi a spălătoresei.

În articolul 5 al instrucţiunilor provizorii de funcţionare a lagărelor de internare se prevedea că regimul de hrană al internaţilor va fi raportat la alocaţia fixată pentru ostaşii din zona unde se afla amplasat lagărul. Totodată, persoanele care aveau posibilităţi financiare puteau să-şi procure alimente prin intermediul serviciului de aprovizionare al lagărelor. Era interzis consumul oricărei băuturi alcoolice. Persoanele internate erau obligate să-şi aducă de acasă îmbrăcăminte, cazarmament (pătură, saltea, pernă, cearşaf etc.) şi veselă, în greutate de cel mult 50 kg de persoană.

Prin articolul 7 al instrucţiunilor provizorii de funcţionare a lagărelor de internare era stabilit programul internaţilor. Deşteptarea era stabilită în funcţie de anotimp, astfel încât în timpul nopţii internaţii să beneficieze de cel puţin opt ore de odihnă. Totodată, se prevedea ca în zilele de miercuri şi sâmbătă după-amiaza să se facă curăţenia generală a lagărului şi a internaţilor, iar o dată pe săptămână era fixată, în raport cu mijloacele de care dispunea lagărul, baia generală a internaţilor. Responsabil cu asistenţa medicală a internaţilor era medicul Legiunii de Jandarmi sau medicul cel mai apropiat de lagăr. Acesta era obligat să viziteze lagărul o dată pe săptămână. Internaţii grav bolnavi puteau fi spitalizaţi în cazuri de extremă urgenţă, pe baza avizului dat de medicul lagărului şi de cel al spitalului, în unitatea medicală indicată de conducerea lagărului. Pe perioada spitalizării, internaţii trebuiau cazaţi într-o cameră separată de camerele celorlalţi bolnavi, beneficiind de acelaşi regim de izolare ca şi în lagăr, sub pază severă.

Prin articolele 11-14 din instrucţiunile provizorii de funcţionare a lagărelor de internare erau stabilite drepturile deţinuţilor. Persoanele internate puteau expedia şi primi, o dată pe săptămână, scrisori. Toată corespondenţa, atât cea trimisă, cât şi cea primită de internat, era cenzurată de către administraţia lagărului. Internaţii aveau dreptul de a primi ziare, cărţi şi reviste, însă numai după ce conţinutul lor era controlat de comandant şi dacă acesta era declarat inofensiv. De asemenea, ei puteau să primească din afară, sub controlul administraţiei lagărului, colete cu alimente, articole de lenjerie şi îmbrăcăminte. Totodată, puteau fi vizitaţi, o dată pe săptămână, cu acordul comandantului Legiunii de Jandarmi, de rudele apropiate. Ca pedepse

disciplinare pentru internaţii care refuzau să se supună regimului fixat sau pentru cei care nu respectau regulamentul de funcţionare al lagărului (rebelii, instigatorii) erau prevăzute, în articolul 15, izolarea în camere complet separate, precum şi suspendarea dreptului de a primi cărţi, reviste şi corespondenţă. În cazul unei recidive, internaţii puteau fi chiar condamnaţi[1]. Potrivit lui Ion Bălan, în România, după 23 august 1944, singurul act normativ cunoscut privitor la lagăre a fost „Regulamentul pentru înfiinţarea şi funcţionarea centrelor de internare" din 6 noiembrie 1944. În acest regulament se prevedea că persoanele internate nu puteau intra în contact cu cetăţenii din exterior (liberi) şi că aceştia nu aveau voie să pătrundă în lagăre şi nici să se apropie la o distanţă mai mică de 50 m de limita lor. Internaţilor le era interzis să participe sau să organizeze orice fel de activitate culturală care putea „cultiva sau întreţine printre internaţi idei politico-sociale". Prin articolul 12 al regulamentului se acorda internaţilor dreptul de a-şi face rugăciunea, potrivit cultului căruia îi aparţineau[2].

5. Coloniile de muncă

5.1. Legislaţia privind coloniile de muncă

Aşa cum arătam mai sus, prin Decretul nr. 6 din 14 ianuarie 1950 au fost înfiinţate unităţile de muncă, cu scopul de a reeduca prin muncă „elementele duşmănoase ale Republicii Populare Române" şi „în vederea pregătirii şi încadrării lor pentru viaţa socială în condiţiunile democraţiei populare şi construirii socialismului". Articolul 2 al acestui decret specifica „elementele duşmănoase" în cauză. Conform acestui articol, puteau fi internate în unităţile de muncă persoanele care „prin faptele sau manifestările lor, direct sau indirect, primejduiesc sau încearcă să primejduiască regimul de democraţie populară, îngreunează sau încearcă să îngreuneze construirea socialismului în România, precum şi cei care, în acelaşi mod, defăimează puterea de stat sau organele sale [adică Partidul Comunist, Securitatea, Miliţia şi Tribunalele, n.n.], dacă aceste fapte nu constituiesc sau nu pot constitui prin analogie infracţiuni" ; „condamnaţii pentru infracţiuni împotriva securităţii Republicii Populare Române [şi] care, la expirarea pedepsei, nu se dovedesc reeducaţi". Toate aceste categorii de persoane puteau fi internate în unităţile de muncă pe o perioadă cuprinsă între 6 luni şi 2 ani. De asemenea, durata internării putea fi redusă sau prelungită, în funcţie de rezultatele reeducării, fără a depăşi 5 ani. Trimiterea în unităţile de muncă se realiza prin decizia Ministerului de Interne[3].

Ca urmare a „ascuţirii luptei de clasă", unităţile de muncă au fost transformate, prin HCM numărul 1 554 din 22 august 1952, în colonii de muncă. Totodată, au fost identificate, pe baza ideologiei marxist-leniniste, noi categorii de persoane care

1. ANIC, fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar nr. 61/1944, ff. 75-77.
2. Ion Bălan, *op. cit.*, pp. 52-53.
3. Mircea Stănescu (coord), *Organismele politice româneşti (1948-1965). Documente privind instituţiile şi practicile*, Editura Vremea, Bucureşti, 2003, pp. 299-300 (document preluat din ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar nr. 78/1950, ff. 3-9).

„sabotau în mod organizat măsurile Guvernului şi Partidului de întărire a dictaturii proletariatului" şi „construirea cu succes a socialismului". Pentru o mai bună supraveghere a lor, precum şi „pentru a curăţi cele mai importante centre vitale ale ţării de elementele duşmănoase", s-a hotărât internarea lor în coloniile de muncă. Astfel, urmau să fie internaţi, faţă de categoriile prevăzute în decretul din 6 ianuarie 1950, toţi cei care „lansează sau răspândesc zvonuri alarmiste, tendenţioase, duşmănoase; ascultă şi difuzează propaganda deşănţată a posturilor de radio imperialiste", toţi cei care „înjurau Partidul Muncitoresc Român şi conducătorii săi, precum şi pe cei ai Uniunii Sovietice şi ai ţărilor de democraţie populară"; toţi cetăţenii români care „întreţin legături de prietenie cu legaţiile imperialiste", frecventează „manifestările propagandistice ale acestor legaţii". În această categorie au fost incluse toate persoanele care participau la activităţi culturale organizate de ambasadele occidentale sau care împrumutau cărţi de la bibliotecile consulatelor străine, altele decât cele ale statelor comuniste, şi care nu puteau fi sancţionate penal chiar şi prin analogie cu alte fapte pedepsite. Mai erau menţionaţi: cei care îndemnau la „manifestări rasiale şi şovine", care instigau la nesupunere faţă de măsurile luate de guvern şi care refuzau să le aplice, în special acele măsuri care se refereau la Gospodăriile Agricole de Stat, întovărăşiri, colectări, planuri de cultură etc.; persoanele care aveau un „trecut reacţionar" sau foştii proprietari de fabrici şi pământ care deţineau funcţii de răspundere şi care erau „delăsători în muncă"; cei care făceau prozelitism; persoanele care transmiteau prin corespondenţă internă sau externă „ştiri tendenţioase, alarmiste şi duşmănoase"; foştii membri ai „partidelor fasciste şi ai celor burghezo-moşiereşti" (PNŢ, PNL, PSD-Titel Petrescu, PNL-Gheorghe Tătărescu, PNC); foştii ofiţeri ai armatei regale, ai Serviciului Special de Informaţii, ai Siguranţei şi Poliţiei; foştii condamnaţi pentru trecerea frauduloasă a frontierei, începând cu anul 1945; chiaburii sabotori, rudele „trădătorilor şi spionilor" sau ale celor care au fugit peste graniţă începând cu anul 1945; recidiviştii cu condamnări mai mari de 3 ani şi care reprezentau un pericol pentru liniştea şi siguranţa „oamenilor muncii". Prin această hotărâre, durata internărilor era stabilită între 6 luni şi 5 ani, iar internarea administrativă a unei persoane se făcea printr-o decizie a unei Comisii Speciale a Ministerului de Interne, pe baza propunerilor Securităţii şi Miliţiei[1].

În şedinţa Biroului Politic al Partidului Comunist din 24 mai 1949 se adopta proiectul de hotărâre privind începerea imediată a lucrărilor de construire a Canalului Dunăre-Marea Neagră. În intervenţia din şedinţă, Gheorghe Gheorghiu-Dej susţinea că „lucrarea aceasta făcea parte din programul de reconstrucţie economică a ţării, din programul de construire a socialismului în ţara noastră. La Canal urmează să intre în lucru, în mod treptat, până la 100-150 000 de oameni, plus familiile lor"[2]. Proiectul era lansat la iniţiativa CAER, iar istoricii au avansat două interpretări privind scopul acestei investiţii. Prima îl considera o parte a unui proiect mai larg de creare a unui „Ruhr răsăritean", către care minereul de fier din Uniunea Sovietică urma să fie

1. Mircea Stănescu (coord.), *op. cit.*, pp. 324-330 (document preluat din ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar nr. 78/1950, ff. 11-17).
2. *Ibidem*, p. 60.

transportat printr-un canal dublu: Marea Neagră-Dunăre şi Dunăre-Oder-Rin[1]. Cea de-a doua interpretare îi dădea o semnificaţie militară, considerând că i-ar fi oferit lui Stalin posibilitatea de a trimite vase pe Dunăre în condiţiile deteriorării relaţiilor cu Iugoslavia[2].

Proiectul Canalului era conceput după modelul sovietic al Canalului Volga-Don, după cum afirma Gheorghiu-Dej pe 25 mai 1949: „Ne-am inspirat din experienţa Uniunii Sovietice, având totodată şi ajutorul ei, fără de care nu am putea executa aceste lucrări"[3]. Canalul Dunăre-Marea Neagră cuprindea un un traseu de-a lungul căruia erau înşirate colonii de muncă forţată: Cernavodă, cu un efectiv variind între 1 200 şi 8 000 de deţinuţi, Saligny, cu un efectiv între 2 000 şi 8 000 de deţinuţi, Km 31, cu un efectiv de 1 500 de deţinuţi, Poarta Albă, cu un efectiv care a variat de la 10 000 la 12 000 de deţinuţi, Galeş, cu cca 3 000 de deţinuţi, Noua Culme, cu un efectiv cuprins între 2 000 şi 7 500 de deţinuţi, Taşaul, cu aproximativ 1 500 de deţinuţi, Peninsula (Valea Neagră), cu un efectiv cuprins între 6 000 şi 8 000 de deţinuţi, Capul Midia, al cărui efectiv de deţinuţi varia de la 500 la 2 500 de persoane[4].

Proiectul Canalului a fost aprobat de Biroul Politic în şedinţa din 25 mai 1949, iar de către Marea Adunare Naţională, pe 23 martie 1950, prin Decretul nr. 75.

La 24 martie 1950, conducerea MAI hotăra folosirea pe şantierele de la Canal a următoarelor categorii de deţinuţi:

> ...condamnaţii pentru port ilegal de armă şi pentru trecerea frauduloasă a frontierei, cu pedepse de până la 12 ani, condamnaţii cu pedepse de până la 10 ani pentru infracţiuni politice cu uneltiri împotriva ordinii sociale, şi anume: răspândirea de zvonuri sau informaţii false privitoare la situaţiunea economică a ţării, nemulţumiri ale populaţiei (art. 198 CP), instigarea locuitorilor de a se ridica contra ordinii constituţionale şi sociale şi uneltire contra ordinii sociale (art. 207-209 CP), încercarea de a provoca răsvrătire (art. 210 CP), omisiunea denunţării infracţiunilor contra liniştii publice (art. 337 CP), strângerea, fabricarea, transportarea sau păstrarea în mod clandestin de arme, muniţii de orice fel, maşini infernale în scop de a le întrebuinţa el însuşi sau a le da făcătorilor de rele (art. 335-336 CP), răspândirea de publicaţii interzise (art. 325 CP)[5].

Pe 5 septembrie 1950, MAI a emis un ordin către Direcţia Generală a Penitenciarelor în care se aduceau precizări cu privire la condiţiile în care deţinuţii politici, legionari şi foşti poliţişti puteau fi trimişi la muncă în coloniile de la Canal şi în mine. Astfel, puteau fi scoşi la lucru pe şantierele Canalului „deţinuţii legionari condamnaţi până la 5 ani inclusiv, deţinuţii legionari condamnaţi cu pedepse de până la 10 ani inclusiv, cu condiţia ca timpul ce îl mai aveau de executat să nu depăşească 5 ani inclusiv"[6]. Referitor la munca în minele de la Baia-Sprie şi Cavnic, se specifica faptul că „vârsta maximă a celor care se vor trimite în mine să nu depăşească 45 de ani"[7].

1. Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, *ed. cit.*, pp. 114-115.
2. *Ibidem*.
3. Mircea Stănescu (coord.), *op. cit.*, p. 60.
4. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 18.
5. Marius Oprea (ed.), *Banalitatea răului*, *ed. cit.*, pp. 105-106.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 24/1950-1954, f. 1.
7. *Ibidem*.

În anul 1955, deşi Canalul cu coloniile sale nu mai exista, MAI a emis un „Regulament"[1] referitor la primirea, regimul şi supravegherea deţinuţilor din lagăre şi colonii. Era perioada în care regimul Dej era preocupat de trecerea formală la „legalitatea populară" ; acest lucru se poate observa şi în conţinutul „Regulamentului". În primul capitol din „Regulament" se prevedea organizarea regimului din lagăre şi colonii, pe categorii, în funcţie de natura infracţiunii, termenul de pedeapsă şi gradul de periculozitate. Astfel, existau : „lagăre speciale pentru condamnaţii contrarevoluţionari mai periculoşi" şi „lagăre comune destinate condamnaţilor contrarevoluţionari mai puţin periculoşi". După aceleaşi criterii erau împărţite şi lagărele destinate deţinuţilor de drept comun. Pentru prima oară se preciza, la articolul 6, că „În lagăre şi colonii se deţineu numai cei condamnaţi, adică cei cu sentinţe definitive de condamnare pronunţate de tribunale"[2]. Erau precizate sarcinile pe care le aveau lagărele şi coloniile de muncă, şi anume acelea „de a izola şi păzi pe condamnaţi, de a-i reeduca prin muncă pentru a deveni elemente folositoare societăţii".

În privinţa regimului aplicat internaţilor din colonii, „ziua de muncă a condamnaţilor din lagărele speciale era de 10 ore, iar pentru condamnaţii folosiţi în mine, ziua de muncă era stabilită la 8 ore"[3]. La articolul 27 se prevedea ca „Timpul scurs pentru parcurgerea distanţelor până la punctele de lucru să fie incluse la cele 10 ore de muncă obligatorii"[4]. Distanţa faţă de obiectivele de lucru era limitată la cel mult 2 km de mers pe jos sau la 10 km în cazul transportului auto[5].

Capitolul al cincilea din „Regulament" se referea la alimentaţia condamnaţilor, care trebuiau să primească de trei ori pe zi hrană caldă. Numărul de calorii era diferenţiat : „Pentru condamnaţii care lucrau, hrana trebuia să conţină între 2 400-3 000 de calorii, în timp ce pentru cei care nu lucrau, hrana conţinea 2 400 de calorii"[6]. La capitolul al şaselea din „Regulament", se stabileau trei categorii de pedepse pentru deţinuţii din colonii : „izolatorul fără dreptul de a ieşi la muncă, care însemna o reducere a cantităţii de hrană la 350 g de pâine, izolarea cu carcera care presupunea 300 g de pâine pe zi, de trei ori pe zi apă caldă, de două ori pe săptămână câte un fel de mâncare caldă"[7].

Capitolul al şaptelea cuprindea drepturile condamnaţilor, stipulând pentru condamnaţii din lagărele speciale : „dreptul de a face o reclamaţie pe lună adresată comandantului coloniei, dreptul la hrană, dreptul la vorbitor cu familia, dreptul la pachet şi corespondenţă cu familia, iar pentru condamnaţii din lagărele comune care aveau o purtare bună erau specificate suplimentări la hrană, la pachet şi vorbitor"[8]. Capitolul al optulea din „Regulament" se referea la dreptul condamnatului politic sau de drept comun „de a face, în scris, cereri adresate comandantului coloniei, iar acesta trebuia să le rezolve în 24 de ore"[9]. Capitolul al nouălea, referitor la „Modul de a proceda în caz de eliberare

1. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, pp. 72-73.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*, pp. 198-199.
7. *Ibidem*, p. 199.
8. *Ibidem*, p. 200.
9. *Ibidem*, p. 201.

şi deces", prevedea, la articolul 134, că „Înmormântarea condamnaţilor se făcea pe contul lagărului-colonie, iar cadavrele condamnaţilor decedaţi în lagăre-colonii nu se predau familiilor"[1].

5.2. Viaţa cotidiană din coloniile de muncă

Numărul deţinuţilor din coloniile de muncă de la Canal a variat în funcţie de amploarea lucrărilor şi de condiţiile politice interne sau externe. Astfel, în septembrie 1949 erau 6 400 de deţinuţi, cca 15 000 în vara anului 1950, 20 768 în noiembrie 1952, 20 193 în aprilie 1953 şi 14 244 în iulie acelaşi an[2].

La sfârşitul anului 1952 şi începutul anului 1953, în coloniile de muncă de la Canal numărul celor internaţi era: la Capul Midia, 2 337, din care 195 penali şi 2 142 politici; la Galeşul, 2 740 penali şi 792 politici; la Castelul, din cei 732 de deţinuţi, 217 erau penali şi 515 politici; la Poarta Albă, din cei 82 de deţinuţi, 77 erau penali şi 5 politici; iar la Cernavodă cei 1614 internaţi erau toţi politici[3]. Relatările supravieţuitorilor despre muncile la care erau supuşi sau despre regimul ce li se aplica la Canal sunt grăitoare pentru a cunoaşte o mică parte din ceea ce s-a numit „mormântul burgheziei". La Poarta Albă norma zilnică de muncă însemna „3 m^3 de pământ excavat de fiecare deţinut, transportul cu roaba la 100-150 m, încărcări şi descărcări de vagoane cu o normă de 7 m^3 de fiecare deţinut într-o zi, construirea de bараci, sfărâmarea pietrei la carieră şi construirea de căi ferate"[4]. La Capul Midia, deţinuţii trebuiau să facă blocuri mari de ciment de aproximativ o tonă pentru construcţia unui dig[5].

Referitor la regimul aplicat în coloniile de la Canal, un fost deţinut relata: „Deţinuţii erau scoşi la muncă continuu, atât ziua, cât şi noaptea şi în toate duminicile, fără nici un repaus, atât pe ploaie, furtună sau zăpadă; când ne întorceam de pe şantier complet uzi şi îngheţaţi, eram introduşi în bараci şi înghesuiţi unul lângă altul"[6].

O altă victimă a Canalului, Ioan Cârja, implicat în rezistenţa anticomunistă din Munţii Apuseni, în volumul său, *Canalul morţii*, dădea lămuriri cu privire la scopul creării Canalului: „În toate lagărele de deţinuţi politici de la Canal, înfometarea, însetoşarea, teroarea, bătaia, neîngrijirea medicală, totul era subordonat unui singur scop, acela al desfiinţării din temelie a oricărei clase sociale capabile să conducă spiritualiceşte masele de oameni de afară, din rezistenţă"[7]. În acelaşi volum, Cârja descria sugestiv condiţia internatului politic din coloniile de la Canal: „deţinutul murea aici singur, o dată, de două ori, în fiecare zi; nimic nu mai străbătea până la el, totul se prefăcuse într-o singură, imensă cruce"[8].

1. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 205.
2. Marian Cojoc, *Istoria Dobrogei în secolul XX. Canalul Dunăre-Marea Neagră (1949-1953)*, Editura Mica Valahie, Bucureşti, 2001, p. 16.
3. Ion Bălan, *op. cit.*, p. 106.
4. Gheorghe Bâgu, *Mărturisiri din întuneric*, Editura Tehnică, Bucureşti, 1993, p. 135.
5. Constantin Cesianu, *Salvat din infern*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992, p. 170.
6. Monica Grigore, Oana Ionel, „Colonia de muncă forţată Capul Midia: punct terminus al Canalului suferinţei", în *Arhivele Securităţii*, Editura Nemira, Bucureşti, 2004, p. 102.
7. Ion Cârja, *Canalul morţi*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1993, p. 438.
8. *Ibidem*, p. 445.

Documentele Securităţii arată că în luna ianuarie 1953 au murit în coloniile de muncă de la Canal 133 de deţinuţi. Cele mai multe decese s-au înregistrat la coloniile Peninsula (46) şi Poarta Albă (30)[1].

În afara coloniilor de la Canal au mai fost create coloniile de muncă din Balta Brăilei (Periprava, Grindu, Salcia) şi lagărele de muncă forţată de la minele de la Baia-Sprie, Cavnic şi Nistru. Coloniile din Balta Brăilei au fost iniţial destinate deţinuţilor de drept comun. Ulterior, din 1957, li s-au adăugat şi deţinuţii politici, al căror număr era în creştere, suprapopulând penitenciarele. Muncile efectuate aici constau în recoltarea stufului din bălţi pentru fabricile de celuloză din zonă.

Condiţiile de muncă de la Periprava erau descrise astfel în mărturiile foştilor deţinuţi politici: „Munca la stuf era foarte dură. Deţinutul trebuia să se aplece în apă până la gură şi să reteze stuful cu o seceră. Trestiile erau legate în snopi, care erau căraţi la mal. Picioarele muncitorilor erau tăiate şi jupuite de capetele de trestie retezate sub apă. Toţi oamenii aveau picioarele pline de bube infectate. Mâncarea, proastă şi puţină"[2].

În volumul său de memorii, *A fost un destin*, Şerban Rădulescu Zoner prezenta condiţiile de muncă de la colonia Salcia:

> La dig, împinşi la muncă de brigadieri, înjuraţi de către plutonierii temniceri care ne supravegheau, trimiţându-ne adesea înapoi de pe planul înclinat dacă roaba cu pământ nu era arhiplină, pentru a ne opinti din nou cu ea, conform normei stabilite. Când ploua mai tare eram duşi înapoi în lagăr nu pentru a fi menajaţi, ci datorită faptului că scădea vizibilitatea, încât nu puteam fi bine supravegheaţi din depărtare de soldaţii vigilenţi cu câini. Până a reveni în lagăr ajungeam uzi leoarcă. Dacă se întâmpla vara, era o bucurie, că ne mai răcoream puţin. Dacă se întâmpla aşa ceva în vreme de toamnă târzie, era o nenorocire. M-a ajutat Dumnezeu şi am scăpat de vreo pneumonie. De altfel, în tot timpul detenţiei m-a urmărit un înger păzitor[3].

Conform informaţiilor oferite de comisia numită de către Consiliul Securităţii Statului în anul 1967 pentru cercetarea ilegalităţilor regimului Dej, „în perioada 1952-1953, ca urmare a torturilor la care au fost supuşi unii deţinuţi de la fosta colonie Salcia, 63 dintre ei au decedat, iar un mare număr au rămas cu infirmităţi foarte grave pentru toată viaţa"[4].

Condiţiile de la colonia de muncă forţată de la mina Baia-Sprie sunt descrise sugestiv de un fost deţinut, Radu Şuţu:

> La început eram obligaţi să dăm câte trei tone de minereu pe post. După un an, obligaţia s-a ridicat la cinci tone şi jumătate pe post. Ca să ajungem la abataj trebuia să ne târâm printre grămezile de minereu. Lucram în pielea goală, deoarece temperatura era foarte ridicată, 35-40 de grade celsius. Programul de lucru era de la ora 6 seara, după ce mâncam şi primeam o bucăţică de pâine cu marmeladă, pe care o mâncam în pauza de la ora 10 noaptea. Pe la 5 dimineaţa începetam lucrul[5].

---

1. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 20.
2. *Ibidem*, p. 122.
3. Şerban Rădulescu Zoner, *A fost un destin. Amintiri, mărturii, dezvăluiri*, Editura Paideia, Bucureşti, 2003, p. 353.
4. ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar nr. 264/1972, vol. IV, f. 210.
5. Ion Bălan, *op. cit*, p. 109.

O statistică asupra categoriilor sociale internate în colonii în perioada 1953-1954 situa pe primele locuri ţăranii opozanţi ai colectivizării, în număr de 4 865, şi muncitorii, în număr de 4 624[1].

6. Coloniile de minori

O altă formă de detenţie folosită de autorităţile comuniste în perioada 1951-1964 a fost aceea a coloniilor de minori. În aceste unităţi erau internaţi copiii orfani, cei care se dedau „vagabondajului", „cerşetoriei", copiii din casele de copii care încălcau regulamentele, elevii minori din şcolile de învăţământ elementar care săvârşeau „fapte duşmănoase regimului democrat". În fapt, era o nouă măsură represivă, de îndoctrinare. Programul de reeducare din colonii se baza, ca şi în cazul reeducării de la Piteşti, pe teoriile sociologului şi pedagogului sovietic Anton Makarenko.

Conform HCM nr. 1240/1951, coloniile erau structurate în patru categorii: două puncte de primire a minorilor la Bucureşti şi Dej, o colonie pentru copii între 11 şi 14 ani la Târgu-Ocna, două colonii pentru fete între 11 şi 18 ani la Budila şi Roşu, cinci colonii pentru băieţi între 14 şi 18 ani la Arad, Brâncoveneşti, Iaşi, Alexandria şi Slatina[2]. Minorii erau ţinuţi în colonii până la vârsta de 18 ani.

Organizarea coloniilor de reeducare pentru minori a avut la bază HCM nr. 1240/1951, care stabilea şi procedura depistării şi trimiterii în colonii a minorilor care comiteau fapte de „vagabondaj, cerşetorie şi prostituţie". Conform acestei hotărâri, „Trimiterea minorilor în colonii de reeducare se face prin decizia Ministerului Afacerilor Interne la propunerea organului de Miliţie şi cu avizul Procuraturii"[3]. Articolul 7 din hotărâre reglementa procedura de primire a minorilor în aceste colonii: „Înainte de intrarea minorilor într-o colonie de reeducare, situaţia lor este examinată de o comisie funcţionând pe fiecare centru de primire şi alcătuită din: un delegat al MAI, un delegat al învăţământului public, un medic delegat al Ministerului Sănătăţii, un delegat al secţiei de prevederi sociale a Sfatului Popular"[4].

Astfel, sarcinile de stabilire a condiţiilor materiale şi a stării morale a familiei minorului, care ar fi trebuit îndeplinite de autoritatea tutelară alcătuită din Comitetul Executiv al Sfatului Popular, secţia de învăţământ şi secţia juridică, erau preluate de către Miliţie[5]. Se încălca astfel Codul Familiei care, în „Secţiunea a III-a", la articolele 104, 108-109 stabilea că sarcina de cunoaştere a dezvoltării fizice şi morale a minorului în familie revenea autorităţii tutelare, care putea sesiza instanţa de judecată şi lua măsuri privind internarea minorului într-un institut de ocrotire, dacă era cazul[6]. Cu toate acestea, rolul Procuraturii în operaţiunea de internare a minorilor în colonii era eludat, Miliţiei revenindu-i sarcina de a lua hotărâri. Activitatea comisiei din punctele

1. Ion Bălan, *op. cit.*, p. 104.
2. ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar nr. 264/1972, vol. IV, f. 335.
3. *Ibidem*, f. 134.
4. *Ibidem*.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1957, f. 21.
6. *Ibidem*, f. 334.

de primire era formală, deoarece putea dispune doar de dosarul minorului de la Miliţie şi de audierea acestuia.

Decretul nr. 504 din 22 decembrie 1952 al Prezidiului Marii Adunări Naţionale modifica articolul 1 al Decretului nr. 75/1951, determinând trecerea problemei „reeducării" unor categorii de minori şi a „reeducării" „vagabonzilor", „cerşetorilor" şi „prostituatelor" de la Ministerul Prevederilor Sociale la Ministerul Afacerilor Interne[1].

În darea de seamă a Direcţiei Generale Penitenciare, Lagăre şi Colonii pe perioada 1 ianuarie 1954-31 decembrie 1954, la obiective ale DPLC era prevăzută şi „educarea minorilor din colonii după metodele pedagogice sovietice prin: alfabetizare, şcolarizare, culturalizarea şi calificarea lor în procesul muncii, pentru a fi redaţi societăţii"[2].

Acţiunea de „reeducare" avea ca instrumente de lucru „învăţătura şi munca în colectiv", conform teoriilor lui Makarenko. Prin activitatea şcolară desfăşurată în colonii se urmărea: „Ridicarea nivelului politic, ideologic şi cultural al minorilor, educarea minorilor în spiritul patriotismului înflăcărat, cultivarea spiritului internaţionalismului proletar, menţinerea spiritului muncii colective"[3].

În cadrul coloniilor funcţionau şcoli de ucenici profilate pe diverse ramuri economice: metalurgie (Iaşi, Slatina), tâmplărie, croitorie, marochinărie (Budila), legumicultură. În regulamentul de funcţionare al acestor şcoli, la articolul 2 se prevedea că „Şcolile de ucenici asigurau pregătirea de cadre de muncitori calificaţi din rândul copiilor rămaşi fără părinţi sau lipsiţi de posibilitatea de a fi crescuţi de familie, pentru nevoile întreprinderilor ce aparţineau diferitelor ministere"[4].

O statistică a DGPLC arăta că „în cele opt colonii de minori, la data de 24 decembrie 1954 erau 1 830 copii, din care 173 de utemişti şi 17 pionieri"[5]. Între coloniile mari figurau, în anul 1954, Alexandria şi Târgu-Ocna, cu un efectiv de 400 minori, iar celelalte, mai mici, Iaşi, Arad, Slatina, aveau în jur de 130-250 de minori.

Regimul aplicat internaţilor în coloniile de minori se caracteriza prin lipsa igienei şi asistenţă sanitară deficitară. Comisiile de control înfiinţate în baza ordinului nr. 405/1955, emis de Ministerul Afacerilor Interne, constatau faptul că:

> La colonia de minori Slatina, minorii nu făceau baie săptămânal, aveau rufele murdare, camerele erau murdare, nu se dezinfectau grupurile sanitare. La coloniile de minori Iaşi şi Budila instalaţiile de la baie erau complet distruse. Majoritatea minorilor nu aveau echipament corespunzător nici pentru vară, nici pentru iarnă, fiind îmbrăcaţi în haine vechi şi rupte. Încălţămintea le era distrusă, mulţi dintre ei umblând în târlici. S-au constatat cazuri de lovire a minorilor din coloniile de educare, frecvente în colonia Slatina, unde comandantul locotenent Gheorghiu, în mod sistematic, loveşte copiii ca o metodă de educare. De asemenea, la colonia Budila, educatorul Ghencea Ion a lovit în mod grav un minor, căruia i-a provocat leziuni corporale. În coloniile de minori nu s-a înlăturat bătaia din practica de educare[6].

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1957, f. 133.
2. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1962, f. 2.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 27/1956, vol. I, f. 239.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. I, f. 145.
5. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1962, f. 5.
6. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, inv. sub nr. 67, ff. 3, 7.

În darea de seamă a DGPCM pe trimestrul I al anului 1957, la capitolul al treilea, „Reeducarea minorilor delincvenţi şi predelincvenţi", se menţiona faptul că „la Dej se permitea bătaia minorilor de alţi minori condamnaţi. Cazuri de bătaie mai existau şi la Slatina şi Alexandria sau la Brâncoveneşti, unde profesorii băteau elevii în genunchi"[1].

Într-un raport informativ privind situaţia din coloniile de minori pentru anul 1957, se remarca faptul că în unele colonii crescuse numărul minorilor internaţi, determinând amestecarea „predelincvenţilor" cu infractorii comuni: „La Alexandria erau 111 condamnaţi de justiţie pentru furt, 241 vagabonzi şi cerşetori, 40 cu alte fapte"[2]. Se propunea organizarea unor colonii mici cu un efectiv de cel mult 250 de minori, după modelul propus de Makarenko, pentru eficientizarea reeducării şi descongestionarea coloniilor mari. O altă propunere viza crearea unui complex productiv în cadrul DGPCM, pentru plasarea minorilor după absolvirea şcolilor din colonii, având ca model aceleaşi teorii ale lui Makarenko, pentru ca „absolvenţii să nu intre în contact, în cadrul întreprinderilor, cu elemente rele care i-ar determina să recidiveze"[3]. În acelaşi raport, se semnala folosirea bătăii şi a insultelor ca „metode pedagogice"[4].

7. Dimensiunea represiunii în România comunistă

Referitor la dimensiunile detenţiei în sistemul penitenciar din România în perioada 1945-1964, dispunem de o serie de statistici extrase din documentele Securităţii. Cu toate acestea, facem precizarea că statisticile nu sunt complete şi, uneori, nici corecte, neexistând astăzi o estimare finală şi echilibrată în această privinţă. Unele surse bibliografice susţin, referitor la numărul de arestaţi politici, că în perioada 1948-1953 au fost circa 60 428 de arestaţi. În 1949 au fost operate 23 597 de arestări în toată ţara, din care 4 755 de legionari, 4 541 din „organizaţii subversive", 575 de acuzaţi de crime de război, 3 125 de frontierişti, 429 de învinuiţi pentru „tentative de sabotaj", 2 633 de „instigatori", 1 807 de foşti membri marcanţi ai PNŢ-Maniu, iar 5 732 aparţinând diverselor categorii. Între 1951 şi 1953 au fost arestaţi circa 89 000 de ţărani[5].

În ceea ce priveşte deţinuţii de la Canal, există surse bibliografice care consideră că, procentual, aceştia reprezentau: 19,2% din totalul forţei de muncă la 1 septembrie 1949; 43,8%, la 1 mai 1951; 82,5%, în noiembrie 1952; 47,5%, în trimestrul I/1953; 55,5%, în trimestrul II/1953, şi 62,4%, în trimestrul III/1953[6]. În privinţa condamnaţilor politici, unele surse bibliografice ne oferă o cifră estimativă ce se ridică la 73 310 în perioada 1945-1964[7]. Informaţiile oferite în privinţa numărului internaţilor administrativi estimează că, în perioada 1950-1958, acesta se ridica la 23 023 de persoane, iar între 1950-1963 cifra era de 25 735[8].

1. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1962, vol. IV, f. 267.
2. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1962, f. 332.
3. *Ibidem*, f. 326.
4. *Ibidem*, ff. 328-329.
5. Ion Ciupea, Stăncuţa Todea, „Represiune, sistem şi regim penitenciar în România. 1945-1964", în Ruxandra Cesereanu (coord.), *Comunism şi represiune în România*, *ed. cit.*, p. 70.
6. *Ibidem*, p. 71.
7. *Ibidem*.
9. *Ibidem*, p. 72.

Date privind numărul deceselor survenite în perioada 1945-1964 în rândul celor aflaţi în cercetări sau în detenţie sunt oferite de Serviciul „C" al MAI: 3 847 de morţi în detenţie, din care 203 în timpul cercetărilor, 2 851 în timpul executării pedepsei; 137 de condamnaţi la moarte şi executaţi; 656 în lagărele de muncă[1].

Conform unor surse bibliografice, la data de 15 aprilie 1955 situaţia privind numărul dislocaţilor cu domiciliu obligatoriu din localităţile de trimitere arăta astfel: Olaru (689 familii), Pelicanu (353 familii), Dâlga (566 familii), Dropia (427 familii), Viişoara (593 familii), Bumbăcari (437 familii), Lăteşti (542 familii), Ezeru (389 familii)[2].

Marius Oprea a contabilizat, într-un volum apărut în 2006, cifrele din documentele de la Serviciul Român de Informaţii, Ministerul Justiţiei, Procuratura Generală, precum şi numărul deportaţilor şi al celor internaţi în lagăre de muncă, ajungând la concluzia că 651 087 de persoane au fost victimele directe ale regimului[3]. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste a concluzionat că numărul victimelor regimului comunist se sitează între 500 000 şi 2 000 000 de persoane[4].

Victimele care au reuşit să supravieţuiască infernului din închisori şi lagăre de muncă sau interdicţiilor asupra libertăţii de mişcare impuse de domiciliul obligatoriu s-au confruntat, după eliberare, cu discriminările sociale. Cei mai mulţi dintre ei îşi găseau casa ocupată, iar obţinerea unui loc de muncă era îngreunată de eticheta de fost deţinut politic. Familiile acestor persoane erau şi ele afectate. Au fost înregistrate numeroase cazuri de divorţ impus. Aceasta din cauza faptului că în fişele de încarcerare exista o rubrică referitoare la starea civilă şi la numărul de fii sau fiice ale deţinutului. Luarea în evidenţă şi a membrilor familiei servea organelor Securităţii la întocmirea dosarelor de cadre, fiind catalogaţi ca persoane cu „origine nesănătoasă". Copiii foştilor deţinuţi erau împiedicaţi să intre la facultăţi, pe baza interdicţiei de „fii de exploatatori" sau „duşmani ai poporului". Facultăţile umaniste (Litere, Istorie, Filozofie, Drept) le erau inaccesibile.

La toate acestea se adăuga urmărirea în continuare de către Securitate a fostului deţinut chiar şi după ce se întorcea acasă. Foştii deţinuţi politici erau permanent supravegheaţi de Securitate şi ţinuţi în evidenţa Miliţiei. Aceştia erau readmişi să lucreze doar în specializări la „munca de jos", refuzându-li-se dreptul de a reveni la locul de muncă de dinaintea arestării. Studenţilor şi elevilor întorşi din detenţie le era interzis să îşi mai continue studiile începute, fiind obligaţi să îşi aleagă alte profesii.

În volumul său de memorii, Petre Baicu descria momentul revenirii acasă după eliberarea din detenţie în 1964: „Locuinţa mea? Bunurile mele? Se risipise tot! Trecuseră din mână în mână. Soţia fusese nevoită să se refugieze la Bucureşti, unde a putut ocupa un serviciu să-şi câştige existenţa şi să crească copilul. L-am găsit instruit şi frumos educat"[5].

1. Ion Ciupea, Stăncuţa Todea, „Represiune, sistem şi regim penitenciar în România. 1945-1964", în Ruxandra Cesereanu (coord.), *Comunism şi represiune în România*, *ed. cit.*, p. 68.
2. *Ibidem*, pp. 74-75.
3. Autorul face precizarea că statistica s-a bazat strict pe documente, fără a fi luate în calcul victimele din actele distruse sau cele neînregistrate (Marius Oprea, *Chipul morţii: dialog cu Vladimir Bukovski despre natura comunismului*, prefaţă de Stéphane Courtois, Editura Polirom, Iaşi, 2006, p. 84).
4. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 634.
5. Petre Baicu, *op. cit.*, p. 348.

Un alt fost deţinut politic, Arthur Porumboiu, prezenta greutăţile cu care s-a confruntat după ieşirea din închisoare:

> După întoarcerea mea de la închisoare, singurele bucurii erau să citesc şi să tac. Când umblam după serviciu, orice privire îmi îngheţa sufletul. Mi se părea că fiecare ştia de unde vin şi îmi întindea o cursă spre a mă lovi tocmai când mă voi aştepta mai puţin. Am luat la rând mai multe unităţi agricole din Bărăgan şi, deşi diploma mea arăta destul de bine, nici o unitate nu avea nevoie de mine. Şi, mâncat-nemâncat, trist şi fragil, porneam mai departe şi singură motocicleta mă „înţelegea". Îi ziceam: „Hai, bătrâno, că nici aici nu ne vor tovarăşii. Dar tu încă mai poţi să fugi, aşa că... Mai departe, mai departe! Până la urmă ne oprim noi undeva[1].

Principiile care constituiau esenţa „dictaturii proletare", „lupta de clasă" şi „vigilenţa revoluţionară", au dus la reprimarea elitei intelectuale româneşti, provocând în acelaşi timp distrugerea individualităţii umane.

Cercetarea documentelor care privesc corespondenţa dintre Ministerul Afacerilor Interne şi conducerea Direcţiei Generale a Penitenciarelor, aflate în Arhiva Direcţiei Generale a Penitenciarelor, a permis, pe de o parte, cunoaşterea legislaţiei care a stat la baza regimului de teroare instituit în sistemul penitenciar din România, în perioada 1945-1967, iar pe de altă parte, crearea unei imagini asupra condiţiilor în care trăiau deţinuţii politici din închisori, lagăre şi colonii de muncă în anii guvernării Dej.

1. Arthur Porumboiu, *Patrulaterul roşu*, Editura Europolis, Bucureşti, 1992, p. 55.

A

AIUD

Penitenciarul Aiud, alături de Sighet, Gherla sau Râmnicu Sărat, a fost un loc de exterminare pentru diferite categorii de deţinuţi din gulag-ul românesc. Aiudul a rămas în istoria comunismului drept cel mai important şi mai dur loc de detenţie, unde au existat deţinuţi politici până la sfârşitul anilor '80[1].

Aşezare geografică

Penitenciarul Aiud, cel mai mare din Transilvania, este situat în oraşul cu acelaşi nume, în judeţul Alba, pe cursul mijlociu al Mureşului, la circa 70 de km de oraşul Cluj-Napoca şi la 35 de km de Alba-Iulia. Penitenciarul se află în partea de nord-est a oraşului (între cursul Mureşului şi şoseaua Bucureşti-Cluj).

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Atestat documentar ca loc de detenţie încă din 1786[2], Aiudul a funcţionat ca închisoare-tribunal în contextul organizării comitatului. De altfel, unitatea carcerală a funcţionat pe lângă Tribunalul Districtual şi Judeţean Aiud[3]. Iniţial, penitenciarul (compus din corpul de celule şi cel pentru birouri) nu era foarte extins, dar, pe măsură ce numărul deţinuţilor a crescut, în special în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, s-au adăugat alte corpuri de clădire (imobilul Tribunalului şi un spital care deservea deţinuţii). De asemenea, spaţiul destinat detenţiei a fost extins şi prin preluarea unei clădiri militare şi a altor imobile[4]. Lucrările de amenajare şi de extindere a penitenciarului Aiud au continuat până la jumătatea secolului XX, când au fost anexate o

1. Marius Oprea a identificat un document care atestă acest fapt pentru anii 1965-1989 (Marius Oprea, „Rezistenţa anticomunistă - cazuri între 1964-1989", în volumul *O enigmă care împlineşte şapte ani*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1997, pp. 19-30).
2. „Penitenciarul cu regim de maximă siguranţă Aiud", accesibil online la adresa http://www.anp-just.ro/unitati/aiud.htm (23.04.2007).
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 1.
4. În istoricul întocmit de lucrătorii Direcţiei Generale a Penitenciarelor la sfârşitul anului 1967 se vorbeşte inclusiv de existenţa a trei capele (pentru trei confesiuni diferite), un spital, magazii şi ateliere (*ibidem*, f. 2). Când regimul comunist din România a pus în practică un mare val de arestări, în perioada 1958-1959, fostele capele, transformate în magazii, au ţinut loc de celule

serie de terenuri utilizate ca grădini sau pentru diferite întrebuinţări domestice[1]. Numărul tot mai mare de deţinuţi a determinat construirea, în anii 1881-1882, a unui nou pavilion-etaj de piatră (62-64 de celule), numit „Zarcă"[2], pentru izolarea deţinuţilor recalcitranţi. Creşterea numărului de condamnaţi la muncă silnică (de pe raza Curţilor de Apel Cluj şi Tg.-Mureş) a determinat, din nou, mărirea capacităţii penitenciarului, între 1889-1892, la trei etaje, în forma literei „T", cu 312 celule individuale[3]. Pentru cei care primeau pedepse disciplinare, exista chiar o cameră de tortură, o încăpere tipică pentru sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX, cu verigi de fier montate în betonul celulei pentru fixarea trupului deţinutului[4]. Tot în această perioadă au fost ridicate şi alte dependinţe pentru cadre, dar şi pentru nevoile administrative tot mai mari ale închisorii, precum farmacia, arhiva, cabinetul medical, dar şi diferite ateliere meşteşugăreşti (ţesătorie, tâmplărie, tipografie etc.)[5]. Lucrările pentru canalizarea penitenciarului s-au făcut abia în perioada 1949-1953. Deţinuţii aveau la dispoziţie două curţi pentru plimbare, cu 12 spaţii separate pentru izolare[6].

În perioada 1856/1857-1872[7], închisoarea a fost destinată femeilor, capacitatea fiind de aproximativ 210 persoane. Deţinutele de aici prestau diferite munci în atelierele penitenciarului, dar şi pe terenurile agricole aflate în proprietate. Începând cu anul 1880, Aiudul a fost catalogat ca *închisoare districtuală*, având o capacitate de peste 1 000 de deţinuţi[8].

---

pentru deţinuţi. Potrivit lui Ion Ioanid, majoritatea celor care au fost închişi în aceste capele erau preoţi (Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, ediţia a II-a, vol. I, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, p. 490). Existenţa celor trei capele – ortodoxă, (greco-)catolică şi protestantă (calvină) – în faţa clădirii care adăpostea secţiile 5 şi 6 este confirmată şi de alte mărturii din epocă (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1971, box 435, Item no. 5259/59, f. 2; *Ibidem*, Prisons and Camps, 1951-1955, box 435, Item no. 7768/53, f. 6; *ibidem*, Prisons and Camps, 1948-1955, box 435, Item no. 8189/55, f. 6).

1. La Aiud, pământul aflat în proprietatea penitenciarului era lucrat, spun documentele, încă de la 1870. Suprafaţa arabilă, aflată în zona estică a oraşului, a fost mărită după 1918 şi 1947, ajungându-se, prin exproprierea unor suprafeţe din împrejurimi, la aproximativ 32 ha (AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 5-6).
2. Termenul provine din limba maghiară (*zárka* = „carceră", „celulă" < *zár* = „a închide") şi defineşte un spaţiu de izolare, de reţinere. Generic, „carceră", „celulă", „închisoare"; *cf. DEX Online*, accesibil online la adresa http://dexonline.ro/search.php?cuv=zarca (24.04.2007).
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 3; Lucia Hossu-Longin, *Memorialul Durerii: o istorie care nu se învaţă la şcoală*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2007, p. 160.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 3.
5. *Ibidem*, ff. 3-4.
6. *Ibidem*, f. 5; OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1971, box 435, Item no. 9832/56, f. 1.
7. Un alt document din Arhiva DGP precizează că, în 1856, un grup de femei au fost transferate de la Gherla la Aiud, unde a funcţionat o secţie pentru femei până în 1869 (AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 241). Probelemele financiare ale penitenciarului au determinat schimbarea destinaţiei acestuia ca loc de detenţie. Astfel, în 1872, autorităţile austro-ungare au decis mutarea femeilor închise aici la închisoarea „Maria Noastră" şi la o mănăstire aflată la aproximativ 50 de km de Budapesta. Cu toate acestea, femeile au continuat să fie deţinute la Aiud, alături de bărbaţi.
8. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 3-5.

În perioada interbelică, penitenciarul Aiud a fost catalogat ca *unitate principală*[1], fiind rezervat deţinuţilor de drept comun, dar şi celor politici cu condamnări mari. În legislaţia celui de-al doilea război mondial, Aiudul a fost destinat deţinuţilor condamnaţi la muncă silnică, iar într-o secţie separată erau închişi cei osândiţi la temniţă grea de la 3 la 20 de ani[2]. Din documentele de arhivă reiese că aici au fost încarceraţi 143 de simpatizanţi sau membri ai Partidului Comunist[3]. De asemenea, Aiudul a servit drept spaţiu de detenţie pentru cei consideraţi agenţi sovietici infiltraţi în România, pentru trădători şi spioni, dar şi pentru infractori de drept comun cu pedepse mari, legionari şi militari, aceştia din urmă cu precădere în timpul războiului. Însuşi Alexandru Nicolschi, viitorul director general adjunct al Securităţii, a fost adus la Aiud în septembrie 1941. Acesta era condamnat la muncă silnică pe viaţă pentru spionaj[4]. Aflat în penitenciarul de la Aiud, Gheorghe Gheorghiu-Dej ar fi încercat să întreţină legături cu persoane din afara închisorii prin intermediul unei femei din oraş şi al unui bărbat din comuna Gârbova de Sus (judeţul Alba)[5]. De asemenea, comuniştii închişi la Aiud au pus la cale o evadare de proporţii în iulie 1941, tentativă care a fost descoperită la timp[6]. În vremea celui de-al doilea război mondial, comuniştii închişi aici au desfăşurat o activă propagandă printre ceilalţi deţinuţi, în special cu sprijinul primit de la sovietici.

Între cele două războaie mondiale, media anuală a deţinuţilor de la Aiud nu a depăşit 750 de persoane. Deţinuţii care nu aveau de executat pedepse grele au putut lucra pe terenurile agricole aflate în proprietatea penitenciarului sau pe cele luate în arendă. În această perioadă, penitenciarul a avut mai multe secţii în comunele Unirea,

1. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*,p. 240.
2. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 13.
3. Istoricul penitenciarului Aiud întocmit de angajaţii DGP oferă câteva nume în acest sens: Gheorghe Gheorghiu-Dej (viitorul secretar general al PCR/PMR), Boris Ştefanov (secretar general al PCR în perioada 1936-1940), Alexandru Nicolschi (director general adjunct al DGSP din 1948), Vladimir Mazuru (director general adjunct al DGSP în perioada 1948-1953), Gheorghe Stoian, Gheorghe Ivanov şi Vladimir Veţ. De asemenea, sursele documentare din arhiva DGP semnalează regimul dur de detenţie pentru condamnaţii politici cu convingeri comuniste. Informaţia trebuie privită cu rezerve, dată fiind tentaţia propagandistică a perioadei. Condiţiile grele de detenţie ar fi determinat familiile celor închişi să recurgă la redactarea unei petiţii în iulie 1935. Deţinuţii comunişti au fost transferaţi apoi la Doftana şi Târgu-Jiu (AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 6-10; Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 240).
4. Alexandru Nicolschi (Boris Grunberg) avea doar 26 de ani când a trecut fraudulos graniţa în România, fiind arestat la numai două ore de la trecerea frontierei. Trimis la Aiud, acesta a intrat în atenţia directorului închisorii pentru o faptă pe care nu o comisese (deteriorarea gratiilor celulei de către deţinuţii de drept comun care ocupaseră celula înaintea sa). Pentru că l-a ferit în timpul executării sentinţei de pedepse suplimentare, Nicolschi l-a protejat pe directorul de la Aiud după 1944. Viitorul director general adjunct al DGSP a stat încarcerat la Aiud alături de alţi spioni sovietici, printre care Vladimir Gribici, Simion Zeiger şi Afanasie Şişman. Nicolschi a părăsit închisoarea Aiud, ca şi ceilalţi spioni sovietici, la 28 august 1944 (Marius Oprea, *Banalitatea răului*, *ed. cit.*, p. 563; Doina Jela, *Drumul Damascului: spovedania unui fost torţionar*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, p. 194).
5. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 7.
6. *Ibidem*, ff. 7-8.

Teiuş, Galda, Ciuguzel, Cistei (în judeţul Alba) şi Câmpia Turzii (judeţul Cluj). Deţinuţii consideraţi periculoşi au avut posibilitatea de a lucra în incinta penitenciarului, până în anul 1950, confecţionând diferite obiecte artizanale, care, ulterior, erau comercializate într-un loc special amenajat în unitate sau în pieţele publice[1]. La Aiud au fost închişi şi legionarii care l-au asasinat pe prim-ministrul I. G. Duca în septembrie 1939 (Nichi Constantinescu, Ioan Caranica şi Doru Belimace)[2]. Conform documentelor DGP, cei trei legionari au beneficiat, cel puţin pe parcursul anului 1936, de drepturi suplimentare (haine civile, tratament preferenţial din partea conducerii şi a gardienilor, acces la bibliotecă şi la poştă)[3]. Între anii 1937 şi 1944, în penitenciarul Aiud au fost închişi, în medie, 2 280-2 300 de deţinuţi[4]. Aceştia lucrau în cadrul întreprinderilor industriale şi comerciale „Ing. A. I. Stoica" (industrie metalurgică) şi pe terenurile agricole din împrejurimi.

La sfârşitul lunii august 1944, penitenciarul Aiud a înregistrat un mare număr de evadări. Astfel, între 26 august şi 7 septembrie, închisoarea a fost evacuată din cauza luptelor care aveau loc în vecinătate, deţinuţii fiind mutaţi la penitenciarul Alba-Iulia. Evacuarea nu s-a făcut în totalitate şi în mod organizat, cu mijloace mecanizate. Astfel, nu mai puţin de 264 de deţinuţi au evadat, iar trei au fost împuşcaţi mortal de gardieni[5]. Până la sfârşitul anului, alte 31 de persoane au reuşit să fugă de la Aiud. De asemenea, în această perioadă închisoarea a fost afectată din cauza sustragerii sau distrugerii de bunuri. Evadările au continuat chiar şi după 1944[6]; în perioada 1946-1949 au evadat 16 persoane[7].

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 6-7.
2. În noaptea de 29/30 decembrie 1933, ca urmare a scoaterii în afara legii a Gărzii de Fier, la sfârşitul anului electoral (10 decembrie 1933), premierul liberal I.G. Duca a fost asasinat prin împuşcare de la mică distanţă pe peronul gării Sinaia. Acesta se întorcea dintr-o audienţă de la Regele Carol al II-lea. Asasinii, numiţi ulterior „Nicadorii" (prin alipirea primelor silabe ale numelor), au fost: Nicolae (Niki) Constantinescu, Io(a)n (Iancu) Caranica şi Doru Belimace, ultimii doi fiind studenţi macedoneni/aromâni. Asasinii au fost condamnaţi la închisoare pe viaţă (Francisco Veiga, *Istoria Gărzii de Fier, 1919-1941. Mistica ultranaţionalismului*, traducere de Maria Ştefănescu, ediţia a II-a, Editura Humanitas, Bucureşti, f.a., pp. 197-198, 202; Dragoş Zamfirescu, *Legiunea Arhanghelul Mihail de la mit la realitate*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997, pp. 187-195).
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 8.
4. *Ibidem*, f. 9.
5. *Ibidem*, ff. 9-10.
6. O evadare s-a produs la Aiud şi la începutul a anilor '50, autorii acesteia fiind trei deţinuţi (căpitanul de aviaţie Tudor Greceanu, un student din Timişoara, Valeriu Sirianu, şi comandorul Gheorghe Spulbatu). Ei au reuşit să fugă deconectând transformatorul de la reţeaua electrică. Cu toate eforturile disperate ale fugarilor, cei trei au fost capturaţi şi condamnaţi. Spulbatu şi Sirianu au fost condamnaţi la moarte, fiind executaţi chiar în penitenciar. Trupurile lor au fost expuse apoi pentru a fi văzute de deţinuţi (Iuliana Lalescu, „Lecţii despre teroare", în Romulus Rusan, coord., *Exerciţii de memorie*, postfaţă de Ana Blandiana, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1999, pp. 97-98; Lucia Hossu-Longin, *op. cit.*, pp. 313-314, 319-327).
7. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 242, n. 6.

Aiudul ca penitenciar comunist

După 23 august 1944, la Aiud au fost încarceraţi atât deţinuţi politici, cât şi deţinuţi de drept comun. Deţinuţii politici de la Aiud proveneau din rândul membrilor partidelor politice, legionarilor, criminalilor de război, armatei, poliţiştilor, jandarmilor, Siguranţei, SSI-ului sau clericilor[1]. Iată cum descrie un fost CR-ist penitenciarul Aiud:

> Această închisoare uriaşă, în formă de T, domina oraşul Aiud; ziduri de peste 6 m înălţime cu reţele de sârmă împrejmuiau închisoarea, iar din 100 în 100 de m, santinele cu puştile-mitraliere îndreptate către interiorul închisorii şi cu proiectoare stăteau de veghe permanent[2]. Închisoarea avea un celular impunător, cu o capacitate de circa 3 000 de oameni. A doua clădire era Zarca, cu o capacitate de 600 de oameni, iar al treilea pavilion era secţia carantină, cu o capacitate de 1 000-1 500 de oameni[3].

Potrivit unor mărturii din anii '50, principalele corpuri de clădire ale stabilimentului erau „Celularul mare" (cu 365[4] de celule de câte patru persoane, dar în care erau cazate adesea câte opt persoane), secţiile 6 şi 5 (cu aproximativ 100 de celule de 5x5 m, care puteau adăposti între 10 şi 16 persoane, cu un total de 1 300-1 500 de deţinuţi)[5], Zarca (putea găzdui între 600 şi 1 200 de persoane)[6], fabrica şi spitalul. „Celularul mare" beneficia de sistem de încălzire centrală (nefuncţional), sistem care favoriza

---

1. Dat fiind numărul mare de persoane condamnate pentru infracţiuni cu caracter politic care au trecut prin închisoarea aiudeană, există astăzi o bogată literatură de detenţie cu privire la această unitate a sistemului concentraţionar. Multe dintre titluri se regăsesc în aparatul critic al acestui studiu, altele le enumerăm doar: Ion Antohe, *Răstigniri în România după Ialta*, Editura Albatros, Bucureşti, 1995, pp. 141-343, 426-479; Grigore Caraza, *Aiud însângerat*, Editura Vremea XXI, Bucureşti, 2004, *passim*; Ioan Muntean, *La pas prin „reeducările" de la Piteşti, Gherla şi Aiud sau Ridică-te Gheorghe, ridică-te Ioane*, Editura Majadahonda, Bucureşti, 1997, pp. 172-300; Petre Baicu, *Povestiri din închisori şi lagăre*, Biblioteca Revistei *Familia*, Oradea, 1995, pp. 327-349; Leonard Kirschen, *Deţinut al justiţiei roşii*, traducere de Lidia Ionescu şi Brenda Walker, prefaţă de Andrei Pippidi, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2002, pp. 134-187; Nistor Chioreanu, *Morminte vii*, ediţie îngrijită şi prefaţată de Marius Cristian, Institutul European, Iaşi, 1992, *passim*.
2. Descrierea reţelei de împrejmuire a penitenciarului este confirmată şi de alte surse care precizează că zona de securitate era luminată, atât în interior, cât şi în exterior, de 2 000 de becuri electrice (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1955, box 435, Item no. 7768/53, f. 6; *ibidem*, Prisons and Camps, 1948-1955, box 436, Item no. 2530/55, f. 4). Soldaţii care aveau sarcina de a asigura paza stabilimentului stăteau în gherete special amenajate şi dotate cu proiectoare de lumină (Leonard Kirschen, *op. cit.*, p. 134).
3. Ioan Gheorghe Mitucă, „Schelete ambulante", în *Arhivele Totalitarismului*, nr. 1/1993, pp. 114-116. De aceeaşi părere sunt şi alţi foşti deţinuţi care estimau capacitatea penitenciarului Aiud la aproximativ 5 000 de unităţi. Totuşi, unele documente infirmă aceste estimări (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1955, box 435, Item no. 7768/53, f. 5).
4. Altă sursă indică 375 de celule (câte 125 pe fiecare etaj), în care puteau fi cazate în jur de 2 000 de persoane (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1955, box 435, Item no. 7768/53, f. 6).
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*.

comunicarea între deţinuţi prin intermediul alfabetului Morse. Spitalul, o clădire cu trei etaje, adăpostea 40 de paturi, deseori neocupate, întrucât conducerea unităţii carcerale făcea apel la infirmerie doar în cazuri excepţionale[1].

Conform lui Dumitru Şandru, la Aiud, acest „complex uriaş de clădiri văruite"[2], spre deosebire de alte centre de detenţie, regimul concentraţionar a fost unul lejer între 1944 şi 1947, mai ales în privinţa legionarilor închişi aici[3]. Pe terenul arabil al închisorii (50 ha preluate în arendă în 1946) se organizase o colonie de muncă. Pe suprafaţa arabilă aflată în judeţul Turda, în vara anului 1947 lucrau 38 de deţinuţi, dintre care 33 erau legionari. Când timpul liber le permitea acest lucru, deţinuţii confecţionau diferite obiecte de artizanat (perii, piepteni). În căutarea unui cumpărător, în deplasările din vecinătatea penitenciarului, dar şi în oraşele Turda şi Cluj, legionarii de aici angajau relaţii strânse cu exteriorul, chiar cu alţi camarazi[4].

De fapt, aşa cum arată şi unii autori, situaţia din perioada interbelică nu s-a schimbat în mod radical în anii imediat următori momentului 23 august 1944. Astfel, accesul la presă, dar şi dreptul la pachet, corespondenţă şi vizite erau încă respectate între 1944 şi 1948. De asemenea, supravegherea deţinuţilor nu era la fel de strictă cum avea să fie după 1948[5]. Iată cum descria Nicolae Mărgineanu[6], psihologul care a petrecut 16 ani în închisorile comuniste, metamorfoza regimului penitenciar:

> În regimurile premergătoare, raţia de alimente a deţinutului se compunea dintr-o jumătate de kilogram de pâine, plus cafeaua de la dejun şi două gamele pline cu 200 grame fasole ori arpacaş sau cu 300 grame cartofi, care totalizau peste 2 500 de calorii. În plus, deţinuţii aveau dreptul să-şi cumpere pâine şi să primească lunar un pachet cu alimente. Alte alimente le puteau aduce familiile lor, cu ocazia vizitei lunare. Camerele erau încălzite, iar dreptul la odihnă în pat nu era limitat. Obloanele la ferestre erau necunoscute. Peste zi, deţinuţii puteau părăsi celula pentru a merge în curte sau la bibliotecă. Acum aveam o raţie de mâncare ce putea urca la cel mult 800 de calorii! Drept la pachet nu aveam, iar foc în 1948-1949 am avut numai de la 15 ianuarie la

1. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1971, box 435, Item no. 5259/59, ff. 1-2.
2. Leonard Kirschen, *op. cit.*, p. 134.
3. Dumitru Şandru, „Evadări din centrele de internare 1944-1948", în *Arhivele Totalitarismului*, nr. 3/1995, p. 48.
4. Ion Bălan, *op. cit*, pp. 58-59.
5. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, pp. 241-242.
6. Autor a numeroase lucrări de psihologie, profesorul Nicolae Mărgineanu (1905-1980) a fost închis în perioada 1948-1964 (mai exact, 16 ani şi două luni de temniţă). Doctor în psihologie/filozofie, Mărgineanu a avut numeroase specializări în Germania, Franţa, Marea Britanie şi Statele Unite ale Americii. Promiţătoarea carieră a lui Nicolae Mărgineanu a fost curmată în 1948, când a fost arestat pentru activitatea sa în slujba Asociaţiei Româno-Americane, al cărei vicepreşedinte era. A fost condamnat la 25 de ani de muncă silnică pentru înaltă trădare în aşa-zisul proces al Marii Finanţe. Cei 16 ani de închisoare i-a petrecut în mai multe penitenciare, printre care Malmaison, Jilava, Piteşti, Aiud şi Gherla. Pentru biografia sa, vezi Nicolae Mărgineanu, *Mărturii asupra unui veac zbuciumat*, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 2002; Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre şi închisori*, ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Voicu Lăscuş, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991; *Nicolae Mărgineanu: un psiholog în temniţele comuniste*, ediţie îngrijită de Cristina Anisescu, prefaţă de Adrian Neculau, Editura Polirom, Iaşi, 2006; Doina Jela, *op. cit.*, pp. 151, 184-185.

1 martie. Nu aveam nici pat, nici saltea, ci doar o jumătate de rogojină şi o jumătate de pătură, ruptă şi ea. Mai târziu ni s-a interzis şi odihna de la 5 dimineaţa şi până la ora 10 seara. Iar dacă, singuri fiind, încercam să schimbăm o vorbă cu vecinii de cameră, pe la uşă ori prin perete, atunci eram nu numai bătuţi, ci şi pedepsiţi cu reducerea mâncării la jumătate. Mai era astfel un motiv de mirare că mureau deţinuţii în fiecare an cu sutele la Aiud?[1].

Penitenciarul Aiud a fost catalogat închisoare de *categoria I* (alături de Gherla şi Jilava), fiind destinat deţinuţilor politici. Conform unei decizii luate în 1947 de către Dimitrie Băzălan, directorul Penitenciarelor şi al Institutelor de Prevenţie, închisoarea Aiud urma să fie destinată majorilor, adică celor cu pedepse grele (muncă silnică pe viaţă). Acelaşi document a decis împărţirea sa în două cartiere: pentru deţinuţii politici cu condamnări la închisoare pe viaţă şi pentru alte categorii[2]. Militarizarea sistemului penitenciar (prin trecerea acestuia în subordinea Ministernului Afacerilor Interne) şi adoptarea unui nou regulament intern (septembrie 1948) a determinat înrăutăţirea rapidă a condiţiilor de detenţie, inclusiv la Aiud. În plus, în închisori şi-au făcut apariţia ofiţerii politici care au avut un rol decisiv asupra tratamentului aplicat de gardieni deţinuţilor[3]. O decizie a DGP din septembrie 1948 stipula că penitenciarul Aiud urma să fie locul de detenţie pentru deţinuţii periculoşi acuzaţi de delicte politice grave, criminali de război şi intelectuali (avocaţi, arhitecţi, comercianţi, farmacişti, medici, ingineri, învăţători, profesori, preoţi, scriitori, subofiţeri, ziarişti, bancheri, chiaburi, moşieri, industriaşi şi patroni)[4]. Conform unei mărturii din 1947, situaţia deţinuţilor a început să se deterioreze rapid. Frigul, bătăile şi lipsa asistenţei medicale, precum şi a condiţiilor minime de igienă au fost primele semne ale sistemului concentraţionar comunist, după cum relata un fost ministru din guvernarea Antonescu. Totuşi, erau evidente unele elemente rămase din perioada interbelică precum pachetele cu alimente sau vorbitorul[5].

Numărul celor deţinuţi la închisoarea Aiud a cunoscut importante variaţii în perioada 1945-1948. Astfel, în 1945 se aflau aici 163 de deţinuţi politici, dintre care unul era în regim de prevenţie, pentru ca, trei ani mai târziu, cifra să înregistreze o creştere considerabilă (889 de condamnaţi şi 1 269 de preveniţi). În anii următori, numărul deţinuţilor a crescut continuu ca urmare a valurilor succesive de arestări din toate păturile sociale[6]. Cu toate acestea, aşa cum arată documentele, populaţia

1. Nicolae Mărgineanu, *Mărturii asupra unui veac zbuciumat*, *ed. cit.*, pp. 336-337.
2. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, pp. 232 (n. 5), 242-243; INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 18.
3. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 231.
4. Este vorba despre ordinul nr. 17249 al DGP (*ibidem*, p. 241).
5. Dennis Deletant, *Teroarea comunistă în România. ed. cit.*, pp. 253-255.
6. Numărul deţinuţilor politici identificaţi pe ani de membrii Comisiei Prezidenţiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România pentru penitenciarul Aiud: 851 de condamnaţi şi şase preveniţi, în 1944; 163 de condamnaţi şi un prevenit, în 1945; 345 de condamnaţi şi 93 de preveniţi, în 1946; 256 de condamnaţi şi 314 preveniţi, în 1947; 889 de condamnaţi şi 1 269 de preveniţi, în 1948. Este important de menţionat faptul că un alt document vorbeşte despre alte cifre pentru aceeaşi perioadă. Trebuie însă precizat faptul că mulţi deţinuţi au fost aduşi la Aiud nu în baza unor condamnări, ci a unor acte emise de organele de poliţie (Comisia

concentraţionară a Aiudului nu a depăşit 3 200 de deţinuţi politici până în 1964[1]. În anii 1945-1948, nu mai puţin de 149 de persoane au decedat în penitenciarul Aiud, jumătate dintre aceştia fiind acuzaţi de delicte politice. Aşa cum arătam mai sus, situaţia de la Aiud a suferit modificări importante în privinţa regimului deţinuţilor, în sensul interzicerii unor drepturi şi libertăţi: vizitele şi vorbitorul, dreptul la corespondenţă şi pachet[2] (alimente, medicamente sau îmbrăcăminte), părăsirea spaţiului de detenţie, accesul la cărţi, ziare şi reviste, reducerea timpului de plimbare. În aceste condiţii, starea de sănătate a deţinuţilor a început să se şubrezească, astfel încât numai în anul 1947 la Aiud s-au înregistrat 110 decese[3]. În cele mai grele perioade de detenţie, numărul morţilor de aici a crescut la cca 100 în două luni[4]. Conform actelor nominale de deces de la Primăria Aiud, în perioada 1948-1964, aici au decedat 437 de persoane, deşi alte estimări indică 700 de decese[5]. Majoritatea celor decedaţi în perioada 1950-1964 aveau vârste de până la 60 de ani, astfel încât cauza morţii nu poate fi

---

Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 242). În 1949, penitenciarul era deja populat de 4 009 deţinuţi politici (*ibidem*, p. 244). Media pentru următorii ani indică o cifră apropiată de 2 200 de deţinuţi, iar pentru anii 1953-1954, o medie de 2 300 (*ibidem*, pp. 244-245). Într-o notă-raport din anul 1955 se precizează capacitatea maximă a penitenciarului Aiud – 2 500 de deţinuţi –, numărul celor întemniţaţi la 2 iunie 1955 fiind de 1 729 persoane (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 118/24, f. 99). De asemenea, în 1961, dar şi mai devreme, penitenciarul Aiud era considerat de către conducerea Direcţiei Generale a Penitenciarelor şi Coloniilor de Muncă unul extrem de aglomerat (Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 244; AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1961, dosar nepaginat). La sfârşitul anilor '90, aceeaşi instituţie (Direcţia Generală a Penitenciarelor) comunica faptul că, în perioada 1950-1964, numărul deţinuţilor politici de la Aiud a fost de 14 193; în perioada 1958-1964, numărul celor încarceraţi pentru delicte politice a fost de 7 819 (Dosarul-rechizitoriu al colonelului [r.] Gheorghe Crăciun, dosar nr. 15/P/1999, ff. 252, 273. Mulţumim pe această cale domnişoarei Raluca Grosescu, care ne-a semnalat existenţa şi ne-a facilitat accesul la acest dosar). Cezar Zugravu, într-o analiză cantitativă bazată pe propriile deducţii, apreciază că, în perioada 1948-1956, la Aiud se aflau, în medie, circa 3 000 de deţinuţi politici (Cezar Zugravu, „Câteva consideraţii de ordin static privind deţinuţii politici din închisoarea Aiud, pentru perioada 1948-1956" în Romulus Rusan (coord.), *Analele Sighet 6. Anul 1948 – Instituţionalizarea comunismului. Comunicări prezentate la Simpozionul de la Sighetu Marmaţiei [19-21 iunie 1998]*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1998, pp. 870-877).

1. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 246.
2. Pachetele care erau trimise pe adresa închisorii erau returnate familiilor fără nici o explicaţie (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, 1948-1955, box 436, Item no. 372/52).
3. Sorin Tulea afirmă că, în perioada 1949-1951, condiţiile de exterminare de la Aiud au determinat decesul unui număr foarte mare de deţinuţi, în medie între patru şi opt persoane pe zi. Vezi „Tehnologia penitenciară şi politica internaţională", în Romulus Rusan (coord.), *Analele Sighet 7. Anii 1949-1953 – Mecanismele terorii. Comunicări prezentate la simpozionul de la Sighetul Marmaţiei*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1999, p. 601.
4. Constantin Lăţea, „Exterminare prin moarte naturală", în *Arhivele Totalitarismului*, nr. 1/1993, p. 120.
5. Ioan Ciupea, Stăncuţa Todea, „Represiune, sistem şi regim penitenciar în România. 1945-1964", în Ruxandra Cesereanu (coord.), *Comunism şi represiune în România*, *ed. cit.*, p. 66.

justificată prin vârsta înaintată[1]. De altfel, Ion Ioanid a observat că „media vârstei la deţinuţii din Zarcă era mai mare decât în oricare altă închisoare"[2]. Iată tratamentul aplicat, conform Luciei Hossu-Longin, celor în etate: „O soartă nefericită au avut-o, aici, generalii armatei regale, arestaţi la vârste de peste şaizeci, şaizeci şi cinci de ani. Nici unul nu a rezistat în hrubele Aiudului mai mult de doi, trei ani"[3].

Începând cu anul 1948 s-au luat măsuri administrative pentru izolarea deţinuţilor politici de cei de drept comun[4]. Cei care urmau să fie încarceraţi la Aiud erau aduşi cu trenul, în vagoane-dubă, sau cu autoutilitare speciale ale MAI, în grupuri, şi închişi, la început, în camere comune de tranzit[5], după ce, în prealabil, fuseseră identificaţi, percheziţionaţi şi li se reţinuseră bagajele pentru magazie. Deţinuţii erau tunşi şi raşi, iar baia se făcea o dată pe lună sau la câteva luni[6]. Baia se făcea în grupuri de către 50 de persoane şi dura aproximativ 15 minute[7]. Detenţia în camerele de tranzit putea dura de la câteva ore până la câteva săptămâni, în funcţie de capacitatea penitenciarului din acel moment, de disponibilitatea conducerii închisorii sau de componenţa grupului de deţinuţi[8].

Celulele aveau 2x4 m şi înălţimea de aproximativ 3 m, iar majoritatea celor care erau închişi în Zarcă erau izolaţi în celule individuale[9]. Totuşi, existau şi situaţii în care într-o asemenea cameră de detenţie erau înghesuite până la şapte persoane[10]. Pereţii dinspre coridor aveau în jur de 80 cm, iar camera de detenţie era pardosită cu cărămidă şi era dotată cu o tinetă pentru nevoile fiziologice şi un hârdău cu apă de

1. Dosarul-rechizitoriu al colonelului [r.] Gheorghe Crăciun, dosar nr. 15/P/1999, f. 332.
2. Ion Ioanid, *op. cit.*, pp. 489, 550.
3. Lucia Hossu-Longin, *op. cit.*, p. 161.
4. O adresă-ordin din 29 mai 1948 tranşa chestiunea regimului aplicat deţinuţilor politici de la Aiud, constatând că „infractorii politici au beneficiat de un regim de favoare" şi propunând unul mult mai dur: „fără nici o îngăduinţă, fără nici o slăbiciune pentru aceşti infractori, care, la timpul lor, n-au făcut decât să împrăştie mizerie şi suferinţă în sânul poporului muncitor" (Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 243).
5. Camerele pentru „sortarea" deţinuţilor se aflau într-o clădire specială, numită „Secţia de tranzit" – un imobil mare şi vechi, având doar parterul, cu 22 de celule mari. În fiecare celulă puteau fi reţinuţi de la 20 la 40 de deţinuţi (Cezar Zugravu, *op. cit.*, p. 871).
6. Nicolae Mărgineanu, *Mărturii asupra unui veac zbuciumat*, *ed. cit.*, p. 334; AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. III, ff. 316-317.
7. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1948-1955, box 436, Item no. 2306.
8. Ion Ioanid, *op. cit.*, p. 467.
9. Regimul de izolare strictă a fost recunoscut chiar de Gheorghe Crăciun, comandant al penitenciarului din Aiud în anii '60: „Regimul cel mai aspru era aplicat la deţinuţii din zarcă; aceasta avea o clădire izolată cu celule de aceiaşi (*sic!*) mărime ca şi cele din celular, cu scânduri pe jos, dar cu supravegherea mai bună şi cu posibilităţi de control, căci deţinuţii luau mai greu legătura între ei, fiind lipsiţi de posibilităţi de a comunica cu semne acustice sau când ieşeau la plimbare" („Documentar privind unele măsuri luate de organele MAI pentru a se şterge urmele ilegalităţilor săvârşite în legătură cu procesul Pătrăşcanu", în Marius Oprea, „Bastionul cruzimii. Documente privind represiunea comunistă", în manuscris).
10. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1955, box 435, Item no. 11193/53, f. 1; *ibidem*, Prisons and Camps, 1951-1955, box 435, Item no. 7768/53, f. 6; *ibidem*, Prisons and Camps, 1948-1955, box 436, Item no. 2530/55, f. 3.

băut. Ferestrele în două canate ale celulelor (camere de tranzit sau cele din Zarcă), aşezate sus, în partea opusă uşii, au fost acoperite de la un timp cu obloane de scânduri care nu permiteau contactul vizual al deţinuţilor cu exteriorul şi, mai mult, menţineau o temperatură constant scăzută şi o umiditate ridicată[1]. Gratiile ferestrelor erau duble, două grilaje împletite descurajând astfel orice tentativă de evadare. De asemenea, uşile grele de stejar erau dotate cu trei zăvoare şi vizete de fier, împiedicând contactul între deţinuţi. Încălzirea celulelor şi a întregului penitenciar era problematică, cu atât mai mult cu cât aprovizionarea cu lemne era extrem de greoaie. În aceste condiţii, în august-septembrie 1954, la Aiud fusese achiziţionat[2] doar jumătate din necesarul de lemne. Lemnele şi soba erau aduse în celulele deţinuţilor după 15 ianuarie, când frigul devenea de-a dreptul insuportabil[3]. Programul în penitenciar era şi el extrem de rigid : deşteptarea se dădea la ora 5 dimineaţa, iar la ora 6 se servea micul dejun compus din terci fierbinte (50 g de făină), măsurat cu un polonic de mărime medie. Prânzul şi cina constau în supe foarte slab calorice, de arpacaş, cartofi, fasole, varză, gogonele murate[4], sau zeamă de sfeclă, iar cantitatea de ulei conţinută de aceste supe nu era mai mare de 4 g/porţie[5]. Deseori, aceste alimente erau alterate, fapt recunoscut chiar de conducerea penitenciarului[6]. Pâinea era alimentul cel mai consistent al deţinuţilor din Zarcă, câte 200-250 g. Unul dintre alimentele frecvente pe care le primeau deţinuţii aiudeni era turtoiul[7]. Valoarea calorică nu depăşea aproape niciodată 700-800 unităţi pe zi. Cu toate acestea, regimul alimentar putea suferi modificări, fie prin raţionalizarea meniului, fie prin îmbunătăţirea[8] lui, în

1. Ion Ioanid, *op. cit.*, p. 467 ; Nicolae Mărgineanu, *Mărturii asupra unui veac zbuciumat*, *ed. cit.*, p. 334.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 3/1954, dosar nepaginat.
3. Ion Ioanid, *op. cit.*, pp. 544, 549.
4. Iată ce relata o sursă a postului de radio Europa Liberă despre închisoarea Aiud, la jumătatea anilor '50 : „Hrana era foarte rea. Într-un timp s-a dat de mâncare numai ciorbă de gogonele (pătlăgele mici murate) şi varză împuţită, de aceea cei mai mulţi din deţinuţi au devenit tuberculoşi şi distrofici" (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1971, box 435, Item no. 9832/56, f. 1).
5. Ion Ioanid, *op. cit.*, p. 560 ; Nicolae Mărgineanu, *Mărturii asupra unui veac zbuciumat*, *ed. cit.*, p. 334.
6. La sfârşitul lunii martie 1955, deţinuţii care lucrau în fabrica închisorii Aiud au refuzat micul dejun invocând starea preparatelor alimentare, varza şi arpacaşul. Iată explicaţia oficială a conducerii penitenciarului : „E drept că formaţiunea noastră [formaţiunea 0622 Aiud, n.n.], la începutul anului 1955, a primit prin egalare 14 000 kg arpacaş de la formaţiunea Oneşti, care avea un miros slab de mucegai. Pentru remediere, arpacaşul a fost dat la trior, întins la 10 cm grosime în magazie şi lopătat din 3 în 3 zile timp de o lună de zile. După ce ne-am convins că arpacaşul poate fi consumat, el s-a dat în consum fără nici un fel de reclamaţiune" (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, dosar nepaginat).
7. „Turtoiul" era un aliment foarte slab calitativ, la fel ca majoritatea produselor de panificaţie distribuite deţinuţilor. De forma unui trunchi de con, de culoare brun-negru, turtoiul avea coaja extrem de dură şi miezul (nu mai mare decât un ou de găină) de culoare galben-verzuie, amintind de mucegai. Acest produs a constituit hrana deţinuţilor de la Aiud pentru perioade îndelungate de timp (Ion Ioanid, *op. cit.*, pp. 479-480).
8. Este cazul unei perioade relativ îndelungate de timp din 1954, relatat de Ion Ioanid. Fasole cu carne (capete de porc, de oaie sau de vită, slănină, carne macră) în porţii consistente a fost

funcţie de dispoziţiile conducerii MAI. Deţinuţii primeau, după perioada de carantină, o rogojină şi jumătate de pătură, apoi erau mutaţi în celule. Contactul între ei şi conversaţiile erau interzise, contravenienţii urmând să fie pedepsiţi cu reducerea porţiilor de mâncare timp de cinci, zece zile şi cu trimiterea la carceră[1]. În spaţiul de 60x60 cm fabricat din scânduri, cei pedepsiţi erau depuşi în condiţii incomode şi în întuneric[2]. De altfel, pedepsele aplicate deţinuţilor erau deosebit de dure. Izolarea cu regim sever era aplicată pentru contactul cu alţi deţinuţi prin fereastra celulei sau pentru atitudine sfidătoare şi insulte adresate gardienilor[3]. Despre condiţiile de detenţie, Ruxandra Cesereanu nota: „Înrudit cu Gherla, Aiudul – «Mănăstirea-Academie» – era renumit prin exigenţa sa disciplinară şi prin doi agenţi exterminatori legalizaţi de autorităţi: frigul şi foamea, «cei doi F», cum îi numesc majoritatea memorialiştilor"[4].

Plimbarea în curtea închisorii, în ţarcuri de ciment, era permisă doar anumitor categorii de deţinuţi, câte 10-15 minute zilnic, cu mâinile la spate, în cerc, la distanţă de doi, trei paşi unul de altul, cu privirea orientată în jos, sub strictă supraveghere[5]. O notă-raport din octombrie 1956 semnala faptul că dreptul la plimbare nu a fost respectat unor deţinuţi din cauza numărului mare de persoane încarcerate la Aiud, precum şi a curţilor insuficiente destinate acestei activităţi[6]. Potrivit lui Ion Ioanid, la Aiud exista procedeul ca deţinuţii, în special cei politici, consideraţi foarte periculoşi, să fie scoşi la plimbare în toiul nopţii, pentru a limita posibilitatea contactului între cei încarceraţi[7].

---

hrana deţinuţilor din Zarcă pentru câteva luni. Alteori, carnea a fost înlocuită cu subproduse de la fermele de păsări, jumări presate de la resturile animale. Această alimentaţie bogată, alături de îmblânzirea regimului de detenţie (renunţarea la pedepsele corporale aplicate deţinuţilor care încălcau regulamentul sau ordinele gardienilor) erau urmarea unor evenimente interne sau externe, generând „dezgheţ" în sistemul penitenciar românesc. Regimul dur a revenit însă treptat în închisorile comuniste (Ion Ioanid, *op. cit.*, pp. 471, 481, 489; Ion Ioanid, „Zodii (ne)favorabile la Aiud", în *Arhivele Totalitarismului*, 1/1993, pp. 121-122). Sorin Tulea face o succintă analiză a regimului din penitenciarul Aiud şi constată faptul că, în parte, regimul deţinuţilor politici era determinat şi de evenimentele internaţionale, cu implicaţii pentru regimul comunist de la Bucureşti, precum Festivalul Mondial al Tineretului (1953) sau războiul din Coreea (1950-1953) (Sorin Tulea, *op. cit.*, pp. 600-605).

1. O dovadă în acest sens o constituie rapoartele de pedeapsă aplicate deţinutului Valerian Turtureanu în anii 1959-1960 – izolare cu regim sever şi reducerea porţiilor de hrană (Dosarul-rechizitoriu al colonelului [r.] Gheorghe Crăciun, dosar nr. 15/P/1999, ff. 199-201). În funcţie de gravitatea faptei, se aplicau şi alte sancţiuni (confiscarea patului şi a păturii, obligaţia de a dormi pe jos) (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1948-1955, box 436, Item no. 2530/55, f. 4).
2. Nicolae Mărgineanu, *Mărturii asupra unui veac zbuciumat*, *ed. cit.*, pp. 334, 341; Ion Ioanid, *op. cit.*, pp. 513, 560-561.
3. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1956, dosar nepaginat.
4. Ruxandra Cesereanu, *Gulagul în conştiinţa românească*, *ed. cit.*, pp. 119, 201.
5. Nicolae Mărgineanu, *Mărturii asupra unui veac zbuciumat*, *ed. cit.*, pp. 341-342; Petre Pandrea, *Reeducarea de la Aiud*, Editura Vremea, Bucureşti, 2000, p. 74; Ion Ioanid, *op. cit.*, p. 495; OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1948-1955, box 436, Item no. 2530/55, f. 4.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, dosar nepaginat.
7. Ion Ioanid, *op. cit.*, p. 482.

Totuşi, au existat cazuri în care deţinuţii politici de la Aiud nu erau scoşi din celule săptămâni întregi[1].

Asistenţa medicală de la Aiud nu se deosebea cu nimic faţă de cea din sistemul penitenciar comunist[2]. La început, în 1947-1948, dispoziţiile obligau administraţia să trateze cazurile grave în incinta penitenciarului; doar în baza unei aprobări speciale de la centru se putea lua hotărârea internării în spital[3]. Starea deplorabilă de sănătate în care se găseau deţinuţii a fost recunoscută chiar de conducerea penitenciarului, aşa cum arată un raport din anul 1950:

> Starea sanitară a deţinuţilor este foarte rea, cu mult mai rea decât în lunile trecute, înrăutăţire care reiese din numărul crescut al deceselor şi al bolnavilor internaţi în infirmerie, precum şi din numărul crescut al celor suferinzi de caşexie şi avitaminoză. Această înrăutăţire a sănătăţii deţinuţilor este datorată alimentaţiei insuficiente cantitativ, a lipsei de medicamente, precum şi a proastei lor cazări, o mare parte dintre deţinuţi fiind lipsiţi de paturi şi saltele, fiind nevoiţi a dormi pe duşumea fără saltea, acoperindu-se numai cu o pătură slabă de reformă (*sic !*), fiind închişi câte 5-6 deţinuţi într-o celulă cu o capacitate de una, două persoane. Toate aceste lipsuri au contribuit la

1. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1955, box 435, Item no. 111193/53, f. 1; *ibidem*, Prisons and Camps, 1948-1955, box 436, Item no. 2530/55, f. 3; *ibidem*, Prisons and Camps, 1948-1955, box 436, Item no. 111193/53, f. 1.
2. Oferim, în continuare, două declaraţii concludente ale doctorilor Şerban Gheorghe şi Bogăţeanu Victor, medici în anii '50 la penitenciarul Aiud. Şerban Gheorghe: „Alimentaţia, deşi caloric corespundea, era monotonă-glucidică, şi schimbarea, acordarea altor regimuri alimentare, se făcea cu multă greutate de către conducere la cererea noastră. În general, sufereau [cei de la Zarcă, n.n.] de distrofie prin lipsa proteinelor, cu toate consecinţele de ordin patologic ulterior acestora. Acordarea unui regim alimentar necesita aprobările organelor superioare şi, de cele mai multe ori, sosea cu întârziere. De asemenea, internarea în spital se făcea cu foarte mare greutate şi numai în cazuri de extremă urgenţă, grave, din cauza aprobărilor... Reţetele pentru o anume categorie de medicamente – antibiotice, vitamine, B12, PAS, Hidrazidă – şi, uneori, pentru această categorie de deţinuţi şi celelalte medicamente, se aprobau de conducerea penitenciarului. Această secţie din cadrul penitenciarului Aiud era cea mai grea prin izolarea indivizilor, condiţiile de viaţă – din camere –, regimul alimentar monoton, fix cantitativ, asistenţa medicală dirijată – impusă de sus –, în cantitatea de medicamente acordată, greutatea în investigaţiile necesare, dar mai ales prin faptul că majoritatea indivizilor erau în vârstă, resemnaţi, cu condamnare mare". Victor Bogăţeanu: „Condiţiile din secţia zarcă erau mult deosebite de ale celorlalte secţii. Deţinuţii erau izolaţi în celule câte unul, maximum două persoane; dormeau pe rogojini aşternute pe duşumea; tratamentul medicamentos era mult mai greu de executat şi mai redus decât la ceilalţi deţinuţi (controlul medicamentelor era mai greu aprobat de comandant şi biroul K). Bolnavii nu puteau fi internaţi în staţionarul penitenciarului, ci erau internaţi pe loc, cu unele îmbunătăţiri de cazare – saltele în loc de rogojini. [...] Ulterior, s-a aprobat ca deţinuţii bolnavi din această secţie să fie internaţi în staţionarul penitenciarului, într-o cameră destinată acestei secţii, numai unul în cameră şi numai cu aprobarea comandantului şi şefului de birou K" („Documentar privind unele măsuri luate de organele MAI pentru a se şterge urmele ilegalităţilor săvârşite în legătură cu procesul Pătrăşcanu", în Marius Oprea, „Bastionul cruzimii. Documente privind represiunea comunistă", în manuscris). Despre Victor Bogăţeanu, un fost deţinut politic de la Aiud spunea că acesta era maior de Securitate şi îl descria drept „o bestie care a determinat moartea a câtorva deţinuţi prin refuzul de a acorda îngrijire medicală" (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1971, box 435, Item no. 5259/59, f. 4).
3. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 244.

creşterea numărului caşecticilor, a avitaminozelor şi a tuberculozei şi, odată cu ele, şi la creşterea mortalităţii[1].

În martie 1955, la penitenciarul Aiud se raporta că, în anul în curs, penitenciarul nu primise nici un medicament[2]. Cele mai frecvente afecţiuni se datorau stresului, torturilor fizice[3] şi psihice aplicate, înfometării accentuate şi frigului. Aceste boli cronice afectau organele vitale ale corpului (inima, ficatul, plămânii, stomacul, rinichii) şi determinau bulversarea metabolismului, pierderea excesivă în greutate şi slăbirea sistemului imunitar[4]. La un moment dat, în Zarcă a luat fiinţă un cabinet medical improvizat, având un medic-deţinut[5]. Iată descrierea unui fost CR-ist referitoare la starea de sănătate a deţinuţilor politici de la Aiud : „Erau numai foşti miniştri, subsecretari de stat şi generali. Starea lor de slăbiciune era înspăimântătoare. I-am văzut odată dezbrăcaţi la baie şi am crezut că sunt nişte vedenii cu pielea întinsă pe schelet. Mulţi erau aşa de slabi, că, în timpul plimbării, se sprijineau câte 3-4 între ei"[6].

1. Documentul, redactat de serviciul sanitar al penitenciarului la 5 mai 1950 de către medicul închisorii, dr. Ranca, continuă cu câteva propuneri pentru remedierea asistenţei medicale în penitenciar. Mărirea raţiei de hrană până la 2 000-2 200 de calorii şi reintroducerea unui supliment dimineaţa erau considerate cele mai importante măsuri pentru îmbunătăţirea regimului deţinuţilor. Alte sugestii vizau posibilitatea ca deţinuţii să poată primi alimente şi medicamente de la familii, introducerea paturilor, saltelelor şi păturilor, precum şi angajarea personalului medical necesar. „Fără aceste îmbunătăţiri, starea sanitară a deţinuţilor se va agrava şi mai mult, iar mortalitatea va creşte îngrijorător, întrucât această creştere a bolnavilor şi a deceselor este datorată numai cauzelor arătate mai sus." (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. III, ff. 316-317)
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 3/1954, dosar nepaginat.
3. Însuşi comandantul închisorii Aiud din perioada 1958-1964, Gheorghe Crăciun, recunoaştea violenţa personalului faţă de deţinuţii politici, dar menţiona că acest ordin venise de la generalul Gheorghe Pintilie : „La Aiud sunt bandiţi şi trebuie bătuţi la cur... să [intri] în fiecare cameră, să [bagi] frica în ei [spunând] eu sunt şeful puşcăriei, bat la voi la cur dacă bateţi la calorifer şi nu fii disciplinat. [...] Trebuie să băgăm frica în ei cu duritate şi, la nevoie, bătaie, noi trebuie să facem la ei reeducarea" (Dosarul-rechizitoriu al colonelului [r.] Gheorghe Crăciun, dosar nr. 15/P/1999, ff. 319-320).
4. Documentele care fac referire la decesele din penitenciarul Aiud din perioada 1950-1964 menţionează următoarele cauze : tuberculoză, pneumonie, congestie pulmonară, caşexie, cancer (intestinal, duodenal, pulmonar, prostatic), ocluzie intestinală, septicemie, paralizie cardiacă, insuficienţă hepatică, insuficienţă cardiacă, insuficienţă renală, distrofie, hemoragie cerebrală, meningită, ciroză. Evident, aceste afecţiuni au fost cauzate de relele tratamente la care au fost supuşi deţinuţii : înfometarea, frigul excesiv, asistenţa medicală insuficientă sau absentă (Dosarul-rechizitoriu al colonelului [r.] Gheorghe Crăciun, dosar nr. 15/P/1999, ff. 137-146, 332, 334, 351 ; AANP, fond Secretariat, dosar nr. 3/1954, dosar nepaginat).
5. Cabinetul medical beneficia de spaţiul unei celule (celula nr. 10), câteva piese de mobilier şi un pat. Medicul Cornel Petrasievici a reuşit în timpul scurt cât a funcţionat cabinetul să facă viaţa mai uşoară multor deţinuţi, fie încercând să amelioreze diferitele afecţiuni (chiar făcând mici intervenţii chirurgicale), fie comunicând doar cu deţinuţii, deşi regulile erau dintre cele mai stricte : interzicerea accesului pe coridor fără însoţitor, tratarea deţinuţilor doar cu acordul conducerii închisorii, refuzul acordării unor medicamente de strictă necesitate (Ion Ioanid, *op. cit.*, pp. 503-511, 520).
6. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1948-1955, box 436, Item no. 2530/55, f. 3.

Din cauza numărului mare de deţinuţi şi în lipsa unor echipamente sanitare adecvate, condiţiile de igienă erau precare. Iată ce declara, încă din 1947, un fost deţinut de la Aiud despre grupurile sanitare: „WC-ul este o adevărată nenorocire. Fiecare etaj are 90 de celule. La unele etaje sunt doi sau chiar trei deţinuţi politici în fiecare celulă. Toţi aceştia au la dispoziţie şase găuri fără apă, care se umplu după trei folosiri. Ele sunt curăţate doar o dată la 24 de ore. Puzderie de şobolani mişună prin sistemul de canalizare al închisorii"[1]. Deţinuţii consideraţi periculoşi, în special cei din Zarcă, erau scoşi, în anumite perioade de timp, la grupurile sanitare pe timpul nopţii. Spălatul era permis doar în limita câtorva minute, între intervale mari de timp[2]. În schimb, la bucătăria penitenciarului, primitivele condiţii de igienă erau mult mai bune decât la alte penitenciare din ţară. Meritul era al deţinuţilor, care făceau eforturi considerabile pentru a le menţine la un nivel acceptabil[3]. Cu toate acestea, prezenţa unor paraziţi de origine animală în hrana deţinuţilor nu putea fi evitată. În Zarcă, echipamentul deţinuţilor era, obligatoriu, haina vărgată; lenjeria de corp putea aparţine fiecăruia. În plus, orice obiect de vestimentaţie era confiscat la percheziţiile săptămânale inopinate, dacă nu corespundea regulamentului[4]. În general, deţinuţii primeau târziu (în toiul toamnei) haine pentru iarnă, iar în mijlocul verii, când zilele erau fierbinţi, beneficiau de haine „adecvate" (pantaloni scurţi şi vestoane confecţionate din petice de diferite forme şi culori). Îmbrăcămintea deţinuţilor era confecţionată din deşeuri de la fabricile de confecţii. Toate aceste obiecte vestimentare erau slabe calitativ, ponosite şi rupte[5].

Viaţa cotidiană la închisoarea Aiud nu era diferită de cea din întreg sistemul penitenciar românesc. Gardienii se plimbau necontenit pe coridoarele închisorii pentru a împiedica tentativele de încălcare a regulamentului şi a suprima orice formă de socializare. Uneori mergeau încet pentru a putea surprinde prin vizetă discuţiile, deseori în şoaptă, între deţinuţi, ocupaţiile cotidiene (cusutul, jocurile improvizate), privitul pe fereastră agăţaţi de gratiile de fier sau conversaţiile prin perete cu deţinuţii din celelalte celule. În anii '50, la Aiud s-a utilizat deseori bătaia ca instrument de menţinere a sentimentului de frică printre deţinuţi[6]. Unii deţinuţi de drept comun sau chiar politici care erau utilizaţi la diferite munci în interiorul penitenciarului (în special pe coridoare), erau folosiţi ca informatori, având mai mult spaţiu de manevră decât ceilalţi şi raportând totul ofiţerului politic din închisoare. Aceste persoane erau detestate şi izolate de colegii de suferinţă pentru activitatea lor în reţea. În schimb, deţinuţii informatori puteau beneficia de un regim mai lejer, de o alimentaţie mai bogată, de un timp mai îndelungat petrecut la infirmerie sau chiar de reducerea cuantumului de pedeapsă[7].

---

1. Dennis Deletant, *Teroarea comunistă în România*, *ed. cit.*, p. 254.
2. Ion Ioanid, *op. cit.*, pp. 482-483.
3. *Ibidem*, p. 489.
4. Dennis Deletant, *Teroarea comunistă în România*, *ed. cit.*, p. 254-255.
5. Ion Ioanid, *op. cit.*, p. 498-499.
6. Iuliana Lalescu, *op. cit.*, pp. 99-102.
7. Ion Ioanid, *op. cit.*, pp. 476-478; OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1948-1955, box 436, Item no. 2679/55, f. 2.

Petre Pandrea era frapat de numărul mare de deţinuţi care se rugau de dimineaţă până seara la Aiud, deşi acest lucru era cu desăvârşire interzis[1] :

> Aici erau oameni care recitau sute de rugăciuni zilnic. Se ajunsese la rugăciunea neîntreruptă, până în pragul somnului şi reîncepută cu deşteptarea. Erau oameni cu 14 ore pe zi de rugă fierbinte. Nu greşesc când afirm că 95% din aiudeni îşi făceau, zilnic, rugăciuni. Cei mai slabi rugători aveau rugăciunea matinală, rugăciunea de noapte, rugăciunea de terci, de prânz şi cină, deci minimum cinci rugăciuni cotidiene. Nivelul mistic al anahoreţilor de la Aiud a fost rival cu al confraţilor yoghişti şi lamasieni din Himalaya şi Tibet[2].

Conform unei mărturii din 1953, la Aiud se aflau atunci 40 de preoţi ortodocşi şi 30 de preoţi greco-catolici[3].

Prima şi cea mai importantă regulă în celulă era convieţuirea între cei patru pereţi, unitatea în faţa gradienilor şi a conducerii închisorii. Deţinuţii care se aflau în celule separate comunicau prin uşă, când gardienii nu se aflau pe coridor, ori purtau lungi discuţii privitoare la subiectele din aria de activitate a fiecăruia (ştiinţifice, profesionale, politice) prin sobele care comunicau între ele[4]. De asemenea, comunicarea între persoanele aflate în celule diferite se putea face şi cu ajutorul cănilor de băut apă, lipite pe peretele relativ subţire al celulei[5]. Cei surprinşi erau pedepsiţi cu zile întregi de izolare şi regim sever[6]. Cele mai preţioase erau informaţiile cu privire la politica externă şi internă, dar şi veştile despre alţi deţinuţi. Spre exemplu, George Manu, profesor de fizică nucleară, inventase o metodă de comunicare prin alfabetul Morse, pe aţă, în Zarcă. Manu mai dădea lecţii de istorie a Franţei şi Angliei, scrise pe săpun sau pe fundul gamelei făcea comentarii literare, dezbătea Constituţia Statelor Unite ale Americii şi ţinea cursuri despre marile descoperieri geografice, utilizând chiar hărţi improvizate[7].

La Aiud, un număr mare de deţinuţi a lucrat de-a lungul timpului în atelierele penitenciarului[8]. În 1952-1953, deţinuţii care lucrau la fabrica închisorii erau în număr de aproximativ 2 500, iar unii care aveau cunoştinţe de inginerie coordonau munca şi chiar organizau cursuri de ucenicie. Existau ateliere de tâmplărie şi o fabrică

1. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1955, box 435, Item no. 7768/53, f. 7.
2. Petre Pandrea, *op. cit.*, p. 80.
3. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1955, box 435, Item no. 7768/53, f. 7.
4. Nicolae Mărgineanu, *Mărturii asupra unui veac zbuciumat*, *ed. cit.*, p. 340 ; Iosif Corpaş, *Secvenţe din fostele închisori politice*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2003, p. 12 ; Ion Ioanid, *op. cit.*, p. 565.
5. Ion Ioanid, *op. cit.*, p. 483.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 3/1954 DPLC, dosar nepaginat.
7. Ruxandra Cesereanu, *Gulagul în conştiinţa românească*, *ed. cit.*, p. 254.
8. Conform unui plan de muncă pentru anul 1950, la penitenciarul Aiud funcţionau două ateliere : unul de tâmplărie mecanică şi altul de lăcătuşerie mecanică. Închisoarea mai avea şi alte ateliere mici pentru cizmărie şi croitorie, acestea asigurând necesarul de obiecte vestimentare pentru penitenciar. Capacitatea de lucru era estimată la 180 de deţinuţi pe schimb, la atelierul de tâmplărie, şi 32 de deţinuţi, la atelierul de lăcătuşerie (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. III, ff. 330-331).

de obiecte de metal unde se confecţionau birouri, mese, dulapuri, rafturi, ferestre, uşi, tocuri pentru uşi, obiecte din răchită (fotolii, geamantane, coşuri), butoaie, scaune, paturi metalice, căruţe militare, lăzi, uneori chiar subansamble pentru echipamente militare sau proiecte îndrăzneţe, precum şalupe fluviale[1]. Un fost deţinut de la Aiud îşi amintea că aici, în 1955, a fost produs chiar un prototip de motocicletă[2]. Însă de cele mai multe ori, aceste bunuri erau slabe calitativ din cauza obligativităţii de a realiza, într-un timp foarte scurt, „planul de muncă"[3]. Comenzile erau primite fie de la instituţii de stat, fie de la unităţi ale Ministerului Forţelor Armate[4]. Cei mai mulţi dintre deţinuţi îşi manifestau disponibilitatea de a lucra în închisoare. Motivele erau diverse (contactul cu ceilalţi deţinuţi, activitatea zilnică, libertate de mişcare în incinta închisorii, hrana îmbunătăţită)[5] şi conduceau, de cele mai multe ori, la ridicarea moralului celui încarcerat[6]. Într-o adresă din 1957, conducerea MAI solicita ca deţinuţii condamnaţi pentru delicte politice să nu mai poată lucra în fabrica de la Aiud, locul acestora urmând să fie luat de deţinuţii de drept comun[7]. În plus, deţinuţii care lucrau în cadrul fabricii de la Aiud erau sub atenta supraveghere a conducerii închisorii, care nu rata ocazia de a-i acuza de sabotaj, aşa cum s-a întâmplat cu Ion Z. Gheorghe sau Radu Niculescu-Buzeşti, pedepsiţi cu 15 zile de izolare[8]. În schimb, cadrele din sistemul penitenciar erau premiate pentru îndeplinirea şi chiar depăşirea „planului de producţie"[9]. Tot în anii '50, un număr mic de deţinuţi lucrau pe terenul agricol al închisorii şi la grădină[10]. Munca în ateliere era extrem de istovitoare (uneori peste 10 ore zilnic, chiar 12 ore pe zi în perioada 1948-1960), realizată de persoane subnutrite, în condiţii de detenţie extreme. Potrivit unor mărturii, la sfârşitul anilor '50 şi începutul anilor '60, la fabrica de la Aiud existau şi specialişti, mai ales în prelucrarea metalului[11]. Iată cum descrie un fost subofiţer din perioada 1962-1977 condiţiile de muncă ale deţinuţilor care lucrau aici în trei schimburi : „Era ...ic !) vreo

1. Sorin Tulea, *op. cit.*, pp. 602-604 ; AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. III, f. 370 ; AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. III, ff. 330-331 ; OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1955, box 435, Item no. 8383/55, f. 3 ; *Ibidem*, Prisons and Camps, 1948-1955, box 436, Item no. 2679/55, ff. 1-2.
2. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1971, box 435, Item no. 5259/59, f. 2 ; *Ibidem*, f. 5 ; *Ibidem*, Prisons and Camps, 1951-1971, box 435, Item no. 9832/56, f. 2.
3. Nicoale Mărgineanu, *Mărturii asupra unui veac zbuciumat*, *ed. cit.*, pp. 357-358 ; Iosif Corpaş, *op. cit.*, pp. 12-13.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. III, f. 370 ; AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. III, ff. 330-331.
5. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1955, box 435, Item no. 8383/55, f. 3 ; *ibidem*, Prisons and Camps, 1948-1955, box 435, Item no. 2530/55, f. 3.
6. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1948-1955, box 436, Item no. 2679/55, f. 2.
7. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 9/1956-1962, vol. III, dosar nepaginat.
8. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 3/1954, dosar nepaginat.
9. *Ibidem*.
10. *Ibidem*.
11. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1968, box 435, Item no. 2428/62, f. 11.

opt mii şi ceva de deţinuţi[1]. O parte lucrau în fabrică, ceilalţi erau la celule". Imaginea este a unui adevărat lagăr de muncă: „Dimineaţa la şase jumate intrau în fabrică, la şapte sunam, se încolonau, îi număram şi mergeam la lucru, iară până la două când ieşeau şi mâncau... şi veneau alţii" – povesteşte Ioan Kis, gardian la Aiud în perioada 1961-1964[2].

„Fabrica" din penitenciarul Aiud a reprezentat un important capitol al vieţii deţinuţilor internaţi aici. După un fost deţinut, Ion Hui, care a lucrat aici timp de patru ani (1952-1956),

> această fabrică era compusă din două secţii. În prima secţie se afla turnătorie, lăcătuşărie uşoară şi grea, secţie specială de ajustare, matriţerie şi electricitate. Cea de-a doua secţie era de tâmplărie, unde se pornea de la sculptură artistică şi se ajungea până la confecţionarea de căruţe după comezile ce existau pentru deţinuţi. [...] Cei care lucrau în fabrică primeau mai multă mâncare şi, fireşte, timpul trecea mai uşor decât în celulă. Însă nu pot spune că în fabrică ar fi fost mai uşor, deoarece fiecare deţinut avea o normă de producţie, pe care dacă nu şi-o realiza era pedepsit, respectiv noaptea nu mai era dus la dormitor, ci şi-o petrecea în carceră[3].

În 1955, comandantul penitenciarului Aiud, colonelul Ştefan Koller, era informat, din ordinul generalului-maior Ady Ladislau, cu privire la regimul „deţinuţilor CR" aflaţi în această unitate penitenciară. Aceştia, spune documentul,

> nu vor beneficia de primire de pachete, scrisori şi vorbitor, adică toţi deţinuţii legionari şi cei din secţia „Zarcă". Totodată, deţinuţii legionari nu vor avea dreptul la cearşaf şi faţă de pernă. Deţinuţii CR nelegionari, care sunt în sectorul productiv, vor avea dreptul la pachet, scrisori şi vorbitor numai cu aprobarea DPLC, care va fi cerută de la caz la caz de către dvs., în raport de felul cum deţinuţii se evidenţiază la muncă. Deţinuţii de DC care sunt în muncile de deservire a penitenciarului vor primi toate drepturile prevăzute în regulamente[4].

În acelaşi an, 1955, foşti demnitari şi membri ai PNŢ şi PNL au fost aduşi la Aiud de la penitenciarele Sighet şi Oradea[5].

În timpul evenimentelor din Ungaria, din toamna anului 1956, foşti membri ai PNŢ au fost transferaţi de la Oradea la Aiud, ca o măsură de precauţie. Într-o notă din 1956, colonelul Ilie Bădica raporta că liderii ţărănişti şi liberali, dar şi cei care au ocupat funcţii publice în timpul regimului antonescian încarceraţi la Aiud urmau să fie întemniţaţi la Râmnicu Sărat, penitenciar cu o capacitate de 300 de locuri, dar care oferea condiţii mai bune de izolare. În celulele din Zarcă urmau să fie izolaţi legionarii recalcitranţi de la Aiud[6]. În celulele comune puteau fi cazate de la 20 până la 50 de persoane, deseori din rândul acestora lipsind personalităţile, cărora le era destinat un

1. Numărul deţinuţilor care lucrau la Aiud, aşa cum îl indică fostul gardian, este fără îndoială exagerat, lipsit de o bază documentară solidă.
2. Marius Cristea, „Procesul de reeducare în universul concentraţionar comunist din România. Metoda Aiud", în *AIIO*, IV, Cluj-Napoca, 2003, p. 249.
3. Emil Şimăndan, *Puterea Libertăţii. Interviuri*, Fundaţia Culturală „Ioana Slavici", Arad, 1995, pp. 131-134.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1, 1956, vol. II, dosar nepaginat.
5. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 245.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1, 1956, vol. II, dosar nepaginat.

regim de izolare[1]. La Aiud au fost încarcerate inclusiv persoane care au participat la protestele de la Timişoara, din toamna anului 1956[2]. Unii deţinuţi care au fost transferaţi de la penitenciarele din vestul ţării la Aiud sesizau aici un regim de detenţie îmbunătăţit, atât din punctul de vedere al hranei, cât şi al igienei celor închişi[3].

Regimul sever de detenţie de la Aiud determina, nu de puţine ori, atitudini protestatare printre cei încarceraţi. Cea mai răspândită formă de nemulţumire era, ca în toate închisorile din sistemul carceral românesc, greva foamei. Rezultatele erau, aproape invariabil, o indiferenţă totală a administraţiei sau hrănirea forţată a protestatarilor. Grevele, de cele mai multe ori spontane, dar uneori determinate şi de evenimente istorice marcante (spre exemplu, 24 ianuarie), durau de la câteva zile până la săptămâni întregi şi vizau obţinerea, în fapt respectarea, unor drepturi pentru cei încarceraţi, acces la presă, corespondenţă, încetarea pedepselor corporale etc. Spre exemplu, pe tot parcursul anului 1957, la Aiud au existat mai multe proteste de acest tip, conducerea închisorii încercând să-i tempereze pe deţinuţi, promiţând trimiterea lor la fabrica închisorii sau ameninţându-i cu diferite pedepse[4]. Ion Diaconescu vorbeşte despre declanşarea celei mai mari greve din sistemul carceral românesc, la Aiud, în aprilie 1957, ca urmare a restricţiilor dure impuse de autorităţi după revoluţia din Ungaria. La protestul care a durat 23 de zile au luat parte în jur de 700 dintre persoanele încarcerate aici[5]. Consecinţa imediată a fost, în urma unei decizii a conducerii DGP, transferarea liderilor revoltei din Zarcă la penitenciarul Râmnicu Sărat, considerat un penitenciar care oferea condiţii optime de izolare[6]. Deţinuţii au fost transportaţi cu „o cursă specială, vagon-penitenciar", iar paza a fost „asigurată de 3 militari, plus 2 militari supraveghetori de vagon"[7].

Condiţiile de detenţie de la Aiud au fost uneori chiar foarte aspre pentru anumite categorii de deţinuţi. Este vorba despre grupul de condamnaţi din procesul fostului lider comunist Lucreţiu Pătrăşcanu: Belu Zilber (eliberat în august 1964), Emil Calmanovici (decedat la Aiud la 13 martie 1956), Jack Berman (eliberat în iulie 1957), Alexandru Ştefănescu (decedat la Aiud la 15 februarie 1956), Nicolae Betea (eliberat în martie 1958), Herant Torosian (eliberat în ianuarie 1957), Harry Brauner (eliberat în ianuarie 1962), Constantin Pavel şi Ion Mocsony-Stârcea. Cei întemniţaţi la Aiud au fost încarceraţi în secţia Zarcă din ordinul expres al conducerii Ministerului Afacerilor Interne. Ştefan Koller, comandantul penitenciarului Aiud din acea perioadă, declara:

> Nu reţin exact data, în anul 1955, au fost transferaţi pentru executarea pedepsei un grup de deţinuţi, printre care şi deţ[inutul] Berman Ja[c]k, Zilber, Betea şi Calmanovici.

1. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1948-1955, box 436, Item no. 11193/53, f. 1; Leonard Kirschen, *op. cit.*, p. 136.
2. Dosarul-rechizitoriu al colonelului [r.] Gheorghe Crăciun, dosar nr. 15/P/1999, f. 217v.
3. Smaranda Vultur, *Istorie trăită – istorie povestită. Deportarea în Bărăgan (1951-1956)*, Editura Amarcord, Timişoara, 1997, p. 363.
4. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1971, box 435, Item no. 5259/59, f. 5.
5. Ion Diaconescu, *Temniţa, destinul generaţiei noastre*, Editura Nemira, Bucureşti, 1998, pp. 224-228.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 9/1956-1959, vol. III, f. 60.
7. *Ibidem.*

Trecând la repartizarea lor pe secţii, organele „D", dacă reţin bine – şeful biroului cpt. Bădilă, a spus că are indicaţii ca aceştia să fie repartizaţi la zarcă, fiecare singur. Lucru ce am şi făcut...

La rândul său, colonelul Gheorghe Crăciun, un alt fost comandant al penitenciarului Aiud, relata în legătură cu acest subiect:

În toamna anului 1963 am primit din transfer pe deţinutul Zilber, pentru care am primit şi telefon de la tov[arăşul] Negrea Vasile, adjunct al ministrului Afacerilor Interne. Ordinul telefonic suna aproximativ cam aşa: am dat ordin să fie trimis Zilber la Aiud. Vezi că el trăncăneşte, pune-l izolat sau cu un om de la administraţie (agent) [deţinut informator, n.n.]. Nu pot preciza dacă a spus la zarcă sau nu, dar loc de izolare la Aiud nu era mai potrivit ca la zarcă.

Documentele despre întemniţarea grupului Pătrăşcanu demonstrează că persoanele condamnate în cadrul acestui lot au avut parte, în genere, de un tratament dur, în strictă conspirativitate (gardienilor le era interzis să cunoască identitatea deţinuţilor, iar izolarea era strictă). Unul dintre deţinuţi, Belu Zilber, declara mai târziu: „În primele săptămâni eram scos la analiză Waserman sau la baie, cu şervetul sau pătura pe cap. Gardianul mirat m-a întrebat «Cine eşti d-ta că avem ordin să nu te vadă nimeni la faţă şi nu ţi se dă numele?»". Mizeria din celule era, ca şi în cazul altor deţinuţi, endemică. Iată ce declara unul dintre medicii penitenciarului din acea perioadă, Şerban Gheorghe: „Cei mai mulţi locuiau singuri în cameră, cu rogojini pe jos, fără foc. În ultima perioadă li s-au introdus mai întâi saltelele, apoi paturi din metal şi surcele pentru a se încălzi seara la o sobă din tablă". Referitor la acest subiect, Belu Zilber îşi amintea:

Medicul n-a venit niciodată, chiar şi atunci când aveam febră mare. În luna mai 1963, mâinile şi picioarele îmi erau încă degerate. Condiţiile deţinerii mi-au provocat o hernie bilaterală ca urmare a slăbiciunei. În 1963-1964 n-am avut nici un fel de îngrijire medicală şi nici n-am fost chemat la raport când am cerut. De asemenea, în iarna lui 1957, am conctractat o gripă foarte gravă care a durat patru luni, fără îngrijire medicală, deşi am cerut-o insistent.

Regimul diferit aplicat deţinuţilor politici şi celor din lotul Pătrăşcanu este evident: „...sub orice pretext eram trimis la izolator, cu mâcare o dată la trei zile, întuneric, cu 17 ore în picioare şi apoi dormit pe scâduri! În acelaşi timp, legionarii se plimbau prin curte, aveau ziare şi cărţi. Cine a ordonat acest regim de exterminare?"[1]. Cerând clarificarea situaţiei şi soluţionarea cazului său de către Comitetul Central, Emil

1. Citatele şi informaţiile privind tratamentul aplicat lotului Pătrăşcanu în penitenciarul Aiud au fost extrase din „Documentar privind unele măsuri luate de organele MAI pentru a se şterge urmele ilegalităţilor săvârşite în legătură cu procesul Pătrăşcanu", în Marius Oprea, „Bastionul cruzimii. Documente privind represiunea comunistă" (în manuscris). Pentru alte detalii legate de procesul Lucreţiu Pătrăşcanu, vezi Lavinia Betea, *Lucreţiu Pătrăşcanu. Moartea unui lider comunist. Studiu de caz*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2001, *passim*. Despre condiţiile de detenţie ale lotului Pătrăşcanu la Aiud, vezi Belu Zilber, *Actor în procesul Pătrăşcanu. Prima versiune a memoriilor lui Belu Zilber*, ediţie îngrijită de G. Brătescu, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, pp. 133-150, 159-163.

Calmanovici[1] a intrat în greva foamei[2]. În urma regimului de izolare la care erau supuşi deţinuţii, apăreau frecvente cazuri de dezechilibre psihice, tentative de suicid sau atitudini recalcitrante. Harry Brauner, unul dintre condamnaţii procesului Pătrăşcanu, care prezenta simptome de alienare, a declarat că este gata să se sinucidă dacă nu va avea dreptul să lucreze, aşa cum i se promisese la proces[3].

Reeducarea

Unul dintre episoadele care au rămas în memoria închisorilor comuniste în legătură cu penitenciarul Aiud este fenomenul reeducării, petrecut aici în perioada 1960-1964, ulterior celui de dimensiuni reduse, eşuat în 1952. Este evident faptul că această reeducare coincide cu perioada în care Gheorghe Crăciun[4] a fost comandant al acestui

1. Despre destinul lui Emil Calmanovici, vezi Robert Levy, „Naivitate fatală: tragedia lui Emil Calmanovici", în *Despre Holocaust şi comunism. Anuarul Institutului Român de Istorie Recentă*, vol. I, Editura Polirom, Iaşi, 2002, pp. 268-281.
2. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1956, dosar nepaginat.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 3/1954, dosar nepaginat.
4. Gheorghe Crăciun s-a născut la 24 iulie 1913 în comuna Mintiu Gherlii (Cluj), într-o familie de ţărani cu şase copii. A fost membru de partid din 1945, de profesie cazangiu (la Atelierele CFR Cluj), cu patru clase industriale, fiind încadrat în Ministerul Afacerilor Interne în anul 1945. În 1934, Crăciun a fost încorporat în Regimentul 81 Infanterie, încheind carierea militară cu gradul de caporal. Dosarul de cadre al fostului colonel Gheorghe Crăciun vorbeşte despre activitatea acestuia din perioada interbelică menţionând faptul că acesta ar fi intrat în anturajul unei „organizaţii profasciste" şi, mai mult, că ar fi refuzat, în 1933, să ia parte la grevele de la atelierele CFR Cluj, fiind chiar ostil organizaţiilor sindicale. De asemenea, a făcut parte din mai multe „organizaţii reacţionare", aducând „calomnii la adresa PCR, a sindicatului, cât şi a Uniunii Sovietice", având chiar relaţii cu unii legionari şi informatori ai Siguranţei. În 1945, Gheorghe Crăciun a fost numit, în baza relaţiilor pe care le întreţinea cu unii membri ai PCR, chestor de poliţie la Sibiu, apoi la Cluj. Până în 1947, a îndeplinit mai multe funcţii în poliţie. La înfiinţarea Securităţii, în 1948, Gheorghe Crăciun a fost avansat la gradul de locotenent-colonel, fiind numit şef al Direcţiei Regionale MAI Sibiu. În 1951, comisia de control a partidului l-a sancţionat pe Crăciun pentru acuzaţiile referitoare la legăturile sale de dinainte de 1944 cu „vot de blam cu avertisment". De asemenea, în 1959 Crăciun era cercetat de Colegiul de Partid. În perioada 1951-1952, Gheorghe Crăciun a fost şeful Direcţiei Regionale de Securitate Craiova, apoi a fost mutat la Direcţia Lagăre şi Colonii de Muncă. După îndeplinirea funcţiei de director al Întreprinderii de Construcţii a MAI, Crăciun a fost numit şef al grupului operativ din munţii Făgăraş şi locţiitor-şef al Direcţiei Regionale Braşov. Pentru rezultatele obţinute în luptele împotriva partizanilor, Crăciun a fost promovat şef al Direcţiei Regionale MAI Braşov, cu gradul de colonel. Din noiembrie 1958, Gheorghe Crăciun a fost comandant al penitenciarului Aiud. Pentru rezultatele muncii sale, spune caracterizarea direcţiei de cadre din Securitate, Crăciun a fost recompensat cu bani în mai multe rânduri, precum şi cu ordine şi medalii. În autobiografia redactată la 2 noiembrie 1951, Crăciun recunoaşte comportamentul brutal de care a dat dovadă în cadrul MAI. În 1959, într-o adresă a Comitetului Regional Cluj către Secretariatul CC al PMR se arăta că, având în vedere legăturile din tinereţe ale lui Crăciun cu unii legionari, Comitetul Regional de Partid Cluj a fost împotriva numirii lui în funcţia de comandant al penitenciarului Aiud şi solicita, în continuare, destituirea acestuia şi încadrarea lui în Miliţie (Dosarul-rechizitoriu al colonelului [r.] Gheorghe Crăciun, dosar nr. 15/P/1999, ff. 45-65). Pentru alte detalii ale biografiei lui Gheorghe Crăciun şi pentru opiniile sale asupra reeducării de la Aiud, vezi şi Cristina Anisescu, „Compulsie la repetiţie. Colonelul de Securitate Gheorghe Crăciun" în Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, *Arhivele*

penitenciar. Procesul reeducării de la Aiud a fost precedat de modificări importante ale componenţei populaţiei penitenciare de aici. Astfel, majoritatea deţinuţilor de drept comun au fost mutaţi la alte închisori, iar la Aiud au fost aduşi foştii legionari din toată ţara[1]. Spre deosebire de fenomenul reeducării de la Piteşti, care se produsese cu mai bine de un deceniu înainte (1949-1952), la Aiud a fost impus un alt model „în care erau perfecţionate metodele lente, şocurile psihice, picătura chinezească şi mutaţiile de natură să dezechilibreze psihicul deţinuţilor"[2]. Trecerea la metode mai puţin brutale este elementul care face diferenţa între cele două cazuri de reeducare. La Aiud, accentul a fost pus pe perioada mai lungă de timp şi pe starea avansată de degradare fizică şi psihică a persoanelor supuse acestui proces.

Izolarea, frigul şi foamea erau elementele constitutive pentru aducerea deţinutului în starea de a accepta reeducarea[3]. Scopul izolării era depersonalizarea deţinutului, desfiinţarea sa ca entitate socială, uzura psihică a acestuia, inducerea unei lipse de coordonare a funcţiilor psihice[4]. În plus, foamea aducea deţinutul într-o stare de dezorganizare psihică, provocându-i un haos al gândurilor care silea raţiunea la o permanentă luptă pentru supravieţuire, pentru întreţinerea funcţiilor psihice şi fizice. „Degradarea fizică induce degradarea psihică. Pierderi temporare sau totale ale raţiunii sunt exemple dese în închisoarea Aiud."[5] Schimbările în alimentaţie, aşa-numitele şocuri alimentare, aveau menirea de a şubrezi deja slăbitul organism al deţinuţilor, o pedeapsă în plus pentru cei care refuzau reeducarea. De asemenea, munca la Aiud era considerată o metodă de reeducare (sloganul afişat fiind „Prin muncă spre eliberare ! "). De fapt, o parte dintre deţinuţii politici au acceptat să muncească în atelierele-fabrică de la Aiud : deşi această muncă nu era remunerată, ocazia de sta alături de alţi deţinuţi, depăşirea plictisului din celulă şi suplimentul de hrană puteau îndepărta deţinutul de gândurile negre şi de izolare. Termenul *reeducare* a fost utilizat până la obsesie la Aiud : dictonul „Prin muncă spre eliberare" a devenit „Prin muncă spre reeducare".

În tot acest proces al reeducării aiudene, un rol foarte important l-au jucat gardienii[6]. Există informaţii care dovedesc existenţa unei unităţi speciale în penitenciar, în vremea

---

Securităţii, vol. II, Editura Nemira, Bucureşti, 2004, pp. 386-429 ; Viorel Cacoveanu, *Satanizarea României*, Editura Obiectiv, Craiova, f.a., *passim*. În ultima carte citată, autorul îi oferă renumitului torţionar prilejul unei cinice autodisculpări.

1. În perioada ianuarie-octombrie 1959, la Aiud au fost aduse 1 834 de persoane şi au fost eliberaţi, graţiaţi sau transferaţi de aici către alte unităţi penitenciare 1 451 de deţinuţi. În anii 1960-1962, la Aiud se aflau aproximativ 3 200 de deţinuţi politici (Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 246).
2. Marius Cristea, *op. cit.*, p. 242.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*, pp. 243-244.
5. *Ibidem*, p. 246.
6. Gardienii de la Aiud au fost parte integrantă a procesului reeducării de aici, succesul acestei etape depinzând în mare măsură de ei. Aceştia erau recrutaţi cu grijă dintre candidaţii cu pregătire slabă şi cu „origine sănătoasă". De asemenea, atitudinea faţă de deţinuţi trebuia să fie în conformitate cu decizia administraţiei şi cu politica regimului. Aplicarea cu stricteţe a regulamentului, precum şi atitudinea severă, chiar brutală, faţă de deţinuţi erau încurajate. Abaterile de la regulament ale personalului erau strict sancţionate, mergând până la carceră. În acelaşi timp, gardienii care aplicau cu lejeritate regulamentul erau marginalizaţi de conducere (*ibidem*, pp. 250-252).

mandatului colonelului Gheorghe Crăciun. Mihai Bajuţ, gardian la Aiud, declara în cadrul procesului intentat fostului comandant Crăciun că a ajuns la Aiud direct de pe băncile şcolii de ofiţeri de la Băneasa, în 1959[1]. La acea dată, la Aiud se constituise o formaţiune a Securităţii, Grupul Operativ Aiud (UM 0622 Aiud). Ofiţerii sub acoperire care lucrau în această unitate îndeplineau în penitenciar atribuţiile plutonierilor, iar colonelul Crăciun era şeful GOA. La rândul său, Crăciun era subordonat direct lui Alexandru Drăghici, ministru de Interne la acea dată. Funcţia lui Crăciun era una foarte importantă în aparatul de Securitate, acesta fiind asimilat, ca şef al GOA, unui director regional de Securitate. Scopul misiunii era „depistarea comandamentului legionar despre care se bănuia că există în penitenciarul Aiud", precum şi racolarea de informatori din rândul deţinuţilor politici. Această activitate beneficia inclusiv de consilierea unui agent sovietic care îl însoţea pe ministrul Drăghici în deplasările sale la Aiud. Pentru îndeplinirea obiectivului, GOA a luat o serie de măsuri pe linie operativă, cum ar fi instalarea de tehnică de ascultare în celule. Activitatea GOA a durat până în 1960 şi s-a ajuns la concluzia că un astfel de comandament nu exista la Aiud[2]. Acest lucru a fost confirmat şi de alte mărturii[3], precum şi de un subofiţer de la Aiud. Cu toate acestea, motivaţiile referiotare la prezenţa ofiţerilor de Securitate în penitenciar diferă : „Între noi erau doisprezece subofiţeri cu gradul de plutonier-major. Ăştia toţi erau ofiţeri de Securitate şi făceau pe secţii ca noi. Erau angajaţi. Aveau misiunea de a urmări cum reacţionează cadrele şi deţinuţi[i]. Era dublă securitate... şi pentru cadre, şi pentru deţinuţi. Cadrele, cum se poartă cu deţinuţii şi dacă se respecta regulamentul interior"[4].

Reeducarea de la Aiud a fost una ideologică. Discursul celor reeducaţi, fie că era vorba de o „convertire" reală sau doar de prefăcătorie, era unul procomunist, cu pregnante accente propagandistice. Etapele în reeducarea deţinutului presupuneau „asaltul asupra structurii interioare a victimei, forţarea complexului de vinovăţie, trădarea de sine a victimei, găsirea punctului de cedare şi frica de a fi anihilată complet, aparenta îmblânzire a hărţuirii pentru a face ca victima să clacheze, constrângerea confesiunii autocritice, dirijarea vinovăţiei victimei, dezonorarea victimei căreia i se dovedeşte că nu este ceea ce consideră a fi, adaptarea victimei la situaţia sa, confesiunea finală, renaşterea şi identificarea cu agresorul, eliberarea victimei reeducate"[5]. Acceptarea reeducării în schimbul unor avantaje (îmbunătăţirea alimentaţiei, anularea pedepselor pentru încălcarea regulamentului, drepturi acordate conform deciziilor administraţiei şi, în ultimă instanţă, eliberarea) urma să fie răsplătită prin intrarea într-unul din „cluburile reeducării". Numită „spălarea creierului" sau „reforma gândirii", reeducarea de la Aiud a fost strâns legată de numele lui Gheorghe Crăciun, acuzat de numeroase

1. Dosarul-rechizitoriu al colonelului (r.) Gheorghe Crăciun, dosar nr. 15/P/1999, ff. 216-218.
2. *Ibidem*.
3. Un fost deţinut politic de la Aiud, încarcerat aici în perioada decembrie 1956-martie 1958, menţiona că prizonierii politici de la Aiud erau păziţi de ofiţeri de Securitate, numiţi „caralii" în argoul celor încarceraţi. Este important de precizat că mărturia face trimitere la perioda în care închisoarea aiudeană era condusă de colonelul Ştefan Koller (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1971, box 435, Item no. 5259/59, f. 2).
4. Marius Cristea, *op. cit.*, p. 252.
5. *Ibidem*.

abuzuri în această funcţie[1] : „Odată cu venirea la comanda penitenciarului a înv[inuitului] col. (r) Crăciun Gheorghe, situaţia s-a agravat ca urmare a *iniţiativelor acestuia* [subl. din dosar, n.n.] în cadrul unui aşa numit proces de «*reeducare*» [subl. din dosar, n.n.]. Cei ce refuzau reeducarea erau supuşi pedepselor, precum şi unui regim de lentă exterminare"[2]. Refuzul, aşa cum menţionează documentele, putea determina represalii dure : „Acesta consta în raţii alimentare reduse ori chiar în suspendarea hranei, condiţii igienico-sanitare necorespunzătoare, celule igrasioase şi îngheţate (fără încălzire) care duceau la îmbolnăviri şi decese, îmbrăcăminte subţire, neadecvată, lipsa plimbărilor în aer liber, lipsa asistenţei medicale"[3]. Mai mult, întreţinerea unei incertitudini totale în privinţa eliberării era un motiv în plus de presiune psihică. În schimb, cei care acceptau nu mai erau numiţi „bandiţi", limbajul şi comportamentul gardienilor fiind unul politicos, înţesat de expresii comuniste precum „morala comunistă" sau „Vitejia este esenţa omului comunist". Dacă în varianta Piteşti tortura a fost pionul principal, la Aiud cheia procesului reeducării a fost limbajul[4].

---

1. Gheorghe Crăciun a fost comandant al Penitenciarului Aiud între 1 noiembrie 1958 şi 1 octombrie 1964, potrivit Direcţiei Generale a Penitenciarelor, perioadă în care au avut loc cele mai multe decese : 138 decese în perioada menţionată, dintr-un total de 216 înregistrate în intervalul 1950-1964 (Dosarul-rechizitoriu al colonelului [r.] Gheorghe Crăciun, dosar nr. 15/P/1999, ff. 348-349). Gheorghe Crăciun este acuzat că ar fi împuşcat mortal în închisoare pe fratele lui Nicolae Mărgineanu împreună cu alţi şase ţărani din comunele Galda şi Mihalţ, judeţul Alba (Nicolae Mărgineanu, *Mărturii asupra unui veac zbuciumat*, *ed. cit.*, p. 341 ; Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre şi închisori*, *ed. cit.*, p. 249). Asasinarea acestor ţărani, implicaţi în susţinerea grupului de rezistenţă armată condus de maiorul Nicolae Dabija în Munţii Apuseni, s-a produs în 1950, dar nu la Aiud, ci la Cluj. În decembrie 1998, împotriva lui Gheorghe Crăciun a fost depusă o plângere penală de către Asociaţia Română a Foştilor Deţinuţi Politici şi Luptători Anticomunişti pentru săvârşirea infracţiunii de genocid, încadrarea fiind schimbată ulterior în omor deosebit de grav. Procesul a fost întrerupt pentru că fostul comandant de la Aiud a decedat între timp. Rechizitoriul instrumentat împotriva colonelului Gheorghe Crăciun în data de 7 septembrie 2000 de către procurorul militar Alic Saiciuc din cadrul Parchetului Militar de pe lângă Curtea Militară de Apel a constatat abuzurile şi încălcările grave ale drepturilor deţinuţilor de către fostul comandant (Dosarul-rechizitoriu al colonelului [r.] Gheorghe Crăciun, dosar nr. 15/P/1999, *passim)*.
2. *Ibidem*, ff. 344, 348.
3. *Ibidem*, f. 346.
4. Despre reeducarea de la Aiud, Ruxandra Cesereanu nota : „Aproape două decenii mai târziu va fi iniţiată a doua reeducare, la Aiud, strict ideologică (spre deosebire de cea de la Piteşti), înrudită cu metodele chinezeşti, urmărind compromiterea şi desolidarizarea deţinuţilor, în special a legionarilor, în şedinţele publice («cluburi de reeducare»). Ea este echivalentă etapei propuse cândva de Bogdanovici la Suceava. Deţinuţii, de preferinţă legionari, erau convinşi să îşi renege trecutul şi să îşi denigreze principiile de odinioară ; autocritica era mai întâi redactată în scris şi apoi citită public, pentru a produce efectul scontat asupra auditoriului care comenta mostrele autodenigratoare. Intransigenţii care nu au cedat presiunilor au perceput acest gest ca pe o lepădare, în sens teologic, de Dumnezeu. Regimul miza, în acceptarea autocriticii, pe faptul că rezistenţa deţinuţilor politici devenise minimă în urma numeroşilor ani de regim carceral dur, aceştiia fiind, prin urmare, vulnerabili (fizic şi psihic) şi, implicit, mai puţin recalcitranţi la ideea de reeducare pe care o parte dintre victime au acceptat-o în cele din urmă. Autocritica era obligatoriu secundată de elogiul adus comunismului şi Partidului, şi acesta era lucrul care dezamăgea profund în lepădarea reeducaţilor. [...] În sfârşit, reeducarea de la Aiud

Reeducarea presupunea critica şi autocritica („analiza" şi „autoanaliza") publică, în legătură cu faptele comise, cu atitudinea faţă de regimului comunist sau cu denunţarea crimelor politice comise înainte de venirea la putere a comuniştilor. În aceste cluburi se citeau cărţi, ziare sau broşuri cu caracter propagandistic, iar în secţiile închisorii au fost instalate difuzoare pentru intimidarea celorlalţi deţinuţi. Mai mult chiar, de la un timp, deţinuţii primeau caiete şi instrumente de scris pentru a-şi redacta „autoanaliza" cerută de regim[1]. Reeducarea a avut şi o variantă „artistică", o expoziţie de pictură şi grafică ce parodia Mişcarea Legionară şi religia creştină[2]. Nici cei care lucrau în fabrică nu erau scutiţi de reeducare[3]. Discuţiile şi dezbaterile din cadrul acestor cluburi erau conduse de reeducatori sau şefi de club. Chiar comandantul Crăciun a iniţiat aceste discuţii şi a fost înfiinţat un comitet de reeducare. Acest proces complex a angrenat un număr mare de cadre din sistemul penitenciar, dar şi ofiţeri de Securitate, profesori universitari invitaţi pentru conferinţe, membri de partid special detaşaţi, ziarişti sau membri ai sindicatelor[4]. Discursurile reeducatorilor, antrenaţi în arta manipulării, prezentau nu doar avantajele de care puteau beneficia deţinuţii care acceptau târgul propus de conducerea penitenciarului, ci şi realizările din ţară ale regimului comunist. Marile construcţii, industrializarea, colectivizarea, îmbunătăţirea infrastructurii erau doar câteva dintre subiectele abordate la aceste întâlniri. Desele conflicte între reeducatori (uneori dintre deţinuţi) şi cei întemniţaţi priveau atitudinile politice faţă de regim şi faţă de trecutul celor închişi. Reeducarea a avut în vedere în primul rând schimbarea profilului ideologic al celor care fuseseră încadraţi în Mişcarea Legionară şi, din acest punct de vedere, majoritatea discuţiilor s-au purtat în jurul acestui subiect[5]. Majoritatea deţinuţilor politici au acceptat această mascaradă pusă la cale de conducerea penitenciarului. Totuşi, putem traduce acest demers printr-o reeducare exterioară, un discurs autodenigrator impus de condiţiile detenţiei şi de şantajul instrumentat de regim[6].

---

nu a fost decât o formă mult mai blândă şi mai reţinută a reeducării de la Piteşti, dar legătura şi continuitatea dintre cele două reeducări şi închisori sunt evidente cel puţin pentru substratul autodemascării morale publice, care a constituit fundamentul comun, vizat de reeducatorii comunişti" (Ruxandra Cesereanu, *Gulagul în conştiinţa românească, ed. cit.*, pp. 217, 232-234).

1. Octavian Voinea vorbeşte chiar de redactarea unei „antologii" a reeducării sub îngrijirea lui Valeriu Anania, un volum de 700-800 de pagini, în format mare şi pe hârtie de calitate superioară. Textele redactate de Valeriu Anania, Simion Ghinea şi Petre Ţuţea ar fi ferit „ponegrirea" Mişcării Legionare de către regimul comunist. În final, lucrarea ar fi ajuns la Ministerul Afacerilor Interne (Octavian Voinea, *Masacrarea studenţimii române în închisorile de la Piteşti, Gherla şi Aiud*, mărturii redactate de Gheorghe Andreica, Editura Majadahonda, Bucureşti, 1997, pp. 187, 192-193).
2. Dosarul-rechizitoriu al colonelului (r.) Gheorghe Crăciun, dosar 15/P/1999, f. 194.
3. *Ibidem*, f. 190.
4. „Documentar privind unele măsuri luate de organele MAI pentru a se şterge urmele ilegalităţilor săvârşite în legătură cu procesul Pătrăşcanu", în Marius Oprea, „Bastionul crizimii. Documente privind represiunea comunistă" (în manuscris).
5. Octavian Voinea, *op. cit.*, pp. 173-209.
6. Petre Pandrea a redactat, în condiţiile reeducării, un „Decalog al bunului puşcăriaş" – un set de reguli pentru buna convieţuire între deţinuţi şi gardieni, dar şi pentru supravieţuirea puşcăriaşului în condiţiile date. Cele zece sfaturi aiudene sunt grăitoare pentru atmosfera din penitenciar din acei ani: „1. Nu se vorbeşte despre gastronomie. 2. Nu se vorbeşte despre erotică.

Iată cum descrie Petre Pandrea reeducarea din acest penitenciar: „«Universitatea din Aiud» dintre anii 1961-1964, a fost o treaptă a vieţii, o ieşire din suferinţa morală cruntă şi din deznădejdea politică asupra realităţilor ţării mele, oglindită cu fidelitate în sectorul judiciar"[1]. La sfârşitul anilor '50, regimul de la Aiud s-a modificat simţitor: a apărut cearceaful şi faţa de pernă, salteaua de paie, masa de lemn, gardienii nu mai insultau deţinuţii, cei întemniţaţi primeau reviste, ziare, cărţi, hârtie şi instrumente de scris, iar artiştii, ustensile pentru activităţile culturale, se puteau practica jocuri de societate (şahul). Dintre lucrările care se „prelucrau" la Aiud în timpul reeducării, amintim: *Poemul pedagogic* (A.S. Makarenko), *Manualul de economie politică*, *Bazele filozofiei marxiste* etc.[2]. Cei mai apreciaţi erau cei care reuşeau să-şi însuşească limbajul de lemn şi expresiile propagandistice ale comuniştilor, şabloanele lingvistice, lozincile sau îndemnurile muncitoreşti. Se făceau excursii cu automobilul în ţară pentru a-i convinge pe deţinuţi de realizările regimului şi se difuzau chiar filme pentru deţinuţi[3]; „...se stimula discuţia sinceră, deschisă, fără arme şi argumente contondente, s-a ajuns la o muncă intelectuală, cu referate sociologice, recenzii literare, informaţii economice, filozofie marxistă, într-un cuvânt s-a ajuns la *universitatea din Aiud*, cu toate facultăţile, laboratoarele şi secţiile-anexe"[4]. Colectivul de reeducare cuprindea şi deţinuţi politici, mulţi legionari. „Spovedaniile" legionarilor care denunţau crimele şi activităţile desfăşurate în perioada interbelică, mai ales cele din timpul guvernului naţional-legionar şi al rebeliunii legionare, erau urmate de dezbateri[5]. Printre figurile importante care au fost supuse acestui proces al reeducării îi regăsim pe prinţul Alexandru Ghica, Nichifor Crainic, Radu Demetrescu-Gyr, Petre Ţuţea sau Valeriu Anania.

Condiţiile de exterminare instituite la penitenciarul Aiud au fost recunoscute, în parte, şi de persoane care au lucrat în administraţia închisorii (comandanţi sau gardieni)[6]. Colonelul Crăciun declara că persoanele încarcerate în „Celular şi Zarcă se aflau în iad... Am în vedere că în «Celular şi Zarcă» era aglomeraţie mare, se aplica un regulament deosebit de sever, era o practică învechită să se aplice pedepse aspre pentru abateri minore de la regulament"[7]. Crăciun declara că a fost ajutat de colegi în exercitarea atribuţiilor sale, în impunerea unui anumit regim la Aiud şi chiar de

3. Nu se vorbeşte despre eliberare. 4. Să începi a vedea latura pozitiv-constructivă a socialismului. 5. Să începi a vedea părţile întunecoase şi reale ale gândirii sau acţiunii proprii (autocritică sau psihologie abisală). 6. Să ridiculizezi drama confortului. 7. Să ajungi la «pacea uitării de sine». 8. Să fii amabil (faţă de gardieni) şi să nu te transformi în codoş-sicofant, fiindcă riştia fi dispreţuit chiar de administraţie şi de co-deţinuţi. Administraţia se informează prin anchete penale răbdătoare şi sistematice. (Nu se mai bate la Aiud). 9. Să păstrezi higiena psihico-fizică, bunele maniere ale convieţuirii de familie şi de salon, să nu fii morocănos, să nu deznădăjduieşti, fiindcă molipseşti; pe scurt, să fii om feeric. 10. Să păstrezi regulile secretului impenetrabil din noul sistem penitenciar".

1. Petre Pandrea, *op. cit.*, p. 36.
2. *Ibidem*, pp. 94-96.
3. *Ibidem*, pp. 53, 92-93; Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 247.
4. Petre Pandrea, *op. cit.*, p. 92.
5. *Ibidem*, pp. 93-94.
6. Dosarul-rechizitoriu al colonelului (r.) Gheorghe Crăciun, dosar nr. 15/P/1999, f. 332.
7. *Ibidem*, f. 334.

Gheorghe Gheorghiu-Dej[1]. Rechizitoriul împotriva lui Crăciun conchide foarte clar că la Aiud a existat un regim de exterminare, desfăşurat în mod organizat, încălcând convenţiile pentru respectarea drepturilor omului la care România era parte. „Toate declaraţiile [din dosar, n.n.] foştilor deţinuţi politici din Aiud descriu cu lux de amănunte existenţa unei acţiuni represive de natură să ducă la *suprimarea fizică* [subl. din dosar, n.n.] a acestora."[2]

Deţinuţii care mureau în penitenciar erau înhumaţi în cimitirul închisorii. În 1957, acest cimitir a fost scena unui conflict între administraţia închisorii şi un grup de persoane care participau la deshumarea fostului preot romano-catolic Gajdatsy Adalbert, decedat la Aiud cu cinci ani înainte[3].

După 1964, când au fost emise de către Consiliul de Stat al RPR ultimele „decrete pentru graţierea de restul pedepsei" a persoanelor condamnate pentru infracţiuni politice, regimul comunist a susţinut mereu că România nu a mai avut deţinuţi politici după această dată. Totuşi, în perioada 1964-1989, penitenciarul Aiud a „găzduit" în continuare deţinuţi politici, aşa cum demonstrează mai multe surse. Un astfel de document-registru, deşi incomplet, a fost publicat în 1997, cu 324 de nume, ultimul fiind eliberat în 22 decembrie 1989. Majoritatea celor care erau arestaţi şi judecaţi pentru delicte politice erau încadraţi la delicte de drept comun, pentru a camufla detenţia politică din România ceauşistă. Cele mai frecvente infracţiuni priveau uneltirea sau complotul împotriva ordinii sociale[4], răspândirea publicaţiilor interzise sau propagandă împotriva regimului[5]. În

1. Dosarul-rechizitoriu al colonelului (r.) Gheorghe Crăciun, dosar nr. 15/P/1999, f. 340.
2. *Ibidem*, ff. 341-342, 353-354.
3. În dimineaţa zilei de 4 noiembrie 1957, plutonierul Andrei Bairo, şofer al închisorii, a sesizat prin telefon conducerea unităţii că un grup de patru, cinci persoane încearcă de deshumeze un cadavru din cimitirul penitenciarului. La faţa locului au sosit imediat cadre ale Miliţiei şi persoane din conducerea penitenciarului, inclusiv comandantul Ştefan Koller. Din cercetările preliminare a rezultat că grupul încerca deshumarea rămăşiţelor pământeşti ale fostului preot romano-catolic Gajdatsy Adalbert Arpad, născut la 16 ianuarie 1887 la Viena, condamnat la 20 de ani de detenţie pentru înaltă trădare şi decedat la Aiud la 14 septembrie 1952. Procuratura a stabilit şi identitatea persoanelor care făceau parte din grup, rude şi angajaţi ai Arhiepiscopiei Romano-Catolice din Alba-Iulia, şi, deşi persoanele aveau autorizaţia SANEPID-ului din localitate pentru acţiunea lor, a dispus reînhumarea cadavrului şi predarea grupului, pentru cercetări, Securităţii. S-a stabilit, de asemenea, că Ilea Saxon, fost paznic al cimitirului, furnizase informaţii familiilor cu privire la locul şi identitatea mai multor deţinuţi (Constantin Buşilă, Nicolae Macici, Gheorghe Coslinschi, Gavril Szentivanyi) înhumaţi în cimitir, în schimbul unor sume de bani. La domicilul fostului paznic au fost descoperite mai multe înscrisuri provenind din registrul ofiţerului stării civile (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 25/1957, ff. 118-122).
4. Pentru propagandă împotriva orânduirii socialiste, Grigore Caraza, un cunoscut al temniţelor României comuniste, a fost reîncarcerat în martie 1970, după ce fusese eliberat în 1964. Condamnat la 10 ani de închisoare, Caraza a fost eliberat la 22 iulie 1977, „o zi mai târziu după ce Zarca Aiudului rămăsese goală" (Mihai Lungeanu, „Explicaţie", accesibil online la adresa http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/gcaraza/aiud/explicatie.htm [27.07.2007]). Tot la Aiud a fost încarcerat şi părintele Gheorghe Calciu, după ce fusese arestat la 10 martie 1979 şi condamnat la 10 ani de închisoare, pedeapsă modificată ulterior la 7 ani şi jumătate (Virgil Ierunca, *Fenomenul Piteşti*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1 990, p. 48).
5. În 1984, la Aiud, 30 de deţinuţi politici erau încarceraţi pentru infracţiunea de propagandă împotriva orânduirii socialiste sau complot (Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 369).

epoca Nicolae Ceauşescu, deţinuţi politici au existat şi în alte penitenciare din România (Jilava, Craiova, Poarta Albă). La Aiud, în această perioadă au existat peste 300 de condamnaţi pentru tentativă sau trecere frauduloasă a frontierei[1]. De asemenea, fişele matricole penale aflate în Arhiva Administraţiei Naţionale a Penitenciarelor dovedesc existenţa unor cazuri de condamnări pentru fapte contra securităţii statului de la sfârşitul anilor '60 până în 1989[2]. În plus, chiar şi după 1965, dreptul la pachet, vorbitor şi corespondenţă era rezervat doar celor care prestau munci în folosul penitenciarului[3].

O mărturie interesantă şi extrem de bogată în amănunte despre detenţia politică de la Aiud din 1968 o avem din arhiva Europei Libere. Un fost deţinut explica astfel situaţia celor de aici: „Deşi în repetate rânduri s-a subliniat că în ţară nu mai există deţinuţi politic[i], numărul celor aflaţi la Aiud se ridică la peste 500[4]. În această închisoare există, de asemenea, 600 de deţinuţi condamnaţi pentru diferite alte delicte, care lucrează în exterior, 500 care lucrează în interiorul închisorii şi 500 care lucrează la o fabrică de produse metalice din Aiud (IPM Aiud)"[5]. Multe dintre aspectele referitoare la detenţia de după 1964 sunt aproape identice cu cele din perioada anterioară, aşa cum reiese din documentul citat. Deţinuţii purtau haine vărgate cu inscripţia DC, şi se continua aplicarea bătăii celor închişi. Regimul alimentar[6],

1. Marius Oprea, „Rezistenţa anticomunistă - cazuri între 1964-1989", în *op. cit.*, pp. 19-30. Într-o adresă din 6 februarie 1969 se preciza că „Având în vedere că în noul Cod Penal, infracţiunea de trecere frauduloasă a frontierei nu mai este inclusă în capitolul infracţiunilor contra securităţii statului, deţinuţilor condamnaţi pentru asemenea fapte urmează să li se aplice regimul deţinuţilor de drept comun". Astfel, bărbaţii (cetăţeni români sau străini) condamnaţi definitiv şi care mai aveau de efectuat peste trei luni din pedeapsă urmau să fie transferaţi la pentienciarul Aiud (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 163/1969, dosar nepaginat).
2. Potrivit unor estimări recente, în Arhiva Administraţiei Naţionale a Penitenciarelor (Jilava) se găsesc peste 90 000 de fişe matricole finale. Numeroase fişe din această arhivă dovedesc existenţa deţinuţilor închişi pe motive politice şi după 1964.
3. Într-o notă-raport din 25 noiembrie 1967, colonelul Nicolae State, Şeful Direcţiei Generale a Penitenciarelor, prezenta cererea Clarei Beer care intenţiona să-şi viziteze soţul închis la Aiud începând cu 1967, fiind condamnat pentru subminarea economiei naţionale. În final, se preciza: „Deţinutul, fiind inapt, nu poate fi folosit la munci, motiv pentru care nu beneficiază de pachet, vorbitor şi carte poştală, decât cu aprobarea conducerii ministerului" (AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. 26/1967, dosar nepaginat).
4. O altă sursă confirmă numărul deţinuţilor politici închişi la Aiud în perioada de după anul 1964, un alt fost deţinut indicând cifra de 600 de persoane (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1971, box 435, Item no. 138/71, f. 1).
5. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1968, box 435, Item no. 2126/68, f. 1.
6. Iată cum descrie fostul deţinut hrana celor închişi la Aiud în perioada ceauşistă (mărturia face referire la anul 1968): „Se serveşte ca mic dejun o ceaşcă de... cafea făcută din arpacaşul ars rămas din mâncarea neconsumată din ziua precedentă. Odată cu această cafea, se dă şi porţia de pâine pe toată ziua, adică, după normă, 95 de grame, în realitate însă cam 80 de grame. [...] Masa de prânz şi de seară se compune invariabil din trei alimente de bază: arpacaş, varză (îndeobşte stricată), cartofi şi rareori fasole. Extrem de rar li se anunţă deţinuţilor că vor primi carne. Atunci, se aduc de la abator burţi de vită care sunt aruncate pe cimentul curţii închisorii. Un deţinut de la bucătărie le spală... cu un furtun şi apoi, tăiate în bucăţi, sunt aruncate în cazanul comun" (*ibidem*, f. 1). O altă mărturie din 1969 confirmă, în mare parte, regimul

asistenţa medicală[1], regimul penitenciar, aspectul celulelor, tratamentul aplicat deţinuţilor (inclusiv pedepsele corporale)[2], pedepsele cu regim de izolare severă (incluzând anularea dreptului la pachet), drepturile[3] celor încarceraţi, obligaţia prestării de munci în folosul penitenciarului, toate acestea arată că regimul carceral rămăsese practic neschimbat[4]. În plus, noua conducere de la Aiud punea accent pe munca depusă de deţinuţi în atelierele închisorii. Deţinuţii lucrau într-un ritm alert, având un program istovitor, uneori chiar şi duminica[5], de la 7 dimineaţa la orele 17 seara, cu o normă de lucru care cu greu putea fi îndeplinită chiar şi de un individ în libertate. Deţinuţii confecţionau diferite subansamble din metal[6], lucrând „ca nebunii, pentru a îndeplini norma şi a evita pedepse şi neplăceri". Acestea constau, practic, în pedepse corporale şi înjurii la care erau supuşi cei încarceraţi[7]. Cu toate că, oficial, trebuiau să fie remuneraţi pentru munca prestată, cei închişi la Aiud nu primeau aproape niciodată sumele cuvenite[8].

În prima parte a regimului comunist, la Aiud au fost închise personalităţi marcante ale României interbelice, dintre care amintim pe generalii[9] Aurel Aldea (decedat la

---

alimentar descris mai sus (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1971, box 435, Item no. 138/71, f. 2).

1. În secţia a III-a, a deţinuţilor politici, îngrijirea medicală a celor 500 de persoane încarcerate cădea în sarcina unui singur medic-deţinut, în toată închisoarea existând un felcer şi un doctor care venea de două ori pe săptămână. Infirmeria închisorii avea doar şapte locuri, iar singurele medicamente erau aspirinele, antinevralgicele şi piramidoanele (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1968, box 435, Item no. 2126/68, f. 5).
2. Fostul deţinut politic de la Aiud indică mai mulţi gardieni brutali, menţionând că „Toţi paznicii de mai sus şi cei al căror nume nu este amintit bat în fiecare zi, uneori fără alegere, mai ales când sunt beţi. Ei primesc ţuică în cantităţi mari care-i animalizează, făcându-i capabili de orice" (*ibidem*, ff. 4-5). În schimb, un alt deţinut din 1969 de la Aiud precizează că „nu se mai bate în închisoare" (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1971, box 435, Item no. 138/71, f. 1).
3. Deţinuţii politici nu aveau dreptul la presă, instrumente de scris, iar pachete de acasă puteau primi doar de trei ori pe an. În plus, corespondenţa către familie trebuia să respecte un anumit tipar impus de autorităţi, pentru a evita ca deţinutul să ofere informaţii despre regimul penitenciar (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1968, box 435, Item no. 2126/68, ff. 3-4).
4. *Ibidem*, ff. 1-2.
5. Într-un profund dispreţ faţă de soarta celor închişi, deţinuţilor de la Aiud li se comunica, periodic, faptul că „la cererea lor, direcţia generală a închisorilor din Bucureşti le-a acordat «dreptul» să lucreze şi duminicile. Paznicii, spune un fost deţinut de aici, au obiceiul să facă glume de tipul «mă, cu munca asta de duminică vă îmbogăţiţi precis»" (*ibidem*, f. 3).
6. Cu privire la obiectele confecţionate în fabrica de la Aiud, o mărturie din 1969 enumera „sobe de gătit, scări de pompieri, lădiţe pentru conserve şi fructe, resorturi, unelte de zidărie" (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1971, box 435, Item no. 138/71, f. 2).
7. Doina Jela, *op. cit.*, p. 79.
8. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1968, box 435, Item no. 2126/68, f. 2.
9. Pentru destinul generalilor români încarceraţi după 23 august 1944, vezi Alexandru Duţu, Florica Dobre, *Drama generalilor români (1944-1964)*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997, *passim*.

Aiud, 17 octombrie 1949), Ioan Arbore, Dumitru Dobre, Constantin Eftimiu (decedat la Aiud, 19 octombrie 1950), Iosif Iacobici (decedat la Aiud, 11 martie 1952), Nicolae Stoenescu, Constantin Pantazi, Nicolae Macici (decedat la Aiud, 15 iunie 1950), Nicolae Şova, Socrate Mardare (decedat la Aiud 9, februarie 1954), Ion Sichitiu (decedat la Aiud, 29 aprilie 1952), Gheorghe Jienescu, Gheorghe Koslinski (decedat la Aiud, 30 aprilie 1950), Dimitrie Popescu, Gheorghe Stavrescu (decedat la Aiud, 10 ianuarie 1951), Ion Topor (decedat la Aiud, 22 iunie 1950), Constantin Petrovicescu (decedat la Aiud, 8 septembrie 1949), Paul Teodorescu, amiralul Horia Măcellariu, foştii miniştri Ion Petrovici, Ghiţă Pop, Alexandru Marcu, I.C. Petrescu, Istrate Micescu (decedat la Aiud, 29 mai 1951), Alexandru Alexandrini, Alexandru Constant, Petre Tomescu, intelectualii Mircea Vulcănescu (decedat la Aiud, 28 octombrie 1952), Radu Gyr, Nichifor Crainic, Dumitru Stăniloaie, Gheron Netta (decedat la Aiud, 27 august 1955), Paul Zarifopol, Petre Ţuţea, Constantin Noica, dar şi Pantelimon Halippa, Corneliu Coposu sau Ion Diaconescu. De asemenea, la Aiud a fost încarcerat şi fostul viceprim-ministru şi ministru de Finanţe Vasile Luca, unde a şi decedat în 1963, familia fiind anunţată un an mai târziu[1].

Potrivit unor foşti deţinuţi care oferiseră informaţii postului de radio Europa Liberă, la Aiud existau categorii diverse de deţinuţi politici închişi şi după 1965. Astfel, aici se aflau 34 de foşti funcţionari din Ministerul Comerţului Exterior[2], multe persoane condamnate pentru tentativă sau trecere frauduloasă a frontierei[3], foşti „partizani din munţi" (eliberaţi prin decretele succesive de graţiere, apoi reîncarceraţi sub diferite pretexte) şi numeroşi membri ai diferitelor culte religoase, care, din motive confesionale, refuzaseră satisfacerea stagiului militar (iehovişti, adventişti)[4].

1. La plenara de la sfârşitul lunii mai a anului 1952, „grupul" Pauker-Georgescu-Luca a fost decapitat. Luca a fost supus celor mai teribile acuzaţii (atitudine antipartinică şi antistatală în aplicarea reformei monetare, promovarea unei linii antilenineste în problema cooperativelor). La cererea lui Alexandru Moghioroş, Luca a fost supus anchetei Comisiei de Control a Partidului. Comisia a decis retragerea calităţii de membru de partid, după ce, anterior, fusese demis din toate funcţiile pe care le deţinuse. Luca a fost arestat şi supus unor anchete sălbatice în urma cărora a recunoscut toate acuzaţiile aduse. În baza celor mai stranii destăinuiri, Luca a fost condamnat la moarte, pedeapsă comutată apoi în închisoare pe viaţă. Memoriile pe care Luca i le-a scris secretarului general şi fostului coleg de partid au fost primite cu cinism de Dej. Fostul ministru de Finanţe a decedat în închisoarea de la Aiud la 23/27 iulie 1963, după 9 ani de temniţă grea (Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, traducere de Cristina şi Dragoş Petrescu, postfaţă de Mircea Mihăieş, Editura Polirom, Iaşi, 2005, pp. 167-168; Gheorghe Buzatu, Mircea Chiriţoiu (coord.), *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete: 1944-1989*, vol. II, Editura Paideia, Bucureşti, 1998, pp. 100-111; Ioan Ciupea, Stăncuţa Todea, *op. cit.*, p. 69).
2. Membrii acestui lot, din care făceau parte Aurel Marinescu şi Micu Suzin, fuseseră condamnaţi în 1959 la pedepse cuprinse între 25 de ani de închisoare şi detenţie pe viaţă (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1968, box 435, Item no. 2126/68, f. 3).
3. Din acest grup, fostul deţinut de la Aiud aminteşte pe: Ion Bugan, Ion Preda, Vasile Gavrilescu, Mihai Procarin. Această informaţie privind existenţa unui mare grup de „frontierişti" este confirmată şi de documentul identificat de Marius Oprea (Marius Oprea, „Rezistenţa anticomunistă - cazuri între 1964-1989", în *op. cit.*, pp. 19-30).
4. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1968, box 435, Item no. 2126/68, f. 3; *Ibidem*, Prisons and Camps, 1951-1971, box 435, Item no. 138/71, ff. 1-2.

Iată şi câteva nume de deţinuţi politici închişi la Aiud în anii '70-'80 : Radu Filipescu, Gheorghe Năstăsescu, preotul Gheorghe Calciu-Dumitreasa, Lucian Iancu, Marin Iancu, Dumitru Iuga, Florentin Scaleţchi, Arpad Visky sau Iulius Filip[1].

Conducerea penitenciarului

De la preluarea puterii de către comunişti şi până la prăbuşirea regimului totalitar, penitenciarul Aiud a avut următorii directori şi comandanţi : Alexandru Guţan (1945--1948)[2], maior Alexandru Farcaş (1948-1950)[3], căpitan Nicolae Dorobanţu (1950-1953)[4], colonel Ştefan Koller (1953-1958)[5], colonel Gheorghe Crăciun (1958-1964), colonel Iorgu Volcescu (1965-1973), colonel Traian Moldovan (1973-1978), locotenent-colonel

1. Iulius Filip, *Renaştere împlinită*, Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2003, pp. 196-197.
2. Mandatul comandantului Alexandru Guţan s-a încheiat în urma unui control care urma să stabilească regimul la care fuseseră supuşi deţinuţii politici. Printre acuzaţiile aduse conducerii s-a numărat şi aceea de a fi făcut campanie electorală în martie 1948, părăsind astfel penitenciarul (Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 243).
3. O mărturie din 1951 menţionează că Alexandru Farcaş avea în jur de 40 de ani şi fusese director la STB Bucureşti (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1955, box 435, Item no. 12986). Într-o altă sursă, Farcaş apare drept un „comunist sadic" (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1955, box 435, Item no. 7768/53, f. 7).
4. Cicerone Ioniţoiu, Demostene Andronescu şi Gheorghe Laghiu, foşti deţinuţi politici, îşi amintesc abuzurile pe care care le-a comis Dorobanţu în calitate de comandant al Aiudului, multe dintre pedepsele violente administrându-le foştilor demnitari. Alte mărturii amintesc de comportamentul brutal al corpului de gardieni de aici şi de comandantul care nu avea milă nici măcar de cei bolnavi (Grigore Caraza, *op. cit.*, pp. 74-75). Uneori, cei care fuseseră deja condamnaţi erau supuşi în continuare interogatoriilor (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1955, box 435, Item no. 11193/53, f. 2-3 ; *ibidem*, Prisons and Camps, 1951-1955, box 435, Item no. 7768/53, f. 7). Nicolae Dorobanţu ar fi avut ca locţiitor politic pe un anume Arion. Acesta obişnuia să-i pedeapsească pe deţinuţi cu izolarea la carceră în zilele de sărbătoare ale regimului (Doina Jela, *Această dragoste care ne leagă. Reconstituirea unui asasinat*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998, p. 273). După 1953, Nicolae Dorobanţu, „fost muncitor petrolist", a activat la penitenciarul de femei Mislea (Leonard Kirschen, *op. cit.*, pp. 135-136 ; Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 245, n. 26).
5. Ştefan Koller, unul dintre cei mai violenţi comandanţi de la Aiud, a rămas în memoria deţinuţilor politici drept cel care a impus obturarea ferestrelor cu obloane şi răspândirea deţinuţilor bolnavi de TBC în toate celulele penitenciarului (*ibidem*, p. 245). Un fost deţinut de la Aiud declara că Ştefan Koller provenea dintr-o familie de evrei, despre ai cărei membri se spunea că fuseseră executaţi de legionari. Rămas infirm în urma unei răni din timpul Războiului Civil din Spania, recăsătorit, cu doi copii (o fată şi un băiat), doctor în drept, Koller era descris astfel de un fost deţinut : „Foarte înalt, gras, cântărind circa 130 de kg" (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1971, box 435, Item no. 5259/59, ff. 2-4). Alte mărturii îi amintesc, printre figurile cele mai dure de aici, pe trei fraţi gardieni Maier (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1955, box 435, Item no. 8383/55, f. 3 ; *ibidem*, Item no. 5731/55, f. 2). Pentru „munca" depusă la Aiud, Koller a primit elogii din partea conducerilor DGP şi PCR. „Fire sanguinară, ascunsă sub aparenţele unui bonom", Ştefan Koller a emigrat în Israel, unde i s-a pierdut urma (INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 24).

Mihai Damian (1978-1981), colonel Vasile Rusu (1981-1987)[1] şi colonel Vasile Ţăran (Tartan) (1987-1991)[2].

Într-un document pus la dispoziţie de Ministerul Justiţiei în 1992 apar indicate numărul şi datele cadrelor superioare din administraţia penitenciarul Aiud, în perioada 1948-1989. Dintre cele 26 de persoane, enumerăm: locotenent-colonel Ioan Peicu (1952-1955), locţiitor pentru pază şi regim, colonel Alexandru Ioniţescu (1956), locţiitor pentru servicii, colonel Dumitru Băncilă (1956-1958), ofiţer politic, colonel Veniamin Lorinţ (1957-1958) locţiitor pentru servicii, colonel Gheorghe Ionescu (1959), ofiţer politic, locotenent-colonel Ioan Ivan (1959-1965), locţiitor pentru servicii, colonel Martin Iacob (1960), ofiţer politic, colonel Gavrilă Hoza (1961-1966), locţiitor pentru pază şi regim, colonel Ioszef Rotar (1966-1973), locţiitor pentru servicii[3].

1. Locotenent-colonelul Vasile Aurel Rus, comandantul penitenciarului Aiud în perioada 1 decembrie 1981-1 aprilie 1987, a îndeplinit în sistemul penitenciar şi funcţiile de locţiitor-comandant la penitenciarul Gherla (august 1973-1981) şi ofiţer de serviciu prim-operativ la colonia de muncă Periprava (1960-1966). Din 1987 până în 1994 a fost comandant al penitenciarului Gherla. Vasile Rus s-a născut la 1 martie 1936 în satul Bârlea, comuna Corneşti, judeţul Cluj. După absolvirea cursurilor gimnaziale şi liceale – şcoala elementară (1947-1953), şcoala pedagogică de un an (1953-1954), liceul teoretic „Petru Maior" din Gherla (1954-1957) –, Rus a urmat Facultatea de Drept la fără frecvenţă (1970-1975), iar apoi un curs postuniversitar în criminologie (1981). Pregătirea ideologică şi-a desăvârşit-o în 1977, când a absolvit Universitatea serală de marxism-leninism de pe lângă Comitetul Orăşenesc de Partid Gherla. În perioada 1957-1960 a fost încorporat la Centrul de Instrucţie Trupe de Securitate din Fălticeni – UM 0975 şi la Şcoala Militară de Ofiţeri Activi nr. 4 MAI Oradea UM 0102, profil pază (în primii doi ani) şi penitenciare (în ultimul an). Alte cursuri de perfecţionare profesională: curs de perfecţionare pentru cadre de conducere de un an la Şcoala Militară de Ofiţeri Activi MAI nr. 2 Bucureşti (1962-1963); curs de reciclare cu durata de 30 de zile la Şcoala de Subofiţeri de la Hârşova UM 0402 DGP (mai-iunie 1974); curs de perfecţionare pentru locţiitori de comandanţi, absolvit la UM 0900 Grădiştea (octombrie-noiembrie 1975); curs de reciclare penitenciare de 30 de zile (1986). Rus a fost chiar funcţionar ia Sfatul Popular al comunei Fizeşu Gherlii, judeţul Cluj, ocupând, în iunie-octombrie 1957, poziţia de colector de carne, lapte, lână şi cereale. Activitatea didactică a lui Rus înregistrează câteva poziţii importante: profesor la Şcoala de Subofiţeri MAI Arad nr. 5 UM 0644 (1966-1968), profesor-şef şi comandant de companie la Şcoala de Subofiţeri Penitenciare MAI nr. 9 Bucureşti UM 0191 (1968-1973), profesor la Şcoala de Subofiţeri de la Hârşova UM 0402 (1973). Pe line politică, a fost membru UTM din 1952 şi PCR din 1971 (AANP, fond Serviciul Cadre şi Învăţământ, dosar nr. 1933, *passim*. Mulţumim pe această cale colegilor noştri, Mihail Bumbeş, Mihai Burcea şi Marius Stan, care ne-au furnizat aceste informaţii.).
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I; Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, pp. 240-241; Dosarul-rechizitoriu al colonelului (r.) Gheorghe Crăciun, dosar nr. 15/P/1999, ff. 237, 267. Alte variante şi nume pentru conducerea penitenciarului Aiud: locotenent-colonel Mihail Dorobanţu (1951), locotenent Ludovic Czegledi (1952-1953), colonel Gheorghe Crăciun (1959-1964), colonel Iorgu Volcescu (1965-1972), colonel Traian Moldovan (1973-1977), colonel Vasile Rus (1982-1986), colonel Vasile Tartan (1986-1989) – *cf.* INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 305. Am preferat să păstrăm în text datele identificate de noi în documentele din arhiva DGP.
3. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, pp. 30, 34, 305-306.

Alba-Iulia

Aşezare geografică

Închisoarea era amplasată la 400 m sud de centrul oraşului şi la 800 m est de Cetatea Alba-Iulia, unde, pe un teren al Episcopiei Romano-Catolice, funcţiona vechea unitate carcerală.

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Penitenciarul din Alba-Iulia a fost construit cu destinaţia de închisoare a Tribunalului judeţului Alba, cu care făcea corp comun. Construcţia a fost terminată în anul 1907.

Unitatea carcerală era alcătuită din trei corpuri de clădiri. Primul era constituit din blocul administrativ, cu parter şi două etaje, fiind împărţit în 24 de încăperi şi servind ca punct de control, corp de gardă, locuinţă pentru director şi birouri. După anul 1951, blocul administrativ a fost folosit pe post de punct de control, cameră de vorbitor, corp de gardă şi birouri. Al doilea corp de clădire, format din parter şi trei etaje, era împărţit astfel: parterul şi etajul I erau destinate persoanelor condamnate pentru infracţiuni de drept comun, iar etajul al II-lea şi al III-lea deţinuţilor politici[1]. Clădirea era împărţită în 40 de camere şi avea în total o capacitate de 335 de locuri, calculată la 5 m^3/deţinut, sau 222 de locuri, capacitate calculată la 8 m^3/deţinut. Al treilea corp de clădire a fost utilizat pentru depozite, atelier şi bucătărie; acesta avea parter şi două etaje, însumând 18 camere. Între anii 1964 şi 1967 au fost folosite pentru deţinere şi cinci camere de la etajul întâi, în scopul separării deţinuţilor pe sexe[2].

În intervalul 1908-1944, aici au fost întemniţaţi deţinuţi de drept comun, bărbaţi şi femei, dar şi deţinuţi politici; în medie, 119 de persoane pe an. În perioada 1919-1925, la Alba-Iulia au fost închişi şi deţinuţi politici comunişti, dar pentru scurt timp, fiind repede transferaţi la penitenciarele Aiud, Cluj sau Văcăreşti. Mai târziu, între 1943 şi 1945, au fost închişi 168 de deţinuţi legionari, provenind din rândul „Frăţiilor de Cruce". Dintre aceştia, o parte au fost eliberaţi în anul 1944, iar cei care au rămas în continuare în detenţie au fost transferaţi la penitenciarul Aiud.

Alba-Iulia ca penitenciar comunist

În 1945, la Alba-Iulia erau „185 deţinuţi condamnaţi pentru crime de sabotaj, instigare la rebeliune şi doi spioni"[3]. Apoi, între 1947 şi 1949, în penitenciar existau în medie 175 de deţinuţi, dintre care „17 deţinuţi contra securităţii statului", aduşi în mai 1949 de Securitate[4].

1. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 435, Item no. 8124/56, f. 3.
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 46.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*

În perioada 1948-1955, penitenciarul Alba-Iulia era inclus în categoria a III-a, având un număr redus de deţinuţi[1]. Unitatea avea rolul de penitenciar de tranzit pentru zona Ardealului[2]. Au mai fost internaţi aici, pentru scurt timp, cei arestaţi în urma unor ordine generale de arestări efectuate la nivelul întregii ţări, cum au fost cele din mai 1945 (legionari), iulie 1948 (poliţişti), iulie 1952 (poliţişti şi legionari), august 1952 (fruntaşii locali ai fostelor partide istorice). De asemenea, au fost aduşi şi deţinuţi politici din lagărele de la Canal, în urma sistării lucrărilor de la şantierele coloniilor de muncă (iulie 1953) .

Atunci când localnicii arestaţi şi aflaţi în anchetele Securităţii nu mai puteau fi reţinuţi în sediile acesteia, erau depuşi temporar în secţiile penitenciarului. Aşa s-a întâmplat şi în cazul arestării unui lot anticomunist, alcătuit din foşti elevi ai Liceului „Mihai Viteazul" şi ai Liceului Comercial, arestaţi în 1952 şi condamnaţi, în cadrul unui proces public, pe 23 martie 1953, de către Tribunalul Militar Braşov. Un alt lot din Alba a fost judecat la Deva, pronunţându-se condamnări de până la 20 de ani[3].

Începând cu luna august 1964, închisoarea din Alba-Iulia a funcţionat ca penitenciar regional cu deţinuţi de drept comun, iar din 1967 unitatea a avut alte trei secţii subordonate: la Deva, Mintia şi Hunedoara (Bârcea Mare)[4].

Conducerea penitenciarului

Înainte de 1944, penitenciarele în care erau închişi deţinuţii politici erau conduse de magistraţi militari, cum a fost cazul colonelului Muscă, atestat la Alba-Iulia în anul 1943[5]. Din 1944 până în anul 1951, penitenciarul Alba-Iulia a fost condus de doi directori: Ion Milian (1944-1947) şi Vasile Bertea (1947-1951), iar din 1951 până în 1967, de cinci comandanţi: sublocotenent Grigore Chimivaş (1951-1953), locotenent-major Gheorghe Vulcu (1953-1955), locotenent-major Ştefan Iosif (1955-1956), locotenent-major Ioan Cosma (1956-1957), căpitan Ion Voicu (1957-1967)[6].

APĂRĂTORII PATRIEI (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 183)

1. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*
2. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 25.
3. Pompiliu Peculea, Simion Drăgoi, „Liga anticomunistă din Alba-Iulia. 1949-1950", în *Noi nu am avut tinereţe. Cronica rezistenţei anticomuniste, 1945-1989*, Alba-Iulia, volum editat de AFDPR Alba, 2001, pp. 89-95.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 51.
5. Virgil Maxim, *Imn pentru crucea purtată*, Editura Antim, Bucureşti, 2002, p. 101.
6. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 51.

ARAD

Aşezare geografică

Penitenciarul Arad era aşezat în localitatea omonimă din vestul ţării.

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

La începutul secolului XX, penitenciarul a avut sediul în clădirea Palatului de Justiţie din Arad. În perioada interbelică, unitatea de detenţie a fost destinată executării pedepselor cu închisoare corecţională de până la 2 ani, inclusiv[1].

Aradul ca penitenciar comunist

După 1945, Aradul a devenit penitenciar pentru condamnaţii la temniţă grea[2]. Pe lângă secţiile pentru deţinuţii de drept comun, existau şi secţii cu deţinuţi politici de ambele sexe. În anii '50-'60, numărul persoanelor închise pe criterii politice era de 600-700, la secţia de bărbaţi[3], şi de aproximativ 600, la cea de femei[4]. Aşa cum se întâmpla şi în alte penitenciare din ţară, la Arad, abuzurile îndreptate împotriva persoanelor încarcerate erau numeroase. Din cauza nerespectării drepturilor şi a condiţiilor de viaţă foarte grele, deţinuţii politici au recurs la greve. În luna iunie 1954, în penitenciarul Arad au avut loc 14 greve ale foamei, comparativ cu media cuprinsă între trei şi şase proteste de acest fel în alte penitenciare din ţară. Pentru a limita acest fenomen, DGPCM a ordonat comandanţilor să îi convingă pe grevişti să renunţe, iar dacă nu acceptau, să declare în scris motivul acţiunii lor. Apoi, protestatarii urmau să fie izolaţi în camere de cel mult trei persoane. Pe timpul grevei, deţinuţii pierdeau toate drepturile: plimbare, pachet, corespondenţă, redactarea de cereri şi reclamaţii. Erau puşi sub observaţia medicului sau a oficiantului sanitar, iar după 48 de ore de la declararea grevei erau alimentaţi forţat, de două, trei ori pe zi. Comandantul era obligat să anunţe la Bucureşti toate grevele iniţiate, ca şi încetarea lor. Când deţinutul înceta protestul, era obligat să dea o declaraţie, care era apoi ataşată la dosarul personal[5].

În decembrie 1958, prin ordinul ministrului Afacerilor Interne, generalul-colonel Alexandru Drăghici, a luat fiinţă colonia de muncă de categoria I Arad, din raionul Arad, regiunea Timişoara. Aceasta avea indicativul 0775 şi urma să aibă, prin comasare cu alte unităţi, un număr de 3 800 de deţinuţi[6]. În anul următor, în luna martie, tot din ordinul MAI, s-au desfiinţat 13 unităţi DGPCM, dintre care trei în

1. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 14.
2. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 231.
3. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 436, Item no. 599/62, f. 7.
4. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 435, Item no. 1643/65, f. 2.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, vol. I, dosar nepaginat.
6. AANP, fond Secretariat, dosar cuprinzând ordine de front pentru anul 1959, dosar nepaginat.

zona Arad : penitenciarul de categoria a III-a Arad (cu un efectiv de 850 de deţinuţi[1]), colonia de muncă de categoria a II-a Zăbrani (formaţiunea 0953) şi colonia de muncă de categoria a III-a Dohangia (formaţiunea 0926). Cele trei unităţi carcerale independente au devenit secţii ale formaţiunii 0775[2]. În septembrie acelaşi an, MAI a desfiinţat patru secţii ale coloniei de muncă 0775 Arad : Dohangia, Zăbrani, Mănăştur şi Râca[3]. La sfârşitul anului 1970 a fost reînfiinţat penitenciarul Arad, în partea de nord-vest a oraşului, ca secţie dependentă de penitenciarul Timişoara, pentru a asigura forţa de muncă Întreprinderii Judeţene de Construcţii Arad. La începutul anului următor, Aradul a devenit penitenciar independent de categoria a III-a[4].

În unităţile penitenciare din raionul Arad, condiţiile de detenţie foarte grele, lipsa igienei, epuizarea fizică şi alimentaţia deficitară au făcut ca îmbolnăvirile să fie numeroase. Situaţia medicală gravă reiese dintr-o notă-raport a locţiitorului directorului general al DGCPM, locotenent-colonelul Mihail Roman, înaintată adjunctului ministrului de Interne, generalul-locotenent Gheorghe Pintilie. Prin aceasta se solicita internarea la spitalul penitenciar Văcăreşti a şapte deţinute „contrarevoluţionare" de la formaţiunea 0775 Arad, aflate în stare gravă. Şase dintre ele aveau diferite forme de TBC, iar cea de-a şaptea primise diagnosticul de neoplasm pulmonar. Bolnavele aveau vârste cuprinse între 25 şi 49 de ani şi aveau condamnări cuprinse între 4 şi 20 de ani[5].

Alături de colonia de muncă şi penitenciar, la Arad a funcţionat, în zona pieţei Chopin, şi o colonie penitenciară pentru minori. Unităţile de reeducare a minorilor au fost trecute de la Ministerul Prevederilor Sociale la Ministerul Afacerilor Interne prin Decretul nr. 75 din 1951. Activitatea lor era reglementată prin HCM nr. 1240/1951 şi HCM nr. 809/1954, care stabileau şi procedura depistării şi trimeterii în colonii a minorilor care comiteau fapte de vagabondaj, cerşetorie, prostituţie sau alte infracţiuni. Tot în colonii, considerate „institute de reeducare", au fost internaţi, în scopul „reeducării morale", şi minori condamnaţi de instanţele de judecată pe baza prevederilor Codului Penal. În 1956, în coloniile de reeducare se aflau 1 700 de minori, dintre care 1 410 erau internaţi administrativ, iar 290, condamnaţi de instanţele de judecată pentru diferite infracţiuni (în special furt). Penitenciarele pentru minori erau clasificate în funcţie de vârsta şi sexul celor internaţi. Pentru băieţii din categoria de vârstă cuprinsă între 14 şi 18 ani, în toată ţara existau cinci colonii, dintre care una la Arad[6]. Minorii infractori au fost internaţi în colonie de miliţia raională Arad ; alţii au fost repartizaţi de către o comisie de triere a DGPCM de la Bucureşti. Majoritatea copiilor proveneau din familii dezorganizate, fără părinţi sau cu părinţi alcoolici[7]. Cu toate că, teoretic, în coloniile de minori, copiii erau integraţi sistemului instructiv-educativ, se urmărea cu precădere impunerea unui regim carceral.

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1959, dosar nepaginat.
2. AANP, fond Secretariat, dosar cuprinzând ordine de front pentru anul 1959, dosar nepaginat.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1959, vol. II, inv. sub. nr. 8, f. 520.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 35.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1961, inv. sub nr. 4, dosar nepaginat.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 20/1957, inv. sub nr. 4, dosar nepaginat.
7. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. I, dosar nepaginat.

Conducerea penitenciarului şi a coloniei

Din păcate, lista comandanţilor de la colonia de minori şi penitenciarul Arad este incompletă. Pentru colonia de minori Arad: locotenent-colonel Gheorghe Barbu (1954-1955), locotenent-colonel Ioan Peicu (1956-1959), locotenent-colonel Aron Trâmbiţaş. Pentru penitenciarul Arad: căpitan Dormidont Lungu (1953), colonel Alexandru Onaca (1954-1959), locotenent-major Ioan Braşovan (1960), colonel Simion Poantă (1971-1972)[1].

B

Bacău

Aşezare geografică

Penitenciarul Bacău era aşezat în sud-vestul localităţii omonime. În imediata vecinătate a unităţii carcerale se găseau o unitate militară, un imobil care deservea o autoritate locală şi şoseaua Bacău-Oneşti[1].

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Unitatea de detenţie a apărut în contextul dezvoltării oraşului, în secolul al XIX-lea. Profilul penitenciarului Bacău, care a funcţionat iniţial într-o altă locaţie decât cea din perioada comunistă, era de arest preventiv, alături de cel existent la Tg.-Ocna. Apoi, unitatea carcerală a fost mutată de autorităţi într-o clădire înconjurată de ziduri groase, lângă tribunalul din localitate. În 1885, penitenciarul Bacău a fost transferat în alt imobil, stabiliment a cărui destinaţie a rămas neschimbată şi în perioada următoare[2]. Destinaţia ulterioară a clădirii a fost una militară, dovadă fiind stilul arhitectonic şi configuraţia stabilimentului. Unitatea de detenţie, cu pavilionul administrativ şi zidul împrejmuior din cărămidă, dispunea iniţial de patru corpuri de clădire şi alte construcţii cu ziduri groase[3]. De-a lungul timpului, imobilul a aparţinut mai multor autorităţi. Astfel, în perioada 1884-1898, clădirea a fost administrată de Prefectură ; apoi, între anii 1898 şi 1906, a trecut în subordinea Direcţiei Închisorilor. O nouă organizare a adus stabilimentul, între 1906 şi 1922, sub autoritatea Prefecturii din localitate, pentru ca, începând cu 1922, închisoarea să treacă din nou sub tutela direcţiei de resort[4].

În general, penitenciarul Bacău a fost folosit pentru categorii diverse de deţinuţi, preveniţi şi condamnaţi cu pedepse de până la un an. Cei cu pedepse mari erau transferaţi la alte unităţi carcerale din zonă. Infracţiunile cele mai frecvente pentru cei din zona de sud a Moldovei care erau încarceraţi aici erau furt, tâlhărie, crimă, lovire

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 94, 97.
2. *Ibidem*, ff. 94, 98.
3. „Penitenciarul cu Regim de Maximă Siguranţă Bacău", accesibil online la adresa http : // www.anp-just.ro (20.09.2007) ; AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 99.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 99.

sau strămutare de hotar. Fiind un penitenciar mic, la Bacău puteau fi internaţi între 143 şi 223 de deţinuţi[1], în funcţie de spaţiul de cazare distribuit fiecărei persoane. În perioada interbelică şi în timpul celui de-al doilea război mondial, la Bacău au fost depuse atât persoane condamnate pentru infracţiuni de drept comun, cât şi persoane acuzate de activitate comunistă, în special după 1925, când a luat fiinţă o secţie specială. De altfel, în anii '30 Bacăul a fost inclus în categoria penitenciarelor de închisoare corecţională pentru pedepse de până la 6 luni inclusiv[2]. De la Bacău, majoritatea celor condamnaţi pentru legături cu comuniştii erau transferaţi la închisoarea Galata din Iaşi[3], pentru a fi judecaţi. Istoricul penitenciarului Bacău, întocmit în 1967, menţionează, aşa cum era de aşteptat date fiind considerentele ideologice ale timpului, regimul inuman de detenţie aplicat şi încălcarea flagrantă a drepturilor celor închişi în perioada interbelică. În opinia noastră, modul în care e prezentată situaţia grea a deţinuţilor comunişti închişi în unitatea carcerală băcăuană este exagerat[4].

Bacăul ca penitenciar comunist

În taxonomia penitenciarelor din perioada 1948-1955, închisoarea din Bacău a fost inclusă în categoria a III-a[5]. În intervalul 1944-1964, la Bacău, spun documentele de arhivă, au fost încarceraţi atât deţinuţi de drept comun, cât şi politici, bărbaţi şi femei, minori şi majori. Într-un ordin al Securităţii, referitor la arestarea, în noaptea de 18/19 iulie 1952, a unora dintre legionarii şi foştii poliţişti nearestaţi până la acea dată, se poate citi: „Elementele reţinute din comune vor fi depuse la posturile de Miliţie, dacă nu sunt posibilităţi de transport imediate, de unde vor fi transportate în aceeaşi noapte, asigurându-se paza necesară, la regiunea sau raionul de Securitate. Elementele cunoscute periculoase vor fi încătuşate. [...] *În cazul când arestul dv. nu are suficiente locuri, îi veţi depune la penitenciarele locale* [subl. n.], aşteptând ordin de urmare"[6]. Este foarte probabil ca şi la penitenciarul Bacău să fie fost depuse persoane cu prilejul marilor operaţiuni de arestare a elementelor potrivnice sau considerate ca atare de către organele locale ale Securităţii. Începând cu anul 1967, Bacăul a fost destinat persoanelor acuzate de diferite infracţiuni de drept comun, prevenite şi condamnate. Dintre acestea, un număr important îl reprezentau contravenienţii identificaţi pe diferite rute de transport feroviar. Aşa cum rezultă din documentele de arhivă, în baza decretelor „pentru graţierea de restul pedepsei" emise de către Consiliul de Stat al RPR, în 1964 au fost eliberaţi ultimii deţinuţi politici de la Bacău[7].

O statistică a Direcţiei Generale a Penitenciarelor, realizată în 1967, arată că numărul deţinuţilor a crescut simţitor începând cu 1945, depăşind cu mult capacitatea

1. Ulterior, prin diferite amenajări interioare, spaţiul carceral se mărise, ajungându-se la 770 de locuri în 1971. *Cf.* „Penitenciarul cu Regim de Maximă Siguranţă Bacău", accesibil online la adresa http://www.anp-just.ro (26.11.2007).
2. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 13.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 101.
4. *Ibidem*, ff. 94, 98, 100-101.
5. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 232; INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 18.
6. Marius Oprea (coord.), *Banalitatea răului*, *ed. cit.*, p. 239.
7. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 94-95, 101.

de cazare din închisoare. Mai mult, analiza cantitativă arată că numărul celor condamnaţi pe criterii politice nu a fost foarte mare la Bacău. Astfel, în perioada 1945-1960, numărul acestora a fost de 25, 22, între 1951-1955, iar între 1956-1960, de 31. Potrivit aceleiaşi statistici, în intervalul 1961-1965, la Bacău nu au existat deţinuţi politici, deşi, aşa cum arătam mai sus, alte documente precizează că ultimele persoane condamnate pe criterii politice au fost eliberate de aici abia în 1964[1]. Conform unei alte surse, regimul deţinuţilor politici încarceraţi la Bacău era unul de maximă izolare[2]. Printre deţinuţii încarceraţi la Bacău s-au aflat inclusiv preoţi catolici şi călugări franciscani[3]. Într-un raport din 14 martie 1967, referitor la profilul locurilor de deţinere, către adjunctul ministrului Afacerilor Interne, colonelul Constantin Stoica, penitenciarul Bacău era evaluat la o capacitate de cazare de 510 deţinuţi (calculată la 5 m^3/persoană), având la acea dată 753 de persoane; totodată, aici existau 111 cadre. O precizare importantă ne arată categoriile de deţinuţi existente, fiind menţionaţi „deţinuţi care au săvârşit infracţiuni contra securităţii statului până la condamnarea definitivă" şi „deţinuţi de drept comun (bărbaţi, femei, minori) preveniţi şi condamnaţi definitiv de toate categoriile". Începând din martie 1967, la Bacău urmau să fie încarceraţi „deţinuţi de drept comun (bărbaţi, femei, minori) noi depuşi până la condamnarea definitivă şi cei condamnaţi care mai au până la 3 luni de executat"[4].

Condiţiile precare de cazare din penitenciarul Bacău erau cauzate inclusiv de deficienţe în privinţa cazarmamentului. Un referat din septembrie 1950 semnala faptul că aici era nevoie urgentă de paturi de fier şi saltele[5].

La jumătatea anilor '50, închisoarea din Bacău era una aglomerată, situaţie care se regăsea în toată reţeaua penitenciarelor din România comunistă. Numărul mare de deţinuţi, spaţiul mic de cazare şi numărul relativ redus de cadre[6] împiedicau desfăşurarea unei activităţi normale în unităţile din sistem. Iată cum prezenta situaţia din închisoarea Bacău

1. Statistica detaliată a DGP precizează numărul mediu total al deţinuţilor, numărul mediu al deţinuţilor de drept comun bărbaţi majori, numărul mediu al deţinutelor de drept comun femei majore şi numărul mediu al deţinuţilor minori, bărbaţi şi femei. Aşadar, în perioada 1945-1950, la Bacău au fost, în medie, 185 de deţinuţi de drept comun, dintre care 133 de bărbaţi majori, 16 femei majore şi 11 minori. În intervalul 1951-1955, aici au fost închise, în medie, 344 de persoane, dintre care 286 de bărbaţi majori, 27 de femei majore şi 9 minori. Între anii 1956-1960, la închisoarea băcăuană au fost încarcerate, în medie, 626 de persoane, dintre care 528 de bărbaţi majori, 56 de femei majore şi 11 minori. Pentru intervalul 1961-1965, statistica vorbeşte despre un număr mediu de 419 deţinuţi, dintre care 353 de bărbaţi majori, 45 de femei majore şi 9 minori. În 1966, la Bacău au fost închise 550 de persoane, dintre care 457 de bărbaţi majori, 75 de femei majore şi 18 minori. În fine, pentru 1967, documentele vorbesc de 658 de deţinuţi, dintre care 548 bărbaţi majori, 93 de femei majore şi 17 minori (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1959, vol. I, inv. sub nr. 5, f. 102).
2. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 25.
3. „A trecut la Domnul pr. Anton Dămoc", accesibil online la adresa http://www.catholica.ro/stiri/show.asp?id=10122&lang=r (26.11.2007).
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. 26/1967, f. 344.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 281.
6. Situaţia cadrelor din penitenciarul Bacău nu era încă rezolvată în 1966. Astfel, comandantul penitenciarului Bacău de la acea vreme raporta că „persoanele care se prezintă pentru încadrare nu corespund şi nici nu putem forma dosar decât elementelor bine verificate, care şi la acestea de multe ori ne înşelăm" (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/55, inv. sub nr. 6, dosar nepaginat).

un buletin informativ din ianuarie 1956: „camerele sunt supraaglomerate şi mulţi [deţinuţi] dorm pe jos"[1]. Chiar şi înainte de 1956, aşa cum sesizase Procuratura Generală, la Bacău „minorii şi femeile nu stau în carantină din lipsă de spaţiu, tot din cauza aglomeraţiei n-au toţi deţinuţii paturi"[2]. În iulie 1956, aflăm dintr-un alt document de arhivă, situaţia de la Bacău nu se remediase[3]. În perioada respectivă, aici se aflau închise 459 de persoane. Asistenţa sanitară era, de asemenea, deficitară, autorităţile penitenciarului făcând faţă cu greu situaţiei[4]. Un deceniu mai târziu, în 1966, supraaglomerarea penitenciarului Bacău se menţinea, aici fiind cazate nu mai puţin de 424 de persoane[5].

Ca în tot sistemul carceral românesc, în ochii administraţiei regulamentele privind drepturile deţinuţilor nu erau un impediment pentru a înceta abuzurile de orice fel. Spre exemplu, în 1955, la Bacău, în urma unei greve a foamei declanşată de doi deţinuţi, conducerea penitenciarului luase măsura abuzivă a hrănirii lor forţate[6].

Puţine persoane au reuşit să evadeze de la Bacău de-a lungul anilor. Astfel, între 1946 şi 1948, doi deţinuţi au reuşit să fugă din închisoare; cei doi au evadat de la două puncte de lucru ale penitenciarului, fabrica „7 Noiembrie", respectiv grădina penitenciarului din comuna Fântânele, satul Lilieci. În 1950, un alt condamnat a reuşit să scape de la Bacău. În perioada 1952-1962 s-au înregistrat doar cinci evadări, în două cazuri fiind indicate şi cadrele vinovate pentru lipsa de vigilenţă în post. La capitolul „evenimente negative", documentele DGP precizează că la Bacău nu au avut loc, în intervalul 1944-1967, sinucideri, greve sau revolte de proporţii[7].

În timpul regimului comunist, spaţiul construit la penitenciarul Bacău a suferit unele intervenţii în scopul măririi capacităţii de cazare. Astfel, în 1957 şi 1962, prin construirea a două barăci şi a unor camere de deţinere, capacitatea unităţii a crescut de la 223 de persoane, cât puteau fi internate în perioada antebelică şi interbelică, la 318-508 locuri. Mărirea capacităţii de cazare venea ca răspuns la numărul tot mai mare de deţinuţi, mai ales după preluarea efectivelor de la penitenciarele Roman şi Piatra-Neamţ[8].

Ca puncte de lucru ale penitenciarului putem enumera fabrica „7 Noiembrie", din grădina închisorii din comuna Fântânele, satul Lilieci, şi şantierul „Apaca"[9]. În 1959, conducerii penitenciarului Bacău îi erau adresate solicitări pentru suplimentarea numărului de deţinuţi în scopul folosirii lor la muncă[10].

Conducerea penitenciarului

În documentele de arhivă se precizează că unul dintre primii directori ai penitenciarului din Bacău a fost George Ţintă, un vechi jurnalist din localitate[1]. În perioada 1944-1967, unitatea carcerală a fost condusă de următorii directori şi comandanţi: Daniel Istrate

1. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1956, inv. sub nr. 16, f. 84.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 141; dosar nr. 118/24, f. 119.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 146.
4. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1956, inv. sub nr. 16, f. 84.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/55, inv. sub nr. 6, dosar nepaginat.
6. *Ibidem*.
7. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 95, 102.
8. *Ibidem*, ff. 99-100.
9. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 281.
10. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1959, vol. I, inv. sub nr. 5, f. 166.
11. *Ibidem*, f. 94.

(1944-1945), Ioan Chiţac (1945-1948), Aurel Chelu (1948-1949), locotenent-major Iacob Iliescu (1949-1951), sublocotenent Dumitru Muscalu (1951-1953), căpitan Pavel Chiriţescu[1] (1953-1957), maior Anghel Vasilescu (1957-1963), căpitan Nicolae Cristea (1963-1964), maior Ioan Bălăiţă (1964-1967)[2]. Alte cadre din adminstraţia penitenciarului Bacău din perioada comunistă au fost: sublocotenent Vasile Popescu (1951), locţiitor politic, sublocotentent Alexandru Toma (1955), ofiţer politic, locotenent-colonel Neculai Cristea (1963), locţiitor pentru pază şi regim, locotenent-colonel Ion Bălăiţă (1964), locţiitor pentru pază şi regim, locotenent-colonel Octav Timofte (1965-1982), locţiitor pentru pază şi regim, locotenent-major Ioan Popescu (1963), locţiitor politic[3]. O sursă „confidenţială" a postului de radio Europa Liberă menţiona câteva cadre ale Securităţii şi ale penitenciarului Bacău. Astfel, comandantul poliţiei politice de aici era maiorul Titi Zeltzer, iar la închisoare se mai găseau căpitanul Ion Contea, locotenent-major Titi Grumberg, locotenent-major Steierman, anchetator locotenent-major Vâlcescu, locotenent Zimmermann, locotenent Tifrea Toma, sublocotenent Ştefan Acatrini şi subofiţerii Petre Roşu şi Matei[4].

Bacurile-închisori din Delta Dunării (vezi **Balta Brăilei**, p. 115)

Baia-Sprie (vezi **Minele de plumb**, p. 380)

Balta Brăilei

Bate un vânt rece din baltă, la Chilia în port. Of...!
Să vezi stuful cum se înalţă, să-l mai tai nu pot.
La Chilia, la Tătaru, ah ce dureros!
Bate Maromet cu parul, ah... ce dureros!
Of...! La Tătaru, la Chilia, vai ce dureros!
Bate Lungu cu frânghia, ah ce dureros!

(Fărâmiţă Lambru, „La Chilia în port")

Coloniile din Balta Brăilei au fost înfiinţate pentru a fi realizate în zonă diversele proiecte agricole ale statului comunist. Ele aveau ca scop principal construcţia de diguri din pământ şi desecarea terenurilor inundabile, pentru redarea lor circuitului

1. Un amănunt interesant care apare în documentele de arhivă ale DGP face referire la viitorul comandant al penitenciarului din perioada 1953-1957. Pavel Chiriţescu a fost încarcerat pentru activitate comunistă la Bacău între anii 1929-1930. Membru de partid din 1924, Chiriţescu a fost arestat alături de alţi activişti comunişti pentru distribuire de manifeste (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1959, vol. I, inv. sub nr. 5, f. 101).
2. *Ibidem*, f. 96. Alte variante pentru mandatele unor comandanţi de la penitenciarul Bacău: Pavel Chiriţescu (1953-1956), Anghel Vasilescu (1956-1957), Neculai Cristea (1957-1962) şi Ion Bălăiţă (1963-1967). *Cf.* INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 25. Am preferat să păstrăm în text datele identificate de noi în documentele din arhiva DGP.
3. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, pp. 34, 46, 312-313.
4. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1956-1968, box 436, Item no. 4528/59, f. 2.

agricol. Folosirea deţinuţilor la munca din aceste lagăre a urmărit, pe de o parte, obţinerea unei forţe de lucru gratuite şi, pe de altă parte, evacuarea din zonele urbane aglomerate a „elementelor periculoase"[1]. Reeducarea prin muncă a deţinuţilor a reprezentat un alt scop declarat al propagandei oficiale. Condiţiile climatice dure, munca titanică, lipsa de igienă şi absenţa oricăror dotări tehnice în aceste colonii le-au transformat în lagăre de exterminare, în care deţinuţii politici au trăit şi muncit la limita subzistenţei. Mulţi dintre aceştia nu au reuşit să supravieţuiască, fiind îngropaţi, fără semne de recunoaştere, în pământul pe care erau forţaţi să îl lucreze sau în digurile pe care le construiau.

Coloniile din Balta Brăilei au fost numeroase: Băndoiu, Berteşti, C.A. Rosetti, Chilia Veche, Chitirica, Ciobanu, Cojocaru, Culmea, Dăeni, Demostene-ba(c), Florica, Girondine-ba(c), Giurgeni, Gârliciu, Grădina, Grindu-Letea, Hârşova, Luminiţa, Măcin, Maraşu, Ostrov, Paradina, Periprava, Piatra-Frecăţei, Salcia, Saivane, Seimeni, Sfistoca, Stână, Stoeneşti, Strachina, Strâmba, Tătaru, Vlădeni[2]; unele dintre acestea au funcţionat însă numai pe o perioadă scurtă de timp, în ele fiind încarcerate un număr mic de persoane.

Există încă o mare confuzie terminologică şi suprapuneri geografice aproximative în ceea ce priveşte complexul de lagăre şi colonii de muncă din Balta Brăilei şi cele din Dobrogea, deoarece sediile administrative ale acestor complexe „prindeau" sub aceeaşi umbrelă formaţiuni aflate (din punct de vedere geografic) în „tabere" diferite. Totodată, este cât se poate de indicată o clarificare conceptuală. *Lagăr de muncă* era considerată unitatea administrativă de tip penitenciar cu deţinuţi şi fiinţare permanentă; în subordinea acestor lagăre de muncă puteau să existe mai multe *secţii* – adică, unităţi penitenciare cu fiinţare temporară sau permanentă, având drept centru administrativ lagărul de muncă de care aparţineau –, dar şi *puncte de lucru*. Acestea aparţineau de colonia sau secţia din care erau aduşi deţinuţii pentru a presta diferite lucrări şi care,

1. Decretul nr. 6 din 14 ianuarie 1950 pentru înfiinţarea unităţilor de muncă şi Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 1544 din 22 august 1952, în Mircea Stănescu (ed.), *Organisme politice româneşti (1948-1965). Documente privind instituţiile şi practicile*, Editura Vremea, Bucureşti, 2003, pp. 296-324. Conform Decretului nr. 6 din 14 ianuarie 1950, puteau fi internaţi în unităţile de muncă în scopul „reeducării lor" toţi cei „care prin faptele sau manifestările lor, primejduiesc sau încearcă să primejduiască regimul de democraţie populară, îngreunează sau încearcă să îngreuneze construirea socialismului în Republica Populară Română, precum şi aceia care, în acelaşi mod, defăimează puterea de stat sau organele sale, dacă aceste fapte nu constituiesc sau nu pot constitui, prin analogie, infracţiuni. De asemenea, puteau fi internaţi şi condamnaţi pentru infracţiuni împotriva securităţii Republicii Populare Române, care, la expirarea pedepsei, nu se dovedesc a fi reeducaţi. Prin HCM nr. 1544, în categoriile de persoane care puteau fi internate în colonii de muncă intrau şi membrii cultelor şi sectelor religioase cu atitudini ostile, persoane [care] frecventează bibliotecile consulatelor franceze, britanice şi americane, foştii membri ai partidelor istorice şi ai altor formaţiuni politice, foştii condamnaţi pentru speculă şi sabotaj începând cu anul 1945, foştii angajaţi ai SSI, ai Siguranţei, ai Marelui Stat-Major al Armatei şi Poliţiei, rudele trădătorilor de patrie din străinătate şi ale celor care au fugit din România după 1944".

2. Romulus Rusan, *The Chronology and the Geography of the Repression in Communist Romania. Census of the Concentration Camp Population (1945-1989)*, Editura Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2007, pp. 92-108.

la sfârşitul unei zile de lucru, se întorceau în unităţile din care proveneau. Punctele de lucru erau denumite după numele localităţii în care se realizau lucrările sau după numele muncii prestate de către deţinuţi. Astfel, în documentele DGPCM se menţionează frecvent că „În ziua x a evadat deţinutul y de la punctul de lucru – plantat ardei, prăşit porumb, Făgăraşu"[1]. Înfiinţarea unui punct de lucru era determinată de necesitatea de a executa o lucrare într-o zonă care nu era cuprinsă în perimetrul unităţii concentraţionare. Punctele de lucru erau temporare şi permanente. Pentru deschiderea unui nou punct de lucru, era selecţionat un număr de deţinuţi, pe care administraţia unităţii îi considera necesari la executarea lucrării, şi era desemnat un număr de gardieni, pentru a-i supraveghea pe deţinuţi în timpul muncii. De asemenea, punctele de lucru puteau fi mobile (bacurile) şi fixe (cules fasole, plantat ardei etc.). Existau cazuri când unele dintre aceste puncte de lucru au fost transformate în secţii sau unităţi independente. Un exemplu este colonia Periprava, care, iniţial, a fost punct de lucru şi secţie a formaţiunii Chilia Veche, însă, ulterior, a devenit unitate independentă. Această transformare a fost determinată de numărul mare de deţinuţi care au fost aduşi la Periprava pentru a executa diferite lucrări, de numărul personalului angajat, dar şi de dificultatea muncilor care se realizau în această colonie de muncă.

Bacurile-închisori din Delta Dunării

În 1958, MAI folosea cel puţin trei bacuri pe post de închisori pentru deţinuţii politici[2]. Cele trei bacuri, „Kastro", „Gironde" şi „Yser", aveau în permanenţă arborate steagurile grecesc şi francez, încercând să lase impresia că sunt vase comerciale străine. Scopul înfiinţării acestor bacuri l-a constituit necesitatea exploatării stufului din Delta Dunării în diferite locaţii, fără a se mai pierde timp cu deplasarea de la colonie la locul de muncă. În timpul zilei, era amenajată o punte care lega bacul de malul Dunării, permiţând deţinuţilor să coboare [3].

Şlepurile erau păzite cu stricteţe de cadre ale MAI, fiind de fapt nişte magazii din tablă, acoperite, în care erau închişi deţinuţii. În interiorul calelor erau amenajate, pentru cazarea deţinuţilor, două, trei dormitoare, în care se aflau paturi suprapuse. Într-un dormitor se mai aflau două tinete, una pentru necesităţi, iar alta cu apă potabilă. Vara, în aceste dormitoare era atât cald, încât abia se putea respira, iar iarna, frigul era pătrunzător[4]. Într-o astfel de magazie erau cazate între 2 000 şi 3 000 de persoane[5]. Aceste bacuri erau dotate chiar şi cu carceră. În spaţiul în care se aflau lanţurile care fixau ancora şlepului fusese amenajată o „cutie de tablă", în care deţinutul pedepsit era izolat: nu i se dădea nici un fel de hrană, ci doar puţină apă caldă[6]. De asemenea, din cauza condiţiilor neobişnuite de detenţie, nu exista nici posibilitatea

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 143; vezi şi *ibidem*, vol. II, f. 66.
2. Florin Alexandru Stănescu, „Închisori plutitoare, lagăre pentru deţinuţii politici", în *Memoria*, nr. 2-3/2004, p. 80.
3. *Ibidem*, p. 82.
4. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1968, box 435, Item no. 1775/1961, f. 16.
5. Florin Alexandru Stănescu, *op. cit.*, p. 82.
6. *Ibidem*, p. 81.

acordării ajutorului medical[1]. Deţinuţii care au suportat rigorile detenţiei în închisorile plutitoare erau recrutaţi dintre cei care fuseseră trimişi să îşi execute pedepsele la coloniile Stoeneşti, Periprava şi Luciu-Giurgeni. Deţinuţii de la primele două lagăre au muncit mai ales la tăierea stufului pentru aprovizionarea Combinatului de Hârtie şi Celuloză Chişcani[2], iar cei de la Luciu-Giurgeni au muncit inclusiv pe terenurile agricole. În lanurile de orez, munca era deosebit de dură din cauza terenului mlăştinos şi a temperaturilor scăzute, cât şi din cauza paraziţilor de apă dulce care le provocau răni deţinuţilor[3].

Bacurile nu aveau nici o posibilitate de încălzire pe timpul iernii, pereţii din tablă acoperindu-se cu straturi de gheaţă din cauza condensului format în urma respiraţiei deţinuţilor. Vara, aceiaşi pereţi atingeau temperaturi record datorită expunerii prelungite la soare[4]. Hrana deţinuţilor şi a gardienilor era pregătită în coloniile vecine locului de muncă, fiind transportată cu tractoarele[5]. Apa de băut, ca şi cea pentru spălat era asigurată din Dunăre, loc în care erau deversate şi tinetele cu fecale[6]. Acest procedeu afecta grav sănătatea deţinuţilor rezidenţi pe bacuri, fiind adesea necesare internări în spital.

Condiţiile de viaţă şi de muncă pe care deţinuţii au fost obligaţi să le îndure în aceste lagăre plutitoare nu fac decât să completeze imaginea dură a Deltei Dunării ca loc de detenţie.

Băndoiu

Colonia de muncă Băndoiu a funcţionat ca punct de lucru al coloniilor Salcia şi Strâmba. Deţinuţii din această colonie lucrau în agricultură. La Băndoiu, deţinuţii bolnavi care cereau să fie scutiţi de muncă erau deseori bătuţi de plutonierul Bulete, adjunctul comandantului de la Strâmba, pe motiv că refuzau să muncească[7].

Chilia Veche

Colonia Chilia Veche (formaţiunea 0600), astăzi secţie exterioară a penitenciarului Tulcea, a fost înfiinţată pe 2 aprilie 1952, fiind situată în partea de est a comunei cu acelaşi nume din judeţul Tulcea, la o distanţă de aproximativ 2 km de Dunăre şi 2 km de braţul Tătaru[8].

După o activitate de doi ani, această unitate de muncă forţată a fost desfiinţată pe 1 noiembrie 1954, prin Ordinul nr. 257 din 25 octombrie al ministrului de Interne, general-locotenent Alexandru Drăghici[9]. În urma desfiinţării, deţinuţii şi cadrele

1. Florin Alexandru Stănescu, *op. cit.*, p. 82.
2. *Ibidem*, p. 83.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*, p. 85.
6. *Ibidem*.
7. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1968, box 435, Item no. 2403/1962, f. 40.
8. *Ibidem*, f. 163.
9. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, vol. VI, f. 452.

unităţii au fost transferate la alte penitenciare, iar clădirile formaţiunii şi Gospodăria Agricolă de Stat Chilia Veche, aflată în subordinea coloniei, au fost cedate de către MAI Ministerului Agriculturii[1]. După aproximativ un an, Ministerul de Interne a dispus, prin Ordinul nr. 5266 din 22 decembrie 1955, reînfiinţarea, începând cu 1 ianuarie 1956, a coloniei Chilia Veche, pentru a efectua lucrări de îndiguire la ostroavele Tătaru şi Paradina, precum şi pentru tăierea stufului şi a papurii din Deltă[2]. În februarie 1956, o comisie mixtă, formată din reprezentanţi ai Ministerului de Interne şi ai Ministerului Agriculturii, a decis transferarea GAS Chilia Veche în subordinea MAI, deoarece, după predarea ei, gospodăria nu a mai putut realiza în bune condiţii recoltarea stufului din Deltă, din lipsa braţelor de muncă. Totodată, s-a constatat că, de la predarea ei, în 1954, construcţiile, utilajele şi instalaţiile agricole ale gospodăriei de stat s-au degradat în proporţie de 45%, iar pentru repararea lor „în scurt timp" erau necesare investiţii în valoare de 800 000 de lei, bani de care Ministerul Agriculturii nu dispunea[3].

În perioada 1952-1954, colonia era formată din patru imobile (barăci) din chirpici sau stuf, dintre care două erau folosite ca dormitoare pentru deţinuţi, unul ca bloc alimentar, iar ultimul ca infirmerie. Tot în cea de-a patra clădire se afla şi biroul de prestări servicii. În urma reînfiinţării formaţiunii, au fost construite patru barăci pentru cazarea unui număr de 542 de deţinuţi şi un bloc alimentar. Ulterior, au mai fost amenajate două dormitoare pentru cazarea deţinuţilor, două imobile în care funcţiona spitalul formaţiunii şi o magazie pentru păstrarea obiectelor deţinuţilor[4].

Între 1956 şi 1964, în cadrul coloniei au fost înfiinţate trei secţii: Tătaru, în 1956, Stână, în 1959 şi Paradina în 1963. Prima secţie era situată pe malul stâng al braţului Tătaru şi în partea de vest a comunei Chilia Veche. Celelalte două secţii erau situate pe malul drept al braţului Tătaru, în nord-vestul (secţia Stână) şi estul (secţia Paradina) comunei Chilia[5]. La Tătaru, deţinuţii au fost întrebuinţaţi la lucrări agricole, precum culesul porumbului şi al grâului pe o suprafaţă de 2 000 ha, dar şi la recoltarea stufului, iar la Paradina aceştia au fost utilizaţi la tăierea papurii şi a stufului, precum şi la defrişarea unei suprafeţe de teren de peste 600 ha. În această secţie, deţinuţii au fost cazaţi pe bacuri până în anul 1967, an în care au fost construite patru dormitoare şi un bloc alimentar[6].

Într-o solicitare din 16 aprilie 1957 adresată ministrului de Interne, general-locotenent Alexandru Drăghici, şeful DGP a propus trecerea mai multor colonii, printre care şi Chilia Veche, într-o categorie superioară. Această reîncadrare s-a făcut în funcţie de efectivele de deţinuţi şi cadre, de volumul sarcinilor şi al producţiei, precum şi după specificul muncii care se desfăşura în unităţile respective. Conform acestei note-raport, numărul de 2 000 deţinuţi care lucrau în 1957 la recoltatul stufului, planul de producţie anual de 12 milioane de lei, precum şi aşezarea secţiilor la distanţe mari şi izolate una

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 164.
2. *Ibidem*.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. I, f. 190.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 164.
5. *Ibidem*, f. 163.
6. *Ibidem*, f. 165.

de alta au fost principalele motive care au determinat transformarea formaţiunii Chilia, care era o „unitate foarte grea şi, în acelaşi timp, şi importantă" şi în care „procesul economic [valorificarea stufului şi a papurii, n.n.] avea o importanţă vitală în viaţa economică a statului [Republica Populară Română]", din colonie de categoria a II-a în colonie de categoria I[1]. În nota cu nr. 05980 din 18 septembrie 1959, directorul general al DGPCM, colonelul Vasile Lixandru, raporta ministrului de Interne, general-colonel Alexandru Drăghici, că „pentru a asigura materiile prime la unităţile care prelucrează stuful şi papura", dar şi pentru „îndeplinirea planului de export", Direcţia Generală a Penitenciarelor şi Coloniilor de Muncă a „luat măsuri" de a recolta şi sorta, în perioada 1 septembrie 1959-11 noiembrie 1960, cantitatea de 24 000 t stuf şi 2 860 t papură din mai multe zone. Astfel, din zona braţului Chilia, cantitatea de 25 560 t, iar din Balta Brăilei de Sus, cantitatea de 1 300 t[2]. Pentru îndeplinirea la termen a acestui plan, între 15 septembrie şi 1 noiembrie 1950, la recoltarea papurii au fost „mobilizaţi" 460 de deţinuţi de la formaţiunea 0600 Chilia Veche şi 384 de deţinuţi de la unitatea de muncă 0861 Brăila. Pentru recoltarea stufului, între 15 septembrie 1959 şi 10 aprilie 1960, au fost „selectaţi" 3 000 de deţinuţi de la Chilia şi de la formaţiunea 0830 Periprava. La sortarea stufului colectat urmau să lucreze, între 1 aprilie 1960 şi 1 noiembrie, 2 000 de deţinuţi de la Chilia şi Periprava[3].

Regimul de detenţie

Între 1952 şi 1964, la Chilia au fost încarceraţi în special deţinuţi de drept comun cu pedepse între 3 şi 25 de ani[4], dar şi deţinuţi politici[5]. Deţinuţii de la această formaţiune au fost folosiţi la îndiguirea ostrovului Tătaru şi a celui de la Paradina, la desţelenirea ostrovului Chilia Veche, precum şi la tăierea stufului şi a papurii din Delta Dunării. De asemenea, o parte dintre ei lucrau şi la Gospodăria Agricolă de Stat situată în apropierea coloniei[6]. Numărul minim de deţinuţi închişi între 1956 şi 1967 în această formaţiune a fost de 1 070, în anul 1966, iar cel maxim, de 4 366, în 1958[7]. Între 28 septembrie şi 30 octombrie 1958, la Chilia au fost aduşi din alte penitenciare 3 158 de deţinuţi, dintre care mulţi erau inapţi de muncă, bolnavi, iar o parte dintre ei aveau peste 60 de ani[8]. Munca în condiţii inumane (deţinuţii lucrau câte 10 ore în apă, noroi şi frig)[9], creşterea normei zilnice de la 20 de maldăre pe teren mocirlos, în 1957, la 44 de maldăre, în 1959[10], reducerea raţiilor alimentare şi aplicarea de pedepse celor care nu îşi îndeplineau norma zilnică au fost caracteristicile regimului de detenţie de la Chilia Veche.

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1957, vol. II, f. 473.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1S/1959, vol. II, f. 310.
3. *Ibidem.*
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 165.
5. Ministerul Justiţiei, Direcţia Generală a Penitenciarelor, *Penitenciarul Tulcea. Trecut – Prezent – Viitor (1879 - 2004)*, f.l., f.e., f.a., p. 21.
6. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 163-164.
7. *Ibidem*, f. 165.
8. AANP, fond Cadre, dosar nr. M/2951, vol. I, f. 150.
9. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1S/1959, vol. II, f. 348.
10. AANP, fond Cadre, dosar nr. M/2951, vol. I, ff. 4, 87-92.

Între anii 1956 şi 1959, regimul de detenţie din această formaţiune a fost unul dintre cele mai dure, bătaia şi înfometarea deţinuţilor în această perioadă fiind o practică zilnică. Bătaia era aplicată atât pentru refuzul de a ieşi la muncă, dar şi pentru neîndeplinirea normelor fixate de către administraţia coloniei. În această perioadă, unitatea a fost condusă de Nicolae Moromete, unul dintre torţionarii renumiţi ai sistemului concentraţionar românesc. Moromete a fost comandant la Jilava, Caransebeş, Galaţi şi locţiitor al comandantului pentru pază şi regim la Văcăreşti. Abuzurile săvârşite de Moromete până la numirea lui în funcţia de comandant al formaţiunii Chilia Veche au atras atenţia superiorilor lui din DGP, ceea ce a determinat conducerea Direcţiei să îl pună sub supraveghere. În acest scop, biroul de informaţii din cadrul coloniei trimitea rapoarte despre „desfăşurarea muncii" din această unitate concentraţionară. Ca urmare a unor note informative cu privire la condiţiile de detenţie de la formaţiunea de muncă Chilia Veche, mai multe comisii de anchetă din cadrul Direcţiei Generale a Penitenciarelor s-au deplasat aici în intervalul 1956-1959. În 1957, la o şedinţă de analiză a muncii din DGP, maiorul Ioan Matei a prezentat un raport despre cum se desfăşura munca la colonia Chilia şi ce metode folosea Moromete pentru „întărirea stării disciplinare" în rândul deţinuţilor[1]. Maiorul a raportat că la această unitate se înjura şi se bătea, iar alimentele erau furate şi vândute de către comandantul coloniei, deşi în scriptele unităţii acestea apăreau ca distribuite deţinuţilor[2].

Sustragerea alimentelor de către gardieni şi falsurile în gestiune pentru a acoperi aceste furturi au fost practici curente atât la Chilia, cât şi la alte penitenciare, precum Galaţi, Sighet, Peninsula, Oradea sau Borzeşti[3]. În timpul unei alte şedinţe din cadrul aparatului central, căpitanul Gheorghe Băleanu, locţiitor politic la Chilia Veche între 1957 şi 1959, a precizat că situaţia de la această formaţiune s-a înrăutăţit după ce Direcţia a admis că în munca cu deţinuţii se pot folosi şi „măsuri speciale" (bătaia). Acelaşi căpitan declara că „tovarăşul Moromete a fost primul care s-a bucurat de acest lucru" şi că, imediat după primirea acestui acord tacit din partea conducerii DGPCM, a telefonat „locotenentului major Dumitrescu şi i-a spus că s-a dat ordin să se bată"[4]. Pedepsirea deţinuţilor a fost aplicată imediat după întoarcerea comandantului de la Bucureşti, acesta intrând în celule împreună cu locţiitorii şi „s-au apucat să bată. Toţi [cadrele coloniei, n.n.] l-au întrebat dacă trebuie să bată. El a demonstrat acest lucru. S-au făcut abuzuri". Despre această situaţie de la Chilia, căpitanul recunoaşte că ştia chiar şi Moş Costică - portarul - şi că nici unul dintre ofiţeri şi subofiţeri nu a avut curajul să raporteze la Bucureşti aceste încălcări ale regulamentului[5]. În urma celor raportate, DGP a constat că la „Chilia Veche au avut loc o serie de abateri, sustrageri şi delapidări din avutul obştesc"[6] şi că la această formaţiune „s-au comis serioase furturi din hrana deţinuţilor". Totodată, comandantul a fost sancţionat de Direcţia Generală a Penitenciarelor „cu avertisment ca necorespunzător pe deplin funcţiei"[7] în

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 26/1957, f. 226.
2. *Ibidem*, f. 227.
3. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1962, vol. II, f. 254.
4. *Ibidem*, f. 209.
5. *Ibidem*.
6. AANP, fond Cadre, dosar nr. M/2951, vol. I, f. 7.
7. *Ibidem*, f. 17.

care a fost numit. Oficial, pedepsirea fizică a deţinuţilor a fost interzisă prin Ordinul nr. 005163 din 6 februarie 1953 al ministrului de Interne, generalul-maior Pavel Ştefan, atunci când s-a constatat că, în penitenciare, lagăre şi colonii de muncă, „personalul din corpul sergenţilor şi al ofiţerilor, precum şi unii comandanţi, [...] dar şi brigadieri, şefi de detaşamente [deţinuţi cu funcţii de conducere, n.n.]" folosesc bătaia ca „mijloc de imprimare a disciplinei în rândul deţinuţilor şi internaţilor" (persoane încarcerate prin decizii ale Securităţii, fără să fi fost judecate şi condamnate)[1]. În realitate însă, acest ordin a reprezentat doar o acoperire legală a conducerii Direcţiei Penitenciarelor pentru a se putea dispensa de unii gardienii care au folosit bătaia în exces şi care puteau fi astfel judecaţi pentru încălcarea regulamentului de ordine interioară.

Utilizarea aceloraşi metode de către Moromete în munca cu deţinuţii chiar şi după mustrare şi sancţionare a determinat trimiterea unei noi comisii la Chilia, formată din colonelul Coman Stoilescu, şeful Serviciului Inspecţii din DGPCM, şi locotenent-colonelul Nicolae Stanciu, şeful Serviciului Cadre din DGPCM. În nota-raport cu numărul 02659 din 21 ianuarie 1959, trimisă directorului Direcţiei Generale, cei doi au constat că situaţia raportată anterior se menţinea în continuare şi că nu s-a luat nici o măsură de îmbunătăţire a condiţiilor de muncă din colonie. În raport se menţiona că deţinuţii bolnavi erau scoşi la muncă, iar cei care refuzau să muncească invocând ca motiv starea de sănătate erau bătuţi de gardieni. Astfel, în urma unor pedepse generale, unul dintre deţinuţi a decedat. Deţinutul în cauză, Ştrul Aschenaze, condamnat la 8 ani de închisoare corecţională pentru deţinere de aur, a decedat la aproximativ două luni de la transferarea lui în această formaţiune[2]. Conform cercetărilor de la Chilia Veche, comandantul Nicolae Moromete, locotenentul-major Anton Bobiceag, sergentul-major Gheorghe Florea, doctorul Victor Bogăţeanu, locţiitorul politic Traian Busuioc, locotenentul Gheorghe Murgoci, precum şi alţi ofiţeri s-au deplasat la bacurile 4, 5, 6 pentru a lua unele măsuri organizatorice de îmbunătăţire a muncii, care au constat în aplicarea de pedepse corporale deţinuţilor „care nu îşi îndeplinesc norma"[3], dar şi celor care comiteau diferite abateri[4]. La bacul 4 au fost bătuţi aproape toţi cei 300 de deţinuţi; dintre aceştia, 40 au fost bătuţi atât de grav, încât şi-au făcut nevoile pe ei. Bătaia deţinuţilor a început în ziua de 1 august 1958, la ora 11, şi a durat până la ora 17 după-amiaza[5]. La acest bac, bătaia a fost reluată de cadrele coloniei în ziua de 7 august, la ora 19, şi s-a terminat a doua zi la ora 5. Metodele de imprimare a disciplinei au fost atât de terifiante, încât strigătele deţinuţilor maltrataţi au fost auzite de locuitorii comunei Chilia Veche care lucrau în grădinile proprii. La auzul strigătelor de disperare ale deţinuţilor, aceştia s-au oprit din lucru şi au început să îi fluiere pe gardieni şi să ceară încetarea bătăilor[6]. În zilele următoare au fost bătuţi deţinuţii încarceraţi la centrul formaţiunii, pe bacul 3, la secţia Stână, dar şi în alte puncte de

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 4/1953, vol. IV, ff. 82-83.
2. AANP, fond Cadre, dosar nr. M/2951, vol. V, ff. 38-42.
3. *Ibidem*, ff. 63-64.
4. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. I/161642, f. 5.
5. *Ibidem*, ff. 5-6.
6. *Ibidem*, f. 6.

lucru care aparţineau acestei colonii[1]. La secţia Tătaru, locotenentul-major Anton Bobiceag i-a bătut pe „toţi deţinuţii [din ordinul comandantului, n.n.] care nu îndeplineau norma [44 maldăre de stuf, n.n.], adică tot efectivul de deţinuţi", astfel încât pe acesta l-a durut mâna timp de trei zile[2]. Angajaţii coloniei au folosit ca instrumente de bătaie ciomege, frânghii ude şi cravaşe confecţionate din curelele ventilatoarelor de la motoare, împletite până la mijloc cu sârmă[3].

De asemenea, cei doi membri ai comisiei au observat că la Chilia au fost trimişi deţinuţi inapţi de muncă, bolnavi, cu infirmităţi fizice, unii dintre ei cu vârste de peste 70 de ani[4]. Întrucât cei mai mulţi dintre deţinuţi nu îşi îndeplineau normele – considerate prea mari chiar şi de către colonelul Coman Stoilescu şi locotenent-colonelul Nicolae Stanciu –, erau pedepsiţi şi hrana le era redusă la jumătate, astfel că, din cauza foamei, deţinuţii mâncau stuf abia încolţit[5]. În finalul notei-raport, cei doi membri ai comisiei au propus transferarea tuturor deţinuţilor bătrâni la un spital penitenciar, iar a celor inapţi de muncă la formaţiunea Poarta Albă, deoarece „menţinerea lor la Chilia creează multe greutăţi în muncă, existând şi un număr anormal de decese". De asemenea se cerea revizuirea de către direcţia economică din DGPCM a normelor zilnice de recoltare a stufului, precum şi scoaterea locotenent-colonelului Nicolae Moromete din cadrele active ale MAI[6].

În nota-raport cu nr. 02659 din 21 ianuarie 1959, membrii comisiei menţionau că la formaţiunea Chilia se înregistra un număr de decese anormal de mare, care se datora, pe de o parte, condiţiilor de detenţie – măsuri coercitive aplicate deţinuţilor, alimentaţie precară, munci istovitoare – şi, pe de altă parte, numărului mare – aproximativ 200 – al deţinuţilor bolnavi şi inapţi de muncă din această formaţiune. Cu toate acestea, în raportul întocmit de colonelul Coman Stoilescu şi de locotenent-colonelul Nicolae Stanciu sunt menţionate numai numele a patru deţinuţi de drept comun decedaţi în decembrie 1958, adică în perioada în care cei doi ofiţeri superiori din cadrul Direcţiei Generale a Penitenciarelor şi Coloniilor de Muncă s-au aflat la Chilia. Dintre aceştia, trei (Mircea Căldăraru, Ion Nisipeanu, Jenică Bălan) au decedat în aceeaşi zi, pe 2 decembrie 1959, în timp ce se aflau la muncă. Conform rapoartelor de expertiză medicală întocmite de către doctorul Paul Negrescu din Tulcea, chemat pentru autopsie, în ziua decesului toţi aceşti deţinuţi s-au plâns medicului din colonie de dureri la membrele inferioare, nesiguranţă în mers, senzaţie de „picioare tăiate", ameţeală, dureri abdominale. Medicul a identificat şi prezenţa unor semne de violenţă pe faţă, gât, mâini şi picioare. Concluzia celor trei rapoarte de expertiză medicală este că moartea celor trei a fost cauzată de „o insuficienţă cardiacă respiratorie acută, datorată unui atac pulmonar", că „urmele de violenţă de pe corp au fost produse în timpul vieţii şi [că] ele singure nu pot explica moartea, fiind produse

1. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. I/161642, f. 6.
2. AANP, fond Cadre, dosar nr. M/2951, vol. V, f. 36.
3. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. I/161642, ff. 4, 7.
4. AANP, fond Cadre, dosar nr. M/2951, vol. V, ff. 3-4.
5. *Ibidem*, f. 5.
6. *Ibidem*. ff. 6-7.

de specificul muncii"[1]. Cel de-al patrulea deţinut, Constantin Ianasovici, s-a sinucis în ziua de 23 decembrie 1958 în dormitorul bacului 4, după ce în dimineaţa aceleiaşi zile fusese bătut de comandantul bacului 4, sergentul-major Butuc, pentru furt de alimente[2]. După acest raport, Nicolae Moromete a fost schimbat din funcţia de comandant, fiind trecut în rezervă pe 28 februarie 1959. Dreptul de pensie îi era asigurat prin calitatea de „pus la dispoziţia MAI", şi nu prin funcţia de comandant de penitenciar[3]. Aceasta a fost singura măsură care a fost luată împotriva lui, după ce a torturat şi bătut deţinuţi politici şi de drept comun la penitenciarele Jilava, Caransebeş, Galaţi, Văcăreşti şi Chilia Veche. În volumul *Lexiconul negru* este menţionat ca plasator la un cinematograf din Bucureşti după trecerea sa în rezervă[4].

Între 1964 şi 1967, la Chilia Veche au fost închişi numai deţinuţi de drept comun de toate categoriile, cu condamnări de până la 25 de ani. În 1967, în urma reprofilării penitenciarelor, Direcţia Generală a Penitenciarelor a aprobat ca în această colonie să fie închişi deţinuţi de drept comun recidivişti, indiferent de condamnare. În 1967 erau încarceraţi aici 354 de deţinuţi de drept comun care lucrau la Gospodăria Agricolă de Stat din apropierea formaţiunii. Pentru paza lor erau repartizate 115 cadre, ofiţeri şi subofiţeri[5]. Până în 1990, Chilia Veche a existat ca unitate independentă, iar după acest an a devenit secţie exterioară a penitenciarului Tulcea[6].

Cojocaru

Colonia de muncă Cojocaru a funcţionat ca secţie a formaţiunii Ostrov. Deţinuţii încarceraţi în această colonie erau folosiţi la munci agricole. Capacitatea locului de detenţie era de 300 de persoane. În exterior, unitatea concentraţionară era înconjurată de două rânduri de sârmă ghimpată fixată pe stâlpi de beton[7].

Dăeni

Formaţiunea Dăeni era un centru administrativ permanent. Situat geografic în judeţul Tulcea (Dobrogea), Dăeniul includea, scriptic, inclusiv lagăre, formaţiuni, secţii ş.a. din Balta Brăilei. Reiterând avertizarea referitoare la confuzia terminologică şi geografică[8], e necesară totuşi o explicaţie, iar cea oferită de Dan Grecu este una plauzibilă: „Cel mai important centru de detenţie [din Balta Brăilei, n.n.] s-a dezvoltat în jurul coloniei de muncă Salcia, formând un adevărat complex concentraţionar, al cărui

1. AANP, fond Cadre, dosar nr. M/2951, vol. V, ff. 104-119.
2. *Ibidem*, f. 5.
3. *Ibidem*, vol. II, f. 192.
4. Doina Jela, *Lexiconul negru. Unelte ale represiunii comuniste*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2001, p. 173.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 27/1967, f. 11.
6. Ministerul Justiţiei, Direcţia Generală a Penitenciarelor, *op. cit.*, p. 22.
7. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1968, box 435, Item no. 2403/1962, f. 46.
8. Vezi explicaţiile de la începutul studiului „Balta Brăilei", p. 114.

sediu administrativ s-a găsit în localităţi din afara Bălţii : în perioada I, acesta se găsea la Dăeni, pentru ca în perioada II, aparent să se înfiinţeze şi al doilea comandament (ceea ce ar presupune faptul că acest complex s-a împărţit în două, pe o structură geografică nord şi sud), la Ostrov, ambele localităţi dobrogene, aşadar"[1]. Se pare că în corespondenţa oficială s-a folosit denominaţia *formaţiunea Dăeni*, în perioada 1950-1964, şi cea de *formaţiunea 0957 Ostrov*, în perioada 1960-1969[2]. Pentru circa patru ani se observă o suprapunere a celor două denumiri, timp în care au circulat, inclusiv prin poştă, în paralel.

Conducerea formaţiunii

Lista comandanţilor care au trecut pe la Dăeni, respectiv Ostrov, este de natură să mărească şi mai tare confuzia privind cele două formaţiuni şi circulaţia paralelă a denumirilor lor[3]. La formaţiunea Dăeni documentele îi amintesc pe : maior Dumitru Maxim (1953), colonel Gheorghe Anton (1959), locotenent-colonel Gheorghe Vulcu (1962-1964)[4]. La formaţiunea 0957 Ostrov sunt enumeraţi : locotenent-major Ioan Pavel (1952-1953), maior Dumitru Maxim (1953), maior Ioan Lascu (1953-1954), colonel Anton Ciobotaru (1954-1955), locotenent-colonel Florian Mihăescu (1955--1956), căpitan Anghel Vasilescu (1956-1957), căpitan Gheorghe Anton (1957-1962), locotenent-colonel Gheorghe Vulcu (1962-1967), locotenent-colonel Constantin Gaftea (1967-1968)[5].

Prin urmare, toţi comandanţii care au trecut în mod oficial pe la conducerea formaţiunii Dăeni se suprapun (cu nume şi perioade) cu cei de la Ostrov. De fapt, miza nu este aceea de a înţelege, de pildă, cum colonia Salcia (aflată din punct de vedere geografic pe teritoriul comunei Dăeni) a fost o secţie a penitenciarului Ostrov din 1952 (data înfiinţării) până în 1956, când trece sub tutela formaţiunii Dăeni[6]. Marea problemă care se poate pune este cea a documentelor contradictorii, a surselor memorialistice aproximative (şi pline de confuzii terminologice) şi a sinonimiilor care pot fi inferate din tot acest amalgam informaţional : sunt formaţiunile Ostrov şi Dăeni unul şi acelaşi lucru ? sunt ele penitenciare de sine stătătoare sau doar sedii administrative ale complexului de lagăre, secţii şi puncte de lucru din Balta Brăilei ? Faptul că ambele se aflau pe teritoriul Dobrogei nu prezintă mare importanţă, de vreme ce, oricum, erau comune limitrofe între judeţele Brăila şi Tulcea. Răspunsul la toate

1. Dan Grecu, „Lagăre de muncă din Dobrogea (II) : Balta Brăilei", în *Magazin de Filatelie, Cartofilie şi Numismatică*, nr. 7(86)/nov.-dec. Constanţa, 2002, pp. 5-7 ; accesibil online la adresa http : //209.85.135.104/search ?q=cache : QGvMxaIiGhwJ : membres.lycos.fr/dgrecu/Balta_Brailei.htm+%22Formatiunea+Daeni%22&hl=ro&ct=clnk&cd=1&gl=ro&lr=lang_ro (30.07.2007).
2. *Ibidem*.
3. O listă parţială a comandanţilor a fost publicată de Radu Ciuceanu în INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, pp. 321-323.
4. AIICCR, „Lista oficială a ofiţerilor de penitenciar (1945-1989) : comandanţi, locţiitori pentru pază şi regim, locţiitori pentru servicii şi locţiitori politici" (sursa : Administraţia Naţională a Penitenciarelor).
5. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, f. 78.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, dosar nepaginat.

aceste întrebări (şi altele asemănătoare) nu poate fi decât deductiv în absenţa unor date precise şi clarificatoare.

Alte *argumente* care întreţin confuzia: în documentele aflate în arhiva ANP, fond Pază şi Regim sau Secretariat, atât Salcia, cât şi Dăeni şi Ostrov au indicativul de *formaţiunea 0957*. Presupunând că Salcia, în calitate de secţie atât a Ostrovului, cât şi a Dăeniului, putea prelua indicativul penitenciarelor de care a aparţinut în etape succesive, rămâne problema lui *0957* al Dăeniului şi Ostrovului. Faptul că din corespondenţă pot fi deduse două perioade distincte din punct de vedere administrativ, nu pare a fi un semn de rău augur pentru tentativa de a descâlci „ghemul" birocratic-administrativ al Bălţii Brăilei. Dar dacă Dăeni şi Ostrov sunt centre administrative independente, atunci de ce poartă ele acelaşi indicativ? Şi dacă, să spunem, conducerea centrală a penitenciarelor a decis să le acorde acelaşi indicativ pentru a desemna un complex de lagăre bicefal (dar, în fond, identic), atunci de ce în corespondenţa diversă se poate observa această trecere denominativă de la Dăeni la Ostrov (prin înlocuirea primei referinţe cu cea de-a doua)? Dacă mai adăugăm aici şi circulaţia concomitentă (măcar pentru o perioadă de timp) a celor două denumiri, confuzia este totală. O dovadă în acest sens o constituie o carte poştală din 1961, trimisă de către un deţinut de la secţia Salcia a formaţiunii 0957 Ostrov, la Braşov. Dar pe aceeaşi *dovadă* poate fi observată o ştampilă de cartare[1] cu înscrisul „DĂENI"[2]. Să presupunem totuşi că, în perioada 1960-1964, deşi se trecuse, în corespondenţă, la folosirea denumirii de *formaţiunea Ostrov*, obişnuinţa, avatarurile inerente ale mecanismului birocratic au făcut ca pentru o perioadă să mai circule în paralel cele două „adrese ale expeditorului".

Modul în care se suprapun comandanţii (atâţi câţi există în listele oficiale, pentru că deseori ele sunt incomplete) poate conduce la ideea că era vorba despre acelaşi nucleu penitenciar al Bălţii Brăilei, dar cu două sedii administrative care au fost folosite pe rând (Dăeni, respectiv Ostrov).

Începând cu anul 1954, regimul Dej intenţiona să treacă la aşa-zisa „legalitate populară", desfiinţând, *de jure*, coloniile de muncă de la Canal. O astfel de reducere a numărului lagărelor/coloniilor de muncă s-a făcut şi după 1964. Cum au mai funcţionat totuşi lagărele din Balta Brăilei (deci şi complexul Dăeni/Ostrov) în aceste perioade în care regimul renunţa formal la respectiva *structură penitenciară*? O interpretare suficient de judicioasă este următoarea: regimul Dej a executat toate aceste manevre pe marginea conceptului de „detenţie politică"[3]. A păstrat şi după 1954 lagăre de muncă (mai ales în Balta Brăilei), dar le-a interpretat (le-a motivat) ca fiind unităţi penitenciare pentru deţinuţii de drept comun. Aceasta a fost prima etapă, cea a *hruşciovismului*, să-i spunem, în care guvernul de la Bucureşti dezavua greşelile trecutului percutant stalinist prin aplatizarea fenomenului lagărelor de muncă

1. A carta : a repartiza sau grupa scrisorile la poştă după adresele destinatarilor (*cf. DEX Online*, accesibil online la adresa http://dexonline.ro/search.php?cuv=carta [31.07.2007]). În cazul de mai sus, ştampila Dăeniului marchează locul de unde a fost trimisă cartea poştală, iar ştampila Braşovului, locul unde urma să ajungă.
2. Dan Grecu, *op. cit.*
3. *Ibidem*.

pentru deţinuţii politici (vezi miile de morţi de la Canal, de până în 1954). În fapt, era doar o escamotare perfidă. Foarte mulţi dintre cei care, în a doua jumătate a anilor '50, populau aceste lagăre de muncă pentru „deţinuţi de drept comun" erau în fapt deţinuţi condamnaţi pe motive politice şi internaţi administrativ. Astfel se explică şi funcţionarea neîntreruptă a *Bălţii*. La fel s-a întâmplat şi după 1964, după al doilea val de aşa-zisă „destalinizare". În realitate, foarte multe lagăre de muncă cu regim sever au funcţionat neîntrerupt, indiferent de perioadele de cosmetizare a imaginii regimului comunist.

Dacă Dăeniul era unitate penitenciară de sine stătătoare sau doar o altă denumire (*meta-denumire*), rămâne, în mare, o întrebare echivocă. Tindem să credem că, în diversele documente, atunci când se face referire la Dăeni, fie se face referire la Ostrov (în funcţie de perioada căreia îi aparţine actul, episodul, evenimentul), fie, ceea ce e mai credibil, se vorbeşte despre Salcia. Aflată chiar pe teritoriul comunei Dăeni, Salcia lasă puţin spaţiu eventualităţii existenţei unei alte formaţiuni, în aceeaşi comună Dăeni şi tot cu denumirea *Dăeni*. Un document din 1954 este cât se poate de relevant: „La data de 07.10.1954, la formaţiunea Dăeni au fost prinşi din evadare deţinuţii Smarandache Alexandru şi Ludică Ilie. Tot la formaţiunea Salcia, din lipsa braţelor de muncă, recoltările de toamnă sunt întârziate"[1].

Astfel de exemple se regăsesc peste tot în arhive. Atunci când, de pildă, se vorbeşte despre condiţiile de detenţie la formaţiunea Dăeni, este vorba în fapt despre condiţiile de detenţie de la Salcia şi de la celelalte secţii din partea sudică a Bălţii Brăilei.

La mijlocul anilor '50, mai multe formaţiuni penitenciare se aflau într-un acut deficit de cazarmament[2]: Caransebeş, Oradea, Ploieşti. Printre ele şi *formaţiunea Dăeni*. Procuratura Generală a sesizat aceste deficienţe administrative şi s-au dispus măsuri de remediere a stării de fapt din aceste penitenciare[3]. De asemenea, în cadrul aceleiaşi sesizări a Procuraturii Generale se constata că, în anul 1955, la *Formaţiunea Dăeni* şi la penitenciarele Jilava, Piteşti, Craiova, hrana era preparată în condiţii neigienice[4].

Denumirea „Dăeni" a fost folosită aşadar pentru a identifica centrul administrativ al complexului de lagăre şi colonii din Balta Brăilei; ea a fost treptat înlocuită (inclusiv în înscrisurile oficiale) cu cea de „Ostrov". Atunci când se face referire la evenimente, condiţii de detenţie, date precise în legătură cu penitenciarul Dăeni, este vorba, cu aproximaţie (o aproximare cvasifericită, din tot ce s-a putut deduce de mai sus), de Salcia[5]. Nici în cazul denumirii „Ostrov" nu putem vorbi cu certitudine de acea organizare încărcată de sensul pe care i-l conferă denumirea de „penitenciar". Deşi apare în documente oficiale ca fiind o unitate de sine stătătoare, totuşi, pe raza aceleiaşi comune Ostrov se afla şi secţia Piatra-Frecăţei. De asemenea, şi secţia Grădina. Prin urmare, pentru că memorialistica abundă în referiri la aceste secţii, iar nu la Ostrov, este de presupus că activitatea penitenciară propriu-zisă (cu deţinuţi, regim de pază, evadări, abuzuri, încălcări ale drepturilor deţinuţilor, lipsa igienei

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 3/1954, f. 285.
2. Saltele, perne, pături, cearşafuri etc. pe care le primeau deţinuţii.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. 1/1956, vol. VI, f. 145.
4. *Ibidem*, f. 143.
5. Vezi studiul referitor la formaţiunea Salcia.

elementare etc.) se desfăşura *în* aceste secţii, *şi nu* în sediul administrativ (cel trecut în documente ca fiind penitenciar) denumit „Ostrov".

Situaţia celor două denumiri-umbrelă, *Dăeni* şi *Ostrov*, pare puţin mai clară în urma dovezilor oferite mai sus. Deducţia este singura metodă de logică formală ce poate fi aplicată în acest caz. De altfel, e probabil că majoritatea oficialilor Direcţiei Generale a Penitenciarelor nu cunoşteau hăţişul birocratic, denominativ, arhitectural din zona respectivă: pentru ei totul se petrecea în *Baltă*, singurul nume cu care nimeni nu risca să creeze confuzii.

Florica

Colonia de muncă Florica a funcţionat ca secţie a formaţiunii Ostrov. Colonia era aşezată la o distanţă de aproximativ 4 km de Salcia. Capacitatea de cazare era de 500 de deţinuţi. Aceştia lucrau în agricultură şi la construirea unui dig[1].

Gârliciu

Secţie a formaţiunii Ostrov şi, ulterior, a formaţiunii Hârşova, Gârliciu era aşezată în raza teritorială a comunei omonime, la 1 400 m sud de Dunăre, la 5 km vest de comuna propriu-zisă Gârliciu, la 6 km nord-est de comuna Ciobanu şi la 10 km nord-est de centrul coloniei Hârşova (Vadul Oii)[2]. Secţia Gârliciu a fost înfiinţată pe 24 octombrie 1961, conform ordinului DGPCM nr. 112 384/20.10.1961 şi HCM nr. 267/1961, cu scopul de a se defrişa o suprafaţă de teren de 1 400 ha, pentru a o reda agriculturii, şi de a executa diferite munci agricole pe acest teren.

Gârliciu era o secţie formată din două bacuri, ancorate la km 82 al Dunării. În această unitate concentraţionară şi-au executat pedeapsa deţinuţi de drept comun, bărbaţi şi femei, cu pedepse de la 3 luni la 25 de ani inclusiv[3]. Între 24 octombrie 1961 şi iulie 1963, secţia Gârliciu a fost subordonată formaţiunii Ostrov, iar din iulie 1963 a devenit secţie a formaţiunii 0334 Hârşova (Vadul Oii). Unitatea a fost condusă, între octombrie 1961 şi aprilie 1967, de căpitanul Ioan Vasile[4]. Prin ordinul DGPCM cu numărul 115432, secţia Gârliciu a fost desfiinţată, iar personalul şi deţinuţii secţiei au fost transferaţi la centrul formaţiunii[5].

Giurgeni

Iniţial secţie a formaţiunii Vlădeni, în intervalul 1958-1959, colonia Giurgeni a fost înfiinţată ca unitate independentă pe 1 mai 1960, prin Ordinul nr. 1978/1960 al Ministerului Afacerilor Interne[6]. Colonia de muncă Giurgeni era aşezată în zona

1. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1968, box 435, Item no. 2403/1962, f. 10.
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 254.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*, f. 255.
6. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 248.

Luncii Dunării, în raza administrativă a comunei omonime[1]. Deţinuţii din această unitate concentraţionară erau folosiţi la munci în cadrul sectoarelor agricol şi zootehnic ale GAS MAI Luciu-Giurgeni, dar şi la alte lucrări, precum îndiguiri, construirea de locuinţe[2] „pentru muncitorii şi funcţionarii Gospodăriei Agricole de Stat"[3], construcţia podului de peste Dunăre de la Giurgeni. De asemenea, o parte dintre deţinuţi erau folosiţi şi la recoltarea stufului din Lunca Dunării[4]. Din aprilie 1962, formaţiunea a avut în subordine secţia Strâmba, care, iniţial, a făcut parte din colonia Salcia, şi două bacuri. Dintre acestea, unul se afla sub pavilion francez, „Girondine", iar celălalt, sub pavilion grecesc, „Demostene". Pe 11 aprilie 1957, în cadrul coloniei Giurgeni a fost înfiinţat punctul de lucru permanent Berteşti[5].

În 1960, colonia avea un efectiv de 550 de deţinuţi contrarevoluţionari, dintre care 300 erau cazaţi la centrul formaţiunii în două barăci construite din chirpici şi învelite în exterior cu stuf, iar 250 erau cazaţi, datorită spaţiului restrâns din colonie, pe bacurile aflate în subordinea unităţii[6]. Pentru cazarea deţinuţilor de pe bacuri au fost construite, în cursul anului 1961, barăci în interiorul locului de deţenţie[7]. Conform rapoartelor trimise de către comandantul coloniei, în 1967, Direcţiei Generale a Penitenciarelor şi Coloniilor de Muncă, la Giurgeni au fost închişi între 1 mai 1960 şi 1 februarie 1962 numai „deţinuţi contrarevoluţionari" cu condamnări între 1 şi 25 de ani. Aceştia erau împărţiţi în mai multe categorii: legionari, condamnaţi pentru infracţiuni care au constat în propagandă, agitaţie pentru schimbarea ordinii sociale; condamnaţi pentru uneltire contra ordinii sociale, condamnaţi pentru trecerea frontierei, condamnaţi pentru infracţiuni de calomniere publică a orânduirii sociale şi de stat[8]. În urma înfiinţării secţiei de zootehnie la GAS MAI Luciu-Giurgeni, au fost aduşi în această colonie şi deţinuţi de drept comun, nerecidivişti, cu condamnări de la 1 la 10 ani. Aceştia erau cazaţi în incinta gospodăriei agricole, separat de deţinuţii politici[9]. Începând cu 3 iulie 1964, deţinuţii „contrarevoluţionari" au fost transferaţi la colonia Salcia, iar la Giurgeni au rămas numai deţinuţii de drept comun cu condamnări de până la 25 de ani, recidivişti şi nerecidivişti[10].

Deţinuţii politici aveau un regim de muncă forţată, ei fiind păziţi de câini, dresaţi să îi atace dacă se prăbuşeau la pământ sau dacă încercau să se odihnească[11]. Mâncarea era foarte proastă, iar „setea era chinuitoare"[12]. Cei închişi erau nevoiţi să bea apă din Dunăre, iar în timpul lucrului, din bălţile de pe teren[13]. Prezenţa şobolanilor în gropile

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 248.
2. *Ibidem*.
3. Pintilie Iacob, *Băjenie şi surghiun*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001, p. 205.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 248.
5. *Ibidem*, f. 249.
6. *Ibidem*, f. 248.
7. AANP, fond de Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 248.
8. *Ibidem*, f. 249.
9. *Ibidem*.
10. *Ibidem*.
11. Cicerone Ioaniţoiu, „Morminte fără cruce. Contribuţii la cronica rezistenţei româneşti împotriva dictaturii", accesibil online la adresa http://www.procesulcomunismului.com/fonduri/marturii/ioanitoiu/morminte3/default.asp.htm (10.07.2007).
12. *Ibidem*.
13. *Ibidem*.

care ţineau loc de closet sau în depozitele de alimente a contribuit la declanşarea unor epidemii: febra tifoidă şi leptospiroza[1]. Deţinuţii morţi erau zidiţi în dig ori erau lăsaţi pradă şobolanilor, întinşi pe o scândură, cu un cartonaş de identificare în gură[2]. Una dintre cele mai grele activităţi era considerată munca la orezărie. În timpul acesteia, care se desfăşura între orele 6 şi 18, deţinuţii erau obligaţi să stea tot timpul în apă, încovoiaţi pentru a plivi orezul[3].

Conducerea coloniei

În 1960, colonia era deservită de un personal format din opt ofiţeri, 72 de sergenţi şi 11 angajaţi civili[4]. Paza exterioară a unităţii era asigurată de soldaţi în termen din trupele de Securitate[5]. Dintre gardienii care s-au remarcat prin comportamentul lor dur faţă de deţinuţi, lucrările de memorialistică îi amintesc pe plutonierul Cornea şi pe sergentul Scarlat, din trupele de Securitate, care îi „băteau pe deţinuţi până îi lăsau leşinaţi"[6], dar şi pe plutonierul Lungu, „Alisandru Machidon, cum îi plăcea să se numească", comandantul bacurilor „Demostene" şi „Girondine". Lungu apărea pe bac întotdeauna călare, cu vestonul larg desfăcut la piept, cu frâul în dinţi şi cu braţele ridicate a victorie. Florin Constantin Pavlovici îl caracterizează ca fiind „un bărbat mare, puternic, iar uniforma militară, tablele de pe umăr, calul de sub el şi o anumită cultură folclorică îl făceau să se creadă descendentul direct al lui Alexandru Macedon"[7]. Orice încercare a unui deţinut de a se odihni în timpul muncii era aspru pedepsită de sergentul Scarlat, numit de condamnaţi sau de alţi gardieni „Căţelarul". Scarlat patrula pe marginea apei, înarmat cu un ciomag de doi metri, pe care nu ezita să îl folosească împotriva deţinuţilor care rămâneau în urmă[8]. În volumul său, *Morminte fără cruce. Contribuţii la cronica rezistenţei româneşti împotriva dictaturii*, Cicerone Ioniţoiu face referire la cazul profesorului de istorie Grigorov, care „a fost desfigurat de cei doi gardieni [Cornea şi Scarlat, n.n.] pentru că nu mai putea să se ţină pe picioare, fiind extenuat de muncă"[9].

În perioada în care la Giurgeni au fost încarceraţi numai deţinuţi politici, comandant al coloniei a fost Alexandru Dumitru Ioaniţescu (1960-1962). Acesta s-a născut pe 10 iunie 1925 în comuna Băiculeşti, judeţul Argeş. De profesie tehnician tâmplar, a fost selectat în timpul satisfacerii stagiului militar şi trimis la şcoala de ofiţeri MAI de la Deva. După absolvire (6 martie 1950), a fost avansat la gradul de locotenent şi numit comandant de companie la Centrul de Instrucţie Grăniceri Tăşnad. Între 1950 şi 1956, a îndeplinit funcţiile de şef al biroului de pază din Regimentului 11 Grăniceri

1. *Ibidem.*
2. *Ibidem.*
3. Doru Novacovici, *În România după gratii*, Fundaţia pentru Tineret, Buzău, f.a., pp. 96-97.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. III, f. 198.
5. Florin Constantin Pavlovici, *Tortura pe înţelesul tuturor*, Editura Cartier, Bucureşti, 2001, p. 79.
6. Cicerone Ioaniţoiu, *op. cit.*
7. Florin Constantin Pavlovici, *op. cit.*, p. 329.
8. Doru Novacovici, *op. cit.*, pp. 96-97.
9. Cicerone Ioaniţoiu, *op. cit.*

Satu Mare, şef al biroului Informaţii Frontieră la Batalionul Galaţi, Regimentul 2 Grăniceri. În martie 1956 a fost transferat în cadrul DGP. Până la numirea în funcţia de comandant al coloniei de muncă Giurgeni, a deţinut funcţiile de locţiitor al comandantului pentru pază şi regim la penitenciarele Cluj Tribunal (1 martie 1956-1 iulie 1956) şi Aiud (1 iulie 1956-1 aprilie 1958), precum şi pe cea de comandant al coloniei de muncă de la Culmea (1 aprilie 1958-1 mai 1960)[1]. În perioada în care a fost comandant al coloniei Giurgeni a fost suspectat şi verificat pentru sustragerea de alimente de la cantina unităţii pentru creşterea porcilor şi păsărilor proprii, de neachitarea unor articole de îmbrăcăminte confecţionate în croitoria unităţii, precum şi de folosirea unor „metode neregulamentare" faţă de subordonaţi şi de cadre: „expresii pornografice, bruscări şi chiar bătăi nejustificate"[2]. Maiorul Alexandru Ioaniţescu este descris de către foştii deţinuţi politici ca fiind o „altă bestie securistă care umbla cu ciomagul în mână pe şantierele unde lucram"[3], care „la faţă arăta negru ca tăciunele, iar la suflet era negru de cruzime"[4]. În referatele realizate de Serviciul de Inspecţii din cadrul DGP se precizează că maiorul Ioaniţescu îi lovea în special pe deţinuţii „cunoscuţi ca elemente înrăit duşmănoase" şi care erau preocupate de „a sabota munca sau de a[-i] instiga pe ceilalţi deţinuţi la nesupunere". Folosirea „metodelor neregulamentare" de către Ioaniţescu împotriva deţinuţilor avea ca justificare şedinţa din aprilie 1961 cu şefii de penitenciare. La această şedinţă, adjunctul ministrului de Interne, Gheorghe Pintilie, le-a permis comandanţilor să folosească, în mod excepţional, „metode de constrângere fizică faţă de elementele recalcitrante"[5]. Ca urmare a acestor acuzaţii, a fost retrogradat din funcţie şi numit locţiitor al comandantului pentru pază şi regim la colonia de muncă Periprava (30 noiembrie 1962-30 aprilie 1964), iar pe 30 aprilie 1964 a fost trecut în rezervă, prin Ordinul MAI nr. 1868. După trecerea în rezervă şi-a stabilit domiciliul în oraşul Piteşti şi s-a angajat în funcţia de şef al biroului de documente secrete la Întreprinderea de Foraj Petrol Bascov. Pe 1 iunie 1967, în urma unor memorii pe care le-a trimis conducerii Ministerului de Interne, a fost rechemat în rândul ofiţerilor MAI şi numit în funcţia de ofiţer de serviciu la penitenciarul Piteşti. După o lună, pe 1 iulie 1967, este numit locţiitor al comandantului pentru pază şi regim la penitenciarul Piteşti[6].

Între 1 mai 1962 şi 1 ianuarie 1967, formaţiunea Giurgeni a fost condusă de către maiorul Ion Ionescu, iar între 1 ianuarie 1967 şi 1 aprilie 1967 la conducerea coloniei s-a aflat maiorul Ion Fecior, mult mai bine cunoscut în calitate de comandant al penitenciarului Poarta Albă[7].

1. AANP, fond Cadre, dosar nr. 2077, ff. 1-2.
2. *Ibidem*, f. 119.
3. Pintilie Iacob, *op. cit.*, p. 205.
4. Florin Constantin Pavlovici, *op. cit.*, p. 348.
5. AANP, fond Cadre, dosar nr. 2077, f. 119.
6. *Ibidem*, ff. 1-2.
7. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 251.

GRĂDINA

Secţie a penitenciarului Ostrov, lagărul Grădina era situat pe teritoriul comunei Ostrov, pe malul stâng al Dunării, la km 2, învecinându-se cu localităţile Frecăţei şi Agaua. Colonia de muncă Grădina a fost înfiinţată prin ordinul MAI nr. 0031715, la data de 1 ianuarie 1952[1]. Unitatea concentraţionară era înconjurată de un gard de sârmă ghimpată, fixată pe două rânduri de stâlpi de beton, înalţi de 2,5 m şi dispuşi la o distanţă de 4 m unul de altul.

În această colonie au fost încarceraţi deţinuţi de drept comun şi politici, condamnaţi şi internaţi[2]. În perioada 1952-1959, deţinuţii au fost cazaţi în barăci construite din pământ şi chirpici, acoperite cu papură, materiale care ofereau o protecţie iluzorie în faţa asprimii iernilor dobrogene. Abia în 1959, Direcţia Generală a Penitenciarelor a aprobat un plan de investiţii care a permis refacerea barăcilor cu materiale mai rezistente[3]. Instalaţia de apă curentă nu a fost amenajată decât în anul 1962, iar staţia de filtrare a apei, abia în 1963[4]. Lipsa apei curente a provocat numeroase epidemii pentru care medicii unităţii nu aveau medicamente. În perioada 1960-1964, un număr mare de deţinuţi politici şi-au executat pedepsele la Grădina[5]. În martie 1967, secţia a fost desfiinţată[6]. Conform surselor memorialistice, numărul deţinuţilor politici de la Grădina varia, în 1960, între 2 000 şi 2 100[7]. Deţinuţii de aici erau folosiţi la construcţia digului şi la munci agricole pe terenurile GAS Salcia. Condamnaţii care munceau la dig erau obligaţi să îndeplinească o normă zilnică de patru roabe de pământ pe care să le transporte 50 de m, până la locul unde se construia digul. Deţinuţii care nu reuşeau să realizeze norma zilnică erau opriţi la intrarea în lagăr şi bătuţi de gardieni cu cravaşa şi ciomagul. În majoritatea cazurilor, cei pedepsiţi erau aduşi pe braţe de la poartă în barăci[8].

Conducerea coloniei

Comandanţii secţiei Grădina au fost: locotenent Ioan Potârniche (1952-1953), căpitan Dumitru Malangeanu (1953-1957), locotenent-major Marin Nica (1957-1960), locotenent-major Dumitru Nedelcu (1960-1961), locotenent-major Nicolae Bolbea (1961-1963), căpitan Gheorghe Petcu (1963-1967)[9].

Imaginea căpitanului Malangeanu, comandant şi al coloniei Salcia în perioada 1959-1960, a rămas vie în amintirea foştilor deţinuţi, din cauza cruzimii şi violenţei sale. În volumul său de memorii, un fost colonist ne oferă o descriere plastică: „sub

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 68.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*, f. 75.
5. *Ibidem*, f. 68.
6. *Ibidem*.
7. Doru Novacovici, *op. cit.*, pp. 104, 106; Iosif Corpaş, *Secvenţe din fostele închisori politice*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2003.
8. Doru Novacovici, *op. cit.*, pp. 106-108.
9. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 69.

şiretenia lui grasă, de hoţ care fură la cântar, căpitanul Malangeanu ascundea firea brutală şi lipsită de milă a unui tâlhar de drumul mare"[1]; „minţea cu aceeaşi neruşinare cu care el, golanul cu discurs de bordel, se împăuna cu uniforma de căpitan"[2]. Brutalitatea comandantului reiese şi din următorul episod: un deţinut nu a mai putut suporta duritatea muncii de la dig şi şi-a tăiat singur un deget pentru a putea obţine scutire ca inapt; căpitanul Malangeanu a dispus trimiterea acestuia la carceră „în lanţuri, până îi creşte degetul!"[3]. În perioada în care a fost comandant la secţia Grădina, Dumitru Nedelcu participa personal la bătaia deţinuţilor. Astfel, prin nota-raport cu numărul 019770, din 5 iunie 1961, directorul general al DGPCM, colonelul Vasile Lixandru, îl informa pe adjunctul ministrului de Interne, generalul-locotenent Gheorghe Pintilie, că, în urma unor controale efectuate la formaţiunea Ostrov, au fost identificate abuzuri cu privire la aplicarea de pedepse disciplinare deţinuţilor, în toate secţiile coloniei. În notă se precizează că, la secţia Grădina, comandantul Dumitru Nedelcu „aplică în fiecare seară pedepse corporale deţinuţilor pentru cele mai mici abateri", precum lovituri cu vâna de bou peste fese, tălpi şi palme. De asemenea, se menţionează că, înfuriat, comandantul începea să-i lovească pe deţinuţi cu pumnii şi picioarele peste faţă şi că la aceste bătăi participau şi cadrele formaţiunii[4]. Un alt gardian menţionat de foştii deţinuţi este locotenentul Molnar, numit locţiitor al comandantului în iunie 1955, care îi bătea pe condamnaţi cu parul. În timpul unei „şedinţe" de bătaie, Molnar l-a obligat pe un deţinut să se culce cu burta la pământ, iar el „aşezat pe un scaun cu trei picioare, îl lovea cu parul. În tot acest timp, el vorbea şi discuta cu alţi deţinuţi"[5].

Hârşova (Vadul Oii)

În luna octombrie 1962 a fost înfiinţată, provizoriu, pe malul drept al Dunării, formaţiunea 0334 Vadul Oii (sinonim pentru penitenciarul Hârşova, raion Hârşova, regiunea Dobrogea). Scopul declarat al unui astfel de demers era acela de a deservi GAS-ul MAI Vadul Oii în scopul executării „lucrărilor de construcţii şi lucrărilor agricole pe o suprafaţă de circa 7 000 ha"[6].

Iniţial, la data înfiinţării, formaţiunea se afla la aproximativ 3,5 km de locul în care s-a permanentizat ulterior (mai precis, începând cu luna ianuarie 1963), pentru cazarea deţinuţilor folosindu-se două bacuri ancorate la malul Dunării. De altfel, rolul pe care urma să-l aibă formaţiunea Vadul Oii în vasta reţea de penitenciare construite în Dobrogea nu era unul minor, întrucât, conform autorităţilor, „unitatea prezintă un obiectiv principal pentru organele de Securitate, deoarece în rândul deţinuţilor se află elemente cunoscute cu antecedente politice, ca legionari şi alte astfel de categorii,

1. Florin Constantin Pavlovici, *op. cit.*, p. 151.
2. *Ibidem*, p. 107.
3. *Ibidem*, p. 244.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1961, vol. II, ff. 147-148.
5. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1968, box 435, Item no. 2403/1962, f. 33.
6. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 252.

care, prin poziţia şi trecutul lor, sunt pretabile să comită acţiuni cu caracter duşmănos, atât la locul de muncă, cât şi în locul de deţinere"[1].

Pe data de 23 februarie 1963, formaţiunea 0334 Vadul Oii intra pe deplin în rândul celorlalte penitenciare prin deschiderea dosarului de obiectiv în cadrul DGPCM. Situată la 2 km de comuna Vadul Oii (la vest), la 3 km de Dunăre (la sud; iniţial, în cele câteva luni în care deţenţia a fost asigurată prin cele două bacuri, distanţa până la Dunăre era de doar câteva zeci de metri), la 2 km de oraşul Hârşova (în partea de est) şi la 7 km nord de comuna Ciobanu[2], formaţiunea Vadul Oii era destinată deţinuţilor de drept comun cu condamnări de la 3 luni la 25 de ani[3] (deşi printre aceştia se mai aflau şi deţinuţi CR).

De la început, colonia a fost împrejmuită cu un gard de sârmă ghimpată, înalt de 2 m. De o parte şi de alta a gardului au fost executate arături de câte 4 m lăţime[4]. Perimetrul era de 280 m, iar suprafaţa de 4 704 m^2 [5]. Capacitatea de deţinere a bacului ancorat la Dunăre era de 417 (calculată la 5 m^3) sau de 260 (calculată la 8 m^3) de deţinuţi[6]. Potrivit documentelor oficiale, în anul 1963 la formaţiunea Hârşova-Vadul Oii erau „cazaţi 340 de deţinuţi de drept comun pe un singur bac", urmând ca, ulterior, capacitatea să se mărească până la 600 de deţinuţi, „plus secţia Ciobanu şi Gârliciu care vor lua fiinţă ulterior"[7].

Iluminatul formaţiunii se realiza pe baza curentului electric furnizat de grupul electrogen instalat în interiorul coloniei. Mai exista un grup electrogen de rezervă şi mai multe felinare de vânt[8]. Alarma se dădea folosind toace, rachete, pistoalele de semnalizare şi agenţii. Delimitarea zonelor interzise era trasată la 10 m de la gardul de sârmă spre interior şi la 30 m, în exterior[9]. Cu toate aceste măsuri de siguranţă, între 1962 şi 1967 au evadat trei deţinuţi, fie sărind în Dunăre de pe bac, fie fugind de la locul în care munceau (toţi au fost prinşi într-un interval de câteva zile)[10].

Conducerea formaţiunii

Între 1 ianuarie 1963 şi 1 februarie 1964, comanda formaţiunii a fost asigurată de maiorul Iulian Duma, urmat, până la sfârşitul anilor '60, de maiorul Aurel Dumitrescu[11].

Începând cu data de 1 octombrie 1969, penitenciarul Hârşova n-a mai fost unitate independentă, devenind secţie a penitenciarului Peninsula[12].

1. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LXI, f. 1.
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 252.
3. *Ibidem*.
4. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LXI, f. 2.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*, f. 3.
8. *Ibidem*, f. 8.
9. *Ibidem*, f. 9.
10. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 253.
11. *Ibidem*.
12. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LXI, f. 1.

Ostrov

Formaţiunea 0957 Ostrov[1] a fost înfiinţată în noiembrie 1952 şi era situată pe teritoriul comunei omonime, pe malul drept al Dunării, având mai multe secţii de detenţie: Piatra-Frecăţei, Grădina, Salcia, Stoeneşti. Sediul central Ostrov şi secţia Piatra-Frecăţei se aflau în acelaşi loc, dar nu am reuşit să aflăm de ce purtau nume diferite. O altă anomalie administrativă este faptul că celelalte două secţii fuseseră înfiinţate înaintea centrului de la Ostrov: Grădina, în ianuarie 1952[2], iar Salcia, în aprilie 1952[3]. Din 1956, secţia Salcia a trecut sub administraţia formaţiunii 0957 Dăeni[4].

Penitenciarul Ostrov a fost înfiinţat în urma începerii lucrărilor de îndiguire, când a devenit necesară asigurarea unui mare număr de braţe de muncă[5]. Iniţial, sediul penitenciarului a fost stabilit la secţia Salcia, până în 1954[6], când au fost ridicate clădirile centrale la Ostrov.

La penitenciarul Ostrov şi în secţiile dependente şi-au executat pedepsele atât deţinuţi de drept comun, cu condamnări de până la 25 de ani, cât şi deţinuţi politici, cu condamnări penale sau decizii de internare administrativă[7]. Efectivele deţinuţilor politici au fost următoarele:

Anul	Efectivele deţinuţilor politici[8]
1952	340
1953	200
1958	140
1959	1 148
1960	3 632
1961	2 593
1962	1 945
1963	1 482
1964	744

Documentul DGP, din aprilie 1968, din care am extras cifrele de mai sus[9], nu prezintă şi efectivele deţinuţilor politici închişi între anii 1954 şi 1957. În schimb, se poate constata cu uşurinţă cum populaţia concentraţionară a crescut şi la Ostrov, la fel ca în celelalte penitenciare din ţară, odată cu valurile de arestări din anii 1959-1961.

1. Pentru explicaţii mai ample asupra delimitărilor administrative şi terminologice ale acestui penitenciar, vezi studiului referitor la formaţiunea Dăeni.
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 67.
3. *Ibidem*, f. 70.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, dosar nepaginat.
5. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 74.
6. *Ibidem*, f. 75.
7. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 76.
8. Cifrele se referă la toate secţiile dependente de penitenciarul Ostrov.
9. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 76.

În perioada 1952-1967, aici au avut loc 45 de evadări, şapte deţinuţi înecându-se în anul 1955. În 1959 a izbucnit un incendiu care s-a soldat cu victime[1], iar în septembrie 1956, o epidemie de febră tifoidă a cuprins formaţiunile de la Grădina şi Piatra-Frecăţei[2]. Primii trei suspecţi de la Grădina au fost izolaţi şi internaţi la spitalul din Brăila. Apoi, boala şi-a făcut apariţia şi la Piatra-Frecăţei, unde s-au semnalat şapte suspecţi. Epidemia s-a extins la alţi şapte deţinuţi de la Grădina, apoi, doar în două zile, 12-13 septembrie, la cele două colonii au apărut alte 11 cazuri. Pe 24 septembrie 1956, în spitalele din Brăila şi Galaţi erau internaţi 35 de bolnavi de febră tifoidă[3]. Comisia de anchetă alcătuită din însuşi directorul DGPCM, Vasile Lixandru, şi şeful Serviciului Sanitar, doctor Mircea Moscu, a stabilit că epidemia a izbucnit din cauza apei consumate. Deţinuţii mâncau hrana gătită cu apă din Dunăre, fără ca aceasta să fie filtrată sau sterilizată. Apa de băut era luată tot din Dunăre. Soluţiile propuse pentru prevenirea unei noi epidemii vizau igienizarea consumului de apă, dezinfectarea şi dezinsecţia coloniilor, vaccinarea antitifică a deţinuţilor şi a cadrelor din lagăre. Lipsa unui medic rezident în colonii agrava starea medicală a populaţiei din zonă; de aceea, s-a propus delegarea unui absolvent de medicină la coloniile din Deltă[4]. Una dintre soluţiile adoptate de medicii deţinuţi pentru purificarea apei a constat în folosirea cloraminei ca dezinfectant[5]. Izolarea între ape a acestor colonii era un nou factor agravant; ca urmare, în timpul epidemiei, timp de şapte zile, echipa de medici nu a putut lua legătura cu nimeni din afara coloniei de la Piatra-Frecăţei, pentru că liniile telefonice erau defecte, iar drumurile impracticabile[6]. Cauzele care au declanşat această epidemie sunt elocvente pentru condiţiile în care îşi ispăşeau pedepsele deţinuţii închişi în lagărele din Delta Dunării. Lipsa unor norme minime de igienă, a unor cadre specializate în acordarea primului ajutor, prepararea improprie a hranei, servirea ei în vase murdare nu puteau avea alte urmări.

Abuzurile de la Ostrov

Regimul de detenţie de la Ostrov era renumit şi pentru tratamentul inuman aplicat. Despre locotenentul-major Pavel Ion, comandant al formaţiunii între 1952 şi 1953, s-au păstrat cele mai numeroase şi sumbre amintiri[7]. O astfel de mărturie, este declaraţia miliţianului Florean Fetea: „Locotenentul-major Pavel I[on] a luat în primire doi deţinuţi în biroul grefă, şi când au fost scoşi s-a observat că erau bătuţi grav. Din biroul grefă au fost introduşi într-o cameră alături de grajd, unde au fost luaţi din nou la bătaie de Pavel I[on]. Aici au fost bătuţi în mod barbar cu o curea de ventilator până şi-au făcut nevoile pe ei, în urma cărui fapt au devenit inapţi de muncă pentru o perioadă de timp"[8].

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 77.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 11/1957, f. 94.
3. *Ibidem*, f. 93.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 11/1957, f. 92.
5. Doru Novacovici, *op. cit.*, *passim*.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 11/1957, f. 92.
7. Numeroase surse de arhivă sau memorialistice îl indică drept comandant la Salcia pentru această perioadă. A se vedea studiul referitor la colonia Dăeni.
8. Declaraţia miliţianului Florian Fetea, 21 aprilie 1955 (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 19, vol. VI, f. 33).

Pavel Ioan s-a născut la 7 septembrie 1925, în comuna Beştepe (Tulcea), a absolvit patru clase primare şi patru clase la Şcoala de Arte şi Meserii, calificându-se în meseria de tâmplar. În timpul cât s-a aflat la conducerea coloniei, deţinuţii erau bătuţi, fără nici o justificare, cu ranga de fier, cazmaua, lopata sau cravaşa.

De asemenea, s-au păstrat informaţii despre : asasinate prin împuşcare ; introducerea deţinuţilor dezbrăcaţi în carcere, pe timpul iernii ; obligarea deţinuţilor de a intra în apă până la brâu pentru a tăia stuf şi papură, chiar şi iarna ; alergarea deţinuţilor de către supraveghetorii călare şi călcarea lor sub copitele cailor ; scoaterea deţinuţilor la muncă, iarna, dezbrăcaţi şi pedeapsa de a sta în apa îngheţată ore în şir ; expunerea deţinuţilor dezbrăcaţi, legaţi de mâini şi de picioare, pentru a fi muşcaţi de ţânţari ; îngroparea de vii a unor deţinuţi. Toate aceste torturi aplicate unor oameni epuizaţi de muncă şi subalimentaţi au dus la decesul multora dintre ei, alţii rămânând cu sechele pe viaţă. Grozăvia pedepselor nu se limita doar la deţinuţii vii: se practica şi profanarea cadavrelor. Acestea, „neînhumate timp îndelungat, roase de şobolani, erau chiar introduse în carceră, sub pretextul că torturile n-au fost îndeajuns de aspre"[1]. Ca urmare a torturilor, între iunie 1952 şi martie 1953 au decedat 63 de deţinuţi[2].

Pe baza unor sesizări şi a ratei mari a mortalităţii, procuratura din Măcin şi apoi cea din Galaţi au demarat anchete care au durat până în februarie 1954[3]. Investigaţiile au identificat mai multe acuzaţii de care se făcea vinovată conducerea lagărelor dependente de Ostrov : „instigare la omor prin torturi urmate de executare", „crimă de omor prin torturi", „abuz în serviciu", „profanare de cadavre" şi „vătămare gravă a integrităţii corporale"[4].

La procesul intentat în 1955 lui Pavel Ion şi altor şase învinuiţi, acesta a fost condamnat la muncă silnică pe viaţă, însă în 1957 a fost eliberat prin Decretul nr. 403[5]. Perioada petrecută în detenţie a fost considerată ca vechime neîntreruptă în muncă, iar pentru cei doi ani de închisoare i s-a acordat o sumă de bani echivalentă salariului pe

1. ASRI, fond Documentar, dosar nr. 10844, vol. I, ff. 1-3.
2. În perioada iunie 1952-martie 1953 la Salcia au decedat: Constantin Aron, Dumitru Burlacu, Cornel Băican, Bogdan Iordache, Dumitru Cosma, Ion Costică, Ion Câmpeanu, Ladislau Ciont, Constantin Corseu, Iosif Demeter, Ion Burcea, Gheorghe Bîrlădeanu, Simion Ciosnar, Vasile Dovleac, Carol Deac, Ghiţă Damian, Nicolae Dache, Vasile Folea, Florian Fit, Ezachel Gaina, Marin Ganea, Ştefan Gyongyosi, Sotir Georgescu, Alexandru Hîlcu, Grigore Gureanu, Martin Laszlo, Dionisie Luna, Constantin Leonida, Ştefan Matei, Petre Mihăiescu, Iacob Mantasca, Vasile Nincu, Dumitru Pînzaru, Vasile Pascal, Iorgu Pană, Nicolae Petrof, Ion Pătrulescu, Zaharia Pop, Vasile Radu, Dumitru Ristea, Anton Ranacu, Ion Scarlat, Tudor Stoian, Aurel Tănase, Tofan Varlam, Constantin Zeciu, Ion Ciufu, Carol Knal, Vasile Ciurea, Ioan Găvan, Ion Stănciulescu, Erast Tcaciuc, Vasile Anghel, Tudor Primenescu, Gheorghe Resbel, Ion Stoian, Alexandru Sabu, Stelian Domiţianu, Gheorghe Mosoiu, Florea Pintilescu, Marin Pană, Gheorghe Corbu, Petre F. Bradea. („Tabel cuprinzând deţinuţii care au decedat la Colonia Salcia în perioada iunie 1952-1953", ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 54, vol. III, ff. 15-19).
3. Monica Grigore, Oana Ionel, „Colonia-penitenciar Salcia: victime şi călăi", în Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, *Arhivele Securităţii*, Editura ProHistoria, Bucureşti, 2002, p. 110.
4. Doina Jela, *Lexicolul negru*, *ed. cit.*, pp. 214-216.
5. *Ibidem*.

trei luni şi un concediu pentru refacere la una dintre casele de odihnă ale MAI[1]. Mai mult, la 17 octombrie 1957 a fost reîncadrat în MAI, împreună cu alţi 21 de condamnaţi pentru infracţiuni similare, fiind numit ofiţer de serviciu la penitenciarul Tecuci. În luna mai 1958 a fost transferat la penitenciarul Târgşor, iar la 30 aprilie 1959 a fost trecut în rezervă.

Conducerea penitenciarului

De la înfiinţare până în 1968, comandanţii penitenciarului Ostrov au fost: locotenent-major Pavel Ion (1952-1953), maior Dumitru Maxim (1953), maior Ioan Lascu (1953-1954), colonel Anton Ciobotaru (1954-1955), căpitan Florian Mihăescu (1955--1956), căpitan Anghel Vasilescu (1956-1957), căpitan Gheorghe Anton (1957-1962), locotenent-colonel Gheorghe Vulcu (1962-1967), locotenent-colonel Constantin Gaftea (1967-1968)[2].

Periprava

Formaţiunea 0830 Periprava era situată pe grindul Letea, în Delta Dunării, la 30 de km de punctul de vărsarea al braţului Chilia în Marea Neagră. Izolată de apele Dunării, Periprava avea cel mai apropiat vecin la 3 km, satul omonim, apoi la 8 km satul C.A. Rosetti, iar la 10 km satul Sfiştofca[3].

Iniţial, punct de lucru pentru recoltarea stufului şi secţie a formaţiunii Chilia, Periprava a fost înfiinţată ca unitate independentă pe 1 iulie 1957, prin Ordinul MAI cu numărul 2 394[4]. În urma înfiinţării au fost transferaţi de la Chilia 200 de deţinuţi, care au fost folosiţi pentru amenajarea baracamentelor şi a digurilor. Aceştia au fost cazaţi în corturi şi pe bacuri. Primele barăci au fost construite în anii 1958-1959 şi erau din paiantă, fără fundaţie şi acoperite cu stuf[5]. Colonia avea ca dependinţe o uzină electrică, grajduri, magazii, silozuri, bucătărie[6] şi era înconjurată de un gard de sârmă ghimpată înalt de 2,5 m. Perimetrul unităţii era de 720 m, iar suprafaţa de 18 000 m^2. Clădirea administrativă, dormitoarele cadrelor şi corpul de gardă se aflau în partea de sud-est a formaţiunii[7].

La Periprava, deţinuţii au fost folosiţi la construirea digului, defrişarea stufului, desţelenirea terenului din zonă, creşterea animalelor într-o fermă zootehnică aflată în subordinea unităţii[8], dar şi la construirea unei şosele cu o lungime de 2,5 km, care urma să devină cale de acces către colonie[9]. În urma acestor lucrări a fost obţinută o suprafaţă de teren arabil de aproximativ 2 167 ha, cultivată cu porumb, orz, ovăz şi lucernă. De asemenea, formaţiunea mai avea în administrare 82 ha de viţă-de-vie.

1. Doina Jela, *Lexiconul negru*, *ed. cit.*, pp. 214-216.
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 78.
3. *Ibidem*, f. 145.
4. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859/43, f. 4.
5. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 152.
6. *Ibidem*.
7. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859/43, ff. 4-5.
8. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 147.
9. Ministerul Justiţiei, Direcţia Generală a Penitenciarelor, *op. cit.*, p. 23.

Conform unui raport trimis, în 1967, de conducerea unității către DGP, producția medie obținută la ha era de 3 130 kg de ovăz, 2 400 kg de orz și 2 700 kg de porumb boabe stas. În ferma coloniei erau crescute, în același an, 10 000 de capete ovine, 2 000 de capete porcine și 700 de capete taurine[1]. Principalii beneficiari ai muncii deținuților erau IAS Chilia Veche și TAVS Tulcea[2]. Vara, deținuții erau folosiți în special la munci agricole și la creșterea animalelor, iar iarna lucrau la recoltarea stufului[3] din Deltă, exportat apoi în Germania Occidentală. Deținuții recrutați pentru această muncă erau internați pe bacuri[4]. După valurile de arestări declanșate de Securitate în 1958, efectivele Peripravei au crescut, la fel ca în toate celelalte locuri de detenție din România comunistă. Această creștere a numărului de deținuți a determinat înființarea unor secții dependente, Grind și Saivane[5], precum și a unor puncte de lucru pentru recoltarea stufului. Secția Grind era așezată la aproximativ 3 km sud-est de centrul formațiunii, în direcția comunei C.A. Rosetti și satul Sfiștofca, fiind formată din patru barăci. Fiecare baracă era împărțită în două dormitoare. Într-un dormitor se găseau între 50 și 70 de paturi. Numărul deținuților încarcerați la Grind era de aproximativ 500[6].

Tot în 1958, un document al Direcției Generale a Penitenciarelor propunea reorganizarea și reamenajarea coloniei pentru cazarea a 5 000-6 000 de deținuți politici[7], în acest scop urmând a fi cheltuite două milioane de lei. Propunerea nu a fost însă acceptată din cauza condițiilor grele de la Periprava: accesul pe apă era greoi, liniile telefonice și telegrafice în majoritatea timpului defecte, imposibilitatea cazării unui număr mare de trupe de pază, corespunzător noilor efective ale coloniei. Penitenciarul Poarta Albă îndeplinea mai ușor criteriile Direcției Generale a Penitenciarelor, motiv pentru care raportul îl propunea pe acesta pentru cazarea unui număr sporit de deținuți politici[8]. Terenurile Peripravei erau nisipoase, formate din aluviunile aduse de apele Dunării. Conform documentelor Direcției Generale a Penitenciarelor, în intervalul 1957-1964, la Periprava au fost încarcerați deținuți de drept comun cu pedepse de până la 25 de ani, condamnați politic și internați administrativ.

Inițial, colonia a fost o unitate concentrațională de drept comun. Reprofilarea ei s-a realizat în 1959. În acest an, deținuții de drept comun care se aflau încarcerați aici au fost mutați în alte formațiuni, iar în locul lor au fost aduși deținuți politici și internați administrativ. Astfel, între iunie și iulie 1959, au fost transferați la Salcia 1 549 de deținuți de drept comun. La Periprava au rămas numai 18 condamnați de drept comun, pentru a fi folosiți de către conducerea unității la munci în sectorul administrativ, fiind cazați separat de cei politici[9]. În lunile mai-iunie 1959, au fost aduși la

1. AANP, fond Pază și Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 147.
2. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859/43, f. 5.
3. AANP, fond Pază și Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 147.
4. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859/43, f. 33.
5. *Ibidem*, f. 2.
6. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1968, box 435, Item no. 2403/1962, f. 9.
7. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1962 bis, dosar nepaginat.
8. *Ibidem*.
9. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859/43, f. 7.

secţia Grind 782 de „contrarevoluţionari" cu pedepse cuprinse între 2 şi 10 ani inclusiv. Aceştia proveneau din penitenciarele Aiud, Gherla şi Constanţa. La centrul coloniei Periprava au fost aduşi, în iulie 1959, 1 132 de internaţi legionari, originari din zona Craiovei[1], ca o consecinţă a Decretului nr. 89 din 17 februarie 1958 de înfiinţare a locurilor de muncă obligatorii. Conform acestui decret, erau internate în locurile de muncă obligatorii toate persoanele care, prin faptele sau manifestările lor, „primejduiesc ordinea în stat, dacă acestea nu constituie infracţiuni"[2].

În septembrie 1959, 664 de „deţinuţi contrarevoluţionari" de la secţia Grind au fost transferaţi la colonia Salcia în urma hotărârii ministrului locţiitor de Interne, Mureşan. Dintre aceştia, 114 au fost eliberaţi în baza Decretului nr. 315 al Marii Adunări Naţionale. În locul lor au fost aduşi la Grind 139 de internaţi şi 16 condamnaţi cu pedepse cuprinse între 7 şi 20 de ani de închisoare[3].

Numărul deţinuţilor închişi în această formaţiune variază în funcţie de an şi de transferurile de la o colonie la alta. În august 1957, Periprava avea un efectiv 2 040 de deţinuţi, iar în mai 1959, acesta era de 1 800[4]. În 1962, numărul de deţinuţi din această colonie era de 3 255, dintre aceştia 709 fiind internaţi administrativ, 1 800 condamnaţi „contrarevoluţionari", iar 746 condamnaţi drept comun[5]. Conform altor surse, la Periprava au fost închişi, între 1 august 1957 şi 30 decembrie 1957, peste 5 000 de deţinuţi[6]. După categoria din care aceştia făceau parte, în perioada 1957-1959 au predominat cei de drept comun, iar între 1959 şi 1964 ponderea cea mai mare au avut-o cei politici, internaţi şi condamnaţi. În rapoartele trimise în 1967 de comandantul unităţii către DGP se menţionează că, în urma reprofilării coloniei, în mai 1959, „efectivele de deţinuţi internaţi CR au variat de la 514, în iulie 1959, la 1 380 în 1964, iar cei condamnaţi pentru activitate CR au fost, în mai 1959, în număr de 645, efectiv ce a crescut, până în 1964, la 940 de deţinuţi"[7]. După eliberarea deţinuţilor politici în urma decretelor din 1964, penitenciarul a fost repopulat cu deţinuţi de drept comun. În 1971, Periprava era secţie a penitenciarului Tulcea, iar în 1974 colonia de muncă a fost desfiinţată[8]. Paza deţinuţilor din această unitate era asigurată de 400 de cadre, militari

1. Ministerul Justiţiei, Direcţia Generală a Penitenciarelor, *op. cit.*, p. 23.
2. În Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 282/1958, emisă în baza Decretului nr. 89/17 februarie 1959, erau specificate categoriile de persoane care puteau fi internate în locurile de muncă obligatorii: „foştii legionari care au avut funcţii de la şef de garnizoană inclusiv [...]; foştii legionari care, la expirarea unei pedepse privative de liberate, mai prezintă un pericol pentru securitatea statului; foştii legionari care, prin faptele sau manifestările lor, primejduiesc sau încearcă să primejduiască ordinea în stat, dacă acestea nu constituie infracţiuni; elementele care, prin faptele sau manifestările lor primejduiesc sau încearcă să primejduiască ordinea în stat, dacă acestea nu constituie infracţiuni" (CNSAS, *Securitatea. Structuri/Cadre şi metode (1948-1967). Documente inedite din arhivele secrete ale comunismului*, vol. II, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2006, p. 271).
3. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859/43, f. 8.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 153
5. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859/43, f. 130.
6. Ministerul Justiţiei, Direcţia Generală a Penitenciarelor, *op. cit.*, p. 24.
7. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 153.
8. Ministerul Justiţiei, Direcţia Generală a Penitenciarelor, *op. cit.*, p. 24.

în termen din trupele de Securitate ale MAI[1]. În ciuda vigilenţei acestora, între 1957 şi 1964 din colonie au evadat 11 deţinuţi[2], doi dintre aceştia fiind împuşcaţi mortal[3].

Conducerea formaţiunii

Conducerea formaţiunii Periprava a fost asigurată de următorii ofiţeri: locotenent-colonel Dumitru Condurache (august 1957-septembrie 1960), maior Ion Ficior (octombrie 1960-septembrie 1963), căpitan Nicolae Cristea (noiembrie 1964-decembrie 1967).

Maiorul Ion Ficior a rămas în amintirea deţinuţilor ca un om de o cruzime bestială. Fost comandant şi la Poarta Albă în 1954, Ficior era născut în 1928 în Cucerdea, lângă Târnăveni. După el, deţinuţii nu aveau „dreptul decât la soare şi la aer"[4]. Din cauza hranei precare pe care o primeau în colonie, foamea era endemică la Periprava, motiv pentru care unii deţinuţi mestecau boabe de porumb crud de pe câmp. Cei care încălcau interdicţiile comandantului de a consuma plantele pe care le îngrijeau sau care nu realizau normele zilnice erau aspru pedepsiţi de maiorul Ficior în cadrul unui „tribunal" special „instituit". „Procesul" era urmat de bătaie[5]. Conform altor relatări, Ficior obişnuia să treacă cu calul peste trupurile deţinuţilor[6]. În 1977, Ficior era locotenent-colonel, făcând parte din conducerea penitenciarului Jilava. Iată descrierea unui „proces" desfăşurat la Periprava. Deţinuţii care urmau să fie pedepsiţi erau aliniaţi în faţa unei barăci. În acest timp, ochii le erau acoperiţi cu ochelari cu

1. Ministerul Justiţiei, Direcţia Generală a Penitenciarelor, *op. cit.*, p. 23.
2. Dintre evadări, cea mai spectaculoasă este acea a deţinutului Gheorghe Scurtu, care a fugit pe 19 iunie 1962. Conform lui Florin Constantin Pavlovici, fost deţinut politic în această colonie, motivul evadării l-a reprezentat întâlnirea pe care Scurtu trebuia să o aibă cu prietena sa de naţionalitate germană. Această întâlnire urma să aibă loc în fosta Republică Federală a Germaniei. Cei doi îndrăgostiţi stabiliseră ora, ziua, luna şi oraşul în care urmau să se revadă, dar fără a stabili şi anul. Înainte de arestare, Scurtu a lucrat ca salvamar în Constanţa şi, împreună cu un prieten, a hotărât să înoate până la un vapor străin, ancorat la câţiva kilometri de ţărm, unde îi aştepta o frânghie în apă. Aceasta fusese lăsată de un marinar de pe vapor, astfel încât cei doi temerari să se cţere pe ea. Fiind un bun sportiv, Scurtu s-a cţrat pe frânghie şi a urcat la bordul navei, dar prietenul său nu a reuşit. După mai multe încercări eşuate, cei doi au decis să se întoarcă la ţărm, unde au dat peste un grănicer, care, „pe jumătate adormit şi speriat de moarte de apariţia inamicului direct din spuma mării, a apăsat pe trăgaci şi a dat alarma". Gheorghe Scurtu a fost condamnat la 10 ani închisoare pentru tentativă de trecere frauduloasă a frontierei. După condamnare, a ajuns la Gherla şi, de acolo, condamnat pentru rebeliune împreună cu alţi frontierişti care s-au revoltat în 1958 împotriva regimului inuman din acest penitenciar, a fost trimis la Periprava. Ajuns pe un bac al coloniei, a hotărât să mai încerce o dată să ajungă în Germania Federală. Într-una din zile s-a aruncat în apă cu gândul la iubita sa şi cu speranţa că vor ajunge să se revadă. Scurtu a înotat înspre URRS, ajungând în oraşul Vâlcov, de unde şi-a continuat drumul spre Germania. Noaptea mergea, iar ziua dormea. În cele din urmă, obosit, s-a culcat într-o colibă, unde a fost descoperit de câţiva ţărani care l-au predat oficialităţilor sovietice. După anchetă a fost repatriat autorităţilor române şi încarcerat, din nou, la penitenciarul Gherla (Florin Constantin Pavlovici, *op. cit.*, pp. 333-337).
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, ff. 153-154.
4. Doina Jela, *Lexicolul negru*, *ed. cit.*, p. 267.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*.

lentile negre. Deţinutul era invitat de către judecători, comandantul coloniei şi cadrele din subordine să intre în sala de judecată. Ajuns în faţa completului de judecată, deţinutul era întrebat de către unul dintre judecători: „Cu care mână ai rupt porumbul? Deţinutul Czank Iosif din Arad a răspuns: «Cu amândouă mâinile». «Judecătorul» de la masă, fără să mai puie alte întrebări, a dat semnalul, în tăcere, ridicând zece degete de la cele două mâini şi încă o dată o mână, cu cinci degete. Asta însemna că deţinutul a fost pedepsit cu 15 lovituri la ambele mâini şi 15 lovituri la tălpile goale"[1]. După „proces", deţinutul era introdus într-o cameră alăturată, unde se aflau mai mulţi gardieni care îl invitau să se aşeze pe un pat de consultaţie, în fapt o platformă de scânduri acoperită cu o pătură. Supliciul începea după ce deţinutul se aşeza pe pat.

> Îmi ziseră, încurajator, să îmbrăţişez patul, iar picioarele mi le-au aşezat pe ceva moale, de care au fost blocate tălpile pe care le-am simţit atârnate în gol. Cu corpul întins pe burtă, primii indicaţia: „Dacă numeri corect, frumos, nu te vom lovi aşa de tare. Şi executorii şi-au început activitatea, zicând: „Gata, numără!". Nici nu am avut timp să mă concentrez asupra vreunei decizii, că au şi urmat loviturile asupra mea. Cădeau loviturile ca grindina, din toate unghiurile, pe întreg spatele meu, de la cap până la picioare, fără să pot raţiona ce se întâmpla cu mine. În fiecare secundă încasam 6-8 lovituri. Era ceva de nedescris, halucinant, de parcă mă ridicam în aer cu masă cu tot[2].

Din cauza condiţiilor inumane din această colonie (foame, frig, bătăi zilnice) şi a normelor de lucru imposibil de realizat chiar şi pentru muncitorii de profesie, numărul deceselor de aici era foarte mare. Potrivit mărturiilor unor foşti deţinuţi, la Periprava mureau în fiecare noapte câte doi, trei deţinuţi, care erau abandonaţi pe puntea bacului câteva zile, până ce numărul lor ajungea la cinci, şase. După ce se îndeplinea această normă la decese, deţinuţii erau îngropaţi de către gardieni în gropi comune[3].

Piatra-Frecăţei

Secţie a penitenciarului Ostrov, Piatra-Frecăţei[4] era situată pe teritoriul comunei Ostrov, pe malul drept al Dunării, la km 64, fiind înconjurată de un gard de sârmă ghimpată montată pe stâlpi din beton, în partea din faţă a formaţiunii, şi de lemn, în partea posterioară[5]. Imobilele din incintă erau barăci din paiantă şi chirpici, acoperite cu papură şi stuf, care serveau la adăpostirea deţinuţilor şi pentru nevoile administraţiei[6]. Încălzirea se făcea cu lemne care alimentau sobele de cărămidă din barăci[7]. În 1959, clădirile au fost reconstruite din cărămidă şi acoperite cu carton asfaltat[8]. După refacere, secţia Piatra-Frecăţei putea încarcera în jur de 250 de deţinuţi[9].

---

1. Iosif Corpaş, *op. cit.*, p. 72.
2. *Ibidem*, p. 73.
3. Doru Novacovici, *op. cit.*, p. 98.
4. Pentru amănunte privind teritoriul administrativ al coloniei, vezi studiile referitoare la Dăeni şi Ostrov.
5. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 65.
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*.
8. *Ibidem*, f. 75.
9. *Ibidem*.

Colonia de muncă de la Piatra-Frecăţei a fost înfiinţată prin Ordinul MAI nr. 0031715 din 1 noiembrie 1952, pentru a deservi nevoile gospodăriei colective Salcia. Forţa de muncă era asigurată de „braţe speciale", aceasta fiind denumirea uzuală a deţinuţilor politici în documentele Direcţiei Generale a Penitenciarelor[1]. Deţinuţii munceau la tăiat stuf, pietruirea drumurilor şi la diferite lucrări agricole.

Conducerea coloniei

Comandanţii secţiei Piatra-Frecăţei au fost: locotenent-major Lazăr Mesaroş (1953--1954), locotenent Mihai Chetraru (1954-1955), maior Gheorghe Botezatu (1955-1956), locotenent-major Ioan Lefter (1956), căpitan Ilie Pavel (1956-1957), locotenent-major Dumitru Nedelcu (1957-1959), căpitan Dumitru Malangeanu (1960-1961), căpitan Constantin Ene (1961-1966)[2].

Salcia

Iniţial secţie a penitenciarului Ostrov, colonia Salcia[3] era situată pe raza comunei Dăeni, pe malul stâng al Dunării, la km 71 şi la 2 km de satul Agaua. A fost înfiinţată pe 1 aprilie 1952, în baza Ordinului MAI nr. 0031715/1952[4]. În 1956, secţia Salcia a trecut în subordinea formaţiunii 0957 Dăeni[5]. MAI a preluat terenurile agricole ale viitoarei colonii Salcia de la Ministerul Agriculturii, care nu avea suficiente braţe de muncă pentru executarea lucrărilor[6]. După aducerea deţinuţilor în colonie, în 1954 veniturile acesteia au ajuns să fie excedentare[7].

Colonia era împrejmuită de două garduri de sârmă ghimpată, înalte de 2,5 m, fixată pe stâlpi de beton plasaţi din doi în doi metri; distanţa dintre cele două garduri era de 4 m[8]. În incintă se aflau imobile care serveau drept dormitoare pentru deţinuţi, bucătărie, spital, baie, clădiri administrative şi ateliere. Camerele erau încălzite cu sobe de teracotă. Iniţial, aceste clădiri au fost construite din paiantă şi chirpici şi acoperite cu stuf sau papură[9]. Din cauza materialelor uşor inflamabile, pe 14 septembrie 1959 a luat foc acoperişul spitalului de la Salcia[10]. Documentul nu a înregistrat şi numărul de victime. Nu neapărat ca o consecinţă a acestui incendiu, dar în conformitate cu planul de investiţii al Direcţiei Generale a Penitenciarelor, în 1959 imobilele de la Salcia au fost refăcute din materiale mai rezistente[11]. Spitalul de la Salcia avea o capacitate de 500 de locuri şi era format din două dormitoare pentru

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 75.
2. *Ibidem*, f. 78.
3. Pentru detalii asupra delimitării administrative a teritoriului coloniei, vezi studiul referitor la formaţiunea Dăeni.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 70.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, dosar nepaginat.
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*.
8. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 70.
9. *Ibidem*.
10. *Ibidem*, f. 72.
11. *Ibidem*.

internaţi, o sală de operaţii, o cameră în care funcţiona farmacia, un cabinet stomatologic şi bucătăria spitalului. Personalul medical era format din: un plutonier sanitar, care era „directorul spitalului", şase medici deţinuţi şi câţiva infirmieri aleşi dintre deţinuţi[1]. În amintirea foştilor deţinuţi, colonia de la Salcia apărea, la prima vedere, ca o fermă părăsită,

> doar gardul dublu de sârmă ghimpată şi miradoarele de la colţuri, cu santinele înarmate până-n dinţi - pistoale automate, puşti-mitraliere, baionete, binocluri - îţi aminteau că *organele* veghează. [...] Pe latura din stânga, izolată tot printr-un gard de sârmă, se afla infirmeria, [...] între bucătărie şi sacaua cu apă (două butoaie cu apă) alte două construcţii absolut necesare unui trai de lagăr civilizat: izolatorul şi latrina. Pe cât de solidă prima, pe atât de şubredă a doua. În mijlocul atâtor acareturi, un teren viran, presărat cu nisip... platoul de adunare[2].

Dormitoarele de la Salcia „aveau aspect de crescătorie de iepuri, paturi suprapuse, doi într-un singur pat, şi înghesuială pe intervale. Se dormea pe o singură parte a corpului"[3]. „Aerul din dormitoare era irespirabil peste noapte, geamurile erau obligatoriu închise; în plus, atâtea respiraţii, hainele ude şi urât mirositoare şi tinetele neacoperite completau tabloul"[4].

Cei încarceraţi aici erau deţinuţi de drept comun, cu pedepse de până la 25 de ani, şi persoane închise pentru infracţiuni politice, mai ales în perioada 1960-1964[5]. Deţinuţii de drept comun erau separaţi de cei politici printr-un nou gard de sârmă ghimpată, având drept la vorbitor cu familia, pachet cu alimente şi bani pentru munca prestată[6]. În urma creşterii efectivelor de deţinuţi, Direcţia Generală a Penitenciarelor a luat măsura angajării de noi cadre pentru pază. Astfel, în 1959 au fost transferaţi trei plutonieri de la penitenciarele Rahova, Constanţa şi Arad[7].

Scopul înfiinţării coloniei de la Salcia a fost acela de a ridica un dig care să permită protejarea Marii Bălţi a Brăilei de inundaţiile apelor Dunării, pentru a se putea practica agricultură pe aceste terenuri. Pe lângă lucrările agricole, la Salcia deţinuţii se ocupau de creşterea animalelor, recoltarea stufului şi a papurii[8], însă cea mai grea muncă era construirea digului către satul Agaua şi lagărul Stoeneşti cu scopul unei joncţiuni[9]. Norma de săpat era de 3 m^3/zi/om, dislocarea pământului se făcea cu târnăcopul sau cazmaua, iar pământul era cărat cu roaba[10]. Pe măsură ce săpăturile se adânceau, munca de transport a pământului era mai dificilă, necesitând mai mult efort din partea muncitorilor.

---

1. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1968, box 435, Item no. 2073/1961, f. 50.
2. Florin Constantin Pavlovici, *op. cit.*, p. 76.
3. Iosif Corpaş, *op. cit.*, p. 97.
4. *Ibidem*, p. 98.
5. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 71.
6. Iosif Corpaş, *op. cit.*, p. 89.
7. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1959, dosar nepaginat.
8. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, dosar nepaginat.
9. Florin Constantin Pavlovici, *op. cit.*, p. 78.
10. *Ibidem*.

Abuzurile de la Salcia

Normele erau imposibil de realizat chiar şi pentru lucrătorii specializaţi, cu atât mai mult pentru oameni care stăteau închişi de ani buni şi hrăniţi la limita subzistenţei. Neîndeplinirea normelor zilnice era pedepsită dur de administraţie, prin ceea ce foştii colonişti au numit „bătaia organizată"[1]. La sfârşitul zilei, contravenienţii se aliniau la uşa comandantului aşteptând loviturile de pedeapsă: „ţi se aşternea pe fund un cearşaf ud, ca să se evite spargerea vaselor de sânge, după care începeau loviturile. Număratul şi ţipetele de durere erau contribuţia personală la acest supliciu..."[2].

La Salcia, torturile nu se opreau aici. Ancheta procuraturii Galaţi din 1954 a evidenţiat nenumărate cazuri de violenţă şi chiar decese în urma tratamentelor aplicate. Medicul coloniei, deţinutul Nicolae Rizea, relata despre mai multe cazuri pentru care nu mai putuse face nimic: „Am îngrijit două zile pe Ciont Ladislau şi am constatat că prezenta grave echimoze şi traumatisme. Coapsa dreaptă era tumefiată... prin palpare am constatat deformarea ficatului. După deces nu i s-a făcut autopsie"[3]. Ladislau Ciont era originar din Sângiorgiu de Pădure (Mureş) şi era condamnat la un an pentru furt de lemne din codru[4].

În cazul deţinutului Vasile Ciurea din Caracal, ţăran condamnat la opt luni pentru „sabotaj", autopsia medicului Rizea a scos la iveală „o hemoragie cerebrală abundentă cauzată de traume forte în regiunea temporală şi împrejurul foselor orbitale. [...] S-a constatat că deţinutul a murit în urma bătăii şi [i] s-a pus alt diagnostic, mi se pare miocardită"[5].

Brutalitatea administraţiei mergea până la a pedepsi cu izolarea în carceră chiar şi morţii. „Deţinutul Cozma, după ce a murit, a fost introdus în carceră de către locotenent [Ioan] Popa, deoarece, în timpul vieţii, nu făcuse carceră. Dimineaţa, când deţinutul a fost scos din carceră, s-a constatat că şobolanii îi mâncaseră urechile, nasul şi organul genital"[6].

Toate aceste abuzuri au ieşit la iveală cu ocazia investigaţiilor din 1954, însă cadrele care s-au făcut vinovate, deşi au fost condamnate prin sentinţa nr. 1082 din 1955, au fost graţiate în 1957, prin ordinul generalului Gheorghe Pintilie, fiind reîncadraţi în MAI; perioada de detenţie li s-a recunoscut ca vechime în muncă[7].

Chiar şi după anchetele din 1954, administraţia coloniei Salcia nu a renunţat la metodele brutale. Munca susţinută, uneori între 12 şi 14 ore pe zi[8], hrana insuficientă, lipsa oricărei îngrijiri medicale şi bătăile violente au sporit alarmant numărul deceselor. În perioada noiembrie-decembrie 1959, la Salcia au murit „cam 60 de oameni pe

1. Florin Constantin Pavlovici, *op. cit.*, p. 82.
2. *Ibidem.*
3. Monica Grigore, Oana Ionel, *op. cit.*, p. 115.
4. *Ibidem.*
5. *Ibidem*, p. 116.
6. *Ibidem.*
7. *Ibidem*, p. 112.
8. Florin Constantin Pavlovici, *op. cit.*, p. 78.

lună, adică 15 pe săptămână, doi pe zi"[1], majoritatea bărbaţi cu vârsta de „până în 50 de ani, consideraţi sănătoşi şi apţi de muncă de comisiile Ministerului de Interne"[2]. Sicriele decedaţilor erau confecţionate din scândurelele cutiilor de marmeladă, în dreptul pieptului fiind lăsată o gaură prin care un „reprezentant" al administraţiei înfigea un piron pentru a se convinge că decedatul „nu simulează"[3].

Un alt episod elocvent pentru lipsa oricărui respect din partea cadrelor coloniei faţă de viaţa deţinuţilor închişi s-a petrecut în timpul inundaţiilor din Balta Brăilei. În martie 1956, apele Dunării crescuseră în urma ploilor abundente, ameninţând să dărâme digul. Inventarul cu bunurile coloniei conţinea maşini agricole, materiale de construcţii, cereale, toate fiind înpresurate de ape[4]. Conducerea coloniei Salcia a luat hotărârea ca deţinuţii să umple saci cu nisip pentru stăvilirea apelor, pe care să îi spijine cu propriile trupuri. Timp de 14 zile deţinuţii au muncit fără întrerupere în condiţii de ger, lapoviţă şi ninsoare, efortul depus fiind suficient pentru „salvarea bunurilor poporului"[5]. Totuşi, pe alocuri, rezistenţa opusă de corpurile deţinuţilor nu a putut împiedica prăbuşirea pământului unii dintre ei rămânând îngropaţi de vii. Anchetele ulterioare nu au indicat numărul exact al deceselor, însă 21 de ofiţeri şi 14 brigadieri au fost judecaţi pentru neglijenţă în serviciu, fiind condamnaţi la executarea unor pedepse minime[6].

Un colonist de la Salcia relata următoarele cu privire la regimul alimentar : „Mâncare : puţină, ca alimente de bază primeam cartofi, arpacaş, fasole, varză. Printre acestea, legume variate şi foarte puţine făinoase. Vorbind de carne, nu era stabilită o raţie de persoană. Carnea se tăia după ce se fierbea şi o primeam amestecată în fiertură, la nimereală. Puteai să primeşti câteva bucăţi sau nici una...."[7]. După alte mărturii, hrana la Salcia era alcătuită din ciorbă de gogonele fierte în apa Dunării, 250 g de pâine pe zi şi 30 g de marmeladă[8]. Când pâinea nu ajungea în lagăr, era înlocuită cu mămăligă, 200 g de om[9].

Depozitarea necorespunzătoare a unei mari cantităţi de ceapă a dus la alterarea acesteia. Pentru a nu fi acuzată că „risipeşte munca poporului", administraţia a hotărât hrănirea deţinuţilor cu ciorbă din ceapă alterată. Consecinţa a fost declanşarea unei enterocolite generale[10] care a slăbit şi mai mult starea fizică a deţinuţilor.

O particularitate a coloniei Salcia era folosirea câinilor-lupi pentru pază. Câinii aveau adăposturi mai bune decât deţinuţii : erau zilnic periaţi, plimbaţi, aveau o raţie de 1 kg de carne pe zi şi erau dresaţi să doboare la pământ pe purtătorul uniformei vărgate, sfâşiind trupul celui atacat[11]. Deţinuţii de la Salcia au cunoscut şi percheziţiile

1. Florin Constantin Pavlovici, *op. cit.*, p. 78.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*, p. 116.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, dosar nepaginat.
5. *Ibidem*.
6. Florin Constantin Pavlovici, *op. cit.*, p. 122.
7. Iosif Corpaş, *op. cit.*, p. 97.
8. *Ibidem*, pp. 95, 156.
9. Florin Constantin Pavlovici, *op. cit.*, p. 163.
10. *Ibidem*, p. 107.
11. *Ibidem*, p. 142.

inopinate ale administraţiei pentru depistarea „obiectelor interzise" : capete de creion sau doar mine, hârtii, ace, aţă de cusut, cuţitaşe. Sergenţii „răscoleau paiele din saltele şi perne, sfâşiau îmbrăcămintea, te căutau în gură, te pipăiau în anus"[1]. Pedeapsa pentru deţinerea unor asemenea obiecte era de cel puţin cinci zile de carceră.

Conducerea coloniei

Comandanţii formaţiunii au fost: locotenent-major Ion Dinu (1952-1956), locotenent-major Ion Lefter (1956-1957), locotenent Mihai Damian (1957-1959), căpitan Dumitru Malangeanu (1959-1960), căpitan Marin Nica (1960-1963), maior Vasile Coşeru (1963-1966), căpitan Ioan Troacă (1966-1968)[2].

Documentele Direcţiei Generale a Penitenciarelor au păstrat date şi despre cadrele coloniei. În septembrie 1955, caporalul Casapu a fost surprins în timp ce sustrăgea o pereche de indispensabili şi o cămaşă[3]. Caporalul Ion Manea, în timp ce avea misiunea de a escorta deţinuţii la punctul de lucru, s-a apucat să pescuiască în Dunăre şi a fost pedepsit cu opt zile de arest[4]. În august 1954, sergentul Boris Gâlceavă, şofer la depozitul MAI Brăila, era anchetat de Securitate după ce făcuse imprudenţa să viziteze un fost deţinut politic eliberat de la Salcia[5]. Spre deosebire de anii '80, când sergentul ar fi primit o mustrare sau s-ar fi încercat recrutarea lui ca informator, în anii '50 urmările unei asemenea vizite puteau ajunge chiar până la arestarea suspectului pentru pactizare cu „duşmanul de clasă".

Colonia Salcia a fost unul dintre cele mai dure locuri de exterminare prin muncă forţată a deţinuţilor politici. Munca neîntreruptă, hrana precară, lipsa oricărei îngrijiri medicale, violenţele împotriva deţinuţilor, la care se adăugau climatul aspru atât vara, cât mai ales iarna au dus la moartea unui mare număr de oameni. Mormintele celor decedaţi aici au rămas şi astăzi necunoscute.

Stoeneşti

Stoeneşti a fost una din foarte multele colonii care, în perioada comunistă, au împânzit de-o parte şi de alta, braţele Dunării (alături de Salcia, Strâmba, Giurgeni, Grădina şi aşa mai departe). După cum mărturiseşte doctorul Traian Neamţu[6] – un fost deţinut politic trecut pe la Stoeneşti –, aici se lucra la saivane.

> Deţinuţii dormeau în locurile amenajate pentru oi. Erau nişte condiţii deosebit de grele. Frig, curent, ploaie, mizerie, şoareci. Aceste condiţii au cauzat până la urmă multe boli. Unii deţinuţi mâncau, când prindeau, şerpi. Foamea era groaznică şi carnea de şarpe era un deliciu. Se mâncau, de asemenea, bulbi de papură, frunză de salcie, lucernă, porumb etc. Mulţi au făcut dizenterie şi au murit. Nu se poate descrie ce a fost acolo[7].

1. Florin Constantin Pavlovici, *op. cit.*, p. 188.
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 79.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, dosar nepaginat.
4. *Ibidem.*
5. *Ibidem.*
6. Andrei Popescu, „Închisoarea comunistă. Tristele amintiri ale unui fost deţinut politic" (interviu cu Traian Neamţu), accesibil online la adresa http : //www.epochtimes-romania.com (22.10.2007).
7. *Ibidem.*

Colonia Stoeneşti semăna cu aceea de la Periprava. Barăcile erau prost construite, aşa încât în ele pătrundea vântul. Loturile de deţinuţi închişi aici au transformat permanent aceste barăci pentru a face şederea cât mai suportabilă. În majoritatea acestor *cutii ale supravieţuirii*, existau paturi de fier, cele mai multe fără saltele, pe care se înghesuiau circa 100 de deţinuţi[1]. La Stoeneşti se practica *politica brigadierilor* – deţinuţi puşi în fruntea grupurilor de deţinuţi, aleşi, în general, de către oamenii administraţiei. Dintre aceştia – cel puţin până s-a desfiinţat funcţia de brigadier-şef –, unii au exagerat în poziţia pe care o deţineau şi s-au dovedit extrem de inumani. Acesta a fost şi cazul unui deţinut-brigadier pe nume Andreica: „el întrecea orice imaginaţie a omului: scotea pe deţinuţi dimineaţa pe frig în curte să facă educaţie fizică, educaţie militară, le ordona «drepţi» şi «târâş pe burtă». Când se ieşea pe poartă în ger, ordona deţinuţilor cadenţă de marş cu ridicarea clapelor de la căciuli. Nu ţinea seama de oboseala sau îmbolnăvirea deţinuţilor; cerea conducerii să aplice pedepse sau aplica chiar el lovirea deţinuţilor"[2].

În 1952 s-a înfiinţat penitenciarul Ostrov (formaţiunea 0957 Ostrov) prin Ordinul MAI nr. 0031715/1952. Iniţial avea doar trei secţii – Piatra-Frecăţei, Salcia, Grădina –, iar până în anul 1954, sediul Ostrovului a fost transferat la Salcia. Stoeneşti făcea parte dintr-un complex sistem de colonii, denumite generic „Salcia" (la rândul ei, Salcia era colonie de sine stătătoare): Stoeneşti, Grădina, Băndoiu, Strâmba, Piatra-Frecăţei. Din 1954, toate aceste secţii şi-au mutat sediul administrativ la penitenciarul-matcă Ostrov. La sfârşitul anilor '50, în colonia de muncă de la Stoeneşti erau internaţi aproximativ 2 000 de studenţi şi 1 400 de ţărani[3].

Ca urmare a evenimentelor din 1956 de la Budapesta, grupuri ale studenţimii româneşti din diferite oraşe au iniţiat anumite acţiuni cu vădit caracter anticomunist. Regimul de la Bucureşti a înăbuşit practic din faşă aceste intenţii de rebeliune, inspirate de ceea ce se întâmplase la Budapesta. Dar au existat ofiţeri ai diferitelor trupe comuniste de intervenţie care au refuzat să participe la reprimarea studenţilor. După unele surse, aceşti „dezertori" au fost internaţi în lagărele din Deltă, inclusiv la Stoeneşti, o parte dintre ei fiind chiar judecaţi sumar şi executaţi[4].

La sfârşitul lui august 1959, în urma unui curios decret de amnistie care lăsa eliberarea deţinuţilor la latitudinea MAI-ului, au plecat de la Stoeneşti între 500 şi 600 de ţărani arestaţi în timpul colectivizărilor forţate. Eliberările s-au prelungit până la începutul lunii septembrie. După o palidă încercare de reintroducere a pedepsei corporale pentru neîndeplinirea normei, atmosfera la Stoeneşti s-a relaxat pentru o scurtă perioadă (dar cauza era doar de lipsa de personal)[5]. La începutul anului 1960, când, în urma unui control al Securităţii, în Balta Brăilei bătaia s-a aplicat rar (rămâneau izolarea, interzicerea dreptului la pachet şi corespondenţă), la Stoeneşti

1. Iosif Corpaş, *op. cit.*, p. 110.
2. *Ibidem*, p. 111.
3. Ioan Ciupea, Stăncuţa Todea, *op. cit.*, p. 63.
4. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisoners of war, 1956-1969, box 435, Item no. 2431/1962, f. 18.
5. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisoners of war, 1956-1969, box 435, Item no. 2428/1962, f. 4.

regimul dur al detenţiei a continuat[1] pur şi simplu. Încetarea bătăii în toate aceste secţii (mai puţin la Stoeneşti) nu poate fi totuşi decât un element de speculaţie. Coincidenţa acelei vizite de la Bucureşti cu încetarea maltratării fizice poate fi interpretată în sensul unei decizii de la centru, al cărei înţeles ne scapă.

În anul 1962, conform Decretului nr. 89/17 februarie 1959 de instituire a locurilor de muncă obligatorii, cei internaţi în colonia Stoeneşti erau utilizaţi la construirea digurilor canalului de pe Dunăre. Conform lui Aurel Banciu, fost deţinut politic, numărul persoanelor decedate în această unitate concentraţionară din cauza regimului dur de detenţie (frig, foame, norme de lucru epuizante, bătăi zilnice, lipsa asistenţei medicale) s-a ridicat la câteva mii[2]. Paza celor care lucrau în condiţiile vitrege descrise mai sus era, la rândul ei, draconică ; erau folosiţi câini, dresaţi să-i atace pe deţinuţi. Din cauza epuizării, cei închişi aici nu reuşeau să respecte ritmul de lucru impus[3].

Regimul alimentar al celor care prestau muncă grea la Stoeneşti, la începutul anilor '60, era următorul : 300 g de pâine, marmeladă şi 250 g de cafea cu zahărul pus direct în cazane – dimineaţa ; 150 g de mămăligă şi un polonic de 800 g de mâncare sau 400 g de supă şi 400 g de mâncare sau 400 g de supă şi 600 g de mâncare – la prânz ; 10 g de mămăligă şi un polonic de 600 g mâncare – seara[44]. Acest mod de a distribui hrana nu spune însă foarte mult, deoarece el nu exprimă conţinutul caloric real. Au existat perioade cu alimentaţie bazată doar pe varză şi morcovi, alimente nule din punct de vedere caloric[5]. Condiţiile de înfometare au creat numeroase situaţii „speciale" : gardienii din colonii controlau alimentele şi sustrăgeau cantităţi mari pentru a le vinde. La fel, tot din stocurile pentru deţinuţi, gardienii de la Stoeneşti şi din alte colonii îşi întreţineau familiile[6]. Uneori, la cheremul sadic al gardienilor, deţinuţii înfometaţi erau duşi la bucătărie şi obligaţi să ingurgiteze 6 kg de iahnie de fasole şi 6 kg de mămăligă ; în urma acestui tratament, unii dintre ei au murit din cauza ocluziilor intestinale ori s-au îmbolnăvit grav[7]. În iarna dintre 1959 şi 1960, din pricina noroiului care făcea imposibilă inclusiv deplasarea tractoarelor, dar şi din cauza Dunării îngheţate, s-a sistat aprovizionarea. Rezultatul : zile întregi fără nici o fărâmă de mâncare, cu toate că deţinuţii erau scoşi la muncă chiar şi în aceste condiţii (în acea iarnă, doar la Periprava s-au paraşutat alimente, întrucât situaţia devenise critică)[8].

1. Alexandru Mihalcea, *Uranus-Gherla, via Salcia*, Editura Ex Ponto, Constanţa, 2005, p. 224.
2. Ioan Gavrilă Ogoranu, Lucia Baki (ed.), *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc*, accesibil online la adresa http : //www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/mart45_64/igavrila_ogoranu/brazii/default.asp.htm (12.07.2207).
3. *Ibidem*.
4. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisoners of war, 1956-1969, box 435, Item no. 2403/1962, f. 13.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*, f. 14.
8. *Ibidem*.

Conducerea coloniei

Sursele memorialistice şi documentele oficiale îi indică drept comandanţi ai coloniei Stoeneşti pe Iova (1960)[1] şi locotenentul-major Florea Petrescu (1961)[2]. Comportamentul violent al celor doi ofiţeri faţă de deţinuţi este evidenţiat atât de mărturiile fostelor victime ale acestora, cât şi de documentele DGPCM. Iova îi întâmpina pe „bandiţi" spunându-le că, în colonia Stoeneşti, toţi deţinuţii erau obligaţi să muncească, iar dacă refuzau, aveau să cunoască pe propria piele „disciplina administraţiei"[3]. În 1961, Iova a fost arestat şi judecat pentru falsificarea foilor de alimentaţie şi furt de alimente. Acestea apăreau în actele unităţii ca fiind distribuite deţinuţilor[4].

Căpitanul Petrescu participa personal la bătăile organizate care aveau loc la poarta lagărului, după întoarcerea deţinuţilor de la muncă. Conform mărturiei lui Doru Novacovici, fost deţinut politic, comandantul Petrescu avea obiceiul de a „mâna" brigăzile spre lagăr din brişcă, astfel încât „oamenii alergaţi şi mânaţi cu biciul, după o zi de muncă, ajungeau în colonie sleiţi de oboseală"[5]. Din ordinul lui, deţinuţii adventişti, care refuzau să lucreze sâmbăta, erau mereu „bătuţi crunt şi puşi în lanţuri"[6]. Abuzurile locotenentului-major Florea Petrescu erau cunoscute şi de conducerea Direcţiei Generale a Penitenciarelor şi Coloniilor de Muncă. Ministrul adjunct de Interne, general-locotenent Gheorghe Pintilie, era informat, prin nota-raport cu numărul 019770 din 5 iunie 1961, despre unele dintre „abuzurile cu privire la aplicarea de pedepse disciplinare" deţinuţilor din toate secţiile coloniei Ostrov, în special din secţia Stoeneşti. La această secţie, pedepsele corporale aplicate cu acordul comandantului formaţiunii Ostrov, căpitan Anton Gheorghe, au avut ca rezultat vătămarea integrităţii corporale a unor deţinuţi[7]. Astfel, deţinutul „contrarevoluţionar" Ion N. Zgură, în vârstă de 40 de ani, a fost lovit cu o vână de bou şi cu picioarele în cap de comandantul secţiei, locotenent-major Petrescu Florea, şi de sergentul-major Vasile Grecu, deoarece s-a certat cu şeful de cameră, deţinutul C. Vătăşoiu. În urma loviturilor primite, deţinutul a devenit inapt de muncă, „nu mai poate să vorbească, are tulburări în scris, nu are putere în mâna şi piciorul stâng, îi curge urechea dreaptă. În general, nu poate să meargă şi are tendinţa de a cădea spre stânga"[8]. În aceeaşi notă-raport este precizat un alt caz, cel al deţinutului Nicolae Petcu, condamnat la şase ani închisoare pentru agitaţie publică. Acesta, în ziua de 25 ianuarie 1961, a fost lovit cu parul de către plutonierul Dumitru Tătaru. În urma acestei agresiuni, deţinutul a fost diagnosticat cu traumatism cranio-cerebral având mâna şi piciorul stâng paralizate: „prezintă dureri de cap, ameţeli, insomnii". Totodată, se precizează că nu a existat „un motiv întemeiat care să justifice acţiunea de lovire şi că plutonierul Tătaru D[umitru], enervându-se

1. Iosif Corpaş, *op. cit.*, p. 109.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1961, f. 148; Doru Novacovici, *op. cit.*, pp. 120; 127-128.
3. Iosif Corpaş, *op. cit.*, p. 109.
4. Doina Jela, *Lexiconul negru, ed. cit.*, 147.
5. Doru Novacovici, *op. cit.*, p. 128.
6. *Ibidem.*
7. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1961, f. 148.
8. *Ibidem.*

s-a repezit «spre mulţimea de deţinuţi», lovindu-l pe primul din flanc, care s-a întâmplat să fie chiar Petcu S. Nicolae"[1]. În finalul notei-raport, directorul DGPCM îl informează pe ministrul adjunct de Interne despre măsurile luate în privinţa ofiţerilor şi subofiţerilor de penitenciare. Căpitanul Anton Gheorghe a fost pedepsit cu avertisment pentru că nu corespundea „pe deplin funcţiei ce îndeplineşte", locotenent-major Florea Petrescu a fost pedepsit cu 20 de zile de arest la garnizoană, retrogradat din funcţie şi mutat în altă unitate. Plutonierul Dumitru Tătaru şi sergentul-major Vasile Grecu au fost pedepsiţi cu câte 20 de zile de arest la garnizoană şi au fost mutaţi în alte unităţi. Victimele acestor torţionari se aflau, la data trimiterii acestui raport (5 iunie 1961), încarcerate în penitenciarul Gherla, unde aşteptau să fie internate pentru spitalizare şi asistenţă medicală de specialitate în spitalul Văcăreşti[2]. Foştii deţinuţi şi-l amintesc pe sergentul-major Grecu ca pe un „tip puternic, musculos şi cu un zâmbet bestial în colţul gurii"[3], care „toată ziua ordona, urla" şi „nu te lăsa nici un moment să te destinzi"[4]. Acesta intra în baraca deţinuţilor în toiul nopţii, forţând zăvoarele, trântind uşa, fluierând asurzitor şi înjurând în gura mare pentru a descoperi abateri de la regulament[5]. Conform doctorului Constantin Trifan, fost deţinut politic, Grecu „zbiera ca un apucat: «Bă, bandiţilor! Dacă nu bat 40 sau 50 de inşi până la prânz, nu pot să mănânc când vine nevasta-mea cu sufertaşul!» Şi se ţinea de cuvânt, uneori întrecând această normă"[6].

Vlădeni

Formaţiunea Vlădeni era situată în Câmpia Dunării, în partea de vest a comunei omonime, pe cursul superior al fluviului. Colonia de muncă de la Vlădeni se afla la 18 km de gara Feteşti, pe partea dreaptă a şoselei Feteşti-Vlădeni şi pe linia Feteşti--Făcăeni-Progresul-Vlădeni[7].

Formaţiunea a fost înfiinţată prin ordinul ministrului Afacerilor Interne, în 1958[8]. În subordinea acestei unităţi s-au aflat, pentru perioade scurte de timp, secţiile Giurgeni şi Călăraşi[9]. Deţinuţii aduşi aici au fost repartizaţi în cele patru sectoare de lucru ce alcătuiau complexul coloniei de muncă[10]. Fiecare sector de lucru cuprindea între 4 000 şi 5 000 de oameni[11]. Toate cele patru sectoare erau răspândite de-a lungul şantierelor: unul la Făcăeni, al doilea la punctul numit Km 6 de dig, al treilea la

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1961, f. 148.
2. *Ibidem*, f. 147.
3. Doina Jela, *Lexiconul negru*, *ed. cit.*, p. 132.
4. Iosif Corpoş, *op. cit.*, p. 109.
5. Florin Constantin Pavlovici, *op. cit.*, p. 172.
6. Doctor Constantin Trifan, „La Salcia – colonia morţii – am făcut chirurgie cu un cuţit de cizmărie", în *Memoria*, nr. 18, p. 35, *apud* Doina Jela, *Lexiconul negru*, *ed. cit.*, p. 132.
7. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1964, box 436, Item no. 2026/61, f. 5.
8. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 342.
9. *Ibidem*, f. 347.
10. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1964, box 436, Item no. 2026/61, f. 6.
11. *Ibidem*.

Chioara, chiar pe dig, şi al patrulea la Vlădeni[1]. În aceste sectoare, deţinuţii erau adăpostiţi fie în saivane cu barăci, fie în bacuri, la malul apei[2]. Conform DGP, formaţiunea Vlădeni era formată din şase dormitoare (barăci), cu o capacitate de 1 500 de deţinuţi, şi opt clădiri ale administraţiei, în care se aflau bucătăria, vorbitorul, magazia de armament, depozitul de materiale, garajele, atelierele şi birourile personalului[3]. Între 1958 şi 1967 au fost construite pentru cazarea cadrelor un număr de 56 de apartamente şi două blocuri a câte două etaje fiecare[4]. Sectoarele de lucru erau înconjurate cu sârmă, fiind păzite de 50-60 de soldaţi comandaţi de un locotenent-major şi un sergent sau un plutonier[5].

La început, deţinuţii aduşi aici au fost folosiţi la îndiguirea suprafeţelor de teren inundabile, situate de-a lungul braţului Borcea[6]. Acest dig a fost ridicat în întregime de către deţinuţi şi avea o înălţime de 8 m şi o lăţime de 20 m[7]. Această lucrare s-a făcut manual, deţinuţii cărând pământul cu roabele[8]. Ulterior, ei au fost folosiţi la lucrări de agricultură, construcţii şi zootehnie[9].

Conform datelor transmise în anul 1967 serviciului de secretariat al Direcţiei Generale a Penitenciarelor şi Coloniilor de Muncă de către comandantul formaţiunii, la Vlădeni au fost închişi, între 1958 şi 1967, numai deţinuţi de drept comun cu pedepse de la câteva luni la 25 de ani şi condamnaţi la muncă silnică pe viaţă[10], iar în secţia Giurgeni au fost încarceraţi deţinuţi politici[11]. Potrivit unui fost deţinut care s-a aflat în colonia de muncă de la Vlădeni încă din perioada când aceasta se construia, în aprilie 1957 aici „nu se mai făcea distincţie între deţinuţii de drept comun şi erau cu toţii amestecaţi la un loc. Îngrijirea medicală era rudimentară"[12]. În anul 1958, în această formaţiune erau cca 5 000 de deţinuţi, iar pe tot litoralul pe care se construia digul erau în jur de 30 000 de suflete[13].

Conform mărturiilor unei surse a postului de radio Europa Liberă, care s-a aflat în detenţie în sectorul de lucru Făcăeni al coloniei de muncă de la Vlădeni în perioada aprilie 1957-septembrie 1959, „la sectorul Făcăeni, deşteptarea era la 3 dimineaţa şi până la 4 se mânca cafea sau ciorbă cu 250 g de mămăligă ; pâine se dădea numai 250 g pe zi. Deţinuţii erau apoi încolonaţi şi mergeau cale de 5-10 km până la locul de lucru

1. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1964, box 436, Item no. 2026/61, f. 6.
2. *Ibidem*.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 349.
4. *Ibidem*.
5. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1964, box 436, Item no. 2026/61, f. 6.
6. AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. FN/1967-1968, vol. II, f. 342.
7. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1962, box 436, Item no. 1629/59, f. 6.
8. *Ibidem*.
9. AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. FN/1967-1968, vol. II, f. 342.
10. *Ibidem*, f. 349.
11. *Ibidem*, f. 350.
12. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1964, box 436, Item no. 2026/61, f. 6.
13. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1962, box 436, Item no. 1629/59, f. 6.

unde se lucra fără întrerupere până la orele 12. Atunci se aducea mâncarea în două butoaie. La orele 13 se relua lucrul care ţinea până la 17 sau 18, atât cât voiau paznicii. Seara deţinuţii căpătau o ciorbă după care se culcau fiind cu totul istoviţi"[1].

Conducerea coloniei

În perioada 1958-1967, formaţiunea Vlădeni a fost condusă de următorii comandanţi: colonel Gheorghe Paraschiv[2], colonel Nicolae Predescu, colonel Ion Ţeposu, căpitan Gheorghe Diaconeasa (1 februarie 1963-30 iunie 1966), locotenent-colonel Nicolae Dumitrescu (începând cu 1 iulie 1966)[3].

BĂNDOIU (vezi **Balta Brăilei**, p. 116)

BĂNEASA (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 176)

BOTOŞANI

Aşezare geografică

Penitenciarul era aşezat în extremitatea sud-estică a oraşului omonim, la sud de cimitirul „Eternitatea". La nord de închisoare se afla o livadă de pomi fructiferi şi şoseaua Botoşani-Truşeşti. În vecinătatea unităţii carcerale se aflau, de asemenea, o serie de terenuri agricole care au aparţinut CAP-ului din localitate. În apropierea penitenciarului se afla şi cazarma unităţii militare UM 0410 Botoşani[4].

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Prima atestare documentară a unei temniţe pe teritoriul actualului municipiu Botoşani datează din 1832[5]. Prima unitate carcerală a fost înfiinţată în 1879, în apropierea Tribunalului din localitate. Ca majoritatea locurilor de detenţie din România, cel din Botoşani a apărut în contextul transformărilor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, fiind organizat de autorităţile locale într-o casă boierească achiziţionată de la Toader Cristescu, un nobil din satul Cristeşti. Iniţial, clădirea, construită din cărămidă pe fundaţie de piatră, fusese folosită pentru locuit. De fapt, prima unitate de detenţie din localitate a funcţionat pentru nevoile tribunalului, aici fiind depuşi în special deţinuţi preveniţi. Până în 1957, adică până în momentul mutării în noua locaţie, penitenciarul Botoşani avea o capacitate maximă de deţinere de 359 de persoane, cu o medie de 300 de deţinuţi[6].

1. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1964, box 436, Item no. 2026/61, f. 6.
2. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 346.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 245.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 82.
5. „Penitenciarul cu Regim de Maximă Siguranţă Botoşani", accesibil online la adresa http://www.anp-just.ro (20.09.2007).
6. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 81-82, 88-89.

Date fiind condiţiile necorespunzătoare de detenţie, precum şi pericolul prăbuşirii clădirii din cauza pivniţei, s-a decis mutarea penitenciarului într-o nouă locaţie. Conform unei decizii a autorităţilor centrale (HCM nr. 2750 din 30.12.1956 şi Ordinul nr. 230979), cazărmile fostei UM 0247 au fost modificate şi adaptate pentru a fi folosite ca loc de detenţie. Astfel, la 1 noiembrie 1957, penitenciarul Botoşani a fost mutat în aceste clădiri[1]. În urma modificărilor de natură arhitecturală, aici au fost organizate trei pavilioane (A, B şi C) cu o capacitate minimă de deţinere de 1 194 de persoane şi maximă de 1 884 de persoane. Pavilionul A avea la parter 32 de camere de detenţie (cu o capacitate cuprinsă între 164 şi 251 de persoane), iar la etaj 17 (între 181 şi 289 de persoane), spălătoare, grupuri sanitare, magazii şi un birou. Pavilionul B avea aceeaşi structură a camerelor de detenţie (32 la parter şi 17 la etaj), cu o capacitate de deţinere cuprinsă între 340 şi 537 de deţinuţi. Ca şi corpul A, în acest corp de clădire mai existau spălătoare, grupuri sanitare, magazii şi birouri. În fine, pavilionul C avea câte 18 camere de deţinere la parter şi etaj, cu o capacitate între 180 şi 286 de persoane; la fel ca în celelalte clădiri, aici se mai găseau spălătoare, grupuri sanitare, magazii şi birouri. În afara celor trei pavilioane, la Botoşani mai exista un corp de clădire cu 25 de camere utilizate ca birouri şi vorbitor, precum şi alte clădiri-anexă[2]. În noua incintă, capacitatea de deţinere crescuse considerabil faţă de locaţia anterioară (între 1 350 şi 1 884 de persoane)[3]. Cu toate acestea, la Botoşani au fost încarcerate în mod constant 2 000 de persoane, depăşindu-se capacitatea penitenciarului. Dintre aceştia, circa 1 300 erau deţinuţi politici, în special membri PNŢ şi PNL[4].

Stabilimentul carceral a fost construit în anul 1899 prin eforturile Ministerului Apărării Naţionale, având, de-a lungul timpului, mai multe destinaţii[5]. Astfel, corpul de clădire a funcţionat drept garnizoană pentru Batalionul 8 Vânători (1899-1919), iar în perioada 1919-1924 a fost ocupat de Batalionul 7 Pionieri, Regimentul 27 Infanterie, Regimentul 77 Infanterie, Compania a II-a Ciclişti, Regimentul 16 Infanterie, Batalionul 8 Pionieri. În intervalul 1924-1932, clădirea-cazarmă a aparţinut Batalionului 1 Pionieri. Apoi, pentru doi ani (1932-1934), destinaţia a fost schimbată în depozit aparţinând Regimentului 6 Grăniceri. Şcoala nr. 2 de Subofiţeri Infanterie şi Cercul de Recrutare Botoşani au avut în administrare stabilimentul în perioada 1934-1944, ultima instituţie doar pentru doi ani (1943-1944). După 1944, imobilul construit la sfârşitul secolului al XIX-lea a aparţinut Batalionului 11/89 Grăniceri (1944-1949) şi Batalionului 1 Intervenţie Securitate Botoşani (1949-1957). Aşa cum arătam mai sus, începând cu 1957 o parte dintre pavilioane au fost modificate pentru a servi nevoilor penitenciarului din localitate, sub a cărui administrare intrase[6]. În 1964, conform unui

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 82, 87.
2. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. XXXV, ff. 7-8.
3. *Ibidem*; AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 88.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 89.
5. Într-un istoric al penitenciarului Botoşani, întocmit la 1 august 1964 de Grupa „K" a Direcţiei Regionale Suceava a MAI, se precizează că primăria din Botoşani a donat Ministerului de Război un teren cu suprafaţa de 8 ha şi 6 155 m^2 în vederea construirii cazarmei „Principele Nicolae". Mai târziu, în 1907, primăria Botoşani dona suprafaţa de 24 ha pentru organizarea unui poligon necesar cazărmii (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. XXXV, f. 6).
6. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 82-83.

ordin al MAI, câteva dintre pavilioanele şi beciurile stabilimentului au fost preluate în vederea funcţionării UM 0410 Botoşani[1]. În urma acestei decizii, capacitatea de deţinere a închisorii s-a redus la 450 de persoane[2].

De la înfiinţare până în 1944, la Botoşani au fost încarceraţi în general deţinuţi de drept comun, condamnaţi pentru diferite infracţiuni (vătămare corporală, distrugere de bunuri, strămutări de hotar etc). O parte dintre ţăranii arestaţi în timpul răscoalei din 1907 au fost închişi, de asemenea, la Botoşani. Înainte de cel de-al doilea război mondial, potrivit legislaţiei, unitatea carceală botoşăneană făcea parte din categoria penitenciarelor de închisoare corecţională, pentru pedepse de până la şase luni inclusiv[3]. În istoricul penitenciarului Botoşani întocmit la sfârşitul anului 1967 de angajaţii DGP se arăta că regimul aplicat celor închişi în perioada interbelică a fost unul dur (în privinţa hranei şi a condiţiilor de detenţie), cu interzicerea unor drepturi şi aplicarea de pedepse corporale. De asemenea, lucrătorii DGP precizau că dreptul la vorbitor şi pachet, în perioada anterioară anului 1944, erau acordate doar „în schimbul creierii (*sic !*) unor favoruri cadrelor penitenciarului". Excesul de zel în „demascarea regimului burghezo-moşieresc" continuă în documentul citat, menţionându-se că deţinuţii care munceau în oraş purtau lanţuri la picioare, iar cei evadaţi erau închişi în camere cu pereţi de fier[4]. Aici au fost încarceraţi, înainte de instaurarea comunismului, inclusiv legionari. Conform unor surse, în toamna anului 1939, câţiva dintre aceştia au fost asasinaţi[5].

Botoşaniul ca penitenciar comunist

Decizia nr. 57286 din 4 decembrie 1945 impunea o specializare a centrelor de detenţie, în funcţie de pedepsele executate de cei încarceraţi. Închisoarea din Botoşani a fost inclusă în categoria centrelor pentru majori de drept comun, destinată celor cu pedepse corecţionale de până la 6 luni[6]. În intervalul 1948-1955, o nouă taxonomie, după numărul deţinuţilor şi categoria infracţiunilor, a fost impusă în reţeaua penitenciarelor. Unitatea botoşăneană a fost inclusă în categoria a III-a[7]. În perioada 1944-1952, la Botoşani au fost închişi deţinuţi de drept comun şi contrarevoluţionari. Cu certitudine, aici au fost închişi inclusiv o parte dintre ţăranii arestaţi în timpul răscoalelor din comunele limitrofe, din 1949. În intervalul 1952-1957, spun

1. Conform ordinului adjunctului ministrului de Interne, ca urmare a notei-raport nr. 0053902/1964 a Direcţiei Spate, pavilioanele B, C şi F ale penitenciarului au fost predate pentru înfiinţarea UM 0410 Botoşani (*ibidem*, f. 88).
2. *Ibidem*.
3. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 13.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 88.
5. În asasinatul din noaptea de 21/22 septembrie 1939 au fost ucişi legionarii Vasile Iftimuţă, Mihail Grigoriu şi Gheorghe Mancos. Ulterior, în 1963, în celulele din unitatea carceralã din Botoşani au fost descoperite câteva schelete umane. Acest eveniment a constituit un motiv pentru organele MAI de a organiza un pelerinaj cu aceste oseminte prin diferite închisori comuniste (printre care şi Jilava) pentru a arăta ororile regimului interbelic (Marian Moroşan, „Ororile comunismului la Botoşani II", în *Jurnalul de Botoşani*, 7 ianuarie 2007).
6. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 231 n. 1.
7. *Ibidem*, p. 232.

documentele DGP, în închisoare au fost încarceraţi doar infractori de drept comun[1]. În 1953, aici se aflau încarcerate 527 de persoane[2]. Din noiembrie 1957 până în august 1964, au fost întemniţaţi deţinuţi condamnaţi pentru infracţiuni cu caracter politic, precum şi deţinuţi de drept comun. Botoşaniul era unul dintre penitenciarele de tranzit „cu un istoric întunecat prin condiţiile grele de cazare şi de tratament penitenciar"[3].

După august 1964, la Botoşani au fost încarceraţi deţinuţi de drept comun, atât condamnaţi, cât şi în stare de preventie[4]. Într-un document din martie 1967 referitor la profilul locurilor de deţinere, penitenciarul Botoşani era evaluat la o capacitate de cazare de 542 de deţinuţi (calculată la 5 m^3/persoană), având, la acea dată, 100 de cadre şi 610 persoane închise. Importantă este o precizare care vorbeşte despre categoriile de deţinuţi existente, fiind menţionaţi „deţinuţi care au săvârşit infracţiuni contra securităţii statului până la condamnarea definitivă" şi deţinuţi de drept comun (bărbaţi, femei, minori), „preveniţi şi condamnaţi definitiv de toate categoriile". În continuare, la Botoşani urmau să fie încarceraţi „deţinuţi de drept comun (bărbaţi, femei, minori) noi depuşi până la condamnarea definitivă, dar şi cei condamnaţi care mai au până la 3 luni de executat"[5]. În această unitate carcerală au avut loc execuţii, fără însă a ne putea pronunţa în legătură cu numărul acestora sau cu privire la identitatea persoanelor împuşcate[6]. Spre exemplu, aici a fost executat, la 29 iulie 1958, celebrul partizan Vasile Motrescu, după ce fusese condamnat în 1956[7]. De asemenea, în închisoarea botoşăneană metodele de tortură folosite au constituit un mijloc eficient de anihilare a oricărei tentative de împotrivire la abuzurile regimului carceral. Sursele indică printre deţinuţii de aici mai mulţi preoţi care i-au ajutat pe partizani şi au fost condamnaţi la ani grei de închisoare[8].

---

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 88.
2. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 18.
3. *Ibidem*, p. 25.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 83.
5. AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. 26/1967, ff. 343-344.
6. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, pp. 210, 212, 331.
7. Securitatea a încercat să-l utilizeze pe Vasile Motrescu pentru deconspirarea unui alt membru al rezistenţei anticomuniste aflat în penitenciarul Botoşani, Silvestru Macoveiciuc. Cu toate presiunile poliţiei politice, ca şi în cazul grupului Ion Gavrilă Ogoranu, Motrescu l-a avertizat pe Macoveiciuc în legătură cu misiunea sa. Pentru mai multe detalii legate de viaţa şi activitatea de partizan ale lui Vasile Motrescu, vezi Lucia Hossu-Longin, *op. cit.*, pp. 21-32; Theodor Bărbulescu, Liviu Ţăranu, „Viaţa unui «bandit»". Cazul Vasile Motrescu", în *Magazin istoric*, nr. 5, 2003; Dorin Dobrincu, „Nesupunere în Bucovina. Grupurile de rezistenţă armată anticomunistă Cenuşă-Motrescu, Pătrăucean-Gherman şi Cenuşă-Pătrăucean (1948-1951)", în *AIIX*, vol. XLII, 2005, pp. 451-481; Dorin Dobrincu, „Sfidarea Securităţii în Bucovina. Grupul de rezistenţă anticomunistă Gavril Vatamaniuc (1949-1958)", în *Revista de Istorie Socială*, vol. VIII-IX, 2003-2004, pp. 363-412; Cicerone Ioniţoiu, *Victimele terorii comuniste : arestaţi, torturaţi, întemniţaţi, ucişi. Dicţionar M*, vol. 6, lucr. revizuită de dr. Mihaela Andreiovici, Editura Maşina de Scris, Bucureşti, 2004, pp. 389-390.
8. Marian Moroşan, *op. cit.*

Într-o lucrare din iulie 1968 a Direcţiei a IV-a, Serviciul de Contrainformaţii al MAI din cadrul Consiliului Securităţii Statului, se preciza că, până în 1964, la Botoşani au fost închişi „deţinuţi contrarevoluţionari foşti PNŢ, PNL, PNC şi PSDI"[1]. Cu privire la deţinuţii de drept comun închişi aici după 1964, documentul preciza că „în rândul acestora se află elemente care au făcut parte în trecut din fostele partide burghezo-moşiereşti, din diferite organizaţii naţionalist-fascise, precum şi alte categorii de elemente duşmănoase care, la locul de detenţie, încearcă să se organizeze şi să atragă deţinuţii la activitate ostilă. De asemenea, ei pun la cale organizarea de evadări şi instigă deţinuţii la nesupunere"[2]. În urma acestor constatări, se propunea deschiderea unui dosar de evidenţă pe obiectiv (1968), pentru ca, în anul 1976, să se ceară închiderea dosarului[3]. Tot cu privire la aceste categorii de deţinuţi, un referat din septembrie 1950 vizând lipsurile, greutăţile şi abaterile din penitenciare semnala faptul că, la Botoşani, „starea de spirit a deţinuţilor [este] în general bună, cu excepţia saboteurilor care pretind să beneficieze şi ei de art. 9 din regulament, fără a avea drept la acesta"[4].

Locaţia penitenciarului Botoşani, spune un document din 1954, era constituită dintr-o singură clădire care dispunea de 12 celule. De asemenea, exista şi un spaţiu de cazare pentru femei, precum şi un pavilion administrativ format din 12 camere. Spaţiul carceral dispunea de ateliere şi grajduri, precum şi de instalaţie electrică[5]. Gheorghe Ungureanu, fost deţinut aici, care făcuse parte dintr-un grup judecat în 1959 pentru insurecţie armată la Câmpulug Moldovenesc, îşi amintea: „pavilioanele închisorii erau paralele, şi până la pavilionul apropiat pavilionului în care eram noi erau, eu ştiu, vreo patru metri distanţă, şi în pavilionul vecin erau aceste femei care plângeau"[6]. Dintre femeile închise în anii '50 la Botoşani o amintim pe Aspasia Oţel Petrescu, căreia îi datorăm o mărturie importantă referitoare la închisoarea Mislea[7].

În timpul revoluţiei din Ungaria, autorităţile de la Bucureşti s-au grăbit să ia măsuri pentru transferarea deţinuţilor politici din penitenciarele de pe graniţa de vest. În acelaşi timp, s-au făcut demersuri pentru identificarea persoanelor condamnate pentru infracţiuni cu caracter politic (membri ai fostelor partide politice, miniştri din guvernul Antonescu, „vârfurile legionarilor" şi protestatari din închisori). Acestea urmau să fie mutate la alte unităţi carcerale din sistemul concentraţionar, penitenciare care asigurau o izolare mai bună a celor întemniţaţi. În această categorie a fost inclus şi penitenciarul Botoşani.

Potrivit HCM nr. 2570 din 30.12.1956, efectivul de deţinuţi din fostul penitenciar Suceava a fost preluat de închisoarea Botoşani. De asemenea, începând din 5 noiembrie

1. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. XXXV, f. 4.
2. *Ibidem.*
3. *Ibidem.*
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 281.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, inv. sub nr. 3, f. 50.
6. Lucia Hossu-Longin, *op. cit.*, p. 19.
7. Cicerone Ioniţoiu, *Victimele terorii comuniste: arestaţi, torturaţi, întemniţaţi, ucişi. Dicţionar N-O*, vol. 7, lucr. revizuită de dr. Mihaela Andreiovici, Editura Maşina de Scris, Bucureşti, 2005, pp. 242-243.

1960, majoritatea deţinuţilor condamnaţi pentru infracţiuni politice care proveneau din rândurile partidelor istorice au fost depuşi în penitenciarul Botoşani[1].

Aglomerarea din sistemul concentraţionar românesc din anii '50 se regăseşte şi la penitenciarul Botoşani. O notă a DGP din noiembrie 1955 preciza faptul că cele mai aglomerate locuri de detenţie la acea dată erau Văcăreşti, Bacău, Iaşi, Craiova, Botoşani, Târgşor, Tecuci şi Ploieşti. Situaţia din aceste unităţi era îngrijorătoare chiar şi pentru autorităţile DPLC: „în dese cazuri se ajunge ca deţinuţii să doarmă pe jos, nemaiavând loc nici câte doi într-un pat"[2]. În plus, asistenţa medicală din penitenciar era aproape inexistentă, aşa cum rezultă dintr-un document redactat în septembrie 1950. Medicul închisorii botoşănene, dr. Ion Mărgine, refuza să mai deservească penitenciarul, argumentând că de la începutul colaborării cu unitatea carcerală, în 1945, nu fusese niciodată remunerat pentru activitatea desfăşurată[3]. De asemenea, existau deficienţe şi în privinţa cazarmamentului, de strictă necesitate fiind păturile, paturile şi cazanele pentru prepararea hranei. Într-o sinteză din 1955, elaborată în urma constatărilor făcute de comisiile de control, penitenciarul Botoşani era inclus într-o serie de unităţi carcerale „unde deţinuţii nu fac baie săptămânal, au rufele murdare, cazarmament murdar, tinetele nu se dezinfectează cu lunile, camerele [sunt] murdare, nu se dezinfectează WC-urile, [deţinuţii sunt] netunşi, nebărbieriţi la timp etc."[4].

În sistemul carceral românesc, dar cu precădere în anii '50, deţinuţii care încălcau regulamentul în privinţa obiectelor pe care aveau dreptul să le deţină erau aspru pedepsiţi. Uneori, chiar şi cadrele din închisoare primeau sancţiuni pentru obiectele introduse în incinta unităţii de către încarceraţi. Spre exemplu, în februarie 1956, asupra a trei deţinuţi care se întorceau de la tribunal au fost descoperite 220 de ţigări şi 50 g de bomboane. Sergenţii care i-au escortat pe cei judecaţi au fost pedepsiţi cu câte două zile de arest[5]. Un caz asemănător fusese semnalat şi cu un an înainte, în iunie 1955[6].

Ca şi în alte centre de detenţie, în penitenciarul Botoşani existau numeroase agresiuni împotriva deţinuţilor, administrate de personalul unităţii carcerale. Iată ce-şi amintea Constantin Ticu Dumitrescu, fost deţinut politic în acest penitenciar:

> Dacă la Ploieşti tortura făcea parte din „program", anchetele oribile de la Securitatea Suceava, Serviciul K, în închisoarea Botoşani urmăreau să mă forţeze să dau declaraţii că am organizat o evadare în masă şi alte nerozii şi scenarii, spre a fi condamnat de drept comun, ca nu cumva să fiu graţiat politic şi să ies din închisoare. Aceasta era o adevărată crimă. Eram deja închis singur într-o celulă cu ziduri de cetate, cu gratii groase şi obloane la ferestre, condamnat la 23 de ani de muncă silnică. Umilinţa şi disperarea în care m-am trezit murdar de propriile dejecţii, acolo jos, pe cimentul celulei, după ce-mi pierdusem cunoştinţa în urma groaznicelor lovituri date peste coloana vertebrală de către acel căpitan-bestie Maruneac Vasile şi alţi doi securişti, toate acestea nu pot fi descrise[7].

---

1. „Penitenciarul cu Regim de Maximă Siguranţă Botoşani", accesibil online la adresa http://www.anp-just.ro/ (20.09.2007); ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. XXXV, f. 7.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 118/24, f. 119.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 281.
4. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1957, f. 20.
5. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1956, inv. sub nr. 17, f. 158.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/55, inv. sub nr. 6, dosar nepaginat.
7. Daniela Iamandi, „Cum a putu fi înfrântă Securitatea. Dialog cu Constantin Ticu Dumitrescu", accesibil online la adresa http://www.cnsas.ro/main.html (22.10.2007).

Reeducarea

Penitenciarul Botoşani a rămas în istoria închisorilor din România inclusiv prin fenomenul reeducării. Spre deosebire de reeducarea din anii 1949-1951, de o brutalitate extremă, aşa cum s-a desfăşurat la Suceava, Piteşti, Gherla, Ocnele Mari, Târgu-Ocna, Târgşor şi Canalul Dunăre-Marea Neagră (Peninsula), metoda utilizată la Botoşani face parte dintr-un val al „reeducării târzii". Această formă de îndoctrinare a deţinuţilor politici a fost pusă în practică la începutul anilor '60 în mai multe unităţi carcerale din România comunistă, printre care Aiud, Botoşani, Gherla şi Periprava. Succesul relativ al acestei „căi" de reeducare a fost posibil prin presiunile exercitate asupra celor închişi şi prin promisiunea eliberării înainte de expirarea pedepsei. La acestea s-a adăugat starea fizică şi psihică a celor încarceraţi (epuizarea, lipsa de informare, dorinţa de reconciliere). Scopul acestei „reeducări prin autoanaliză", spune Mircea Stănescu, era anihilarea deţinuţilor ca opozanţi. Trecând prin acest proces colectiv, deţinuţii erau compromişi şi astfel se putea conta pe tăcerea şi docilitatea lor. „Dispozitivul pus în practică, spune istoricul, a funcţionat cu eficacitate. Deţinuţii au dat declaraţii de desolidarizare de partidele din care făcuseră parte şi de înfierare a foştilor lideri ai acestor partide. La acţiune au participat şi unii dintre aceşti lideri"[1]. În fapt, rezultatele se obţineau inclusiv prin intermediul bine-cunoscutelor trucuri: „izolarea, dezinformarea, influenţarea şi anihilarea prizei pe care şefii fostelor partide politice o aveau asupra celorlalţi deţinuţi"[2]. Deschiderea manifestată faţă de cei încarceraţi era, în fapt, în ton cu lumea de afară (lumea comunistă): acces la presa de partid (mai ales *Scânteia* şi editorialele), filme propagandistice, cărţi ideologice, discuţii care serveau îndoctrinării. Vinovăţia faţă de regim, faţă de binefacerile sale trebuia reunoscută public, strigată, asumată[3]. Cei mai influenţi şi mai cunoscuţi deţinuţi au fost chiar plimbaţi prin diferite locaţii din ţară pentru a fi convinşi de realizările comunismului (unii dintre ei petrecuseră peste un deceniu în detenţie). Uneori, reeducarea era însoţită de ameliorarea regimului de detenţie, cei condamnaţi primind cafea, ţigări, căldură, bunuri de care nu mai avuseseră parte de ani întregi[4]. De asemenea, fenomenul reeducării putea continua prin presiuni pentru semnarea unui angajament sau denunţarea vechilor concepţii în diferite articole. Stelian Tănase merge mai departe, susţinând că „reeducarea târzie" a avut şi alte scopuri, precum împiedicarea formării unui nucleu al disidenţei după ieşirea deţinuţilor din închisori şi reducerea la tăcere a acestora[5].

Între reeducarea de la Botoşani şi cea de la Aiud[6] se pot face, desigur, multe conexiuni. Iată cum descria Ruxandra Cesereanu reeducarea din anii '60:

1. Mircea Stănescu, „Istorie şi memorie a reeducării", în Ilie Popa (ed.), *Experimentul Piteşti. Reeducarea prin tortură*, vol. I, Fundaţia Culturală Memoria (Filiala Argeş), Piteşti, 2003.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*; Stelian Tănase, *Anatomia mistificării*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Editura Humanitas, Bucureşti, 2003, pp. 435-437.
4. Stelian Tănase, *op. cit.*, p. 435.
5. *Ibidem*, p. 436.
6. Pentru detalii asupra fenomenului reeducării de aici, vezi studiul referitor la penitenciarul Aiud.

strict ideologică (spre deosebire de cea de la Piteşti), înrudită cu metodele chinezeşti, urmărind compromiterea şi desolidarizarea deţinuţilor, în special a legionarilor, în şedinţele publice (cluburi de reeducare). Ea este echivalentă etapei propuse cândva de Bogdanovici la Suceava. Deţinuţii, de preferinţă legionari, erau convinşi să îşi renege trecutul şi să îşi denigreze principiile de odinioară; autocritica era mai întâi redactată în scris şi apoi citită public, pentru a produce efectul scontat asupra auditoriului care comenta mostrele autodenigratoare. Intransigenţii care nu au cedat presiunilor au perceput acest gest ca pe o lepădare, în sens teologic, de Dumnezeu. Regimul miza, în acceptarea autocriticii, pe faptul că rezistenţa deţinuţilor politici devenise minimă în urma numeroşilor ani de regim carceral dur, aceştia fiind, prin urmare, vulnerabili (fizic şi psihic) şi, implicit, mai puţin recalcitranţi la ideea de reeducare pe care o parte dintre victime au acceptat-o în cele din urmă. Autocritica era obligatoriu secondată de elogiul adus comunismului şi Partidului, şi acesta era lucrul care dezamăgea profund în lepădarea reeducaţilor. [...] În sfârşit, reeducarea de la Aiud [dar şi cea de la Botoşani, n.n.] nu a fost decât o formă mult mai blândă şi mai reţinută a reeducării de la Piteşti, dar legătura şi continuitatea dintre cele două reeducări şi închisori sunt evidente, cel puţin pentru substratul autodemascării morale publice, care a constituit fundamentul comun, vizat de reeducatorii comunişti[1].

Alexandru Paleologu, deţinut politic în închisoarea botoşăneană[2], descria astfel etapa reeducării de aici:

La un moment dat, sunt chemat de ofiţerul politic şi, într-o încăpere unde erau doi domni, unul mai în vârstă, care era adjunctul, şi unul mai tânăr, care era şeful. [...] Şi cei doi mă pun la curent cu broşura privind „Declaraţia din aprilie 1964", cu problemele din CAER, conflictul sovieto-chinez, poziţia noastră de independenţă şi deschidere. Şi mi-au cerut să comunic astea printre deţinuţii mai serioşi în care aveam mai multă încredere. Mi-au cerut, de asemenea, să scriu pentru „Glasul Patriei" două articole demascatoare, hotărâte. Mi-au propus, de asemenea, să fiu preşedintele Clubului penitenciarului, unde se dădeau filme, conferinţe, chestii de astea. Am acceptat. Am fost preşedinte al Clubului, am scris articolele[3].

Această perioadă a însemnat, spune Paleologu, o „ispită" pentru deţinuţii botoşăneni. Acum aveau acces la presă şi se vorbea inclusiv despre eliberare. Iată în continuare mărturisirea lui Alexandru Paleologu:

---

1. Ruxandra Cesereanu, *Gulagul în conştiinţa românească*, *ed. cit*, pp. 217, 232-234.
2. În timpul detenţiei botoşănene, Alexandru Paleologu a acceptat „pactul cu diavolul", devenind informator al Securităţii: „La închisoarea din Botoşani mi s-a reînnoit propunerea refuzată cu 5 ani în urmă. A revenit şi am acceptat-o. Am acceptat cu formele în regulă, cu pseudonim, cu toate alelalte" (Alexandru Paleologu, Stelian Tanase, *Sfidarea memoriei (convorbiri), aprilie 1988-octombrie 1989*, Editura DU Style, Bucuresti, 1996, ediţia a II-a, p. 189). Iată o caracterizare a cunoscutului scriitor realizată de comandantul închisorii din 1964, locotenent-colonel Iorgu Volcescu: „Deţinutul Paleologu Alexandru [...] a trecut prin unităţile: Jilava, Salcia, Giurgeni, Botoşani. A muncit în form[aţiunea] 0319 Giurgeni, îndeplinind norma cu 100%. Nu a fost pedepsit disciplinar. Este disciplinat, execută ordinele, participă la activităţile cultural-educative, unde a depus un mare interes. A scris o serie de materiale şi le-a prelucrat cu deţi[nuţii]. Critică pe acei deţi[nuţi] care încă nu vedeau just realizările regimului D[emocraţiei] P[opulare]. Are o poziţie bună şi sănătoasă faţă de regimul nostru. Citeşte presa, cărţi şi discută pozitiv despre realizări cu alţi deţi[nuţi]" (Stelian Tănase, *op. cit.*, p. 416).
3. Alexandru Paleologu, Stelian Tănase, *op. cit.*, p. 188.

Am ţinut la Club şi o conferinţă, un fel de autobiografie, în care mi-am povestit formaţia intelectuală, ideologică, politică, până în momentul în care trebuie să aderăm la realitate, nu se poate ieşi din impasul istoric printr-o dare înapoi, să mergem înainte... Am ales să scriu un articol împotriva lui Mihai Fărcăşanu, cu care fusesem prieten, şi altul împotriva lui Cioran. Cele două articole le-am scris cu o plăcere enormă, cu senzaţia că-mi reiau meseria. Erau foarte violente şi brutale. Puţin după aceea, mi s-a dat drumul[1].

După unele surse, la începutul anilor '60, la Botoşani au fost aduşi de la Galaţi un mare număr de deţinuţi politici[2]. De asemenea, după desfiinţarea închisorii de la Râmnicu Sărat, în aprilie 1963, deţinuţii politici care mai erau în viaţă au fost trimişi la Jilava şi apoi transferaţi de aici către alte centre de detenţie, printre care şi Botoşani[3].

În prima parte a regimului comunist, la penitenciarul Botoşani au fost încarceraţi, printre alţii, Vasile Motrescu, comandorul Ion Coşoveanu, Aspasia Oţel Petrescu, Constantin Ticu Dumitrescu, Alexandru Paleologu. Tot aici au decedat numeroase persoane, unele cunoscute, alţii, oameni obişnuiţi care s-au opus regimului instalat după 1945. Dintre cei care au murit la Botoşani, îi amintim pe: Aznavorian Urmuz (avocat, membru PNL, decedat la 5 aprilie 1963), Vasile Georgescu Bârlad (reputat avocat, decedat la 18 iulie 1962)[4], Gh. Petre Hagiu (preot, membru PNŢ, decedat în 1961), Gheorghe V. Iancu (decedat la 8 octombrie 1961, decesul fiind comunicat familiei la 2 noiembrie 1961), Vasile Motrescu (executat la 29 iulie 1958), Gheorghe Popescu (judecător, decedat la 18 mai 1961, decesul fiind înregistrat la 8 aprilie 1964)[5], Dumitru Puicea (pensionar, decedat la 8 septembrie 1961, decesul fiind înregistrat la Sfatul Popular Botoşani cu nr. 463/1961), Gheorghe Strat (profesor universitar, membru PNL, decedat la 15 decembrie 1961), Petre V. Tănăsescu (membru PNŢ, decedat la 24 ianuarie 1962, deces înregistrat la Sfatul Popular Botoşani cu nr. 67/1962), Gh. Nicolae Tomescu (membru PNŢ, decedat la 10 iunie 1962, înregistrat la Sfatul Popular Botoşani sub nr. 345/1962)[6].

În noaptea de 16/17 ianuarie 1967, în timpul mandatului comandantului Vladu Ilie, la Botoşani a avut loc un incendiu în pavilionul D, în urma căruia acoperişul clădirii a fost distrus, iar mai multe camere compromise. Cauza incendiului a fost o defecţiune de construcţie a coşului de fum de la camera-vorbitor. Reparaţiile la acest pavilion au fost încheiate în mai 1967[7]. În perioada 1957-1967, în penitenciarul Botoşani au avut loc mai multe accidente de muncă, sinucideri şi evadări. Unii deţinuţi au reuşit să fugă din incinta unităţii carcerale sau de la diferite puncte de lucru ale penitenciarului[8]. De altfel, sursele noastre indică un singur punct de lucru al unităţii carcerale, IAS Cătămăreşti (judeţul Botoşani), ferma Călineşti[9].

1. Alexandru Paleologu, Stelian Tănase, *op. cit*, p. 188.
2. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1964, box 436, Item no. 1570/62, f. 35.
3. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1964, box 436, Item no. 2426/62, f. 5.
4. Vezi *Memoria*, nr. 55-56/2006, p. 98.
5. Vezi *Memoria*, nr. 58-59/2007, p. 134.
6. Mulţumim şi pe această cale domnului profesor Ioan Ciupea, care ne-a furnizat aceste informaţii.
7. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 84-85, 90.
8. *Ibidem*, ff. 83-84, 90.
9. *Ibidem*, f. 89.

În primăvara anului 1967, la nivelul conducerii Ministerului Afacerilor Interne a fost aprobat un plan de reprofilare a locurilor de detenţie. Scopul acestei decizii era, conform documentelor de arhivă, realizarea „unei mai bune separări a deţinuţilor pe categorii penale, sex, vârstă şi în special pe infracţiunile comise, cuantum de pedeapsă şi starea de recidivă". Deţinuţii de toate categoriile (femei, bărbaţi şi minori) aflaţi în curs de judecare pentru infracţiuni politice urmau să fie depuşi în 16 închisori, printre care şi Botoşani[1].

Conducerea penitenciarului

În perioada 1944-1967, penitenciarul Botoşani a fost condus de următorii directori şi comandanţi: maior Ioan Boloc (1944-1947), locotenent Ioan Prodan (1947-1951), locotenent Ilie Negru (1951-1952), sublocotenent Vasile Bulgaru (1952-1953), locotenent Adolf Wigner (1953-1955), locotenent Ioan Stângaciu (1955-1956), locotenent Ioan Costaş (1956-1957), Constantin Cimpoieşu[2] (1957-1960), căpitan Gheorghe Cojanu (1960-1963), locotenent-colonel Iorgu Volcescu (1963-1965), căpitan Ilie Vladu (1965-1967) şi căpitan Iosif Cosma (1967-1973)[3]. Din lista cadrelor superioare care au activat de-a lungul anilor la Botoşani îi amintim pe: colonel Ortansa Brezeanu (1952-1954), ofiţer politic, locotenent Iosif Stângaciu (1956), ofiţer politic, căpitan Mihai Ciobănică (1958), locţiitor pentru pază şi regim, căpitan Gheorghe Dinică (1958-1961), locţiitor pentru servicii, căpitan Constantin Răutu (1959), locţiitor pentru pază şi regim, locotenent-colonel Constantin Cimpoieşu (1959), ofiţer politic, colonel Mihai Neamţu (1960), locţiitor pentru pază şi regim, maior Viorel Potcovuţă (1960--1963), ofiţer politic, căpitan Iosif Cosma (1964-1966), locţiitor pentru pază şi regim, maior Porcăraşu Mihalache (1966-1970), locţiitor pentru servicii, colonel Alexandru Dosopinoiu (1967-1970), locţiitor pentru pază şi regim[4]. Dintre torţionarii de aici, sursele îi indică pe locotenent Moritz Feller şi Vasile Marunescu[5]. Pentru a-şi intimida victimele, primul utiliza şocurile electrice, funia udă şi injuriile[6].

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. 26/1967, ff. 336-337.
2. Constantin Cimpoieşu (n. 1924) a fost unul dintre cei mai brutali comandanţi din sistemul carceral românesc, fiind deseori sancţionat pentru comportamentul său. A intrat în rândurile angajaţilor Ministerului de Interne în 1951, după ce îşi făcuse stagiul în organizaţii comuniste, pentru ca, în 1953, să fie încadrat în DGP. Înainte de a activa la Botoşani, Cimpoieşu a fost comandant al penitenciarului Suceava (1956-1957), iar începând cu 1960 a fost, vreme de şapte ani, comandantul penitenciarului Tulcea. (AANP, fond Cadre, dosar nr. 234 C; mulţumim pe această cale colegilor noştri Mihail Bumbeş, Mihai Burcea şi Marius Stan, care ne-au furnizat aceste informaţii.)
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 85, 90-91.
4. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, pp. 25, 311-312. Alte variante pentru mandatele unor comandanţi de la penitenciarul Botoşani: locotenent Iosif Stângaciu (1954-1955), locotenent-major Ioan Iftenie (1956), locotenent-colonel Constantin Cimpoieşu (1960-1963), locotenent-colonel Iorgu Volcescu (1964-1965), căpitan Vladu Ilie (1966-1968) (*ibidem*, p. 311). Am preferat să păstrăm în text datele identificate de noi în documentele din arhiva DGP.
5. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, pp. 183-184.
6. Vasile Marunescu l-a torturat, în anii 1961-1963, pe Constantin Ticu Dumitrescu (*ibidem*).

Brad

Colonia Brad era situată în zona Hunedoarei şi a fost înfiinţată pe 1 iulie 1955, în urma Ordinului ministrului de Interne nr. 500 din 29 iunie 1955[1], cu scopul de a asigura forţa de muncă pentru Trustul Aurului. Pentru încarcerarea deţinuţilor, colonia dispunea de cinci secţii: Dealul Fetii, Valea Arsului, Săcărâmb, Crâscior, Brad-Musariu. Deţinuţii din această unitate concentraţionară erau folosiţi la munci subterane şi de suprafaţă de Întreprinderea Barza[2].

Bragadiru (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 183)

Braşov

Bastion al Securităţii, atât „Braşovul penitenciar" cât şi „Braşovul represiv" (*in extenso*) au însemnat, pentru prima parte a regimului comunist din România, un punct nodal pentru exterminarea vechii elite (politice şi culturale) din ţara Bârsei şi din împrejurimi. Exportarea „reeducării" de la Piteşti a atins, chiar dacă tangenţial, inclusiv acest penitenciar, considerat totuşi de mai mică importanţă. După anul 1953, penitenciarul care a absorbit fenomenul carceral zonal a fost „asamblat" la Codlea, iar Braşovul a rămas, până în 1989, unul dintre acele centre urbane bine împânzite cu structuri şi cadre ale Securităţii comuniste.

Aşezare geografică

Fosta clădire a penitenciarului Braşov se află pe strada Nicolae Bălcescu nr. 67, în vechiul cartier Schei al oraşului de la poalele Tâmpei.

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Închisoarea a fost ridicată în anul 1902, la dispoziţia administraţiei austro-ungare (tot atunci fiind construită şi clădirea Tribunalului Braşov, plasată în faţa penitenciarului)[3]. În anii primului val de maximă teroare a regimului comunist, închisoarea era, împreună cu penitenciarul de pe Dealul Cetăţii, „depozitul" Securităţii Stalin (Braşov) pentru opozanţii aflaţi în curs de anchetare sau în timpul proceselor. Arestul din subsolul „Vilei Popovici", str. Prundului, nr. 10, devenit sediu al Securităţii locale după întemniţarea liderului naţional-ţărănist Mihai Popovici, era de multe ori neîncăpător pentru numărul mare de arestaţi[4].

---

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, f. 212.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1959, vol. I, f. 245.
3. Ovidiu Fegher, „Harta braşoveană a terorii comuniste", accesibil online la adresa http://209.85.129.104/search?q=cache:uooauAmEtyoJ:2003.informatia.ro/Article37178.phtml+%22penitenciarul+Brasov%22&hl=ro&ct=clnk&cd=6&gl=ro&lr=lang_ro (24.07.2007).
4. Alexandru Salcă, *Dăruit cu suferinţă. Memorii I*, Editura Transilvania Expres, Braşov, 1998, pp. 261-262.

Memorialistul braşovean Alexandru Salcă aminteşte şi de sediile în care au funcţionat Comandamentul Militar Sovietic („Vila Glăjariu", str. N. Iorga, nr. 34) şi secţia NKVD (str. Eminescu, nr. 36), în arestul cărora numeroşi deţinuţi, în majoritate de etnie germană, au îndurat suferinţe groaznice.

Pe 3 decembrie 1948, Alexandru Salcă era internat, după o scurtă perioadă în care a fost anchetat la Securitate (din 20 noiembrie 1948), în penitenciar. Camera 5 avea 4x6 m şi aici se aflau cca 50-55 de arestaţi[1]. Prin această cameră au trecut persoane arestate individual sau în grup, de diverse orientări politice, în majoritate elevi, membri ai FDC, de la licee din Braşov şi Făgăraş, un grup de rude şi prieteni ai aviatorului Anca Romeo (socrul său, învăţătorul Bologa, din Sibiu, de 70 de ani, bolnav, un văr al soţiei, negustorul Vasile Vâja, un găzduitor, colonelul Alexandru Socol, fost prefect de Făgăraş), un grup de cunoscuţi ai comandorului de aviaţie Ciulei (Corneliu Octavian, doi arestaţi cu numele Teodorescu, Gheorghe Constantinescu, Teodor Păun, Teodor Ioanid), avocaţii Remus Cocoş, din Făgăraş, şi Iavorschi, refugiat din Bucovina, Adrian Nicoară, fost şef al tineretului PNŢ, un grup acuzat de activitate legionară din Barcani, Covasna (preotul Nicanor Filip, primarul Gheorghe Olteanu, notarul Varză, casierul Balcu, pădurarul Bocârnea), inginerii Răducanu şi Mărcuţă (de la Uzina „Astra" Braşov), Miron Cioroiu şi Simionescu (de la Fabrica de Hârtie Zărneşti), Moise Stoicănea (ţăran făgărăşan), Victor Istrăţoiu, Neagoe Ţenea şi Ion Scarlat, foşti jandarmi, Mircea Boicu, Catană, Moş, Gheorghe Cimpoacă (studenţi), Ernest Bernea (prof. univ.) ş.a. Din alte camere, memorialistul îşi amintea şi alte nume, precum medicii Octavian Sonea, Cărpinişan, Tomescu, Cojocaru, inginerii Şandru şi Mosora (de la „Tractorul"), Cucu şi Munteanu (de la „Astra"), prof. univ. Victor Jinga şi Alexandru Herlea (de la Academia Comercială), grupul buzoienilor în frunte cu fostul primar dr. Eugen Iliescu, preoţii Beleuţă, Comşa, Popescu, comercianţii Ovidiu Clonţea, Teodorescu, Drăghici, Banciu, mulţi muncitori şi ţărani. Toţi se aflau în curs de anchetare sau de judecată, urmând a pleca spre destinaţiile de executare a pedepsei, cei mai mulţi fiind trimişi la Canal[2].

Clădirea-penitenciar era tipică pentru arhitectura carcerală din Transilvania, având trei nivele, două corpuri (celularul efectiv şi un alt corp perpendicular ; acest corp asimetric fusese folosit înainte de 1945 ca spital pentru deţinuţi)[3]. Uşa prin care se pătrundea în holul comun al celor două corpuri de clădire era foarte mică în comparaţie cu grosimea zidurilor împrejmuitoare[4]. Înainte de 1945, pe la penitenciarul Braşov au trecut comunişti notorii aflaţi în ilegalitate, printre care şi viitorul dictator Nicolae Ceauşescu[5].

Braşovul ca penitenciar comunist

După 6 martie 1945, clădirea penitenciarului a devenit unul dintre locurile predilecte în care Securitatea Braşov ancheta persoanele acuzate de a fi luptat împotriva Uniunii

1. *Ibidem*, p. 145.
2. Alexandru Salcă, *op. cit.*, pp. 150-164.
3. Victor Roşca, „Moara lui Kalusek. Jurnal de detenţie" (în manuscris), p. 68.
4. *Ibidem*.
5. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 647.

Sovietice[1]. Întregul oraş Braşov a fost înţesat cu locuri de anchetă/tortură şi chiar cu un sediu al NKVD (în diferite vile sau hoteluri din localitate)[2].

După unele tipologii, penitenciarul Braşov s-a înscris, la sfârşitul anilor '40 şi începutul anilor '50, în taxonomia închisorilor de exterminare în care adesea aveau loc execuţii (alături de penitenciare precum Râmnicu Sărat, Piteşti, Galaţi etc.)[3]. Prin Decizia nr. 57286 din 1945, Braşovul intra în categoria unităţilor de detenţie pentru persoane cu pedepse corecţionale de până la şase luni[4].

Viaţa cotidiană în penitenciar avea însă aceleaşi caracteristici ca şi aceea din închisorile politice cu regim de detenţie foarte dur. Deşteptarea se dădea la ora 6, iar stingerea la ora 22, când lampa de gaz trebuia stinsă, deţinuţii fiind obligaţi să rămână sub pături, fără a vorbi sau comunica în vreun fel între ei[5]. Pe fiecare pat zăcea câte o saltea uzată din paie şi o pătură[6].

Înjurăturile şi loviturile pe care le primeau cei mai neputincioşi deveniseră la Braşov obişnuinţă[7]. Cele trei prânzuri anemice erau în fapt trei supe : dimineaţa, de mălai, la prânz şi seara, de arpacaş[8]. Doar bucăţica de mămăligă primită la prânz constituia o hrană mai consistentă. Plimbarea deţinuţilor, atunci când era permisă, se efectua „în curtea mare a închisorii, situată între celular, spital, corpul administrativ, tribunal şi bucătărie. Un zid masiv de patru metri înălţime închidea golurile dintre construcţii"[9]. Pachetele de la rudele celor închişi se primeau doar între datele de 1 şi 15 ale lunii (doar 5 kg de alimente şi cărţi de citit)[10]. Tinerii (elevii) erau concentraţi într-o singură celulă. La două, trei zile mai era adus câte un deţinut, celula destinată tinerilor devenind astfel neîncăpătoare[11]. Înghesuiala sufocantă din celule şi hârdăul pentru necesităţile fiziologice devenit insuficient în raport cu numărul întemniţaţilor, făceau parte din acelaşi tablou al groazei[12]. Frigul şi foamea deteriorau rezistenţa fizică a deţinuţilor : „Cele câteva grame suplimentare de alimente primite în pachet nu puteau completa lipsa de consistenţă a celor trei mese pe zi"[13].

Temperatura din celule era greu suportabilă : „Iarnă, vară, cele patru ferestre ale celulei erau permanent deschise. Frigului nu i se opuneau decât drugii verticali de fier. Noaptea aerul rece venea peste noi ca dintr-o gură de ventilaţie. Îmbolnăvirea în închisoare era un dezastru"[14].

1. Victor Roşca, *op. cit.*, p. 68.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*, p. 211.
4. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 232.
5. Victor Roşca, *op. cit.*, p. 71.
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*, p. 73.
8. Victor Roşca, *op. cit.*, p. 73.
9. *Ibidem*, p. 77.
10. *Ibidem*, p. 78.
11. *Ibidem*, p. 80.
12. *Ibidem*, p. 83.
13. *Ibidem*.
14. *Ibidem*, p. 84.

Reeducarea

Episodul *reeducării* de tip Piteşti a vizat (chiar dacă în mai mică măsură) şi închisoarea care a funcţionat în Braşov. Când, în luna martie a anului 1950, s-a trecut la tentativa de a exporta „reeducarea" şi la alte unităţi penitenciare din ţară, doi torţionari piteşteni – Maximilian Sobolevschi şi Adrian Prisăcaru – au fost trimişi la Braşov. În toamna lui 1950, ei au început şi aici demascările, maltratând câţiva deţinuţi[1]. Se pare că inspectorul Iosif Nemeş[2] le promisese o eliberare rapidă dacă îşi vor fi făcut conştiincios treaba în penitenciar[3]. Însă cei doi nu au zăbovit prea mult la Braşov, pentru că, după câteva luni, au fost transferaţi la Canal[4]. Astfel, fenomenul „reeducării" a fost mai degrabă tangenţial şi cvasinesemnificativ în penitenciarul oraşului denumit odinioară Stalin.

Fără a constitui o închisoare semnificativă pe harta gulag-ului românesc, Braşovul s-a distins mai degrabă ca bastion al Securităţii, anchetele de aici fiind drastice, întrucât se recurgea la bătăi şi torturi. „Cine a avut neşansa să treacă prin Securitatea din Braşov, a cunoscut chinurile iadului aşa cum sunt ele descrise în Biblie. Pentru că numai în iad mai pot fi imaginate suferinţe cum erau pricinuite aici. Celulele individuale foloseau ca loc de reflecţie al victimelor, între două bătăi, dar şi la tăinuirea celor decedaţi în timpul anchetelor..."[5] După 1947, sediul Securităţii s-a aflat în vila fostului avocat ţărănist Mihai Popovici (str. Prundului), loc în care obişnuia să poposească chiar şi Iuliu Maniu. Comuniştii au transformat această clădire frumoasă a protipendadei în fief al torturii şi schingiuirii, sub comanda lui Kalusek, temutul şef al Securităţii Braşov[6].

Penitenciarul Braşov a fost desfiinţat în anul 1953, iar în luna mai a aceluiaşi an 286 de deţinuţi au fost transferaţi la nou-înfiinţatul penitenciar Codlea[7].

Brăila

Aşezare geografică

Penitenciarul era aşezat în nord-estul oraşului omonim, pe strada George Enescu, la o distanţă de aproximativ 800 de metri depărtare de Dunăre.

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Prima construcţie cu scop de deţinere din oraşul Brăila a fost o temniţă, construită în anul 1832. Aceasta era, de fapt, un bordei şi a fost folosită ca arest al poliţiei locale.

1. Alin Mureşan, „Reeducarea prin tortură", în *Memoria*, nr. 57 (4/2006), Editura Fundaţia Culturală Memoria, Bucureşti, p. 23; Alexandru Salcă, *op. cit.*, p. 160.
2. Ofiţer de Securitate şi inspector general MAI în timpul atrocităţilor comise la Piteşti.
3. Silvia Colfescu (coord.), *Memorialul ororii. Documente ale procesului reeducării din închisorile Piteşti, Gherla*, Editura Vremea, Bucureşti, 1995, p. 473.
4. Alin Mureşan, *op. cit.*, p. 24.
5. Victor Roşca, *op. cit.*, p. 52.
6. Ovidiu Fegher, *op. cit.*
7. „Istoricul Penitenciarului Codlea", accesibil online la adresa http://www.anp-just.ro (24.07.2007).

Mai târziu, în 1845, s-a ridicat o clădire nouă din cărămidă, cu laturile de 40 m lungime şi 32 m lăţime, împrejmuită cu scândură de brad. În anii următori au fost construite gherete pentru paznici şi construcţii-anexă. Capacitatea de deţinere a temniţei era, în 1853, de 40 de locuri. În anul 1871, prin dublarea numărului de unităţi, temniţa a primit destinaţia de arest preventiv judeţean. În 1885 s-a amenajat o cameră de rugăciune, care a funcţionat până la începutul perioadei comuniste, când a fost desfiinţată. Temniţa a fost refăcută în 1905, când i s-a mai adăugat un etaj pavilionului administrativ şi a fost declarată penitenciar. În perioada comunistă, între anii 1956-1958, Regiunea MAI Galaţi, de care depindea din punct de vedere administrativ penitenciarul Brăila, a făcut o reparaţie capitală a clădirilor. Tot atunci s-a pus la punct instalaţia de apă şi canalizare în camerele de deţinere şi s-au betonat curţile interioare.

Până în 1944, la Brăila au fost încarceraţi infractori de drept comun (bărbaţi, femei, minori), recidivişti şi nerecidivişti, precum şi arestaţi preventiv.

Brăila ca penitenciar comunist

După 1944, aici au fost închişi şi deţinuţi politici, care, după o perioadă de câteva zile sau săptămâni de tranzit, erau transferaţi în unităţi speciale pentru executarea pedepsei. Între aceştia s-au aflat multe persoane care mergeau în sau veneau din lagărele de muncă „din Balta Brăilei", condamnate de instanţele judecătoreşti sau internate în coloniile de muncă prin decizie administrativă, pe termene ce variau de la 24 de luni, până la 60 sau chiar 72 de luni. Au trecut prin acest penitenciar şi arestaţii din oraş şi împrejurimi, aflaţi în curs de cercetare la Securitatea locală sau în aşteptarea desfăşurării procesului. Regimul de detenţie se înscria în datele generale ale spaţiului concentraţionar din România epocii comuniste.

În 1957, penitenciarul Brăila avea o capacitate de cazare, calculată la 5 m^3/persoană, de 326 de locuri, dar erau închişi 641 de deţinuţi. De aceea, pentru mărirea spaţiului de cazare, într-o notă-raport a conducerii DGPCM se propunea construirea unei noi secţii cu o capacitate de 300 de locuri[1]. Zece ani mai târziu, capacitatea de cazare a penitenciarului şi a secţiilor aferente, calculată la 5 m^3/persoană, era de 1 730 de locuri. Numărul deţinuţilor prezenţi era de 1 390, iar al efectivului administraţiei, de 207[2].

Între anii 1944 şi 1967, aici au avut loc mai multe schimbări administrative în privinţa secţiilor şi punctelor de lucru subordonate penitenciarului. Astfel, prin ordinul MAI din mai 1960, în cadrul DGPCM s-a înfiinţat punctul de lucru GAS Dunărea, aparţinând penitenciarului de categoria a III-a funcţional Brăila[3].

Până în 1962, penitenciarul a fost inclus în categoria a III-a, iar din luna aprilie a aceluiaşi an a trecut la categoria I, când a primit în subordine secţiile Tichileşti şi Chişcani (ultima avea un punct de lucru la recoltarea stufului)[4]. După doi ani, secţia Tichileşti s-a transformat în formaţiune independentă, iar penitenciarului Brăila i-a rămas în subordine numai secţia Chişcani[5].

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 11/1957, dosar nepaginat.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 26/1967, inv. sub nr. 6, dosar nepaginat.
3. Penitenciarul funcţional avea ca specific folosirea deţinuţilor la diferite munci (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1960, vol. III, inv. sub nr. 3, dosar nepaginat).
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1965, vol. IV, inv. sub nr. 3, dosar nepaginat.
5. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 58.

Conducerea penitenciarului

După 1944, penitenciarul Brăila a fost condus de următorii directori şi comandanţi: Ion Tătaru, Ştefan Niculescu, Ion Babenco, Vasile Macri, Pavel Anghel, Ion Popa, sublocotenent Alexandru Dumitrescu, sublocotenent Iulian Bejan (1952-1953), sublocotenent Dumitru Tudor (1953), locotenent Ion Posca (1953), locotenent Nicolae Platon (1953-1954), locotenent Evlampie Sava (1954-1956), căpitan Gheorghe Mazilu (1956-1958), locotenent Victor Vrabie (1958-1959), locotenent-major Marin Martalogu (1959-1962), maior Gheorghe Anton (1962)[1].

BUCIUMENI (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 183)

BUCUREŞTIUL ŞI ÎMPREJURIMILE

Dacă intelectualilor cehoviani, care se străduiau mereu să ghicească ce va fi peste 20-30-40 de ani, li s-ar fi răspuns că peste patruzeci de ani, în Rusia, ancheta penală se va face cu ajutorul torturii, că deţinuţilor li se va strânge craniul într-un inel de fier, că unii vor fi introduşi în băi umplute cu acid, că vor fi legaţi goi şi torturaţi cu furnici, ploşniţe, li se va vârî în orificiul anal vergeaua înroşită pe primus (marcare secretă), le vor fi strivite, încet, cu talpa cizmei, organele genitale, iar ca o formă uşoară vor fi torturaţi cu nesomn şi cu sete şi vor fi bătuţi până ce vor fi transformaţi într-o masă de carne însângerată – nici una dintre piesele lui Cehov n-ar fi ajuns la final, căci toate personajele ar fi fugit la casa de nebuni.

(Alexander Soljeniţîn, *Arhipelagul Gulag*)

După 1945, în Bucureşti, ca şi în restul ţării, au fost înfiinţate numeroase centre de anchetă, lagăre de triere şi colonii de muncă. În aceste unităţi concentraţionare au fost anchetaţi, exploataţi până la extenuare şi, nu de puţine ori, exterminaţi cei care erau consideraţi de Partidul Comunist şi instituţiile represive ale statului comunist un pericol pentru regimul impus de trupele Armatei Roşii.

CENTRELE DE ANCHETĂ

Dintre centrele de anchetă care au funcţionat în Bucureşti, cel mai des menţionate în memoriile foştilor deţinuţi politici sunt: Ministerul de Interne, Malmaison, Uranus şi Calea Rahovei. De asemenea, „case ale terorii staliniste" au funcţionat şi în

1. Ultimul comandant menţionat era încă în funcţie în anul 1967 (AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 58).

Piaţa Pache Protopopescu, la Prefectura Poliţiei Capitalei, Băneasa şi Snagov. În perioada 1947-1964, în „casele de tortură" din Bucureşti, dar şi din restul ţării au fost folosite ca metode şi tehnici de interogatoriu: bătaia, tortura fizică şi psihică, izolarea şi înfometarea deţinuţilor, redactarea unor declaraţii false sau consemnarea unor răspunsuri ireale, sub constrângere. Declaraţiile smulse prin astfel de metode au fost folosite de anchetatori ca probe pentru instrumentarea unor procese trucate şi pentru condamnarea unor oameni nevinovaţi. Singura lor vină a fost aceea de a fi fost consideraţi de Partidul Comunist o ameninţare pentru regimul de sorginte stalinistă. Majoritatea anchetelor se desfăşurau noaptea, între orele 22 şi 5, în camere întunecoase[1].

Metodele de tortură

Pentru anchetatori, folosirea torturii în timpul interogatoriilor nu a constituit un exces de zel, ci a reprezentat o atribuţiune de serviciu[2], asumată la intrarea în Securitate, indiferent de comportamentul pe care anchetatorii îl aveau în viaţa privată. Pentru a slăbi rezistenţa psihică a deţinutului, acesta era ţinut sub anchetă zile şi nopţi întregi, în picioare, sub lumina reflectoarelor[3], răstimp în care era interogat de mai mulţi ofiţeri de Securitate. În urma mai multor şedinţe de anchetă, majoritatea deţinuţilor recunoşteau, în cele din urmă, aproape orice învinuire, doar pentru a fi trimişi înapoi în celulă. Singurul lor drept în timpul unei anchete era posibilitatea de a dormi două ore pe zi, după care ancheta era reluată de acelaşi anchetator sau de un altul[4]. În perioada anchetei, deţinutul era obligat să completeze un chestionar, care conţinea întrebări referitoare la activitatea duşmănoasă întreprinsă împotriva regimului comunist şi la persoanele care l-au ajutat sau care ştiau de planurile lui. După aceea, trebuia să-şi scrie autobiografia şi să indice anchetatorilor persoanele care îl cunoşteau şi apartenenţa politică a fiecăreia. Spre finalul anchetei, deţinutul era confruntat cu alte persoane implicate în acelaşi proces, în calitate de martori sau de coacuzaţi, care oferiseră Securităţii informaţii despre activitatea subversivă a celui reţinut[5]. Întrucât cei mai mulţi dintre deţinuţi scriau în aceste chestionare şi în autobiografii declaraţii

1. Dina Balş, *Drumuri pustiite*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1993, p. 45; vezi şi Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 12.
2. Marius Oprea, „Tortura în România anilor '50" în Romulus Rusan (ed.), *Analele Sighet* (8), Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2000, p. 340.
3. Dina Balş, *op. cit.*, p. 37.
4. Iată declaraţia lui Richard Wurmbrand despre anchetă: „Mai întâi am stat în picioare ore întregi, mult timp după ce nu mi-am mai simţit braţele, iar picioarele au început să-mi tremure şi să se umfle. Când m-am prăbuşit pe podea, mi s-a dat o coajă de pâine şi o gură de apă şi am fost pus să stau din nou în picioare. Gardienii se schimbau. Unii te obligau să iei poziţii ridicole sau obscene şi asta a continuat, cu scurte întreruperi zile şi nopţi întregi" (Richard Wurmbrand, *Cu Dumnezeu în subterană*, traducere din limba engleză de Marilena Alexandrescu Munteanu şi Maria Chilian, Editura Casa Şcoalelor, Bucureşti, 1993, p. 47). Vezi şi Belu Zilber, *op. cit.*, p. 86.
5. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 436, Item no. 11382/1955, f. 1.

„neinteresante" pentru anchetatori, aceştia foloseau de cele mai multe ori bătaia şi tortura pentru obţinerea răspunsurilor şi declaraţiilor incriminatorii[1].

Cele mai frecvente metode de tortură folosite de ofiţerii de Securitate în timpul anchetelor au fost:

– *bătaia la tălpi*: deţinutul era lovit cu ranga de fier peste încălţăminte, apoi era obligat să alerge. Acest supliciu se repeta mai multe zile la rând. Deţinuţilor supuşi la o astfel de tortură li se dislocau oasele metatarsiene;

– *bătaia pe capre*: era considerată cea mai „obişnuită" metodă de tortură fizică. Deţinutul era legat de mâini şi de picioare, genunchii trecuţi printre braţe, iar pe sub genunchi şi braţe i se introducea o bară metalică. Cel anchetat era ridicat între două birouri. Cu capul în jos, deţinutul era bătut cu o rangă peste fese şi tălpi;

– *metoda tapetului*: deţinutul era legat la mâini, la glezne şi la ochi. Pus în picioare pe un tapet, acesta era smuls cu violenţă. Astfel, deţinutul cădea, zdrobindu-şi faţa, arcadele, nasul, dinţii şi umerii. Uneori era aşezat în picioare pe un birou şi legat. Anchetatorii îi ordonau să sară jos sau îl împingeau, în timp ei ce îi împiedicau picioarele; astfel, deţinutul se prăbuşea în cap;

– *bătaia la testicule*: a fost specialitatea unei anchetatoare, pe nume Vidoşa (Vida) Nedici, de origine sârbă. Printând testiculele între degete, le aplica lovituri cu un beţigaş până se umflau, astfel încât cel torturat simţea dureri înfiorătoare. De asemenea, unii anchetatori obişnuiau să-i lovească pe deţinuţi cu picioare în testicule până când aceştia leşinau;

– *bătaia cu sacul de nisip*: deţinutul era legat cu mâinile deasupra capului. Imobilizat, în această poziţie, era bătut cu un sac de nisip, care avea o greutate de patru, cinci kg. Loviturile dislocau organele interne fără a se putea constata, ulterior, urme pe suprafaţa corpului. Pe corpul victimei nu rămânea nici un semn, dar, în interior, plămânii, inima, ficatul, rinichii erau puternic afectate. După un timp, deţinutul simţea dureri mari în diferite părţi ale corpului, simptome ale unor boli incurabile, sfârşind în spital de o maladie comună: TBC, hepatită, afecţiuni renale etc.[2];

– *cuierul*: unii anchetatori îşi atârnau victimele cu mâinile legate de un cuier, astfel încât aceştia abia atingea pământul. Pus să stea ore în şir în această poziţie,

---

1. Marius Oprea (ed.), *Banalitatea răului*, *ed. cit*, p. 70.
2. Un fost deţinut politic a lăsat o mărturie despre bătaia cu sacii de nisip, relatând cum de tavanul camerei de tortură erau atârnate „6 cârlige, 3 pe un rând, iar în faţa lor celelalte 3 cârlige. De aceste cârlige atârnau lanţuri, [...] bătăuşii au potrivit ca sacii să vie la o înălţime, cam în dreptul pieptului meu. Toate aceste manevre au fost făcute de bătăuşi la repezeală şi cu multă siguranţă, dându-ţi impresia că sunt foarte experimentaţi. După ce m-au dezbrăcat, m-au pus între aceste rânduri şi au început să balanseze sacii azvârlindu-i spre mine. Sacii, balansându-se pe lanţ, mă loveau cu putere, când din faţă, când din spate, provocând o durere de parcă mă striveau. Nu puteam în nici un fel să mă apăr. [...] Mă durea tot corpul, nu mai vedeam nimic în faţa ochilor, iar urechile îmi vâjâiau atât de tare, că nu mai auzeam înjurăturile bătăuşilor, capul nu mai raţiona, iar la urmă căzusem în nesimţire, unde m-am odihnit până dimineaţa. Medicul nu a venit să mă vadă. Cu cât trecea timpul, cu atât aveam mai mari dureri; neputând îndura aceste îngrozitoare dureri, urlam, cerând să vie medicul, care nu venea" (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 436, Item no. 678/1960, f. 14).

deţinutul extenuat încerca să se sprijine de podea, moment în care, deseori, oasele braţelor cedau;

– *izolarea*: deţinutul era închis într-o cameră de izolare, fără nici o piesă de mobilier. De multe ori, pe pavimentul celulei gardienii vărsau apă. După o zi sau două, deţinutul se prăbuşea sau cerea să fie dus la anchetatori pentru noi declaraţii;

– *manejul*: deţinutul era obligat să alerge în cerc, atât ziua, cât şi noaptea, sub supravegherea unui gardian. În timpul alergării, era lovit în permanenţă cu un bici de către gardianul care stătea în centrul camerei de pedeapsă;

– *interdicţia de a merge la grupul sanitar în afara timpului prescris*: mâncarea consta în lichide, iar frigul obliga organismul să elimine apa. Reţinerea îndelungată a urinei afecta rinichii. Unii deţinuţi, cu un organism mai şubred, urinau în celulă, alţii în bocanci pe care îi deşertau apoi la grupul sanitar, atunci când erau scoşi pentru necesităţile fiziologice[1].

Anchetatorii

În memorialistica de detenţie anchetatorii şi supraveghetorii sunt caracterizaţi de foştii deţinuţi politici ca fiind nişte brute recrutate după principiul forţei şi care aveau grave deficienţe chiar în privinţa cunoştinţelor minime. Unii dintre ei abia ştiau să scrie, dar aveau o „dezvoltată conştiinţă de clasă", un devotament enorm faţă de munca lor şi o neîmpăcată „ură împotriva duşmanului"[2]. Singura instruire de care beneficiau era educaţia politică, realizată prin citirea zilnică şi aprofundarea articolelor din ziarul *Scânteia*, precum şi a broşurilor emise de MAI şi Securitate[3]. Astfel, ceea ce conta în activitatea profesională a unui anchetator era ataşamentul faţă de partid şi rezolvarea cazurilor pe care le primea, indiferent prin ce metode, violente sau nu. În centrele de anchetă, toţi gardienii purtau „pâslari" (papuci din pâslă), pentru a nu fi auziţi de către deţinuţi atunci când se apropiau de celule. Astfel, ei puteau să asculte discuţiile care aveau loc între aceştia.

Dintre ofiţerii de Securitate şi gardienii din centrele de anchetă din Bucureşti, cel mai des menţionaţi în literatura de detenţie, precum şi în lucrările de specialitate sunt: căpitan Gheorghe Enoiu, Mişu Dulgheru (Dulberger), Butyka Francisc, colonelul Emil Brânzaru, locotenentul Barbu, Nae Dumitrescu, Anghel Marin, Grigore Burdan (Burdea), Vasile Dumitrescu, Alfred Mauriciu[4], locotenentul Gheorghe Blidaru, locotenentului Horia Brestoiu, locotenentul Nicolae Domniţa, locotenentul-major

1. Ioan Ploscaru, *Lanţuri şi teroare*, ediţia a II-a, Editura Signata, Timişoara, 1994, pp. 100-102; Cezar Zugravu, „Metodele de tortură din Securitate, din închisori şi din lagărele de exterminare" în *Analele Sighet* (6), Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1997, pp. 478-486; Richard Wurmbrand, *op. cit.*, p. 47; Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre şi închisori, ed. cit.*, p. 150; Petre Baicu, *Povestiri din închisori şi lagăre*, Biblioteca Revistei *Familia*, Oradea, 1995, pp. 212-213; Marius Oprea (ed.), *Banalitatea răului, ed. cit.*, pp. 332-343.
2. Marius Oprea, *Banalitatea răului, ed. cit.*, p. 116.
3. *Ibidem*, pp. 72, 125.
4. Petre Baicu, *op. cit.* p. 243; Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, vol. I, *ed. cit.*, p. 17; Alexandru Mihalcea, *op. cit.*, p. 70; Doina Jela, *Lexiconul negru, ed. cit.*; Marius Oprea, *Banalitatea răului, ed. cit.*, pp. 541-574.

Florea Gheorghiu, locotenentul-major Gheorghe Mihăilescu, locotenentul-major, Iosif Moldovan, locotenentul-major Dumitru Preda ş.a[1]. Iată mai jos, o scurtă prezentare a acestor anchetatori.

Mişu Dulgheru (Dulberger): s-a născut pe 16 ianuarie 1909 la Tecuci şi avea ca studii trei clase secundare şi două comerciale. De profesie funcţionar, a intrat, pe 23 august 1944, în PCR şi, tot din acest an, a fost cooptat ca membru în Biroul Auxiliar al Forţelor de Luptă Patriotice, unde era responsabil cu identificarea opozanţilor PCR, în special legionari aflaţi în libertate[2]. Pe 6 aprilie 1945, a intrat în MAI şi a fost repartizat la Corpul Detectivilor, iar în 1947 a fost numit în Comisia de Repatrieri din Germania. Între 1948 şi 1952 a îndeplinit funcţia de director al Direcţiei de Cercetări Penale din cadrul MAI[3]. Totodată, era şi agent NKVD, iar în Securitate a deţinut funcţii de conducere încă de la înfiinţare. Mişu Dulgheru a fost unul dintre coordonatorii procesului de la Canalul Dunăre-Marea Neagră şi a participat la anchetarea lui Lucreţiu Pătrăşcanu. De asemenea, i-a anchetat pe membrii lotului Marii Finanţe, precum şi pe pastorul protestant Richard Wurmbrand[4]. Pastorului i-a declarat că „este în interesul vital al societăţii [comuniste] ca oamenii să fie supuşi torturii, dacă deţin informaţii necesare pentru apărarea ei, [...] noi nu suntem ucigaşi, ca naziştii. Vrem ca tu să trăieşti şi să suferi"[5]. Pe 16 octombrie 1952, Mişu Dulgheru a fost arestat şi anchetat timp de doi ani şi trei luni. În „detenţie, regimul său nu a fost aidoma cu al celorlalţi arestaţi. A mâncat pe săturate, a avut parte de haine curate şi medicamente. Nu a fost torturat"[6]. A fost eliberat din detenţie în ianuarie 1954 cu gradul de soldat. La începutul anilor '80 a emigrat în Israel[7].

Butyka Francisc: s-a născut pe 15 iulie 1920 la Cluj-Napoca, fiind de profesie lăcătuş. În 1951 activa în Secţia Organizatorică a CC al PMR ca responsabil cu verificarea membrilor de partid propuşi pentru încadrarea în Securitate[8]. În iulie 1952 a fost numit locţiitor-director la Direcţia de Anchete Penale, iar din septembrie 1952 l-a înlocuit pe Dulgheru la conducerea Direcţiei de Anchete Penale în Securitatea Statului[9]. I-a anchetat pe membrii lotului Pătrăşcanu, pe Vasile Luca şi pe Ecaterina Bălăcioiu-Lovinescu. Pe 30 noiembrie 1963 a fost trecut în rezervă[10]. În 1956, colonelul Francisc Butyka era şeful Direcţiei a VIII-a[11]. Între 1952 şi 1955, Butyka a condus ancheta lui Dulgheru, precedesorul său[12].

1. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 337.
2. Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, *Securitatea. Structuri/Cadre şi metode (1948-1967). Documente inedite din arhivele secrete ale comunismului*, vol. I, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2006, pp. 698-699.
3. *Ibidem*, pp. 182-187.
4. Doina Jela, *Lexiconul negru*, *ed. cit.*, pp. 106-108.
5. Richard Wurmbrand, *op. cit.*, pp. 49, 75.
6. Marius Oprea, *Banalitatea răului*, *ed. cit.*, p. 552.
7. *Ibidem*.
8. *Ibidem*, pp. 545-546.
9. Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, *op. cit.*, p. 239.
10. *Ibidem*, pp. 63-64.
11. *Ibidem*, p. 80.
12. *Ibidem*, p. 183.

Gheorghe Enoiu: s-a născut pe 4 noiembrie 1927 în comuna Băiculeşti, satul Măniceşti din judeţul Argeş. După absolvirea a şapte clase elementare în satul natal, s-a angajat, în 1942, ca ucenic la Tipografia CFR Filaret. În noiembrie 1944 se înscrie în UTC, iar pe 15 decembrie 1945 este primit ca membru în PCR în cadrul organizaţiei de partid Filaret, unde a fost numit responsabil cu tineretul. După absolvirea şcolii DGSS Bucureşti, în august 1949, este repartizat ca anchetator la Direcţia a VIII-a. Pe 1 martie 1953 este promovat în funcţia de locţiitor şef serviciu, iar în aprilie 1954 este trimis la un curs de specializare în URSS. În urma rezultatelor obţinute în muncă prin torturarea deţinuţilor politici, este numit, în februarie 1958, şef de serviciu al Direcţiei Anchete, iar pe 1 octombrie 1960 devine locţiitor-şef al Direcţiei a VIII-a. În ianuarie 1963, Enoiu a fost propus pentru funcţia de şef al Direcţiei a VIII-a[1]. Între 1950 şi 1964 a participat la anchetele liderilor comunişti Vasile Luca şi Lucreţiu Pătrăşcanu, a coordonat anchetarea studenţilor arestaţi în urma mişcărilor studenţeşti din 1956 şi a condus cercetările în procesul „Marele Jaf". Între 1968 şi 1989 a lucrat ca ofiţer în cadrul Securităţii Municipiului Bucureşti[2].

Emil Brânzaru: de profesie boxer, era şeful echipei de bătăuşi a Direcţiei Cercetări Penale a MAI, fiind folosit atunci când deţinuţii nu colaborau cu anchetatorii şi nu recunoşteau acuzaţiile pentru care erau cercetaţi. Este caracterizat de foştii deţinuţi politici ca o „namilă cu braţe de gorilă, terminate în două palme cât două cazmale şi care avea permanent un rânjet pe buze"[3]. Brânzaru avea o înălţime de 1,75 m, părul şaten, o greutate de 120 kg şi era saşiu de un ochi. Brînzaru mai era supranumit şi „Tarzan"[4].

Gheorghe Tănase: anchetator la Interne, l-a bătut personal pe episcopul Ioan Ploscaru, lovindu-l cu capul de perete, cu scaunul în cap şi pe spate sau cu bocancii în tibii[5].

Nae Dumitrescu: i-a anchetat pe Ion Diaconescu[6] şi pe Cicerone Ioniţoiu. Este caracterizat de Ioniţoiu ca „îngâmfat şi prost"[7].

Locotenentul Barbu: originar din Hunedoara, de profesie învăţător; „specialitatea" lui era lovirea deţinutului cu scaunul în cap[8].

Anghel Marin: căpitan la Uranus; în 1952, ca locotenent, a participat la anchetarea lotului Vasile Luca. De asemenea, le-a anchetat pe soţia lui Ion Mihalache şi pe Simina Mezincescu din lotul Noica-Pilat[9].

Grigore Burdan (Burdea): anchetator la Malmaison, i-a anchetat pe Ioan Ioanid[10] şi pe profesorul Nicolae Mărgineanu, ultimul fiind judecat şi condamnat în procesul Marii Finanţe[11].

---

1. Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, *op. cit.*, pp. 240-241.
2. Doina Jela, *Lexiconul negru*, *ed. cit.*, p. 114.
3. *Ibidem*, p. 54; Teodor Duţu, *După 50 de ani. Amintiri despre cei care nu mai sunt*, vol. I, Editura ALPHA MDN, Buzău, 1999, pp. 64-65.
4. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 436, Item no. 7818/1956, f. 4.
5. Ioan Ploscaru, *op. cit.*, pp. 25, 259, 261.
6. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 18.
7. Doina Jela, *Lexiconul negru*, *ed. cit.*, p. 111.
8. Petre Baicu, *op. cit.*, p. 225.
9. Doina Jela, *Lexiconul negru*, *ed. cit.*, p. 31.
10. Ion Ioanid, *op. cit.*, vol. I, p. 16.
11. Doina Jela, *Lexiconul negru*, *ed. cit.*, pp. 60-61.

Categorii de deţinuţi

În centrele de anchetă din Bucureşti au fost anchetaţi şi torturaţi în perioada 1945-1964, şi chiar până în 1989, oameni simpli (ţărani şi muncitori), elevi de liceu, studenţi, intelectuali, generali, miniştri şi prim-miniştri. Scopul acestor anchete l-a reprezentat obţinerea, prin tortură, a unor mărturii incriminatorii care să fie folosite pentru condamnarea celor etichetaţi drept „fascişti", „legionari" şi „duşmani ai poporului", dar şi a acelora care reprezentau, în opinia Partidului Comunist, un pericol pentru „regimul de democraţie populară". În această perioadă, au fost cercetaţi, cu metode şi tehnici de interogatoriu staliniste, mii de persoane, dintre care îi amintim pe : Petrache Lupu de la Maglavit, profesorul Nicolae Mărgineanu, generalii Vasile Creţoiu şi Radu Korne, liderii PNŢ Iuliu Maniu, Ion Mihalache, Corneliu Coposu, Ilie Lazăr şi Ion Diaconescu, episcopii greco-catolici Vasile Aftenie, Ioan Suciu şi Ioan Ploscaru, miniştrii comunişti Lucreţiu Pătrăşcanu şi Vasile Luca, precum şi mulţi alţii.

Primele grupuri care au cunoscut teroarea roşie în centrele de anchetă din Bucureşti, şi nu numai, erau formate din persoanele care au adoptat ca modalitate de luptă împotriva prigoanei comuniste refugierea în munţi. Reprezentativ pentru această categorie este generalul Aurel Aldea. În luna iunie a anului 1946, generalul era anchetat în arestul Serviciului Special de Informaţii în legătură cu organizaţiile de rezistenţă pe care a încercat să le concentreze sub conducerea sa în cadrul Mişcării Naţionale de Rezistenţă. La procesul din noiembrie 1946 a fost acuzat şi condamnat la muncă silnică pe viaţă pentru „crima de complotare întru distrugerea unităţii statului" şi cea de „răzvrătire" ; ulterior, pedeapsa i-a fost comutată în temniţă grea pe viaţă. Pe 17 octombrie 1949, generalul Aldea a decedat la Aiud, din cauza regimului inuman la care a fost supus şi pentru că i se refuzase tratamentul medical[1].

A doua categorie a fost reprezentată de membrii şi simpatizanţii partidelor democratice (PNL, PNŢ, PSD), dar şi de legionari. Între 1945 şi 1947, liderii Partidului Comunist au dus o campanie virulentă împotriva adversarilor politici, folosind toate mijloacele pentru intimidarea şi suprimarea lor, inclusiv arestarea celor recunoscuţi ca opozanţi declaraţi ai PCR şi care se bucurau de o largă popularitate în rândul cetăţenilor. Toate aceste practici au avut ca scop câştigarea alegerilor din noiembrie 1946 şi acapararea deplină a puterii de stat.

Măsurile represive adoptate de autorităţile procomuniste pentru câştigarea alegerilor l-au determinat pe Iuliu Maniu să-i trimită ministrului de Interne mai multe proteste oficiale, referitoare la arestările abuzive ale membrilor şi susţinătorilor Partidului Naţional-Ţărănesc. În memoriul din 20 iunie 1947, Maniu cerea încetarea arestărilor pe criterii strict politice a ţărăniştilor şi eliberarea imediată a celor care erau reţinuţi fără motiv şi mandat judecătoresc şi care se găseau încarceraţi în închisorile Piteşti, Craiova, Gherla, Miercurea-Ciuc, Văcăreşti, Ministerul de Interne şi Prefectura Poliţiei Capitalei. Totodată, liderul ţărănist preciza că în penitenciarele şi centrele de anchetă în care se aflau deţinuţi politici condiţiile de detenţie erau inumane, regimul alimentar

1. Claudiu Secaşiu, „Generalul Aurel Aldea", accesibil online la adresa http : //calincis.go.ro/ Istorie/23Aug.htm (29.06.207).

era unul de exterminare, iar asistenţa medicală, inexistentă. De asemenea, Maniu sublinia că deţinuţii politici erau bătuţi şi maltrataţi de către organele Siguranţei. Liderul ţărănist estima că în intervalul 1945-1947 au fost arestaţi ilegal, fără mandat de arestare şi numai din motive politice, aproximativ 1 000 de ţărănişti, autorităţile urmărind exterminarea lor fizică prin orice metode, inclusiv prin tortură şi înfometare[1].

La aproximativ o lună de la memoriul din 20 iunie, întreaga conducere ţărănistă a fost arestată în urma înscenării unei tentative de fugă din ţară. Pe 14 iulie 1947, dar şi în zilele următoare, au fost arestate, în legătură cu acţiunea de la Tămădău, 102 persoane, alte 15 fiind puse sub urmărire. Pe lista celor arestaţi se regăsesc liderii partidului şi rudele lor apropiate. Cei incluşi în lotul Tămădău au fost încarceraţi în arestul Direcţiei Generale a Poliţiei, arestul Prefecturii Poliţiei Capitalei, Penitenciarul Văcăreşti, Arestul SSI, Malmaison, Ministerul de Interne, iar cei bolnavi au fost internaţi sub pază militară la Spitalul Elisabeta[2]. De asemenea, au mai fost arestaţi şi membrii Cercului Profesional Militar al PNŢ, precum şi cei ai organizaţiilor de muncitori şi tineret ai PNŢ. Primii au fost duşi pentru anchetă în arestul Poliţiei Prefecturii Capitalei, la Malmaison, Văcăreşti şi Uranus[3], iar ultimii au ajuns în celulele Ministerului de Interne[4].

Între 1947 şi 1949, atenţia Securităţii s-a îndreptat împotriva tuturor celor care erau consideraţi un pericol pentru regimul comunist. Sunt arestaţi în această perioadă atât membri ai partidelor Naţional-Ţărănesc, Liberal şi ai celui Social Democrat, rămaşi fideli lui Titel Petrescu şi care au respins fuziunea cu PCR, cât şi legionarii care nu fuseseră arestaţi în urma semnării pactului dintre Nicolae Petraşcu şi liderii comunişti Ana Pauker şi Teohari Georgescu[5]. Arestarea legionarilor a fost decisă prin Ordinul 5 Cabinet şi a avut loc în noaptea de 14/15 mai 1948[6]. După interzicerea cultului greco-catolic, în centrele de anchetă din Bucureşti au fost aduşi pentru cercetări şi o parte dintre episcopii şi preoţii acestei confesiuni[7], dar şi membrii altor

1. ANIC, fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar nr. 70/1947, ff. 168-169.
2. *Ibidem*, ff. 183-184, 202.
3. În arestul Poliţiei Prefecturii Capitalei, la Malmaison, Văcăreşti şi Uranus au fost internaţi, după arestare, generalii Gabriel Negrei, Vasile Zorzor, Alexandru Gheorghieş, Grigore Stoika, Dumitru Ghiţulescu. Generalii nu au fost ţinuţi într-un singur arest, ci au fost mutaţi pentru interogatoriu de mai multe ori în alte aresturi din Bucureşti (Corneliu Beldiman, *Procesul generalilor. Cercul Profesional Militar al Partidului Naţional-Ţărănesc : 1946-1948. Documente*, Editura Vremea, Bucureşti, 2000, pp. 86, 108, 159, 224).
4. În seara zilei de 1 decembrie 1947 au fost arestaţi şi duşi în arestul Ministerului de Interne membrii Partidului Naţional-Ţărănesc – Organizaţia de Tineret, printre care Ion Diaconescu, Nicu Adamescu şi Ioan Puiu (Ion Diaconescu, *op. cit.*, pp. 14-15).
5. Marius Oprea, *Banalitatea răului*, *ed. cit.*, p. 112.
6. Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, *Totalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune în România Comunistă*, Fundaţia Konrad Adenauer, Bucureşti, 2001, p. 30.
7. Autorităţile comuniste au încercat să îi convingă pe episcopii greco-catolici să recunoască unirea Bisericii Greco-Catolice cu Biserica Ortodoxă. În urma torturilor la care a fost supus, Vasile Aftenie, vicarul general al Bisericii Greco-Catolice din Vechiul Regat, a decedat în timpul anchetelor (Alexandru Raţiu, *Persecuţia Biserici Române Unite*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 1994, p. 86; vezi şi Ioan Ploscaru, *op. cit.*, *passim*; Iuliu Hossu, *Credinţa noastră este viaţa noastră. Memoriile cardinalului dr. Iuliu Hossu*, ediţie îngrijită de preot Silvestru Augustin Prunduş, Editura Viaţa Creştină, Cluj-Napoca, 2003, *passim*).

culte protestante devenite ilegale în urma adoptării noii legi a cultelor. La plenara din 3-5 martie 1949, Partidul Comunist a hotărât rezolvarea problemei ţărăneşti prin începerea campaniei de colectivizare. Colectivizarea avea să genereze declanşarea unui nou val de arestări, fiind ridicaţi ţăranii care se opuneau procesului agricol sau care nu îşi îndeplineau obligaţiile către stat[1]. Prin casele de teroare din Bucureşti au trecut, între 1948 şi 1964, majoritatea „duşmanilor poporului", mulţi dintre ei „grupaţi" de către Securitate în „organizaţii subversive". Astfel, au fost anchetaţi pentru spionaj în favoarea SUA profesorul Nicolae Mărgineanu, Alexandru Popp, Ioan Bujoiu, Alexandru Balş, Horia Măcellariu şi George Manu. O cutremurătoare mărturie despre torturile îndurate la Malmaison ne-a lăsat Nicolae Mărgineanu[2]. În procesul Marii Finanţe au mai fost judecaţi Max Auschnitt (în contumacie), George Bontilă, Nicolae Petraşcu, Eugen Teodorescu, Dimitrie Gheorghiu şi Nistor Chioreanu.

La Malmaison, Ministerul de Interne, Rahova sau Uranus au fost anchetaţi şi cei implicaţi în procesul liderului comunist Lucreţiu Pătrăşcanu: Belu Zilber[3], Harry Brauner, Nicolae Betea, Elena Pătrăşcanu, Lena Constante, Emil Calmanovici, precum şi Vasile Luca, înlăturat din partid în 1952. Un alt grup de deţinuţi trecuţi prin „casele de teroare" din Bucureşti a fost format din studenţii arestaţi în urma evenimentelor din Ungaria. Arestări în rândul tinerilor au avut loc în toate centrele universitare din ţară: Bucureşti, Cluj-Napoca, Iaşi şi Timişoara. Coordonatorul anchetelor din Bucureşti a fost căpitanul Gheorghe Enoiu de la Direcţia de Anchete Penale a Securităţii. Conform lui Dan Mugur Rusiecki, unul dintre studenţii din Bucureşti arestaţi în noiembrie 1956, Enoiu era „unul dintre bătăuşii cei mai temuţi şi cei mai fioroşi din Securitate şi care era oleacă mai inteligent decât murăturile din jurul lui". Bătaia a reprezentat principala metodă de anchetă a studenţilor arestaţi[4]. Tot în urma revoluţiei maghiare au fost (re)arestaţi, ca măsură de precauţie, foştii membri ai Partidului Naţional-Ţărănesc, Partidului Liberal şi ai Mişcării Legionare. Aceştia erau suspectaţi de încercări de reorganizare a propriilor grupări politice şi de continuare a activităţii. O parte dintre

1. Între 1950 şi 1953 au fost condamnaţi 89 401 de ţărani pentru neîndeplinirea planului de cultură/însămânţări şi nepredarea cotelor, iar 80 077 pentru infracţiuni precum necultivarea miriştilor, netratarea pomilor şi viţei-de-vie, netransportarea lemnelor, încălcarea regimului băuturilor alcoolice, speculă, exercitarea clandestină a meseriilor şi comerţului etc. (Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 435).
2. Redăm aici mărturia profesorului Nicolae Mărgineanu: „Aici alţi doi gealaţi m-au legat la mâini şi la picioare, mi-au introdus genunchii printre mâini şi apoi, între genunchi şi mâini, mi-au legat un băţ. M-au ridicat aşezând băţul pe doi stâlpi. [...] Şeful arestului a început să mă lovească peste fese cu un baston de cauciuc, înăuntrul căruia era sârmă ghimpată" (Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre şi închisori*, *ed. cit.*, p. 150).
3. Pentru recunoaşterea apartenenţei la o reţea de spionaj, majoritatea celor implicaţi în procesul Pătrăşcanu au fost torturaţi chiar din ordinul tovarăşilor de luptă. O astfel de mărturie referitoare la torturile la care au fost supuşi o regăsim în memoriile lui Belu Zilber: „Mi s-au legat mâinile şi picioarele, până ce frânghia a intrat în carne, iar printre mâini şi picioare fu trecut un drug gros de fier. Doi oameni au prins drugul de cele două capete, m-au ridicat şi m-au pus pe doi căpriori, aşa cum se pun mieii la frigare, în reclamele hanurilor, şi ereticii în iad. Începură să curgă loviturile la tălpi şi pe dos" (Belu Zilber, *op. cit.*, pp. 98-99).
4. AIICCR, „Interviu cu Dan Mugur Ruseski", realizat de Dan Drăghia, Bucureşti, 2006.

ei fuseseră eliberaţi între 1953 şi 1955. Totodată, au mai fost arestaţi şi o parte dintre preoţii greco-catolici şi adepţii cultelor protestante aflaţi în libertate[1].

Regimul de detenţie

În aceste centre de anchetă ziua începea dimineaţa la ora 5 şi se încheia seara la ora 22. În timpul zilei, deţinuţilor le era interzis să se aşeze pe pat, fiind obligaţi să rămână în picioare sau pe taburetul din celulă, cu faţa orientată spre vizetă pentru a putea fi urmăriţi permanent de către gardieni. De asemenea, ei nu aveau voie să cânte, să fluiere sau să bată în perete, iar atunci când se deschidea uşa, deţinutul era obligat să se întoarcă cu faţa la perete şi cu spatele spre uşă. Pe pat puteau să stea doar cei care aveau „dreptul la pat", adică deţinuţii bolnavi sau cei pentru care ancheta fusese terminată, precum şi cei care aveau aprobarea autorităţilor. De două ori pe zi, dimineaţa şi seara, deţinuţii erau scoşi, cu ochelari negri pe faţă, „la program", adică la toaletă. Atunci când se întâlneau doi deţinuţi pe coridoare, unul dintre ei era obligat să se întoarcă cu faţa la perete, pentru ca celălalt să treacă. Noaptea, deţinuţii care nu erau scoşi la anchete erau obligaţi să doarmă cu mâinile la vedere, pe pătură, şi cu faţa spre uşa celulei. Cei care nu respectau acest regulament erau pedepsiţi cu bătaia sau duşi la carceră. La Ministerul de Interne, celula de pedeapsă era un „dulap zidit în perete", povesteşte pastorul Wurmbrand, „destul de înalt ca să pot sta în picioare şi cu o suprafaţă de cincizeci de centimetri pătraţi, cu câteva mici găuri de aerisire şi una prin care se putea împinge înăuntru mâncare"[2].

Raţia zilnică de pâine din centrele de anchetă din Bucureşti (Ministerul de Interne, Malmaison, Rahova, Uranus) era de 200-250 g şi era primită în special dimineaţa[3]. Uneori, pâinea era înlocuită cu o bucată de mămăligă. La micul dejun, deţinuţii primeau un ceai de sfeclă şi, foarte rar, o ceaşcă de surogat de cafea[4]. La prânz, hrana consta într-un polonic de 300 g de zeamă, pe „bază de varză murată intrată în putrefacţie"[5], în care pluteau câteodată câteva boabe de arpacaş sau de mazăre. Această zeamă, care „nu avea practic nici un gust"[6], era refuzată în primele zile ale detenţiei de majoritatea persoanelor arestate. După câteva zile însă, foamea, considerată cel mai mare chin al închisorilor comuniste, punea stăpânire pe toţi deţinuţii, astfel încât pentru aceştia nu mai conta gustul, ci cantitatea mâncării[7]. Seara se servea în general acelaşi fel de mâncare ca la prânz. Mâncarea era adusă de deţinuţii de drept comun care erau folosiţi şi la curăţarea grupurilor sanitare[8]. Un regim alimentar mai bun îl aveau deţinuţii care, în timpul anchetelor, colaborau cu ofiţerii de Securitate.

1. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 435, Item no. 2426/1962, ff. 3-7.
2. Richard Wurmbrand, *op. cit.*, p. 60.
3. Ion Ioanid, *op. cit.*, vol. I, p. 11.
4. Teodor Duţu, *op. cit.*, p. 70.
5. Dina Balş, *op. cit.*, p. 34.
6. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 17.
7. *Ibidem.*
8. Teodor Duţu, *op. cit.*, p. 70.

Băneasa

Centru de anchetă [1]. Anchetele aveau loc în case ale Securităţii din zona Băneasa. Celulele deţinuţilor erau amenajate la subsolul acestor case. Regimul de detenţie era acelaşi ca şi cel de la Ministerul de Interne, Malmaison, Rahova etc.[2]. La Băneasa a funcţionat şi Şcoala Militară de Ofiţeri de Securitate[3].

Calea Rahovei

Centru de anchetă. Clădirea Securităţii era situată în Sectorul 3 al Bucureştiului, pe Calea Rahovei numărul 39, în localul fostei Primării a Sectorului Albastru. În anii '80, în aceeaşi clădire funcţiona şi Direcţia de Cercetări Penale a Inspectoratului General al Miliţiei din Bucureşti. În 1997, în această clădire se afla sediul Procuraturii Militare[4]. Conform mărturiei lui Radu Chesaru, arestat în 1989 pentru răspândirea unor manifeste contra regimului, arestul Miliţiei din Calea Rahovei dispunea de 11 celule cu dimensiunile de 3x3 m, iar programul zilnic al deţinuţilor era asemănător cu cel din centrele de anchetă ale Securităţii. Deţinuţii erau obligaţi să se ridice din pat la ora 6, iar la ora 22 să se culce ; în acest interval de timp le era interzis să se aşeze pe pat[5]. Într-una din aceste celule, disidentul Gheorghe Ursu a fost anchetat şi torturat de către miliţieni (maiorul Florea Popescu, locotenent-colonelul Mihai Creangă, locotenent-colonelul Tudor Stănică) şi securişti (maiorul Marin Pârvulescu, colonelul Gheorghe Vasile)[6].

În sediul Securităţii din Calea Rahovei, celulele erau plasate de o parte şi de alta a unui coridor subteran, unele dintre ele având formă trapezoidală. Într-o celulă se aflau între patru şi şase paturi din fier, suprapuse două câte două. Fiecare celulă era luminată, atât ziua, cât şi noaptea, de un bec electric, astfel încât gardienii să-i poată supraveghea continuu pe arestaţi[7]. Deoarece camerele de detenţie erau supraaglomerate,

1. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 219.
2. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 435, Item no. 4530/1960, f. 1.
3. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 663.
4. Ion Deboveanu, „Iadul Jilava : Fortul 13", în *Memoria*, nr. 21, p. 85.
5. Radu Chesaru, *Vulturul Brâncovenesc*, Editura Spin Internaţional, Bucureşti, 1993, p. 22.
6. Inginerul Gheorghe Ursu se afla în vizorul Securităţii încă din anii '60 pentru că trimisese mai multe scrisori postului de radio Europa Liberă. În cele din urmă, a fost arestat pentru faptul că ţinea un jurnal în care critica situaţia economică şi politică din România. Gheorghe Ursu a fost arestat, la 21 septembrie 1985, pentru deţinere de valută (17 dolari) şi a decedat, în urma torturilor la care a fost supus, pe 17 noiembrie (Gabriel Catalan, „Gheorghe Ursu – o victimă emblematică a comunismului", accesibil online la adresa http : //www.asymetria.org/modules.php ? name = News&file = article&sid = 371(5.04. 2007).
7. Iată o descriere a celulei : „Celula era de formă trapezoidală. În partea dreaptă, două paturi metalice cazone, suprapuse. Direct pe grătarul din balot erau aşezate scânduri, fără nimic pe deasupra. Amândouă de aceeaşi lungime, ocupau latura dreaptă a trapezului care le depăşea ca lungime cu aproximativ treizeci de centimetri. În total, baza mare nu măsura mai mult de doi metri ; baza mică, de pe stânga celulei, avea cam un metru şi jumătate, tot din scândură, care

aerisirea lor se făcea prin uşa lăsată întredeschisă pentru perioade scurte de timp[1]. După ce erau percheziţionaţi, deţinuţii erau introduşi într-o sală de aşteptare, după care, unul câte unul, erau „invitaţi" de un ofiţer de Securitate să intre într-o cameră în care se aflau trei anchetatori. La intrarea în această cameră, deţinutul era invitat să se aşeze pe singurul scaun din încăpere, iar după ce se aşeza era lovit cu pumnii şi cu picioarele de către anchetatori[2]. Pentru nerespectarea regulamentului de ordine interioară (aşezarea pe pat în timpul zilei, convorbiri cu deţinuţii din alte celule, necooperarea cu anchetatorul), deţinutul era pedepsit cu carcera. Aceasta era asemănătoare unui dulap şi avea şase despărţituri, în care puteau fi înghesuiţi până la şase oameni. Din cauza spaţiului îngust de care dispunea fiecare compartiment al celulei de pedeapsă şi a gratiilor de fier care se aflau în partea superioară a „dulapului", deţinuţii trimişi la carceră stăteau pe toată perioada pedepsei în „capul oaselor şi încovoiaţi"[3].

Direcţia Generală a Miliţiei (Bd. Ştefan cel Mare)

Centru de anchetă. Anchetatorii erau ofiţeri din cadrul Direcţiei Generale a Miliţiei. Cercetarea deţinuţilor se realiza cu aceleaşi metodele ca ale Securităţii. Un fost deţinut politic povesteşte că, pentru a recunoaşte acuzaţiile pentru care era cercetat, anchetatorii i-au pus o scândură pe abdomen şi au început să sară pe cele două capete ale ei. Deţinuţii aduşi în centrele de anchetă ale Miliţiei erau cercetaţi pentru diferite infracţiuni economice, precum deţinere de aur, contrabandă cu articole şi alimente etc.[4].

Malmaison

Era şi închisoare militară, şi centru de anchetă. Este situată pe Calea Plevnei, vizavi de Spitalul Militar Central.

Între 1940 şi 1948, Malmaison a funcţionat ca închisoare militară[5], iar după această dată, centrul a fost transformat în depozit al Securităţii; totodată, a fost utilizat şi ca centru de anchetă[6]. Până la începutul anilor '50, închisoarea a avut două clădiri. Prima dintre ele era un fost hambar şi a fost transformată, înainte de primul război

se continua cu singura porţiune de perete tencuit, de care rămăsese rezemat colegul de celulă. Haşul trapezului îl forma peretele cu uşa, care avea, cu totul, aproximativ un metru şi treizeci. Spaţiul liber era mic, 65 de centimetri pe 1,70" (Ştefan Ioan I. Davidescu, *Călăuză prin infern*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002, p. 39; vezi şi Ion Ioanid, *op. cit.* vol. I, p. 325).

1. Oana Orlea, *Ia-ţi boarfele şi mişcă!*, interviu realizat de Mariana Marin, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1991, p. 20.
2. Ştefan Ioan I. Davidescu, *op. cit.*, p. 34-35.
3. Gheorghe Bâgu, *Mărturisiri din întuneric*, Editura Tehnică, Bucureşti, 1993, p. 31.
4. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 436, Item no. 53/1963, ff. 3-6.
5. Mircea Damian, *Rogojina*, Editura Forum, Bucureşti, 1945, p. 16.
6. Ioan Ciupea, Stăncuţa Todea, *op. cit.*, p. 74.

mondial, în arest al Curţii Marţiale[1]. Unitatea carcerală avea şi două camere pentru femei[2]. În această clădire s-au aflat o perioadă grajdurile regale. În timpul celui de-al doilea război mondial, în primul corp al stabilimentului au fost încarceraţi soldaţii cercetaţi pentru diferite abateri de la disciplina militară, cel de-al doilea fiind destinat intelectualilor (ziarişti, scriitori, profesori universitari, persoane cu studii superioare) şi ofiţerilor aflaţi în cercetări[3]. De asemenea, la Malmaison au fost închişi în timpul celui de-al doilea război mondial „spionul" Rică Georgescu (pentru câteva săptămâni), Petru Groza, o parte dintre polonezii refugiaţi în România, bănuiţi de activităţi de spionaj în favoarea Angliei, dar şi prizonieri ruşi evadaţi din lagăre[4]. În 1945, în această închisoare erau încarceraţi 30 de „criminali de război", foşti ofiţeri superiori (generali de corp de armată, de divizie, de brigadă, colonei, căpitani şi locotenenţi), care între 1940 şi 1944 au deţinut funcţii de conducere în ţară şi în Transnistria. De asemenea, o altă acuzaţie care li se aducea acestora era şi aceea de „vinovaţi de dezastrul ţării"[5].

Deţinuţii aveau dreptul la vorbitor de două ori pe săptămână, lunea şi joia, şi puteau să primească pachet, tot de două ori pe săptămână, marţea şi sâmbăta. Mircea Damian, ziarist închis în 1941 la Malmaison pentru ofensă adusă ministrului propagandei, Nichifor Crainic, descrie în cartea sa perioada detenţiei din vremea lui Antonescu din această închisoare, dar şi meniul zilnic:

> Astăzi la prânz e ciorbă de fasole. Ni s-au dat nişte castroane roşii, smălţuite cu vânăt. Ciorba e gustoasă are mărar şi morcovi tăiaţi mărunt. Diseară va fi borş cu cartofi şi cu fasole. Mâine la prânz, fasole; mâine seară borş cu fasole şi cartofi; poimâine la prânz [...] Da, dar duminică e altceva. Duminecă mâncăm borş cu carne de vacă. Iar joia, în fasole se pune şi o jumară, care pluteşte pe deasupra, galbenă şi fudulă. Pâine berechet: câte trei sferturi de căciulă. Ne mai şi rămâne. Uneori e cu mălai, alteori e din făină curată, iar din când în când cu orez[6].

Pentru a putea fi folosită ca închisoare, în interiorul primei clădiri a fost construit un vestibul cu o lungime de aproximativ 5 m. De o parte şi de alta au fost ridicate două platforme cu o înălţime de 2 m, pe acestea aflându-se posturile de observaţie. Pe

1. Belu Zilber, *op. cit.*, 70.
2. Mircea Damian, *op. cit.*, p. 35.
3. *Ibidem*, pp. 15-16.
4. Petru Groza, *În umbra celulei*, Editura Cartea Rusă, Bucureşti, 1945, pp. 79, 84, 91, 196.
5. În 1945, la Malmaison erau încarceraţi: generalul de corp de armată Gheorghe Dobre, generalul de divizie Dumitru Bălşianu, generalul de divizie Constantin Voiculescu, generalul de divizie Cornel Calotescu, generalul de divizie Dumitru Carlaonţ, generalul de divizie Gheorghe Jienescu, generalul de brigadă Mihail Iliescu, generalul de brigadă Gheorghe Teodorescu, generalul de brigadă (r.) Nicolae Ghineraru, colonelul magistrat Emil Velciu, colonelul magistrat Chirilă Soltan, colonelul magistrat Cristea Manea, colonelul Iulian Popovici, colonelul Max Kriner, colonelul Gheorghe Zlătescu, locotenent-colonelul Stere Marinescu, locotenent-colonelul Gheorghe Cărbunescu, locotenent-colonelul (r.) Ion Murgescu, locotenent-colonelul (r.) Cristache Popovici, locotenent-colonelul (r.) Ion Mircea, locotenent-colonelul (r.) Modest Isopescu, medicul maior (r.) Galaţi Simionescu, căpitanul magistrat Nicolae Gavrilovici, căpitanul magistrat Alexandru Atanasiu, căpitanul (r.) Sever Buradescu, locotenentul (r.) Dorian Popescu, locotenentul (r.) Naum Cristescu, locotenentul (r.) Ştefan Rădulescu, sublocotenentul Florian N. Ghineraru (ANIC, fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar nr. 45/1945, ff. 332-333).
6. Mircea Damian, *op. cit.*, p. 36.

platforma din dreapta se afla şi biroul comandantului, iar pe partea stângă, cât şi pe cea dreaptă a biroului comandantului erau amplasate câte o mitralieră îndreptată spre locul în care erau cazaţi deţinuţii. Cancelaria era despărţită de restul „hambarului" de un gard de sârmă ghimpată, înalt de 5 m şi lat de 1 m. La mijlocul acestui zid se afla o poartă, înfăşurată şi ea în sârmă ghimpată. După gard se aflau paturile deţinuţilor, făcute din scândură şi fără saltele, aşezate de-a lungul „hambarului", pe patru rânduri. La celălalt capăt al clădirii au fost construite o baie, un spălător şi mai multe grupuri sanitare. La începutul anilor '50, prima clădire a fost dărâmată.

Cel de-al doilea imobil a fost construit la sfârşitul anilor '30 în curtea primei închisori, având două etaje, parter şi subsol. Celulele deţinuţilor, amplasate la primul etaj şi la subsol[1], aveau dimensiunile de 2 m şi jumătate lungime şi 2 m lăţime[2]. Ca şi la Ministerul de Interne, paturile erau supraetajate şi fixate în perete. Pe fiecare pat se afla câte o saltea de paie, un cearşaf, o pătură şi o pernă umplută cu paie. Încălzirea camerelor se făcea cu un calorifer aflat pe peretele opus uşii ; uşa celulei era din lemn gros[3]. La Malmaison existau şi camere de detenţie care aveau duşuri şi toalete proprii[4]. Belu Zilber, fost deţinut politic şi apropiat al lui Lucreţiu Pătrăscanu, considera această închisoare drept un „arest special", unde „se bate, se dă mâncare bună în fiecare zi, specială de Crăciun", persoanele aduse aici fiind anchetate pentru spionaj[5].

Ministerul de Interne

Clădirea Ministerului de Interne a fost construită între anii 1937 şi 1939, în timpul domniei regelui Carol al II-lea (1930-1940), în perioada în care ministru de Interne a fost Armand Călinescu (decembrie 1937-21 septembrie 1939)[6]. În prezent, în această clădire, situată în Piaţa Revoluţiei, Sectorul 1, se află sediul Ministerului Internelor şi Reformei Administrative. În apropierea stabilimentului se află Muzeul Naţional de Artă (fostul Palat Regal) şi Biblioteca Centrală Universitară. În vremea celui de-al doilea război mondial, clădirea Ministerul de Interne a fost folosită ca refugiu în timpul bombardamentelor[7]. Începând cu anii '60, în aceast imobil s-a aflat sediul Comitetului Central al PMR/PCR, iar după 1989 aici a fost sediul Senatului (până în 2006) şi al Ministerului de Interne.

În intervalul 1945-1964, deţinuţii politici au fost închişi în celulele de la subsolul 1 şi 2 şi anchetaţi la etajele superioare. În faţa liftului cu care deţinuţii erau transportaţi la cele două subsoluri, atât la primul subsol, cât şi la al doilea, se afla un culoar lat de 2 m, din care porneau în stânga şi în dreapta câte un coridor[8]. Pe aceste coridoare

1. Oana Orlea, *op. cit.*, p. 101.
2. Ion Ioanid, *op. cit.*, vol. I, p. 10.
3. *Ibidem.*
4. Ioan Ploscaru, *op. cit.*, p. 265 ; Belu Zilber, *op. cit.*, p. 70.
5. Belu Zilber, *op. cit.*, p. 72.
6. Corneliu Coposu, Vartan Arachelian, *Corneliu Coposu : confesiuni. Dialoguri cu Vartan Arachelian,* Editura Anastasia, Bucureşti, 1993, p. 84. Vezi şi Ştefan Ioan I. Davidescu, *op. cit.*, p. 72.
7. Belu Zilber, *op. cit.*, p. 41.
8. Teodor Duţu, *op. cit.*, p. 62.

se aflau celulele deţinuţilor, cunoscute sub denumirea de „garsonieră" şi „submarin", fiind dispuse de o parte şi de alta a coridoarelor. „Garsonierele" se aflau la primul nivel subteran, iar „submarinele", la cel de-al doilea[1]. Într-o celulă se aflau câte două paturi supraetajate, lipite de pereţi şi aşezate de-a lungul peretelui din fund şi al celui din dreapta uşii, în formă de unghi drept. Mobilierul unei celule era format dintr-o masă, două taburete şi un bec care lumina permanent. Pe paturi se afla câte o saltea de paie „şi o bucată de pătură cazonă uzată la maxim", iar pe masă se găseau între două, trei sau patru căni de tablă, în funcţie de numărul deţinuţilor din cameră. În aceste celule, paturile, masa şi taburetele erau toate din beton şi făceau corp comun cu pereţii camerelor, iar uşile erau din fier. „Garsonierele" aveau grup sanitar propriu, în vreme ce la „submarine" toaleta era situată la capătul coridorului. „Submarinul" avea dimensiunile de 2 m lăţime şi 3 m lungime, iar „garsoniera" avea lăţimea şi lungimea de 3 m. Fiecare celulă avea un perete din sticlă care dădea într-un culoar pe care circulau fără întrerupere gardienii[2].

Piaţa Pache Protopescu

Centru de anchetă al Siguranţei până în 1948[3], iar după 30 august 1948 centru de anchetă al Securităţii[4]. În 1943, în acest loc au fost aduşi pentru anchete Petru Groza, preşedintele Partidului Frontul Plugarilor, şi Ilie Lazăr, unul dintre liderii PNŢ[5].

Prefectura Poliţiei Capitalei

Centru de anchetă al Siguranţei până în 1948, iar din ianuarie 1949 centru de anchetă al Miliţiei. În acest loc au fost aduşi pentru anchetă, pe 14 iulie 1947, o parte dintre membrii Partidului Naţional-Ţărănesc, arestaţi în urma înscenării de la Tămădău[6], precum şi unii generali, membri ai Cercului Profesional Militar al PNŢ[7]. Acest centru de anchetă mai este menţionat şi sub numele de Miliţia Capitalei. În septembrie 1959, la Miliţia Capitalei era cercetat un lot de 15 persoane, foşti funcţionari ai Confederaţiei Generale a Muncii. În perioada în care se aflau încă în funcţie, aceştia erau însărcinaţi cu amenajarea şi decorarea caselor de odihnă şi ale nomenclaturiştilor din CGM şi din

1. Mihail Bumbeş, „Sfârşit la submarin", în *Evenimentul zilei*, 6 noiembrie 2006.
2. Pentru descrierea celulelor de la Ministerul de Interne, vezi Dina Balş, *op. cit.*, pp. 30, 45-46; Petre Baicu, *op. cit.*, p. 210; Constantin Cesianu, *Salvat din infern*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992, p. 22; Ştefan Ioan I. Davidescu, *op. cit.*, pp. 72-73; Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 15; Teodor Duţu, *op. cit.*, pp. 62-63, 105-106; Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, ediţia a II-a, vol. II, Editura Humanitas, Bucureşti, 2000, p. 314; Ioan Ploscaru, *op. cit.*, pp. 261-262.
3. Petru Groza, *op. cit.*, p. 21.
4. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 223.
5. Petru Groza, *op. cit.*, p. 58.
6. ANIC, fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar nr. 70/1947, f. 183.
7. În arestul Poliţiei Prefecturii Capitalei, la Malmaison, Văcăreşti şi Uranus au fost depuşi, după arestare, generalii Gabriel Negrei, Vasile Zorzor, Alexandru Gheorghieş, Grigore Stoika, Dumitru Ghiţulescu. Generalii nu au fost ţinuţi într-un singur arest, ci au fost mutaţi pentru interogatoriu de mai multe ori în alte aresturi din Bucureşti (Corneliu Beldiman, *op. cit.*, pp. 86, 108, 159, 224).

Ministerul Muncii. Acuzaţiile care li se aduceau erau deturnarea de fonduri şi valorificarea în interes propriu a unor obiecte de decor, care fuseseră confiscate de la „duşmanii poporului"[1].

Serviciul de Contrainformaţii

Acest centru de anchetă a funcţionat în fostul sediu al Partidului Naţional Liberal din strada Maria Rosetti. În acest loc erau anchetaţi arestaţii din rândul armatei[2].

Snagov

Conform lui Corneliu Coposu, anchetele în acest centru de anchetă se desfăşurau în casele conspirative ale Securităţii[3].

Uranus

Era o închisoare militară, dar şi centru de anchetă al Serviciului Special de Informaţii. Închisoarea militară nr. 1 Uranus se afla pe strada omonimă, pe locul unde, în perioada interbelică, s-a aflat Arsenalul Armatei şi în zona unde se găseşte astăzi Palatul Parlamentului („Casa Poporului"). Clădirea închisorii, construită din cărămidă, era formată din parter şi subsol, având o capacitate de cazare de cel puţin 500 de deţinuţi şi de cel mult 900, în paturi supraetajate[4]. În martie 1946, în această închisoare erau încarcerate un număr de 594 de persoane, dintre care 21 erau condamnaţi militar, 364 preveniţi militar, 32 condamnaţi civil, 177 preveniţi civil. Pentru cazarea deţinuţilor, închisoarea dispunea de 19 camere mari, mijlocii şi mici, precum şi de 12 celule[5]. Tot în această clădire se mai aflau alte 30 de celule în care au fost aduşi pentru anchetă, începând cu anul 1947, deţinuţi acuzaţi de trădare şi de spionaj în favoarea „statelor imperialiste". Aceste 30 de celule, folosite numai de Serviciul Secret de Informaţii, erau izolate de restul camerelor de detenţie printr-un zid. În afara celulelor propriu-zise, închisoarea mai avea patru pavilioane, în care se aflau spitalul, locuinţele personalului de pază şi birourile administraţiei.

1. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 435, Item no. 2073/1961, f. 8.
2. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 436, Item no. 1570/1962, ff. 11, 34. Vezi şi Cosmin Budeancă (coord.), *Experienţe carcerale în România comunistă*, vol. I, Editura Polirom, Iaşi, 2007, pp. 330-331.
3. Doina Alexandru, *Corneliu Coposu: confesiuni. Dialoguri cu Doina Alexandru*, Editura Anastasia, Bucureşti, 1996, p. 102.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. III, f. 294.
5. Ca urmare a supraaglomerării închisorilor militare, Direcţia Justiţiei Militare a solicitat Direcţiei Generale a Penitenciarelor transferarea tuturor deţinuţilor civili, condamnaţi sau preveniţi (deţinuţii aflaţi în curs de judecare sau cei aflaţi în anchete), din închisorile militare în penitenciarele DGP. Principalele motive invocate de DJM erau supraaglomerarea închisorilor militare şi insuficienta aprovizionare cu alimentele necesare traiului zilnic al deţinuţilor. Conform acestei adrese, în închisorile militare se aflau, în martie 1946, un număr de 1 778 de deţinuţi, dintre care 317 condamnaţi şi 1 561 de preveniţi. (ANIC, Fond Ministerul de Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar nr. 59/1946, ff. 107-108).

Pe 10 iunie 1950, comisii mixte formate din reprezentanţi ai Ministerului Forţelor Armate şi ai Ministerului Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Penitenciarelor au vizitat mai multe închisori militare, printre care şi Închisoarea Militară nr. 1 Uranus. Scopul era de a constata care dintre aceste unităţi îndeplinea condiţiile pentru a fi trecută în subordinea MAI pentru a funcţiona mai departe ca penitenciar civil. Cu ocazia acestei vizite, la Uranus s-au găsit încarceraţi un număr de 335 de deţinuţi, dintre care 66 erau deţinuţi de drept comun condamnaţi, 135 de deţinuţi preveniţi în curs de judecată, 25 de deţinuţi de drept comun preveniţi în curs de cercetare, 14 deţinuţi politici condamnaţi şi 113 de deţinuţi politici în curs de judecare[1]. În raportul adresat ministrului adjunct de Interne de la acea vreme, Marin Jianu, nu era specificat şi numărul deţinuţilor care se aflau în anchetă în cele 30 de celule ocupate de către SSI. În urma acestei vizite, comisia a constatat că Închisoarea Militară nr. 1 Uranus nu îndeplineşte condiţiile pentru a fi transformată în penitenciar civil, deoarece terenul pe care se afla acest loc de detenţie era cuprins în proiectul de sistematizare al Comitetului Provizoriu, iar clădirile închisorii urmau să fie demolate. În concluzie, raportul a propus ca închisoarea să fie folosită în alte scopuri[2]. După 1950, închisoarea Uranus este menţionată în memoriile foştilor deţinuţi politici drept centru de anchetă[3], iar în 1961, Direcţia Generală a Penitenciarelor a propus transformarea acestui stabiliment în penitenciar de tranzit, deoarece asigura bune condiţii de separare[4].

Lagărele de internare, unităţile şi coloniile de muncă

În intervalul 1945-1964, în Bucureşti au funcţionat mai multe forme de încarcerare a persoanelor indezirabile regimului comunist. Primele centre de acest fel au fost lagărele de internare (1945-1947). Regimul persoanelor depuse în astfel de centre nu era unul foarte strict, indivizii nefiind obligaţi să muncească. Deşi regimul nu era unul riguros, a existat totuşi o formă incipientă de reeducare (organizarea de şedinţe în care se citea presa comunistă, popularizarea ideologiei marxist-leniniste)[5]. Lagăre de internare au funcţionat la: Apărătorii Patriei, Băneasa, Ciurel, Ghencea, Pitar Moş, Notre Dame de Sion, Sfântul Andrei.

În prima parte a regimului comunist, în Bucureşti şi în zonele limitrofe au existat mai multe unităţi şi colonii de muncă (lagăre de muncă), secţii şi puncte de lucru ale diferitelor penitenciare, centre de deţinere a prizonierilor, precum şi centre de triere, de tranzit sau de deportare[6]. De asemenea, existau şi lagăre-spital pentru detenţia persoanelor inapte.

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. III, f. 294.
2. *Ibidem*, f. 295.
3. Alexandru Mihalcea, *op. cit.*, pp. 70, 73, 170; vezi şi Belu Zilber, *op. cit.*, p. 86.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1961, vol. II, f. 126.
5. Onisifor Ghibu, *op. cit.*, *passim*.
6. Pentru clasificări ale lagărelor, vezi Hannah Arendt, *op. cit.*, p. 545; Joel Kotek, Pierre Rigoult, *Secolul lagărelor*, traducere din franceză de Nicolae Constantin, Editura Lucman, Bucureşti, 2002, pp. 14-15.

Apărătorii patriei

Lagăr de internare. Pe data de 6 iunie 1945, în acest lagăr erau internaţi 12 cetăţeni germani de origine română, dintre care un copil şi un apatrid (fost cetăţean german)[1].

Bragadiru

Lagăr de muncă[2].

Buciumeni

Lagăr de muncă. Era o secţie a penitenciarului Văcăreşti, situat pe şoseaua Bucureşti-Olteniţa, fiind compusă din cinci barăci, în care erau cazaţi deţinuţii, şi clădirile administraţiei, care se aflau în afara perimetrului lagărului. Capacitatea de cazare era de 500 de oameni. În exterior, unitatea concentraţionară era înconjurată de două rânduri de sârmă ghimpată. În aceast lagăr erau încarceraţi numai deţinuţi de drept comun care lucrau la construirea unui canal de irigaţii. Programul zilnic începea la ora 5 dimineaţa, când se dădea deşteptarea, şi se încheia la ora 21. Până la ora 7, deţinuţii îşi făceau paturile, se prezentau la apel şi luau micul dejun. Acesta consta într-o felie de pâine de 250 g, 50 g de marmeladă şi o cafea. Munca se desfăşura între orele 7 şi 16, cu o pauză de masă între orele 13 şi 14. La prânz se servea o supă de legume. La întoarcerea în lagăr, deţinuţii primeau masa de seară, care era, de obicei, identică cu cea de la prânz. Cei care munceau aveau dreptul să primească un pachet de 5 kg, 500 de ţigări şi să fie vizitaţi de familie, o dată pe lună; cei care refuzau puteau fi vizitaţi o dată la trei luni şi aveau dreptul la un pachet lunar de 5 kg de alimente[3]. Funcţiile administrative, precum cele de medic, brigadier, normator, frizer, bucătar, cizmar, erau îndeplinite de deţinuţi[4].

Budeşti

Lagăr de prizonieri. În acest lagăr a fost instituit, în vara anului 1947, în baza unui Ordin al Ministerului de Război, un sever sistem de pază. Conform acestui ordin, în jurul lagărului au fost trasate două zone, una de siguranţă, de 50 m, şi o alta interzisă, de 200 m. Prima trebuia împrejmuită cu un gard de sârmă, iar a doua, semnalizată cu placarde. În zona de siguranţă, circulaţia era interzisă chiar şi pentru efectuarea muncilor agricole. În acelaşi timp, recolta mai înaltă de un metru trebuia distrusă, iar în anul următor terenurile din această zonă nu mai puteau fi însămânţate. De asemenea,

1. ANIC, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosar nr. 45/1945, ff, 21-23.
2. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 219.
3. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 435, Item no. 2073/1961, ff. 7-8.
4. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 435, Item no. 1775/1961, f. 35.

trebuiau tăiaţi toţi copacii, iar casele din zonă evacuate[1]. În urma intervenţiei jandarmilor şi a autorităţilor locale, „proprietarilor li s-a permis totuşi să locuiască mai departe în ele, nu însă înainte de a li se fi luat declaraţii scrise prin care se obligau ca noaptea să nu mai circule nici măcar prin curte. S-au dat dispoziţii ca, în zona interzisă, circulaţia să nu mai fie posibilă între orele 18 şi 6, cei suspecţi urmând a fi duşi de ostaşii sovietici la postul de jandarmi, pentru a fi identificaţi şi a se lua măsuri împotriva lor"[2].

Căldăruşani

Lagăr de muncă[3].

Chiajna

Lagăr de muncă. Era o secţie a penitenciarului Văcăreşti. Colonia era aşezată în aproprierea comunei Dragomireşti de Deal şi a fost înfiinţată în 1957. Capacitatea de cazare era de aproximativ 600 de persoane. În această unitate concentraţionară erau închişi deţinuţi de drept comun cu pedepse de până la 6 ani şi care erau folosiţi la construirea unei conducte de aducţiune a apei din râul Argeş pentru alimentarea cu apă a Bucureştiului. Cei internaţi aici erau împărţiţi în brigăzi, denumite după specificul muncii pe care le executau (betonişti, dulgheri, încărcări şi descărcări de materiale de construcţii). După terminarea lucrărilor, colonia a fost desfiinţată în 1959[4].

Chitila

Lagăr de muncă[5].

Ciurel

Lagăr de internare. Lagărul avea o capacitate de 500 de locuri, aici fiind depuşi, din septembrie 1945, o parte dintre etnicii germani arestaţi[6]. Pe 4 ianuarie 1945, în acest lagăr se aflau internaţi soldaţii unei unităţi germane, luaţi prizonieri[7]. În luna februarie au mai fost aduşi şi alţi cetăţeni germani[8].

1. Ion Bălan, *op. cit.*, p. 58.
2. *Ibidem*.
3. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 219.
4. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 435, Item no. 1775/1961, ff. 7, 41-41, 45.
5. *Ibidem*, p. 220.
6. Ion Bălan, *op. cit.*, p. 33.
7. ANIC, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosar nr. 68/1945, f. 140.
8. ANIC, fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar nr. 45/1945, ff. 19-20.

Domneşti

Lagăr de muncă. Deţinuţii, atât bărbaţi, cât şi femei, lucrau la ferma din apropierea lagărului. Conform unui raport al Direcţiei Generale a Penitenciarelor din septembrie 1957, la Domneşti, angajaţii civili „împrumutau" obiectele personale ale deţinuţilor (haine, pufoaice şi cizme), iar escortele furau zarzavaturile şi roşiile din magazia formaţiunii. De asemenea, barăcile în care erau cazaţi deţinuţii nu aveau geamuri, iar evidenţa zilelor de muncă nu era ţinută corespunzător[1]. Pe 1 octombrie 1959, colonia de muncă Domneşti a fost desfiinţată prin Ordinul Ministerului de Interne 3649[2]. În urma desfiinţării, colonia a funcţionat, până în 1964, ca secţie a penitenciarului Văcăreşti[3].

Ferma Roşia Pipera

Lagăr de muncă. Barăcile care formau lagărul erau înconjurate de sârmă, iar gardul împrejmuitor era dominat de miradoare. În acest lagăr erau încarcerate atât deţinute de drept comun, „prostituate şi hoaţe", cât şi politice. Numărul deţinutelor din acest lagăr era cuprins între 200 şi 400. Cele mai multe dintre ele lucrau la ferma Roşia Pipera, situată în apropierea lagărului. Programul zilnic începea la ora 4, când se dădea deşteptarea, până la ora 6 dimineaţa deţinutele fiind obligate să ajungă la fermă. În intervalul de timp cuprins între orele 4 şi 6, deţinutele serveau micul dejun, care consta într-o cană de cafea, şi se spălau la cele cinci robinete din curtea lagărului. Raţia zilnică de pâine era de 600 g. Munca la câmp începea la ora 6 şi se termina la ora 18, pentru masa de prânz deţinutele având o pauză de o jumătate de oră. La fermă, deţinutele erau folosite la culesul legumelor şi fructelor (ceapă, roşii, mazăre, cireşe). În acest lagăr, deţinutele aveau dreptul la vorbitor, acesta desfăşurându-se de-a lungul sârmei ghimpate[4].

Fundulea

Lagăr de muncă. A funcţionat şi în calitate de centru de deportare[5].

Ghencea

Lagăr de internare. Era un centru de triere şi tranzit. După 23 august 1944, în acest lagăr au fost internaţi militarii cehoslovaci care au făcut parte din armata germană, dar şi cetăţeni germani. În lunile următoare au fost eliberate persoanele care au acceptat să se înroleze în „armata voluntară cehoslovacă", înfiinţată de reprezentanţii „Coloniei

1. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, f. 43.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1959, f. 33.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 320.
4. Oana Orlea, *op. cit.*, pp. 45-48.
5. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 221.

Cehoslovace din Bucureşti" şi de delegatul guvernului cehoslovac de la Londra, maiorul Proches. În decembrie 1945, aici mai erau internaţi 70 de militari cehoslovaci, a căror eliberare a fost refuzată de sovieticii din Comisia de Armistiţiu, deşi reprezentanţii cehi au cerut în mai multe rânduri eliberarea lor pentru a-i înrola în armata voluntară[1]. În cursul anului 1945, 237 de internaţi germani din acest lagăr au fost transferaţi în Centrul de Internare de la Turnu-Măgurele[2].

În vara anului 1945, în lagărele Budinţi (judeţul Timiş), Draut (Arad), Crângaşi, Ciurel, Apărătorii Patriei, Ghencea, Spitalul Brâncovenesc (Bucureşti) şi Turnu-Măgurele au fost internaţi 1 743 de etnici germani care s-au sustras deportării în URSS[3]. În urma inaugurării lucrărilor la Canalul Dunăre-Marea Neagră, Ghencea a fost transformată în centru de triere pentru coloniile de muncă de la Canal. Centrul era format din mai multe barăci de lemn şi era împărţit în sectoare pentru deţinuţii de drept comun şi politici, bărbaţi şi femei[4]. Secţia de femei număra în jur de 300 de persoane, o pătrime dintre acestea fiind „prostituate şi hoaţe"[5]. Zona deţinuţilor politici era formată din trei barăci. Într-o baracă erau cazaţi între 500 şi 700 de deţinuţi, care dormeau pe priciuri[6]. Priciurile erau dispuse pe două nivele, de o parte şi de alta, pe toată lungimea barăcii. Raţia zilnică de pâine era de 200-250 g. Aceasta era înjumătăţită atunci când deţinutul era pedepsit şi trimis la carceră. În timpul izolării, deţinuţii mai primeau ca hrană „o jumătate de gamelă de zeamă neagră (cafea), câteva linguri de zeamă sărată (supă) şi arpacaş". În centrul de triere de la Ghencea carcera era o simplă gheretă, aşezată în soare, care vara se încingea ca un cuptor, iar iarna se transforma, din cauza frigului, într-un adevărat congelator[7]. Pe 15 aprilie 1952, în acest lagăr a fost adus un lot de 100 de persoane. Aceştia erau de fapt soţiile, fraţii şi surorile, fiii şi fiicele unor foşti demnitari din perioada interbelică, închişi în diferite penitenciare[8].

Leonida

Punct de lucru al penitenciarului Văcăreşti[9], a funcţionat între 1957 şi 1959 cu deţinuţi de drept comun, care au lucrat la construirea de garaje pentru MAI. Acestea au fost ridicate în spatele fostelor garaje Leonida de pe şoseaua Jianu, lângă

1. ANIC, fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar nr. 60/1944, f. 24.
2. ANIC, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosar nr. 98/1945, ff. 68-70.
3. Alţi 10 000 de etnici germani au fost internaţi după cum urmează: 5 246 la Târgu-Jiu, 1 188 la Slobozia Veche, 761 la Oradea Mare, 544 la Văcăreşti, 444 la Mehedinţi şi 242 la Sighet (*Cartea Albă a Securităţii*, vol. I, SRI, Bucureşti, p. 55).
4. AIICCR, interviu cu Artimon Diaconescu, realizat de Cosmin Budeancă şi Dumitru Lăcătuşu, Buzău, 10 ianuarie 2007.
5. Oana Orlea, *op. cit.*, p. 32.
6. AIICCR, interviu cu Artimon Diaconescu, realizat de Cosmin Budeancă şi Dumitru Lăcătuşu, Buzău, 10 ianuarie 2007.
7. Oana Orlea, *op. cit.*, pp. 36-38.
8. Toader Buculei, *Clio încarcerată. Mărturii şi opinii privind destinul istoriografiei româneşti în epoca totalitarismului comunist*, Editura Liberta, Brăila, 2000, pp. 152-153.
9. Pentru o clarificare a conceptului de „punct de lucru", vezi studiul referitor la Balta Brăilei.

Ministerul de Externe. Deţinuţii care lucrau în acest punct de lucru aveau condamnări de cel mult 2 ani, fiind transportaţi zilnic din penitenciarul Văcăreşti. Iată o mărturie în acest sens:

> Urcată într-un jeep, spre ziuă am ajuns într-o curte mare, curtea penitenciarului numărul 3 din Ghencea, unde erau strânse 100 de persoane, destule cunoscute: 74 bărbaţi şi 26 femei: soţii, surori şi copii ai unor deţinuţi politici. Printre noi, femeile, decana de vârstă era Doamna Dimopol, sora fostului premier Ion Gigurtu, trecută de 80 de ani, lucidă, având umor şi moralul ridicat. Cea mai tânără era Mariuca Vulcănescu, fiica mai mică a lui Mircea Vulcănescu, decedat în temniţa de la Aiud. Avea 18 ani şi splendide cosiţe, era frumoasă, generoasă şi parcă detaşată de cele pământeşti. Urmau în ordinea de jos a vârstei, Carmen, brună (19 ani), fiica eminentului profesor Napoleon Creţu, fratele căreia era de partea cealaltă a sârmei ghimpate, ridicat odată cu ea în lotul de bărbaţi; apoi frumoasa şi blonda Lucica Samsonovici, fiica generalului Samsonovici. Era arestată dimpreună cu mama ei, Margareta Samsonovici. Mai erau acolo Lili Jora, soţia compozitorului Mihail Jora şi sora lui Grigore Gafencu, doamnă de o înaltă distincţie, Cordelia Taşcă, fiica mai mică a economistului Taşcă, doamna Logadi, fiica lui I.L Caragiale, Micheta Vulcănescu, sora lui Mircea Vulcănescu, doamna Alimeneşteanu, sora, şi Sanda Leon, fiica economistului Leon, două din surorile lui Ion Lugoşianu, două bucovinence, surori ale unui fost ministru Preliceanu, Ecaterina Macovei, doamna Manolescu Strunga, care reuşise să le convingă pe miliţiene să-i aducă seara de la spălător apă caldă, Ioana Popescu-Necşeşti, fiica doamnei Stelian Popescu, Dorinica Potârcă, fosta soţie a lui Virgil Potârcă, şi Carmen Verona, fiica lui Sauciuc-Săveanu, acestea din urmă dimpreună cu mine formând un trio greu consolat, pentru că lăsasem toate copii sub zece ani acasă. Mai târziu am întâlnit acolo pe Elena Brătianu, soţia istoricului Gheorghe I. Brătianu, pe Flora Dragomir, soţia istoricului Silviu Dragomir, pe Sanda Negroponte, fiica lui Gheorghe Tătărescu, pe scriitoarea Petronela Negoşanu[1].

Liceul „Mihai Viteazul"

Centru de triere. Pe 5 septembrie 1945, prefectul Poliţiei Capitalei, colonelul Cristea, informa Ministerul de Interne că membrii Legaţiei Germane şi persoanele refugiate în sediul Legaţiei au fost mutaţi la Liceul „Mihai Viteazul", unde funcţiona un spital german cu o capacitate de 600 de paturi. Persoanele care se aflau internate în spital au fost transferate în urma consultării lor de medicul şef al Comandamentului Capitalei la Spitalul german Pitar Moş (cei bolnavi) şi în lagărul de prizonieri de la Regimentul 21 (cei apţi). Conform raportului, la această operaţiune au participat secretarul general al Prefecturii, locotenent-colonel Borcescu de la SSI, comisarul Pallade de la Prefectura Poliţiei Capitalei, un delegat al Frontului Patriotic, precum şi agenţi ai Direcţiei Generale a Poliţiei şi ai SSI. La Liceul „Mihai Viteazul", identificarea şi trierea personalului Legaţiei Germane a fost „preluată" de un colonel rus şi de Emil Bodnăraş de la Frontul Patriotic. Conform colonelului Cristea, în noaptea de 3 spre 4 septembrie, au fost ridicaţi, de către ofiţeri ai Armatei Roşii, din lagărele în care se găseau, următorii ofiţeri germani: generalul Gerstenberg, Tschammer şi Osten, Speidel, Hansen,

1. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 435, Item no. 1775/1961, f. 7.

Spalke şi amiralul Tiellesen. În noaptea de 4 spre 5 septembrie au fost ridicaţi de la Liceul „Mihai Viteazul", de către ofiţeri ruşi, ministrul Clodius şi consulul Schellhorn împreună cu soţiile lor[1].

Măgurele

Lagăr de muncă[2].

Mogoşoaia

Lagăr de muncă[3].

Notre Dame de Sion

Lagăr de internare[4].

Periş

Lagăr de muncă. Colonia a fost înfiinţată în martie 1955 ca secţie a penitenciarului Văcăreşti, iar de la 1 august 1964 a devenit unitate independentă[5]. Formaţiunea Periş era aşezată la marginea comunei omonime, în apropierea gării Periş, pe partea stângă, în direcţia căii ferate Bucureşti-Ploieşti[6]. Pe locul acestei colonii au funcţionat, între 1950 şi 1955, o şcoală pentru ofiţeri grăniceri şi o şcoală pentru conducători auto MAI. În această colonie au fost încarceraţi numai deţinuţi de drept comun care lucrau pe terenurile GAS Nicolae Bălcescu şi în construcţii[7].

Pitar Moş

Lagăr de internare[8].

Plătăreşti

Lagăr de muncă[9].

1. *Cartea Albă a Securităţii, ed. cit.*, vol. I, pp. 108-111 (document din ASRI, fond Documentar, dosar nr. 3576, ff. 1-7).
2. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 221.
3. *Ibidem*, p. 222.
4. ANIC, fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar nr. 61/1944, f. 49.
5. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 337.
6. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 435, Item no. 1775/1961, f. 37.
7. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 337.
8. ANIC, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosar nr. 45/1945, f. 24.
9. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 222.

Popeşti-Leordeni

Lagăr de muncă[1]. În acest lagăr se lucra la ridicarea unor diguri pentru irigaţii. Deţinuţii munceau în toate anotimpurile, chiar şi iarna, când pământul îngheţat trebuia dislocat cu târnăcopul. Argila era cărată cu roabele până la zona în care se construia digul[2]. Popeşti-Leordeni a funcţionat ca secţie a penitenciarului Văcăreşti[3].

Rahova

Centru de triere, colonie de muncă, penitenciar de tranzit. În intervalul 1949-1952, Rahova a funcţionat ca lagăr de tranzit pentru coloniile de muncă de la Canal. În acest centru de detenţie au fost aduşi, în vara anului 1950, între 300 şi 500 de studenţi arestaţi pentru vina de a fi frecventat bibliotecile consulatelor francez şi englez[4]. Arestarea lor a fost o consecinţă a Ordinului nr. 100 din 3 aprilie 1950 al Ministerului de Interne. Conform acestui ordin, puteau fi trimişi în unităţile de muncă „cetăţenii români care întreţineau legături cu personalul statelor şi ambasadelor din blocul capitalist"[5]. În anul 1950, în lagărul Rahova III au fost internaţi peste 1 000 de repatriaţi din URSS. După verificări ce au durat câteva săptămâni, în unele cazuri chiar luni, majoritatea acestora au fost puşi in libertate.

În a doua jumătate a anului 1953, colonia Rahova a fost desfiinţată ca unitate independentă[6], iar între 1953 şi 1957 a funcţionat ca secţie exterioară a penitenciarului Văcăreşti[7]. La sfârşitul anului 1957 a fost reînfiinţată în cadrul DGPCM colonia de muncă de categoria I Rahova, în scopul descongestionării penitenciarului Văcăreşti[8]. Pentru cazarea deţinuţilor a fost amenajat un lagăr de şase barăci, înconjurat de „puternice garduri de sârmă şi scânduri"[9]. La noua formaţiune au fost transferaţi, de la închisoarea Văcăreşti, 500 de deţinuţi aflaţi în prevenţie, adică nejudecaţi sau condamnaţi în primă instanţă. Totodată, spre această formaţiune a fost redirecţionat şi tranzitul de la Văcăreşti[10]. Pe 2 martie 1959, în urma desfiinţării coloniei de muncă Urziceni, aceasta a devenit secţie a coloniei Rahova[11]. În 1967, în urma reprofilării penitenciarelor, Rahova a redevenit secţie a penitenciarul Văcăreşti, fiind destinată deţinuţilor de drept comun recidivişti (deţinuţi aflaţi la a doua condamnare), apţi parţial de muncă[12].

1. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 222.
2. Oana Orlea, *op. cit.*, p. 49.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 320.
4. Ion Bălan, *op. cit.*, p. 126.
5. *Ibidem*, pp. 98-99.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, vol. I, f. 228.
7. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 320.
8. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1S/1960, vol. I, f. 136.
9. AANP, fond Secretriat, dosar nr. 1/1954, f. 145.
10. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1S/1960, vol. I, f. 136.
11. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1961, vol. II, f. 126.
12. AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. 26/1967, f. 541.

Roşu

Lagăr de muncă[1].

Sfântul Andrei

Lagăr de internare[2].

Spitalul Brâncovenesc

Lagăr spital[3].

Spitalul Colentina

Lagăr spital. În acest spital au fost internaţi, în cursul anului 1945, sub pază militară şi în camere separate, izolate de restul încăperilor, cetăţenii români de origine germană bolnavi, care se aflau internaţi în lagărele din Bucureşti[4].

Şantierul Vama Poştei

Punct de lucru al penitenciarului Văcăreşti. A funcţionat numai pe parcursul anului 1961. Deţinuţii erau transportaţi zilnic de la penitenciarul Văcăreşti pentru a realiza lucrările de renovare la clădirea Ministerului de Interne[5].

30 Decembrie

Lagăr de muncă[6].

Domiciliul obligatoriu

Prin articolul 6 al Hotărârii Consiliului de Miniştri nr. 1554 din 22 august 1952 se instituia domiciliul obligatoriu pentru „elementele duşmănoase şi suspecte din oraşe şi centre muncitoreşti" ca: „foştii exploatatori, [...] rudele trădătorilor de patrie şi ale spionilor care au fugit peste graniţă din 1945 (mamă, soră, tată) sau înainte de 1945" şi „duc activitate duşmănoasă şi de defăimare a regimului nostru", precum şi „familiile

1. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 223.
2. ANIC, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei - Central, dosar nr. 45/1945, f. 25.
3. *Cartea Albă a Securităţii, ed. cit.*, vol. I, p. 55. Vezi şi studiul referitor la centrul de triere Ghencea.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 68/1945, f. 127.
5. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 435, Item no. 1775/1961, f. 7.
6. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 219.

condamnaţilor pentru crime ca trădare de patrie şi spionaj"[1], dar şi pentru deţinuţii care, la expirarea pedepsei, „nu s-au reeducat" şi reprezentau, în opinia autorităţilor comuniste, un „pericol deosebit pentru securitatea statului"[2]. Părăsirea domiciliului obligatoriu se pedepsea cu închisoare de la 15 la 20 de ani[3]. Până la apariţia acestei hotărâri, fixarea domiciliului obligatoriu a fost o practică curentă şi între anii 1949-1950[4]. Persoanele cu domiciliul obligatoriu erau obligate să se prezinte săptămânal la sediul Miliţiei din localitatea în care aveau fixat domiciliul obligatoriu (DO) şi să nu părăsească aşezarea respectivă fără avizul Securităţii.

CĂLDĂRUŞANI

Localitate pentru stabilirea persoanelor cu domiciliul obligatoriu.

După congresul de „unire" a Bisericii Ortodoxe cu Biserica Greco-Catolică, ţinut la Cluj-Napoca pe 1 octombrie 1948, episcopii uniţi Iuliu Hossu, Ioan Suciu, Valeriu Traian Frenţiu, Alexandru Rusu, Ioan Bălan şi Vasile Aftenie au fost arestaţi între 27 şi 29 octombrie. Ei au fost închişi între 1948 şi 1955 la Dragoslavele, în vila patriarhului, la Căldăruşani şi Sighet. La Căldăruşani, cei şase episcopi[5] au ajuns în noaptea de 26 spre 27 februarie 1949, iar în după-amiaza zilei de 27 au fost aduşi în acest loc şi preoţii greco-catolici care se aflau internaţi la Mănăstirea Neamţ[6]. Prelaţii au fost cazaţi în clădirea fostei şcoli de dascăli, care era separată de restul mănăstirii printr-un gard de sârmă, în timp ce paza „lagărului" era asigurată de 36 de soldaţi. În localul în care au fost cazaţi se afla câte un pat cu o saltea şi o pătură. În prima zi, episcopii şi preoţii au fost invitaţi de comandantul pazei să viziteze cele două biserici, una mai mare, aflată în curtea închisorii, şi cealaltă mai mică, aflată în cimitir, spunându-le totodată că, de a doua zi, nu se va mai putea ieşi din „lagăr".

1. Mircea Stănescu (ed.), *op. cit.*, pp. 324-330 (document din ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar nr. 78/1950, ff. 11-17).
2. „Document", accesibil online la adresa http : //www.dntb.ro/sfera/66/arhiva.html (18.09.2007).
3. Conform art. 11, stabilirea domiciliului obligatoriu urma să fie făcută de o „Comisie, formată din : Secretarul de Partid, Şeful Regiunii Securităţii Statului şi Şeful Regiunii de Miliţie, care vor studia dosarele şi propunerile, pregătite şi prezentate de Securitate şi Miliţie (fiecare organ pentru elementele care intră în competenţa lui). După aprobarea Comisiei Regionale, tot materialul cu concluziile şi propunerile acestei Comisii va fi înaintat Comisiei Centrale, care va fi formată la Ministerul de Interne. După aprobarea Comisiei MAI, hotărârea rămâne definitivă şi, prin Decizia acestei Comisii, ea va fi dusă la îndeplinire de către organele competente" (*ibidem*).
4. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 289.
5. Cei şase episcopi erau : Valeriu Traian Frenţiu, episcop de Oradea, Iuliu Hossu, episcop de Cluj şi Gherla, Alexandru Rusu, episcop de Baia Mare, Ioan Bălan, episcop de Lugoj, Ioan Suciu, administrator apostolic al Mitropoliei de Blaj, Vasile Aftenie, vicar general al Bisericii Române Unite din Vechiul Regat (Alexandru Raţiu, *op. cit*, p. 58).
6. În după-amiaza zile de 27 ianuarie 1949, la Căldăruşani au fost aduşi : canonicul Ioan Moldovan, canonicul Augustin Folea, directorul de cancelarie Ioan Cristea, contabilul de mitropolie Tecşa, secretarul mitropolitan Aurel Rusu, profesorul de teologie dr. Eugen Pop, protopopul Bucureştiului dr. Titu Liviu Chinezu, ieromonahul asumpţionist P.C. Ioan Berinde, canonicul dr. Coriolan Tămâian, preotul Alexandru Raţiu, prepozitul canonic dr. Gheorghe Bob, canonicul Ludovic Vida, prelat papal, prepozitul dr. Nicolae Brânzeu, vicar episcopal, canonicul Iosif Vezoc, protopopul vicar de Timişoara Iuliu Raţiu, protopopul de Arad Ioan Deliman, canonicul Ioan Chertes (Iuliu Hossu, *op. cit.*, pp. 156-157).

În primele luni, mâncarea episcopilor şi preoţilor uniţi era pregătită la stăreţie, de unde era adusă de cei mai tineri dintre călugări. De asemenea, ei mai primeau de la familii pachete cu alimente şi articole de îmbrăcăminte, iar cu aprobarea comandantului puteau cumpăra lapte, ouă şi brânză. După schimbarea comandantului, episcopilor şi preoţilor le-a fost interzis să mai iasă din curtea şcolii în care erau cazaţi. În perioada petrecută la Căldăruşani, ocupaţiile înalţilor prelaţi au constat în oficierea de slujbe religioase, citirea cărţilor introduse clandestin, cârpitul hainelor, organizarea de jocuri de şah. Ştirile din afară erau „aduse" de un „călugăr binevoitor, care, din când în când, trimitea câte o scrisorică cu ultimele informaţii, introdusă într-un cartof găurit, pe care într-un moment prielnic, nevăzut de soldatul din post, îl arunca peste sârma ghimpată"[1]. După aproximativ un an, pe 24 mai 1950, episcopii şi preoţii au fost transferaţi la penitenciarul Sighet, cu excepţia episcopilor Vasile Aftenie, decedat la Văcăreşti, şi Ioan Suciu, trimis la Canal şi care, ulterior, transferat la penitenciarul Sighet, a decedat.

După eliberarea din penitenciar, în 1955, cei trei episcopi supravieţuitori au fost aduşi la spitalul Gerota, la mănăstirea Argeş şi la cea de la Ciorogârla, de unde au fost separaţi. Episcopul Alexandru Rusu[2] a fost trimis la mănăstirea Cocoş din judeţul Tulcea, episcopul Hossu a ajuns la Căldăruşani, iar episcopul Ioan Bălan[3] a rămas în continuare la Ciorogârla.

Cernica

Localitate pentru stabilirea persoanelor cu domiciliul obligatoriu[4].

Ciorogârla

Localitate pentru stabilirea persoanelor cu domiciliul obligatoriu[5]. În iulie 1955, la această mănăstire au fost aduşi trei episcopi greco-catolici: Iuliu Hossu, Alexandru Rusu şi Ioan Bălan[6].

Snagov

Localitate pentru stabilirea persoanelor cu domiciliul obligatoriu. Între noiembrie 1956 şi aprilie 1957, la Snagov şi Otopeni au avut domiciliul obligatoriu membrii grupului Imre Nagy care au acceptat „oferta" lui Gheorghe Gheorghiu Dej de a primi

1. Iuliu Hossu, *op. cit.*, pp. 156-205.
2. Pe 12 mai 1957, episcopul Alexandru Rusu a fost condamnat de Tribunalul Militar Cluj la 25 de ani de muncă silnică pentru instigare şi înaltă trădare. A fost întemniţat la Gherla, unde a şi murit pe 9 mai 1963 („Catolicism şi Ortodoxie românească", accesibil online la adresa http://www.bru.ro/istorie/catort.asp?id=cap16 (16.08.2007).
3. Episcopul Ioan Bălan a murit în data de 14 august 1959 la Ciorogârla.
4. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 220.
5. Iuliu Hossu, *op. cit.*, pp. 432-446.
6. Vezi studiul referitor la Căldăruşani.

„azil politic" în România. Nagy şi grupul său au fost ţinuţi, pe toată durata şederii în România, sub pază militară" într-o vilă a Ministerului de Interne[1].

Ţigăneşti

Localitate pentru stabilirea persoanelor cu domiciliul obligatoriu[2].

Budeşti (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 183)

Buzău

Aşezare geografică

Penitenciarul Buzău se găsea la vest de oraşul omonim, fiind înconjurat (la est şi vest) de locuinţe şi învecinându-se la nord cu şoseaua Buzău-Ploieşti ; la sud de închisoare se afla calea ferată Bucureşti-Buzău[3].

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Pentru Buzău, prima atestare a unui loc de detenţie („temniţa oraşului") datează din vremea Regulamentelor Organice (1831-1832), în timp ce în arhivele locale primele documente despre acest spaţiu carceral datează din 1836-1837[4]. Marele clucer[5] Grigore Tăut a donat autorităţilor de atunci un teren pentru construirea unui loc de întemniţare a celor arestaţi. Pe acest domeniu, aflat în zona centrală a localităţii, s-a construit un bordei pentru deţinerea în special a persoanelor acuzate de sau condamnate pentru furt[6]. Era vorba de fapt despre un imobil cu două camere pentru îngrijirea celor bolnavi, dar aflaţi în stare de detenţie, şi un spital compus tot din două camere ; mai târziu, pe acest loc avea să funcţioneze Şcoala Primară nr. 1 „Dionisie Episcopul"[7]. În mai 1838, după vizita făcută aici de directorul departamentului Ministerului de

1. Christian Duplan, Vincent Giret, *Viaţa în Roşu. Pionerii : Varşovia, Praga, Budapesta, Bucureşti. 1948-1968*, Editura Nemira, Bucureşti, 1997, pp. 205-228.
2. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 224.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 76.
4. Spre exemplu, în iunie 1837, poliţia cerea cârmuirii locale repararea a şase perechi de cătuşe pentru cei arestaţi. Apoi, în luna august, autorităţile locale informau poliţia că Marele Departament Dinlăuntru (Ministerul de Interne) solicita ca hrana deţinuţilor să fie achiziţionată din banii obţinuţi din munca celor închişi. Cu toate acestea, poliţia nu vedea cu ochi buni această iniţiativă, având în vedere condiţiile de detenţie (*ibidem*, ff. 76-77).
5. Clucerul era dregătorul care se ocupa de aprovizionarea curţii domneşti. În acelaşi timp, clucerul era intendent general al armatei şi membru al sfatului sau al divanului (*cf. DEX Online*, accesibil online la adresa http : //dexonline.ro/search.php ? cuv = clucer [21.09.2007]).
6. Pedeapsa pentru infracţiunea de furt era de un an de închisoare, cei condamnaţi primind pentru fiecare zi de muncă în penitenciar un leu, sumă din care îşi procurau hrana şi îmbrăcămintea (AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 324).
7. *Ibidem*, ff. 76, 324.

Interne, Aga Ion Manu[1], autoritățile centrale cereau schimbarea locației penitenciarului pentru o serie de nereguli constatate[2].

În perioada 1840-1841, numărul deținuților închiși la Buzău era de câteva zeci, majoritatea fiind încarcerați pentru delicte minore[3]. Autoritățile buzoiene au ridicat un nou local de detenție în preajma anului 1846 (anul primei atestări documentare)[4]. Noul stabiliment, mai spațios, a fost utilizat în martie 1854 (și) pentru internarea a 17 deținuți de la Focșani, întrucât imobilul din această localitate fusese distrus de un incendiu. În contextul transformării urbanistice a localității și a extinderii unui bulevard, s-a luat din nou în discuție ideea mutării închisorii buzoiene. Pe un teren situat în partea de vest a orașului („bariera Ploiești") și pus la dispoziție de autoritățile locale, în 1885 s-a început ridicarea noului edificiu carceral. Construcția a fost finalizată în 1886, an în care au fost transferați și deținuții din fosta locație; în septembrie 1888, autoritățile au cedat terenul pe care se aflase vechiul penitenciar pentru construirea unei școli (Gimnaziul „Tudor Vladimirescu", devenit mai târziu Liceul „B.P. Hașdeu")[5]. O altă sursă precizează faptul că vechea locație a penitenciarului a fost utilizată până în anii 1889-1890. Despre noua clădire se spune că, în 1910, din cauza terenului mlăștinos pe care a fost ridicată, „cea mai mare parte din încăperi au fost cuprinse de egrasie"[6]. Pentru remedierea situației, în 1908 la penitenciarul Buzău s-au executat lucrări de reparație în valoare totală de 9 417 lei[7].

Numărul de deținuți de la penitenciarul Buzău a fost diferit de-a lungul anilor. Astfel, în perioada 1 octombrie 1909-1 octombrie 1910, aici au fost încarcerate 1 032 de persoane[8]. În octombrie 1914, la Buzău se aflau închiși preventiv 54 de deținuți, la numărul acesta adăugându-se 485 de persoane până la 1 octombrie 1915[9]. În anii '30, penitenciarul Buzău a fost inclus în categoria centrelor de detenție destinate condamnaților la cel mult un an de închisoare corecțională[10].

1. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LX, f. 11.
2. În documentul din arhiva DGP se precizează că starea clădirii și regimul de detenție aplicat celor închiși erau motivele pentru care se solicita alt imobil: „întrucât este fără uși, fără ferestre, fără paturi și că în mijlocul bordeiului este un butuc mare de care este legat de picior fiecare arestat, iar hrana arestaților constă dintr-o pâine pe zi fără nici un fel de legumă și fiertură" (AANP, fond Pază și Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 77; ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LX, ff. 11-12).
3. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LX, f. 13.
4. Noua locație, spune sursa documentară, a fost dată în antrepriză în anul 1844, fiind alocată și suma de 20 000 lei pentru reabilitarea imobilului, o cifră importantă pentru acea vreme (AANP, fond Pază și Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 324).
5. *Ibidem*; ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LX, f. 14.
6. AANP, fond Pază și Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 77-78.
7. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LX, f. 15.
8. Din cele 1 032 de persoane, 878 au fost eliberate, 78 transferate la alte unități carcerale, 11 internate în spitale, iar 65 au rămas în arest și după 1 octombrie 1910 (AANP, fond Pază și Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 78).
9. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LX, f. 15.
10. INST, *Regimul penitenciar, ed. cit.*, p. 14.

Buzăul ca penitenciar comunist

În perioada 27 august 1944-15 mai 1945, penitenciarul a fost ocupat de trupele sovietice. În retragere, contingente ale celui de-al Treilea Reich au distrus o parte din arhiva unității de deținere. După acest eveniment, în închisoare au fost depuși prizonierii germani, în timp ce locul obișnuit de detenție s-a mutat într-un spațiu pus la dispoziție de Regimentul nr. 8 „Dorobanți" Buzău. În documentele DGP se face precizarea că deținuții care se aflau în penitenciar la data intrării Armatei Roșii în Buzău au fost eliberați necondiționat[1].

Ca urmare a Deciziei Direcției Generale a Penitenciarelor din 4 decembrie 1945 privind specializarea unităților de deținere, Buzăul a fost rezervat condamnaților de drept comun cu pedepse privative de libertate cuprinse între 2 și 12 ani. Ulterior, în intervalul 1948-1955, Buzăul a fost inclus în categoria a III-a a unităților de detenție[2]. Din documentele de arhivă reiese că, cel puțin în perioada 1948-1949, aici au fost încarcerate inclusiv persoane acuzate de infracțiuni politice[3]. Dar și în perioada 1948-1958, conform unui document al Biroului „K", la Buzău au fost depuși deținuți aflați în ancheta Securității[4]. Documentul semnat de Augustin Sleam, șeful Grupei Operative de la Buzău, menționa că, „deși izolați de societate, uni[i] deținuți recidiviști și elemente dușmănoase regimului democrat-popular încearcă să se manifeste ostil, să nu se supună regimului de penitenciar, să țină legătura cu elementele de teapa lor din libertate, să lanseze diferite zvonuri alarmiste menite să mențină ridicat moralul unor deținuți". Pentru preîntâmpinarea unor evenimente nedorite, precum și pentru a remedia situația din acel moment, se propunea deschiderea unui dosar de evidență pe obiectiv[5]. Într-un material redactat în iunie 1968 de Serviciul de Contrainformații al MAI, Direcția a IV-a din cadrul Consiliului Securității Statului, se preciza că „în rândul deținuților se află elemente care, în trecut, au făcut parte din fostele partide burghezo-moșierești și diferite organizații fascisto-naționaliste, precum și alte elemente dușmănoase, care la locul de detenție încearcă să se organizeze și să atragă deținuții la activitate ostilă. De asemenea, [aceștia] pun la cale organizarea de evadări și instigă deținuții la nesupunere"[6].

În primăvara anului 1948, un buzoian, fost comisar de poliție, ajungea în închisoarea Buzău. Iată relatarea acestuia:

> Cunoșteam penitenciarul județean Buzău de dincolo de gratiile sale, din afara lui. Venisem deseori, când aveam de anchetat vreun infractor depus aici, fie în executarea vreunei condamnări, fie în așteptarea vreunui proces care avea să ducă sigur la o condamnare mai mare de șase luni, fiindcă altfel legea n-ar fi permis încarcerarea lui.

1. AANP, fond Pază și Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 78.
2. Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, pp. 231 (n. 1), 232; INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 18.
3. AANP, fond Pază și Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 79.
4. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LX, f. 16.
5. *Ibidem*, f. 2. Dosarul de evidență referitor la penitenciarul Buzău a fost închis în august 1977, ca urmare a desființării unității carcerale (*ibidem*, f. 20).
6. *Ibidem*, f. 1.

> Aveam ocazia să-l cunosc de dincoace, din lăuntrul gratiilor sale. Era (astăzi e demolat) un penitenciar mic pentru găzduit dreptul comun care, în afara camerelor mari plasate de o parte şi cealaltă a intrării principale, avea şi o secţie (şase celule, cred, dispuse în semicerc) rezervată pentru infractori mai periculoşi sau recalcitranţi ori pentru pedepse mai aspre[1].

Condiţiile detenţiei descrise de fostul comisar de poliţie erau încă acelea ale vechiului regim, care tocmai în cursul acelor ani avea să devină, şi să fie cunoscut apoi, ca unul de cu totul altă natură.

Au mai fost făcute internări temporare în penitenciarul Buzău şi cu ocaziile arestărilor efectuate în cadrul marilor operaţii ordonate la nivelul întregii ţări. Astfel a fost aceea a legionarilor din 14/15 mai 1948, când, şi la Buzău, cei care nu mai încăpeau în arestul Siguranţei au fost duşi în penitenciar[2]. Şi Securitatea avea să uzeze de această practică în momentele ridicărilor de amploare care au urmat. Un asemenea caz s-a desfăşurat în noaptea de 18 spre 19 iulie 1952, când, foarte probabil, şi la penitenciarul Buzău au fost depuşi arestaţi cu prilejul marilor operaţiuni de arestare a „elementelor duşmănoase" de către organele locale ale Securităţii[3].

Începând cu 1949, MAI a decis, printr-o serie de măsuri administrative, înfiinţarea unor colonii sau unităţi de muncă pentru internarea persoanelor care nu erau condamnate oficial sau care îşi ispăşiseră cuantumul de pedeapsă. Potrivit unor surse, o astfel de unitate[4] administrativă a fost înfiinţată şi la Buzău[5].

În cursul anilor '50, în sistemul penitenciar românesc percheziţiile au fost un fenomen constant, utilizat de administraţia închisorilor pentru a preveni orice tentativă de evadare sau de contact cu exteriorul, dar şi de a inocula frica în rândul deţinuţilor. Cei depistaţi că deţineau obiecte interzise de regulament erau drastic pedepsiţi. În anii '50, comandanţii penitenciarului Buzău „au impus o atmosferă de teroare şi privaţiuni"[6]. În ianuarie 1954, aici au fost organizate mai multe percheziţii în urma cărora au fost descoperite câteva obiecte, în general diverse ustensile de bucătărie[7]. În continuare se preciza că „introducerea acestor obiecte în camerele de deţinere [se] explică [prin] superficialitatea percheziţiilor care se fac zilnic asupra deţinuţilor [...]"[8]. O situaţie similară se înregistra doi ani mai târziu, în 1956, deficienţele constatate nefiind remediate[9].

Potrivit unui document din februarie 1955, penitenciarul Buzău era unul de tranzit, având o capacitate de 200 de deţinuţi şi fiind prevăzut cu celule comune şi individuale (şase la număr). În acel moment, la Buzău erau încarcerate 193 de persoane (31 de

1. Teodor Duţu, *După 50 de ani. Amintiri despre cei care nu mai sunt*, vol. I, Editura ALPHA MDN, Buzău, 1999, pp. 57-61.
2. Nicu Păun, *Muntele suferinţei*, Editura Institutul European, Iaşi, 1997, p. 30.
3. Marius Oprea (ed.), *Banalitatea răului*, *ed. cit.*, p. 239.
4. Este posibil ca la Buzău să fi funcţionat o colonie de minori în prima jumătate a anilor '50 (INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 23).
5. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 232.
6. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 25.
7. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, vol. I, f. 216.
8. *Ibidem*.
9. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1, vol II, inv. sub nr. 7, f. 276.

femei şi 162 de bărbaţi), majoritatea celor închişi având condamnări de până la doi ani; doar nouă condamnaţi de la Buzău aveau pedepse între 10 şi 25 de ani[1]. Paza unităţii carcerale era asigurată de patru posturi de observaţie, două puncte de control şi două plutoane de caporali şi sergenţi[2]. Un deceniu mai târziu, în 1965, Securitatea penitenciarului era asigurată de trei plutoane de subofiţeri. De asemenea, existau patru posturi de pază şi două puncte de control[3].

Un proces-verbal încheiat în februarie 1957 cu ocazia predării comenzii unităţii[4] ne oferă o serie de informaţii importante legate de efectivul de cadre şi de deţinuţi din penitenciarul Buzău. Astfel, efectivul de cadre era de 47 de persoane[5], „corespunzător pregătite din punct de vedere militar şi profesional". Aici se aflau încarcerate la acea dată 324 de persoane, dintre care 302 de bărbaţi şi 21 de femei, în timp ce în spitalul de stat era internat un singur deţinut. În acelaşi proces-verbal era semnalată lipsa de spaţiu pentru nevoile administrative ale penitenciarului, dar şi incapacitatea administraţiei de a asigura în mod corespunzător hrana celor închişi[6].

Aşa cum s-a întâmplat în aproape toată reţeaua unităţilor penitenciare din România, şi la Buzău s-au produs, în perioada 1945-1948, numeroase evadări în raport cu media anilor care au urmat. Astfel, în intervalul menţionat, de la închisoarea buzoiană au reuşit să scape 16 persoane, iar în anii 1951-1953, respectiv 1960, alte şase au fugit din unitatea carcerală. Tot în documentele de arhivă, la capitolul „evenimente deosebite" se face referire la sinuciderea, în 1959, a lui Gheorghe Dragomirescu. Acesta fusese internat în penitenciar pentru infracţiuni politice de către Regiunea MAI Ploieşti[7].

În 1961, deţinuţii apţi de muncă de la Buzău erau utilizaţi mai ales în vederea îndeplinirii unor obligaţii contractuale cu unele unităţi din agricultură, precum GAS Buzău sau GAS Săhăteni. În continuare, conducerea penitenciarului ducea lipsă de beneficiari pentru contractele petru care deţinuţii[8] erau scoşi la muncă[9]. În 1967, DGPCM valorificase munca a 20 de deţinuţi pe un şantier din Buzău[10].

La 1 iulie 1977, conform unui ordin al ministrului de Interne de la acea vreme, penitenciarul Buzău a fost desfiinţat, iar deţinuţii transferaţi la Mărgineni[11].

---

1. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LX, f. 2.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*, f. 16.
4. În 1957, comanda penitenciarului Buzău a fost preluată de la căpitanul Mihai Toma (1955-1957) de un alt căpitan, Ioan Ionescu (1957-1962).
5. În ianuarie 1954, la penitenciarul Buzău nu era încadrat nici un locţiilor politic, dar DGPCUM propunea ca, printre alte unităţi carcerale, şi aici să fie trimis un ofiţer cu astfel de atribuţii (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, ff. 273-276).
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 9/1956-1962, vol. III, f. 108.
7. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 80.
8. Spre exemplu, în perioada aprilie-august 1959, 350-600 de deţinuţi au fost contractaţi pentru diferite servicii, fiind utilizaţi efectiv doar 151-431 dintre aceştia. În penitenciarul Buzău, în perioada respectivă, a rămas un efectiv de 350-492 de deţinuţi care nu au putut fi utilizaţi la diferite munci. Planul de profitabilitate a închisorii prin utilizarea muncii deţinuţilor fusese realizat doar în proporţie de 40% (AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. 1/196, inv. sub nr. 1, f. 70).
9. *Ibidem*, ff. 66-67.
10. AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. 26/1967, f. 250.
11. *Ibidem*, f. 16v.

Conducerea penitenciarului

În perioada 1944-1967, penitenciarul Buzău a fost condus de următorii directori şi comandanţi: Constantin Gr. Popescu (1944-1946), Ioan Iliescu[1] (1946-1948), Dumitru Bălteanu (1948-1949), Dumitru (Tudose) Chiran (1949-1950), locotenent-major Vasile Barzanea (1950-1951), sublocotenent Gheorghe Toma (1951-1953), locotenent-major Refik Fizula[2] (1953-1954), locotentent Dumitru Toma (1954-1955), căpitan Mihai Toma (1955-1957), căpitan Ioan Ionescu (1957-1962), căpitan Gheorghe Ciornea (1962-1966), colonel Ioan Ionescu (1967-1977)[3]. Unul dintre ofiţerii politici ai penitenciarului Buzău a fost locotenentul-major Ioan Filip (1954-1963)[4].

1. Ioan Iliescu a fost şi şeful Poliţiei din oraşul Buzău (AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 324).
2. Anterior, Refik Fizula fusese locţiitor politic la penitenciarul organizat în cetatea Făgăraşului.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 80-81, 324-325; ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. 60, f. 16v. Alte variante pentru mandatele unor comandanţi de la penitenciarul Buzău: locotenent-colonel Alexandru Toma (1955), colonel Mihai Toma (1956), locotenent Ioan Lupaşcu (1957-1958), colonel Ion Ionescu (1959-1961) – *cf.* INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, pp. 32, 37, 47, 312. Am preferat să păstrăm în text datele identificate de noi în documentele din arhiva DGP.
4. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 312.

C

CALEA RAHOVEI (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 176)

CANALUL DUNĂRE-MAREA NEAGRĂ

Istoria noastră cea din lacrimă stoarsă
Va ţine minte şi-ntre foi va strânge
Acest cumplit Danubiu care varsă
Pe trei guri apă, iar pe-a patra sânge.

(Andrei Ciurunga)

Prin Hotărârea nr. 505 din 25 mai 1949, Consiliul de Miniştri decidea „începerea lucrărilor pregătitoare pentru construirea Canalului Dunăre-Marea Neagră"[1]. Scopurile oficiale ale unei asemenea lucrări au fost: asigurarea unui transport mai rapid şi mai ieftin către Marea Neagră, industrializarea şi dezvoltarea economică a regiunii de sud-est a ţării, crearea unei reţele de irigaţii în vederea creşterii productivităţii agricole, combaterea secetei şi asanarea Văii Carasu. În mod neoficial, regimul comunist avea nevoie de un spaţiu de detenţie pentru mult prea numeroşii „duşmani de clasă" pe care închisorile nu-i mai puteau găzdui. Şantierul Canal, la care au lucrat şi 100 000 de oameni (având o utilitate necunoscută), a prilejuit descongestionarea puşcăriilor şi a folosit mâna de lucru gratuită a deţinuţilor. În unele puncte ale şantierului Canal, munca la care erau supuşi deţinuţii avea un scop precis: exterminarea (de exemplu: Poarta Albă şi în special Capul Midia, pe timpul iernii)[2].

Motivaţiile construcţiei

Cercetătorii care s-au ocupat de acest subiect au subliniat influenţa sovietică în luarea deciziei de construire a Canalului, în condiţiile în care România era secătuită de cheltuielile de război şi de imensele despăgubiri stabilite prin tratatul de pace. Unii

1. *Buletinul Oficial* al RPR, nr. 33, 26 mai 1949.
2. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 436, Item no. 434/1962, f. 4.

istorici[1] au avansat ipoteza că ideea acestei construcţii i-a aparţinut lui I.V. Stalin, care intenţiona să preia şi să utilizeze Canalul după terminarea lui, silind astfel România să-l cedeze în baza relaţiilor de subordonare faţişă pe care conducerea comunistă le practica faţă de Kremlin[2]. Contribuţia sovietică la construirea Canalului este certă, ea nefiind doar una simbolică : a existat şi un grup de lucru format din consilieri sovietici care au luat parte la întocmirea proiectelor[3].

De asemenea, conducerea PMR dorea ca şantierele de la Canal să constituie un „laborator care în timp de 4-5 ani trebuie să ne dea, după un plan, un anumit număr de oameni calificaţi, disciplinaţi, cu nivel de conştiinţă ridicat, cu nivel politic, cu experienţă de organizare, conducere de şantiere"[4]. Cu alte cuvinte, la Canal se dorea construirea „omului nou".

Geografia Canalului

Canalul Dunăre-Marea Neagră acoperea un traseu cu o lungime ce varia între 65 şi 70 de km şi urma Valea Carasu, dinspre Cernavodă spre Poarta Albă, îndreptându-se apoi spre nord, prin dealul Nazarcea, spre Năvodari, ajungând la Marea Neagră prin portul Taşaul (Capul Midia)[5].

De-a lungul acestor puncte au fost amplasate mai multe lagăre de muncă forţată : Columbia (Cernavodă), cu un efectiv cuprins între 1 200 şi 8 000 de deţinuţi, Saligny, cu un efectiv cuprins între 2 000 şi 8 000 de deţinuţi (majoritatea femei, deţinute politice şi de drept comun), Kilometrul 5, cu circa 2 000 de deţinuţi, Kilometrul 31, cu un efectiv de 1 500 de deţinuţi, Poarta Albă, cel mai mare, cu un efectiv cuprins între 10 000 şi 12 000 de deţinuţi, Galeş (sau Coasta Galeş), cu un efectiv de 3 000 de deţinuţi, Noua Culme (sau Culme 9 cum mai apare în documente), cu un efectiv cuprins între 2 000 şi 7 500 de deţinuţi, Taşaul, cu un efectiv de 1 500 de deţinuţi, Peninsula (din cauza condiţiilor de viaţă şi muncă i se spunea Valea Neagră), cu un efectiv cuprins între 6 000 şi 8 500 de deţinuţi, şi Capul Midia, cu un efectiv cuprins între 500 şi 2 500 de deţinuţi.

Acestora li se adăugau două lagăre speciale : Eforie, cu 300 de deţinuţi şi Constanţa (Stadion), cu 400 de deţinuţi. De asemenea, Canalul dispunea şi de lagăre auxiliare, aşa-numitele întreprinderi agricole, de la Seimeni, Saligny, Medgidia, Basarabi sau Năvodari (cu 1 500 de deţinuţi ; în jurul anului 1953, aici erau încarcerate nume sonore precum Corneliu Coposu, profesor Neagu, fost decan al Facultăţii de Drept din Bucureşti, doctor Raţiu şi fiul său, student, Ionel Mociorniţă, magistraţii Mihai Popescu şi Augustin Motaş, doctor Mihai Botez, foşti prefecţi, căpitani de armată ş.a. În principal, cei aflaţi în colonia Năvodari lucrau la ecluză[6] şi Castelu (cu 5 000 de deţinuţi). Lagărele de la Peninsula şi Midia alcătuiau complexul Năvodari.

---

1. Florian Banu, „Radiografia unei mistificări : procesul sabotorilor de la Canal", în *Arhivele Securităţii*, Bucureşti, Editura Nemira, 2004, *passim*.
2. Paul Sfetcu, *13 ani în anticamera lui Dej*, Fundaţia Culturală Română, Bucureşti, 2000, p. 13.
3. ANIC, fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar nr. 4/1949, f. 54.
4. ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar nr. 22/1950, ff. 2-9.
5. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit*, p. 256.
6. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and camps, 1951-1971, box 435, Item no. 7927/1956, f. 7.

Organizare şi costuri

După decizia oficială din mai 1949, în luna iunie a aceluiaşi an s-au întocmit anteproiectul şi memoriul tehnico-economic care au fost semnate pe 5-6 iulie, iar pe 15 iulie lucrarea a fost demarată pe teren[1]. Pe 3 septembrie 1949 apărea şi ziarul *Canalul Dunăre-Marea Neagră*, organ de presă al comitetului de partid şi al Direcţiei Generale a Canalului. Tot prin decret oficial, în mai 1949 era înfiinţată şi Direcţia Generală a Canalului Dunăre-Marea Neagră, cu regim special, subordonată direct Consiliului de Miniştri[2], având sediul la Constanţa şi un patrimoniu propriu. În aceeaşi logică administrativă erau aprobate schema de organizare, regulamentul de funcţionare şi propunerile pentru încadrarea personalului. Forma definitivă a Direcţiei Generale a Canalului a fost stabilită prin Decretul nr. 75 din 23 martie 1950 al Prezidiului MAN, prin care era considerată „unitate operativă de stat cu personalitate juridică şi patrimoniu"[3]; sediul noii instituţii se afla în oraşul Constanţa.

Organizarea administrativă a Direcţiei Generale a Canalului cuprindea organe centrale, organe exterioare, întreprinderi-anexă şi întreprinderi auxiliare. Organele centrale erau cele de execuţie (şantierele propriu-zise, cu 17 sectoare), de consultare şi de avizare. Organele exterioare erau constituite de sectoarele regionale de lucrări Medgidia, Cernavodă şi Midia, plus unităţile şi subunităţile din Bucureşti. Întreprinderile-anexă furnizau materialele şi echipamentele necesare lucrărilor, iar cele auxiliare aveau funcţii de producţie alimentară (ferme agricole şi zootehnice). În septembrie 1952, după „procesul sabotorilor"[4], Direcţia Generală a Canalului va trece în subordinea MAI, crescând astfel implicarea Securităţii, direct proporţională cu numărul deţinuţilor politici.

Şedinţa Secretariatului CC al PMR din 22 septembrie 1949 estima valoarea totală a lucrărilor la 77 140 081 000 de lei. Valoarea utilajelor pentru patru ani şi jumătate era de peste 18 miliarde, iar devizul estimativ de executare a Canalului depăşea 37 miliarde lei[5]. Din această ultimă sumă se scădeau aproximativ 7 miliarde care se economiseau prin munca de excavare, transport şi defrişare, executată în mare parte de către deţinuţi. 22 de miliarde de lei ar fi costat construcţia fabricilor de ciment, a centralelor electrice, a anexelor[6]. La nivelul economiei româneşti, această sumă reprezenta 35% din venitul naţional şi era egală sumei investite în agricultură. În iulie 1953, conducătorii sovietici au sugerat unei delegaţii româneşti sistarea lucrărilor la Canal, reproşând că s-a neglijat „bunăstarea poporului"[7], iar Plenara CC al PMR din august 1953

1. ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar nr. 81/1949, f. 1.
2. Importanţa acestei construcţii reiese şi din faptul că, la nivelul Consiliului de Miniştri, însuşi Gheorghe Gheorghiu-Dej răspundea de coordonarea lucrărilor (ANIC, fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar nr. 4/1949, f. 54).
3. Marian Cojoc, *Istoria Dobrogei în secolul XX. I. Canalul Dunăre-Marea Neagră*, Editura Mica Valahie, Bucureşti, 2001, p. 20.
4. Subiectul va fi tratat pe larg în paginile următoare.
5. Trebuie precizat că jumătate din această sumă fusese deja cheltuită înainte de începerea oficială a lucrărilor Canalului (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 54, vol. III, f. 196).
6. ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar nr. 37/1950, ff. 4-22.
7. Marian Cojoc, *op. cit.*, p. 161.

recunoştea că „efortul a fost prea mare pentru economia românească"[1], însă această recunoaştere venea după patru ani de risipă economică şi umană.

Forţa de muncă a Canalului

Construcţia Canalului Dunăre-Marea Neagră a constituit, pentru comuniştii români, prilejul de a-şi atinge unul dintre obiectivele politice – lichidarea elitelor şi a unei viziuni sociopolitice diferite – sub o acoperire economică, bine speculată de propagandă. Ziarul oficial al Canalului publica în primul său număr, din 3 septembrie 1949, o cuvântare a Anei Pauker, în care aceasta spunea: „Canalul se construieşte fără burghezie şi împotriva ei"[2]. Tot Anei Pauker i se atribuie o formulă, devenită celebră, ce creionează scopul final al Canalului: „cimitirul burgheziei româneşti".

Deţinuţii politici au fost prezenţi chiar de la începutul lucrărilor la Canal, fapt elocvent pentru destinaţia acestuia. Primul pas al detenţiei la Canal l-a constituit construcţia locurilor de încarcerare, a barăcilor de detenţie şi administrative, a gardurilor kilometrice de sârmă ghimpată. Prin comparaţie cu URSS, Canalul Dunăre-Marea Neagră a servit drept loc de pedeapsă similar Siberiei sovietice[3].

Munca la Canal urma să fie executată cu muncitori liberi, militari şi deţinuţi. Muncitorii liberi urmau să fie recrutaţi din zona Dobrogei sau voluntari din restul ţării, de diferite profesii, atraşi iniţial de promisiunile unor salarii mari[4] sau împinşi de sărăcia în care trăiau în localităţile de origine. În ciuda propagandei susţinute şi agresive de care a beneficiat Canalul, după un prim moment de entuziasm, voluntarii nu se grăbeau să se înscrie la birourile de recrutare a forţei de muncă[5], iar oamenii simpli spuneau că „mai bine merg la ocnă decât la Canal". Activiştii PMR foloseau Canalul ca ameninţare („Canalul vă mănâncă") sau se refereau la el ca la un loc de spălare a păcatelor („dacă nu faceţi... vă trimit la Canal")[6].

Muncitorii remuneraţi erau obligaţi să muncească până la 10 ore pe zi, uneori în câmp deschis, în bătaia ploilor şi a vânturilor, iar la sfârşitul zilei să se odihnească în barăci insalubre, fără electricitate sau apă curentă (dacă nu cumva erau nevoiţi să-şi construiască ei înşişi locuinţele). Pâinea zilnică pentru muncitori şi familiile lor era transportată cu mijloace improprii (unele dintre mijloacele de transport fuseseră folosite anterior la transportul motorinei). În aceste condiţii, nu este de mirare că bolile contagioase erau semnalate aproape în fiecare anotimp, în vreme ce medicii specialişti se

---

1. Marian Cojoc, *op. cit.*, p. 162.
2. Această formulă a devenit o adevărată lozincă, fiind afişată şi în faţa cantinei muncitoreşti de la Cernavodă (Doina Jela, *Cazul Nichita Dumitru. Încercare de reconstituire a unui proces comunist (29 august-1 septembrie 1952)*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1995, p. 32).
3. Miron Radu Paraschivescu, *Jurnalul unui cobai*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994, p. 359.
4. Muncitorii de la Canal beneficiau de un spor de 40% din salariu; *cf.* Mircea Stănescu (coord.), *Organismele politice româneşti (1948-1965). Documente privind instituţiile şi practicile*, Editura Vremea, Bucureşti, 2003, p. 107.
5. Miron Constantinescu propunea să se mobilizeze şi „entuziasmul tineretului", iar Gheorghe Gheorghiu-Dej însuşi a cerut Ministerului Învăţământului amânarea examenelor finale pentru un grup de studenţi selecţionaţi, astfel încât aceştia să-şi completeze cunoştinţele, în mod practic, la Canal (ANIC, fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar nr. 4/1949, ff. 57, 59).
6. *Ibidem*, f. 109.

aflau la kilometri distanţă. Articolele din *Scânteia* şi din ziarul Canalului despre şcoli, spitale, cantine, biblioteci erau în bună măsură exagerate, nereflectând realitatea. Dacă, iniţial, muncitorii au fost atraşi de promisiunile salariale, condiţiile grele de muncă şi, mai ales, de viaţă au transformat forţa de muncă a Canalului într-una sezonieră. Cifra sensibil mai mare de posturi ocupate pe timp de iarnă se explică doar prin faptul că în gospodăriile rurale nu erau foarte multe de făcut, însă imediat ce începea primăvara muncitorii-ţărani plecau la casele lor[1]. În şedinţele conducerii PMR se aprecia chiar că lipsa mâinii de lucru calificate va duce la amânarea terminării lucrărilor cu cel puţin doi, trei ani[2], faţă de estimarea iniţială: sfârşitul anului 1954, începutul lui 1955.

Militarii sau „arma specială construcţii", adică soldaţi ai Ministerului Forţelor Armate, aveau sarcina să construiască terasamentele de cale ferată, drumurile, clădirile, baracamentele, dar şi să descarce şi să încarce vagoane cu pământ, să monteze linii ferate, să lucreze cu utilajele. Se pare că aici îşi executau stagiul militar şi cei al căror dosar arăta că nu aveau „origine sănătoasă" şi cărora regimul se temea să le încredinţeze arme chiar şi pentru instrucţie. De asemenea, în faza iniţială, MFA furniza şi trupele care asigurau paza obiectivelor şi a deţinuţilor.

Deţinuţii au fost aduşi în zonă încă din iunie 1949 pentru a „completa efectivele muncitoreşti", apărând în documente ca „efective MAI" sau „colonişti MAI". Deţinuţii care munceau la Canal aveau condamnări de drept comun sau politice (administrative, cei care nu aveau o sentinţă de condamnare sau care ispăşeau un plus de condamnare, şi cei cu condamnări penale).

Pentru suplimentarea forţei de muncă la Canal, statul comunist a recurs la metoda arestărilor abuzive. Astfel, în 1968, fostul şef al Direcţiei Generale a Penitenciarelor şi Coloniilor de Muncă, Ilie Bădica, declara că arestările se făceau în funcţie de nevoile Canalului:

> ...directorul general al Canalului Dunăre-Marea Neagră, când avea nevoie de braţe de muncă, se adresa Ministerului Afacerilor Interne, căruia îi cerea un număr oarecare de persoane. Acesta din urmă, la rândul său, îi ordona şefului Direcţiei Anchete să asigure numărul de persoane solicitat. Direcţia Anchete repartiza pe regiuni cifra stabilită şi, după ce acestea făceau propuneri pe bază de tabele nominale, cu aprobarea Ministerului, se trecea la reţinerea şi internarea persoanelor în cauză[3].

În funcţie de necesităţi, cetăţenii statului comunist erau arestaţi fără nici o vină şi trimişi, fără termen, la muncă forţată.

Pe 24 martie 1950, conducerea Ministerului de Interne hotăra trimiterea la Canal a următoarelor categorii de deţinuţi: condamnaţii pentru port ilegal de armă şi pentru trecere frauduloasă a frontierei cu pedepse de până la 12 ani, condamnaţii cu pedepse de până la 10 ani pentru infracţiuni politice (uneltire contra orânduirii sociale, răspândirea de zvonuri sau informaţii false despre situaţia economică a ţării sau nemulţumiri ale populaţiei, omisiunea de denunţ a infracţiunilor contra liniştii publice, organizarea de formaţiuni militare, răspândirea de publicaţii interzise etc.)[4].

1. ANIC, fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar nr. 4/1949, f. 106.
2. ANIC, fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar nr. 4/1953, f. 12.
3. ASRI, fond Documentar, dosar nr. 7778, vol. XXXVI, dosar nepaginat.
4. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit*, p. 254.

Numărul deţinuţilor din coloniile de muncă de la Canal a variat în funcţie de amploarea lucrărilor: de la 19,2% în septembrie 1949 (6 400 de oameni), la 20,7% în iunie 1950 (5 382 de oameni) şi 43,8% în mai 1951 (15 000 de oameni), pentru ca, în noiembrie 1952, deţinuţii să reprezinte 82,5% din forţa de muncă de la Canal[1], adică 20 768 de persoane. Cifrele au scăzut progresiv după această dată: la 20 193 de oameni, în aprilie 1953, şi 14 244, trei luni mai târziu. Ponderea crescută a deţinuţilor implicaţi în lucrările Canalului poate fi explicată şi prin faptul că, în septembrie 1952, Direcţia Generală a Canalului a trecut în subordinea MAI, crescând totodată şi rolul Securităţii, care răspundea de deţinuţii internaţi administrativ în coloniile de muncă[2]. Cifrele de mai sus nu privesc însă exclusiv pe deţinuţii politici, ci îi includ şi pe cei de drept comun.

Regulamentele MAI prevedeau ca la Canal să fie trimişi şi infractorii de drept comun, recidivişti cu mai mult de trei condamnări, în scopul „reeducării prin muncă". Una dintre consecinţele lipsei muncitorilor voluntari a fost decizia organelor de partid de a folosi Canalul şi ca loc de recuperare socială pentru diverse categorii declasate (indivizi condamnaţi pentru infracţiuni mărunte, vagabonzi), ceea ce a făcut ca bătăile, furturile şi crimele să se înmulţească[3].

Lipsa entuziasmului popular a impus folosirea generalizată a muncii deţinuţilor, politici şi de drept comun, într-o asemenea măsură încât ministrul de Interne din acea vreme, Pavel Ştefan, la şedinţa Consiliului de Miniştri din 5 martie 1953 a ridicat problema legată de numărul mare de oameni cărora trebuia să li se găsească noi locuri de pedeapsă după închiderea lucrărilor de la Canal[4]. El propunea deschiderea unei noi lucrări de anvergura Canalului, care să folosească experienţa acumulată în Dobrogea. Scopul era, de fapt, plasarea profitabilă a acestor condamnaţi.

Funcţionarea internă a lagărelor

Comandanţii de lagăr erau în mod obligatoriu gradaţi (cel puţin locotenenţi) şi se aflau în subordinea MAI. Comandantul era secondat de un adjunct care se ocupa de partea administrativă (echipamente, alimente). Al treilea ca importanţă în ierarhia lagărului era ofiţerul operativ, care răspundea de „controlul şi supravegherea siguranţei interne a lagărului". El conducea un birou special, format din câţiva ofiţeri şi un număr necunoscut de informatori pe care îi recruta personal şi care alcătuiau o reţea, prin intermediul căreia se urmărea îndeaproape activitatea din lagăr. De multe ori, el urmărea chiar şi personalul lagărului, fiind un personaj temut şi detestat[5].

Paza lagărelor era asigurată de militari ai trupelor de Securitate, numărul acestora fiind direct proporţional cu cel al deţinuţilor. Coloniile erau înconjurate de garduri duble de sârmă ghimpată, înalte de trei, patru metri, de-a lungul cărora erau amplasate miradoare cu soldaţi înarmaţi cu puşti-mitraliere care aveau ordin să tragă după trei somaţii rapide[6].

---

1. Marian Cojoc, *op. cit.*, pp. 73-74.
2. *Ibidem*, p. 34.
3. În 1953, la Medgidia se aflau 50 de tractoare, inutilizabile însă din cauza furtului de piese electrice (*cf.* ANIC, fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar nr. 4/1953, f. 56).
4. *Ibidem*, f. 40.
5. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit*, p. 257.
6. Constantin Cesianu, *Salvat din infern*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992, pp. 200-201.

Programul zilnic începea cu trezirea la ora 3,30, la sunetul clopotului. Urma spălarea, alinierea, apelul (acesta putea dura şi o oră din cauza analfabetismului brigadierului şi al ofiţerului de serviciu)[1], încolonarea pentru masă (un lichid negru şi cald, generic numit cafea, o bucată de pâine şi un cubuleţ de marmeladă), apoi deplasarea la locul de muncă: aceasta putea însemna deseori parcurgerea mai multor kilometri. Scutiţi de muncă nu erau decât accidentaţii şi cei cu febră foarte mare (peste 39°C)[2].

Munca era împărţită pe sectoare de activitate alocate brigăzilor. O brigadă avea aproximativ 50 de deţinuţi[3] şi era escortată de opt, nouă sau zece soldaţi, dintre care doi gradaţi, plus un miliţian.

Munca în colonii

Construcţia Canalului a început de la zero, cu mijloace rudimentare. În principal, munca în lagăre consta în lucrări de excavaţii şi transportul pământului la locurile desemnate, încărcări şi descărcări de vagoane cu pământ, sfărâmarea pietrei la carieră, construirea de căi ferate, barăci, clădiri (pentru administraţia lagărului sau pentru noii deţinuţi). Peste tot la Canal se săpa cu lopata, iar transportul se făcea cu roaba. Pentru excavarea pământului, norma zilnică era de 3 m^3, iar norma pentru încărcat-descărcat vagoane era de 7 m^3/deţinut/zi[4].

Cu timpul, folosirea mijloacelor mecanizate s-a extins, aceasta şi datorită construcţiei de căi de acces şi căi ferate pe care puteau circula buldozere şi trenuri, însă, în proporţie de 90 %, deţinuţii au muncit cu cazmaua, lopata şi roaba[5].

La Poarta Albă, cea mai mare colonie ca întindere şi efectiv a Canalului[6], se muncea cu roaba. Iniţial, norma era de 3 m^3 de pământ excavat pentru fiecare deţinut, apoi transportul cu roaba pe o distanţă de 100-150 m, încărcări şi descărcări (7 m^3/deţinut/zi) de vagoane, construirea de căi ferate, întreţinerea şi modificarea acestora, construirea de barăci şi clădiri, sfărâmarea pietrei (norma era de 750 cm^3/deţinut/zi, apoi de 125 cm^3) la carieră, muncă asistată şi de o brigadă mecanizată în iarna dintre 1950 şi 1951.

Construcţia de căi ferate necesita brigăzi mobile constituite tot din deţinuţi, care montau şi întreţineau şinele. Terasamentul pe care se montau aceste şine era construit din pământ recent descărcat din vagoane. Construcţia terasamentelor era o muncă foarte grea şi periculoasă, iar norma în acest sector a fost în continuă creştere.

Peninsula (Valea Neagră), situată la 20 km de Midia, era specializată în munca la carierele de piatră. Deţinuţii dislocau blocuri enorme pentru diguri sau piatra era spartă cu ciocanul şi cărată manual în vagoane, fiind folosită apoi pentru susţinerea

1. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit*, p. 257.
2. *Ibidem*.
3. Iosif Corpaş, *op. cit.*, p. 88.
4. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit*, p. 256.
5. Ion Cârja, *op. cit.*, p. 257.
6. În iunie 1950, la Poarta Albă lucrau 6 000 de deţinuţi; în martie 1952, aproximativ 12 000 (*apud* Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit*, p. 256). Documentele oficiale ale DGP infirmă cifra de 12 000, menţionând doar 8 700 de deţinuţi (AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 93).

liniilor ferate şi a drumurilor din lagăre. Şi în aceste zone munca era una foarte dură, motiv pentru care aici erau trimişi deţinuţii cu pedepse mari.

La Saligny, la câţiva kilometri de Dunăre, se lucra cu roaba, se descărcau şi se încărcau vagoane cu pământ excavat de la Canal. Efectivele coloniei au variat între 2 000 şi 8 000 de deţinuţi, majoritatea femei, deţinutele politice locuind şi muncind împreună cu cele de drept comun[1].

Cernavodă era viitorul port al Canalului Dunăre-Marea Neagră. Deţinuţii construiau un dig, folosind piatra din carieră. Colonia era considerată „lagăr special pentru deţinuţii contrarevoluţionari"[2].

Capul Midia, colonia cea mai îndepărtată şi mai inaccesibilă, la 4 km de portul Constanţa, era „cea mai severă, munca era dintre cele mai grele, regimul cel mai inuman, şefii cei mai crunţi"[3], după cum notează Constantin Cesianu. În această colonie se lucra la cariera de piatră de la Luminiţa şi la prepararea betonului[4]. Aici, deţinuţii făceau blocuri mari de ciment de câte o tonă cu care s-a construit mai apoi un dig. Pentru că se afla pe plajă, totul se făcea manual: transportul sacilor de ciment, amestecarea cimentului cu lopata, transportarea cimentului în forme, pe tărgi supraîncărcate[5]. În martie 1952, deţinuţii munceau la ecluza care urma să lege Canalul de lacul Taşaul, excavând o porţiune stâncoasă de plajă. Erau ajutaţi şi de artificieri care dinamitau porţiuni întregi de mal. În aceste condiţii, riscurile creşteau considerabil, pentru că nimeni nu putea verifica dacă se consumase tot explozibilul. Piatra mărunţită prin explozie era încărcată în vagonete şi dusă la marginea lacului Taşaul, norma fiind de trei vagonete pe zi. Se muncea continuu, în două schimburi, de la 8 dimineaţa la 8 seara şi de la 8 seara la 8 dimineaţa, deţinuţii stând practic cu picioarele în apa de 3-4°C[6].

Utilajele mecanice destinate construcţiei Canalului erau puţine, funcţionând defectuos, în ciuda propagandei comuniste care mulţumea constant sovietelor pentru „nepreţuitul ajutor"[7]. În condiţiile în care se desfăşura munca pe teren, era normal ca

1. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit*, p. 255.
2. *Ibidem.*
3. Constantin Cesianu, *op. cit.*, pp. 309-310.
4. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1971, box 435, Item no. 7927/1956, f. 7.
5. Constantin Cesianu, *op. cit.*, p. 170.
6. *Ibidem.*
7. URSS trimisese o serie de echipamente mecanice pentru construirea Canalului, însă multe erau imposibil de utilizat. Explicaţia rezidă în lipsa specialiştilor care cunoşteau modalitatea practică de a pune în funcţiune aceste echipamente sau în carenţa de piese de schimb, care făcea imposibilă repornirea maşinilor. Utilaje mecanice mai trebuiau furnizate şi de diverse întreprinderi din ţară, însă acestea nu au respectat niciodată planurile partidului (ANIC, fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar nr. 13/1950, f. 13). Ceea ce nu se spunea în mod oficial era faptul că echipamentele sovietice erau plătite de România cu produse agricole, la preţuri modice, în condiţiile în care ţara avea mari deficienţe în aprovizionarea populaţiei; în plus, utilajele trimise de sovietici aveau peste două decenii vechime, multe fiind uzate fizic şi moral (*apud* Zicu Ionescu, „Lagărele de exterminare a deţinuţilor politici la Canalul Dunăre-Marea Neagră" în *Memoria*, nr. 2-3/2005, p. 23).

lucrările să nu avanseze spectaculos, consecinţa fiind declanşarea „vânătorii de sabotori": orice mecanic care lucra pe un utilaj ce se defectase putea fi acuzat de sabotarea economiei naţionale şi condamnat la ani grei de închisoare sau chiar la moarte (ca în cazul lui Nichita Dumitru, de exemplu).

Regimul de detenţie

Trimişi la Canal ca „duşmani ai poporului", deţinuţii au fost supuşi unui regim de exterminare. Sosiţi din diferite închisori ale ţării, unii după mulţi ani de detenţie, subalimentaţi, slăbiţi, bolnavi, deţinuţii au fost obligaţi să muncească aici mult peste puterile unui om sănătos şi bine hrănit.

În multe dintre lagărele Canalului, deţinuţii munceau aproape continuu, fără să beneficieze de o perioadă de refacere. Corneliu Coposu, deţinut la Midia, relata că „datorită condiţiilor vitrege, cam 70 de oameni au paralizat din cauza supraefortului, iar cei care nu-şi puteau îndeplini norma erau ţinuţi şi 36 de ore pe şantier, chiar şi fără mâncare"[1]. Cu prilejul anchetelor declanşate de Nicolae Ceauşescu în 1968, directorul Unităţilor de Muncă din perioada 1950-1953, colonelul Ilie Bădica, completa cu noi date declaraţia de mai sus: „În colonia de la Cernavodă, în iarna anului 1952-1953 au murit peste 70 de deţinuţi, bolnavi şi bătrâni, aduşi din diferite penitenciare din ţară"[2]. Pentru că cifra este aceeaşi, e de presupus că cei doi s-au referit la aceleaşi victime.

Un alt deţinut, de profesie medic, relata că „deţinuţii erau scoşi la muncă continuu, [...], fără nici un repaus, atât pe ploaie, furtună sau zăpadă, şi, când noaptea târziu ne întorceam de pe şantier, complet uzi şi îngheţaţi, eram introduşi în barăci şi înghesuiţi unii lângă alţii, pe nişte priciuri de lemn, fără să ni se permită să ne uscăm îmbrăcămintea, [...] iar dimineaţa plecam din nou pe şantier, cu îmbrăcămintea neuscată şi, cum era timp de iarnă, îmbrăcămintea de pe noi îngheţa"[3]. Munca supraomenească, condiţiile climatice aspre, alimentaţia insuficientă, lipsa medicamentelor şi a asistenţei medicale nu puteau duce decât la o rată foarte ridicată a deceselor.

În funcţie de procentul de normă îndeplinit, se hotăra, ulterior, cantitatea de hrană pe care urma să o primească deţinutul sau dacă acesta avea dreptul să scrie familiei şi să primească pachet cu alimente. Deseori, neîndeplinirea normei zilnice însemna continuarea lucrului cu schimbul următor, dar mai ales reducerea semnificativă a hranei şi, uneori, chiar şi carceră (pedeapsă cu izolarea în spaţii înguste, amplasate în aer liber, în care nu se putea sta decât în picioare).

În ianuarie 1953, o dispoziţie a MAI a hotărât cantitatea de hrană prin împărţirea deţinuţilor în trei categorii, în funcţie de gradul îndeplinirii normei de muncă: cei care depăşeau cu 30% norma primeau 3 200 de calorii; cei care realizau norma primeau 3 000 de calorii, iar cei care nu reuşeau îndeplinirea normei, nu primeau

1. Doina Jela, *Drumul Damascului*, *ed. cit.*, p. 97.
2. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 54, vol. III, f. 63.
3. Monica Grigore, Oana Ionel, „Colonia de muncă Capul Midia: punct terminus al Canalului suferinţei", în *Arhivele Securităţii*, Editura Nemira, Bucureşti, 2004, p. 102.

hrană. În cele din urmă s-a decis împărţirea deţinuţilor în două categorii, acordându-li-se şi celor din grupa a treia 2 400 de calorii[1].

Evident, aceste calorii nu erau suficiente unor oameni care munceau în condiţii vitrege şi care se găseau în penitenciare de ani de zile. Mărturiile supravieţuitorilor ne pot conduce la ideea că nici aceste minime grupe de calorii stabilite de minister nu erau respectate. Medicul Alexandru Popovici scria că la Capul Midia mâncarea consta doar în „năut, arpacaş şi ciorbă de ceapă"[2].

Un raport nedatat al Direcţiei Generale a Penitenciarelor[3] semnala starea gravă a sănătăţii acestor condamnaţi, unii dintre ei fiind atât de slăbiţi încât nici nu mai puteau fi recuperaţi. Era subliniată mai ales starea proastă a deţinuţilor politici care nu puteau suplini în nici un fel insuficienţa mâncării din penitenciare şi lagăre, neavând drept la pachet de acasă. În multe dintre lagărele Canalului foamea era endemică. Există mărturii despre consumul de iarbă, plante, câini, pisici, larve de cărăbuşi sau alte vietăţi considerate nutritive[4].

Foamea continuă şi munca extenuantă erau doar două aspecte ale vieţii în lagăr, acestora adăugându-li-se bătaia şi tortura fizică pentru orice abatere minoră. Un fost torţionar povestea, după 1990, că deţinuţii „erau acolo pentru exterminare. Îi băteam pentru orice, că nu făceau norma, că se odihneau..."[5]. Violenţele împotriva deţinuţilor ajunseseră la un asemenea grad de cruzime încât a fost nevoie de un ordin special al MAI, din 6 februarie 1953, care să interzică aplicarea bătăii. Fireşte că acesta nu i-a oprit pe comandanţii lagărelor să dispună de forţă după bunul plac[6].

Cercetând registrele de stare civilă, un fost deţinut politic a extras un număr de 844 de deţinuţi morţi la Canal: 23 în 1950, 35 în 1951, 305 în 1952 şi 481 în 1953. Diferenţele foarte mari dintre cifrele primilor doi ani şi cele ale ultimilor nu se pot explica decât printr-o omisiune a datelor. Probabil, conducerea coloniilor primise ordin să treacă sub tăcere numele şi numărul decedaţilor, mai ales că în primii doi ani deţinuţii înfruntaseră cele mai grele condiţii. Un alt aspect elocvent este faptul că din această cifră de 844 de decedaţi, 424 erau ţărani, iar 180, muncitori[7]. Astfel, mai mult de jumătate dintre victimele declarate ale Canalului făceau parte din aşa-zisa „clasă conducătoare". Această cifră confirmă, dacă mai era nevoie, faptul că represiunea pe care regimul comunist a declanşat-o lovea chiar şi în grupurile în numele cărora pretindea că se află la conducerea ţării.

---

1. Monica Grigore, Oana Ionel, *op. cit.*, p. 103.
2. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit*, p. 258, n. 32.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, f. 314.
4. Monica Grigore, Oana Ionel, *op. cit.*, p. 104.
5. Doina Jela, *Drumul Damascului*, *ed. cit.*, p. 80.
6. Un exemplu pentru modul în care comandanţii de lagăre ignorau cu desăvârşire ordinele superiorilor este cel al lui Ion Răpciug. În martie 1953, acesta fusese pedepsit cu 15 zile de carceră cu lanţuri la picioare. Internat la infirmerie, medicul a constatat că acestea erau tumefiate până aproape de genunchi, iar labele picioarelor până la gambe erau de culoare neagră-vineţie, fără puls şi reci. Cerând acordul comandantului pentru transferul deţinutului la spital, acesta a refuzat. Deţinutul a decedat pe 16 martie în chinuri cumplite (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 19, vol. VI, f. 36).
7. Zicu Ionescu, *op. cit.*, p. 29.

O anchetă a Securităţii din 1967 cu privire la decedaţii de la Canal arăta că pentru „1 034 [de] decese nu s-au întocmit nici un fel de acte şi nici nu au fost trecute în registrul de stare civilă al Consiliilor Locale". Conform aceluiaşi raport, în ianuarie 1953 la Canal muriseră 133 de deţinuţi[1].

Procentul mortalităţii la Canal era de 1-4%, iar în perioada noiembrie 1952-februarie 1953, la Capul Midia procentul a fost de 17%. În urma anchetei deschise de MAI, comandantul lagărului Capul Midia, Liviu Borcea, o figură sinistră a sistemului penitenciar românesc, a fost arestat în 1954 şi condamnat la 25 de ani de muncă silnică[2].

Ritmul de muncă, foametea, bătăile, lipsa unei îngrijiri medicale eficiente, bolile şi vârsta înaintată a multora dintre colonişti au determinat rata record a mortalităţii la Canal, acesta devenind, pe drept cuvânt, un adevărat cimitir.

„Procesul sabotorilor"

Pentru că nu puteau recunoaşte incapacitatea tehnică a României de a finaliza o asemenea lucrare, erorile de proiectare sau blocajul financiar, liderii comunişti au hotărât ca întreaga conducere tehnică a Canalului să fie arestată şi condamnată în mai multe procese-spectacol, în lunile august-septembrie 1952[3].

Pe 1 septembrie 1952 începea, la Poarta Albă, cu multă publicitate, „procesul sabotorilor de la Canal". Partidul dorea să furnizeze o explicaţie credibilă pentru eşecul lucrărilor şi, ca de atâtea ori în istoria regimurilor comuniste, a recurs la comoda soluţie a înscenării sabotajului din interior.

Astfel, într-un proces tipic comunist, în care anchetaţii recunoşteau ceea ce li se cerea şi semnau declaraţii incriminatoare după multe săptămâni de torturi, cinci persoane au fost condamnate la moarte pentru „sabotarea propăşirii economiei naţionale", iar alte cinci la pedepse care variau între 20 de ani şi munca silnică pe viaţă. Trei dintre condamnaţii la moarte, Aurel Rozei-Rozemberg (şeful sectorului planificare), Nicolae Vasilescu-Colorado (şeful sectorului ecluză Cernavodă) şi Nichita Dumitru (mecanic de locomotivă) au fost executaţi pe 13 octombrie 1952, celorlalţi doi, Petre Cernătescu (consilier tehnic, şeful sectorului mecanic) şi Gheorghe Georgescu-Topuslău (inginer-şef la Atelierele Centrale Medgidia) comutându-li-se pedeapsa în muncă silnică pe viaţă. Şeful diviziei plan-producţie din sectorul planificare, inginerul Nicolae Frangopol, şi şeful sectorului tehnic de execuţie, inginerul Mircea Ciorapciu, au fost condamnaţi la muncă silnică pe viaţă. Inginerul Oprişan Ionescu, şef de grupă la sectorul tehnic, şi inginerul Constantin Niţescu, şef adjunct mecanic, au primit câte 25 de ani de muncă silnică, iar mecanicul de locomotivă Petru Vieru, 20 de ani de muncă silnică[4].

---

1. Zicu Ionescu, *op. cit.*, p. 26.
2. În august 1957, Borcea era reîncadrat în MAI cu acelaşi grad şi numit ajutor al comandantului penitenciarului Cluj, secţia minori (*cf.* Monica Grigore, Oana Ionel, *op. cit.*, p. 113).
3. Ştefan Mariţiu, „Procesele publice de la Canalul Dunăre-Marea Neagră (1950-1952)", în Romulus Rusan (ed.), *Analele Sighet (7). Anii 1949-1953: mecanismele terorii. Comunicări prezentate la simpozionul de la Sighetul Marmaţiei*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1999, pp. 302-314.
4. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit*, p. 259, n. 38.

În septembrie 1952, Tribunalul Teritorial Bucureşti judeca un al doilea proces al „sabotorilor de la Canal". De această dată, au fost condamnate 15 persoane la pedepse cuprinse între 8 ani şi muncă silnică pe viaţă. Însuşi fratele Constanţei Crăciun (ministrul Culturii între 1953-1957[1]), inginerul Gheorghe Crăciun, a fost condamnat la muncă silnică pe viaţă.

Varietatea departamentelor ai căror şefi au fost condamnaţi era menită să demonstreze că sabotajul fusese atent conceput, complotul fiind foarte extins. Unul dintre efectele secundare ale procesului se dorea a fi înspăimântarea celor rămaşi în funcţii la Canal. Urmarea imediată a fost plecarea celor mai buni ingineri şi muncitori de teama unor consecinţe similare, iar proiectanţii au început să-şi ia marje de siguranţă la întocmirea planurilor, în ideea unui eventual eşec.

Sfârşitul Canalului

Aşa cum începerea lucrărilor la Canal a fost o sugestie sovietică, şi decizia sistării lor a venit de la aceeaşi sursă. În vara anului 1953, o delegaţie românească a fost convocată la Moscova, unde i s-a atras atenţia că, prin continuarea lucrării, „se accentuează tensiunile sociale"[2], cu eventuale consecinţe similare grevelor din Germania sau Ungaria, şi că nu era normal ca un singur proiect să consume fonduri similare unei întregi ramuri economice[3].

Odată revenită la Bucureşti, conducerea comunistă emitea HCM nr. 2404 din 17 iulie 1953[4] care decreta închiderea şantierelor Canalului. Resursele alocate până atunci proiectului urmau să fie cedate „agriculturii, industriei alimentare, textile, de încălţăminte şi locale"[5].

Ancheta comandată de Nicolae Ceauşescu în 1968 dezvăluia faptul că eşecul lucrărilor se datora în primul rând concepţiei greşite a întregii lucrări[6]. s-a trecut la execuţia planurilor fără să se fi asigurat condiţiile organizatorice, tehnice, materiale şi umane necesare, cheltuindu-se jumătate din fondurile alocate întregului proiect încă din faza de început[7].

Construcţia Canalului nu avea cum să avanseze spectaculos, de vreme ce se muncea cu lopata, pământul era cărat cu roaba, iar forţa de muncă era constituită din oameni

1. Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, *Membrii C.C. al P.C.R. 1945-1989. Dicţionar*, editori: Florica Dobre (coord.), Liviu Marius Bejenaru, Clara Cosmineanu-Mareş, Monica Grigore, Alina Ilinca, Oana Ionel, Nicoleta Ionescu-Gură, Elisabeta Neagoe-Pleşa, Liviu Pleşa, studiu introductiv de Nicoleta Ionescu-Gură, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2004, pp. 183-184.
2. Florian Banu, *op. cit.*, p. 140.
3. Canalul absorbea 35% din venitul României, adică echivalentul sumei alocate agriculturii.
4. Iniţiatorul hotărârii respective era Comitetul Central al PMR, HCM-ul fiind strict secret şi nepublicat.
5. Stelian Tănase, *Elite şi societate. Guvernarea Gheorghiu-Dej 1948-1965*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998, p. 110.
6. La Cernavodă s-a schimbat traseul Canalului după ce fuseseră eronat dislocaţi zeci de mii de metri cubi. Într-un alt punct, proiectul traversa o porţiune de nisip apţian, a cărei betonare ar fi costat cât un canal întreg. Toate acestea se datorau insuficientei expertize geologice (Florian Banu, *op. cit.*, p. 130).
7. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 54, vol. III, f. 196.

lipsiţi de libertate, subalimentaţi, îmbrăcaţi sumar şi obligaţi să muncească fără întrerupere, în condiţii teribile. Lucrările erau atât de dificile şi de riscante încât nici chiar muncitorii plătiţi nu aveau vreo motivaţie serioasă, de cele mai multe ori fiindu-le pusă în pericol viaţa însăşi.

Iniţial, concomitent cu lucrările Canalului, fusese planificată construcţia unor oraşe noi, însă proiectul a fost abandonat pentru că „nu fusese bine organizat"[1]. Ulterior, liderii de la Bucureşti au sperat ca noile oraşe „să crească de la sine", chiar şi în condiţiile în care muncitorii lucrau câte 10 ore pe şantier. Lipsa infrastructurii, a apei curente şi a canalizării, a şcolilor şi spitalelor, bolile frecvente şi clima aspră erau argumente solide pentru ca familiile salariaţilor să nu participe la proiectul comunist. Dimpotrivă, toate acestea făceau ca voluntarii să se lămurească repede de diferenţa dintre propagandă şi realitate şi să plece, cu prima ocazie, de unde veniseră. Deşi se intitula pretutindeni „partidul muncitorilor şi al ţăranilor", iar unul dintre scopurile construcţiei Canalului Dunăre-Marea Neagră fusese ridicarea nivelului de trai pentru oamenii din zonă, PMR s-a dovedit, o dată în plus, incapabil să propună soluţii viabile de viaţă şi de muncă pentru cei care îl serveau.

Conducerea Canalului

Directorii Direcţiei Generale a Canalului Dunăre-Marea Neagră, cu rang de ministru, au fost: Gheorghe Hossu (1949-1951), Mayer Grunberg (1951-1952) şi Vasile Posteucă (1952-1953)[2]. Din conducerea Direcţiei Generale a Canalului făceau parte şi consilierii Nicolae Terescenko (inginer din Timişoara), Ignat Tabaşnik (inginer din Bucureşti) şi Marian Dumitru (avocat)[3], fiecare având experienţă în conducerea unor şantiere de lucrări ample şi, în plus, bucurându-se de încrederea partidului.

Capul Midia

Capul Midia era ultima colonie de muncă de pe traseul Canalului, locul în care Dunărea se vărsa în Marea Neagră. În structura organizatorică a Canalului Dunăre-Marea Neagră, Capul Midia şi colonia, ulterior penitenciarul, Peninsula formau complexul Năvodari.

La Capul Midia deţinuţii munceau la amenajarea unui port, spărgând piatră din structurile de granit ale munţilor Măcin. Configuraţia terenului făcea ca apele Dunării să se situeze deasupra malului mării, motiv pentru care era nevoie de construirea unui sistem de ecluze. Aceste ecluze au fost proiectate foarte atent de specialiştii sovietici. Se pare că această atenţie s-ar fi datorat unui posibil plan al lui Stalin de a cere predarea Canalului la terminarea lucrărilor, iar la Capul Midia ar fi urmat să se construiască o bază sovietică de submarine[4]. Această teorie nu este complet lipsită de realism, date fiind condiţiile Războiului Rece care tocmai începuse. Ruşii îşi doriseră încă de pe vremea lui Petru cel Mare un control al graniţei dintre Asia şi Europa, iar controlul asupra Mării Neagre era un bun pas pentru realizarea acestui obiectiv.

1. ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar nr. 171/1949, f. 10.
2. Marian Cojoc, *op. cit.*, p. 17.
3. *Ibidem*.
4. Valentin Hossu-Longin, „Procesul sabotorilor", în *Ziua*, 11 martie 2006.

Forţa de muncă de la Capul Midia era asigurată de deţinuţi politici, cu condamnări penale, administrative (necondamnaţi în instanţă), dar şi de deţinuţi a căror pedeapsă expirase. Ultimii executau un plus de pedeapsă întrucât se considera că nu erau „reeducaţi" suficient, deci puteau constitui un potenţial pericol pentru staul socialist.

Organizarea coloniei

Munca forţată la Capul Midia a început în vara lui 1949 cu câteva sute de deţinuţi, iar în 1952 se ajunsese deja la un efectiv de 5 000 de oameni[1].

Într-un raport din august 1949[2], Augustin Albon, comandantul trupelor de pază de la Canal şi directorul adjunct al Întreprinderii „Munca Exterioară"[3], trasa primii paşi pentru edificarea coloniei. În acea perioadă, viitoarea colonie Capul Midia se numea Taşaul, după numele lacului care se află în apropiere. Pe 27 iunie 1949, 12 oameni au instalat primele corturi, s-au descărcat două vagoane de cherestea, iar a doua zi au început operaţiunile de împrejmuire cu sârmă ghimpată a terenului coloniei. Au fost desfăşuraţi, pe două rânduri, 20 662 m de sârmă ghimpată şi au fost construite şapte miradoare pentru soldaţii de pază, cu o suprafaţă de 63 m^2. Alţi 413 m^2 erau ocupaţi cu magazii provizorii de materiale şi alimente, bucătării, dependinţe. Tot deţinuţii au muncit la săparea unor fântâni, bordeie, gropi pentru stingerea varului[4]. Pentru locuinţe au fost amenajaţi 1 592 m^2. În final, urmau să se construiască 21 de barăci, unele pentru cazarea deţinuţilor, altele pentru administraţie şi conducerea coloniei[5].

După stabilirea coloniei la Capul Midia, cele mai mari probleme au fost legate de aprovizionarea cu alimente. Inexistenţa drumurilor de acces făcea ca pâinea să fie dificil de transportat, uneori ajungând alterată şi cu întârzieri de 48 de ore[6].

Serviciul medical era asigurat de medici deţinuţi, existând şi un medic-şef, civil, care le controla activitatea[7]. Direcţia Generală a Penitenciarelor dăduse dispoziţii pentru vaccinarea deţinuţilor împotriva febrei tifoide şi a malariei[8]. Din punct de vedere medical, existau probleme serioase, întrucât la Capul Midia fuseseră trimişi invalizi, dar şi oameni trecuţi de 50 de ani, a căror capacitate de muncă era redusă. Din acest motiv, se cerea ca aceste categorii să fie expediate înapoi în penitenciarele de unde veniseră, dar şi o mai atentă examinare a celor care urmau să fie trimişi la Canal[9]. De asemenea, pentru că fuseseră trimişi şi deţinuţi cu pedepse mici care urmau să fie eliberaţi, perturbând astfel fluxul de muncă, Albon propunea ca la Capul Midia să fie trimişi doar deţinuţii cu pedepse mari[10].

---

1. Ion Cârja, *op. cit.*, p. 443.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 212.
3. Structura instituţională prin care Direcţia Generală a Penitenciarelor colabora cu Direcţia Generală a Canalului, înfiinţată în 1949.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 212.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*, f. 216.
7. *Ibidem*.
8. *Ibidem*.
9. *Ibidem*.
10. *Ibidem*, f. 217.

Simultan fuseseră demarate şi lucrări pentru viitorul port Midia[1]: terasamente cu pământ şi nisip, refacerea unei şosele de acces, descărcarea vagoanelor de piatră trimise de la Peninsula, amenajarea unei platforme de piatră. Raportul din august 1949 menţiona că la toate aceste lucrări munciseră, în medie, 216 oameni pe zi[2]. În mod cert, după creşterea efectivelor coloniei, numărul de indivizi alocat diverselor lucrări a sporit substanţial.

Munca la Capul Midia era deosebit de solicitantă. După mărturiile supravieţuitorilor, în decembrie 1950 deţinuţii săpau şi încărcau pământ timp de 10 ore pe zi, uneori într-un frig de până la -25°C, cu o pauză de masă de doar o jumătate de oră[3]. Astfel, conform mărturiei lui Corneliu Coposu, trecut şi el pe la Capul Midia, „70 de oameni au paralizat din cauza supraefortului, iar cei care nu-şi puteau îndeplini norma erau ţinuţi şi 36 de ore pe şantier, chiar şi fără mâncare"[4].

Deţinuţii de la Capul Midia munceau la cele două ecluze, la cariera de piatră, la terasamentul şoselei, la balastarea şi betonarea şantierelor, la şantierul „Luminiţa", cât şi la construcţia unor noi barăci la Năvodari[5]. În acest ultim loc se dorea înfiinţarea unei noi colonii, însă existenţa acesteia a fost de scurtă durată, oferind doar adăpost temporar deţinuţilor de la Capul Midia, fiind închisă odată cu sistarea lucrărilor Canalului.

Pentru a ajunge la toate aceste şantiere, era nevoie ca deţinuţii să se trezească la ora 3; până la ora 4 se servea ceaiul, apoi se făcea apelul şi încolonarea. La ora 6 lucrătorii erau deja la locul de muncă. Între orele 14 şi 15 aveau o pauză de masă, iar apoi munceau până la ora 18[6]. Pentru a ajunge înapoi în colonie era nevoie de încă două ore; deci deţinuţii munceau, în medie, 17 ore pe zi, uneori mai mult, pentru că, după revenirea în colonie, puteau fi repartizaţi la muncile administrative.

Conform mărturiei lui Corneliu Coposu, închis la Capul Midia între decembrie 1950 şi iunie 1952, normele de muncă erau cu mult mai mari decât în orice alt lagăr al Canalului[7]. Adjunctul ministrului de Interne, Marin Jianu, preciza personal că la Canal nu trebuie să se ţină cont de normele fixate de Ministerul Construcţiilor, pentru că acestea fuseseră stabilite pe teren, prin munca deţinuţilor, iar aceştia ar fi putut înşela; de aceea, era nevoie de nişte norme fixate de MAI „pentru un maxim de randament"[8].

Şedinţele periodice pentru analiza mersului lucrărilor Canalului evidenţiau coloniile fruntaşe, dar şi pe cele care nu îndeplineau norma. Pentru că în 1952 lucrurile nu se desfăşurau conform planurilor, conducerea Canalului a hotărât ca deţinuţii să muncească în două schimburi, câte 12 ore zilnic. Odihna nu era permisă nici măcar duminica[9].

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 213.
2. *Ibidem*, f. 214.
3. Doina Jela, *Drumul Damascului*, *ed. cit.*, p. 97.
4. *Ibidem.*
5. Monica Grigore, Oana Ionel, *op. cit.*, p. 100.
6. *Ibidem.*
7. *Ibidem.*
8. Marian Cojoc, *op. cit.*, p. 71.
9. Monica Grigore, Oana Ionel, *op. cit*, p. 101.

Abuzurile de la Capul Midia

Capul Midia a rămas în amintirea supravieţuitorilor prin cruzimea tratamentelor aplicate, atât în ceea ce priveşte hrana, cât şi în privinţa condiţiilor de muncă sau de viaţă. Exces de zel a făcut locotenentul-major Liviu Borcea, comandantul coloniei.

Pentru perioada noiembrie 1952-februarie 1953, mortalitatea la Capul Midia atinsese cota de 17%, în condiţiile în care, pentru restul coloniilor Canalului, aceasta era între 1 şi 4%[1]. După datele de stare civilă, oficial fuseseră raportate următoarele cifre: 14 decese în 1949, 25 în 1950, 64 în 1951, 130 în 1952 şi 141 în 1953[2]. Ca şi în alte cazuri, e sigur că aceste cifre erau mult mai mari, însă nu au fost declarate. În iarna lui 1952-1953, la Capul Midia erau zile în care mureau şi câte cinci, şase deţinuţi. În perioada mandatului lui Borcea (1950-1953), în colonie au decedat aproximativ 200 de oameni[3].

Absolvent a patru clase elementare şi a trei clase urmate la o şcoală de meserii, având calificarea de brutar, Borcea fusese exclus din rândul membrilor de partid în 1950, din cauza unor fraude. Totuşi, în acelaşi an, a fost încadrat în Direcţia Unităţilor de Muncă şi trimis comandant la Capul Midia[4]. Borcea, neavând nici o pregătire specială, asemenea multor comandanţi ai lagărelor Canalului, a folosit singura modalitate de care era capabil pentru răscumpărarea greşelilor: brutalitatea extremă.

Consecinţele unui asemenea tratament nu s-au lăsat aşteptate. Rata mortalităţii a crescut alarmant, chiar şi pentru standardele Direcţiei Generale a Penitenciarelor, motiv pentru care, în 1953, a fost demarată o anchetă.

În prima fază Borcea a vrut să se disculpe, însă nepermiţându-i-se ieşirea la raport în faţa comisiei de anchetă, a încercat să se sinucidă[5]. Medicii deţinuţi au făcut tot posibilul pentru a-l salva, sperând, probabil, că va fi condamnat şi va plăti pentru crimele lui.

Ancheta a identificat mai multe acuzaţii, printre care atitudinea injustă faţă de cadrele din subordine, neexecutarea unui ordin[6], aplicarea unui regim inuman deţinuţilor[7]. Ambiţia comandatului de a duce şi păstra colonia în rândul celor fruntaşe în întrecerea socialistă de la Canal s-a repercutat tragic asupra deţinuţilor. Încă de la intrarea pe poarta coloniei, Borcea le spunea acestora că „ori depăşeau norma, ori îi aştepta cimitirul de la Năvodari"[8]. Un fost deţinut de la Capul Midia scria:

> Deţinuţii erau scoşi la muncă [în mod] continuu, atât ziua, cât şi noaptea şi în toate duminicile, fără nici un repaos, atât pe ploaie, furtună sau zăpadă şi, când noaptea târziu

1. Monica Grigore, Oana Ionel, *op. cit.*, p. 97.
2. Cifrele se referă la complexul Năvodari, adică la coloniile Peninsula şi Capul Midia (Marian Cojoc, *op. cit.*, p. 92).
3. Monica Grigore, Oana Ionel, *op. cit*, p. 110.
4. *Ibidem*, p. 97.
5. *Ibidem*, p. 98.
6. Ordinele Direcţiei Generale a Penitenciarelor prevedeau ca orice obiect care putea constitui o armă pentru deţinuţi să fie adăpostit în afara incintei coloniei, însă la Capul Midia, lopeţile, târnăcoapele, topoarele sau scările erau depozitate într-un ţarc de sârmă ghimpată, în incinta coloniei.
7. Monica Grigore, Oana Ionel, *op. cit*, p. 98.
8. *Ibidem*, p. 99.

ne întorceam de pe şantier, complet uzi şi înghețați, eram introduşi în barăci şi înghesuiți unii lângă alții, pe nişte priciuri de lemn, fără să ni se permită să ne uscăm îmbrăcămintea, astfel că dormeam cu veşmintele ude, iar dimineața plecam din nou pe şantier, cu îmbrăcămintea neuscată şi, cum era timp de iarnă, îmbrăcămintea de pe noi înghețа[1].

Lipsirea de hrană era a doua pedeapsă pe care conducerea coloniei o aplica frecvent. Masa unui deținut la Capul Midia consta în 700 g de pâine pentru cei care îndeplineau norma şi doar 200 g pentru cei care nu munceau, o ciorbă rămasă celebră, „ciorba Midia", care, conform declarației unui medic deținut, provoca dizenterie[2]. Un alt colonist de la Capul Midia relatează că hrana era în principal formată din „năut, arpacaş şi ciorbă de ceapă"[3]. Munca extenuantă acutiza senzația de foame, motiv pentru care deținuții recurgeau la: rădăcini, ierburi, câini, pisici, broaşte, larve de cărăbuşi[4]. „Mâncam orice ni se părea comestibil, muşchi de pe pietre, alge marine, iarbă şi buruieni dacă ajungeam la ele. Pe unde treceam noi nu mai rămânea nici o plantă, mai rău decât după pârjol. Au fost câteva cazuri când am văzut şi auzit că unii au mâncat pământ, bănuind că în el s-ar afla ceva grăsimi" – povestea un fost deținut la Capul Midia[5].

Neîndeplinirea normei de muncă nu atrăgea doar restricții alimentare, ci putea duce şi la pedepsirea violentă sau la carceră. După relatările martorilor, Liviu Borcea bătea deținuții chiar în biroul său până când aceştia îşi pierdeau cunoştința[6].

Carcera la Capul Midia era amenajată într-o baracă, iar numărul celor pedepsiți făcea ca aceasta să fie în mod constant suprapopulată. Aici, deținuții dormeau pe jos, fără saltele, nu aveau voie să iasă afară, iar pentru necesități foloseau nişte tinete care erau golite o dată la două, trei zile. Deținuții recalcitranți sau cei considerați periculoşi de către administrație erau încarcerați în lanțuri[7]. Chiar şi pedepsiți, deținuții nu erau scutiți de muncă, uneori fiind ținuți pe şantier şi câte 24 de ore fără hrană[8]. Mai mult, pedeapsa cu carcera nu era aplicată numai individual, ci şi unor brigăzi întregi. Un detaşament de 40 de oameni a fost trimis la carceră pentru 24 de ore, într-o încăpere foarte mică. La expirarea pedepsei, s-a constatat că mulți leşinaseră din cauza lipsei de aer[9].

Tratamentul brutal nu era rezervat doar celor apți de muncă. Borcea îi agresa şi pe deținuții de la infirmerie, pe motiv că lipseau de la muncă şi, din vina lor, colonia nu putea fi fruntaşă în producție[10]. Următorul fragment poate fi edificator:

Prin octombrie 1952, lt.-maj. Borcea Liviu, aflând că deținutul general Ignat se află bolnav în baracă, mi-a dat ordin să-l aduc în fața sa, deşi acest deținut nu putea merge, având o fractură a coloanei vertebrale neconsolidată. Deținutul a fost adus de alți doi

1. Monica Grigore, Oana Ionel, *op. cit.*, p. 102.
2. *Ibidem*, p. 104.
3. *Ibidem*.
4. T.C. Zarojanu, *Viața lui Corneliu Coposu*, Editura Maşina de Scris, Bucureşti, 1996, p. 73.
5. Ion Cârja, *op. cit.*, p. 444.
6. Monica Grigore, Oana Ionel, *op. cit.*, p. 106.
7. *Ibidem*, p. 105.
8. *Ibidem*.
9. *Ibidem*, p. 108.
10. *Ibidem*, p. 106.

deţinuţi călare pe o bâtă în faţa lt.-maj. Borcea Liviu care, după ce l-a văzut, m-a întrebat pe mine ce boală are şi pentru ce nu vrea să meargă. După ce i-am spus că are coloana vertebrală fracturată şi o anestezie a membrelor inferioare, lt.-maj. Borcea Liviu m-a insultat şi mi-a spus să tac din gură, după care i-a ordonat bolnavului să meargă. Deţinutul, mergând un pas, s-a prăbuşit la pământ. Văzând aceasta, lt.-maj. Borcea Liviu s-a năpustit asupra deţinutului şi l-a călcat cu cizmele, lovindu-l puternic pe tot corpul, după care a dat ordin să fie vârât în închisoare[1].

La Capul Midia bătaia era aplicată şi fără motiv, fiind astfel întreţinută o stare continuă de teroare în cadrul coloniei. Un fost deţinut povesteşte că, în aprilie 1952, comandantul Borcea a aşezat două detaşamente de deţinuţi pe două flancuri şi i-a bătut până i-a doborât la pământ, fără ca cineva să cunoască motivul[2].

Martorii acelor ani au relatat şi despre cruzimea unor subalterni ai lui Borcea. În acest sens, există informaţii referitoare la ajutorul de comandant Bogdan şi la medicul coloniei Radu, care avea mai mult funcţia de „normator al morţii", după cum scrie Gheorghe Barcan. Bolnavilor cu febră de peste 39°C le spunea „vă veţi reveni ! ", fără să le dea nici un medicament[3].

Toate aceste abuzuri au contribuit atât la rata foarte ridicată a mortalităţii de la Capul Midia, cât şi la reputaţia de „lagăr al morţii" pe care colonia o căpătase printre deţinuţi. Numărul mare al deceselor, cât şi plângerile anumitor subalterni ai comandantului Borcea au cauzat ancheta condusă de ministrul adjunct al MAI, Mihail Burcă, în iunie 1953.

Pe 17 iunie 1953, Liviu Borcea a fost destituit de la conducerea coloniei Capul Midia, însă abia pe 1 decembrie 1954 a fost arestat şi încarcerat la Jilava. Sentinţa din 4 iunie 1956 îl condamna la 25 de ani de muncă silnică şi confiscarea averii pentru „crima de aducere de prejudicii puterii de stat"[4]. De teama reacţiei violente a celorlalţi deţinuţi, Borcea, la fel ca şi ceilalţi torţionari din cadrul MAI de la Canal, au beneficiat de un regim de detenţie privilegiat, într-o închisoare aparte. Direcţia Generală a Penitenciarelor repartiza fostele sale cadre la Ocnele Mari, în celule speciale. Din detenţie, acesta a trimis nenumărate memorii, în care sublinia că el nu a făcut decât să aplice regulamentele, fiind nevinovat de acuzaţiile ce i se aduceau.

Ministerul Afacerilor Interne a ales o modalitate tacită de reabilitare a cadrelor aflate în situaţia lui Borcea. Nu s-au revizuit procesele, dar s-a aplicat un proiect de decret, semnat de ministrul Alexandru Drăghici, prin care acuzaţii erau repuşi în drepturi[5]. Acestora li s-au restituit gradele, perioada de detenţie executată a fost considerată vechime în muncă, cei mai mulţi dintre ei fiind reintegraţi în MAI. Conform declaraţiei din 1968 a fostului director al Direcţiei Generale a Penitenciarelor, Ilie Bădica, decretul în cauză nu a fost publicat niciodată[6], iar procesele nu puteau fi revizuite public, întrucât realitatea abuzurilor era greu de negat.

1. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 19, vol. VI, f. 32-33.
2. Monica Grigore, Oana Ionel, *op. cit.*, p. 106.
3. Gheorghe Barcan, „Am fost şi eu la Midia...", în *Memoria*, nr. 54 (1-2)/2006, pp. 21-22.
4. Monica Grigore, Oana Ionel, *op. cit.*, p. 113.
5. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 54, vol. III, f. 96.
6. *Ibidem*, f. 97.

În condiţiile aplicării acestui decret, Liviu Borcea fost eliberat în august 1957, reîncadrat în MAI cu acelaşi grad de locotenent-major, cu funcţia de ajutor de serviciu al comandantului Penitenciarului Cluj, Secţia Minori[1]. În 1999, fostul torţionar trăia la Cluj, era pensionar şi avea gradul de colonel în rezervă.

Cazul Liviu Borcea este reprezentativ pentru multe alte închisori şi colonii de muncă. Indivizi cu educaţie precară, puşi în posturi de conducere, au fost stimulaţi prin diferite promisiuni să îndeplinească ordinele superiorilor, contribuind la lichidarea opozanţilor regimului comunist. Repunerea în drepturi şi în funcţie a acestor instrumente demonstrează că sistemul comunist ştia să recompenseze fidelitatea, păstrându-şi astfel un fond de cadre apte să îl slujească la nevoie.

În 1953, după sistarea lucrărilor Canalului Dunăre-Marea Neagră a fost închisă şi colonia Capul Midia, însă istoriografia o menţionează ca pe un exemplu de loc experimental în care fiinţe de o brutalitate excesivă au avut posibilitatea de a dispune de viaţa şi integritatea fizică a semenilor lor.

Carasu

Penitenciarul a fost înfiinţat pe 1 decembrie 1958 prin Ordinul MAI cu nr. 3135 şi Ordinul DGP cu nr. 018696 din 17 noiembrie 1958, pentru valorificarea şi cultivarea terenurilor agricole neproductive de pe Valea Carasului[2].

Penitenciarul Carasu era aşezat la vestul localităţii Satul Nou, comuna Mircea Vodă. Acesta se afla pe terenul unei foste unităţi a Ministerului Forţelor Armate care o predase, în noiembrie 1958[3], penitenciarul preluând şi imobilele aferente cazărmii. La nord şi vest, Carasu era înconjurat de terenurile agricole ale fermei nr. 5 IAS Medgidia[4], unul dintre locurile de muncă forţată ale deţinuţilor închişi aici.

Organizarea penitenciarului

Penitenciarul Carasu a avut în componenţă trei secţii: Saligny, aflată la 9 km distanţă, lângă terenurile agricole ale fermei nr. 8 IAS Medgidia[5], secţia Spicul, în comuna Castelu, predată penitenciarului Poarta Albă la data de 1 iunie 1961, şi secţia Cernavodă, înfiinţată pe 1 martie 1959 şi care a funcţionat până în septembrie acelaşi an[6], probabil doar pe durata lucrărilor agricole.

Capacitatea de cazare a acestor penitenciare era de 1 061 de persoane, socotind spaţiul vital la 8 m^3/persoană, şi de 1 698, considerând spaţiul vital la 5 m^3/persoană[7].

1. Gheorghe Buzatu, Mircea Chiriţoiu (coord.), *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete: 1944-1989*, vol. I, Editura Paideia, Bucureşti, 1998, p. 44.
2. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859/1963, f. 1.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 148.
4. *Ibidem*, f. 147.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*, f. 148.
7. Un document din 26 octombrie 1957 reglementa măsurarea capacităţii de cazare a penitenciarelor în „metri cubi aer per deţinut". Astfel, existau două baremuri, unul calculat la 8 m^3 aer/om şi celălalt la 5 m^3 aer/om (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 11/1957, dosar nepaginat).

Totuşi, în ciuda acestor calcule, conform documentelor Direcţiei Generale a Penitenciarelor, fiecare secţie a penitenciarului Carasu a încarcerat deţinuţi[1] ale căror efective au variat între 2 200 (pentru anul 1959) şi 850 (după 1960) de persoane[2]. În aceste condiţii, dificultăţilor inerente vieţii de detenţie li se adăuga şi supraaglomerarea lagărelor. Explicaţia pentru suprapopularea din anul 1959 este legată de valurile succesive de arestări pe care Securitatea le operase şi care contribuiseră la aglomerarea tuturor penitenciarelor.

După 1967, secţiile penitenciarului Carasu au primit doar deţinuţi de drept comun nerecidivişti, condamnaţi la pedepse de până la 10 ani[3].

Între 1958 şi 1967, din secţiile Carasu evadaseră 26 de deţinuţi. Dintre aceştia, doar 15 fuseseră rearestaţi de cadrele de pază[4]. Paza era asigurată de militari în termen, iar la locurile de muncă şi prin sistem de autopază[5], pe baza încrederii acordate unor deţinuţi. Probabil acest sistem a stat la baza evadărilor reuşite.

Înfiinţarea acestor locuri de detenţie a fost justificată de propaganda oficială drept „grijă a partidului pentru a reda agriculturii terenurile inundabile, mlăştinoase şi nefertile din zonă"[6]. Aceste terenuri nu se pretau practicării agriculturii, fiind nevoie de un volum imens de muncă. În aceste condiţii, recrutarea muncitorilor voluntari nu a avut rezultate, iar soluţia recurgerii la munca deţinuţilor s-a impus de la sine. Ordinul MAI nr. 3135/1958 de înfiinţare a penitenciarului Carasu prevedea folosirea deţinuţilor pentru defrişări, desecări, desţeleniri, urmate de cultivarea terenului[7]. Aşadar, deţinuţii au fost trimişi pe terenuri mlăştinoase, împădurite şi total inadecvate pentru agricultură, cu misiunea de a obţine producţii agricole. Asemenea altor colonii de muncă forţată, Carasu şi lagărele aferente au fost locuri în care deţinuţii au muncit împotriva voinţei lor, fără dotări tehnice, înghesuiţi în dormitoare insalubre, lipsiţi de cele mai elementare condiţii de igienă, de medicamente şi de hrană consistentă.

Conducerea penitenciarului

De la înfiinţare până în 1967, lagărul de la Carasu a fost condus de doi ofiţeri, locotenent-colonelul Dumitru Vodă şi locotenent-colonelul Szabo S. Zoltan[8]. Despre ultimul dintre ei există informaţii referitoare la brutalitatea de care a dat dovadă în timpul cât a coordonat activitatea la minele de plumb de la Baia-Sprie şi la penitenciarul Oradea, deţinuţii politici amintindu-şi-l ca pe „o fiară"[9].

---

1. Deşi documentele oficiale spun că la Carasu erau doar deţinuţi de drept comun, valurile de arestări i-au vizat îndeosebi pe cei acuzaţi de infracţiuni politice. De aceea, este puţin probabil ca aici să fi fost închişi doar infractori fără prea mare importanţă pentru regim, în timp ce restul penitenciarelor din ţară erau suprapopulate cu deţinuţi politici.
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 148.
3. *Ibidem*, f. 149.
4. *Ibidem*, ff. 149-150.
5. *Ibidem*, f. 149.
6. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 147.
7. *Ibidem*, f. 148.
8. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859/1963, f. 9.
9. Doina Jela, *Lexiconul negru*, *ed. cit.*, p. 267.

Cernavodă

Lagărul de muncă forţată de la Cernavodă (Columbia), formaţiunea 0767, era primul şantier al Canalului Dunăre-Marea Neagră şi avea trei puncte de lucru[1]. Efectivele coloniei Cernavodă au variat între 1 200 şi 8 000 de deţinuţi, fiind considerat un loc special pentru „contrarevoluţionari"[2].

Din iunie 1950, lagărul a fost destinat deţinuţilor administrativi, adică celor care nu suferiseră o condamnare în instanţă, atât femei, cât şi bărbaţi[3]. În 1951 se aflau la Columbia peste 600 de deţinute, politice şi de drept comun, brigăzile fiind mixte, amplificând suferinţele la care erau supuse deţinutele „contrarevoluţionare" prin asocierea lor cu persoane condamnate pentru crimă, prostituţie sau tâlhărie. Supuse aceluiaşi regim de muncă exterminator ca şi deţinutele politice, cele de drept comun au declanşat, în mai 1951, o rebeliune, pretinzând un tratament uman, dreptul la pachete cu alimente, la vorbitor cu rudele, la scutiri de muncă şi la medicamente[4]. Represaliile administraţiei nu s-au lăsat aşteptate, brutalitatea extremă nefăcând diferenţă între deţinutele de drept comun care începuseră greva şi cele politice care nu aderaseră. Pentru că era nevoie de un lider, acesta a fost găsit în persoana soţiei fostului protopop ortodox de Cluj, Eugenia Mureşanu, care a fost maltratată în beciurile Securităţii de la Cernavodă[5].

Organizarea coloniei

Coloniile de muncă de la Canal era conduse de un comandant, secondat de un adjunct. Al doilea om ca importanţă în ierarhia coloniei era ofiţerul operativ, însărcinat cu activitatea informativă. Acesta avea în subordine câţiva ofiţeri şi informatorii recrutaţi.

Colonia Columbia, după cum se numea în documentele Direcţiei Generale a Penitenciarelor, era formată din patru rânduri de barăci, câte trei, patru barăci în rând. În incintă existau un spălător, o sală de mese şi o bucătărie, construite de deţinuţii de drept comun care părăsiseră locaţia înainte de venirea celor politici, în mai 1950[6].

După descrierea unui fost colonist, lagărul de la Cernavodă era

> dreptunghiular şi în pantă, înconjurat de o dublă reţea de sârmă ghimpată, înaltă de cel puţin trei metri, cele două şiruri de pari şi de sârmă ghimpată fiind la câţiva metri unul de altul şi străjuite fiind la colţuri şi, din loc în loc, în lungul laturilor – şi, desigur, la poartă –, de câte un observator înalt, cu acoperiş, tronconic şi deschis spre cele patru puncte cardinale, astfel încât santinela de pe platforma lor să poată vedea pe oricine s-ar apropia de gardurile de sârmă, fie din interiorul lagărului, fie din afara lui. Lângă poartă, pe stânga, se afla clădirea administraţiei lagărului, unde-şi avea biroul şi comandantul, dar, bineînţeles, locuinţele tuturor securiştilor se aflau peste drum de

1. Din păcate, ne-a fost imposibil să identificăm cele trei locaţii.
2. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit*, p. 255.
3. Ion Cârja, *op. cit.*, p. 445.
4. *Ibidem*, p. 447.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*, p. 198.

lagăr, unde erau şi barăcile soldaţilor. În interior, de-a lungul reţelelor de sârmă, pământul era arat şi greblat proaspăt pe o lăţime de câţiva metri. De-a lungul celor două laturi lungi ale platoului se aflau înşirate în paralel o serie de barăci, lungi de circa 20 de metri, intrarea era la mijloc într-un fel de mic vestibul, din care se deschideau cămăruţe – pentru brigadieri –, iar în dreapta şi stânga câte o încăpere mare, cu priciuri duble pe două laturi, o sobă pe una din laturile înguste şi două-trei ferestre pe una din laturile lungi. [...] În mijlocul lagărului era un spaţiu liber de cel puţin un hectar, în pantă, ca tot terenul, numit platou, pe care erau adunaţi deţinuţii pentru orice formalitate oficială, ca şi pentru formarea brigăzilor, dimineaţa, înainte de pornirea la lucru[1].

Deşteptarea se dădea la ora 4, fiind urmată de 15 minute de exerciţii fizice şi de micul dejun, adică o felie de pâine, o bucăţică de marmeladă şi o gamelă de fiertură de orz prăjit[2].

Munca la Cernavodă

Pe acest şantier al Canalului Dunăre-Marea Neagră, deţinuţii munceau la excavarea nisipului şi încărcarea lui pe şlepuri pentru diverse alte lucrări, decopertarea terenului pentru exploatarea rocilor, încărcarea vagoanelor sau şlepurilor cu roci sparte, mutarea liniei ferate Cernavodă-Saligny de pe amplasamentul Canalului, cât şi construirea de barăci şi clădiri. Norma zilnică de muncă era de 3 m^3 de pământ excavat de către fiecare deţinut, iar pentru încărcări şi descărcări de vagoane norma era de 7 m^3/deţinut/zi[3].

Ca şi în celelalte lagăre ale Canalului, nici la Cernavodă munca nu se întrerupea. Zi sau noapte, în condiţii climatice dificile, deţinuţii erau forţaţi să muncească aproape continuu. Scutiţi de muncă nu erau decât cei cu febră mare sau cu fracturi deschise, însă şi pentru aceştia porţiile de hrană, şi aşa mici, erau reduse drastic.

Abuzurile de la Cernavodă

Abuzurile s-au soldat cu un număr foarte mare de decese, ceea ce a prilejuit ancheta din 1953. Cu această ocazie, mai mulţi medici au relatat despre deţinuţi care ar fi putut fi salvaţi de la moarte dacă ar fi primit la timp îngrijirile necesare. „Toţi deţinuţii politici care îngheţau pe şantierele de lucru erau distrofici, fiind slăbiţi şi nu mai aveau caloriile necesare pentru a se apăra contra frigului, fie că unii erau uşor îmbrăcaţi, fără cămăşi, şi unii chiar cu picioarele goale. Dimineaţa, la ieşirile cordoanelor de lucru pe poartă, erau scene îngrozitoare, cu bătăi sângeroase şi cu chinuri de iad, ce ar fi trebuit să înduioşeze şi inimile de piatră", nota medicul coloniei Cernavodă într-o declaraţie[4].

Tratamentul medical pe care deţinuţii îl primeau în colonie nu corespundea nici pe departe necesităţilor. De altfel, puterea de decizie a medicilor era inferioară celei a comandantului, care le putea ignora prescrierile. Astfel, medicul Gheorghe Munteanu declara:

În ziua de 5 martie 1953 a fost internat în infirmeria coloniei deţinutul Răpciug Ion. Acesta a stat 15 zile la carceră în lanţuri şi apoi a fost trecut în infirmerie fiindcă i se

1. Vladimir Dumitrescu, *Închisorile mele. Memorii*, Editura Albatros, Bucureşti, 1994, pp. 18-19.
2. Ion Cârja, *op. cit.*, p. 210.
3. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit*, p. 256.
4. *Ibidem*, p. 117.

umflaseră picioarele şi nu le mai simţea, fiind ridicat şi adus pe targă pentru a i se da îngrijirile medicale necesare. L-am reţinut în infirmerie, deoarece membrele inferioare erau tumefiate până aproape de genunchi, iar labele picioarelor până la mijlocul gambelor erau de culoare neagră-vineţie, fără puls şi reci. Am întocmit foi de evacuare la spital, dar până la 16 martie nu am putut obţine evacuarea. Trimiterea la spital era necesară pentru a se face amputarea şi a salva viaţa deţinutului. În ziua de 16 martie, deţinutul a murit în infirmerie[1].

Deţinuţii erau supuşi celor mai crude abuzuri, brutalitatea administraţiei fiind fără margini. Scutirile medicale nu constituiau motive serioase, iar crizele de epilepsie erau adesea prilej de amuzament:

În timp ce detaşamentele ieşeau pe poartă pentru a se aduna la locul de muncă, doi, trei epileptici au căzut din cauza bolii pe care o aveau chiar în faţa porţii de la ieşire. Brigadierul [Nicolae] Cârcu, cu toate că era iarnă grea, zăpadă şi ger, n-a binevoit să aprobe ca aceşti nenorociţi să fie ridicaţi din zăpada unde căzuseră. Ba, din contră, a ordonat ultimului detaşament care urma să iasă pe poartă să treacă peste ei călcându-i. Cu toate acestea, n-a fost nici unul din cei 80 din front s-o facă, [deşi] privirile d-lui prim erau îndreptate spre picioarele celor care nu vroiau să execute ordinul său. În acelaşi timp însă, o căruţă încărcată cu gunoi, trasă de doi cai, se îndrepta spre poartă. Un gând diabolic îi împinge până acolo bestialitatea încât îi comandă căruţaşului să treacă cu caii şi căruţa peste cele trei epave nenorocite culcate în zăpadă, lucru pe care încearcă să-l şi facă căruţaşul [*sic !*], fără pic de şovăire, însă în ultimul moment, cei trei au fost traşi de sub copitele cailor de câţiva deţinuţi[2].

Brigadierul Nicolae Cârcu este una dintre figurile foarte cunoscute ale sistemului penitenciar comunist, celebritatea datorându-i-se cruzimii fără limite. Deţinut de drept comun, Cârcu fusese brigadier şi la Poarta Albă. Obişnuia să bată deţinuţii chiar şi la infirmerie, iar pe cei pe care considera că nu i-a bătut suficient îi tortura folosind o priză de curent electric pe care o instalase în grajdul coloniei[3].

Unii deţinuţi au fost bătuţi până la desfigurare, rămânând infirmi pe viaţă. Supravieţuitorii au relatat despre ororile pe care le-au trăit:

În luna decembrie 1952, fiind grav bolnav, am primit de la infirmerie un bilet de scutire şi am fost întors la dormitor. Caporalul care făcea de serviciu m-a scos însă afară în pumni şi picioare, umplându-mă de sânge şi m-a dus la comandant. Acesta m-a bătut până am leşinat. După ce m-am trezit din leşin, mi-a luat mantaua şi m-a pedepsit să muncesc fără mâncare şi odihnă 36 de ore. Am fost trimis la muncă, dar eu i-am spus caporalului că nu pot lucra. El a pus trei deţinuţi să mă arunce în Dunăre, apoi m-a bătut cu o lopată, m-a legat cu lanţuri şi m-a dus din nou la comandant. Acesta m-a pedepsit cu trei luni de carceră. După 42 de zile am fost scos şi dus la infirmerie. Comandantul m-a văzut acolo şi mi-a spus: „Ai să te întorci în carceră şi ai să stai acolo până mori". Atunci am încercat să mă sinucid, tăindu-mi venele cu o lamă. Pentru asta, comandantul l-a pus pe un deţinut să mă bată cu picioarele în testicule şi în gură, nenorocindu-mă pe viaţă şi desfigurându-mă[4].

1. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 19, vol. VI, f. 36.
2. *Ibidem*, f. 21.
3. Doina Jela, *Lexiconul negru*, *ed. cit.*, pp. 76-77.
4. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit*, p. 283.

După toate aceste suplicii, deţinutul a fost băgat din nou la carceră, însă a fost salvat de ofiţerii superiori veniţi în inspecţie la Cernavodă. Aceştia au mai găsit alţi şase deţinuţi morţi, ale căror cadavre rămăseseră în carcerele lagărului pentru că „nu şi-au încheiat pedeapsa", după cum declara comandantul[1]. În lagărele Canalului Dunăre-Marea Neagră nu se punea nici cel mai mic preţ pe viaţa umană, iar exemplele de mai sus sunt elocvente în acest sens.

Carcera la Cernavodă era în fapt o ladă de lemn, aşezată în picioare, având o lăţime de 60 cm şi o înălţime de până la 2,10 m. Pe unul dintre pereţii cutiei se afla uşa, iar printre scândurile prost îmbinate pătrundea cu uşurinţă ploaia şi vântul, carcera fiind amplasată afară, de regulă lângă corpul de gardă. Deţinuţii erau introduşi în „carceră" seara, la întoarcerea de la lucru, fiind lăsaţi doar în cămaşă şi indispensabili, nevoiţi să îndure frigul, în special toamna şi iarna[2].

Consecinţele condiţiilor dure de muncă, ale lipsei de hrană şi de îngrijiri medicale s-au reflectat în numărul tot mai mare al deceselor din colonia Cernavodă. Într-o declaraţie din 16 martie 1968, colonelul Ilie Bădica, directorul Unităţilor de Muncă în perioada 1950-1953, menţiona: „În colonia de la Cernavodă, în iarna anului 1952-1953 au murit peste 70 de deţinuţi, bolnavi şi bătrâni, aduşi din diferite penitenciare din ţară"[3]. Cifra este confirmată şi de Corneliu Coposu[4], fost deţinut la Canal, cât şi de istoriografia recentă[5].

În memorialistica de gen, una dintre figurile recurente ale torţionarilor de la Canal este cea a lui Augustin Albon. Acesta fusese desemnat încă din 1949 drept şeful pazei unităţilor de muncă, iar vizitele sale în diverse lagăre au lăsat amintiri de neşters. Obişnuia să se adreseze deţinuţilor cu formula: „Cu gamela să săpaţi Canalul, bandiţilor!". Din mărturiile foştilor colonişti reiese că Albon inventase „stâlpul infamiei", un mijloc de tortură prin care deţinutul legat era bătut şi batjocorit de gardieni, brigadieri şi deţinuţi. De asemenea, volumele de memorii îl amintesc strivind sub picioarele calului său alb deţinuţii care îi ieşeau în cale.

Originar din Turda, născut pe 22 mai 1905, făcuse parte şi din Serviciul de Siguranţă. Albon era naşul unui alt torţionar celebru, Liviu Borcea, comandantul lagărului de la Capul Midia[6]. Avansat în 1954 în funcţia de director general al Penitenciarelor, la scurtă vreme a fost arestat şi încarcerat la Jilava, fiind, după unele surse, condamnat la 25 de ani de închisoare, din care a executat doi sau trei. După eliberare, a rămas în Bucureşti, unde a lucrat, până la pensie, ca inspector al croitoriilor CENTROCOOP[7].

După încheierea oficială a lucrărilor la Canalul Dunăre-Marea Neagră, în iulie 1953, la colonia Cernavodă deţinuţii au prestat, pentru scurt timp, munci agricole pentru GAS-urile din vecinătate. În februarie 1954, Direcţia Generală a Penitenciarelor a hotărât

1. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 117.
2. Constantin Cesianu, *op. cit.*, pp. 230-231.
3. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 54, vol. III, f. 63.
4. Doina Jela, *Drumul Damascului*, *ed. cit.*, p. 97.
5. Marian Cojoc, *op. cit.*, p. 90.
6. Pentru mai multe detalii, vezi descrierea coloniei de la Capul Midia.
7. Doina Jela, *Lexiconul negru*, *ed. cit.*, pp. 26-27.

transferarea celor 1 552 de deţinuţi politici şi SSI-şti la penitenciarul Făgăraş, în locul lor fiind aduşi 1 566 de internaţi ai DGSS de la Oneşti, pentru continuarea lucrărilor. Motivul transferului era acela că deţinuţii administrativi erau „mai puţin periculoşi"[1]. Pe 1 octombrie 1954, colonia Columbia, cu indicativul 0767, era desfiinţată[2].

Asemenea celorlalte lagăre ale Canalului Dunăre-Marea Neagră, şi Cernavodă a fost unul dintre locurile în care deţinuţii politici şi de drept comun au muncit forţat, mult peste puterile lor, îndurând frigul, foamea şi bolile, cât şi cele mai crude torturi. Numărul mare al celor decedaţi înscrie lagărul de la Cernavodă pe harta centrelor de exterminare a „duşmanilor" regimului comunist.

Coasta Galeş

Lagărul de la Coasta Galeş, sau Galeş, era situat pe traseul Canalului Dunăre-Marea Neagră, la 5 km de colonia Peninsula[3], fiind înfiinţat în 1949, când au fost începute lucrările. Efectivele coloniei numărau în jur de 3 000 de deţinuţi[4], de drept comun şi politici, cu condamnări penale sau administrative.

Organizarea coloniei

Lagărul de la Coasta Galeş era înconjurat cu mai multe rânduri de sârmă ghimpată şi păzit de militari în termen înarmaţi cu puşti-mitraliere. Barăcile din lemn acoperite cu carton gudronat adăposteau dormitoare în care paturile înguste erau încropite din câteva scânduri de lemn, aşezate de-a lungul pereţilor până aproape de tavan, pentru folosirea judicioasă a spaţiului. Solul lagărului era format din pământ clisos, iar noroiul nu se usca niciodată[5]. De aceea, principala grijă a deţinuţilor era să nu le rămână bocancii în noroiul gros de 20-30 de cm[6]. Chiar şi simpla deplasare dintr-un loc într-altul era greoaie şi necesita efort.

Munca la Coasta Galeş

Munca la Coasta Galeş consta în descărcări şi încărcări manuale ale vagoanelor cu pământ excavat. Programul de muncă era de 12 ore pe zi, în două schimburi[7]. Munca nu se oprea nici iarna, excavarea pământului îngheţat fiind un adevărat calvar. Şantierele de lucru de al Coasta Galeş se aflau la o distanţă mare faţă de colonie, care uneori era parcursă şi în două ore[8], fapt ce contribuia la epuizarea fizică a deţinuţilor. Din cauza terenului accidentat, maşinile care aprovizionau deţinuţii cu hrană şi apă se împotmoleau, motiv pentru care conducerea lagărului a decis ca deţinuţii să primească la prânz hrană rece. Aceasta consta într-o bucăţică de brânză sărată, una de marmeladă,

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, vol. IV, f. 16.
2. *Ibidem*, f. 116.
3. Octavian Nicolae, *De la Poarta Albă la Păltiniş*, Editura Anima, Bucureşti, 2004, p. 52.
4. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit*, p. 255.
5. Ion Dunca, *Aur şi noroi*, ediţie îngrijită de Gheorghe Andreica, f.e., Constanţa, 2004, p. 215.
6. Octavian Nicolae, *op cit.*, p. 51
7. Ion Dunca, *op. cit.*, p. 219.
8. *Ibidem*.

„fructe", pe care deţinuţii le identificaseră ca fiind dovleci furajeri, şi pâine[1]. Cum brânza era foarte sărată, iar apa potabilă lipsea, mulţi se abţineau să o mănânce pentru a evita chinurile provocate de sete. Un colonist de la Coasta Galeş relatează că setea pe şantier era aşa de mare încât se consuma apă indiferent unde se găsea aceasta şi oricare ar fi fost starea ei. „Lângă barăci erau instalate nişte butoaie cu apă pentru stingerea vreunui eventual incendiu. Stătută de cine ştie când, a dispărut stingând setea de nepotolit a celor care, nesuportând chinul, s-au hazardat să bea mizeria din amintitele butoaie. [...] Ştiu că am băut apă din urme de şenile, din diverse gropi unde se colecta apa de ploaie, chiar şi dintr-o urmă de copită. [Iarna] a venit zăpada care a rezolvat problema : topită în gamelă, era un lux."[2]

Aceste improprii surse de apă au cauzat multor deţinuţi probleme de sănătate, pe care medicii nu aveau cu ce să le trateze. Cei mai norocoşi erau trimişi la spitalul de la Poarta Albă, care deservea nevoile tuturor lagărelor Canalului, însă nu toţi bolnavii primeau aprobarea conducerii pentru internare.

Deţinuţii recalcitranţi erau pedepsiţi cu carcera, care era situată pe platou, fiind atent supravegheată de soldaţii de pază. Printre cei pedepsiţi cu carcera la Coasta Galeş se numără şi Remus Radina, care a relatat în lucrarea *Testament din morgă* despre suferinţele deţinuţilor de la Canal[3].

Moartea lui Stalin a fost un eveniment pe care cei mai mulţi supravieţuitori ai Canalului o amintesc în lucrările de memorii. La Coasta Galeş, deţinuţii au fost adunaţi pe platou pentru un moment de reculegere în memoria decedatului, moment care a durat aproape o oră[4]. Octavian Nicolae îşi aminteşte cum unii gardieni plângeau, în timp ce deţinuţii sperau ca, din acel moment, suferinţele lor să-şi afle curmarea, iar regimul comunist, sfârşitul.

Condiţiile de muncă şi de hrană la Coasta Galeş au fost la fel de grele ca în toate unităţile de muncă forţată, contribuind la degradarea fizică a deţinuţilor repartizaţi aici. Conform registrelor de stare civilă, în cei trei ani de funcţionare a coloniei au decedat 35 de deţinuţi[5]. Cifra poate fi pusă la îndoială dacă avem în vedere faptul că reprezentanţii Direcţiei Generale a Penitenciarelor au recunoscut că multă vreme decesele nu au fost raportate[6]. În iulie 1953, când şantierele Canalului au fost închise, a fost desfiinţat şi lagărul de la Coasta Galeş. „În 4 ani de Canal s-au finalizat doar 20 km, alţi 45 km rămânând neacoperiţi. Prin urmare, guvernul comunist a decis sistarea lucrărilor. Se spune că din ordinul ruşilor. Parte din prizonierii politici care au lucrat aici au fost transferaţi la centrala hidroelectrică de la Bicaz, o altă lucrare din perioada comunistă la care au fost folosiţi deţinuţi politici."[7]

1. Ion Dunca, *op. cit.*, p. 220.
2. *Ibidem*, p. 221.
3. Remus Radina, *Testament din morgă*, Editura Ion Dumitru, München, 1981.
4. Octavian Nicolae, *op. cit.*, p. 51.
5. Zicu Ionescu, *op. cit.*, p. 29.
6. *Ibidem*, p. 26.
7. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 436, Item no. 10135/1953, f. 2.

Constanța

În iunie 1950, Ministerul Forțelor Armate preda Ministerului Afacerilor Interne mai multe închisori militare cu scopul transformării acestora în penitenciare. Dintre unitățile predate, în arhiva Direcției Generale a Penitenciarelor[1] există informații despre închisoarea militară nr. 6 Sibiu, închisoarea militară nr. 3 Iași, închisoarea militară nr. 2 Timișoara, închisoarea militară nr. 1 București (probabil Văcărești), închisoarea militară nr. 2 Galați și închisoarea militară nr. 7 Constanța. Toate aceste locații au fost atent studiate în vederea cazării unui număr cât mai mare de deținuți, mai ales politici, în condiții de maximă izolare[2]. În cele din urmă, pentru acest scop a fost ales penitenciarul Făgăraș, care avea o mare capacitate de cazare (1 500 persoane) și garanta posibilitatea de a lucra în ateliere pentru 700, 800 de deținuți. Aici au fost trimiși imediat polițiștii, jandarmii și foștii agenți ai SSI din perioada anterioară guvernării comuniste, fiind supuși unui regim dur de detenție. Cu toate acestea, închisorile militare enumerate mai sus au fost transformate în penitenciare și puse la dispoziția Securității regionale. Astfel, zecile de mii de arestați au fost încarcerați inițial în aceste închisori locale, după procese fiind transferați la alte penitenciare, în funcție de mărimea pedepselor sau de specificul închisorilor[3].

Organizarea penitenciarului

Închisoarea Constanța era așezată în centrul orașului omonim, la 1,5 km de Marea Neagră, fiind un stabiliment cu ziduri din cărămidă, compus din două pavilioane, denumite cu inițialele A și B[4]. Pavilionul A avea în componență șapte camere pentru deținuți, cinci celule individuale, o baie, infirmeria, bucătăria, magazia cu efectele deținuților și patru camere pentru administrație. Pavilionul B avea și el infirmerie, o magazie-depozit, ateliere, sală de mese, dormitor și un club pentru gardieni. Capacitatea închisorii pe celule era de 120 de locuri – sau 240, cu paturi suprapuse –, plus alte cinci celule individuale[5]. Încălzirea se făcea cu sobe de teracotă, dar existau și celule care nu erau încălzite[6]. Închisoarea era iluminată electric, avea apă curentă și canalizare. Ușile celulelor erau din lemn, întărite cu bare de fier. Ferestrele erau de mici dimensiuni (30x30 cm) și aveau gratii exterioare. În atelierele mai sus menționate, șase persoane se ocupau de cizmărie și croitorie[7], pentru nevoile trupelor de pază și ale deținuților. Dintre acești lucrători, doar doi erau deținuți. Paza închisorii era asigurată de santinelele plasate în cele cinci miradoare exterioare și de două plantoane postate în curtea interioară[8].

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 57, 61/Iași, dosar nr. 59/Galați, dosar nr. 60/Constanța, dosar nr. 62/București, dosar nr. 64/Timișoara, dosar nr. 65/Sibiu.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. III, dosar nepaginat.
3. Pentru detalii, vezi studiul introductiv semnat de Cristina Roman.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 60, f. 19.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*, f. 20.
7. *Ibidem*.
8. *Ibidem*.

Pe 30 iunie 1950, închisoarea militară nr. 7 Constanţa era predată de căpitanul Dumitru Popescu, din partea Ministerului Forţelor Armate, directorului Marin Dincă, împuternicitul Ministerului Afacerilor Interne. Pe 8 iulie era întocmit un nou proces-verbal[1], care prevedea predarea arhivei militare şi sanitare, autodubei închisorii, obiectelor de valoare ale deţinuţilor, cât şi a banilor găsiţi asupra acestora în momentul arestării. De asemenea, erau predaţi MAI şi cei 85 de deţinuţi închişi la Constanţa[2]. Dintre aceştia, 37 erau deţinuţi de drept comun (27 condamnaţi, 10 arestaţi), iar 48 erau deţinuţi politici, 21 dintre ei condamnaţi, iar alţi 27 fiind încă sub anchetă[3].

Regimul de detenţie

Conducerea penitenciarului aplica şi la Constanţa aceleaşi condiţii dure de detenţie ca în toate celelalte închisori din ţară. Constantele traiului erau frigul, foamea, lipsa medicamentelor, izolarea, pedepsele corporale severe, abuzurile conducerii.

Deşteptarea se dădea la ora 5, iar stingerea era la ora 22. Între orele 7,30 şi 8 se servea micul dejun[4] (terci de făină de porumb fiert cu puţin zahăr şi un polonic dintr-un lichid cald, numit cafea). La prânz şi seara deţinuţii primeau ciorbă de arpacaş, de varză sau de cartofi[5], toate în cantităţi insuficiente, ceea ce a contribuit la degradarea rapidă a stării de sănătate a acestora. Pentru celulele cu o persoană, stingerea era o idee abstractă, pentru că becul din tavan ardea permanent pentru mai buna supraveghere a deţinutului şi în timpul somnului[6].

Deşi regulamentul oficial prevedea un minim de 2 200 de calorii pentru deţinuţii care nu munceau, hrana din penitenciar abia dacă atingea 1 600 de unităţi calorice[7]. Consecinţa acestei alimentaţii precare a fost starea generală de sănătate a deţinuţilor, care se degrada rapid în condiţiile unei totale lipse de îngrijiri medicale. Ca şi în celelalte penitenciare, şi la Constanţa existau deţinuţi cu caşexie, avitaminoză, anemie[8]. Urmarea imediată a acestor boli a fost creşterea mortalităţii. „Menţionăm că dacă această situaţie va persista, se prevede o mortalitate în creştere, ce va culmina mai ales pe timpul toamnei şi iernii"[9], semnala directorul general al Direcţiei Generale a Penitenciarelor într-o adresă nedatată expediată ministrului Afacerilor Interne. Situaţia era gravă, mai ales pentru deţinuţii politici care nu beneficiau de pachet cu alimente din afara penitenciarelor. Pe fondul acestor probleme, Direcţia Generală a Penitenciarelor a propus atât creşterea raţiei zilnice de hrană din penitenciare, cât şi acordarea dreptului de a se primi pachet alimentar de la familii[10].

În 1955, Direcţia Generală a Penitenciarelor a declanşat o serie de controale în penitenciarele subordonate pentru a analiza modul de aplicare al noului regulament de

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 60, f. 26.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*, f. 34.
4. Alexandru Raţiu, *op. cit.*, p. 91.
5. *Ibidem*, p. 92.
6. Ioan Ploscaru, *op. cit.*, p. 122.
7. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, f. 314.
8. *Ibidem*.
9. *Ibidem*.
10. *Ibidem*, f. 314 bis.

funcţionare internă. Acesta prevedea dreptul deţinuţilor la pachet alimentar de acasă, vorbitor cu familia de două ori pe an şi dreptul de a primi şi scrie scrisori[1]. Regimul de detenţie trebuia să respecte anumite reguli : îmbunătăţirea alimentaţiei, a îngrijirii medicale, fiind obligatorie carantina în caz de boli sau transferuri. Rapoartele ofiţerilor responsabili au evidenţiat metodele abuzive aplicate de conducerea diverselor penitenciare. La Constanţa nu exista nici măcar un medic, deţinuţii nu aveau fişe medicale individuale, perioada carantinei nu se respecta din cauza lipsei de spaţiu, iar celulele de detenţie erau supraaglomerate, cu mult peste normele legale stabilite de MAI. La o capacitate maximă de 250 de locuri, penitenciarul Constanţa avea, în 1955, 600 de deţinuţi[2]. Hrana era gătită în condiţii improprii, în cazane de aramă necositorite, bucătarii nerespectând normele minime de igienă, iar vasele erau spălate cu apă rece. Documentele consemnează şi lipsa lingurilor şi a cănilor de apă individuale[3]. Apa de băut era depozitată în recipiente insalubre, canistre, stropitori, damigene[4], tinetele pentru necesităţi fiziologice erau din lemn putrezit, fără capac şi nedezinfectate[5]. Dreptul deţinuţilor la plimbare era adesea încălcat, pe motiv că nu existau suficiente curţi interioare sau personal pentru asigurarea supravegherii[6].

În urma controlului din 1955, la penitenciarul Constanţa se constata că erau respectate *de jure* drepturile deţinuţilor la pachet, scrisori sau vorbitor, însă *de facto* deţinuţilor nu li se dădea posibilitatea exercitării lor din lipsă de personal, de fonduri pentru hârtie de scris sau cărţi poştale[7]. În realitate, directorii penitenciarelor fuseseră instruiţi să păstreze secretul absolut în privinţa celor închişi, iar pentru aplicarea noului regulament aşteptau indicaţii speciale.

Regulamentele interne ale Direcţiei Generale a Penitenciarelor prevedeau, în 1955, dreptul deţinuţilor de a scrie petiţii şi reclamaţii către organele conducerii de stat[8], însă acest drept a fost repede restricţionat de conducerea penitenciarelor care a fost apoi acuzată de abuzuri. Astfel, directorii penitenciarelor aveau dreptul de a citi şi cenzura reclamaţiile care îi vizau[9]. Aşadar, deşi aveau dreptul la petiţii, deţinuţii nu beneficiau de el în mod real.

Anchetele Securităţii

Localul închisorii Constanţa a fost folosit ca spaţiu de anchetă şi de către Securitatea locală. De altfel, aceasta nu a fost singura închisoare în care se şi ancheta. Anchetele Securităţii de la Constanţa se desfăşurau cu o brutalitate ieşită din comun, în scopul

1. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, inv. sub nr. 67, dosar nepaginat.
2. Pe 25 iunie 1955, conducerea penitenciarului a raportat Direcţiei Generale a Penitenciarelor date referitoare la calitatea aerului din celule, cerând transferul unor deţinuţi către penitenciarul Poarta Albă (*cf.* AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/1955, dosar nepaginat).
3. *Ibidem.*
4. *Ibidem.*
5. *Ibidem.*
6. *Ibidem.*
7. *Ibidem.*
8. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, vol. IV, dosar nepaginat.
9. *Ibidem.*

de a obţine declaraţii incriminatorii de la anchetaţi. Refuzul acestora era pedepsit cu bătăi crunte şi cu izolare la carceră. Carcera, sau „neagra", cum o numeau deţinuţii, era o celulă cu dimensiuni de 1,20x1,20 m şi înaltă de 3 m[1]. Celula nu avea fereastră, iar pe post de latrină se decupase un orificiu în ţeava colectoare de deşeuri a penitenciarului, sursă de zgomot continuu şi de mirosuri greu de suportat[2]. „La acestea se adăugau frigul, umezeala... Uneori aveam senzaţia că şi respiraţia îmi miroase a latrină. Ajunsesem să doresc să fiu dus la anchetă, unde ştiam ce mă aşteaptă, numai să ies la aer"[3] - mărturiseşte un fost anchetat la Constanţa. Drept pat, celula avea o scândură lată de 50 cm, fără saltea, pernă sau lenjerie. „Neagra de la Securitatea Constanţa a fost cea mai sinistră şi mai monstruoasă celulă din toate închisorile pe unde am trecut" - nota acelaşi fost deţinut.

Securitatea folosea ca loc de anchetă şi seifurile Băncii Româneşti din Constanţa, unde amenajase aproximativ 12 camere de tortură[4]. Celulele erau individuale şi aveau o înălţime de 1,8 m, 80 cm lungime şi 50 cm lăţime[5]. Pe una dintre laturi era fixată o scândură lată de 50 cm care servea drept pat. Unul dintre pereţi avea o deschizătură rotundă, cu diametrul de 10 cm, care asigura aerisirea şi luminarea celulei[6].

Lipsa informaţiilor şi documentelor referitoare la penitenciarul Constanţa ne limitează descrierea. Nu avem informaţii despre conducerea acestuia sau despre deţinuţii care i-au cunoscut rigorile, după cum nu cunoaştem nici efectivele pe care închisoarea le-a încarcerat de-a lungul timpului. Dintr-un document referitor la penitenciarul Peninsula[7] aflăm că, în 1963, penitenciarul Constanţa a fost desfiinţat, atribuţiile sale fiind preluate de cel de la Peninsula.

Culme

Situat între localităţile Medgidia şi Ovidiu, lagărul de la Culme sau Culmea 9 a fost unul dintre punctele de lucru de la Canalul Dunăre-Marea Neagră.

Coloniştii trimişi să muncească la Culme erau deţinuţi de drept comun, deţinuţi politici, cu condamnări penale sau administrative[8] (adică cei care nu fuseseră condamnaţi în instanţă). Efectivul coloniei a variat între 2 000 şi 7 500 de deţinuţi.

Lagărul era condus de un comandant secondat de un adjunct, ambii făcând parte din cadrele Ministerului Afacerilor Interne. Paza era asigurată de militari în termen, instruiţi să fie vigilenţi cu „duşmanii poporului". Incinta era împrejmuită de mai multe garduri de sârmă ghimpată, distanţa dintre ele fiind săpată şi greblată pentru a permite imprimarea oricărei urme şi sesizarea tentativelor de evadare.

La Culme deţinuţii munceau la excavarea pământului şi la transportul acestuia cu roaba, încărcări şi descărcări de vagoane, construirea de barăci şi clădiri, sfărâmarea

1. Ion Antohe, *op. cit.*, p. 59.
2. *Ibidem.*
3. *Ibidem.*
4. *Ibidem*, p. 54.
5. *Ibidem.*
6. *Ibidem.*
7. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 244.
8. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 225.

pietrei la carieră sau construirea de căi ferate. Norma zilnică de muncă era de 3 m^3 de pământ excavat de către fiecare deţinut, iar pentru încărcarea şi descărcarea vagoanelor norma era de 7 m^3/deţinut/zi[1]. Construirea Canalul Dunăre-Marea Neagră necesita un mare volum de muncă, motiv pentru care conducerea Direcţiei Generale a Penitenciarelor dădea dispoziţii ca „mâna de lucru să fie exploatată la maxim"[2].

În vara anului 1952, la o întâlnire cu reprezentanţii conducerii Direcţiei Generale a Canalului, Marin Jianu, ministrul adjunct de Interne, a hotărât ca inclusiv deţinuţii bolnavi să fie scoşi la muncă. Cu acelaşi prilej, Jianu a pretins vigilenţă sporită faţă de deţinuţi: „Va trebui ca vigilenţa pe şantierele Canalului să nu dispară nici un moment, fiindcă duşmanii aceştia nu au altă treabă decât a gândi, cum au gândit şi înainte de a fi aici, de a sabota, de a unelti, de a face jocul lor, iar dacă nu suntem atenţi, lăsăm pe aceşti duşmani să-şi facă jocul. De aceea, atrag atenţia ca în organizarea muncii pe şantiere să se ţină cont de elementele cu care lucrăm, să simtă aceşti oameni că fac închisoare"[3]. Astfel, conducerea coloniilor a primit acceptul pentru reducerea la minim a timpului de odihnă a deţinuţilor, care lucrau astfel câte 10, 12 ore de muncă zilnic, în două schimburi[4].

Programul la Culme începea cu deşteptarea la ora 4[5], iar stingerea se dădea la orele 21, 22. Micul dejun consta într-o bucată de pâine, una de marmeladă şi o fiertură de orz prăjit[6]. Prânzul era adus pe remorchere: ciorbă limpede şi un al doilea fel tot atât de precar; la cină se servea ceea ce mai rămăsese de la prânz sau diverse terciuri în care era greu să identifici materia primă din care erau făcute. Alimentele care alcătuiau hrana deţinuţilor erau adesea alterate, declanşând periodic enterocolite sau diverse alte maladii[7]. Cantitatea minimă de hrană pe care deţinuţii o primeau făcea ca înfometarea să fie o regulă în colonie. Ca şi în alte locuri de la Canal, s-au păstrat mărturii despre consumul de iarbă, plante, câini, pisici, larve de cărăbuşi sau alte vietăţi considerate nutritive[8]. În condiţiile normelor de muncă exagerate chiar şi pentru oameni sănătoşi şi bine hrăniţi, alimentaţia din lagăr era insuficientă în calorii, contribuind la agravarea stării de sănătate a deţinuţilor. Slăbirea organismului era galopantă mai ales în cazul oamenilor în vârstă. Conform unui studiu bazat pe registrul de stare civilă al primăriilor din judeţul Constanţa, la Culme ar fi murit, între 1950-1953, 170 de oameni[9].

Din păcate, nu a fost posibil să obţinem informaţii despre comandanţii coloniei, lagărul de la Culme nefiind unul dintre cele mari de pe traseul Canalului Dunăre-Marea Neagră. Ca şi celelalte unităţi de muncă, şi lagărul de la Culme a fost închis în 1953, odată cu sistarea lucrărilor la Canal.

1. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 256.
2. *Ibidem*, p. 258.
3. Marian Cojoc, *op. cit.*, p. 72.
4. Monica Grigore, Oana Ionel, *op. cit.*, p. 101.
5. Ion Cârja, *op. cit.*, p. 210.
6. *Ibidem*, p. 220.
7. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 3/1954, dosar nepaginat.
8. Monica Grigore, Oana Ionel, *op. cit.*, p. 104.
9. Zicu Ionescu, *op. cit.*, p. 29.

Kilometrul 31

După cum arată şi numele, lagărul era situat la kilometrul 31 pe traseul Canalului Dunăre-Marea Neagră şi avea un efectiv de aproximativ 1 500 de deţinuţi[1]. Populaţia concentraţionară a lagărului era formată din deţinuţi de drept comun, deţinuţi politici şi „frontierişti" (persoane condamnate pentru că încercaseră să părăsească fraudulos România).

Munca în această colonie era foarte dificilă şi consta în curăţarea malului Dunării de vegetaţie. Un fost deţinut politic descrie în memoriile sale atmosfera din această colonie:

> Trebuia să intri în mocirlă până la genunchi, câteodată până la brâu, şi să smulgi papură, stuf, sălcii şi alte plante. Apoi se drena apa şi, în cele din urmă, se trecea la săparea Canalului. Încărcam vagonul cu rădăcini de plante, îl împingeam cam 400 m, apoi îl descărcam. Brigadierii şi supraveghetorii, cu bâta în mâini, ne ameninţau şi ne îndemnau la treabă. Intram în apă şi, din nou, începeam să smulgem rădăcini şi să încărcăm vagonul. Aveam momente de totală rătăcire, gânduri de nimicire, de sinucidere. Seara ajungeam la barăci morţi de oboseală, mâncam ce apucam, ne scoteam bocancii şi cădeam pe paturi îmbrăcaţi şi uzi. Dimineaţa, când venea deşteptarea, năuci de somn şi îngheţaţi de frig, cu ochii umflaţi de răceală, ne încălţam cu obielele şi bocancii uzi, beam cafeaua sau ceaiul, ne încolonam şi aşteptam la poartă ca să fim număraţi. După numărare, plecam cu cântec la locul de muncă[2].

Intonarea unor cântece mobilizatoare în drum spre locul de muncă era un alt supliciu la care erau supuşi deţinuţii. Versurile erau lozinci care trebuiau să reflecte schimbarea mentalităţii burgheze prin aportul adus la o lucrare de grandoarea Canalului: „La Canal să ştergem pata/ Negrelor greşeli trecute/ Drum deschidem cu lopata/ Cu elanuri renăscute. [...] //Şi în curând vom duce vestea/ Apele din val în val/ C-am dat ţării noastre scumpe/ Viaţă nouă şi-un canal"[3].

La Kilometrul 31 se lucra neîntrerupt, indiferent de anotimp sau de condiţiile climatice. Când vântul era prea puternic, deţinuţii încercau să se adăpostească în gropi săpate anume, în care se înghesuiau mai mulţi imginându-şi că se încălzesc[4].

Pentru aniversările regimului comunist, lagărele aveau datoria să pregătească lozinci şi programe artistice. Buletinele informative periodice trimise la Direcţia Generală a Penitenciarelor păstrează date despre aceste manifestări. Şi la colonia Kilometrul 31 au fost selectaţi deţinuţi cu talent la desen pentru a inscripţiona diverse pancarte. Asemenea cereri nu puteau fi refuzate, de vreme ce lozincile erau pictate în interior, fără normă de metri cubi ca la excavarea pământului. Astfel, lozincile care împodobeau colonia, scandând texte ca „Ana, Luca şi cu Dej au băgat spaima-n burgheji", „Stalin şi poporul rus, libertate ne-au adus", „Moarte reacţiunei şi reacţionarilor"[5], erau scrise de cei condamnaţi.

1. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 255.
2. Gheorghe Bâgu, *op. cit.*, p. 132.
3. *Ibidem*, p. 132.
4. *Ibidem*, p. 152.
5. *Ibidem*, p. 148.

Deşi au fost demarate investigaţii cu privire la numărul deceselor de pe traseul Canalului, cifrele finale nu au fost publicate. În 1967, cu prilejul anchetelor, foştii comandanţi ai Direcţiei Generale a Penitenciarelor au afirmat că nu toate decesele au fost declarate, „nu s-au întocmit nici un fel de acte pentru 1 304 deţinuţi politici şi decesele nu au fost trecute în registrele de stare civilă ale Consiliilor Locale"[1]. Mai mult, în 1968, când Nicolae Ceauşescu l-a demis pe ministrul de Interne Alexandru Drăghici, invocând nenumărate abuzuri, acestea nu au fost nominalizate public. Explicaţia rezidă în intervenţia lui Ion Gheorghe Maurer în faţa Comitetului Executiv al CC al PCR:

> Procesul ar lua un caracter nu numai împotriva unor elemente ale conducerii române [...]. Nu am avea nimic de câştigat din aceasta, dimpotrivă, în asemenea condiţii, noi nu am putea lăsa procesul public, adică să-l dezbatem, ar trebui să-l facem în şedinţă secretă, iar în şedinţă secretă s-au făcut toate porcăriile pe care le dăm acum şi căutăm să le îndreptăm. Aşa că mie mi se pare că soluţia cea mai bună este să lăsăm lucrurile să se îndrepte către prescripţie din punct de vedere judiciar[2].

Aşadar, vinovaţii erau prea mulţi, iar un proces public ar fi vizat prea multe persoane de a căror fidelitate partidul nu se putea lipsi. De aceea, se impunea tăcerea.

Deşi nu era un lagăr mare, asemenea celui de la Poarta Albă, deşi nu a cunoscut cruzimile unui comandant ca Liviu Borcea de la Capul Midia, lagărul de la Kilometrul 31 nu a oferit nici el condiţii umane de muncă şi detenţie, rămânând în istoriografia recentă drept unul dintre locurile în care deţinuţii au muncit şi au murit în anonimat.

Peninsula (Valea Neagră)

În mod oficial, acest penitenciar se numea Peninsula, însă majoritatea memorialiştilor îl indică sub numele de *Valea Neagră*, sintagmă sugestivă pentru condiţiile de detenţie. Penitenciarul Peninsula se afla în nord-estul oraşului Constanţa, amplasat pe peninsula de la malul de nord-vest al lacului Siutghiol, formă geografică de unde îi venea şi numele. Vecinii Peninsulei erau Năvodari, în nord-est, Mamaia-Sat, în sud, localitatea Valea Neagră, în nord-vest.

Penitenciarul Peninsula a fost înfiinţat în 1949 şi a funcţionat până în anul 1954, când a fost desfiinţat[3]. Pe 7 decembrie 1955 a fost reînfiinţat prin ordinul MAI nr. 06086[4]. Motivul înfiinţării din 1949 era necesitatea asigurării de forţă de muncă necalificată pentru lucrările de la Canal. În 1963, în urma desfiinţării penitenciarului Constanţa, Peninsula a preluat atribuţiile acestuia.

Organizarea coloniei

Penitenciarul avea în componenţă două secţii: Mamaia-Sat şi Culme.

Secţia Mamaia-Sat era situată la 1 km de localitatea Mamaia-Sat şi a fost înfiinţată în vara anului 1956[5] pentru deservirea fabricii de cărămidă care avea permanent nevoie de forţă de muncă.

1. Zicu Ionescu, *op. cit.*, p. 26.
2. ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar nr. 156/1968, ff. 14-15.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, f. 113.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*, f. 112.

Secţia Culme fusese înfiinţată ca unitate independentă în 1949 pentru asigurarea forţei de muncă la lucrările de construire a Canalului Dunăre-Marea Neagră. În 1953, unitatea a fost predată GAS Mihail Kogălniceanu, care a folosit-o până în 1958, când a fost preluată, din nou, de Direcţia Generală a Penitenciarelor[1]. Între 1960 şi 1963, Direcţia Generală a Penitenciarelor o predă MAI Constanţa, care o foloseşte drept centru de instrucţie[2]. Din 1963, Direcţia Generală a Penitenciarelor încarcerează la secţia Culme deţinuţi politici şi de drept comun; în 1966 secţia a fost desfiinţată. În 1968 a fost reînfiinţată, având destinaţia de penitenciar pentru deţinuţii recidivişti[3].

Iniţial, clădirile pentru deţinuţi şi corpul administrativ au fost construite din scânduri şi plăci de stufit, fiind înlocuite ulterior cu piatră şi cărămidă[4]. Penitenciarul Peninsula avea 70 de barăci joase, în formă de H, majoritatea din lemn, acoperite cu carton gudronat. „Lagărul era înconjurat de o reţea de sârmă ghimpată înaltă de cel puţin trei metri, străjuită la colţuri de câte un observator înalt, cu acoperiş tronconic şi deschis spre cele patru puncte cardinale"[5], pentru buna vizibilitate a santinelei. Lângă poarta de acces se aflau clădirea administraţiei şi barăcile soldaţilor. De-a lungul laturilor lungi ale platoului erau înşirate barăcile deţinuţilor, lungi de circa 20 m. Încăperea centrală destinată deţinuţilor, avea priciuri duble, două, trei ferestre, dispuse pe lungime, şi o sobă pe latura îngustă. În mijlocul lagărului era un platou pe care se făcea adunarea, numărarea deţinuţilor, precum şi formarea brigăzilor pentru muncă. La fiecare două dormitoare era câte un „spălător comun cu 12 robinete, deasupra unui jgheab"[6].

Deşteptarea se dădea la ora 3,30, urmată de apel, încolonarea pentru micul dejun (un lichid cafeniu, un sfert de pâine şi o bucăţică de marmeladă) şi plecarea la muncă[7]. Alimentaţia deţinuţilor a fost menţinută la limita subzistenţei în toate lagărele de la Canal. La prânz se serveau două feluri de mâncare, însă ingredientele din care se găteau erau adesea alterate sau foarte sărace în proteine. În majoritatea rapoartelor erau menţionate probleme în legătură cu hrana deţinuţilor (nici măcar necesarul de pâine nu era acoperit). Aşa cum reiese din documentul semnat de Augustin Albon, comandantul trupelor de pază de la Canal şi directorul adjunct al Întreprinderii „Munca Exterioară", deţinuţii primeau 3 700 de calorii pe zi[8]. Cu alte cuvinte, nici vorbă de cele 6 000 de calorii pe care propaganda insista ori de câte ori avea ocazia. Celor inapţi de muncă, rămaşi în colonie, li se reducea drastic porţia de hrană, la o jumătate de polonic de ciorbă[9] (375 sau 250 g) şi un sfert de pâine pentru întreaga zi.

La Peninsula, deţinuţii dormeau uneori chiar sub cerul liber. Între 1 iunie şi 30 noiembrie 1950, perioadă pentru care avem documente detaliate, deţinuţii Peninsulei

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, f. 113.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*.
5. Vladimir Dumitrescu, *op. cit.*, pp. 18-19.
6. Ion Cârja, *op. cit.*, p. 241.
7. Constantin Cesianu, *op. cit.*, pp. 200-201.
8. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 244.
9. Ion Cârja, *op. cit.*, p. 259.

au muncit la amenajarea baracamentelor[1], adică a propriilor locuri de cazare, ceea ce indică atât graba cu care aceste lucrări au fost demarate, cât şi indiferenţa Direcţiei Generale a Penitenciarelor faţă de minimele condiţii pentru „duşmanii poporului".

Asistenţa medicală

Ca în majoritatea închisorilor comuniste, nici la Peninsula conducerea nu era preocupată de ameliorarea stării de sănătate a deţinuţilor. Erau scutiţi de muncă doar cei cu febră mare sau cu răni grave. În rest, nimeni nu dădea atenţie bolilor de inimă, ulcerului, astmului sau altor afecţiuni cronice.

Conform regulamentelor interne ale Direcţiei Generale a Penitenciarelor, era obligatoriu ca unitatea să aibă un medic care să facă vizite lunare deţinuţilor şi să întocmească foi de consultaţie pentru fiecare pacient. În 1956, comandantul coloniei, maiorul Stelea, se plângea conducerii DGPCM că nici măcar nu avea medic în colonie[2]. Despre carantină, şi ea obligatorie conform regulamentelor, nici nu putea fi vorba. Maiorul Stelea promitea repartizarea uneia dintre cele patru noi barăci pentru carantină, însă lucrările de construcţie nu erau încă finalizate.

A rămas în amintirea unui martor asistenta medicală a coloniei, „doamna Reghina", care suferise şi ea privaţiunile detenţiei în timpul celui de-al doilea război mondial. Nemiloasă cu simulanţii, era totuşi atentă cu cei cu adevărat bolnavi. Astfel, lui Octavian Nicolae, bolnav de ulcer pe fond nervos, i-a prescris „regim alimentar unu", iar acesta a avut surpriza să se trezească în faţa unei farfurii cu friptură şi garnitură de cartofi[3]. De asemenea, i-a permis să scrie familiei pentru a cere analgezice şi îmbrăcăminte. Dreptul deţinuţilor la carte poştală şi pachet alimentar a fost rareori respectat în funcţie de momentele de tensiune sau relaxare a politicii interne.

Efectivele coloniei

Din 1949 până în 1954, majoritatea „locatarilor" Peninsulei au fost deţinuţi politici, cei de drept comun (condamnaţi pentru delapidare, furt sau înşelăciune) fiind foarte puţini. Dintre deţinuţii politici, erau întemniţaţi aici foşti membri ai partidelor politice, legionari (toţi cu pedepse mai mari de cinci ani) şi internaţi administrativ (adică cei care nu fuseseră condamnaţi în instanţă)[4].

Conform unui raport din 27 ianuarie 1968, capacitatea de cazare a penitenciarului era de 2 000 de deţinuţi, însă din 1961, după construirea Fabricii de Confecţii, aceasta s-a redus la 1 300 de locuri. După datele oferite de foştii deţinuţi, primul lot, în număr de 600, a ajuns la Peninsula de la Cernavodă în iunie 1950[5]. Între 1951 şi vara anului 1952, populaţia concentraţionară a Peninsulei a cunoscut un salt considerabil, de la 4 000 de deţinuţi la aproximativ 6 000, diferenţa fiind constituită din deţinuţi administrativi (80%) şi deţinuţi cu pedepse sub cinci ani (10%)[6]. Alte studii plasează efectivele de

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, ff. 228-280.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. VII, f. 96.
3. Octavian Nicolae, *op. cit.*, p. 79.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 114.
5. Ion Cârja, *op. cit.*, p. 366.
6. *Ibidem.*

deţinuţi de la Peninsula între 6 000 şi 8 500 de oameni[1]. De asemenea, în lagăr erau încarceraţi şi deţinuţii a căror pedeapsă expirase şi care executau pedepse suplimentare variabile, între 12 şi 60 de luni. În urma acestor măsuri abuzive, sentimentul general era că de la Peninsula nu se poate scăpa. Aceste gânduri i-au copleşit pe mulţi deţinuţi, împingându-i la sinucidere. Deşi raportul din 27 ianuarie 1968 insistă asupra faptului că, după 1954, la Peninsula nu au mai fost închişi deţinuţi politici, acelaşi document afirmă că, în anul 1964, „deţinutul CR Tomşa Gheorghe s-a sinucis prin spânzurare în timp ce se afla izolat într-o cameră"[2].

Munca la Peninsula

Colaborarea dintre Direcţia Generală a Canalului şi Direcţia Generală a Penitenciarelor s-a concretizat prin înfiinţarea Întreprinderii „Munca Exterioară", care furniza deţinuţi pentru lucrările Canalului. Bilunar, conducerea Canalului trebuia să raporteze DGP date referitoare la stadiul lucrărilor.

Punctele de lucru ale lagărului Peninsula în timpul lucrărilor la Canal erau în număr de două, în iunie 1950, şi 12, în luna noiembrie a aceluiaşi an[3]. Primele puncte de lucru au fost deschise pe 26 iunie 1950 şi erau nişte şantiere de excavaţii pe care lucrau 736 de oameni[4]. În perioada 15-30 noiembrie 1950, din colonia Peninsula erau folosiţi la lucrările de la Canal 2 083 de oameni[5], deci aproape triplul personalului cu care se începuse, după doar cinci luni.

Munca pe care deţinuţii o prestau pe şantierele de la Canal consta în : excavarea şi cărarea pământului, dislocarea pietrei la exploatarea de la Canara, construirea şi întreţinerea de linii ferate, construcţia unei şosele între Valea Neagră şi Peninsula, amenajarea a trei garaje auto şi a fabricii de cărămidă de la Mamaia-Sat[6]. Începând cu noiembrie 1950, deţinuţii de la Peninsula au spart piatră pentru stadionul din Constanţa[7]. De la începutul lunii septembrie 1950, la Peninsula, pe lângă fabrica de cărămidă, mai funcţiona şi o şcoală de excavatorişti[8], ale cărei cheltuieli erau suportate de Direcţia Generală a Canalului.

În perioada 1-15 iulie 1950, raportul Întreprinderii „Munca Exterioară" către Direcţia Generală a Penitenciarelor consemna decesul lui Vasile Ţicală, transferat de la Gherla şi condamnat la şase ani de temniţă grea pentru uneltire contra ordinii sociale, în urma unei hemoragii cerebrale[9]. Ulterior, date similare nu şi-au mai găsit locul în documente, fiind înlocuite cu cifre generice referitoare la bolnavii trataţi.

Sistarea lucrărilor Canalului Dunăre-Marea Neagră nu a dus la închiderea coloniei Peninsula. Între 1953 şi 1958, deţinuţii coloniei au prestat munci agricole pentru GAS

1. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 255.
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 116.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, ff. 228-280.
4. *Ibidem*, f. 230.
5. *Ibidem*, f. 276.
6. *Ibidem*, ff. 228-280.
7. *Ibidem*, f. 276.
8. *Ibidem*, f. 242.
9. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, f. 231.

Mihail Kogălniceanu. Pentru următorii doi ani, sursele documentare fac referire la munca prestată pentru întreţinerea şoselelor sau la cariera de piatră din vecinătate[1].

În 1957, formaţiunea Peninsula era ridicată la rangul de unitate penitenciară de categoria I, urmând să cazeze între 2 000 şi 2 500 de deţinuţi, având în subordine o fabrică de ţiglă, un centru mecanic şi trei secţii GAS[2].

Conform unor documente oficiale, între 1959 şi 1967 de la Peninsula evadaseră 15 deţinuţi, doi dintre aceştia chiar din incinta unităţii, printr-o breşă făcută în gardul de sârmă ghimpată, profitând de faptul că santinela adormise în post[3]. Între 1964 şi 1967, cinci deţinuţi fuseseră accidentaţi mortal la locurile de muncă, iar unul rămăsese infirm pe viaţă din acelaşi motiv. Din păcate, lipsesc datele pentru perioada anterioară anului 1964.

În rapoartele oficiale, conducerea coloniei se mândrea cu cele două evenimente în care prezenţa de spirit a cadrelor salvase vieţi şi bunuri ale statului. În 1964, paznicii de la Peninsula salvaseră câţiva copii aflaţi într-un autobuz în flăcări. În anul următor, la fabrica de cărămizi de la Mamaia-Sat a izbucnit un incendiu care ar fi putut să distrugă unitatea în întregime, însă intervenţia cadrelor a fost salvatoare[4].

Reeducarea

Unul dintre cele mai crude experimente ale sistemului concentraţionar românesc a fost cel al reeducării. Începută la Suceava şi continuată în mod sistematic la Piteşti[5], scopul ei era dezumanizarea totală a deţinuţilor prin torturi continue aplicate de către alţi deţinuţi. Ideea că deţinuţii ar putea bate şi tortura alţi deţinuţi părea multora greu de crezut. De aceea, iniţial, acţiunea brigăzilor de studenţi reeducatori sosiţi de la Piteşti nu a primit prea multă atenţie. Condiţiile de izolare totală de care reeducatorii beneficiaseră anterior nu puteau fi create şi la Peninsula, unde, ziua, deţinuţii ieşeau la muncă şi aveau contacte cu alţi deţinuţi pe care îi puteau avertiza. Astfel au apărut zvonuri tot mai alarmante despre ororile la care se dedau studenţii în barăcile 13 şi 14, cele în care fuseseră cazaţi deţinuţii sosiţi de la Piteşti.

Pe 14 februarie 1951, studenţii Adrian Prisecaru şi Maximilian Sobolevschi erau trimişi la Peninsula pentru a începe reeducarea deţinuţilor de la Canal. După ce participaseră ei înşişi la reeducarea, în forma ei de maximă violenţă, de la Piteşti, celor doi, ca o recunoaştere a serviciilor pe care le aduceau regimului comunist, li se reduseseră pedepsele la 5 ani de închisoare corecţională[6]. Marele premiu urma să fie admiterea în rândul cadrelor Securităţii, dacă îşi vor fi dus până la capăt angajamentul nou-asumat[7].

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 113.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1957, vol. II, dosar nepaginat.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 115.
4. *Ibidem*, f. 114.
5. Pentru informaţii detaliate despre reeducare, vezi studiile referitoare la penitenciarele Suceava, Piteşti şi Gherla.
6. Mircea Stănescu (coord.), *op. cit.*, p. 318.
7. Silvia Colfescu (coord.), *Memorialul ororii. Documente ale procesului reeducării din închisorile Piteşti, Gherla, ed. cit.*, pp. 484-485.

Coordonatorul reeducării la Peninsula era locotenentul Chirion[1], ofiţerul politic al coloniei. În funcţie de notele pe care informatorii săi le furnizau, anumite persoane erau chemate la barăcile 13 şi 14, unde erau atenţionate că nu s-au reeducat în spiritul noilor vremuri. Aproape simultan începea o bătaie generală, urletele fiind acoperite cu sunetele unor instrumente muzicale. Surpriza unui asemenea tratament paraliza orice reacţie iniţială: „Asaltul studenţilor peste noi ni s-a părut o glumă de prost-gust, pentru că noi toţi puteam să le fim părinţi. Şi între noi erau unii care îşi aveau nepoţi aici sau cunoscuţi din familie. După ce am primit pumni în capete şi lovituri de bocanci în spate sau piept, peste minţile noastre a coborât ca o negură şi ne-am adâncit într-un coşmar pe care nu-l credeam posibil..."[2]. În urma torturilor de neimaginat „muribunzii erau stivuiţi ca lemnele în pădure, unii peste alţii, până la tavan. [...] Bestialitatea n-a cunoscut limite. Victimele erau obligate să mănânce fecale, să vorbească cu morţii, să se închine popeşte, să se bată şi să se omoare între ei, să joace şi să chiuie sau să cânte în timpul torturii"[3].

Dintre multiplele metode de tortură aplicate în timpul reeducării, la Peninsula era folosită „broasca". Întors de la muncă, deţinutul era obligat să ţopăie în poziţia pe vine, cu mâinile în şolduri şi cu un alt deţinut în spate[4]. O altă pedeapsă aplicată recalcitranţilor la reeducare era carcera, care, la Peninsula, era o simplă ladă de lemn, fără acoperiş, în care erau înghesuiţi câte doi deţinuţi. Locul era atât de mic, încât abia dacă se putea sta în picioare. Dimineaţa, când se deschidea uşa carcerei, cei doi se prăbuşeau inconştienţi, epuizaţi de oboseală şi frig.

Unul dintre supravieţuitorii teribilului experiment nota: „Unii au cedat numai când l-au văzut pe altul plin de sânge şi schilodit în bătăi, fără ca ei înşişi să fi luat vreo palmă. Alţii au cedat după o palmă sau după o bătaie bună, alţii, la sute de bătăi, alţii s-au sinucis sau au înnebunit, iar alţii au fost ucişi. Unii au cedat după o zi de tortură, alţii după o lună, unii după luni, iar alţii după ani de tortură [...]"[5]. Urmările torturilor reeducatorilor, combinate cu munca epuizantă şi hrana mizeră, nu s-au lăsat mult aşteptate. Numărul deceselor a crescut alarmant. Deşi, la Peninsula, reeducarea a fost declanşată în 1951, în mai puţin de doi ani efectele au devenit vizibile. Numai în luna ianuarie a anului 1953 au decedat 46 de deţinuţi[6]. Morţii erau transportaţi noaptea în cimitirul comunei Valea Neagră, unde gropile fuseseră deja săpate de preoţii deţinuţi.

Asasinarea doctorului Simionescu

Eminent chirurg, fost director al Spitalului Sf. Spiridon din Galaţi, doctorul Ion Simionescu a fost, pentru o vreme, secretar de stat la Ministerul Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale. Apartenenţa acestuia la elita politică şi intelectuală interbelică a dezlănţuit

1. Iată cum îl descrie pe Chirion un fost deţinut politic: „un tip hidos, cu capul mare şi faţa lată, cu un corp de cimpanzeu, ale cărui braţe, disproporţionat de lungi, accentuau caracterele maimuţei..." (*cf.* Ion Cârja, *op. cit.*, p. 334).
2. *Ibidem*, p. 338.
3. Gheorghe Bâgu, *op. cit.*, p. 115.
4. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 180.
5. Dumitru Gh. Bordeianu, *Mărturisiri din mlaştina disperării*, vol. I, Editura Gama, Bucureşti, 1995, p. 193.
6. ASRI, fond Documentar, dosar nr. 10971, ff. 15-20.

ura locotenentului Chirion şi a studenţilor reeducatori. Aceştia erau convinşi că, dacă un om nu li se alătura, motivul nu era că avea o voinţă mai puternică sau principii de apărat, ci că nu fusese torturat îndeajuns. Tehnica a fost aplicată cu perseverenţă împotriva doctorului Simionescu, acesta fiind o ţintă predilectă a batjocurii tuturor. Acţiunea de umilire era atent supravegheată şi direcţionată de însuşi Chirion. Într-una din zile, intenţiile criminale ale agresorilor l-au determinat pe Simionescu să ceară ajutorul gărzilor de pază, însă la apropierea de sârma ghimpată, a medicului, soldatul a tras, fără nici un avertisment, ucigându-l. Conform altor surse, medicul a căutat chiar sinuciderea în singura formă care îi era la îndemână, după ce brigadierul-şef, Ion Bogdănescu, fostul torţionar de la Piteşti, îl bătuse, în mod repetat şi sălbatic, săptămâni în şir. Nemaiputând îndura umilinţele, în iulie 1951, medicul a ales să simuleze evadarea, ştiind că soldaţii îl vor împuşca. Colegii de detenţie ai doctorului Simionescu contestă însă ideea sinuciderii, indicând chiar că tentativa de evadare ar fi fost simulată, pentru a acoperi o crimă petrecută în altă parte[1].

Vestea morţii doctorului Simionescu, o personalitate în lumea medicală, a ajuns şi în străinătate, iar postul „Radio Londra" vorbea despre torturile la care erau supuşi deţinuţii politici în România[2]. Informaţii tot mai concrete despre ororile reeducării începuseră să se scurgă din închisorile comuniste, devenind publice. Această situaţie a silit autorităţile să se delimiteze de experiment, înscenând torţionarilor un proces, în urma căruia conducătorii reeducării au fost condamnaţi la moarte şi executaţi în decembrie 1954. Procesul a avut loc în perioada 20 septembrie-10 noiembrie 1954, iar primul lot, cuprinzând deţinuţii care au jucat un rol important în timpul „reeducării", era compus din 22 de acuzaţi. Martorii acuzării, un număr de 26 de deţinuţi proveniţi din diferitele închisori pe unde trecuseră echipele de „reeducatori", aveau misiunea de a relata torturile la care fuseseră supuşi. La 10 noiembrie 1954, toţi cei 22 de acuzaţi au fost condamnaţi la moarte, iar pentru 17 dintre ei sentinţa a fost pusă în aplicare[3]. Au urmat însă şi alte câteva procese, cu loturi diferite, în care au fost incluşi şi diferiţi deţinuţi care îndepliniseră funcţia de şefi de detaşamente la Canalul Dunăre-Marea Neagră şi care, de multe ori, se dovediseră mai inumani şi mai cruzi chiar decât oamenii Securităţii[4].

Conducerea penitenciarului

Pentru perioada 1949-1953, documentele DGP nu precizează nici un nume, însă memorialistica îl indică pe Tiberiu Lazăr, fost comandant la penitenciarele Gherla şi Făgăraş. Între 1953-1954, comandantul formaţiunii a fost căpitanul Eugen Cornăţeanu, fiind urmat de colonelul Nicolae Stelea până în mai 1967[5].

Tiberiu Lazăr era originar din Dej, fiind de meserie conducător auto. La Făgăraş, în faţa unor deţinuţi mărturisea că fusese închis de germani şi trimis la Auschwitz. Despre Lazăr s-a păstrat o relatare a unui fost deţinut la Peninsula care îi subliniază

1. Ion Cârja, *op. cit.*, p. 360.
2. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 270.
3. *Ibidem*, p. 271.
4. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1959, box 435, Item no. 11359/1956, f. 3.
5. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 116.

brutalitatea: „Într-una din seri a năvălit în baraca noastră un om cu capul roşu de sânge, care nu mai putea să vorbească, ci răgea ca un animal şi căuta să se ascundă. [...] Nu bănuiam ce se putuse întâmpla cu el, parcă intrase cu capul în gura unui tigru [...] Nenorocitul se numea Maxim şi ajunsese la raportul comandantului Tiberiu Lazăr care a luat o piatră şi l-a lovit peste faţă până i-a scos dinţii!"[1]. După ordinul ministrului de Interne, din februarie 1953, care interzicea bătaia în unităţile penitenciare, Lazăr a convocat adunarea deţinuţilor şi le-a spus: „De acum bătaia e interzisă. Numai eu bat!"[2]. Deşi s-au păstrat amintiri neplăcute şi despre căpitanul Eugen Cornăţeanu[3], Lazăr îl întrecea cu mult prin cruzimea tratamentelor aplicate nu doar la Peninsula, ci şi în celelalte închisori prin care a trecuse.

Deschisă ca punct de lucru pe traseul Canalului Dunăre-Marea Neagră, chiar şi după 1953 colonia Peninsula era indispensabilă unui regim care nu mai avea suficiente locuri de detenţie pentru deţinuţii politici. Începând cu 1963, după desfiinţarea penitenciarului Constanţa, Peninsula a preluat şi atribuţiile acestuia, sporindu-şi importanţa. La Peninsula se executa munca de excavare a unor blocuri foarte mari pentru diguri sau spargerea pietrei cu barosul şi căratul manual la vagoane pentru terasamentul liniilor ferate şi a drumurilor din lagăre. Majoritatea istoricilor concordă atunci când numesc lagărul Peninsula unul de exterminare a deţinuţilor. Condiţiilor grele de muncă, hrană şi cazare de la Peninsula li s-au adăugat torturile reeducării. Ironia istoriei face ca, după 1965, satul Valea Neagră să fie redenumit Lumina: cimitirul satului Lumina adăposteşte osemintele celor decedaţi la Valea Neagră.

Poarta Albă

Ca întindere şi efectiv, Poarta Albă era cea mai mare colonie de la Canal[4]. Aici erau încarceraţi şi obligaţi să muncească atât deţinuţi politici, cât şi de drept comun. Spre deosebire de alte lagăre de la Canal, Poarta Albă nu diferenţia între categoriile de deţinuţi pe care le primea. Deţinuţii care erau trimişi la Canal coborau la Dorobanţu, care era prima staţie după Medgidia. În această staţie, deţinuţii erau aşteptaţi de escorte care îi conduceau la Poarta Albă, colonia centrală a Canalului[5].

Aşezare geografică

Formaţiunea 0893, cum apare Poarta Albă în documentele MAI, era aşezată pe teritoriul comunei omonime, în raionul Medgidia. Terenurile din nord-vest şi est erau destinate agriculturii, aparţinând în fapt GAS Poarta Albă, iar în partea de sud era un teren viticol, aparţinând GAS Saligny.

La aproximativ 100 m sud de formaţiune se găsea linia ferată Dorobanţu-Cogealia, iar la 1 000 m sud-vest, o altă linie ferată, Constanţa-Bucureşti. Apropierea acestor două

1. Remus Radina, *op. cit.*, p. 74.
2. *Ibidem*, p. 75.
3. Pentru detalii, vezi, mai jos, studiul referitor la Poarta Albă.
4. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, pp. 255-256.
5. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1971, box 435, Item no. 7927/1956, f. 7.

linii ferate permitea autorităţilor transportul comod pentru deţinuţii repartizaţi la Poarta Albă. Nu este exclus ca tocmai aceste două linii ferate să fi contribuit la dezvoltarea coloniei până la a deveni cea mai mare de pe traseul Canalului Dunăre-Marea Neagră.

Geometric, lagărul avea forma unui dreptunghi cu un perimetru de 1 912 m şi o suprafaţă de 27 800 de m^2 [1]. Conform unui document din 1955, colonia avea o suprafaţă de 26 280 m^2, din care 15 280 m^2 erau ocupaţi de clădiri pentru deţinuţi şi 11 000 m^2 erau destinaţi clădirilor administrative şi locuinţelor pentru cadre[2].

Poarta Albă a fost înfiinţată pe 4 iulie 1949 sub denumirea de Colonia de Muncă nr. 2 Poarta Albă, în urma demarării lucrărilor la Canalul Dunăre-Marea Neagră. După sistarea lucrărilor la Canal, în 1953, colonia şi-a schimbat profilul de muncă, trecând la practicarea agriculturii şi fabricării de cărămizi pentru diferiţi beneficiari ai MAI sau GAS[3].

În această colonie exista baraca D – de tranzit. Pentru deţinuţii aflaţi în tranzit se amenajase această baracă cu o capacitate de aproximativ 12 000 de persoane. De la această colonie, deţinuţii erau repartizaţi, după perioada de carantină, la alte colonii de pe traseul Canalului. Cei care rămâneau în această colonie erau împărţiţi în detaşamente care lucrau la săpături, la atelierele CFR, la terasamentele de cale ferată, atelierele mecanice şi la fabricarea cărămizilor[4].

Regimul de detenție

Lagărul era constituit din barăci de lemn, acoperite cu carton gudronat, construite de deţinuţi în momentul în care se înfiinţase unitatea. Tot deţinuţii construiseră şi anexele, baia, bucătăria, spitalul, morga, clădirile administrative sau locuinţele personalului. Repartizarea pe barăci se făcea în funcţie de brigada la care se muncea ; prin urmare, şi munca, şi timpul liber erau petrecute cu aceiaşi oameni, zi şi noapte. Şeful brigăzii era desemnat de către conducerea coloniei dintre deţinuţii de drept comun cu pedepse mari[5].

Barăcile deţinuţilor politici aveau un gard de sârmă ghimpată în plus faţă de cel de la intrarea în incintă, pentru a nu permite contactul cu deţinuţii de drept comun. Această incintă era mult mai atent supravegheată printr-un număr mai mare de gardieni. Aceştia aveau ordine precise de a împiedica apropierea deţinuţilor politici nu doar de sârma ghimpată care îi separa de cei de drept comun, ci şi de alte barăci. În fapt, Poarta Albă era o succesiune concentrică de închisori, unele păzite de sârmă ghimpată, altele doar de arme automate.

Ritualul prin care trecea orice deţinut la Poarta Albă consta în baie, pudrare cu DDT (împotriva paraziţilor), predarea hainelor civile la magazie şi primirea zeghii şi a încălţămintei, a cearceafului, păturii şi pernei[6]. A existat un moment, în 1951, în care administraţia penitenciarelor a decis separarea deţinuţilor politici de cei de drept

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 92.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/1955, dosar nepaginat.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 93.
4. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1971, box 435, Item no. 7927/1956, f. 7.
5. Octavian Nicolae, *op. cit.*, p. 36.
6. Dumitru Nicodim, *Poarta Albă*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2003, p. 43.

comun prin imprimarea pe haine a literelor DP[1]. Cu ocazia Festivalului Mondial al Tineretului din 1953, care a şi grăbit închiderea lucrărilor Canalului, tinerii străini veniţi pe litoralul Mării Negre puteau afla despre coloniile de muncă forţată. Aşadar, acest eveniment a impus şi schimbarea marcajelor de pe hainele de detenţie. Iniţialele DP au dispărut, toţi deţinuţii primind haine cu inscripţia cu DC pe spate. Faptul a stârnit protestul deţinuţilor politici, care nu doreau să fie asimilaţi cu infractorii[2]. Regimul comunist încerca să pozeze într-unul model şi nu îşi permitea scandaluri legate de încălcarea drepturilor omului.

La Poarta Albă, pentru munci administrative erau folosiţi deţinuţii, mulţi dintre ei politici, datorită educaţiei superioare a acestora. Ei ţineau evidenţele, notau realizările producţiei sau făceau alte activităţi de acest gen. Impresia generală pe care memorialistica o lasă este aceea că deţinuţii politici care serveau administraţia erau cei care acceptaseră „micile compromisuri" ale colaborării cu ofiţerul operativ, pentru mai multă hrană sau pentru scutire de la munca istovitoare. Unii dintre ei locuiau în barăci separate, însă erau şi unii care locuiau alături de cei care plecau zi de zi la muncă[3]. Schimburile de replici dure erau inerente, însă practica generală aplicată de deţinuţii politici în închisori era izolarea şi marginalizarea „colaboratorilor".

Administraţia lagărului sublinia în mod constant privilegiul pe care regimul comunist îl acorda unor „bandiţi", acela de a oferi hrană cât unui miner, constând în 6 000 de calorii[4], însă era doar un discurs propagandistic. Mărturiile susţin că hrana acoperea abia o treime din această valoare nutritivă, iar acele 2 000 de calorii proveneau exclusiv din raţia de pâine şi din bucăţica de marmeladă[5]. Grăsimea era inexistentă, carnea, de asemenea. În ciuda minciunilor oficiale, conducerea DGP recunoştea[6] că deţinuţii nu aveau cum să îndeplinească normele doar cu hrana alocată, aşa că au permis primirea de pachete alimentare de maxim 5 kg din partea familiilor şi a câte 600 de ţigări[7], însă numai celor care munceau. Pentru deţinuţii arestaţi de ani de zile, dreptul la cartea poştală şi pachet însemna foarte mult, întrucât îşi puteau informa familiile cu privire la locul în care erau închişi. Şi pentru conducerea penitenciarelor era o afacere profitabilă, pentru că rudele, chiar şi cele mai sărace, se străduiau să trimită pachete, ajutând astfel la construcţia Canalului prin redresarea condiţiei fizice a lucrătorilor.

Pâinea se distribuia dimineaţa pentru întreaga zi, raţia fiind de 750 g în zilele de muncă şi de 350 g în cele de odihnă[8]. La prânz erau două feluri de mâncare[9]: o ciorbă aproape limpede şi un amestec de legume şi zgârciuri, aduse la locul de muncă în ciubere mari de lemn. Dacă vremea era prea rea şi noroiul prea mare, hrana nu se mai transporta, iar deţinuţii răbdau de foame, deşi norma trebuia îndeplinită. Seara, în colonie, deţinuţii primeau, ce mai rămăsese din felul doi de la prânz. Legumele din

1. Dumitru Nicodim, *op. cit.*, p. 43.
2. Ion Cârja, *op. cit.*, p. 198.
3. Octavian Nicolae, *op. cit.*, p. 42.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, f. 58.
5. Ion Cârja, *op. cit.*, p. 212.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, f. 58.
7. Octavian Nicolae, *op. cit.*, p. 39.
8. Ion Cârja, *op. cit.*, p. 212.
9. Dumitru Nicodim, *op. cit.*, p. 55.

care se prepara hrana deţinuţilor erau adesea alterate[1]. Se servea ciorbă de fasole sau mâncare de fasole, circa 10-15 boabe în gamelă, ciorbă de arpacaş, de murături, linte. Foarte apreciat era năutul[2]. Deţinuţii care făceau de serviciu la bucătărie nu se jenau să mănânce legumele crude, fie că era vorba de ceapă sau fasole. Urmările acestui fapt erau durerile cumplite de stomac şi numeroase internări în infirmerie.

După sistarea lucrărilor la Canal, drepturile deţinuţilor au fost mult diminuate. În urma controalelor efectuate de MAI în 1955, s-a constat că la Poarta Albă nu se acorda deţinuţilor dreptul la corespondenţă, vorbitor şi pachet[3]. Singurul drept de care deţinuţii beneficiau în 1958 erau dreptul la plimbare şi cel de a adresa cereri scrise instituţiilor de stat (cel mult trei cereri pe an)[4]. Pentru deţinuţii din coloniile de muncă se considera că dreptul la plimbare era respectat prin prestarea muncii. Cât despre dreptul de a adresa petiţii, curând şi acesta a fost obstrucţionat, pentru că mai mulţi comandanţi se plângeau superiorilor că deţinuţii se folosesc de acest drept pentru a-i denigra sau pentru a descrie „abuzuri inexistente". Ca urmare, conducerea DGPCM a hotărât ca petiţiile să fie supervizate în unităţi, pentru a nu mai permite asemenea manifestări[5].

Asistenţa medicală

La Poarta Albă funcţiona un spital care deservea toate coloniile Canalului, motiv pentru care în colonie exista un mare număr de bolnavi. Medicul coloniei a fost, încă de la început, un deţinut de drept comun, un anume Blazian, student medicinist, condamnat pentru crimă. La spital mai lucrau şi alte cadre medicale, libere sau deţinute. În 1953, Direcţia Generală a Penitenciarelor s-a sesizat asupra numărului mare de morţi de la Poarta Albă (20 de morţi pe zi conform lui Remus Radina)[6] şi a deschis o anchetă. Medicii coloniei au fost interogaţi şi condamnaţi într-un proces în care medicul Blazian a fost martorul acuzării[7].

Aprovizionarea cu medicamente era, ca peste tot, deficitară. Bolnavii erau scutiţi de muncă la propunerea de medicului şi cu aprobarea comandantului, chiar dacă acesta nu avea nici o competenţă medicală. Singurele boli „acceptate" de conducere erau cele care se manifestau prin febră peste 39°C sau fracturile deschise[8].

Carenţele în privinţa igienei au dus inevitabil la apariţia unor boli contagioase. În octombrie 1954 a fost semnalat un caz de febră tifoidă[9], deţinutul fiind izolat şi spitalizat. Însă condiţiile sanitare nu s-au îmbunătăţit nici după acest semnal de alarmă. Baia era la fel de rară, iar consumul de apă nepotabilă agrava situaţia.

În 1955, conducerea DGPCM a stabilit cantitatea de săpun pe care un deţinut o putea primi lunar: 400 g de săpun de rufe, 100 g de sodă de rufe şi 0,020 g de săpun

1. Dumitru Nicolae, *op. cit.*, p. 60.
2. *Ibidem.*
3. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, inv. sub nr. 67, dosar nepaginat.
4. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1957-1962, vol. III, dosar nepaginat.
5. *Ibidem.*
6. Doina Jela, *Lexiconul negru*, *ed. cit.*, p. 45.
7. *Ibidem.*
8. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 257.
9. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 84.

pentru bărbierit[1]. Situaţia era la fel de precară şi în cazul cotelor acordate bucătarilor : 500 g de săpun de rufe şi 500 g de sodă. Multe bucătării nu aveau nici măcar apă curentă, iar vasele erau din alamă necositorită, ceea ce favoriza îmbolnăvirile.

La Poarta Albă, anticamera morţii era celula 33 – carcera. Despre această încăpere, foştii deţinuţi au relatat că „puţini au ieşit de acolo faţă de câţi au intrat"[2]. Deţinuţii erau închişi în carceră pentru orice : legături cu civilii, deţinerea unei bucăţi de ziar sau furtul unui morcov. La carceră deţinutul era pus în lanţuri pe care i le monta un deţinut de drept comun, brăţările fiind de 10 cm fiecare, nenituite, lungimea lanţului măsura un pas, iar de acesta era agăţată o bilă de fier de 10 kg[3]. Hrana la carceră era distribuită din trei în trei zile, iar în celelalte deţinutul primea doar câte o bucăţică de pâine, dimineaţa.

Morţii coloniei erau depuşi în lăzi de lemn, la morga aflată lângă baie, complet goi, cu o etichetă cu numărul legat de degetul mare de la picior. Uneori, în lăzi erau puşi şi câte doi decedaţi, iar la morgă puteau sta şi câte două săptămâni dacă vremea permitea acest lucru[4]. Cei decedaţi erau înmormântaţi noaptea, fără nici un ceremonial, în gropile comune din cimitirul satului Poarta Albă. Unul dintre sergenţii coloniei, Mionici, avea sadismul de a „verifica" personal decesul : înfigând o ţeapă în inima cadavrului, se asigura astfel că nimeni nu i s-a substituit decedatului cu scopul de a evada[5]. Curând, sătenii au început să se plângă de faptul că deţinuţii decedaţi le ocupau terenul, aşa încât conducerea coloniei a hotărât îngroparea decedaţilor la baza taluzului rampei de descărcare a excavaţiilor de pe malul drept al Canalului. Un alt loc unde au fost îngropaţi decedaţii de la Poarta Albă a fost dumbrava de salcâmi din satul omonim[6].

Efectivele coloniei

Poarta Albă încarcera atât deţinuţi politici, cât şi deţinuţi de drept comun. Pentru anii 1949-1950 nu există documente care să prezinte efectivul deţinuţilor în funcţie de infracţiunile la care fuseseră condamnaţi, astfel că în 1949 se preciza că aici erau închişi un număr de 1 409 deţinuţi, iar în 1950 efectivele ajunseseră până la 5 193 de oameni. În septembrie 1950, documentele DGP menţionau că Poarta Albă era supraaglomerată cu 30% faţă de capacitatea sa, propunându-se, pentru descongestionare, înfiinţarea unei noi colonii. Una dintre opţiuni era tabăra de la Kilometrul 31, însă DGP nu putea asigura paza, pentru că perimetrul nu era împrejmuit cu sârmă ghimpată, iar cazarmamentul şi utilităţile lipseau cu desăvârşire[7].

Pentru anii următori documentele MAI prezintă situaţia detaliat[8] :

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, dosar nepaginat.
2. Dumitru Nicodim, *op. cit.*, p. 54.
3. *Ibidem*, p. 55.
4. Medicul coloniei, Blazian, exprima cifrele deceselor în metri cubi (!); astfel, în iarna anului 1953, la morgă se găseau 30 m^3 de morţi (*cf. ibidem*, p. 132).
5. *Ibidem*, p. 59.
6. *Ibidem*, p. 60.
7. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, f. 244.
8. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, ff. 93-97.

Anul	Total deţinuţi	Deţinuţi de drept comun	Deţinuţi politici
1951	5 557	2 408	3 149
1952	8 750	3 029	5 721
1953	5 394	3 730	1 664
1954	4 538	1 870	2 668
1955	6 741	5 374	1 367
1956	5 411	5 407	4
1957	4 637	4 637	-
1958	5 169	5 169	-
1959	5 181	5 174	7
1960	3 994	3 986	8
1961	4 432	4 424	8
1962	4 708	4 704	4

Din 1963 la Poarta Albă nu se mai afla nici un deţinut politic, ci doar 4 704 deţinuţi de drept comun, iar în 1964 documentele vorbesc despre 3 799 deţinuţi de drept comun bărbaţi şi 207 deţinute din aceeaşi categorie. Din aceste date rezultă că închisoarea avea şi secţie pentru femei. Este greu de crezut că cifrele sunt corecte, mai ales în ceea ce îi priveşte pe deţinuţii politici aflaţi în lagăr între anii 1956 şi 1960. Cifrele raportate de conducerea coloniei trebuie să fi fost mult mai mici decât cele reale, scopul fiind de a ascunde adevăratele dimensiuni ale represiunii.

Mărturiile supravieţuitorilor şi lucrările istoricilor contrazic documentele oficiale. Dacă în actele DGP existau 8 750 de deţinuţi în 1952, istoricii au avansat cifra de 12 000 de deţinuţi pentru acelaşi an[1]. Discrepanţele pot fi explicate prin numărul mare de deţinuţi administrativi, ale căror fişe au fost şterse. Şeful serviciului Evidenţă al DGP, colonelul Gheorghe Popescu (Gogu), ordonase distrugerea a peste 17 000 de fişe, după cum reieşea dintr-o anchetă internă realizată în 1968[2].

Munca la Poarta Albă

La Poarta Albă programul zilnic începea la ora 3,30 dimineaţa, la sunetul clopotului. Urmau spălarea, alinierea şi apelul. Această ultimă operaţiune putea fi deosebit de chinuitoare pentru că, uneori, dura şi o oră din cauza minimei educaţii a brigadierului şi a ofiţerului de serviciu. După apel, deţinuţii se încolonau pentru masă: o cafea proastă, o bucată de pâine şi un cubuleţ de marmeladă.

Apoi, deţinuţii plecau la muncă pe şantier. Dacă punctele de lucru erau situate la mare distanţă de colonie, traseul erau străbătut pe jos, fără ca timpul parcurs să fie inclus în ziua de lucru.

Pentru o mai rapidă „reeducare", administraţia lagărului cerea deţinuţilor să cânte până la locul de muncă. Fiecare brigadă avea strofa ei, dorindu-se organizarea unui cor entuziast. Cântecele Canalului erau de fapt lozinci versificate. Dacă drumul

1. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 255.
2. ASRI, fond Documentar, dosar nr. 7778, vol. XXXVI, dosar nepaginat.

parcurs era unul lung, repetarea versurilor devenea obsesivă şi avea efect de spălare a creierului pentru nişte oameni subnutriţi şi epuizaţi.

Cu totul altă soartă aveau versurile poeţilor închişi. Pedeapsa cu carcera era automată pentru recitarea unor „versuri contrarevoluţionare". Poemele lui Andrei Ciurunga, spre exemplu, apar menţionate în multe mărturii ale foştilor deţinuţi ca sprijin al rezistenţei psihice în faţa abrutizării şi umilinţelor: „Nu ne putem odihni,/ pe răni ne culcăm şi pe oase./ Zadarnic cercăm a dormi,/ pe coastele rupte sau scoase/ [...] În spate ne taie un junghi/ nici dracul nu poate să-l scoată,/ cuprinşi în acelaşi triunghi: / cazma, târnăcop şi lopată [...]"[1].

Iniţial, norma zilnică de pământ excavat a fost de 2,1 m^3/persoană, însă „întrecerile socialiste" din perioada ianuarie-martie 1950 au ridicat-o la 3,63 m^3/persoană, conducerea coloniei lăudându-se cu depăşirea normelor cu 72%[2]. La spartul pietrei planul era de 2 265 m^3, însă nu se reuşise decât dislocarea a 1 899 m^3, ceea ce însemna o medie de 0,76 m^3 de persoană în loc de 2 m^3. Norma la această ultimă operaţiune a crescut până la 1,25 m^3, însă cioplitorii erau mai bine hrăniţi, iar conducerea coloniei nu se implica în alcătuirea brigăzilor[3]. Începând cu iarna dintre 1950-1951, munca era asistată şi de o brigadă mecanizată[4].

Normele acestea erau mult prea mari, iar deţinuţii nu reuşeau să le îndeplinească decât foarte rar şi doar când aveau condiţii favorabile. Pentru a ocoli sancţiunile, s-a recurs la o înţelegere între deţinuţi şi normatori. Deţinuţii mutau jaloanele incluzând în munca din ziua respectivă şi lucrările din ziua precedentă, iar normatorii se prefăceau că nu văd[5]. Marea înşelătorie cu depăşiri spectaculoase de plan şi realizarea normelor nu a fost o invenţie a anilor '80, ci o practică statornicită încă de la executarea lucrărilor Canalului.

Conform documentelor oficiale ale DGP, la începutul lui ianuarie 1950 munca se făcea cu 790 de deţinuţi, iar în martie munceau deja 1 713 de oameni din colonie. La munca de excavaţii de la km 37-38, repartizată Porţii Albe, lucrau 3 500 de oameni în martie 1950, iar la km 31, 500 de oameni. Efectivele fuseseră stabilite pe teren de colonelul Posteucă, directorul Canalului, în acord cu DGP[6].

Pentru formalizarea legăturii dintre Direcţia Generală a Canalului şi DGP a fost înfiinţată Întreprinderea „Munca Exterioară", care dădea rapoarte bilunare despre munca prestată de deţinuţi. Conform acestor documente, în iunie 1950 şantierele pe care munceau deţinuţii coloniei Poarta Albă erau: Şantierul 4 km 31, Şantierul 5 km 35, Şantier 7 excavaţii, Şantierul tranşee de probă Galeş, Şantier 5 excavaţii, Şantierele 6, 7, 8, 9, 10 Descărcări de pământ din vagoane, Şoseaua Nazarcea-Ovidiu, Şantierul 9 Auto. Pe aceste şantiere se lucra la excavat şi cărat pământul, încărcat-descărcat vagoane (norma era de 7 m^3/deţinut/zi), transportul auto al pământului excavat, construcţia de căi ferate, întreţinerea şi modificarea acestora, construirea de barăci şi

1. Andrei Ciurunga, „Poemele cumplitului Canal (1950-1964). Literatura de după sârma ghimpată", în *Memoria*, nr. 17, 1999.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 220.
3. Octavian Nicolae, *op. cit.*, p. 50.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*.

clădiri, construirea şoselei Nazarcea-Ovidiu. Alţi deţinuţi erau implicaţi în lucrări de construcţie, lucrări CFR sau prestau lucrări nenormate, în regie, pentru Direcţia Generală a Canalului (spre exemplu, construcţia locuinţelor funcţionarilor, întreţinerea spaţiilor verzi)[1]. De asemenea, la Poarta Albă mai funcţionau, din 15 octombrie 1950, o şcoală de alfabetizare şi un atelier de croitorie pentru echipamente[2].

În iunie 1950, pe şantierele de la Poarta Albă munceau 3 505 de deţinuţi, iar în luna noiembrie a aceluiaşi an, 5 076[3].

Poarta Albă după închiderea Canalului

Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 2404 din 17 iulie 1953 decidea închiderea lucrărilor şi a şantierelor Canalului. Cu toate acestea, colonia Poarta Albă a continuat să funcţioneze şi după această dată ca loc de detenţie, sub titulatura de „formaţiune". Datorită închiderii lucrărilor Canalului, era necesară găsirea unor noi locuri de muncă pentru deţinuţii închişi. De aceea, Poarta Albă şi-a schimbat profilul, axându-se pe muncile agricole. În mai 1955, Poarta Albă executa, prin intermediul deţinuţilor, lucrări pentru beneficiari cum ar fi Centrul Mecanic Ovidiu şi GAS Poarta Albă[4].

În august 1955, formaţiunea 0893 Poarta Albă a preluat trei fabrici de cărămidă din regiunea Constanţa, cerând în dotare două camioane de patru tone[5]. Tot în 1955, pe 11 iulie, au fost deschise două noi secţii care aparţineau unităţii : secţia Poarta Albă şi secţia Medgidia. Aceste două subunităţi nu aveau drept de sigiliu, iar munca de secretariat urma să fie îndeplinită de unitatea principală. Ordinul era semnat de şeful DGP, Ilie Bădica.

În 1961, deţinuţii de la Poarta Albă munceau în două fabrici de ţiglă şi cărămidă şi trei secţii GAS[6]. Acestea din urmă se aflau la mare distanţă de sediul unităţii, motiv pentru care se pierdea mult timp cu transportul, iar sarcinile trupei de pază creşteau şi ele.

Oficial, munca prestată de deţinuţi în diversele unităţi ale MAI era plătită. În realitate însă, sumele erau derizorii. Decretul nr. 318 din 1958 stabilea plata pentru deţinuţii politici. Acestora li se cuvenea un procent de 3% sau 5% din produsul muncii lor. Dacă deţinutul era condamnat la mai mult de cinci ani, primea 3%[7]. Sumele erau plătite la eliberare şi trebuiau folosite pentru drumul de întoarcere acasă şi pentru „întreţinerea personală până la angajare". În fapt, un eufemism, pentru că suma era atât de mică, încât abia ajungea pentru un bilet de tren şi câteva alimente, chiar şi pentru deţinuţii care munciseră ani de zile. Un alt abuz al Direcţiei Generale a Penitenciarelor se referă la ignorarea prevederilor Decretului nr. 720 din 1956 care privea eliberarea înainte de termen a deţinuţilor care munciseră. Conducerea Direcţiei hotăra în 1961 ca decretul să nu fie aplicat şi deţinuţilor politici[8].

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 229.
2. *Ibidem*, f. 271.
3. *Ibidem*, ff. 222, 274.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr.1/1955, vol. IV, dosar nepaginat.
5. *Ibidem*.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1957, vol. II, dosar nepaginat.
7. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1961, dosar nepaginat.
8. *Ibidem*.

Eliberările din colonie

Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 337 din 11 martie 1954 dispunea desfiinţarea coloniilor de muncă, iar prin Ordinul din 14 aprilie 1954 toate formaţiunile din subordinea Direcţiei Generale a Lagărelor şi Coloniilor de Muncă urmau să elibereze deţinuţii politici ale căror pedepse expiraseră, „indiferent de categoria politică, fără nici o altă formalitate"[1]. Excepţie se pare că făcuse Poarta Albă, care avea 12 astfel de deţinuţi pe care nu îi eliberase, pentru că „Securitatea Constanţa refuza să îi ia în evidenţă", iar lipsa unui ordin precis de eliberare determinase conducerea să nu aplice dispoziţia din aprilie.

Aceste ordine de eliberări[2] au contribuit la o anumită stare de spirit în rândul deţinuţilor. Consecinţa acestor tensiuni a fost atenţia exagerată acordată aniversării zilei de 23 august 1954. A fost dat un consemn general, cadrele au fost obligate să nu părăsească unităţile, paza a fost întărită, deţinuţii recalcitranţi izolaţi, corespondenţa şi vorbitorul au fost suspendate[3]. De asemenea, percheziţiile s-au înmulţit. Cu ocazia unei percheziţii, la poarta formaţiunii 0893 s-a găsit un exemplar al ziarului *Scânteia* şi un fragment de tipăritură cu Decretul nr. 4 din 1954, cel care prevedea eliberarea deţinuţilor politici[4]. Pentru posesia unor asemenea articole, deţinuţii erau pedepsiţi cu carceră; fiind găsite pe jos, cadrele nu au putut pune în aplicare corecţia. Tot pentru o mai bună supraveghere a unităţii, Poarta Albă solicita cel puţin 250 de becuri măcar pentru perioada consemnului[5]. După încheierea perioadei critice, Poarta Albă raporta problemele pe care le întâmpinase[6].

Cadrele întregului sistem penitenciar românesc au fost recrutate în mod special dintre persoanele fără educaţie şi cu înclinaţii spre violenţă. Dosarele abundă în abuzuri ale acestora, nu doar asupra deţinuţilor, ci şi asupra civililor. În august 1954, alţi doi sergenţi-majori de la Poarta Albă au consumat alcool, apoi au bătut un copil din satul Poarta Albă, dar şi un militar care lucra în construcţii. Pedepsele celor doi s-au rezumat la trei, respectiv 10 zile de arest la unitate[7].

Noi deţinuţi la Poarta Albă

Conform documentelor din 1954, Poarta Albă avea un efectiv de 799 de deţinuţi[8], majoritatea inapţi de muncă, din care 510 erau de drept comun, 85 politici, 204 foşti internaţi; dintre aceştia, 136 erau la dispoziţia Securităţii[9]. Această ultimă cifră se

---

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 118/1950-1954, dosar nepaginat.
2. Pe 1 ianuarie 1954, în penitenciare se găseau 45 212 deţinuţi, iar la 1 decembrie în acelaşi an, doar 28 458. Aşadar, în decurs de un an avuseseră loc eliberări masive (*cf.* AANP, fond Secretariat, dosar FN/1962, f. 5).
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 3/1954, dosar nepaginat.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*.
6. Sergentul-major Ilie Constanda nu se prezentase la unitate, fiind declarat dezertor, însă pe 28 august revenise singur la locul de muncă. În urma controlului medical, s-a descoperit că acesta suferea de nevroză (*ibidem*).
7. *Ibidem*.
8. Aceste cifre contrazic documentul din 1967, registrul pentru istoricul penitenciarelor. În acel act se preciza că, în 1954, Poarta Albă avea un număr de 4 538 de deţinuţi, din care 2 668 politici.
9. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, vol. IV, dosar nepaginat.

referă la arestaţii a căror anchetă nu fusese încheiată şi care nu fuseseră condamnaţi la vreo pedeapsă. Depunerea lor la Poarta Albă însemna că Securitatea dispunea de puncte de anchetă chiar şi în anumite colonii de muncă, acolo unde existau spaţii propice (camere izolate).

Un raport din 2 iunie 1955 al DGPLCM menţiona transferul la Poarta Albă al deţinuţilor de drept comun cu pedepse mai mari de 10 ani care fuseseră reţinuţi la Suceava şi Galaţi. Se propunea, de asemenea, ca de la Poarta Albă să fie transferaţi deţinuţii politici condamnaţi pentru crime de război care ajunseseră aici de la Craiova, cât şi alţi deţinuţi politici sănătoşi. În final, se propunea ca la Poarta Albă să nu rămână decât deţinuţii politici inapţi de muncă şi bolnavii din spital. Astfel, 841 de deţinuţi politici au părăsit unitatea. În urma acestor transferuri, la Poarta Albă au survenit şi modificări administrative: colonia a fost împărţită în două secţii, una destinată celor inapţi de muncă, în care deţinuţii politici erau separaţi de cei de drept comun, iar a doua, condamnaţilor de drept comun cu pedepse de până la 10 ani, din care urmau să se facă trieri pentru a fi trimişi la muncă[1]. Astfel, în 1954 la Poarta Albă au ajuns deţinuţi politici condamnaţi la diverse infracţiuni, excepţie făcând doar foştii poliţişti, SSI-ştii, jandarmii, legionarii cu pedepse mari şi cei condamnaţi pentru trădare şi spionaj[2]. În 1955, conducerea formaţiunii se plângea conducerii DGPCM că unitatea era supraaglomerată din cauza transferurilor masive din anul precedent, nemaiputând să fie separaţi corespunzător deţinuţii politici de cei de drept comun[3].

În 1958, Poarta Albă era vizată pentru transferul unor efective de 1 000 de deţinuţi din întreaga ţară. Atuurile formaţiunii constau în capacitatea mare de cazare (5 000 de locuri), existenţa unei căi ferate limitrofe, condiţii de transport auto foarte bune. De asemenea, formaţiunea avea instalaţii şi dependinţe fiabile, clădiri pentru cazarea trupei de pază şi pentru cadrele reangajate, necesare unui mare număr de deţinuţi[4]. Un alt argument pentru transferul la Poarta Albă era vecinătatea cu formaţiunea Culme, unde erau încarceraţi în jur de 4 000 de deţinuţi „foarte periculoşi". Concentrarea unui mare număr de deţinuţi într-un spaţiu restrâns reducea considerabil cheltuielile de pază.

Concluziile conducerii DGPCM ignorau raportul al unei comisii de control care semnalase, în acelaşi an (1958), starea jalnică a barăcilor de la Poarta Albă. Acestea erau în majoritatea lor deteriorate, ploua în interior, pereţii erau gata să se prăbuşească, raportul încheindu-se profetic cu „nu sunt excluse surprize"[5]. În ciuda acestor avertismente, transferul deţinuţilor de la Poarta Albă nu s-a realizat, aceştia fiind cazaţi în cele mai improprii condiţii.

Din cauza condiţiilor dure de detenţie şi muncă, tentativele de evadare erau numeroase. Documentele interne ale coloniei păstrează informaţii despre 37 de evadări, unele dintre ele reuşite, altele soldate cu împuşcarea deţinuţilor. De asemenea, s-au păstrat informaţii despre opt sinucideri şi 105 accidente grave de muncă[6].

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 118/1950-1954, dosar nepaginat.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, vol. IV, dosar nepaginat.
3. *Ibidem*.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1960, dosar nepaginat.
5. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, inv. sub nr. 67, dosar nepaginat.
6. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, ff. 99-109.

Numărul mare al deţinuţilor accidentaţi la locurile de muncă sugerează riscurile la care erau supuşi constructorii Canalului. Pe 15 mai 1951, 22 de deţinuţi au fost accidentaţi grav, iar unul mortal. În luna octombrie 1952, 34 deţinuţi au suferit în urma accidentelor de muncă, pentru ca în noiembrie alţi 24 să aibă aceeaşi soartă[1].

În noaptea de 14 spre 15 decembrie 1951, trei deţinuţi au decedat pe calea ferată pe care încercau să o cureţe de zăpadă, fiind izbiţi în plin de o garnitură de tren[2]. Din mărturia unui supravieţuitor, fost deţinut la Poarta Albă, reiese că în acea noapte ar fi murit nu trei, ci 86 de deţinuţi şi doi soldaţi din trupa de pază. Acesta relatează că, dimineaţa, în colonie revenea „o coloană împestriţată cu cadavre întregi sau bucăţi. [...] Morţii erau ţepeni şi goi, deci incidentul avusese loc cu câteva ore bune înainte şi nu a venit brigada în colonie înainte de terminarea schimbului..."[3]. Acest accident demonstrează că administraţia lagărului nu ţinea cont de condiţiile climatice sau de pericolele desfăşurării activităţii pe timp de noapte. Alţi deţinuţi au fost zdrobiţi de buldozerele Canalului sau prinşi sub malurile surpate[4].

Abuzurile de la Poarta Albă

La capitolul abuzuri ale conducerii coloniei poate fi trecut şi uzul de armă. Astfel, în 1951 au fost împuşcaţi mortal patru deţinuţi, iar în 1955 registrul biroului sanitar consemna mai mulţi deţinuţi decedaţi prin împuşcare[5], fără însă a se preciza contextul.

Sinuciderile de la Poarta Albă aveau loc, în cele mai multe situaţii, prin spânzurare, dar au fost şi cazuri în care deţinuţii au căutat în mod voit să fie ucişi pentru a scăpa din chinurile lagărului. Există mărturii despre un elev de 17 ani, Gheorghe Drăgoi, care a preferat să se sinucidă decât să mai îndure munca forţată. „Fire plăpândă şi sensibilă", acesta a urcat pe sârma ghimpată care înconjura lagărul, ştiind că soldatul avea ordin să tragă în oricine se apropia gard. Martorii au povestit că soldatul, un copil şi el, plângea şi îl ruga să se îndepărteze[6]. Însă când deţinutul a început să se caţere pe al doilea rând de sârmă ghimpată, soldatul a tras, ucigându-l pe loc. Această metodă era frecvent folosită de sinucigaşi, expresia încetăţenită fiind „s-a aruncat în sârme".

Conducerea coloniei consemna riguros descoperirea tentativelor de evadare. În 1951, la Poarta Albă au fost descoperite două tunele săpate de deţinuţi care intenţionu să evadeze, iar pe 10 iulie 1954 locotenentul Fecior, comandantul coloniei, a descoperit şapte deţinuţi care săpau un tunel pe sub gardul de sârmă ghimpată, cu acelaşi scop[7]. Documentele nu precizează însă pedepsele la care au fost supuşi deţinuţii prinşi în flagrant.

Referitor la starea de spirit a deţinuţilor, un raport[8] notează faptul că, în decembrie 1950, aceştia erau nemulţumiţi de starea proastă a hranei, de faptul că nu sunt plătiţi pentru munca prestată sau pentru că nu li se reduce din pedeapsă aşa cum li se

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, ff. 99-109.
2. *Ibidem*.
3. Dumitru Nicodim, *op. cit.*, p. 56.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, ff. 99-109.
5. *Ibidem*.
6. Octavian Nicolae, *op. cit.*, p. 41.
7. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, ff. 99-109
8. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 100.

promisese. În mai 1951, era menţionată o altă acţiune a deţinuţilor politici prin care cei de drept comun erau îndemnaţi să nu se supună normelor şi să „saboteze producţia"[1].

Protestele deţinuţilor s-au repetat de-a lungul timpului, în ciuda ameninţărilor conducerii. În ianuarie 1953, un grup de 21 de deţinuţi administrativi au refuzat să iasă la muncă, să se supună ordinelor, încercând o evadare în masă. Conducerea coloniei a dispus deferirea lor justiţiei, cinci dintre ei fiind condamnaţi la moarte, iar ceilalţi primind pedepse între 10 ani şi muncă silnică pe viaţă[2]. În martie 1954, 11 deţinuţi politici au refuzat hrana, iar în următoarele patru zile, la greva foamei au aderat 48 de deţinuţi[3]. Motivul declanşării grevei era faptul că nu primeau pachete cu alimente şi medicamente, că nu erau eliberaţi la expirarea pedepsei, iar unii dintre deţinuţi nu ştiau nici măcar de ce fuseseră arestaţi. Un buletin informativ al coloniei Poarta Albă din perioada 22-29 august 1954 îl menţiona pe deţinutul Israel Zillberman care făcuse greva foamei între 16 iulie şi 4 august, iar între 4 şi 28 august, deşi acesta continua greva foamei, conducerea unităţii a dispus hrănirea sa forţată[4]. Abuzuri ca acesta erau frecvente în închisorile comuniste, mulţi supravieţuitori consemnând asemenea măsuri. Medicul sau oficiantul sanitar folosea un furtun pe care era introdusă mâncarea mărunţită direct în stomac[5]. Procedura demonstrează, dacă mai era nevoie, până unde era dispus să meargă regimul în dorinţa lui de a anihila opoziţia de orice fel.

Protestele deţinuţilor politici par să fi fost contagioase în 1954 : un număr de 128 de deţinuţi de drept comun au refuzat să iasă la muncă[6]. Documentul însă nu precizează motivele pentru care s-a recurs la această măsură. Probabil nemulţumirile deţinuţilor priveau refuzul coloniei de a le acorda „condiţionalul" : pentru o zi de muncă trebuia să li se scadă două sau trei zile din pedeapsă şi astfel să fie eliberaţi mai repede. Nu trebuie uitat că, deşi munceau în condiţii la fel de grele ca şi deţinuţii politici şi cu aceleaşi unelte rudimentare, ei aveau o hrană mai bogată, mai variată şi chiar îşi puteau vedea familiile.

Conducerea coloniei

Între iulie 1949, data înfiinţării coloniei, şi iulie 1951, conducerea a fost asigurată de directori, după cum urmează : Ştefan Duma (iulie-septembrie 1949), Anton David (septembrie-2 decembrie 1949), Gheorghe Timofte (2 decembrie 1949-18 februarie 1950, 3 mai 1950-23 mai 1951), Gheorghe Lupu (18 februarie 1950-3 mai 1950) şi Ion Peicu (23 mai-11 iulie 1951).

După iulie 1951, conducerea a fost încredinţată unui ofiţer care avea funcţia de comandant.

Comandanţii coloniei Poarta Albă au fost : locotenent-major Ilie Sandu (11 iulie-1 noiembrie 1951), căpitan Ştefan Georgescu (1 noiembrie 1951-15 februarie 1952),

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 102.
2. *Ibidem*, f. 103.
3. Printre iniţiatori erau enumeraţi Octavian Rădulescu, Cicerone Ioniţoiu şi Remus Radina. Pe 4 martie 1955, un document al DGP menţionează că 520 de deţinuţi politici au refuzat hrana, fără a fi precizată nici cauza grevei, nici urmările ei (AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 104).
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 3/1954, dosar nepaginat.
5. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 104.
6. *Ibidem*, f. 88.

locotenent Gheorghe Cojanu (15 februarie 1952-27 iunie 1953), locotenent Ioan Ficior (27 iunie 1953-3 ianuarie 1955), căpitan Eugen Cornăţeanu (3 ianuarie 1955-1 iulie 1956), căpitan Anton Gheorghiu (1 iulie 1956-14 august 1957) şi locotenent-colonel Gheorghe Olteanu (14 august 1957-1 ianuarie 1967).

Cel mai brutal dintre comandanţii coloniei a fost, după mărturiile supravieţuitorilor, locotenentul Ioan Ficior. Născut în 1928 la Cucerdea, lângă Târnăveni, acesta făcuse parte din personalul coloniei Capul Midia, iar din 1958 a fost comandantul coloniei Periprava. El considera că deţinuţii nu au „dreptul decât la soare şi aer". Conform unor surse, avea obiceiul să treacă cu calul peste trupurile deţinuţilor[1]. În 1977, Ficior era deja locotenent-colonel şi a figurat o perioadă şi în conducerea închisorii Jilava.

Un alt comandant reţinut de memoria deţinuţilor pentru brutalitatea sa era căpitanul Eugen Cornăţeanu. Născut la Brezoi, judeţul Vâlcea, în 1905, vorbea foarte greoi româneşte, spre amuzamentul deţinuţilor. Anterior fusese comandantul unui alt lagăr de muncă forţată, Peninsula, în 1953. Era deosebit de crud şi brutal cu deţinuţii, însă arăta înţelegere faţă de subordonaţi[2]. După moartea lui Stalin şi după ordinul ministrului Pavel Ştefan care interzicea bătaia ca formă de pedeapsă a deţinuţilor[3], a încetat să o mai aplice, limitându-se la violenţa verbală.

Una dintre cele mai sinistre figuri ale coloniei Poarta Albă era primul brigadier Marin Stănciugel, supranumit „Hercules", deţinut de drept comun. În calitatea pe care o avea, obişnuia să şantajeze deţinuţii care primeau bani sau haine. Singurul limbaj pe care îl cunoştea şi îl aplica era cel al violenţei.

Lui Stănciugel i se atribuie o crimă teribilă. Înfruntat de un deţinut pentru favoritisme la împărţirea hranei, brigadierul a dispus pedepsirea acestuia cu carcera. Ajutat de un alt brigadier, l-a omorât în bătaie pe deţinutul recalcitrant şi l-a aruncat în groapa cu var nestins a coloniei. Absenţa deţinutului a ieşit la iveală la primul apel. Deţinuţii au aflat ce s-a petrecut şi cine era autorul. Brigadierul a fost arestat, dar se pare că nu au fost luate măsuri penale împotriva lui. Stănciugel era persoana care era la curent cu cele mai multe dintre abuzurile săvârşite în colonie. La bursa de zvonuri a deţinuţilor politici ajunsese informaţia că Stănciugel fusese asasinat de alţi deţinuţi de drept comun. După alte surse, acesta a fost fierar la Şumandra, lângă Craiova, şi chiar se lăuda cu isprăvile lui din închisoare. Se pare că ar fi murit în 1999[4].

Condiţiile de viaţă, lipsa hranei, a căldurii, a medicamentelor, cât şi munca la care au fost supuşi deţinuţii au avut ca deznodământ moartea multora dintre ei. Dacă prin cine ştie ce minune deţinutul supravieţuia, amintirea umilinţelor, a mizeriilor îndurate îl schimba în mod iremediabil, anihilându-i orice potenţial ostil.

Poarta Albă a rămas în amintirea supravieţuitorilor drept unul dintre numeroasele locuri pe care regimul comunist le înfiinţase împotriva propriilor cetăţeni, în scopul exterminării oricărei rezistenţe.

1. Doina Jela, *Lexiconul negru*, *ed. cit.*, p. 116.
2. *Ibidem*, p. 83.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 4/1953, f. 83.
4. Doina Jela, *Lexiconul negru*, *ed. cit.*, p. 261.

Saligny

Situată în vecinătatea lagărului de la Cernavodă şi la câţiva kilometri de Dunăre, colonia de muncă de la Saligny a fost unul dintre lagărele de muncă forţată de la Canalul Dunăre-Marea Neagră. Efectivele coloniei au variat între 2 000 şi 8 000 de deţinuţi, majoritatea femei[1]. Deţinuţii coloniei au fost atât de drept comun, cât şi politici, cele două categorii nefiind separate.

La Saligny se excava pământul care apoi era cărat cu roaba, se descărcau şi se încărcau vagoane, dar s-a lucrat şi la mutarea liniei ferate Cernavodă-Saligny de pe amplasamentul Canalului[2].

Văzute prin ochii deţinutelor, condiţiile de la Canal erau infernale. Multe dintre ele îşi amintesc ce au simţit în timpul perioadei de sclavie într-un lagăr de muncă forţată[3]. Pe şantier, deţinutele cărau piatră pentru construirea unor diguri. Printre deţinutele obligate să muncească s-au numărat Nicolette Valéry-Grossu, nepoata lui Iuliu Maniu, şi Sabina Wurmbrand, soţia pastorului Richard Wurmbrand.

Alături de colonia de muncă Saligny, mai exista şi o întreprindere auxiliară cu acelaşi nume, care trebuia să producă bunuri de consum pentru lucrătorii Canalului. Munca prestată la această întreprindere era în special agricolă, fiind executată mai ales de femei deţinute. Alte întreprinderi auxiliare se mai găseau la Seimeni, Medgidia, Basarabi, Năvodari şi Castelu. Acestea se numeau, în limbajul Direcţiei Generale a Penitenciarelor, „lagăre auxiliare"[4]. Deţinutele care munceau la întreprinderea auxiliară Saligny se îngrijeau de culturile agricole, dar săpau şi gropi pentru plantarea pomilor. Gropile erau de un metru cub, iar norma se ridica la opt gropi pe zi[5]. Nici o muncă nu era considerată prea grea pentru o deţinută.

Paza coloniei era asigurată de militari în termen, înarmaţi cu puşti-mitraliere, care stăteau în miradoare, având ordin să tragă după trei somaţii rapide. Colonia era înconjurată de garduri duble de sârmă ghimpată, înalte de trei, patru metri. Era strict interzis să te apropii la mai puţin de trei, patru paşi de această reţea, sub ameninţarea focului[6].

Trezirea se dădea la ora 4[7], fiind urmată de micul dejun şi încolonarea pentru muncă. Pauza de masă de la prânz era de o jumătate de oră, iar programul zilnic se încheia adesea după ora 20. Reveniţi în unitate, deţinuţii erau adesea repartizaţi la munci administrative, corvezi după cum le numeau ei.

Faptul că erau femei nu le-a adus deţinutelor de la Saligny nici o uşurare a condiţiilor de muncă. Asemenea bărbaţilor, ele erau supuse aceloraşi munci istovitoare, fără perioade de odihnă. Hrana era la fel de precară şi lipsită de calorii ca peste tot în lagărele Canalului. Îngrijirea medicală nu putea acoperi necesităţile, prescripţiile

1. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 255.
2. *Ibidem*, pp. 93, 97.
3. Lucia Hossu-Longin, *Memorialul durerii*, *ed. cit.*, p. 293.
4. Marian Cojoc, *op. cit.*, p. 20.
5. Lucia Hossu-Longin, *Memorialul durerii. O istorie care nu se învaţă la şcoală*, reportaj TV, transcriere IICCR, episodul 19.
6. Constantin Cesianu, *op. cit.*, pp. 200-201.
7. Ion Cârja, *op. cit.*, p. 210.

medicilor, mulţi dintre ei deţinuţi, erau ignorate de comandantul unităţii, care nu accepta scutirea de la muncă decât a celor grav bolnavi.

Lucrările Canalului au fost demarate cu ajutorul deţinuţilor transferaţi din penitenciare, aceştia având deja o „condiţie fizică debilă"[1], după cum nota însuşi şeful unităţilor de pază de la Canal, Augustin Albon, într-un raport din iulie 1950. Condiţiile grele de muncă şi alimentaţia deficitară au accentuat această slăbiciune. Drept urmare, distrofia şi caşexia erau boli foarte răspândite printre coloniştii de la Saligny, iar consecinţa directă a fost, de multe ori, decesul celor închişi.

Colonia de muncă de la Saligny a fost desfiinţată în urma Hotărârii de Guvern nr. 2404, din 17 iulie 1953.

Capul Midia (vezi **Canalul Dunăre-Marea Neagră**, p. 211)

Caracal

Penitenciarul Caracal era situat în oraşul omonim din Oltenia, în spatele Tribunalului din oraş, şi a fost înfiinţat în anul 1913[2]. Din păcate, despre această unitate a sistemului concentraţionar există astăzi foarte puţine informaţii.

Dintre lagărele de internare care au existat după 1945, unul dintre cele mai cunoscute este lagărul de la Caracal, judeţul Olt.

Lagărul de la Cracal fost înfiinţat în timpul celui de-al doilea război mondial pentru internarea prizonierilor ruşi şi a unor membri ai Partidului Comunist sau a celor suspectaţi de activitate comunistă şi era aşezat în comuna Romula din judeţul Romanaţi, astăzi judeţul Olt, în apropierea oraşului Caracal. În toamna anului 1940, aici a fost internat şi viitorul rabin-şef Moses Rosen[3], acuzat de activitate comunistă. Printre internaţii din timpul guvernării Antonescu s-au aflat şi Tudor Bugnariu, ginerele lui Lucian Blaga, Alexandru Iliescu[4], tatăl viitorului activist al PCR şi preşedinte al României după decembrie 1989[5]. După 23 august 1944, în acest lagăr au fost internaţi prizonieri germani şi maghiari[6]. Din martie, aprilie 1945[7], la Caracal[8] au

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, f. 226.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, f. 112.
3. „Moses Rosen", accesibil online la adresa http : //ro.wikipedia.org/wiki/Moses_Rosen (30.9.2007).
4. Mirela Corlăţan, „Interviu cu Ion Iliescu", accesibil online la adresa http : //www.cotidianul.ro/index.php?id=12618&art=32892&cHash=9b40f3d7ce (28.08.2007).
5. *Ibidem*.
6. Onisifor Ghibu, *op. cit.*, p. 7.
7. ANIC, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei - Central, dosar nr. 87/1947, f. 125.
8. Conform art. 10 din Decretul-Lege privind purificarea administraţiei publice, din 29 martie 1945, „funcţionarii şi salariaţii îndepărtaţi din serviciu, pentru acţiunile sau faptele prevăzute la art. 2 şi 3, vor fi întrebuinţaţi la muncă obligatorie în folosul statului, în lagăre speciale, iar acei care se vor dovedi culpabili de schingiuiri, maltratări, arestări ilegale sau alte fapte penale vor fi deferiţi instanţelor de judecată competente" (*Buletinul Oficial*, nr. 74, din 31 martie 1945, *apud* Ioan Scurtu, coord., *România. Viaţa politică în documente. 1945*, Arhivele Statului ale României, Bucureşti, 1994, p. 231).

fost aduşi o parte dintre funcţionarii epuraţi din administraţie[1], legionari, precum şi unii dintre cei consideraţi vinovaţi de participarea la războiul împotriva Uniunii Sovietice[2]. În noiembrie 1944, lagărul de prizonieri nr. 4 Romula era format din 34 de bordeie şi avea o capacitate de 2 000 de locuri. Bordeiele nu aveau geamuri şi nici al doilea rând de paturi, iar cele mai multe dintre ele se aflau într-o stare avansată de degradare din cauza ploilor[3].

Conform profesorului Onisifor Ghibu, internat la Caracal între aprilie şi septembrie 1945, imaginea lagărului era dezgustătoare: cabanele erau dărăpănate, murdare şi pline de ploşniţe. În această perioadă, la Caracal au fost internaţi între 1 000[4] şi 1 850[5] de persoane, „de toate categoriile: români, unguri, saşi, polonezi, turci, evrei şi ţigani, ortodocşi, uniţi, catolici, evanghelici, reformaţi, mozaici, mahomedani, muncitori, ţărani, industriaşi, comercianţi, ingineri, avocaţi, medici, magistraţi, învăţători, profesori, preoţi, bărbaţi şi femei"[6]. Ca orientare politică, cei internaţi erau legionari, cuzişti, membri ai partidelor istorice (PNL şi PNŢ). De asemenea, în acest lagăr au fost internate şi soţiile lui Corneliu Codreanu şi Ion Moţa. Cabanele în care au fost cazaţi bărbaţii erau despărţite de cele ale femeilor printr-un grad de sârmă[7]. În lagărul de la Caracal au fost internaţi foşti poliţişti epuraţi, dintre care amintim pe Constantin Antoneanu, Vasile Aposteanu, Eugen Bârzescu, Oprea Bocioagă, Cornel Brădeanu, Cristache Chelbaşu, Dumitru Cudla, Ion Munteanu, Alfred Paximade, Manole Pătraşcu, Ion Sciglie, Marin Sgorcea, Emil Stanciu, Alexandru Popovici, Nicolae Varabiev, Mihail Vasilache, Dumitru Vrânceanu[8].

O dată pe lună, internaţii aveau dreptul de a fi vizitaţi de rudele apropiate, în prezenţa comandantului de lagăr sau a personalului fixat de acesta, şi de a primi un colet cu alimente, lenjerie şi îmbrăcăminte. Expedierea şi primirea scrisorilor era permisă o dată pe săptămână[9]. De două ori pe zi, internaţii primeau o ciorbă de fasole şi una de cartofi, de cele mai multe ori fără legumele din „meniu". În unele zile s-a servit ciorbă, sarmale şi cremă de zahăr ars. Raţia de pâine era de 300 g, dar, contra cost, mai putea fi cumpărat un supliment de pâine de 300 g. În anumite perioade s-a servit

1. Conform art. 2 al Legii nr. 594, care modifica Legea cu nr. 486 din 1944 privitoare la purificarea administraţiilor publice, erau „licenţiaţi din serviciu fără nici o indemnizaţie, indiferent de data la care au fost numiţi, angajaţi sau încadraţi, funcţionarii care: 1) s-au pus prin acţiunii proprii, sub orice formă, în slujba hitlersimului şi a fascismului, slujind astfel interese străine de acelea ale naţiunii române; 2) au militat, sub orice formă, în vreo organizaţie politică sau paramilitară, legionară, fascistă sau hitleristă, sau au pregătit calea instaurării dictaturilor de tip fascist în România; 3) au militat propagând idei contra principiilor democraţiei ori, influenţaţi de asemenea concepţii, în exerciţiul funcţiunii lor, au săvârşit presiuni, acte de teroare, schingiuri şi omoruri" (*Buletinul Oficial* din 24 noiembrie 1944).
2. Ion Bălan, *op. cit.*, p. 54.
3. *Ibidem*.
4. Onisifor Ghibu, *op. cit.*, p. 8.
5. *Ibidem*, p. 237.
6. *Ibidem*, p. 125.
7. *Ibidem*, p. 36.
8. Informaţii preluate din cotidianul *România Liberă*, nr. 209, 4 aprilie 1945, şi nr. 212, 7 aprilie 1945.
9. Ion Bălan, *op. cit.*, pp. 53, 144.

şi ciorbă din carne de cal. Pe lângă hrana primită de la administraţia lagărului, deţinuţii mai primeau de acasă pâine, cozonac, brânză, slănină, conserve şi ceapă[1].

Pe 30 septembrie 1945, Ministerul de Interne a hotărât eliberarea persoanelor care se dovediseră a fi nevinovate şi trimiterea în justiţie a internaţilor cu vinovăţii grave, precum şi desfiinţarea lagărelor de la Caracal şi Slobozia[2].

CARANSEBEŞ

Penitenciarul a rămas în memoria închisorilor din România ca principal centru de detenţie pentru comunişti, după prăbuşirea Doftanei în noiembrie 1940.

Aşezare geografică

Municipiul Caransebeş este considerat a doua localitate ca mărime a actualului judeţ Caraş-Severin, situat în partea de sud-vest a ţării, fiind aşezat în zona de contact dintre munte, deal şi câmpie[3]. Penitenciarul era situat în zona centrală a oraşului omonim, în apropierea parcului central şi a Primăriei. În acelaşi perimetru se mai găseau Procuratura şi Tribunalul raional, dar şi căminul şcolii profesionale forestiere[4].

Penitenciarul de la înființare până în 1945

În anii 1808-1812, la Caransebeş, aflat sub administraţia militară a Curţii de la Viena, a funcţionat primul loc de detenţie din localitate[5]. Unitatea aparţinea comandamentului regimentului care, începând din 1808 „a trecut la exercitarea atribuţiunilor sale, la administrarea Confiniului militar, la exercitarea funcţiei sale politice şi judecătoreşti"[6]. Infracţiunile din zonă erau judecate de consiliul de judecată al comandamentului şi al companiilor, majoritatea delictelor fiind sancţionate cu plata unor despăgubiri, muncă în folosul public şi pedepse corporale. În schimb, infracţiunile considerate ca având o gravitate sporită, de drept comun şi politice, erau judecate de Tribunalul Militar. Unitatea de detenţie fondată la începutul secolului al XIX-lea a avut iniţial patru celule chiar în subsolul Tribunalului din Caransebeş[7]. La începutul secolului următor, administraţia locală avansa tot mai insistent ideea construirii unui penitenciar modern[8].

1. Ion Bălan, *op. cit.*, pp. 8, 62, 93, 109.
2. ANIC, fond Inspectoratul general al Jandarmeriei - Central, dosar nr. 87/1947, f. 125.
3. „Aşezarea geografică", accesibil online la adresa http://www.caransebes.ro/geografie/geografica.htm (27.07.2007).
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 152.
5. *Ibidem*, f. 157.
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*.
8. Înfiinţarea unor noi organe judiciare, ca Judecătoria şi Tribunalul, precum şi a unor organe executive a grăbit construirea unei noi locaţii pentru unitatea de detenţie a oraşului. Vechiul penitenciar, spun documentele din arhiva primăriei, nu mai corespundea cerinţelor vremii. Atât din punctul de vedere al spaţiului, al securităţii deţinuţilor, cât şi ca norme de igienă, vechea unitate de deţinere era inadecvată. Alte considerente care trebuie avute în vedere când vorbim despre construirea unor unităţi penitenciare în această perioadă sunt modernizarea sistemului judecătoresc şi a sistemului de evaluare şi încadrare a infracţiunilor (*ibidem*, ff. 153, 157).

Imobilul penitenciarului Caransebeş, cu aceeaşi destinaţie şi în perioada comunistă, a fost ridicat între anii 1911 şi 1913, şi avea o capacitate de deţinere de 500 de persoane. Iniţial, închisoarea a fost destinată infractorilor de drept comun. Conceput să funcţioneze într-o singură clădire în forma literei „U", cu trei etaje şi parter, penitenciarul a fost construit din piatră şi cărămidă, cu ziduri groase. Corpul de gardă şi vorbitorul se aflau la parter, iar pe cele trei etaje erau amenajate celule pentru deţinuţi. Ulterior, după 1950, la parter au fost amenajate magazii şi încăperi de deţinere[1]. Înainte de 1944, la parter se mai aflau diferite birouri ale închisorii, popota gardienilor, precum şi atelierele de cizmărie şi croitorie. La primul etaj funcţionau infirmeria, o mică bibliotecă şi o cameră destinată frizerului[2]. Tot la primul nivel, deasupra Tribunalului, se afla un apartament destinat directorului închisorii. Celulele deţinuţilor erau de dimensiuni diferite, având de la trei la 30 de paturi, în cele mai multe cazuri suprapuse. Penitenciarul era dotat cu două curţi – una pentru plimbarea deţinuţilor, cealaltă pentru diferite ativităţi gospodăreşti –, lumină electrică şi instalaţie de duşuri, dar fără canalizare; apă curentă era doar la parter. Beciul închisorii era organizat ca magazie, în care erau depozitate cereale, lemne, materiale pentru atelierele de lucru, echipament şi alimente[3].

Aşa cum arătam mai sus, de la ridicarea noului stabiliment, în 1913, şi până în 1941, la Caransebeş au fost închişi deţinuţi de drept comun. Cei încarceraţi aici fuseseră condamnaţi pentru delicte de furt, tâlhărie sau omucidere. În legislaţia interbelică, penitenciarul era inclus în categoria închisorilor corecţionale rezervate persoanelor condamnate cu pedepse de până la 12 ani inclusiv[4]. De asemenea, în secţii total separate „se executa şi închisoarea poliţienească, precum şi detenţia preventivă"[5]. Începând cu anul 1941, la Caransebeş au fost depuşi deţinuţi acuzaţi pentru activitate comunistă şi spionaj. Numărul acesta a fost, în perioada 1941-1944, mai mare decât numărul deţinuţilor de drept comun, în general fiind vorba despre 150-200 de persoane. O parte dintre ei au fost aduşi aici după ce închisoarea Doftana s-a prăbuşit în urma cutremurului din noaptea de 4 spre 5 noiembrie 1940. La Caransebeş au fost închişi, printre alţii, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica, Miron Constantinescu, Nicolae Ceauşescu, Alexandru Drăghici, Ion Vinţe, Mihai Gere[6],

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 153-157.
2. Înainte de 23 august, frizerul de la Caransebeş era Vanea Leşanu, cel care, începând din septembrie 1944, avea să fie aghiotantul Anei Pauker (Pavel Câmpeanu, *Ceauşescu, anii numărătorii inverse*, Editura Polirom, Iaşi, 2002, p. 48).
3. *Ibidem*, pp. 46-48, 63.
4. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 14.
5. *Ibidem*.
6. Mihai Gere (1919-1997) a fost secretar al Comitetelor Regionale din Cluj şi Braşov (1950-1951), vicepreşedinte al Consiliului de Stat, iar în anii '60 a ocupat funcţia de preşedinte al Comitetului pentru Problemele Administraţiei Locale (1961-1965, 1967-1969). După preluarea puterii de către Nicolae Ceauşescu, fostul coleg de închisoare de la Caransebeş, Mihai Gere, a fost promovat ca membru al Comitetului Central al PCR şi al Comitetului Politic Executiv, până la sfârşitul dictaturii ceauşiste. Gere a mai ocupat funcţia de şef de secţie la CC al PCR (1989) şi de preşedinte al Consiliului Oamenilor Muncii de Naţionalitate Maghiară din România („Mihai Gere", accesibil online la adresa http://ro.wikipedia.org/wiki/Mihai_Gere (20.07.2007); Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate*, *ed. cit.*, p. 247; Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, *Membrii C.C. al P.C.R. 1945-1989. Dicţionar*, volum editat de

Ady Ladislau[1], Emil Bodnăraş, Teohari Georgescu[2], Iosif Chişinevschi, Ana Pauker[3], Gheorghe Pintilie[4], Athanase Joja, Alexandru Sencovici, Vasile Vaida, Zeiger Simion, Pavel Câmpeanu, Radu Mănescu, Mihai Posteucă, Serghei Nicolau, Petre Lupu,

---

Florica Dobre (coord.), Liviu Marius Bejenaru, Clara Cosmineanu-Mareş, Monica Grigore, Alina Ilinca, Oana Ionel, Nicoleta Ionescu-Gură, Elisabeta Neagoe-Pleşa, Liviu Pleşa, studiu introductiv de Nicoleta Ionescu-Gură, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2004, pp. 288-289). Documentele DGP vorbesc despre o întoarcere la fostul loc de detenţie, în 1966, a lui Mihai Gere. Acesta a povestit noilor autorităţi ale penitenciarului că regimul de detenţie aplicat comuniştilor închişi aici înainte de 1944 era unul foarte dur: „din cauza mâncării care era foarte necorespunzătoare, [deţinuţii] ajunseseră în situaţia că nu mai puteau urca scările spre etaj şi uneori, când [aceştia] erau puşi să urce mâncarea cu hârdaiele pe scări [,] cădeau de neputinţă". Mai mult, când era la Caransebeş, Mihai Gere ar fi ascuns în zidul închisorii un volum de ideologie marxistă, carte care ar fi fost descoperită în timpul unei lucrări realizate în 1958 (AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 159).

1. Ady Ladislau s-a născut în 1911 la Târgu-Mureş, fiind unul dintre ilegaliştii puţin cunoscuţi din PCR. Ady Ladislau a fost condamnat în 1937 în celebrul proces al Anei Pauker desfăşurat la Craiova. Provenind dintr-o familie înstărită de maghiari, Ady Ladislau era un prost vorbitor de limbă română, fiind un personaj primitiv şi violent. A fost membru al secretariatului CC al UTC şi şef al Secţiei Relaţiilor Externe din Comitetul Central al PMR. De asemenea, Ladislau a intrat (cu numele Alexandru Mureşanu) în Ministerul Afacerilor Interne pe un post de consilier al ministrului Teohari Georgescu. Cu suportul consilierilor sovietici, Ady Ladislau şi-a adus contribuţia la „regizarea" complotului Pauker-Luca. Acest succes i-a adus promovarea în funcţia de ministru adjunct de Interne (1952), calitate în care a coordonat activitatea Direcţiei Generale a Penitenciarelor. Având în vedere situaţia din sistemul carceral românesc din anii '50, se pare că Ady Ladislau nu a învăţat nimic din experienţa anilor petrecuţi la Caransebeş. În 1953, a fost avansat la gradul de general-maior de Securitate. Ulterior, a fost demis din conducerea MAI, apoi îndepărtat din toate structurile de conducere şi arestat pentru posibilă colaborare cu Siguranţa. Există suspiciunea că acuzaţiile aduse au fost de fapt instrumentate pentru a lovi în mentorul său, Teohari Georgescu; *cf.* Marius Oprea (ed.), *Banalitatea răului*, *ed. cit.*, p. 560.
2. Numele lui Teohari Georgescu nu apare menţionat în istoricul penitenciarului Caransebeş, întocmit în aprilie 1967. În momentul redactării acestui material, Teohari Georgescu era asociat cu grupul Pauker-Luca, nefiind încă reabilitat. Carierea politică a lui Teohari Georgescu, un muncitor tipograf, se încheiase brusc la 28 mai 1952, când a fost înlăturat, sub acuzaţia de dublu deviaţionism (de dreapta şi de stânga). Georgescu a fost supus inclusiv supliciilor anchetelor de Partid şi de Securitate, fiind apoi eliberat în 1956. Georgescu a fost reabilitat la plenarea din 1968. Într-o „Notă privind arestarea şi anchetarea lui Teohari Georgescu", din aprilie 1968, erau condamnate metodele utilizate în tragerea la răspundere a lui Georgescu. Cu toate că reabilitarea lui nu a reprezentat o prioritate pentru Partid, s-au recunoscut totuşi eforturile vechiului grup. Aceasta s-a materializat prin expunerea fotografiilor liderilor, ostracizaţi ani de-a rândul, în cadrul Muzeului de Istorie a Partidului. După acest moment, fostul ministru de Interne a ocupat funcţia de membru supleant al Comitetului Central (Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 651; Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate*, *ed. cit.*, p. 235; Gheorghe Buzatu, Mircea Chiriţoiu (coord.), *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete: 1944-1989*, vol. II, Editura Paideia, Bucureşti, 1998, pp. 112-114).
3. La fel ca şi în cazul lui Teohari Georgescu, numele Anei Pauker nu apare în istoricul penitenciarului Caransebeş, întocmit în 1967. Explicaţiile sunt în aceeaşi cheie, cu precizarea că fostul ministru de Externe a decedat în 1960. În 1968, comisia de partid a analizat situaţia Anei Pauker şi a propus reabilitarea sa postumă (Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate*, *ed. cit.*, p. 235).
4. Gheorghe Pintilie era cunoscut şi sub numele de Pantelei Bodnarenko sau Pantiuşa.

Teodor Rudenko, Piotr (Petea) Goncearuc, Alexandru Guţan, Mihai Gavrilovici şi Alexandru Farcaş[1]. E de remarcat faptul că viitorul Birou Politic al PCR, mai puţin Lucreţiu Pătrăşcanu şi grupul moscovit, îi va avea în componenţă pe foştii deţinuţi de la Caransebeş. Un alt grup distinct, de 20-30 de femei, condamnate tot pentru activitate comunistă la Chişinău, a fost ulterior întemniţat aici[2]. Pentru acestea, conducerea închisorii stabilise un regim de izolare parţială. De asemenea, trebuie menţionat că, în perioada 1942-1943, la Caransebeş a fost încarcerat un grup de legionari. Regimul acestora era în schimb unul de izolare totală, spre deosebire de comunişti. Dintre deţinuţii comunişti, în jur de 40 erau de origine evreiască, cei mai mulţi dintre aceştia fiind deportaţi, începând cu anul 1942, în Transnistria[3].

Persoanele depuse în penitenciar pentru activitate comunistă aveau o oarecare libertate de mişcare în interiorul închisorii. Puteau lucra în ateliere, menţinându-se în permanent contact şi stabilind unele legături, inclusiv în exterior. Pregătirea ideologică a acestora era un lucru obişnuit de care au beneficiat chiar şi la Caransebeş, prin materialele de propagandă introduse în celule[4]. Pedepsele pentru deţinerea ilegală de obiecte (în general, instrumente de scris şi ziare) descoperite în urma percheziţiilor, erau relativ uşoare, cu izolare nu foarte strictă. Contactele cu exteriorul însemnau, de fapt, o cale foarte eficientă de schimbare a mesajelor şi informaţiilor între membrii organizaţiei din închisoare şi cei din exterior[5].

La Caransebeş, ca şi în alte unităţi din sistemul carceral interbelic, existau mai multe ateliere în care deţinuţii erau puşi să muncească. Cele mai cunoscute erau cele de tâmplărie (conduse pentru un timp de Vasile Vaida), de lustruit mobilă, sculptură în piatră, strungărie în lemn, cizmărie, fierărie şi vopsitorie (ultimul, fiind condus, pentru o vreme, de Nicolae Ceauşescu). Atelierul de tâmplărie se afla într-una din curţi şi producea, în general, tocuri de ferestre şi uşi. Câteodată, deţinuţii lucrau în grădina penitenciarului sau la construirea noului aeroport din Caransebeş. Alţii munceau la spălătorie sau ieşeau pentru diverse munci agricole. Cu toate că era cunoscută printre comunişti ca o închisoare de exterminare, programul atelierelor de la Caransebeş era destul de relaxat pentru nişte „deţinuţi politici" (7-12 şi 14-17 în zilele lucrătoare). Cei depuşi aici puteau chiar părăsi incinta unităţii carcerale pentru a vinde produsele (jucării, tabachere, jocuri de şah, cutii de diferite dimensiuni) confecţionate în ateliere, într-un spaţiu improvizat chiar sub zidul penitenciarului. Lucrătorii din ateliere nu erau remuneraţi, destinaţia sumelor fiind decisă de capii organizaţiei comuniste. În fapt, liderii comunişti de la Caransebeş negociau şi apoi împărţeau cu administraţia penitenciarului venitul ilegal obţinut şi nedeclarat autorităţilor de la Bucureşti din vânzarea produselor confecţionate[6].

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 159; Pavel Câmpeanu, *op. cit.*, pp. 39-101.
2. Femeile au fost transferate de la Râmnicu Sărat la Caransebeş la iniţiativa legionarilor, care intenţionau să organizeze în închisoarea buzoiană un muzeu al Gărzii de Fier (Robert Levy, *Gloria şi decăderea Anei Pauker*, traducere de Cristina Pupeza şi Ioana Gagea, Editura Polirom, Iaşi, 2001, p. 50).
3. Pavel Câmpeanu, *op. cit.*, pp. 52, 101.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 159.
5. Pavel Câmpeanu, *op. cit.*, pp. 54, 56, 78, 80.
6. *Ibidem*, pp. 45-47, 60, 63, 65, 76.

Din cauza hranei insuficiente, în rândurile deţinuţilor de la Caransebeş apărea deseori avitaminoza, însoţită de răni dureroase. Cu toate că alimentaţia era deficitară, deţinuţii puteau primi pachete cu alimente de la familii, de cel mult 20 kg. Regimul alimentar era reprezentat de „cele două castroane de zeamă transparentă, servite unul la prânz şi celălalt la cină, fiartă în bucătăria închisorii. [...] Alternanţele constând mai ales în rămăşiţe de peştişori descompuşi, aceşti oameni [deţinuţii comunişti] trăiau într-un regim de foamete endemică"[1]. Regimul celor încarceraţi impunea menţinerea ferestrelor deschise în toate anotimpurile. Asistenţa medicală era asigurată de medicul Iosif Bogdan, angajat al penitenciarului, care, în ciuda afilierii la Partidul Comunist, îi deservea pe cei depuşi aici[2].

La Caransebeş, celula de partid era într-o strânsă şi eficientă colaborare cu conducerea penitenciarului. Gheorghiu-Dej, aflat într-o relaţie bună cu administraţia, a reuşit chiar să introducă un aparat de radio în închisoare, ceea ce i-a permis să urmărească evoluţia războiului[3]. De la intrarea în penitenciar, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica şi Alexandru Drăghici au fost întotdeauna oaspeţii celulei 47 de la secţia a II-a (etajul II), etaj unde se ţineau şi şedinţele celulei de partid. Contactul între deţinuţi nu era restricţionat de nici un regulament intern. De altfel, la Caransebeş, începând din 1943, comuniştii au beneficiat inclusiv de slujbe religioase. Un preot ortodox, părintele Tuzla, ţinea slujbe duminica, însă neregulat, în curtea închisorii[4]. La fel, activităţile cultural-educative puteau prinde contur la iniţiativa celor internaţi în închisoare. Spre exemplu, în seara zilei de 6 noiembrie 1941 a fost sărbătorită, prin improvizarea punerii în scenă a *Revizorului* de N.V. Gogol, revoluţia din 1917[5].

Iată cum descrie Pavel Câmpeanu, deţinut închis pentru activităţi comuniste la Caransebeş până la 23 august 1944, rutina din penitenciar:

> Toaca deşteptării în zori, deschiderea, golirea matinală a tinetelor, toaleta la pompa din curte în răcoarea dimineţii, corvezile obişnuite, munca în ateliere, pauza de prânz cu ciorba al cărei merit de căpetenie era temperatura, plimbarea prin aerul prematur tomnatec, din nou atelierele, cina – copie fidelă a prânzului – şi, la 5 după-amiaza, în plină lumină, închiderea. Apoi o seară ca oricare alta, urmată de stingerea reglementară la ora 21[6].

Caransebeşul ca penitenciar comunist

Printr-o decizie emisă la 4 decembrie 1945, care impunea o nouă specializare a unităţilor penitenciare, Caransebeşul, alături de Craiova, Oradea şi Sighet, era destinat celor condamnaţi la muncă silnică pe termen nelimitat[7]. Începând cu anul 1948, când s-a produs o nouă profilare a centrelor de detenţie, penitenciarul a fost inclus în

1. Pavel Câmpeanu, *op. cit.*, p. 93.
2. *Ibidem*, pp. 61, 63-64, 92, 94.
3. Dennis Deletant, *Teroarea comunistă în România, ed. cit.*, p. 29.
4. Pavel Câmpeanu, *op. cit.*, pp. 48, 52, 59, 99.
5. *Ibidem*, p. 49.
6. *Ibidem*, p. 39.
7. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 231, n. 1.

categoria a II-a, a unităţilor „închise", destinate persoanelor considerate ca având un grad sporit de periculozitate[1].

Între 1944 şi 1947, la Caransebeş au fost închişi deţinuţi condamnaţi pentru infracţiuni de drept comun, cu un efectiv anual cuprins între 120 şi 145 de persoane. În perioada 1948-1952, în acest penitenciar au continuat să fie încarceraţi deţinuţi de drept comun, cu o medie anuală situată între 315 şi 350 de persoane. Menţionăm că, deşi documentele DGP vorbesc despre deţinuţi de drept comun, inclusiv cu referire la acţiunea de sabotaj, această acuzaţie, predominantă printre cei închişi la Caransebeş, era în acei ani o infracţiune cu care erau etichetaţi deseori „duşmanii poporului", *sabotorii*. Printre personalităţile marcante ale vieţii politice şi cultural-ştiinţifice care au fost deţinute la Caransebeş în perioada 1949-1950, îi menţionăm pe: prof. univ. Emil Haţieganu (Facultatea de Drept din Cluj, ministru PNŢ, fost deputat), prof. univ. Silviu Dragomir (Facultatea de Litere a Universităţii din Cluj, istoric, membru al Academiei Române, ministru), prof. univ. Anton Dumitriu (Universitatea Bucureşti).

Potrivit unor mărturii de la sfârşitul anilor '40 şi începutul anilor '50, închisoarea din Caransebeş avea două secţii legate între ele de o pasarelă şi înconjurate de un zid masiv şi un gard de sârmă înalte cât două etaje. Existau 20 de celule la fiecare etaj, ca şi pe pod. În fiecare celulă erau depuşi între 14 şi 18 deţinuţi într-un spaţiu foarte mic. De asemenea, teroarea şi tratamentul inuman aplicat deţinuţilor era agravat de comportamentul brutal al corpului de gardieni şi al conducereii penitenciarului. Pentru încălcarea regulamentului, cei închişi aici erau trimişi într-o carceră subterană, cu lanţuri la picioare. Alimentaţia, potrivit mărturiilor, era extrem de săracă, nedepăşind câteva sute de calorii pe zi, în timp ce deţinuţii erau scoşi la plimbare doar o oră pe săptămână[2].

În 1953, numărul deţinuţilor se dublează practic în comparaţie cu anii precedenţi, ajungând la 620 de persoane[3]. De remarcat că, aşa cum arătam mai sus, capacitatea penitenciarului era astfel depăşită (620 faţă de 500 în mod normal). Dintre aceştia, cei mai mulţi (aproximativ 60%) erau condamnaţi pentru infracţiuni de sabotaj, ceilalţi fiind desemnaţi drept „contrarevoluţionari". În anul următor, numărul deţinuţilor închişi la Caransebeş se reduce considerabil, ajungând la 385. Dintre aceştia, 35% erau deţinuţi politici şi de alte categorii, fără condamnări, internaţi de organele Securităţii[4]. Începând cu anul 1955, conform documentelor administraţiei penitenciarelor, la Caransebeş şi-au executat cuantumul de pedeapsă doar deţinuţi de drept comun. Infracţiunile comise de cei depuşi aici în această perioadă erau în special furt şi delapidare. După 1955, numărul deţinuţilor de la Caransebeş au suferit variaţii până în 1963, apoi a scăzut constant până în 1966[5].

1. Comisia Prezidenţial pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 232.
2. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1959, box 435, Item no. 12969/52, f. 1; *ibidem*, Prisons and Camps, 1951-1955, box 435, Item no. 11584/52, f. 2.
3. Potrivit unui document din arhiva Europei Libere, în 1953, la Caransebeş erau, aproximativ 300 de persoane aflate în detenţie pentru trecerea frauduloasă a frontierei (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1948-1955, box 436, Item no. 7768/53, f. 17).
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 159-160.
5. Numărul mediu anual al deţinuţilor închişi la Caransebeş: 480 în 1955, 450 în 1956, 440 în 1957, 330 în 1958, 220 în 1959, 316 în 1960, 400 în 1961, 396 în 1962, 150 în 1963, 120 în 1964, 100 în 1965 şi 260 în 1966 (*ibidem*, f. 160).

Aşa cum s-a întâmplat şi în alte penitenciare din România după venirea comuniştilor la putere, numărul evadărilor din perioada 1944-1948 a fost unul însemnat. Astfel, de la Caransebeş au evadat 51 de persoane între 1945 şi 1948, cu un maxim de 20 de evadări în 1946. De cele mai multe ori, deţinuţii fugeau din incinta penitenciarului sau de la diversele puncte de lucru[1]. După 1948, evadările au fost doar sporadice, semn al unei mai bune organizări a sistemului de pază.

Aşa cum s-a întâmplat şi în alte închisori din sistem, regimul de detenţie s-a transformat treptat. Iată relatarea lui Ion Dumitriu, fost deţinut la Caransebeş: „în decembrie 1949 fusesem transferat de la închisoarea Aiud la cea din Caransebeş. Situaţia de aici era incomparabil mai bună decât cea de la Aiud. Şi iată de ce. După dărâmarea Doftanei la cutremurul din 1940, deţinuţii politici au fost mutaţi de acolo la Caransebeş. Directorul şi gardienii se purtaseră frumos cu ei". Cu toate acestea, situaţia avea să se schimbe, întrucât noul director care a preluat administrarea închisorii (este vorba, probabil, de locotenentul Tiberiu Lazăr) a schimbat corpul de gardieni, ameninţându-i: „Să nu credeţi că v-am adus la pension, până în primăvară nici unul dintre voi nu va mai fi în viaţă"[2].

Într-o informare din anul 1955 se specifica faptul că penitenciarul Caransebeş, alături de alte unităţi, nu eliberează la timp deţinuţii care şi-au încheiat termenul de pedeapsă[3]. Conform documentelor, abuzurile au continuat şi în anii următori. În mai 1957, într-o notă a Serviciului Inspecţii din cadrul DPLC se menţiona că la penitenciarul Caransebeş deţinuţilor care fac contestaţii nu li se comunică situaţia juridică. De asemenea, fişele matricole ale celor închişi aici nu erau completate, iar unii dintre cei care prestaseră munci în folosul penitenciarului nu beneficiaseră de reducerea pedepsei. În tot acest timp, cererile deţinuţilor erau întârziate cu termene de până la o lună[4]. Dintre formele de protest, greva foamei era foarte răspândită în sistemul carceral românesc, deţinuţii revendicând o serie de drepturi. Ca o consecinţă a abuzurilor îndreptate de administraţie împotriva celor închişi, cele mai frecvente motive de protest erau cele de natură judiciară[5].

Carenţele organizatorice din penitenciarul Caransebeş şi abuzurile administraţiei au fost sesizate chiar şi de un raport al Procuraturii comuniste. Astfel, se constata lipsa paturilor şi a lenjeriei. De asemenea, existau deficienţe grave şi în privinţa igienei din închisoare[6]. În plus, cei încarceraţi aici în anii '50 erau uneori supuşi la pedepse corporale de către gardieni. În acest sens, era semnalat cazul unui sublocotenent care a lovit un deţinut contrarevoluţionar, fără ca şeful penitenciarului să ia măsuri[7]. Mai mult, deţinuţii care comiteau abateri, în general acte de indisciplină, erau pedepsiţi cu până la şapte zile de izolare, aşa cum se precizează într-o sinteză

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 160.
2. Anton Dumitriu, „Râsul", în *Memoria*, nr. 3, p. 61, *apud* Ion Bălan, *op. cit.*, p. 74.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 118/1950-1954, ff. 73, 135.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 118/24 (1950-1954), f. 271.
5. AANP, fond Secretariat, dosar 9/1955 inv. sub nr. 10, dosar nepaginat.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, ff. 141v, 145; fond Secretariat, dosar nr. 5/1957, f. 26.
7. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, inv. sub nr. 67, f. 24.

informativă din 1956. Spre deosebire însă de regimul antonescian, în vremea comuniştilor pedepsele erau mult mai dure, cu un regim de separare sever[1].

Cu toată vigilenţa cadrelor din penitenciar, deţinuţii reuşeau să confecţioneze obiecte sau să introducă în închisoare lucruri interzise de regulament. S-a întâmplat în iunie 1956, când, în urma unei percheziţii, asupra unui deţinut au fost descoperite două pile, două burghie şi „o pilă mică de tăiat fiole, cu care urmărea să confecţioneze diferite jocuri şi ţigarete." În urma acestor percheziţii, deţinuţii şi gardienii au fost deopotrivă pedepsiţi, primii cu izolarea, ceilalţi cu mustrare[2]. Deţinerea de scrisori de către contrarevoluţionari era, de asemenea, interzisă. Această abatere atrăgea o izolare de o săptămână, aşa cum s-a întâmplat în 1955 cu deţinutul Ciurlea de la Caransebeş[3].

Ca şi în perioada de dinainte de 1944, scoaterea deţinuţilor la muncă în acest penitenciar era un fapt obişnuit pentru administraţia închisorii. Documentele de arhivă amintesc despre un punct de lucru pentru recoltarea porumbului („Bucoşniţa")[4], dar şi despre câteva ateliere importante. În 1949, la Caransebeş exista un atelier de confecţionat mături (de orice tip), cu o capacitate de producţie de 15 000-20 000 de bucăţi pe an[5]. Pentru 1950 erau prevăzute să funcţioneze două ateliere - unul pentru mături şi altul de producere a periilor din pir[6] şi păr (100 000 de produse anual) - în care urmau să muncească 40 de deţinuţi în două schimburi. În al doilea atelier urma ca producţia să implice 50 de deţinuţi şi să producă 150 000 de perii anual. Uneltele şi echipamentele pentru cea de-a doua unitate urmau să fie aduse de la penitenciarul Mărgineni[7]. Un alt sector de activitate în care deţinuţii de la Caransebeş urmau să fie încadraţi era cel minier. Coloniile miniere (Cavnic, Nistru, Baia-Sprie) solicitau în anii '50 unor unităţi penitenciare (Timişoara, Lugoj, Ploieşti, Codlea), printre care şi Caransebeşului, deţinuţi pentru exploatare. Cererea a putut fi satisfăcută doar în proporţie de 25%, din cauza criteriilor care prevedeau condamnări pentru deţinuţii implicaţi în această activitate de până la 10 ani de închisoare şi vârsta maximă de 40 de ani[8].

Prin penitenciarul Caransebeş au trecut unii dintre partizanii anticomunişti din Banat[9]. În unitatea carcerală au avut loc numeroase execuţii, inclusiv ale unor partizani din grupurile de rezistenţă bănăţene: Gheorghe Balica, Iancu Baderca şi Victor Curescu au fost executaţi la 13 august 1953 pentru apartenenţa la grupul colonelului Uţă[10]. De

1. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1956, inv. sub nr. 17, f. 161.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol II., inv. sub nr. 7, f. 276.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 9/1955, inv. sub nr. 10, dosar nepaginat.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 160.
5. AANP, fond Secretariat, dosar 1/1956, vol. III, inv. sub nr. 29, ff. 370, 383.
6. Pirul este o plantă erbacee perenă din familia gramineelor, cu rizom târâtor, cu frunze liniare, aspre şi cu flori verzi, grupate în spice, care creşte spontan, împiedicând dezvoltarea plantelor de cultură (*cf. DEX Online*, accesibil online la adresa http://dexonline.ro/search.php?cuv=pir [24.09.2007]).
7. AANP, fond Secretariat, dosar 1/1956, vol. III, inv. sub nr. 29, f. 332.
8. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 118/24 (1950-1954), f. 80.
9. Miodrag Milin (coord.), *Rezistenţa anticomunistă din munţii Banatului (zona Mehadia-Iablaniţa-Breazova)*, Editura Marineasa, Timişoara, 2000, p. 110; OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1959, box 435, Item no. 11584/52, f. 1.
10. Adrian Brişcă, „Ioan-Liviu Vucu (1913-1969?)", în *Arhivele Totalitarismului*, nr. 36-37, 3-4/2002, p. 276.

asemenea, există informaţii potrivit cărora în apropierea penitenciarului Caransebeş s-ar afla unele gropi comune[1].

În anul 1967 conducerii Ministerului de Interne i s-a propus o reprofilare a locurilor de detenţie din sistemul carceral românesc. Astfel, şapte închisori (Caransebeş, Aiud, Gherla, Dej, Poarta Albă, Sighet şi Jilava) erau prezentate adjunctului ministrului de Interne, colonelul Constantin Stoica, cu precizarea că acestea ofereau posibilităţi de izolare în regim celular. În acelaşi timp, se făcea menţiunea că aceste unităţi deţin un excedent de spaţiu pentru persoanele încarcerate şi se propunea ca spaţiul rămas liber să constituie rezerva Direcţiei pentru situaţii speciale. Propunerea a fost aprobată de colonelul Stoica pe 3 martie 1967[2].

Conducerea penitenciarului

Penitenciarul Caransebeş a fost condus, începând din 1944, de următorii directori şi comandanţi: administrator Gheorghe Dumitrescu, zis Gogu (1944-1946)[3], director Gheorghe Litera[4] (1946-1949), locotenent Tiberiu Lazăr (1950), locotenent-major Vasile Bîrzanca (1950-1951), căpitan Nicolae Moromete[5] (1951-1953), locotenent-major Gheorghe Vulcu (1953-1954), căpitan Gheorghe Diaconescu[6] (1954-1956), locotenent-major Constantin Nuţu (1956-1957), căpitan Zaharia Hegbeli[7] (1957-1959), căpitan Ion Filip (1960-1964) şi căpitan Virgil Toboş (1965-?)[8]. Dintre cadrele superioare ale penitenciarului, îi amintim pe: locotenent-major Vasile Pătrăşcioiu (1950), ofiţer politic, căpitan Refic Fizula (1951), ofiţer politic, locotenent Petre Popescu (1952-1955), ofiţer politic, locotenent Ştefan Mitroi (1954-1955), locţiitor pentru pază şi regim, locotenent Aurel Sereciu (1956), ofiţer politic[9].

---

1. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 220.
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. 26/1967, f. 338.
3. Gheorghe Dumitrescu, cunoscut şi sub porecla Gogu, a fost o figură importantă printre deţinuţii de la Caransebeş.
4. Într-o mărturie, Gheorghe Litera era descris drept un personaj extrem de brutal (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1959, box 435, Item no. 11584/53, f. 1).
5. Pentru alte amănunte legate de biografia lui Nicolae Moromete, vezi studiile referitoare la penitenciarul Jilava, formaţiunea Chilia Veche, şi penitenciarul Văcăreşti.
6. Despre Gheorghe (Ovidiu) Diaconescu, o sursă precizează: „Preia în 1954-1955 patru loturi şi jumătate de deţinuţi politici de la Aiud. Încearcă şi, în parte, reuşeşte să impună un regim de omenie. Din nefericire însă, hrana este insuficientă şi majoritatea deţinuţilor rămân distrofici" (INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 31, n. 30).
7. Într-o şedinţă de analiză a muncii comisiilor care au desfăşurat controale la unităţile penitenciare în septembrie 1957 se arăta că şeful penitenciarului Caransebeş, căpitanul Hegbeli Zaharia, este singurul care, în urma criticilor aduse, a făcut eforturi pentru corectarea deficienţelor. Probleme existau, în continuare, cu pregătirea militară şi politică a cadrelor (AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, inv. sub nr. 67, f. 63).
8. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 161. Alte variante pentru numele şi mandatele unor comandanţi de la penitenciarul Caransebeş: locotenent-major Grigore Chimiveş (1950-1951), locotenent-colonel Nicolae Moromete (1952), colonel Zaharia Deleanu (1957-1958), căpitan Ion Filip (1959-1963) (INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, pp. 318-319). Am preferat să păstrăm în text datele identificate de noi în documentele din arhiva DGP.
9. INST, *Regimul penitenciar....*, *ed. cit.*, pp. 318-319.

CARASU (vezi **Canalul Dunăre-Marea Neagră**, p. 217)

CAVNIC (vezi **Minele de plumb**, p. 387)

CĂLDĂRUŞANI (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 184)

CERNAVODĂ (vezi **Canalul Dunăre-Marea Neagră**, p. 219)

CERNICA (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 192)

CHIAJNA (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 184)

CHILIA VECHE (vezi **Balta Brăilei**, p. 116)

CHITILA (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 184)

CIOROGÂRLA (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 192)

CIUREL (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 184)

CLUJ

Format din trei unităţi distincte, *Cluj Principal*, *Cluj Minori* şi *Cluj Tribunal*, penitenciarul se încadra în taxonomia închisorilor de tranzit, deţinuţii politici aşteptând aici pronunţarea sentinţelor şi transferul, în cazul unor pedepse mari, către alte centre, precum Gherla sau Aiud.

Aşezare geografică

Penitenciarul Cluj se află în centrul municipiului cu acelaşi nume, fiind unul dintre cele mai mari centre de detenţie din Transilvania. Clădirea şi amplasarea închisorii se înscriu într-o tipologie specifică penitenciarelor din Ardeal. La fel ca Arad, Bistriţa, Caransebeş, Lugoj, Oradea, Satu-Mare, Târgu-Mureş sau Timişoara, şi penitenciarul Cluj a fost ridicat în centrul oraşului, împreună cu tribunalul local. Alături de primărie, prefectură, poliţie, cele două instituţii de justiţie constituiau un „un ansamblu ce reprezenta autoritatea statului în raport cu cetăţeanul”[1].

Penitenciarul de la înființare până în 1945

În anul 1883, Ministerul ungar al Justiţiei a dispus construirea unui Institut pentru Reeducarea Minorilor. Trei ani mai târziu, acest aşezământ ajunsese să încarcereze circa 90 de minori condamnaţi pentru omor, furt, viol, vagabondaj, piromanie sau

1. Ioan Chiş, *Istoria penitenciarelor: ieri şi azi*, Editura A.N.I., Bucureşti, 2003, pp. 23-24.

tulburare a liniştii publice[1]. Activitatea acestui institut includea cursuri de educare şi profesionalizare a minorilor, urmând ca, la eliberare, aceştia să profeseze în domeniile în care fuseseră specializaţi[2].

În anul 1900, penitenciarul Cluj a fost arondat oficial Ministerului de Justiţie austro-ungar, iar în 1922, celui român. La 1900 s-a început construirea unui Palat de Justiţie în centrul Clujului, deoarece vechea clădire nu mai corespundea necesităţilor vremii. Proiectul plasa penitenciarul în aripa estică a construcţiei. Corpul de clădire a şi primit denumirea de „Penitenciar-Tribunal"[3]. Construcţia a fost finalizată şi dată spre folosinţă în anul 1904[4].

De la înfiinţare şi până în perioada comunistă, clădirea nu a mai suferit modificări semnificative. Aripa destinată deţinuţilor cuprindea 56 de camere de diferite dimensiuni, dintre care doar patru camere au primit, în timp, altă destinaţie[5]. Excepţie făcea doar aripa estică a clădirii, deoarece era construită după model *celular*: camere înguste şi de dimensiuni identice între ele[6].

La începutul anilor '30, în partea sudică a clădirii-penitenciar au fost construite ateliere de tâmplărie. Ulterior, de-a lungul anilor, acestor ateliere li s-au dat alte întrebuinţări[7]. O ultimă modificare s-a produs în anul 1959, când din fostele ateliere s-a amenajat un garaj şi o magazie pentru echipamente, iar în nordul incintei penitenciarului au „apărut" ateliere de deservire şi un club al condamnaţilor[8].

Până la 23 august 1944, la penitenciarul Cluj erau încarceraţi deţinuţii de drept comun condamnaţi pentru diferite infracţiuni: furt, vătămare corporală, trecere frauduloasă a frontierei, crimă, delapidare, falsificare de bani etc.[9]. Cei care primeau condamnări mai mari de un an erau transferaţi la penitenciarele Gherla sau Aiud (şi altele). Ceilalţi - cu condamnări mici - rămâneau la Cluj[10]. Înainte de anul 1945, la penitenciarul Cluj erau aduşi reţinuţii preventiv şi deţinuţii aflaţi în tranzit. Deţinuţii cu condamnări mari erau transferaţi la alte penitenciare după ce li se terminau procedurile juridice normale de condamnare[11]. Tot în această perioadă, pe lângă deţinuţii de drept comun, au mai fost încarceraţi comuniştii Emil Popa[12], Pavel Bojan[13]

1. Ioan Chiş, *op. cit.*, pp. 23-24
2. *Ibidem*, p. 25.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 127.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*, f. 134.
7. *Ibidem*.
8. *Ibidem*.
9. *Ibidem*.
10. *Ibidem*.
11. *Ibidem*, f. 128.
12. Ales membru CC al PMR la primul congres al Partidului Muncitoresc Român.
13. De profesie, lăcătuş, Pavel Bojan era director de cadre în Ministerul Finanţelor în anul 1960. Arestat în 1934, după încheierea cercetărilor de la Siguranţă, Bojan a fost încarcerat la Închisoarea Militară din Cluj. Ne-a lăsat câteva rânduri privind regimul detenţiei sale: „La început ni s-a aplicat acelaşi regim pe care îl aveau deţinuţii militari pentru dezertare, lovirea superiorului, nesupunere la încorporare, furturi etc., însă după ce am stabilit legătura cu toţi comuniştii şi am ales o coordonare conspirativă a colectivului, am organizat o serie de acţiuni, care au dus la

sau Aurel Mălnăşan. În anul 1933, comuniştii aflaţi la închisoarea militară din Cluj organizaseră o revoltă, fapt pentru care au fost transferaţi la penitenciarul din Cluj[1]. Înainte de 1945, la Cluj au fost încarceraţi între 130 şi 170 de persoane, dintre care 10-12 erau condamnate pentru activitate comunistă[2].

În anul 1940, după cedarea Ardealului de Nord către Ungaria, o parte dintre deţinuţii de la Cluj au fost transferaţi în penitenciarele româneşti, alţii (etnici maghiari) rămânând să execute aici restul de pedeapsă. Decizia *mutării* sau *rămânerii* se pare că le-a aparţinut chiar condamnaţilor, potrivit informaţiilor oferite de către comandantul penitenciarului din acea perioadă, Ioan Hodiş[3].

Clujul ca penitenciar comunist

Penitenciarul Cluj apare în documentele oficiale ca „Penitenciarul Cluj Tribunal, Principal, Minori". Acest lucru explică activitatea multiplă a clădirii, în care se petreceau atât arestul preventiv, cât şi detenţia pe mai multe categorii – minori şi majori/bărbaţi şi femei/deţinuţi de drept comun şi condamnaţi pentru infracţiuni contra securităţii statului. *Situaţia* este un specific al zonei politico-geografice, având rădăcini în perioada administraţiei austro-ungare.

După 23 august 1944, la penitenciarul din Cluj au fost încarceraţi deţinuţi de drept comun. Faptele pentru care au ispăşit diferite pedepse erau: crime de război, sabotaj economic, furt, vătămare corporală, delapidare, huliganism ş.a.[4]. Tot aici au mai fost aduşi şi condamnaţi pentru „infracţiuni contra securităţii statului"[5].

Un specific al penitenciarului Cluj, atât înainte de 1944, cât şi după, este acela că au fost aduşi mereu deţinuţi aflaţi în arest preventiv; după ce li se pronunţa condamnarea definitivă, aceştia erau transferaţi la alte penitenciare din ţară. La Cluj rămâneau (de obicei) doar cei care aveau de executat pedepse mai mici[6]. Aceeaşi situaţie s-a înregistrat (înainte şi după 1944) inclusiv cu deţinutele[7].

În perioada 1945-1950, la penitenciarul Cluj au fost închişi între 800 şi 1 000 de deţinuţi, după cum urmează: între 500 şi 600 erau de drept comun, iar restul erau condamnaţi pentru infracţiuni contra securităţii statului[8]. Între 1950 şi 1956 s-au

---

câştigarea unui regim destul de bun. În timpul zilei, celulele erau deschise, puteam umbla unul la altul, puteam împărţi între noi alimentele şi alte lucruri. Aveam o plimbare de trei ceasuri pe zi, pe care o făceam toţi împreună. În aceste condiţii ne puteam pregăti şi pentru apărarea noastră în proces. Organizam zile de curăţenie, celulele fiind pline de ploşniţe, purici etc. Trebuie să recunosc că acest regim s-a putut obţine şi datorită comandantului închisorii militare, col. Bejenaru, care era un om cinstit şi relativ bun, pretindea subalternilor să se poarte corect cu noi. Primul succes pe care l-am obţinut a fost că ni s-a aprobat ca alimentele pe care le primeam de afară să le împărţim în colectiv. Într-o duminică – de obicei zi de vorbitor –, la foarte mulţi dintre noi ne-au venit rude şi prieteni în vizită, aducându-ne alimente şi alte lucruri trebuincioase" (Pavel Bojan, *Vremurile mele*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1970, pp. 179-180).

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 128.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*.
8. *Ibidem*, f. 129.

înregistrat circa 500 şi 600 de deţinuţi, dintre care aproximativ 400 erau DC, iar restul, CSS[1]. Din unele surse reiese că, în 1952, în penitenciarele Cluj Tribunal şi Cluj Principal se aflau 700 de deţinuţi[2]. Din 1956 şi până la sfârşitul anilor '60, media deţinuţilor a scăzut la 400, dintre care doar 10, 15 fuseseră condamnaţi pentru infracţiuni contra securităţii statului[3].

Prin Decizia nr. 57286 din 4 decembrie 1945 închisoarea Cluj Tribunal a fost înscrisă la *penitenciare pentru executarea pedepselor corecţionale de până la 2 ani* (alături de Brăila, Călăraşi, Caracal, Dej, Focşani, Giurgiu, Lugoj, Ploieşti, Râmnicu Vâlcea, Târgu-Jiu, Târgu-Mureş, Turnu-Severin)[4]. După o altă taxonomie, Cluj Tribunal şi Cluj Principal intrau la categoria a II-a, a acelor penitenciare „închise", *pentru deţinuţi cu grad sporit de periculozitate* (alături de penitenciare ca Piteşti, Galaţi, Mărgineni, Târgşor, Târgu-Ocna sau Văcăreşti)[5]. Penitenciarul Cluj Minori era încadrat la categoria a III-a (alături de penitenciare ca Focşani, Sibiu sau Râmnicu Sărat)[6].

Penitenciarul Cluj Minori (asemeni Târgşorului şi Mărgineniului) avea statut de închisoare pentru „reeducare şi adaptarea la muncă şi socială a delincvenţilor minori"[7]. Toţi deţinuţii minori care au trecut de-a lungul timpului pe la acest penitenciar au fost încadraţi la drept comun. În anul 1953, aici erau închişi aproximativ 200 de minori[8]. Pentru asigurarea securităţii, unitatea era prevăzută cu mai multe cuiburi de foc, supravegheate de câte un militar: unul vizând zidul nordic, altul pe cel estic. Un alt cuib era instalat la atelierul de lăcătuşerie de la etajul I, cu vizibilitate la zidul sudic al penitenciarului[9].

După 23 august 1944, s-au produs 28 de evadări (32 de deţinuţi), fie din penitenciar, fie de la punctele de lucru: cinci evadaţi în 1945, 12 evadaţi în 1946, 11 evadaţi în 1947, trei evadaţi în 1948 şi un evadat în 1964[10]. În anul 1970 a reuşit să evadeze o minoră, iar în 1971, un deţinut de drept comun[11]. Evadările s-au produs fie prin spargerea zidului împrejmuitor, fie prin atacarea santinelei la diferite puncte de lucru, fie – cum este cazul lui Szegö Ernest, evadat în 1948 – prin absenţa escortei (deţinutul menţionat efectua nesupravegheat diferite munci la locuinţa unui procuror din Cluj)[12].

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 129.
2. Ioan Ciupea, Stăncuţa Todea, *op. cit.*, p. 73.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 129.
4. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, 2006, p. 232, accesibil online la adresa http//www.presidency.ro (22.12.2006).
5. *Ibidem*, p. 233.
6. *Ibidem*.
7. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, f. 69.
8. Ioan Ciupea, Stăncuţa Todea, *op. cit.*, p. 73.
9. În planurile de apărare din anul 1955 erau consemnate mai multe ipoteze şi modul în care cadrele trebuiau să răspundă situaţiilor create: în caz de revoltă, atac exterior, atac exterior combinat cu revoltă, incendiu, atac exterior combinat cu revoltă şi incendiu. Sunt precizate în detaliu maniera în care se dădea alarma (cu clopot, printr-un anumit număr de bătăi şi intervale pentru fiecare situaţie în parte), modul în care se dublau posturile, reacţia comandantului unităţii şi a subordonaţilor (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, ff. 66-68).
10. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 129.
11. *Ibidem*, f. 136.
12. *Ibidem*.

Tot în perioada de după 1944 s-a înregistrat şi sinuciderea deţinutului de drept comun Augustin Coc, aflat în arest preventiv la penitenciarul Cluj Tribunal pentru tentativă de omor. Acesta s-a ştrangulat cu un cearceaf atârnat de conducta de gaz care traversa camera[1]. În 1959, deţinutul de drept comun Gheorghe Murgoci, lucrător pe şantierul trustului regional de construcţii din Cluj, a murit în urma unui accident de muncă[2].

În perioada 1951-1959, au fost judecaţi şi condamnaţi la termene cuprinse între două luni şi trei ani şi jumătate, 10 angajaţi ai penitenciarului Cluj (un ofiţer, şapte subofiţeri şi doi angajaţi civili)[3]. Condamnările au fost cerute de încălcarea consemnului, abuzul în serviciu, omor din culpă sau conducere în stare de ebrietate[4].

Securitatea a comis în anul 1950 nu mai puţin de 13 asasinate în rândul unor persoane aflate în detenţie la penitenciarul din Cluj, foşti luptători în rezistenţa armată anticomunistă[5].

Pe la penitenciarul Cluj au trecut de-a lungul vremii mai multe personaje care vor juca diferite roluri negative şi în alte unităţi din ţară. De pildă, Viorel Bărbos – medicul de la Gherla care falsifica fişele de deces ale celor *căzuţi în reeducare* – şi-a început cariera la 1 decembrie 1947 la penitenciarul din Cluj, cu funcţia de „gardian cu atribuţiuni de medic"[6]. În 1949, acesta s-a transferat la Gherla, unde a dat o mână de ajutor la escamotarea terorii de acolo. Sau maiorul Gruia Manea din Cluj, anchetator feroce de Securitate, care bătea la tălpi, peste picioarele încălţate, cu o bară de oţel[7]. „Pe profesorul N[icolae] Mărgineanu l-a anchetat violent la Cluj chiar înainte de eliberarea deţinuţilor politici din 1964. A fost exclus din Securitate şi, ulterior, condamnat pentru deturnare de fonduri"[8].

Toate aceste *instituţii* – Tribunal, Penitenciar, Securitate ş.a. – funcţionau ca un tot unitar şi răspundeau de soarta fiecărui om care intra în *morişca* lor. Pe drumul dintre tribunal şi penitenciar, *de la* o instituţie sau *către* o instituţie, escortările erau însoţite de bătăi violente şi, nu de puţine ori, cei care erau însoţiţi spre tribunal erau executaţi şi îngropaţi la marginea drumului, pentru ca apoi să fie judecaţi în contumacie. Fără să dispunem de documente oficiale inatacabile, există totuşi nenumărate indicii (pe care unii autori ce abordează subiectul nu ezită să le pomenească) care conduc către ipoteza a „zeci de asasinate individuale comise doar în aria de autoritate a Direcţiei de Securitate Cluj. Ele erau raportate, de regulă, ca tentative de fugă de sub escortă/atac asupra agenţilor. Şi aceasta atunci când erau raportate..."[9].

Poate mai important decât *Cluj Principal* (penitenciarul deţinuţilor majori), în care detenţia o executau mai degrabă cei cu pedepse mici, este *Cluj Tribunal*. Pe aici a

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 129.
2. *Ibidem*, f. 130.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*.
5. Ioan Ciupea, Stăncuţa Todea, *op. cit.*, p. 68.
6. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 271.
7. *Ibidem*, p. 184.
8. *Ibidem*.
9. Ioan Ciupea, Stăncuţa Todea, *op. cit.*, pp. 68-69.

trecut majoritatea celor care s-au opus făţiş comunismului în Ardeal. Condamnările tocmai de aici veneau – de la tribunalul clujean. Apoi, dacă nu sfârşeau la Cluj (cum s-a precizat mai sus), ei erau trimişi să ispăşească pedepse grele la Gherla, Aiud, Oradea şi în nenumărate alte penitenciare cu regim dur. Unii dintre luptătorii din rezistenţa anticomunistă au fost condamnaţi la moarte tot la Cluj – de către Tribunalul Militar al Regiunii a III-a Militare Cluj-Napoca –, execuţiile având loc la Gherla (de exemplu, grupul Gheorghe Şuşman, la 4 august 1958, grupul Iosif Capotă-Alexandru Dejeu, la 2 septembrie 1958).

În scopul întregirii imaginii asupra locului de detenţie de la Cluj, prezentăm mai jos mărturiile unor deţinuţi trecuţi pe aici în perioada comunistă.

În mărturia avocatului Ion Cârja, ajuns cu cei din lotul său de la Turda la Cluj în toamna anului 1949, în vederea procesului, se precizează:

> Intram pentru a doua oară în calitate de arestat în penitenciarul Cluj [prima dată fiind în 1946, n.n.]. Penitenciarul se afla în imediata apropiere a Operei şi Teatrului Naţional Român, pe str. Buday Nagy Antal [azi Dorobanţilor, n.n.]. [...] Am fost debarcaţi din autobuz într-o curte interioară a închisorii, între clădirile masive, care formau sediile Tribunalelor şi Penitenciarului. Femeile au fost despărţite de noi şi trimise la o secţie specială, în aripa clădirii unde se aflau şi deţinutele de drept comun, unde se rezervaseră câteva celule mai încăpătoare pentru femeile arestate pentru infracţiuni politice. Bărbaţii am fost escortaţi la etajul doi, unde am fost băgaţi într-o sală largă, pe care am aflat-o goală. Lângă pereţi erau înfăşurate rogojini, iar încolo se mai afla numai o sobiţă de tuci, într-un colţ, care, după instalaţie, trebuia să fi funcţionat cu gaz metan. Fiecare ne-am aflat câte un loc, aliniindu-ne pe lângă circumferinţa pereţilor, şi la mijloc, pe un rând. Ne-am aşezat bocceluţele cu lucrurile pe care le aveam la căpătâi şi am început să cercetăm ferestrele, pereţii, uşa, podelele. Încă mai eram sub imperiul spaimei şi al bănuielilor că Siguranţa [de fapt, Securitatea, n.n.] era cu ochii pe noi, că mai eram în ghearele ei, că ne mai putea lua de aici să ne bată şi că, înadins ne adunaseră pe toţi la un loc şi nu ne amestecaseră cu alţii, spre a ne putea observa şi afla alte aspecte nemărturisite în anchetă. [...] Pe acea aripă a etajului doi al închisorii Tribunalului Cluj se aflau vreo 14 celule, cele mai largi ale închisorii, cu capacitate normală de 18-24 de paturi[1].

Iată şi mărturia preotului Viorel I. Todea[2], ajuns în august 1950 în penitenciarul din Cluj, în aşteptarea procesului:

> La Cluj, aceeaşi mâncare, nu aveam poftă de nimic. Am cerut medic, am fost dus la o aşa-numită infirmerie, dar medic n-am văzut, până ce într-o zi, mergând spre WC, am leşinat din nou. M-am trezit din nou cu un similar sobor, inclusiv umanitarul medic oficial, dr. Ittu, care nici măcar nu m-a vizitat, dar a poruncit să-mi dea la gamelă mai multă mâncare; un coleg i-a spus că nici porţia nu o mănânc, atunci s-a îndurat să-mi prescrie ceva pastile tonice. Îmi scuipam plămânii, îmi vedeam paşii îndreptaţi spre pământul biblic, iar ciracul jurat al lui Hypocrat se făcea că nu vede. La 19 septembrie 1950, procesul: trei ani şi şase luni. Mi s-a făcut dosarul pentru temniţa-sanator Tg.-Ocna, şi asta numai în ianuarie 1951. Era o zi geroasă, ghemuiţi aşteptam la un capăt de peron sosirea „simplonului". La urcare am primit fiecare merindea cuvenită. Ajuns în cuşca respectivă eram ca peştii în conservă; cineva mi-a oferit un loc pe

1. Ion Cârja, *op. cit.*, pp. 127-128.
2. Vezi şi studiul referitor la penitenciarul Turda.

bancă, dar aerul era insuficient, aşa că m-am lăsat jos şi m-am târât pe podea sub banca unde şezusem, cu bocceaua la cap. Acolo am gustat binefacerile hărăzite de către stăpânii zilelor acelea. După o zi şi o noapte, am ajuns la Văcăreşti...[1].

Conducerea penitenciarului

În perioada 1940-1977, penitenciarul Cluj a fost condus de următorii directori şi comandanţi: Ludovic Suionsky (1940-1945), Ioan Meteş (1945-1947), Ioan Hodiş (1947), Ioan Meteş (1947-1949), Aurel Chelu (1949-1950), Teodor Drăghici (1950-1953), Ilie Juca (1953-1954), Isaia Popa (1954-1955), Vasile Coşeriu (1955), Nagy Bela (1955-1957), Gyurcsanyi Ervin (1957-1962), Ioan Gal (1963-1977).

COASTA GALEŞ (vezi **Canalul Dunăre-Marea Neagră**, p. 223)

CODLEA

Aşezare geografică

Penitenciarul se află în sud-vestul localităţii omonime, la 15 km de municipiul Braşov. În vecinătatea unităţii carcerale se găseau gara oraşului, o întreprindere de producţie şi câteva case particulare. La sud de închisoare se afla aceeaşi unitate de producţie, la vest, o cale ferată şi alte corpuri de clădiri, iar la est, un perimetru cu sere de flori[2].

Codlea ca penitenciar comunist

Unitatea de detenţie de la Codlea a luat fiinţă în mai 1953, în urma unui ordin emis de Ministerul Afacerilor Interne. În fapt, penitenciarul Codlea a fost fondat ca urmare a deciziei de desfiinţare a unităţii de detenţie din Oraşul Stalin, numele de atunci al oraşului transilvănean Braşov. La Codlea au fost depuşi mulţi dintre cei care erau în aşteptarea proceselor ce se derulau în sălile instanţelor de judecată braşovene. În 1953, din cauza absenţei unei locaţii adecvate, penitenciarul a fost organizat în clădirea unei foste fabrici de mezeluri, aparţinând la acea vreme întreprinderii „Gheorghe Dimitrov" Ghimbav, precum şi în câteva case particulare din zonă. Pentru a transforma, în parte, fosta fabrică în loc de detenţie, s-au făcut o serie de amenajări. În acelaşi an au fost organizate secţiile II, III, IV, bucătăria şi baia. După amenajare, fosta fabrică avea o capacitate de deţinere cuprinsă între 128 (calculată la 8 m^3/deţinut) şi 187 (calculată la 5 m^3/deţinut) de persoane. Cu toate acestea, după lucrările de adaptare la cerinţele minime de penitenciar, aici au fost aduse 286 de paturi[3]. La sfârşitul anilor '50, unitatea avea un efectiv de 931 de deţinuţi; la spaţiul calculat pentru 5 m^3/deţinut, închisoarea avea o capacitate de 430 de locuri[4].

1. AFDPR Alba (ed.), *Noi nu am avut tinereţe. Cronica rezistenţei anticomuniste, 1945-1989*, Alba-Iulia, 2001, p. 152.
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 179.
3. *Ibidem*, ff. 180, 186-187.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 11/1957, ff. 229-230.

O parte dintre clădirile preluate în 1953 au fost achiziţionate de Ministerul de Interne în 1958, pentru alte două corpuri de clădire plătindu-se chirie chiar şi în 1967. Cu toate acestea, stabilimentul nu era unul propice şi, în timp, s-a încercat modificarea sa în scopul de a permite desfăşurarea unor activităţi specifice unui penitenciar. Astfel, a mai fost ridicată o clădire cu etaj destinată celor încarceraţi, o magazie, un beci, un garaj auto, ateliere, o cameră de control, un vorbitor, un depozit de carburanţi şi un zid împrejmuitor de cărămidă şi lemn[1]. În intervalul 1953-1957, la Codlea au mai fost construite câteva dependinţe, printre care o croitorie, o cizmărie, o cameră pentru arhivă şi altele[2]. În noul corp de clădire ridicat în 1953-1954, capacitatea de deţinere a crescut cu 120-201 de locuri, luând astfel fiinţă secţiile IV şi V, cu 267 de paturi[3]. Într-o clădire achiziţionată în 1953, DGP a organizat secţia I femei şi spălătoria penitenciarului. Un punct de control, biroul pachete şi vorbitor făceau parte dintr-un imobil ridicat în 1957[4]. În 1967, o nouă clădire, cu o capacitate cuprinsă între 280 şi 408 de locuri, a fost ridicată în perimetrul penitenciarului. De asemenea, în acelaşi an, într-o construcţie-anexă au fost amenajate pentru cadre o sală de mese, o bucătărie, o spălătorie şi câteva dormitoare[5]. Aglomerarea din această unitate s-a menţinut şi mai târziu. Spre exemplu, în 1967, capacitatea de deţinere a închisorii Codlea era de 805 locuri, în timp ce numărul paturilor era de 949[6].

În intervalul 1953-1967, la Codlea au fost închişi deţinuţi de drept comun, femei[7] şi bărbaţi. Cei încarceraţi aici în perioada amintită aveau condamnări de până la 25 de ani cu executare, dar existau şi persoane condamnate la muncă silnică pe viaţă sau la pedeapsa capitală. Chiar de la înfiinţare, cu o scurtă întrerupere între 1956 şi 1957, la Codlea au fost depuşi inclusiv deţinuţi (bărbaţi şi femei) condamnaţi pentru infracţiuni cu caracter politic, cu condamnări de până la muncă silnică pe viaţă[8]. La înfiinţare, în închisoarea de lângă Braşov, în jur de o treime dintre deţinuţi aveau pedepse cuprinse între 8 ani şi muncă silnică pe viaţă pentru fapte săvârşite contra securităţii statului[9]. Conform taxonomiei unităţilor de detenţie din perioada 1948-1955, Codlea a făcut parte din ultima şi cea mai numeroasă categorie, a IV-a, care cuprindea închisori cu grad redus de periculozitate şi cu un număr mic de deţinuţi politici[10]. Persoane acuzate de infracţiuni CSS au fost încarcerate la Codlea chiar şi după 1964, după condamnarea definitivă acestea fiind transferate la alte unităţi penitenciare. În anii '60, la Codlea a existat şi o secţie pentru minori[11]. Închisoarea a fost, potrivit unor autori,

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 182.
2. *Ibidem*, f. 188.
3. *Ibidem*, f. 187.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*, ff. 180-181, 187-188.
6. *Ibidem*, f. 188.
7. Datorită deţinerii aici a unui număr de femei, s-a vorbit despre Codlea ca despre un penitenciar de exterminare destinat femeilor (Ruxandra Cesereanu, *Gulagul în conştiinţa românească*, *ed. cit.*, p. 120).
8. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 181, 188.
9. „Penitenciarul cu Regim de Maximă Siguranţă Codlea", accesibil online la adresa http://www.anp-just.ro (29.11.2007).
10. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, 2006, p. 232, accesibil online la adresa http://www.presidency.ro (22.12.2006).
11. AANP, Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 182.

una „de exterminare, unde aveau loc, de asemenea, numeroase execuţii"[1]. Codlea a fost şi centrul de deţinere a lotului de germani judecat în procesul „Bisericii Negre"[2]. Tot aici au fost încarceraţi mulţi dintre locuitorii Ţării Făgăraşului, care fuseseră condamnaţi pentru ajutorul dat partizanilor din munţi. La Codlea au fost depuşi, în anul 1953, profesorii Liceului „Radu Negru": Valeriu Literat, Mihai Novac şi Romul Ursu[3]. La desfiinţarea închisorii de la Făgăraş, în primăvara anului 1960, o parte dintre deţinuţii din Cetate au fost duşi la Gherla, alţii fiind transferaţi la Codlea, majoritatea condamnaţi pentru delicte de drept comun.

În 1967, într-un raport din luna martie adresat adjunctului ministrului Afacerilor Interne, colonelul Constantin Stoica, referitor la profilul locurilor de deţinere, penitenciarul Codlea era evaluat la o capacitate de cazare de 1 260 de deţinuţi (supradimensionată, în opinia noastră), calculată la 5 m^3, 196 de cadre şi cu un efectiv de 959 de deţinuţi la acea dată. Tabelul din arhiva DGP cuprinde inclusiv categoriile de deţinuţi existente: „deţinuţi care au săvârşit infracţiuni contra securităţii statului până la condamnarea definitivă" şi „deţinuţi de drept comun (bărbaţi, femei, minori) preveniţi şi condamnaţi definitiv de toate categoriile". Propunerea era ca, începând din martie 1967, la Codlea să fie încarceraţi „deţinuţi de drept comun nerecidivişti, de toate categoriile, cu condamnări de până la 10 ani"[4]. De asemenea, urma să ia fiinţă o secţie independentă la Sibiu cu deţinuţi de drept comun „noi depuşi până la condamnarea definitivă şi cei condamnaţi nerecidivişti care mai au până la cinci ani de executat". O altă secţie, la Dumbrăveni, avea să găzduiască deţinuţi de drept comun „noi depuşi până la condamnarea definitivă şi cei condamnaţi care mai au până la trei luni de executat"[5].

Situaţia grea a deţinuţilor din penitenciarele României se regăsea, la mijlocul anilor '50, inclusiv la Codlea. Drepturile celor încarceraţi erau încălcate cu bună-ştiinţă de administraţia închisorii. Spre exemplu, în 1954, Codlea, alături de alte penitenciare din ţară, avea în continuare deţinuţi politici care nu fuseseră eliberaţi, deşi le expiraseră cuantumul de pedeapsă. Mai mult, unii dintre aceştia, închişi pentru diferite infracţiuni cu caracter politic, erau încarceraţi fără să fi fost judecaţi şi condamnaţi. Aşa cum arată documentele, la vremea respectivă autorităţile erau perfect conştiente de abuzurile pe care le comiteau: „aceasta [nerecunoaşterea mandatelor de detenţie de către procurori, n.n.] constituie o încălcare a legilor RPR"[6].

În privinţa numărului celor care au trecut prin penitenciarul Codlea, o statistică realizată de conducerea unităţii în 1967 arată că, în perioada 1953-1967, numărul deţinuţilor de drept comun a fost întotdeauna mai mare decât numărul celor condamnaţi pentru infracţiuni politice. Vârful de încarceraţi politici a fost atins în 1953-1954, cu 135, respectiv 207 persoane, dar şi în 1959-1960, cu 182, respectiv 117 persoane. Începând

1. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, pp. 210, 212.
2. Lucia Hossu-Longin, *Memorialul Durerii*, *ed. cit.*, p. 156.
3. Ion Gavrilă Ogoranu, Lucia Baki (coord.), *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc*, *ed. cit.*, vol. III, p. 151; Virgil Mateiaş, *Anii de groază din România comunistă*, Editura Mişcării Legionare, Madrid, 1991, p. 16.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. 26/1967, ff. 350.
5. *Ibidem*.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, vol. I, f. 258.

cu anul 1961, numărul deţinuţilor condamnaţi pentru infracţiuni politice a scăzut simţitor, în 1965 fiind depuşi doar doi deţinuţi CSS[1].

În februarie 1957, când comanda penitenciarului Codlea a fost preluată de căpitanul Ioan Călin de la locotenentul-major Ioan Ionescu, aici existau 96 de cadre[2] şi 621 de deţinuţi (552 de bărbaţi şi 69 de femei). În urma unui control efectuat în septembrie 1957, s-a constatat neocuparea unora dintre locurile prevăzute în schemă. Completarea posturilor era o problemă dificilă: „Este greu, muncitorii nu părăsesc fabricile". O precizare foarte interesantă reiese din procesul-verbal de predare a comenzii unităţii: la Codlea existau în acea perioadă şase copii cu vârsta de până la un an[3].

Situaţia cazarmamentului din penitenciarul Codlea era, cel puţin în cursul anului 1957, precară. Astfel, într-o stenogramă se preciza că aici „deţ[inuţii] nu aveau unii cearceafuri, [alţii] cămăşi"[4]. În privinţa igienei din penitenciar, starea locului de detenţie era cât se poate de grea, aşa cum arată un document întocmit în 1955 de o comisie de control. Ca şi alte unităţi, Codlea avea bucătăria „complet necorespunzătoare"[5], fiind nevoie o transformare radicală. Iată câteva constatări ale comisiei de control:

> Prepararea hranei deţinuţilor în condiţiuni higienice nu constituie o preocupare de bază în majoritatea unităţilor. Bucătarii deţinuţi nu au halate, şorţuri sau bonete. Nici medicii şi nici oficianţii sanitari nu au urmărit îndeaproape respectarea regulilor de higienă la bucătărie şi a personalului, ca o observaţie. Spălatul şi curăţirea alimentelor, a hârdaielor şi chiar a veselei şi tacâmurilor lasă mult de dorit în majoritatea unităţilor. Nu se foloseşte pentru aceasta apă caldă şi nici dezinfectantele care să împiedice transmiterea bolilor pe această cale. [...] Distribuirea alimentelor din magazii la unele unităţi se face la voia întâmplării şi se rezumă la o cântărire superficială de către magaziner, la care ajutorii de serviciu ai comandantului nu asistă şi nici la introducerea lor în cazan. [...]

1. Lista, pe ani, cu numărul deţinuţilor de drept comun (DC) şi al celor contra securităţii statului (CSS) închişi la Codlea între 1953-1967 arată astfel: 355 DC şi 135 CSS în 1953; 311 DC şi 207 CSS în 1954; 548 DC şi 82 CSS în 1955; 680 DC şi 60 CSS în 1956; 780 DC şi 8 CSS în 1957; 922 DC şi 83 CSS în 1958; 814 DC şi 182 CSS în 1959; 543 DC şi 117 CSS în 1960; 693 DC şi 40 CSS în 1961; 574 DC şi 14 CSS în 1962; 515 DC şi 1 CSS în 1963; 305 DC în 1964; 355 DC şi 2 CSS în 1965; 489 DC în 1966; 619 DC în 1967 (AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 189). Cifra din 1953 este confirmată şi de o altă sursă, care menţiona, pentru sfârşitul anului şi trimestrul I al anului 1954, 490 de deţinuţi (INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 351). O altă sursă indică faptul că, în 1953, Codlea a preluat 286 de deţinuţi de la fosta unitate carcerală din Braşov („Penitenciarul cu Regim de Maximă Siguranţă Codlea", accesibil online la adresa http://www.anp-just.ro [29.11.2007]).
2. Majoritatea cadrelor penitenciarului locuiau în Braşov, dar nu puteau să-şi aducă familiile la Codlea, întrucât aici nu existau locuinţe pentru angajaţi. De asemenea, conducerea penitenciarului nu putea asigura nici masa cadrelor (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, vol. I, f. 313; AANP, dosar FN/1953-1958, inv. sub nr. 67, f. 59).
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 9/1956-1962, vol. III, f. 104.
4. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, inv. sub nr. 67, f. 59.
5. În aceeaşi stare se găsea bucătăria penitenciarului Codlea şi în 1967, aşa cum arată un raport. În urma unui contract cu Trustul nr. 5 Construcţii Montaje Braşov, acesta îşi lua obligaţia de a construi o nouă încăpere pentru prepararea hranei deţinuţilor (AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. 26/1967, f. 88).

Cu ocazia controlului s-a constatat că în majoritatea camerelor de deţinere lipsesc putinile pentru apă cu capace şi canea, iar acolo unde există, ele sunt putrede şi multe nu se mai pot repara[1].

Începând chiar cu anul înfiinţării, supraaglomerarea a fost o problemă frecventă la Codlea[2]. În 1954, cu privire la numărul deţinuţilor, locţiitorul politic al penitenciarului menţiona: „Penitenciarul este supraaglomerat şi a depăşit capacitatea de cazare a deţinuţilor, celulele sunt supraaglomerate[,] deţinuţi[i] dorm şi doi într-un pat[,] lucru neregulamentar"[3]. Tot în 1954, doar în luna aprilie, aici se aflau închişi 163 de deţinuţi de drept comun condamnaţi definitiv, 194 de preveniţi DC, 16 condamnaţi definitiv CR, 114 preveniţi CR şi un militar internat. În continuare se preciza: „pentru descongestionarea penitenciarului, am luat măsuri de transferare la penitenciarul Arad, cu o cursă specială, a unui număr de 90 [de] deţinuţi de drept comun, condamnaţi definitiv la pedepse mai mari de un an"[4]. Construcţia unei noi aripi a penitenciarului pentru suplimentarea capacităţii de cazare nu rezolva problema decât parţial, pentru că, deşi noua clădire avea doar 120 de locuri de cazare, DGP spera să poată întemniţa aici 200 de persoane[5].

Conform regulamentelor interne, deţinuţii politici din penitenciarele comuniste nu puteau deţine instrumente de scris sau hârtie. Cu toate controalele organizate de administraţia penitenciarului, în primăvara anului 1956, la Codlea, gardienii au descoperit bilete de pânză cu mesaje scrise pentru membrii familiilor, biletele urmând să fie scoase din incinta unităţii carcerale. Astfel de mesaje au fost descoperite şi în ţigările provenite din pachetele trimise de rude[6]. Un alt incident, din 1955, făcea trimitere la cazul unui deţinut asupra căruia fusese descoperită o bucată de tablă pe care acesta intenţiona să o transforme într-un cuţit. Tot în acel an, administraţia închisorii depistase că transmiterea de ţigări între deţinuţii din celule diferite era posibilă prin intermediul unei aţe de ciorap, printre obloanele de la ferestre. În aceeaşi categorie a obiectelor interzise intrau piesele de şah şi zarurile confecţionate din săpun sau cărţile poştale ascunse în pantofi[7]. Şi în anii anteriori, spre exemplu în 1954, unii gardieni s-au evidenţiat reuşind să descopere o bancnotă de 100 de lei cusută în haina unui deţinut contrarevoluţionar. În acelaşi timp, deţinuţii care nu aveau dreptul la pachet reuşeau să primească totuşi alimente de la familii prin intermediul altor deţinuţi[8]. Abaterile de la regulament erau prompt sancţionate, aşa cum arată un raport din 1954 al locţiitorului politic. De asemenea, încercările deţinuţilor de a obţine concesii prin proteste spontane, precum greva foamei, erau imediat amendate[9].

1. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, inv. sub nr. 67, ff. 22-23.
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 182; fond Secretariat, dosar nr. 5/1955, inv. sub nr. 6, dosar nepaginat; dosar nr. 4/1955, inv. sub nr. 5, dosar nepaginat.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 4/1955, inv. sub nr. 5, dosar nepaginat.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, vol. I, f. 209.
5. *Ibidem*.
6. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1956, inv. sub nr. 17, ff. 16-17.
7. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/55, inv. sub nr. 6, dosar nepaginat.
8. AANP, fond Secretariat, dosar nr 3/1954, f. 434.
9. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 4/1955, inv. sub nr. 5, dosar nepaginat.

La capitolul evenimente deosebite merită menţionată viitura de mari proporţii din martie 1954, când imobilul şi bunurile penitenciarului au fost serios afectate. Apele râului Vulcăniţa au intrat în magazii, în beciul închisorii şi au spălat materialele de construcţii[1]. În numai 10 minute, valul de aproape 2 m a provocat importante distrugeri închisorii[2].

Paza şi escortarea deţinuţilor de la Codlea era asigurată de unitatea MAI 0560 Dumbrăviţa[3]. În 1967, la Codlea s-au produs şi două evadări, iar doi deţinuţi de drept comun s-au spânzurat[4].

Chiar din anul înfiinţării, deţinuţii de la Codlea au fost utilizaţi la diferite munci în incinta penitenciarului sau în afara zonei de deţinere[5]. Iată o listă parţială cu punctele de lucru ale unităţii carcerale : Rulmentul Braşov, Colorom Codlea, Ghimbav, ICIL Braşov,[6] şantierul Colorom Fabrică, Colorom Blocuri şi Centrul Mecanic[7]. Într-un material din 1957 se făcea precizarea că, la Codlea, deşi existau condiţii pentru calificarea deţinuţilor în diferite meserii, conducerea unităţii penitenciare nu a luat nici o măsură în acest sens[8]. În acelaşi an, aici existau trei puncte de lucru cu 80 de deţinuţi[9]. Sectorul minier era un alt front de lucru pentru deţinuţii de la închisoarea Codlea. În anii '50, coloniile miniere (Cavnic, Nistru, Baia-Sprie) solicitau unor unităţi carcerale, printre care şi Codlea, deţinuţi pentru exploatare. Solicitarea conţinea o serie de criterii restrictive : deţinuţii trimişi la mină trebuiau să aibă condamnări de până la 10 ani de închisoare, iar vârsta acestora să nu depăşească 40 de ani[10]. În 1961, în urma unui control realizat de Comisia Controlului de Stat, se constata că, deşi în penitenciarul Codlea existau deţinuţi care puteau fi utilizaţi la munci în beneficiul închisorii, acest lucru s-a petrecut doar în parte. Cauzele ţineau de interesul beneficiarilor (Fruct-export, IIL Ghimbav, ICM Cluj, IPROFIL Măgura Codlei, TRCL Braşov) şi de nerespectarea contractelor încheiate. Astfel, la sfârşitul anilor '50, forţa de muncă contractată reprezenta mai puţin de un sfert din capacitatea oferită de administraţia închisorii[11]. La începutul anului 1960, Codlea realizase doar jumătate din veniturile propuse prin utilizarea muncii deţinuţilor[12]. Mai târziu, în 1967, un trust de construcţii din Braşov solicita conducerii penitenciarului înfiinţarea unui punct de lucru în care să lucreze 100 de deţinuţi de la Codlea[13].

Un plan de reprofilare a locurilor de deţinere a fost aprobat în martie 1967 de colonelul Constantin Stoica, adjunctul ministrului Afacerilor Interne. Planul urmărea

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 181, 190.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, vol. I, ff. 173-176.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 179.
4. *Ibidem*, f. 191.
5. *Ibidem*, ff. 181, 189.
6. *Ibidem*, ff. 190-192.
7. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 9/1956-1962, vol. III, f. 105.
8. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/1957, f. 96.
9. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, inv. sub nr. 67, f. 60.
10. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 118/24 (1950-1954), f. 80.
11. AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. 1/1961, inv. sub nr. 1, f. 66.
12. *Ibidem*, f. 70.
13. AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. 26/1967, f. 88.

realizarea „unei mai bune separări a deţinuţilor pe categorii penale, sex, vârstă şi, în special, pe infracţiunile comise, cuantum de pedeapsă şi starea de recidivă". Conform acestui plan, deţinuţii condamnaţi pentru diferite infracţiuni cu caracter politic urmau să fie încarceraţi în 16 închisori, printre care şi la Codlea[1].

Conducerea penitenciarului

În perioada 1953-1967, penitenciarul Codlea a fost condus de următorii comandanţi[2]: locotenent-major Ioan Lăzărescu, locotenent-major Ioan Ionescu (1953-1957), căpitan Ioan (Nicolae) Călin (1957), căpitan Ioan Sîntion (Simtion) (1957-1959), maior Radu Porojan (1959-1976)[3]. Dintre cadrele superioare ale unităţii carceale Codlea îi amintim pe: locotenent-major Petru Urzică (1955), ofiţer politic, căpitan (colonel) Gheorghe Drăgan (1956-1961), ofiţer politic, căpitan Florian Ioniţă (1962-1963), ofiţer politic, locotenent-colonel Marin Oţeleanu (1963-1976), locţiitor pentru pază şi regim[4].

COJOCARU (vezi **Balta Brăilei**, p. 122)

COLIBAŞI

Aflat la 15 km nord-est de municipiul Piteşti şi la sud de oraşul Mioveni, penitenciarul Colibaşi a fost înfiinţat prin Ordinul MAI nr. Z 0721122, la data de 1 aprilie 1967[5]. Iniţial, acesta a funcţionat ca secţie a penitenciarului Piteşti, pentru ca apoi, prin Decretul-Lege nr. 225/16.07.1977, să se desfiinţeze împreună – atât penitenciarul Piteşti, cât şi secţia Colibaşi[6]. Pe 1 aprilie 1980 s-a reînfiinţat însă Colibaşiul, de data aceasta ca penitenciar autonom[7].

De asemenea, mai există Spitalul Penitenciar Colibaşi (amplasat în Mioveni) care a fost înfiinţat în anul 1983. Aici erau internaţi în barăci deţinuţii bolnavi de tuberculoză şi alte boli cronice[8]. Abia în anul 1992 au fost desfiinţate barăcile de la Spitalul Penitenciar Colibaşi, iar în 1994 a fost dată spre folosinţă o nouă clădire (31 de camere cu nouă paturi/cameră)[9].

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. 20/1967, ff. 336-337.
2. Alte variante pentru mandatele unor comandanţi de la penitenciarul Codlea: colonel Ioan Simtion (1958-1959), locotenent-colonel Radu Porojan (1960-1976) (INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 314). Am preferat să păstrăm în text datele identificate de noi în documentele din arhiva DGP.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 184, 192.
4. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, pp. 32, 42, 314-315.
5. „Penitenciarul de maximă siguranţă Colibaşi", accesibil online la adresa http : //www.anp-just.ro (23.07.2007).
6. *Ibidem.*
7. *Ibidem.*
8. *Ibidem.*
9. *Ibidem.*

CONSTANȚA (vezi **Canalul Dunăre-Marea Neagră**, p. 225)

CRAIOVA

Așezare geografică

Penitenciarul Craiova era așezat în nord-estul localității omonime, la o distanță de 4 km față de malul stâng al râului Jiu, pe strada Vasile Alecsandri. Aflat inițial în afara urbei, penitenciarul, construit pe o suprafață de 21 867 m^2, între două coline, a fost mai târziu înglobat în perimetrul orașului.

Penitenciarul de la înființare până în 1945

Penitenciarul a fost ridicat între anii 1894-1897, la vremea respectivă fiind o construcție modernă. În Craiova mai erau două închisori: cea militară și închisoarea centrală de la Bucovăț, aflată în sud-estul orașului, unde erau închiși condamnații periculoși. La puțin timp după ridicarea noii unități carcerale, acesteia i s-au adăugat, la începutul secolului XX, ateliere de țesătorie, precum și alte construcții anexe.

Penitenciarul a fost construit din cărămidă și piatră, având forma unei potcoave cu bucla orientată către nord. Celulele erau înalte de 2,5 m, de formă trapezoidală, cu laturile lungi de circa 3,5 m; latura mică pe care era montată ușa avea lungimea de 2 m, iar pe a patra latură, de 3 m, în partea opusă ușii, era prevăzută o mică fereastră, de mici dimensiuni, 40x40 cm, la care erau aplicate gratii duble[1]. Camerele aveau o geometrie neregulată datorată construcției, imensa potcoavă fiind împărțită radial și circular, pe trei niveluri, în nouăzeci de celule, câte 30 pe fiecare nivel. Curtea era împrejmuită de un zid de 8 m înălțime, pe care era instalată o platformă cu gheretă destinată pazei. Zidul era dublat de încă unul asemănător. Între cele două ziduri care împrejmuiau penitenciarul exista o alee pe care treceau patrulele de zi și de noapte și se făceau schimburile pentru cordonul de pază[2].

La sfârșitul secolului al XIX-lea, numărul deținuților nu depășea 300, însă a crescut în anul 1907, odată cu răscoala țăranilor, ajungând la peste 850 de deținuți.

Până în 1944, la penitenciarul Craiova au fost închiși atât deținuți de drept comun cât și politici, în special comuniști. Unii dintre aceștia au reușit chiar să evadeze, cum este cazul lui Gheorghe Vasilichi, Constantin Doncea și Dumitru Popescu[3].

Craiova ca penitenciar comunist

Numărul deținuților „contrarevoluționari" a crescut continuu după 1947, începând cu membrii PNȚ implicați în procesul Maniu. În anii următori, când în sistemul penitenciar s-a ajuns la o specializare a închisorilor pe criterii politice și socioprofesionale, mulți

1. Aristide Ionescu, *Dacă vine ora H pe cine putem conta ?*, Editura Ramida, București, 2001, p. 47.
2. Radu Ciuceanu, *Potcoava fără noroc*, Editura Meridiane, București, 1994, p. 10.
3. Cei trei au fost implicați în organizarea grevei de la atelierele CFR Grivița din București, din 1933, și erau deținuți în penitenciarul Craiova. Sub pretextul unei vizite la spital, ei au reușit să evadeze și apoi să fugă în URSS, revenind în țară după 23 august 1944. Ulterior, cei trei au fost răsplătiți cu funcții în Partidul Comunist și cu importante demnități în stat (AANP, fond Pază și Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 3).

deţinuţi politici au fost transferaţi la alte închisori. Spre deosebire de deţinuţii politici, cei de drept comun, valizi, munceau în secţiile de producţie a unor bunuri de larg consum. Astfel, în decembrie 1949, la penitenciarul Craiova, funcţionau 25 de războaie de ţesut pânză şi un atelier de prelucrat cânepa[1].

Unităţile DPCM erau clasificate „după numărul deţinuţilor pe care îi aveau, volumul sarcinilor ce le reveneau, nivelul producţiei şi specificul de muncă"[2] în patru categorii. Cadrele de la unităţile de categoria I aveau un salariu mai mare faţă de cele care lucrau la penitenciarele de categorie inferioară.

În 1959, directorul general al DPCM a propus ca formaţiunea 0637 Işalniţa, cu un efectiv de 450 de deţinuţi, care se afla la o distanţă de 11 km de oraşul Craiova, să devină secţie a penitenciarului craiovean. Prin comasarea celor două unităţi de categoria a II-a, Craiova urma să devină unitate de categoria I, având în total un efectiv de 2 200 de deţinuţi. De asemenea, se propunea ca penitenciarul din Oltenia, alături de mai multe alte unităţi, să treacă, din punct de vedere financiar şi administrativ, din subordinea Direcţiilor Regionale MAI în subordinea DPCM[3]. Propunerile de mai sus au fost aprobate de către Alexandru Drăghici, ministrul de Interne, prin Ordinul nr. 1383 din 1 martie 1959.

În Craiova mai exista şi închisoarea militară nr. 9, pe care MAI a preluat-o în iunie 1950 de la MFA în vederea amenajării unei noi locaţii pentru numărul tot mai mare de arestaţi. Aceasta era aşezată în partea de sud-est a oraşului, cu o capacitate normală de deţinere de 100 de persoane, iar maximă, în paturi suprapuse, de 200 de persoane. La 7 iulie 1950, aici erau închişi 63 de deţinuţi, dintre care 43 de drept comun condamnaţi, cinci în curs de judecată, opt în curs de cercetare, doi deţinuţi politici condamnaţi şi cinci deţinuţi politici în curs de cercetare. Localul avea opt dormitoare, o celulă de izolare şi birourile administraţiei, închisoarea făcând corp comun cu o clădire-depozit a armatei. Clădirea închisorii avea ziduri subţiri de cărămidă şi uşi fragile din lemn de brad. De aceea, se considera că nu prezenta siguranţă, întrucât nu avea un zid[4] înconjurător, ci doar un gard de sârmă ghimpată. Prin urmare, exista pericolul unor evadări, iar locaţia în oraş nu asigura o izolare care să permită păstrarea secretului deţinerii, precum şi al diverselor operaţii care ar fi trebuit să aibă loc (arestări, anchete, transportul deţinuţilor etc.).

Condiţii de detenţie

În primii ani de arestări, 1945-1947, regimul deţinuţilor politici a fost mai puţin drastic faţă de anii care au urmat. Pe de o parte, deoarece comuniştii nu deţineau încă pe deplin puterea politică, iar pe de altă parte, pentru că rămăseseră în post gardieni care activaseră şi înainte de 1944. Aceştia din urmă aveau de multe ori o atitudine binevoitoare faţă de arestaţi. Începând cu 1948, când Partidul Comunist, sprijinit de sovietici, şi-a consolidat puterea, dar mai ales după înfiinţarea Securităţii, regimul din închisori s-a schimbat radical.

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. III, f. 370.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 9/1956, vol. III, dosar nepaginat.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1959, inv. sub nr. 3, f. 28.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. III, inv. sub nr. 29, f. 295.

Dacă la început deţinuţii politici au avut dreptul de a primi pachet de acasă, ulterior acest drept a fost anulat. Hrana celor încarceraţi a devenit din ce în ce mai proastă, ajungându-se practic la înfometare. Bucătarii şi cei care împărţeau mâncarea, aleşi dintre deţinuţii de drept comun, îşi însuşeau din porţia „politicilor". Raţia de pâine, de 250 g pe zi, ajungea în celule diminuată la 180-200 g. Meniul închisorii avea un conţinut stereotip : de două ori pe săptămână păsat din făină de porumb fiert în apă clocotită, o mâncare ce potolea cât de cât foamea endemică a deţinuţilor. Cinci zile pe săptămână se serveau 200 g de „cafea", în realitate un lichid cald, colorat şi neîndulcit, care, după ce era băut, pe lângă faptul că nu ţinea de foame, provoca dureri de stomac. La masa de prânz şi seara se dădea varză fiartă cu câteva picături de ulei, iar două zile pe săptămână se primea arpacaş fiert cu puţin ulei (160-170 g din cele 200 regulamentare). O zi pe săptămână se serveau 200 g de fasole, dar nici această porţie nu era întreagă. Ca urmare a subalimentării, deţinuţii politici ajunseseră la o avansată stare de anemie. Astfel încât, pentru a coborî din paturi, oamenii erau nevoiţi să efectueze mişcarea în etape şi cu multă precauţie, pentru a nu se prăbuşi pe pardoseala de beton a celulei.

La începutul anilor '50, în penitenciarul Craiova au fost închişi şi foarte mulţi ţărani din zona Olteniei. Aceştia erau acuzaţi că au sabotat colectivizarea agriculturii sau că au participat la mişcarea de rezistenţă[1]. Pentru ei, această închisoare era doar o etapă de tranzit în drumul spre Canalul Dunăre-Marea Neagră sau către alte lagăre de muncă.

La parterul închisorii craiovene oamenii erau cazaţi câte patru în celulă, câte doi în fiecare din cele două paturi metalice. Peste împletitura metalică a paturilor era aşezată o saltea de cânepă umplută cu paie tocate şi putrede. Fiecare deţinut primea o pătură veche şi uzată pentru a se înveli. Celulele nu erau iluminate electric, iar instalaţia de termoficare nu funcţiona. Regimul celular se întindea pe 23 de ore şi jumătate zilnic, o jumătate de oră fiind rezervată plimbării, atunci când deţinuţii erau scoşi „la aer". Tot în timpul plimbării erau golite tinetele pentru necesităţile fiziologice, într-o groapă amplasată în curtea închisorii. În jurul gropii, deţinuţii erau nevoiţi să se plimbe în şir indian, cu mâinile la spate şi cu privirea în pământ[2].

Pentru aplicarea pedepselor decise de administraţie exista o celulă specială de izolare. Aceasta era dotată cu două paturi suprapuse, deasupra lor fiind o fereastră zăbrelită cu dimensiuni de aproximativ 40x40 cm, o băncuţă de lemn şi o tinetă. De la orele 5, când se dădea deşteptarea, şi până la orele 22, când era stingerea, deţinutul pedepsit cu izolarea nu avea voie să se aşeze pe pat, ci doar pe băncuţă[3]. În privinţa „evenimentelor negative", documentele Secretariatului DPCM arată că între anii 1949 şi 1953 au fost consemnate 12 evadări, multe dintre acestea având ca protagonişti deţinuţi de drept comun[4].

Noile cadre şcolite de MAI erau chemate să fie vigilente cu „duşmanul de clasă". Un rol important în îndoctrinarea gardienilor şi a ofiţerilor din penitenciare l-au avut

1. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 436, Item no. 4873/1951, f. 1.
2. Aristide Ionescu, *op. cit.*, p. 47
3. Octavian Nicolae, *op. cit.*, pp. 69-71.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 107-108.

lecţiile politice, în număr de şase, şapte sau opt ore pe lună, care se desfăşurau după manualul de *Instrucţiuni privind organizarea şi desfăşurarea învăţământului politic în formaţiunile DPLC în anul 1955-1956*. Acesta era editat de Direcţia Politică a MAI şi cuprindea teme precum „Izolarea şi paza celor mai înverşunaţi duşmani ai poporului nostru muncitor – sarcină de bază a unităţilor noastre"[1] şi altele asemenea. Învăţământul politic era o sarcină a locţiitorului politic, care „trebuia să ducă muncă în rândul oamenilor, să dezvolte dragostea faţă de patrie şi ura faţă de duşmani"[2]. Importanţa acordată învăţământului politic şi activităţii „cultural-educative", coordonată de locţiitorul politic, reiese şi din criticile şefilor de la Bucureşti cu privire la deficienţele constatate în acest domeniu. „Am fost la Craiova, însă mi s-au plâns tovarăşii de la cultural-educativ că ofiţerii frânează această muncă, se grăbesc să facă închiderea, închid înainte de termen cursul de alfabetizare sau activitatea de club", conchidea colonelul Jean Brucăr, şeful Serviciului Cultural-Educativ al DGPCM[3]. În realitate, alfabetizarea, ca şi lectura obligatorie, nu se făceau din grija însuşirii ştiinţei de carte şi pentru ridicarea nivelului cultural al deţinuţilor, ci pentru reeducarea deţinuţilor în scopul „combaterii şi lichidării formelor de naţionalism, şovinism care se mai manifestă uneori"[4].

Regulamentele de pază şi regim prevedeau pedepse mai aspre în cazul deţinuţilor politici, consideraţi duşmani ai regimului de „democraţie populară", în raport cu cele prevăzute pentru deţinuţii de drept comun. Iată un exemplu în acest sens: „Deţinutul Gruia Gheorghe, pentru faptul că a răspuns obraznic şi cu încăpăţânare la întrebările puse de locotenent-colonelul Niculescu Gheorghe, procurorul regiunii Craiova, şi faţă de locotenentul-major Lefter, locţiitorul comandantului, a fost pedepsit cu 20 de zile regim special, cu aplicarea lanţurilor la mâini şi la picioare". În acelaşi timp, pentru furt se aplicau pedepse de cinci, zece zile de regim special de izolare[5].

La Craiova, ca şi în celelalte penitenciare din ţară, deţinuţii nu aveau voie să deţină obiecte precum instrumente de scris (nici măcar mine de creion), hârtie, texte scrise, bani, piese metalice etc. Pentru a putea depista asemenea obiecte interzise, percheziţiile erau inopinate, deţinuţii prinşi în flagrant fiind aspru pedepsiţi, iar cadrele care le descopereau, evidenţiate. Iată un extras dintr-un document de arhivă: „Caporalii Puţinelu Gheorghe şi Dincă Ioan au găsit la percheziţia asupra unui deţinut în gulerul de la flanel şi căptuşala şepcii suma de 500 lei. Pentru fapta lor, caporalul Puţinelu Gheorghe a fost propus pentru avansare la gradul de sergent şi numit în funcţia de sergent de schimb, caporalului Dincă Ioan i s-a acordat o permisie de cinci zile, iar suma găsită la percheziţie s-a făcut venit la stat"[6].

1. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1956, inv. sub nr. 27, f. 11.
2. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1957, dosar nepaginat.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. VII, inv. sub nr. 14.
4. *Ibidem.*
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, inv. sub nr. 8, dosar nepaginat.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 3/1955, inv. sub nr. 18, dosar nepaginat.

Regimul de detenție

După moartea lui I.V. Stalin, în martie 1953, în sistemul penitenciar s-a constatat o relativă relaxare. Însă condiţiile din penitenciare s-au înăsprit din nou odată cu valul de arestări de după 1956, declanşat în urma evenimentelor din Ungaria, dar şi a asaltului final în acţiunea de colectivizare a agriculturii. Accentuarea represiunii era recunoscută în mod indirect chiar de directorul DGPCM, colonelul Vasile Lixandru, într-un raport către CC al PMR, Secţia Administrativ-Politică: „În urma măsurilor energice luate în ultimele luni pentru pedepsirea infractorilor, numărul celor depuşi în penitenciare a crescut foarte mult, determinând o mare supraaglomeraţie în majoritatea acestora. [...] O consecinţă a supraaglomerării penitenciarelor este şi faptul că s-au înregistrat decese în rândurile deţinuţilor..."[1]. Erau trecute sub tăcere celelalte condiţii foarte grele ale detenţiei. Spaţiul de cazare al penitenciarelor şi coloniilor de muncă, calculat la 8 m^3/persoană, conform regulamentelor, fusese redus la minimul necesar acceptat, de 5 m^3, însă nici acest barem nu era respectat. Astfel, la penitenciarul Craiova, de la 1 092 de deţinuţi, număr maxim acceptat, se ajunsese la 1 807. Ca urmare a acestei situaţii, conducerea DGPCM propunea construirea unei secţii noi la acest penitenciar, cu un număr de 300 de locuri[2].

Procuratura, ca organ împuternicit de Marea Adunare Naţională, avea ordin să verifice respectarea „legalităţii populare", însă controalele erau, de obicei, formale şi, de multe ori, obstrucţionate de comandanţii penitenciarelor. Totuşi, uneori se recunoşteau unele dintre gravele abuzuri comise. Un raport adresat DGPCM arăta că în penitenciarul Craiova au murit deţinuţi, explicaţia oficială fiind că aceştia „au fost ridicaţi bolnavi de la Miliţie"[3]. Prin acest argument, conducerea penitenciarelor învinovăţea Miliţia şi anchetatorii Securităţii, refuzând să recunoască faptul că starea de sănătate a deţinuţilor se degrada continuu inclusiv din cauza regimului alimentar şi de viaţă din închisori. Chiar dacă era un argument valid, susţinut de memorialistica supravieţuitorilor („bătăile de la Miliţie şi de la Securitate au avut consecinţe grave asupra deţinuţilor, mulţi dintre ei rămânând cu sechele, iar alţii îmbolnăvindu-se de epilepsie"[4]), această situaţie nu excludea faptul că şi în penitenciare deţinuţii erau agresaţi şi maltrataţi.

În penitenciarul Craiova au fost încarceraţi membri ai partidelor politice, ţărănişti, liberali, legionari, condamnaţi pentru „crime de război", participanţi la Mişcarea Naţională de Rezistenţă din Oltenia, membri ai grupului de luptători anticomunişti din Munţii Arnota-Vâlcea[5] sau persoane neafiliate politic, adversari activi sau potenţiali ai regimului comunist. Membrii PNŢ au fost arestaţi începând cu 14 iulie 1947, după episodul Tămădău, când mai mulţi fruntaşi ţărănişti au eşuat în încercarea de a părăsi ţara. Arestarea liderilor PNŢ a fost urmată de declanşarea proceselor din

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 11/1957, dosar nepaginat.
2. *Ibidem.*
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. VII, inv. sub nr. 14, dosar nepaginat.
4. Octavian Nicolae, *op. cit.*, pp. 73-74.
5. Aristide Ionescu, *op. cit.*, p. 50.

septembrie-noiembrie 1947, în cadrul lotului PNŢ-Maniu. În anii următori, arestările au continuat, mulţi dintre ei fiind ridicaţi şi depuşi la penitenciarele de la Galaţi şi Craiova, de unde, ulterior, au fost mutaţi la alte unităţi de detenţie[1].

Dintre personalităţile care au fost închise la Craiova îi amintim pe: Aurelian Bentoiu, avocat, fost ministru liberal de Justiţie în guvernul lui Gheorghe Tătărăscu, transferat la Sighet[2]; Nicolae Penescu, secretarul general al PNŢ, fost ministru de Interne în guvernul Sănătescu în perioada noiembrie-decembrie 1944; Mihail Romniceanu, fost ministru liberal de Finanţe, alături de Nicolae Penescu, ambii mutaţi la Sighet[3]; Radu Câmpeanu, membru PNL, unul dintre organizatorii manifestaţiei anticomuniste din noiembrie 1945[4]; Corneliu Coposu, membru PNŢ, secretar particular al lui Iuliu Maniu; baronul Ion Mocsony-Stârcea, fost mareşal al Palatului, implicat în procesul conducerii PNŢ din noiembrie 1947[5]. Alt nume sonor de la Craiova a fost cel al generalului Ion (Iancu) Carlaonţ, conducătorul MNRO, născut în 1885 la Miculeşti, judeţul Mehedinţi, decedat în ziua de 6 februarie 1952 la Aiud. Acesta a fost arestat în noiembrie 1948 şi condamnat, în iunie 1949, de către Tribunalul Militar Craiova la 15 ani de temniţă grea, executând începutul pedepsei la penitenciarul din Oltenia. Arhimandritul Gherasim Iscu, stareţul mănăstirii Tismana, care a acordat sprijin MNRO, a fost condamnat pe 14 iunie 1949, în cadrul procesului intentat grupului „Carlaonţ şi alţii", prin sentinţa nr. 928 a Tribunalului Militar Craiova, la zece ani de temniţă grea, trei ani degradare civilă şi obligat să achite suma de 6 000 de lei, cheltuieli de judecată. După o perioadă petrecută la Craiova, trecând pe la Canal, stareţul Gherasim Iscu a încetat din viaţă la penitenciarul de la Târgu-Ocna[6]. Ioan Hudiţă, fost ministru ţărănist al Agriculturii şi Domeniilor în guvernul Sănătescu în perioada noiembrie 1944- decembrie 1944, a fost închis la Craiova, iar la 20 noiembrie 1950, din dispoziţia Direcţiei Generale a Securităţii Poporului, a fost trimis la Sighet[7]. Richard Wurmbrand, pastor luteran, a fost închis o vreme la Craiova, iar mai târziu, fiind bolnav de plămâni, a ajuns la penitenciarul de la Târgu-Ocna. În total, pentru convingerile sale religioase, Wurmbrand a petrecut 14 ani în închisorile comuniste[8].

Conducerea penitenciarului

Între 1944 şi 1967, penitenciarul Craiova a fost condus de către următorii directori şi comandanţi: Petre Constantinescu (1944-1946), Alexandru Popescu (1946-1948), Marin Mihăilescu (1948-1949), locotenent Ilie Radu (1948-1949), locotenent Alexandru Amos (1950-1951), locotenent Gheorghe Niţicu (1951-1953), căpitan Ion Ioniţă

1. Mircea Stănescu (coord.), *op. cit.*, pp. 291-293.
2. Claudiu Secaşiu, „Noaptea demnitarilor", în *Revista 22*, 18-24 august 1998.
3. *Ibidem.*
4. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, pp. 123, 298.
5. *Ibidem*, p. 286.
6. Adrian Nicolae Petcu, „Părintele Gherasim Iscu pe frontul anticomunist", în *Rost*, nr. 7, septembrie 2003.
7. Claudiu Secaşiu, *op. cit.*
8. Richard Wurmbrand, *op. cit.*, *passim.*

(1953-1953), locotenent-major Ion Viman (1953-1954), căpitan Dumitru Alexandrescu (1954-1956), maior Radu Nițulescu (1956-1967)[1].

În literatura memorialistică, pentru penitenciarul Craiova sunt menționați gardienii Naidin (originar din Coșoveni, Dolj), personaj care a manifestat înțelegere față de cei întemnițați, înlesnind legătura deținuților cu familiile[2], și Călin, un alt gardian cu atitudine binevoitoare față de cei închiși[3].

Un alt aspect care trebuie menționat în legătură cu închisoarea de la Craiova este că deținuții politici erau anchetați de echipe de securiști în interiorul penitenciarului, deoarece beciurile Securității deveniseră neîncăpătoare[4]. Dintre torționari îl amintim pe Constantin Oancă[5], născut în 1905 la Plenița, județul Dolj, fost cizmar, membru al PCR din ilegalitate, locotenent, apoi căpitan de Securitate, șef de secție, în 1955, la Direcția Regională a Securității Craiova, unde se presupune că ar fi contribuit la mutilarea și asasinarea unor arestați politici[6]. În 1952, Oancă era anchetator la Constanța, unde i-a torturat pe inginerii implicați în procesul de la Canal desfășurat în august-septembrie 1952[7]. Alți anchetatori de la Craiova au fost: Ioan Ionescu, căpitan de Securitate în 1949[8]; Ion Vasilescu, fost muncitor în București, maior, subdirector, între 1949 și 1950, al Direcției Regionale a Securității Craiova și șef al aceleași instituții în 1954. Ion Vasilescu a fost și șeful echipei care îi ancheta pe deținuții din penitenciarul din Oltenia. Ofițerii Oancă și Ionescu, subordonați lui Vasilescu, erau cei care băteau deținuții în timpul anchetelor[9]. Echipele de anchetă erau coordonate de maiorul Eugen Vistig, șeful Direcției Regionale a Securității Poporului Craiova între 1949-1950[10].

Penitenciarul Craiova a fost cel mai mare din sud-estul țării, fiind utilizat, între anii 1948 și 1952, și ca depozit[11]. Mulți fruntași ai partidelor politice, țărani, ofițeri, participanți la mișcarea de rezistență anticomunistă, închiși aici au fost supuși anchetelor, torturilor și înfometării, înainte de a lua drumul altor închisori de exterminare, precum Sighet, Pitești, Aiud sau Gherla.

CULME (vezi **Canalul Dunăre-Marea Neagră**, p. 228)

1. AANP, fond Pază și Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 108.
2. Radu Ciuceanu, *Potcoava fără noroc, ed. cit.*, p. 11.
3. *Ibidem*, p. 145.
4. Aristide Ionescu, *op. cit.*, p. 46.
5. Octavian Roske (coord.), *Mecanisme represive în România, 1945-1989. Dicționar biografic. N-O*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2006.
6. *Ibidem*, p. 275.
7. Doina Jela, *Lexiconul negru, ed. cit.*
8. Radu Ciuceanu, *Mișcarea Națională de rezistență din Oltenia. 1953-1980*, vol. II, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2003, p. 111.
9. *Ibidem*, vol. III, 2004, p. 61.
10. Radu Ciuceanu, *Potcoava fără noroc, ed. cit.*, p. 23.
11. Cicerone Ioniței, *Morminte fără cruce. Contribuții la cronica rezistenței românești împotriva dictaturii comuniste*, vol. II, Editura Tipografia Coresi, Freiburg, 1983, p. 156.

D

DĂENI (Vezi **Balta Brăilei**, p. 122)

DEJ

Aşezare geografică

Penitenciarul Dej se afla în nordul localităţii omonime transilvănene din regiunea Cluj. Închisoarea era situată în apropierea podului peste râul Someş, a Văii Salcia, învecinându-se cu o piaţă şi cu câteva străzi[1].

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Unitatea carcerală se afla în acelaşi corp de clădiri cu Palatul de Justiţie, având 66 de celule şi 19 pivniţe. Palatul a fost ridicat în 1894 pe terenul achiziţionat, în februarie 1890, de ministerul de resort de la Torma Irimie, în schimbul sumei de 10 000 de florini. Imobilul, al Instanţelor Judecătoreşti ale Judeţului Someş[2], a fost construit prin eforturile locuitorilor Dejului, care, la 16 mai 1894, l-au donat ministerului. În aprilie 1919, întregul imobil a trecut în custodia autorităţilor de la Bucureşti, pentru ca, în martie 1923, în conformitate cu o ordonanţă emisă de directorul general al Ministerului Justiţiei, să fie intabulat în proprietatea statului român[3]. Perimetrul penitenciarului era de 284,7 m, iar suprafaţa de 3 150 m^2 [4].

În perioada interbelică, la Dej au fost încarceraţi deţinuţi de drept comun, condamnaţi, dar şi aflaţi în stare de prevenţie[5]. În anii '30, unitatea carcerală din Dej a fost destinată condamnaţilor la pedepse cu închisoare corecţională de până la doi ani inclusiv[6].

---

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 213; „Penitenciarul Spital Dej", accesibil online la adresa http://www.anp-just.ro/ (25.09.2007).
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/1955, inv. sub nr. 35, f. 63.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 213.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/1955, inv. sub nr. 35, f. 64.
5. *Ibidem*, f. 214.
6. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 14.

Dejul ca penitenciar comunist

În conformitate cu decizia nr. 57286 din 4 decembrie 1945, care impunea o specializare a centrelor de detenţie în funcţie de pedepsele executate de cei încarceraţi în aceste unităţi, închisoarea din Dej a fost inclusă în categoria centrelor pentru deţinuţi majori de drept comun, destinată celor cu pedepse corecţionale de până la doi ani[1]. În următorii ani (1948-1955), în sistem a fost impusă o altă taxonomie, bazată pe numărul deţinuţilor şi categoria infracţiunilor. Cea mai numeroasă categorie, a IV-a, reunind penitenciarele considerate cu grad redus de periculozitate şi cu număr mic de deţinuţi politici, includea şi închisoarea Dej[2]. Din mai 1960, penitenciarul a fost inclus în categoria a III-a operativă. Această ultimă încadrare schimba destinaţia unităţii: pentru deţinuţi condamnaţi pentru infracţiuni contra securităţii statului, „trădători de patrie şi spioni" şi deţinuţi preveniţi de drept comun. În 1963, destinaţia unităţii carcerale a fost din nou schimbată, aceasta fiind inclusă în categoria a III-a funcţională, pentru persoane acuzate de infracţiuni de drept comun[3]. Capacitatea maximă a penitenicarului Dej era, în 1954, de 500 de persoane[4].

Din august 1944 până în 1955, spun documentele de arhivă, în penitenciarul Dej au fost închişi doar deţinuţi de drept comun, preveniţi şi condamnaţi. Începând din august 1952, penitenciarul Dej a deservit Tribunalul Dej şi Tribunalele raionale Beclean, Gherla şi Târgu-Lăpuş, iar din 1953 acesta a devenit un centru de tranzit pentru regiunile din Ardeal şi din zona Craiovei[5]. În intervalul 1950-1953, la Dej au fost depuse persoane inapte pentru munci, acuzate de infracţiuni de drept comun[6]. În 1954, deşi unele surse documentare infirmă acest lucru, aici se găseau deţinuţi, bărbaţi şi femei, condamnaţi pentru infracţiuni cu caracter politic şi de drept comun[7]. Din 1955 până în iunie 1956, la Dej au fost depuşi deţinuţi de drept comun preveniţi, alături de un număr de persoane acuzate de infracţiuni cu caracter politic. De altfel, în perioada menţionată, locul de detenţie a fost utilizat ca penitenciar de tranzit pentru trierea[8] deţinuţilor politici şi trimiterea lor către coloniile de muncă organizate la minele de plumb Baia-Sprie, Cavnic şi Nistru[9]. În intervalul 1956-1958, la Dej au fost internaţi deţinuţi condamnaţi şi preveniţi, iar începând cu ianuarie 1959, la unitatea carcerală au fost închise şi femei condamnate, dar inapte de muncă. În perioada iunie 1960-ianuarie 1963, aici au fost deţinute persoane condamnate pentru înaltă trădare sau spionaj. Acestea fuseseră iniţial închise la Piteşti, fiind transferate, după depunerea la Dej, adică după ianuarie 1963, la Gherla.

1. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, p. 231, n. 1, accesibil anline la adresa http://www.presidency.ro (28.12.2006).
2. *Ibidem*, p. 232; INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 18.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 214.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/1955, inv. sub nr. 35, f. 63.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*.
8. În martie 1956, într-o adresă a DPLC către formaţiunea 0627 Baia-Sprie era emisă o dispoziţie potrivit căreia medicul formaţiunii urma să se depalseze la penitenciarul Dej pentru trierea deţinuţilor (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 118/24, f. 152).
9. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 214.

Situaţia de relativă dezorganizare din sistemul carceral românesc din prima parte a perioadei postbelice s-a regăsit şi la penitenciarul Dej. Astfel, în intervalul 1948-1950, de aici au evadat nu mai puţin de 17 persoane. Patru dintre fugari erau femei, reuşind să scape în 1949 din grădina penitenciarului, aflată la marginea localităţii[1]. În martie 1968 au evadat alţi doi deţinuţi, penitenciarul fiind atunci o secţie a închisorii Gherla[2].

Prevederile regulamentului referitor la regimul penitenciar erau foarte stricte în legătură cu deţinerea de obiecte. În ianuarie 1954, la mai mule închisori din ţară, printre care şi Dej, s-au desfăşurat percheziţii, fiind înregistrate o serie de nereguli: „cuţite confecţionate din balot, borcane, gamele, linguri, efecte peste prevederile regulamentare etc."[3]. În fapt, raportul era şi un reproş la adresa administraţiei penitenciarului: „introducerea acestor obiecte în camerele de deţinere explică superficialitatea percheziţiilor ce se fac zilnic asupra deţinuţilor care sunt scoşi la diferite munci gospodăreşti în interiorul penitenciarului, ca: bucătărie, tăiat lemne, diferite corvezi, cât şi asupra camerelor de deţinere. Pe de altă parte, însăşi (*sic!*) deţinuţii care nu sunt scoşi şi stau în permanenţă în camere confecţionează din placheuri cuţite, iar din lemnele care se dau seara pentru foc, cuţite de lemn, ciubuce etc."[4]. Iată cum descria Nicolae Mărgineanu regimul de detenţie de la penitenciarul Dej: „Tratamentul era totuşi foarte sever, chiar dacă bătăile de la gară nu s-au mai repetat. Acesta era prilej de îndurerare şi pierdere de speranţă. Să ne aşezăm peste zi în paturi nu aveam voie nici aci, iar dacă eram prinşi, atunci ne duceau în camera de pedeapsă, care nu avea pat. Uneori eram puşi în lanţuri. Dar numai la picioare, nu şi la mâini, ca la Jilava. Mâncarea în zilele de pedeapsă ne era redusă la jumătate"[5].

Problemele din penitenciarul Dej, aşa cum arăta în fapt întregul sistem penitenciar românesc, erau complexe. În 1950, administraţia unităţii carcerale raporta că peste 100 de deţinuţi, ajunşi recent în penitenciar, aveau dosarele incomplete, fără date concrete despre cuantumul de peseapsă, natura condamnării şi situaţia juridică. De asemenea, un număr de 40-50 de persoane încarcerate, transportate de la Văcăreşti la Dej, erau grav bolnave. Propuşi pentru internare în diferite spitale, deţinuţii, spune documentul, au ajuns „din greşeală" la penitenciarul Dej. Dezorganizarea din sistem era evidentă în acest caz şi se datora, în bună măsură, dezinteresului administraţiei pentru soarta celor închişi, cu precădere a deţinuţilor politici. La începutul anilor '50, situaţia cazarmamentului de la închisoarea Dej era critică, fiind urgentă nevoie de 130-150 de paturi de fier (deţinuţii dormeau câte doi într-un pat), precum şi de tot atâtea saltele şi pături de lână. În plus, erau solicitate între 70 şi 100 de gamele, trei cazane pentru hrană şi un cazan pentru fiert rufe[6].

De cele mai multe ori, starea medicală şi igiena deţinuţilor contrarevoluţionari erau lăsate la voia întâmplării. Iată cum descrie un buletin informativ, din iunie 1955, situaţia unor deţinuţi politici: „La data de 24.06.[19]55 am avut o ambulanţă prin

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 214-215.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr 153/1991, f. 191.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, vol. I, f. 216.
4. *Ibidem*.
5. Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre şi închisori*, *ed. cit.*, p. 250.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 283.

care am primit 12 deţinuţi CR netunşi, nebărbieriţi, cu lenjerie murdară. Făcându-le percheziţie corporală, s-a găsit asupra lor hârtie. Dosarele lor, după verificare, au fost găsite neopisate şi o bună parte dintre ei sunt condamnaţi în primă instanţă"[1]. Despre starea precară a igienei din penitenciar vorbeşte şi sinteza-raport întocmită de comisiile de control instituite în baza Ordinului 405/1955. Astfel, cu referire la o serie de închisori, printre care şi Dej, se preciza că „deţinuţii nu fac baie săptămânal, au rufele murdare, cazarmament murdar, tinetele nu se dezinfectează cu lunile, camerele murdare, nu se dezinfectează wc-urile, [deţinuţii sunt, n.n.] netunşi, nebărbieriţi la timp etc."[2]. În memoriile sale, Nicolae Mărgineanu s-a referit inclusiv la situaţia igienei din penitenciarul Dej: „La Piteşti şi la Dej eram scoşi o dată pe zi la toaletă, dar aveam numai două minute pentru evacuarea scaunului. Cu efotul pe care-l făceam încă din cameră ca să avem o evacuare cât mai rapidă, ne-am trezit nu numai cu înmulţirea hemoroizilor, ci şi cu ieşirea intestinului gros pe o lungime de 5-10 cm, datorită efortului"[3]. Uneori, deţinuţii nu reuşeau să defecheze într-un timp atât de scurt, cu toate că făceau eforturi încă din celule, aşa încât ceilalţi colegi le ofereau din timpul lor. În astfel de cazuri, durerile care urmau erau cumplite. Cu toate acestea, „la infirmeria închisorii mâncarea era sensibil mai bună. În schimb, ferestrele erau deschise numai câte o jumătate de ceas dimineaţa, la amiază şi seara. Oamenii erau astfel ucişi cu lipsa de primenire a aerului pentru a avea cantitatea suficientă de oxigen. De aceea, mai mult decât de orice, sufeream în aceste condiţii de lipsă de aer, care nu costa nici un ban. O crimă mai absurdă nu putea exista!"[4].

Alimentaţia deficitară din spaţiul concentraţionar românesc îi determina pe cei mai mulţi deţinuţi să apeleze la pachetele cu hrană trimise de familie. Dar, aşa cum prevedea regulamentul regimului penitenciar, pentru deţinuţii contrarevoluţionari existau o serie de restricţii. Astfel, rudele încercau fie să ocolească aceste reglementări, fie să distragă atenţia gardienilor. Un astfel de caz, când o persoană a încercat să mituiască un gardian pentru a trece cu vederea depăşirea cantităţii de alimente, s-a întâmplat la Dej în ianuarie 1956[5]. Totuşi, pentru începutul anilor '60, unii foşti deţinuţi pomenesc de un regim alimentar ameliorat la Dej: „În primele săptămâni mâncarea a fost mai slabă, dar după aceea s-a îmbunătăţit sensibil şi de foame nu mai răbdam. În decursul unui an am recâştigat şi vreo 5-10 kilograme în greutate"[6].

Iată cum descria situaţia din penitenciarul Dej Nicolae Mărgineanu, psihologul care a petrecut 16 ani în închisorile comuniste:

> În gara de la Dej am fost primiţi cu foarte multă ostilitate, iar palmele au curs pentru orice fleac. Am înghiţit-o şi pe aceasta. Celulele [penitenciarului Dej, n.n.] erau aceleaşi, ca şi la Piteşti, plus două camere mari pentru 20 şi 25 de persoane. La Piteşti am fost doi în pat. Aici numai unul. Un avantaj deosebit. Sub pat, la şerpăria de ciment, nu mai dormea aproape nimeni. La Piteşti, în celulele de doi pe patru metri pătraţi, cu şase pături ajungeam să fim uneori şi 14 persoane. Aici eram numai şase. [...] La Dej

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/55, inv. sub nr. 6, dosar nepaginat.
2. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, inv. sub nr. 67, f. 20.
3. Nicoale Mărgineanu, *Amfiteatre şi închisori*, *ed. cit.*, p. 251.
4. *Ibidem*, p. 252.
5. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1956, inv. sub nr. 16, f. 153.
6. Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre şi închisori*, *ed. cit.*, p. 250.

paturile erau lângă fereastră şi astfel, lângă uşă, ne rămânea un spaţiu liber de doi metri, în care puteam face o mişcare de patru paşi mici. La Piteşti sufeream de frig. La Dej nu[1].

Pregătirea cadrelor din penitenciare lăsa mult de dorit, dat fiind numărul abaterilor în rândul celor din sistem. Un exemplu concludent în acest sens s-a petrecut la penitenciarul Dej, unde sergentul-major Petre Simon, deşi „în ziua precedentă îşi luase angajamentul ca în cinstea lui 7 Noiembrie să nu aibă nici un [fel] de abateri în muncă", a fost găsit dormind în post, fiind sancţionat cu şapte zile de arest la garnizoană[2]. Chiar şi pregătirea din punct de vedere militar a lucrătorilor din sistemul penitenciar era una problematică. La sfârşitul lunii august, la antrenamentul de tragere cu pistolul-automat, 11 militari nu au îndeplinit condiţiile de tragere, adică aproape un sfert din personalul de pază al închisorii[3]. În plus, unitatea carcerală, aşa cum rezultă dintr-un referat întocmit în august 1950, se confrunta cu probleme în recrutarea cadrelor[4].

În 1954, penitenciarul Dej era împrejmuit cu un zid de cărămidă înalt de 4 m şi lat de 60 cm[5]. Închisoarea beneficia de trei posturi de pază, patrule şi posturi de supraveghere pe fiecare secţie[6].

La Dej a existat inclusiv un centru de primire a minorilor[7]. Conform HCM nr. 1240/1951, un spaţiu special amenajat de primire a persoanelor cu vârste de până în 18 ani mai exista la Bucureşti[8]. Regimul aplicat în aceste colonii de minori nu era cu mult diferit faţă de cel din penitenciare. Spre exemplu, într-un document din 1957 se preciza că „la Dej se permite bătaia minorilor de către alţi minori condamnaţi". Cazuri asemănătoare fuseseră identificate la Slatina, Alexandria sau Brâncoveneşti[9].

Ca puncte de lucru ale unităţii carcerale, în documente apar menţionate grădina aflată la marginea localităţii şi Combinatul de Hârtie Dej[10]. Ca urmare a intrării în vigoare a unor reglemetări, din acest penitenciar au fost eliberaţi deţinuţi care prestau munci în cadrul atelierului de fierărie[11]. Se pare că la Dej a existat şi o fabrică de cărămizi, unitate aflată în subordinea penitenciarului[12].

La penitenciarul Dej au fost închişi, la sfârşitul anilor '50 şi începutul anilor '60, unii condamnaţi în procesul Pătrăşcanu, fiind supuşi unui regim sever de detenţie. Dintre aceştia, enumărm pe Belu Zilber (Zilbert Helbert), Herant Torosian (1960-1961) şi Harry Brauner (1960-1962)[13]. Majoritatea deţinuţilor politici depuşi aici fuseseră

1. Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatru şi închisoari*, *ed. cit.*, pp. 249-250.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 3/1954, f. 432.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, f. 78.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 283.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/1955, inv. sub nr. 35, f. 63.
6. *Ibidem*, ff. 65-66.
7. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 9/1955, inv. sub nr. 10, dosar nepaginat; INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 23.
8. ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar nr. 264/1972, vol. IV, f. 335.
9. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1962, vol. IV, f. 267.
10. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 15.
11. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, f. 78.
12. Doina Jela, *Drumul Damascului*, *ed. cit*, p. 99.
13. „Documentar privind unele măsuri luate de organele MAI pentru a se şterge urmele ilegalităţilor săvârşite în legătură cu procesul Pătrăşcanu", în Marius Oprea, „Bastionul cruzimii. Documente privind represiunea comunistă" (în manuscris).

condamnaţi în procese răsunătoare pentru înaltă trădare sau spionaj „în favoarea unor puteri occidentale". Tot aici au fost încarceraţi arhiepiscopul Victor-Vasile Leu, Nicolae Mărgineanu, Ştefan Neniţescu, George Tomaziu, Ion Vorvoreanu, Traian Teodorescu[1] şi cardinalul Alexandru Todea. Profesorul clujean Nicolae Mărgineanu, condamnat în lotul Marii Finanţe din 1948, a ajuns la Dej în 1960, fiind apoi transferat la Gherla (ianuarie 1963). În închisoarea de la Dej, Ştefan I. Niţescu, scriitor şi profesor universitar, „era cât pe ce să fie ucis când i-a răspuns prompt unui procuror în vizită de rutină, care-l întreba ironic: – Cum de te-au recrutat serviciile imperialiste? – Ba eu le-am recrutat, ca să le pot aduce la cunoştiinţă crimele voastre"[2]. Supus, de asemenea, unui sever regim de detenţie, Vasile Leu nota în legătură cu situaţia sa din penitenciarul transilvănean: „am constatat şi verificat că în penitenciarul Dej, în care mă aflu, se duce o acţiune camumflată de exterminare a mea fizică şi morală"[3]. La Dej au fost închişi şi unii dintre cei condamnaţi în procesul membrilor legaţiei Italiei la Bucureşti, din 1951. Printre cei care au fost închişi aici s-a aflat şi Ionel Stârcea-Mocsony, fost mareşal al palatului regal[4].

În 1967, în contextul reprofilării unităţilor din reţeaua penitenciarelor, adjunctului minstrului de Interne, colonel Constantin Stoica, i-a fost prezentată o listă cu şapte locuri de detenţie care ofereau, în urma unor evaluări ale DGP, posibilităţi de izolare în regim celular. În această listă se regăsea şi penitenciarul Dej. De asemenea, se preciza că aceste unităţi au un excedent de spaţii de deţinere şi se înainta propunerea ca spaţiul rămas liber să constituie rezerva Direcţiei pentru „situaţii speciale"[5]. Adjunctul ministrului a aprobat această propunere pe 3 martie 1967. În acelaşi an, stabilimentul în care funcţiona penitenciarul Dej, cu 66 de celule pentru deţinere, Palatul Justiţiei, găzduia şi următoarele instituţii: Tribunalul Raional Dej, Procuratura, Notariatul de Stat, Miliţia şi alte instituţii de stat[6].

Conducerea penitenciarului

În perioada 1944-1967, penitenciarul Dej a fost condus de următorii directori şi comandanţi[7]: Samoilă Olah (1944-1946), administrator-şef Ioan Rusu (1946), director şi administrator-şef Gheorghe Rusu (1946-1948), director Ervin Gyurcsany (1948-1951), sublocotenent Ioan Diniş (1951-1952), sublocotenent Loghin Ungur (1952-1953), locotenent-major Ervin Gyurcsany (1953-1957), căpitan Emilian Duma (1957-1962),

1. Traian Teodorescu a fost ataşatul militar al Legaţiei României în Turcia între 1938 şi 1944. Teodorescu a fost adus de la penitenciarul Piteşti la închisoarea Dej, unde a şi decedat, în data de 5 septembrie 1960.
2. George Tomaziu, *Jurnalul unui figurant. 1939-1964*, prefaţă şi postfaţă de Gabriel Mardare, Editura Univers, Bucureşti, 1995, p. 247.
3. Corneliu Leu, *Cartea episcopilor cruciaţi*, Editura Realitatea, Bucureşti, 2001, p. 334.
4. Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre şi închisori*, *ed. cit.*, p. 84.
5. AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. 26/1967, f. 338.
6. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 213.
7. Altă variantă pentru mandatul comandantului maior Ervin Gyurcsany: 1953-1955 (INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, pp. 37, 321). Am preferat să păstrăm în text datele identificate de noi în documentele din arhiva DGP.

căpitan Ioan Cristea (1962-1967)[1]. Dintre ofiţerii politici ai penitenciarului, sursele îl indică pe locotenentul Alexandru Boriceanu, în 1955[2].

Deva

În perioada interbelică, penitenciarul Deva era destinat executării pedepselor de până la 2 ani de închisoare corecţională, iar după 1944 a devenit penitenciar de categoria a III-a[3]. Măsurile represive care au fost luate de către regimul comunist în primul deceniu de după 1945 au dus la creşterea numărului de persoane încarcerate pe criterii politice. Regulamentul din penitenciare nu permitea nici o abatere; de aceea, erau sancţionate inclusiv cadrele care nu-l respectau. Astfel, caporalul Ilie Delcea a fost arestat de „organele Securităţii statului" pentru cercetări, deoarece a fost acuzat de legături cu deţinuţii[4].

Prin penitenciarul din Deva s-au perindat mulţi deţinuţi care aşteptau şedinţele de judecată ale Tribunalului Militar din oraşul Stalin (Braşov), ţinute în deplasare la Deva. De asemenea, aici au fost internaţi şi mulţi dintre localnicii arestaţi şi aflaţi sub anchetele Securităţii, atunci când arestul acesteia era supraaglomerat.

În 1948 au fost cazuri când la penitenciarul Deva, într-o celulă goală cu suprafaţa de 6 m^2, având un hârdău pentru necesităţi în mijloc, cu fereastra închisă şi cu geamul vopsit pentru a nu lăsa să pătrundă lumina, erau îngrămădiţi şapte oameni. Timp de 10 luni nu au avut voie să iasă la plimbarea zilnică, ci doar sâmbăta la baie. Asupra lor nu aveau decât un schimb de lenjerie de corp, un prosop şi o pătură. Situaţia a durat până în anul următor, când lotul a fost transportat la penitenciarul din Sibiu[5].

Ca urmare a arestărilor masive, chiar procuratura comunistă constata, în urma controalelor făcute în anul 1955, că penitenciarul Deva era supraaglomerat, astfel încât numărul celor închişi depăşea numărul paturilor. Nici plimbarea regulamentară zilnică nu se respecta, pentru că erau prea mulţi deţinuţi, dar şi pentru că exista doar o singură curte de plimbare[6]

Statutul penitenciarului Deva, ca şi al secţiilor dependente, a evoluat în timp, în funcţie de numărul deţinuţilor şi de planul de producţie care trebuia realizat. În 1959 s-au înfiinţat secţiile „Flotaţie" şi „Muncel", subordonate penitenciarului Deva, care, din luna octombrie a aceluiaşi an, a devenit unitate de categoria a II-a[7]. Un an mai târziu, în urma ordinului MAI, s-a desfiinţat secţia Crâscior aparţinând coloniei de muncă de categoria a II-a Brad-Musariu, iar secţia Săcărâmb de la aceeaşi colonie de muncă a fost transferată la penitenciarul funcţional Deva[8].

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 216-217; AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/1955, inv. sub nr. 35, f. 63.
2. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 321.
3. *Ibidem*, pp. 14, 18.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 3/1955, inv. sub nr. 10, dosar nepaginat.
5. AFDPR Alba (ed.), *Noi nu am avut tinereţe*, *ed. cit.*, pp. 146-148.
6. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1956, vol. VI, inv. sub nr. 13, f. 139.
7. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1959, dosar nepaginat.
8. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1960, vol. III, inv. sub nr. 3, dosar nepaginat.

Din 1967, penitenciarul Deva ca şi Bârcea Mare de lângă Simeria au devenit secţii ale penitenciarului Alba-Iulia[1].

Direcţia Generală a Miliţiei (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 177)

Domneşti (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 185)

Dumbrăveni

Penitenciarul Dumbrăveni a fost, alături de Mislea[2], Miercurea-Ciuc şi Mărgineni, unul dintre locurile de detenţie din perioada comunistă destinate femeilor. Unitatea carcerală a rămas în istoria închisorilor din România şi prin faptul că a găzduit, în perioada interbelică, pe Ana Pauker.

Aşezare geografică

Penitenciarul era situat în oraşul cu acelaşi nume, în judeţul Sibiu, pe valea râului Târnava Mare, la 20 km de Mediaş[3]. Închisoarea se afla în partea de sud-vest a localităţii.

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Construcţia tribunalului şi a penitenciarului au început în acelaşi timp, în anul 1909, sub administraţia austro-ungară[4]. Locul de detenţie se afla, de altfel, la dispoziţia tribunalului. În fapt, la începutul secolului XX când au fost construite, cele două clădiri comunicau printr-un coridor interior[5]. În 1942 a fost înălţat gardul care împrejmuia penitenciarul, iar în spatele închisorii, spre est, a fost construită o magazie. Una dintre deţinutele care a fost încarcerată la Dumbrăveni în perioada comunistă îşi aminteşte aspectul de închisoare veche, curţile mari, dependinţele sub forma unor clădiri joase (bucătăria, spălătoria şi anexele), edificiul principal cu două sau trei etaje şi infirmeria. Într-o curte interioară era chiar o veche şi frumoasă fântână cu roată şi jgheaburi de lemn[6]. În 1963, penitenciarului i s-au adăugat alte două dependinţe, în partea de nord: o încăpere de tranzit pentru trierea deţinuţilor (întocmirea formalităţilor necesare primirii şi percheziţionarea acestora) şi un spaţiu special amenajat pentru curăţarea şi întreţinerea armamentului cadrelor[7].

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 51.
2. Mislea a fost cel mai important penitenciar destinat femeilor din perioada comunistă.
3. „Dumbrăveni", accesibil online la adresa http://ro.wikipedia.org/wiki/Dumbrăveni (3.06.2007).
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 204.
5. *Ibidem*, f. 205.
6. Lena Constante, *Evadarea tăcută: 3 000 de zile singură în închisorile din România*, în versiunea românească a autoarei, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992, pp. 148, 150, 152, 163.
7. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 205.

În perioada 1924-1936, la Dumbrăveni au fost închişi deţinuţi de drept comun, în special dintre cei cu pedepse pentru furt şi tâlhărie, dar şi pentru pruncucidere. Regimul aplicat acestor deţinuţi a fost de închisoare corecţională, temniţă grea şi muncă silnică[1]. Înainte de 1939, închisoarea a fost inclusă în categoria centrelor pentru detenţie corecţională, „pentru pedepse de până la 6 luni inclusiv"[2]. La Dumbrăveni, în secţii separate, erau depuse femei care executau toate categoriile de pedepse. De asemenea, femeile şi bărbaţii deţinuţi aici pentru delicte politice erau complet separaţi[3]. Penitenciarul a rămas însă în istoria sistemului concentraţionar românesc din perioada interbelică prin orientarea politică a unui grup important de femei încarcerate aici. În fapt, alături de Mislea, această închisoare a fost una dintre cele mai importante centre de îndoctrinare comunistă din perioada interbelică[4]. Documentele din arhiva DGP vorbesc despre transferul unui lot de 47 de deţinute de la Deva, persoane condamnate la închisoare corecţională pentru activitate comunistă[5]. Potrivit documentului, printre acestea se aflau Golda Bancic[6], Liuba Pancu, Maria Ruga, Etta Dora, Roza Fuchs, Hanca Erlich şi Clara Erlich. De asemenea, este amintită acţiunea de protest a deţinutelor de aici împotriva „procedeului barbar al direcţiei locale", care le refuza asistenţa medicală, îmbunătăţirea alimentaţiei, încetarea torturii, dreptul la corespondenţă[7] sau chiar dreptul celor încarcerate de a fi numite deţinute politice. Protestul ar fi fost semnat de 50, 60 de deţinute. Ana Pauker, deţinută la Dumbrăveni în perioada interbelică, a fost una dintre liderele din închisoare ale mişcării comuniste[8]. Cu toate că era acuzată de activitate împotriva statului român, Ana Pauker şi-a mobilat celula cu piese aduse de acasă şi chiar a mai primit o cameră separată. Putea fi vizitată de deţinute în celulă, cu care purta discuţii lungi, bea cafea

1. AANP, fond de Pază şi Regim, dosar FN/1967-1678, vol. I, f. 206.
2. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 13.
3. *Ibidem*, p. 14.
4. Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate*, *ed. cit.*, p. 81.
5. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 206.
6. Golda Bancic (zisă şi Olga) a fost condamnată la doi ani de închisoare cu executare de Consiliul de Război al Corpului II Armată pentru infracţiuni contra liniştii publice, prin Sentinţa nr. 220 din 15 martie 1935, cu mandatul de arestare nr. 14.373/21 iunie 1935. Sentinţa în cazul Goldei Bancic a fost pusă în executare la 20 octombrie 1934 şi a expirat la 18 octombrie 1936. Pedeapsa a executat-o la Dumbrăveni până la 30 septembrie 1936, după care a fost transferată la penitenciarul Văcăreşti (*ibidem*). Potrivit lui Vladimir Tismăneanu, Olga Bancic a fost căsătorită cu scriitorul Alexandru Jar şi a murit „decapitată de nazişti" (Vladimir Tismăneanu, *Refuzul de a uita*, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2007, p. 51).
7. Câteva dintre cărţile poştale cenzurate de administraţia închisorii priveau corespondenţa dintre Maria Ruga şi Gheorghe Gheorghiu-Dej, aflat în detenţie la Galata (Iaşi), dintre Etta Dora şi Petre Constantinescu-Iaşi, aflat în penitenciarul Doftana, sau dintre Roza Fuchs şi Meiller Peisach din închisoarea Mărgineni (AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 207).
8. Ana Pauker a fost arestată la 12 iulie 1935 la Bucureşti de autorităţile române, iar procesul a fost demarat la 5 iunie 1936 la Craiova. În urma acţiunii judecătoreşti, devenită celebră în acea perioadă, „Procesul Anei Pauker", cominternista a fost condamnată la zece ani de închisoare. Înainte de a fi adusă la Văcăreşti, Ana Pauker a fost deţinută la Dumbrăveni (Robert Levy, *Gloria şi decăderea Anei Pauker*, *ed. cit.*, pp. 47-49).

şi fuma. În plus, o femeie venea zilnic pentru a-i prepara mâncarea, aducând toate alimentele de care încarcerata avea nevoie[1]. Condiţiile bune de detenţie sunt confirmate şi de alte surse, deţinuţii comunişti nemaifiind izolaţi în celule sau obligaţi să poarte uniformă (haine vărgate). Ei puteau să lucreze sau să aibă contacte în exterior ; puteau primi pachet şi desfăşura activităţi culturale[2]. Ana Pauker a organizat chiar o „şcoală" la penitenciarul Dumbrăveni, pregătind în jur de o sută de deţinute comuniste pentru examentul de bacalaureat. Trebuie precizat faptul că celula comunistă de la Dumbrăveni putea găzdui doar câteva persoane din cele o sută[3].

Fostul director al penitenciarului Dumbrăveni istorisea memorialistului Ion Cârja, cu care era înrudit în vremea când era director la penitenciarul Cluj[4] şi apoi la Cluj-minori (1945-1948), despre stagiul său de la Dumbrăveni

> unde avusese în paza sa pe Ana Pauker, până la data expedierii ei în URSS în schimbul lui Moş Codreanu. Dr. I. Meteş îmi povestea despre privilegiile de care se bucura Ana Pauker în închisoare, unde era închisă cu o serie de alte membre ale Partidului Comunist Român, dintre care Liuba Chişinevschi, celebra agitatoare, îndeplinea funcţiunea de secretară a acelei femei fatale pentru neamul românesc. Ana Pauker, pe lângă faptul că se bucura de un regim alimentar princiar, sfida organele administrative ale închisorii, refuzând să vorbească cu directorul, menţinând raporturi doar prin Liuba Chişinevschi. Trebuie să ne gândim că sub acelaşi regim al închisorilor din România de sub Regele Carol II, în acelaşi timp, români închişi pentru că-şi iubeau ţara mureau de foame şi erau scoşi din închisori şi împuşcaţi la drumul mare[5].

Ultima frază a memorialistului avea în vedere situaţia legionarilor.

---

1. Nicolae Mărgineanu, *Mărturii asupra unui veac zbuciumat*, *ed. cit.*, p. 337 ; Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre şi închisori*, *ed. cit.*, p. 203.
2. Robert Levy, *Gloria şi decăderea Anei Pauker*, *ed. cit.*, pp. 49-50.
3. La Dumbrăveni s-a consumat episodul în care Ana Pauker a aflat de acuzaţiile aduse soţului său, Marcel Pauker. De altfel, Cominternul a căutat cu obstinaţie să cunoască reacţia Anei Pauker în această chestiune. În cadrul celulei de partid de la Dumbrăveni, Ana Pauker le-a vorbit colegelor despre vestea potrivit căreia soţul său ar fi considerat de către Moscova „duşman al poporului" şi „trădător troţkist". Sara Alterescu, o comunistă care a fost de faţă la această discuţie, îşi aminteşte că, acuzată fiind de Liuba Chişnievschi (ulterior devenită cea mai bună prietenă a Anei) că nu a prevenit partidul de atitudinea şi legăturile lui Marcel Pauker, Ana a declarat că nu pune la îndoială decizia partidului, dar nu găseşte nici un element care să-l învinovăţească pe soţul ei. Mai târziu, „tovarăşa Ana" a fost acuzată de Comintern că ar fi refuzat să participe la denunţarea publică a lui Marcel Pauker, nu numai în faţa celulei de partid de la Dumbrăveni, ci chiar în prezenţa tuturor femeilor din închisoare. Ea a explicat refuzul prin lipsa de informare datorată condiţiilor din detenţie (*ibidem*, p. 59). Pentru cazul Marcel Pauker, vezi şi Gheorghe Brătescu, *Lichidarea lui Marcel Pauker. O anchetă stalinistă, 1937-1938*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1995, *passim* ; William Totok, Erhard Roy Wiehn (eds.), *Marcel Pauker. Ein Lebenslauf. Jüdisches Schicksal in Rumänien 1896-1938. Mit einer Dokumentation zu Ana Pauker (Marcel Pauker. Un curriculum vitae. Destin evreiesc în România, 1896-1938. Cu o documentare despre Ana Pauker)*, Hartung-Gorre Verlag, Konstanz, 1999, *passim*.
4. Conform lui Corneliu Coposu, Ana Pauker a stat închisă şi la penitenciarul Cluj timp de aproape o lună, beneficiind şi aici de aceleaşi condiţii de detenţie (*Corneliu Coposu în dialog cu Vartan Arachelian*, Editura Anastasia, Bucureşti, 1991, pp. 61-63).
5. Ion Cârja, *op. cit.*, pp. 127-128.

Pauker ţinea în închisoare cursuri de franceză, germană, teorie marxist-leninistă şi economie politică. De asemenea, la Dumbrăveni, deţinutele comuniste au învăţat alfabetul Morse pentru momentele când contactul direct le-ar fi fost interzis. De aici, ele au fost mutate mai apoi la penitenciarul Râmnicu Sărat[1]. După căderea în dizgraţie a Anei Pauker şi eliminarea ei din rândurile partidului, fostul ministru de Externe îşi aducea aminte cu nostalgie de zilele petrecute cu „elevele" sale în penitenciar şi regreta indiferenţa cu care o tratau fostele deţinute[2].

Dumbrăveni a avut deţinute politice până în 1942, an după care în penitenciar au fost închişi bărbaţi condamnaţi pentru activităţi comuniste. După 23 august 1944, 31 de persoane încarcerate au fost puse în libertate[3]; au mai fost eliberaţi 15 sovietici şi alte 239 de persoane acuzate de crime de război. Astfel, la data de 5 decembrie 1944 se mai aflau în penitenciar doar 142 de deţinuţi de drept comun. 18 deţinuţi de la Dumbrăveni au declanşat greva foamei, invocând nepunerea în aplicare a decretului de eliberare, dar situaţia a revenit la normal prin intervenţia directorului Dionisie Gog[4].

În noaptea de 8 spre 9 septembrie 1944, un bombardament al aviaţiei germane a creat panică printre deţinuţi. Profitând de moment, aceştia au spart uşile şi au părăsit incinta penitenciarului. În urma acestei acţiuni, nu mai puţin de 64 de persoane au evadat din închisoare. O parte dintre ei au revenit de bunăvoie la Dumbrăveni sau au fost aduşi de organele de ordine, dar 50 de deţinuţi au părăsit pentru totdeauna unitatea carcerală. Documentele menţionează că, în timpul operaţiunilor, un deţinut a fost ucis prin împuşcare de gardienii închisorii. [5]

Dumbrăveni ca penitenciar comunist

În anii 1944 şi 1945, la Dumbrăveni au fost încarceraţi deţinuţi cu pedepse mari, temniţă grea şi muncă silnică pe viaţă. În perioada imediat următoare (1945-1946), aici au fost reţinute persoane acuzate de crime de război, iar apoi (1946-1947) Dumbrăveniul a fost organizat ca penitenciar de corecţie. Alte categorii de deţinuţi închişi la Dumbrăveni după 1945 au fost: persoane acuzate de infracţiuni de drept comun şi foşti legionari (1947-1950), deţinute de drept comun (1950-1954), deţinuţi, femei şi bărbaţi, de drept comun şi deţinute condamnate pentru infracţiuni contra securităţii statului (1955-1967)[6].

Ca şi în alte penitenciare din ţară, evadările au continuat pe parcursul anului 1945 şi în anii următori. Astfel, la 14 noiembrie 1945, doi deţinuţi condamnaţi pentru crime de război, Mihail Kric, fost funcţionar (condamnat de Tribunalul Poporului Bucureşti la 20 de ani de temniţă grea), şi Ştefan Bideli, fost plutonier de jandarmi (condamnat de Tribunalul Poporului Bucureşti la 10 ani de muncă silnică), au reuşit să scape, gardienii şi personalul închisorii fiind sesizaţi de cetăţeni din Dumbrăveni

1. Robert Levy, *Gloria şi decăderea Anei Pauker*, *ed. cit.*, p. 50.
2. *Ibidem*, p. 191.
3. Cele 31 de persoane au fost eliberate în baza Decretului-Lege nr. 442 din 23 august 1944.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 207, 209.
5. *Ibidem*, ff. 208-209.
6. *Ibidem*, ff. 207-208.

despre fuga acestora. În anul următor, alţi doi deţinuţi au reuşit să evadeze din penitenciar în pofida măsurilor de securitate luate[1].

Odată cu reorganizarea care a urmat anului 1945, la Dumbrăveni au fost închise persoane care au fost condamnate la temniţă grea, închisoarea fiind catalogată ca penitenciar de categoria a III-a[2]. Deţinutele de aici erau în cea mai mare parte tinere, foste legionare aduse de la penitenciarul Mislea, regimul fiind diferit pentru deţinutele politice şi pentru cele de drept comun[3]. Ultimele aveau dreptul la pachet, la vorbitor, la muncă, la asistenţă medicală şi beneficiau de un regim alimentar diferit. De asemenea, ele puteau lucra în închisoare, la bucătărie sau la spălătorie, fiindu-le interzis, în schimb, să aibă contact cu deţinutele politice[4].

Celulele deţinutelor politice de aici erau extrem de sărăcăcioase. Salteaua şi perna umplute cu paie murdare, pătura din păr de cal, hârdăul din lemn pentru apă de băut, tineta destul de grea (cu obligaţia ca deţinutele să o ducă singure), o covată mică pentru spălarea rufelor, o sobă de fontă şi celelalte accesorii, o cană mare de apă, uneori o bancă, un cuier şi un lighean – acestea erau toate obiectele dintr-o cameră. Nepăsarea administraţiei făcea ca şoarecii să mişune prin celulele murdare şi igrasioase. Soba, unul dintre obiectele indispensabile, devenea funcţională doar în lunile târzii de iarnă, când frigul era insuportabil. Deţinutele primeau un braţ de lemne şi câţiva coceni de porumb pe zi, iar gardianul aducea în fiecare seară o lopăţică plină cu cărbuni aprinşi. Eforturile pentru menţinerea unei temperaturi acceptabile erau zadarnice, întrucât folosirea sobei era interzisă pe timpul nopţii[5]. Comunicarea între deţinute se putea realiza fie prin intermediul ferestrelor, fie prin pereţii celulelor, cu ajutorul obişnuitului cod Morse, utilizat în mai toate închisorile comuniste[6]. Pentru comunicaţiile prin zidul celulei, pedeapsa mergea de la confiscarea saltelei zile întregi şi obligaţia de a dormi pe plasa de fier a patului până la izolarea în carceră. Carcera, o celulă foarte întunecoasă, rece şi umedă, de un metru lăţime, cu podeaua de piatră şi zidurile umede, era situată la parterul închisorii[7].

Programul de la Dumbrăveni era unul foarte rigid. Stingerea („închiderea", în limbajul gardienilor) se dădea la ora 22, iar trezirea se făcea obligatoriu la ora 5 („deschiderea"). Deţinutele puteau sta în pat doar pe timpul nopţii şi le era interzisă plimbarea în celulă în intervalul orar 22-5. Hrana era adusă în celule cu regularitate la ora 6, la prânz şi la ora 19. Ca în toate închisorile comuniste, alimentaţia era insuficientă, dar, o excepţie a bucătăriei de la Dumbrăveni, curată[8]. Hrana consta

1. Evadări din penitenciarul Dumbrăveni s-au produs şi înainte, dar şi după 1946. În anii 1941, 1945, 1946, 1947, 1949, 1951 şi 1964 au avut loc câteva zeci de evadări (*ibidem*, ff. 197-199, 209).
2. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, 2006, pp. 231-232, accesibil online la adresa http://www.presidency.ro (22.12.2006).
3. Într-o notă-raport a Direcţiei Penitenciare, Lagăre şi Colonii, din 12 aprilie 1955, se preciza că deţinuţii politici de la Dumbrăveni „nu au avut niciodată dreptul la pachet, vorbitor şi scrisori". În continuare, spune documentul, această practică urma să fie menţinută pentru deţinuţii politici de aici (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, vol. II, f. 288; dosar nr. 1/1956, vol. I, f. 90)
4. Lena Constante, *op. cit.*, pp. 152, 163, 185-186, 193.
5. *Ibidem*, pp. 150, 152-156, 185, 191.
6. *Ibidem*, pp. 152, 183.
7. *Ibidem*, pp. 165, 180-181.
8. *Ibidem*, pp. 158, 173.

într-o bucată de pâine, arpacaş (câteodată îndulcit cu marmeladă), fasole uscată, macaroane, varză, mazăre sau cartofi. Gamela cu o cantitate mică de terci, uneori combinat cu resturi de carne (burţi de vită sau capete de vacă), conţinea câteodată alimente alterate[1]. Celebrul clopot al închisorii anunţa orele de masă, iar după stingere nici un cadru al administraţiei închisorii nu mai avea voie să intre în celule[2].

Deţinerea de obiecte era strict interzisă în penitenciar, cei care încălcau ordinul fiind drastic pedepsiţi. Cadrele care descopereau aceste obiecte erau, la rândul lor, evidenţiate de către administraţie sau erau premiate[3]. Unul dintre obiceiurile cele mai frecvente ale administraţiei de la Dumbrăveni erau percheziţiile inopinate ale comandantului sau locţiitorului împreună cu gardienii, în prezenţa ofiţerului politic. Mai ales noaptea, patul, salteaua şi soba erau riguros controlate şi cercetate[4]. Dreptul la plimbare era deseori la bunul-plac al gardienilor şi se reducea la 10 minute zilnic în curtea închisorii. Uneori, când deţinutele erau persoane cărora regimul dorea să le ascundă identitatea, acestea erau scoase la plimbare cu faţa acoperită[5]. În 1955, într-un material documentar în legătură cu sesizările pe anul 1955 ale Procuraturii Generale se preciza că, la Dumbrăveni, dreptul la plimbare al deţinuţilor nu este respectat[6]. Brutalitatea ofiţerului politic de aici, relatează Lena Constante[7], depăşea orice imaginaţie. Iată un episod edificator relatat de cea care a petrecut 3 000 de zile în închisorile comuniste: „În grosimea peretelui, în geam două vrăbii îşi fac cuibul. Pun pe geam un pic de terci, firimituri. Puţine, căci şi mie îmi este foame, nu mă îndur. Dar vrăbiile îmi ţin de urât. Sunt doi stropi de viaţă liberă. Vine politicul. Vede fărâmiturile, vrăbiile. Sunt scoasă inopinat la plimbare. La întoarcerea în celulă, vrăbiile, vrăbiile mele, zboară năuce în faţa geamului, se lovesc de zăbrele. Cuibul lor a fost astupat..."[8].

1. Lena Constante, *op. cit.*, pp. 150, 152, 166-167, 188.
2. *Ibidem*, pp. 148, 153.
3. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1956, inv. sub nr. 17, f. 308.
4. Lena Constante, *op. cit.*, pp. 150, 152-153, 179.
5. *Ibidem*, pp. 157, 163.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 141.
7. Pictoriţă şi scenografă, Lena Constante (1909-2005) a fost rodul căsătoriei unui macedonean cu o evreică. A urmat două clase primare la Paris şi, vreme de şapte ani, studiile la Belle Arte (Bucureşti). Lena Constante a participat la cercetările sociologice iniţiate de Dimitrie Gusti. Tot din acea vreme datează şi prietenia cu Harry Brauner, asistentul lui Constantin Brăiloiu, directorul Arhivei de Folclor. O apropiată a soţilor Pătrăşcanu, Lena Constante a fost angajată, prin intermediul demersurilor făcute de fostul ministrul al Justiţiei în guvernul Groza, la Teatrul „Ţăndărică". În fapt, ea se îndrăgostise de Lucreţiu Pătrăşcanu căruia îi făcea diferite servicii. Lena Constante frecventa cercurile culturale cosmopolite din Bucureşti, având chiar rude în străinătate, de la care primea sprijin. Despre ea, Elena Pătrăşcanu, spunea că era o „persoană cultă, săritoare, ajutătoare la nevoie, un om discret, vesel şi talentat". Iată cum o descria şi Bellu Zilber, un alt actor din procesul lotului Pătrăşcanu: „macedoneancă deşteaptă, harnică şi vitează (am văzut-o luptându-se cu legionarii). Pictoriţă? Nu. Un meşteşugar bun şi îndemânatic. [...] După 23 august a devenit comunistă harnică pentru că nu voia să renunţe nici la prietenia Pătrăşcanilor, nici la maşina şi trenul ministerial" (Lavinia Betea, *Lucreţiu Pătrăşcanu. Moartea unui lider comunist*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2001, pp. 92-94).
8. „Documentar privind unele măsuri luate de organele MAI pentru a se şterge urmele ilegalităţilor săvârşite în legătură cu procesul Pătrăşcanu", în Marius Oprea, „Bastionul cruzimii. Documente privind represiunea comunistă" (în manuscris). Pentru aceeaşi istorisire, vezi Lena Constante, *op. cit.*, pp. 200-201.

Asistenţa medicală era aproape inexistentă pentru deţinutele politice de la Dumbrăveni. Lena Constante povesteşte cum, din cauza durerilor de dinţi, a cerut ajutorul doctorului (care nu era medic stomatolog). După zile întregi de indiferenţă, medicul a făcut extracţia unui dinte pe viu, fără anestezie, în mai multe etape, sfărâmând practic materia osoasă. Pentru alte probleme de sănătate, cum ar fi hemoragiile generate de afecţiunile pulmonare, controlul medical era superficial şi se încheia, cel mult, prin câteva injecţii şi prescrierea unui regim alimentar care includea zahăr, marmeladă, ulei şi lapte, în cantităţi mici, şi un regim de detenţie care permitea odihna pe timpul zilei. Dar şi aceasta doar pentru câteva săptămâni[1]. De multe ori „tratamentul" era aplicat în celulă, întrucât nici măcar infirmeria nu beneficia de încălzire.

Igiena deţinutelor era şi ea problematică, ca, de altfel, în toate închisorile comuniste, deşi administraţia era de altă părere[2]. La penitenciarul Dumbrăveni, femeile primeau câte o bucată mică de săpun negru pentru o săptămână şi trebuiau să îşi spele singure hainele la camera cu duşuri sau la spălător. Cele de la izolare primeau doar o găleată cu apă caldă pentru propria igienă şi în aceeaşi apă îşi spălau rufele şi corpul. La spălător erau duse o singură dată pe săptămână, pentru un duş scurt[3]. Femeile nu purtau haine speciale de închisoare, ci aveau haine închise la culoare (negre, gri sau maro) sau haine bărbăteşti (izmene şi cămaşă militară). O singură dată pe săptămână, timp de două ore, deţinutele primeau un ac şi un capăt de aţă, pentru întreţinerea hainelor, şi o foarfecă veche şi ruginită, pentru unghii şi păr. Cele care mai aveau bani, păstraţi de administraţie, îşi puteau procura săpun şi ţigări prin intermediul gardienilor[4]. De cele mai multe ori, frigul pătrunzător din timpul iernii ducea la apariţia degerăturilor la degete[5].

La penitenciarul Dumbrăveni au fost închise şi femeile condamnate în lotul Pătrăşcanu: Elena Pătrăşcanu (condamnată la 14 ani de închisoare), Lena Constante (condamnată la 12 ani de muncă silnică pentru crimă de înaltă trădare şi 10 ani de muncă silnică pentru activitate contrarevoluţionară) şi Victoria Sîrbu, sentinţa fiind pronunţată la 20 aprilie 1954. Cele trei femei au fost încarcerate la Dumbrăveni până la 11 iulie 1955, dată la care au fost transferate la penitenciarul de femei Miercurea-Ciuc, de unde au şi fost eliberate[6]. Izolarea a fost cuvântul de ordine pentru aceste deţinute cât au fost închise la Dumbrăveni. Iată cum descria Victoria Sîrbu regimul de detenţie într-un memoriu adresat conducerii penitenciarului:

> ...este groaznic de greu şi distrugător să stai închis între patru pereţi numai cu gândul că eşti într-un mormânt izolat complet de viaţă şi fără nici o treabă. Şi din punct de vedere al sănătăţii, şi pentru a-mi câştiga existenţa pentru a putea trăi şi rezista, şi pentru a putea plăti datoriile pe care le am, am nevoie de muncă. În al doilea rând[,]

1. Lena Constante, *op. cit.*, pp. 184, 196, 198.
2. Dumbrăveni era considerat de către conducerea DGP un penitenciar în care măsurile de igienă erau, în bună măsură, respectate (AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, f. 19).
3. Lena Constante, *op. cit.*, pp. 158, 163, 167.
4. *Ibidem*, pp. 153, 163, 167.
5. *Ibidem*, pp. 153, 193, 198.
6. Pentru detalii cu privire la detenţia Elenei Pătrăşcanu şi a Lenei Constante la Dumbrăveni şi, mai apoi, la Miercurea-Ciuc, vezi Lavinia Betea, *op. cit.*, pp. 309-312.

rog[,] dacă se poate[,] să scriu acasă, la ai mei, că sunt sănătoasă şi să spun fetiţei mele, şi mătuşii mele dacă mai trăieşte că peste trei ani mă întorc la ele şi să cer la ai mei să-mi facă rost şi să-mi trimită strictul necesar, şi anume : o pereche de pantofi solizi de lucru, un rând de haine de lucru, ciorapi calzi, un rând de rufe solide, calde, un prosop, un pieptene şi perie de dinţi. Am nevoie de muncă ca şi de aer pentru a putea trăi şi mă întoarce la copil şi, de aceea, rog încă o dată să fiu pusă la muncă, să muncesc, altfel nu am să rezist[1].

Pe acest memoriu, Ioan Prodan, comandantul penitenciarului Dumbrăveni, a scris, fără alte comentarii : „Nu se aprobă".

La rândul ei, Elena Pătrăşcanu denunţa, în memoriul adresat aceluiaşi comandant la 22 iulie 1954, regimul de izolare la care a fost supusă („detenţiune grea"), în ciuda precizărilor clare din actul de condamnare : „în al şaptelea an de detenţiune, în cursul căruia am fost supusă, de asemenea, acestei groaznice singurătăţi, care în scurt timp mă va duce la nebunie". Cerea, ca şi Victoria Sîrbu, dreptul de a lucra în celulă, dreptul la corespondenţă sau la pachet[2]. Izolarea strictă la care au fost supuse aceste deţinute, subalimentaţia, lipsa asistenţei medicale primare, pedepsele corporale au avut la bază ordinul organelor superioare ale Ministerului Afacerilor Interne.

În mod surprinzător, în mărturia unui deţinut politic care trecuse pe la Sighişoara, Arad şi Dumbrăveni, regimul penitenciar de la închisoarea dumbrăveană este descris în termeni pozitivi. Fiind în tranzit doar pentru o săptămână, persoanele din acest lot nu au fost cazate alături de cei închişi, având cu ei doar contacte sporadice : „Deţinuţii închisorii care veneau de ne aduceau mâncare ne spuneau că se bucurau de un regim foarte blând din partea administraţiei. Nu erau bătuţi fără motive serioase, vorbitoare şi pachete aveau cu regularitate[,] precum şi cărţi poştale. La lucru erau scoşi în atelierele penitenciarului şi [spuneau] că viaţa[,] în linii generale[,] se scurgea liniştit"[3].

La 21 ianuarie 1950, deţinuţii din celula nr. 6 au blocat uşa camerei de detenţie timp de aproape două ore pentru a protesta împotriva alimentaţiei. Cei închişi au condiţionat deblocarea situaţiei de prezenţa procurorului, a supraveghetorului de penitenciar şi a primului secretar din localitate[4]. Între evenimentele notabile din anii '50, mai amintim transferul de deţinuţi din 1955. Astfel, un mare număr de persoane au fost transferate de la Dumbrăveni la penitenciarul Miercurea-Ciuc, iar de aici (majoritatea de drept comun) la Tg.-Mureş şi Codlea[5].

La începutul anului 1954, mai exact pe 11 martie, în urma unor sesizări în legătură cu personalul penitenciarului Dumbrăveni, şeful Direcţiei Închisori şi Penitenciare, Ioan Baciu, îl informa pe generalul-maior Ady Ladislau : „o parte din cadrele penitenciarului întreţin legături intime cu deţinutele şi le favorizează, mijlocindu-le

1. „Documentar privind unele măsuri luate de organele MAI pentru a se şterge urmele ilegalităţilor săvârşite în legătură cu procesul Pătrăşcanu", în Marius Oprea, „Bastionul cruzimii. Documente privind represiunea comunistă" (în manuscris).
2. *Ibidem*.
3. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and camps, 1960-1968, box 435, Item no. 599/62, f. 4.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 198.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, vol. IV, f. 247.

corespondenţa cu familiile lor". De asemenea, o comisie mixtă, formată dintr-un procuror, un ofiţer din partea Serviciului Operativ al MAI şi un altul din partea Direcţiei, a făcut cercetări la Dumbrăveni pentru elucidarea acestui caz. În urma investigaţiilor s-a constatat că mai multe cadre ale penitenciarului, printre care şeful grupei operative, locţiitorul politic Ioan Catuţoiu, fosta contabilă şi încă o femeie din administraţie au întreţinut relaţii sexuale cu deţinutele şi le-au acordat dreptul la corespondenţă. Comisia a dispus trimiterea în judecată a celor acuzaţi de aceste fapte. În plus, pentru comandantul penitenciarului, Ioan Prodan, s-a propus sancţionarea cu 15 zile de arest, pentru că, „deşi nu a avut relaţii intime cu deţinutele, totuş[i] a încercat să facă acest lucru". De asemenea, Alexandru Poenaru, locţiitorul comandantului, cel care a cunoscut toate aceste lucruri şi nu a intervenit, ba chiar a comis alte abateri sancţionabile prin regulament, a fost propus pentru scoaterea din rândul cadrelor MAI, în urma analizării dosarului întocmit de Secţia de Cadre a Direcţiei Înschisori şi Penitenciare[1].

În anul 1959, la penitenciarul Dumbrăveni, deţinuţii bărbaţi, încarceraţi aici începând cu anul 1955, apţi de muncă şi agreaţi de administraţie pentru astfel de activităţi, au lucrat la Fabrica de cărămizi „Record" şi la IIL Mediaş. Activitatea prestată în aceste fabrici nu a fost de lungă durată, întrucât prima şi-a încetat activitatea, iar a doua a fost afectată de inundaţiile din acea perioadă[2].

La penitenciarul Dumbrăveni au fost încarcerate, printre sutele de deţinuţi şi deţinute care au trecut pe aici, Ana Pauker, Liuba Chişinevschi, Lena Constante, Elena Pătrăşcanu, Micaela Catargi, Măriuca Vulcănescu sau Adriana Reininger. De asemenea, aici a fost încarcerat pentru o vreme Eugen Cristescu, fostul şef al Serviciului Special de Informaţii, decedat în 1950 la Văcăreşti. Pe la Dumbrăveni a trecut şi generalul Nicolae Macici, cel care avea să moară la Aiud în 1950.

Conducerea penitenciarului

Penitenciarul Dumbrăveni a avut, începând cu 1944, următorii directori şi comandanţi: Gheorghe Policală (februarie-septembrie 1944), Dionisie Gog (septembrie 1944-iulie 1945)[3], Adam Străuţ (august 1945-februarie 1946), Rudolf Reiber (februarie 1946), Petru Pascu[4] (februarie-martie 1946), Constantin Georgescu (aprilie 1946-martie 1948), Tudor Moldovan (aprilie 1948-mai 1949), Gheza Furcă (mai-octombrie 1949), Francisc Hass (noiembrie 1949-septembrie 1950), Gheorghe Tătaru (noiembrie 1950-aprilie 1951), Alexandru Poenaru (aprilie 1951-ianuarie 1954), Ioan

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, vol. I, f. 177.
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. 1/1967, ff. 66-67.
3. Dionisie Gog a fost, între 1942 şi 1944, profesor-preot la Dumbrăveni, menţinând legături cu deţinuţii politici de aici. La 23 august 1944 a eliberat, fără aprobare, pe deţinutul politic Andrei Danilorv. De asemenea, în timpul mandatului său, conducerea penitenciarului Dumbrăveni a fost premiată în octombrie 1944 pentru fapte de arme: 11 cadre ale penitenciarului au fost răsplătite cu sume cuprinse între 4 500 şi 1 500 de lei pentru dezarmarea unei coloane germane în retragere. Soldaţii germani au fost predaţi ulterior trupelor sovietice (AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 196, 207-208).
4. Fost gardian la penitenciarul Dumbrăveni înainte de 1944.

Prodan (ianuarie 1954-octombrie 1955), căpitan Refic Feizula (Fizula) (noiembrie 1955-septembrie 1958), căpitan Gheorghe Petcu (octombrie 1958-octombrie 1962), maior Ghoerghe Micuţ (Nicuţ) (noiembrie 1962-1968)[1]. În intervalul 1954-1956, la Dumbrăveni funcţia de ofiţer politic a fost deţinută de locotenent-colonelul Gheorghe Marcu[2].

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 210-211. Altă variantă pentru mandatul comandantului Refic Fizula: 1955-1957 (INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 321). Am preferat să păstrăm în text datele identificate de noi în documentele din arhiva DGP.
2. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 321.

F

FĂGĂRAŞ

În anii '50, guvernarea comunistă a transformat cetatea Făgăraşului dintr-un monument istoric de arhitectură într-un loc de detenţie destinat cadrelor poliţiei şi ale Siguranţei din perioada interbelică.

Aşezare geografică

Cetatea Făgăraşului este situată în centrul oraşului omonim din Transilvania, la 75 km de Braşov.

Cetatea de la înfiinţare până în 1945

Conform informaţiilor oferite de cronica Ordinului Franciscan, castelul Făgăraş a fost construit în epoca medievală, în jurul anului 1300[1]. Cetatea Făgăraşului a fost înălţată în secolele XIII-XVII[2], pe amplasamentul unei fortăreţe din lemn din secolul al XII-lea, fiind aşezată în centrul unui domeniu feudal[3]. Construită din cărămidă roşie, cu ziduri masive, cetatea avea 80 de camere dispuse pe trei nivele, un zid exterior de fortificaţie şi un şanţ de apă înconjurător[4]. Cele patru laturi ale cetăţii, cu patru bastioane masive la colţuri şi un turn de intrare, înconjurau castelul, care era prevăzut şi el cu patru turnuri de colţ şi unul plasat pe latura de nord[5]. Între secolele al XV-lea şi al XVII-lea, castelul a fost reconstruit şi mărit pentru asigurarea apărării în faţa invaziilor tătare şi turce[6].

De-a lungul epocii medievale, cetatea Făgăraşului a avut un rol politico-militar important. Ea a servit, în primul rând, ca reşedinţă pentru stăpânii feudali ai Ţării Făgăraşului (Iancu de Hunedoara, în 1455, Mihai Viteazul, între 1599 şi 1600, şi

1. *Rosturi şi rostiri*, nr. 2, Făgăraş, revistă editată de Fundaţia Culturală „Negru Vodă", 2004, p. 41.
2. Ioan Ciupea, Florentin Olteanu, „Date privind istoria Cetăţii Făgăraşului în secolul XX", în *Palate, castele şi cetăţi din Transilvania*, Muzeul Ţării Făgăraşului, Făgăraş, 2000, p. 143.
3. Stanciu Stroia, M.D., *My Second University. Memories from romanian comunist prisons*, Universe Inc., New York, Lincoln, Shanghai, 2005, p. 168.
4. *Ibidem*.
5. Ioan Ciupea, Florentin Olteanu, *op. cit.*, pp. 143-151.
6. *Ibidem*.

Maria Tereza, între 1740 şi 1780)[1]. Castelul a fost sediul aparatului administrativ al resurselor economice şi militare domeniale, dar şi locul unde se organizau diete, se primeau solii, se făceau pregătiri militare sau se rezista la asedii[2].

După trecerea Transilvaniei sub stăpânire austriacă, cetatea a avut un caracter militar, aici instalându-se,începând cu anul 1689, o garnizoană[3]. Cetatea Făgăraşului şi-a păstrat funcţia militară şi după unirea din 1918, când a trecut sub autoritatea Ministerului Român de Război[4].

Cetatea Făgăraşului ca penitenciar comunist

În anul 1950, cetatea a fost preluată de către Direcţia Generală a Penitenciarelor, în interiorul ei fiind organizată o închisoare[5]. Cetatea Făgăraşului a funcţionat ca penitenciar în perioada 1950-1960. Din anul 1960 ea a găzduit Muzeul Ţării Făgăraşului[6].

Pe data de 6 iunie 1950 s-a constituit o comisie mixtă, formată dintr-un delegat din partea Ministerului Forţelor Armate şi un delegat al Direcţiei Generale a Penitenciarelor, care avea ca scop verificarea închisorii militare centrale Făgăraş pentru o posibilă transformare a ei într-un penitenciar în cadrul DGP[7]. Într-o notă din 10 iunie 1950, comisia prezenta constatările sale în urma controlului efectuat la închisoarea militară centrală din Făgăraş :

> Închisoarea militară centrală Făgăraş se găsea în centrul oraşului, având împrejurul ei parcul public la o distanţă de 150 m, fiind despărţită de parc de o mlaştină ce înconjura închisoarea. Localul închisorii era compus din subsol, parter şi două etaje. La etajele I şi II erau dispuse 48 de camere, mari şi mici, folosite ca dormitoare pentru deţinuţi. Capacitatea de cazare normală era pentru 800 de deţinuţi în paturi individuale, iar maximum, cu paturi suprapuse, era pentru 1 500 de deţinuţi. Pavilionul administrativ era separat de închisoare prin zidul închisorii propriu-zise şi făcea faţă unei bune administraţii pentru 1 500 de deţinuţi[8].

Raportul comisiei prezenta o serie de concluzii, potrivit cărora

> închisoarea Făgăraş se putea folosi ca penitenciar pentru pedepse mari, datorită construcţiei închisorii, siguranţei pe care o prezenta datorită zidului închisorii şi a zidului exterior înalt de 10-15 m şi gros de 3-4 m. Închisoarea militară centrală Făgăraş era propusă pentru penitenciar având în vedere capacitatea de cazare de 1 500 de deţinuţi şi posibilitatea de înfiinţare de ateliere de tâmplărie în închisoare, unde ar fi lucrat 700-800 de deţinuţi, avându-se în vedere materia primă ce se găsea în regiune[9].

Penitenciarul Făgăraş se găsea în mijlocul cetăţii, fiind adăpostit de zidurile înalte şi masive ale acesteia[10]. Cetatea era înconjurată, pe o rază de cca 60-100 m, cu baltă

1. Ion Ciupea, Florentin Olteanu, *op. cit.*, pp. 143-151.
2. *Rosturi şi rostiri*, nr. 2, Făgăraş, revistă editată de Fundaţia „Negru Vodă", 2004, p. 32.
3. *Ibidem*, p. 30.
4. *Ibidem*, p. 35.
5. *Ibidem*, p. 31.
6. Stanciu Stroia, M.D., *op. cit.*, p. 169.
7. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. III, f. 294.
8. *Ibidem*, ff. 294-296.
9. *Ibidem*, ff. 296, 300.
10. *Ibidem*.

şi păpuriş[1]. Închisoarea era o construcţie masivă, având un zid vechi cu o grosime variind între doi şi trei metri[2]. Toate uşile şi ferestrele închisorii erau prevăzute cu gratii de fier[3]. Securitatea închisorii era dată de poziţia, dar şi de construcţia geometrică a cetăţii care oferea posibilitatea de a se face legătura între posturile de pază[4]. Încercările de evadare erau imposibile în condiţiile în care posturile de santinelă erau instalate atât înăuntrul cetăţii, cât şi în curtea exterioară a închisorii[5]. Spaţiile de detenţie erau organizate în castel, iar curtea exterioară era destinată administraţiei închisorii[6]. Celulele pentru tortură se găseau la subsolul castelului. Construite în perioada medievală, acestea erau „pe jumătate îngropate în pământ, scunde, înguste, cu bare solide de fier în loc de uşi"[7].

Conform lui Teodor Duţu, unul dintre deţinuţii politici care au trecut pe la penitenciarul Făgăraş, „spaţiile fortificaţiei exterioare erau folosite şi ca bază a operaţiilor trupelor de Securitate în acţiunile împotriva partizanilor din Munţii Făgăraşului"[8].

În perioada 1948-1955, în Republica Populară Română au funcţionat patru categorii de penitenciare[9]. Criteriul care s-a aflat la baza acestei clasificări a fost numărul şi categoria deţinuţilor care le populau. Penitenciarul Făgăraş a fost încadrat, alături de alte penitenciare, ca Târgşor, Mislea, Piteşti, Mărgineni, în cea de-a doua categorie, a aşa-ziselor „penitenciare închise, destinate deţinuţilor cu gradul sporit de periculozitate"[10]. Majoritatea penitenciarelor din acest grup erau închisori specializate pe o anumită categorie de deţinuţi (Târgşor-elevi, Mărgineni-femei, Mislea-femei, Piteşti-studenţi)[11]. Specificul penitenciarului Făgăraş îl constituie faptul că a găzduit între zidurile sale cadrele fostelor instituţii interbelice – Siguranţa şi Poliţia[12].

Regimul de detenţie

La art. 28 literele c, e, g din „cap. II, Drepturile deţinuţilor aflaţi în prevenţie şi condamnaţi" al regulamentului privind primirea, deţinerea, paza şi regimul deţinuţilor în penitenciare, se prevedea că „Deţinuţii preveniţi puteau primi lunar pachet şi să aibă vorbitor cu familia pe baza aprobării organelor anchetatoare, fără a se face restricţie pentru deţinuţii contrarevoluţionari aflaţi în prevenţie"[13]. Articolele 30 şi 31 ale aceluiaşi regulament prevedeau că „Deţinuţii contrarevoluţionari aveau dreptul de a primi o dată la trei luni pachet, iar de două ori pe an aveau dreptul la vorbitor cu familia şi la trimiterea şi primirea de scrisori"[14].

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. III, ff. 296, 300.
2. *Ibidem.*
3. *Ibidem.*
4. *Ibidem.*
5. *Ibidem.*
6. *Rosturi şi rostiri*, nr. 2, Făgăraş, revistă editată de Fundaţia „Negru Vodă", 2004, p. 39.
7. Stanciu Stroia, M.D., *op. cit.*, p. 168.
8. *Ibidem.*
9. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, 2006, p. 232, accesibil online la adresa http://www.presidency.ro (28.12.2006).
10. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 18.
11. *Ibidem.*
12. *Rosturi şi rostiri*, nr. 2, Făgăraş, revistă editată de Fundaţia „Negru Vodă", 2004, p. 37.
13. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, vol. II, f. 1.
14. *Ibidem.*

Hotărârea nr. 729 privind organizarea şi funcţionarea Direcţiei Generale a Penitenciarelor, Coloniilor şi Unităţilor de Muncă, adoptată de Consiliul de Miniştri în şedinţa din 19 iulie 1951, conţinea o serie de prevederi care reglementau regimul de detenţie al deţinuţilor „contrarevoluţionari". Conform articolului 34 din Hotărârea nr. 729, „în penitenciarele cu regim sever, regulile privind primirea coletelor, corespondenţei, precum şi scoaterea deţinuţilor la plimbare erau modificate prin decizia Ministerului Afacerilor Interne pentru fiecare penitenciar în parte"[1]. Procedurile privind eliberarea deţinuţilor erau conţinute în articolul 38, care stipula că „eliberarea deţinuţilor şi internaţilor era comunicată pentru fiecare caz în parte organelor Miliţiei. În cazul deţinuţilor care au comis infracţiuni împotriva securităţii statului, această comunicare se făcea şi organelor Securităţii"[2].

În nota-raport din 12 aprilie 1955, adresată locţiitorului ministrului Afacerilor Interne, general-maior Ady Ladislau, şeful Direcţiei Generale a Penitenciarelor, Coloniilor şi Unităţilor de Muncă, locotenent-colonelul Ilie Bădica, raporta că „în baza unor ordine verbale anterioare, deţinuţii politici din penitenciarele Sighet, Râmnicu Sărat, Piteşti, Aiud, Gherla, Făgăraş, Jilava, Dumbrăveni nu au beneficiat niciodată de drepturile prevăzute la articolele 28, 30 şi 31 de la capitolul II din regulamentul privind regimul deţinuţilor în penitenciare", şi propunea „emiterea unor ordine scrise care să legalizeze situaţia existentă, astfel ca, în continuare, deţinuţii contrarevoluţionari să nu aibă dreptul la pachet, vorbitor şi scrisori"[3]. Referitor la situaţia deţinuţilor de la penitenciarul Făgăraş, în aceeaşi notă-raport se specifica faptul că: „deţinuţii foşti poliţişti şi SSI-şti de la Făgăraş să nu aibă dreptul de a primi pachet, vorbitor şi scrisori decât cu aprobarea specială dată de la caz la caz de Direcţia a VIII-a din minister"[4].

Prin circulara transmisă pe 19 aprilie 1955 de prim-locţiitorul şef al Direcţiei Generale a Penitenciarelor, Coloniilor şi Unităţilor de Muncă, locotenent-colonelul Bădica Ilie, către penitenciarele de maximă siguranţă (Aiud, Galaţi, Jilava, Gherla, Piteşti, Văcăreşti, Făgăraş, Râmnicu Sărat Miercurea-Ciuc), se dispunea, conform ordinului locţiitorului ministrului Afacerilor Interne, generalul-maior Ady Ladislau, neaplicarea articolului 28 literele c şi e (privind drepturile „deţinuţilor în prevenţie" la primirea, o dată pe lună, a unui pachet, a sumei de 50 lei şi la vorbitor cu familia) şi a articolelor 30-31 (privind drepturile deţinuţilor „contrarevoluţionari" la pachet, corespondenţă şi vorbitor) din „capitolul II, Drepturile deţinuţilor aflaţi în prevenţie şi condamnaţi" al regulamentului de regim. În unele cazuri, cum era penitenciarul Făgăraş, deţinuţii foşti poliţişti şi SSI-şti puteau primi aceste drepturi doar cu aprobarea Direcţiei a VIII-a din MAI [5].

În ceea ce priveşte modul de hrănire a deţinuţilor aflaţi la închisoarea Făgăraş, existau diferenţieri. Conform circularei transmise conducerii penitenciarului Făgăraş, pe 20 mai 1955, de către şeful DPLC, locotenent-colonelul Ilie Bădica, „deţinuţii contrarevoluţionari foşti poliţişti şi SSI-şti aflaţi la dispoziţia Direcţiei a VIII-a din

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 27/1956, vol. I, f. 105.
2. *Ibidem*, f. 106.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, vol. II, f. 1.
4. *Ibidem*, f. 2.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, ff. 20-24.

MAI, primeau norma 25, însumând 3 500 [de] calorii, în timp ce pentru ceilaţi deţinuţi contrarevoluţionari care au sosit ulterior în penitenciar şi nu se aflau la dispoziţia Direcţiei a VIII-a, se stabilea norma 24, conţinând 2 400 [de] calorii"[1].

Într-un alt ordin al locţiitorului de ministru, generalul-maior Ady Ladislau, din 3 august 1955, transmis către închisoarea Făgăraş, se reglementau drepturile deţinuţilor „contrarevoluţionari" foşti poliţişti şi SSI-şti. Astfel,

> nici unui deţinut dintre cei menţionaţi nu li se permitea să scrie familiei sau să primească pachete de la familie. Excepţie făceau cazurile când deţinuţii aveau nevoie de medicamente şi trebuiau să scrie acasă pentru a le primi şi atunci când cei fumători aveau nevoie de bani de la familie pentru a-şi cumpăra ţigări. O dată la şase luni puteau primi suma de 60 de lei de la familie, pentru a-şi cumpăra ţigări. Cărţile poştale pentru medicamentele prescrise de medic şi banii pentru ţigări erau înaintate DPLC, fiind atent verificate pentru a nu apărea adresa şi numele expeditorului. În privinţa alimentaţiei, deţinuţilor foşti poliţişti şi SSI-şti li se stabilea norma 25, iar pentru acei deţinuţi indicaţi de organele UM 0123 se da regim alimentar deosebit, stabilindu-li-se norma 26[2].

Categorii de deţinuţi

În prima jumătate a anului 1950, la penitenciarul Făgăraş erau 101 deţinuţi de drept comun[3]. A urmat popularea închisorii, în toamna aceluiaşi an, cu deţinuţi politici din rândul cadrelor Poliţiei şi Siguranţei din perioada interbelică. Între cei care au fost închişi la închisoarea Făgăraş se regăseau şi generalii Vasile Zorzor, Gheorghe Liteanu, Emanoil Leoveanu[4].

Conform ordinului Ministerului Afacerilor Interne nr. 3894, din 5 septembrie 1950, privind scoaterea deţinuţilor condamnaţi politic din penitenciare şi trimiterea lor la muncă, se hotăra ca „foştii poliţişti să fie transferaţi de la penitenciarul Târgşor la penitenciarul Făgăraş, urmând a se face un tabel nominal cu cei care rămâneau în închisoare, restul urmând să fie trimişi la muncă la Canal"[5]. Potrivit informaţiilor oferite de cercetătorul Ioan Ciupea, „în zilele de 29 sept.-7 oct. 1950, au intrat zilnic în Cetatea Făgăraşului loturi de peste 100 de deţinuţi, fiind aduşi de la Târgşor peste 800 de foşti poliţişti. Începând cu data de 1 martie 1951, erau înmatriculaţi la Făgăraş alţi peste 100 de deţinuţi care fuseseră poliţişti, jandarmi şi angajaţi ai serviciilor de informaţii. Aceştia fuseseră arestaţi în baza ordinelor MAI cu nr. 300361/1951 şi 424760/1951"[6]. În intervalul 9-15 aprilie 1951, de la închisoarea Făgăraş au plecat primele loturi trimise în unităţile de muncă de la Canal[7]. Aproximativ 400 de deţinuţi foşti poliţişti şi SSI-şti, duşi în lagărele de la Canal în anii 1951-1952, au revenit la penitenciarul Făgăraş începând cu luna mai 1954[8].

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 16.
2. *Ibidem*, ff. 11-12.
3. AANP, fond Secretariat, dosar cuprinzând actele de predare ale penitenciarului Făgăraş, f. 23.
4. *Rosturi şi rostiri*, nr. 2, Făgăraş, revistă editată de Fundaţia „Negru Vodă", 2004, p. 38.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 118/1950-1958, f. 1.
6. Ioan Ciupea, Florin Olteanu, „Intrări şi ieşiri de loturi de deţinuţi la penitenciarul Făgăraş, 1950-1960", text prezentat la simpozionul de la Făgăraş, iulie 2007.
7. *Ibidem*.
8. *Ibidem*.

Cercetările efectuate de istoricul Ioan Ciupea asupra registrelor actelor de deces ale celor care au murit în penitenciarul Făgăraş oferă informaţii asupra ocupaţiei defuncţilor, stabilindu-se astfel originea socială a deţinuţilor care au fost cazaţi în această închisoare. Înscrisurile de pe actele de deces referitoare la ocupaţia defunctului = „fost poliţist, comisar" = confirmau specificul închisorii Făgăraş ca loc de detenţie pentru cadrele fostului aparat poliţienesc din perioada interbelică[1]. Statutul deţinuţilor de la Făgăraş era de „lăgărişti", adică închişi fără procese şi condamnări[2].

O dovadă a faptului că pe la închisoarea Făgăraş au trecut şi alte categorii de deţinuţi sunt înscrisurile de la rubrica „ocupaţie" din actele de deces. Unii dintre decedaţi aveau consemnat la această rubrică termenul „agricultor", ceea ce înseamnă că şi opozanţii colectivizării au fost tranzitaţi prin acest penitenciar[3]. Ţăranii făgărăşeni arestaţi pentru refuzul de a accepta colectivizarea erau aduşi la penitenciarul Făgăraş, pentru scurte perioade de timp, înainte de trimiterea lor, după câteva săptămâni sau luni, în faţa unor instanţe de eliberare[4]. Cei care fuseseră arestaţi pentru sprijinirea luptătorilor din munţi (grupul condus de Ion Gavrilă) urmau să fie trimişi în instanţă, condamnaţi şi închişi[5].

Cercetările efectuate de către istoricul Ioan Ciupea au arătat că, „în aprilie 1955, cca 100 de condamnaţi pentru crime de război au fost transferaţi de la Aiud la Făgăraş. Cei mai mulţi dintre ei fuseseră arestaţi şi condamnaţi în anul 1950 pentru crimă de război şi trecuseră pe la Jilava şi Aiud"[6].

La puţin timp după revoluţia din Ungaria, în zilele de 4 aprilie şi 25 iunie 1957, la închisoarea Făgăraş au fost aduşi de la unitatea carcerală Sibiu 80 de condamnaţi pentru „manifestări de solidarizare" cu revoluţia din Ungaria din toamna lui 1956[7]. Din punct de vedere social, lotul de deţinuţi era dominat de ţărani şi muncitori[8]. Formularile acuzaţiilor ce li se aduceau aveau un caracter general: „instigare publică contra regimului, manifestări cu caracter duşmănos, antidemocratic"[9]. Din cadrul acestor două loturi au făcut parte şi dr. Stanciu Stroia (4 aprilie 1957) şi prof. univ. Onisifor Ghibu (25 iunie 1957)[10].

Profesorul Ioan Ciupea consideră că ar exista posibilitatea ca închisoarea să fi fost folosită şi pentru „depunerea" unora dintre cei care erau anchetaţi de Securitatea locală[11].

Desfiinţarea închisorii de la Făgăraş a fost marcată de transferarea a patru loturi (fiecare cu peste 100 de deţinuţi), care în zilele de 15, 17, 19 şi 21 februarie 1960 au

1. *Rosturi şi rostiri*, nr. 2, Făgăraş, revistă editată de Fundaţia „Negru Vodă", 2004, p. 38.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*.
4. Ioan Ciupea, Florin Olteanu, „Intrări şi ieşiri de loturi de deţinuţi la penitenciarul Făgăraş, 1950-1960", text prezentat la simpozionul de la Făgăraş, iulie 2007.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*.
7. Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu, Iulia Pop (coord.), *Rezistenţa anticomunistă. Cercetare ştiinţifică şi valorificare muzeală*, vol. II, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2006, p. 105.
8. *Ibidem*.
9. *Ibidem*.
10. Ioan Ciupea, Florin Olteanu, „Intrări şi ieşiri de loturi de deţinuţi la penitenciarul Făgăraş, 1950-1960", text prezentat la simpozionul de la Făgăraş, iulie 2007.
11. *Ibidem*.

fost trimiși la penitenciarul Gherla[1]. Au urmat alte loturi, mai mici, de deținuți de drept comun. Pe 1 aprilie 1960 era transferat ultimul director al penitenciarului central Făgăraș[2].

Numărul mare de arestări din anii '50 a determinat creșterea efectivelor de deținuți din penitenciare; astfel, numărul celor cu pedepse expirate și fără forme legale se mărea continuu. O notă-raport a șefului Direcției Generale Penitenciare, Lagăre și Coloniii de Muncă, locotenent-colonelul Ioan Sloboda, din 17 iunie 1955, preciza faptul că „În prezent există un efectiv de 37 552 deținuți, depășindu-se capacitatea de cazare cu 10 772"[3]. Una dintre cauze era numărul mare de „preveniți" care aveau de așteptat mult timp până să fie judecați: „9 262 preveniți, dintre care 4 687 erau în prevenție de la 2 la 12 luni, restul de 4 575 erau de la 0 la 2 luni, iar peste 12 luni sunt 240"[4].

La punctul 5 dintr-o notă trimisă pe 10 iunie 1955 de către serviciul de pază și regim din DGPLCM către toate penitenciarele se specifica faptul că „în legătură cu art. 28 din regulamentul de aplicare a regimului penitenciar, urmau să se ia măsuri ca toți deținuții care au terminat cercetările și urmau să fie judecați să treacă, în ceea ce privea drepturile, la categoria condamnaților conform regulamentului de aplicare a regimului penitenciar. Făceau excepție în aplicarea alineatului 5 o serie de penitenciare printre care și Făgăraș"[5]. Într-o altă notă din 21 iulie 1955, locotenent-colonelul Ioan Sloboda menționa că „în formațiunile DPLC existau 21 de condamnați contrarevoluționari (foști polițiști, SSI-ști) cu pedeapsă expirată reținuți la dispoziția organelor de anchetă MAI. Pentru 20 dintre ei, direcția anchete MAI ne-a comunicat avizul de eliberare. Deși au fost eliberați 20 din cei 24 de condamnați existenți pe 24 mai 1955, în prezent numărul s-a ridicat din nou la 21"[6].

În luna mai 1957, în urma unor verificări efectuate la penitenciarul Făgăraș, serviciul de inspecții din DGPLCM constata „unele deficiențe privind activitatea pe linie de evidență; la penitenciarul Făgăraș erau 79 de deținuți contrarevoluționari care, fiind grațiați conform Decretului nr. 421/1956, li s-a emis un nou mandat de arestări preventive, mandate a căror valabilitate expirase"[7].

Viața cotidiană în penitenciarul Făgăraș

Penitenciarele anilor '50 se caracterizau prin lipsa igienei, sănătate precară a deținuților, alimentație insuficientă, mortalitate ridicată. Închisoarea Făgăraș nu a făcut nici ea excepție, în condițiile în care frigul, foamea și lipsa oricărei forme de îngrijire medicală au fost cauzele unui număr mare de decese în rândul deținuților.

În volumul său de memorii, *A doua facultate*, medicul Stanciu Stroia, fost deținut politic aflat „în trecere" pe la penitenciarul Făgăraș în anii '50, descria regimul alimentar al deținuților: „hrana dintr-o zi se compunea din 250 g pâine relativ

1. Ioan Ciupea, Florin Olteanu, „Intrări și ieșiri de loturi de deținuți la penitenciarul Făgăraș, 1950-1960", text prezentat la simpozionul de la Făgăraș, iulie 2007.
2. *Ibidem.*
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, vol. IV, f. 349.
4. *Ibidem.*
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 137.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 118/1950-1958, f. 92.
7. *Ibidem*, f. 272.

proaspătă, ceea ce însemna 500-600 de calorii de hrană uşor digerabilă, şi un terci de porumb mizerabil"[1].

În acelaşi volum, Stanciu Stroia prezenta cum se desfăşura o plimbare a deţinuţilor la penitenciarul Făgăraş: „Unele restricţii erau similare cu cele de la Aiud. În timpul plimbării noastre zilnice de 10 minute în curtea pavată, nu eram lăsaţi să vorbim unul cu celălalt şi nici să ne uităm în sus către cer. Trebuia să ne plimbăm cu privirea fixată în pământ. Gardienii ne supravegheau atent pentru a nu încălca aceste reguli"[2].

Conform sintezei întocmite asupra rapoartelor comisiilor de control instituite în baza Ordinului nr. 405/1955,

> la penitenciarul Făgăraş nu erau medici angajaţi, ceea ce ducea la o asistenţă medicală nesatisfăcătoare. Pe lângă aceasta, erau unii oficianţi sanitari fără şcoli de specialitate şi insuficient pregătiţi, ceea ce făcea ca rezultatele lor să fie slabe. Datorită faptului că spitalul penitenciar Văcăreşti nu dispunea de posibilităţi de spitalizare suficiente, aceasta făcea ca o serie de deţinuţi cu boli contagioase să stea în infirmeriile unităţilor luni de zile. Astfel era cazul penitenciarului Făgăraş, care avea în infirmeria lui un procent mare de bolnavi cronici gravi, care necesitau tratamente de specialitate ce nu se puteau face la infirmeria penitenciarului. Iar aprobările pentru internarea lor veneau cu foarte mari întârzieri sau nu se dădeau deloc. În plus, instrumentarul medical era insuficient faţă de nevoile infirmeriei[3].

Într-o notă a Procuraturii Generale, transmisă Ministerului Afacerilor Interne pe 26 august 1957, se preciza faptul că „în urma verificărilor efectuate de lucrătorii operativi din procuraturile militare, în cursul trimestrului II/1957, la mai multe penitenciare, printre care şi Făgăraş, s-au constatat încălcări ale regulamentului de funcţionare a penitenciarelor, şi anume: nerespectarea articolelor 60-64 din regulamentul penitenciarelor cu privire la măsurile medicale. La penitenciarul Făgăraş, deţinuţii noi internaţi nu erau ţinuţi în carantină, ci erau repartizaţi direct în camerele de deţinere"[4].

În rapoartele lor, comisiile de control înfiinţate în baza Ordinului nr. 405/1955 constatau o serie de nereguli în privinţa respectării igienei la penitenciarul Făgăraş:

> Hasnalele de la grupurile sanitare erau defecte, din care cauză se producea un miros insuportabil, în special pe timpul calduros. Lipseau materialele de întreţinere ca: mături, cârpe, bidinele. În special lipsa de mături a creat o stare de spirit foarte nesănătoasă în rândul deţinuţilor, deoarece de cca 5-6 luni de zile s-au primit numai 10 mături pentru un număr de 100 de camere. Curăţenia în camere se făcea cu cârpe şi în special cu efectele deţinuţilor. Apa de băut se ţinea în vase ca: stropitori, gamele, damigene, ligheane sau chiar cutii de conserve goale[5].

Conform registrelor actelor de deces cercetate de istoricul Ioan Ciupea, în închisoarea Făgăraş au fost înregistrate 166 de decese, care, pe ani, au fost înregistrate astfel: „1950 - 1, 1951 - 12, 1952 - 27, 1953 - 16, 1954 - 12, 1955 - 2, 1956 - 1, 1957 - 15,

1. Stanciu Stroia, M.D., *op. cit.*, p. 168.
2. *Ibidem.*
3. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, f. 24.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 118/1950-1958, f. 247.
5. *Ibidem*, f. 22.

1958 - 14, 1959 - 58, 1960 - 7"[1]. O analiză a evoluţiei numărului deceselor în penitenciarul Făgăraş indică modul în care sistemul represiv din România a evoluat în perioada 1950-1960.

În cartea sa de memorii, *Am fost medic la Gherla. Dreptul la adevăr*, medicul Alexandru Maier descrie momentele trăite în luna februarie a anului 1959, când la Gherla au fost transportaţi cu mai multe camioane deţinuţi de la penitenciarul Făgăraş :

> Pe 19 februarie, camionul care sosise la Gherla era încărcat în formă de piramidă cu o grămadă de oameni ce se înălţa la 2,5-3 metri. Majoritatea erau ameţiţi pe veci. Am luat fişele medicale în mână şi am constatat că toţi cei vizaţi proveneau de la penitenciarul Făgăraş, toţi condamnaţi pentru activitate susţinută împotriva clasei muncitoare = foşti chestori, jandarmi, comandanţi de peniteneiare, în total 272 de fişe. Am aflat că deţinuţii pe care îi aveam în faţă erau cei care supravieţuiseră dintr-un total de 272 fişe. În celule erau împrăştiaţi, un total de vreo 130 de oameni. Unde era diferenţa de 144-145 de oameni ? Ei nu apar în evidenţa peniteneiarului Gherla. Mă întreb unde sunt îngropaţi ? Cine ştie ceva de ei ?[2].

Istoricul Ciupea consideră că numărul de 272 de fişe medicale ar putea însemna fie numărul de deţinuţi de la închisoarea Făgăraş, fie numărul de deţinuţi transferaţi de la Făgăraş la Gherla în februarie 1959[3].

Pe 23 octombrie 1959, Consiliul Popular al regiunii Stalin, înainta o cerere către MAI prin care solicita mutarea penitenciarului Făgăraş. Cererea era motivată prin faptul că „penitenciarul Făgăraş se afla în centrul oraşului, într-o clădire monument istoric. Clădirea fiind monument istoric, nu se puteau lua măsuri pentru îngrijirea lui şi folosirea lui. Pe de altă parte, Sfatul Popular nu putea lua măsuri juste pentru sistematizarea întregului cartier din jurul acestei clădiri. În consecinţă, se propune mutarea penitenciarului în comuna Haghig, raionul Codlea, unde se află un castel şi ar putea fi folosit în acest scop"[4]. Închisoarea Făgăraş a fost desfiinţată în anul 1960.

Conform unei surse a postului de radio Europa Liberă, care, în anul 1956, a trecut prin închisoarea Făgăraş, „la sfârşitul lui 1961, la Gherla au fost aduşi ultimii supravieţuitori ai închisorii Făgăraş unde erau foşti poliţişti, agenţi ai Siguranţei şi jandarmi. Închisoarea Făgăraş a fost transformată într-un muzeu istoric"[5].

Conducerea penitenciarului

Primul director al penitenciarului Făgăraş a fost Tiberiu Lazăr (septembrie 1950-decembrie 1951)[6]. Maiorul Iosif Maraviov a fost comandantul închisorii Făgăraş în intervalul ianuarie-decembrie 1954[7]. În perioada 1 decembrie 1954-20 aprilie 1960, la conducerea penitenciarului s-a aflat locotenent-colonelul Aron Trâmbiţaş[8]. Ca orice comandant

1. *Rosturi şi rostiri*, nr. 2, Făgăraş, revistă editată de Fundaţia „Negru Vodă", 2004, p. 39.
2. Alexandru Maier, *Am fost medic la Gherla*, Editura Mentor, Târgu-Mureş, 1998, pp. 169, 171.
3. *Rosturi şi rostiri*, nr. 2, Făgăraş, revistă editată de Fundaţia „Negru Vodă", 2004, p. 39.
4. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1960, vol. IV, f. 280.
5. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1968, box 435, Item no. 1570/62, f. 35.
6. Informaţie preluată de la istoricul Ioan Ciupea.
7. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 323.
8. AANP, fond Cadre, dosar nr. 1766, dosar nepaginat.

de penitenciar din perioada anilor '50, locotenent-colonelul Aron Trâmbiţaş era membru al Partidului Comunist din 1947 şi absolvent al şcolii de cadre a CC al Uniunii Tineretului Muncitoresc din Timişul de Sus, promoţia 1948[1]. În perioada iulie 1952-mai 1953 a fost şef al biroului de cadre al Centrului de Instrucţie nr. 8 Securitatea Oradea[2]. În intervalul cât a fost comandant la închisoarea Făgăraş, locotenent-colonelul Aron Trâmbiţaş a fost pedepsit de mai multe ori, însumând 25 de zile arest în garnizoană, pentru „superficialitate în muncă şi încălcări privind paza şi regimul"[3]. La aceasta s-a adăugat „mustrarea scrisă" din anul 1955, pentru că „nu a înaintat la termenul stabilit buletinul informativ privind percheziţiile la penitenciarul Făgăraş"[4].

Ferma Roşia Pipera (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 185)

Florica (vezi **Balta Brăilei**, p. 126)

Focşani

Aşezare geografică

Localul penitenciarului se afla la 7 km de centrul oraşului, în localitatea Mândreşti din zona Vrancei.

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Unitatea carcerală a fost construită la începutul secolului al XIX-lea din iniţiativă privată. În jurul anului 1900 au fost adăugate zidurile şi posturile de pază. La cutremurul din 4/5 noiembrie 1940, clădirea penitenciarului s-a prăbuşit. După refacere, au fost amenajate trei corpuri de clădiri. Pavilionul administrativ era compus din şase încăperi pentru birouri, o sală în care funcţiona un club, una pentru corpul de pază, o magazie de armament, un birou sanitar împreună cu o sală de infirmerie, două camere destinate secţiei de femei, două camere pentru bucătăria deţinuţilor, două încăperi pentru magazie, iar la primul etaj se aflau două camere pentru echipamentul cadrelor şi al celor închişi. În pavilionul al doilea existau cinci camere de deţinere, şase izolatoare şi o magazie. Cel de-al treilea pavilion era compus din patru camere de deţinere şi din încăperi folosite pentru instalaţia de baie pentru deţinuţi. În incinta penitenciarului se afla şi un atelier de dogărie, în care deţinuţii trebuiau să producă 1 500 de butoaie pe an. Toate construcţiile au fost ridicate din cărămidă şi erau înconjurate de un zid de centură din acelaşi material, gros de 0,5 m şi înalt de 3,5 m.

Clădirea propriu-zisă a penitenciarului ocupa o suprafaţă de 1 785 m^2, curţile interioare fiind de 2 547 m^2, iar perimetrul de 358 m. Pentru paza deţinuţilor erau

1. AANP, fond Cadre, dosar nr. 1766, dosar nepaginat.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*.

prevăzute şapte posturi fixe, un post punct-control la poarta principală şi patru escorte care asigurau paza şi controlul normelor la punctele de lucru[1].

În perioada interbelică, penitenciarul Focşani a fost rezervat executării pedepselor de până la 5 ani inclusiv[2].

Focşaniul ca penitenciar comunist

După 1945, la Focşani a fost înfiinţat un lagăr pentru prizonierii germani. Între 1946 şi 1949, aici au fost aduşi, în vederea verificărilor, trierii şi apoi eliberării, mulţi dintre ofiţerii români reveniţi în ţară după anii de prizonierat din URSS[3].

În anul 1952, DGP a transmis un ordin prin care în penitenciarul Focşani trebuiau repartizaţi deţinuţii inapţi. Astfel, toate penitenciarele şi coloniile au trimis la Focşani deţinuţii bolnavi, dintre care o parte au murit pe drum, alţii în închisoare, iar unii au decedat în spitalul oraşului. În iarna anului 1952, la penitenciarul Focşani au murit 92 de deţinuţi, majoritatea bătrâni, cu vârste cuprinse între 55 şi 85 de ani[4]. Cauzele acestor decese au fost supraaglomerarea celulelor, hrana proastă şi insuficientă şi îngrijirea medicală deficitară. Astăzi se cunoaşte faptul că o parte dintre cadre au sustras din medicamentele destinate deţinuţilor, şi aşa puţine, falsificând semnăturile bolnavilor. De asemenea, au fost constatate sustrageri ale efectelor deţinuţilor decedaţi. Condiţiile de cazare şi aprovizionarea, care cădeau în sarcina direcţiei administrative a MAI din regiunea Buzău, au continuat să rămână precare şi în anii următori. Astfel, se raporta către conducerea centrală că acoperişul era stricat şi ploua în camere[5]. Amănuntele de mai sus ne oferă imaginea sumbră a condiţiilor de care „beneficiau" deţinuţii bolnavi care au ajuns în această unitate penitenciară.

În afara acestora, prin penitenciarul Focşani au trecut şi mulţi dintre arestaţii implicaţi în rezistenţa anticomunistă din Vrancea, precum şi localnici aflaţi sub anchetele Securităţii, depuşi aici până la finalizarea cercetărilor şi înaintarea lor către instanţele judecătoreşti.

În anul 1965, clădirea a fost trecută de la MAI la Ministerul de Justiţie.

Conducerea penitenciarului

După preluarea penitenciarelor de către MAI, penitenciarul Focşani a fost condus, începând din 1940, de următorii directori şi comandanţi: Gheorghe Dumitru, Iulian Rădulescu, Samoilă Susnoschi, Ioan Aprodu, Gheorghe Palaghia, Ilie Radu[6], colonel Radu Niţulescu (1953), colonel Dumitru Alexandrescu (1956-1958), locotenent-major Ioan Ferdesi (1959), colonel Nicolae Predescu (1960-1963)[7].

FUNDULEA (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 185)

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, inv. sub nr. 31, ff. 149-152.
2. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 14.
3. Dimitrie Bejan, *Oranki. Amintiri din captivitate*, Editura Tehnică, Bucureşti, 1998, p. 143
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, vol. I, inv. sub nr. 1, f. 143.
5. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, inv. sub nr. 67, f. 25.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955. inv. sub nr. 31, f. 152.
7. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 323.

G

Galaţi

În prima parte a regimului comunist, la Galaţi şi Botoşani au fost încarceraţi în principal membrii şi simpatizanţi ai partidelor istorice, PNŢ şi PNL. Au mai fost închişi aici membri ai Mişcării Legionare şi foşti angajaţi ai instituţiilor de ordine şi siguranţă ale statului, acuzaţi de „activitate împotriva clasei muncitoare şi mişcării revoluţionare" (ofiţeri şi agenţi ai Poliţiei de Siguranţă şi ai Serviciului Special de Informaţii).

Aşezare geografică

Închisoarea era aşezată în partea de nord a oraşului, pe strada Traian, la 2,5 km nord de gara Galaţi şi la 3 km sud de lacul Brateş. Până în anul 1958, în partea de nord şi de est a penitenciarului se afla Unitatea Militară Sovietică[1].

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Până în anul 1897, în oraşul Galaţi au funcţionat arestul preventiv al judeţului, în care erau internaţi deţinuţi necondamnaţi în vederea cercetării şi judecării lor, şi cel al Curţii de Apel, înfiinţat în urma transferării Curţii de Apel de la Focşani la Galaţi. În ultimul erau închise persoanele judecate pentru delicte de crimă şi condamnaţii la pedepse corecţionale de până la 3 ani. Tot în acest arest au fost transferaţi şi deţinuţii de la închisorile Tulcea şi Constanţa, care au fost transformate în aresturi preventive ale celor două judeţe[2]. Deoarece în cele două aresturi, situate în clădiri particulare închiriate de Direcţia Generală a Penitenciarelor, deţinuţii erau ţinuţi în condiţii necorespunzătoare, între 1893 şi 1897 a fost construit penitenciarului Galaţi.

Clădirea propriu-zisă a fost construită în sistem celular, pe două etaje, fiind identică, din punct de vedere arhitectonic, cu aceea a penitenciarului Craiova. În exterior, închisoarea era înconjurată de două ziduri cu înălţimea de 4 m şi grosimea de 90 cm. Pe primul dintre ziduri erau instalate becuri la o distanţă de 15 m unul de altul şi cinci reflectoare. Între aceste ziduri se afla zona interzisă[3], formată din 19 rânduri

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/1955, f. 158.
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 223.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/1955, f. 158.

de sârmă ghimpată, fiecare având o înălţime de 3 m. În interior, corpul central al clădirii era reprezentat de celular. Construit în formă de potcoavă, acesta cuprindea 90 de celule mici, câte 30 la fiecare nivel (parter, etajul unu şi doi), unde puteau fi încarceraţi, în grupuri de câte trei, patru persoane, până la 350 de deţinuţi, iar individual, 90[1]. În acest celular, cunoscut sub numele de „Aripa Morţii", au fost închişi în perioada comunistă deţinuţii politici cu pedepse mari, pentru a fi mai bine supravegheaţi şi pentru a nu avea contact cu deţinuţii de drept comun. Într-o celulă se aflau câte două, trei paturi de fier, acoperite fiecare cu câte o saltea de paie. Într-un pat dormeau chiar şi câte trei deţinuţi[2]. Fereastra cu gratii de fier era situată aproape de plafon, iar pavimentul era din ciment[3]. La capătul celularului se aflau „celulele morţii", unde erau introduşi deţinuţii pedepsiţi pentru „nerespectarea regulamentului de ordine interioară". Condiţiile de aici erau greu suportabile, în special vara, atunci când era cald ca într-un cuptor. Iarna, pedepsiţii erau închişi la „neagra", o celulă cu pavimentul din ciment, pe care se turna apă şi care avea o mică fereastră acoperită cu tablă[4].

Suprafaţa locului de detenţie era, în 1955, de 5 584 m^2, iar perimetrul zidului exterior era de 620 m. Închisoarea Galaţi avea o capacitate de cazare de 1 500 de locuri[5]. De la înfiinţare şi până în 1938, penitenciarul a fost de drept comun, fiind destinat deţinuţilor cu pedepse corecţionale de până la 12 ani inclusiv. Aceştia erau repartizaţi în camere în funcţie de vârstă, sex şi natura pedepsei. Toţi deţinuţii bărbaţi şi majori erau supuşi regimului celular mixt, adică izolare celulară noaptea şi muncă în comun ziua, cu obligaţia de a păstra tăcerea, atât în timpul lucrului, cât şi în timpul plimbării. Acest regim de detenţie a fost menţinut până la 30 iulie 1929, când a fost introdus, prin Legea Penitenciarelor, sistemul de detenţie progresiv[6].

Închisoarea Galaţi avea secţii separate pentru condamnaţii la închisoare poliţienească şi pentru cei aflaţi în curs de judecare[7]. După 1933, la Galaţi au fost încarceraţi, pentru perioade scurte de timp şi în tranzit spre alte penitenciare, şi deţinuţi politici, membri sau simpatizanţi ai Partidului Comunist. Dintre aceştia, îi amintim pe viitorii lideri comunişti Gheorghe Gheorghiu-Dej, Gheorghe Apostol şi Emil Bodnăraş. Între anii 1938 şi 1939, penitenciarul a funcţionat ca închisoare militară. În acest interval au fost încarceraţi mulţi dintre fruntaşii Mişcării Legionare. Începând cu anul 1941, în timpul celui de-al doilea război mondial, la Galaţi, ca şi în alte penitenciare din ţară, au fost încarceraţi o parte dintre soldaţii care dezertaseră de pe front[8].

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 9/1956-1959, vol. III, f. 61.
2. AIICCR, „Interviu cu Victor Isac", realizat de Cosmin Budeancă, 24 februarie 1998.
3. Andrea Dobeş, *Ilie Lazăr. Consecvenţa unui ideal politic*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2006, p. 176.
4. Octavian Nicolae, *op. cit.*, p. 31.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/1955, f. 158.
6. Aplicat pentru prima dată în Irlanda, noul regim instituit presupunea executarea pedepsei în trei etape. În prima etapă, condamnatul era supus unei munci forţate de nouă luni în izolare celulară sub regimul tăcerii; în cea de-a doua etapă se aplica separarea celulară pe timpul nopţii şi munca în comun ziua, iar cea de-a treia etapă oferea posibilitatea ca deţinutul să beneficieze de eliberarea condiţionată, acordată la expirarea a trei sferturi din pedeapsă. În timpul eliberării condiţionate, deţinutul era supravegheat în continuare de autorităţi (Ioan Chiş, *op. cit.*, p. 59).
7. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 14.
8. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 226.

Galaţiul ca penitenciar comunist

Creşterea numărului deţinuţilor politici după arestările din mai 1948 a obligat conducerea DGP să găsească noi locuri de detenţie sau să construiască altele. Cu acest scop, au fost vizitate de către reprezentanţi ai Ministerului de Interne şi ai Ministerului Forţelor Armate nouă închisori militare, printre care şi Închisoarea Militară nr. 5 Galaţi. În urma acestor inspecţii, comisia a constatat că, dintre toate închisorile, doar una singură poate fi transformată în penitenciar (Făgăraş), deoarece avea o capacitate de până la 1 500 de deţinuţi. Altele trei (Timişoara, Cluj şi Iaşi), conform recomandărilor comisiei, puteau fi folosite ca închisori judeţene preventive, după „ce li se vor face amenajările şi reparaţiile necesare". Restul închisorilor, cele care nu îndeplineau condiţiile corespunzătoare de a fi transformate în penitenciare, urmau să fie desfiinţate[1].

În raportul trimis de directorul DGP, colonelul Baciu, ministrului adjunct de Interne, Marin Jianu, se preciza că închisoarea militară Galaţi era aşezată în partea de est a oraşului, la 1 km nord de gară. Clădirea propriu-zisă era formată din patru dormitoare mari, două mijlocii şi două mici, capacitatea normală de cazare fiind de 92 de deţinuţi, iar cea maximă de 180, în paturi suprapuse. La momentul vizitei (6 iunie 1950), în închisoarea militară din Galaţi erau încarceraţi 81 de deţinuţi, dintre care cinci pentru infracţiuni politice. Din cei cinci, trei erau condamnaţi, unul se afla în cercetare, iar celălalt era în curs de judecare[2]. La o lună după vizita comisiei, într-un raport trimis colonelului Baciu de către directorul penitenciarului nr. 2 Galaţi (fosta închisoare militară nr. 5), Petrache Goiciu, se cerea suplimentarea numărului de gardieni cu 14 militari. În cazul în care cererea nu se aproba, toţi cei 90 de deţinuţi din acest loc de detenţie urmau să fie transferaţi de urgenţă la Penitenciarul Principal Galaţi. Dintre aceştia, patru erau condamnaţi politici, şase erau cercetaţi pe motive politice, iar doi erau condamnaţi pentru sabotaj[3].

Regimul de detenţie

Începând cu anul 1949, prin intermediul unor ordine verbale emise de DGP la iniţiativa PMR, deţinuţilor politici le-au fost interzise drepturile prevăzute de regulamentul de deţinere şi pază din penitenciare, precum: dreptul la corespondenţă, dreptul la vorbitor cu familia[4]. Pentru început, acest regim discriminatoriu a fost aplicat, începând cu 8 mai 1949, deţinuţilor condamnaţi în procesele Iuliu Maniu, Alexandru Popp-Ion Bujoiu, generalul Aurel Aldea şi „vârfurilor organizaţilor subversive şi criminalilor de război", iar din 1 iunie a fost extins pentru toate categoriile de deţinuţi politici. În acest scop, inspectori din cadrul Direcţiei Penitenciarelor s-au deplasat la Galaţi şi Craiova pentru a verifica condiţiile în care erau ţinuţi condamnaţii din procesul Iuliu Maniu. Se urmărea aflarea numărului vorbitoarelor, a coletelor primite, a medicamentelor, a revistelor, a cărţilor, a scrisorilor trimise/primite de deţinuţi[5]. În

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. III, f. 301.
2. *Ibidem*, f. 300.
3. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1950, f. 15.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, vol. II, f. 288.
5. Ioan Ciupea, Stăncuţa Todea, *op. cit.*, p. 43.

urma acestei inspecţii, s-a dispus ca, pe viitor, acestor deţinuţi să nu li se mai permită contactele cu exteriorul, fiind luate şi alte măsuri restrictive. Pentru „intrarea în legalitate" a penitenciarelor unde erau închişi deţinuţi politici, în 1955 conducerea DGP a trimis locţiitorului ministrului de Interne mai multe note-raport, în care se cerea aprobarea pentru emiterea unor ordine scrise. Ca urmare a acestor note-raport, comandantul penitenciarului Galaţi era informat prin Ordinul nr. RG/25 895, din 19 aprilie 1955, că, în baza aprobării locţiitorului ministrului, generalul-maior Ady Ladislau, „deţinuţii contrarevoluţionari din unitatea dumneavoastră nu vor avea dreptul la pachet, scrisori şi vorbitor, decât cu aprobarea specială dată de la caz la caz de Direcţia a VIII-a din minister"[1]. Prin aceste ordine au fost precizate drepturile deţinuţilor politici, menţinându-se în continuare restricţiile anterioare referitoare la pachet, vorbitor şi scrisori[2].

Dintre drepturile specificate de regulamentul de organizare a penitenciarelor, singurul care a fost respectat este cel al plimbării. În cele mai multe cazuri, plimbarea nu avea loc zilnic, aşa cum stipula regulamentul, ci cel mult o dată la cinci zile, din lipsa curţilor, dar şi pentru că penitenciarele nu aveau numărul de gardieni necesar pentru a-i supraveghea pe deţinuţi în timpul plimbării[3]. Această situaţie se întâlnea şi la Aiud, Oradea, Cluj şi Timişoara. În timpul plimbării, deţinuţii nu aveau voie să privească spre celule. Orice încălcare a acestui ordin era pedepsită cu trimiterea la „neagra". În timpul pedepsei, alimentaţia celor închişi era redusă la jumătate. Aceasta echivala cu primirea, o dată la trei zile, a unei bucăţi de pâine, dimineaţa, şi „puţină apă într-o gamelă, pentru toată ziua", pe timpul a trei, patru zile cât dura, în general, pedeapsa[4]. La Galaţi, între 1949 şi 1951, liderul ţărănist Ilie Lazăr era unul dintre cei mai des pedepsiţi, întrucât protesta frecvent pentru cele mai mici neajunsuri şi lipsuri[5].

Asistenţa medicală a deţinuţilor era asigurată, în principal, de felceri şi oficianţi sanitari, dintre care unii nu aveau şcoli de specialitate şi erau insuficient pregătiţi. Acest lucru avea urmări dintre cele mai grave pentru starea celor încarceraţi. În perioada 1953-1958, sunt menţionate în documentele DGP un număr de 11 închisori care nu aveau medici angajaţi: Galaţi, Făgăraş, Oradea, Cavnic, Nistru, Sighet, Turda, Turnu-Severin, Miercurea-Ciuc, Tecuci şi Constanţa[6]. Internarea deţinuţilor contrarevoluţionari într-un spital se făcea numai cu aprobarea scrisă a Direcţiei Generale a Penitenciarelor, care se putea acorda în urma unui referat trimis de penitenciarul respectiv. În referat se specificau numele, vârsta, pedeapsa şi comportamentul deţinutului de la venirea lui în penitenciar. Această aprobare se acorda numai în cazurile cele mai grave şi numai când bolnavul nu mai putea fi tratat în infirmeria închisorii. Unele dintre aprobări, atunci când se acordau, soseau după decesul deţinutului. În astfel de cazuri, vinovat putea fi considerat comandantul penitenciarului, pentru că nu solicitase aprobare telefonică, dar fără ca acesta să fie sancţionat[7].

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 23.
2. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1958, vol. VI, ff. 90-91.
3. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, f. 6.
4. Octavian Nicolae, *op. cit.*, p. 31.
5. Andrea Dobeş, *op. cit.*, p. 176.
6. AANP, fond Secretariat, dosar FN/ 1953-1958, f. 4.
7. Vezi studiul referitor la penitenciarul Râmnicu Sărat.

Dintre deţinuţii care au decedat la Galaţi între noiembrie 1952 şi august 1953, o parte au murit în urma neadministrării la timp a medicamentelor, iar alţii au decedat la câteva zile după sosirea răspunsului negativ de internare în spital[1].

Categorii de deţinuţi

Între 1945 şi 1964, în penitenciarul Galaţi au fost închişi deţinuţi de drept comun şi politici. Cei încarceraţi pentru infracţiuni politice au fost închişi, pentru o mai bună supraveghere, în special în celularul de la etajul unu. Din punctul de vedere al orientării politice, al profesiei înainte de arestare şi al motivului pentru care au fost condamnaţi, la Galaţi au fost închişi membri ai partidelor Naţional-Ţărănesc şi Liberal[2], foşti poliţişti şi angajaţi ai Serviciului Special de Informaţii[3], condamnaţi pentru crime de război[4], legionari, preoţi, dar şi alte categorii de deţinuţi, originari din Tecuci, Bacău, Bârlad, Galaţi şi Brăila[5]. Între anii 1945 şi 1949, ponderea cea mai mare în rândul deţinuţilor au avut-o cei de drept comun, condamnaţi pentru fapte deosebit de grave la pedepse de 25 ani de muncă silnică şi la muncă silnică pe viaţă. În marea lor majoritate, aceştia se aflau la a doua condamnare[6].

Din 1949 şi până în 1954, cei mai mulţi deţinuţi proveneau din rândul celor politici, superiori ca număr şi între 1959 şi 1960. Din cifrele raportate de penitenciar DGP-ului, în materialul referitor la „Istoricul penitenciarului Galaţi din 1967" se menţionează că, în anul 1959, dintre cei 1 741 de deţinuţi închişi, 1 082 erau „contrarevoluţionari", iar în 1960, din 1 818 deţinuţi, 1 115 erau „contrarevoluţionari"[7]. Pe 14 noiembrie 1947, la Galaţi au fost transferaţi, după procesul de la Şcoala de Război, liderii PNŢ condamnaţi în „procesul Maniu" : Iuliu Maniu, Ion Mihalache, Nicolae Carandino, Ilie Lazăr, Camil Demetrescu, Radu Niculescu-Buzeşti, colonelul Stoica şi Piki Pogoneanu. Liderii naţional-ţărănişti au fost încarceraţi la parter, în partea stângă a celularului[8]. După încarcerarea lor, ferestrele celulelor în care au fost închişi au fost bătute în cuie, pentru ca nimeni să nu poată afla identitatea acestora şi să încerce să comunice cu ei[9]. În august 1951, lotul Maniu-Mihalache a fost transferat, în urma unei încercări de evadare organizată de un grup de militari, la penitenciarul Sighet Principal[10].

În 1955, la Galaţi au fost transferaţi de la Făgăraş o parte dintre foştii poliţişti şi SSI-işti, în special cei care au desfăşurat „o activitate intensă împotriva Partidului Comunist". Cei transferaţi se aflau la dispoziţia Ministerului Afacerilor Interne, Unitatea 0123/0. Mutarea lor la Galaţi a fost hotărâtă după ce Direcţia Generală a Penitenciarelor a considerat că această închisoare asigura condiţiile unei izolări sigure[11].

1. AANP, fond Cadre, dosar nr. M/2951, vol. III, f. 4.
2. Andrea Dobeş, *op. cit.*, p. 176.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 43.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, vol. IV, f. 8.
5. Octavian Nicolae, *op. cit.*, p. 29.
6. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 227.
7. *Ibidem.*
8. Andrea Dobeş, *op. cit.*, p. 176.
9. Lucia Hossu-Longin, *Memorialul durerii, ed. cit.*, p. 284.
10. Andrea Dobeş, *op. cit.*, p. 177.
11. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 89.

În timpul revoluţiei din Ungaria şi în perioada imediat următoare, Direcţia Generală a Penitenciarelor a decis transferarea tuturor deţinuţilor „contrarevoluţionari" din închisorile aflate în apropierea graniţei în locuri de detenţie situate la distanţe mari de graniţa maghiară, pentru a nu fi „contaminaţi" de evenimentele din ţara vecină. Primul pas a constat în identificarea deţinuţilor cu influenţă şi gruparea lor pe criterii politice. Principalii vizaţi de aceste măsuri au fost membrii fostelor partide istorice, miniştrii din guvernarea Ion Antonescu şi „vârfurile legionarilor". În aceeaşi categorie au mai fost incluşi şi cei care, „în ultima perioadă", au protestat împotriva regimului de detenţie prin acte de nesupunere, precum greva foamei, nerespectarea regulamentului (stabilirea de contacte cu alţi deţinuţi) şi „organizarea de grupuri aşa-zise politice". Al doilea pas a urmărit stabilirea acelor locuri de detenţie care să asigure o izolare perfectă a deţinuţilor, astfel încât aceştia să nu mai aibă posibilitatea de a comunica între ei. Au fost vizate în principal penitenciarele Râmnicu Sărat, Aiud, Gherla, Botoşani şi Galaţi. La Galaţi au fost aduşi în vara anului 1957 în special deţinuţii „contrarevoluţionari", membri ai PNŢ şi PNL care se găseau la Aiud şi Gherla, cu excepţia liderilor celor două partide, care au fost trimişi la Râmnicu Sărat[1].

Abuzurile de la Galaţi

La 1 noiembrie 1952, în funcţia de comandant al penitenciarului Galaţi a fost numit Nicolae Moromete. Numirea sa a avut urmări dintre cele mai nefaste pentru deţinuţi, culminând cu înăsprirea regimului concentraţionar[2]. Deoarece Moromete se afla sub supravegherea Direcţiei Generale pentru abuzurile comise la penitenciarele Jilava şi Caransebeş, şeful Biroului Operativ (de informaţii), locotenentul Alexandru Dora, trimitea lunar, la solicitarea conducerii DGP, rapoarte despre activitatea comandantului şi regimul de detenţie din acest penitenciar. Conform acestor note informative, dar şi rapoartelor întocmite de superiorii lui prin care se cerea trecerea lui în rezervă, în decurs de câteva luni la Galaţi s-a înregistrat un număr foarte mare de decese[3]. Astfel, între 1 noiembrie 1952 şi 1 februarie 1953 au decedat cinci deţinuţi cu vârste cuprinse între 20 şi 30 de ani, un deţinut în vârstă de 45 de ani, nouă deţinuţi cu vârste între 50 şi 60 de ani, 10 deţinuţi cu vârste între 60 şi 70 de ani şi un deţinut în vârstă de 78 de ani. De asemenea, între 1 februarie 1953 şi 9 august 1953 au decedat patru deţinuţi cu vârste între 30 şi 45 de ani, trei deţinuţi cu vârste între 50 şi 60 de ani, opt deţinuţi cu vârste între 60 şi 70 de ani, şase deţinuţi cu vârste între 70 şi 80 de ani şi un deţinut în vârstă de 84 de ani[4]. În total, într-o perioadă de 10 luni au decedat 48 de deţinuţi. Decesele s-au datorat muncii chinuitoare la care erau supuşi deţinuţii, lipsei de hrană şi de asistenţă medicală, regimului de teroare instaurat după venirea lui Moromete, condiţiilor de cazare necorespunzătoare. Majoritatea camerelor de detenţie nu aveau geamuri, iar deţinuţii nu primeau lemne nici măcar pe timpul iernii; suferind de frig, strigau toată ziua: „Domnule căpitan murim de frig"[5].

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 9/1956-1959, vol. III, ff. 59-60.
2. AANP, fond Cadre, dosar nr. M/2951, vol. III, f. 8.
3. *Ibidem*, vol. IV, ff. 82-86.
4. *Ibidem*, vol. III, f. 8.
5. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. I 161642, f. 135.

La acestea s-a mai adăugat transferul la Galaţi al unor deţinuţi în vârstă şi bolnavi, care au fost folosiţi la muncă din ordinul comandantului. Pentru munca deţinuţilor, penitenciarul avea în folosinţă o suprafaţă de teren de aproximativ 360 ha, dintre care 340 ha de teren arabil şi 20 ha de grădină. Deţinuţii erau folosiţi la prăşitul porumbului, la culesul mazărei, la cositul orzului şi ovăzului[1]. Totodată, cei închişi la Galaţi erau folosiţi şi la munciile din cadrul unităţii militare sovietice, amplasată în apropierea închisorii[2]. De la numirea lui Moromete în funcţia de comandant, norma zilnică de lucru pentru confecţionat rogojini a fost triplată, fiind considerată prea mică. Pentru îndeplinea normelor, deţinuţii lucrau mai mult de 12 ore pe zi în frig, ger şi ploaie. Cu toate aceste eforturi, normele nu puteau fi realizate, iar deţinuţii erau pedepsiţi cu neacordarea hranei pentru întreaga zi. Această măsură era aplicată şi celor bolnavi de TBC, care erau ţinuţi în aceleaşi camere cu deţinuţii sănătoşi. De altfel, în prima jumătate a anului 1953, alimentaţia a constat numai în arpacaş[3].

Sesizată de această situaţie, Procuratura Galaţi a trimis la penitenciar pe anchetatorul penal Nicolae Stănescu ; acesta a constatat că, în acest penitenciar, deţinuţilor care nu îndeplineau norma zilnică li se suprima porţia de hrană, iar mâncarea acestora era aruncată, din ordinul comandantului, la porcii aflaţi în proprietatea unităţii. Anchetatorul a mai constatat că deţinuţii bolnavi nu au beneficiat de nici un fel de medicament. În finalul raportului, procurorul afirma că despre aceste abuzuri aveau cunoştinţă şi celelalte cadre al penitenciarului. Totodată, s-a propus ca, pe viitor, astfel de cazuri să fie anchetate de Procuratura Militară, deoarece angajaţii penitenciarelor erau angajaţi ai MAI, iar anchetarea lor nu constituia o atribuţie a Procuraturii Civile[4].

Între 1964 şi 1967, la Galaţi au fost încarceraţi atât deţinuţi cercetaţi pentru infracţiuni CSS înainte de condamnarea definitivă, cât şi deţinuţi de drept comun (bărbaţi, femei şi minori, aflaţi în curs de judecare sau condamnaţi). După acest an, penitenciarul a fost reprofilat pentru deţinuţi de drept comun cu pedepse cuprinse între 5 şi 10 ani[5]. În prezent, penitenciarul este unitate judeţeană, profilată pe ţinerea în custodie a persoanelor arestate şi a celor condamnate la pedepse cu închisoarea de până la 10 ani[6].

Conducerea penitenciarului

Între 1949 şi 1967, penitenciarul Galaţi a fost condus de : locotenent-major Petrache Goiciu (1949-1952), căpitan Gheorghiu, pentru o perioadă de două luni, căpitan Nicolae Moromete (1952-1954), locotenent-major Ion Stănescu (1954-1957), maior Dumitru Vodă (1957-1959), maior Marian Petrescu (1959-1966), căpitan Ion Harş (1966-1967)[7].

Petrache Goiciu, de profesie tinichigiu, era originar din Galaţi şi este descris de foştii deţinuţi ca fiind un bărbat înalt, mătăhălos, cu buze mari şi roşu la faţă[8]. Plăcerea

1. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. I 161642, f. 144.
2. AANP, fond Cadre, dosar nr. M/2951, vol. IV, ff. 181, 229.
3. *Ibidem*, f. 245.
4. *Ibidem*, f. 244.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 26/1967, f. 2.
6. „Penitenciarul cu Regim de Maximă Siguranţă Galaţi", accesibil online la adresa http : // www.anp-just.ro (24.05.2007).
7. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 230.
8. „Penitenciarul Galaţi", accesibil online la adresa http : //procesulcomunismului.com./marturii/ fonduri/ionitoiu/morminte2/default.asp.htm (20.05.2007).

lui era să-i bată pe deţinuţi, atunci când aceştia erau aduşi în penitenciar sau la apel, dimineaţa şi seara, cu pumnii peste faţă, cap şi în burtă[1]. În 1950 Goiciu este menţionat în documente ca şi comandant al Penitenciarului Principal Galaţi şi al fostei Închisori Militare nr. 5 din acelaşi oraş. În rapoartele trimise de şeful Biroului Operativ şi în cel întocmit de procurorul Nicolae Stănescu mai sunt menţionaţi şi caporalii Dumitru Diaconu, Gheorghe Căpraru şi Carol Codreanu, care, din ordinul lui Moromete, aruncau mâncarea deţinuţilor la porcii crescuţi în anexele gospodăreşti ale unităţii. După abuzurile săvârşite la Galaţi, Moromete a fost „pedepsit" prin mutarea disciplinară la penitenciarul Văcăreşti, în funcţia de locţiitor-comandant pentru pază şi regim, fiind pus în subordinea şi sub supravegherea comandantului, colonelul Marin Constantinescu. În 1949, pe vremea când era în conducerea Direcţiei, Constantinescu îl numise pe Moromete în funcţia de director la Jilava. După o perioadă doi ani petrecută în această unitate, Moromete a fost numit în funcţia de comandant al coloniei de muncă Chilia Veche, unde va instaura acelaşi regim de teroare ca şi în celelalte penitenciare pe care le-a condus.

GÂRLICIU (vezi **Balta Brăilei**, p. 126)

GHENCEA (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 185)

GHERLA

Gherla a fost unul dintre cele mai mari penitenciare comuniste din România, caracterizat, pe de o parte, prin fenomenul *reeducării* şi, pe de altă parte, prin numeroasele execuţii şi cazuri de tratament inuman aplicat deţinuţilor. În imaginarul colectiv, Gherla provoacă şi astăzi un fior de groază, având o faimă sumbră care precedă orice temeritate monografică. Pentru cei încarceraţi aici, detenţia începea deseori cu întrebarea-exclamaţie: „O fi oare faimoasa Gherlă? Aşadar, Dumnezeu să fie cu noi!"[2].

Aşezare geografică

Penitenciarul este situat în oraşul Gherla, în nord-vestul podişului Transilvaniei, pe partea dreaptă a râului Someş, învecinându-se cu oraşul Dej (la 15 km) şi Cluj-Napoca (la 45 km). Gherla este singura localitate barocă din ţară, construită în secolul al XVIII-lea după un plan prestabilit de coloniştii armeni ajunşi aici cu acordul Curţii Imperiale de la Viena.

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Închisoarea a fost construită pe amplasamentul vechii cetăţi, ridicată în 1540. În anul 1785, Împăratul Iosif al II-lea a preschimbat cetatea Gherla în închisoare centrală pentru Transilvania[3], iar în anul 1787 a fost dată în folosinţă ca penitenciar. La acel

1. Octavian Nicolae, *op. cit.*, p. 30.
2. Ioan T. Lungu, *Gherla, uşa iadului*, Editura Excelsior, Timişoara, 1996, p. 14.
3. „Penitenciarul de maximă siguranţă Gherla", accesibil online la adresa http://www.anp-just.ro (15.05.2007).

moment, magaziile militare şi grajdurile au fost transformate în camere mari de detenţie : şapte pentru bărbaţi şi două pentru femei. Tot atunci au fost ridicaţi şi doi stâlpi ai infamiei, unul în faţa penitenciarului, şi altul în piaţa oraşului[1]. Ca urmare a răscoalei lui Horia, Cloşca şi Crişan din 1784, peste 15 000 de deţinuţi au trecut pe la Gherla în decurs de 10 ani. În condiţiile represiunii ce a urmat răscoalei, detenţia presupunea faptul că cei aduşi aici trebuiau să-şi plătească hrana şi hainele (dacă aveau bani asupra lor), cei săraci fiind lăsaţi la mila publică[2]. Disciplina penitenciară avea la bază munca, bătaia cu bâta, biciul, vergile, stâlpul infamiei, stigmatizarea cu fierul înroşit[3]. Între 1857 şi 1860 a fost construit pavilionul central al penitenciarului. Din 1913, acesta devenea Institut de Prevenţie pentru Minori[4].

Clădirea principală (celularul I sau Celularul Mare) a fost construită la sfârşitul secolului al XIX-lea, pe trei nivele, în forma literei „U"[5]. Construcţia a durat trei ani şi a fost finalizată la sfârşitul anului 1859. În total, Celularul Mare cuprindea 36 de încăperi spaţioase. Iniţial, parterul a fost rezervat camerelor de muncă şi diferitelor depozite ; la fel şi patru camere de la etajul al II-lea. Restul de 21 de dormitoare era destinat exclusiv deţinuţilor[6]. În 1859-1860 a mai fost construită o clădire pentru birourile administrative, care avea înălţimea unui etaj (a fost ridicată pe un fost bastion de pază al cetăţii). Folosit din 1898 ca locuinţă a directorului închisorii, etajul I al clădirii administrative a servit în perioada comunistă drept spaţiu pentru birouri. Clădirea, folosită înainte de 1945 pentru birourile direcţiunii, comandantul gărzii şi preoţi, găzduia în perioada comunistă birourile fabricii de mobilă de la penitenciarul Gherla[7]. Un punct extern de pază de dinainte de 1945 a fost transformat de către comunişti în centrală telefonică. Unele ateliere au fost transformate, în perioada comunistă, în birou al ofiţerului de serviciu şi dormitoare pentru ceilalţi ofiţeri. Lângă poarta de intrare a clădirii erau, înainte de 1945, birourile administrative de aprovizionare şi locuinţa comandantului gărzii ; în perioada comunistă, acestea au fost transformate în sală de şedinţe pentru cadre[8]. Înainte de 1945, la parterul celularului principal (I), în camera 7, existau două biserici (ortodoxă şi greco-catolică), în vederea educării morale a deţinuţilor[9]. Comuniştii au făcut din această încăpere bucătăria deţinuţilor. Până în anul 1944, structura complexului n-a mai suferit alte modificări, iar după 1945 doar celularul I a mai fost reamenajat în câteva rânduri.

În primii doi ani de la înfiinţarea penitenciarului (1787-1788) au fost aduşi la Gherla 151 de deţinuţi şi deţinute. După vizita la penitenciar, în 1817, a Împăratului Francisc al II-lea, la Gherla a început să funcţioneze o fabrică de postavuri, în care, până în anul 1840, au lucrat toţi deţinuţii apţi de muncă. În 1855, numărul deţinuţilor

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 239.
2. Ioan Chiş, *Istoria penitenciarelor : ieri şi azi, ed. cit.*, p. 23.
3. *Ibidem.*
4. „Penitenciarul de maximă siguranţă Gherla", accesibil online la adresa http : //www.anp-just.ro (15.05.2007).
5. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, 2006, p. 249, accesibil oline la adresa http : //www. presidency.ro (22.12.2006).
6. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 239.
7. *Ibidem*, f. 240.
8. *Ibidem.*
9. *Ibidem.*

era de 384, dar, un an mai târziu, femeile au fost transferate la penitenciarul Aiud (acolo unde, până în 1869, a funcţionat o secţie pentru femei; atunci au fost transportate în Ungaria, iar Aiudul a rămas doar pentru bărbaţi)[1]. Când, în 1856, femeile au fost mutate la Aiud, iar deţinuţii inapţi de muncă de la Gherla au fost expediaţi la alte penitenciare, aici au mai rămas doar 250 de deţinuţi apţi de muncă. În anul 1897 existau 767 de persoane, dintre care 10% recidivişti. Apoi, efectivele de deţinuţi au început să scadă, iar când Gherla s-a transformat în Institut de Prevenţie pentru Minori (1913), mai erau doar 60, 70 de arestaţi[2].

Motivele transformării penitenciarului în instituţie de corecţie pentru minori au fost creşterea infracţiunilor juvenile şi decizia Congresului Penitenciarelor (Gherla, 1910). Astfel, până în 1914, la Gherla au fost aduşi 600 de minori împreună cu 22 de educatori. Li se predau materiile aferente celor şase clase primare şi cursuri de meserii (croitorie, cizmărie, grădinărit, lăcătuşerie etc.)[3].

În perioada primului război mondial, clădirea penitenciarului a fost folosită pentru răniţi (educatorii şi elevii de peste 18 ani fiind recrutaţi pentru a susţine efortul de război). După 1918, ministrul de Justiţie a dispus înfiinţarea de şcoli industriale pentru ţesătorie, industria lemnului şi grădinărit. Deşi în intervalul 1913-1940 au fost consemnate mai multe epidemii de tifos exantematic (spre exemplu, în 1914 şi 1926), doar 22 de elevi au decedat din acest motiv[4]. Efectivele de băieţi şi fete de aici au oscilat în această perioadă între 136 şi 276 de internaţi.

După Dictatul de la Viena (30 august 1940), Institutul a fost retransformat în penitenciar de drept comun. Deţinuţii au fost puşi în libertate odată cu eliberarea Ardealului de Nord[5].

Gherla ca penitenciar comunist

Perioada comunistă a împărţit detenţia de la Gherla în două etape distincte: 1945-1964 – închisoare politică – şi 1964-1989 – închisoare de drept comun. După 1989, Gherla a devenit penitenciar de maximă siguranţă, iar din 1998 se află într-un proces de reabilitare şi modernizare.

După 23 august 1944 şi până la începutul lui 1945, penitenciarul Gherla a fost folosit ca depozit pentru armatele sovietice. Din 1945, la Gherla au fost încarceraţi condamnaţi pentru „infracţiuni contra securităţii statului" şi deţinuţi de drept comun (toţi bărbaţi)[6]. Fiind penitenciare foarte încăpătoare, atât la Gherla, cât şi la Aiud au fost aduşi deţinuţi cu pedepse foarte mari. „Gherla era populată mai mult de ţărani, muncitori şi tineri"[7]. Majoritatea celor întemniţaţi la Gherla aveau pedepse de muncă silnică pe termen limitat[8] (la fel, cei de la Craiova şi Oradea). Alături de Aiud şi Jilava, închisoarea de la Gherla era considerată de către regimul comunist ca unitate

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 241.
2. *Ibidem.*
3. *Ibidem.*
4. *Ibidem*, f. 242.
5. *Ibidem.*
6. *Ibidem*, f. 243.
7. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 211.
8. *Ibidem*, p. 232.

de categoria I. Ordinul DGP nr. 17249 din 1948 trimitea la Gherla (printre altele) persoanele cu condamnări politice[1]. Clădirea, în forma literei „U" (care s-a păstrat şi în perioada comunistă), a ajuns să adăpostească, după 1948, peste 3 000 de condamnaţi (între opt şi 12 persoane stăteau într-o celulă destinată doar pentru două persoane ; în general, era o închisoare supraaglomerată[2]). Între 1945 şi 1964, deţinuţii de la Gherla au provenit în special din clasa socială medie - liber-profesionişti, intelectuali, elevi şi studenţi. Dintre cei 703 de deţinuţi consemnaţi la sfârşitul anului 1948, mai mult de 600 erau condamnaţi politic. În 1950 se găseau în penitenciar circa 1 600 de condamnaţi, dintre care aproape 1 200 erau politici[3]. Un maxim de populare a penitenciarului a fost atins în iulie 1959 (circa 4 500 de deţinuţi), în vreme ce la sfârşitul lui 1964 aici se mai găseau doar 600 de persoane[4].

Cele mai impresionante mărturii ale vieţii cotidiene în penitenciare rămân cele consemnate de literatura memorialistică. Un citat din Ioan T. Lungu este cât se poate de edificator în ceea ce priveşte condiţiile de detenţie din penitenciarul Gherla : „La Gherla, hrana consta exclusiv din terci (un cir de mămăligă), ce înlocuia pâinea, şi din zemuri acre, pe care le înghiţeam într-un aer stricat, nici măcar binecuvântat de razele sfântului soare. În timpul celor doi ani de detenţie la Gherla, nu am primit nici măcar o dată pâine drept raţie. [...] În Gherla, WC-ul (ciubărul) era în camera în care locuiam, iar la baie eram duşi cu mâinile la ceafă (ca şi la doctor) şi supravegheaţi prin vizor"[5]. Doar prizonierii care lucrau în bucătăria, grădina sau atelierele penitenciarului primeau o raţie nutritivă suplimentară. Încă din 1951 li s-a interzis tuturor să primească de acasă pachete cu haine şi/sau mâncare[6].

Cu toate acestea, tortura şi bătaia au fost, cu siguranţă, mult mai greu de îndurat decât cel mai prost terci cu putinţă. Gherla a fost cel mai cumplit penitenciar de tip stalinist din România. Cei care trecuseră şi prin lagărele de muncă din Uniunea Sovietică găseau în Gherla superlativul absolut al asprimii.

Din arhiva închisorii Gherla rezultă că între 1945 şi 1947 au avut loc numeroase evadări, dar nu sunt precizate detalii legate de aceste evenimente[7]. Pe 19 iunie 1947 a existat o revoltă în rândul deţinuţilor condamnaţi pentru „infracţiuni contra securităţii statului"[8]. Altă revoltă s-a produs pe data de 14 iunie 1958 în camera 86 a celularului I (camera „frontierişti lor"[9]). Imediat, „frontieriştilor" li s-au alăturat elevii, studenţii şi alte categorii de deţinuţi. Aceştia au blocat uşile şi au început să profereze injurii la adresa guvernului, partidului şi administraţiei, strigând printre altele : „Suntem deţinuţi politici ! Să vină Crucea Roşie ! Goiciu ne omoară ! "[10]. Deţinuţii au stat

1. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 242.
2. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1948-1955, box 436, Item no. 14913/1952, f. 1.
3. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 249.
4. Ioan Ciupea, Stăncuţa Todea, *op. cit.*, p. 63.
5. Ioan T. Lungu, *op. cit.*, p. 25.
6. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps - Prisons 1948-1955, box 436, Item no. 14913/1952, f. 1.
7. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 243.
8. *Ibidem.*
9. Persoane care încercaseră să treacă ilegal frontiera.
10. Paul Goma, *Gherla*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1990, pp. 71-73.

baricadaţi în camera 86 vreme de două zile. Apoi, administraţia penitenciarului a intervenit în forţă şi au urmat anchete draconice (cu bătăi şi înfometare), iar 22 dintre cei care au participat la revoltă au primit condamnări între 5 şi 15 ani[1]. O altă variantă a revoltei din 1958 se regăseşte relatată succint în *Istoricul penitenciarului Gherla*, întocmit şi semnat la data de 21 aprilie 1967 de către comandantul de atunci, Petre Trocaru. Potrivit acestui document, revolta ar fi fost *lichidată* în circa trei ore de la izbucnire[2].

În martie 1965, în penitenciar s-au înregistrat 15 cazuri de deţinuţi grav bolnavi de poliradiculonevrită[3], boală cauzată de consumul de spirt industrial combinat cu alte substanţe. Deţinuţii diagnosticaţi au rămas cu afecţiuni severe ale articulaţiilor de la mâini şi picioare[4].

Reeducarea

La sfârşitul anului 1948 a început experimentul reeducării la penitenciarul Suceava. În luna februarie a anului 1949, Eugen Ţurcanu (student legionar) a înfiinţat, în detenţie, Organizaţia Deţinuţilor cu Convingeri Comuniste, cu scopul declarat de a convinge autorităţile comuniste de schimbarea ideologică profundă a elementelor legionare încarcerate acolo. *Reeducarea* suceveană a fost de scurtă durată şi a constat în metode mai degrabă paşnice de persuadare a deţinuţilor (în special legionari), în spiritul valorilor internaţionalismului.

În martie 1949, Ţurcanu şi un lot de aproximativ 80 de deţinuţi (torţionari şi victime încă *nereeducate*) au fost transferaţi la penitenciarul Piteşti pentru a începe acolo ceea ce, ulterior, s-a numit „reeducare prin tortură". Camera 4 Spital de la Piteşti a fost locul în care torţionarii au aplicat cele mai sinistre torturi sub atenta supraveghere, prin vizetă, a directorului penitenciarului, Alexandru Dumitrescu, şi a ofiţerului politic, Marina (Iţicovici) Ion[5].

În primăvara anului 1950 s-a trecut la exportarea *reeducării* în alte penitenciare din ţară. Doi studenţi torţionari, Maximilian Sobolevschi şi Adrian Prisăcaru, au fost transferaţi la penitenciarul Braşov şi li s-a cerut (din partea lui Nemeş, ofiţer de Securitate, inspector general MAI, Alexandru Dumitrescu, directorul penitenciarului Piteşti, şi Eugen Ţurcanu, student *reeducator*) să încerce, dacă este posibil, să aplice metodele de la Piteşti[6]. Nuti Pătrăşcanu (student *reeducator*, lider torţionar) declara în ancheta care a prefaţat *procesul torţionarilor* că, în luna mai a anului 1950, la Piteşti s-a deplasat o comisie a DGP cu scopul de a tria *cetele de reeducatori* pentru repartizări ulterioare la alte penitenciare[7]. Tot inspectorul Nemeş le-ar fi promis

1. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 252.
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 244.
3. Afecţiune caracterizată de inflamarea rădăcinilor nervilor rahidieni sau cranieni.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 244.
5. Pentru mai multe detalii privind *reeducarea* de la Piteşti, vezi studiul referitor la penitenciarul Piteşti.
6. Silvia Colfescu (coord.), *op. cit.*, pp. 484-485.
7. *Ibidem*, pp. 323-324.

reeducatorilor că, dacă îşi vor confirma şi la alte penitenciare ataşamentul faţă de regim, vor avea şansa de a ajunge cadre ale Securităţii[1].

Astfel a început exportul *reeducării* la alte unităţi penitenciare din ţară: aproximativ 300 de studenţi *piteşteni* au fost transferaţi şi cazaţi în două barăci la Peninsula (Canalul Dunăre-Marea Neagră). La Canal, ziua era dedicată exclusiv muncii, astfel încât doar noaptea puteau fi aplicate torturile. Dar aici a funcţionat foarte bine solidaritatea dintre deţinuţi (zvonul bătăilor s-a propagat repede, iar deţinuţii evitau să mai iasă seara din barăci); astfel, activitatea studenţilor *piteşteni* nu a avut succes[2]. Alţi 40 de studenţi bolnavi de TBC au fost trimişi la Tg.-Ocna, împreună cu câţiva *reeducatori* (Nuti Pătrăşcanu) care trebuiau să aplice şi aici experimentul.

Pe data de 7 iunie 1950 de la Piteşti la Gherla a fost transferat un grup de torţionari, în frunte cu Alexandru Popa (Popa Ţanu). Cu puţin timp înainte, la penitenciarul Târgşor avusese loc o încercare de *reeducare ideologică*, dar eşuase. Ca urmare, în luna decembrie 1950, alte două loturi de deţinuţi au fost transferate de la Târgşor la Gherla[3]. În aceste loturi s-au regăsit şi doi dintre cei mai cumpliţi torţionari care au participat direct la acţiunile infernului de la Gherla: Ion Stoian şi Marcel Buta. După sosirea loturilor de la Târgşor, Alexandru Popa (Ţanu)[4] a înfiinţat camerele de tortură: *camera 99*, zisă şi *camera morţii*, camerele 80, 81 şi 82[5].

Eugen Ţurcanu a ajuns la Gherla în vara anului 1951[5]. Timp de un an de zile (iunie 1950-august 1951) cât a fost liderul torţionarilor de la Gherla, Alexandru Popa (fost

1. Silvia Colfescu (coord.), *op. cit.*, pp. 323-324.
2. Alin Mureşan, „Reeducarea prin tortură", în *Memoria*, nr. 57 (4/2006), Editura Fundaţia Culturală Memoria, Bucureşti, 2006, p. 24.
3. *Ibidem*, p. 26.
4. „Unul dintre cei mai temuţi torţionari de la Piteşti. Singurul despre care nu deţinem nici o mărturie că ar fi fost, la rându-i, torturat sau constrâns în vreun alt fel să participe la *reeducare*. [...]. La Gherla a condus, o vreme, singur *demascările*, organizând şi punându-şi, la rându-i, responsabili de încredere, cărora le-a «creat» posturi, transformând în camere de tortură toate celulele de pe un etaj, creându-şi reţele de informatori. [...] În procesul din septembrie-octombrie 1954, în care a fost condamnat la moarte, figurează mereu al doilea după Ţurcanu. Primise, pentru activitate legionară, şase ani. Executase şi sub regimul Antonescu trei ani de închisoare. Este unul din întemeietorii Organizaţiei Deţinuţilor cu Convingeri Comuniste. În declaraţiile din anchetă [...] recunoaşte cu «lux de amănunte toate acţiunile de tortură, schingiuiri şi maltratări, menţionând că a folosit ca metode: bătaia cu cozi de mătură, cu picioarele de la paturi, cu vâna de bou, strivirea degetelor cu scândura care se punea între degete şi le strângea, apoi strângea mâinile cu uşa, au fost raşi pe cap deţinuţii şi ţinuţi să curgă apă până când au înnebunit, au fost puşi să mănânce materii fecale, să lingă closetele, recunoscând ca au murit datorită (!) acestei acţiuni a sa cinci deţinuţi». [...] Lui Popa Ţanu, i s-a comutat pedeapsa cu moartea în muncă silnică pe viaţă. După eliberare, a fost secretarul Societăţii de Ştiinţe Medicale din Sibiu. Ceea ce înseamnă că-şi continuase şi terminase studiile în medicină. În 1995, Editura Vremea i-a adresat o scrisoare-chestionar, cerându-i să clarifice aspecte niciodată elucidate ale cumplitului experiment: de unde anume veneau ordinele, cum a fost determinat să participe la *reeducare*, cât din documentele păstrate este adevărat. A primit scrisoarea, dar, «cu toate insistenţele ulterioare», anunţă editura într-o notă, nu i-a dat curs" (Doina Jela, *Lexiconul negru*, *ed. cit.*, pp. 227-228).
5. Mihai Rădulescu, „Traiul şi sfârşitul lui Ion Flueraş la Gherla", în *Memoria*, nr. 39 (2/2002), Editura Fundaţia Culturală Memoria, Bucureşti, 2002, p. 62.
5. Iată mărturia unui „reeducat", arestat în 14/15 mai 1948, transferat de la Piteşti la Gherla în august 1951: „În vagonul-dubă mă aflam în mijlocul a două categorii de oameni, cu un

adjunct al lui Ţurcanu la Piteşti) devenise deja extrem de temut şi îşi câştigase o faimă sumbră. Când la acest penitenciar s-a refăcut tandemul Ţurcanu-Popa, numărul morţilor de la *camera 99* s-a dublat[1]. Explicaţia poate fi următoarea : exista o rivalitate făţişă între cei doi torţionari, iar Ţanu îşi câştigase în acel an respectul administraţiei penitenciarului. Din această rivalitate n-a putut rezulta decât o exacerbare a bătăilor şi torturilor aplicate, deoarece cei doi îşi *marcau practic teritoriul*. De aici şi numărul crescut al deceselor din *camera 99*.

Doctor la Gherla în perioada *reeducării* a fost Viorel Bărbosu. El a falsificat diagnosticele şi certificatele de deces ale celor care au sucombat în urma tratamentului inuman, în special în *camera morţii*[2]. În ancheta care a premers procesului torţionarilor, doctorul Bărbosu a asumat doar 10, 12 decese la Gherla (în procesul-verbal de interogatoriu, Ploieşti, 26 iulie 1954). Anchetatorii i-au prezentat fotocopii ale unor pagini din registrul de decedaţi al închisorii. Neputând să precizeze care dintre deţinuţii trecuţi chiar de el în registru ca fiind decedaţi au murit în urma torturilor aplicate de legionarii de la Gherla, Bărbosu a declarat că ar putea preciza aceste lucruri doar dacă i s-ar arăta registrul de internări la infirmerie[3] (în 1957 a fost condamnat la cinci ani închisoare, pe care i-a executat la Piteşti şi Gherla[4]).

Camera 99 era o cameră foarte încăpătoare, plasată la etajul al III-lea al celularului I (Celularul Mare) şi izolată de celelalte celule. Pe jos, de jur împrejurul încăperii, erau aşezate rogojini pe care stăteau cei care trebuiau să fie *reeducaţi*, într-o ordine stabilită de către studenţii torţionari. *Piteştenii* ocupau locurile de cerberi, lângă uşa camerei. Încăperea era prevăzută cu geamuri dublate de gratii, plasate în peretele care dădea înspre curtea închisorii (singurele geamuri ale incintei)[5]. La intrarea în camera 99 era un antreu de 3x3 m, care servea drept closet, dar şi ca loc de tortură[6]. Pentru

---

un comportament total diferit. Unii voiau să pară cât mai veseli, încercând să arate că sunt dornici să facă ceva pentru a dovedi că nu mai simt povara educaţiei din trecut, căutând să-şi manifeste astfel recunoştinţa faţă de Ţurcanu şi de Partidul Comunist pentru sprijinul dat ca să devină oameni noi. Alţii, din ordinul aceluiaşi Ţurcanu, erau tăcuţi, îngânduraţi. [...] Ajunşi la penitenciarul Gherla, am fost primiţi de câţiva reeducaţi ce trecuseră prin Piteşti..., care de la început au căutat să lase impresia că în această închisoare ei sunt stăpâni. [...] Din partea administraţiei am fost primiţi de către directorul Gheorghiu şi ofiţerul politic Avădanei. [...] După aproximativ o oră reapăru Ţurcanu, care începu repartizarea noastră în camere, după criterii numai de el cunoscute. [...] Cei gălăgioşi din duba-vagon continuau să joace rolul de reeducaţi, în timp ce cei tăcuţi trebuiau să o facă pe «banditii», cum li se spunea celor ce aveau o comportare demnă [de fapt fiind desemnaţi ca informatori, n.n.]". Prin ceea ce a urmat, autorului i-au fost confirmate intenţiile lui Ţurcanu de a continua şi la Gherla „opera" începută la Piteşti. La scurtă vreme au reînceput „demascările" (Neculai Popa, *Coborârea în iad. Amintiri din închisorile României comuniste*, Editura Vremea, Bucureşti, 1999, pp. 120-126).

1. Mihai Timaru, „Fenomenul Piteşti-Gherla", în Ilie Popa (coord.), *op. cit.*, vol. I, p. 119.
2. *Ibidem*
3. Silvia Colfescu (coord.), *op. cit.*, pp. 67-69.
4. Cicerone Ioniţoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestaţi, torturaţi, întemniţaţi, ucişi. Dicţionar A-B*, Editura Maşina de Scris, Bucureşti, 2000, p. 157.
5. Mihai Timaru, „Camera morţii", în Ilie Popa (coord.), *op. cit.*, vol. I, p. 293.
6. Ilie Popa (coord.), *op. cit.*, vol. I, p. 294.

necesităţi, ca şi pentru mâncat, deţinuţii trebuiau să primească aprobarea torţionarilor. Cine îndrăznea să se plângă conducerii penitenciarului (în acea perioadă, 1950-1952, comandantul închisorii a fost Gheorghiu V. Constantin) de tratamentul suferit era imediat bătut, dezbrăcat la piele şi izolat la „neagra" (cameră de izolare specifică penitenciarelor comuniste), unde, fixat în lanţuri de pereţii celulei, era udat constant cu apă rece şi lăsat flămând zile întregi[1].

Situată în apropierea camerei 99, celula cu numărul 97 era în fapt o celulă mai mare, cu priciuri din scândură. Foarte multe dintre victime stăteau dezbrăcate sub prici, chiar pe cimentul gol (sau, în argoul specific, la „şerpărie")[2]. I se mai spunea „camera nebunilor", pentru că aici se aplicau bătăi bestiale până când victima îşi pierdea cunoştinţa. Mărturia lui Mihai Timaru este revelatoare în acest sens: „...am fost călcat în picioare, care de care mă loveau cu mai multă sete şi sălbăticie. M-am trezit cu capul în hârdăul cu fecale şi-mi turnau apă în cap. Pentru o clipă m-am trezit şi-l aud pe Ţurcanu că-mi ordonă să-mi bag mâinile în hârdău şi să mănânc fecale, că altfel mă omoară... Şi apoi nu mai ştiu ce s-a întâmplat cu mine..."[3].

Camera 98 era cunoscută şi cu numele de „celula chinezească". Celula era dotată cu două capre de lemn pe care erau plasate două scânduri. În perete se afla fixat un belciug de fier[4]. Victimele care au trecut pe aici au fost legate (întinse) pe cele două capre şi lipite de perete cu o centură petrecută prin belciug. În plafon era fixat un bidon cu apă care trebuia să se scurgă direct pe cel troturat[5]. Ceea ce urma nu mai poate fi descris decât în termeni tulburători.

Unele dintre cauzele torturilor aplicate la Gherla, Piteşti şi în alte penitenciare pot fi explicate ştiinţific sau nu. Rămân totuşi câteva trăsături comune oricărui gen de interpretare: „desacralizarea societăţii contemporane, degradarea omului modern (analfabetul hipnotizat de parvenire politică ajunge, uşor, torţionar, valabil mai ales pentru gardienii care au aplicat tortura cot la cot cu studenţii torţionari), «crisparea ideologiilor», deconectarea Puterii de la Lege. [...] Spectacolul este cu uşile închise ori cu spectatori aleşi în mod anume (fie alte victime, fie torţionari-raisonneuri)"[6].

Reeducarea de la Tg.-Ocna[7], Braşov, Canal[8] eşuase. Piteştiul începuse să se desfiinţeze ca loc de tortură pentru studenţi. Gherla a rămas ultimul bastion al experimentului. În decembrie 1951, Eugen Ţurcanu şi alţi zece torţionari au fost duşi la Jilava pentru a fi cercetaţi în legătură cu participarea lor la *reeducare* (aceştia nu bănuiau nimic cu privire la procesul care li se pregătea, iar la momentul părăsirii

1. Ştefan Domocoş, „Victimă şi martor ocular al reeducării de la Închisoarea Gherla, din perioada 11.XII.1950-10.V.1951", în Ilie Popa (coord.), *op. cit.*, vol. I, pp. 255-256.
2. Mihai Timaru, „Camera morţii", în Ilie Popa, *op. cit.*, vol. I, p. 304.
3. *Ibidem*, p. 306.
4. *Ibidem.*
5. *Ibidem*, p. 307.
6. Ruxandra Cesereanu, „Conceptul de tortură", în *Memoria*, nr. 31 (2/2000), Editura Fundaţia Culturală Memoria, Bucureşti, pp. 85-86.
7. Vezi studiul referitor la penitenciarul Tg.-Ocna (evenimentele din 1 Mai 1951).
8. Vezi studiul referitor la colonia Peninsula, Canalul Dunăre-Marea Neagră (moartea doctorului Ion Simionescu).

Gherlei erau convinşi că vor fi transferaţi la Aiud pentru a aplica şi acolo metodele deja cunoscute)[1]. *Reeducarea* de la penitenciarul din Gherla a mai continuat, cu o intensitate scăzută, până în martie 1952, sub îndrumarea a doi torţionari rămaşi să-şi joace rolul până la capăt: Constantin Juberian şi Ludovic Rek[2].

Variantele plauzibile ale acestei extensii a experimentului la Gherla, în condiţiile în care celelalte penitenciare sistau *fenomenul torţionar*, pot fi considerate fie ca o tentativă a Securităţii de a continua experimentul într-un penitenciar de maximă siguranţă (Gherla), fie ca o încercare a aceleiaşi instituţii de a strânge probe pentru *procesul torţionarilor* care va avea loc în 1954.

După stoparea *reeducării* de la Gherla, în 1952, comandant al penitenciarului a fost numit Goiciu Petrache[3] (fost director la Galaţi), moment în care a început o altă perioadă de teroare. Goiciu a „procedat la o rapidă transformare a reeducării prin violenţă în una bazată pe muncă şi violenţă"[4]. Stoparea *reeducării* la Gherla a făcut ca unii torţionari să primească atribuţii semnificative în penitenciar. Această stare de fapt a dus şi la uciderea lui Ion Flueraş, în 1953. Ion Flueraş (1882-1953) a fost liderul al Partidului Social Democrat din Transilvania. Nu s-a înţeles cu socialiştii din Vechiul Regat, fapt pentru care a candidat la alegerile din 1928 pe listele PNŢ şi a fost ales deputat din partea ţărăniştilor. Condamnat, în 1948, la 15 ani de temniţă grea pentru *crimă de înaltă trădare*, şi-a găsit sfârşitul la Gherla, în 7 iunie 1953. Presupuşii autori ai asasinatului său au fost Constantin Juberian, Ludovic Rek (Reck) şi Nicolae Henteş (Henţeş), toţi *torţionari-reeducatori* la penitenciarul Gherla. Pe la jumătatea anului 1952, Ion Flueraş (care avea 70 de ani) a fost pus de către Goiciu să cureţe grupurile sanitare din curtea fabricii de la Gherla (la Gherla exista o fabrică de mobilă în care lucrau deţinuţii). Nu avea voie să părăsească acel loc, fiind obligat să mănânce tot acolo. Din mărturiile lui Timofei Mândru (fost deţinut politic la Gherla) reiese că directorul Goiciu avea o adevărată obsesie pentru persoana lui Ion Flueraş: „De câte ori cpt. Goiciu Petre venea în inspecţie în fabrică şi-l vedea pe Flueraş în afara

1. Alin Mureşan, *op. cit.*, p. 28.
2. *Ibidem.*
3. Lucrarea *Gherla*, semnată de Paul Goma, oferă, probabil, cea mai bună imagine a acestui personaj al bestiarului concentraţionar românesc (Petrache Goiciu): descrieri fizice, psihologie, habitudini, metode de tortură, relaţii ierarhice cu subordonaţii, realţii directe cu anumiţi deţinuţi, pentru diferite perioade ale comandamentului său de la acest penitenciar. Un personaj care, dacă ar fi rămas doar romanesc, ar fi fost o realizare artistică (*frumosul urâtului...*); fiind frântură a realităţii nu poate decât să oripileze. Iată descrierea făcută de Goma: „Goiciu era prieten cu însuşi Dej, de la care primise închisoarea, cu drepturi depline asupra... inventarului viu şi mort. [...] Petrică Goiciu trăia din plin, cu toată fiinţa, misia lui de «reeducator», se dăruia total, ardea cu flacără înaltă pe altarul închisorii Gherla. [...] Goiciu era cumplit de bâlbâit (nu chiar ca Maromet de la Jilava, dar nici cu el nu-ţi era ruşine). [...] Miroase bine Goiciu. A săpun bun şi a ţigări bune. Hainele lui miros a casă. [...] Îi plăcea să ştie şi să verifice mereu că deţinuţilor le e frică de el. Frică activă – asta îl liniştea, îi păstra un fel de echilibru. Îi plăcea, uneori, chiar curajul deţinuţilor. Pentru că el interpreta acest curaj ca... frică manifestată sub formă de «gălăgie», cum zicea el. Acest «curaj» îi promitea un supliment de plăcere – de a umili, de a bate, de a..." (Paul Goma, *Gherla, ed. cit.*, pp. 38, 47, 55, 127).
4. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 251.

w.c.-ului, ţipa la el: «Ce cauţi afară, banditule? De ce nu stai în veceu? Acolo în veceu e locul tău, banditule!... Acolo, ...tu-ţi Dumnezeul mă-ti de trădător!... Dacă te mai găsesc afară, şi nu în WC, îţi rup picioarele şi te bag cu capul în WC... Auzi, bă? Aşa o să-ţi fac!»"[1]. În martie 1953, Flueraş a fost transferat de la Gherla la MAI (ministru era deja Alexandru Drăghici). Nu se ştie cu exactitate ce i s-a întâmplat acolo. În iunie 1953, a fost readus la Gherla. La foarte scurt timp, într-o noapte (informaţiile sunt contradictorii privind data exactă), Flueraş a fost mutat într-o celulă de la parterul celularului I, unde Juberian, Rek şi Henţeş l-au bătut până dimineaţa, cu pumnii, cu cozi de mătură, cu bocancii sau cu săculeţi de nisip[2]. Din pricina acelei schingiuri prelungi, Ion Flueraş a murit, aproape nebăgat în seamă, la infirmeria penitenciarului (doctorul Bărbosu nu i-a oferit asistenţă medicală; doar un infirmier îl mai ştergea din când în când şi încerca să-l hrănească). Cei trei foşti torţionari au avut, desigur, mandat executoriu, dar decizia asasinatului a luat-o conducerea MAI, care a transmis-o spre baza piramidei prin ofiţerul politic Capană (?), sub atenta îndrumare a comandantului penitenciarului, Goiciu Petrache[3].

Execuţiile sumare se înscriu şi ele în istoria penitenciarului Gherla. Pe harta gulagului românesc pot fi încercuite numeroase locuri de detenţie în care au avut loc execuţii ca urmare a sentinţelor pronunţate de către diferitele tribunale militare: Gherla, Jilava, Aiud, Timişoara, Sibiu, Cluj, Constanţa, Iaşi, Braşov, Botoşani, Râmnicu Sărat, Galaţi, Oradea, Piteşti şi aşa mai departe. Nu trebuie însă omise nici execuţiile sumare, în afara sentinţelor penale, care au avut loc pe tot cuprinsul ţării în perioada instaurării şi consolidării regimului comunist în România. În spatele multor aşa-zise „dispariţii" de persoane stau tocmai aceste execuţii sumare, care contraveneau legilor comuniste. La Gherla au avut loc aşa-zise „crime la vedere", şi anume execuţii în urma unor decizii penale, fără a exista însă cifre exacte ale victimelor[4].

În august 1949, din ordinul lui Alexandru Nicolschi (adjunctul Securităţii) au fost ridicaţi de la Gherla şapte deţinuţi (participanţi la rezistenţa anticomunistă şi care aveau, la acel moment, condamnări pronunţate) pentru a fi transferaţi la penitenciarul Timişoara. N-au mai ajuns însă la destinaţie, pentru că au fost împuşcaţi (nu se ştie exact unde)[5].

Au mai existat însă şi „trenuri ale morţii", care îi transportau pe deţinuţi către locuri de execuţie prestabilite: în anul 1950, un astfel de convoi a transportat 38 de condamnaţi (la pedepse între 15 ani şi muncă silnică pe viaţă) de la Gherla spre locul în care au fost executaţi[6].

---

1. Mihai Rădulescu, *op. cit.*, p. 72.
2. *Ibidem.*
3. *Ibidem*, p. 74. Articolul domnului Mihai Rădulescu insistă şi pe portretizarea nuanţată a celor trei torţionari care l-au ucis pe Flueraş. Morala demersului său merge în direcţia unei vinovăţii la vârful piramidei puterii comuniste, în condiţiile în care, de pildă, Constantin Juberian fusese el însuşi torturat feroce la Piteşti (devenind astfel reeducator) şi chiar încercase să se sinucidă. Juberian a fost executat mai apoi, în urma *procesului torţionarilor*. Ideea sugerată este aceea că torţionarii n-au fost decât unelte banale aflate în mâinile unor oficiali comunişti importanţi – adevăraţii autori morali ai crimelor!
4. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 213.
5. Ioan Ciupea, Stăncuţa Todea, *op. cit.*, p. 43.
6. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 214.

Până în anul 1958, execuţiile erau practicate doar pentru crima de înaltă trădare, apoi, odată cu revizuirea Codului Penal comunist, uneltirea contra ordinii sociale a devenit şi ea un motiv relativ suficient pentru autorităţi de a invoca pedeapsa capitală[1]. Lista completă a locurilor în care aveau loc execuţii poate fi găsită în *Raportul final* al Comisiei Prezidenţiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România[2].

În perioada 1958-1960, la Gherla au fost executaţi prin împuşcare 28 de condamnaţi politici. Şeful echipei care, la Gherla, se ocupa de execuţii era loctenentul-major Constantin Istrate. Tot la sfârşitul anilor '50 s-au înregistrat 200 de decese ale deţinuţilor, după cum urmează: 34 în 1958, 72 în 1959, 94 în 1960[3]. Pensionarea în 1959 a temutului comandant Goiciu Petrache[4] nu a schimbat foarte mult regimul de exterminare de la Gherla. Acest penitenciar nu se confudă doar cu *reeducarea* de la începutul anilor '50, ci şi cu celelalte valuri de teroare care au făcut din închisoare unul dintre cele mai sinistre locuri de detenţie ale României comuniste.

Cei care s-au opus făţiş regimului comunist sunt primii care au fost pasibili de a primi pedeapsa capitală. Acesta a fost şi cazul liderilor grupului „Capotă-Dejeu". Povestea cauzei lor s-a încheiat dramatic la Gherla, în 1958. Dar regimul comunist nu s-a mărginit să-i execute doar pe cei care, *de facto*, au constituit nucleele de rezistenţă anticomunistă. Iată un exemplu foarte edificator. În anul 1958, Securitatea hunedoreană a născocit un plan prin care să suprime fizic pe cei care se opuneau colectivizării sau care aveau opinii contrare ideologiei oficiale. Pentru aceasta, instituţia menţionată a „inventat" un grup de rezistenţă anticomunistă pe care l-a denumit „Garda Albă". Liderul organizaţiei a fost „ales" Ioan Nistor (tehnician la Combinatul Siderurgic Hunedoara). Alte 72 de persoane au fost arestate ca „făcând parte" din presupusa „Gardă Albă". Ioan Nistor a fost condamnat la moarte de către Tribunalul Militar al Regiunii a III-a Militare din Cluj-Napoca şi executat la Gherla în data de 16 ianuarie 1959. Mulţi dintre cei care au fost acuzaţi că făceau parte din organizaţia subversivă „Garda Albă" nici nu se cunoşteau între ei. Chiar aşa-zisul lider al mişcării, Ioan Nistor, avusese probleme psihice (cu internări succesive la Spitalul de Boli Nervoase din Sibiu)[5]. Alte persoane executate la penitenciarul Gherla în urma deciziilor Tribunalului Militar Cluj au fost: Teodor Trâncă şi Vasile Crişan (ambii ţărani care s-au opus

1. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 213.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*, p. 252.
4. Iată descrierea făcută de membrii şi experţii Comisiei Prezidenţiale: „Goiciu Petre, colonel. În timpul directoratului lui, la Gherla se băteau deţinuţii în mod curent, în camera de baie, care păstra pe pereţi urmele de sânge, iar închisoarea răsuna de urlete. În 1958, când un grup de deţinuţi s-a revoltat, Goiciu a tras cu mitraliera în celule. Obişnuia să bată până la leşin toate loturile noi care soseau. Din ordinul lui, timp de câteva luni, un deţinut a fost zidit de viu, lăsându-i libere doar mâinile şi un orificiu la înălţimea gurii. Goiciu îl vizita, înjurându-l zilnic. Când a fost scos, deţinutul abia mai respira" (Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 184).
5. Pentru detalii, vezi Cosmin Budeancă, „O înscenare judiciară regizată de Securitatea hunedoreană. Organizaţia «Garda Albă»", în *AIO*, vol. I, 1998, pp. 259-286; Decizia Curţii Supreme de Justiţie nr. 75 din 15 decembrie 1997, în dosarul 31/1997 privind recursul în anulare împotriva sentinţei nr. 1813 din 22 noiembrie 1958, arhiva personală Cosmin Budeancă.

colectivizării; au fost executaţi la 4 august 1958), Ioan Moldovan (executat la 16 ianuarie 1959), Gheorghe Voina (executat la 16 ianuarie 1959), Miron Pantea (executat la 20 aprilie 1959), Dumitru Bibul şi Lorin Popescu (executaţi la 29 septembrie 1958), Ioan Pop (executat la 27 noiembrie 1959).

Grupul „Capotă-Dejeu"

Autorităţile comuniste au executat însă şi persoane care, în mod direct (prin acţiuni armate, prin manifeste sau reţele clandestine), s-au opus regimului. Rezistenţa anticomunistă din Munţii Apuseni a fost strâns legată de nucleele constituite în zona Huedinului: grupurile „Şuşman", „Potra-Gheorghiu" (cunoscut şi sub numele de „Cruce şi Spadă") sau „Capotă-Dejeu". Iosif Capotă nu a luptat efectiv cu trupele de Securitate, dar a reuşit, în câţiva ani (1951-1954), să răspândească aproximativ 5 000 de manifeste cu conţinut explicit anticomunist[1]. Medic veterinar şi membru PNŢ din 1946, Iosif Capotă a intrat în vizorul Securităţii abia în anul 1957. Până la acea dată, autorităţile comuniste îl credeau fie mort, fie fugit din ţară[2]. Grupul anticomunist „Capotă-Dejeu" s-a format conjunctural, cu ocazia alegerilor din 1946 (organizate de guvernul Petru Groza). Iosif Capotă era candidat PNŢ pentru Parlament, iar Alexandru Dejeu (fratele fostului ministru de Interne postdecembrist) era student la Cluj. Acesta din urmă a distribuit materiale electorale pentru zona Huedinului[3], fiind şi delegat PNŢ pe lângă secţia de votare din Valea Drăganului. Tensiunea momentului electoral din 1946 şi conflictele cu autorităţile comuniste i-au apropiat pe cei doi lideri ai mişcării de rezistenţă. După câteva zile de arest, în 1947 medicul Capotă a ales să trăiască în clandestinitate. A urmat redactarea (la o maşină de scris) şi răspândirea a numeroase manifeste anticomuniste. A continuat să întreţină legături cu Alexandru Dejeu (acesta fusese şi el arestat pentru scurtă vreme în anul 1946, iar apoi şi-a exercitat profesia de medic şi a continuat să ţină legătura cu grupul lui Capotă, profitând şi de dezinteresul autorităţilor comuniste faţă de persoana sa) şi alţi colaboratori. Manifestele erau împrăştiate în mijlocul grupurilor de oameni (la târguri ori acţiuni publice ale guvernului comunist) sau erau trimise prin poştă chiar instituţiilor de stat[4].

Iosif Capotă a fost arestat în luna decembrie a anului 1957. El ar fi încercat să se sinucidă prin otrăvire, dar organele de Securitate l-au surprins[5]. Ulterior, au fost arestaţi şi ceilalţi apropiaţi ai grupului. După o anchetă caracteristică Securităţii comuniste, în urma căreia toţi membrii grupului şi-au exprimat deschis convingerile împotriva sistemului politic respectiv, s-a trecut la procesul lotului „Capotă-Dejeu"

1. Oana Ionel, Dragoş Marcu, „Cazul Iosif Capotă", în *Dosarele istoriei*, nr. 12(76)/2002, p. 57.
2. *Ibidem*, p. 58.
3. Cornel Jurju, „Grupul «Capotă-Dejeu»", în *Rezistenţa anticomunistă din Apuseni. Grupurile „Teodor Şuşman", „Capotă-Dejeu", „Cruce şi Spadă". Studii de istorie orală*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2003, p. 79.
4. Cornel Jurju, Denisa Bodeanu, „Grupul «Capotă-Dejeu»", în Denisa Bodeanu, Cosmin Budeancă (coord.), *Rezistenţa anticomunistă din România. Grupul „Capotă-Dejeu"*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2006, p. 23.
5. *AIIO*, interviuri cu Teofil Creţu, Valer Borţig, Petre Costişor şi Valer Fărcane, *apud* Cornel Jurju, Denisa Bodeanu, *op. cit.*, p. 28.

(mai-iunie 1958, Tribunalul Militar al Regiunii a III-a Militare din Cluj-Napoca[1]). Iosif Capotă a cerut clemenţă pentru ceilalţi membri ai grupului, iar Alexandru Dejeu a susţinut că regretă doar că nu a putut face mai mult împotriva regimului comunist. Pe data de 8 iulie 1958, cei doi lideri ai grupului au fost condamnaţi la moarte. Recursul privind comutarea pedepsei în muncă silnică pe viaţă le-a fost respins. La 2 septembrie 1958 au fost executaţi prin împuşcare la penitenciarul Gherla[2].

Conducerea penitenciarului

În perioada comunistă penitenciarul a fost condus de următorii directori şi comandanţi: Ioan Bunea (1944-1946), Vasile Crăciun (1946), Ioan Voinescu (1946), Leon C.E. Zugravu (1946-1948), I. Constantinescu (1948), Constantin Constantin (1948), Tiberiu Lazăr (1948-1950), Constantin V. Gheorghiu (1950-1952), Goiciu Petrache (1952-1959), Mihai Dorobanţu (1959-1960), Dumitru Alexandrescu (1960-1963), Petre Trocaru (1963-1986), Vasile Rus (1987-1989).

În arhiva ANP am identificat dosarul[3] de cadre al locotenentului Tiberiu Lazăr, comandant al penitenciarului între 1948 şi 1950. Născut la Budapesta în 1915, de naţionalitate „maghiar-evreu", Lazăr era încadrat la categoria socială „mare burghez", dar nu terminase decât patru clase şi era de profesie mecanic. Ambii părinţi decedaseră în lagărul de la Auschwitz, la fel ca şi prima soţie şi un copil. În 1947 se recăsătorise şi înfiase copilul din prima căsătorie a celei de-a doua soţii. În anul 1943 fusese trimis în detaşamentele de muncă din Ungaria, dezertase din armata ungară în 1944, pentru ca, în luna decembrie a aceluiaşi an, să se înroleze voluntar în Armata Roşie. Pe 2 aprilie 1945 se întorcea în România şi, în aceeaşi zi, se înscria în Partidul Muncitoresc Român.

La câteva zile după ce a intrat în PMR, Tiberiu Lazăr a fost numit director la fabrica de ciment Trassia din Dej. În august 1945 a fost însărcinat de partid să organizeze mişcarea cooperatistă din oraş şi judeţ, fondând astfel Cooperativa Someşul. Era şofer pe camionul cooperativei şi membru în consiliul de administraţie. În 1946 a fost trecut tot ca şofer de camion la Federala Judeţeană a Cooperativelor. Tot în 1946, înainte alegerile din noiembrie, a fost scos din producţie şi trecut ca secretar la judeţeana BPD, resortul transporturi. Între iulie şi octombrie 1947 a activat în calitate de controlor economic pe judeţ. În anul 1948 a fost trimis de partid la o şcoală de controlori financiari la Bucureşti. După terminarea acestei şcoli a activat în calitate de controlor economic în oraşul Dej.

Pe data de 1 februarie 1949, Lazăr Tiberiu era trimis pe linie de partid în MAI şi numit director al penitenciarului Gherla (1949-1950). Declaraţiile unuia dintre torţionarii cei mai temuţi pot servi drept mărturie a bestialităţii lui Tiberiu Lazăr:

> În cursul anului 1949-1950, cât timp domnul Lazăr Tiberiu a fost director la penitenciarul Gherla, bătaia era o metodă de pedepsire a deţinuţilor. Ori de câte ori sosea un nou lot de deţinuţi în penitenciarul Gherla, dl. Lazăr Tiberiu îi primea în curtea penitenciarului, când le atrăgea atenţia asupra disciplinei pe care trebuie s-o respecte în

1. Cornel Jurju, Denisa Bodeanu, *op. cit.*, p. 30.
2. Cornel Jurju, *op. cit.*, p. 90.
3. AANP, fond Cadre, dosar nr. P 701, dosar nepaginat.

acest penitenciar, spunându-le: „Aici nu vă bate nimeni decât eu...". De asemenea, dl. Lazăr Tiberiu, în inspecţiile pe care le făcea în camerele în care erau încarceraţi deţinuţii, sub diferite pretexte – fie că paturile nu erau aranjate, fie că găsea praf pe calorifer sau gamelele nespălate –, îi lua la bătaie pe deţinuţii găsiţi în neregulă, sau când d-sa găsea că toţi deţinuţii din camera respectivă erau vinovaţi le dădea să facă câte 1 000-1 500 de culcări sau îi băga sub pat, comandându-le apoi „drepţi", astfel că deţinuţii erau obligaţi să se ridice în picioare, cu paturile sau scândurile de la pat în cap[1].

Tiberiu Lazăr şi-a continuat însă repertoriul abominabil şi în alte unităţi penitenciare din ţară. La Peninsula, de pildă, memorialistica a consemnat numeroase episoade relevante pentru portretul acestui comandant, episoade care „îl califică pe Lazăr Tiberiu ca pe un individ crud şi pervers; nici unul dintre cei trei comandanţi care l-au precedat (Ghinea, Zamfirescu şi Georgescu) nu şi-au permis să facă ce a făcut acest ipochimen"[2].

GIURGENI (vezi **Balta Brăilei**, p. 126)

GRĂDINA (vezi **Balta Brăilei**, p. 130)

1. Silvia Colfescu (coord.), *op. cit.*, p. 210.
2. Cezar Zugravu, *Mărturii ale suferinţei*, Editura Moldova, Iaşi, 1996, p. 149.

H

HÂRŞOVA (VADU OII) (vezi **Balta Brăilei**, p. 131)

I

IAŞI[1]

Aşezare geografică

Penitenciarul Iaşi se află în zona de nord-vest a aşezării omonime, în dealul Copoului. Şi astăzi, ca şi în 1950 când a fost dat în folosinţă cu această destinaţie, corpul de clădiri se găseşte pe strada Dr. Vicol. În apropierea locaţiei actuale a penitenciarului se află o unitate militară[2].

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

În istoricul penitenciarului Iaşi, întocmit de conducerea acestei unităţi pe parcursul anului 1967, se precizează că, mai devreme de anul 1832, în Moldova nu au existat închisori, cu excepţia izolării deţinuţilor condamnaţi la muncă silnică pe viaţă şi utilizarea lor la salina de la Târgu-Ocna[3]. Pentru diferite infracţiuni, judecarea şi condamnările erau pronunţate de o „curte criminală"[4].

Către jumătatea secolului al XIX-lea, în contextul înmulţirii delictelor (furturi şi dezertări) în această zonă, la Iaşi ia fiinţă o primă unitate de detenţie, probabil în timpul domniei lui Grigore Alexandru Ghica[5]. Aceasta a fost fondată la intrarea în oraş, în cartierul Păcurari, la „Poarta Verde"[6]. Tot în acea perioadă, în casele egumeneşti din curtea mănăstirii Galata a luat fiinţă o închisoare care, ulterior, a fost subordonată Corpului IV Armată. Mănăstirea Galata, ctitorire a lui Petru Şchiopul[7],

1. Acest studiu a mai fost publicat sub un alt titlu şi cu mici modificări în *Analele Ştiinţifice ale Universităţii „Al.I. Cuza"*, Iaşi, tom LII, 2006-2007.
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 258-259, 262.
3. *Ibidem*, ff. 262, 264-265.
4. *Ibidem*, f. 262.
5. *Ibidem*, f. 94.
6. *Ibidem*, f. 265; „Penitenciarul cu regim de maximă siguranţă Iaşi", accesibil online la adresa http://www.anp-just.ro (18.08.2007).
7. Iniţial, domnitorul (domn al Moldovei în trei rânduri, iunie 1574-23 noiembrie 1577, 1 ianuarie 1578-21 noiembrie 1579, 17 octombrie 1583-29 august 1591) a construit acest edificiu religios, cu hramul Înălţarea Domnului, la poalele dealului Miroslava. Numele mănăstirii, cred unii specialişti, a fost dat după cartierul omonim din Constantinopol. Din cauza terenului care nu oferea posibilităţi de construcţie, biserica s-a prăbuşit „fără zăbavă". Petru Şchiopul a decis să construiască edificiul chiar pe coama dealului ce domină valea râului Nicolina, „aproape de târgul Iaşi". Documentele nu consemnează data la care au fost demarate lucrările, însă, cu certitudine, în 1591 zidul împrejmuitor şi decorarea bisericii nu fuseseră finalizate. Zidul de piatră

aşezată în partea de vest a Iaşului, a fost aleasă pentru oportunităţile pe care le oferea pentru securitatea şi paza deţinuţilor, o adevărată fortăreaţă înconjurată de ziduri înalte de 7 m cu creneluri[1]. Până în anul 1950, închisoarea din Iaşi a funcţionat în această mănăstire, fiind denumită Penitenciarul Central Galata Iaşi.

În perioada interbelică, la sfârşitul anilor '20, închisoarea militară de la Galata a fost mutată în actualul stabiliment al penitenciarului Iaşi. Până în acel an, clădirea era destinată depozitării cerealelor şi furajelor. La Galata a rămas, până în 1950, o unitate de detenţie numită Penitenciarul Principal Iaşi[2]. Unele mărturii din acea vreme indică faptul că la Galata ar fi fost depuşi în continuare deţinuţi[3].

Până la 23 august 1944, la penitenciarul Central Galata Iaşi au fost încarceraţi deţinuţi de drept comun, dar şi deţinuţi condamnaţi pentru activităţi comuniste[4]. În legislaţia de dinaintea celui de-al doilea război mondial, unitatea era inclusă în categoria penitenciarelor pentru închisoare corecţională cu pedepse de până la 6 luni inclusiv[5]. Mulţi dintre comuniştii arestaţi în zona Moldovei erau aduşi, spre a fi judecaţi, la Iaşi, după ce iniţial fuseseră încarceraţi în alte centre de detenţie, cum ar fi penitenciarul Bacău[6].

Corneliu Zelea Codreanu a stat închis la Galata-Iaşi timp de şapte luni, între 25 octombrie 1924 şi 25 mai 1925[7]. Liderul legionar a fost încarcerat la Galata ca urmare a crimei pe care a comis-o la Iaşi: asasinarea prefectului Poliţiei Iaşi, Constantin Manciu. În penitenciarul ieşean, Codreanu a primit chiar şi instrumente de scris, pentru redactarea unui memoriu adresat Regelui Ferdinand[8]. Dintre legionari, la

---

a fost construit în secolul al XVIII-lea, începând cu anul 1735. În interiorul mănăstirii, domnul Moldovei a ridicat şi alte corpuri de clădiri, dependinţe, chilii, dar şi un palat domnesc. Mănăstirea Galata a avut o importanţă aparte în istoria Iaşului, servind ca loc de popas pentru domnii Moldovei. Mănăstirea, închinată Patriarhiei din Ierusalim, a ars în câteva rânduri, iar pentru anumite perioade de timp a fost lăsată în paragină. Uneori, aşezarea a servit drept curte domnească, însă doar temporar, şi mai ales ca loc predilect pentru găzduirea unor înalte feţe bisericeşti sau înalţi oaspeţi. Datorită aşezării şi fortificaţiilor de care dispunea, Galata a fost utilizată şi ca loc de refugiu. În 1865, la Galata funcţiona o şcoală de sericicultură. În perioada regimului comunist, biserica a servit ca simplă biserică de mir, din 1990 fiind transformată în mănăstire de călugăriţe (Dan Bădărău, Ioan Caproşu, *Iaşii vechilor zidiri. Până la 1821*, Editura Junimea, Iaşi, 1974, pp. 136-148; „Mânăstirea Galata", accesibil online la adresa http://ro.wikipedia.org/wiki/Manastirea_Galata [18.08.2007].

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 258-259, 262.
2. *Ibidem*, f. 266.
3. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1959, box 435, Item no. 3377/53, f. 3; *Ibidem*, Prisons and Camps, 1948-1955, box 436, Item no. 7768/53, f. 1.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 259.
5. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 13.
6. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 101.
7. Ştefan Palaghiţă, *Garda de Fier spre reînvierea României*, Editura Roza Vânturilor, Bucureşti, 1993, p. 17; Francisco Veiga, *Istoria Gărzii de Fier, 1919-1941. Mistica ultranaţionalismului*, traducere de Maria Ştefănescu, ediţia a II-a, Editura Humanitas, Bucureşti, 1995, p. 79; Dragoş Zamfirescu, *Legiunea Arhanghelul Mihail de la mit la realitate*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997, pp. 148-149. Despre regimul de detenţie aplicat, vezi şi volumul lui Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari*, vol. I, Editura „Totul pentru Ţară", Sibiu, 1936 (prima ediţie), în special capitolul „Singur la Galata".
8. „Memoriu Regelui Ferdinand", 1924, colecţia bibliotecii „Generaţia Nouă", nr. 8, Iaşi, 1925; vezi şi Dragoş Zamfirescu, *op. cit.*, pp. 149-153.

Galata au mai fost închişi Ion Moţa, Ilie Gârneaţă, Tudose Popescu, Radu Mironovici şi părintele Adrian Făgeţeanu[1]. Dintre activiştii comunişti, la Galata au fost închişi Gheorghe Gheorghiu-Dej, Ion Niculi, celebrul activist de la CFR Iaşi[2], şi Ilie Pintilie[3]. De altfel, cei trei ilegalişti comunişti au fost deţinuţi în mai multe locuri din ţară. Spre exemplu, Niculi a fost încarcerat, pentru activitatea conspirativă desfăşurată, la Doftana, Tg.-Jiu şi Chişinău. Tot la Galata au fost aduse pentru un timp şi femei acuzate de activitate comunistă, printre acestea aflându-se şi Sonia Moldoveanu, croitoreasă, devenită mai târziu jurnalistă la oficiosul *Scânteia*[4].

Despre regimul de detenţie aplicat legionarilor închişi stau mărturie memoriile şi cererile redactate în închisoare şi transmise procurorului general de atunci. Iată un fragment dintr-un memoriu redactat la 30 octombrie 1924 în închisoare:

> ...toţi cinci am fost introduşi într-o cameră al cărui aspect este următorul: a) fereastra nu se poate închide, b) uşa posedă numeroase crăpături, c) pe jos e pământ umed, d) jarul de deasupra este şi el în o jumătate a camerei umed, din cauza ploilor, e) sobă nu există şi pereţii n-au fost văruiţi de ani de zile, iar din crăpăturile lor ies şi umblă în permanenţă, şi ziua, şi noaptea, roiuri întregi de insecte parazitare, ca de exemplu: ploşniţe, molii, miriapozi, viermi de umezeală, greieri, urechelniţe, gândaci de bucătărie, fără să mai amintim de purecii şi ceilalţi paraziţi corporali care mişună pretutindeni[5].

De asemenea, cei încarceraţi se plângeau de condiţiile precare din închisoare. Legionarii acuzau faptul că nu aveau dreptul la pachet, hrana era deficitară (pâine neagră şi supă slabă), iar igiena lasă de dorit[6].

---

1. George Enache, „Părintele Adrian Făgeţeanu, mărturisitorul", accesibil online la adresa http://www.rostonline.org/rost/aug-sep2006/fageteanu-marturisitorul.shtml (20.08.2007).
2. Ion Niculi (1887-1979), de profesie tipograf zeţar, cu patru clase primare, devine membru al PCR încă de la înfiinţarea grupării comuniste. Înainte de 1945, Niculi a activat în mai multe comitete de grevă şi în organizaţii legale ale PCR. De asemenea, a deţinut mai multe funcţii de conducere în Comitetul Regional de Partid Iaşi. Tipograful a fost membru al Comitetului Central (1948-1955), al Comisei Centrale de Revizie (1955-1960), deputat de Iaşi (1946-1957), vicepreşedinte al Marii Adunări Naţionale (1948-1952) şi vicepreşedinte al Adunării Deputaţilor (1946-1948). Niculi a fost recompensat cu aceste funcţii şi pentru rolul jucat în şedinţa din 30 decembrie 1947, ca membru al prezidiului RPR, când a fost proclamată „Republica Populară". Pentru activitatea sa, fostului ilegalist ieşean i-au fost acordate o serie întreagă de distincţii (*cf.* Gheorghe Crişan, *Piramida puterii: oameni politici şi de stat din România (23 august 1944 - 22 decembrie 1989)*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2001, p. 208; Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, *Membrii CC al PCR 1945-1989. Dicţionar*, coordonat de Florica Dobre, studiu introductiv de Nicoleta Ionescu-Gură, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2004, p. 433; „Ion Niculi", accesibil online la adresa http://ro.wikipedia.org/wiki/Ion_Niculi (20.08.2007).
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 267.
4. Christian Levant, „Scânteia femeilor din umbră", în *Adevărul*, 7 octombrie 2007, accesibil online la adresa http://www.adevarul.ro/2006-10-07/Dosar/scanteia-femeilor-din-umbra_201070.html (20.08.2007).
5. Ioan Scurtu (coord.), *Totalitarismul de dreapta în România: origini, manifestări, evoluţie (1919-1927)*, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 1996, pp. 448-449 (document din ASRI, fond P, dosar nr. 111041, vol. I, f. 193).
6. *Ibidem*, pp. 482-484 (document ASRI, fond P, dosar nr. 111041, vol. II, ff. 141-142). Vezi şi răspunsul procurorului general către Ministerul Justiţiei cu privire la tratamentul legionarilor la închisoarea Galata - *ibidem*, pp. 486-487 (document ASB, fond Ministerul Justiţiei, Direcţia Judiciară, dosar nr. 113/1924, ff. 62-63).

Despre regimul de detenţie de la Galata-Iaşi avem o relatare din 1938 a unui reporter de la cotidianul *Ziua*. O intenţie de reportaj interbelic[1], o zi de 10 mai petrecută printre deţinuţii din penitenciar, ce are mai mult aerul unui text avangardist decât al unei relatări obiective :

> Bate gongul, e semnalul de deşteptare. Abia se crapă de ziuă afară. Oamenii încep a se scula de pe patul comun sau de pe jos. Fiecare are aspectul unei himere fantastice : ochii injectaţi, feţele murdare de stratul de fum depus de lampa fumegândă. Toata lumea se îmbracă mecanic în afară de un ţigan tânăr, hoţ de cai. [...] Aci în cameră totul era mohorât, parfumul hârdăului îl sufocă. Deodată se aud cheile de la lacăt. Uşa s-a deschis şi a pătruns în cameră insalubră aerul proaspat al dimineţii. Al dimineţii de 10 Maiu. Deţinuţii nu se grăbeau spre ieşire. În curte la cişmeaua veche şi murdară îşi făceau o parte din toaleta de dimineaţă. După aceasta se înşirau în front pe două rânduri ; acelaşi procedeu ca şi seara, însoţit de inevitabilul „Să trăiţi ! " adresat gardienilor[2].

Iaşul ca penitenciar comunist

Abia în anul 1950[3], unitatea carcerală din Iaşi a fost mutată într-o locaţie adecvată. Noul stabiliment ales, situat în nord-vestul oraşului, în cartierul Copou, aparţinuse Corpului IV Armată, fiind folosit ca închisoare militară. Aşadar, în 1950 cele două unităţi (penitenciarul militar şi civil) s-au unit, luând denumirea unică de Penitenciarul Central Iaşi[4]. În fapt, această contopire a celor două închisori[5] a survenit în urma deciziei Ministerului Forţelor Armate, din iunie 1950, de a preda Ministerului de Interne mai multe unităţi carcerale, cu scopul transformării lor în penitenciare[6]. Ministerul de Interne era interesat de creşterea capacităţii de cazare, mai ales în locaţii

1. Despre reportajul interbelic, vezi Radu Ciobotea, *Reportajul interbelic românesc. Senzaţionalism, aventură şi extremism politic*, Editura Polirom, Iaşi, 2006, *passim*.
2. Carmen Gherghei, „Ce citeau românii acum 68 de ani ? ", în *Ziua*, 10 mai 2006, accesibil online la adresa http : //www.ziua.ro/display.php ? id = 199244&data = 2006-05-10 (20.08.2007).
3. În fosta închisoare militară Galata, după ce penitenciarul s-a mutat în Dealul Copoului, adică în actuala locaţie, a fost organizat primul batalion disciplinar din România comunistă. Batalionul disciplinar 457, UM 03692, a luat fiinţă prin Decretul nr. 104 din 17 iulie 1951. Batalioanele disciplinare au început să funcţioneze efectiv la 1 ianuarie 1952. Aceste detaşamente asigurau executarea unor pedepse privative de libertate de până la doi ani ale militarilor în termen. În fapt, batalioanele disciplinare erau destinate muncii forţate în diferite centre amenajate (Nicolae Balint, „Armata comuniştilor. Batalionul disciplinar în România", accesibil online la adresa http : //www.asymetria.org/modules.php ? name = News&file = print&sid = 30 [20.08.2007]). Probabil că aceasta este explicaţia pentru care Iaşul a fost inclus în lista închisorilor, centrelor de anchetă, de deportare şi a coloniilor de muncă din sistemul concentraţionar românesc cu menţiunea „lagăr" (Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, 2006, pp. 221, 232, accesibil online la adresa http : //www.presidency.ro [22.12.2006]). Există chiar un indicativ pentru o unitate concentraţionară din Iaşi : formaţiunea 0769 (INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 23).
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 258, 266.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 57, 61/Iaşi.
6. Celelalte închisori militare predate de către MFA erau : nr. 6 Sibiu, nr. 2 Timişoara, nr. 1 Bucureşti, nr. 2 Galaţi şi nr. 7 Constanţa (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 65/Sibiu, dosar nr. 64/Timişoara, dosar nr. 62/Bucureşti, dosar nr. 59/Galaţi, dosar nr. 60/Constanţa).

izolate, în vederea depunerii unui număr mare de deţinuţi politici[1]. Conform comisiei[2] care a evaluat situaţia unităţilor, trei închisori (Cluj, Iaşi şi Timişoara) puteau fi utilizate drept centre carcerale de prevenţie, dar nu înainte de a fi făcute „amenajările şi reparaţiile necesare"[3]. Penitenciarul Central Iaşi a fost pus apoi inclusiv la dispoziţia Securităţii regionale[4].

Dosarul cu actele de predare-primire a averii mobile şi imobile aparţinând închisorii militare nr. 3 Iaşi ne oferă o imagine de ansamblu asupra stabilimentului[5]. Astfel, în 1950, la penitenciarul militar Iaşi erau încarceraţi doi deţinuţi politici preveniţi, şapte deţinuţi politici aflaţi în recurs şi un deţinut politic condamnat definitiv, probabil toţi provenind din rândurile armatei. Infracţiunile cu caracter politic pentru care fuseseră încarceraţi aceştia erau favorizarea infractorului, instigare publică, uneltire contra ordinii sociale, trecerea frauduloasă a frontierei sau insubordonare[6]. Noua locaţie avea peste 6 ha şi mai multe corpuri de clădiri[7]. Cele şapte pavilioane (doar unul dintre acestea avea un etaj) ale închisorii (administrativ, trupă, deţinuţi, locuinţe pentru personal şi bucătărie) erau descrise în 1950 ca fiind în stare bună, construite din

1. Ulterior, pentru această destinaţie a fost ales penitenciarul Făgăraş, organizat în cetatea omonimă, unitate cu o capacitate mare de cazare (1 500 de persoane). În acelaşi timp, aici puteau lucra în atelierele amenajate chiar şi până la 800 de deţinuţi. La Făgăraş au fost aduşi foştii agenţi SSI, foştii lucrători din poliţie şi jandarmerie de dinainte de 1945. Regimul la care au fost supuse aceste grupuri a fost unul de o duritate extremă (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. III, dosar nepaginat). Pentru detalii, vezi studiul referitor la penitenciarul Făgăraş.
2. În conformitate cu ordinul ministrului de Interne, în iunie 1950 au fost constituite şase comisii mixte (Ministerul Afacerilor Interne şi Ministerul Forţelor Armate) pentru a evalua situaţia închisorilor militare şi pentru a întocmi rapoartele respective. În urma evaluării închisorii militare nr. 3 Iaşi, comisia stabilise că imobilul, format din trei pavilioane, fusese ridicat în 1931 şi avea la data inspecţiei un efectiv de 82 de deţinuţi. În concluzie, inspectorii menţionau că „închisoarea prezintă securitate, se poate folosi pentru un penitenciar mic judeţean de preveniţi" (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. III, inv. sub nr. 29, f. 299).
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. III, dosar nepaginat.
4. Unul dintre cei mai brutali anchetatori ai Securităţii ieşene a fost locotenent-colonelul Nicolae Pandele, şeful poliţiei politice din Iaşi (1948). Petre Arsinte, anchetat la Regionala de Securitate Iaşi în timpul şefiei lui, îşi amintea: „după bătăi de nedescris, mi s-au legat degetele de la mâini cu câte un cablu electric şi am fost supus la electrocutări în trepte, având senzaţia că întregul corp mi se descompune în celule. M-am trezit când mi se turna apă rece în cap şi pe corp... ceea ce s-a repetat şi alte dăţi... muşchii faciali îmi erau măcelăriţi de loviturile anchetatorilor, aşa încât nici nu puteam mânca" (Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 185). Adjunctul lui Nicolae Pandele era, în acea perioadă, maiorul Aurel Ceia (Ion Bălan, *op. cit.*, p. 65). Uneori, deţinuţi din alte penitenciare din ţară erau aduşi la Iaşi pentru a fi cercetaţi în arestul Securităţii locale. De exemplu, în 1955, deţinutul Mihai Langa, condamnat la 20 de ani de muncă silnică pentru crima de înaltă trădare şi aflat la penitenciarul Gherla, era solicitat de Securitatea ieşeană pentru anchetă, la Iaşi (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, vol. IV, f. 149).
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 57.
6. *Ibidem*, ff. 14-15, 19.
7. Din totalul de 64 832 m^2, suprafaţa construită reprezenta 1 356 m^2, curtea interioară, 10 144 m^2, terenul agricol, 37 807 m^2, iar livada de pomi fructiferi se întindea pe o suprafaţă de 15 525 m^2 (*ibidem*, f. 18).

cărămidă şi acoperite cu tablă. Capacitatea normală de deţinere a noii locaţii era de 125 de deţinuţi, iar cea maximă de 350. Cele trei pavilioane destinate încarcerării deţinuţilor aveau trei dormitoare, fiecare cu câte o capacitate cuprinsă între 25 şi 50 de persoane, unul dintre ele fiind mai mare şi putând găzdui de la 40 la 80 de persoane. De asemenea, existau şase celule în care puteau fi depuşi de la patru la opt deţinuţi în fiecare cameră. În fine, cinci celule mici cu o capacitate de la două la patru persoane. Camerele de deţinere aveau uşi confecţionate din lemn de brad, iar ferestrele aveau gratii de fier, mai puţin cele de la etaj. Închisoarea era dotată cu trei ateliere improvizate, bucătărie, baie şi spălătorie[1]. În general, la momentul încheierii procesului-verbal de predare-primire se aprecia că, deşi există sobe în toate pavilioanele, acestea necesită îmbunătăţiri. În acelaşi timp, se aprecia că sunt necesare câteva lucrări de reabilitare a corpurilor de clădire şi a diferitelor dependinţe şi curţi[2]. Paza închisorii se realiza prin şapte posturi (de zi şi de noapte), santinelele fiind plasate în posturile fixe, şi patru cazemate de pământ[3]. Unele modificări, în sensul securizării zonei împrejmuitoare, i-au fost aduse perimetrului închisorii în 1941, 1946 şi 1950. Zidul închisorii a fost consolidat şi înălţat la 3 m, plus un „supliment" de sârmă ghimpată de 1 m[4].

După preluarea de către MAI şi transformarea sa în stabiliment carceral, închisoarea a suferit câteva modificări de natură arhitecturală. Astfel, începând cu 1950, au mai fost construite[5] câteva corpuri de clădire cu diferite destinaţii: bucătărie, garaj, trei camere de deţinere, magazii pentru armament, club pentru cadrele penitenciarului, o încăpere pentru vorbitor. Un alt corp de clădire a primit destinaţii administrative, amenajându-se aici birouri, un spaţiu de arhivă şi o magazie. În 1958-1959, au fost ridicate alte două barăci (ateliere, spălătorie şi magazii), în afara zonei de deţinere propriu-zise. Două noi corpuri de clădire, pentru deţinuţi şi pentru gardieni, au fost construite în 1967[6]. Construcţiile au răspuns necesităţii de mărire a capacităţii de deţinere, cei închişi la Iaşi fiind utilizaţi la diferite munci în sectorul industrial[7].

Aşa cum s-a întâmplat de altfel în tot sistemul carceral din România după 1944, din cauza dezorganizării din reţeaua penitenciarelor şi a transformărilor din administraţie, şi la Iaşi au avut loc o serie de evadări. Astfel, între 1946 şi 1948 au fugit din închisoare 24 de persoane[8]. În anii următori, numărul celor evadaţi a scăzut considerabil,

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 61/Iaşi, ff. 20-21.
2. În procesul-verbal de predare-primire a închisorii către MAI erau menţionate câteva probleme de infrastructură: refacerea canalizării, construirea unor gherete de santinelă, recondiţionarea bordurilor, realizarea unei porţi şi a unui garaj auto, construirea unui beci pentru depozitarea alimentelor, a unui grajd pentru vite, reabilitarea gardului penitenciarului (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 57, f. 21).
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 61/Iaşi, f. 21.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 258, 266.
5. Potrivit unei mărturii a unui emigrant român, noile construcţii din incinta închisorii au fost realizate de societatea mixtă SOVROMCONSTRUCŢIE nr. 4 şi urmau să fie finalizate către sfârşitul anului 1952 (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1948-1955, box 436, Item no. 6712/53, f. 2).
6. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 258-259, 266-267.
7. *Ibidem*, f. 267.
8. Pe ani, cele 24 de evadări arată astfel: 6 în 1946, 12 în 1947 şi 6 în 1948 (*ibidem*, ff. 259-260, 228-269).

între 1949 şi 1967 fiind înregistrate doar şapte persoane care părăsiseră neautorizat incinta penitenciarului[1].

În taxonomia penitenciarelor din prima parte a regimului Gheorghiu-Dej (1948-1955), închisoarea Iaşi a fost inclusă în categoria a III-a, a unităţilor cu regim de maximă severitate[2]. La Iaşi exista chiar şi o secţie specială pentru deţinuţii politici. Mai târziu, în 1957, într-o notă-raport a DGPCM către ministrul de Interne se propunea ca unitatea ieşeană să fie trecută de la categoria a II-a la categoria I[3]. Într-o clasificare din 1990, după natura regimului impus deţinuţilor condamnaţi pentru infracţiuni politice, penitenciarul Iaşi fusese inclus în categoria închisorilor de exterminare, alături de Sighet, Târgu-Ocna, Botoşani, Suceava, Galaţi, Râmnicu Sărat, Mislea, Târgşor, Oradea, Timişoara, Caransebeş etc[4]. Penitenciarul Galata-Iaşi a fost folosit deseori ca penitenciar de tranzit, deservind Tribunalul Militar Iaşi. Cea mai mare parte dintre deţinuţii politici din zonă erau direcţionaţi către penitenciarele importante: Suceava şi Botoşani. La Iaşi, alături de femei şi bărbaţi, erau aduşi câteodată şi minori[5]. De asemenea, caracterul de tranzit al penitenciarului ieşean a fost dat, spun unele surse, de faptul că aici erau aduşi deţinuţii înainte de a fi trimişi către unitatea de muncă de la Bicaz[6].

Odată cu instalarea comunismului, ca şi în alte zone din ţară, în Moldova au apărut grupări de rezistenţă anticomunistă, unele dintre acestea înfiinţându-se chiar la Iaşi[7]. După 23 august 1944, la penitenciarul ieşean au fost încarceraţi atât deţinuţi de drept comun, cât şi persoane condamnate pentru infracţiuni politice[8]. O listă[9] detaliată cu

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 259-260.
2. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 232.
3. Justificarea directorului general al DGP, colonelul Vasile Lixandru, era următoarea: „Penitenciarul Iaşi este un penitenciar regional cu multe instanţe şi o mare fluctuaţie de deţinuţi. Numărul deţinuţilor este în jurul de 800 din care cca 500 sunt folosiţi în producţie la un şantier de construcţii din oraş" (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1957, vol. II, f. 473).
4. Clasificarea a fost realizată în afara unei metodologii precise şi a fost publicată în revista *Memoria*, nr. 1/1990, p. 101.
5. Eugen Măgirescu, „Moara dracilor. Amintiri din închisoarea de la Piteşti", text stabilit de Remus Radina, accesibil online la adresa http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/pitesti/diversi_autori/emagirescu_moara.htm (20.08.2007).
6. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1955, box 435, Item no. 7768/53, f. 16; *Ibidem*, Prisons and Camps, 1960-1964, box 436, Item no. 15721/52.
7. Dorin Dobrincu, „Fapte uitate: Iaşul şi rezistenţa anticomunistă (1946-1950)", în *AIIX*, vol. XLI, Editura Academiei Române, Iaşi, 2004, pp. 389-412; Dorin Dobrincu, „Un «front» puţin cunoscut: rezistenţa armată anticomunistă din nordul Moldovei (1948-1954)", în *Analele Ştiinţifice ale Universităţii „Al.I. Cuza" din Iaşi*, serie nouă, Istorie, tom L, 2004, pp. 219-251; Dorin Dobrincu, „Formaţiuni din rezistenţa armată anticomunistă în sudul Moldovei (1945-1958)", în *AIO*, vol. VI, 2005, pp. 163-192; Radu Filipescu, „Prezenţa armatei sovietice în judeţul Iaşi. Informaţii privitoare la anul 1946", în *AIIX*, vol. XXXVIII, 2001, pp. 171-183; Dumitru Şandru, „Instaurarea administraţiei comuniste în Moldova", în *6 martie 1945. Începuturile comunizării României*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1995, pp. 59-77.
8. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 259.
9. Pe ani, lista cu numărul deţinuţilor contrarevoluţionari (CR) şi al celor de drept comun (DC) închişi la Iaşi între 1944-1967 arată astfel: 50 CR şi 175 DC în 1944-1946, 62 CR şi 203 DC în 1946-1948, 115 CR şi 305 DC în 1948-1950, 181 CR şi 300 DC în 1950, 70 CR şi 236 DC

cifrele celor încarceraţi la Iaşi în perioada 1944-1967 ne arată că, în această unitate, numărul deţinuţilor de drept comun a fost întotdeauna mai mare decât numărul deţinuţilor CR. Acest lucru ne indică faptul că profilul penitenciarului nu era unul preponderent politic. Pe ani, statistica arată că, la Iaşi, cei mai mulţi deţinuţi, peste 1 000, au fost încarceraţi în anii 1958-1959. Numărul celor închişi pentru activităţi „contrarevoluţionare" a fost considerabil mai mare în perioadele de vârf ale represiunii comuniste din anii '50: 229 în 1952 şi 275 în 1958. De asemenea, este important de menţionat că, în acelaşi deceniu, anul cu cel mai mic număr de deţinuţi politici (17) a fost 1956. După 1958, numărul deţinuţilor politici de la închisoarea Iaşi a scăzut, ajungând ca în 1964 să fie un singur CR-ist. Între 1965 şi 1967, la Iaşi nu au mai fost închişi deţinuţi politici[1].

Alături de alte unităţi carcerale din ţară, penitenciarul ieşean era unul supraaglomerat. Într-o notă-raport din 1955, locţiitorul-şef al DGPLCM, locotenent-colonelul Ilie Bădica, semnala faptul că pe parcursul anului amintit numărul deţinuţilor din sistem crescuse considerabil[2]. La Iaşi, ca şi în alte unităţi din sistem, capacitatea de cazare era mult depăşită, astfel încât deţinuţii ajungeau să doarmă pe cimentul rece al celulei sau, în cel mai bun caz, câte doi într-un pat[3]. Desigur, asemenea situaţii generau, la rândul lor, alte probleme de convieţuire, precum grave deficienţe în privinţa igienei. Deşi se făcuseră eforturi în sensul transferării deţinuţilor către alte penitenciare din ţară, închisoarea din Iaşi a rămas în continuare o locaţie supraaglomerată în raport cu capacitatea de cazare.

Abuzurile îndreptate împotriva deţinuţilor nu cunoşteau limite în sistemul penitenciar românesc. O practică curentă a anilor '50 a fost nepunerea la timp în libertate a celor cărora le expirase cuantumul de pedeapsă. Spre exemplu, o notă-raport din 26 august 1957 preciza concluziile lucrătorilor operativi din Procuratură, după o serie de controale desfăşurate în diferite unităţi carcerale din ţară. Nereguli grave, în sensul încălcării articolelor 79 şi 80 din regulamentul penitenciarelor, referitoare la punerea în libertate a deţinuţilor se făcuseră şi la Iaşi (alte unităţi indicate erau Gherla, Jilava, Piteşti, Suceava, Văcăreşti), deşi instanţele de judecată dăduseră indicaţii precise în acest sens[4]. Mai mult, în 1956, într-o altă notă a DPLC se arăta că administraţia închisorii avea grave carenţe în privinţa evidenţei deţinuţilor. Un exemplu concludent în acest sens era cazul unei persoane care fusese încarcerată în două rânduri pentru aceeaşi infracţiune[5]. În plus, existau greşeli în registrele care priveau transferurile celor încarceraţi, nu se întocmeau fişe-matricole penale, iar comisia care decidea

---

în 1951, 229 CR şi 376 DC în 1952, 108 CR şi 379 DC în 1953, 132 CR şi 357 DC în 1954, 91 CR şi 400 DC în 1955, 17 CR şi 804 DC în 1956, 91 CR şi 933 DC în 1957, 275 CR şi 738 DC în 1958, 101 CR şi 341 DC în 1959, 24 CR şi 442 DC în 1960, 12 CR şi 459 DC în 1961, 4 CR şi 654 DC în 1962, 2 CR şi 589 DC în 1963, 1 CR şi 501 DC în 1964, 558 DC în 1965, 591 DC în 1966, 874 DC în 1967 (AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 268).

1. *Ibidem*.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, vol. IV, f. 319; dosar FN/1953-1958, inv. sub nr. 67, f. 72.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 118/24, f. 119.
4. *Ibidem*, ff. 243-246.
5. *Ibidem*, f. 271.

eliberarea unui deţinut se întrunea în ziua când acestuia îi expira pedeapsa[1]. De multe ori, acest fapt întârzia cu cel puţin câteva zile eliberarea legală a celui în cauză.

Despre regimul de detenţie practicat la Iaşi există astăzi puţine mărturii. Aşa cum se întâmplase şi înainte de 1945, la Galata au fost aduse inclusiv femei. Câteva mărturii vorbesc despre drumul chinuitor până la Galata, sub înjurăturile şi loviturile ofiţerilor[2]. Câteodată, cimitirul de la Galata era folosit chiar ca loc de intimidare, simulându-se execuţiile[3]. Printre deţinutele aduse aici s-a aflat Jeniţa Ungureanu, care relata: „Mai întâi am fost duşi la Siguranţa[4] din Vaslui, apoi la Siguranţa din Iaşi, în Copou. Patru luni am stat după aceea la închisoarea de lângă Mănăstirea Galata. Ne ţineau jos, pe ciment şi paie, ca pe nişte porci"[5]. Bătăile din închisoare erau administrate de lucrători ai Securităţii: „Ne scoteau din jumătate în jumătate de oră din celulă şi ne duceau la interogatoriu. Ne aşezau pe o masă, pe burtă, şi, doar cu chiloţii pe noi, începeau sa ne bată cu o cravaşă din piele. Iar când iţi dădeau o palmă, nu mai auzeai o săptamână"[6].

Un alt „locatar" al Galatei a fost Grigore Caraza, personaj cunoscut în mediul concentraţionar, care a petrecut 21 de ani de temniţă grea în închisorile comuniste[7]. În ianuarie 1950, lotul din care făcea parte Caraza a fost transferat la închisoarea Galata. Fostul deţinut politic îşi aminteşte frigul necruţător pe care cei încarceraţi au fost nevoiţi să-l îndure. Deţinuţii au fost depuşi în celule, încăperi de piatră reci şi umede, „foste celule de pedeapsă pentru călugări"[8]. Iată cum descrie Caraza atmosfera din închisoarea ieşeană:

> Pe un coridor cu geamuri sparte se aflau 3 sau 4 celule cu dimensiuni care nu depăşeau 2,5 m lungime şi 1,5 m lăţime. Şase inşi am fost duşi într-o celulă cu plafonul curbat, care avea la intrare cam 2 m înălţime, iar în partea opusă doar 0,75 m. Pe jos erau doar câteva paie, iar în colţul din dreapta se afla o conductă scurtă care, probabil, provenea de la o chiuvetă, dispărută de multă vreme. Ajunşi acolo, toţi ne-am îndreptat către ţeava din colţ, pentru necesităţi, dar care, înfundată fiind, nu a primit lichidul, aşa încât urina s-a revărsat pe paie"[9].

Frigul insuportabil din celule i-a determinat pe cei închişi să recurgă la „metoda piramidei" – supraetajarea trupurilor, unele peste altele –, pentru a se putea încălzi. Camerele de detenţie, foarte friguroase, mai aveau şi „avantajul" de a primi de afară fulgii de zăpadă: „Uşa celulei era decupată rotund, cu un diametru de 28-30 cm,

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 118/24, f. 271.
2. Ionuţ Baiaş, Costel Condurache, „Dumitru Bordeianu – de la lepădarea de Dumnezeu la Înviere", accesibil online la adresa http://www.hotnews.ro/articol_80672-Serial-Sfintii-inchisorilor-Dumitru-Bordeianu-De-la-lepadarea-de-Dumnezeu-la-Inviere.htm (20.08.2007).
3. Eugen Măgirescu, „Moara dracilor. Amintiri din închisoarea de la Piteşti", text stabilit de Remus Radina, accesibil online la adresa http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/pitesti/diversi_autori/emagirescu_moara.htm (20.08.2007).
4. Relatarea face trimitere la anul 1949, fiind de fapt vorba despre Direcţia Generală a Securităţii Poporului, înfiinţată prin Decretul nr. 221 din 30 august 1948.
5. Mirela Corlăţan, „O viaţă sub teroare", în *Ziarul de Iaşi*, 8 martie 2004, accesibil online la adresa http://www.ziaruldeiasi.ro/cms/site/z_is/news/o_viata_sub_teroare_109322.html (20.08.2007).
6. *Ibidem*.
7. Grigore Caraza, *op. cit.*, pp. 37-44.
8. *Ibidem*, p. 37.
9. *Ibidem*.

barat cu o cruce metalică pentru a nu se putea introduce mâncare sau obiecte[1]. Peste noapte ninsese, iar fulgii de zăpadă care au pătruns prin geamurile sparte ale coridorului au ajuns şi în celula noastră, pe ferestruia de la uşă"[2].

Despre directorul din 1950 al închisorii Galata, Lăzărescu, Grigore Caraza îşi aminteşte că acesta era un bărbier din Iaşi, „un om cumsecade". Prim-gardian în acel an la penitenciarul ieşean era un anume Zgâmbău. Ca în toate închisorile din România, asistenţa medicală era aproape inexistentă. Cu toate acestea, din cauza stării fizice precare în care se găsea, Caraza a primit de la conducerea penitenciarului dreptul la un regim de refacere şi medicamente, primind chiar un loc în faţa sobei. La Galata-Iaşi, într-un corp de clădire fusese improvizat „un aşa-zis cabinet medical şi un salon cu câteva paturi pentru bolnavii foarte grav". Între cei internaţi se găseau inclusiv bolnavi de TBC[3].

Un alt deţinut, Nicolae Bistriceanu, i-a relatat lui Caraza cum, după ce fusese transferat de la Aiud la Iaşi pentru câteva luni, primise aici dreptul la corespondenţă, vorbitor şi pachet cu alimente şi îmbrăcăminte. Mai mult, în aprilie 1950, de Paşte, în noaptea Învierii, deţinuţii dintr-o celulă, încurajaţi de dangătul clopotelor care se auzeau din oraş şi de la mânăstirea Cetăţuia, au putut celebra slujba Învierii. Celebrarea slujbei, în lipsa lumânărilor şi a spaţiului adecvat, a putut avea loc prin strădania unui preot catolic deţinut:

> Am trecut toţi prin faţa preotului care ne-a mângâiat fruntea şi creştetul, dar Lumină nu avea de unde să ne dea, căci nici măcar o lumânare nu putea fi aprinsă în toată blestemata de închisoare. Cu ochii scăldaţi în lacrimi, ne-am cerut iertare unul altuia şi ne-am îmbrăţişat, fiecare pomenind în gând numele celor dragi, al părinţilor, fraţilor şi copiilor... Era atâta înduhovnicire acolo, încât până şi gardienii au asistat la slujbă într-o linişte desăvârşită, stând cu coatele pe geam. A fost o Înviere tristă, dar cu o trăire cum nu am întâlnit de multe ori în viaţă...[4].

Deficienţele în acordarea hranei deţinuţilor erau sesizate, pentru jumătatea anilor '50, inclusiv în urma controalelor efectuate de DGP[5]. Totuşi, cel puţin aşa cum rezultă dintr-un proces-verbal încheiat în iunie 1950, la închisoarea militară nr. 3 Iaşi regimul de hrană se încadra în limita a 2 000 de calorii, în funcţie de calendarul ortodox, după „zile de dulce" şi „zile de post". Mai mult, din acelaşi document rezultă că produse precum pâine, ulei, arpacaş, mălai, fasole, cartofi, varză, morcov, sfeclă sau ceapă nu lipseau din meniul celor închişi. De asemenea, se făcea precizarea că „sunt zile de dulce în care alimentele distribuite depăşesc alocaţia stabilită"[6].

---

1. Cu toate eforturile gardienilor, existau cazuri când deţinuţii reuşeau să introducă în celule obiecte interzise de regulament. Este cazul unui condamnat care a fost depistat la Iaşi, în octombrie 1955, cu o bucată de pânză pe care scrisese câteva cuvinte (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 9/1955, inv. sub nr. 10, dosar nepaginat).
2. Grigore Caraza, *op. cit.*, p. 38.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*, pp. 39-40.
5. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1956, inv. sub nr. 16, f. 301.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 61/Iaşi, ff. 19-20.

Cadrele care încălcau regulamentul în privinţa asigurării pazei deţinuţilor erau aspru sancţionate[1]. De asemenea, în privinţa cadrelor din penitenciarul ieşean s-a constatat că gardienii nu cunoşteau armamentul din dotare şi că erau slab pregătiţi. O comisie de control din 1957 remarca faptul că percheziţiile erau o raritate la Iaşi. Mai mult, nu existau posibilităţi de transferare a deţinuţilor[2].

La Iaşi, deţinuţii au lucrat uneori în diferite puncte de lucru deschise de conducerea penitenciarului. Astfel, într-o notă-raport a DGPCM, din 19 octombrie 1961, se preciza că închisoarea din Iaşi încheiase recent un contract cu GAS Bucium, acord care prevedea utilizarea unui număr de aproximativ 400 de deţinuţi de drep comun pentru cultivarea cu viţă-de-vie a unor terenuri cu o suprafaţă de 1 500 ha. În acel an, la GAS Bucium au fost încadrate cca 200 de persoane de la unitatea carcerală[3].

Alături de Grigore Caraza, printre deţinuţii care se aflau în anii '50 la Iaşi îi amintim pe: avocatul Filon Lauric, Anton S. Anton, studentul Petre Ungureanu (zis Patriciu), avocatul Arapu (fost prefect de Botoşani), Nicolae Bistriceanu, Aurel Cojocaru[4], Victoria Lustun[5], Eugen Măgirescu[6], Dumitru Bordeianu[7], preoţii Anton Alexandru şi Antonie Plămădeală. Pe la Galata-Iaşi a trecut inclusiv pictorul Corneliu Baba[8], acesta fiind încarcerat fără o sentinţă de condamnare.

1. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1956, inv. sub nr. 17, ff. 158, 434.
2. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, inv. sub nr. 67, f. 72.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1961, vol. V, inv. sub nr. 5, f. 107.
4. Grigore Caraza, *op. cit.*, pp. 43-44.
5. Ion Longin Popescu, „Victoria Lustun", accesibil online la adresa http://www.formula-as.ro/reviste_536__44__-victorialustun—profesoara-pensionara-din-%7Dara-dornelor,-comunapanaci,-judetul-suceava—...-.html (20.08.2007).
6. Eugen Măgirescu, „Moara dracilor. Amintiri din închisoarea de la Piteşti", text stabilit de Remus Radina, accesibil online la adresa http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/pitesti/diversi_autori/emagirescu_moara.htm (20.08.2007).
7. Ionuţ Baiaş, Costel Condurache, „Dumitru Bordeianu - de la lepădarea de Dumnezeu la Înviere", accesibil online la adresa http://www.hotnews.ro/articol_80672-Serial-Sfintii-inchisorilor-Dumitru-Bordeianu-De-la-lepadarea-de-Dumnezeu-la-Inviere.htm (20.08.2007).
8. Corneliu Baba (1906-1997) a studiat la Şcoala Naţională de Arte Frumoase din Bucureşti, însă fără a o absolvi. Baba şi-a continuat apoi studiile la Iaşi, cu sprijinul lui Nicolae Tonitza, fiind licenţiat în 1938. Asistent universitar (1939), apoi profesor de pictură (1946), Corneliu Baba a fost arestat pentru scurtă vreme la închisoarea Galata-Iaşi pentru o pictură intitulată „Jucătorul de şah", piesă expusă la debutul său oficial la Salonul de Artă din Bucureşti. Ulterior, pictorul a fost suspendat din postul universitar de la Iaşi şi mutat la Bucureşti. După 1945 a pictat numeroase piese în stilul realismului socialist. Corneliu Baba a participat la numeroase expoziţii peste hotare, în scopul expunerii operelor de artă, inclusiv într-o „călătorie iniţiatică" în Uniunea Sovietică. Destinaţiile sale au fost Moscova, Leningrad, Praga, Varşovia, Veneţia, Bruxelles, Cairo, Helsinki, Viena, Berlin, Leipzig, Tokio, New Delhi şi New York. Printre contribuţiile sale la realismul socialist se numără şi ilustraţiile pentru romanul lui Mihail Sadoveanu, *Mitrea Cocor*. Pentru aportul său, lui Corneliu Baba i s-au acordat titlurile „Artistul poporului" şi „Steaua Roşie" (1971), devenind membru corespondent al Academiei RPR (1963) („Corneliu Baba", accesibil online la adresa http://ro.wikipedia.org/wiki/Corneliu_Baba [20.08.2007]). Pentru biografia lui Corneliu Baba, vezi şi Pavel Şuşară, *Corneliu Baba*, Parkstone Publishers, Londra, 2001; Liviu Lăzărescu, *Maestrul meu, Corneliu Baba*, Editura Brumar, Timişoara, 2007.

La penitenciarul ieşean au avut loc şi execuţii, în urma sentinţelor la pedeapsa capitală pronunţate de Tribunalul Militar[1]. Spre exemplu, aici a fost executat, la 3 decembrie 1956, Victor Lupşa, celebrul comandant al organizaţiei anticomuniste „Vlad Ţepeş II" (Vrancea)[2]. Din păcate, nu dispunem de date referitoare la numărul acestor execuţii şi nici de alte detalii referitoare la subiect.

La Iaşi a funcţionat şi o colonie de minori, o formă de detenţie specifică statelor din fostul lagăr sovietic[3]. În intenţia de a „reeduca" toate „elementele bolnave" ale societăţii, comuniştii apelaseră la aceste unităţi pentru a interna pe cei cu vârste de până la 18 ani. Aşa cum stabilea HCM nr. 1240/1951, la Iaşi funcţiona o colonie pentru băieţi minori între 14 şi 18 ani[4]. În cadrul coloniilor de minori funcţionau inclusiv şcoli de ucenici, iar la Iaşi şi la Slatina existau ateliere de metalurgie. Numărul celor internaţi în unitatea ieşeană varia între 130 şi 250 de persoane[5]. Minorii trebuiau să părăsească aceste unităţi la împlinirea vârstei de 18 ani, iar regimul de detenţie aplicat era unul caracterizat prin deficienţe grave în privinţa igienei şi a asistenţei medicale. În 1954, într-un buletin informativ întocmit de comandantul coloniei, locotenent-major Gheorghiu Ioan, erau menţionate carenţele administrative din unitate. Îmbrăcămintea minorilor, de multe ori veche şi uzată, nu era recondiţionată, iar spălătoresele coloniei erau obligate să lucreze sub cerul liber din cauza unor reparaţii la instalaţiile de apă[6]. Tot în octombrie 1954, trei minori au reuşit să fugă, fiind însă prinşi de Miliţie[7]. În anul următor, alţi trei internaţi au reuşit să evadeze, după ce au furat diferite lucruri de la colegii de suferinţă[8]. Iată situaţia din colonii, aşa cum o reflectă un document al MAI din 1955: „La coloniile de minori Iaşi şi Budila instalaţiile de la baie erau complet distruse. Majoritatea minorilor nu aveau echipament corespunzător nici pentru vară, nici pentru iarnă, fiind îmbrăcaţi în haine vechi şi rupte. Încălţămintea le era distrusă, mulţi dintre ei umblând în târlici"[9].

Conform Ordinului 02148/1967[10], penitenciarul Iaşi a fost destinat, începând cu 1967, doar condamnaţilor de drept comun. Cu toate acestea, un plan de reprofilare a unităţilor penitenciare, aprobat la 14 martie 1967 de adjunctul ministrului de Interne, colonelul Constantin Stoica, prevedea ca deţinuţii aflaţi în curs de judecare pentru infracţiuni politice să fie depuşi, până la sentinţa definitivă, în 16 închisori[11], printre care şi cea din dealul Copou[12].

1. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 331.
2. ASRI, fond Documentar, dosar nr. 7778, vol. III, f. 69; *ibidem*, dosar nr. 7805, vol. I, f. 158.
3. Pentru detalii asupra coloniilor de minori, vezi studiul introductiv semnat de Cristina Roman.
4. ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar nr. 264/1972, vol. IV, f. 335.
5. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1962, f. 5.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 3/1954, f. 326.
7. *Ibidem.*
8. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/1955, inv. sub nr. 6, dosar nepaginat.
9. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 67/1953-1958, f. 3.
10. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 268.
11. Aceste închisori erau: Alba-Iulia, Botoşani, Bacău, Cluj, Craiova, Codlea, Galaţi, Iaşi, Peninsula, Piteşti, Ploieşti, Oradea, Satu Mare, Timişoara, Tg.-Mureş şi Văcăreşti (AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. 26/1967, f. 337).
12. *Ibidem*, f. 336.

Potrivit Decretului nr. 115/08.03.1977 şi a altor decizii cu privire la amnistierea şi graţierea unor persoane, efectivul de deţinuţi de la Iaşi a scăzut la 145 (printre care şi 10 femei), ajungând, în iulie 1977, la 140 de deţinuţi. Decretul nr. 225/16.07.1977 stipula desfiinţarea unităţii carcerale ieşene începând cu 31 iulie 1977, sarcinile urmând să fie preluate de penitenciarul Botoşani. Trei ani mai târziu, prin Ordinul ministrului de Interne nr. I/04820/01.04.1980, penitenciarul Iaşi a reintrat în circuitul închisorilor[1].

Conducerea penitenciarului

În perioada 1944-1967, penitenciarul Iaşi a fost condus de următorii directori şi comandanţi: administrator N.H. Berall şi căpitan Constantin Tufescu (1944-1945), căpitan Gheorghe Simionescu (1946), administrator Gh. Mina Andone (1947-1949), director C. Lăzărescu şi locotenent Constantin Ioniţă (1950), locotenent Alexandru Sincu (1951-1952), locotenent Vasile Mărgărit (1953), locotenent Alexandru Sincu (1954), locotenent Ion Măsălan şi locotenent-major Adolf Vigner (1955), căpitan Vasile Popa (1956-1957), locotenent-major Crăciun Rahotă (1957-1961), căpitan Vasile Coşieru (1961), maior Constantin Isac (1962-1968)[2]. Dintre cadrele superioare ale închisorii, îi amintim pe: colonel Radu Niţulescu (1950-1951), ofiţer politic, locotenent Dumitru Stoian (1951-1957), locţiitor pentru regim, locotenent Ion Bornea (1955), ofiţer politic, maior Mihai Hriscu (1956-1958), ofiţer politic, locotenent-colonel Marin Buduru (1958-1977), locţiitor pentru regim, căpitan Mihai Ciobănică (1961-1963), ofiţer politic[3].

1. „Penitenciarul cu regim de maximă siguranţă Iaşi", accesibil online la adresa http://www.penitenciaruliasi.ro/default.asp?id=2&ACT=5&content=8&mnu=2 (24.09.2007).
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 260. Altă variantă pentru mandatele unor comandanţi de la penitenciarul Iaşi: locotenent-major Alexandru Sincu (1951), locotenent Dumitru Scorpan (1952), căpitan Crăciun Rahota (1956-1961) (INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 327). Am preferat să păstrăm în text datele identificate de noi în documentele din arhiva DGP.
3. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 327.

J

JILAVA

Prin penitenciarul Jilava au fost tranzitaţi spre alte închisori şi lagăre de muncă sau au fost depuşi pentru proces şi anchete majoritatea deţinuţilor politici din perioada 1948-1964. Afluxul mare de deţinuţi a transformat penitenciarul într-un soi de agenţie de ştiri despre lumea liberă şi cea din închisori.

Aşezare geografică

Penitenciarul Jilava este aşezat în apropierea drumului naţional Bucureşti-Giurgiu, la 10 km sud de Bucureşti şi la 3 km nord-est de comuna Jilava, pe raza administrativă a comunei omonime[1].

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

La sugestia regelui Carol I, în jurul Bucureştiului a fost ridicat, între anii 1870 şi 1890, un sistem de apărare împotriva unui eventual atac otoman, format din 18 forturi[2], fiecare dintre ele fiind prevăzut cu o baterie de artilerie. Proiectul a fost elaborat de generalul belgian Henry Alexis Brialmont şi de căpitanul genist Ioan Clucer[3]. După terminarea construcţiei, Fortul 13 Jilava a fost folosit ca depozit de muniţii şi garnizoană militară până în anul 1907, când la Jilava au fost aduşi o parte dintre ţăranii arestaţi. Din acel an, Jilava a fost amenajată ca închisoare militară, subordonată Statului-Major al Armatei până la 1 aprilie 1948, când a fost trecută în subordinea Ministerului de Interne, Direcţia Generală a Penitenciarelor[4].

Fortul a fost săpat până la adâncimea de 10 m, iar pământul care a rezultat în urma săpăturilor a fost folosit la ridicarea zidului împrejmuitor, pe acest zid fiind amplasate turnurile de observaţie. Intrarea în fort se făcea printr-o poartă boltită, pe frontispiciul

1. „Penitenciarul cu Regim de Maximă Siguranţă Bucureşti", accesibil online la adresa http://www.anp-just.ro/unitati/jilava.htm (27.08.2007).
2. Cele optsprezece forturi erau: Chiajna, Mogoşoaia, Otopeni, Tunari, Ştefăneşti, Afumaţi, Pantelimon, Cernica, Căţelu, Leordeni, Popeşti, Berceni, Jilava, Broscărei, Măgurele, Bragadiru, Domneşti, Chitila („Fortul nr. 13 Jilava - Bastilia Românească", în *Curentul Internaţional*, 3 ianuarie 2008).
3. Ion Deboveanu, „Iadul Jilava: Fortul 13", în *Memoria*, nr. 20.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 277.

căreia este gravat anul de înfiinţare al închisorii militare şi inscripţia „Fortul 13 Jilava". În 1907, închisoarea avea un pavilion administrativ (180 m^2), cancelaria închisorii (30 m^2), dormitorul trupei (120 m^2) şi fortul propriu-zis cu 52 de camere. Suprafaţa camerelor era de 15 000 m^2. Pe partea stângă a drumului de intrare în fort se afla camera comandantului gărzii, a ofiţerului de serviciu şi cancelaria închisorii, iar pe partea dreaptă se aflau dormitoarele soldaţilor care asigurau paza închisorii[1]. Intrarea în clădire se face printr-o poartă de fier forjat. Administrativ, penitenciarul este împărţit în trei secţii: reduitul, zona centrală şi cea mai umedă a fortului şi alte două secţii plasate în stânga şi în dreapta reduitului. Secţia centrală avea 17 camere cu dimensiunile de 5 m lungime şi 4 m lăţime. În fiecare cameră existau 20 de paturi suprapuse. Celelalte două secţii erau împărţite în 17 camere cu dimensiunile de 5 m lungime şi 4 m lăţime, în fiecare cameră fiind amenajate 27 de paturi suprapuse. Într-un pat dormeau şi câte doi, trei deţinuţi[2]. După 1948, în faţa penitenciarului au fost amenajate patru curţi interioare de plimbare. Cei încarceraţi erau scoşi la plimbare pe camere şi la intervale de timp diferite, pentru a nu se întâlni.

Între 1907 şi 1948, Fortul 13 Jilava a funcţionat ca închisoare militară în subordinea Statului-Major al Armatei, fiind destinată deţinuţilor militari condamnaţi pentru nerespectarea regulamentului militar, soldaţilor pedepsiţi disciplinar, precum şi civililor arestaţi şi condamnaţi pentru infracţiuni militare. În timpul primului război mondial, în acest penitenciar au fost aduşi soldaţii care au refuzat să se prezinte la încorporare, iar după ocuparea Bucureştiului de armata germană, prizonieri din armata română[3].

Între 1921 şi 1944, la Jilava au fost închişi ca deţinuţi politici membri ai Partidului Comunist arestaţi în mai 1921, în urma congresului de constituire a acestei formaţiuni politice, dar şi după punerea PCR în ilegalitate, în 1924[4]. În 1933, aici au fost aduşi o parte dintre comuniştii arestaţi în timpul grevei de la Atelierele CFR Griviţa, ca Gheorghe Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica, Alexandru Drăghici sau Gheorghe Vasilichi[5]. În noaptea de 25/26 noiembrie 1940, la Jilava au fost împuşcaţi 64 de opozanţi ai Mişcării Legionare care erau încarceraţi în acest penitenciar, ca represalii la uciderea lui Corneliu Zelea Codreanu. Dintre aceştia, amintim pe generalul Gheorghe Argeşeanu, fostul prefect al Poliţiei Capitalei, Gabriel Marinescu, ministrul de Justiţie, Victor Iamandi, directorul Siguranţei Statului, Niky Ştefănescu, şeful Serviciilor Secrete, Mihai Moruzov, fostul prim-procuror al Tribunalului Militar al Capitalei, colonelul Vasile Zeciu. În aceeaşi noapte au fost deshumate şi cadavrele celor 14 legionari (Corneliu Zelea Codreanu, „Nicadorii" şi „Decemvirii") ucişi pe 28/29 noiembrie 1938, în timpul transferului de la Râmnicu Sărat la Jilava. Cadavrele au fost ulterior reînhumate la Casa Verde[6]. Din ianuarie 1941, la Jilava au fost aduşi o parte dintre legionarii arestaţi şi condamnaţi în urma rebeliunii legionare din 1941[7].

1. Marian C. Letcanu, „Istoricul penitenciarului Jilava (lucrare de diplomă)", sesiunea iunie 2000, Universitatea Bucureşti, Facultatea de Istorie, p. 11.
2. *Ibidem*.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 278.
4. *Ibidem*, f. 281.
5. *Ibidem*, f. 283.
6. Marian C. Letcanu, *op. cit.*, pp. 20-21
7. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 273.

Jilava ca penitenciar comunist

Între 23 august 1944 şi 1 aprilie 1948, Jilava a funcţionat ca închisoare militară, iar după 1 aprilie 1948 a fost trecută ca penitenciar civil în subordinea Ministerului de Interne, Direcţia Generală a Penitenciarelor. Din 1944 şi până în 1964, la Jilava şi-au executat pedeapsa deţinuţi de drept comun, bărbaţi şi femei, aflaţi în curs de judecare sau condamnaţi, deţinuţi cercetaţi sau condamnaţi pentru „infracţiuni contra securităţii" (membri ai partidelor istorice, PNŢ, PNL, PSD, legionari, spioni, „criminali de război, trădători de patrie" şi membri ai unor „organizaţii subversive anticomuniste")[1]. Secţia de femei era formată din patru camere şi era izolată de restul secţiilor[2].

În 1958, la Jilava a fost amenajată o nouă secţie cu nouă celule, fiecare celulă având două paturi suprapuse. În această secţie, care se afla în partea din spate a închisorii, erau închişi deţinuţii aduşi pentru anchete suplimentare[3]. În mai 1946, la Jilava a fost închis, pentru a fi judecat de Tribunalul Poporului, „lotul marilor criminali de război" format din mareşalul Ion Antonescu, ministrul de Externe Mihai Antonescu, ministrul Apărării generalul Constantin Pantazi, şeful Serviciului Special de Informaţii Eugen Cristescu şi ministrul Radu Lecca. Pe 1 iunie 1946 au fost executaţi la Jilava, în Valea Piersicilor, Ion Antonescu, Mihai Antonescu, Gheorghe Alexianu şi Constantin Vasiliu[4].

Prin adresa din 19 martie 1954, şeful DGP raporta locţiitorului ministrului Afacerilor Interne că în penitenciarele Jilava, Văcăreşti, Turnu-Măgurele, Codlea, Sibiu, Cluj şi în alte unităţi ale Direcţiei erau încarceraţi, pentru perioade de timp limitate sau pe baza unor mandate de arest preventiv eliberate de diferite instanţe judecătoreşti, „deţinuţi contrarevoluţionari", de drept comun şi cu infracţiuni economice. Despre aceştia se preciza că perioada lor de deţinere a expirat sau că situaţia lor juridică nu a fost rezolvată, deşi fuseseră prezentaţi de mai multe ori instanţelor de judecată[5]. În 1955-1956, la Jilava îşi executau pedeapsa deţinuţii din lotul „Salcia", format din ofiţeri şi gardieni de penitenciare, condamnaţi în procesul Canalului, desfăşurat în 1954. În luna ianuarie 1956, o parte dintre aceştia au declarat greva foamei, fiind nemulţumiţi de respingerea recursului şi de pedepsele primite[6].

În perioada 1948-1964, Jilava a fost un penitenciar de tranzit şi de triere a „deţinuţilor contrarevoluţionari". Aceştia erau depuşi pentru perioade de câteva luni în aşteptarea procesului, pentru transferul în alte închisori şi lagăre de muncă sau erau aduşi din alte locuri de detenţie pentru anchete ale Securităţii[7]. În 1967, în urma reprofilării penitenciarelor, DGP a propus ca deţinuţii de drept comun recidivişti să

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, ff. 273-274.
2. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 435, Item no. 1643/1965, f. 3.
3. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 436, Item no. 1570/1962, f. 31.
4. Marian C. Letcanu, *op. cit.*, p. 47.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, f. 258.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. I, f. 27.
7. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, vol. II, ff. 61, 168, 220, 225, 397-398.

fie încarceraţi în nouă locuri de deţinere : Poarta Albă, Peninsula, Văcăreşti, Mislea, Tulcea, Ostrov, Periprava, Jilava şi Brăila. Din 1967, în cadrul închisorii s-a înfiinţat, o secţie pentru „deţinuţii înrăiţi şi recalcitranţi" din celelalte închisori, cărora urma să li se aplice un regim sever. În urma reprofilării unităţilor DGP din 1967, adjunctului minstrului de Interne, colonel Constantin Stoica, i-a fost prezentată o listă cu şapte locuri de detenţie (Aiud, Gherla, Dej, Poarta Albă, Sighet, Caransebeş şi Jilava) cu posibilităţi de izolare în regim celular. De asemenea, se preciza că aceste unităţi deţin un excedent de spaţii de deţinere şi se propunea ca spaţiul rămas liber să constituie rezerva Direcţiei pentru situaţii speciale[1]. Această propunere a fost aprobată de adjunctul ministrului, pe 3 martie 1967.

În perioada 1969-1973, la penitenciarul Jilava au fost încarceraţi deţinuţi majori şi minori, judecaţi pentru infracţiuni CSS, deţinuţi de drept comun recidivişti, cu pedepse mai mici şi mai mari de 10 ani, recalcitranţi, foşti evadaţi din unităţile DGP, cei care nu erau folosiţi la muncă şi condamnaţi la moarte[2]. Din 1973, o parte dintre camerele de detenţie din fort au fost dezafectate, iar deţinuţii au fost mutaţi în noua clădire a penitenciarului. Tot în această perioadă la Jilava s-a înfiinţat Centrul de Primire-Repartizare Minori şi Penitenciarul pentru Minori, care, în 1977, va deveni Penitenciarul de Tineret. Tot în 1977 este organizat Spitalul Penitenciar Jilava, ca unitate cu conducere proprie, prin transferarea de la Văcăreşti[3]. În decembrie 1989, manifestanţii arestaţi pe străzile Bucureştiului au fost urcaţi în dube şi aduşi la Jilava. În Fortul 13, au fost încarcerate 63 de persoane într-o încăpere de 15 m^2.

Regimul de detenţie

Până în anul 1949, deţinuţii politici au beneficiat de toate drepturile prevăzute de regulamentul pentru organizarea penitenciarelor. De asemenea, ei se bucurau şi de o mare libertate din partea directorului, Longhin Berezovschi[4], care, după spusele lui Teodor Duţu, închis în cursul anului 1948 la Jilava, „nu era obligat decât să ne poarte de grijă pentru a ne putea executa pedepsele primite, iar comandantul militar să ne împiedice să evadăm sau să ne răzvrătim"[5]. În intervalul 1949-1955, deţinuţilor

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. 26/1967, f. 338.
2. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1974, vol. I, f. 62.
3. Marian C. Leteanu, *op. cit.*, p. 42.
4. Berezovschi a fost şef de birou la penitenciarul Caransebeş, iar în septembrie 1948 a fost detaşat la Jilava. În martie 1949 a fost arestat împreună cu mai mulţi gardieni şi înlocuit cu Nicolae Moromete („Maromet").
5. Iată declaraţia lui Teodor Duţu referitoare la Longhin Berezovschi : „Era o vreme în care, plini de optimism, ajungeam uneori să credem că detenţia noastră nu era altceva decât o scurtă aventură care, abstracţie făcând de duritatea anchetelor (şi a condamnărilor), n-avea să ne lase cu extraordinarele ei amintiri (eroice) şi cu privilegiul experienţei trăite. Fiecare spera că nimic rău nu va mai interveni de acum înainte şi că cele trăite până acum aveau să le dea, în faţa cunoscuţilor, dreptul la simpatie şi respect. Aş fi putut fugi în oricare dintre destulele zile în care am ieşit din fort, dar mi se părea o greşeală criminală să-mi expun familia la represalii. [...] Peste numai 6 luni însă, după abrogarea regulamentului burghez al penitenciarelor şi introducerea celui comunist, am înţeles în nu prea multe zile, care erau adevăratele lor intenţii faţă de soarta noastră. Am blestemat atunci scrupulele sau naivitatea cu care respinsesem ideea plecării – a evadării – atunci când ea mă ispitise. [...] Nu-mi amintesc pe ce căi am aflat mai târziu că, pentru

arestaţi sau condamnaţi pentru „acţiuni contrarevoluţionare", precum şi persoanelor internate administrativ le-au fost interzise, în baza unor ordine verbale emise de Direcţia Generală a Penitenciarelor, dreptul la vorbitor, pachet şi corespondenţă cu familia, deşi acestea nu erau restricţionate de regulamentul de deţinere şi pază a deţinuţilor[1]. Prin adresa din 12 aprilie 1955, această situaţie a fost raportată locţiitorului ministrului de Interne cu propunerea de a se preciza în scris regimul ce se va aplica în continuare acestor categorii de deţinuţi. În urma răspunsului primit de la Ministerul de Interne, DGP a transmis către unităţile speciale (Aiud, Galaţi, Jilava, Gherla, Piteşti, Râmnicu Sărat, Văcăreşti, Făgăraş, Miercurea-Ciuc, Mislea) Ordinul nr. RG/25 859 din 19 aprilie 1955. Conform acestui ordin, „deţinuţilor contrarevoluţionari", ca membri ai partidelor istorice, criminali de război şi contra umanităţii, poliţişti şi SSI-işti, le erau menţinute restricţiile privitoare la vorbitor, pachet şi corespondenţă[2]. De asemenea, această categorie de persoane încarcerate nu a beneficiat de prevederile Decretului nr. 720/1956 privind eliberarea înainte de termen a deţinuţilor scoşi la muncă.

La sosirea în penitenciarul Jilava, deţinuţii erau obligaţi să treacă printr-un „tunel" format din gardieni aşezaţi pe două rânduri şi înarmaţi cu bâte, cozi de topoare şi cazmale, mături, vine de bou şi bastoane de cauciuc. În timpul acestei treceri, gardienii îi loveau pe deţinuţi în cap şi în alte părţi ale corpului, astfel încât nici un deţinut nu scăpa nebătut[3]. După această „primire", deţinuţii erau duşi într-o cameră pentru percheziţii. În timp ce gardienii controlau „bucată cu bucată îmbrăcămintea, desfăcând tivurile şi căptuşeala"[4], deţinutul aştepta „gol puşcă pe pardoseala de ciment"[5]. După această verificare a îmbrăcămintei, se trecea la percheziţia corporală, care era făcută de un gardian supervizat de un subofiţer. Deţinutul era controlat peste tot pentru a nu ascunde obiecte interzise de regulament: „Ni s-a cerut să deschidem gura, să desfacem degetele de la mâini şi de la picioare, să ridicăm braţele, ca nu cumva să fi ascuns ceva la subţiori". După aceea, urma partea „intimă" a percheziţiei: „cu faţa la gardian trebuia să arăţi bine că acolo nu ai nimic de ascuns, apoi, cu spatele la gardian, cu picioarele depărtate, aplecat în unghi drept, trebuia să le desfaci în aşa fel încât gardianul şi şeful lui să se convingă că nici acolo nu se ascunse nimic de vigilenţa lor"[6].

Într-o celulă se găseau câte două rânduri de priciuri (paturi suprapuse) cu câte două etaje fiecare. Primul rând de paturi era amenajat la circa 40 cm de sol, iar al

---

atitudinea lor faţă de noi (poate şi faţă de alţi şi chiar pentru alte motive) comandantul militar a fost trecut în rezervă, apoi judecat pentru nişte fapte din timpul războiului, iar bietul Berezovschi, după ce a fost silit să ia altă atitudine faţă de deţinuţi, nu numai că a fost îndepărtat, dar se spune că ar fi pierdut şi carnetul de partid, deci şi perspectiva unei carieri politice, cu toate că era dintre puţinii membrii PCR ilegalişti cumsecade" (Teodor Duţu, *După 50 de ani. Amintiri despre cei care nu mai sunt*, vol. I, Editura ALPHA, Buzău, 1999, pp. 172-176).

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 345.
2. *Ibidem*, f. 28.
3. Constantin Cesianu, *Salvat din infern*, *op. cit.*, pp. 24-26.
4. Leonard Kirschen, *op. cit.*, p. 51.
5. *Ibidem*, p. 52.
6. Constantin Cesianu, *op. cit.*, p. 75.

doilea la aproximativ 1,2 m[1]. Între rândurile de paturi exista un culoar despărţitor de 90 cm, care era folosit ca loc de „promenadă", de trecere între fereastra cu gratii groase de fier şi uşa celulei[2]. În cameră se mai găseau şi două tinete, una pentru spălat, cealaltă pentru nevoile fiziologice. Din această cauză, la intrarea în celulă „te izbea mirosul de urină şi fecale"[3]. Deţinuţii nou-veniţi dormeau pe beton, sub primul nivel de paturi, la „şerpărie", iar pe măsură ce se elibera un loc, deţinutul ajungea să doarmă la primul etaj şi apoi la cel de-al doilea[4]. Această cutumă a Jilavei se respecta şi atunci când un deţinut era mutat într-o altă cameră, primul loc unde dormea fiind la „şerpărie". Interiorul celulei era luminat de un bec slab care atârna de tavan. Din 1951, în urma evadării a doi „deţinuţii contrarevoluţionari"[5], Nicolae Moromote, comandantul penitenciarului, a ordonat ca ferestrele celulelor să fie închise cu obloane şi bătute în cuie, pentru a nu mai putea fi deschise. În primele 4-5 săptămâni de la luarea acestei măsuri, trei deţinuţi au murit asfixiaţi într-o cameră, iar din cauza lipsei de aer toţi deţinuţii aveau corpul acoperit de pete roşii[6].

Persoanele încarcerate care urmau să fie transportate în alte locuri de detenţie erau mutate din celulele în care se aflau în trei camere amplasate imediat după intrarea în fort, pe partea stângă. Cele trei camere, care constituiau „celula de tranzit", comunicau între ele prin nişte deschizături boltite[7]. În prima dintre ele se aflau tineta şi hârdăul cu apă de băut, cea de-a două era goală, iar în ultima se găseau două rânduri de priciuri cu rogojini şi saltele umplute cu paie. Pereţii primelor două camere erau vopsiţi în negru până la înălţimea de 2 m. Pe acest spaţiu vopsit în negru deţinuţii obişnuiau să îşi inscripţioneze numele, condamnarea şi închisoarea spre care urmau să fie transferaţi sau cea la care bănuiau că vor ajunge[8]. La plecarea către un alt penitenciar, deţinuţii primeau un pachet cu hrană rece care conţinea o pâine, 300 g de şuncă sărată, 300 g de marmeladă şi 300 g de brânză. În unele cazuri, deţinuţii primeau numai pâine[9].

1. Dan Brătianu, *Martor într-o ţară încătuşată*, Editura Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1996, p. 70.
2. Alexandru Mihalcea, *op. cit.*, p. 121.
3. Tineta pentru nevoile fiziologice era un hârdău de tablă cu diametrul de 80-100 cm şi înalt de circa 60-70 cm. Iată cum descrie un fost deţinut „avantajele" acesteia: „prea înaltă pentru majoritatea celor ce o foloseau, era nevoie ca la treburile mari să se recurgă la ajutorul altor doi inşi, care se întorceau cu spatele spre tinetă (lângă ea), ţinând în mâini o jumătate de pătură ca paravan. Între cel cocoţat cu picioarele pe marginea ei, care îşi menţinea echilibrul agăţat de umărul unuia dintre asistenţi, şi restul camarazilor de suferinţă se instala fals iluzia că promiscuitatea devine astfel suportabilă" (Teodor Duţu, *op. cit.*, vol. I, p. 125).
4. Dan Brătianu, *op. cit.*, p. 70.
5. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, f. 275.
6. Dan Brătianu, *op. cit.*, p. 71.
7. Ion Ioanid, *op. cit.*, vol. I, p. 66.
8. *Ibidem*, p. 67.
9. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 435, Item no. 2403/1962, f. 6.

Viața cotidiană în penitenciarul Jilava

O zi la Jilava începea la ora 5, când se dădea deşteptarea, şi se încheia la ora 22. Operaţiunea era îndeplinită de un gardian care bătea cu un ciocan într-o bucată de şină atârnată de o mică schelă[1]. În acest interval (5.00-22.00), deţinutului îi era interzis să se întindă pe pat, să se rezeme de prici sau de perete[2]. Între deşteptare şi micul dejun, care se servea între orele 7.30-8.00, deţinuţii îşi aranjau paturile şi se spălau pe rând la tineta din celulă. Începând cu ora 9 şi până la masa de prânz avea loc plimbarea deţinuţilor, care se desfăşura în cele patru curţi interioare ale penitenciarului. Plimbarea dura aproximativ 15 minute şi se făcea pe camere. În acest timp, cei încarceraţi erau obligaţi să meargă în şir indian cu faţa în pământ şi mâinile la spate, pentru a nu fi văzuţi de deţinuţii din alte celule[3]. În timpul unor evenimente deosebite (războiul din Coreea, evenimentele din Ungaria, evadări din penitenciar), deţinuţii nu au fost scoşi la plimbare. De obicei plimbarea avea loc de două ori pe săptămână[4].

Între masa de prânz şi cea de seară, deţinuţii participau la conferinţe, lectorii provenind atât din rândurile intelectualilor, militarilor sau diplomaţilor, cât şi din rândurile ţăranilor şi muncitorilor. În timpul acestor dezbateri, interzise de administraţia penitenciarului, ţăranii discutau despre creşterea animalelor şi tradiţii, iar muncitorii despre activităţile lor anterioare arestării. Intelectualii ţineau prelegeri de istorie, literatură, teologie, fizică, astronomie sau cursuri de limbi străine (în special, engleză şi franceză). Ofiţerii prezentau strategia şi istoricul unei bătălii, iar oamenii politici discutau despre evenimentele politice, prezentând cauzele şi consecinţele lor[5]. În unele zile, după masa de prânz, deţinuţii îşi povesteau visele, încercând să desluşească simboluri care anunţau eliberarea sau vreun eveniment deosebit. De asemenea, aveau loc şedinţe de ghicit sau se juca şah şi table, suportul pentru jocul de şah şi cel de table fiind confecţionat din bucăţi de pânză. Piesele, făcute din mămăligă sau miez de pâine, erau colorate cu praf roşu de cărămidă şi cu „verdele firelor de iarbă"[6]. Astfel de obiecte, interzise de regulament, erau confiscate în timpul percheziţiilor săptămânale. Gardienii intrau în celule înarmaţi cu bâte şi cozi de lopată şi începeau să lovească în stânga şi în dreapta. O altă ocupaţie a deţinuţilor o constituia interpretarea gesturilor gardienilor. Orice schimbare de atitudine şi de comportament era percepută ca un semn al apropiatei graţieri sau ca o schimbare a situaţiei internaţionale care urma să ducă la eliberarea deţinuţilor politici.

La Jilava, un penitenciar de tranzit, erau aduşi pentru perioade de timp limitate deţinuţi din toate celelalte închisori sau erau depuşi arestaţii în aşteptarea procesului.

1. Leonard Kirschen, *op. cit.*, p. 54.
2. Alexandru Mihalcea, *op. cit.*, p. 122.
3. Constantin Cesianu, *op. cit.*, p. 41.
4. Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre şi închisori*, *ed. cit.*, p. 229.
5. *Ibidem*, p. 63; vezi şi Ioan Ploscaru, *Lanţuri şi teroare*, ediţia a II-a, Editura Signata, Timişoara, 1994, pp. 112-113; N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, ediţia a VII-a, îngrijire şi postfaţă de Virgil Ciomoş, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001, p. 242.
6. Leonard Kirschen, *op. cit.*, pp. 57-59.

Din momentul în care un deţinut intra într-o celulă, acesta schimba „ştirile" pe care le avea cu altele noi, apoi, după transferarea într-un alt loc de detenţie, le povestea altor deţinuţi. Aceştia, la rândul lor, le transmiteau mai departe, de multe ori amplificându-le. Datorită acestor schimburi de „noutăţi", Jilava era cunoscută în lumea închisorilor ca „bursa ştirilor interne referitoare la toate penitenciarele şi bursa ştirilor externe privitoare la lumea din afară"[1]. Cele mai căutate ştiri erau cele ale deţinuţilor arestaţi de curând, care veneau cu informaţii din lumea liberă şi despre raportul de forţe dintre marile puteri.

O dată pe săptămână, deţinuţii erau scoşi în grupuri la baie şi obligaţi să se înghesuie sub un duş, care, în unele cazuri, nu funcţiona. Baia era una dintre distracţiile gardienilor care alternau apa rece cu cea fierbinte, transformând această necesitate a deţinuţilor într-un adevărat supliciu. Baia era formată din două încăperi: într-una dintre ele se afla boilerul şi robinetele cu apă, iar în cealaltă, duşurile[2]. Înainte şi după baie, deţinuţii erau obligaţi să alerge din celulă şi până în camera din baie printre două şiruri de gardieni, care îi loveau permanent cu ciomege sau cu o vâna de bou. Ion Ioanid descrie baia ca fiind „o adevărată hăituială, din care nu scăpai decât fugind şi ferindu-te cum puteai. Cei mai tineri ne-am strecurat mai uşor. Şi eu am ajuns teafăr în sala de baie. Cei mai bătrâni şi infirmi au primit lovituri, date cu toate sălbăticia, pe spinare, în cap, peste picioare. Nimeni nu putea face nimic pentru nimeni! N-aveai cum să-ţi ajuţi vreun prieten neputincios"[3]. Rufele erau spălate în două gamele, pentru care trebuia să-ţi faci programare cu câteva zile înainte, sau în timpul băii săptămânale[4].

Raţia zilnică de pâine era de 225 g. Pâinile din făină neagră erau primite şi împărţite de responsabilul celulei în patru bucăţi. Fiecare pâine era aşezată pe o batistă şi aliniată pe priciul de jos. Deţinuţii, repartizaţi în grupe de câte patru persoane, îşi trimiteau un delegat să aleagă o pâine. Pâinea aleasă era ruptă în patru bucăţi şi fiecare bucată era învelită într-o batistă, fiind înmânată unui membru al grupului, care se întorcea cu spatele şi decidea cui să-i fie oferită fiecare felie în parte[5]. Dimineaţa, fiecare deţinut primea un terci care consta în 40 g de mălai amestecat cu apă şi cu 7 g de zahăr[6]. În unele perioade, terciul era înlocuit cu ceai cu miros de zahăr ars[7]. La prânz se servea o „zeamă" în care pluteau câteva boabe de orz şi frunze de varză. O dată pe săptămână se dădea o supă de maţe în care se mai găseau dinţi şi buze de miel sau de viţel de pe „care nici măcar nu se curăţase părul, ochi de animal, cu pupilă, cornee şi chiar sex de vacă sau de viţel sau alte animale"[8]. Masa de seară consta într-o fiertură de orz decorticat. Din toamna anului 1950 şi până în luna ianuarie a anului 1951, deţinuţii au primit zilnic mâncare de morcovi alteraţi

1. Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre şi închisori*, *ed. cit.*, pp. 230-231.
2. Ion Ioanid, *op. cit.*, vol. II, p. 66.
3. *Ibidem*.
4. Leonard Kirschen, *op. cit.*, p. 72; vezi şi Ioan Ploscaru, *op. cit.*, p. 112.
5. Leonard Kirschen, *op. cit.*, p. 71.
6. *Ibidem*, p. 57.
7. Constantin Cesianu, *op. cit.*, p. 41.
8. *Ibidem*, pp. 47-48.

astfel încât, la sfârşitul acestei perioade, toţi aveau pielea galbenă de la consumul exagerat de carotină[1]. Acest regim alimentar pe bază de terci şi „zeamă de maţe" şi alte resturi de animale a fost menţinut în majoritatea perioadei de detenţie de la Jilava, inclusiv în anii '60. Cele două preparate au suferit mici variaţii între toamna anului 1954 şi vara anului 1956, când în mâncarea deţinuţilor se mai găseau ca supliment verdeţuri, salate şi ceapă[2].

La Jilava, asistenţa medicală consta în vizitarea deţinuţilor, o dată la câteva zile, de către oficiantul sanitar. În timpul vizitei, acesta selecta cinci bolnavi în stare gravă şi îi transfera la infirmerie pentru consultaţii[3]. Afecţiunile cel mai des întâlnite în rândul celor încarceraţi erau infecţiile de piele, abcesele şi furunculoza, care erau tratate cu cristale de hipermanganat. Deţinuţilor care sufereau de dureri de dinţi şi sciatică li se administrau câte două aspirine, iar cei care erau bolnavi de diaree primeau trei pastile de sulfamidă şi o lingură dintr-o altă soluţie[4]. Frecvente erau şi cazurile de caşexie, avitaminoză şi anemie, cauzate de subalimentaţie[5]. În tratarea pacienţilor se ţinea cont inclusiv de categoria socială din care aceştia făceau parte. Astfel, deţinuţii proveniţi din rândul intelectualilor, ofiţerilor, preoţilor şi foştilor membri ai parlamentului primeau mai puţine pastile decât cei care erau muncitori sau ţărani[6]. Deţinuţii foarte grav bolnavi erau internaţi în infirmeria penitenciarului, care era formată din patru camere[7]. Dintre acestea, trei erau folosite ca saloane, în fiecare salon găsindu-se câte trei paturi, iar a patra cameră era folosită drept cabinet medical[8].

Abuzurile de la Jilava

Atunci când deţinuţii erau duşi pentru a fi judecaţi, le era interzis să discute cu avocatul în timpul procesului sau să încerce să comunice cu familia. Pe toată durata şedinţei de judecată, deţinutul primea un singur colţ de pâine. Unul dintre cele mai odioase episoade de la Jilava a început în sala de tribunal. În timpul unui proces în care erau judecaţi mai mulţi membri ai Partidului Naţional Ţărănesc, acuzaţi că şi-au continuat activitatea şi după desfiinţarea partidului, unul dintre deţinuţi a leşinat. Preşedintele completului de judecată i-a întrebat pe ceilalţi deţinuţi dacă cel căzut era bolnav, iar cei din boxa acuzaţilor i-au răspuns că toţi sunt istoviţi şi că, de dimineaţă, de când au părăsit penitenciarul, nu au primit de mâncare. În urma acestui răspuns, judecătorul le-a cerut avocaţilor şi rudelor deţinuţilor să aducă alimente pentru acuzaţi. După câteva minute, aceştia s-au întors cu mai multe pachete şi pungi cu alimente pe care le-au împărţit deţinuţilor[9]. Gardienii care îi însoţeau le-au cerut să nu se atingă de alimentele primite, altfel urmau să fie pedepsiţi la întoarcerea în penitenciar.

---

1. Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre şi închisori*, *ed. cit.*, p. 222.
2. Leonard Kirschen, *op. cit.*, p. 233.
3. *Ibidem*, p. 69.
4. *Ibidem*, p. 70.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 35.
6. Leonard Kirschen, *op. cit.*, p. 69.
7. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 436, Item no. 1570/1962, f. 18.
8. Costin Merişca, *Tărâmul Gheneei*, Editura Porto-Franco, Galaţi, 1993, p. 76.
9. *Ibidem*, p. 117.

La Jilava, toţi membrii lotului au fost introduşi în camera de pedeapsă nr. 16, la „neagra". Aceasta era o celulă subterană, fără ferestre şi cu pereţii din beton, care, înainte de transformarea fortului în închisoare, era folosită ca depozit de muniţie. Din tavanul boltit şi plin de crăpături al celulei picura necontenit apă, astfel încât se formase o baltă adâncă de câţiva centimetri care se întinse peste tot pavimentul camerei[1]. Timp de trei zile, deţinuţii au fost ţinuţi dezbrăcaţi şi fără mâncare la temperaturi negative. Pentru a supravieţui acestei pedepse dure, doctorul George Petrescu, preşedintele organizaţiei PNŢ-Ploieşti, fost docent la Universitatea din Cluj, director al Spitalului din Timişoara şi apoi al Spitalului de chirurgie din Ploieşti, le-a cerut celorlalţi deţinuţi să se ţină în braţe unul pe altul şi să alerge în cerc. În acest fel, ei pierdeau cât mai puţină căldură, ferindu-se astfel de o pneumonie. În timp ce îşi executau pedeapsa, Nicolae Moromete şi aghiotantul său Ivănică veneau să se intereseze de cei care au murit. După trei zile petrecute în aceste condiţii, unii dintre deţinuţii au leşinat, iar Moromete, satisfăcut, a ordonat trimiterea lor în celule. Din grupa celor pedepsiţi au făcut parte Vasile Ionescu, fost director general al Societăţii de Radiodifuziune, profesorul Dimitrie Gerota de la Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti, Eugen Haţieganu, Sorin Popa etc.[2].

Un alt episod tragic a avut loc într-una din curţile destinate plimbării deţinuţilor de la Jilava. În timpul „promenadei" regulamentare, un deţinut slăbit, fost maior, a alunecat şi nu s-a mai putut ridica. Gardianul care îi însoţea a început să-l înjure şi să-l lovească cu picioarele, cerându-i să-şi continue plimbarea. Văzând că acesta nu-l ascultă, omul de ordine l-a izbit cu cizmele în abdomen. După câteva clipe, pielea celui căzut a plesnit şi „intestinele au început să se reverse prin rana deschisă. Numai atunci gardianul s-a oprit". Deţinutul, inconştient, a fost transportat la Spitalul Văcăreşti pentru a fi cusut. După şase ani, maiorul a reapărut în altă închisoare[3].

La Jilava, multe dintre abuzurile şi faptele abominabile comise de gardieni l-au avut în prim-plan pe comandantul Moromete. După un timp, informatorii au raportat locţiitorului politic că în penitenciar sunt ţinute conferinţe în care se discută situaţia politică din ţară, precum şi posibilitatea ca americanii să vină şi să îi salveze pe deţinuţii politici. Pentru a opri aceste dezbateri, administraţia închisorii a hotărât să-i pedepsească pe cei care ţineau prelegeri. Astfel, în noaptea de 15 decembrie 1950, comandantul Nicolae Moromete, însoţit de Ivănică şi de alţi zece gardieni, a inspectat toate celulele scoţând-i afară pe cei care au fost deconspiraţi de informatori. Deţinutul era scos din cameră şi întrebat „de ce otrăveşte mintea celor din celulă", iar la semnalul al comandantului, şase gardieni săreau pe cel învinuit şi îl târau afară, lovindu-l cu pumnii şi picioarele. Peste capul victimei era trasă o desagă, după care acesta era aruncat în groapa de gunoi, unde putrezeau tone de morcovi. În groapă, gardienii săreau deasupra deţinutului, călcându-l în picioare şi lovindu-l cu ciomegele şi patul revolverelor. După această corecţie, victima era înfăşurată într-o pătură şi cărată înapoi în celulă. Deţinuţii care au fost astfel pedepsiţi aveau timpanele sparte, coastele rupte, iar sângele le curgea din nas şi urechi. Printre cei bătuţi în noaptea de

1. Costin Merişca, *op. cit.*, p. 118.
2. Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre şi închisori*, *ed. cit.*, p. 221.
3. Dan Brătianu, *op. cit.*, pp. 71-72.

15 decembrie 1950 se numără profesorul Ion Gheorghe, fost director de producţie la Uzinele Metalurgice din Reşiţa, profesorul Dan Hurmuzescu, economist, profesorul Dimitrie Gerota şi doctorul George Petrescu[1].

În intervalul 1948-1964, regimul de detenţie de la Jilava a fost unul de exterminare a deţinuţilor politici. Constantele acestui regim au fost bătaia, tortura şi înfometarea celor închişi, precum şi o asistenţă medicală insuficientă în raport cu problemele medicale ale deţinuţilor. În această perioadă, Jilava a funcţionat ca loc de executare a pedepselor, depozit al Securităţii şi centru de triere a deţinuţilor. În acest spaţiu de recluziune erau încarcerate persoanele ieşite din anchetă şi care urmau să fie judecate, dar şi deţinuţi din celelalte penitenciare, fie pentru un supliment de anchetă, fie pentru transferarea în alte locuri de detenţie. În general, perioada în care un deţinut rămânea la Jilava era de câteva luni. Din cauza numărului mare de deţinuţi care au trecut prin Fortul 13, Jilava a reprezentat unica sursă de informare a deţinuţilor despre lumea liberă.

În perioada 1949-1964, penitenciarul a fost şi unul dintre cele mai aglomerate locuri de detenţie din cadrul DGP, numărul mediul al deţinuţilor fiind de 3 000. Din cauza acestei aglomerări, unui deţinut îi revenea, în medie, un spaţiu de doar 30 cm^2. Pentru deţinuţii politici, singurul drept specificat de regulamentul de deţinere şi pază a fost cel al plimbării, dar nici acesta nu a fost respectat întotdeauna. După 1970, în urma reprofilării locurilor de detenţie, o parte dintre celulele Fortului 13 au fost dezafectate, iar unii dintre deţinuţi, majoritatea de drept comun, au fost transferaţi în clădirea nouă a penitenciarului. Cu toate acestea, conform Direcţiei Generale a Penitenciarelor, Jilava constituia, alături de alte închisori dezafectate în această perioadă, rezerva specială a DGP, urmând a fi repusă în circuit în situaţii deosebite. Un „caz special" a fost cel din decembrie 1989, când în celulele fortului au fost aduşi protestatarii arestaţi în Bucureşti. După 1990, vechiul local al închisorii a fost lăsat în paragină, fiind folosit ca depozit de materiale.

Conducerea penitenciarului

Între 23 august 1944 şi iulie 1967, penitenciarul Jilava a fost condus de: colonel Dumitru Pristaru (23 august 1944-octombrie 1946), maior Vasile Vernescu (octombrie 1946-februarie 1947), locotenent-colonel Constantin Enciu (martie 1947-aprilie 1948), Loghin Berezovschi (aprilie 1948-aprilie 1949), maior Nicolae Moromete (mai 1949-iunie 1952), maior Ion Ciachi (iunie 1952-aprilie 1954), locotenent-colonel Mihai Gheorghiu (mai 1954-decembrie 1961), locotenent-colonel Gheorghe Alexandrescu (ianuarie 1962-iulie 1967)[2].

Conform foştilor deţinuţi politici, majoritatea gardienilor de la Jilava erau de etnie rromă, fiind recrutaţi din satele din împrejurimile penitenciarului. Perioada de instrucţie a oamenilor de pază dura numai câteva luni, petrecute în şcoala de gardieni de la Jilava, înfiinţată în 1949. Pentru a scăpa de percheziţii, unii dintre deţinuţi care ştiau că „ţiganii au oroare de iepuri" puneau în bagajele pe care doreau să le salveze bucăţi din blană de iepure. În acest fel, atunci când gardienii rromi găseau bucata din blană de iepure, aruncau bagajul fără să-l mai controleze, considerându-l semn rău[1]. Între

1. Leonard Kirschen, *op. cit.*, pp. 78-79.
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 287.

gardienii de la Jilava, foarte des menţionaţi în memorii sunt Nicolae Moromete, comandantul închisorii în perioada 1949-1952, şi aghiotantul său, Ilie Ivănică. De asemenea, sursele memorialistice îi amintesc şi pe Iamandi şi plutonierul Roşu, cei care executau condamnaţii la moarte din închisoarea Jilava.

Plutonierul adjutant Ilie Ivănică s-a născut la 24 februarie 1910, în comuna Prunişor din judeţul Mehedinţi. Între 1950 şi 1954, acesta a îndeplinit funcţia de comandant al subunităţii de subofiţeri din penitenciarul Jilava. După 1954, a avut funcţii cu atribuţii limitate. Ivănică este amintit de foştii deţinuţi politici ca unul dintre cei mai cruzi gardieni. Una dintre plăcerile lui era aceea de a-l lovi zilnic pe generalul Zaharia, invalid de război, peste singura mâna pe care o mai avea[2].

În perioada 1949-1952, penitenciarul a fost condus de Nicolae Moromete, unul dintre cei mai cruzi torţionari din sistemul penitenciar comunist. „Maromet", aşa cum îl menţionează deţinuţii politici, s-a născut pe 13 mai 1912, într-o familie de ţărani săraci din comuna Valea Ungureni, judeţul Argeş. După absolvirea a cinci clase primare, Moromete a muncit alături de părinţii lui la câmp, până în anul 1934, când a fost încorporat în Batalionul 11 Transmisiuni Bucureşti. În 1935 a fost lăsat la vatră şi s-a angajat ca măturător, apoi ca om de serviciu la Primăria Bucureşti. Aici a lucrat până în 1941, când a fost mobilizat şi trimis pe frontul de est, unde a fost recompensat cu medalia „Bărbăţie şi credinţă". După 23 august 1944, Moromete a mers cu unitatea lui până la Budapesta[3].

Din 1945, anul în care a intrat în Partidul Comunist, Moromete şi-a început ascensiunea. În acel an a fost numit Secretar al Organizaţiei de Partid nr. 1 din sectorul Galben, iar în 1947 a fost mutat în aceeaşi funcţie la corpul gardienilor. În 1948 a fost numit instructor la Organizaţia de Partid a corpului gardienilor din Ministerul Afacerilor Interne, Direcţia Generală a Penitenciarelor, fiind repartizat la închisoarea Jilava. Aici va îndeplini, în timp, toate funcţiile importante dintr-o unitate carcerală: prim-gardian, comandant de gardă (pază) şi comandat al penitenciarului.

Numirea lui Moromete în funcţia de comandant de gardă cu delegaţie de director interimar a survenit în anul 1949, când regimul concentraţionar a devenit unul dintre cele mai severe. Începând din acel an, deţinuţilor politici le-au fost interzise drepturile prevăzute de regulament: dreptul de a primi pachet o dată la trei luni, dreptul la vorbitor cu familia de două ori pe an şi dreptul la corespondenţă[4]. Tot la finalul anilor '40, bătaia şi tortura au fost întrebuinţate de gardieni în toate penitenciarele din ţară, ca mijloc de imprimare a disciplinei în rândul deţinuţilor. Transformarea regimului concentraţionar într-unul deosebit de dur a fost o sarcină trasată de Partidul Comunist, după cum însuşi Moromete mărturiseşte într-un memoriu din 1955, adresat DGP, în momentul când s-a pus problema trecerii lui în rezervă ca necorespunzător. Moromete a fost luat de acasă cu maşina de locotenent-colonelul Marin Constantinescu şi de maiorul Maxim Dumitru şi dus la Jilava, unde a fost numit comandat de gardă. La numire, cei doi i-au spus:

1. Ioan Ploscaru, *op. cit.*, p. 112; vezi şi Ion Ioanid, *op. cit.*, vol. I, p. 60.
2. Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre şi închisori*, *ed. cit.*, p. 220.
3. AANP, fond Cadre, dosar nr. M/2951, ff. 8-9.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, vol. II, f. 288.

Aici uite ce trebuie să faci, să aplici la deţinuţi o disciplină neintânită (sic!) până acum la Jilava în rândul deţinuţilor, vreau o puşcărie model la Jilava, exemplu pentru toate [închisorile] din ţară[,] să nu existe o şoaptă în rândul deţinuţilor, pentru prima [dată] aud de păstrarea secretului între deţinuţi, să nu ia legătura unul cu altul. Cu aceiaşi tărie s-a pus problema şi cu cadrele, afirmând ai văzut ce bandiţi sunt, cum pactizează cu duşmanii de clasă[,] ticăloşii, au transformat puşcăria într-un hotel, aici se bagă tot felul de băuturi spirtoase, în camere la deţinuţi sunt numai bani.
Bandiţii ăştia de gardieni cu directorul lor au trăit cu femeile arestate ce au făcut parte din batalioanele SS, împotriva lor trebuie luate cele mai severe măsuri, întrebuinţând orice fel de metode, să-i bagi în lanţuri şi să[-]i arestezi pe cei care vor mai încerca să se abată de la regulile tale şi să nu uiţi că eşti pus aici de partid şi nu uita de lupta de clasă[1] [subliniere în original, n.n]. [...] Prin aceste instrucţiuni mi s-a dat linia la Jilava şi tonul cu care trebuie să muncesc acolo, aceasta pentru mine a constituit un ghid în muncă şi căutam să aplic întocmai sau chiar mai tare, să dovedesc că sunt în stare să fac, nu am uitat că sunt trimis de partid şi de lupta de clasă[2].

Deşi a fost anchetat, încă din 1952, de Procuratura Militară pentru abuzurile şi torturile la care i-a spus pe deţinuţi şi „învinuit de crime contra deţinuţilor de drept comun şi contrarevoluţionari"[3], Moromete a rămas în cadrul DGP până în 1958, când a fost îndepărtat şi trecut în rezervă cu drept de pensie.

În această perioadă, 1952-1958, Moromete a îndeplinit funcţiile de comandant al penitenciarelor Caransebeş şi Galaţi, la formaţiunea Chilia Veche, precum şi pe cea de locţiitor de comandant pentru pază şi regim la Văcăreşti. În toate închisorile prin care a trecut, Moromete a utilizat aceleaşi metode: bătaia deţinuţilor până la epuizare, indiferent de motiv (neîndeplinerea unui ordin, convorbiri cu alţi deţinuţi, neîndeplinirea normei de lucru) sau de vârstă; aruncarea alimentelor destinate deţinuţilor la animalele aflate în îngrijirea penitenciarului; folosirea la muncă a deţinuţilor bolnavi, infirmi, precum şi a celor în vârstă; neacordarea de îngrijiri medicale deţinuţilor bolnavi, pe motiv că aceştia s-ar preface doar, pentru a nu ieşi la muncă şi a nu respecta regulamentul de ordine interioară.

1. AANP, fond Cadre, dosar nr. M/2951, vol. I, ff. 125-126.
2. *Ibidem*, f. 126.
3. ACNSAS, fond Informativ, dosar I 161642, f. 51.

K

KILOMETRUL 31 (vezi **Canalul Dunăre-Marea Neagră,** p. 230)

L

LEONIDA (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 186)

LICEUL „MIHAI VITEAZUL" (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 187)

LUGOJ

Aşezare geografică

Unitatea carcerală se afla aproape de centrul oraşului omonim, lângă tribunal.

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Penitenciarul Lugoj a fost construit între anii 1902 şi 1904. Până în 1918, când Transilvania şi Banatul s-au unit cu România, atât tribunalul din localitate, cât şi unitatea de detenţie au fost subordonate Ministerului de Justiţie din Imperiul Austro-Ungar. În penitenciar au fost închişi deţinuţi de drept comun, iar în 1914, la începutul primului război mondial, au fost internaţi cetăţeni sârbi, Belgradul aflându-se în război cu Austro-Ungaria după ultimatumul din iulie 1914[1]. În anii '30, la Lugoj au fost închişi, ca deţinuţi politici, activişti comunişti din zona Banatului (1930-1932)[2], dar şi legionari (1938-1939).

Lugojul ca penitenciar comunist

După 1945, aici au fost întemniţaţi şi deţinuţi politici, desemnaţi câţiva ani mai târziu de regimul comunist drept „contrarevoluţionari". De asemenea, au fost închise şi femei, unele dintre ele chiar cu copii mici[3].

Închisoarea era construită în careu, cu o curte interioară în care deţinuţii erau scoşi la plimbare. Celulele de pe o latură a închisorii aveau în faţa lor pe cele de pe latura opusă, dar, începând cu anul 1953, şi la Lugoj, ca în toate penitenciarele din ţară, s-au montat obloane din lemn la ferestre pentru a obtura vizibilitatea şi a reduce posibilităţile

1. Mircea Popa, Lucia Popa (coord.), *Primul război mondial, 1914-1918. Texte şi documente*, Universitatea Bucureşti, Bucureşti, 1981, pp. 212-215.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, inv. sub nr. 31, f. 191.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 7/1955, inv. sub nr. 8, dosar nepaginat.

de comunicare între deţinuţi[1]. Spre deosebire de penitenciarele la care se desfăşura activitate productivă, unde oamenii se întâlneau la muncă şi puteau cel puţin discuta, în penitenciarul Lugoj cei încarceraţi puteau comunica foarte puţin între ei. Puteau face acest lucru în timpul plimbării zilnice, care se desfăşura în curtea interioară, dar şi prin foarte uzitatul sistem Morse sau alte asemenea metode create *ad hoc*.

Clădirea penitenciarului avea trei etaje, iar la fiecare nivel au existat dependinţe şi câte o secţie: la parter, secţia I cu 10 camere, la etajul I, secţia a II-a cu 16 camere, la etajul al II-lea, secţia a III-a cu 14 camere, plus celulele pentru femei, iar la etajul al III-lea, secţia a IV-a cu şapte camere[2].

Viaţa deţinuţilor politici după anul 1945 a fost grea, cu un regim alimentar la limita subzistenţei şi, după 1949, cu pedepse severe pentru încălcarea regulamentului interior. Astfel, pentru că au comunicat între ei prin semne, unii deţinuţi politici de la Lugoj au fost pedepsiţi cu patru, cinci zile de izolare[3]. Totuşi, faţă de alte închisori, condiţiile de detenţie erau ceva mai bune, după cum reiese din relatările lui Atanasie Berzescu. Berzescu era şeful unui grup de rezistenţă din Munţii Banatului. În cursul anului 1949, după ce trecuse şi prin alte închisori şi înainte de a fi transferat la Aiud, a fost adus şi anchetat la sediul Securităţii din Lugoj, situat pe strada Traian Grozăvescu, iar apoi închis la penitenciarul din localitate[4]. În anii '50, în penitenciar erau închişi în jur de 1 000 de deţinuţi politici şi 500 de drept comun. Printre cei aflaţi în prima categorie se găseau şi cca 100 de membrii ai „Cercului Negru", organizaţie anticomunistă „subversivă", arestaţi în 1952[5]. Treptat, regimul penitenciar s-a mai relaxat, comandantul fiind chiar mai omenos, însă deţinuţii sufereau în continuare de foame[6].

Documentele DGCPM consemnează şi abateri disciplinare ale cadrelor, care, în unele cazuri, au mers până la insubordonare: „locotenentul-major Trandafiroiu [care] a aruncat carnetul de partid a fost exclus din partid"[7]. Cadrele despre care se dovedea că au înlesnit comunicarea deţinuţilor ori că le-au făcut concesii minime erau mutate disciplinar sau trecute în rezervă. Creşterea numărului de deţinuţi de la penitenciarul Lugoj a dus şi la mărirea numărului de cadre, care, în 1962, ajunsese la 57[8].

În primii ani ai perioadei comuniste, penitenciarul Lugoj era subordonat DGPCM, însă din punct de vedere politic şi administrativ ţinea de Direcţia Regională a MAI Banat. Mai târziu, penitenciarele au fost subordonate şi din punct de vedere administrativ DGPCM.

---

1. Ion Antohe, *op. cit.*, p. 354.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, inv. sub nr. 31, f. 192.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 7/1956, inv. sub nr. 16, f. 89.
4. Atanasie Berzescu, „Lacrimi şi sânge", accesibil online la adresa http://www.procesulcomunismului.com/mărturii/fonduri/mart. 45-64/aberzescu/lacrimi/docs (26.08.2007).
5. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 435, Item no. 1177/54, f. 1.
6. Ion Antohe, *op. cit.*, p. 360.
7. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, inv. sub nr. 67, dosar nepaginat.
8. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1962, vol. III, dosar nepaginat.

Conducerea penitenciarului

După 1944, penitenciarul Lugoj a fost condus de următorii directori şi comandanţi: Ioan Munteanu, Ioan Crudu, Gheorghe Rădulescu, Dumitru Ştefănescu, Aurel Bîtu, Alexandru Vişinescu, Ioan Gheorghe, Iosif Grama, locotenent Iosif Varga, locotenent Alexandru Ungur, locotenent Radu Pişta[1].

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, inv. sub nr. 31, f. 191.

M

MALMAISON (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 177)

MĂGURELE (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 188)

MĂRCULEŞTI

Formaţiunea a fost înfiinţată în iulie 1956 în cadrul Gospodăriei Agricole de Stat 1 Mai Mărculeşti, fiind situată în comuna Mărculeşti din judeţul Ialomiţa[1]. Pentru executarea lucrărilor agricole de pe terenurile GAS, la această unitate concentraţionară au fost transferaţi de la penitenciarele Văcăreşti, Caracal, Ploieşti, Constanţa şi Suceava deţinuţi de drept comun cu pedepse de până la 8 ani[2]. Clădirea în care au fost cazaţi deţinuţii era construită din cărămidă şi înconjurată de un gard de sârmă ghimpată[3]. Paza formaţiunii era asigurată de o companie de 80 de soldaţi în termen[4].

MĂRGINENI

Penitenciarul comunist Mărgineni a fost destinat deţinutelor, la fel ca închisorile Mislea, Dumbrăveni sau Miercurea-Ciuc. De asemenea, o altă categorie încarcerată aici o constituiau minorii. În anii '50, la Mărgineni au fost încarceraţi deţinuţi având altă cetăţenie decât cea română, care au fost aduşi aici din toate locurile de detenţie în care îşi ispăşeau pedepsele[5]. Cei mai mulţi dintre deţinuţi (indiferent de gen, vârstă,

1. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, f. 5.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*, f. 9.
5. O excepţională mărturie asupra detenţiei la Mărgineni a deţinuţilor de altă cetăţenie, concentraţi aici (în 1952) şi transferaţi apoi la Piteşti (în 1954), o datorăm scriitorului Teohar Mihadaş. Aflat într-una din coloniile de muncă de la Canal, la Peninsula, după o scurtă trecere pe la Poarta Albă şi Jilava cu alţi deţinuţi din aceeaşi categorie, „ne-am făcut intrarea triumfală pe poarta închisorii din Mărgineni, fosta mănăstire revoluţionară, acum temniţă, aproape de Moreni. Poarta s-a închis după noi cu scrâşnete. Zăvoare, drugi, lacăte şi chei şi soldaţi de jur-împrejur şi gardieni între noi asigurau buna noastră păstrare aici. [...] Ce se întâmplase de fapt şi de

de naţionalitate ş.a.m.d.) au fost de drept comun şi au lucrat cu precădere în atelierele de producţie construite în jurul penitenciarului. Dacă ar fi să ataşăm Mărgineniului o etichetă relevantă, aceasta ar fi cea de *penitenciar-atelier* – un loc proprice aplicării principiilor de *muncă* şi *reeducare prin muncă*, la care ideologia comunistă era foarte sensibilă.

Aşezare geografică

Închisoarea se afla în comuna I.L. Caragiale, în judeţul Dâmboviţa, la aproximativ 120 m nord-vest de intersecţia şoselei care leagă oraşele Târgovişte şi Ploieşti, la 10 km sud-est de oraşul Moreni, la 25 km de Ploieşti şi la aproximativ 24 km de Târgovişte[1].

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Penitenciarul Mărgineni a fost activat în scopul încarcerării unor persoane în jurul anului 1840, fiind iniţial un fel de *mănăstire cu regim corecţional*. În anul 1472, stabilimentul fusese o veche mănăstire grecească, înfiinţată de vornicul Drăghici Mărgineanu şi fratele acestuia, Udrişte[2]. Între 1840 şi 1843 au fost încarceraţi în acest penitenciar atât preoţi trimişi să facă penitenţă, cât şi *deţinuţi politici* (spre exemplu, Nicolae Bălcescu)[3]. Apoi, în anul 1864, odată cu secularizarea averilor mănăstireşti, locaşul monahal (mănăstirea) a fost dezafectat şi părăsit de călugări. Din anul 1869, Dimitrie Bolintineanu[4] a transformat clădirea într-un penitenciar propriu-zis[5].

Penitenciarul Mărgineni era împrejmuit cu un zid de 1 350 m pe care au fost ridicate 13 foişoare de pază[6]. Înspre partea de nord-vest a acestui zid se afla un

---

drept? [...] În urma unei decizii a Tribunalului Internaţional de la Haga, prin care se interzicea supunerea la munci forţate a cetăţenilor străini, decizie valabilă şi pentru ţările socialismului, aşa-zisul guvern de la Bucureşti a crezut necesar să se conformeze, mai exact spus: a primit altă dispoziţie de la Moscova, ca să se conformeze. Şi s-a conformat numaidecât. A adunat deci pe toţi cetăţenii străini de pe traseul canalului, din subteranele minelor, din temniţei şi beciuri răzleţe, amestecându-i laolaltă, în închisoarea de la Mărgineni, închisoare modernă, care se substituia fostei mănăstiri unde-a stat în surghiun Bălcescu. [...] În timp ce guvernanţii se întreceau, făcând paradă de bunăstare, nouă la închisoare ni se dădea o bucată de mămăligă la zi, din cărămidă pisată mai mult decât mălai, şi un castravete crud, în mână. [...] Cu ocazia acestui celebru festival, au murit la Mărgineni, de dizenterie, din cauza castraveţilor nespălaţi, mai mulţi dintre noi, iar comandantul, căci trebuia să răspundă de moartea lor, s-a sinucis. [...] Ne-au cam ales pe sprânceană. Eram: doi vlaho-machedoni; doi români din Banatul sârbesc; trei francezi: Georges Delagnes, Paul Boisset, Louis Fontanais; un neamţ: Günter Ernihkeit...; doi italieni: papa Umberto Belemo şi Luigi Declezi; un singur sârb; doi turci: Keazim Agdohan şi Mustafa; un englez, copil din flori al lui Carol al II-lea, pe nume Sponder Carol; simpaticul bătrân austriac Paul von Schwartz; şi unicul, în felul său simpatic de-a fi, Waldemar, cetăţean suedez" (Teohar Mihadaş, *Pe muntele Ebal*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1990, pp. 226, 231, 235, 237).

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 9.
2. *Ibidem*, f. 119.
3. „Istoricul penitenciarului Mărgineni", accesibil online la adresa http://www.anp-just.ro (24.05.2007).
4. Ministru de Interne la acea vreme.
5. „Istoricul penitenciarului Mărgineni", accesibil online la adresa http://www.anp-just.ro (24.05.2007).
6. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 9.

depozit de cherestea (aparţinând fabricii de mobilă de aici) cu o suprafaţă de 4 800 m^2, împrejmuit la rându-i cu gard de sârmă şi prevăzut cu două foişoare de pază, din lemn[1]. Suprafaţa penitenciarului era de 67 050 m^2, fiind împărţită în două zone. Zona de locuit şi producţie (cu o suprafaţă de 59 470 m^2) cuprindea pavilionul de detenţie, magazia de echipament şi cazarmament, magazia pentru alimente, beciul pentru zarzavaturi, brutăria, atelierele administrativ-gospodăreşti, 14 hale şi ateliere de producţie, o centrală termică, un depozit pentru carburanţi şi alte barăci de lemn utile activităţii de producţie[2]. Zona administrativă (cu o suprafaţă de 7 580 m^2) cuprindea un pavilion administrativ cu parter şi două etaje. Acest pavilion era împărţit în 36 de încăperi în care se aflau birourile unităţii şi fabricii de mobilă, o magazie pentru materiale, un depozit de carburanţi, două posturi de control, un garaj cu cinci boxe şi o rampă pentru spălarea autovehiculelor[3].

Pavilionul destinat detenţiei era împărţit în 45 de încăperi (cu suprafeţe diferite): 14 dintre acestea funcţionau ca dormitoare pentru deţinuţii care lucrau în producţie şi puteau găzdui între 550 şi 880 de persoane[4]. Alte 15 camere erau utilizate ca izolatoare (celule), putând adăposti între 65 şi 104 deţinuţi[5]. Restul încăperilor deserveau baia, infirmeria, frizeria, bucătăria, sala de mese sau erau săli pentru cursuri de calificare şi alfabetizare ş.a[6].

Suprafaţa destinată producţiei măsura peste 15 000 m^2 (incluzând aici şi suprafaţa fabricii de mobilă). Cele mai multe construcţii (fabrica şi dependinţele penitenciarului) datează din perioada 1949-1966[7].

În exteriorul penitenciarului propriu-zis s-au mai construit un club pentru cadre, locuinţe ale acestora, o remiză, un grajd, o crescătorie pentru porci şi una pentru iepuri, măsurând în total peste 8 000 m^2. Tot de penitenciar aparţinea şi o suprafaţă de 42 000 m^2, folosită ca teren arabil[8].

Din anul 1870 fostele chilii ale călugărilor au fost folosite ca loc de detenţie pentru femei[9]. În anul 1916, armata germană a transformat penitenciarul în cetate. Apoi, în perioada interbelică, Mărgineniul a devenit loc de ispăşire a pedepselor destinat bărbaţilor condamnaţi pentru omor, tâlhărie sau furt[10]. Toţi aceşti deţinuţi erau cazaţi în fostele chilii, spaţii mici şi întunecoase cu pereţi foarte groşi. Tot în această perioadă existau ateliere improvizate în care lucrau cei care îşi ispăşeau pedepsele. Erau confecţionate aici produse de cizmărie, dogărie şi tâmplărie: scaune, mese, obiecte de uz casnic, chiar şi jucării. Era organizat şi un bazar, în fiecare duminică a săptămânii, la care deţinuţii îşi vindeau singuri obiectele confecţionate[11]. În perioada dintre cele două războaie mondiale, în interiorul penitenciarului mai exista şi un gater

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 9.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*, f. 10.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*.
5. *Ibidem*.
7. *Ibidem*.
8. *Ibidem*, f. 119.
9. *Ibidem*.
10. *Ibidem*, f. 120.
11. *Ibidem*.

la care se tăiau lemnele localnicilor din zonă şi, de asemenea, o piuă la care se prelucra lâna. Cei care aveau condamnări cu termen redus erau trimişi la munci agricole sau la tăiat lemne în pădure, pe moşiile marilor proprietari funciari (spre exemplu, pe domeniile lui Lahovary)[1].

În anul 1942, au fost încarceraţi (în afara condamnaţilor pe drept comun) aproximativ 40 de persoane, dintre care mulţi legionari şi nouă comunişti. În 1944, au fost aduşi la Mărgineni 181 de legionari[2].

Mărgineni ca penitenciar comunist

Penitenciarul Mărgineni a fost un loc de detenţie de tip special, înconjurat de unităţi productive, locuri în care deţinuţii îşi desfăşurau activitatea. Mulţi dintre aceştia s-au calificat, cum s-ar spune, la locul de muncă. Dintr-un anumit punct de vedere, Mărgineni a fost un penitenciar ideal pentru implementarea principiilor fundamentale ale orânduirii socialiste: depăşirea normelor, reeducare prin muncă, propagandă antiimperialistă, o adevărată *închisoare-atelier* după toate standardele vremii.

După 1944, odată cu instaurarea treptată a regimului comunist, penitenciarul Mărgineni a suferit o serie de transformări: în 1949 a fost construit un nou pavilion de detenţie, iar în 1951 au fost ridicate trei hale de producţie (cu o suprafaţă de circa 2 500 m^2). Odată clădit pavilionul nou, destinat deţinuţilor, vechiul penitenciar a fost transformat, găzduind ateliere de lucru.

Între 1944 şi 1952, la Mărgineni au existat doar deţinuţi de drept comun (recidivişti şi persoane aflate la prima condamnare). Între 1952 şi 1954 au fost aduşi aici şi deţinuţi de altă cetăţenie[3]. După 1954, la Mărgineni au fost încarcerate persoane cu diferite condamnări, până la muncă silnică pe viaţă, acuzaţi, de regulă, pentru crime şi delapidări. Din iunie 1959 au fost aduşi aici minori încadraţi la drept comun, dar şi condamnaţi contrarevoluţionari. De la sfârşitul anului 1966, închisoarea de la Mărgineni a primit doar deţinuţi de drept comun nerecidivişti cu condamnări de peste 10 ani[4].

După unele clasificări oficiale, în perioada comunistă penitenciarul Mărgineni a fost unul de categoria a II-a (destinat deţinuţilor cu grad sporit de periculozitate)[5]. Tot aici au fost încarcerate femei, dar şi minori, alte penitenciare comuniste destinate femeilor fiind Mislea, Miercurea-Ciuc şi Dumbrăveni[6]. În jurul anului 1954, la penitenciarul Mărgineni existau aproximativ 1 066 de deţinuţi[7].

În 1957, capacitatea penitenciarului era de peste 1 100 de deţinuţi. O parte dintre aceştia erau folosiţi ca mână de lucru în marea fabrică de mobilă, care aducea un profit anual de peste 14 milioane de lei[8]. Chiar începând cu anul 1950, s-a hotărât deschiderea în cadrul închisorii a unui atelier de tâmplărie mecanică, în care urmau

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 120.
2. *Ibidem*, f. 122.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*.
5. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, 2006, p. 233, accesibil online la adresa http://www.presidency.ro (22.12.2006).
6. *Ibidem*, p. 211.
7. Ioan Ciupea, Stăncuţa Todea, *op. cit.*, p. 73.
8. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1957, vol. II, f. 473.

să fie folosiţi 150 de deţinuţi pentru un schimb, sau 300, în două schimburi. Aceştia erau puşi să producă mobilă, ferestre (simple şi duble), uşi, birouri, toate în valoare de peste 30 de milioane de lei pe an[1]. Capacitatea de producţie a acestui atelier de tâmplărie era de 500 de birouri-tip sau garnituri de bucătărie şi 2 000 de articole de menaj (funduri de lemn, sucitori, făcăleţe etc.)[2]. Mai existau un atelier de perii şi bidinele (cu o producţie de 4 000, respectiv 5 000 de astfel de articole) şi un atelier de dogărie (capacitatea de producţie fiind de 200 de butoaie de 500-1 000 de litri fiecare şi 1 500 putini de diferite mărimi)[3].

Conform unui raport privind situaţia din luna septembrie a anului 1950, penitenciarul Mărgineni dispunea de 43 de gardieni; dintre aceştia unii erau în concediu, alţii erau detaşaţi la Mărgineni, iar unul fusese trimis la Jilava pentru a urma şcoala de referenţi. Instrucţia cadrelor se făcea de două ori pe săptămână. În luna septembrie a anului 1950, cu corpul de pază se ţinuseră patru şedinţe profesionale. Săptămânal, de cel puţin trei ori, se citea cu tot personalul articolul de fond din *Scânteia*[4]. Tot săptămânal se mai ţinea câte o şedinţă cu întreg personalul „pentru ridicarea nivelului cultural şi politic"[5]. Exista, de asemenea, şi o gazetă de perete a penitenciarului, care, în luna septembrie 1950, a avut trei articole: „Lupta poporului coreean împotriva imperialiştilor anglo-americani" (semnat de *tovarăşul* Donu Ioan), „Citind ne putem ridica nivelul cultural şi politic" (semnat de *tovarăşul* Dudea Dobre) şi „Grija şi dragostea pentru noile gospodării colective" (semnat de *tovarăşul* Petrică Lazăr)[6].

Acelaşi raport trecea în revistă starea de spirit a personalului, funcţionarea popotei, starea gospodăriei penitenciarului, nivelul muncii de reeducare etc. Printre abaterile considerate ca fiind „mici", raportul menţiona cazul furtului de ciment de pe un şantier învecinat, comis de câţiva gardieni.

La Mărgineni exista şi o bibliotecă a penitenciarului, având 264 de volume. În cursul aceleiaşi luni, se remarca faptul că li s-au dat deţinuţilor spre lectură 32 de broşuri „cu caracter progresist". De asemenea, deţinuţii au fost puşi să citească de două ori pe săptămână articole din oficiosul *Scânteia*[7]. Preponderente au fost articolele care priveau „ridicarea producţiei şi întrecerile socialiste". De la jumătatea lunii s-au interzis lecturile, acestea fiind înlocuite de şedinţe ţinute de către diferite cadre (din lipsa unui educator calificat): despre purtarea deţinuţilor în penitenciar, despre respectarea igienei, un bilanţ al activităţii penitenciar pe întreaga lună sau o prelegere despre cel mai bogat cont de economii[8]. Totodată, în acelaşi raport comandantul penitenciarului reclama absenţa din bibliotecă a lucrărilor pedagogului sovietic Makarenko şi necesitatea achiziţionării respectivelor materiale. Şedinţe profesionale s-au mai desfăşurat la atelierul de perii şi bidinele şi la gater[9].

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. III, ff. 332-333.
2. *Ibidem*, f. 371.
3. *Ibidem*.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 295.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*, f. 296.
8. *Ibidem*.
9. *Ibidem*, f. 297.

De-a lungul perioadei comuniste, în acest penitenciar au avut loc mai multe evenimente consemnate în documentele oficiale ale închisorii: 17 evadări cu 20 de deţinuţi în 1947[1], 11 evadări cu 14 deţinuţi în 1946[2], 20 de evadări cu 28 de deţinuţi în 1947[3], 15 evadări cu 24 de deţinuţi în 1948[4], şase deţinuţi evadaţi în 1949, o singură evadare în 1950 şi două evedări cu cinci deţinuţi în 1953[5]. După 1953 nu mai sunt consemnate alte evadări, semn al organizării mai atente a sistemului de pază. Au mai existat tentative şi după 1955, dar acestea au fost „dejucate la timp".

În anul 1955 au existat două revolte ale recidiviştilor, însă comandantul unităţii şi cadrele din subordine le-au înăbuşit în scurt timp[6].

Mai mulţi deţinuţi au murit în urma unor accidente de lucru, în perioade diferite: un deţinut carbonizat (1953), altul electrocutat (1956), altul strivit de câteva plăci aglomerate (1961)[7]. În acelaşi document sunt consemnate şi trei sinucideri, toate prin strangulare: în 1952, în 1957 şi în 1959[8]. La începutul anilor '60 (1961 şi 1962) au avut loc două incendii care au produs pagube importante la fabrica de mobilă şi la halele învecinate[9].

Viaţa cotidiană în penitenciarul Mărgineni

Celulele de la Mărgineni erau strâmte şi supraîncărcate cu paturi suprapuse (trei sau patru). Hrana nu diferea foarte mult de cea de la alte penitenciare: terci de mălai (dimineaţa), supă de arpacaş (la prânz), supă de legume (seara) şi, pentru întreaga zi, circa 200-250 g de pâine[10]. Doar cei care lucrau beneficiau de un mic supliment nutritiv. Fiind o clădire-penitenciar modernă (în contextul celorlalte închisori comuniste), deţinuţii de la Mărgineni beneficiau totuşi de o instalaţie decentă de apă caldă şi rece, dar şi de câteva săli de baie pe care le puteau folosi pentru igiena corporală[11]. În fapt, pentru cei mai mulţi deţinuţi care au trecut pe aici, imaginea generală era aceea a celui mai modern şi mai bine echipat penitenciar din întreg sistemul carceral comunist românesc[12].

Regimul general aplicat deţinuţilor varia sensibil în funcţie de cei care se succedau la conducerea penitenciarului. Ştefan Georgescu, de pildă, era caracterizat de deţinuţii de la Mărgineni ca un personaj extrem de dur, care pedepsea cea mai mică abatere şi redusese timpul de plimbare. Gardienii corespund aceluiaşi tipar: unii erau mai

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 125.
2. *Ibidem.*
3. *Ibidem*, f. 126.
4. *Ibidem.*
5. *Ibidem.*
6. *Ibidem*, ff. 126-127.
7. *Ibidem*, f. 127.
8. *Ibidem.*
9. *Ibidem*, f. 128.
10. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1948-1955, box 436, Item no. 2678/1955, f. 2.
11. *Ibidem.*
12. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps - Prisons 1948-1955, box 436, Item no. 2417/1955, f. 1.

blânzi, dar cei mai mulţi manifestau aceeaşi duritate specifică[1]. Faptul că după 1953 la acest penitenciar nu se mai consemnează evadări pune în evidenţă paza extrem de severă de aici.

Conducerea penitenciarului

În perioada comunistă, penitenciarul a fost condus de următorii directori şi comandanţi: Rusen Marinescu (1944-1955), T(h)eodor Vasilescu (1945), Andrei Tudose (1945), Atanase Melicescu (1945-1949), Ion Iordăchescu (1949), Francisc Fodor (1949-1950), Dumitru Teodosiu (1950-1952), Ştefan Manea (1952-1953), Ştefan Georgescu (1953-1954), Gheorghe Babei (1954-1955), Gheorghe Timofte (1955-1958, 1959-1967), Marin Martalogu (1958), Gheorghe Montu (1968), Radu Niţulescu (1969-1978, 1982-1984).

Miercurea-Ciuc

Aşezare geografică

Penitenciarul Miercurea-Ciuc este situat în sud-vestul oraşului. Dincolo de faptul că închisoarea se află aşezată, din punct de vedere geografic, la „polul frigului" din România, ea are şi trista faimă de a fi fost şi cel mai dur loc de detenţie pentru deţinutele politice.

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Penitenciarul a luat fiinţă la 15 mai 1923 şi, până în 1940, a fost destinat deţinuţilor de drept comun. Pentru intervalul 1940-1947 nu se cunoaşte tipul de deţinuţi care au fost încarceraţi aici[2].

Miercurea-Ciuc ca penitenciar comunist

Între 1947 şi 1950, penitenciarul a fost folosit atât pentru deţinuţi politici, cât şi pentru deţinuţi de drept comun. În perioada 1950-1955, în Penitenciarul Miercurea-Ciuc au fost încarceraţi deţinuţi de drept comun, iar între 1955 şi 1963 au fost închise femei condamnate pentru infracţiuni politice. Un număr mic de deţinuţi de drept comun au continuat să fie încarceraţi şi folosiţi la diferite lucrări. După 1963, penitenciarul a redevenit loc de detenţie pentru deţinuţii de drept comun[3].

Penitenciarul avea 12 celule pentru femeile închise aici. Camerele de deţinere aveau diferite dimensiuni, cele mari fiind dotate cu până la 60 de paturi[4]. O particularitate

1. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1948-1955, box 436, Item no. 2678/1955, f. 2.
2. „Date privind istoricul penitenciarului Miercurea-Ciuc", raport din 25 decembrie 1971 întocmit de comandantul penitenciarului, maiorul Toader Munteanu, şi transmis Direcţiei Generale a Penitenciarelor, Direcţia Pază şi Regim (AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II).
3. *Ibidem.*
4. Lena Constante, *Evadarea imposibilă. Penitenciarul politic de femei Miercurea-Ciuc. 1957-1961*, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1993, *passim.*

a penitenciarului o constituia faptul că sobele din celule erau construite în aşa fel încât acestea nu puteau fi alimentate decât de pe coridor. Astfel, deţinutele încarcerate aici nu aveau nici un control asupra încălzirii celulelor. Aceste sobe aveau putere mică, ele neputând încălzi decât la o distanţă de cel mult un metru în jurul lor, şi aceasta doar două, trei ore pe zi[1].

Cu privire la numărul deţinutelor închise aici putem face astăzi doar estimări. Astfel, în 1958 celula cu 60 de paturi era neîncăpătoare. „La început, am avut fiecare patul nostru. La urmă, paturile de jos, lipite câte două, au fost ocupate de patru femei. Două într-un pat. Mai târziu a fost adăugată o saltea şi am ajuns să dormim, la parter, cinci în două paturi şi trei saltele. [...] Nu era uşoară acomodarea în două paturi a cinci femei. Trei dormeau cu capul în aceeaşi parte. Celelalte două, între ele, dar în sens contrar. Între două capete se cuibărea o pereche de picioare."[2]

Într-o informare datată 16 iulie 1959, se menţiona că la penitenciarul Miercurea-Ciuc „efectivul deţinuţilor din acest penitenciar este dublu faţă de capacitatea sa maximă"[3].

Pe lângă celule, penitenciarul era înzestrat şi cu un izolator. Izolatorul era o cameră de dimensiuni reduse, fără pat şi sobă. Aici, deţinutele pedepsite cu izolarea erau ţinute închise şi obligate ca pe întreaga durată a zilei (de la „deşteptare", la ora 5, şi până la „stingere", la ora 22) să stea numai în picioare, fără a avea dreptul să se aşeze pe podea. Noaptea, deţinutei izolate i se oferea o saltea, dar nimic de învelit. Regimul alimentar al celei pedepsite cu izolatorul era limitat: ea nu primea raţia de hrană decât o dată la trei zile. Cea mai aspră pedeapsă cu izolarea putea merge până la şapte zile. Din acestea şapte, deţinuta izolată era privată de alimente timp de cinci zile, în doar două zile primind aceeaşi raţie ca şi celelalte deţinute.

Odată cu creşterea numărului de femei închise, pe lângă izolatorul deja existent, au mai fost amenajate încă alte trei izolatoare[4]. În acelaşi timp, s-a ajuns la situaţia de a pedepsi cu izolarea grupuri întregi de femei. „Eram zece într-o celulă de zece metri pătraţi pentru şapte zile. De la o singură celulă şi cu un singur izolator, o economie de 50 de regimuri normale. De vreme ce fuseseră nevoiţi să îngrămădească zece femei într-un singur izolator, însemna că şi celelalte trei erau ocupate"[5].

Regimul penitenciar de la Miercurea-Ciuc era cât se poate de sever. Deţinutele cu condamnări politice nu aveau dreptul să vorbească între ele, să cânte sau să râdă[6]. Spre deosebire de deţinutele de drept comun, ele nu aveau dreptul nici la pachete lunare sau scrisori, nici la vorbitor[7].

Accesul la duş era permis o dată pe săptămână.

> Trebuia să ne dezbrăcăm de toate hainele ce serveau strict la mascarea nudităţii. Ne scoteam şi ciorapii, pentru a o scuti pe miliţiancă de aşteptare, în vestibulul sălii de duşuri. [...] Luând cu noi săpun, prosop şi lighene, coboram scara în goană, traversam

1. Lena Constante, *Evadarea imposibilă*, *ed. cit.*
2. *Ibidem*, pp. 120-121.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 9/1956-1962, vol. III.
4. Lena Constante, *Evadarea imposibilă*, *ed. cit.*, *passim*.
5. *Ibidem*, p. 136.
6. *Ibidem*, *passim*.
7. AANP, fond Secretariat, dosar 1/1956, vol. II, dosar nepaginat.

în monom curtea şi ne înghesuiam într-un mic vestibul prevăzut cu bănci [...]. Aici, fiecare încerca să se despoaie cât mai iute pentru a ajunge prima sub duş. Pentru că, în sala suficient de mare, pe fiecare dintre cele trei conducte care o traversau se aflau doar câte zece pâlnii. Treizeci în total, cu jumătate din găurele astupate de calcar. Dar pentru că nu eram decât douăzeci de femei, miliţianca nu dădea drumul decât unui singur şir de duşuri. Zece duşuri. Deci, două femei de fiecare duş. [...] Pentru a câştiga clipele necesare clătitului, te sileai să te uzi cât mai repede din cap până în picioare şi cât mai repede să te săpuneşti cu săpunul tare ca piatra şi să speli atâta piele murdară şi atâtea părţi de trup curăţate doar o dată pe săptămână sub duş. Număram cu părere de rău atât de numeroasele locuri de spălat ale unui trup femeiesc. [...] Când miliţianca închidea robinetul duşului, protestele erau zadarnice. Iarna, sala nu era încălzită. Dârdâind în picioarele goale pe cimentul rece al vestibulului, ne ştergeam cum puteam cu un ştergar prea mic şi subţire şi traversam iar în fugă curtea, în bocănitul bocancilor rebut ai armatei, prea mari pentru noi şi fără şireturi[1].

În aceste condiţii, moartea nu era ceva neobişnuit la Miercurea-Ciuc. În acest penitenciar au murit Emilia Antonescu, în 1962, Laurenţia Arnăuţoiu, în 1958, Eleonora Bunea, în 1957, Marieta Iordache, în 1963, Germaine Luciu[2], în 1958, Maria Plop, în 1961, Maria Teodorescu, în 1956[3].

Penitenciarul Miercurea-Ciuc a fost desfiinţat şi anexat, în august 1967, ca secţie a unităţii carcerale Târgu-Mureş. Conform unui ordin al DGP, penitenciarul Târgu-Mureş şi secţia Miercurea-Ciuc erau destinate persoanelor care „au săvârşit infracţiuni contra securităţii statului", arestaţi preventiv, până la condamnarea definitivă, şi deţinuţilor de drept comun (bărbaţi, femei, minori), arestaţi preventiv şi condamnaţi definitiv, de toate categoriile[4].

Conducerea penitenciarului

Între 1947 şi 1971, Penitenciarul Miercurea-Ciuc a fost condus de următorii comandanţi: Alexandru Semnicean (1947-1948), Toma Kopacz (1948-1956), Mihai Fleşeru (1956-1957), Manole Humulescu (1957-1962), Gheorghe Dragomir (1962-1966) şi Toader Munteanu (1966-?)[5].

1. Lena Constante, *Evadarea imposibilă*, *ed. cit.*, pp. 76-78.
2. Moartea doamnei Luciu este evocată şi de Lena Constante: „Avusese, desigur, copii, nepoţi, nepoate. Dar murea singură. Nici o mână dragă nu-i încălzea degetele reci. Mâinile ei, bătrânele ei mâini noduroase, se crispau pe un murdar cearşaf de puşcărie. Noi, cele care o vegheam de la distanţă, eram nişte străine. Cele mai multe dintre noi luam act de existenţa ei doar în clipa când această existenţă lua sfârşit. Poate vreunul dintre ai ei va citi aceste rânduri. Pentru el le-am scris. Să afle că femeile din celula 6 a penitenciarului Miercurea-Ciuc au şoptit pentru ea toate rugăciunile ştiute" (Lena Constante, *Evadarea imposibilă*, *ed. cit.*, pp. 73-74).
3. „Martirele de la Miercurea-Ciuc", accesibil online la adresa http://pages.prodigy.net/nnita/ciucfemei.html (20.02.2007).
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 26/1967, inv. sub nr. 6, dosar nepaginat.
5. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II.

Minele de plumb

În perioada anilor '50, organele represive ale regimului comunist au creat la minele de plumb de la Baia-Sprie, Nistru şi Cavnic colonii miniere destinate „reabilitării prin muncă" a deţinuţilor politici. Formaţiunea 0688 Baia Mare – Centrul de Coordonare Baia Mare (înfiinţat în 1955 în subordinea DPLC) – avea ca sarcină coordonarea formaţiunilor miniere din regiunea Baia Mare[1].

Baia-Sprie

Aşeare geografică

Mina Baia-Sprie este situată în judeţul Maramureş, la o distanţă de 17 km de Baia Mare.

Mina Baia-Sprie de la înfiinţare până în 1945

Mina Baia-Sprie a fost atestată documentar pentru prima dată în anul 1376[2]. În intervalul 1690-1918, mina s-a aflat în posesia Imperiului Habsburgic, apoi a celui Austro-Ungar[3]. Odată cu unirea din 1918, a intrat în proprietatea statului român[4]. În anul 1938, concesiunile miniere aveau o suprafaţă de 155,8 ha, exploatându-se o serie de minereuri din care se extrăgeau, prin flotaţie şi topire, metalele neferoase, plumb, zinc, cupru etc.[5]. Mina avea 14 fronturi de lucru, un puţ central de extracţie, un puţ de rambleu şi două puţuri de aeraj, est şi vest[6].

Colonia de muncă Baia-Sprie

În anul 1948, înainte de crearea coloniei de muncă, personalul minei era civil: 258 de muncitori în subteran, 128 de muncitori la suprafaţă, 13 conductori minieri, şapte funcţionari şi trei ingineri minieri[7].

Decretul nr. 6 din 14 ianuarie 1950 pentru înfiinţarea unităţilor de muncă rezolva două probleme, şi anume: nevoia acută de forţă de muncă necesară pentru realizarea proiectului de construire a Canalului, dar şi necesitatea de a descongestiona penitenciarele suprapopulate cu mii de condamnaţi şi preveniţi politici[8]. Acesta a fost completat cu Ordinul nr. 100 emis de MAI la 3 aprilie 1950, prin care se stabileau categoriile de persoane care vor face obiectul internării: „Cei ce lansau sau răspândeau

1. Mulţumim colegului nostru Mihai Burcea pentru această informaţie.
2. Achim Valeriu, Florean Emanuil (coord.), *Triunghiul morţii: Baia-Sprie (1950-1954)*, Editura Gutinul, Baia Mare, 2000, p. 9.
3. *Ibidem.*
4. *Ibidem.*
5. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 89.
6. *Ibidem.*
7. *Ibidem*, p.11.
8. AANP, fond Secretariat, dosar nr. FN/1956, vol. VI, f. 145. Într-o notă-raport a directorului general al DGPCM, colonel Vasile Lixandru, se susţinea că, „odată cu trimiterea deţinuţilor la munci, se va rezolva lipsa paturilor, a aglomerării".

zvonuri alarmiste, cetăţenii români care întreţineau legături de prietenie cu membrii familiilor ambasadelor imperialiste, cei care aduceau injurii Partidului Comunist"[1]. Termenele internărilor erau între şase luni şi doi ani.

În 1952, dorinţa regimului de la Bucureşti de a-şi consolida poziţia a determinat adoptarea unor noi măsuri de creştere a numărului celor aflaţi în coloniile de muncă. Prin Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 1154, din 22 august 1952, unităţile de muncă erau transformate în colonii de muncă, adăugându-se noi categorii de persoane care urmau a fi internate: „foştii poliţişti, foştii condamnaţi, începând din 1945, pentru trecere frauduloasă a frontierei, cei ce duceau acţiuni duşmănoase, atât la sat, cât şi la oraş, elementele cu un trecut reacţionar cunoscut, cadre active ale fostelor grupări şi partide fasciste şi burghezo-moşiereşti"[2]. Prin aceeaşi Hotărâre era creată o nouă formă instituţională represivă, şi anume: „batalioanele de muncă destinate bărbaţilor fără o ocupaţie permanentă şi speculanţilor".

În toamna anului 1950, Direcţia Penitenciare, Lagăre şi Colonii de Muncă din cadrul Ministerului Afacerilor Interne a organizat la mina Baia-Sprie o colonie de muncă sub denumirea „Formaţiunea 0627 Baia-Sprie". Între anii 1953 şi 1955, personalul de la Exploatarea Minieră Baia-Sprie a fost militarizat. Şeful minei a primit gradul de maior, şefii de sectoare au primit grad de căpitan, tehnicienii au fost făcuţi locotenenţi-majori, maiştrii minieri au devenit plutonieri, artificierii au primit gradul de sergent-major, mecanicii de la pompe au devenit caporali[3]. Angajaţii minei Baia-Sprie aparţineau, din punct de vedere administrativ, de colonia de muncă Baia-Sprie din cadrul Direcţiei Penitenciare, Lagăre şi Colonii de Muncă[4].

Într-o notă-raport din 6 martie 1950, Comandamentul Trupelor MAI informa conducerea Ministerului Afacerilor Interne asupra condiţiilor care ar face posibilă deschiderea unei colonii de muncă la Baia-Sprie. Conform informaţiilor din nota-raport,

> la Baia-Sprie, ar fi fost necesar, pentru anul 1950, să lucreze 600 de deţinuţi, lucrul numai pe timpul nopţii şi la lucrări subterane. În prima fază nu ar fi putut fi folosiţi decât 100 de deţinuţi cu începere de la 20 martie, în următoarele condiţii: cazarea pe timpul zilei trebuia să se facă în sălile [...] existente, era necesară executarea pe platforme a 7 gherete pentru pază, incinta taberei şi drumul de parcurs până la gura minei trebuiau să fie iluminate cu cinci reflectoare, posturile de santinelă urmau să fie legate cu corpul de gardă. Pentru a se putea mări numărul mâinii de lucru se prezentau două soluţii: în cursul lunilor martie şi aprilie, Ministerul Metalurgiei ar mai fi putut să monteze două barăci cu paturi suprapuse cu o capacitate de cca 100 de oameni fiecare, iar cea de-a doua soluţie era aceea de a se construi un pavilion de zid cu capacitate de 500 oameni. Cea de-a doua soluţie avea dezavantajul că pavilionul ar fi fost gata în toamna anului 1950[5].

Într-un referat din 9 martie 1950, Ministerul Afacerilor Interne făcea o serie de precizări privind fazele de lucru din mină, prin care ar fi trebuit să treacă „braţele speciale de muncă", adică deţinuţii politici:

1. ASRI, fond Documentar, dosar nr. 7778, vol. XXXVI, f. 40.
2. *Ibidem*, f. 26.
3. Achim Valeriu, Florean Emanuil (coord.), *op. cit*, p. 12.
4. *Ibidem*.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, ff. 112-113.

Braţele speciale de muncă, formate din detaşamente de deţinuţi, urmau să lucreze într-un sector separat, programat la orizontul XII din mina Baia-Sprie. Până la introducerea lor în lucrări productive, erau programate trei faze de lucru : în prima fază, de aclimatizare, de 1-2 luni, urmau să fie folosiţi la lucrări auxiliare ca : transport subteran de minereu şi rambleu ; în faza a doua, numită faza de pregătire, de cca 4-6 luni, deţinuţii erau folosiţi la partea auxiliară a lucrărilor productive ca : vagonetari, încărcători în abataje ; după 6 luni treceau la faza a treia a lucrărilor direct productive[1].

Colonia minieră a fost amplasată în apropierea puţului de extracţie al minei, pe un platou care cuprindea o serie de clădiri vechi din incinta minei şi cca 15 barăci construite din prefabricate, folosite ca dormitoare şi pentru utilităţi (baie, bucătărie, sală de mese, magazii, grupuri sanitare)[2]. Terenul dreptunghiular, cu o suprafaţă de 5 ha, pe care era situată colonia era împrejmuit cu un gard de scânduri înalt de 5 m[3]. Gardul avea deasupra patru rânduri de sârmă ghimpată, iar în interior, în apropierea gardului, exista o altă reţea de sârmă ghimpată pe care, din loc în loc, erau aşezate tăbliţe avertizoare cu „Trecerea oprită ! Împuşcare fără somaţie ! "[4]. În exterior erau instalate gherete pentru pază, ridicate pe schele din lemn şi poziţionate mai sus decât înălţimea gardului. Fiecare gheretă era dotată cu alarmă sonoră şi cu reflectoare mobile[5].

În interiorul coloniei se aflau clădirea administraţiei şi dispensarul pentru deţinuţi şi personalul unităţii[6]. Între administraţie şi duşuri exista o poartă care dădea într-un coridor de sârmă ghimpată cu fire sub tensiune[7]. Acest coridor avea o lungime de circa 2 km şi ducea până la minele de plumb[8]. Pe acest coridor, sub o severă supraveghere, deţinuţii parcurgeau pe jos un drum de o jumătate de oră, până ajungeau la punctele de lucru[9]. Gărzile nu aveau voie să vorbească cu deţinuţii[10].

La început, pentru munca deţinuţilor au fost rezervate orizonturile XI şi XII, urmând ca, ulterior, să se lucreze şi la orizontul XIII, acesta fiind realizat de deţinuţi[11].

Categorii de deţinuţi

La aceste mine, în afară de deţinuţii politici lucrau şi civili care nu erau încarceraţi[12]. Aceştia erau ingineri şi maiştri specializaţi în munca din mină[13]. Pe 5 septembrie 1950, Ministerul Afacerilor Interne a emis un ordin către Direcţia Generală a Penitenciarelor,

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, ff. 157-158.
2. Achim Valeriu, Florean Emanuil (coord.), *op. cit.*, p. 17.
3. *Ibidem.*
4. *Ibidem.*
5. *Ibidem*, p. 18.
6. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1962, box 436, Item no. 2748/57, f. 33.
7. *Ibidem*, f. 34.
8. *Ibidem.*
9. *Ibidem.*
10. *Ibidem.*
11. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 89.
12. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1962, box 436, Item no. 2748/57, f. 35.
13. *Ibidem.*

în care se formulau precizări cu privire la condiţiile în care deţinuţii politici puteau fi trimişi la muncă în coloniile de la Canal şi în mine. Astfel, puteau fi utilizaţi pentru munca în subteran „deţinuţii condamnaţi definitiv cu pedepse de până la 5 ani inclusiv şi cei condamnaţi cu pedepse de până la 10 ani inclusiv, cu condiţia ca timpul ce îl mai aveau de executat să nu depăşească 5 ani inclusiv"[1]. În ordinul MAI era specificat faptul că: „vârsta maximă a celor care se vor trimite în mine să nu depăşească 45 de ani"[2].

Ulterior, au fost trimişi la muncă în subteran şi deţinuţii politici „condamnaţi definitiv" cu pedepse între 15 şi 20 de ani. În notele-raport din aprilie 1954 ale serviciului de evidenţă din cadrul Direcţiei Generale a Penitenciarelor, Lagărelor şi Coloniilor de Muncă era solicitată „trimiterea deţinuţilor condamnaţi definitiv contrarevoluţionari, cu condamnări de până la 15 ani şi etate până la 45 de ani, apţi de munci în subteran, la muncă în lagărele miniere de la Baia-Sprie, Cavnic şi Nistru"[3].

Din cauza „creşterii pericolului de evadare din lagărele miniere", într-o notă din 16 octombrie 1954, locotenent-colonelul Ion Sloboda, şeful Direcţiei Penitenciare, Lagăre şi Colonii de Muncă, propunea „scoaterea din lagărele miniere a tuturor deţinuţilor contrarevoluţionari cu condamnări mari şi transferarea lor la penitenciarele Aiud, Gherla, Piteşti, completarea efectivelor cu deţinuţi contrarevoluţionari condamnaţi până la 5 ani pentru infracţiuni mai puţin grave. Pentru mărirea randamentului în producţie, să se efectueze schimbarea deţinuţilor în decurs de 5-6 luni, având la dispoziţie timp pentru calificarea lor, iar pentru deţinuţii merituoşi, se aplică un regim special prin acordarea de pachete şi scrisori"[4].

În cererile adresate penitenciarelor pentru trimiterea la muncă în colonia de la Baia-Sprie a efectivelor de deţinuţi „contrarevoluţionari", conducerea DGPLCM menţiona: „exclusiv legionarii, spionii, trădătorii de patrie, poliţiştii"[5].

Loturile aduse în septembrie 1950, în momentul deschiderii coloniei de muncă Baia-Sprie, erau formate din deţinuţi politici transferaţi de la penitenciarul Aiud. În volumul său de memorii, *Temniţa, destinul generaţiei noastre*, Ion Diaconescu preciza: „majoritatea deţinuţilor din colonie erau intelectuali sub 40 de ani, recrutaţi îndeosebi din loturile arestate prin anii 1949-1950. În tabelele încheiate de către administraţia lagărului, dacă s-ar fi făcut numai o anchetă superficială referitoare la apartenenţa politică a deţinuţilor, ei ar fi apărut, în bună parte, de apartenenţă legionară. De asemenea, un grup numeros îl formau foştii jandarmi condamnaţi pentru crime de război"[6]. Într-o altă lucrare de memorialistică, *Din împărăţia morţii*, Gabriel Bălănescu amintea faptul că efectivele de deţinuţi prezenţi în colonia de la Baia-Sprie erau formate din „intelectuali, foşti membri ai partidelor istorice, foşti jandarmi, foşti poliţişti, ţărani vrânceni şi dobrogeni"[7].

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 24/1950-1954, f. 1.
2. *Ibidem*.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 118/1950-1958, f. 80.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, vol. VI, f. 408.
5. *Ibidem*
6. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 94.
7. Gabriel Bălănescu, *Din împărăţia morţii*, Editura Dacia, Madrid, 1981, pp. 284-285.

Regimul de detenție

În cadrul unei şedinţe secrete din 23 septembrie 1949, desfăşurată la Ministerul Afacerilor Interne, la care au participat ministrul Teohari Georgescu, adjunctul său, Marin Jianu, şi generalul-maior de Securitate Alexandru Nicolschi, s-au adoptat o serie de măsuri care prefigurau viitorul regim al deţinuţilor politici din închisori, lagăre şi colonii. Una dintre problemele aflate pe ordinea de zi a şedinţei a fost pregătirea apariţiei viitoarei legi a chemării la muncă, hotărându-se: „stabilirea precisă a zonelor unde urmau a fi trimişi cei cărora le expira pedeapsa şi nu prezentau garanţie, din ambele categorii (drept comun şi politici), şi luarea de măsuri ca toţi deţinuţii din penitenciare să muncească"[1].

Condiţiile de eliberare a deţinuţilor „contrarevoluţionari" care munceau erau prevăzute în cadrul a două decrete, nr. 72/1950 şi 720/1956, prin care eliberarea deţinuţilor politici era condiţionată de numărul de zile lucrate.

Nota directorului DPLCM, colonelul Vasile Lixandru, din 16 aprilie 1956, preciza faptul că „în cazul condamnaţilor contrarevoluţionari care urmau să fie eliberaţi pe baza Decretului nr. 72/1950, cu 2 luni înaintea datei când condamnatul trebuia să fie eliberat, se cerea avizul organelor de Securitate"[2]. De dispoziţiile acestui decret beneficiau „condamnaţii contrarevoluţionari până la 5 ani, pentru a căror eliberare se cerea avizul organului regional de Securitate, iar pentru cei condamnaţi la pedepse de la 5 ani în sus se cerea avizul organelor MAI prin DPLC. La primirea avizului organelor de Securitate se întrunea comisia care cerceta documentele, spre a verifica calculul zilelor muncite, exactitatea reducerii acordate şi comportarea condamnatului, după care îşi da avizul, înaintând dosarul tribunalului spre a hotărî"[3].

Conform surselor de arhivă şi memorialisticii, până la data de 16 iunie 1955 contactul cu familia al deţinuţilor din colonia minieră Baia-Sprie a fost interzis. Ion Diaconescu, care s-a aflat ca deţinut la Baia-Sprie în perioada noiembrie 1950-martie 1951, amintea, în volumul său de memorii, faptul că „la toate cele trei colonii miniere care au funcţionat în acea perioadă nu s-a permis contactul cu familia, ci, din contră, s-au luat cele mai stricte măsuri de izolare"[4].

În urma controlului realizat de ajutorul procurorului militar de la Procuratura Militară Teritorială Oradea, locotenentul-major de Justiţie Batorfi Ladislau, în lunile mai-iunie 1955 la colonia de muncă Baia-Sprie erau constatate o serie de nereguli: din dosarele deţinuţilor lipseau copiile sentinţelor de condamnare, nu existau inventare cu bunurile personale ale deţinuţilor, lipseau fotografiile deţinuţilor de la dosare, se constataseră erori în calcularea pedepselor[5]. Referitor la drepturile deţinuţilor, locotenentul-major de justiţie Batorfi Ladislau menţiona faptul că: „începând cu data de 16 iunie 1955, deţinuţilor li s-a dat posibilitatea de a avea vorbitor cu familia"[6].

1. ASRI, fond Documentar, dosar nr. 10089, f. 187.
2. *Ibidem*, f. 160.
3. *Ibidem*.
4. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 96.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 12/1955, ff. 1-2.
6. *Ibidem*, f. 2.

Conform raportului prezentat de către Procuratura Militară în urma controlului întreprins în lunile mai-iunie 1955, la colonia minieră Baia-Sprie „caloriile se calculau după procentajul de îndeplinire a normei de producţie. Ca bază de calcul se lua norma de miner de 4 000 de calorii"[1]. În volumul său de memorii, Ion Diaconescu amintea despre faptul că, pentru a-i întrema pe deţinuţii politici aduşi de la Aiud în vederea muncilor grele din subteran, la început raţia de hrană care li se dădea la Baia-Sprie era mai consistentă faţă de cea din penitenciar: „la început, raţia de pâine la mină a fost de 1,250 kg, dar apoi s-a redus treptat, stabilindu-se în final cam la 700 de grame. La prânz şi seara se dădeau două feluri de mâncare gătită cu ulei şi adesea cu carne. În general, mâncarea de la mină pentru deţinuţi se apropia, cantitativ şi calitativ, de cea care se dădea în cele mai sărace cantine din liberatate, dar nouă, sosiţi din foametea de la Aiud, ni s-a părut pentru moment extraordinară"[2].

Potrivit mărturiilor unui fost deţinut politic care s-a aflat la Baia-Sprie în perioada 21 iunie 1954-20 iulie 1955, programul de lucru la mină se desfăşura conform unui regulament care prevedea opt ore de muncă obligatorii, dar se muncea până la 15 ore zilnic:

> Ajungeam la mină la 6 şi jumătate. La ora 12 ni se aducea mâncarea de prânz pe care o mâncam fie sus, când lucram acolo, fie jos în mină, dacă lucram jos. Mâncarea consta din două feluri: o ciorbă şi o mâncare cu carne de vită ori berbec. Pentru masă aveam doar o jumătate de oră liberă, apoi începeam iar munca. Ne întorceam din lagăr la ora 7, uneori 8 seara, făceam un duş şi ni se dădea masa de seară pe care o mâncam în dormitor. Masa consta în trei feluri, în plus desert. La ora 10 seara, stingerea[3].

Conform mărturisirilor aceluiaşi fost deţinut de la Baia-Sprie, „obligaţia deţinuţilor era de a îndeplini norma. Norma varia de la o secţie la alta, între 5 şi 10 m^3, în funcţie de calitatea pământului. Dacă nu îndeplineai norma jos în mină, continuai cu lucrul sus"[4].

Colonia de muncă de la Baia-Sprie avea doar un singur medic militar[5], iar asistenţa medicală era acordată de medici deţinuţi[6]. Infirmeriile aveau o dotare precară, neexistând instrumentar medical şi medicamente[7]. În cadrul proceselor-verbale încheiate în urma controlului efectuat în colonia de la Baia-Sprie în anul 1955, procurorul militar de la Procuratura Militară Teritorială Oradea, locotenentul-major de justiţie Batorfi Ladislau, atrăgea atenţia asupra mai multor aspecte: „Nu erau organizate grupuri sanitare. Ajutorul medical era asigurat de către doi medici deţinuţi şi un lucrător sanitar, acest personal lucra sub conducerea medicului coloniei. Controlul zilnic, din punct de vedere sanitar, al camerelor nu se făcea zilnic, datorită faptului că medicul coloniei mai gira şi coloniile de muncă Nistru şi Cavnic, fapt care nu îi permitea să îşi îndeplinească munca conform regulamentului"[8].

---

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 12/1955, f. 2.
2. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 85.
3. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1962, box 436, Item no. 2748/57, ff. 35-36.
4. *Ibidem*, f. 35.
5. Achim Valeriu, Florean Emanuil (coord.), *op. cit.*, p. 58.
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*.
8. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 12/1955, f. 2.

În lucrarea de memorialistică *Temniţa, destinul generaţiei noastre*, Ion Diaconescu descria momentul împuşcării în colonia de la Baia-Sprie a unui deţinut care, fiind bolnav, refuzase să mai intre în mină:

> Părintele Şerban era preot undeva prin Dobrogea şi făcuse parte dintr-o organizaţie de rezistenţă. Refuzând să mai intre în mină, a fost oprit la suprafaţă pentru a face diverse corvezi. El a fost pus să paveze cu piatră o alee care ducea la grupul sanitar al coloniei. A lucrat vreo două zile cu piatra strânsă din jurul barăcilor. După aceea, gardianul care îl supraveghea i-a zis să ia piatră din spatele unei barăci din aşa-zisa zonă interzisă care era formată dintr-un coridor lat de vreo 2-3 m ce înconjura colonia până la gardul despărţitor al lagărului. Chiar dacă preotul ar fi avut o scară la dispoziţie, tot nu ar fi putut evada. Colonia era înconjurată de un gard de 4 metri înălţime, întărit cu alte 4 rânduri de sârmă ghimpată. Aflându-se mai aproape de gard, preotul Şerban a fost împuşcat mortal sub pretextul că ar fi vrut să evadeze. Securistul care trăsese în preotul Şerban a rămas mai departe liniştit în post, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Ucigaşul a mai fost văzut de multe ori după aceea făcându-şi tura în diverse posturi, deci nu s-a luat nici o măsură împotriva lui[1].

În Noaptea de Înviere a anului 1951, preoţii aflaţi în detenţie în colonia de muncă de la Baia-Sprie au oficiat o slujbă religioasă în mină[2]. A doua zi, comandantul coloniei, locotenentul-major Szabo Zoltan, a hotărât trimiterea preoţilor la carceră. În semn de solidaritate cu preoţii încarceraţi, deţinuţii au refuzat să mai intre la lucru în mină, declarând grevă generală[3]. După zece zile s-a reluat lucrul în mină[4].

Într-un referat din 9 martie 1950, Ministerul Afacerilor Interne prezenta avantajele folosirii deţinuţilor la munca din mine: „Pe lângă economiile realizate prin utilizarea deţinuţilor, mai intervine şi factorul de siguranţă, în sensul că avem un efectiv constant pe care ne putem baza în orice împrejurare, factor esenţial care condiţionează realizarea producţiei programate. Prin utilizarea lor se înlătură pe deplin strangulările înregistrate azi în producţie din lipsă de efectiv"[5].

În volumul *Temniţa, destinul generaţiei noastre*, Ion Diaconescu descria condiţiile în care munceau deţinuţii la mina de la Baia-Sprie:

> ...amintirile despre condiţiile teribile de muncă de acolo sunt permanent vii în mintea mea. Deţinuţii făceau toate muncile minerilor, perforarea, rularea materialului, transportul cu vagonetele, coptorirea, lucrări de dulgherie, construcţia de căi ferate, instalarea unor conducte de aer şi apă. La majoritatea locurilor de muncă, din cauza adâncimii mari, căldura era insuportabilă. În asemenea locuri, foarte puţin aerisite, căldura era înăbuşitoare, iar hainele ude de sudoare nu mai puteau fi suportate de piele. Oamenii aceştia, care lucrau în pielea goală, în lumina palidă a lămpilor cu carbid, cu pielea neagră lucind de sudoare, încovoiaţi de efortul depus, reprezentau o imagine a infernului. Atmosfera umedă şi caldă, asociată cu murdăria, constituia un mediu excelent pentru tot felul de ciuperci, astfel că majoritatea deţinuţilor aveau corpul invadat de eczeme. Schimbul de lucru al deţinuţilor dura, teoretic, opt ore, dar totdeauna se stătea în mină

1. Ion Diaconescu, *op. cit.*, pp. 92-93.
2. Achim Valeriu, Florean Emanuil (coord.), *op. cit.*, p. 74.
3. *Ibidem.*
4. *Ibidem.*
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 159.

10 sau chiar 12 ore. În plus, fie pentru că nu se îndeplinise planul, fie din diverse motive de securitate, adesea se lucra şi duminica[1].

Reeducarea

La sfârşitul anului 1951, loturi de studenţi „reeducatori" au fost transferate de la penitenciarul Gherla în alte penitenciare şi colonii de muncă, în special la Baia-Sprie. Încercările de „reeducare" de la Baia-Sprie nu au avut succes datorită solidarităţii deţinuţilor. Gabriel Bălănescu prezenta atmosfera de la Baia-Sprie în momentul venirii loturilor de „reeducaţi": „lotul venit de la Gherla era format din cca 100-150 de studenţi şi muncitori, toţi trecuţi prin reeducare. Repartizarea lor nu a fost făcută compact, într-o baracă, ci au fost răspândiţi prin diferite dormitoare, în toate barăcile, astfel încât ochiul lor să fie prezent pretutindeni. Câteva încercări răzleţe ale lor au eşuat. Comunitatea de la Baia-Sprie, compactă, în momentul în care au venit reeducaţii a devenit mai solidară, mai coagulată în faţa primejdiei care se anunţa"[2].

Conducerea coloniei

Conform surselor de arhivă şi memorialistice, unul dintre comandanţii coloniei de muncă Baia-Sprie a fost căpitanul de securitate Szabo Zoltan, „un element recrutat din rândul muncitorilor, ins de o duritate rară cu deţinuţii, dar şi cu personalul militarizat, un om foarte impulsiv"[3]. În lucrarea *Triunghiul morţii: Baia-Sprie: 1950-1954* este menţionat şi un ajutor de comandant al coloniei, şi anume locotenentul Ludovic Todor, caracterizat ca fiind „un om foarte dur"[4]. O altă sursă menţionează că în funcţia de comandant al formaţiunii Baia-Sprie pentru 1956 ar fi fost maiorul Ludovic Tudor[5].

În cadrul procesului de extragere a minereului, la colonia de muncă Baia-Sprie s-a folosit până în anul 1955 munca deţinuţilor politici. După transferarea acestora la diverse penitenciare din ţară, colonia de muncă forţată a fost desfiinţată, iar Exploatarea Minieră Baia-Sprie şi-a continuat activitatea folosind munca salariaţilor civili.

Cavnic

Aşezare geografică

Mina Cavnic se află în judeţul Maramureş, la aproximativ 30 km de Baia Mare.

Mina Cavnic de la înfiinţare până în 1945

Cavnic era o mină metaliferă unde se exploatau minereuri din care se extrăgeau metale neferoase, plumb, zinc, cupru etc. Până în momentul transformării ei în colonie de muncă, mina Cavnic a funcţionat cu personal civil. Înainte de cel de-al doilea război mondial, această mină a aparţinut unei societăţi româno-belgiene, care a renunţat la exploatarea ei din cauza nerentabilităţii[6].

1. Ion Diaconescu, *op. cit.*, pp. 89-90.
2. Gabriel Bălănescu, *op. cit.*, pp. 330-331.
3. Achim Valeriu, Florean Emanuil (coord.), *op. cit.*, p. 12.
4. *Ibidem*, p. 16.
5. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 314.
6. Ion Ioanid, *op. cit.*, p. 70.

Colonia de muncă de la Cavnic

Colonia de muncă de la Cavnic (formaţiunea 0979 Cavnic) a fost înfiinţată în anul 1951, fiind inaugrată de un lot de deţinuţi aduşi de la Baia-Sprie[1]. Capacitatea coloniei era de cel mult 600 de deţinuţi[2]. Activitatea coloniei Cavnic era mult mai redusă decât cea de la Baia-Sprie, având cca 400 de deţinuţi[3]. Aceasta era amplasată în apropierea puţului de extracţie al minei, pe un platou care cuprindea şase barăci construite din prefabricate, folosite ca dormitoare sau pentru utilităţi (baie, bucătărie, sală de mese, magazii, grupuri sanitare)[4]. Terenul pe care se situa colonia era împrejmuit cu un gard de scânduri înalt de 4 m[5]. Deasupra gardului erau patru rânduri de sârmă ghimpată, iar în interior, în apropierea gardului, exista o altă reţea de sârmă ghimpată pe care erau aşezate, din loc în loc, tăbliţe avertizoare: „Împuşcare fără somaţie!"[6]. În exterior erau instalate gheretele pentru pază, ridicate pe schele din lemn[7]. Fiecare gheretă era dotată cu reflector[8]. Pentru munca deţinuţilor în mină a fost rezervat orizontul 200[9].

Exploatarea în această mină era mult mai uşoară, deoarece adâncimea era mult mai mică[10]. Nu era o temperatură ridicată şi lipsea apa acidă[11]. Intrarea în mină se făcea direct din colonie printr-o poartă care ducea în galerie şi, de acolo, în interiorul minei[12]. Sistemul de pază, programul de lucru al deţinuţilor, utilajele folosite în mină, erau aceleaşi ca la colonia de muncă Baia-Sprie[13]. Mina avea ca orizonturi de muncă: 33, 66 şi 100, fiecare dintre acestea fiind la o diferenţă mică de altitudine faţă de celelalte[14].

Categorii de deţinuţi

Pe 5 septembrie 1950, Ministerul Afacerilor Interne a emis un ordin conform căruia, puteau fi trimişi la muncă în subteran „deţinuţii condamnaţi definitiv cu pedepse de până de la 5 ani inclusiv şi cei condamnaţi cu pedepse de până la 10 ani inclusiv, cu condiţia ca timpul ce îl mai aveau de executat să nu depăşească 5 ani inclusiv"[15].

---

1. Ion Ioanid, *op. cit.*, p. 64.
2. Cicerone Ioniţoiu, „Morminte fără cruce. Contribuţii la cronica rezistenţei împotriva dictaturii", vol. II, accesibil online la adresa http://www.procesulcomunismului.com/fonduri/marturii/ioanitoiu/morminte3/default.asp.htm (20.06.2007).
3. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1968, box 435, Item no. 9045/56, f. 1.
4. Cicerone Ioniţoiu, „Morminte fără cruce. Contribuţii la cronica rezistenţei împotriva dictaturii", vol. II, accesibil online la adresa http://www.procesulcomunismului.com/fonduri/marturii/ioanitoiu/morminte3/default.asp.htm (20.06.2007).
5. Ion Ioanid, *op. cit.*, p. 62.
6. *Ibidem.*
7. *Ibidem.*
8. *Ibidem.*
9. *Ibidem*, p. 78.
10. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1968, box 435, Item no. 9045/56, f. 2.
11. *Ibidem.*
12. *Ibidem.*
13. *Ibidem.*
14. *Ibidem.*
15. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 24/1950-1954, f. 1.

Într-o notă din 16 octombrie 1954 a şefului Direcţiei Penitenciare, Lagăre şi Colonii de Muncă, locotenent-colonelul Ion Sloboda propunea „scoaterea din lagărele miniere a tuturor deţinuţilor contrarevoluţionari cu condamnări mari şi transferarea lor la penitenciarele Aiud, Gherla, Piteşti, completarea efectivelor cu deţinuţi contrarevoluţionari condamnaţi până la 5 ani pentru infracţiuni mai puţin grave"[1]. Motivaţia acestei hotarâri era oferită de „creşterea pericolului de evadare".

În lucrarea sa de memorialistică, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, Ion Ioanid amintea de prezenţa legionarilor, foştilor poliţişti sau a foştilor jandarmi în loturile de deţinuţi aflate în colonia de muncă de la mina Cavnic. Loturile aduse în 1952 în momentul deschiderii coloniei de muncă de la Cavnic erau formate din deţinuţi politici transferaţi de la Baia-Sprie şi penitenciarul Jilava[2]. Treptat, acestora li s-au adăugat alţi deţinuţi sosiţi de la penitenciarul Aiud. Ion Ioanid amintea o parte dintre deţinuţii politici aflaţi la mina Cavnic. În lista sa erau menţionaţi foşti membri ai „partidelor istorice", legionari, foşti studenţi trecuţi prin „reeducările" de la Piteşti şi Gherla, militari de carieră, ţărani, foşti membri ai mişcării de rezistenţă din munţi, condamnaţi în loturile „procesului de la Canal"[3].

Deşi majoritatea deţinuţilor politici din colonia de muncă de la mina Cavnic erau legionari şi foşti membri ai Partidului Naţional-Ţărănesc, ei au fost încadraţi de Securitate la anchete şi procese ca făcând parte din „organizaţii de tip fascist". Autorităţile comuniste nu doreau să se afle în străinătate faptul că în România existau deţinuţi politici.

Regimul de detenţie

Decretele nr. 72/1950 şi 720/1956 reglementau condiţiile de eliberare a deţinuţilor condamnaţi „contrarevoluţionari" care munceau, eliberarea deţinuţilor politici fiind condiţionată de numărul zilelor lucrate.

Drepturile deţinuţilor „contrarevoluţionari" care munceau erau reglementate prin ordine ale MAI. Într-o notă-raport referitoare la asigurarea randamentului maxim al deţinuţilor „contrarevoluţionari", locţiitorul directorului general, colonelul Marin Constantinescu, propunea, pe 1 noiembrie 1959, ca: „Cei care munceau să primească lunar 5 kg de alimente, o carte poştală şi 400 de ţigări. Deţinuţii contrarevoluţionari care se evidenţiau în mod deosebit în procesul de producţie, precum şi cei ce au ajuns în stare de distrofie fiind în procesul de producţie să primească lunar 10 de kg alimente, o carte poştală şi 400 ţigări"[4].

La început, pentru întremarea deţinuţilor politici abia transferaţi hrana a fost consistentă în raport cu cea din alte penitenciare. Ion Ioanid descria regimul alimentar al deţinuţilor din formaţiunea de la mina Cavnic: „Primeam fiecare câte un castron de ciorbă de fasole şi apoi câte un polonic de mâncare de cartofi cu carne. Pe mese era pâine la discreţie. Nu ne venea să credem"[5]. Treptat, raţia de hrană oferită deţinuţilor

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, vol. VI, f. 408.
2. Ion Ioanid, *op. cit.*, p. 56.
3. *Ibidem,* pp. 152-157.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1959, vol. III, f. 332.
5. Ion Ioanid, *op. cit.*, p. 64.

s-a micşorat. Ion Ioanid observa cum, după o săptămână de refacere, „Hrana se mai prostise. Cantitativ rămăsese aceeaşi, calitativ însă, nu. Îşi făcuseră apariţia cartofii stricaţi. Oasele şi zgărciturile începuseră să înlocuiască carnea. Uleiul care se băga în cazan era ulei de rapiţă, cu un miros greu şi pe care mulţi nu îl suportau"[1].

Într-o sinteză asupra rapoartelor întocmite de comisiile de control instituite în baza Ordinului nr. 405/1955, se atrăgea atenţia asupra faptului că „la formaţiunile Cavnic şi Nistru nu erau medici angajaţi, ceea ce ducea la o asistenţă medicală nesatisfăcătoare"[2].

Fostul deţinut politic Ioanid relata despre regimul aplicat deţinuţilor din colonia minieră de la Cavnic:

> Pedepsele se ţineau lanţ pentru orice fleac. În lagăr: dacă nu salutai gardianul, dacă nu mergeai în pas alergător de la baracă la masă, pentru tot felul de pretexte care variau de la gardian la gardian. În mină: dacă nu-ţi făceai norma, dacă erai surprins odihnindu-te. Carcerele funcţionau în permanenţă. Erau nişte gherete din scânduri, plasate în spatele lămpăriei. Cu greu încăpea un om în picioare, dar erau băgaţi şi câte doi. Pe pereţi era bătută sârmă ghimpată pentru a nu putea sta rezemat. Printre scânduri sufla vântul sau viscolul, iar de sus te ploua sau te ningea. Pedepsele se executau în timpul nostru liber. Dacă primeai trei zile de pedeapsă, intrai în mină cu schimbul tău şi la ieşire erai închis în carceră[3].

În istoria coloniei de muncă de la Cavnic e consemnată şi greva deţinuţilor care s-a declanşat la începutul anului 1953. Motivul protestului a fost faptul că, pentru o perioadă de două luni deţinuţii au fost obligaţi să intre în mină şi duminica[4]. Promisiunea comandantului formaţiunii de a le acorda liber duminica, cu condiţia „de a recupera restanţele la îndeplinirea planului de producţie, nu a fost respectată"[5]. Participanţii la grevă au fost pedepsiţi, fiind duşi la „neagra". Printre grevişti s-a aflat şi Ion Ioanid, care a descris apoi regimul aplicat celor pedepsiţi cu „neagra": „Am fost introduşi într-o cameră de 3x3 m, care avea geamurile acoperite cu un strat de vopsea neagră. Timp de o lună am avut regim de penitenciar la «neagra». Adică izolaţi de ceilalţi, cu hrană redusă şi un sfert de oră de plimbare pe zi, sub supravegherea gardianului. După o lună, când am fost scoşi, am fost repartizaţi la cele mai proaste şi periculoase locuri de muncă din mină"[6].

În noaptea de 6 iunie 1953, 14 deţinuţi din colonia de muncă de la mina Cavnic au evadat[7]. Grupul celor evadaţi era format din: Ion Ioanid, doctorul Miltiade Ionescu, ofiţerul Constantin (Titi) Coşereanu, fiu de colonel, ofiţerul Ion Pantazi, fiul generalului Constantin Pantazi, fraţii Brânzaru şi fraţii Cojocaru, ţărani condamnaţi în loturile revoltei din munţii Vrancei, Colea Ungureanu, Paul Iovănescu, Mircea Vueric, Constantin (Titi) Spânu, Gheorghe Chiper, Alexandru (Ducu) Ciocâlteu, condamnat

1. Ion Ioanid, *op. cit.*, p. 91.
2. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, f. 4.
3. Ion Ioanid, *op. cit.*, p. 128.
4. *Ibidem*, p. 129.
5. *Ibidem*, p. 130.
6. *Ibidem*, pp. 134-139.
7. Cicerone Ioniţoiu, „Morminte fără cruce. Contribuţii la cronica rezistenţei împotriva dictaturii", vol. II, accesibil online la adresa http://www.procesulcomunismului.com/fonduri/marturii/ioanitoiu/morminte3/default.asp.htm (20.06.2007).

la 25 de ani muncă silnică pentru înaltă trădare în procesul Nunţiaturii Vaticanului[1]. Cei 14 au stat în libertate 100 de zile. Au fost arestaţi pe rând, Ion Ioanid fiind ultimul arestat din acest grup.

Cu privire la condiţiile de muncă din formaţiunea de la mina Cavnic o importantă sursă o reprezintă volumul de memorii al lui Ion Ioanid:

> munca era mai ales îngreunată de acestă extraordinară umezeală care făcea ca totul să fie lunecos: şi materialele cu care lucram, şi roca. Pe tot ce puneai mâna sau piciorul era acoperit cu o mâzgă lunecoasă. În general, toată mina era umedă. La fel, temperatura varia de la o galerie la alta. Erau locuri unde tremurai de frig şi altele unde erau plus 42 de grade. Apa de infiltraţie cădea sub formă de ploaie acidulată. Ştiu oameni care, după luni de zile după ce plecaseră de la mină, încă mai erau chinuiţi de eczeme între degetele de la picioare. Multe cazuri de conjunctivită erau urmarea aceleiaşi ape acidulate. În abatajul de la galeria „Sfinţi", atmosfera era uscată. Temperatura: 42 de grade. Transpiraţia curgea şiroaie şi te simţeai istovit fără să fi făcut nici un efort. Din cauza extraordinarei deshidratări, beam neînchipuite cantităţi de apă, pe care ne-o aduceam cu bidoanele din galeria principală. În câteva minute apa căpăta un gust metalic[2].

Conducerea coloniei

În perioada 1952-1953, comandantul coloniei de muncă de la mina Cavnic a fost locotenentul-major Dumitru Scripa[3]. Datorită faptului că era considerat „extrem de moale", la propunerea şefului Direcţiei Penitenciare, Lagăre şi Colonii, locotenent-colonelul Ion Slobodă a fost înlocuit în anul 1954 cu locotenentul Vasile Tudoran[4]. Locotenentul Tudoran s-a aflat la conducerea formaţiunii Cavnic în perioada 1954-1955.

Comandant al producţiei a fost plutonierul Şermet, poreclit de deţinuţi „Tămâie", pentru că era „prost şi rău"[5].

Conform mărturiilor doctorului Miltiade Ionescu, care a făcut parte din grupul deţinuţilor evadaţi în noaptea de 6 iunie 1953, colonia de muncă forţată de la mina Cavnic a funcţionat în perioada 1952-1956[6].

Nistru

Aşezare geografică

Mina de la Valea Nistrului este situată în zona Maramureşului, în nordul ţării.

Mina Nistru de la înfiinţare până în 1945

Zona este atestată ca exploatare minieră încă din secolul al XVIII-lea. Mina a funcţionat cu personal civil până în primăvara anului 1951, când autorităţile comuniste au înfiinţat aici o colonie de muncă[7].

---

1. Ion Ioanid, *op. cit.*, p. 170.
2. *Ibidem*, p. 80.
3. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 317.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, f. 408.
5. Ion Ioanid, *op. cit.*, p. 65.
6. Lucia Hossu-Longin, *Memorialul durerii*, *ed. cit.*, p. 314.
7. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 98.

Nistru – colonie de muncă

Colonia de muncă de la Valea Nistrului a fost înfiinţată în anul 1951, fiind inaugurată cu un lot de 50 de deţinuţi aduşi de la Baia-Sprie[1]. Colonia avea forma unui dreptunghi alungit care se întindea, în pantă, pe Valea Nistrului[2]. Gardurile de sârmă ghimpată înconjurau patru corpuri de casă, construcţii vechi, solide, aşezate una în spatele celeilalte[3]. Gura de intrare în mină era situată la 50 m de poarta coloniei[4]. Mina nu avea nici o instalaţie de suprafaţă, ci consta într-o simplă galerie în peretele muntelui[5]. Munca deţinuţilor se desfăşura în cinci orizonturi deschise sub orizontul zero (în special în orizonturile –1, –2)[6].

Categorii de deţinuţi

„Creşterea pericolului de evadare în lagărele miniere Nistru, Cavnic şi Baia-Sprie", a determinat emiterea unei note-raport, pe 16 octombrie 1954, de către şeful Direcţiei Penitenciare, Lagăre şi Colonii de Muncă, locotenent-colonelul Sloboda Ion, în care se propunea: „Scoaterea din lagărele miniere a tuturor deţinuţilor contrarevoluţionari cu condamnări mari şi transferarea lor la penitenciarele Aiud, Gherla, Piteşti, completarea efectivelor cu deţinuţi contrarevoluţionari condamnaţi până la 5 ani pentru infracţiuni mai puţin grave"[7].

Din cererile adresate de serviciul de evidenţă al Direcţiei Generale a Penitenciarelor, Lagărelor şi Coloniilor de Muncă către penitenciare pentru trimiterea de efective de deţinuţi „contrarevoluţionari" la muncă în colonia de la Nistru erau excluşi deţinuţii „foşti SSI-şti, poliţişti, jandarmi, legionari, trădători". Ion Diaconescu amintea totuşi de prezenţa în loturile de deţinuţi aflate în formaţiunea de la mina Valea Nistrului a legionarilor şi a foştilor jandarmi. Loturile aduse în anul 1951, în momentul deschiderii coloniei de muncă Cavnic, erau formate din 50 de deţinuţi politici transferaţi de la Baia-Sprie şi un număr de 200 de tineri studenţi şi elevi trecuţi prin „reeducările" de la penitenciarele Piteşti şi Gherla[8]. Fostul lider ţărănist făcea referire la deţinuţii politici aflaţi în formaţiunea de la mina Valea Nistrului, menţionând: „foşti membri ai «partidelor istorice», legionari, deţinuţi trecuţi prin «reeducarea» de la Gherla, militari de carieră, ţărani, foşti membri ai mişcării de rezistenţă armată din munţii Banatului, condusă de Spiru Blănaru, sau din munţii Muscelului, condusă de colonelul Arsenescu şi fraţii Arnăuţoiu"[9].

1. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 97.
2. *Ibidem*, p. 99.
3. *Ibidem.*
4. *Ibidem*, p. 108.
5. *Ibidem.*
6. *Ibidem.*
7. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, vol. VI, f. 408.
8. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 100.
9. *Ibidem*, pp. 101, 107, 115, 119.

Regimul de detenție

Eliberarea deținuților „contrarevoluționari" care erau integrați în „procesul de producție" se făcea pe baza unor condiții prevăzute în cadrul a două decrete: nr. 72/1950 și nr. 720/1956.

Într-o notă-raport din 1 noiembrie 1959, colonelul Marin Constantinescu propunea ca, pentru asigurarea randamentului maxim al deținuților CR, „deținuții contrarevoluționari care se evidențiau în mod deosebit în procesul de producție, precum și cei ce au ajuns în stare de distrofie fiind în procesul de producție să primească lunar 10 kg de alimente, o carte poștală și 400 țigări"[1]. Conform unui ordin al MAI, „condamnații contrarevoluționari care munceau puteau avea vorbitor și primi pachete cu alimente și îmbrăcăminte, o dată la 3 luni"[2].

Pe parcursul anului 1951, în așa-zisa perioadă de pregătire a deținuților pentru munca în mină, hrana a fost acceptabilă[3]. Începând cu anul 1952, „rația de hrană a fost diferențiată cantitativ și calitativ, în funcție de rezultatele pe care le obțineau deținuții „în procesul de producție"[4].

Referitor la asistența medicală, o sinteză asupra rapoartelor întocmite de comisiile de control instituite în baza ordinului nr. 405/1955 preciza că „la formațiunile Nistru și Cavnic nu erau medici angajați, ceea ce ducea la o asistență medicală nesatisfăcătoare"[5].

La formațiunea minieră de la Nistru, „pedeapsa cu «izolarea» se executa într-o cameră specială, neagră, fără geamuri sau lumină, cu ciment pe jos, fără sobe"[6]. Temperatura era exact cea din exterior, astfel încât apa din gamelă îngheța deseori[7]. Deținuții de la „izolare" nu primeau decât apă și pâine[8].

În luna iunie a anului 1953, patru deținuți din colonia de muncă de la Nistru au plănuit o evadare. Organizatorul a fost Marin Țucă, fost ofițer de artilerie, condamnat pentru activitate legionară[9]. Din grup au mai făcut parte trei țărani (un moldovean și doi bănățeni), condamnați pentru participare la organizațiile de rezistență din munți[10]. Deținuții evadați la 6 iunie 1953 au fost prinși și apoi pedepsiți. Cei trei țărani au fost condamnați la muncă silnică pe viață, iar Marin Țucă a fost condamnat la moarte și executat în 1955[11]. După evadarea celor patru, deținuții rămași în colonie au fost supuși unui regim de teroare. Ion Diaconescu descria atmosfera din formațiune după evadarea grupului de deținuți conduși de Marin Țucă: „timpul liber de stat în curte a fost limitat, hrana a fost înrăutățită, cu motiv sau fără motiv erai lovit sălbatic sau,

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1959, vol. III, f. 332.
2. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1960, f. 29.
3. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 102.
4. *Ibidem*, p. 128.
5. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, f. 4.
6. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 127.
7. *Ibidem*.
8. *Ibidem*.
9. *Ibidem*, p. 133.
10. *Ibidem*.
11. *Ibidem*, p. 136.

şi mai grav, erai trimis la carceră"[1]. Teroarea dezlănţuită de administraţia coloniei a durat până în toamna anului 1953. Pe 15 septembrie, deţinuţii au declanşat o grevă generală, refuzând să mai lucreze. Printre organizatorii grevei s-a numărat şi Ion Diaconescu, fruntaş ţărănist. Pe 21 septembrie, conducerea coloniei a hotărât transferarea la penitenciarul Aiud a 50 de deţinuţi, consideraţi a fi capii grevei[2].

Despre condiţiile de muncă de la mina Nistru, Ion Diaconescu relata: „dacă temperatura nu era supărătoare la Nistru, praful, în schimb, constituia, o problemă mai gravă ca la Baia-Sprie. Acest praf avea urmări grave pentru sănătatea deţinuţilor, deoarece plămânii le erau căptuşiţi cu pulbere de siliciu şi plumb"[3]. Cele mai grele munci, specifice minei, erau lăsate în sarcina deţinuţilor politici: perforarea, rularea materialului, transportul cu vagonetele, coptorirea, lucrări de dulgherie, construcţia de căi ferate, instalarea unor conducte de aer şi apă.

Conducerea coloniei

În perioada 1951-1954, la conducerea coloniei miniere de la Nistru s-a aflat locotenentul Ion Maier. În memoriile sale, Ion Diaconescu îl caracteriza ca fiind „un om dur, foarte activ, permanent prezent în colonie, adesea prezent în mină, controla totul, nu-i scăpa nimic"[4]. La propunerea şefului Direcţiei Penitenciare, Lagăre şi Colonii, locotenent-colonelul Ion Sloboda, în anul 1954 locotenentul Maier a fost înlocuit cu locotenentul Dragomir Comanici[5].

Ofiţer politic al coloniei era într-o anumită perioadă locotenentul Trofim, poreclit de deţinuţi „Heghemonu"[6]. Ion Diaconescu îl caracteriza ca fiind „un personaj foarte interesant. Având la bază doar cele patru clase primare la care adăugase câteva instructaje de specialitate făcute pe durata câtorva luni, considera că a adunat în cap toată înţelepciunea lumii"[7].

Conform informaţiilor oferite de memorialistică, colonia de muncă de la mina Nistru s-ar fi desfiinţat în anul 1955. Astfel, Ion Diaconescu preciza că „după transferarea capilor grevei din septembrie 1953, lagărul a mai supravieţuit mai bine de un an"[8].

MINISTERUL DE INTERNE (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 179)

MISLEA

Aşezare geografică

Penitenciarul este situat în comuna cu acelaşi nume din judeţul Prahova, aflată la jumătatea distanţei dintre Câmpina şi Ploieşti.

1. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 140.
2. *Ibidem.*
3. *Ibidem*, p. 109.
4. *Ibidem*, p. 110.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, vol. VI, f. 408.
6. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 123.
7. *Ibidem*, pp. 123-124.
8. *Ibidem*, p. 141.

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Penitenciarul Mislea a luat fiinţă în 1869. Unitatea de detenţie a fost creată pe locul vechii mănăstiri Mislea, întemeiată de Radu Paisie în 1534[1].

O descriere a închisorii ne-o oferă Aspazia Oţel Petrescu:

> Închisoarea domina coama lină, aproape plată, a unei coline, în mijlocul unei grădini cu pomi fructiferi. [...] Am intrat pe o alee lungă, străjuită de plopi fremătători şi de tufe de liliac [...]. La capătul aleii se deschidea o poartă masivă, peste care se arcuia dominatoare turla clopotniţei. Închisoarea apărea ca un masiv patrulater înconjurat de ziduri străvechi de mănăstire, înalte, sprijinite pe contraforturi puternice. În afara incintei propriu-zise, sprijinite de zidurile masive, în dreapta porţii se aflau clădirile administraţiei. Spre stânga, o clădire cu etaj, discret străjuită de arbori, era destinată direcţiunii. Pe partea dreaptă a patrulaterului, tot în afara incintei, se afla carantina. Aici erau ţinute timp de două săptămâni loturile de deţinute care veneau de pe tot cuprinsul ţării. De aici se repartizau deţinutele la expirarea carantinei, fie în secţiile de producţie, fie în secţiile închise. În faţa carantinei se afla magazia cu materiale pentru secţiile de producţie. Din faţa clădirilor de administraţie, perpendicular pe aleea cu plopi, se deschidea o altă alee care ducea la clădirile corpului de gardă[2].

De la înfiinţare şi până în anul 1924, penitenciarul Mislea a fost destinat deţinuţilor minori. Din 1924, unitatea de deţinere a fost rezervată femeilor, celor închise pentru infracţiuni de drept comun, cu o secţie specială pentru deţinute politice – comuniste, legionare şi deţinute arestate pentru activităţi de spionaj. Tot în această perioadă apar sau se dezvoltă cele trei ateliere ale penitenciarului: atelierul de ţesătorie, atelierul de covoare şi cel de confecţii.

Dintre personalităţile elitei comuniste care s-au aflat în detenţie la penitenciarul Mislea le menţionăm pe Liuba Chişinevschi, Constanţa Crăciun şi Tinca Stoica[3].

Mislea ca penitenciar comunist

Din 1944, penitenciarul a fost destinat atât deţinutelor politice, cât şi celor de drept comun. Între 1952 şi 1956 acesta devine loc de detenţie exclusiv pentru deţinutele politice, iar din 1956 penitenciarul îşi pierde, formal, componenta politică, aici fiind internate exclusiv deţinute de drept comun. În realitate, penitenciarul Mislea a continuat să fie şi după 1956 loc de detenţie destinat femeilor condamnate pentru infracţiuni cu caracter politic (spre exemplu, Aspasia Oţel Petrescu a fost deţinută la Mislea până în 1958).

---

1. „Date referitoare la înfiinţarea registrului istoric al Formaţiunii 0690 Mislea", raport din 17 aprilie 1967, întocmit de comandantul penitenciarului, căpitanul Cozma Nicolae, şi transmis Direcţiei Generale a Penitenciarelor – Direcţia Pază şi Regim (AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II).
2. Aspazia Oţel Petrescu, „Strigat-am către Tine, Doamne", accesibil online la adresa http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/mart45_64/aotel/strigat/default.asp.htm (20.02.2007).
3. „Material informativ de cunoaştere", notă semnată la 14 martie 1967 de Gheorghe Agapie şi anexată „Datelor referitoare la înfiinţarea registrului istoric al formaţiunii 0690 Mislea" (AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II).

Ca închisoare politică, penitenciarul Mislea a avut, în linii mari, condiţii de detenţie mai puţin dure decât alte închisori. După 1949, deţinutele politice au căpătat treptat dreptul de a lucra în atelierele închisorii, pe care până atunci nu îl aveau decât deţinutele de drept comun. În cadrul penitenciarului Mislea, putem vorbi despre patru tipuri de deţinute politice. Prima categorie o constituiau femeile închise care aveau dreptul la muncă în atelierele penitenciarului. Atelierele primeau comenzi de la MAI, de la Armată, de la diferite întreprinderi de comerţ exterior şi chiar de la magazinul bucureştean „Romarta". În general, erau cerute obiecte tradiţionale româneşti, rochii de mireasă şi covoare persane. Cu banii câştigaţi, deţinutele care lucrau în ateliere aveau dreptul de a cumpăra produse alimentare de la un CAP care deservea penitenciarul, având astfel un regim alimentar mai bun. Treptat însă, normele de lucru devin tot mai apăsătoare, ajungându-se la programe de lucru de peste 12 ore pe zi, inclusiv duminica. Alături de alte deţinute, la Mislea au ţesut covoare persane Elisabeta Rizea şi Niculina Mihalache, soţia liderului ţărănist Ion Mihalache. A doua categorie era formată de deţinutele care nu puteau lucra din cauza vreunei boli sau din pricina vârstei înaintate („inaptele"). A treia categorie era reprezentată de femeile cărora dreptul de a lucra le era retras temporar, ca pedeapsă. Ultima categorie era constituită din deţinutele care nu aveau acest drept, cele internate „la secret". „Secretul" era o cameră destinată deţinutelor care nu aveau dreptul nici măcar la programul de plimbare în curtea închisorii. La „secret" au fost internate, printre altele, Maria Antonescu, soţia mareşalului Antonescu (deţinută la Mislea între 1950 şi 1955)[1], Arlette Coposu[2] sau Maria Golescu[3].

Regimul alimentar al deţinutelor din ultimele două categorii se compunea din terci (dimineaţa), zeamă de cartofi şi varză acră (la prânz) şi arpacaş (seara). În afară de faptul că porţiile erau insuficiente pentru a potoli foamea şi că hrana era improprie (arpacaşul era întotdeauna plin de gărgăriţe, varza era putredă ş.a.m.d.), timpul alocat meselor era sever limitat. În plus, hrana era servită fierbinte pe timpul verii şi rece iarna[4].

Din punct de vedere administrativ, deţinutele politice erau împărţite pe patru secţii: „În secţia I-a se aflau deţinutele politice condamnate drept criminale de război, secţia a II-a era destinată deţinutelor ce urmau să vină nou condamnate şi secţiile a III-a şi a IV-a, care acum formau o singură secţie, cea a deţinutelor la dispoziţia Securităţii. Aici se aflau loturi de femei cu ancheta terminată şi aduse în aşteptarea proceselor ce urmau să se ţină sau arestate, dar cu situaţia neclarificată încă."[5]

---

1. Marcel Dumitru Ciucă, „Maria Antonescu - mărturii sub anchetă", accesibil online la adresa http://www.memoria.ro/index.php?location=view_article&id=905&l=ro (20.02.2007).
2. Cicerone Ioniţoiu, „Victimele terorii comuniste. Arestaţi, torturaţi, întemniţaţi, ucişi. Dicţionar C", accesibil online la adresa http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/dictionar_c/con-cor/dictionarc_20.pdf (20.02.2007).
3. Aspazia Oţel Petrescu, „Strigat-am către Tine, Doamne", accesibil online la adresa http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/mart45_64/aotel/strigat/default.asp.htm (20.02.2007).
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*.

Secţia a II-a era numită şi „a copiilor", pentru că aici erau internate eleve. De altfel, în penitenciar chiar s-a înregistrat o naştere: Zoea Rădulescu, fiica lui Gogu Puiu, unul dintre conducătorii mişcării de rezistenţă armată anticomunistă din Dobrogea. Gogu Puiu a murit în iulie 1949, la Cobadin, într-o luptă cu trupele de Securitate, iar soţia sa, Olimpia Puiu, a fost arestată pentru „omisiune de denunţ". În decembrie 1949, Olimpia a născut-o pe Zoea în arestul Securităţii Constanţa, fiind apoi internată la penitenciarul Mislea. Zoea Rădulescu a părăsit închisoarea la un an şi patru luni[1].

Penitenciarul Mislea avea 17 camere mari pentru deţinute, în care puteau fi internate, în total, 527 de persoane (conform standardului MAI, potrivit căruia un deţinut avea nevoie de 5 m^3). Acestora li se adăuga izolatorul, „format din patru celule de un metru lăţime şi doi metri lungime, cu nişte uşi metalice închise cu zăvoare imense la partea superioară. Păreau nişte cavouri. Toate se deschideau într-un culoar strâmt; atât celulele, cât şi culoarul aveau geamuri înguste sus de tot, zăbrelite cu zăbrele dese. La capătul culoarului se afla carcera, un fel de dulap metalic atât de strâmt, încât erai obligat să stai în picioare"[2]. La izolator, regimul alimentar era drastic: „Primeai, la doua zile, pâine şi apă"[3].

Camerele (cu excepţia izolatorului şi a carcerei) erau dotate cu sobe de tablă care nu reuşeau să ofere căldură pe timpul iernii. Spre deosebire de celelalte închisori, aceleaşi camere erau însă dotate cu grupuri sanitare special amenajate, în care folosirea tinetei era regula.

Cât priveşte igiena, deţinutele aveau dreptul la duş o dată pe săptămână. Duşul dura cel mult 10 minute, timp în care deţinutele trebuiau să îşi spele şi lenjeria. Regimul penitenciar de la Mislea este descris în termeni foarte asemănători de toate fostele deţinute din această închisoare. Am pentru exemplificare mărturia Clarei Catrina Laslău:

> Majoritatea au lucrat la confecţii de tot soiul de lenjerie. Închisoarea avea contract cu magazinul „Romarta", se lucrau rochii de mireasă, cămăşi de mire şi alte articole. [...] Cele care lucram, am avut cartele şi puteam cumpăra ceva de la o mică alimentară care era în curte, de exemplu: marmeladă, drojdie de bere, baticuri, materiale de rochii sau de capoate; în felul acesta, ne ajutam. Când se anunţa de la Interne să nu se facă percheziţie, venea directoarea şi, unde ştia că se găsesc andrele de tricotat, le strângea şi ţipa la noi: „Ferească-vă cel rău să găsesc la voi andrele de tricotat, că vă bag la gherlă" (era locul de pedeapsă); după ce plecau cei care ne percheziţionau, se ducea prin camere şi arunca pe jos ce găsiseră cei de la Interne (andrele), şi aşa proceda mereu.
> Nu a durat mult această situaţie: cred că în jur de 2 ani am avut pe această directoare. [...] Când am venit la Mislea, am găsit acolo 650 [de] deţinute. [...] Erau acolo soţia Mareşalului Antonescu, soţii de miniştri, avocate, doctoriţe, trei maici de la Notre

1. Pentru detalii, vezi Andrei Paul, Mihaela Parghel, „Născută în închisoarea comunistă", accesibil online la adresa http://www.pntcd.ro/2006-11-15-stire-monitorul-expres-nascuta-in-inchisoarea-comunista (20.02.2007).
2. Aspazia Oţel Petrescu, „Strigat-am către Tine, Doamne", accesibil online la adresa http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/mart45_64/aotel/strigat/default.asp.htm (20.02.2007).
3. Micaela Ghiţescu, „N-am mai avut speranţă...", accesibil online la adresa http://www.itcnet.ro/history/archive/mi2003/current5/mi44.htm (20.02.2007).

> Dame de Sion, o Schulschwester Gerta, două maici de la Blaj din Congregaţia Maicii Domnului, o soră ursulină, Ignatia, cinci surori sociale: Hildegarde, Alexia, Cristina, Judit, Ersek Maria, două surori benedictine din Timişoara, Patricia şi Frau Priorin Hildegarde, patru surori de la Institutul Sf. Maria (Pitar Moş), Superioara Clementine Mayer, maica Anuntiata, sora Ruja Maria şi eu, sora Clara. [...]
> În 1954 s-a schimbat probabil situaţia internaţională, pentru că s-au aşezat pe noi cu pedepse grele, ne-au pus la „secret". Asta însemna că nu mai aveam voie să mergem la lucru, nu ne lăsau să ne întâlnim cu celelalte deţinute. Eram 34 de deţinute într-o cameră[1].

La penitenciarul Mislea nu s-a derulat nici un proces de reeducare şi nici nu s-a încercat îndoctrinarea deţinutelor. De altfel, o confirmare indirectă a faptului că la Mislea regimul de detenţie era mai puţin dur decât în alte închisori (ceea ce nu înseamnă că regimul ar fi fost blând) o constituie lipsa din raportul adresat de conducerea penitenciarului, la 20 aprilie 1967, Direcţiei Generale a Penitenciarelor, Lagărelor şi Coloniilor de Muncă privind istoricul închisorii a menţionării vreunui act de eroism sau al vreunei fapte deosebite ale cadrelor după 23 august 1944. În majoritatea cazurilor, în limbajul epocii „actele de eroism" şi „faptele deosebite" erau sinonime cu abuzurile faţă de deţinuţi.

Cu toate acestea, dreptul deţinutelor la hrană şi la igienă personală era sever limitat şi, în plus, cele închise aici nu aveau drept la corespondenţă, la primirea de pachete şi la vizite. Pedeapsa cu bătaia era rareori aplicată, însă alte pedepse corporale erau administrate frecvent: privarea de hrană, obligarea deţinutelor să stea în picioare de la „deşteptare" (care se dădea în fiecare zi la ora 5) până la „stingere" (zilnic la ora 22), percheziţii vaginale, izolarea în camere îngheţate etc.[2].

Conducerea penitenciarului

În perioada 1944-1967, penitenciarul Mislea a fost condus de următorii comandanţi: căpitan Elena Tudor (1944-1953), locotenent-major Dobra Stan (1953-1954), maior Mihail Dorobanţu (1954-1959), locotenent-major Gheorghe Găvan (1959-1961), căpitan Mihai Damian (1961-1966) şi căpitan Nicolae Cozma (1966-?)[3].

Dintre toţi aceştia, Elena Tudor („Diri", cum o numeau deţinutele) a rămas în memoria celor care au trecut prin Penitenciarul Mislea ca un personaj pozitiv. Comunistă ilegalistă, „Diri" detesta informatoarele, oferea ea însăşi medicamente deţinutelor, tolera sărbătorirea Crăciunului şi accepta să fie invitată la serbările „cu conţinut mistic" organizate de către deţinute.

În final, vom reda povestea unei serbări de Crăciun la Mislea (serbare la care Elena Tudor a participat ca invitată), relatată de Aspazia Oţel Petrescu:

---

1. „Procesul Nunţiaturii Apostolice", accesibil online la adresa http://revista.memoria.ro/?location=view_article&id=328 (20.02.2007).
2. Aspazia Oţel Petrescu, „Strigat-am către Tine, Doamne", accesibil online la adresa http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/mart45_64/aotel/strigat/default.asp.htm (20.02.2007).
3. „Date referitoare la înfiinţarea registrului istoric al formaţiunii 0690 Mislea", raport din 17 aprilie 1967 întocmit de comandantul penitenciarului, căpitanul Cozma Nicolae, şi transmis Direcţiei Generale a Penitenciarelor – Direcţia Pază şi Regim (AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II).

Diri a avut o mişcare de uimire când, la fereastra turnului, a apărut Maricica. Nu arăta deloc bolnavă. [...]
Cortina a căzut şi ne-a readus în temniţă, în seara de Crăciun care, totuşi, ne-a adunat, temniceri şi întemniţate, la picioarele Pruncului Sfânt. Diri ne-a mulţumit şi a început să ne spună că se aştepta la un program impregnat de misticism. [...]
A doua zi, Diri a sosit în secţie odată cu terciul de dimineaţă. Mi s-a adresat cu o voce aspră şi mi-a spus să o urmez. Fetele s-au temut pentru mine. [...]
„M-aţi impresionat aseară. Mai ales Maricica m-a impresionat. Cred că voi nici nu realizaţi că în seara aceasta talentul vostru a triumfat pentru o singură şi ultimă dată. A fost unicul vostru succes. Tu nu vei putea scrie niciodată, iar Maricica nu va putea interpreta nimic. În lumea ce se clădeşte acum afară nu va fi loc pentru voi. Îmi pare rău, v-aţi născut prea târziu sau poate, cine ştie, prea devreme. Păcat! Ia vitaminele astea şi le administrează Maricicăi, cu grijă, fără să te vadă nimeni, cred că înţelegi riscul, am încredere în tine. Este foarte puţin, ştiu, dar e tot ce pot face".
Am rămas înmărmurită, riscul era enorm pentru un director de închisoare şi mă gândeam să refuz ajutorul, deşi pentru Maricica nu era deloc nesemnificativ. Dar înainte de a mă pronunţa, Diri, perspicace cum era, mi-a tăiat gândul: „Nu fii idioată! Ia-le şi spune-le celorlalte că ţi-am frecat ridichea"[1].

MOGOŞOAIA (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 188)

1. Aspazia Oţel Petrescu, „Strigat-am către Tine, Doamne", accesibil online la adresa http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/mart45_64/aotel/strigat/default.asp.htm (20.02.2007).

N

NISTRU (vezi **Minele de plumb**, p. 391)

NOTRE DAME DE SION (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 188)

O

Ocnele Mari

Aşezare geografică

Localitatea Ocnele Mari se află la o depărtare de aproximativ 12 km de oraşul Râmnicu Vâlcea şi este situată într-o depresiune la o altitudine de cca 320 m, fiind înconjurată de dealuri cu o înălţime cuprinsă între 400 şi 600 m. Sub aceste dealuri se află un masiv de sare de circa 600 m grosime ce constituie principala resursă naturală a locului, exploatată încă din antichitate.

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Temniţa de la Ocnele Mari fusese destinată iniţial pedepsirii deţinuţilor de drept comun condamnaţi pe viaţă, obligaţi să lucreze în salinele din apropiere. Înainte de 1944, aici au fost închişi inclusiv activişti comunişti, printre care şi Gheorghe Gheorghiu-Dej, viitorul lider comunist.

Ocnele Mari ca penitenciar comunist

Penitenciarul de la Ocnele Mari a fost desfiinţat imediat după prăbuşirea salinei, în toamna anului 1964, când pe locul exploatării a apărut un lac cu apă sărată. După această dată, singurul lucru care mai amintea de existenţa penitenciarului era o placă comemorativă, instalată de slujitorii regimului comunist: „În acest loc s-a aflat Penitenciarul Ocnele Mari (Ocniţa), unde au fost întemniţaţi în timpul regimului burghezo-moşieresc militanţi de seamă ai mişcării revoluţionare din ţara noastră. Demolat 1964-1965"[1]. Evident, era trecută sub tăcere cruda realitate din timpul regimului comunist, când mii de victime ale represiunii au îndurat aici cumplitele condiţii de detenţie, mulţi dintre deţinuţi sfârşindu-şi viaţa la Ocnele Mari.

Laturile închisorii erau de aproximativ 60 m lungime şi 30 m lăţime. Intrarea în unitatea carcerală se făcea prin „Turnul Alb", după care urma un drum ce avea de o parte şi de alta două curţi interioare, destinate plimbării deţinuţilor. În spatele curţilor se înălţa clădirea propriu-zisă a penitenciarului, parter şi etaj, cu un total de 12 camere, având dimensiuni de aproximativ 6x8 m fiecare şi fiind amplasate câte trei

1. Dana Piciu, „Între ştranduri şi fagul lui Miu haiducul", în *Jurnalul Naţional*, 29 iulie 2006.

pe nivel[1]. În partea din faţă, cele două aripi ale clădirii erau despărţite de drumul de acces, iar în partea din spate erau unite de un coridor pe care patrulau gardienii şi în care se deschideau uşile. Ferestrele camerelor dădeau spre curţile interioare. Încălzirea pe timpul iernii se făcea cu sobe de lemne. Comunicarea prin alfabetul Morse sau alte metode concepute de deţinuţi nu mai putea beneficia de releul pe care îl reprezentau ţevile instalaţiei de încălzire centrală, modalitate larg uzitată în multe alte închisori.

Între anii 1950 şi 1953, penitenciarul Ocnele Mari a devenit unitate productivă, cu indicativul UM (Unitate de Muncă) nr. 4 Ocnele Mari, specializată în prelucrarea lemnului. Într-un istoric al penitenciarului alcătuit de către şeful Grupei Operative, ofiţerul politic locotenent Traian Ionescu, datat la 1 aprilie 1954, se arăta, fără a se specifica anul, că UM nr. 4 Ocnele Mari avea „un efectiv de 500 de internaţi contrarevoluţionari", împărţiţi pe categorii astfel: internaţi legionari - 279; internaţi PNŢ-işti - 38; internaţi PNL-işti - 16; internaţi PSDI-şti - 17; internaţi SSI-şti (foste cadre ale Ministerului Afacerilor Interne) - 98; internaţi de drept comun - 52. În septembrie 1953, UM nr. 4 Ocnele Mari a fost desfiinţată, închisoarea recăpătându-şi profilul de penitenciar de executare a pedepselor „internaţilor şi deţinuţilor contrarevoluţionari şi de drept comun". Doi ani mai târziu, în penitenciar a fost înfiinţată iarăşi o unitate productivă, având ca obiect tot prelucrarea lemnului, în scopul „reabilitării prin muncă a deţinuţilor"[2].

În perioada 1948-1952, la penitenciarul de la Ocnele Mari s-a practicat un regim de exterminare, bazat pe înfometare, tortură şi pe lipsa unei elementare asistenţe medicale. Mulţi dintre gardieni erau localnici, dar, cu toate acestea, nimeni de dincolo de zidurile închisorii nu îndrăznea să discute despre ce se petrecea în închisoare şi nimeni nu vorbea despre căruţa puşcăriei care noaptea ducea morţii la cimitir. La Ocnele Mari au fost exterminaţi membri ai elitei culturale şi politice a ţării, cât şi oameni simpli, fiind îngropaţi în anonimat, în cimitirul Bozeasca din localitate. Dintre aceştia, îi menţionăm pe: Gheorghe Grama, istoric cu studii la Roma[3], care a fost mai întâi torturat până a înnebunit[4]; Nicola Andrei, fost senator PNŢ, mort la 24 ianuarie 1953; Niculescu-Malu, fruntaş PSD, decedat în octombrie 1949[5].

Petre Pandrea, închis la Ocnele Mari între decembrie 1948 şi martie 1952, arăta în memoriile sale că regimul alimentar era precar, deţinuţii fiind în permanenţă prost hrăniţi, cu alimente alterate şi în cantităţi insuficiente. Încercând să reziste bolilor, oamenii strângeau frunzele de tei aduse de vânt în camere şi rodeau câte una pe zi în încercarea de a combate scorbutul, avitaminoza sau paradontoza, extrem de frecvente în acea perioadă printre încarceraţi[6]. Din cauza subnutriţiei şi a bolilor, cei 1200 de

1. Interviu cu Nicolae Ionescu-Galbeni, realizat de Constantin Petre, martie 2007, arhiva personală a autorului. Nicolae Ionescu-Galbeni s-a născut la 24 ianuarie 1925, a fost deputat şi vicepreşedinte al PNŢCD. În perioada iulie 1953-septembrie 1954 a stat închis „administrativ" la Ocnele Mari.
2. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 8859/1969, ff. 11-23.
3. *Ibidem*.
4. Petre Pandrea, *op. cit.*, p. 180.
5. Cicerone Ioniţoiu, *Morminte fără cruce*, *ed. cit.*, vol. II, p. 228.
6. Petre Pandrea, *op. cit*, p. 119.

deţinuţi politici abia puteau să coboare de la etaj pentru necesităţile fiziologice la grupurile sanitare săpate în curtea închisorii. Asistenţa medicală consta într-o vizită în celule, şi aceasta pur formală. Pe post de infirmerie era improvizată o celulă prevăzută cu paturi şi un lighean. Totuşi, la infirmerie erau condiţii mai bune, fiind mai cald pe timpul iernii, regimul alimentar mai acceptabil, iar brutalităţile gardienilor asupra deţinuţilor erau interzise[1]. Cei închişi la Ocnele Mari nu aveau voie să primească medicamente de la familie, iar medicii deţinuţi erau nevoiţi de multe ori să opereze cu „foarfece sau cu o custură înroşite în foc"[2].

Penitenciarul a fost suprapopulat în dese rânduri, cu toate că nu se putea asigura hrana în conformitate cu regulamentele. Într-un raport de activitate privind luna august 1950, trimis de directorul DPCM, colonel Vasile Lixandru, către conducerea MAI, se arăta că la Ocnele Mari mai pot fi primiţi încă 100 de deţinuţi de drept comun şi 300 de deţinuţi politici, cerându-se pentru aceasta un număr de 400 de rogojini şi 200 de pături pentru completarea cazarmamentului. Tot aici erau încarceraţi şi deţinuţi de drept comun care lucrau la bucătărie, cărau hârdaiele sau lucrau la atelierul de mobilă alături de unii deţinuţi politici. În acelaşi document se menţiona faptul că deţinuţilor nu li se acorda întreaga cantitate de hrană la care aveau dreptul, din pricina greutăţilor întâmpinate în aprovizionarea cu alimente de pe piaţa locală[3].

Iniţial, închisoarea a fost destinată „lăgăriştilor", adică celor care nu fuseseră judecaţi şi erau deţinuţi pe baza unor decizii ale MAI. Referitor la deţinuţii politici, în martie 1949 conducerea închisorii raporta şefilor de la Bucureşti această situaţie: „În acest penitenciar nu avem decât internaţi ai Direcţiei Generale a Securităţii Poporului"[4]. După abandonarea lucrărilor la Canalul Dunăre-Marea Neagră, în 1953 mulţi deţinuţi au fost trimişi la Aiud. Aici au fost triaţi bolnavii recuperabili, bătrânii şi inapţii de muncă, pentru a fi aduşi la Ocnele Mari. Noii-veniţii au găsit închisoarea goală, deoarece nu mai rămăsese nimeni dintre cei care fuseseră închişi până în 1953. Închisoarea de la Ocnele Mari a fost repopulată cu deţinuţi aduşi de la unitatea aiudeană, ajungându-se la un efectiv de 300, 400 de persoane[5].

În 1953, la Ocnele Mari au ajuns mai mulţi deţinuţi politici care fuseseră condamnaţi pe baza unui proces, spre deosebire de perioada anterioară, când deţinuţii politici erau reţinuţi administrativ. Unora dintre ei le expirase pedeapsa penală chiar din 1951, însă nu fuseseră puşi în libertate. Dimpotrivă, în urma verificării făcută de o comisie a MAI de la Bucureşti, aceştia au primit o pedeapsă administrativă suplimentară.

Conform mărturiilor supravieţuitorilor, în perioada 1953-1954 nu s-a practicat un regim de teroare şi nici de înfometare. Plimbarea zilnică, cam o jumătate de o oră, era totuşi singurul drept pe care îl aveau deţinuţii politici de la Ocnele Mari. Baia se făcea cam o dată pe săptămână. În perioada aceasta, deţinuţii nu primeau „efecte penale",

1. Radu Budişteanu, *În secolul luminilor stinse*, traducere de Despina Skelletti Budişteanu, Editura Carpaţi, Madrid, 1986, p. 130.
2. Petre Pandrea, *op. cit.*, p. 120.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. VI, inv. sub nr. 28, dosar nepaginat.
4. DJAN Vâlcea, fond Penitenciarul Ocnele Mari, dosar nr. 29/1949, f. 14.
5. AIICCR, „Interviu cu Nicolae Ionescu-Galbeni", realizat de Constantin Petre, martie 2007.

ci purtau hainele cu care veniseră de acasă. Însă şi acestea arătau jalnic. Erau cazuri când, din cauza folosirii îndelungate şi după nenumărate peticiri, obiectele de vestimentaţie ajungeau să nu mai aibă nici o urmă de cusătură originală. Ca încălţăminte, deţinuţii purtau în camere „galenţi", un fel de papuci din lemn confecţionaţi în închisoare, iar când ieşeau în curte foloseau încălţămintea pe care o aveau în momentul arestării. Se pare că în această perioadă nu s-au înregistrat decese[1].

Deţinuţii bolnavi de TBC erau cazaţi într-o cameră specială, unde aveau un regim alimentar ceva mai bun, aveau paturi metalice echipate cu saltele şi lenjerie. În celelalte camere, oamenii dormeau pe priciuri de lemn dispuse pe două rânduri. Igiena şi condiţiile de detenţie erau deficitare, fapt raportat şi de către o comisie de control a DPLCM care reclama neregulile descoperite la o serie de penitenciare din ţară, printre care şi la cel de la Ocnele Mari: „Deţinuţii nu fac baie săptămânal, au rufele murdare, cazarmament murdar, tinetele nu se dezinfectează cu lunile, camerele sunt murdare, nu se dezinfectează WC-urile, sunt netunşi, nebărbieriţi la timp..."[2]. Din cauza condiţiilor mizere, deţinuţii au avut de suferit şi de pe urma ploşniţelor care se încuibaseră în lemnul priciurilor, astfel încât, pentru a se feri pe timpul nopţii de atacul insectelor, aceştia îşi puneau câte un ciorap pe fiecare mână, reuşind astfel să se odihnească[3].

Efectivul de deţinuţi de la Ocnele Mari a scăzut în primăvara anului 1954 când s-au desfiinţat pedepsele administrative. Atunci s-a făcut o nouă triere şi au fost eliberaţi foarte mulţi deţinuţi politici cu pedepse administrative. Au rămas doar cei pe care Securitatea dorea să-i mai ţină pentru verificări suplimentare şi care, ulterior, au intrat din nou sub anchetă. În luna decembrie a aceluiaşi an, aici a fost adus de la mina Baia-Sprie un lot de deţinuţi politici care, înainte de arestare, lucraseră ca funcţionari la Ministerul de Interne[4]. Dacă în perioada 1948-1952 într-o cameră erau cazate în jur de 70 de persoane[5], în 1954, după treiere, nu rămăseseră mai mult de 10 în fiecare celulă comună[6].

În perioada 1953-1954, mâncarea se pregătea în afara penitenciarului, unde erau construite nişte dependinţe, şi era adusă în incintă de deţinuţii de drept comun, de trei ori pe zi, fiind împărţită de către gardieni. Fiecare deţinut avea o gamelă pe care o păstra asupra sa şi o lingură de fier pe care mulţi o ascuţeau pentru a putea fi folosită şi la tăiat. Apa era adusă în camere în hârdaie şi oamenii o beau tot cu gamelele, întrucât nu existau căni pentru apă.

În interiorul penitenciarului nu exista instalaţie de apă curentă şi nici canalizare. De aceea, oamenii îşi spălau gamelele cu apă din hârdaie, iar resturile le vărsau în tinete.

Pedeapsa cu izolare se executa în „Turnul Alb" de la intrarea în închisoare, care avea deasupra deschiderii boltite de la baza sa, de o parte şi de alta, câte trei celule,

1. AIICCR, „Interviu cu Nicolae Ionescu-Galbeni", realizat de Constantin Petre, martie 2007.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 67/1953-1958, dosar nepaginat.
3. AIICCR, „Interviu cu Nicolae Ionescu-Galbeni", realizat de Constantin Petre, martie 2007.
4. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 435, Item no. 7929/56, f. 7.
5. Radu Budişteanu, *op. cit*, p. 125.
6. AIICCR, „Interviu cu Nicolae Ionescu-Galbeni", realizat de Constantin Petre, martie 2007.

fiecare de dimensiuni egale, 2x1,2 m. Aceste încăperi întunecoase, fără ferestre, aveau un inventar sumar constând dint-un pat de fier fără saltea, o rogojină şi o tinetă pentru necesităţile fiziologice. În perioada de suprapopulare a închisorii, care a durat până în 1952, într-o singură celulă erau izolate chiar şi patru persoane. Celulele din turn erau „sufocante, populate de şoareci, murdare şi urât mirositoare", după cum relatează un fost „locatar" al acestora[1].

Pentru a învinge plictiseala, mulţi dintre deţinuţi vorbeau, povesteau, încercând şă-şi transmită unii altora cunoştinţe, impresii şi amintiri. În perioada 1948-1952 se organizaseră discuţii în cadrul „Academiei de sub pământ", al cărei „preşedinte" fusese ales Petre Pandrea[2].

Reeducarea

Mulţi dintre deţinuţii care se găseau la Ocnele Mari între anii 1948 şi 1952 nu erau condamnaţi de instanţe judecătoreşti, ci internaţi în virtutea unor pedepse administrative, de multe ori majorate, alţii fiind reţinuţi din şi la dispoziţia Securităţii. Aceşti deţinuţi cu pedepse „administrative", aşa-numiţii „lăgărişti", aparţineau categoriei de internaţi în Unităţile de Muncă (din 1952, Coloniile de Muncă), internare decisă de o comisie specială din MAI. Temeiul legal al acestor internări era Decretul nr. 6/14.01.1950 privind înfiinţarea unităţilor de muncă. Motivaţia respectivului act normativ era: „reeducarea elementelor duşmănoase RPR, în vederea pregătirii şi încadrării lor în viaţa socială, în condiţiile democraţiei populare şi construirii socialismului...". În afară de cei trimişi realmente în Unităţi de Muncă (şantierele de la Canal, Oneşti, Borzeşti ş.a.), au existat şi alte categorii încadrate în litera acestui decret, care nu au prestat efectiv muncă fizică, dar care erau, formal, internaţi în unităţi penitenciare destinate detenţiei elitei politice, bisericeşti, instituţiilor de ordine şi siguranţă ale statului, serviciilor secrete (Sighet, Făgăraş, Ocnele Mari ş.a.). În alte cazuri, la terminarea pedepsei penale, o comisie de verificare de la centru făcea o evaluare a deţinutului şi chiar putea să-i mai acorde o pedeapsă administrativă suplimentară de câţiva ani[3].

Penitenciarul de la Ocnele Mari a cunoscut şi o altă formă de „reeducare", anume aceea de tip Piteşti. Pentru „reeducarea" unora dintre deţinuţii de la Ocnele Mari, o echipă formată din foşti studenţi care trecuseră prin „reeducarea" de la Piteşti[4], condusă de Zoican Dumitru, a fost adusă în 1951 pentru a repeta şi aici „demascările". Pregătind terenul, administraţia şi delegaţii Ministerului de Interne mutau deţinuţii dintr-o cameră în alta. Apoi, conducerea închisorii a pus la dispoziţia studenţilor trei camere (10, 11 şi 12) aflate la etaj, în dreapta, unde ferestrele erau vopsite în negru. Nu se făcea deschiderea dimineaţa şi nici închiderea seara, accesul fiindu-le oprit chiar şi gardienilor[5].

1. Radu Budişteanu, *op. cit.*, p. 125.
2. Petre Pandrea, *op. cit*, p. 418.
3. AIICCR, „Interviu cu Nicolae Ionescu-Galbeni", realizat de Constantin Petre, martie 2007.
4. Pentru detalii, vezi studiul referitor la penitenciarul Piteşti.
5. Virgil Mateiaş, *Anii de groază din România comunistă. Mărturii. Existenţa tragică. Însemnări. Testament*, f.l., f.e., f.a., p. 10.

Experimentul fusese conceput la MAI, cu acordul direct al generalului Alexandru Nicolschi (Boris Grünberg), adjunct al Direcţiei Generale a Securităţii Poporului. Grupele de studenţi reeducaţi erau cunoscute, după Petre Pandrea, sub numele de „echipele Makarenko", denumire care arată că deţinuţii intuiau originea sovietică a „reeducării". Deţinuţii erau izolaţi şi obligaţi să-şi facă demascarea, să descopere şi să declare în scris ceea ce nu spuseseră până atunci în timpul anchetelor de la Securitate. Tortura şi anchetele se făceau numai după miezul nopţii, „timp propice confesiunilor şi exaltărilor"[1]. Cei închişi erau bătuţi până la leşin, apoi erau treziţi prin turnarea pe faţă a urinei din hârdăul comun. Izolarea şi tortura durau între trei şi şase luni. Cei care refuzau să-şi facă demascarea erau bătuţi cu bâte, cozi de mătură, cu bocancii de către deţinuţii „reeducaţi", care se întreceau în a lovi victima pentru a nu fi, la rândul lor, suspectaţi. În intervalul dintre demascări, deţinutul era pus să stea ore întregi în picioare, cu faţa la perete. Sau, era obligat să stea pe prici, cu faţa la perete, şezând cu picioarele întinse şi mâinile pe genunchi, de la ora 5, când se dădea deşteptarea, până la ora stingerii (ora 22).[2]

„Reeducatorii" îşi identificaseră potenţialele victime şi le împărţiseră în patru loturi, dintre care două au ajuns să intre pe mâinile lor. Spre exemplu, filozoful Petre Ţutea era încadrat în lotul al treilea, iar avocatul Petre Pandrea în cel de-al patrulea. Spre deosebire de studenţii de la Piteşti, la Ocnele Mari fuseseră aleşi, în general, oameni mai în vârstă, pentru că se presupunea că nu vor putea opune rezistenţă torţionarilor. Cu toate acestea, ei au rezistat şi au găsit mijloacele de a le comunica celorlalţi deţinuţi ce se întâmpla. Personalităţile închise, Petre Ţuţea, Mihail Manoilescu, Virgil Solomon, Ion Victor Vojen, au ameninţat cu sinuciderea în masă dacă torturile şi schingiuirile nu vor înceta[3]. Deşi, la început, oamenii nu au crezut că grozăviile despre care se vorbea au avut loc, mai apoi s-a aflat în toată închisoarea despre cele întâmplate.

În final, reeducarea a eşuat deoarece izolarea nu putea fi totală, nefiind îndeplinite condiţiile de la penitenciarul Piteşti. În urma protestelor deţinuţilor politici şi de teamă ca atrocităţile care se petreceau în închisoare să nu devină publice, responsabilii MAI au decis ca demascările să fie oprite[4]. Faptele petrecute la Ocnele Mari nu au avut un ecou în procesul intentat torţionarilor, căci, deşi reeducarea a făcut victime, dosarul anchetei şi procesul celor implicaţi în lotul „Ţurcanu" nu făcea nici o referire la reeducarea din acest penitenciar.

Începând cu 1953 a avut loc o relaxare a regimului penitenciar, astfel încât nu se mai practica nici măcar supravegherea permanentă prin vizetă. Totuşi, regimul carceral se va înăspri din nou după reprimarea revoluţiei din Ungaria din toamna anului 1956, când conducerea comunistă şi-a luat măsuri suplimentare pentru a preîntâmpina eventualele proteste în România.

În anii 1956-1957, penitenciarul Ocnele Mari avea să primească deţinuţi care aparţinuseră diferitelor structuri ale MAI, condamnaţi din varii motive. Un astfel de grup provenea din rândul foştilor „temniceri" ai coloniei Salcia, consideraţi vinovaţi

1. Petre Pandrea, *op. cit.*, p. 176.
2. Virgil Mateiaş, *op. cit*, p. 11.
3. Virgil Ierunca, *op. cit.*, p. 54.
4. *Ibidem*, p. 55.

de moartea a 63 de deţinuţi ai acestei formaţiuni, în intervalul decembrie 1952-februarie 1953; în buna tradiţie a comunismului, ei au fost consideraţi „ţapi ispăşitori". Condamnaţi în 1955, cu termene mari de detenţie, au fost însă graţiaţi în 1957, în baza Decretelor, nr. 403 şi nr. 484[1].

La sfârşitul anilor '50 a avut loc schimbarea profilului penitenciarului, aşa cum reiese din ordinul Ministrului Afacerilor Interne al RPR, general-colonel Alexandru Drăghici, în urma căruia, începând cu 1 octombrie 1959, penitenciarul de minori de categoria a III-a Ocnele Mari a devenit colonie de minori, „transformându-se în Colonie de Minori Restrictivă, unde vor fi internaţi minorii care fugiseră în repetate rânduri din celelalte colonii, cei care nu se încadraseră în disciplina şi ordinea coloniilor existente"[2]. În 1963, această ultimă unitate de corecţie a fost, la rândul ei, desfiinţată şi mutată în oraşul Sfântu Gheorghe. Între aprilie 1954 şi decembrie 1963, penitenciarul şi apoi colonia de minori au fost supravegheate informativ, „în scopul prevenirii eventualelor acţiuni duşmănoase", prin deschiderea „dosarului de evidenţă pe obiectiv"[3].

La Ocnele Mari au fost închişi reprezentanţi ai partidelor politice, legionari, ţărănişti, liberali, social-democraţi, militari, avocaţi, oameni de cultură, dar şi muncitori şi ţărani care se opuseseră comunismului sau care erau consideraţi adversari politici ai noului regim. Dintre personalităţile mai cunoscute pot fi menţionate Iancu Arnăuţoiu, membru al PNŢ, partizan din zona Nucşoarei, generalul Gheorghe Mihail, fost şef al Marelului Stat-Major, generalul Dumitru Coroamă, fost comandant al garnizoanei militare Bucureşti, Gheorghe Cristescu-Plăpumaru, comunist ilegalist, Aurel Dobrescu, fost deputat şi ministru PNŢ, Aurel Leucuţia, fost ministru PNŢ, Mihai Manoilescu, fost ministru, Ion Mirescu, fruntaş PSD, Atanase Papanace, fruntaş legionar, Mihai Popovici, fost deputat şi ministru, vicepreşedinte al PNŢ, Virgil Solomon, fost ministru PNŢ, Petre Ţuţea, filozof, doctor în drept, Victor Ion Vojen, legionar, fost ministru plenipotenţiar la Roma în timpul lui Mussolini, Savel Rădulescu, Pavel Pavel, diplomaţi. Unele dintre aceste personalităţi ale vieţii politice româneşti aveau să fie transferaţi, după mai 1950, în închisorile de la Sighet şi Aiud.

Conducerea penitenciarului

Nu există informaţii complete despre cadrele cu funcţii de conducere de la penitenciarul Ocnele Mari. În 1992, la solicitarea Comisiei de Cercetare a Abuzurilor şi Petiţiilor din Camera Deputaţilor, Ministerul Justiţiei, prin Direcţia Generală a Penitenciarelor, a pus la dispoziţia Parlamentului „Situaţia cu ofiţerii din sistemul penitenciar care au îndeplinit funcţii de conducere în perioada 1948-1989"[4]. La Ocnele Mari sunt menţionaţi următorii ofiţeri: colonel Dumitru Alexandrescu, comandant între anii 1951 şi 1954, născut pe 24 octombrie 1928 la Glodu, Suceava; colonel Constantin Enea, comandant între anii 1958 şi 1963, născut pe 28 martie 1924 la Copăceni,

1. Monica Grigore, Oana Ionel, „Colonia-penitenciar «Salcia». Victime şi călăi", în *Arhivele Securităţii* 1, Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2002, pp. 126-129.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1959, vol. II, inv. sub nr. 8, dosar nepaginat.
3. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 8859/1969, f. 2.
4. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 19.

Vâlcea; căpitan Gheorghe Ceauşu, ofiţer politic în 1952, născut pe 12 martie 1931 la Chişinău; locotenent-major Ioan Popescu, ofiţer politic în 1955, născut pe 9 octombrie 1930 la Vădari, Gorj[1]. Un alt document îl prezintă pe locotenentul-major Enache Nicolae în funcţia de comandant al penitenciarului în anul 1954[2].

Aşa cum am văzut mai sus, lista conducătorilor penitenciarului are lacune, în special pentru perioada 1947-1951. Informaţii disparate se găsesc totuşi în literatura memorialistică şi în documentele de arhivă, care atestă pe administratorul Alexandru Marinescu pentru anul 1949[3], directorii Ion Simulescu[4] şi Florescu[5], dar şi pe ofiţerii politici Aramă şi Traian Ionescu, şefi ai birourilor sau grupelor operative [6].

Oneşti

Colonia Oneşti a fost înfiinţată pe 1 aprilie 1953 în urma unui contract încheiat între Direcţia Lagărelor şi Coloniilor de Muncă şi Sovrompetrol Ploieşti. Deţinuţii din această colonie erau folosiţi în construcţii, la lucrări de canalizare şi la alte tipuri de activităţi, în funcţie de solicitările beneficiarului. În perioada 1953-1968, la Oneşti au fost închişi „deţinuţi de drept comun, sabotori, contrarevoluţionari, condamnaţi şi internaţi DGM"[7]. Deţinuţii care au fost închişi în această colonie au lucrat şi la construcţia combinatului de la Oneşti-Borzeşti[8].

Oradea

Penitenciarul Oradea este unul dintre cele mai vechi locuri de detenţie de pe teritoriul României, având o istorie de peste două secole[9]. Penitenciarul Oradea a rămas în istoria sistemului concentraţionar românesc din perioada comunistă drept una dintre cele mai dure închisori.

Aşezare geografică

Închisoarea se află în centrul oraşului Oradea (judeţul Bihor), fiind localizată la circa 700-800 m nord de Crişul Repede şi 1 500 m sud de gara centrală a localităţii[10].

1. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 331.
2. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 8859/1959, f. 25.
3. DJAN Vâlcea, fond Penitenciarul Ocnele Mari, dosar nr. 29/1949, f. 5.
4. Radu Budişteanu, *op. cit.*, p. 125.
5. Petre Pandrea, *op. cit.*, p. 209.
6. Cicerone Ioniţoiu, *Morminte fără cruce*, *ed. cit.*, vol. II, p. 225.
7. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/1955, ff. 127-128.
8. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 436, Item no. 1570/1962, f. 39.
9. Documentele din Arhiva Administraţiei Naţionale a Penitenciarelor acreditează ideea conform căreia penitenciarul a fost ridicat pe locul fostei cetăţi medievale a oraşului. Unii dintre revoluţionarii de la 1848 din Transilvania au fost încarceraţi în fosta cetate. Ulterior, în acest spaţiu a funcţionat o mănăstire de călugăriţe (AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 58).
10. *Ibidem*. f. 52.

Penitenciarul de la înființare până în 1945

Penitenciarul a luat ființă în jurul anului 1800, atunci fiind ridicate clădirea administrației închisorii și secția celulară[1]. Imobilul în care se află actualul penitenciar a fost construit în 1852, în 1865 acesta fiind achiziționat de municipalitate. Astfel, au fost reunite cele patru temnițe existente până atunci pe raza orașului Oradea[2]. În 1896 s-a semnat un act de donație al Oradei Mari către stat pentru cedarea terenului pe care se aflau clădirile închisorii[3]. Între anii 1880 și 1890, clădirii penitenciarului i s-au adăugat alte dependințe (ateliere, magazii, grajduri și birouri), în contextul extinderii fostei prefecturi a orașului (care se găsea lângă penitenciar)[4] și a revoltelor țărănești din zonă[5]. De asemenea, în 1880 și 1920, edificiul a fost supus unor reparații capitale[6].

Închisoarea este alcătuită din trei corpuri masive de clădire, cu ziduri groase, două dintre acestea fiind așezate în forma literei „L"[7]. Cele două imobile au câte două nivele, iar subsolul era împărțit în încăperi mari (beciuri), folosite ca magazii pentru alimente. Al treilea imobil (secția celulară), cu trei nivele, a fost construit între cele două brațe ale literei „L"[8]. Corpurile de clădire sunt construite din cărămidă și acoperite cu țiglă[9]. În incinta penitenciarului se mai află ateliere, garaje și curți de plimbare pentru deținuți[10]. Curtea penitenciarului era pavată cu piatră de râu, iar zidurile erau supraînălțate cu rețele de sârmă ghimpată. Celularul este descris de Ion Ioanid, care a trecut pe aici, drept o temniță veche, cu ziduri de aproape un metru, cu ferestre zăbrelite cu drugi de fier, cu ciment pe jos și cu aproximativ 24 de celule la fiecare etaj. Singura sursă de lumină a coridorului din celular o constituiau cele două ferestre plasate în partea de sus. Pe același coridor se găseau câteva robinete și niște jgheaburi din beton[11].

În legislația de dinaintea celui de-al doilea război mondial, penitenciarul Oradea a fost inclus în categoria centrelor de detenție destinate celor condamnați la pedepse de până la 12 ani inclusiv[12].

1. AANP, fond Pază și Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 52.
2. „Penitenciarul cu Regim de Maximă Siguranță Oradea", accesibil online la adresa http://www.anp-just.ro/unitati/oradea.htm (3.06.2007).
3. AANP, fond Pază și Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 58; ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LXXX, f. 11.
4. AANP, fond Pază și Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, ff. 52, 58.
5. În contextul intensificării mișcărilor sociale din zonă, la Oradea a luat ființă, în 1875, un tribunal de urgență. Documentele vremii vorbesc despre un mare număr de procese, 7 906 în 1867, dintre care 5 784 au fost puse pe rol și judecate (*ibidem*, f. 59).
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/1955, f. 38.
7. AANP, fond Pază și Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 57.
8. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LXXX, f. 7.
9. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/1955, f. 39.
10. AANP, fond Pază și Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 57.
11. Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, vol. I, ediția a II-a, Editura Humanitas, București, 1999, pp. 369-370, 403.
12. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 14.

Oradea ca penitenciar comunist

Până în 1944[1], penitenciarul a funcţionat ca loc de detenţie pentru încarceraţii de drept comun şi politici, iar după venirea comuniştilor la putere, la Oradea au fost închise atât persoane condamnate pentru delicte de drept comun, cât şi pentru infracţiuni „contra securităţii statului"[2]. În 1945, la Oradea a funcţionat inclusiv un lagăr (centru de internare) unde urmau să fie internaţi criminali de război şi colaboraţionişti, aşa cum prevedea Convenţia de Armistiţiu[3]. Începând cu anul 1945, aşa cum s-a întâmplat şi în alte închisori din ţară, evadările au fost numeroase din cauza dezorganizării din sistem şi a schimbării puterii politice. Astfel, până în anul 1949, numărul evadărilor a fost de câteva zeci, cu un vârf în anul 1946[4]. Evadări[5] au mai avut loc şi în anii următori, dar cei evadaţi, deţinuţi de drept comun, au fost prinşi de organele de ordine[6].

Penitenciarul Oradea a fost unul dintre locurile de exterminare din perioada comunistă, aici având loc numeroase execuţii. Din păcate, astăzi nu se poate estima numărul celor ucişi prin împuşcare în această închisoare. De asemenea, execuţii aveau loc şi în sediul Securităţii[7] din localitate. Sediul poliţiei politice de aici era cu totul impropriu, iar condiţiile în care erau izolaţi cei reţinuţi erau îngrijorătoare chiar şi pentru o comisie venită de la Bucureşti[8]. Iată relatarea lui Aurel Brazdă, fost deţinut politic:

---

1. În timpul războiului, o mare parte a arhivei penitenciarului (perioada 1920-1944) a fost distrusă (AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 53).
2. *Ibidem*, f. 52.
3. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, pp. 16, 51.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 53.
5. Numărul deţinuţilor evadaţi de la penitenciarul Oradea : 50 de persoane în perioada 1945-1947 ; 13 persoane în perioada 1947-1950 ; 9 persoane între 1952 şi 1967 (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LXXX, f. 8).
6. În general, deţinuţii au evadat de la Oradea din diversele puncte de lucru ale penitenciarului. Printre acestea, menţionăm punctul de lucru „Pădurea Episcopiei", de unde a evadat un deţinut în anul 1945, punctul de lucru „Grădină", unde s-a înregistrat o evadare în 1952, şi ferma „Sântandrei", de unde a evadat un alt deţinut de drept comun în 1953. În 1959, o persoană a evadat de la punctul de lucru GAS Inand şi o alta de la punctul de lucru IRVA. Alte trei evadări au fost semnalate în 1963, de la punctul de lucru Regiunea MAI, în 1964, de la „Moara Emilia", şi în 1966, de la „Uzina de Alumină" (*ibidem*, ff. 53-54). Administraţia penitenciarului era uneori la curent cu tentativele de evadare, aşa cum rezultă din documente (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. VII, f. 71).
7. Şeful Securităţii orădene din acea vreme era Ludovic (C)Zeller.
8. Iată constatările din raportul redactat în urma controlului din primăvara anului 1950 : „La DRS Oradea este un arest de suprafaţă situat în curte, compus din 20 celule izolate, şi un arest în subsolul clădirii, compus din 32 celule izolate. La arestul de suprafaţă au trei celule comune, iar la arestul din subsol, o celulă comună. În arestul de suprafaţă, celulele se pot aerisi printr-un geam de 45x40 cm. Aceste celule sunt sănătoase şi au lumină suficientă, tot la fel şi celulele comune din acest arest. În arestul de la subsol, nici o celulă nu se poate aerisi suficient, având numai câte o gaură pentru aerisire de 20x20 cm. Pentru aerisirea acestor celule, singura posibilitate este de a se deschide geamurile în cursul nopţii, deoarece aceste celule sunt înspre stradă şi ziua nu se pot deschide geamurile, care sunt înspre coridor, pentru a intra aerul şi în celule. Aceste celule sunt complect lipsite de lumină şi aer. Paza arestului se face prin miliţieni. La arestul de la subsol, unde au 32 de celule şi o celulă comună, îndeplinesc paza numai doi miliţieni, şi pentru ca să fie paza arestaţilor sigură, ar necesita cel puţin patru oameni de pază. La

În arestul Securităţii din Oradea era o linişte de mormânt. De teama gardienilor se gemea în surdină. Când, deodată, zgomot de cizme în fugă, gratii trântite de pereţi, urlete : „Afară bandiţilor, afară ! ". Îmbrânciţi, duşi de puhoiul celor peste 100 de oameni scoşi din celule, loviţi cu bâte şi paturi de armă, am ajuns în curte. Eram toţi grămadă, în faţa unui zid. Era beznă, nu vedeam nimic. La un moment dat, vocea aspră a lui Czeller se aude în noapte : „Pluton de execuţie, v-aliniaţi ! Rându' unu, în genunchi ! Încărcaţi armele ! Ochiţi...". Aşteptam cu groază prima rafală. Eram atât de mulţi că nu aveau cum să ne ucidă pe toţi de prima dată. Mihele, un alt deţinut politic, care era lângă mine, a zis : „Mă, dacă trag strigăm Trăiască România ! Să nu murim ca nişte câini"[1].

În 1949, în arestul Securităţii Oradea se găseau 155 de persoane[2]. Într-un raport din aprilie 1950 erau menţionate o serie de nereguli constatate de inspectorii de la Bucureşti : „atât arestaţii de la DRS Oradea, cât şi de la Serviciile Judeţene de Securitate au stat şi stau cu lunile în aresturi, fără să fie anchetaţi. Astfel, am găsit toţi ţăranii arestaţi în banda lui Rusu Vasile, cari n-au fost anchetaţi ; de la nici unul nu a luat măcar o declaraţie"[3].

După venirea comuniştilor la putere, destinaţia anumitor unităţi penitenciare a fost schimbată pentru a face faţă valurilor de arestări şi noilor categorii de deţinuţi. Astfel, Oradea a fost rezervată persoanelor care erau condamnate la muncă silnică pe un termen limitat, fiind încadrată în categoria a II-a a unităţilor penitenciare, pentru deţinuţi consideraţi periculoşi[4]. Ulterior, în 1959, închisoarea a fost încadrată în categoria I, având în subordine secţiile Barmod, Tamaşda, Inand şi colonia Ştei[5]. Cu excepţia coloniei Ştei[6], aceste secţii au fost desfiinţate în august 1959.

---

arestul de la suprafaţă, care se compune din parter şi etaj, nu au decât un singur miliţian, cu toate că ar trebui cel puţin doi. Hrana arestaţilor se aduce de la Penitenciarul Oradea şi lasă mult de dorit. Fiecare arestat primeşte 3-4 l de ciorbă, însă numai de un singur fel. Pâinea este distribuită de DRS Oradea de la M.C.A, şi fiecare arestat primeşte câte 350 g de pâine zilnic. Arestaţii care sunt excortaţi (*sic !*) la diferite Direcţiuni, nu sunt aprovizionaţi cu hrană rece, numai cu pâine, şi pâinea se dă numai în cazul când este în plus. Paturile în celule sunt de scânduri, adică o platformă de scândură cu două capre. Aşternuturi sau pături nu există la nici o celulă" ; *cf.* „Raport – 12 aprilie 1950", în Marius Oprea, „Bastionul cruzimii. Documente privind represiunea comunistă" (în manuscris).

1. Florin Budea, „Călăii roşii", în *Bihoreanul*, 16 mai 2005, accesibil online la adresa http : // www.bihoreanul.ro/articol/ziar/oradea/calaii-rosii/5729/ (20.10.2007).
2. „Planul de muncă [al direcţiei de anchete] – octombrie 1949", în Marius Oprea, „Bastionul cruzimii. Documente privind represiunea comunistă" (în manuscris).
3. „Raport – 12 aprilie 1950", în Marius Oprea, „Bastionul cruzimii. Documente privind represiunea comunistă" (în manuscris).
4. Specializarea unităţilor penitenciare din sistemul concentraţionar românesc a fost realizată prin decizia nr. 57286 din 4 decembrie 1945. Oradea era un penitenciar destinat deţinuţilor cu condamnări la muncă silnică pe termen limitat, alături de Caransebeş, Craiova şi Sighet (Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, 2006, pp. 210, 231-232, accesibil online la adresa http : //www.presidency.ro [22.12.2006].
5. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LXXX, f. 18.
6. Colonia Ştei, situată la marginea oraşului omonim (oraşul [dr.] Petru Groza în perioada 1958-1990/1996), a fost înfiinţată în aprilie 1959, având o capacitate de 800-1 000 de deţinuţi. Scopul înfiinţării coloniei a fost asigurarea forţei de muncă pentru construirea combinatului chimic din localitate. Iată o descriere din documentele de arhivă : „colonia este formată din mai multe barăci ce sunt folosite pentru dormitoare şi necesităţile gospodăreşti ale efectivelor". La conducerea locului de detenţie se afla locotententul-major Ioan Rus, în timp ce paza cădea în sarcina unei companii de militari din cadrul UM 0303/S (*ibidem*, f. 18).

În anii '50-'60, penitenciarul a găzduit atât persoane condamnate pentru infracţiuni de drept comun, cât şi persoane condamnate pentru infracţiuni politice[1]. Aşa cum rezultă din documentele de arhivă, în octombrie 1954 unitatea carcerală orădeană a fost încadrată în categoria „închisoare specială unde sunt încarceraţi deţinuţi CR PNŢ şi PNL cu condamnări între 5 ani şi MSV. În toamna anului 1956, acest penitenciar devine unitate de detenţie numai pentru deţinuţi de drept comun şi preveniţi pentru deţinuţi CR de pe teritoriul [regiunii] Oradea"[2]. După 1969, la Oradea au fost încarcerate femei acuzate pentru infracţiunea de trecere frauduloasă a frontierei[3], dar şi înainte de această dată, aici au fost închise persoane de sex feminin. Printre deţinutele care au fost depuse la Oradea s-a aflat şi Lucreţia Jurj, care a făcut parte din grupul de rezistenţă condus de Teodor Şuşman[4].

Capacitatea maximă a penitenciarului Oradea, aşa cum rezultă dintr-un document din 1967, era de 1 127 de persoane. Chiar la acea dată, spaţiul de cazare era depăşit, aici fiind închişi 1 237 de deţinuţi[5]. În 1960, capacitatea unităţii carcerale era estimată la 1 080 de persoane[6]. Numărul celor încarceraţi aici a variat în funcţie de destinaţia penitenciarului, de valurile de arestări şi de capacitatea închisorii. Astfel, în perioada 1945-1950, la Oradea au fost închise 800-1 000 de persoane; în 1951-1952 numărul deţinuţilor s-a dublat, ajungând practic la 2 000, 500 dintre aceştia fiind închişi pentru infracţiuni politice. În perioada 1955-1958, numărul celor depuşi a scăzut din nou la 900-1 000 de deţinuţi[7], ajungând chiar la 500 în 1958. Începând cu anul 1959 şi până la jumătatea anilor '60, numărul deţinuţilor s-a menţinut constant în jurul cifrei 1 000[8]. În a doua jumătate a anilor '60 numărul celor închişi aici s-a menţinut între 900 şi 1 000 de persoane[9]. Pe de altă parte, numărul cadrelor MAI care lucrau aici era, în 1967, de 156[10].

În 1960 existau două pavilioane destinate deţinuţilor de drept comun sau politici. Primul pavilion avea trei secţii pentru bărbaţi (deţinuţi politici preveniţi sau aflaţi în

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/1955, f. 38.
2. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LXXX, f. 18.
3. Într-o adresă din 6 februarie 1969 se preciza că, având în vedere modificarea Codului Penal, deţinuţii condamnaţi pentru trecere frauduloasă a frontierei urmau să fie încadraţi în categoria deţinuţilor de drept comun. Astfel, femeile de cetăţenie română sau străină condamnate definitiv pentru asemenea fapte şi care mai aveau de efectuat peste 3 luni din pedeapsă urmau să fie transferate la pentienciarul Oradea (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 163/1969, dosar nepaginat). O sursă din 1964 confirma că la închisoarea Oradea erau încarcerate femei (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and camps, 1960-1964, box 436, Item no. F-35).
4. Vezi Cornel Jurju, Cosmin Budeancă, *„Suferinţa nu se dă la fraţi". Mărturia Lucreţiei Jurj despre rezistenţa anticomunistă din Apuseni (1948-1958)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002, *passim*.
5. AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. 26/1967, dosar nepaginat.
6. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LXXX, f. 17.
7. În aprilie 1956 era expusă situaţia deţinuţilor din penitenciar, arătându-se că la Oradea se afla un mare număr de persoane, peste capacitatea penitenciarului (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 15/1956, dosar nepaginat). După un an, în 1957, numărul deţinuţilor de la Oradea era estimat la 900-1 000 de persoane, menţionându-se că era singura unitate penitenciară din zonă. De asemenea, în aceeaşi notă-raport se preciza că fluctuaţia de deţinuţi era foarte mare şi se propunea încadrarea penitenciarului la categoria I (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1957, vol. II, f. 472).
8. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 59.
9. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LXXX, f. 12.
10. AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. 26/1967, dosar nepaginat.

tranzit) şi o secţie pentru femei (deţinute politice şi de drept comun). Al doilea pavilion, cu trei secţii, avea următoarea structură: „Secţia nr. 5, în care se găsesc deţinuţi de drept comun condamnaţi pentru diferite infracţiuni; secţia nr. 6, în care sunt încarceraţi deţinuţi condamnaţi în curs de judecare pentru fapte de drept comun, şi secţia nr. 7 în care se găsesc deţinuţi condamnaţi pentru fapte de drept comun, infirmeria şi cabinetul medical cu salonul de bolnavi"[1].

Paza închisorii Oradea era asigurată de trei plutoane de sergenţi. Asigurarea securităţii exterioare cădea în sarcina a trei posturi înarmate, un post neînarmat şi un punct de lucru. În privinţa pazei interioare, aceasta era asigurată de şapte posturi de supraveghere. De asemenea, existau escorte pentru a garanta paza deţinuţilor transportaţi la tribunal sau la diferite munci[2].

Pentru deţinuţii politici încarceraţi la Oradea, starea corpului de celule al închisorii era dezolantă: geamurile sparte, tencuiala căzută şi pete mari de igrasie. În curte, lângă gardul împrejmuitor, se afla şi pasarela santinelei[3]. Uşile camerelor erau de lemn, barate cu un drug transversal, prevăzute, la jumătatea înălţimii, cu câte o gaură, înfundată cu cutii de conserve care puteau fi deplasate atât de gardieni, cât şi de deţinuţi. Aceasta era şi cea mai utilizată metodă de comunicare la Oradea, atâta vreme cât gardienii nu se aflau pe secţie[4]. Celulele de aici aveau suprafaţa de 3x3 m, podeaua de ciment, pereţii neîngrijiţi, tencuiala distrusă şi pete mari de igrasie, nefiind iluminate electric[5]. În general, celulele erau individuale, dar erau cazuri în care în acestea puteau fi depuse şi două sau mai multe persoane. Iată descrierea lui Iosif Corpaş, un „locatar" al închisorilor comuniste din a doua jumătatea a anilor '50: „deţinuţii politici aveau secţii speciale. Fiecare celulă era izolată de celelalte. Deţinuţii nu aveau voie să se vadă sau să comunice între ei"[6].

Umezeala zidurilor închisorii de la Oradea era un fapt cunoscut în tot sistemul penitenciar românesc. Ferestrele, în două canaturi, ale celulelor erau aşezate în partea de sus, având de regulă geamurile sparte. Patul de fier ruginit, cu salteaua murdară de paie[7], pe care dormiseră zeci de deţinuţi, pătura ruptă, cu ţesătura rărită şi maculată erau singurele accesorii pentru odihnă; deţinuţii politici nu aveau dreptul la pernă şi cearşaf. Tineta obişnuită, fără capac (numită „chiblă" în închisorile din Transilvania), mai mare decât o găleată, cu două toarte, foarte grea, era confecţionată din fontă sau din lemn[8].

1. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LXXX, f. 17.
2. *Ibidem*, f. 18.
3. Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, ed. a II-a, vol. I, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, p. 403.
4. *Ibidem*, pp. 370-371.
5. Potrivit documentelor DGP, iluminarea celulelor cu energie electrică a fost finalizată în august 1956 (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. VII, f. 70).
6. Iosif Corpaş, *op. cit.*, p. 10.
7. Într-un material documentar al DGP pentru anul 1955 se arăta că, la Oradea, din cauza aglomerării din această unitate penitenciară, nu existau paturi pentru toţi deţinuţii (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1957, vol. II, f. 141v.). De asemenea, un an mai târziu, comandantul Szabó Zoltán vorbea despre absenţa saltelelor pentru deţinuţi (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. VII, f. 70).
8. Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, ed. a II-a, vol. I, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, pp. 370, 374-375, 393, 410, 454.

În celulele cu doi sau mai mulţi deţinuţi erau interzise jocurile de societate improvizate (şahul sau tablele confecţionate din săpun sau din alte materiale), iar cei depistaţi erau aspru pedepsiţi cu până la 10 zile de izolare[1]. Din cauza administraţiei, la Oradea izolarea condamnaţilor se făcea mai greu decât în alte centre de detenţie:

> „Izolarea" era o celulă separată. Pedepsitul trebuia să fie cât mai dezbrăcat şi n-avea voie să iasă de acolo pe timpul pedepsei, n-avea pat, nici aşternut, aşa că dormea, noaptea, pe pardoseala de beton. Nu primea raţia de mâncare întreagă. Adică: în primele două zile căpăta numai o bucată de pâine neagră, cca 250 de grame, şi un polonic cu apă caldă, sărată. Abia a treia zi primea raţia întreagă de mâncare caldă. Erau cazuri când pedeapsa se executa cu mâinile încătuşate şi cu lanţuri la picioare[2].

Atmosfera din închisoarea orădeană era greu de suportat pentru cei încarceraţi: „Primul contact supărător îl aveai cu aerul infect din celulă. Te izbea mirosul hârdăului în care ne făceam necesităţile. Asta mai mult din pricina «progresului», fiindcă ferestrele cu gratii fuseseră prevăzute cu obloane"[3]. Foamea, frigul pătrunzător şi umezeala din celulele penitenciarului Oradea au rămas însă cei mai puternici inamici ai deţinuţilor de aici[4]. Referitor la aceste aspecte, Ion Ioanid nota: „Toate celelalte mizerii – murdăria, singurătatea, lipsa de îngrijire medicală şi, în general, comportarea administraţiei faţă de noi erau floare la ureche. Pe locul întâi, în ceea ce mă priveşte cel puţin, a stat frigul. Frigul, care, cu cât înaintam în iarnă, devenea... ger!". Frigul endemic de la Oradea se datora condiţiilor aspre din închisoare, şi nu climei, în general una blândă în această zonă a ţării. Din cauza atmosferei glaciale insuportabile, somnul de noapte era întrerupt, devenind practic un chin. Astfel, tremurând mereu, cu picioarele înţepenite şi mâinile învineţite de ger sub pătura subţire, deţinuţii simţeau nevoia să se încălzească fie prin exerciţii fizice, fie ghemuindu-se, încercând să reţină cât mai mult căldura. De asemenea, simţeau nevoia să urineze de 15-20 de ori pe noapte. În celulă, când afară era ger, prin ferestrele sparte intrau fulgi de zăpadă, care se aşterneau într-un strat subţire pe podea, în timp ce urina din tinetă rămânea îngheţată pe tot parcursul zilei. Degerăturile apăreau foarte des la degetele picioarelor şi dispăreau doar datorită eforturilor deţinuţilor, care se străduiau mereu să-şi pună sângele în mişcare[5].

Deşteptarea şi încheierea programului erau anunţate la Oradea cu un clopot. Programul deţinuţilor de aici începea în jurul orei 5 şi se încheia în jurul orei 22, cu formula gardianului: „Pregătirea pentru număr"; de alte trei ori pe zi, pentru fiecare masă, „Pregătirea pentru masă". La ora 6, în fiecare dimineaţă, aceeaşi operaţiune – golirea hârdăului. „Pregătirea pentru veceu" se auzea o dată sau de două ori pe zi.

---

1. Izolarea putea fi aplicată de administraţie şi pentru alte abateri de la regulament, precum neexecutarea ordinelor, insultă adusă gardienilor, furt de alimente etc. (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 3/1954, ff. 287-288; dosar nr. 5/1955, dosar nepaginat).
2. Iosif Corpaş, *op. cit.*, p. 11.
3. *Ibidem*, p. 10.
4. Descrierea celor trăite la penitenciarul Oradea şi prezentate în memoriile lui Ioanid s-au petrecut în iarna dintre 1953 şi 1954 (Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, a II-a, vol. I, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, pp. 373, 380). Lipsa încălzirii în camerele de detenţie a caracterizat şi în anii următori, aşa cum rezultă dintr-un document asumat de comandantul Szabó Zoltán (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. VII, f. 70).
5. Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, ed. a II-a, vol. I, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, pp. 380-381, 391-392, 447.

Singura alinare a celor închişi în acest penitenciar era nepăsarea gardienilor şi a administraţiei în legătură cu programul deţinuţilor politici şi mai ales în legătură cu interdicţia de a nu se aşeza pe pat pe timpul zilei[1].

Hrana era adusă de gardieni cu ajutorul deţinuţilor de drept comun, care cărau hârdaiele cu ciorbă sau arpacaş. Câte un polonic de terci turnat în gamela fiecărui deţinut sau o zeamă fierbinte şi transparentă cu câteva grame de cartofi striviţi ori foi de varză, fără urmă de grăsime, şi un sfert de pâine nu puteau depăşi câteva sute de calorii pe zi. Uneori, deţinuţii primeau şi câte o raţie mică de marmeladă. Seara, celebrul arpacaş din închisorile României comuniste lua locul ciorbei de la prânz. Iosif Corpaş precizează orele la care se servea hrana deţinuţilor – 7, 13 şi 19 –, precum şi calitatea calorică slabă a alimentaţiei de la Oradea: „Prânzul şi cina însemnau acelaşi şi singurul fel: CIORBĂ! În loc de pâine, mămăligă. Calupuri de cca 700 de grame pe zi"[2]. Ion Ioanid povesteşte un caz la care a fost martor, alături de alţi deţinuţi din lotul său: fuseseră aduse la penitenciar organe de vită, o raritate la închisoarea orădeană. „Uitate" în soare câteva ore, carnea a fermentat şi a intrat în descompunere, căpătând un miros insuportabil; pentru administraţie nu a fost însă un motiv de a nu le include în meniul deţinuţilor[3]. Hrana primită de aceştia în închisoare era singura sursă calorică, deoarece pachetele cu alimente le erau interzise deţinuţilor politici. Familiilor care trimiteau pachete pe adresa penitenciarului li se răspundea invariabil că numele destinatarilor nu se regăsesc în evidenţa închisorii[4].

Greva foamei era una dintre măsurile extreme la care recurgeau deţinuţii pentru a atrage atenţia asupra regimului concentraţionar. În astfel de cazuri, cei care erau identificaţi ca fiind capii revoltei erau izolaţi de colegii lor. La Oradea, greva foamei nu părea să îngrijoreze administraţia închisorii care se comporta ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Mai mult, greviştii erau mutaţi în celulele de în etajul superior, unde frigul era mai puternic, după ce, în prealabil, se încerca convingerea acestora de a renunţa la protest. După zile întregi de „post" şi după alte luni de subnutriţie, deţinuţii deveneau nişte morţi-vii, pierzând noţiunea somnului şi chiar contactul cu realitatea. Gardienii intrau nepăsători în celule, aducând, imperturbabili, mâncarea şi verificând starea sănătăţii deţinuţilor prin formule precum „Mai trăieşti, bă?" sau „Ai murit, bă?" şi încercând să constate decesul cu... ciocanul. Refuzul hranei se încheia, în cele mai multe cazuri, cu abandonarea protestului de către deţinuţi sau cu alimentarea forţată, abuzivă, a celor încarceraţi[5]. Uneori, conducerea penitenciarului apela la procuror şi la medicul legist pentru a încerca să-i determine pe greviştii să renunţe la această formă de protest[6]. Aflat sub permanenta supraveghere informativă a Biroului „K" din cadrul regionalei MAI Crişana, pe parcursul anului 1954 în penitenciar s-au desfăşurat două greve importante, deţinuţii solcitând îmbunătăţirea hranei[7].

1. Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, ed. a II-a, vol. I, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, p. 374; Iosif Corpaş, *op. cit.*, p. 11.
2. Iosif Corpaş, *op. cit.*, p. 11.
3. Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, ed. a II-a, vol. I, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, *op. cit.*, pp. 452-453.
4. *Ibidem*, p. 417.
5. *Ibidem*, pp. 445-449.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 3/1954, f. 287.
7. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LXXX, ff. 8, 14.

La Oradea, comunicarea între persoanele aflate în celule diferite se realiza mai uşor decât în alte penitenciare. Ţinerea în lanţuri, ca într-o cetate medievală[1], a deţinuţilor politici[2], formatul uşilor celulelor, precum şi frigul endemic de pe coridor îi ţineau pe gardieni departe de celular. Astfel, comunicarea se realiza prin vizeta din uşă, împinsă cu uşurinţă de deţinuţi cu degetele. De asemenea, de pe marginea tinetei, cei închişi putea privi la activităţile care se desfăşurau în curte, unde, în general, deţinuţii de drept comun erau scoşi pentru diferite munci în incinta închisorii[3]. La comunicarea prin perete se recurgea uneori pentru a transmite anunţuri scurte, precum apariţia gardianului sau începerea unei percheziţii[4]. Cu toate acestea, din cauza frigului şi a subnutriţiei, la numai câteva zile de la încarcerarea la Oradea, deţinuţii nu se mai arătau dornici să comunice. Tot timpul zilei stăteau în pat, cuprinşi de o stare de somnolenţă, slăbiţi şi vlăguiţi de regimul din penitenciar[5]. Despre plimbarea deţinuţilor, Ion Ioanid nu aminteşte nimic[6], dar este posibil ca această problemă să se fi remediat în anii următori[7].

În condiţiile de exterminare prezentate mai sus, efectul subnutriţiei devenea extrem de vizibil. În plus, imediat apăreau semnele distrofiei şi ale avitaminozei. Şubrezirea organismului era vizibilă în starea generală proastă a deţinuţilor, aceştia fiind sleiţi, fără puteri, deşi nu erau scoşi la muncă. După luni întregi de regim alimentar precar, cei încarceraţi aveau grave probleme de vedere, gingiile sângerau, dinţii se clătinau, iar pielea, în lipsa vitaminelor, îşi pierdea elasticitatea şi culoarea. De asemenea, părul de pe membre cădea, lăsând locul unei culori cadaverice. După încetarea grevei foamei, deţinuţii politici puteau primi o hrană mai bogată (ciorbă de cartofi cu carne sau bucăţi de carne de vită fiartă), dar nu pentru mult timp[8]. Asistenţa medicală de specialitate sau vizita la doctorul închisorii se loveau, de fiecare dată, de refuzul constant al administraţiei[9]. După zile întregi de indiferenţă sau de amânări sub diferite

1. Ruxandra Cesereanu, *Gulagul în conştiinţa românească*, *ed. cit.*, p. 201.
2. Unul dintre obiceiurile administraţiei închisorii de la Oradea era încătuşarea deţinuţilor politici cu lanţuri grele la picioare. Unii dintre cei închişi aici reuşeau totuşi performanţa de a-şi scoate pantalonii în ciuda lanţurilor grele şi incomode, din cauze stării fizice deplorabile în care se găseau (Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, ed. a II-a, vol. I, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, pp. 368-369, 400).
3. În 1949, la penitenciarul Oradea Mare existau ateliere pentru prelucrarea cânepii şi un atelier de cizmărie (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. III, f. 371).
4. Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, ed. a II-a, vol. I, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, pp. 372, 430.
5. *Ibidem*, pp. 383, 432.
6. Un exemplu în acest sens este prezentat de un document din arhiva DGP, în care autorităţile recunoşteau faptul că, la Oradea, deţinuţii nu erau scoşi cu regularitate la plimbare (AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, f. 23).
7. „La penitenciarul Oradea s-a respectat plimbarea deţinuţilor conform regulamentului şi se execută zilnic pe bază de grafic, după ceas, depăşindu-se timpul de o jumătate de oră pentru fiecare cameră" – se arată într-un material din octombrie 1956. Totuşi, astfel de rapoarte trebuie privite cu rezervă când vine vorba despre drepturile deţinuţilor politici acordate de către administraţia penitenciarelor (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 101).
8. Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, ed. a II-a, vol. I, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, pp. 374-375, 383, 405, 412, 434, 449-454.
9. În legătură cu asistenţa medicală acordată deţinuţilor, comandantul penitenciarului Oradea, locotenent-colonelul Szabó Zoltán, declara în 1956, într-o şedinţă de analiză, din 23 august 1956, a directorilor din sistemul penitenciar: „Au fost deţinuţi internaţi acum câteva săptămâni

pretexte, deţinuţii erau duşi în grupuri la cabinetul medical. În modesta şi insalubra încăpere sanitară, doctorul închisorii, Edmund Boeru[1], prescria invariabil acelaşi tratament pentru toate simptomele: două, trei pastile de antinevralgic. În plus, indiferenţa faţă de starea fizică şi de mizeria în care trăiau deţinuţii politici de la Oradea era una dintre atitudinile obişnuite ale medicului de aici[2].

Igiena era o altă problemă delicată a deţinuţilor din penitenciarul orădean. Uneori, din cauza condiţiilor mizerabile din închisoare, prin găurile din uşă se strecurau şobolani care îi agresau pe cei închişi. Celulele deţinuţilor, spălătorul şi coridorul erau curăţate doar când penitenciarul primea inspecţia medicului. Tot atunci, deţinuţii primeau câte o cană pentru băut apă, cearşaf, pernă şi li se înlocuiau saltelele găurite şi murdare. Dar toate aceste „dotări" dispăreau la scurt timp după ce medicul îşi încheia vizita. Cei închişi aici trebuiau să-şi spele gamela la spălătorul de pe coridor şi să-şi ia apă de băut în acelaşi recipient până la următoarea masă. Igiena corporală era o chestiune de săptămâni la Oradea, căci acesta era termenul după care un deţinut abia sosit în penitenciar avea dreptul să facă un duş. Ordinul „Pregătirea pentru baie" era aproape imposibil de pus în aplicare atâta vreme cât deţinuţii nu aveau prosop, haine de schimb şi nu se puteau dezbrăca din pricina lanţurilor. O dată pe săptămână, sâmbăta, primeau doar o bucată mică de săpun cu miros de petrol. Iată cum descrie Ion Ioanid imaginea din sala cu duşuri de la Oradea:

> Era prima dată când mă dezbrăcam de când ajunsesem la Oradea. Am avut un adevărat şoc când m-am văzut cum arătam. Eram numai piele şi os, iar partea de jos a corpului mi-a adus aminte de scheletul care ne era adus în clasă la ora de anatomie, când eram în liceu. Văzându-mi oasele bazinului complet descărnate şi proeminenţa articulaţiei femurului din şold, m-am gândit pentru prima oară că zilele îmi erau numărate. De altfel, întreg tabloul din sala de duşuri, înceţoşată de aburi, în care evoluau şaptesprezece schelete [...], părea o scenă din infern. Câteodată, excesul de zel al gardienilor mergea până la a-i scoate pe deţinuţi, în mijlocul iernii, la spălător şi a-i ţine dezbrăcaţi în ger, sub apa rece ca gheaţa, sub pretextul menţinerii igienei personale[3].

Tratamentul aplicat deţinuţilor politici de personalul administrativ de la Oradea era în concordanţă cu regimul penitenciar de aici. Astfel, Nicolae Tilici[4], comandantul

---

la spital şi dacă nu-l internam murea în unitate, aşa a murit la spital. Totuşi este o problemă, dacă nu era internat în spital se punea problema că, deşi s-au făcut sesizări, totuşi nu s-au luat măsuri" (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. VII, f. 70).

1. În documentele DGP, numele medicului de la penitenciarul Oradea apare scris „Boeru", şi nu „Boieru" cum îl numeşte Ioanid. Fostul deţinut politic povesteşte cum Boeru a fost arestat mai târziu şi întemniţat tot la penitenciarul Oradea pentru infracţiunea de a fi făcut avorturi ilegale. Într-o adresă din iunie 1955 expediată Serviciului Cadre se preciza că doctorul Boeru refuza să presteze o jumătate de normă conform încadrării sale, cu începere de la 1 iunie 1955, solicitând plata salariului pe patru luni, cât timp fusese arestat pe parcursul anului 1954 (Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, ed. a II-a, vol. I, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, p. 410; AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/1955, dosar nepaginat).
2. Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, ed. a II-a, vol. I, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, pp. 405-407, 409-410.
3. *Ibidem*, pp. 393, 396-400, 407.
4. Nicolae/Neculai Tilici(u), comandantul închisorii Oradea în perioada 1 mai 1953-25 aprilie 1955, locuia gard în gard cu penitenciarul, împreună cu familia, motiv pentru care îşi amenajase chiar o uşă în zidul închisorii.

închisorii, apărea în fiecare dimineaţă pe cordioare şi făcea glume batjocoritoare la adresa deţinuţilor politici, acompaniat de ceilalţi gardieni. Nivelul său intelectual era unul scăzut şi folosea frecvent înjurături în discuţiile cu cei încarceraţi. Mai mult, spune Ion Ioanid, Tilici transformase închisoarea în propria feudă. Pe lângă abuzurile la adresa deţinuţilor, Tilici era unul dintre comandanţii de penitenciar care îi utiliza pe deţinuţii de drept comun la diverse treburi gospodăreşti. Comandantul sustrăgea zilnic cantităţi importante din hrana celor încarceraţi pentru a-şi hrăni porcii din gospodărie[1]. În schimb, Roboiu, ofiţerul politic, se angaja în discuţii lungi cu deţinuţii ; deseori, când era pus în dificultate de chestiunile cu caracter ideologic renunţa invocând sarcinile administrative[2]. La Oradea se aflau şi doi gardieni care erau fraţi - Gherdan -, „cel mare" fiind mult mai rău şi mai sadic decât mezinul. Când frigul era de-a dreptul insuportabil, Gherdan „cel mare" îi obliga pe deţinuţi să „aerisească" celulele. De asemenea, la percheziţiile inopinate excesul de zel al acestuia mergea până la răsturnarea conţinutului de paie şi pleavă al saltelei şi împrăştierea acestuia pe toată podeaua celulei. Iată mărturia lui Ioanid : „Îngheţam de frig, în pielea goală, cu pantalonii lăsaţi jos până la lanţuri şi desculţi pe ciment, aşteptând să ne percheziţioneze restul hainelor, aruncate pe jos în faţa noastră. Gherdan, cu vădită plăcere, prelungea cât mai mult operaţia, procedând tacticos, pipăind centimentru cu centimetru fiecare cusătură". În plus, acest gardian avea obiceiul de a-i insulta, îmbrânci, brusca şi chiar lovi pe deţinuţi[3].

Aşa cum rezultă din documentele DGP, printre evenimentele importante desfăşurate pe parcursul anilor '50 se numără şi revolta a 35 de deţinuţi care au protestat pe 18 martie 1954, solicitând îmbunătăţirea raţiei alimentare. Administraţia a înăbuşit revolta, iar capii au fost izolaţi de restul celor încarceraţi. În luna decembrie a aceluiaşi an, 70 de deţinuţi de drept comun au declanşat greva foamei în semn de protest faţă de hrana puţină şi slabă calitativ. Conducerea penitenciarului a aplanat conflictul, 40 de deţinuţi continuând greva pentru încă două zile. Aceleaşi motive legate de alimentaţia precară au determinat, la începutul anului 1955, ca peste 30 de persoane din penitenciarul Oradea să intre în greva foamei[4].

În anii 1954-1955, când regimul de la Bucureşti părea să cocheteze cu ideea unei destalinizări, în sistemul penitenciar românesc au avut loc unele transferuri. Aceste schimbări s-au făcut simţite şi la închisoarea din Oradea, unde erau încarceraţi mai ales deţinuţi politici, foşti membri ai partidelor democratice. În locul celor eliberaţi în 1955 de la Aiud printr-un decret de graţiere (Decretul nr. 421/1955), au fost aduşi alţi condamnaţi de la Sighet şi Oradea[5], în general foşti demnitari interbelici sau membri ai PNŢ şi PNL[6]. Dar, în scurt timp, regimul a redevenit unul dur, odată cu declanşarea

1. Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, ed. a II-a, vol. I, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, p. 403.
2. *Ibidem*, p. 381.
3. *Ibidem*, pp. 382-383.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 54.
5. În decembrie 1956, într-o notă-raport, directorul general al DGPCM, colonelul Vasile Lixandru, menţiona că, în urma evenimentelor din Ungaria s-a dispus mutarea tuturor deţinuţilor CR de la Oradea la penitenciarele Aiud şi Gherla (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 89).
6. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 245.

evenimentelor din Ungaria. Iată relatarea unui fost deţinut politic cu privire la înăsprirea regimului penitenciar în preajma evenimentelor din ţara vecină:

> Din cauza revoluţiei ce izbucnise în Ungaria, situaţia deţinuţilor politici se agrava continuu. Se aplicau pedepse mari. Am fost consideraţi nu numai deţinuţi politici, ci ne-am ales şi cu o poreclă nouă: „contrarevoluţionari". Au întărit şi mărit obloanele la geamuri, ca să nu mai putem vedea nici cerul. Numărul deţinuţilor creştea. Eram înghesuiţi în nişte camere mici şi scunde, câte doi, trei într-un singur pat. Aer infect, hrană inconsistentă. O izolare totală faţă de lumea de afară[1].

Un alt deţinut, Romulus Pop, relata despre schimbarea regimului de detenţie din 1956: „La Oradea am stat doi ani. Acolo am putut sta şi comunica bine între celule, făceam corespondenţă cu Adrian [Marino, n. ed.] până a izbucnit revoluţia în Ungaria. Şi lor le-a fost frică, nu cumva să vină ungurii, să dea buzna să ne elibereze. Ar fi fost o pierdere ireparabilă pentru ei, nu?"[2].

Alte evenimente din penitenciarul Oradea care au fost consemnate în documentele DGP se referă la cazurile de sinucidere. Pe 11 mai 1958, Alexandru Tîrlea, condamnat la 12 ani pentru infracţiuni contra securităţii statului, a fost găsit spânzurat în celulă[3]. Aceeaşi soartă a avut-o şi deţinutul Antal Andrei, la 29 martie 1967, aflat în arest preventiv pentru infracţiuni contra securităţii statului[4]. Această ultimă informaţie dovedeşte încă o dată faptul că la Oradea, ca şi în alte penitenciare din România, au existat deţinuţi politici şi după 1964[5]. Alături de alte închisori din ţară[6], În martie 1967, Oradea a fost desemnată pentru a primi, până la pronunţarea instanţei, persoane acuzate de infracţiuni cu caracter politic[7]. De asemenea, de-a lungul anilor, la Oradea au avut loc câteva accidente de muncă la diferite puncte de lucru ale penitenciarului[8].

Dosarul de evidenţă pe obiectiv al penitenciarului Oradea, deschis în iulie 1968[9] de către Consiliul Securităţii Statului, preciza că, în închisoare, unitate de detenţie de categoria a II-a, erau încarcerate la acea dată „deţinuţi de drept comun cu pedepsele până la 10 ani şi femeile condamnate pentru activitate duşmănoasă contra securităţii statului"[10].

---

1. Iosif Corpaş, *op. cit.*, p. 14.
2. Smaranda Vultur (coord.), *Istorie trăită – istorie povestită. Deportarea în Bărăgan (1951-1956)*, Editura Amarcord, Timişoara, 1997, pp. 362-363.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 55; ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LXXX, f. 15.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 55; dosar nr. 27/1967, ff. 294-296; ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LXXX, f. 15.
5. Într-un buletin intern din iulie 1969 sunt prezentate câteva tentative de evadare descoperite la penitenciarul Oradea. Printre cei implicaţi în astfel de fapte au fost şi trei deţinuţi încarceraţi pentru infracţiuni contra securităţii statului: Adrian Moise, Emeric Abraham şi Ion Dascălu (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 153/1993, ff. 217-222).
6. Celelalte penitenciare din sistemul concentraţionar desemnate pentru a primi persoane reţinute pentru infracţiuni contra securităţii statului erau: Alba-Iulia, Botoşani, Bacău, Cluj, Craiova, Codlea, Peninsula, Galaţi, Iaşi, Ploieşti, Piteşti, Satu Mare, Tg.-Mureş, Timişoara şi Văcăreşti.
7. AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. 26/1967, ff. 336-337.
8. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LXXX, f. 7.
9. Dosarul de evidenţă pe obiectiv al penitenciarului Oradea a fost închis odată cu desfiinţarea unităţii carcerale, la 31 iulie 1997 (*ibidem*, f. 184).
10. *Ibidem*, ff. 14-15.

De asemenea, în acelaşi dosar se făcea precizarea că, începând cu anul 1969, aici fuseseră aduse deţinute politice arestate „pentru activitate pe linia sectei ilegale «Martorii lui Iehova»", dar şi „frontierişti"[1].

Penitenciarul Oradea a fost desfiinţat de autorităţi în anul 1977, apoi reintegrat în sistem în 1983[2].

Conducerea penitenciarului

Penitenciarul Oradea a fost condus de următorii directori şi comandanţi: Ioan N. Muth (1945), Ladislau Szartori (1945), Iosif Nemeş (1945-1950), locotenent-major Ioan Rusu (1950-1951), locotenent Ioan Prodan (1952), sublocotenent Nicolae Deceanu (1952--1953), locotenent-major Nicolae/Neculai Tilici(u) (1953-1955), locotenent-major Vasile Coşeru (1955-1956), locotenent-colonel Szabó Zoltán (1956-1964), locotenent-colonel Constantin Marinescu (1956-1967), locotenent-colonel Ioan Diniş (1967-1977)[3]. Dintre cadrele superioare ale administraţiei penitenciarului Oradea îi amintim pe: maior Ioan Lascu (1948-1949), ofiţer politic, maior Nicolae/Neculai Tilici(u) (1952), ofiţer politic, locotenent-major Felician Deac (1953), ofiţer politic, căpitan Gheorghe Zaharia (1953-1956), locţiitor pentru regim, maior Aurel Ghiara (1954-1963), ofiţer politic, căpitan Trifu Sima (1957-1957), locţiitor pentru regim, locotenent-colonel Toma Vârtej (1959-1963), locţiitor pentru regim, colonel Ioan Diniş, locţiitor pentru servicii (1959-1964) şi locţiitor pentru regim (1964-1966)[4].

Oraviţa

Penitenciarul Oraviţa era situat în judeţul Caraş-Severin. Deţinuţii din acest penitenciar erau folosiţi la munca în mină[5]. Munca în mină se realiza în trei schimburi. Cei care nu îşi îndeplineau norma zilnică erau pedepsiţi cu suspendarea dreptului la pachet, vorbitor şi corespondenţă, dar şi cu 25 de lovituri de ciomag pe spate[6]. Pe 22 octombrie 1955, Serviciul Secretariat informa Serviciul Administrare-Gospodărie că Direcţia Regională MAI Banat nu aproviziona penitenciarul Oraviţa cu alimentele necesare. Din această cauză, deţinuţii primeau ca hrană numai arpacaş şi paste făinose[7].

Ostrov (vezi **Balta Brăilei**, p. 133)

1. ACNSAS, fond Documente, dosar nr. 8859, vol. LXXX, ff. 5-6.
2. „Penitenciarul cu Regim de Maximă Siguranţă Oradea", accesibil online la adresa http://www.anp-just.ro/unitati/oradea.htm (3.06.2007).
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, ff. 55-56, 63; ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LXXX, ff. 15-18. Altă variantă pentru mandatul unui comandant de la penitenciarul Oradea: maior Nicolae/Neculai Tilici(u) – 1953; *cf.* INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 332. Am preferat să păstrăm în text datele identificate de noi în documentele din arhiva DGP.
4. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 332.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1959, vol. I, f. 244.
6. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 435, Item no. 601/1962, f. 4.
7. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 3/1954, f. 280.

P

Peninsula (Valea Neagră) (vezi **Canalul Dunăre-Marea Neagră**, p. 231)

Perieți

Formaţiunea Perieţi a fost înfiinţată la 1 mai 1958 în cadrul Gospodăriei Agricole de Stat din comuna Perieţi, judeţul Ialomiţa[1], şi era situată la o distanţă de aproximativ 5 km de Slobozia şi la 47 km de Urziceni[2]. În această unitate concentraţionară au fost transferaţi, pentru executarea lucrărilor agricole de pe terenurile GAS Perieţi, deţinuţi de drept comun cu pedepse de până la 10 ani de la penitenciarele Văcăreşti şi Călăraşi[3]. Clădirea în care au fost cazaţi deţinuţii era construită din cărămidă şi înconjurată de două rânduri de gard de sârmă ghimpată, fiecare rând având o înălţime de 3 m[4]. Personalul administrativ şi cel de supraveghere (gardienii) al formaţiunii a fost detaşat de la alte penitenciare şi colonii de muncă din cadrul DGP sau a fost angajat din rândul localnicilor. Colonia era deservită în interior de 24 de cadre, dintre care : doi ofiţeri, trei sergenţi-majori, 15 sergenţi şi patru angajaţi civili ; paza exterioară a formaţiunii era asigurată de soldaţi în termen de la UM 068 Bucureşti[5].

Periprava (vezi **Balta Brăilei**, p. 136)

Periş (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 188)

Piatra-Frecăței (vezi **Balta Brăilei**, p. 140)

Piața Pache Protopopescu (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 180)

---

1. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LXXXI, f. 6.
2. „Perieţi, Ialomiţa", disponibil online la adresa http : //ro.wikipedia.org/wiki/Perieti_Ialomita (21.09.2007).
3. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LXXXI, f. 6.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*, ff. 6-7.

PITAR MOŞ (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 188)

PITEŞTI

Penitenciarul Piteşti a fost unul dintre marile centre de exterminare ale regimului comunist, fiind cunoscut în primul rând pentru fenomenul *reeducării* prin tortură. În acelaşi timp, Piteştiul se înscrie în taxonomia *categoriilor sociale*, cu unele mici excepţii, deţinuţii politici care predominau aici în perioada 1949-1951 fiind studenţi. În imaginarul colectiv, Piteştiul rămâne şi astăzi paradigma dezumanizarii care a caracterizat sistemul comunist.

Aşezare geografică

Situat în nordul localităţii omonime, la marginea acesteia, penitenciarul Piteşti se afla la 300 m de halta Piteşti Nord şi la circa 150 m est de strada Negru Vodă, iar începând cu 1948, la aproximativ 500 m de Regiunea de Securitate MAI Piteşti[1].

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Penitenciarul Piteşti a fost ridicat în jurul anului 1900, având iniţial cinci camere şi o capacitate de 60-70 de locuri[2]. Din pricina uzurii şi a spaţiului mic, în anul 1941 s-a finalizat construcţia unei alte clădiri-penitenciar, care va funcţiona drept centru de exterminare în perioada comunistă. Noul stabiliment cuprindea 96 de încăperi, fiind construit din beton şi cărămidă, având următoarea structură: subsol, demisol, parter şi două etaje, cinci curţi de plimbare împrejmuite cu un zid din cărămidă înalt de 2,5 m[3]. Penitenciarul avea o capacitate de 800 de locuri, o suprafaţă de 25 000 m^2, un perimetru de 1 064 m şi era dotat cu energie electrică[4].

În urma consultării literaturii de specialitate[5] şi analizând planurile cunoscute şi păstrate în arhivă[6], ansamblul de clădiri ale penitenciarului Piteşti, prin structura şi destinaţia lor, se încadrează în curentul de reformare a instituţiilor penitenciare din Europa şi America de Nord din perioada interbelică. Încă de la începutul secolului XX, bine-cunoscutele penitenciare americane *San Quentin* şi *Sing-sing* prezintau o serie de facilităţi individuale pentru deţinuţi, pe care le vom regăsi în planurile originale de la Piteşti (încălzire centrală, grupuri sanitare, ateliere, capelă ş.a.m.d.). Cu toate acestea, în pofida proiectului, execuţia lucrării (îndelungată şi neomogenă, sub raportul

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/1955, f. 173.
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 159.
3. *Ibidem*, f. 160.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/1955, f. 173.
5. Vezi în acest sens, *Handbook of Correctional Institution Design and Construction*, United States Bureau of Prisons, Washigton DC, 1949; Michel Foucault, *Surveiller et punir: Naissance de la prison*, Edition Gallimard, Paris, 1975; Norman Johnston, „Forms of Constraint: A History of Prison Architecture", în David J.T. Vanderburgh, *The Journal of the Society of Architectural Historians*, vol. LX, nr. 4 (dec., 2001), pp. 535-536 (trecere în revistă realizată de Remus Cîrstea, muzeograf la Muzeul Judeţean Argeş).
6. DJAN Argeş, fond Prefectura Argeş, dosar nr. 100/1941, ff. 1-18.

calităţii), morfologia terenului de fundare (pânză freatică instabilă) şi administrarea edificiului din epoca regimului comunist au făcut inutile instalaţiile iniţiale şi intenţiile de a avea la Piteşti un penitenciar „mai bun"[1].

Prin analogie, se poate spune că ansamblul de clădiri ale penitenciarului Piteşti îşi găseşte corespondentul în epocă în penitenciarul canadian de tip „şcoală de corecţie" din Collins Bay, provincia Ontario, datorită unor caracteristici comune : asistenţă judiciară (detenţia) pentru minori, tineri (şi femei, la Piteşti) ; aşezarea clădirilor în formă de „T" sau „stâlp de telefon" (intrarea principală pentru administraţie se făcea printr-un corp de clădire situat transversal pe axa principală a ansamblului, legat printr-un coridor de corpul de celule dispus în sistem *Auburn*) ; ziduri de incintă care izolau corpul de clădiri şi care formau şi curţi interioare ; amplasarea sa în afara zonelor rezidenţiale ale localităţii[2]. La inaugurare şi în epoca aplicării „experimentului Piteşti", ansamblul de clădiri ale penitenciarului Piteşti era cel mai modern edificiu de detenţie în România[3].

Până la data de 23 august 1944, penitenciarul a înglobat deţinuţi de drept comun aflaţi în arest preventiv, care, după ce primeau sentinţe definitive, erau transferaţi la alte penitenciare din ţară. După anul 1942, pe lângă deţinuţii de drept comun, la Piteşti au fost închişi şi deţinuţi politici (legionari), dar într-un număr redus – în medie cca 60-70. Regimul celor două categorii era diferit : deţinuţii de drept comun stăteau în camere comune, pe când legionarii erau izolaţi în camere mici.

Piteştiul ca penitenciar comunist

După 1949, sistemul carceral panoptic de tip occidental de la Piteşti a fost transformat în închisoare de tip NKVD. Sistemul concentraţionar comunist a fost, în fapt, o impresionantă reţea de penitenciare şi lagăre/colonii de muncă, organizată după criterii precise şi scopuri predefinite. Era tipul de penitenciar „închis", cu deţinuţi catalogaţi ca având grad sporit de periculozitate. Unităţi penitenciare din aceeaşi categorie se mai găseau la Sighet, Craiova, Galaţi, Târgşor, Făgăraş, Braşov, Mărgineni, Suceava, Mislea, Caransebeş, Arad, Oradea, Târgu-Ocna, Cluj, Ploieşti, Constanţa sau Rahova. Penitenciarul avea şase posturi de pază[4], comunicarea între ele realizându-se prin

1. ADPSR, „Prison History", disponibil online la adresa http : //www.adpsr.org/prisons/history.htm (10.07.2007).
2. The Caniadian Encyclopedia, „Effects and Reformers on Prison Design", disponibil online la adresa http : //www.canadianencyclopedia.ca/index.cfm ? PgNm = TCE&Params = A1SEC830725 (10.07.2007).
3. Pentru informaţiile privind stilul arhitectural al închisorii de la Piteşti, autorul mulţumeşte istoricului Remus Cîrstea, muzeograf la Muzeul Judeţean Argeş, alături de care a redactat un memoriu istorico-arhitectural în vederea desemnării fostelor clădiri ale penitenciarului Piteşti ca monument de for public comemorativ (2007).
4. *Postul de pază nr. 1* se ocupa de intrarea în penitenciar şi de corpul de gardă ; de asemenea, superviza intrarea/ieşirea persoanelor, a mijloacelor de transport în punctul de barieră al penitenciarului. Toate aceste acţiuni erau strâns coordonate prin acordul prealabil al ajutorului de serviciu al comandantului de unitate. *Postul de pază nr. 2* se ocupa cu paza laturilor de la sud şi est ale penitenciarului, între magazia de alimente a deţinuţilor şi stâlpul electric dinspre postul nr. 3. Avea aceleaşi funcţiuni şi metode de operare ca toate celelalte posturi. *Postul de pază nr. 3* (post permanent) supraveghea la exterior latura de est a penitenciarului, între stâlpul dinspre postul nr. 2 şi colţul zidului dinspre gară, iar la interior, ferestrele din partea nordică

sonerii, toacă şi voce[1]. Penitenciarul Piteşti avea forma literei „T". Celularul se afla pe latura lungă a *formei geometrice* şi îi cuprindea pe deţinuţii condamnaţi la muncă silnică sau la temniţă grea. Laturile mici ale „T"-ului erau destinate celor cu *închisoare corecţională* şi tot aici se afla şi celebra Cameră 4 Spital[2], fosta infirmerie a închisorii – desfiinţată în 1948 –, devenită în perioada *reeducării* principala incintă de tortură. În acest loc, Eugen Ţurcanu – principalul actor al *reeducării* de la Piteşti – şi echipa sa de torţionari aplicau cele mai dure corecţii fizice, iar comandantul penitenciarului, Alexandru Dumitrescu, şi ofiţerul politic, Ion Marina[3], au tolerat şi chiar au sprijinit întreaga acţiune. La Piteşti s-au aplicat bătăi teribile şi în Camera 3 Biserică, Camera 1 Corecţie, Camera 2 Parter, Camerele 32 şi 35[4]. În afara Camerei 4 Spital (cea mai spaţioasă), restul celulelor erau foarte înguste (în ele erau închişi cel mult doi deţinuţi).

După 23 august 1944, numărul celor trimişi la Piteşti a crescut, ajungându-se la circa 700, 800 de deţinuţi politici (noţiune devenită sinonimă cu *legionar* sau *fost membru al diverselor partide istorice*) şi la cel mult 200 de deţinuţi de drept comun, în fiecare lună[5]. După 1947, penitenciarul Piteşti a devenit unul dintre centrele de detenţie de maximă siguranţă în care erau încarceraţi în special studenţi, membri ai Mişcării Legionare şi ai altor partide considerate „subversive" de către noul regim. Caracterizat până în 1949 de un regim de detenţie decent[6], Piteştiul va adopta în primăvara acestui

---

a zidului interior al penitenciarului către est. *Postul de pază nr. 4* (permanent) supraveghea latura de nord a penitenciarului, de-a lungul zidului (la exterior), ferestrele penitenciarului pe partea de nord şi atelierele de tâmplărie şi fierărie (la interior). *Postul de pază nr. 5* (permanent) asigura paza laturii de vest a penitenciarului, atât la exterior, cât şi la interior. *Postul de pază nr. 6* (permanent) superviza latura de vest a penitenciarului, de la ridicătură (gardul de mărăcini) până la colţul dinspre sud, şi latura de sud (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/1955, f. 173).

1. Posturile şi corpul de pază foloseau soneriile, toaca sau vocea (atât în interior, cât şi în exterior). La interior existau patru sonerii de legătură permanentă cu postul de control nr. 2, dar şi o toacă utilizabilă în caz de incendiu sau revoltă internă. Exista, de asemenea, o sonerie prin care se ţinea contactul postului de control nr. 1 cu postul nr. 2 şi cu ajutorul de serviciu al comandantului. Existau şase posturi de santinelă (asigurate de militari în termen ai Direcţiei Trupelor de Pază şi Operative), dintre care cinci erau dotate cu sonerii *de legătură* pentru comunicarea cu corpul de pază. Posturile de santinelă din exterior erau dotate cu toacă (*ibidem*).
2. Banu Rădulescu, „Preambul la «Dosarul Piteşti»", în *Memoria*, nr. 1/1990, Uniunea Scriitorilor din România, Bucureşti, 1990, p. 19.
3. Iată cum este descris Marina (Iţicovici) Ion: „ofiţer politic la Piteşti în timpul *reeducării*. Era cel ce primea declaraţiile semnate de deţinuţi în demascări, declaraţii ce se scriau uneori în biroul lui de referent. Colabora direct cu Ţurcanu, conform depoziţiei acestuia înaintea procesului din 1954: «Am mai primit de la dl. [Alexandru] Dumitrescu şi [Ion] Marina ordin că nu-i interesează câţi ochi sar şi [...] că să am grijă să nu se dea lovituri în organe care ar cauza moartea, dar că la fund şi la tălpi pot să bat până sare carnea bucăţi în tavan». (*Memorialul ororii*). A fost participant activ la teribila bătaie din ajunul Crăciunului, alături de directorul Dumitrescu. «Pentru el, şedinţele de tortură constituiau o adevarată hrană sufletească. Stătea cu orele la vizetă şi se desfăta mai ales la şedinţele de blasfemie anticreştină. Nici de el nu se mai ştie nimic după transferul lui la închisoarea din Braşov» (Virgil Ierunca)" (Doina Jela, *Lexiconul negru, ed. cit.*, p. 172).
4. Alin Mureşan, „Reeducarea prin tortură", în *Memoria*, nr. 57 (4/2006), Bucureşti, Fundaţia Culturală Memoria, 2006, p. 23.
5. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 160.
6. Alin Mureşan, *op. cit.*, p. 21.

an sistemul de *reeducare* iniţiat la Suceava, devenind unul dintre centrele cele mai renumite pentru tratamentul de tortură aplicat deţinuţilor.

Înainte de declanşarea *reeducării*, în anul 1949, studenţii de la Piteşti aveau parte de un tratament relativ normal: puteau primi pachete, cărţi, caiete, aveau acces în fiecare dimineaţă la spălătoare şi grupuri sanitare, iar celulele (cu acordul gardienilor) rămâneau deschise pentru ca deţinuţii să poată circula între ele. Gardienii şi studenţii, de vârste apropiate, conviețuiau într-un fel de respect imposibil de imaginat după 1949. Treptat însă, închisoarea s-a aglomerat şi s-a ajuns de multe ori la situaţia în care 16 deţinuţi stăteau înghesuiţi într-o singură celulă. „Se dormea în paturi soldăţeşti, suprapuse pe două, trei rânduri, cu somiera din fâşii de tablă, acoperită ici-colo de câte o rogojină, câte doi într-un pat. În unele celule mai mari, din lipsă de paturi, se instalaseră priciuri. Când priciurile au devenit neîncăpătoare, nou-veniţii dormeau sub prici, la «şerpărie», cum se spunea, adică direct pe pardoseala goală"[1].

Începând cu vara anului 1949, regimul cvasicăminist de la Piteşti s-a transformat în opusul său: pachetele, vorbitorul, corespondenţa s-au sistat; mâncarea a devenit execrabilă. Dimineaţa, deţinuţii aveau parte de o „apă chioară" în loc de ceai, iar la prânz, de un sfert de pâine alături de o fiertură care, de obicei, însemna arpacaş cu resturi de cartofi sau o ciorbă verde plină de bălegar. Seara erau servite resturile de la masa de prânz. Acest regim alimentar a dus la înfometarea celor aproximativ 1 000 de studenţi închişi la penitenciarul Piteşti[2]. „Hrana cea de toate zilele, insuficientă şi de slabă calitate, era distribuită de către şeful torţionarilor şi ni se dădea atât cât considera el că meritäm, iar de mâncat o mâncam când şi cum voiau ei: fie ni se luau lingurile şi, astfel, eram nevoiţi să sorbim zeama precum câinii, fie ne turnau zeama fierbinte pe gât. Apă nu aveam voie să bem şi setea era cumplită, amplificată de transpiraţiile abundente din cauza supraeforturilor."[3]

Necesităţile fiziologice nu puteau fi satisfăcute decât atunci când ţi se dădea voie, iar igiena personală era complet absentă.

> Baie nu făcusem din libertate, purtam aceeaşi lenjerie de corp de la arestare, ruptă acum, murdară şi îmbâcsită cu mirosuri greu de suportat. Unghiile de la mâini le rodeam atunci când ni se dădea voie şi, bineînţeles, trebuia să le înghiţim, iar cele de la picioare se rupeau singure. Tunsul şi bărbieritul erau un chin pentru noi, erau executate de către torţionari, cu instrumente vechi, uzate, şi dacă schiţai un gest de nemulţumire, odată cu insultele primeai şi loviturile de rigoare.[4]

Modul discreţionar în care se dispunea de deţinuţi viza întreaga viaţă cotidiană din penitenciar:

> Ne culcam la ordin, întotdeauna după miezul nopţii şi după reguli bine stabilite: întinşi pe spate, înveliţi cu pătura până sub bărbie, cu mâinile pe pătură, drept pernă aveam gamela. Orice încercare de a-ţi modifica poziţia din cauza durerilor musculare sau osoase era imediat amendată cu o lovitură de ciomag şi chiar mişcările involuntare din

1. Banu Rădulescu, *op. cit.*, p. 20.
2. *Ibidem*, p. 21.
3. Nicu Ioniţă, „Piteşti - reeducare prin teroare", în *Memoria*, nr. 40-41 (3-4/2002), Fundaţia Culturală Memoria, Bucureşti, 2002, p. 35.
4. *Ibidem*.

timpul somnului, din cauza coşmarurilor, erau sancţionate tot cu o lovitură de ciomag din partea celor care ne supravegheau somnul. Grija de a nu te mişca, atât în stare de veghe, cât şi în timpul somnului, devenise o dominantă căreia îi subordonasem toate funcţiile fiziologice şi psihice; astfel, instituisem un autocontrol sever, dar eficace[1].

Documentele oficiale ale regimului nu consemnează tratamentul inuman aplicat deţinuţilor, după cum nu vorbesc decât în termeni edulcoraţi, după 1954, despre experimentul *reeducării*. „Faptele deosebite", consemnate într-un istoric al penitenciarului întocmit în 1967, fac referire, de exemplu, la următoarele evenimente: în iulie 1947, din cauza faptului că se suspendaseră pachetele, deţinuţii au protestat intrând în greva foamei. Drept consecinţă, 60 de deţinuţi au fost transferaţi la penitenciarul Aiud. În anul 1953 au reuşit să evadeze trei deţinuţi, unul singur în 1959, unul în 1961 şi tot unul în 1966 (în total şase evadaţi în decurs de 13 ani). Literatura memorialistică însă prezintă, cu numeroase detalii, tratamentul inuman şi consecinţele lui. De exemplu, în urma torturilor aplicate, pe 21 februarie 1950, studentul (la Medicină şi Litere, Universitatea Bucureşti) Gheorghe Vătăşoiu s-a sinucis aruncându-se în gol de la etajul II, între scări. Ca urmare, conducerea penitenciarului a pus plase de sârmă între paliere, iar *reeducarea* a fost perpetuată „cu mai multă furie"[2]. Cu toate că mai apoi *reuşesc* să se sinucidă Gheorghe Şerban şi Ion Grigoraş (în total, trei sinucideri în timpul calvarului de la Piteşti), cert este faptul că responsabilii pentru *reeducare* doreau să menţină o permanentă stare de teroare, ascunsă de ochii lumii, la limita vieţii şi a morţii; era cu adevărat greu să-ţi pui capăt zilelor, şi asta făcea ca *traiul* la Piteşti, dar şi în celelalte penitenciare, să fie infernal:

Dacă ar fi fost numai atât şi tot ar fi fost bine, dar nu, răul nu-i rău destul dacă nu merge până la capăt, dacă nu-şi epuizează torentul de ură şi impulsuri negative ce-l mână din urmă. Restricţiile şi chinurile amintite mai sus reprezentau doar fundalul vieţii cotidiene, peste care s-a suprapus teroarea fizică în toate variantele ei şi cu toate instrumentele specifice, suportată mult mai greu pentru că era opera prietenilor şi colegilor noştri. Torturile cumplite, bătăile, schingiuirile sălbatice repetate zilnic, în mai multe reprize, după un ritual de magie neagră, contribuiau la crearea unui climat sumbru şi ameninţător[3].

Reeducarea

Ceea ce s-a întâmplat la Piteşti sub numele de *reeducare* poartă amprenta lui Alexandru Nicolschi (director general adjunct al Direcţiei Generale a Securităţii Poporului), însă nu poate fi vorba de un *experiment* delimitat la acest spaţiu, ci, mai degrabă, de un *fenomen* care a vizat şi alte penitenciare (Suceava sau Gherla, Canal, Tg.-Ocna sau Târgşor). Cu toate acestea, ansamblul de măsuri coercitive aplicate deţinuţilor în perioada 1949-1952 se identifică cu penitenciarul Piteşti. Poate şi pentru că lucrarea lui Virgil Ierunca, *Fenomenul Piteşti*, a beneficiat de difuzarea unor fragmente la postul de radio Europa Liberă.

1. Nicu Ioniţă, *op. cit.*, p. 35.
2. Silvia Colfescu (coord.), *op. cit.*, p. 322.
3. Nicu Ioniţă, *op. cit.*, p. 35.

Iniţiatorii şi scopurile reeducării

Pe scară ierarhică, iniţiatorii acestui experiment au fost conducerile Ministerului de Interne, a Securităţii (DGSP), a Direcţiei Penitenciarelor şi a penitenciarelor Suceava, Piteşti, Gherla, Târgu-Ocna, Târgşor, Canal. Braţul armat al acestora a fost constituit de miliţienii, gardienii şi deţinuţii participanţi în mod direct la torturi. În fapt, Alexandru Nicolschi i-a încredinţat, în iarna anului 1949, studentului legionar Eugen Ţurcanu[1] misiunea de a forma o echipă de torţionari din rândul condamnaţilor de la penitenciarul Suceava, echipă care să înceapă procesul de „demascare" şi „reeducare" a elementelor reacţionare legionare. În primăvara lui 1949, echipa lui Ţurcanu a fost transferată la Piteşti.

Unul dintre scopurile *reeducării* a fost obţinerea de către autorităţile comuniste a unor informaţii suplimentare despre persoane aflate încă în libertate. Dacă în anchetele din beciurile Securităţii calvarul dura câteva săptămâni, detenţia de la Piteşti şi din celelalte penitenciare presupunea o coabitare îndelungată alături de călău, fapt care făcea ca rezistenţa fizică şi psihică a victimei să fie mult mai uşor de înfrânt. Apoi, scopul *reeducării* era acela de a lovi în plin rezistenţa anticomunistă: anume acele categorii sociale care, prin educaţie, trecut şi vârstă, constituiau un pericol evident la adresa noii orânduiri (studenţii, în majoritatea lor, legionari). Consilierii sovietici au avut rolul lor de a sugera metodele ce trebuiau folosite, după un model care funcţionase cu succes în Uniunea Sovietică. Disponibilitatea autorităţilor de la Bucureşti de a urma indicaţiile puterii moscovite s-a pliat perfect pe acest manual de represiune. Însă nu trebuie neglijate nici luptele intestine de la vârful nomenclaturii româneşti, care au folosit inclusiv acest episod al *reeducării* pentru a fabrica ţapi ispăşitori şi a elimina adversarii politici (înlăturarea ministrului de Interne Teohari Georgescu).

---

1. Iată biografia lui Eugen Ţurcanu, conform membrilor şi experţilor Comisiei Prezidenţiale: „Fiul lui Gheorghe şi Elena, s-a născut la 8 iulie 1925 în comuna Păltiniş, regiunea Suceava. A activat în cadrul Frăţiilor de Cruce participând la rebeliunea legionară din Câmpulung. Reuşeşte să urmeze timp de aproape trei ani cursurile Facultăţii de Drept din Iaşi, devenind membru în Biroul Politic al organizaţiei locale a Partidului Comunist. Denunţat pentru trecutul său legionar, a fost arestat pe 25 iunie 1948, iar prin Sentinţa nr. 137 din 5 februarie 1949 a Tribunalului Militar Iaşi a fost condamnat la 7 ani închisoare corecţională pentru activitate legionară. Transferat de la Suceava la penitenciarul Piteşti, în aprilie 1949, a condus acţiunea de *reeducare* a studenţilor prin metode de o violenţă ieşită din comun. La 18 august 1951 a fost mutat la penitenciarul Gherla, unde şi-a continuat acţiunea până în decembrie 1951. Cei care l-au cunoscut îl caracterizează ca fiind de o inteligenţă ieşită din comun, dublată de o memorie formidabilă. Însă şi-a folosit aceste calităţi în scopuri diabolice: cu o cruzime şi bestialitate ce depăşesc orice imaginaţie, a torturat, potrivit propriilor declaraţii, peste 300 de deţinuţi. [...] A fost condamnat la moarte şi confiscarea averii, prin Sentinţa nr. 32 din 10 noiembrie 1954 a Tribunalului Militar pentru Unităţile MAI, pentru *crima de acte de teroare în grup şi acte de pregătire la crima de uneltire contra securităţii interne a RPR*. La 17 decembrie 1954 a fost executat la Jilava, iar decesul a fost înregistrat la Sfatul Popuar al comunei Jilava la 5 octombrie 1962" (Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, 2006, p. 263, accesibil online la adresa http://www.presidency.ro [22.12.2006]).

Categorii de deţinuţi implicaţi în *reeducare*

Clasificarea studenţilor deţinuţi s-a făcut după patru „criterii"[1] : într-o primă categorie se înscriau cei care fuseseră întemniţaţi fără sentinţă judecătorească (cu termene de până la 6 sau chiar 7 ani de detenţie) ; într-o a doua categorie se înscriau cei cu delicte minore (de exemplu, sprijinirea duşmanului ţării), dar care atrăgeau după ele condamnări de până la 5 ani de închisoare corecţională ; a treia categorie îi număra pe cei acuzaţi de „încălcarea ordinii sociale" şi pedepsiţi cu până la 15 ani de temniţă grea ; în fine, ultima categorie era cea a liderilor mişcărilor studenţeşti, condamnaţi la muncă silnică cu termene de până la 20 de ani. Această ultimă categorie (nucleul dur al detenţiei) avea să contribuie cu „personal" la materializarea programului echipelor de „reeducatori".

Etapele *reeducării* de la Piteşti[2]

Etapele *reeducării* pot fi eşalonate în patru secţiuni, după cum urmează : într-o primă etapă (aşa-numita „demascare externă"), era nevoie ca, sub presiunea încă „binevoitoare" a lui Eugen Ţurcanu, deţinutul să completeze o hârtie cu tot ceea ce omisese la ancheta de la Securitate, pentru ca apoi acesta s-o expedieze Ministerului de Interne. De precizat că Ţurcanu se bucura de un tratament deosebit, beneficiind de acces liber în toate celulele penitenciarului. Faza a doua se confundă cu „demascarea internă", în care deţinutul trebuia să specifice cine anume se purtase binevoitor cu el, fie că era vorba de alţi deţinuţi sau chiar de indivizi din personalul penitenciarului. A treia etapă, „demascarea morală publică", viza dezumanizarea deţinutului, care era obligat să-şi renege familia, religia, convingerile etc. Urma, în final, dacă mai era cazul (dacă victima nu deceda sau nu era iremediabil afectată fizic), metamorfozarea „reeducatului" în „reeducator", adică obligarea deţinutului să-şi tortureze cel mai bun prieten. În cartea sa[3], folosită drept principală sursă de documentare şi de Virgil Ierunca pentru *Fenomenul Piteşti*, Dumitru Bacu relatează cum smulgerea acestor declaraţii era împănată cu acte de tortură inimaginabile : răzbunările de orice fel, toanele lui Ţurcanu, puseurile de furie erau apanajul „terorii aleatorii" instituite la Piteşti (aleatorie, desigur, în ceea ce priveşte metodele represive folosite). De pildă, suspectat de Ţurcanu că ar fi contribuit la condamnarea sa, Alexandru Bogadanovici (fost prieten) a fost pur şi simplu călcat în picioare de către acesta, şi, din pricina unor leziuni intrerne, a decedat în Joia Mare (15 aprilie 1950)[4].

Metode de tortură folosite la Piteşti în timpul *reeducării*

Obligaţia de a mânca pâinea din trei înghiţituri (sau de a sta cu ea în gură mai multe zile), de a mânca într-un picior, de a guiţa în timp ce, aplecat şi cu mâinile la spate, deţinutul trebuia să ingurgiteze mâncarea extrem de fierbinte direct din gamelă ; sărarea excesivă a mâncării combinată cu interdicţia de a bea apă timp de câteva zile

1. Dennis Deletant, *Ceauşescu şi Securitatea. Constrângere şi disidenţă în România anilor 1965-1989*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998, pp. 53-61.
2. *Ibidem.*
3. Dumitru Bacu, *Piteşti : centru de reeducare studenţească*, Editura Atlantida, Bucureşti, 1991, *passim*.
4. Virgil Ierunca, *op. cit.*, p. 42.

(urmată, eventual, de o porţie de apă foarte sărată); intratul şi ieşitul de sub prici, la comandă, timp de câteva ore, nenumărate genuflexiuni, fandări, sărituri ca broasca pe ciment; obligaţia de a sta câte o săptămână cu ochii aţintiţi spre bec, într-un picior sau cu mâinile ridicate; atârnarea de spatele deţinuţilor a unor bagaje şi greutăţi de 20-40 de kg, timp de mai multe ore, până la leşinul acestora[1]. La toate acestea, trebuie adăugate supliciile fizice directe, aplicate discreţionar de către „reeducatori"[2]: bătaia la palme până ce acestea se învineţeau; lovituri aplicate cu ciomegele şi/sau cu picioarele în coaste, cap şi alte zone sensibile ale corpului; dezbrăcarea completă a victimei care era obligată să alerge printre torţionarii care îl loveau; crucificări pe masă combinate cu lovituri aplicate în diferite zone ale corpului; punerea deţinuţilor să se lovească cap în cap sau cu capul de perete; sugrumări, strivirea mâinilor la uşi; lovirea dinţilor cu pumnii sau cu bocancii; smulgerea mustăţilor sau arderea victimei cu ţigara în diferite zone ale corpului.

În cadrul procesului în care a fost judecat în 1954[3], Ţurcanu însuşi a recunoscut că bătaia era aplicată sistematic, cu cozi de mătură, bucăţi de scândură de la pat, curele, gheaţă, bucăţi de frânghie, cravaşe făcute din vână de bou. Urmau apoi lovituri cu palma, pumnul şi piciorul, în tălpi, fese, muşchii posteriori ai picioarelor, palme, umeri sau cap; bătăile cu cravaşa; loviturile aplicate pe faţă şi sub stern cu palmele, pumnul sau cureaua; strânsul de beregată cu mâna; călcatul cu picioarele pe piept. Uneori, celor care ţipau li se punea căluş în gură; cei care nu adoptau poziţia impusă erau forţaţi de către cei din „echipa de demascare". Bătaia se aplica timp de 10 minute şi se repeta dacă era nevoie (!).

Victimele „asumate" de către Ţurcanu

În cadrul procesului din 1954, Ţurcanu a indicat următoarele victime[4]:

Şerban Gheorghe:

> În luna februarie 1950 a luat o bătaie în camera 4 spital când s-au făcut izolările în vederea începerii „demascărilor" care a constat în pumni, palme şi câteva beţe, fără a lăsa urme; la câteva zile după prima bătaie eu i-am dat un pumn la lingurică, fiindcă încercase să-şi taie vinile de la mână; la 4-5 zile a luat o bătaie în felul următor: s-a format un cordon de deţinuţi în formă ovală pe o distanţă de 7 m lungime şi 3 m lăţime, deţinuţi dintre care unii aveau în mână curelele de la pantaloni. În mijlocul acelui cordon format din deţinuţi, Şerban Ghe[orghe], dezbrăcat, în pielea goală; a fost pus să alerge, în care timp era silit să facă acest lucru, prin lovituri de curele ce i se dădeau pe corp de către cei ce formau cordonul. Şerban Ghe[orghe] a alergat în acel fel cca 15 minute, aceasta petrecându-se într-o seară după ce s-a făcut închiderea, iar a doua zi, în timpul când a fost scos de la vizita medicală s-a aruncat în golul scărilor, de la etajul I[,] iar ce s-a întâmplat cu el eu nu mai cunosc.

Niţă Corneliu:

> A luat o bătaie uşoară, pumni, palme, cu ocazia izolării în camera 4 spital pentru începerea „demascărilor". În luna februarie, într-o seară, l-am chemat pe acesta în

1. Costin Merişca, *Tragedia Piteşti*, Editura Institutul European, Iaşi, 1997, p. 68.
2. *Ibidem*, p. 69.
3. ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 26979, vol. VI, ff. 389-393.
4. *Ibidem*.

mijlocul camerei unde l-am pus să se aşeze pe burtă şi să ridice tălpile în sus prin îndoirea genunchilor, după care subsemnatul i-am aplicat cca 15 lovituri la tălpi cu un băţ de grosimea degetului, apoi s-a întors pe spate – (cu faţa în sus) – şi eu am pus, în timp ce vorbeam cu el, ca să fie lovit în stomac de către Roşca Gheorghe care participa la bataie, fiind şef de comitet în acea cameră. În două-trei rânduri Roşca Ghe[orghe] l-a lovit pe Niţă Corneliu în stomac dându-i cca 15 lovituri şi, între timp venind acolo şi Gherman Coriolan, i-a dat şi acesta lui Niţă Corneliu câteva lovituri, în aceeaşi regiune. După aceasta i-am spus lui Niţă Corneliu să se ridice de jos şi să treacă la locul său unde, în picioare fiind el, i-am spus să ducă mâinile la spate, după care a fost ridicat de mâni în sus pentru câteva momente de câţiva de pe prici care s-au ridicat în picioare pentru a face acest lucru în urma celor spuse de mine. După aceea l-am lăsat să se culce şi, pentru că el gemea mereu, l-am pus într-un pat singur şi am spus lui Gherman Coriolan care fusese student la medicină ca să vadă de ce geme, spunându-i acelaşi lucru şi lui Jianu Mihai pe care l-am sculat din somn, adică să-l consulte. Gherman Coriolan a susţinut din capul locului că Niţă Corneliu ar avea o fisură la ficat, Jianu M[ihai] nestabilind diagnostic. După aceea am anunţat gardianul de pe secţie care a venit şi l-am scos împreună ducându-l la infirmerie unde a decedat.

Jianu Mihai:

A luat bătaie în mai multe rânduri în luna febr[uarie] 1950 la camera 4 spital, cu pumnii, cu palmele, cu băţul la tălpi şi pe fese, fără a suferi vreo vătămare a vreunui organ.

Întrebat de către anchetatori ce deţinuţi au murit în penitenciar, Ţurcanu i-a putut menţiona doar pe Corneliu Niţă, Eugen Gavrilescu şi, la circa trei luni după ce au fost bătuţi, Aurel Pintilie, Alexandru Bogdanovici. Însă au decedat şi Mircea Cucu sau Ion Turtureanu. Lista victimelor *reeducării* este însă mult mai lungă, literatura memorialistică făcând referire la sute de persoane care au fost marcate de acest fenomen.

Din cauza torturilor sistematice aplicate deţinuţilor în perioada *reeducării* în penitenciarul Piteşti (decembrie 1949-august 1951) au fost înregistrate 21 de decese[1].

Cum şi *de ce* s-a oprit *reeducarea*

Experimentul a fost oprit în vara anului 1952, în urma deconspirării lui prin mărturiile supravieţuitorilor şi a intervenţiilor diplomatice occidentale. În timpul anchetei derulate între 1952 şi 1954, autorităţile comuniste au sugerat celor 22 de deţinuţi torţionari implicaţi în procesul din 1954 să declare în instanţă că au fost instruiţi de către legionarii lui Horia Sima şi că personalul puşcăriilor nu luase cunoştinţă de

1. Cronologic, această listă se prezintă astfel: Vasile Iliescu (28 ianuarie 1950), Mircea Cucu (ianuarie 1950), Bazică Băderescu (4 februarie 1950), Gheorghe Şerban (10 februarie 1950), Gheorghe Vătăşoiu (18 februarie 1950), Teofronie Ionescu (21 februarie 1950), Corneliu Niţă (26 februarie 1950), Cornel Hanibal Poenaru (28 februarie 1950), Constantin Nistor (februarie 1950), Ion Turtureanu (13 aprilie 1950), Alexandru Bogdanovici (15 aprilie 1950), Mircea Bucur (24 aprilie 1950), Eugen Gavrilescu (25 aprilie 1950), Constantin Neacşa (8 mai 1950), Vasile Cantemir (14 mai 1950), Mihai Iosub (29 iulie 1950), Marin Vasilescu (30 iulie 1950), Nicolae Călinescu (29 august 1950), Ioan Pintilie (14 ianuarie 1951), Chirică Balanişcu (4 iulie 1951), Paul Limberea (8 iulie 1951); *cf.* Mircea Stănescu, „Asupra numărului morţilor din reeducarea «de tip Piteşti» (1949-1951)", în Ilie Popa (coord.), *Experimentul Piteşti – Reeducarea prin tortură*, vol. I, Fundaţia Culturală Memoria, Filiala Argeş, Piteşti, 2003, pp. 369-370).

faptele lor criminale, acţiunile acestora având menirea de a compromite regimul comunist[1].

Experimentul *reeducării* a fost sistat la Piteşti în 1952. În august 1951, Ţurcanu fusese deja mutat la penitenciarul Gherla, unde şi-a continuat acţiunea până în decembrie 1951. Arestat de DGSS în iunie 1952, a fost supus unei anchete dirijate privind acţiunea de *reeducare* „care trebuia să ajungă la concluziile dinainte stabilite de oficialii Ministerului de Interne"[2]. În noiembrie 1954, în urma procesului organizat de autorităţile comuniste a fost condamnat la moarte şi confiscarea averii, fiind executat la Jilava în decembrie 1954.

Pe 10 noiembrie 1954, Tribunalul Militar pentru Unităţile MAI, prezidat de generalul-maior de Justiţie Alexandru Petrescu, prin Sentinţa nr. 32/1954 i-a condamnat la moarte pe cei 22 de inculpaţi pentru „crima de acte de teroare în grup şi crima de pregătire a crimei, de uneltire contra securităţii interne a RPR"[3]. La 16 decembrie 1954, au fost executaţi 16 dintre condamnaţi (inclusiv Ţurcanu). Alţi doi au fost executaţi în 1955, iar pentru patru dintre condamnaţi sentinţa a fost comutată în muncă silnică pe viaţă. Ultimii au fost eliberaţi în anul 1964.

În anul 1957 s-a organizat un al doilea *proces al torţionarilor*, cu intenţia de a pune pe seama mişcării legionare tot ceea ce se petrecuse. În acest al doilea proces, cei opt acuzaţi şi-au susţinut ferm poziţia şi au arătat, atât cât au putut, rolul Securităţii în experiment[4]. Cu toate acestea, ei au primit pedepse cuprinse între 15 şi 22 de ani de muncă silnică[5]. Transferaţi ulterior la Jilava, cei mai mulţi dintre ei au murit în condiţii deplorabile[6].

Bilanţul *reeducării* prin tortură

Potrivit datelor din documentele MAI, bilanţul reeducării prin tortură este următorul: peste 30 de tineri, deţinuţi politici, au fost ucişi şi peste 1 000 au fost torturaţi; dintre aceştia, mai mult de 100 au rămas cu infirmităţi grave, iar unii au înnebunit[7]. Nu toţi tinerii ucişi în timpul *reeducării* prin tortură sunt trecuţi în evidenţele de stare civilă a primăriei şi nu toţi sunt înhumaţi în cimitirul „Sf. Gheorghe" din Piteşti[8]. Se presupune că există gropi comune, fie în pădurea Trivale, fie în curtea puşcăriei de la Piteşti.

Mărturii privind *reeducarea* prin tortură au scris, printre alţii, Dumitru Bacu, Grigore Dumitrescu, Ion Ioanid, Aristide Ionescu şi Nicu Ioniţă[9].

---

1. Silvia Colfescu (coord.), *op. cit.*, *passim*.
2. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 263.
3. *Ibidem*, p. 163.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*.
7. Silvia Colfescu (coord.), *op. cit.*, *passim*.
8. Informaţie oferită prin amabilitatea lui Remus Cîrstea (Muzeul Judeţean Argeş).
9. Iată o listă mai amplă a celor care au scris despre *reeducarea* de la Piteşti: Grigore Dumitrescu, *Demascarea*, München, 1978; Virgil Ierunca, *Fenomenul Pitesti*, Editura Humanitas, Bucuresti, 1990; Dumitru Bacu, *Piteşti: centru de reeducare studenţească*, Editura Albatros, Bucureşti, 1991; Gheorghe Bâgu, *Mărturisiri din întuneric*, Editura Tehnică, Bucureşti, 1993; Viorel Gheorghiţă, *Et ego! Sărata – Piteşti – Gherla – Aiud – Timişoara*, Editura Marineasa, Timişoara, 1994;

Piteştiul după 1952

Datele referitoare la evoluţia penitenciarului după perioada *reeducării* sunt foarte puţine, între 1953 şi 1956 regimul de detenţie ameliorându-se în raport cu perioada anterioară, iar numărul deţinuţilor reducându-se treptat. Deţinuţii politici au fost transferaţi în alte penitenciare la sfârşitul anului 1956, la Piteşti rămânând doar deţinuţii politici sârbi care mai aveau de executat pedepse (în jurul anului 1954, toţi cetăţenii străini condamnaţi pentru spionaj sau alte crime politice au fost concentraţi în acest penitenciar; după reorganizarea penitenciarului au fost aduşi aici comuniştii iugoslavi şi foştii partizani ai lui Markos care intraseră în conflict cu autorităţile comuniste ale RPR[1]). Începând cu anul 1964, penitenciarul a găzduit doar deţinuţi de drept comun, deţinuţii politici fiind graţiaţi printr-o serie de decrete promulgate începând în anul 1962 (27 septembrie 1962, 3 ianuarie 1963).

Conducerea penitenciarului

Începând cu 23 august 1944 şi până în anul 1968, penitenciarul Piteşti a fost condus de către următorii directori şi comandanţi: directorul Vasile Stănescu (1944-1949); comandanţii locotenent-major Alexandru Dumitrescu (1949-1951), locotenent-major Anton Kovacs (1951-1953), locotenent Victor Savu (1953-1954), căpitan Petre Mîndreş[2] (1954-1956), maior Ştefan Ivaşcu (1956-1958), maior Sebastian Cîrstoiu (1958-1961), maior Mihai Toma (1961-1977[3], dată la care penitenciarul Piteşti s-a desfiinţat).

Alexandru Dumitrescu, directorul închisorii Piteşti în momentul *reeducării* (1949-1951), s-a născut la 21 iunie 1914, în comuna Dragoteşti, raionul Balş, regiunea

---

Nicolae Călinescu, *Preambul pentru camera de tortură*, Editura Marineasa, Timişoara, 1994; Ioan Muntean, *La pas, prin „reeducările" de la Piteşti, Gherla şi Aiud sau Ridică-te Gheorghe, ridică-te Ioane*, Editura Majadahonda, Bucureşti, 1997; Costin Merişca, *Tragedia Piteşti. O cronică a „reeducării" de la Piteşti*, Institutul European, Iaşi, 1997; Aurel Vişovan, *Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce m-ai părăsit?*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 1999, vol. I; Dumitru Gheorghe Bordeianu, *Mărturisiri din mlaştina disperării*, Editura Gama, Bucureşti, 1995, vol. I; Octavian Voinea, *Masacrarea studenţimii române în închisorile de la Piteşti, Gherla şi Aiud*, Editura Mahadahonda, Bucureşti, f.a.; Traian Popescu, „Reeducare. Terorismul din închisorile Piteşti şi Gherla", în *Analele Sighet 7*, pp. 532-545; Mihai Timaru, „Mecanismele terorii", în *Analele Sighet 7*, pp. 546-552; Aurel Brazdă, „Victimă şi martor ocular al Fenomenului Piteşti la Gherla între 1950 şi 1952", în *Analele Sighet 7*, pp. 553-570; Ştefan Domocoş, „Tot despre reeducarea de la închisoarea Gherla", în *Analele Sighet 7*, pp. 571-577; Nicu Ioniţă, „Teroarea – psihofiziologie şi psihopatologie", în *Analele Sighet 7* etc.

1. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and camps, 1951-1971, box 435, Item no. 2650/1956, f. 2.
2. Iată o descriere a lui Petre Mândreş: „Petre Mândreş, căpitan de Securitate, ţigan, fost fierar şi mai apoi colector agricol. Mândreş are patru clase primare. Este comunist fanatic, violent şi ignorant. Vârsta, circa 35 de ani [la data descrierii: 1955, n.n.]" (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1956-1964, box 436, Item no. 2983/1956, ff. 2-3).
3. În 1967 (prin Ordinul MAI nr. Z 0721122) se înfiinţase penitenciarul Colibaşi ca secţie a penitenciarului Piteşti. Ulterior, prin Decretul-Lege nr. 225/16.07.1977 privind reorganizarea unităţilor penitenciare, penitenciarul Piteşti şi secţia Colibaşi se desfiinţează, o parte dintre cadre şi arhiva unităţii fiind mutate la penitenciarul Râmnicu Vâlcea. La 1 aprilie 1980 se reînfiinţează penitenciarul Colibaşi ca penitenciar judeţean.

Craiova. Este cel care a inaugurat *reeducarea*, în faimoasa zi de Sfântul Nicolae a anului 1949. Unul dintre supravieţuitorii ei, Octavian Tomuţa, povesteşte ce s-a întâmplat după ce, luaţi prin surprindere de grupul lui Ţurcanu, înarmat cu ciomege şi picioare de scaun, deţinuţii au ripostat, atrăgând astfel atenţia personalului administrativ, sosit de urgenţă în frunte cu directorul pentru a-i ajuta pe bătăuşi: „Şi-a dezbrăcat haina şi i-a dat-o unui miliţian, era tot stropit de sânge şi, ca pe nişte saci de cartofi, îi arunca înapoi în cameră. Toată treaba asta a început pe la şapte jumătate, şi pe la 11, aproape de 12, Dumitrescu, încă roşu de activitatea asta diabolică, a întrebat: «Mai este cineva care vrea să facă pe zmeul, că eu nu mai pot să bat»"[1].

Alexandru Dumitrescu fost arestat şi el în iunie 1953, dar a fost judecat separat de lotul piteştenilor. Prin Sentinţa nr. 101 din 16 aprilie 1957 a fost condamnat la 7 ani de muncă silnică şi confiscarea averii[2], însă la 13 noiembrie 1957 a fost graţiat, conform Decretului 534/1957 al Prezidiului Marii Adunări Naţionale.

PLĂTĂREŞTI (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 188)

PLOIEŞTI

Aşezare geografică

Penitenciarul se afla în partea de sud a oraşului omonim, pe strada Rudului.

Penitenciarul de la înfiinţarea până în 1945

Penitenciarul a fost ridicat în 1888. Clădirea construită din cărămidă şi beton era acoperită cu tablă, avea un etaj şi o capacitate de cazare de 800 de paturi suprapuse.

În perioada interbelică, regimul penitenciar a fost relativ uşor, deţinuţii fiind folosiţi la munci şi având dreptul să-şi cumpere alimente şi ţigări. Pentru a-şi „păstra moralul ridicat" puteau să participe la slujbele religioase ţinute de preotul închisorii, având voie să deţină în camere cărţi şi chiar instrumente muzicale.

Înainte de 1944, la Ploieşti au fost închişi infractori de drept comun, dar şi câţiva deţinuţi acuzaţi de activitate politică comunistă ilegală. În 1943, în timpul unui bombardament american, un avion s-a prăbuşit peste secţia de femei, clădirea fiind distrusă în proporţie de 60%. În acest context şi-a pierdut viaţa comunista Elena Pavel, declarată ulterior „eroină", rudă cu Ştefan Foriş, secretarul general al Partidului Comunist din România, aflată în carantină la Ploieşti, în tranzit spre închisoarea de femei Mislea[3].

Ploieştiul ca penitenciar comunist

După 1944, pe lângă infractorii de drept comun la Ploieşti au fost închişi şi deţinuţi politici al căror număr a crescut în timp. Sporirea numărului celor încarceraţi, ca şi acţiunea de înlocuire a vechilor cadre cu altele noi în primii ani ai regimului comunist

1. Doina Jela, *Lexiconul negru*, *ed. cit.*, pp. 109-110.
2. *Ibidem*.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 141.

au creat dificultăţi în ceea ce priveşte recrutarea personalului administrativ şi de pază, deoarece oamenii preferau să lucreze în industria locală, care înregistra un deficit de forţă de muncă, decât să se angajeze la penitenciar[1]. Munca la închisoare nu era întotdeauna privită cu ochi buni, cu atât mai mult cu cât cei din corpul de pază aveau de respectat regulamente stricte.

Penitenciarul Ploieşti deservea opt instanţe regionale şi juca rolul de centru de tranzit pentru zona Moldovei, motiv pentru care aveau loc mari fluctuaţii ale numărului de deţinuţi[2]. În deceniul cinci al secolului trecut, condiţiile de detenţie s-au înrăutăţit continuu. În 1954, asistenţa sanitară era deficitară, la penitenciar nefiind angajat nici un medic[3]. Trei ani mai târziu, penitenciarul era supraaglomerat, iar pentru rezolvarea acestei probleme se propunea alocarea unor spaţii de la MAI, MFA sau de la alte unităţi din Ploieşti care dispuneau de locaţii pentru cazare. Din cauza aglomerării s-au înregistrat cazuri de deces, în special în rândul deţinuţilor cu afecţiuni cardiace: în august şi septembrie 1957, aici au decedat Toma Samoilă, în vârstă de 84 de ani, şi Vasile Baban, în vârstă de 29 de ani[4].

Faţă de alte penitenciare, ca, de exemplu, cel de la Aiud, la Ploieşti regimul era puţin mai blând; miliţienii din personalul de gardă şi comandanţii erau ceva mai înţelegători. Ferestrele erau deschise, fără obloane, cu gratii subţiri. Deţinuţii au primit dreptul la pachet şi la vorbitor, iar plimbarea se desfăşura în condiţii de mai slabă supraveghere[5]. În schimb, la închisoarea Securităţii din Ploieşti, situată pe strada Vasile Lupu, anchetele erau extrem de dure, astfel încât, pentru a acoperi ţipetele celor torturaţi, şeful arestului pornea un motor care acoperea zgomotele din timpul anchetei[6]. Deţinuţii politici care refuzau să colaboreze cu anchetatorii erau duşi în celulele de la subsol, unde erau ţinuţi în apă rece, fiind astfel constrânşi să colaboreze[7].

În vecinătatea oraşului Ploieşti a funcţionat şi un lagăr de muncă, ocupat în 1953 de 500 de preoţi ortodocşi care au refuzat să colaboreze cu comuniştii. Aceştia locuiau în barăci şi erau obligaţi să presteze tot felul de munci în interiorul lagărului[8].

În anul 1960, penitenciarul, cu o suprafaţă de 4 431 m^2 şi un perimetru de 320 m, avea trei clădiri – pavilionul administrativ, temniţa şi bucătăria – construite din cărămidă. Închisoarea era împrejmuită cu un gard de beton înalt de patru metri, supraînălţat cu o reţea de sârmă ghimpată. Efectivul de cadre se compunea din patru ofiţeri şi 37 de sergenţi reangajaţi, iar pentru paza unităţii carcerale erau prevăzute cinci posturi de pază permanente, trei portari de zi şi de noapte şi o patrulă de noapte în trei schimburi (pe timpul consemnului). Pentru escortarea deţinuţilor în afara

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. IV, dosar nepaginat.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1957, vol. II, inv. sub nr. 6, f. 474.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, vol. I, f. 141.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 11/1957, inv. sub nr. 6, f. 229.
5. Nicu Păun, *op. cit.*, p. 215.
6. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 435, Item no. 1570/62, f. 34.
7. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 435, Item no. 7768/53, f. 15.
8. *Ibidem*, f. 18.

penitenciarului, pentru chestiuni judiciare erau afectaţi doi militari[1]. De-a lungul timpului, închisoarea a avut în subordine secţii „funcţionale" care aveau ca specific activitatea productivă. Două dintre acestea, Râfov şi Termocentrala Ploieşti, au fost desfiinţate în august 1959[2].

Penitenciarul Ploieşti avea, în 1967, o capacitate de cazare, calculată la 5 m^3/persoană, de 981 de locuri, din care 807 erau ocupate. Dintre cele 807 persoane, o parte erau arestaţii preventiv „care au săvârşit infracţiuni contra securităţii statului", iar ceilalţi erau deţinuţi de drept comun (bărbaţi, femei, minori), arestaţi preventiv şi condamnaţi. Pentru specializarea penitenciarelor, şeful DGPCM, colonelul Nicolae State, a propus MAI-ului, tot în 1967, ca profilul penitenciarului Ploieşti să fie de drept comun. Aici urmau să fie închişi deţinuţi nerecidivişti de toate categoriile, cu condamnări de până la 10 ani. Deţinuţii de drept comun (bărbaţi, femei, minori) aflaţi în arest preventiv până la condamnarea definitivă şi condamnaţii care mai aveau de executat trei luni urmau să fie duşi la Buzău, la o secţie dependentă[3].

Conducerea penitenciarului

După 1944, penitenciarul a fost condus de următorii directori şi comandanţi: Gheorghe Ionescu (1944-1945), Alexandru Dumitrescu (1946), Ion Iordache (1947), Constantin Georgescu (1948), Atanasie Melnicescu (1949), locotenent-major Mihai Dorobanţu (1950), locotenent-major Constantin Tănase (1951-1952), locotenent-colonel Gheorghe Drăgici, fratele ministrului de Interne Alexandru Drăghici (1953-1967), locotenent-colonel Ion Voicu (1967-1977)[4].

Poarta Albă (vezi **Canalul Dunăre-Marea Neagră**, p. 238)

Popeşti-Leordeni (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 189)

Prefectura Poliţiei Capitalei (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 180)

1. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1960, inv. sub nr. 6, f. 497.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1959, inv. sub nr. 8, f. 519.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 26/1967, inv. sub nr. 6, f. 497.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 137.

R

RAHOVA (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 189)

RÂMNICU SĂRAT

„ Aici Ion Mihalache ! Sunt torturat că nu vreau să dau declaraţiile mincinoase care mi se cer ! Mi se refuză medicamentele şi orice fel de îngrijire ! ... " Mai departe nu s-au mai putut înţelege cuvintele lui, căci gardienii au năvălit în celulă imobilizându-l şi lovindu-l cu brutalitate[1].

Aşezare geografică

Penitenciarul este aşezat în partea de sud a localităţii omonime, pe strada Ion Mihalache, la aproximativ 200 m de gara oraşului.

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Legea privind regimul închisorilor din 1874 introducea sistemul de detenţie auburnian, adică izolarea celulară noaptea şi activitatea în comun ziua, cu obligaţia ca deţinuţii să păstreze tăcerea în timpul lucrului. Aceeaşi lege specifica separarea deţinuţilor condamnaţi de cei arestaţi, a majorilor de minori şi a bărbaţilor de femei[2], astfel încât închisoarea să devină, dintr-un mediu viciat, o „casă de siguranţă şi de îndreptare a deţinuţilor"[3]. Pentru ca prevederile acestei legi să devină aplicabile, au fost construite, la sfârşitul secolului al XIX-lea, o serie de penitenciare după modelul occidental; printre acestea se numără şi penitenciarul Râmnicu Sărat.

Penitenciarul este atestat în octombrie 1901, când a fost vizitat de regele Carol cu ocazia unei aplicaţii militare în judeţul Slam Râmnic. Iată o relatare legată de acest eveniment : „De la spital, MS Regele a mers la penitenciarul judeţului, construit după

1. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 240.
2. „Lege asupra regimului închisorilor din 1 februarie 1874", în C. Hamangiu, *Codul general al României. Legi uzuale*, vol. II.
3. Ovid Stănciulescu, *Cercetări asupra regimului penitenciar român din veacul al XIX-lea. Cu un studiu necunoscut al lui Constantin Moroiu*, Editura Tipografia Fondul Cărţilor Funduare, Cluj, 1933, p. 27.

sistemul cel nou, unde a fost primit de d. A. Ciochină, director. Regele vizită pe deţinuţi în celulele lor, cercetându-i asupra delictelor comise şi examinând de aproape localurile, starea personalului, serviciul de pază, regimul condamnaţilor. Suveranul a binevoit a graţia pe trei deţinuţi de restul pedepsei ce mai aveau a face, ordonând ca ei să fie puşi în libertate imediat"[1].

Penitenciarul a fost construit în sistem celular, pe două niveluri, parter şi etaj. Clădirea propriu-zisă era formată din două corpuri. Primul corp avea aspectul unui pătrat, iar cel de-al doilea, celularul, al unui dreptunghi. În perioada în care a funcţionat, de la sfârşitul secolului al XIX-lea până în anul 1963, închisoarea avea 35 de celule mici, în fiecare celulă putând fi încarceraţi cel mult patru deţinuţi, şi şase camere mari, cu o capacitate de cel mult 130 de locuri[2]. Cele şase camere mari se găseau în primul corp al clădirii, la parter, două pe partea stângă şi patru pe partea dreaptă. De asemenea, la parter se aflau bucătăria, magazia, baia şi camera gardienilor. Celula de pedeapsă, „neagra", se afla la subsol, în partea dreaptă. Al doilea corp al clădirii era în „genul celularului mare de la Aiud, însă părea o miniatură a acestuia, cu un hol spaţios la mijloc"[3] şi cu celulele amplasate de o parte şi de cealaltă a celularului, 16 la parter şi 16 la etaj. Tot la etaj, în partea stângă, se mai aflau trei celule mici, fiecare pentru câte o persoană. Anexele închisorii au fost construite în perioada interbelică, iar zidul care a înlocuit gardul de sârmă ghimpată a fost ridicat în anii '50[4]. Închisoarea mai avea două curţi, situate în dreapta şi în stânga celularului, unde erau scoşi la plimbare deţinuţii. Pe două dintre laturi, curţile erau împrejmuite de corpul clădirii, iar pe celelalte două, de un zid înalt de circa patru metri. Pe aceste ziduri erau amplasate turnurile de observaţie, câte două în fiecare curte. În miradoare stăteau gardienii care asigurau paza închisorii şi îi supravegheau pe deţinuţi în timpul plimbării[5].

O celulă pentru cel mult patru persoane de la Râmnicu Sărat avea dimensiunile de 3,50 m lungime, 2 m lăţime şi 3 m înălţime. Suprafaţa[6] celulelor totaliza aproximativ 400 m^2. În interiorul fiecărei celule se găsea un pat de fier, amplasat lângă fereastră, cu o saltea de paie, un cearşaf, o pătură, o sobiţă de cărbuni, un taburet şi două tinete – una pentru apă, iar cealaltă pentru nevoile fiziologice. Uşa celulei era din fier masiv, cu un vizor şi o deschizătură pentru gamela cu mâncare[7]. Fereastra camerelor era în formă de crenel, de „dimensiuni foarte reduse şi oblonită, [şi] era amplasată foarte sus, astfel că, cu foarte mare greutate, doar căţărându-te pe pat şi agăţându-te de zăbrelele ei, ai fi putut zări ceva afară, dacă vreo crăpătură în oblon ar

1. Publicat în *Monitorul Oficial*, 3 octombrie 1901.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 9/1956-1959, vol. III, f. 61.
3. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 233.
4. Dorin Ivan, *Experimentul Râmnicu Sărat*, Editura Irineu Mihălcescu, Buzău, 2005, p. 11.
5. Augustin Vişa, *Din închisorile fasciste în cele comuniste din URSS şi România*, cu o prefaţă de Gabriel Ţepelea şi un cuvânt de încheiere de Corneliu Coposu, Institutul pentru Analiză şi Strategie Politică „Iuliu Maniu", Bucureşti, 1997, p. 424.
6. Emil Lupu, „Anatomia represiunii. Penitenciarul Râmnicu Sărat: 1948-1952", în *Arhivele Totalitarismului*, anul VII, nr. 24-25, p. 155.
7. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 233.

fi permis, eventual, acest lucru"[1]. Tavanul, ca şi podeaua erau construite din tablă ondulată, groasă, peste care era un rând de cărămidă acoperit cu asfalt[2].

De la înfiinţare până în anul 1938, penitenciarul a fost unul de drept comun, fiind destinat deţinuţilor condamnaţi la închisoare corecţională cu pedepse între şase luni şi doi ani inclusiv[3]. La Râmnicu Sărat au fost aduşi în 1907, pentru perioade scurte de timp, o parte dintre ţăranii arestaţi în timpul răscoalei. Din 1938 au fost încarceraţi, ca deţinuţi politici, membri ai Mişcării Legionare, printre care şi Corneliu Zelea Codreanu, condamnat la 10 ani de muncă silnică. În noaptea de 28/29 noiembrie 1938, 14 legionari, Corneliu Zelea Codreanu, „Nicadorii" şi „Decemvirii"[4], au fost transferaţi din acest penitenciar la Jilava. Deţinuţii au fost urcaţi în două maşini şi, în timpul transportului spre penitenciarul Jilava, au fost sugrumaţi, în apropiere de pădurea Tâncăbeşti, de jandarmii care îi escortau[5]. După aceasta, grupul de jandarmi condus de maiorii Dinulescu şi Macovescu şi-a continuat drumul spre Bucureşti. Conform declaraţiei plutonierului Sârbu, unul dintre jandarmii care a participat la asasinarea celor 14 legionari, scopul acestui transfer a fost lichidarea fizică a legionarilor, toată acţiunea şi rolurile jandarmilor fiind stabilite încă de la Râmnicu Sărat. La plecarea spre Jilava, fiecărui jandarm i-a fost repartizat un legionar, pe care trebuia să-l execute la semnalul stabilit de cei doi maiori. La Jilava, trupurile legionarilor au fost scoase din maşini, aşezate cu faţa în jos şi împuşcate în spate pentru a simula tentativa de evadare a acestora, după care au fost aruncate în groapa comună care fusese săpată deja[6].

1. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 233.
2. Augustin Vişa, *op. cit.*, p. 422.
3. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 14.
4. Acest termen provine din latinescul *decemvir* – fiecare dintre cei zece magistraţi care au alcătuit comisia ce a dat Romei, în 451-450 î.Hr., un cod de legi, „cele XII table". În text, termenul îi denumeşte pe cei zece asasini ai lui Mihail Stelescu. În ziua de 16 iulie 1936, Ion Catatănase, Iosif Bozântan, Ştefan Curcă, Ioan Pele, Iosif Grigore State, Ion Atanasiu, Gavrilă Bogadan, Rusu Vlad, Ştefan Georgescu şi Ion Trandafir l-au asasinat pe Mihail Stelescu, fost legionar.
5. Francisco Veiga, *op. cit.*, p. 257.
6. Iată declaraţia sergentului Sârbu, unul dintre jandarmii care a participat la asasinarea celor 14 legionari în noaptea de 29/30 noiembrie 1938: „Ajunşi la închisoare, am fost băgaţi toţi jandarmi[i] într-o celulă, unde maiorii Dinulescu şi Macoveanu ne-au dat instrucţii asupra modului cum avem să [îi] executăm pe legionari. [...] Totul a fost gata în câteva minute. Jandarmii au ieşit apoi unul câte unul afară, în curtea închisorii, şi fiecăruia i s-a dat în seamă un legionar. Mie mi-a dat unul mai voinic, mai înalt. Am aflat mai târziu că acesta era Căpitanul, Corneliu Codreanu. I-am dus apoi în maşini. [...] Eu am fost în prima maşină, în cea cu 10 legionari, în spatele Căpitanului, şi fiecare jandarm era aşezat în spatele legionarului ce-i fusese încredinţat. În mâini aveam ştreangurile. Am pornit. [...] Era o tăcere de mormânt căci n-aveam vo[i]e să vorbim între noi şi nici legionarii între ei. Ajunşi în dreptul pădurii Tâncăbeşti, maiorul Dinulescu, care stabilise cu noi, printr-un cod de semnale, momentul execuţiei, a aprins la un moment dat lanterna, stingând-o şi aprinzând-o de trei ori. Era momentul execuţiei, dar nu ştiu de ce nu am executat nici unul. Atunci maiorul Dinulescu a oprit maşina, s-a dat jos şi s-a dus la maşina din spate. Aici, maiorul Macoveanu fusese mai autoritar. Legionarii erau executaţi. Căpitanul şi-a întors puţin capul către mine şi mi-a şoptit: «Camarade, dă-mi vo[i]e să le vorbesc camarazilor mei!». Dar în aceiaşi clipă, înainte că el să fi terminat rugămintea, maiorul Dinulescu a pus piciorul pe scara maşinii şi, păşind înăuntru cu revolverul în mână, a rostit printre dinţi: «Executarea!». La aceasta, jandarmii au aruncat ştreangurile... A fost un muget şi un horcăit, întrerupt din adâncul fiinţei lor, apoi o linişte de

Totodată, maiorul Dinulescu a raportat colonelului Ştefan Gherovici, comandantul închisorii, maiorului magistrat Dan Pascu, medicului legist, locotenent-colonel Ionescu, şi preotului militar, colonel Vasile Zeciu, care îi aşteptau, că în timpul transferului cei 14 legionari au fost împuşcaţi deoarece „la kilometrul 30 de pe şoseaua Bucureşti-Ploieşti prizonierii i-au atacat pe jandarmi cu scopul să evadeze"[1]. În noaptea de 21/22 septembrie 1939, alţi 13 legionari care se aflau în penitenciar au fost ucişi, ca efect al asasinării primului-ministru Armand Călinescu, pe 21 septembrie 1939[2].

În timpul celui de-al doilea război mondial, la Râmnicu Sărat au fost închişi şi deţinuţi militari. Aceştia erau soldaţi condamnaţi sau aflaţi în curs de cercetare pentru infracţiuni ca: furt, dezertare, crimă de dezertare, părăsire de post, evadare, distrugere de armă, înlesnire de evadare, nesupunere la încorporare, încălcare de consemn, automutilare, ultraj, laşitate, risipire de efecte. Pe 27 iunie 1944, în acest penitenciar erau încarceraţi 63 de militari condamnaţi şi preveniţi[3]. În această perioadă, închisoarea era deservită de un director, un secretar contabil, un medic, un preot, un prim-gardian şi între 20 şi 23 de gardieni. Sub aspectul alimentaţiei, condamnaţii primeau un meniu divers: ciorbă cu carne şi cartofi, supă de fasole, varză cu roşii şi mămăligă etc. În timpul zilei, deţinuţii munceau la diverşi particulari, la primăria oraşului şi la Societatea de Patronaj[4]. După terminarea celui de-al doilea război mondial, penitenciarul a revenit la statutul de penitenciar de drept comun până în anul 1948, când a fost transformat în penitenciar mixt. Primul corp al clădirii era destinat deţinuţilor de drept comun, iar celularul, deţinuţilor politici.

Râmnicu Sărat ca penitenciar comunist

În urma arestărilor masive din mai 1948, inspectori din cadrul Direcţiei Generale a Penitenciarelor au primit sarcina de a identifica închisorile care puteau asigura condiţii optime de deţinere şi izolare a deţinuţilor politici. În acest scop, în decembrie 1948 a ajuns la Râmnicu Sărat Marin Melicescu, inspector DGP, care, după verificarea penitenciarului, a stabilit „noi norme de comportare faţă de cei închişi, diferenţiate între cei de drept comun şi cei politici, care treceau sub o totală izolare"[5].

---

mormânt. [...] La Jilava legionarii au fost aşezaţi cu faţa în jos şi împuşcaţi în spate, pentru a se simula astfel împuşcarea pe la spate în timpul evadării de sub escortă. Apoi au fost aruncaţi în groapa comună" („Cum a fost asasinat Corneliu Zelea Codreanu", accesibil online la adresa http://miscarea.net/biblio2.htm [28.10.2007]).

1. Florin N. Sinca, *Din istoria poliţiei române*, Tipografia RCR Print, Bucureşti, 2006, p. 314.
2. Cei 13 legionari asasinaţi în noaptea de 21/22 septembrie 1939 sunt: Gheorghe Clime, Alexandru Cantacuzino, Nicolae Totu, Alexandru Cristian-Tell, Gheorghe Furdui, Bănică Dobre, Mihail Polihroniade, Paul Craja, Sima Simulescu, Gheorghe Apostolescu, Gheorghe Istrate, Ion Banea, Aurel Serafim („Legionari asasinaţi la închisoarea din Râmnicu Sărat în noaptea de 21-22 septembrie 1939", accesibil online la adresa http://miscarea.net/nu-vor-dusmanii3.htm [20.8.2007]).
3. DJAN Buzău, fond Penitenciarul Râmnicu Sărat, dosar nr. 3/1944, ff. 256-257.
4. DJAN Buzău, fond Penitenciarul Râmnicu Sărat, dosar nr. 6/1943-1951, ff. 8, 12, 20, 37. Dosarul conţine procesele-verbale întocmite între anii 1943 şi 1951 în urma vizitelor efectuate de procurori la penitenciarul Râmnicu Sărat.
5. Cicerone Ioniţoiu, „Râmnicu Sărat. Desfiinţarea celei mai odioase închisori: 13 aprilie 1963", în *Memoria*, nr. 2-3, 2006.

Conform noului regulament din decembrie 1948, deţinuţii politici „depuşi de Securitate sau de Instanţe", „sabotorii", precum şi cei arestaţi sau condamnaţi „pentru trecerea frauduloasă a frontierei" primeau la începutul fiecărei luni un colet cu alimente de maxim 3 kg, iar corespondenţa cu familia le era permisă o singură dată pe lună şi numai pentru chestiuni strict familiale. Deţinerea de creioane, tocuri, cerneală sau hârtie era strict interzisă. De asemenea, singurele cărţi pe care puteau să le citească erau cele „progresiste", care trebuiau să conţină informaţii despre „victoriile armatelor democratice din lume şi întrecerile la muncă"[1]. Noul regulament referitor la regimul de detenţie al deţinuţilor politici a fost prefigurat încă din 29 mai 1948 printr-o adresă a DGP către penitenciarul Râmnicu Sărat. Prin această adresă, directorul închisorii era informat că, pentru „aceşti infractori odioşi, deţinuţi legionari, criminali dovediţi care fac parte din diverse organizaţii politice clandestine, instigatori, complotişti, sabotori, duşmani de totdeauna ai clasei proletare pe care au maltratat-o şi exploatat-o până la sânge, [şi care] *au astăzi un regim de favoare* [subl. în original]" trebuie să se introducă un regim special astfel încât să nu mai poată părăsi „celulele, camerele şi curţile, decât la ordin" şi numai pentru a beneficia de asistenţă medicală sau pentru a fi deferiţi instanţelor judecătoreşti. În finalul adresei se specifica faptul că nu trebuie să se mai permită pe viitor „nici o îngăduinţă, nici un fel de slăbiciune omenească pentru aceşti infractori, care, la timpul lor, nu au făcut decât să împrăştie suferinţă în sânul poporului muncitor"[2].

În cursul anului 1948, la Râmnicu Sărat apar şi primele forme de reeducare pasivă a deţinuţilor politici şi a celor de drept comun. Pe 7 mai 1948, directorul general era informat, prin Adresa cu nr. 1937, despre activităţile cultural-educative de la Râmnicu Sărat din luna precedentă[3]. Astfel, în luna aprilie, deţinuţii din această închisoare au participat la lecţii educative, în cadrul cărora au fost discutate importanţa reformelor guvernului Groza, beneficiile regimului de democraţie populară, dar şi evoluţia omenirii, în viziunea lui Marx şi Engels[4]. Totodată, au fost citite „în comun, broşuri şi cărţi cu caracter progresist", după care au fost ţinute colocvii cu privire la cărţile citite. În finalul adresei din 7 mai, directorul închisorii concluziona că „refractari nu avem" şi că, până în „prezent, toţi deţinuţii dau impresia că vor a se încadra în noua ordine socială întronată în ţara noastră"[5]. Aceste activităţi de reeducare a deţinuţilor au fost continuate de administraţia penitenciarului pe toată durata anului în curs, precum şi în anul următor. În procesul-verbal din 31 ianuarie 1948, întocmit în urma vizitei efectuate de A. Călinescu, prim-procuror la Parchetul de pe lângă Tribunalul Râmnicu Sărat, la închisoarea din localitate, referitor la „Opera de reeducare a deţinuţilor" se menţionează că în fiecare celulă au fost găsite volume de „literatură marxistă şi progresistă", care sunt citite cu „mult interes [de către] deţinuţi" şi că „citirea şi prelucrarea articolului de fond din ziarul *Scânteia* se face zilnic cu toţi deţinuţii, pe grupe"[6].

1. Emil Lupu, *op. cit.*, p. 154.
2. DJAN Buzău, fond Penitenciarul Râmnicu Sărat, dosar nr. 3/1947-1948, f. 341.
3. *Ibidem*, f. 278.
4. *Ibidem*, ff. 48, 544.
5. *Ibidem*, f. 278.
6. DJAN Buzău, fond Penitenciarul Râmnicu Sărat, dosar nr. 6/1943-1951, f. 132v.

Începând cu 1949, drepturile deţinuţilor politici specificate de regulamentele penitenciare, precum vizitele familiei, primirea unui colet cu alimente şi dreptul la corespondenţă, nu au fost respectate. Această situaţie era raportată locţiitorului ministrului Afacerilor Interne, general-maior Ady Ladislau, de şeful DPLC, locotenent-colonel Ilie Bădica, printr-o adresă din 12 aprilie 1955. În această adresă se raporta că, în baza unor ordine verbale anterioare, deţinuţii politici din unităţile speciale, printre care şi Râmnicu Sărat, nu au mai beneficiat de drepturile prevăzute de regulament. Bădică propunea emiterea unor ordine scrise care să legalizeze situaţia existentă, astfel încât, în continuare, „deţinuţii contrarevoluţionari să nu aibă dreptul la pachet, vorbitor şi scrisori"[1]. Prin regimul de detenţie aplicat deţinuţilor politici, penitenciarul s-a individualizat în sistemul concentraţionar românesc. Iată mărturia unui fost deţinut:

> Râmnicu Sărat a fost cea mai tragică închisoare. Dacă nu are faima Aiudului, prin care, de asemenea, am trecut până în anul 1957, se datorează faptului că închisoarea este infinit mai mică şi a purtat pe conştiinţă un număr mic de deţinuţi, trimişi acolo pentru a nu se mai întoarce. Nu este totuna să mori cu 4-5 într-o celulă sau să mori singur după 6 ani. A fost drumul fără întoarcere, închisoarea fără speranţă, şi numai un miracol neprevăzut de comunişti ne-a scos de acolo pe cei care am mai rămas. Un chin sau o durere se împarte şi se suportă mai uşor între mai mulţi, decât cu tine însuţi, când începi să uiţi numărătoarea zilelor, iar anii îi socoteşti după trecerea anotimpurilor. Şi dacă peste această linişte de mormânt din închisoarea cu 36 de celule şi 36 de deţinuţi, unde nici supraveghetorii nu aveau scaun să se aşeze pentru ca să ne poată pândi şi ziua, şi noaptea, mai adaugi şi foamea, frigul, bătăile, izolările, bolile, singurătatea, contabilitatea morţilor, lipsa de informaţii, necunoscutul zilei de mâine, tăcerea sinistră şi lipsa de speranţă, nu-ţi mai rămâne decât singurul „succes" că nu ai crăpat tu înaintea colegului tău[2].

Categorii de deţinuţi

În penitenciarul Râmnicu Sărat, în perioada 1947-1963 şi-au executat pedeapsa deţinuţi de drept comun şi politici. Cele două categorii de deţinuţi erau complet izolate una de alta, iar comunicarea dintre deţinuţii politici şi cei de drept comun era strict interzisă. Între 1944 şi 1947 au fost închişi în special deţinuţi condamnaţi pentru infracţiuni de drept comun. Numărul lunar celor închişi la Râmnicu Sărat în intervalul 1947-1952 era cuprins între 80 şi 200 de persoane, dintre acestea ponderea cea mai mare având-o deţinuţii de drept comun.

Primii deţinuţi politici care au intrat pe poarta închisorii în a doua jumătate a anului 1947 au fost „sabotorii", adică ţăranii care nu au mai avut posibilitatea să achite cotele obligatorii de cereale şi animale, dar şi membri sau susţinători ai partidelor istorice din judeţul Slam Râmnic. Începând cu 1949, au fost arestaţi pe motive politice şi „încadraţi" în „organizaţii subversive" locuitorii din zonă care se opuneau colectivizării şi care au fost consideraţi opozanţi ai regimului comunist[3]. Până în 1952, penitenciarul a funcţionat ca punct de tranzit pentru deţinuţii politici, încarceraţi

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, vol. II, f. 288.
2. Ion Ovidu Borcea (fost deţinut la Râmnicu Sărat între 1957 şi 1963), *apud* Cicerone Ioniţoiu, „Râmnicu Sărat...", în *Memoria*, nr. 2-3, 2006, p. 36.
3. AIICCR, „Interviu cu Artemie Diaconescu", realizat de Cosmin Budeancă şi Dumitru Lăcătuşu, Râmnicu Sărat, februarie 2007.

pentru perioade scurte de timp (câteva luni), după care erau transferaţi în alte închisori pentru executarea pedepsei sau trimişi la Canal[1].

După încheierea oficială a „experimentului Piteşti", în 1952 la Râmnicu Sărat au fost aduşi pentru anchetă o parte dintre „reeducatori" : Ion Cerbu, Nicolae Cobâlaş, Vasile Păvăloaie, Cornel Pop, Gheorghe Popescu, Cornel Poppovici, Cristian Şerbănescu, Ion Voin, Octavian Voinea, Octavian Zbranca[2]. Până în 1955, majoritatea deţinuţilor politici din această închisoare erau de orientare legionară, printre cei încarceraţi aici fiind şi Nicolae Pătraşcu, semnatarul pactului de neagresiune cu Partidul Comunist. Din 1955, la Râmnicu Sărat au fost depuşi, după o perioadă petrecută în arestul MAI din Bucureşti, şi supravieţuitorii lotului „Maniu" : Ion Mihalache, Ilie Lazăr şi Victor Rădulescu-Pogoneanu.

În perioada ulterioară revoluţiei din Ungaria, Direcţia Generală a Penitenciarelor a hotărât transferarea „tuturor deţinuţilor contrarevoluţionari de la penitenciarele Timişoara, Oradea şi Cluj" la penitenciarele Aiud şi Gherla[3]. În rândurile deţinuţilor transferaţi în aceste închisori, în iarna anului 1956 s-a creat, din cauza restricţiilor impuse de DGP şi a înăspririi regimului de detenţie, „o stare de spirit nesatisfăcătoare, existând repetate cazuri de greva foamei, proteste, agitaţii etc."[4]. Toate acestea vor avea ca urmare declanşarea, la sfârşitul lui aprilie 1957, în penitenciarul Aiud a unei greve colective la care au participat aproximativ 700 de deţinuţi şi care a durat 23 de zile[5].

Pe 12 iunie 1957, la aproximativ o lună după terminarea grevei colective de la Aiud, colonelul Ilie Bădica raporta ministrului Afacerilor Interne, general-colonel Alexandru Drăghici, situaţia existentă: „în ultima perioadă, la unităţile unde sunt [deţinuţi] contrarevoluţionari, legionari, PNŢ şi PNL s-au semnalat o serie de acte de nesupunere din partea acestor deţinuţi, cum ar fi greva foamei, instigaţii împotriva administraţiei, neexecutare de ordine, călcarea prescripţiilor regulamentare, organizarea de grupuri aşa-zise politice şi care pot influenţa în rău masa celorlalţi deţinuţi care, deşi condamnaţi cam pentru acelaşi fapte, nu sunt conducători, având şi condamnări mai mici"[6]. Pentru a „sparge aşa-zisa unitate de acţiune a acestor categorii de deţinuţi", colonelul Bădică propunea, în colaborare cu Serviciul „D"[7], transferarea „vârfurilor fostelor partide PNŢ, PNL, precum şi foştii demnitari din timpul lui Antonescu, inclusiv marii criminali de război a căror evidenţă o avem" la Râmnicu Sărat. Această

1. Dorin Ivan, *op. cit.*, p. 20.
2. Cicerone Ioniţoiu, „Râmnicu Sărat...", în *Memoria*, nr. 2-3, 2006, p. 32.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. I, f. 89.
4. *Ibidem.*
5. Ion Diaconescu, *op. cit.*, pp. 224-228.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 9/1956-1959, vol. III, f. 59.
7. Serviciul „D" era organul MAI care se ocupa cu munca de informaţii în rândul deţinuţilor „contrarevoluţionari" şi de drept comun din penitenciare, lagăre şi colonii, dar şi cu munca informativă în rândul personalului administrativ şi de pază din unităţile concentraţionare. Serviciul avea ca atribuţii descoperirea „intenţiilor duşmănoase" din rândul deţinuţilor, a canalelor ilegale de legătură cu diferite elemente nearestate, a „crimelor împotriva statului, cât şi a acelor elemente nedeclarate în anchetă", prevenirea evadărilor „bandatismelor" de cameră, actelor „diversioniste" şi a actelor de teroare împotriva cadrelor şi angajaţilor din penitenciare (CNSAS, *Securitatea. Structuri/Cadre şi metode (1948-1967). Documente inedite din arhivele secrete ale comunismului*, vol. II, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2006, p. 126).

unitate carcerală era preferată întrucât avea o „capacitate de 300 de locuri, majoritatea în sistem celular, şi unde, în prezent, avem numai 17 deţinuţi, *urmând ca acolo să li se aplice regimul pe care l-am stabilit pentru această categorie de deţinuţi* [subl. n.][1]. În consecinţă, în luna următoare a fost aprobat un „plan de măsuri pentru transferarea unor deţinuţi politici în penitenciarele: Aiud, Râmnicu Sărat şi Gherla"[2].

Conform acestui plan, primul pas l-a constituit identificarea nominală a deţinuţilor CR care se aflau la Aiud în secţia Zarcă şi care urmau să fie transferaţi la Râmnicu Sărat. Primii vizaţi de planul conducerii DGP au fost iniţiatorii grevei din aprilie şi mai 1957: Ion Ovidu Borcea, preotul Mihai Balica, Vasilică Munteanu, Cornel Veleţeanu, Ion Diaconesu, Victor Anca, Ion Bărbuş şi Ion Puiu. Lotul a fost ulterior completat de Augustin Vişa (fost deţinut în URSS şi încarcerat după eliberarea sa din lagărele sovietice în penitenciarul Gherla), Corneliu Coposu (secretarul personal al lui Iuliu Maniu, adus la Aiud de la Gherla), Nicu Adamescu (transferat de la Oradea), Alexandrescu Alexandrini (membru al PNL-Tătărăscu, fost ministru de Finanţe după 6 martie 1945), Alexandru Constant (ministru al Înzestrării Armatei în 1941-1943), generalul Constantin Pantazi (ministru de Război între 1942 şi 1944), profesorii Ion Petrovici şi Petre Tomescu (foşti miniştri), generalul Gheorghe Jienescu (subsecretar de stat al Aerului în 1941-1945)[3]. Transportul deţinuţilor de la Aiud la Râmnicu Sărat s-a realizat cu „o cursă specială, vagon-penitenciar", iar de la gară la penitenciar au fost transferaţi în timpul nopţii cu maşina. Pe toată durata călătoriei, paza a fost „asigurată de 3 militari, plus 2 militari supraveghetori de vagon"[4].

Condiţiile de detenţie

Majoritatea supravieţuitorilor de la Râmnicu Sărat consideră că regimul alimentar, constând în „ciorbă pe bază de arpacaş, varză, cartofi şi câteodată fasole, rotite într-o ordine oarecare"[5], a fost unul de înfometare şi de exterminare. Pe toată perioada detenţiei, alimentaţia zilnică nu a depăşit 500, 600 de calorii. Mâncarea era adusă şi lăsată la uşa celulei de deţinuţii de drept comun. De obicei, dimineaţa, deţinuţii primeau un terci din făină de porumb; la prânz, o „fiertură de zarzavat cu câteva zgârciuri în ea"[6], iar seara o gamelă de supă uşoară fără pâine sau mămăligă[7]. „Pâine aveam de trei ori pe săptămână"[8], în rest o „bucăţică de turtă de mălai, coaptă la tavă, ceva intermediar între turtoi şi mămăligă"[9]. Pentru Augustin Vişa, fost deţinut la Râmnicu Sărat, a fost o „plăcută surpriză" când „după cină se deschide ferestruica şi primesc o jumătate de gamelă cu orz fiert, exact ce mâncasem seara. Fără nici o

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 9/1956-1959, vol. III, f. 59.
2. *Ibidem*, p. 60.
3. Vezi Cicerone Ioniţoiu, „Râmnicu Sărat...", în *Memoria*, nr. 2-3, 2006, p. 33; Ion Diaconescu, *op. cit.*, pp. 229-232; Augustin Vişa, *op. cit.*, pp. 419-421.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 9/1956-1959, vol. III, f. 60.
5. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 249.
6. Augustin Vişa, *op. cit.*, p. 425.
7. Ion Diaconescu, Cicerone Ioniţoiu, *Prin ungherele iadului comunist Râmnicu Sărat*, f.e., Bucureşti, 2007, p. 38.
8. Augustin Vişa, *op. cit.*, p. 425.
9. Ion Diaconescu, Cicerone Ioniţoiu, *op. cit.*, p. 22.

vorbă, gardianul îmi lasă gamela şi se îndepărtează. Nu ştiu cine a fost, nu-l cunoşteam nici după nume, nici după figură, dar gestul lui mi-a dovedit că nu toţi cei din tagma aceasta sunt neomenoşi, că se găsesc şi printre ei unii cu suflete sensibile la suferinţă. Din păcate însă, prea puţini"[1].

Programul zilnic începea la ora 5 şi se încheia la ora 22. În tot acest interval, deţinutului îi era interzis să se aşeze pe pat, fiind obligat să stea în picioare sau pe scaunul din celulă, cu faţa la vizetă, pentru a putea fi supravegheat de gardian. De asemenea, îi era interzis să se apropie de geam, să comunice cu alţi deţinuţi sau să facă vreun zgomot care s-ar fi putut auzi dincolo de celulă. Atunci când era vizitat de comandantul închisorii, de medic sau de procurori, cel încarcerat era obligat să se întoarcă cu faţa la perete şi numai dacă unul dintre aceştia i se adresau, „de cele mai multe ori cu un onomatopeic psss", putea să se întoarcă pentru a răspunde la întrebări. În celula deţinutului nu intra niciodată o singură persoană fie el gardian, medic, bărbier sau procuror. Întotdeauna erau două persoane care se supravegheau reciproc, pentru a nu permite comunicarea cu deţinutul sau transmiterea unor mesaje. Pentru încălcarea regimului disciplinar, deţinutul era pedepsit cu aşa-zisa „izolare". Acestuia i se scotea salteaua din celulă şi era obligat să doarmă pe scheletul patului. În tot acest timp, hrana se reducea la jumătate: „două zile numai ciorbă fără mămăligă şi o zi mămăligă fără ciorbă"[2]. O astfel de pedeapsă dura, în medie, zece zile. Pentru „culpe mai grave", precum „manifestări zgomotoase, se recurgea la bătaie şi lovituri aplicate în special de către directorul penitenciarului, căpitanul, ulterior maiorul Vişinescu"[3].

O dată sau de două ori pe săptămână, deţinutul era scos la plimbare, care dura circa 20 de minute, într-una din cele două curţi ale penitenciarului. „Ieşirea la aer avea un ceremonial deosebit. Se deschidea celula şi, fără vorbe, doar prin mişcarea capului, gardianul mă poftea afară. Pe coridor eram încadrat de doi securişti, plutonieri, unul în faţă, în chip de ghid, iar altul în spate. În monom, străbăteam coridorul în pas monoton, stabilit de ghid, apoi coboram scările, iar la parter ne îndreptam spre uşa masivă din fier. Acolo eram predat unui alt gardian, care intra cu mine într-o curte interioară, pătrată. Uşa o încuia după noi unul din foştii însoţitori, iar eu rămâneam singur cu noul supraveghetor"[4]. În timpul plimbării, deţinutul era obligat să meargă cu capul în jos, cu mâinile la spate şi cât mai departe de ferestrele celulelor, pentru a nu fi văzut de ceilalţi deţinuţi şi a nu intra în legătură cu ei.

La Râmnicu Sărat, ca şi în celelalte unităţi pentru deţinuţi politici, asistenţa medicală se limita la vizita săptămânală a unui medic de la spitalul municipal, doctorul Grünberg, sau de la penitenciarul Văcăreşti, doctorul Aurel Dumitrescu. În lipsa unui medic, de tratamentul deţinuţilor se ocupa sanitarul Boboc, care făcea injecţii direct prin pantaloni, iar medicamentele le împingea cu vârful cizmei pe sub uşă[5]. Transferarea unui deţinut „contrarevoluţionar" la spital era permisă doar cu aprobarea scrisă a

1. Augustin Vişa, *op. cit.*, p. 425.
2. Ion Diaconescu, Cicerone Ioniţoiu, *op. cit.*, p. 11.
3. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 249.
4. Augustin Vişa, *op. cit.*, p. 424.
5. Cicerone Ioniţoiu, „Morminte fără cruce. Contribuţii la cronica rezistenţei româneşti împotriva dictaturii", vol. III, accesibil online la adresa http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/morminte3/default.asp.htm (18.09.2007).

Direcţiei Generale a Penitenciarelor. Pentru a o obţine, penitenciarul trimitea un referat cu numele deţinutului, condamnarea şi diagnosticul stabilit de medic, semnătura acestuia şi a directorului. Acest referat era însoţit şi de o adeverinţă-caracterizare, întocmită de comandantul unităţii. În 1956, comandantul penitenciarului Râmnicu Sărat, Alexandru Vişinescu, trimitea DGP o adresă prin care solicita permisiunea de transfer a deţinutului Victor Rădulescu Pogoneanu, „condamnat la 25 de ani de temniţă grea pentru complot şi trădare. Pedeapsa începe la 15 august 1947 şi expiră la 7 august 1972. Este suferind de mielită traversă dorso-lombară", la secţia de radioscopie a spitalului din localitate pentru stabilirea diagnosticului[1].

În adeverinţa de caracterizare a lui Pogoneanu se specifica faptul că, încă de la transferarea lui la Râmnicu Sărat, acesta a avut „în permanenţă o atitudine duşmănoasă faţă de conducerea penitenciarului. Dese au fost cazurile când a insultat cadrele din supraveghere, manifestând nemulţumiri faţă de regimul ce i se aplică. În momentul de faţă se menţine pe aceeaşi poziţie duşmănoasă faţă de conducerea penitenciarului şi de cadrele ce îl supraveghează"[2]. Cererea a fost aprobată cu condiţia ca transportul să se facă în secret şi cu asigurarea condiţiilor de pază. În acest sens, Direcţia propunea să se ia legătura cu „medicul radiolog pentru a se fixa o oră, seara, când nu sunt alte consultaţii la cabinetul de radiologie, pentru a se evita întâlnirile cu alte persoane", stabilirea legăturii „cu organele Securităţii pentru a se pune la dispoziţie o maşină în vederea transportului". La „toată operaţiunea, de la plecarea de la unitate până la întoarcere", erau desemnaţi să participe „tovarăşul comandant sau ajutorul său, precum şi şeful secţiei sanitare"[3].

Adresele penitenciarului prin care se solicita internarea de urgenţă a unui deţinut în spitalul Văcăreşti sau în altă unitate sanitară puteau fi respinse sub pretextul că persoana putea fi tratată şi în incinta unităţii. Astfel, li s-a refuzat dreptul de a beneficia de un tratament adecvat pentru bolile cu care au fost diagnosticaţi unor deţinuţi în vârstă ca Ion Mihalache, Horia Măcellariu, Constantin Pantazi. În alte cazuri, până la primirea acordului deţinutul deceda, cum a fost cazul doctorului Gheorghe Plăcinţeanu. În conformitate cu prevederile regulamentelor MAI, penitenciarul Râmnicu Sărat a trimis, la 29 aprilie 1961, o adresă Direcţiei Generale a Penitenciarelor, prin care solicita internarea de urgenţă a „deţinutului contrarevoluţionar Plăcinţeanu Gheorghe [...] condamnat la 10 ani închisoare corecţională pentru uneltire contra ordinii sociale şi 2 ani pentru complicitate la speculă [...]. Susnumitul se află în acest penitenciar de la data de 1 martie 1960 pentru executarea pedepsei, în care timp nu a fost pedepsit niciodată. *În legătură cu cele relatate în referatul medicului, acestea sunt reale şi părerea noastră este de a fi internat într-un spital* [subl. n.]"[4]. Pe 2 mai 1961, comandantul închisorii raporta că „la data de 1.05.1961, orele 1.00, cel în cauză [Gheorghe Plăcinţeanu, n.n.] a decedat. [...] Totodată, raportăm că, în conformitate cu ordinul primit din partea tovarăşului locotenent-colonel

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. I, f. 121.
2. Cicerone Ioniţoiu, „Râmnicu Sărat...", în *Memoria*, nr. 2-3, 2006, pp. 39-40.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. I, f. 121.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 9/1957-1962, vol. III, f. 269.

M[arin] Constantinescu, decesul nu s-a comunicat familiei celui în cauză"[1]. Pe 10 mai 1961, directorul general al DGP, colonel Vasile Lixandru, l-a informat pe ministrul Afacerilor Interne, general-colonel Alexandru Drăghici, despre condiţiile în care a decedat „deţinutul c[ontra]r[evoluţionar] Plăcinţeanu Gheorghe". Vinovat de acest deces a fost considerat comandantul penitenciarului, care „s-a orientat greşit, întrucât putea cere internarea în spital" prin telefon, fără a i se imputa acest lucru, întrucât deţinutul, fiind grav bolnav, ar fi decedat în timpul transportului sau la spital[2].

Regimul de detenție

Pe toată perioada detenţiei la Râmnicu Sărat, în cele 35 de celule ale penitenciarului destinate deţinuţilor politici au fost încarcerate 35 de persoane, câte una în fiecare celulă. Repartizarea şi mutarea lor dintr-o celulă în alta se făcea în baza aprobării scrise a DGP. Atunci când „locatarul" unei celule era transferat pentru tratament la spital sau anchetă în alt penitenciar, la întoarcere îşi relua locul în celula sa. Pentru izolarea perfectă a „bandiţilor", ordine speciale ale Direcţiei prevedeau supravegherea continuă a deţinuţilor, astfel încât aceştia să nu aibă posibilitatea de a comunica între ei sau de a transmite ori primi „veşti" din afara penitenciarului. Singurele vizite pe care puteau să le primească erau cele ale gardienilor, ale procurorilor şi personalului medical, dar numai în prezenţa unui alt gardian.

Printr-un astfel de ordin, trimis comandantului penitenciarului în data 5 martie 1957, colonelul Ilie Bădica, locţiitorul directorului general din DGP, a dispus luarea celor „mai severe măsuri de izolare a deţinutului Godo Mihai[3]", astfel încât „să nu i se dea posibilitatea, sub nici o formă, de a comunica sau transmite ceva în exterior"[4]. Aceste măsuri au survenit în urma unei adrese a penitenciarului prin care se solicita internarea „în spital a deţinutului Mihai Godo, în vederea instituirii unui tratament adecvat"[5], acesta fiind diagnosticat de medicul unităţii ca „suferind de bronşectazie de 2 ani de zile şi pleorită adezivă, [...] TBC evolutiv cu himoptizii repetate"[6]. În acest sens, colonelul Bădică a recomandat ca „atât personalul de serviciu (medicul, oficiantul sanitar etc.), cât şi diferitele organe de control, când vor lua contact cu acest deţinut", să fie însoţite personal de comandantul unităţii, locotenentul-major Alexandru Vişinescu[7]. De asemenea, era interzisă „interogarea sa în unitate, transferarea la alte unităţi, la

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 9/1957-1962, vol. III, f. 267.
2. *Ibidem*, ff. 259-260.
3. Mihai Godo, preot iezuit, a fost arestat în 1950 şi condamnat în „Procesul Nunţiaturii". În acest proces, reprezentantul papei, nunţiul apostolic O'Hara, a fost acuzat de spionaj în favoarea Statelor Unite ale Americii; ca urmare, relaţiile cu Vaticanul au fost întrerupte. Pentru detalii, vezi Cicerone Ioniţoiu, „Victimele terorii comuniste. Arestaţi, torturaţi, întemniţaţi, ucişi. Dicţionar", accesibil online la adresa http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/dictionar_fg/g/dictionarg_23.pdf (18.09.2007); Ioan Marius Bucur, „Relaţiile României cu Sf. Scaun la începutul Războiului Rece", accesibil online la adresa http://www.studiatheologica.cnet.ro/doc/200701art1.doc (18.09.2007).
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 9/1957-1962, vol. III, f. 38.
5. *Ibidem*, f. 22.
6. *Ibidem*.
7. *Ibibem*, f. 38.

diferite regiuni de Securitate sau, din motive de boală, la infirmerie sau spital, fără aprobarea scrisă a conducerii Direcţiei Generale". La începutul fiecărei luni, comandantul era obligat să raporteze „direct tovarăşului colonel Lixandru sau mie personal [colonel Ilie Bădica, locţiitor al directorului general al DGP în 1958, n.n.], [despre] comportarea şi starea sănătăţii deţinutului Godo Mihai"[1]. Ordinul se încheia cu specificarea că „măsurile ordonate [...] au caracter permanent, iar eventualele schimbări în situaţia acestui deţinut vi se vor comunica din timp"[2]. Conform rapoartelor trimise de comandantul penitenciarului, „deţinutul şi în momentul de faţă se află în poziţia ordonată"[3], se „manifestă nemulţumit de condiţiile de deţinere"[4], considerând că „regimul ce i se aplică este inuman"[5] şi „cere insistent, atât nouă, cât şi procurorului militar însărcinat cu supravegherea penitenciarului, să i se dea posibilitatea de a lua legătura cu familia. A mai cerut să fie internat în spital pentru tratament medical"[6]. Din „rapoartele supraveghetorilor [...] rezultă că susnumitul se scoală noaptea din somn şi începe să vorbească singur, să râdă şi alte manifestări de halucinaţie"[7].

Frigul, „care ţinea din septembrie până în mai-iunie"[8], a fost o constantă a regimului de detenţie de la Râmnicu Sărat. La persistenţa acestei situaţii au contribuit atât amplasarea paturilor, cât şi nepăsarea DGP faţă de soarta celor încarceraţi. Paturile erau aşezate lângă ferestrele care erau doar oblonite şi prin care pătrundeau frigul şi zăpada, astfel încât, iarna, deţinuţii care erau obligaţi să doarmă cu capul la geam şi faţa spre uşă se trezeau dimineaţa acoperiţi de zăpadă[9]. Singurele măsuri luate au fost deplasarea unei comisii de inspecţie din cadrul Direcţiei Generale „la faţa locului" şi întocmirea unui raport, pe 25 aprilie 1956, adresat locţiitorului ministrului Afacerilor Interne. Iată constatările comisiei: „în ceea ce priveşte problema încălzirii pe timpul iernii, sunt juste cele sesizate [...], întrucât, [...] deşi s-au alocat cantităţile de combustibil prevăzute de normele MAI în raport cu capacitatea camerelor, căldura emanată este insuficientă. Ţinând cont şi de faptul că sobele existente nu sunt corespunzătoare şi de faptul că toate camerele sunt pardosite cu ciment, iar zidurile groase nu au fost niciodată încălzite în mod suficient..."[10].

În timpul detenţiei la Râmnicu Sărat, pentru a sparge „zidurile izolării", persoanele închise aici au încercat să stabilească contacte cu celulele alăturate prin diverse metode de comunicare. De la obişnuitele bătăi în zidurile celulei până la înşirarea pe o aţă, ruptă din propria îmbrăcăminte, a unor mesaje codificate scrise în alfabetul

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 9/1957-1962, vol. III, f. 38.
2. *Ibibem*.
3. *Ibidem*, f. 33.
4. *Ibidem*, f. 21.
5. *Ibidem*, f. 25.
6. *Ibidem*, f. 30.
7. *Ibidem*, f. 35.
8. Cicerone Ioniţoiu, „Morminte fără cruce. Contribuţii la cronica rezistenţei româneşti împotriva dictaturii", vol. III, accesibil online la adresa http : //www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/morminte3/default.asp.htm (18.09.2007).
9. Cicerone Ioniţoiu, „Râmnicu Sărat...", în *Memoria*, nr. 2-3, 2006, p. 35.
10. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. I, f. 170.

Morse. Cea mai inventivă dintre ele a constat în folosirea „tusei în cadenţă Morse". Această tehnică era utilizată mai ales în timpul plimbării şi presupunea o „tuse simplă pentru punct şi o tuse dublă pentru linie". Prin aceste tehnici de comunicare, deţinuţii reconstituiau viaţa cotidiană din penitenciar pe baza „observaţiilor făcute întâmplător şi a zgomotelor recepţionate de fiecare" dintre ei. Astfel, „ştiam, în mare, care erau colegii noştri de suferinţă [...] şi prin ce celule stăteau, aflam când murea cineva şi, de cele mai multe ori, stabileam şi identitatea celui decedat, eram la curent cu situaţia plecărilor din penitenciar şi a noilor sosiţi, aflam cine a mai fost bătut etc."[1].

Rezistenţa în penitenciar. Cazurile lui Ion Mihalache şi Jenică Arnăutu

În 1955 a fost adus de la Sighet la Râmnicu Sărat fruntaşul ţărănist Ion Mihalache, arestat în urma înscenării de la Tămădău şi condamnat la închisoare pe viaţă. În timpul anchetelor şi al detenţiei s-a încercat, prin diverse metode, „convertirea" lui de la crezul său politic şi obţinerea unor declaraţii contrare convingerilor sale. Opoziţia liderului ţărănist a fost făţişă, iar reacţia pe măsură: „Aici e Mihalache. A fost nenorocitul de patriarh Justinian Marina la mine să mă convingă să mă desolidarizez de Maniu. L-am dat afară!"[2]. De la sfârşitul anului 1958, Mihalache, bătrân şi bolnav, a „intrat în război deschis cu administraţia penitenciarului"[3], refuzând să se mai dea jos din pat la ora 5. Urmările nu au întârziat: „Atunci, gardienii, adesea asistaţi de directorul puşcăriei, năvăleau la el în celulă, îl loveau cu sălbăticie şi îi scoteau patul afară, aruncându-l pe Mihalache pe duşumea. În zadar protesta el strigând că nu mai poate sta în picioare, fiind bolnav, că nu i se dau medicamente, că este tratat mai rău ca un câine. Nu-l auzeam decât noi, deţinuţii din celelalte celule, colegi de suferinţă, administraţia nici nu se sinchisea de el"[4]. Din acel an, 1958, vocea lui s-a auzit zilnic pe coridoarele penitenciarului, protestând împotriva tratamentului inuman la care era supus şi a lipsei de asistenţă medicală. Până la moartea sa, survenită la 5 martie 1963, a „fost bătut în permanenţă" de ofiţerul politic Lupu şi comandantul Vişinescu, iar „în plină iarnă" gardienii intrau în celulă şi „aruncau cu găleata de apă peste el"[5].

Una dintre modalităţile deţinuţilor de a protesta faţă de abuzurile administraţiei şi faţă de tratamentele inumane la care erau supuşi era greva foamei. Această formă de protest a fost adoptată şi de Jenică Arnăutu[6], în iulie 1959, cu scopul de a obţine internarea

1. Ion Diaconescu, „Penitenciarul Râmnicu Sărat", în *Memoria*, nr.2-3/2006, pp. 27-28.
2. Cicerone Ioniţoiu, „Râmnicu Sărat...", în *Memoria*, nr. 2-3, 2006, p. 38.
3. Ion Diaconescu, *Temniţa, destinul generaţiei noastre, ed. cit.*, p. 247.
4. *Ibidem.*
5. Cicerone Ioniţoiu, „Morminte fără cruce. Contribuţii la cronica rezistenţei româneşti împotriva dictaturii", vol. III, accesibil online la adresa http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/morminte3/default.asp.htm (18.09.2007).
6. Jenică Arnăutu, sublocotenent în Armata Regală, s-a născut pe 20 septembrie 1923 în satul Mândreşti, comuna Ungureni, judeţul Botoşani. A fost membru PNŢ şi participant la mişcarea de rezistenţă din munţii Bucovinei condusă de Grigore Sandu şi Dumitru Crăciun. A fost arestat pe 16 decembrie 1949 şi condamnat la 25 de ani de muncă silnică de Tribunalul Militar Iaşi, prin Sentinţa nr. 781 din 19 septembrie 1950. A trecut prin închisorile Suceava, Iaşi, Jilava, Gherla, Aiud şi Râmnicu Sărat (Cicerone Ioniţoiu, „Victimele terorii comuniste. Arestaţi, torturaţi, întemniţaţi, ucişi. Dicţionar A-B", accesibil online la adresa http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/dictionar_ab/ab/dictionarab_6.html [18.09.2007]).

în spital pentru a beneficia de un tratament adecvat. Administraţia penitenciarului a permis vizita unui procuror pentru a se consemna intrarea în greva foamei, pentru întocmirea formelor specifice în astfel de cazuri şi alimentarea lui artificială. Aceasta consta în introducerea unui furtun pe gât, deţinutul fiind alimentat cu lichide; procedeul nu făcea decât să îi prelungească deţinutului agonia. În ultimele zile ale vieţii sale s-a hotărât transferarea lui Jenică Arnăutu la spital, dar până la obţinerea aprobării acesta a decedat în celulă, la noiembrie 1959[1].

Jenică Arnăutu, Ion Mihalache, Gheorghe Plăcinţeanu, Aurel Dobrescu, comandorul Gheorghe Jienescu, generalul Constantin Pantazi şi alţi deţinuţi decedaţi la Râmnicu Sărat în timpul detenţiei au fost înmormântaţi noaptea, în secret, în gropi comune, la marginea cimitirului Eternitatea, situat în apropierea închisorii.

Prin HCM nr. 337 din 11 martie 1954 se instituia domiciliul obligatoriu, între 12 şi 60 de luni, pentru deţinuţii care, la expirarea pedepsei, „nu s-au reeducat şi [care] prezintă un pericol deosebit pentru securitatea statului"[2]. În consecinţă, la expirarea pedepsei, în 1962, o parte dintre deţinuţii de la Râmnicu Sărat, printre care Corneliu Coposu, Ion Diaconescu, Camil Demetrescu şi Victor Anca, au fost trimişi cu domiciliu obligatoriu în comuna Rubla, judeţul Brăila. În fapt, o altă formă de detenţie politică, ei neavând voie să părăsească localitatea fără aprobarea Securităţii. Săptămânal, trebuiau să se prezinte la sediul Miliţiei locale. Părăsirea domiciliului obligatoriu fără avizul organelor de Securitate se pedepsea cu până la 15 ani de închisoare.

În aprilie 1963, la o lună de la moartea lui Ion Mihalache, ultimii deţinuţi politici care se mai găseau în viaţă au fost transferaţi la Jilava, iar de acolo în alte închisori. După această dată, penitenciarul a fost dezafectat şi folosit până în 1989 ca depozit. Supravieţuitorii de la Râmnicu Sărat consideră că regimul de detenţie din această închisoare a fost de o duritate extremă, din cauza metodelor aplicate. De asemenea, foamea, frigul, lipsa oricărei asistenţe medicale, izolarea şi bătaia deţinuţilor politici au fost constantele acestui regim concentraţionar.

Conducerea penitenciarului

Alexandru Panţuru, fost gardian la Râmnicu Sărat, îi clasifica pe ceilalţi gardieni în „câini" şi „oameni cu suflet". În prima categorie erau incluşi comandantul, ofiţerul politic, sanitarul Boboc, iar în cealaltă categorie era menţionat doar cel de-al doilea sanitar, Dumitru Rusu[3]. În şedinţele de partid din cadrul penitenciarului, gardienii erau instruiţi cu privire la modul în care trebuiau să se comporte cu „bandiţii". Celor din administraţie le era interzis să intre singuri în celulă, pentru a nu lua contact cu deţinuţii sau a le permite celor încarceraţi transmiterea unor mesaje către familie. Între 1950 şi 1963, la comanda penitenciarului s-a aflat locotenent Atanasie Bădicuţ[4], locotenent Emil Costantinescu[5] şi maiorul Alexandru Vişinescu.

1. Ion Diaconescu, *Temniţa, destinul generaţiei noastre*, *ed. cit.*, p. 254.
2. „Document", accesibil online la adresa http://www.dntb.ro/sfera/66/arhiva.html (18.09.2007).
3. Dorin Ivan, *op. cit*, pp. 112-114.
4. Locotenentul Atanasie Bădicuţ este menţionat cu funcţia de comandant pentru anul 1951; *cf.* INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 337.
5. Locotenentul Emil Constantinescu este menţionat cu funcţia de comandat în primăvara anului 1955 (Andrea Dobeş, *Ilie Lazăr. Consecvenţa unui ideal politic*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2006, p. 195).

Alexandru Vişinescu, originar din satul Leiculeşti, comuna Aldeni, judeţul Buzău, era „un om voinic, dezvoltat, nu gras, ciolănos"[1]. Înainte de a ajunge la Râmnicu Sărat, a făcut parte din plutonul de execuţie al mareşalului Ion Antonescu şi a fost ofiţer politic la penitenciarul Mislea[2]. În perioada petrecută la Mislea, Vişinescu a avut un comportament foarte dur faţă de deţinutele închise aici. Este caracterizat ca fiind un ins „extrem de sever şi complet lipsit de omenie faţă de arestate", având plăcerea de a insulta şi a teroriza, prin percheziţii şi interogatorii interminabile, pe deţinutele cărora le adresa toate epitetele posibile"[3]. Între 1950 şi 1952, Vişinescu a deţinut funcţia de şef al Biroului Operativ din cadrul penitenciarului Jilava [4], iar în 1969 este menţionat în documentele Direcţiei Generale a Penitenciarelor ca profesor la Şcoala de Subofiţeri MAI de la Jilava[5]. Foştii subordonaţi Alexandru Panţuru şi Dumitru Rusu şi-l amintesc pe Vişinescu ca pe un om foarte aspru, care „n-avea credinţă, n-avea milă şi nici suflet"[6]. Comandantul închisorii participa împreună cu ofiţerul politic şi cu ceilalţi gardieni la pedepsirea deţinuţilor, metoda sa preferată fiind bătaia cu biciul[7].

Roşu (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 190)

1. Andrea Dobeş, *op. cit.*, p. 114.
2. Cicerone Ioniţoiu, „Morminte fără cruce. Contribuţii la cronica rezistenţei româneşti împotriva dictaturii", vol. III, accesibil online la adresa http : //www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/morminte3/default.asp.htm (18.09.2007).
3. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 436, Item no. 5731/1955, f. 2.
4. AANP, fond Cadre, dosar nr. M/2951, vol. III, f. 22.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 165/1969, f. 199.
6. Dorin Ivan, *op. cit.*, p. 113.
7. Vezi Ion Diaconescu, *Temniţa, destinul generaţiei noastre*, *ed. cit.*, p. 249; Cicerone Ioniţoiu, „Râmnicu Sărat...", în *Memoria*, nr. 2-3, 2006, p. 38.

S

SALCIA (vezi **Balta Brăilei**, p. 141)

SALIGNY (vezi **Canalul Dunăre-Marea Neagră**, p. 251)

SATU MARE

Aşezare geografică

Penitenciarul se afla în centrul oraşului omonim, localitate situată în nord-vestul ţării.

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Clădirea închisorii, în acelaşi corp cu tribunalul, a fost ridicată între anii 1896 şi 1897, după proiectul arhitectului Wagner Gyula, de către Ministerul Justiţiei din Imperiul Austro-Ungar. Capacitatea iniţială de cazare era de 150 de locuri. Spre deosebire de alte închisori din Vechiul Regat, penitenciarul Satu Mare a fost dotat din construcţie cu instalaţii de apă şi încălzire.

Până în 1944, la Satu Mare şi-au executat pedepsele privative de libertate deţinuţi de drept comun, bărbaţi, femei şi minori, condamnaţi cu închisoare corecţională de până la 2 ani[1]. În perioada interbelică, aici au fost închise şi câteva persoane acuzate de activitate comunistă.

Satu Mare ca penitenciar comunist

Situaţia s-a schimbat după război, când, pe lângă deţinuţii de drept comun, au fost aduşi mulţi deţinuţi politici, condamnaţi pentru infracţiuni „contrarevoluţionare", majoritatea aflaţi în tranzit. Totuşi, penitenciarul era relativ mic, de categoria a III-a, iar din punctul de vedere al securităţii era „închis" şi considerat de maximă siguranţă[2].

În primii ani ai puterii „democrat-populare", gardienii erau recrutaţi din categoriile cele mai nevoiaşe ale populaţiei locale. Acest lucru reiese şi din faptul că închisoarea întâmpina greutăţi în angajarea cadrelor, întrucât candidaţii din zonă erau prea săraci chiar şi pentru întocmirea dosarului de angajare. De aceea, conducerea a propus ca

1. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 14.
2. *Ibidem*, p. 18.

gardienii să fie încadraţi cu actele pe care le aveau, urmând să-şi completeze dosarul cu banii câştigaţi din primul salariu[1].

De-a lungul timpului au fost raportate mai multe evadări ale unor deţinuţi de drept comun, dar şi ale unor deţinuţi politici. Astfel, Ana Roatiş, „contrarevoluţionară", aflată în arest preventiv, a reuşit să fugă din spital în seara zilei de 31 iulie 1950, ajutată de un un fost prim-gardian, consătean cu ea, care era angajat ca portar la Spitalul Unificat Satu Mare. Alţi doi deţinuţi politici, Iuliu Kiraly, condamnat la 18 ani de muncă silnică pentru uneltire contra ordinii sociale, şi Vasile Dovan, condamnat la trei ani şi şase luni pentru trecerea frauduloasă a frontierei, au evadat la 10 octombrie 1957. Cei doi au spart plafonul ajungând în pod şi, cu ajutorul unei frânghii confecţionate din cearşafuri, au coborât într-o curte vecină[2].

În 1967, penitenciarul Satu Mare avea 164 de cadre şi o capacitate de cazare, calculată la 5 m^3/persoană, de 1 787 de locuri, fiind ocupate în acel an doar 633. Din cei 633 de deţinuţi, majoritatea erau de drept comun (bărbaţi, femei şi minori), arestaţi preventiv şi condamnaţi definitiv de toate categoriile. Celelalte erau persoane care „au săvârşit infracţiuni contra securităţii statului", aflaţi în arest preventiv şi care erau închişi la Satu Mare până la condamnarea definitivă. În 1967, conducerea DGPCM propunea o mai bună organizare sugerând profilarea secţiilor penitenciarului Satu Mare pe categorii de deţinuţi: secţia dependentă Baia Mare, cu deţinuţi de drept comun nerecidivişti, de toate categoriile, care aveau condamnări de până la cinci ani, şi secţia dependentă Sighet, cu deţinuţi preventiv de drept comun depuşi până la condamnarea definitivă, precum şi cu persoane condamnate care mai aveau de executat cel mult trei luni de detenţie[3].

Conducerea penitenciarului

După anul 1944, penitenciarul a fost condus de următorii directori şi comandanţi: doctor Andrei Sandu (august 1944-iulie 1945), Ioan More (august 1945-martie 1946), Petre Constantinescu (aprilie 1946), Teodor Drăghici (februarie 1949-mai 1950), locotenent Toma Ionescu (mai 1950-martie 1951), locotenent Andrei Cuculan (martie 1951-noiembrie 1953), locotenent-major Alexandru Bagiu (noiembrie 1953-mai 1956), locotenent-major Nicolae Rogojină (mai 1956-iunie 1957), căpitan Ioan Kadar (iunie 1957-mai 1961), maior Ludovic Tudor (iunie 1961-1970)[4].

Serviciul de Contrainformaţii (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 181)

Sfântu Gheorghe

Aflat în oraşul Sfântu Gheorghe din judeţul Covasna, penitenciarul a fost încadrat, în taxonomia carcerală din perioada 1948-1955, la categoria a IV-a[5]. Din acest grup

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, inv. sub nr. 28, f. 285.
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, ff. 173-174.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 26/1967, inv. sub nr. 33, dosar nepaginat.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, ff. 175-176.
5. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 18.

făceau parte închisorile cu un grad redus de periculozitate, majoritatea deţinuţilor fiind de drept comun. Penitenciarele incluse în categoria a IV-a deţineau un spaţiu mic pentru internarea deţinuţilor, astfel încât numărul celor aflaţi în detenţie în aceste închisori era redus[1]. Şi aici au fost internate persoane care, arestate de Securitatea locală, erau reţinute la „dispoziţia DSS" pe timpul efectuării cercetărilor sau al desfăşurării proceselor. Celor cu pedepse mai mari le erau destinate alte penitenciare pentru executarea condamnărilor.

Sfântul Andrei (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 190)

Sibiu

Aşezare geografică

Clădirea penitenciarului, unită prin construcţie cu Palatul de Justiţie, situaţie ce se regăseşte şi în alte localităţi de reşedinţă ale fostelor comitate din Monarhia Austro-Ungară, se afla în partea de sud-vest a oraşului, pe strada Zaharia Boiu, la 1,5 km vest de gara CFR Sibiu şi la 5 km nord de localitatea Şelimbăr.

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Edificiul, terminat în anul 1910, avea două corpuri de clădiri cu un număr de 63 de camere, dintre care 30 erau folosite pentru detenţie, iar 33 pentru activităţile administrative. Capacitatea de deţinere era estimată între 230 (calculată la 8 m^3/persoană) şi 370 (calculată la 5 m^3/persoană) de locuri. Penitenciarul avea suprafaţa de 5 600 m^2, perimetrul de 306 m şi era împrejmuit cu un zid înalt de 4 m, supraînălţat cu o reţea de sârmă ghimpată de 0,75 m.

Din punctul de vedere al categoriei deţinuţilor, în perioada interbelică penitenciarul era destinat condamnaţilor de drept comun, dar în 1937 au fost închişi şi câţiva deţinuţi condamnaţi pentru activitate comunistă. În 1939, la penitenciarul Sibiu se găseau 11 condamnaţi politici, legionari şi comunişti. Trei ani mai târziu, deţinuţii legionari au fost trimişi în alte locuri de executare a pedepsei, precum Aiud, Deva, Vaslui sau Işalniţa.

Sibiul ca penitenciar comunist

După anul 1944, numărul deţinuţilor a crescut continuu, mai ales prin mărirea numărului de arestaţi pe motive politice. Astfel, în 1949 aici erau închişi 900 de persoane, foarte multe dintre ele pentru infracţiuni politice – „contrarevoluţionarii", după termenul folosit ulterior. După o scurtă perioadă de şedere, aceştia au fost duşi la penitenciarele „operative", specializate în detenţie politică. În timpul anchetei, la Sibiu au fost depuşi şi luptătorii anticomunişti din grupul de rezistenţă armată condus de maiorul Nicolae Dabija, care luptaseră cu trupele de Securitate în zona Muntele Mare[2]. Numeroasele arestări efectuate în toamna anului 1956, ca replică la agitaţiile

1. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 18.
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, ff. 187-189.

care au urmat revoluţiei maghiare, au făcut ca numărul celor închişi în penitenciarul din Sibiu să crească semnificativ. După pronunţarea sentinţelor, două loturi însumând aproape 100 de condamnaţi au fost transferate, la 4 aprilie 1957 şi 25 iunie 1957, la închisoarea din Făgăraş, alţi condamnaţi fiind trimişi la Gherla şi Aiud. Dintre cei transferaţi la Făgăraş, majoritatea ţărani, muncitori şi funcţionari, se poate aminti numele medicului Stanciu Stroia, fostul director al spitalului din Făgăraş[1], dar şi pe cel al profesorului universitar Onisifor Ghibu[2]. În ultimul trimestru al anului 1957, se ajunsese din nou la supraaglomerarea penitenciarului, fiind internaţi 596 de deţinuţi, cu mult peste capacitatea de cazare. Pentru a se rezolva această problemă, directorul general al DGPCM, colonelul Vasile Lixandru, propunea la sfârşitul lui octombrie 1957, într-o notă-raport adresată Secţiei Administrativ-Politice a CC al PMR, construirea unei noi secţii cu o capacitate de 300 de persoane[3]. Pe ansamblu, în perioada 1950-1967, numărul mediu al deţinuţilor s-a situat între 300 şi 400, ajungându-se ca, în 1967, în penitenciar să rămână numai deţinuţi de drept comun[4].

Din penitenciarul Sibiu, în special de la punctele de lucru, au avut loc 38 de evadări între anii 1946 şi 1967. Dintre acestea, în documentele DGP este consemnată şi o evadare a unei deţinute „contrarevoluţionare", Maria Klamen, arestată preventiv pentru găzduire de prizonieri germani. Ea a reuşit să evadeze în noiembrie 1948, dar acţiunea i-a fost fatală deoarece „a fost omorâtă, fiind scăpată de sub escortă"[5]. Trebuie subliniat că, după cum reiese din literatura memorialistică, în multe cazuri de acest fel evadaţii erau împuşcaţi deliberat, şi nu ca urmare a ignorării somaţiilor, aşa cum se preciza oficial, sau mureau în urma violenţelor la care erau supuşi după ce erau prinşi.

Pe lângă penitenciar, în partea central-sudică a oraşului Sibiu, a funcţionat şi Închisoarea Militară nr. 6. Localul a fost construit din cărămidă, acoperit cu ţiglă şi compus din parter şi etaj, cu 11 dormitoare şi patru celule. La etaj se aflau birourile administraţiei, dar şi dormitoarele deţinuţilor. La parter, la intrare, se afla corpul de gardă şi camera comandantului de gardă. Tot la parter, de o parte şi de alta a unui coridor, se găseau celule, dormitoare, atelierul de croitorie şi cizmărie, bucătăria şi baia. Capacitatea de cazare era de 72 de locuri, dar suplimentând paturile se putea ajunge la cel mult 144 de locuri. Clădirea a fost renovată de două ori, în anii 1943 şi 1949[6].

1. Stanciu Stroia, *My Second University. Memories from Romanian Communist Prisons*, Translation, Introduction and Notes by Dan L. Duşleag, Universe Inc., New York, Lincoln, Shanghai, 2005, p. 156
2. Onisifor Ghibu a fost condamnat la cinci ani de închisoare corecţională de Tribunalul Militar Sibiu, după ce trimisese o scrisoare conducătorilor sovietici N. Bulganin şi N. Hruşciov, prin care le cerea să-şi retragă trupele din România, conform declaraţiei sovietice de la 30 octombrie 1956. A fost închis de la 10 decembrie 1956 (în închisorile Sibiu, Bucureşti, Braşov, Făgăraş) până la 18 ianuarie 1958, când a fost eliberat printr-un decret de graţiere obţinut ca o favoare de Petru Groza de la Gheorghe Gheorghiu-Dej. *Cf.* Onisifor Ghibu, *Pagini de jurnal* (1935-1963), vol. I, Editura Albatros, Bucureşti, 1996, pp. 348-352 ; Onisifor Ghibu, *Pagini de jurnal* (1965-1967), vol. II, Editura Albatros 2000, Bucureşti, pp. 275 (n. 79), 277 (n. 109), 279-280, (n. 154).
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 11/1957, dosar nepaginat.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 189.
5. *Ibidem*, f. 190.
6. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1950 (actele de predare a închisorii militare Sibiu), ff. 107-110.

Personalul închisorii era format din comandant (ofiţer), un ajutor al comandantului (subofiţer) şi 20 de soldaţi, militari în termen; existau şi cinci posturi fixe de pază.

Conducătorii locului de detenţie au considerat că închisoarea militară prezenta un grad scăzut de siguranţă, deoarece avea două ziduri comune cu locuinţe particulare, de unde se vedea în curtea unităţii carcerale. De asemenea, s-a considerat că nu putea îndeplini funcţia de penitenciar din cauza faptului că avea capacitate mică de cazare şi securitate scăzută. De aceea, se propunea ca închisorii să i se dea o altă destinaţie. În consecinţă, în iunie 1950, Închisoarea Militară nr. 6 Sibiu a fost preluată de MAI în prezenţa comandantului, căpitanul Ion Georgescu, a directorului penitenciarului Sibiu, Gheorghe Litera, şi a unui delegat al MAI. Cu acest prilej, garda militară a fost înlocuită cu miliţieni.

În momentul preluării, în închisoare se găseau 61 de deţinuţi, dintre care 14 arestaţi preventiv de drept comun, patru „contrarevoluţionari" arestaţi preventiv. De asemenea, în penitenciar erau depuşi deţinuţi cu condamnări definitive (32 de drept comun, cinci politici, un „sabotor") şi cinci internaţi de Securitatea locală. „Contrarevoluţionarii" cu sentinţe definitive aparţineau următoarelor categorii sociale: trei ţărani săraci, doi chiaburi şi un muncitor. Toţi şase au fost condamnaţi pentru „încercarea agitaţiunii şi instigare publică"[1].

Conducerea penitenciarului

După anul 1944, penitenciarul Sibiu a fost condus de către următorii directori şi comandanţi: Virgil Ştefănescu (1943-1944), Ioan Birăescu (1944-1946), Isaia Popa (1946-1949), Vasile Papuc (1949-1950), Gheorghe Litera (1950-1952), Gheorghe Dogaru (1952, pentru şase luni), locotenent Ioan Cibu (1952-1953), locotenent Ioan Ruja (1953, pentru şase luni), locotenent-major Petre Bălăceanu (1953-1955), căpitan Zamfir Iosipescu (1955-1956), căpitan Ioan Sâmtion (1956-1957), maior Mihai Fleşeru (1957)[2].

SIGHET

După instaurarea comunismului în România, reprezentanţii elitei politice, economice, militare şi culturale din perioada interbelică au fost întemniţaţi, între anii 1950-1955, şi supuşi unui regim de exterminare fizică la închisoarea din Sighetul Marmaţiei.

Aşezare geografică

Penitenciarul este aşezat în centrul oraşului Sighetul Marmaţiei, aflat în partea de nord a României, la câţiva kilometri de graniţa cu Ucraina.

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Închisoarea a fost construită între 1896 şi 1897 de autorităţile maghiare, după modelul austriac, care prevedea amplasarea locurilor de detenţie şi de executare a pedepselor în apropierea tribunalelor. Astfel, după proces, condamnaţii erau imediat încarceraţi.

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1950, f. 108.
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 192.

Clădirea propriu-zisă a fost construită în sistem celular, pe trei nivele (parter şi două etaje), cele trei corpuri având aspectul literei „T". Corpul principal (piciorul „T"-ului) este orientat de la est la vest, iar părţile laterale, respectiv aripile „T"-ului, sunt orientate de la nord la sud[1]. În perioada în care a funcţionat ca închisoare au existat un număr de 108 celule, dintre care 36 erau individuale[2], celelalte fiind pentru patru sau şase persoane[3].

În acest penitenciar, ca şi în alte locuri de recluziune, existau şi două celule de pedeapsă, cunoscute sub denumirea de „neagra". Aici, deţinuţii erau închişi „numai în cămaşă şi izmene, sau chiar complet goi"[4]. Erau pedepsiţi cei care încercau să comunice între ei sau asupra cărora erau descoperite obiecte confecţionate din lemn sau tablă, interzise de regulament şi care erau folosite ca instrumente ajutătoare la servirea cinei sau pentru recondiţionarea hainelor rupte. La Sighet exista câte o „neagra" la cele două etaje, celula 39 (la etajul I), respectiv celula 69 (la etajul al II-lea)[5]. Închisoarea mai avea trei camere mari care erau folosite ca bucătărie, la parter, ca infirmerie, la primul etaj, şi ca depozit pentru bunurile deţinuţilor, la etajul al doilea[6]. La subsol se găseau „camera pompei cu roata, camera caloriferului, depozitul de cărbuni şi două pivniţe. În prima pivniţă se ţineau morcovii, iar în cea de-a doua, cartofii"[7].

Conform unui raport trimis de comandantul închisorii către Direcţia Generală a Penitenciarelor, în anul 1967 suprafaţa locului de detenţie era de 4 768 m^2, la care se adăuga suprafaţa de 136 m^2 a celor două curţi interioare. Cele două curţi, folosite ca loc de plimbare pentru deţinuţi, comunicau între ele printr-un culoar de circa 4 m lăţime şi se aflau de „o parte şi de alta a corpului principal, şi anume curtea cea mare în dreapta lui, şi cea mică în stânga"[8]. În partea de vest a curţii mari se găsea un punct de observaţie pentru paznicul care supraveghea atât ferestrele închisorii, cât şi curtea. Un al doilea punct de pază se găsea în colţul nord-vestic al curţii mici[9]. Pentru construcţia localului s-au folosit cărămidă şi beton armat, iar uşile au fost confecţionate din lemn de brad, căptuşite la interior cu tablă[10]. Structura clădirii în formă de „T", zidurile groase şi înalte de cca 6 m care o înconjurau, cât şi turnurile de pază şi de observaţie amplasate pe ziduri creau impresia unei fortăreţe medievale greu accesibile.

De la înfiinţare până în 1944, penitenciarul a fost destinat deţinuţilor de drept comun, condamnaţi la închisoare corecţională cu pedepse între şase luni şi doi ani[11].

1. Constantin C. Giurescu, *Cinci ani şi două luni în penitenciarul Sighet*, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1994, p. 81.
2. Valeriu Achim (coord.), *Închisoarea din Sighet acuză*, Editura Gutinul, Baia Mare, 1991, p. 16.
3. *Ibidem*, p. 22.
4. Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 76.
5. *Ibidem*, p. 10.
6. Alexandru Raţiu, *op. cit.*, p.88.
7. Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 85.
8. *Ibidem*, p. 85
9. *Ibidem*, pp. 85- 86.
10. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 200.
11. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 14.

În această perioadă, a funcţionat în incinta închisorii şi o secţie pentru alienaţii mintal[1], internarea în această secţie făcându-se în urma unei sentinţe penale[2].

Sighetul ca penitenciar comunist

În perioada administraţiei militare sovietice (noiembrie 1944-martie 1945), clădirea penitenciarului a fost utilizată pentru internarea dezertorilor şi delincvenţilor ruşi care, ulterior, au fost transferaţi în Uniunea Sovietică. După încheierea războiului, prin oraşul Sighet s-a făcut primirea şi trierea deţinuţilor de război de etnie germană, precum şi a unui număr din „germanii mobilizaţi la lucru în URSS"[3], repatriaţi în urma unei hotărâri a guvernului sovietic. Această decizie a fost comunicată ministrului de Interne, Teohari Georgescu, de Comisia Aliată de Control, prin nota cu nr. A/2087 din 3 decembrie 1945 : „conform hotărârii guvernului sovietic, [...] se vor întoarce la domiciliile lor permanente o parte din germanii mobilizaţi la lucru în URSS. Dintre aceştia au revenit în România 8 000 de persoane, în Ungaria şi Iugoslavia 4 500 de persoane. Reîntoarcerea lor se efectua prin lagărul numărul 36 din Sighet, unde au şi sosit aproximativ 4 000 de persoane"[4]. Acest lagăr a funcţionat în incinta fostei unităţi militare de grăniceri, actualul sediu al Poliţiei de Frontieră Maramureş.

Între 1947 şi 1950, au fost aduşi şi încarceraţi la Sighet, ca deţinuţi politici, ţăranii maramureşeni care nu-şi achitau cotele obligatorii către stat[5], dar şi unii tineri din zonă care activaseră în cadrul Frăţiilor de Cruce[6]. Cu toate acestea, ponderea cea mai mare o aveau în continuare deţinuţii condamnaţi pentru delicte de drept comun.

Categorii de deţinuţi

În noaptea de 5 spre 6 mai 1950, au fost arestaţi, în urma unei operaţiuni organizate de Securitate, aproximativ 80 de foşti demnitari din perioada 1918-1945, care, după o scurtă şedere în arestul MAI din Bucureşti, au fost transportaţi la închisoarea din Sighetul Marmaţiei. Arestările s-au făcut pe baza unor tabele întocmite de Ministerul de Interne. La operaţiunea de arestare au participat 228 de „tovarăşi, organizaţi în 38 de echipe a câte 6 tovarăşi, dintre care 115 erau de la Şcoala DGSP, 40 proveneau de la Securitatea Capitalei şi 63 de la Direcţia a IV-a"[7]. Ipoteza cea mai credibilă, neconfirmată încă de o sursă oficială, este că penitenciarul a fost ales atât din considerente geografice, fiind situat în apropierea graniţei dintre România şi Uniunea Sovietică (un loc greu accesibil, iar în cazul unei eventuale revolte anticomuniste exista posibilitatea

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 200.
2. Dimitri Gusti, Constantin Orghidan, Mircea Vulcănescu, Virgiliu Leonte, *Enciclopedia României*, Editura Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1938-1943, p. 365.
3. Romulus Rusan (ed.), *Analele Sighet II, Instaurarea comunismului – între rezistenţă şi represiune*, Fundaţia Academică Civică, Bucureşti, 1995, p. 433.
4. *Ibidem*.
5. Andrea Dobeş, *op. cit.*, p. 180.
6. AIICCR, „Interviu cu Gheorghe Andreica", realizat de Dumitru Lăcătuşu, Piteşti, 24 septembrie 2006.
7. Claudiu Secaşiu, „Noaptea demnitarilor, 5/6 mai 1950", accesibil online la adresa http://calincis.go.ro/Istorie/Arestari50.htm (16.09.2007).

ca „prizonierii" să fie trecuţi direct în URSS), dar şi datorită construcţiei în sistem celular a închisorii, care oferea condiţii optime pentru separarea şi izolarea celor încarceraţi. Dubele cu foştii demnitari sosiţi la Sighet pe 7 mai 1950 au fost însoţite de ministrul adjunct de Interne, Marin Jianu, şi de colonelul Ion Baciu, care s-au ocupat şi de repartizarea „bandiţilor" pe camere, conform tabelelor întocmite la Bucureşti[1].

Pe 26 mai 1950, a fost adus la Sighet şi grupul preoţilor şi episcopilor greco-catolici, arestaţi încă din octombrie 1948 şi trimişi cu domiciliu obligatoriu la Dragoslovele şi apoi la Căldăruşani[2]. În august 1951, au fost aduşi de la Galaţi deţinuţii condamnaţi în procesul Maniu-Mihalache. Până în 1952, au fost transferaţi în acest penitenciar şi alţi foşti demnitari ai guvernelor interbelice, precum şi episcopii şi preoţii greco-catolici care erau încarceraţi în alte închisori.

Aceste practici arbitrare, de închidere a celor care se opuneau făţiş regimului comunist, au fost însoţite de adoptarea unor decrete sau hotărâri care le ofereau un cadru legal. „Legalizarea deţinerii" celor întemniţaţi la Sighet s-a făcut prin Decretul nr. 6/1950, prin care se prevedea înfiinţarea unităţilor de muncă pentru internarea şi „reeducarea prin muncă" a „elementelor duşmănoase Republicii Populare Române, în vederea pregătirii şi încadrării lor pentru viaţa socială în condiţiunile democraţiei populare şi a construirii socialismului". Deveneau astfel pasibili de „reeducare prin muncă" toţi cei care prin „faptele sau manifestările lor, direct sau indirect, primejduiesc sau încearcă să primejduiască regimul de democraţie populară, îngreunează sau încearcă să îngreuneze construirea socialismului în Republica Populară Română, precum şi acei care, în acelaşi mod, defăimează puterea de stat sau organele sale, dacă aceste fapte nu constituiesc, sau nu pot constitui prin analogie, infracţiuni"[3]. Aceste categorii includeau majoritatea deţinuţilor închişi la Sighet. Prin decizia MAI nr. 334 din 1 august 1952, 89 de foşti demnitari ce se găseau în acel moment la Sighet şi ale căror fapte ameninţau, în opinia partidului, construirea socialismului erau internaţi pentru 24 de luni în colonia de muncă specială Dunărea. Ulterior, printr-o altă decizie a MAI, din 6 august 1953, semnată de Alexandru Nicolschi, pedeapsa le-a fost mărită la 60 de luni de detenţie[4].

Dintre deţinuţii depuşi la Sighet, doar membrii lotului Maniu-Mihalache au fost condamnaţi într-un proces public, desfăşurat în noiembrie 1947, pentru „organizarea unui complot contra securităţii statului", care urmărea, conform autorităţilor comuniste, „răsturnarea prin violenţă" a „guvernului democratic instaurat legal în conformitate cu Constituţia" cu „sprijinul cercurilor imperialiste din Statele Unite ale Americii şi Marea Britanie"[5]. Pentru majoritatea deţinuţilor închişi în această unitate carcerală între anii 1950 şi 1955, singurele acte de reţinere au fost ordinele şi adresele MAI sau

1. AANP, fond Cadre, dosar personal 1302 C, dosar nepaginat.
2. Iuliu Hossu, *Credinţa noastră este viaţa noastră. Memoriile cardinalului dr. Iuliu Hossu*, ediţie îngrijită de preot Silvestru Augustin Prunduş, Editura Viaţa Creştină, Cluj-Napoca, 2003, p. 200.
3. „Decretul numărul 6/1950 pentru înfiinţarea unităţilor de muncă", în Mircea Stănescu (coord.), *op. cit.*, p. 299.
4. Claudiu Secaşiu, „Noaptea demnitarilor, 5/6 mai 1950", accesibil online la adresa http://calincis.go.ro/Istorie/Arestari50.htm (16.09.2007).
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1, f. 3.

ale Securităţii. Până la eliberarea sau transferarea din penitenciar, celor depuşi aici nu le-a fost adusă nici o învinuire, considerându-se că au fost închişi temporar la Sighet în aşteptarea condamnării[1].

Deţinerea ilegală a fost sesizată şi de comisia care ancheta abuzurile săvârşite de comandantul penitenciarului, Vasile Ciolpan, în această perioadă. În procesul-verbal încheiat pe 6 iunie 1955, comisia recomanda conducerii DPLC să stabilească, în colaborare cu conducerea Direcţiei a VIII-a a MAI, „regimul ce urmează a se aplica acestor deţinuţi, ţinând seama că acesta este un penitenciar preventiv special, şi legalizarea deţinerii deţinuţilor din acest penitenciar în conformitate cu Codul de Procedură, întrucât la dosarele personale ale acestora nu se găseşte nici o bază legală de deţinere"[2].

Regimul de detenţie

În perioada 1950-1955, Sighetul a fost considerat de DGPCM ca o unitate concentraţionară cu specific aparte, destinată „deţinuţilor cu pedepse grele"[3], condamnaţi pentru „crime contra securităţii statului", şi „vârfurilor partidelor istorice care au guvernat, ca: PNL şi PNŢ"[4]. Regimul disciplinar al penitenciarului a fost stabilit prin ordine şi hotărâri speciale ale MAI, care nu respectau regulamentul general privitor la primirea, deţinerea, paza şi regimul deţinuţilor, şi nici legile în vigoare (aplicate în alte penitenciare). Autorităţile de la acea dată făceau precizarea că „el [regimul disciplinar, n.n.] s-a încadrat în politica partidului nostru"[5]. Într-o notă din 12 aprilie 1955, adresată locţiitorului ministrului Afacerilor Interne, general-maior Ady Ladislau, şeful Direcţiei Penitenciare, Lagăre şi Colonii raporta că prevederile regulamentului de aplicare a regimului deţinuţilor nu precizează nici un fel de restricţii pentru „deţinuţii contrarevoluţionari" în privinţa dreptului la vorbitor, pachete şi scrisori. Ei aveau dreptul să primească o dată la trei luni pachet (articolul 30) şi de două ori pe an să aibă vorbitor cu familia, să trimită şi să primească scrisori (articolul 31). Cu toate acestea, în penitenciarele Sighet Principal, Râmnicu Sărat, Piteşti, Aiud, Gherla, Făgăraş, Jilava, Dumbrăveni unde erau închişi „deţinuţi contrarevoluţionari vârfuri, legionari, spioni, trădători, criminali de război, poliţişti şi SSI-işti, *pe baza ordinelor verbale date anterior, în aceste unităţi deţinuţii nu avut niciodată dreptul la pachet, vorbitor sau scrisori* sau, dacă o perioadă li s-a dat, cum a fost cazul la Făgăraş, Aiud, Gherla, ulterior s-a oprit [subl. n.]"[6]. Şeful Direcţiei, locotenent-colonel Bădică Ilie, propunea în finalul notei ca aceste ordine verbale să se respecte în continuare. Transportul deţinuţilor contrarevoluţionari dintr-o unitate în alta sau internarea lor în spital se făcea doar pe baza aprobării scrise a Direcţiei. În cazul internării în spital a unui „bandit", penitenciarul trimitea un referat cu numele

1. Pentru statutul juridic al deţinuţilor, vezi Andrea Dobeş, Ioan Ciupea, „Decapitarea elitelor. Metode, mijloace, mod de acţiune", în Romulus Rusan (coord.), *Memoria închisorii Sighet*, *ed. cit.*, pp. 196-201.
2. AANP, fond Cadre, dosar nr. 1302 C, dosar nepaginat.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. I, f. 19.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 200.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, vol. II, f. 345.
6. *Ibidem*, f. 288.

deţinutului, condamnarea şi diagnosticul stabilit de medicul unităţii, semnătura acestuia şi a directorului.

Pentru a preveni abaterile deţinuţilor şi a descoperi obiectele interzise de regulament, comandantul Vasile Ciolpan era instruit ca în camerele deţinuţilor să se efectueze percheziţii generale de cel puţin trei ori pe lună, în zile diferite, pentru a nu-i obişnui pe deţinuţi. La aceste „vizite" inopinate, era obligat să participe tot personalul de pază al penitenciarului[1], percheziţiile efectuându-se inclusiv noaptea. Gardienii intrau în celule spre miezul nopţii, trezindu-i pe deţinuţi, care erau înjuraţi sau îmbrânciţi să coboare repede din paturi. Toate „rufele" le erau răvăşite şi aruncate pe jos încât „nu rămânea nimic neatins, orice petec de hârtie, nici ac, nici aţă de cusut; sarea pe care ne-o dădeau, ţinută într-o cârpă, era confiscată şi aruncată în mijlocul camerei"[2]. De asemenea, deţinuţii se aflau sub supraveghere continuă, şefii de secţie trecând pe la fiecare cameră din zece în zece minute, atât ziua, cât şi noaptea. Pentru a nu fi auziţi când se apropiau de celule, gardienii erau „sfătuiţi" să poarte „cizme, târlici confecţionaţi din pâslă, papură sau postav"[3].

În timpul detenţiei, cei încarceraţi au fost folosiţi la curăţatul cartofilor în bucătărie, la spălatul rufelor, la tăiatul lemnelor, la măturatul coridoarelor şi la umplerea bazinului de apă cu ajutorul unei pompe. Unele dintre corvezile la care erau supuşi cei închişi, ca „spălatul, frecatul merelor miliţienilor, în camera de baie" sau „curăţatul closetelor", urmăreau doar înjosirea şi batjocorirea deţinuţilor, spre amuzamentul gardienilor[4].

Viaţa cotidiană în penitenciarul Sighet

Conform regulamentelor MAI, programul zilnic[5] începea la ora 5, când se dădea deşteptarea cu sunetul clopotului, după care deţinuţii se îmbrăcau, îşi aranjau paturile şi se pregăteau de ieşire. Între orele 7.30 şi 8 se servea micul dejun, iar după plimbarea zilnică, efectuată între orele 8 şi 12, urma prânzul. În majoritatea închisorilor, stingerea se dădea la ora 22. În memoriile foştilor deţinuţi, o zi la Sighet începea dimineaţa la ora 5 şi se încheia la ora 20, cu două ore mai devreme decât programul din celelalte penitenciare. Noaptea, în celulele în care erau închise mai multe persoane, lumina se stingea, iar în cele în care nu se afla decât un singur deţinut, rămânea aprinsă, pentru ca acesta să poată fi urmărit şi în timpul somnului[6].

O dată sau de două ori pe săptămână, deţinuţii erau scoşi la plimbare, aproximativ 10 minute, în cele două curţi ale penitenciarului, cu obligaţia de a sta cu „mâinile la spate şi capul în pământ", pentru a nu privi la ferestre sau a nu fi recunoscuţi de ceilalţi „colegi de suferinţă". Orice abatere de la regulă, observată de cei doi paznici din turnurile de observaţie, însemna trimiterea la „neagra" a deţinutului[7]. În unele

1. Andrea Dobeş, Ioan Ciupea, *op. cit.*, p. 286.
2. Iuliu Hossu, *op. cit.*, p. 230.
3. Andrea Dobeş, Ioan Ciupea, *op. cit.*, p. 286.
4. Iuliu Hossu, *op. cit.*, p. 292.
5. *Ibidem.*
6. Ioan Ploscaru, *op. cit.*, p. 122.
7. Iuliu Hossu, *op. cit.*, p. 229.

cazuri, şi acest drept la plimbare era refuzat, dacă gardienii nu erau „dispuşi să păzească" sau dacă curţile sau coridoarele nu erau libere[1]. Atunci când nu era scos la plimbare sau la diverse corvezi, deţinutul stătea în celulă, zi şi noapte, cu uşa zăvorâtă, cu obligaţia tăcerii permanente, cu „interdicţia de a te uita pe geam, care era la înălţimea ochilor". Dimineaţa şi seara, când erau scoşi afară deţinuţii cu tinetele pentru necesităţi sau pentru apă curată, aceştia ieşeau în linişte perfectă şi pe celule, pentru ca „să nu se ştie cine îţi este vecinul"[2]. Foamea, frigul, izolarea şi lipsa oricărei asistenţe medicale au fost constantele regimului penitenciar de la Sighet în perioada 1950-1955.

Condiţii de detenţie

Raţia zilnică de pâine la Sighet era de 250 g, iar miercurea şi vinerea era înlocuită cu un calup de mămăligă sau turtoi de cca 100-150 g, „măcinat cu coceni cu tot". Dimineaţa „se servea o mâncare specială, terciul", preparat „din făină de porumb, fiartă şi cu zahăr (8 g). Era cea mai gustoasă mâncare, însă extrem de puţină. Uneori se servea cafea neagră"[3]. La prânz sau la cină „ani îndelungaţi hrana principală a fost arpacaşul (orz decorticat), fasolea şi varza, de două ori pe săptămână"[4]. În varză se găseau „din când în când, bucăţele de tendoane [...] de vită sau bucăţele de burtă"[5]. „Câteodată mai primeam ciorbă de cartofi". Foamea se făcea simţită în rândul deţinuţilor încă din primele zile: „chiar din a treia zi a detenţiunii la Sighet, începe să-mi fie foame, o foame aproape permanentă şi care, în ultimele zile, ajunge o adevărată obsesie. La jumătate de ceas după ce ai isprăvit de mâncat prânzul ţi-e foame; senzaţia creşte treptat şi atinge maximum la cinci şi jumătate seara, în momentul când, de obicei, sună clopotul de cină. După zeama chioară de seară, nu ai nici măcar jumătatea de ceas de răgaz de la prânz; ţi-e foame chiar din momentul când ai terminat de mâncat"[6].

Deţinuţii bolnavi aflaţi la regim primeau 500 g de pâine, marmeladă şi, uneori, lapte. O îmbunătăţire a regimului alimentar a fost semnalată începând din vara anului 1953, raţiile de alimente de până atunci fiind dublate. Arpacaşul, care a fost mâncarea dominantă între 8 mai 1950 şi 3 iulie 1953[7], s-a servit din ce în ce mai rar, până la „dispariţia completă"; în locul lui, cei închişi primeau „gamela plină cu marmeladă, altădată cu brânză, apoi griş cu lapte, griş cu marmeladă". O „surpriză" pentru deţinuţi a reprezentat-o apariţia în meniul zilnic a laptelui, o căniţă sau două la trei zile, şi a cărnii, în special zgârciuri sau bucăţele de burtă[8].

Deşi regimul alimentar s-a îmbunătăţit, nu toate alimentele destinate deţinuţilor ajungeau la aceştia. Comandantul şi gardienii obişnuiau să „împrumute" din raţiile

1. Ioan Ploscaru, *op. cit.*, p. 171.
2. Alexandru Raţiu, *op. cit*, p. 89.
3. *Ibidem*, p. 91.
4. Ioan Ploscaru, *op. cit.*, p. 234.
5. Pentru mai multe informaţii, vezi Ioan Ploscaru, *op. cit*, pp. 167-168; Alexandru Raţiu, *op. cit*, p. 92.
6. Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 74.
7. *Ibidem*, p. 67.
8. Iuliu Hossu, *op. cit.*, p. 330.

deţinuţilor carne, smântână, lapte, oase afumate, zarzavaturi ş.a.; acestea erau „folosite la cantină şi consumate de cadrele formaţiunii, în frunte cu comandantul". Alimentele respective figurau în registrele penitenciarului ca distribuite deţinuţilor. Carnea era sustrasă zilnic în porţii de câte trei, patru kg, oasele afumate la fel, smântâna la fiecare două, trei zile, iar zarzavaturile aproape zilnic. Laptele şi smântâna erau „împrumutate" pe considerentul că deţinuţii sunt „bandiţi" şi nu au dreptul să consume asemenea alimente. O notă din februarie 1955 consemnează frecvenţa cu care erau furate alimentele pe care Ciolpan le întrebuinţa pentru consumul propriu şi ca hrană pentru porci: „Susnumitul ofiţer, în fiecare zi sustrage câte 3-4 găleţi de mâncare de la bucătăria deţinuţilor, cu care îşi creşte porcii săi de acasă, iar în ziua de 27 septembrie 1954 a sustras şi circa 20 de kilograme de la bucătăria deţinuţilor"[1].

Majoritatea celor care au supravieţuit consideră că „cel mai mare chin al temniţei era foamea", regimul alimentar nedepăşind niciodată 1 300 de calorii, „ba chiar a coborât sub 700 de calorii". În memoriile sale, episcopul Iuliu Hossu mărturisa că, la „Sighet, am văzut, simţit şi trăit *foamea*. Se vorbeşte de atâtea ori de foame [...] în temniţa Sighetului am învăţat ce este foamea"[2]. Pentru cei închişi aici, acest regim a fost unul de exterminare; mulţi dintre deţinuţi au contractat boli grave cauzate de condiţiile detenţiei.

La venirea deţinuţilor, în mai 1950, penitenciarul se afla în paragină. Igrasia se cuibărise pe zidurile pereţilor din bucătărie, baie şi la grupurile sanitare. Celulele erau murdare, scândurile roase sau putrezite, iar unele geamuri lipseau. Caloriferul care încălzea clădirea „nu mai funcţiona probabil de mult". Reparaţia lui a început în vara anului 1950 şi a durat până în primăvara anului 1951[3]. În prima iarnă petrecută la Sighet deţinuţii au suferit de frig, pentru încălzire folosindu-se sobe de tuci sau de tablă, care scoteau mai mult fum decât căldură. O parte din lemnele destinate încălzirii penitenciarului au fost folosite de Ciolpan pentru confecţionarea unor obiecte de uz casnic (masă, scaune şi un dulap) sau au fost transportate la comandant acasă. Pentru a acoperi aceste lipsuri, în scriptele unităţii au fost indicate cantităţi false. Din martie 1954, celulele deţinuţilor nu au mai fost încălzite[4].

Între 1950 şi 1955, la Sighet asistenţa medicală a lipsit cu desăvârşire. În singura zi în care venea la penitenciar, de obicei duminica, medicul vizita toate celule: „intra fără cuvânt, ieşea tot fără cuvânt; nouă ni se părea că ne priveşte cu un anumit dispreţ; nicicând n-a pus mâna pe vreun bolnav de-ai noştri; cu greu dădea vreo aspirină prin sanitarul de tot zgârcit cu aspirinele; i-am spus odată că, dacă n-am avea lipsă, nu ar cere nimenea, doară nu suntem copii să le cerem în loc de bomboane"[5]. Deţinuţii grav bolnavi erau izolaţi în camere situate la parter, unde îşi trăiau ultimele zile de viaţă, singuri şi lipsiţi de orice sprijin şi asistenţă medicală. În asemenea condiţii inumane au murit episcopii Anton Durcovici, Valeriu Traian Frenţiu, Ioan

1. AANP, fond Cadre, dosar nr. 1302 C, dosar nepaginat.
2. Iuliu Hossu, *op. cit.*, p. 243.
3. Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 89.
4. AANP, fond Cadre, dosar nr. 1302 C, dosar nepaginat.
5. Iuliu Hossu, *op. cit.*, f. 227.

Suciu, Tit Liviu Chinezu şi canonicul Augustin Maghiar. Gardienii „i-au izolat şi au murit singuri, în mijlocul neputinţei. Pe deputatul Sever Bocu sanitarul îl bătea în cap să moară mai repede; pe amiralul Păiş l-au lăsat să fie mâncat de viermi; pe fostul ministru Argetoianu, să putrezească în murdărie etc. [...] Iar medicul Lungu iscălea numai procesul-verbal de deces"[1]. Cele mai întâlnite afecţiuni erau pierderile rapide în greutate, bolile de ficat, de inimă, de rinichi, ulcerul, toate fiind cauzate de subalimentaţie şi de vârsta înaintată. În general, aceste afecţiuni erau tratate cu pastile de piramidon, utropin şi aspirină, singurele medicamente prescrise de doctorul Iosif Lungu. Frecvente erau şi „tulburările psihice, nevrozele, psihozele, delirurile şi insomniile", nu doar la Sighet, ci şi în celelalte închisori, din cauza condiţiilor de detenţie şi izolare[2].

Arestaţi doar pe baza unor ordine ale Securităţii, la Sighet deţinuţii politici au fost închişi şi ţinuţi într-o izolare severă. Cu excepţia comandantului închisorii şi a Direcţiei Generale a Penitenciarelor, nimeni nu ştia unde se aflau, la acea dată, persoanele respective. Singurele „veşti" despre lumea de afară erau aduse de nou-veniţi sau citite în ziarele furate de la gardieni. Deţinuţilor politici le erau interzise orice acces la vreo ştire din afara zidurilor şi corespondenţa cu cei din libertate. Cât timp a funcţionat ca închisoare politică, pe străzile din apropierea clădirii închisorii circulaţia era interzisă: „încă de la distanţe apreciabile, în stradă erau instalate indicatoare de ocolire, pe trotuarele acelea se mişcau în pas de front sau stăteau cu ochii în patru şi cu automatele pregătite gardieni fioroşi, care făceau paza. Atâţia fiori de groază au provocat zidurile acelei închisori în rândul populaţiei, încât oamenii nu circulau pe acele trotuare nici după desfiinţarea închisorii"[3]. Fiecare mişcare a deţinuţilor era supravegheată atât în cameră, cât şi în timpul plimbării, iar orice abatere de la regulament însemna trimiterea deţinutului la „neagra". Ioan Ploscaru, episcop greco-catolic încarcerat la Sighet, descrie „neagra" ca fiind o celulă fără ferestre şi fără lumină, de 2x2 m^2 şi care avea în mijlocul pavimentului un lanţ. În unele cazuri se vărsa apă pe jos, pentru ca deţinutul să nu se poată aşeza. În timpul pedepsei, raţia de hrană era redusă la jumătate. Condamnatul, dezbrăcat şi înfometat, era ţinut în întuneric şi în frig, iar uneori şi legat de lanţ. Pedepsitul „stătea în picioare toată ziua, săltând de pe un picior pe celălalt"[4]. Alexandru Raţiu constata că „izolarea a fost cea mai grea regulă şi interzicerea oricărei legături cu lumea exterioară. Toţi deţinuţii din Sighet au fost complet morţi pentru societate timp de cinci ani. N-au avut nici o corespondenţă şi nici o literatură. Moarte intelectuală absolută"[5].

Abuzurile de la Sighet

În intervalul 1950-1955, în penitenciarul Sighet Principal au decedat 53 de deţinuţi. Aceştia au fost înhumaţi în gropi săpate, noaptea, de deţinuţii de drept comun, în

1. Alexandru Raţiu, *op. cit*, p. 89.
2. „Generalul Gheorghe Mihail", în *Memoria*, nr. 27, p. 32.
3. Nuţu Roşca, „Regimul de izolare", în Romulus Rusan (coord.), *Memoria închisorii Sighet*, *ed. cit*, p. 153.
4. Ioan Ploscaru, *op. cit.*, p. 139.
5. Alexandru Raţiu, *op. cit.*, p. 93.

cimitirul oraşului şi în cel al spitalului, rămase anonime până astăzi. Decesul unui deţinut era consemnat doar într-un proces-verbal, care conţinea numele şi prenumele, data decesului şi cauza morţii, semnat de medicul şi comandantul penitenciarului, fără să fie întocmite certificate de deces. Îngroparea deţinuţilor, „vârfuri contrarevoluţionare", în secret, pentru „păstrarea conspirativităţii", s-a făcut în baza ordinelor verbale date de fostul director al DGP, colonelul Ioan Baciu.

În oraşul de pe malul Tisei au fost îngropaţi: Constantin Argetoianu, senator, prim-ministru în 1939; Aurel Baciu, jurist, decan al baroului de avocaţi Târgu-Mureş, ministru în guvernul Goga (1937-1938); Sever Bocu, ministru de stat în guvernul Iuliu Maniu (1928-1930); Aloisiu Boga, vicar general de Alba-Iulia; Sebastian Bornemisa, deputat şi ministru; Constantin C.I. Brătianu, deputat şi senator, subsecretar de stat, ministru de Finanţe, preşedinte al PNL (1933-1947); Gheorghe Brătianu, profesor universitar, director al Institutului de Istorie „Nicoale Iorga", membru al Academiei Române, preşedinte al PNL-Gh. Brătianu; Dumitru Burileanu, guvernator al Băncii Naţionale a României; Ion Cămăreşescu, ministru de Interne, deputat; generalul Henri Cihoski, senator de drept, ministru de Război în guvernul Iuliu Maniu (1928-1930); Daniel Ciugureanu, ministru al Basarabiei (1918-1919), ministru şi parlamentar în perioada interbelică; Tancred Constantinescu, deputat şi senator, ministru al Industriei şi Comerţului în guvernul Ion I.C. Brătianu (1922-1926), membru în Delegaţia Permanentă a PNL; Tit Liviu Chinezu, episcop greco-catolic; Ioan Cristiu, ministru; Grigore Dimitrescu, membru PNL, fost guvernator al BNR; Anton Durcovici, episcop romano-catolic de Iaşi; Valeriu Traian Frenţiu, episcop greco-catolic de Lugoj şi Oradea, locţiitor de mitropolit al Blajului; generalul Grigore Georgescu; Stan Ghiţescu, ministru (1937-1940); Nicoale Ionescu Gruia; Alexandru Lapedatu, istoric, preşedinte al Academiei Române; Ioan Macovei, director general al Regiei Autonome a Căilor Ferate Române, ministru al Lucrărilor Publice în guvernul Gigurtu din 1940; generalul Alexandru Glatz; Iuliu Maniu, deputat al românilor în Parlamentul de la Budapesta, preşedinte al Consiliului Dirigent din Transilvania, preşedinte al PNŢ, preşedinte al Consiliului de Miniştri (1928-1930, 1933); Mihai Manoilescu, ministru în perioada interbelică, semnatar, ca ministru de Externe, al Dictatului de la Viena; Ion Manoilescu-Strunga, subsecretar de stat la Ministerul Agriculturii şi Domeniilor (1933-1936) în guvernele Duca, Tătărescu, Anghelescu; Nicolae Mareş, ministru al Agriculturii şi Domeniilor (1940-1941); Mihail Măgureanu, subsecretar de stat în guvernele Constantin Argetoianu, Armand Călinescu şi Miron Cristea; Dumitru Râmnic Munteanu, fost deputat şi senator, subsecretar de stat, vicepreşedinte al Partidului Naţional Democrat; contraamiralul Nicolae Păiş, adjutant al regelui Ferdinand, subsecretar de stat la Marină; Ioan Pelivan, delegatul României la Conferinţa de Pace de la Paris (1919-1920) şi Geneva (1922), ministru de Externe, de Justiţie şi al Basarabiei; Doridemont Popovici, ministru secretar de stat în guvernele Averescu; Ion Popovici; Ion Pop; Radu Portocală, preşedinte al PNL Brăila, subsecretar de stat la Ministerul de Interne (1936-1937), preşedinte al Uzinelor Reşiţa; Virgil Potârcă, deputat şi senator în perioada interbelică, ministru de Justiţie; generalul Mihai Racoviţă; generalul Ion Răşcanu, ataşat militar la Berlin (1907-1911), ataşat militar pe lângă Statul-Major Francez (1916), deputat, ministru de Război între

1918 şi 1921, ministru al Basarabiei şi Bucovinei (1927), ministru (1931-1932); Albert Popovici-Taşcă, subsecretar de stat în guvernul Averescu; Radu Roşculeţ, ministru al Cultelor în guvernul Petru Groza (29 noiembrie 1946-6 noiembrie 1947); generalul Nicoale Samsonovici, prefect al judeţului Dorohoi, comandant al Şcolii Superioare de Război din Bucureşti; Ion Sandu, economist, ministru adjunct în guvernul Groza; Constantin Simian, fruntaş PNŢ, fost subsecretar de stat la MAI; Ioan Suciu, episcop al Blajului; Gheorghe Taşcă, profesor de economie la Academia Comercială din Bucureşti, ministru plenipotenţiar la Berlin (1930), ministru al Industriei şi Comerţului (1932); Constantin Tătăranu, guvernator al Băncii Naţionale a României; generalul Alexandru Tătărescu; Gheorghe Vasiliu, general de aviaţie, ministru subsecretar de stat în guvernele Sănătescu şi Rădescu; Aurel Vlad, deputat al românilor în Paralamentul de la Budapesta, membru al Consiliului Dirigent, ministru secretar de stat la Ministerul Finanţelor[1].

Prin HCM nr. 1199 din 26 iunie 1955, deţinuţii de la Sighet au fost împărţiţi în trei categorii: o parte au fost puşi în libertate, întorcându-se la familiile lor, însă nu şi la locuinţele lor, confiscate de autorităţi; alţii au fost trimişi cu domiciliu obligatoriu în Bărăgan, iar aproximativ 60 de persoane au rămas în continuare în penitenciar din motive ce ţineau de „interesele securităţii statului".

Reprofilarea penitenciarului într-unul de drept comun, la începutul lunii iulie 1955, va determina transferarea deţinuţilor politici în arestul MAI. De aici, unora dintre ei li s-a impus domiciliul obligatoriu, ca o formă de continuare a detenţiei; restul au fost trimişi în alte închisori, în special la Râmnicu Sărat[2]. Pe 15 iulie 1955, penitenciarul Sighet Raional, destinat deţinuţilor de drept comun, a fost desfiinţat, iar deţinuţii au fost mutaţi la penitenciarul Sighet Principal. În lunile iulie şi august 1955 au fost transferaţi de la Făgăraş, Galaţi şi Suceava în închisoarea Sighet Principal deţinuţi de drept comun condamnaţi la muncă silnică pe viaţă şi recidivişti.

Pe 21 august 1955, în penitenciar a avut loc o revoltă a deţinuţilor condamnaţi la muncă silnică pe viaţă, nemulţumiţi de regimul ce li se aplica, iar pe 30 septembrie, cinci dintre aceştia reuşit să evadeze[3]. În luna decembrie, comandantul penitenciarului cerea DPLC trimiterea de urgenţă a unui ofiţer la Biroul Operativ „deoarece starea disciplinară în rândurile deţinuţilor se înrăutăţeşte, demascându-se mereu capi de revoltă care pun la cale diferite acţiuni banditeşti, tentative de sinucideri, tentative de strangulări şi bătăi între deţinuţi". Ca responsabil al „acţiunilor banditeşti" din această perioadă a fost „demascat" deţinutul DC Ioan Busuioc, condamnat la muncă silnică pe viaţă pentru crimă de omor cu premeditare. Acesta, împreună cu deţinuţii din cameră, a declarat greva foamei şi a proferat „lozinci duşmănoase contra partidului şi guvernului". Pentru „aceste grave abateri[,] deţinutul Busuioc Ioan a fost pedepsit cu 7 zile

1. AANP, fond Cadre, dosar nr. 1302 C, dosar nepaginat. Vezi şi Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, pp. 161-172; Nuţu Roşca, *Închisoarea elitei româneşti*, Editura Gutinul, Baia Mare, 1998, pp. 43-155.
2. Andrea Dobeş, „50 de ani de la reprofilarea penitenciarului Sighet", în *Graiul Maramureşului*, 5 iulie 2005, p. 3.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 201.

izolator şi lanţuri la picioare şi i s-a înaintat dosarul la Serviciul Pază şi Regim, cerându-se totodată triplarea pedepsei"[1].

Pentru cercetarea şi anchetarea „deţinuţilor recalcitranţi", locotenentul Dumitru Voinea a fost numit şef al grupei „D" din cadrul Biroului Operativ al penitenciarului Sighet[2]. După transferarea ultimilor deţinuţi politici, în iulie 1955, la Sighet şi-au executat pedeapsa, până în 1977, când penitenciarul a fost dezafectat, numai deţinuţi de drept comun condamnaţi la muncă silnică pe viaţă. În 1967, penitenciarul este menţionat în documentele Direcţiei Generale a Penitenciarelor ca spital psihiatric[3]. În intervalul iulie 1955-august 1977 la Sighet au mai fost încarceraţi doar ocazional deţinuţi politici, pentru perioade foarte scurte, însă nu din rândul elitelor.

Conducerea penitenciarului

În perioada 1945-1977, penitenciarul Sighet Principal a fost condus de următorii directori şi comandanţi: Eusebiu Elinschi (1945-1949), Iosif Zicherman (1949-1950), Vasile Ciolpan (1950-1955), locotenent-major Ion Sălcianu, locotenent-major Vasile Lefter (ambii în anul 1955), locotenent Gheorghe Scarlat (ianuarie 1956-31 martie 1957), locotenent-major Victor Savu (1 aprilie 1957-mai 1967)[4].

În rândul personalului de la Sighet, cea mai conturată figură este a comandantului Vasile Ciolpan, aflat la conducerea închisorii în perioada mai 1950-iunie 1955. De profesie tăietor de lemne, acesta s-a născut pe 8 ianuarie 1920 într-o familie de ţărani din Vişeul de Jos (Maramureş). În 1947 a intrat în Partidul Comunist, fiind numit responsabil cu agitaţia şi propaganda în plasa Vişeu, iar după absolvirea Şcolii de Partid de la Baia Mare a activat timp de o săptămână ca secretar în plasa Iza. Vasile Ciolpan a intrat în sistemul penitenciar pe 15 iulie 1949, ca educator politic la Penitenciarul Sighet. La recomandarea partidului, a fost trimis în primăvara anului 1950 la şcoala de directori de penitenciar de la Jilava. După absolvirea acestei şcoli, Ciolpan a fost numit, pe 1 mai 1950, director al penitenciarului Sighet[5].

În *Lexiconul negru*, un dicţionar al torţionarilor comunişti, Ciolpan este descris ca fiind un ins autoritar şi fără teamă de superiori, leneş, hedonist, selectiv în acordarea favorurilor şi inclus în categoria „intelectuală" a călăilor, setea lui de putere fiind cauzată de frustrările îndurate în lagărele sovietice[6]. Foştii deţinuţi spun că era un ins brutal ce „îi bătea cu picioarele până şi pe cei bolnavi", iar Constantin C. Giurescu afirmă că, în general, „ştia să se stăpânească. Dar, din când în când, avea izbucniri care arătau adevărata lui fire, adâncurile violenţei lui"[7]. Caracterizările

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, vol. I, f. 117.
2. *Ibidem*, f. 120.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. 26/1967, f. 340.
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 202.
5. Dumitru Lăcătuşu, „Vasile Ciolpan: Profilul unui torţionar", în *De ce trebuie condamnat comunismul. Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului din România*, vol. I, Editura Polirom, Iaşi, 2006, pp. 190-191.
6. Doina Jela, *Lexiconul negru*, *ed. cit.*, pp. 72-74.
7. Iată relatarea lui Constantin C. Giurescu: „Când a fost adus Aurelian Bentoiu de la Bucureşti, bolnav, cu duba căilor ferate, în gara Sighet aştepta directorul şi cu câţiva gardieni ca să-l ia în

existente în dosarul de cadre se referă la nivelul politic al acestuia, la ataşamentul lui faţă de cauza partidului.

> Locotenent Ciolpan D[umitru] Vasile, provine dintr-un mediu ţărănesc, este membru PMR din 1947. Pe linie politică nu a depus prea mare interes atunci când partidul i-a încredinţat munca politică de răspundere[;] a pus mai presus de toate interesele personale, refuzând să primească munca ce i-a fost încredinţat[ă][1]. Ca director de penitenciar, s-a dovedit că este un element ataşat instituţiei noastre, munca ce i-a fost încredinţată a dus-o [la capăt] în bune condiţii, este energic, cu multă putere de muncă, posedă bune cunoştinţe profesionale, are spirit gospodăresc în muncă. Nivelul politic îl are în dezvoltare. Spiritul critic îl are puţin dezvoltat şi are destul de dezvoltat simţul de clasă. În general[,] este un element corespunzător în munca pe care o are, având şi perspective de dezvoltare. Ţinând seama de lipsurile pe care [le are], propunem să fie sprijinit în muncă de Organele DGPenit[enciarelor] mai des[2].

Ciolpan era caracterizat de subalterni ca fiind un personaj egoist, îngâmfat şi care nu ţinea cont de părerile celorlalţi. În dosarul de cadre de la DGP există şi o autocaracterizare. Vasile Ciolpan se definea astfel:

> În primul rând[,] am slăbiciunea că îmi subapreciez forţele mele şi recunosc că, în unele cazuri, nu sunt destul de energic. De multe ori trebuia să iau iniţiativa şi nu am luat-o, şi imediat îmi dau seama că trebuia să o iau. În altă privinţă, perspective de dezvoltare am în orice direcţie. Îmi place mult să studiez caiete revoluţionare, îmi place să ajut pe cel ce cade la greşeală, caut să-l îndrept la o nenorocire. *Îmi place să atac pe cei ce se manifestă cu nemulţumiri faţă de regimul nostru* [subl. n.]. Datorită posibilităţilor ce mi le-a dat Partidul[,] mi-am schimbat atitudinea faţă de toate vederile mele de acum un an sau 2 ani[3].

În luna mai a anului 1955, Ciolpan expedia o adresă către locotenent-colonelul Ion Sloboda de la DPLC, în care se justifica pentru nerespectarea regulamentului privitor la decesul deţinuţilor, lipsa evidenţelor şi pentru regimul din penitenciar. Ciolpan făcea precizarea că identitatea şi decesul deţinuţilor din penitenciar constituiau „un secret de stat şi de mare importanţă", el îndeplinind doar „sarcina măreaţă şi grea dată de partid şi de poporul muncitor şi credem că am reuşit în mare măsură acest secret".

---

primire. Bentoiu a arătat că, în starea bolnavă în care se găseşte, nu poate duce tot bagajul: avea un sac şi un alt pachet destul de voluminos. «Da' ce, vrei să ţi-l duc eu?», i-a răspuns Vasile Ciolpan şi i-a tras două palme. Încărcat cu tot bagajul, prietenul nostru a făcut câţiva paşi şi apoi s-a prăbuşit. Abia atunci directorul a dat ordin unui gardian să-i ia bagajul care a şi fost pus pe cadrul unei biciclete şi adus astfel la închisoare. Altă dată, la o percheziţie, a găsit asupra lui Sever Dan o cruce, făcută din două bucăţi de lemn. «Ce e asta, mă?», i-a strigat directorul furios şi l-a lovit cu crucea peste cap; după aceea, a rupt-o în bucăţi şi a azvârlit-o pe jos. «Dacă vrei să te rogi, roagă-te în sinea ta, nu cu asemenea lucruri». A mai lovit şi pe alţii; mărturiile respective vor ieşi, de bună seamă, la iveală. Nu lipseau uneori şi manifestări verbale violente. Pe când eram singur în celula 21, l-am auzit când striga unui şef de secţie, în legătură cu un deţinut: «Dă-i în cap!»" (Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 94).

1. În 1947, după absolvirea Şcolii de Partid de la Baia Mare, Ciolpan a fost numit secretar în plasa Iza. Invocând depărtarea de familie, el a cerut să fie transferat la plasa Vişeu.
2. AANP, fond Cadre, dosar nr. 1302 C, dosar nepaginat.
3. *Ibidem.*

Cu toată „vigilența", unele „tribunale militare și chiar instituții religioase" au trimis cereri la adresa penitenciarului, solicitând „să le trimitem actele de deces" ale unor deținuți decedați la Sighet între 1950 și 1955, „ceea ce noi nu suntem în posesia lor", preciza comandantul. Referitor la cele semnalate în notă, Ciolpan își arăta îngrijorarea și frica permanentă „întrucât tot ceea ce s-a făcut, este în afara legii" și „de aceea vă rugăm pentru a interveni locului în drept de a da îndrumări și dispoziții, pentru a se putea obține actele celor 50 de deținuți decedați în perioada arătată mai sus". Ajuns în situația de a fi tras la răspundere, Ciolpan oferea următoarele explicații: „nu se poate să se ia măsuri pentru ca eu personal să nu fiu tras la răspundere pentru cele arătate mai sus. Spun acest lucru, fiindcă patria noastră, pe măsură ce trece timpul, se întărește și se trece tot mai mult la respectarea legalității populare. Nu aș vrea ca fiind un comunist care am dus la îndeplinire sarcina dată să cad victima nerespectării legilor patriei noastre. Binevoiți a dispune și a ne da ordin cât mai curând posibil"[1].

În iunie 1955, o comisie formată din trei ofițeri ai Direcției Generale a Penitenciarelor și un ofițer din cadrul Direcției a VIII-a a MAI s-a deplasat la Sighet pentru a cerceta cazurile de nerespectare a „legalității populare și a regulamentului penitenciarelor referitor la regimul de deținere, evidență și decesul deținuților săvârșite de locotenentul-major Vasile Ciolpan, comandantul penitenciarului în perioada 1950-1955, în urma ordinului verbal dat de locțiitorul ministrului de Interne, Ady Ladislau". În urma interogării comandantului, a locțiitorului politic, locotenent Ioan Sindrișteanu, a oficiantului sanitar, plutonier Mihai Rusneac, și a supraveghetorului, sergent Vasile Codler, comisia a stabilit că, între 9 mai 1950 și 6 februarie 1955, în penitenciarul Sighet Principal au decedat 50 de deținuți, dintre care trei s-au sinucis; comandantul i-a îngropat „fără a îndeplini formele legale cerute de legile RPR și prescripțiunile Regulamentului de Pază și Regim al Penitenciarelor". Pentru fiecare deces s-a încheiat câte un proces-verbal în dublu exemplar, care cuprindea „numele și prenumele deținutului, data decesului și cauzele care au dus la moartea deținutului"[2]. Procesele-verbale dintre 9 mai 1950 și 15 februarie 1952 au fost semnate de comandantul Vasile Ciolpan, de medicul penitenciarului, doctorul Iosif Lungu, și de medicul primar al spitalului, doctorul Sever Roxin. „Actele de moarte" întocmite în perioada 15 februarie 1952-9 decembrie 1953 au fost redactate de primii doi. Între 10 decembrie 1953 și 25 ianuarie 1954, procesele-verbale au fost semnate de comandantul și de medicul penitenciarului, locotenent-major doctor Alexandru Suteu, iar între 25 mai 1954 și 19 iulie 1954, de comandant și de plutonierul Mihai Rusneac. Documentele de deces ale deținuților morți între 13 august 1954 și 6 februarie 1955 au fost parafate de Vasile Ciolpan și de medicul penitenciarului Sighet Raional, doctor Iosif Lungu. Procesele-verbale ale deținuților Ioan Cristiu și Ioan Suciu, decedați în iunie 1953, au fost semnate și de ofițerul informativ, sublocotenentul Gheorghe Tâmp. Pe aceste documente nu apar numărul de înregistrare și ștampila unității[3].

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, vol. II, f. 345.
2. AANP, fond Cadre, dosar nr. 1302 C, dosar nepaginat.
3. *Ibidem*.

În timpul anchetei, Vasile Ciolpan, relatând despre numirea sa în funcţie de către ministrul adjunct, Marin Jianu, şi colonelul Ioan Baciu, directorul general al DGP, se disculpa declarând că i s-a ordonat verbal de către cei doi să nu se conducă după regulament „în ceea ce priveşte decesul deţinuţilor, ţinerea evidenţei şi aplicarea regimului". De asemenea, cei doi i-au cerut ca „moartea deţinuţilor să fie păstrată în cel mai deplin secret, înmormântarea să se facă fără a şti nimeni locul unde au fost îngropaţi". Deţinuţii decedaţi între 9 mai 1950 şi prima jumătate a anului 1952 au fost îngropaţi în cimitirului oraşului, iar după această dată, în cimitirului spitalului. Referitor la modul de îngropare, Ciolpan declara că „deţinuţii decedaţi în anul 1950-1951 au fost îngropaţi în sicrie, iar după această dată, îngroparea nu s-a mai făcut cu sicrie, deoarece nu mai aveam scânduri". Locurile de îngropare au fost stabilite după discuţia avută cu comandantul Securităţii judeţene din Sighet, Alexandru Mureşan, şi cu maiorul Adalbert Stern de la Regionala Baia Mare.

În acelaşi proces-verbal, comisia menţiona: „comandantul [Vasile Ciolpan] a procedat aşa cum s-a arătat mai sus pentru a păstra deplina conspirativitate. Cu toate acestea, acest lucru nu a fost realizat deplin, deoarece, în cursul anului 1955, penitenciarul a primit două adrese de la capitalul romano-catolic Alba-Iulia, prin care cerea certificatul de deces al deţinutului Boga Aloisiu, indicând totodată şi timpul aproximativ în care deţinutul a decedat în penitenciar". La punctul şase paragraful *d* se specifica faptul că, pe lângă abaterile enumerate mai sus, „comandantul a tolerat şi nu a tras la răspundere cadrele care au bruscat deţinuţii". În finalul rechizitoriului, comisia propunea ca la penitenciarul Sighet să fie trimis „un organ judiciar pentru întocmirea formelor legale ale deţinuţilor decedaţi în perioada 1950-7 februarie 1955", „repartizarea unui medic permanent pentru penitenciar", „internarea deţinuţilor bolnavi în stare gravă la spital". Aceeaşi comisie făcea următoarea menţiune: „ţinând cont de vârsta şi starea sanitară a deţinuţilor, propunem mărirea baremului de medicamente. Întrucât dotarea cu instrumentar medical este insuficientă, propunem a se dota de urgenţă cabinetul medical cu cele necesare", „repartizarea unui procuror MAI care să controleze periodic respectarea legalităţii populare", iar „faţă de lipsurile constatate atât de comisia anterioară, cât şi de actuala comisie, de neînţelegerile şi relaţiile neprincipiale în conducerea penitenciarului, propunem schimbarea comandantului, locţiitorului politic şi a ofiţerului operativ, după ce, în prealabil, s-a făcut verificarea de către comisia propusă de noi la punctul (a), iar pentru aceia care au călcat legalitatea populară, să se ia măsuri conform legilor în vigoare"[1].

Conform dispoziţiilor Decretului nr. 272/1950 referitor la actele de stare civilă, decesul deţinuţilor trebuia anunţat în termen de trei zile la Sfatul Popular din localitate, pentru întocmirea certificatului de deces. Până în 1955, prevederile decretului nu se aplicau „vârfurilor contrarevoluţionare" arestate în perioada 1948-1955 şi care decedaseră în perioada detenţiei, decesul lor fiind consemnat într-un proces-verbal în urma ordinelor verbale date de DGP. Clarificarea situaţiei se putea face doar în baza unui ordin al Ministerului de Interne care să „dispună întocmirea certificatelor de deces, aceasta deoarece este vorba de o situaţie specială care depăşeşte instrucţiunile

1. AANP, fond Cadre, dosar nr. 1302 C, dosar nepaginat.

în vigoare ale Direcţiei de Evidenţă a Populaţiei în materie de acte civile"[1]. Deţinuţii respectivi apăreau ca fiind arestaţi doar în deciziile de internare emise de MAI-Securitate. În acest sens, ministerul a hotărât ca locotenentul-major Vasile Nica, din partea Direcţiei de Evidenţă a Populaţiei, împreună cu un ofiţer din DPLC să se deplaseze la penitenciarele unde s-au înregistrat astfel de cazuri, pentru a indica „celor în cauză cum trebuie făcută operaţiunea"[2].

Întocmirea certificatelor de deces nu implica şi trimiterea lor „familiilor celor decedaţi", acestea urmând a fi păstrate la dosarul personal al deţinutului decedat, iar „înştiinţarea familiilor se va face de la caz la caz"[3]. În urma cercetărilor, s-a constat că decesele din penitenciare şi colonii de muncă au survenit „în unele situaţii [din cauze] naturale, alteori datorate în baza unor sentinţe judecătoreşti, iar alteori provocat[e] de fuga de sub escortă"[4]. Pentru a se „aranja" certificatele de deces, la iniţiativa Ministerului de Interne a fost adoptat Decretul nr. 200/06.05.1957, pe baza căruia s-au „elaborat certificatele de moarte pentru persoanele decedate, identificate până la acea dată"[5]. Pentru perioada 1948-1955, decesul deţinuţilor „contrarevoluţionari" a fost consemnat legal în urma adoptării acestui decret. Pe actele de deces ale deţinuţilor de la Sighet, datate 20 iulie, respectiv 13 august 1957, apare semnătura lui Vasile Nica.

În urma procesului-verbal al comisiei de anchetă din iunie 1955, Ciolpan a fost învinuit de nerespectarea legilor RPR, iar la 9 iunie 1955 a fost înlocuit de la conducerea penitenciarului cu locotenentul-major Ion Lefter. Ulterior, acuzaţiile ce i-au fost aduse au fost retrase.

Slatina (penitenciar)

În secolul al XIX-lea, clădirea penitenciarului comunist Slatina a fost schit pentru călugări şi metoc[6] al mănăstirii Curtea de Argeş. Când, la 1864, s-au secularizat mănăstirile, fostele chilii au devenit spaţiu al spitalului judeţean[7]. Abia în anul 1898, clădirea a primit întrebuinţarea de penitenciar pentru arest preventiv. Până în anul 1939, clădirea a suferit trei renovări[8].

Slatina ca penitenciar comunist

În toamna anului 1960 s-a desfiinţat Colonia de Minori Slatina, iar o parte din bunurile acesteia au fost transferate la penitenciarul Slatina[9].

Dosarul 8859 din Arhiva CNSAS consemnează o serie întreagă de abateri şi abuzuri ale cadrelor (inclusiv ale comandanţilor) care s-au perindat pe la acest penitenciar:

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, vol. II, f. 345.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1S/1960, vol. I, f. 158.
6. Mănăstire subordonată administrativ unei mănăstiri mai mari.
7. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. CXXVII, f. 7.
8. *Ibidem*.
9. *Ibidem*, f. 11.

consum de băuturi alcoolice, comerţ cu bunurile penitenciarului, înlesnirea contactelor cu exteriorul ale deţinuţilor, relaţii sexuale cu soţiile deţinuţilor, slaba pregătire politică şi profesională a acestor cadre. Până în anul 1962, Biroul de Contrainformaţii în penitenciare al Regiunii MAI Argeş a lucrat cu un număr de 17 informatori (dintre care trei erau cadre ale penitenciarului)[1], iar infomaţiile privind neregulile menţionate anterior sunt, în mare parte, extrase din rapoartele acestora. Numărul agenţilor (informatori) s-a redus treptat, pe măsură ce se diminuau şi efectivele deţinuţilor.

Dacă în anul 1961 numărul deţinuţilor de la penitenciarul Slatina era cuprins între 130 şi 170 (condamnaţi la diferite termene)[2], spre sfârşitul anului 1962 abia dacă mai erau 90 de persoane în detenţie (supravegheate de 42 de cadre)[3].

În luna decembrie a anului 1963, DGPCM emitea un ordin pentru desfiinţarea penitenciarului Slatina. Deţinuţii au fost transferaţi la penitenciarul Piteşti, iar cadrele fostului penitenciar Slatina, la închisoarea din Piteşti, colonia de muncă Alexandria, Miliţie etc.[4].

Conducerea penitenciarului

După 1945, la conducerea penitenciarului Slatina s-au succedat următorii comandanţi: Iacob Mohorea şi Constantin Moldoveanu (1944-1947), Ilie Matei (1947-1948), Gheorghe Constantinescu (1948-1949), Atanasie Bădicuţ (1949-1951), Vasile Dumitru (1951-1953), Victor Copilu (1953-1954), Gheorghe Mosor (1954-1955), Vasile Pătrăşoiu (1955-1957), Dumitru Popescu (1957-1963).

Slatina (colonie de muncă)

Pe 1 august 1964 s-a înfiinţat Colonia de Muncă de categoria I Slatina, prin Ordinul nr. 2409/1964 al vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi ministru al Afacerilor Interne, Alexandru Drăghici[5]. În colonie activau cinci ofiţeri, 57 subofiţeri, 14 angajaţi civili[6] şi 180 de militari în termen[7]. Locaţia coloniei a fost fixată în cazarma fostului Regiment 3 Olt (strada Cazărmii din oraşul Slatina)[8].

Aici au fost încarceraţi aproximativ 1000 de deţinuţi de drept comun (cu condamnări cuprinse între 5 luni şi 25 de ani)[9], proveniţi din diverse unităţi penitenciare. La data întocmirii raportului cu propuneri de deschidere a dosarului de evidenţă pe obiectiv, încă 500 de persoane erau aşteptate să completeze contingentul de deţinuţi de la C.M. Slatina. Între aceşti deţinuţi puteau fi regăsiţi recidivişti (inclusiv persoane

1. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. CXXVII, f. 15.
2. *Ibidem*, f. 13.
3. *Ibidem*, f. 14.
4. *Ibidem*, f. 15.
5. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LXXXVII, f. 28.
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*, f. 34
8. *Ibidem*.
9. *Ibidem*, f. 28.

care evadaseră de mai multe ori din diferite locuri de detenţie), dar şi foşti membri PNŢ, PNL sau ai Mişcării Legionare[1].

Deţinuţii erau obligaţi să lucreze la Uzina de Aluminiu Slatina. În 1965 s-au finalizat lucrările la şantierul acestei uzine, astfel că numărul deţinuţilor s-a redus până la 80, 100 de persoane la sfârşitul aceluiaşi an (cei mai mulţi dintre ei fiind transferaţi la alte unităţi de muncă din ţară)[2]. Pe 30 decembrie 1965, C.M. Slatina a fost desfiinţată, cadrele fiind transferate la Colonia Vulcan (regiunea Hunedoara)[3].

Slobozia

Prin semnarea Convenţiei de Armistiţiu, statul român se obliga să ia toate măsurile necesare pentru internarea în lagăre a tuturor cetăţenilor germani şi maghiari, dar şi a persoanelor suspectate de „activitate profascistă şi antidemocratică" împotriva Naţiunilor Unite, în special împotriva URSS.

Între 1945 şi 1947, un astfel de lagăr a funcţionat la Slobozia, în judeţul Ialomiţa. În timpul celui de-al doilea război mondial, la Slobozia a fost organizat un lagăr pentru prizonierii de război în care au fost aduşi, în principal, soldaţii americani şi britanici care au încercat să evadeze din celelalte lagăre, dar şi militari francezi[4]. După 23 august 1944, lagărul a fost destinat cetăţenilor români de origine germană[5], iar din martie 1945 la Slobozia au fost internaţi o parte dintre funcţionarii epuraţi din administraţie pentru „activitate hitleristă, fascistă, legionară şi antidemocratică"[6].

Lagărul a fost amenajat într-o fostă unitate militară şi era înconjurat de un gard de sârmă ghimpată. Totodată, acesta era împărţit în mai multe pavilioane, pentru bărbaţi şi femei, care erau separate între ele prin garduri de sârmă ghimpată[7]. În perioada de reţinere administrativă, toate persoanele internate aveau dreptul de a fi vizitate, în prezenţa comandantului de lagăr sau a personalului fixat de acesta, de către rudele apropiate, de a expedia şi primi scrisori, dar numai o dată pe săptămână[8]. De asemenea, ei puteau să primească, lunar, şi un pachet cu alimente, articole de lenjerie şi îmbrăcăminte[9]. Pe lângă alimentaţia oferită de administraţia lagărelor, internaţii puteau să-şi procure, contra cost, şi alte alimente care nu erau prevăzute în meniul zilnic. Persoanele internate aici erau obligate să-şi aducă de acasă îmbrăcăminte, cazarmament (pătură, saltea, pernă, cearşaf etc.) şi veselă, în greutate de maxim 50 kg de persoană[10].

1. ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8859, vol. LXXXVII, f. 28.
2. *Ibidem*, f. 35.
3. *Ibidem*.
4. În noiembrie 1945, opt subofiţeri, şase americani şi doi britanici au fost prinşi în urma unei evadări din lagărul Timiş şi trimişi disciplinar în lagărul de la Slobozia (Alexandru Duţu, Florica Dobre, Andrei Şiperco, „Pagini dintr-o istorie nescrisă. Prizonierii de război în România. 1941-1945", în *Magazin Istoric*, nr. 3/1997, pp. 20, 22).
5. Ion Bălan, *op. cit.*, p. 36.
6. ANIC, fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar nr. 87/1947, f. 124.
7. Nicu Păun, *Muntele suferinţei, ed. cit.*, p. 11.
8. Ion Bălan, *op. cit.*, p. 53.
9. *Ibidem*, p. 144.
10. ANIC, fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar nr. 61/1944, ff. 75-77.

În august 1945, la Slobozia erau internaţi, conform lui Nicu Păun, aproximativ 1 000 de persoane de toate categoriile, foşti funcţionari, poliţişti, membri ai partidelor istorice (PNL şi PNŢ), legionari[1]. Între 6 martie şi 1 iunie 1945, în lagărele de la Slobozia şi Caracal au fost internate 1 962 de persoane. Dintre acestea au fost eliberaţi treptat, în urma verificărilor întreprinse de comisiile speciale de triere, internaţii cu vinovăţii mici, iar cei cu acuzaţii grave au fost trimişi în faţa justiţiei pentru a fi judecaţi de către Tribunalele Poporului.

Pe 30 septembrie 1945, lagărul de la Slobozia a fost desfiinţat printr-o decizie a Ministerului de Interne, iar cetăţenii români de origine germană care se mai găseau în acest lagăr, dar şi cei cu „activitate în slujba hitlerismului" au fost transferaţi în alte lagăre de internare[2].

SNAGOV (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 181)

SPITALUL BRÂNCOVENESC (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 190)

SPITALUL COLENTINA (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 190)

STOENEŞTI (vezi **Balta Brăilei**, p. 145)

SUCEAVA

Foarte puţini mai ştiu astăzi că sediul actualei Prefecturi Suceava a fost locul în care, la începutul dictaturii comuniste, s-a aflat una dintre închisorile cele mai aspre, aici organizându-se nucleul dur al deţinuţilor-torţionari care vor aplica ulterior „reeducarea" la Piteşti şi Gherla.

Aşezare geografică

Penitenciarul se afla la marginea municipiului Suceava, din judeţul cu acelaşi nume, fiind unul dintre principalele centre de detenţie din Moldova.

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Penitenciarul Suceava a fost construit în acelaşi timp cu tribunalul localităţii, ca parte a aceleiaşi clădiri, în anul 1880 (când regiunea se afla sub administraţie austro-ungară). Suprafaţa clădirii era de 3 045 m^2, a curţilor, de 5 329 m^2, întreaga suprafaţă a terenului fiind[3] de 11 794 m^2. În anul 1948, Sfatul Popular al localităţii Suceava estima valoarea clădirii şi a terenului la suma de 60 637 400 lei[4].

1. Nicu Păun, *Muntele suferinţei, ed. cit.*, p. 11.
2. ANIC, fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar nr. 87/1947, f. 125.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 4/1955, f. 177.
4. *Ibidem.*

În interiorul clădirii-penitenciar, aproximativ în mijloc, se află o capelă. Iniţial, aceasta fusese folosită ca sală de judecată, apoi ca mănăstire, iar în 1955 devenise club al unităţii[1]. Capela era în fapt o cameră amenajată, cu pereţii din scândură, pe care erau zugrăviţi sfinţi, iar în acest loc se oficiau toate slujbele din timpul sărbătorilor religioase. La slujbe luau parte toate categoriile de deţinuţi, cu excepţia celor politici. Între 1941 şi 1944, la slujbe luau parte şi deţinuţii legionari, mulţi dintre ei fiind preoţi. Între 1944 şi 1948, slujbele la care participau toţi deţinuţii de drept comun erau oficiate de preoţi din afara penitenciarului. După 1948, încăperea s-a desfiinţat ca lăcaş de cult, fiind folosită ulterior ca magazie pentru bagajele deţinuţilor de toate categoriile. În anul 1955, incinta respectivă a fost predată organelor de securitate care au folosit-o în acelaşi scop[2].

Până în anul 1941 penitenciarul deţinea doar trei secţii (parterul şi cele două etaje) şi un subsol (unde era instalat *caloriferul* – camera destinată încălzirii). După 1941, când penitenciarul Suceava a primit loturi de deţinuţi legionari, caloriferul de la subsol a fost dezafectat şi s-au construit camere pentru deţinuţii de drept comun cu pedepse mari. Tot la subsol se aflau şi celulele de pedeapsă („neagra"), închise ermetic şi fără aerisire ; acestea beneficiau doar de lumina palidă a unui bec[3]. În anul 1945, aceste camere de pedeapsă de la subsol au fost zidite şi desfiinţate[4]. Până în anul 1944, la Suceava au fost închişi deţinuţi de drept comun, dar şi deţinuţi politici (legionari şi comunişti). Deţinuţii politici comunişti au fost încarceraţi numai la etajul al doilea al penitenciarului.

Suceava ca penitenciar comunist

În perioada comunistă, penitenciarul Suceava a funcţionat până la data de 1 ianuarie 1958, când a fost desfiinţat, iar deţinuţii preluaţi de penitenciarul Botoşani.

Începând cu anul 1945, la Suceava au fost aduşi atât deţinuţi de drept comun, cât şi politici (legionari). Conform Deciziei nr. 57286 din 4 decembrie 1945, Suceava era inclusă la categoria penitenciarelor speciale, pentru recidivişti[5]. După altă taxonomie, Suceava se încadra la categoria a II-a, a penitenciarelor „închise", pentru deţinuţi cu grad sporit de periculozitate[6]. Având în vedere severitatea regimului de detenţie şi securizarea penitenciarului, deţinuţii de drept comun, catalogaţi ca extrem de periculoşi (condamnaţi în special pentru crime), erau trimişi aici de la celelalte unităţi din ţară. Raţiunile acestei realităţi instituţionalizate erau legate de poziţionarea geografică a oraşului, de situarea penitenciarului în cadrul urbei omonime, de arhitectura clădirii-penitenciar, evadările fiind practic imposibile.

Închisoarea era organizată pe patru secţii. La Secţia I (subsol) erau încarceraţi recividiştii, aduşi din alte penitenciare ale ţării. La Secţia a II-a (parter) se aflau deţinuţii depuşi de către instanţele din localitate şi cei care încă nu aveau clarificată

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 4/1955, f. 177.
2. *Ibidem*, f. 178.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*.
5. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, 2006, p. 232, accesibil online la adresa http : //www.presidency. ro (22.12.2006).
6. *Ibidem*, p. 233.

situaţia penală. La Secţiile a III-a şi a IV-a se aflau cei anchetaţi de Securitate. Tot în incita penitenciarului se afla şi o parte a arestului Direcţiei Regionale a Securităţii. Astfel, deţinuţii politici închişi la Suceava se aflau la dispoziţia Securităţii, ceea ce însemna că anchetatorii veneau aici şi desfăşurau interogatorii, multe dintre ele violente.

Situată la marginea oraşului, clădirea propriu-zisă se afla în mijlocul unei curţi împrejmuite cu un impunător zid de piatră. Din pricina trecerii timpului, construcţiile, dependinţele şi clădirea penitenciarului deveniseră de un cenuşiu lugubru. Toate acestea contribuiau din plin la renumele de „mormânt fără cruce" pe care chiar deţinuţii îl dăduseră închisorii.

Interiorul penitenciarului era format din culoare înguste, izolate unele de altele, întunecoase şi reci.

> Câteva uşi de fier semnalau încăperile deţinuţilor. În contrast cu alte închisori unde etajele erau despărţite prin plase de sârmă, dând astfel culoarului o oarecare atmosferă de viaţă, de familiaritate chiar, platforme grele, de piatră şi ele – totul era piatră masivă în Suceava –, despărţeau şi separau etajele acesteia. În forma aceasta, izolarea era totală, iar singurătatea lua dimensiuni dureroase. Fiecare culoar era o unitate separată, forma o închisoare aparte. Nu exista practic posibilitate de contact între ele, nu se puteau transmite ştiri de la una la alta şi, de multe ori, erau supuse la regimuri diferite, depinzând de buna sau reaua dispoziţie a gardienilor şefi de secţie[1].

Unul dintre supravieţuitorii acestui penitenciar relatează că:

> În subsolul mucegăit şerpuiau alte culoare. Acolo era instalată bucătăria şi magazia de alimente în care, spuneau deţinuţii de drept comun care se ocupau cu bucătăria, mişunau şobolanii. Iar într-un colţ şi complet separată zăcea faimoasa „Cazincă". Aceasta era un fel de cuşcă în perete, mai scundă decât înălţimea unui om, iar lăţimea şi adâncimea nu întreceau pe aceea a unei persoane. Uşa de fier îngustă o separa de culoar. Era locul de inchiziţie al închisorii sucevene. Cred că foarte puţini legionari n-au cunoscut trista „Cazincă"[2].

În perioada 1953-1958, la Suceava nu era acoperit decât 70% din necesarul de cearşafuri şi feţe de pernă, aşa că o mare parte dintre deţinuţi beneficiau doar de lenjeria de corp, iar cei care erau închişi de mai mult timp nu mai puteau folosi hainele proprii, pentru că erau prea uzate[3]. Regulile de igienă nu se respectau deloc în bucătăria penitenciarului. Locurile de depozitare şi prelucrare a alimentelor erau pline de mucegai, igrasia acoperea pereţii bucătăriei, iar personalul nu era familiarizat cu regulile de minimă igienă corporală[4]. La penitenciarul Suceava apa curgea două, trei ore pe zi, în vreme ce materiile fecale inundau subsolul (care adăpostea şi camere de detenţie)[5].

Penitenciarul a funcţionat în strânsă colaborare cu Direcţia Regională de Securitate Suceava. Camerele arestului acestei instituţii erau adevărate celule de tortură, în care cei arestaţi fie erau abandonaţi cu lunile de zile, fie erau supuşi corecţiilor fizice

1. Nicolae Roşca, „Suceava", disponibil online la adresa http : //www.miscarea.com/rosca-suceava.htm (10.10.2006).
2. *Ibidem.*
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 67/1953-1958, f. 3.
4. *Ibidem*, f. 5.
5. *Ibidem*, f. 9.

brutale. Penitenciarul avea şi el o cameră de anchetă, însă improprie, munca ofiţerului de Securitate „fiind stânjenită de prezenţa personalului de la închisoare"[1]. Un raport din septembrie 1949, întocmit de locotenent-colonelul de Securitate T. Dincă, evocă violenţele şi lipsa de igienă din această unitate. Astfel, arestul Regionalei nu beneficia decât de o singură cameră la suprafaţă şi una la subsol, nici una neavând paturi sau rogojini pe care arestaţii să fi putut dormi[2]. Arestaţii stăteau acolo cu lunile, fără să fie anchetaţi şi fără să aibă dreptul să-şi avertizeze familiile. De exemplu, lui Nicolae Sarghiu (legionar arestat la 24 noiembrie 1948) nu i s-a luat nici o declaraţie timp de trei luni de zile[3]. Metodele folosite în anchetele de la Suceava erau şi ele extrem de dure – Maria Rusu şi sora sa, Sabina Rusu, arestate pe baza presupunerii că ar avea legătură cu grupul „Gărzile lui Decebal" (nucleu de rezistenţă anticomunistă), au fost bătute până în momentul în care Mariei Rusu i-a fost spart timpanul urechii stângi; ca urmare, a avut hemoragie timp de două luni[4]. Sora acesteia, Sabina Rusu, fusese arestată doar pentru că se afla în casă cu Maria Rusu în momentul descinderii. Era gravidă, iar din cauza traumei psihice şi fizice a avortat, ceea ce i-a provocat o gravă hemoragie. A zăcut în această stare în arestul aflat la penitenciarul Suceava până în momentul în care T. Dincă a dispus trimiterea ei la un spital pentru îngrijiri medicale[5].

Reeducarea

Penitenciarul comunist Suceava este sinonim cu momentul de început al experimentului „reeducării". Aici s-au alcătuit „echipele de reeducatori" care vor aplica ulterior tortura la Piteşti, Gherla sau Târgu-Ocna.

Începând cu luna mai 1948, în urma arestărilor masive operate de Securitate, la Suceava au fost încarceraţi numeroşi legionari care activaseră în Moldova. Printre ei, Alexandru Bogdanovici, student al Universităţii din Iaşi, şi Alexandru Popa, zis „Popa Ţanu", torţionar care a condus, până la venirea lui Ţurcanu, „reeducarea" din penitenciarul Gherla. La vorbitorul acestei închisori, tatăl lui Alexandru Bogdanovici – funcţionar superior în Prefectura Botoşani la acea dată – i-ar fi sugerat acestuia să iniţieze o acţiune de *reeducare* menită să-i facă „scăpaţi" pe legionari înainte de termen (în 1945, 1 500 de legionari fuseseră eliberaţi de autorităţile comuniste în schimbul angajamentului că nu vor mai întreprinde acţiuni ostile regimului[6]).

La sfârşitul lunii august 1948, liderii legionari (printre care Alexandru Bogdanovici, Nicolae Cobâlaş, Aurel Gherase, Dumitru Moisiu, Oltea Manoliu etc.) au redactat un memoriu pe care intenţionau să-l înainteze Comitetului Central sau conducerii MAI şi prin care cereau eliberarea legionarilor de la Suceava în schimbul încetării oricăror activităţi legionare[7]. Ei l-ar fi consultat în acest sens pe inspectorul Ciupagea (anchetator

1. ASRI, fond Documentar, dosar nr. 9897, f. 40.
2. *Ibidem.*
3. *Ibidem.*
4. *Ibidem*, f. 42.
5. *Ibidem.*
6. Costin Merişca, *Tragedia Piteşti, ed. cit.*, pp. 7-8.
7. Silvia Colfescu (coord.), *op. cit.*, p. 82.

de Securitate) care se deplasase la Suceava[1]. Se pare că a fost consultat şi Iosif Nemeş, ofiţer de Securitate, inspector general în MAI, care s-a ocupat mai apoi, împreună cu Eugen Ţurcanu, de organizarea Camerei 4 Spital de la penitenciarul Piteşti. Un alt legionar angrenat în procesul torţionarilor, Dan Dumitrescu, relatează în ancheta premergătoare procesului torţionarilor că Iosif Nemeş s-a prezentat în urma acelui memoriu la Suceava şi a discutat cu Bogdanovici şi Ţurcanu[2].

La sfârşitul anului 1948, la Suceava a început acţiunea de „reeducare" iar Ţurcanu l-a înlocuit pe Bogdanovici la cârma grupului de legionari la începutul lui 1949, conducând „reeducarea" de la Suceava între februarie şi aprilie 1949 (potrivit declaraţiilor sale din timpul anchetei din 1954[3]). Sub îndrumarea lui s-a înfiinţat la Suceava Organizaţia Deţinuţilor cu Convingeri Comuniste, matca la care se vor raporta, ca o dovadă a metamorfozei lor „profunde", toţi cei care vor fi fost, de atunci încolo, „reeducaţi". La Suceava „reeducarea" a fost de scurtă durată şi a constat în metode mai degrabă paşnice, de persuadare a deţinuţilor în spiritul virtuţilor internaţionalismului. Însă nu toţi liderii legionari au fost încântaţi de organizaţia condusă de Ţurcanu, mulţi dintre aceştia „gratulând-o" cu apelativul zeflemitor „odecaca"[4].

În aprilie 1949, Ţurcanu şi alţi lideri ODCC (circa 80 de deţinuţi) au fost transferaţi la Piteşti, pentru a începe adevărata operă de „reeducare", după toate metodele sugerate de către autorităţile cu care liderul legionar se întâlnise în penitenciarul Suceava (şi cu care se va mai întâlni şi la Piteşti)[5]. La Piteşti, unul dintre primii care au fost ucişi în bătaie a fost chiar Alexandru Bogdanovici (fostul lider legionar de la penitenciarul Suceava).

În penitenciarul Piteşti „reeducarea" a însemnat zenitul întregului plan de tortură şi dezumanizare. Până în 1952 – când s-a sistat experimentul –, penitenciarul Piteşti a cunoscut forma extremă a torturii psihice şi fizice, sub îndrumarea atentă a cetelor de torţionari (reeducatori legionari), chiar dacă în august 1951 Ţurcanu fusese deja transferat la penitenciarul Gherla pentru a implementa acelaşi model. În vara lui 1952, Ţurcanu şi o parte a torţionarilor au fost arestaţi şi supuşi unei anchete dirijate. Acest proces instrumentat (*procesul torţionarilor*) trebuia să ajungă la concluzii prestabilite de către oficialii MAI. În urma procesului, Eugen Ţurcanu a fost condamnat la moarte şi la confiscarea averii, fiind executat în luna decembrie 1954 la Jilava.

Concluziile rechizitoriului *procesului torţionarilor* din 1954 sunt edificatoare în privinţa muşamalizării întregului fenomen al „reeducării". Cu sprijinul conducătorilor legionari din penitenciar, Eugen Ţurcanu ar fi iniţiat, în primăvara lui 1949, o mişcare de „reeducare", apoi Organizaţia Deţinuţilor cu Convingeri Comuniste. Scopul acestor acţiuni ar fi fost acela de a escamota adevărata activitate legionară şi chiar obţinerea de favoruri pe perioada detenţiei. „Acţiunea de reeducare începută la penitenciarul

1. Silvia Colfescu (coord.), *Memorialul ororii*, *ed. cit.*, p. 82.
2. *Ibidem*, p. 509.
3. ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 26979, vol. VI, ff. 268-295.
4. Alin Mureşan, „Reeducarea prin tortură", în *Memoria*, nr. 57 (4/2006), Editura Fundaţia Culturală Memoria, Bucureşti, p. 18.
5. Pentru detalii privind parcursul grupului Ţurcanu şi adevărata „reeducare", vezi studiile referitoare la penitenciarele Piteşti şi Gherla.

Suceava fusese deconspirată şi interzisă de către organele de stat" – precizează rechizitoriul. Ţurcanu şi-a continuat opera de „demascare" şi „reeducare" la Piteşti şi Gherla. Întreaga acţiune de „reeducare" condusă de către acesta (din ordinul comandamentului legionar) ar fi urmărit: inducerea în eroare a organelor de stat pentru a obţine informaţii pe care legionarii din afară să le poată transmite serviciilor secrete imperialiste; obţinerea de favoruri pe timpul detenţiei; continuarea sub alte forme a activităţii legionare şi recrutarea de noi membri pentru aceasta[1].

Amintirile celor care au suferit detenţia în închisorile comuniste sunt instrumente de lucru utile pentru a putea contura portretul celor care i-au maltratat în modul cel mai abominabil cu putinţă (pentru că dovada torturii lipseşte atunci când, conjunctural, cercetătorii intră în posesia dosarelor de cadre ale foştilor torţionari). Vasile Pînzariu este unul dintre aceşti martori ai unui proces moral intentat torţionarilor comunişti; el a stat 11 ani şi 8 luni în închisorile comuniste (Suceava, Baia-Sprie, Aiud, Poarta Albă etc.). În anul 1949, mai mulţi ţărani din regiunea Suceava care se opuseseră colectării cotelor agricole de către comunişti au fost împuşcaţi de trupele Securităţii. Acest episod a dus la constituirea unui nucleu de tineri anticomunişti (printre care şi Pînzariu). „Lângă Penitenciarul Suceava se afla un obor, iar membrii nucleului anticomunist se încumetau să comunice prin orice mijloace cu arestaţii din celule, preponderent membri ai Gărzilor «Decebal», ca «să-i încurajăm»"[2]. În noaptea de 23 august 1950, nucleul din care făcea parte şi Pînzariu a împrăştiat prin toată Suceava manifeste antibolşevice. Urmarea a fost că miliţieni, soldaţi şi securişti au împânzit oraşul începând cu a doua zi. 13 membri ai grupului au fost arestaţi şi condamnaţi pentru activităţi duşmănoase contra regimului. Pînzariu a fost considerat liderul grupului şi fost condamnat la 10 ani de muncă silnică[3]. Ceea ce a urmat pentru Vasile Pînzariu a fost un periplu al groazei prin Suceava, Jilava, Gherla, Baia-Sprie, Cavnic, Văcăreşti, Aiud sau Poarta Albă. Tratamentul la care a fost supus a coincis de multe ori cu *mostra oferită* de sublocotenentul Petre Marici la Suceava.

Unul dintre călăii lui Pînzariu a fost şi sublocotenentul Petre Marici. Acesta l-a trimis în anul 1951 pe deţinutul Vasile Pînzariu la carcera penitenciarului Suceava doar în izmene, după ce îl bătuse. Carcera era o încăpere lipsită de geamuri şi foarte friguroasă, în care Pînzariu a leşinat de frig. În vreme ce deţinutul zăcea leşinat, Marici a aruncat peste el terciul fierbinte[4]. Profilul de torţionar al lui Marici e confirmat şi de alte surse. De pildă, „în timpul căutării partizanilor grupului lui Liviu Mărgineanu, în septembrie 1952, [Marici] a torturat familiile suspectate că îi alimentează, inclusiv pe copii, pe care i-a dezbrăcat în pielea goală, i-a întins cu faţa în jos în curte şi a sărit de pe prispă pe trupurile lor. [...] Pe cei condamnaţi la moarte îi executa personal. Îi ducea în cimitir şi îi împuşca cu un glonţ în ceafă"[5].

1. Silvia Colfescu (coord.), *op. cit.*, pp. 643-645.
2. Brîndușa Bolohan, „Suceava. Tinereţe furată de gratii", în *Evenimentul*, 19 aprilie 2004, accesibil online la adresa http://209.85.129.104/search?q=cache:_dLd45PjrK4J:www.evenimentul.ro/articol/tinerete-furata-de-gratii.html+%22penitenciarul+Suceava%22&hl=ro&ct=clnk&cd=7&gl=ro&lr=lang_ro (10.07.2007).
3. *Ibidem.*
4. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 185.
5. *Ibidem.*

Conducerea penitenciarului

În timpul cât a funcţionat ca închisoare comunistă, penitenciarul Suceava a fost condus de următoarele persoane: Ioan Andronic (1950), Constantin Niţoescu (1951), Ioan Ficior (1955), Constantin Cimpoieşu (1956-1957).

Pe seama locotenent-colonelului Constantin N. Cimpoieşu sunt puse neajunsurile administrative ale penitenciarului din anii '50. Serviciul Personal din DGP ataşează la dosarul său de cadre un document din care reiese că nu se îngrijea de normele de igienă, nu controla suficient activitatea subalternilor, tolerând mai multe abateri şi lipsuri ale acestora. Relaţiile proaste cu organele locale de partid, precum şi abaterile de la regulament, sesizate în mai multe rapoarte, i-au adus pedepse de peste 40 de zile de arest şi „mustrare" scrisă pe linie de partid[1].

ŞANTIERUL VAMA POŞTEI (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 190)

1. AANP, fond Cadre, dosar nr. 234 C, f. 40.

T

TÂRGOVIŞTE

Penitenciarul Târgovişte a fost înfiinţat în 1927 ca arest preventiv, iar ulterior a fost transformat în închisoare corecţională. În acest loc de detenţie au fost închise, de la înfiinţare şi până în 1955, persoane acuzate de tulburarea liniştii publice, persoane aflate în cercetare sau în curs de judecare şi condamnaţi cu pedepse mici. Între 1945 şi 1955, penitenciarul a fost condus de către Ion Georgescu, Constantin Moldoveanu, Nicolae Vasilache, Ştefan Keller, Ilie Nette, Atanase Melicescu, Gheorghe Nicolae şi Gheorghe Radu[1].

TÂRGU-JIU

Aşezare geografică

Penitenciarul Târgu-Jiu a fost amplasat în partea de nord-est a oraşului, pe strada Vasile Alecsandri. La sud-vest de închisoare se afla stadionul, iar la aproximativ 200 m depărtare, cursul râului Jiu.

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

În 1864, cu ocazia împărţirii administrative pe judeţe, plase, comune urbane şi rurale, în capitala fiecărui judeţ au fost înfiinţate penitenciare. Cu toate acestea, la Târgu-Jiu, pentru arestul preventiv s-au închiriat mai multe case în oraş.

Penitenciarul a fost construit între anii 1888 şi 1895 fiind destinat arestului preventiv. Clădirea închisorii avea nouă camere de deţinere şi o capacitate de cazare între 87 (calculată la 8 m^3/deţinut) şi 139 (calculată la 5 m^3/deţinut) de persoane. Zidurile temniţei au fost construite din cărămidă şi erau groase de 70, 80 cm. Iniţial, nu existau instalaţii de baie, apă şi nici canalizare; acestea au fost adăugate în timpul regimului comunist, între anii 1957 şi 1960.

În 1939, la Târgu-Jiu a fost înfiinţat un lagăr în care au fost cazaţi refugiaţii polonezi. Ulterior, în lagăr au fost internaţi evrei, cei mai mulţi originari din Basarabia, „suspectaţi de comunism", al căror număr ajunsese la 414, conform evidenţei făcute

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 4/1955, f. 14.

de colonelul Gheorghe Zlătescu, comandantul lagărului. La 8 septembrie 1942, 407 dintre ei au fost deportaţi în Transnistria, în lagărul de la Vapniarka[1].

Înainte de al doilea război mondial, penitenciarul de la Târgu-Jiu era catalogat drept închisoare pentru pedepse corecţionale de până la şase luni inclusiv[2]. Aici, comuniştii au fost internaţi administrativ pe timpul războiului României cu Uniunea Sovietică, fiind consideraţi un real pericol pentru securitatea statului. După bătălia de la Stalingrad (21 august 1942-2 februarie 1943), în urma căreia sovieticii au ieşit învingători, regimul deţinuţilor comunişti s-a îmbunătăţit, majoritatea fiind trimişi să lucreze în afara lagărului[3]. În plus, viaţa în lagăr a fost uşurată şi de „Ajutorul Roşu", organizaţie coordonată de Comintern, prin care deţinuţii cu convingeri comuniste primeau alimente şi bani.

În perioada 1943-1944, la Târgu-Jiu au fost închişi o parte dintre viitori lideri comunişti, precum Gheorghe Gheorghiu-Dej, şeful „centrului din închisori", care a devenit, după 23 august 1944, prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist din România şi preşedinte al Consiliului de Stat, funcţii pe care le-a deţinut până la moartea sa, în 1965; Chivu Stoica, viitor membru al CC al PCR între anii 1945-1975, prim-ministru (1955-1961), preşedinte al Consiliului de Stat (1965-1967); Mişu Dulgheru (Dulbergher), viitor colonel, şef al departamentului Anchete din Direcţia Securităţii Poporului; Nicolae Ceauşescu, viitor prim-secretar şi preşedinte al RSR; Lucreţiu Pătrăşcanu, viitor ministru al Justiţiei, condamnat la moarte în urma conflictelor din partid şi executat în 1954. Gheorghiu-Dej a ajuns în lagăr la 26 iunie 1943, iar din luna iulie până în octombrie a fost spitalizat în urma unor afecţiuni la stomac. În anul următor a reuşit să evadeze, în noaptea de 13 spre 14 august, împreună cu un spion sovietic, Vanea Didenko[4]. Tot la Târgu-Jiu a fost internat şi poetul Tudor Argezi, reţinut de Gestapo pentru poezia „Baroane", publicată în *Bilete de papagal*, în 1943. Poemul era un pamflet la adresa ambasadorului german la Bucureşti, fiind vizată direct politica de alianţă a regimului Antonescu cu Germania nazistă[5].

Când trupele sovietice au ajuns în România, pe baza Convenţiei de Armistiţiu încheiată de România cu Puterile Aliate la 12-13 septembrie 1944 au fost înfiinţate centre pentru internarea persoanelor acuzate de crime de război şi considerate vinovate de dezastrul ţării. Un lagăr de acest fel a fost organizat şi la Târgu-Jiu. Tot în acelaşi an, o parte dintre etnicii germani care nu fuseseră deportaţi în URSS din ordinul autorităţilor sovietice au fost internaţi în lagăre. Unul dintre aceste lagăre a fost cel de la Târgu-Jiu, cu o capacitate de 5 246 de internaţi. Lagărul a funcţionat în condiţii insalubre şi inumane, înregistrându-se un mare număr de victime[6].

1. Jean Ancel, *Contribuţii la Istoria României. Problema evreiască. 1933-1944*, vol. II, partea a doua, traducere de Carol Bines, Editura Hasefer, 2003, Bucureşti, pp. 176-177 (n. 45).
2. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 13.
3. „Pagini româneşti", accesibil online la adresa http://www.paginiromanesti.com (20.04.2007).
4. Stelian Tănase, *Clienţii lu' tanti Varvara. Istorii clandestine*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2005, pp. 329-330.
5. „Arghezi, poezia şi politica", în Andi Mihalache, *Pe urmele lui Karl Marx. Studii despre comunism şi consecinţele sale*, Editura Alfa, Iaşi, 2005, p. 66.
6. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 5.

Târgu-Jiu ca penitenciar comunist

În ceea ce priveşte penitenciarul de la Târgu-Jiu, în decembrie 1945 acesta era rezervat, oficial, infractorilor care aveau de executat pedepse corecţionale de până la 2 ani[1]. Documentele Direcţiei Penitenciarelor arătau că, până în 1953, au fost „deţinuţi în prevenţie" infractori de drept comun, precum şi „internaţi de către organele Securităţii statului şi deţinuţi condamnaţi pentru sabotaj" (deţinuţi politici). După 1953, au executat pedeapsa ori au fost depuşi în prevenţie doar deţinuţi de drept comun[2]. Tot din acelaşi document reiese că numărul celor încarceraţi era de 134, în 1947, 111, în 1948, şi 89, în 1953, majoritatea fiind reţinuţi pentru infracţiuni politice. O parte dintre deţinuţii politici au fost folosiţi la munci în Târgu-Jiu. Păziţi de gardieni, hrăniţi cu mâncare foarte proastă, oamenii erau siliţi să lucreze câte nouă ore pe zi. Dintre punctele de lucru la care au trudit deţinuţii politici amintim cimitirul sovietic din apropierea oraşului, stadionul din localitate. În plus, au fost flosiţi şi la construirea drumurilor în zonă[3].

Între anii 1948 şi 1955, în penitenciarul Târgu-Jiu erau depuşi un număr relativ mic de deţinuţi. Din acest motiv, a fost încadrat la categoria a IV-a, ultima în taxonomia închisorilor din acea perioadă[4]. Persoanele arestate pe motive politice, aparţinând tuturor categoriilor sociale, erau duse pentru anchetă fie la sediul Securităţii, fie la sediul Miliţiei, iar uneori direct la unitatea carcerală din oraş[5]. Poliţia politică a avut sediul într-o clădire care aparţinuse în trecut fruntaşului ţărănist Grigore Iunian. Subsolul construcţiei a fost transformat în 20 de celule mici, de aproximativ 1,6x0,6 m, unde erau ţinuţi pentru anchetă cei reţinuţi pentru infracţiuni politice. Pentru ca locuitorii oraşului să nu afle ceea ce se întâmpla în beciurile Securităţii, clădirea a fost înconjurată de un gard din lemn înalt de 3 m[6].

Conducerea penitenciarului

Din arhiva Administraţiei Naţionale a Penitenciarelor reiese că, după 23 august 1944, penitenciarul a fost condus de următorii directori şi comandanţi: Mihail Miereanu (1944-1946), Eugen Vîlcu (1946-1949), Constantin Turcu (28 martie 1949-1 august 1949), Marin Vădineanu (1 august 1949-3 noiembrie 1949), Nicolae Budacă (3 noiembrie 1949-1 iunie 1950), sublocotenent Gheorghe Stanciu (1 iunie 1950-1 decembrie 1953), locotenent-major Florian Stătescu (1 decembrie 1953-1 septembrie 1954), locotenent-major Zaharia Hegbeli (1 septembrie 1954-15 august 1957), locotenent-major Petre Trocaru (15 august 1957-31 martie 1959), maior Mihai Dragomir (1 aprilie 1959-1977)[7].

1. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 5.
2. AANP, fond Pază şi Regim, vol. II, FN/1967-1968, f. 243.
3. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 436, Item no. 1085/52, f. 1.
4. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 18.
5. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 436, Item no. 2635/51, f. 1.
6. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, box 436, Item no. 2635/51, f. 1.
7. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, ff. 244-245.

TÂRGU-MUREŞ

Aşezare geografică

Penitenciarul se afla în partea de sud-est a oraşului omonim, pe strada Retezatului, în vecinătatea Tribunalului Judeţean Mureş.

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Clădirea închisorii a fost construită din cărămidă şi beton şi era împărţită în 42 de încăperi. Ridicarea stabilimentului fost terminată în 1884, iar în anul următor i s-a adăugat un corp administrativ[1].

În prima jumătate a secolului XX, la Târgu-Mureş au fost închişi deţinuţi de drept comun, bărbaţi şi femei. După 1924, când Partidul Comunist a fost scos în afara legii, în penitenciar au fost aduse şi persoane acuzate de activităţi comuniste, arestate preventiv sau cu condamnări mici, de până la 3 luni. În perioada interbelică, condiţiile de viaţă din închisoarea de la Târgu-Mureş nu au fost foarte grele, detenţia făcându-se în colectiv sau în sistem celular. Totuşi, comuniştii au protestat împotriva regimului carceral, iar unul dintre ei a declarat greva foamei pentru a fi depus în cameră cu alţi „tovarăşi". Alimentaţia însă era precară pentru toate categoriile de deţinuţi. Comuniştii, pe lângă pachetele de la familii, la care aveau dreptul toţi deţinuţii, au primit aprobarea directorului pentru alimente şi îmbrăcăminte primite de la „Ajutorul Roşu", organizaţie aflată sub tutela Cominternului[2]. În categoria deţinuţilor politici de aici s-au numărat şi legionarii arestaţi în perioada 1938-1939.

Târgu-Mureş ca penitenciar comunist

După 1944, în penitenciar au fost depuşi arestaţi preventiv sau condamnaţi pentru infracţiuni de drept comun, ca şi deţinuţi politici acuzaţi de sabotaj şi de infracţiuni „contra securităţii statului". În general, deţinuţii CSS au stat în penitenciarul Târgu-Mureş în perioada de arest preventiv, iar după încheierea anchetei şi pronunţarea sentinţelor au fost transferaţi, pentru executarea pedepsei, în alte unităţi carcerale.

Între anii 1944 şi 1955, numărul mediu al deţinuţilor a variat între 350 şi 450, jumătate dintre aceştia fiind politici, iar cealaltă jumătate, de drept comun. Media anilor 1957-1959 a fost de 780 de persoane închise, cele mai multe fiind deţinuţi de drept comun[3].

La mai puţin de un an de la revoluţia din Ungaria, în 1957, la Târgu-Mureş au fost aduşi mai mulţi deţinuţi CSS, condamnaţi la muncă silnică pe viaţă sau chiar la pedeapsa capitală, cum a fost cazul a trei deţinuţi politici din lotul „Ioan Faliboga", conducătorul „Comitetului Naţional de Eliberare", organizaţie care se solidarizase cu evenimentele revoluţionare din Ungaria. În cazul condamnaţilor la moarte, legea prevedea ca aceştia să poarte lanţuri la picioare până la comutarea sau executarea

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, ff. 276-278.
2. *Ibidem*, f. 279.
3. *Ibidem*, f. 280.

sentinţei. O relatare bogată în informaţii referitoare la arestarea, anchetarea, pedepsele pronunţate, precum şi la condiţiile de detenţie din penitenciarul Târgu-Mureş o datorăm unuia dintre condamnaţi, studentul la Medicină Alexandru Maier. Tatăl său fusese unul dintre condamnaţii la moarte (pedeapsă comutată ulterior) din lotul CNE, tatăl şi fiul reîntâlnindu-se, câţiva ani mai târziu, în temniţa de la Gherla[1]. Alte câteva sute de arestaţi în aceleaşi circumstanţe politice, în majoritate maghiari, au trecut şi ei prin penitenciarul din oraş, unde au fost anchetaţi şi judecaţi.

În anul 1958, în penitenciarul din Târgu-Mureş s-au aflat şi câteva zeci de deţinuţi condamnaţi pentru apartenenţă la organizaţia religioasă „Betania". După condamnările primite în septembrie 1958, aceştia au fost transferaţi (cca 60 de deţinuţi) la Gherla şi apoi, cei mai mulţi dintre ei, în lagărele din Balta Brăilei (octombrie 1959)[2].

Pentru nou-veniţi era repartizată o celulă care fusese odată coridorul de legătură al penitenciarului cu tribunalul, dar a cărei uşă fusese ulterior zidită. Programul de penitenciar era afişat pe uşa celulei: deşteptarea la ora 5, program administrativ până la ora 6, apoi micul dejun, iar la ora 7 numărătoarea. Urma programul „de voie", când deţinutul putea doar să facă câţiva paşi, atât cât îi permitea celula, sau să stea pe bancă, deoarece era interzis să se aşeze pe pat; între orele 12 şi 13 se servea masa de prânz, iar la ora 18, masa de seară, după care urma, din nou, numărătoarea, la 19, iar la 22, stingerea. Vasele erau spălate afară de plantoanele recrutate dintre deţinuţii de drept comun. Deoarece în celule nu erau instalaţii de apă curentă, dimineaţa se primeau şapte, opt litri de apă de băut, care trebuia să ajungă pentru toată ziua. În lipsa grupurilor sanitare se foloseau tinete care erau scoase dimineaţa în faţa uşii şi golite afară de către plantoane. Conform regulamentului, timpul alocat plimbării trebuia să fie de 30 de minute pe zi, dar, în realitate, era doar de 10-15 minute şi se făcea la un interval de trei, patru zile. În timpul plimbării, deţinuţii trebuiau să meargă cu capul aplecat, iar cine ridica ochii din pământ era pedepsit cu izolarea. Fără să fie trecute în program, se făceau mutări periodice dintr-o cameră în alta, precum şi percheziţii corporale sau ale camerelor.

După septembrie 1957, mâncarea a devenit tot mai puţină şi mai slabă calitativ. Timp de doi ani s-a permis doar un vorbitor de 10 minute şi scrierea unei singure cărţi poştale, pentru ca rudele să trimită un pachet cu 5 kg de alimente, câteva obiecte de îmbrăcăminte şi 400 de ţigări. Pachetul trebuia învelit în pânză, şi nu cu hârtie, pentru a se evita folosirea acesteia pentru corespondenţă[3].

În anul 1959, penitenciarul Târgu-Mureş era inclus în categoria a III-a şi destinat efectuării pedepselor de cel mult trei ani. Tot în acest an s-a desfiinţat secţia Gălăuţaşi, structură ce ţinea de penitenciarul Târgu-Mureş[4].

Din cauza durităţii regimului carceral, cu toate că cei închişi erau supravegheaţi strict de către gardieni, s-au produs şi „evenimente negative", evadări de la punctele

1. Alexandru Maier, *Am fost medic la Gherla. Dreptul la adevăr*, Editura Mentor, Târgu-Mureş, 1998, pp. 66-78.
2. Visky Ferenc jr. (ed.), *Prizonierii speranţei. Mărturii ale celor închişi pentru credinţă*, Editura „Strigătul de la miezul nopţii", Arad, 2002, pp. 11, 51, 160, 305.
3. Alexandru Maier, *op. cit.*
4. AANP, fond Secretaiat, dosar nr. 1/1959, vol. II, inv. sub nr. 8, dosar nepaginat.

de lucru ale unor deţinuţi de drept comun sau sinucideri. În 1964, un deţinut CSS care era condamnat la 4 ani de închisoare s-a strangulat folosindu-se de prosop şi de cureaua de la pantaloni. Trei ani mai târziu, un alt deţinut de drept comun s-a sinucis tot prin strangulare[1].

În intervalul 1961-1967, numărul mediu al deţinuţilor de la Târgu-Mureş s-a diminuat de la 480 la 290, ca urmare a emiterii „decretelor pentru graţierea de restul pedepsei" a persoanelor condamnate pentru infracţiuni politice[2].

În august 1967, penitenciarul Miercurea-Ciuc a fost desfiinţat şi anexat, ca secţie, penitenciarului Târgu-Mureş. Potrivit ordinului DGP, penitenciarul Târgu-Mureş şi secţia Miercurea-Ciuc erau destinate deţinuţilor care „au săvârşit infracţiuni contra securităţii statului", arestaţi preventiv până la condamnarea definitivă, şi deţinuţilor de drept comun (bărbaţi, femei, minori), arestaţi preventiv şi condamnaţi definitiv de toate categoriile[3]. În anul 1967, după ce primise în subordine secţia Miercurea-Ciuc, penitenciarul Târgu-Mureş şi-a mărit capacitatea de cazare (calculată la 5 m^3/persoană) la 788 de locuri, dintre care erau ocupate 489, în timp ce efectivul de cadre ajunsese la 110 persoane[4].

Conducerea penitenciarului

După 1944, penitenciarul Târgu-Mureş a fost condus de următorii directori şi comandanţi: Ioan Suciu (1944-1947), Ioan Chiorean (1947-1948), Gheorghe Palaghia (1948-1950), locotenent Radu Pişta (1950-1951), locotenent Imre Ianoş (1951), sublocotenent Ioan Opriţă (1951-1953), sublocotenent Petru Mureşan (1953), sublocotenent Iacob Cheşa (1953), sublocotenent Nytroi Bela (1953-1954), sublocotenent Tanaszi Adalbert (1954-1956), locotenent-colonel Diriczi Pavel (1956-1960), locotenent-major Emil Cordoş (1960-1961), maior Ioan Kadar (1961-1976)[5].

Târgu-Ocna

Penitenciarul spital de la Târgu-Ocna a servit în perioada comunistă pentru cazarea deţinuţilor bolnavi de TBC, fiind caracterizat în literatura memorialistică drept o adevărată *Bastilie sanitară* a României comuniste.

Aşezare geografică

Localitatea Târgu-Ocna este situată în partea central-vestică a Moldovei (judeţul Bacău), pe cursul mijlociu al râului Trotuş. La interferenţa dintre munţi şi dealurile subcarpatice, zona beneficiază de o climă aparte, fiind o regiune bogată în resurse naturale (sare, petrol, ape minerale etc.).

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, ff. 280-281.
2. *Ibidem*, f. 280.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 26/1967, inv. sub nr. 6, dosar nepaginat.
4. *Ibidem*.
5. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 282.

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Condiţiile climaterice aparte au contribuit la înfiinţarea, în 1855, a Spitalului Penitenciar cu profil TBC Târgu-Ocna. Iniţiativa i-a aparţinut domnitorului moldovean Grigore Ghica[1]. Construirea clădirii penitenciarului Târgu-Ocna a început în anul 1851, după ce domnitorul Grigore Ghica vizitase zona şi fusese impresionat de condiţiile vitrege în care lucrau deţinuţii de la salina din localitate. Până la finalizarea lucrărilor, Ghica a dispus cazarea ocnaşilor în propriul său castel din localitatea omonimă[2]. Clădirea ridicată la ordinul domnitorului Ghica avea formă de potcoavă, iar intrarea în penitenciar se făcea tot pe poarta castelului[3]. Capacitatea clădirii era de 12 camere, în fiecare dintre acestea putând fi adăpostiţi circa 25, 30 de deţinuţi (penitenciarul putea caza astfel circa 350, 400 de condamnaţi)[4]. Parterul pavilionului administrativ a servit ca birouri ale administraţiei a închisorii. La etaj erau magaziile şi capela. Cele două beciuri de la subsol deserveau bucătăria şi o brutărie în care lucrau condamnaţii[5]. Închisoarea propriu-zisă era destinată exclusiv condamnaţilor, dar numai pe timp de noapte, deoarece, ziua, aceştia erau escortaţi la ocnele din zonă pentru a extrage sarea. Astfel, până în anul 1931, denumirea penitenciarului a fost aceea de „Închisoare centrală de muncă silnică"[6]. Atunci, în anul 1931, în urma unui consult medical general, s-a constatat că majoritatea condamnaţilor sufereau de tuberculoză pulmonară în stare agravantă şi s-a dispus încetarea folosirii acestora la munca din salină. Târgu-Ocna devenea, prin urmare, închisoare pentru deţinuţi bolnavi de TBC[7]. Tot cu ocazia acestui consult general, condamnaţii consideraţi sănătoşi au fost transferaţi la penitenciarele Aiud şi Ocnele Mari, iar cei bolnavi de TBC de la alte închisori din ţară au fost aduşi la Târgu-Ocna.

În anul 1936, datorită amplasamentului zonal premontan şi a condiţiilor balneoclimaterice specifice, a început construirea unei noi clădiri cu profil de sanatoriu TBC, alcătuită din trei nivele (parter şi două etaje), cu o formă arhitectonică specifică zonei montane[8]. Clădirea a fost dată în folosinţă abia în 1939, an în care s-a trecut la demolarea treptată a vechii închisori. Piatra rezultată din demolări a servit ulterior la construirea zidului împrejmuitor al noului sanatoriu (cu un perimteru de 563 m circumscriind o suprafaţă totală de 19 641 m^2)[9].

În perioada 1851-1930, la Târgu-Ocna au fost încarceraţi deţinuţi de drept comun (criminali, tâlhari etc.), condamnaţi la muncă silnică pe viaţă şi pe termen limitat. Între 1916 şi 1919 (perioada primului război mondial) infracţiunile care predominau în fişele celor aduşi la Târgu-Ocna au fost dezertările de pe front sau refuzul de a

1. „Istoricul penitenciarului Târgu-Ocna", accesibil online la adresa http://www.anp-just.ro (10.04.2007).
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, f. 265.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*, f. 266.
7. *Ibidem*.
8. *Ibidem*.
9. *Ibidem*.

satisface serviciul militar[1]. După anul 1930, aici au fost aduşi şi deţinuţi comunişti[2]: Chivu Stoica[3], Alexandru Drăghici[4], Gheorghe Apostol[5], Alexandru Moghioroş[6], Simion Bughici[7], Marin Florea Ionescu[8]. În istoricul penitenciarului Târgu-Ocna[9], întocmit în anii 1967-1968 (sub conducerea comandantului Vasile Ştefan), este menţionat faptul că în localitatea omonimă a existat o casă conspirativă a PCR, pe când acesta se afla în ilegalitate, destinată menţinerii legăturii cu comuniştii din detenţie.

Târgu-Ocna ca penitenciar comunist

Penitenciarul-spital TBC Târgu-Ocna era considerat, în perioada comunistă, penitenciar de categoria a II-a (aici intrau închisorile care găzduiau deţinuţi cu grad sporit de periculozitate)[10]. Închisoarea era formată în acea perioadă din vechiul castel al domnitorului Ghica, folosit pe post pavilion administrativ, şi clădirea propriu-zisă a sanatoriului ridicat în 1939, folosită pentru detenţie. Penitenciarul a funcţionat cu specificul de spital pentru bolnavi de TBC până în anul 1977, când, „în baza Hotărârii Biroului Permanent al Comitetului Politic Executiv al CC al PCR şi a Decretului nr. 255/1977, Spitalul Penitenciar Tg.-Ocna a fost desfiinţat"[11]. Între 1977 şi 1997 stabilimentul a funcţionat ca şi cămin pentru bolnavi psihic cronici. Prin Ordinul ministrului Justiţiei nr. 1133/ C (din 1997) s-a reînfiinţat Spitalul Penitenciar de la Târgu-Ocna[12].

După 23 august 1944, comuniştii aflaţi în detenţie la Târgu-Ocna au fost eliberaţi, iar clădirile penitenciarului au servit drept spital de campanie. Perioada comunistă a închisorii-spital a consemnat mai multe categorii de deţinuţi: contrarevoluţionari internaţi conform Decretului nr. 89/1958, deţinuţi de drept comun, deţinuţi minori. Cu excepţia minorilor (numai băieţi), toate celelalte categorii au inclus atât bărbaţi, cât şi femei. În diverse perioade ale regimului comunist, numărul celor internaţi la Târgu-Ocna a variat între 350 şi 550 de deţinuţi[13].

---

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, f. 267.
2. *Ibidem*.
3. Prim-ministru al României comuniste între 2 octombrie 1955 şi 21 martie 1961, preşedinte al Consiliului de Stat al RSR între 24 martie 1965 şi 9 decembrie 1967 (înlocuit apoi de Nicolae Ceauşescu).
4. Ministru de Interne în intervalele 28 mai 1952- 27 ianuarie 1953 şi 20 martie 1957-17 martie 1965. Între aceste două perioade a deţinut funcţia de ministru al Securităţii Statului.
5. A fost conducător al PCR, membru al Biroului Politic, iar după moartea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej a fost contracandidatul lui Nicolae Ceauşescu la preluarea şefiei partidului. La sfârşitul anilor '80 se erijează în opozant al dictatorului Ceauşescu prin semnarea „Scrisorii celor şase" care va fi citită la Radio Europa Liberă.
6. Membru în Biroul Politic al PCR.
7. Ambasador al României la Moscova în perioada în care Ana Pauker era ministru de Externe (30 decembrie 1947- 9 iulie 1952), apoi succesorul acesteia la conducerea Ministerului de Externe.
8. Fost vicepreşedinte al prezidiului RPR.
9. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, f. 268.
10. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, 2006, p. 233, accesibil online la adresa http://www.presidency. ro (22.12.2006).
11. „Istoricul penitenciarului Târgu-Ocna", accesibil online la adresa http://www.anp-just.ro (10.04.2007).
12. AANP, fond Paza şi Regim, dosar FN/1967-1968, f. 268.
13. *Ibidem*.

Din luna octombrie a anului 1966 au fost transferaţi la acest penitenciar deţinuţi de drept comun apţi pentru orice fel de muncă, „în vederea modernizării Institutului Special de Reeducare a Minorilor din oraşul Târgu-Ocna, cartierul Tiseşti"[1]. Apoi, prin Ordinul DGP nr. 2148/1967, penitenciarul este profilat ca sanatoriu TBC al deţinuţilor de drept comun (bărbaţi) transferaţi (cu acordul aceleiaşi instituţii centrale) de la celelalte unităţi din ţară. Capacitatea de cazare la acea dată era de 300 de paturi[2].

În anul 1946 au avut loc două evadări (cinci deţinuţi)[3]. Pe data de 5 mai 1946, 18 deţinuţi au intrat în greva foamei pretextând că au fost ţinuţi timp de două săptămâni în penitenciar după ce în privinţa lor se emisese un decret de graţiere[4]. Până în 1955 au avut loc mai multe evadări şi o tentativă de spargere a magaziei de medicamente. Pe 16 iulie 1955, 52 de deţinuţi au intrat în greva foamei deoarece le fuseseră vopsite geamurile, deşi deschiderea acestora nu era decât de 30 de cm[5]. Tot în 1955 a avut loc o revoltă a deţinuţilor contrarevoluţionari, deoarece un coleg de-al lor (Ioja Senisei) fusese bărbierit cu forţa[6].

Fiecare deţinut de la Târgu-Ocna beneficia de o plimbare zilnică de circa trei ore. O oră şi jumătate din acest interval era acoperită până la ora prânzului, iar restul, între orele 15 şi 17[7]. Plimbarea se făcea în coloane de câte unul sau doi deţinuţi, unul după celălalt, fiindu-le interzis să fumeze sau să vorbească pe timpul acesteia. Celor care, din cauza bolii, nu se puteau deplasa, le era permis să se aşeze lângă gardul împrejmuitor al curţii, la o distanţă de 1 m unul faţă de celălalt[8]. Şeful de secţie ţinea evidenţa plimbărilor deţinuţilor.

Drepturile deţinuţilor contrarevoluţionari bolnavi de TBC erau următoarele: pachet cu alimente de 5 kg o dată pe lună, vorbitor de două ori pe an, scrisoare scrisă familiei şi scrisoare primită de la aceasta (o dată la şase luni), medicamente prescrise de medic atunci când penitenciarul nu dispunea de acestea[9]. Deţinuţii de drept comun bolnavi de TBC aveau următoarele drepturi: pachet cu alimente de 5 kg o dată pe lună, vorbitor o dată la trei luni, scrisori trimise şi primite la sau de la familie o dată la trei luni[10].

Pedepsele erau aplicate deţinuţilor cu avizul medicului. În perioada de iarnă-primăvară (1 octombrie-15 aprilie), cei încarceraţi aveau dreptul la două pături, iar ferestrele erau închise pe timpul nopţii[11].

În orice caz, fiind o închisoare de tip spital, condiţiile de la Târgu-Ocna aveau nevoie de o mai atentă preocupare din partea autorităţilor vremii. Mărturia lui Gheorghe Penciu, deţinut în acest penitenciar, este cât se poate de grăitoare:

1. AANP, fond Paza şi Regim, dosar FN/1967-1968, f. 268.
2. *Ibidem.*
3. *Ibidem*, f. 269.
4. *Ibidem.*
5. *Ibidem.*
6. *Ibidem*, f. 270.
7. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 13.
8. *Ibidem.*
9. *Ibidem.*
10. *Ibidem.*
11. *Ibidem*, f. 14.

Medicamentele specifice bolii [TBC, n.n.] lipseau cu desăvârşire şi nici asistenţa medicală din partea penitenciarului nu era de invidiat, lipsind totalmente cadrele medii sanitare. Dar cine ar fi avut curajul să se aventureze într-o secţie unde pericolul de contaminare bacilară te pândea la fiecare pas? Tot tratamentul terapeutic ni-l făceau medicii deţinuţi, iar curăţenia cădea de multe ori tot în sarcina lor. Fiecare purtam pe frunte pecetea destinului nostru şi nimeni nu ne putea scăpa de vremelnica lui osândire. Aşa s-a murit şi s-a înviat la Târgu-Ocna[1].

Pentru întregirea imaginii penitenciarului-spital de la Târgu-Ocna, prezentăm mai jos câteva mărturii semnificative. Iată ce spunea preotul Viorel I. Todea, care, trecut prin penitenciarele Turda, Cluj, Văcăreşti, ajungea la penitenciarul-sanatoriu Târgu-Ocna (1951):

Am ajuns la Puşcăria Tg.-Ocna, rânduit la camera 5, cu WC comun cu cei din 4, unde erau repartizaţi cu profil medical „martalogii", adică acei candidaţi la plecarea în veşnicie, iar din 5 se completa în 4. La 5 am zăcărit 2 ani şi jumătate, cu gândul că, ba azi, ba mâine, trec şi eu la 4, dar se vede că Dumnezeu a voit altcumva. La ora aceea toate uşile camerelor se deschideau dimineaţa şi aşa rămâneau până seara, deci cei mai sănătoşi de pe la etaje veneau pe la noi rânduiţi şi ne făceau curăţenia cerută, cu fiecare în parte. Aveam un diagnostic grav: bicavitar TBC ulcero-fibroasă şi fără pic de streptomicină (deşi în libertate era). Am fost în stare de comă luni în şir; mă trezeau, îmbucam ceva lichid şi iar plecam, dar nu înainte de a pronunţa ceva hazliu: odată întrebat cum stau cu o diaree, câte scaune, răspunsul l-aş fi dat scurt: de două ori, o dată ca apa şi altă dată mai subţire. Doamna dr. Margareta Danielescu ar fi zâmbit şi ar fi zis: Părintele nu va muri! Dumnezeu să-i dea sănătate, să se bucure de cât bine a făcut în viaţă, că umană mai era...[2].

Iată şi mărturia pastorului luteran Richard Wurmbrand despre traiul zilnic la penitenciarul Târgu-Ocna:

În cameră se înghesuiau douăsprezece paturi şi câteva mese mici. Ferestrele erau deschise şi, printre ele, puteam vedea nişte oameni lucrând la o grădină cu flori, iar dincolo de ei, ziduri înalte şi sârmă ghimpată. Era un loc foarte liniştit. Aici nu auzeai nici clopote de alarmă, nici răcnete de gardieni. Într-adevăr, nici urmă de gardieni. Se temeau de contaminare şi, pe cât posibil, se ţineau departe de pacienţi. Aşa că Târgu-Ocna era administrat de la o oarecare distanţă şi, datorită nesupravegherii şi indiferenţei, a devenit una dintre închisorile cel mai puţin severe. Purtam hainele în care fuseserăm arestaţi, peticite cu ce se putea găsi.
Hrana era adusă de deţinuţii de drept comun până la uşa secţiei deţinuţilor politici şi, de acolo, distribuită celulelor. Cei care puteau umbla veneau să-şi ia porţia; ceilalţi o primeau în pat. Hrana nu era bună, dar era în orice caz superioară celei din alte închisori.
Bolnavii zăceau pe paturile lor de suferinţă şi flecăreau ceasuri întregi. Numai în camera numărul 4 era o altă atmosferă. Din cauză că nimeni nu ieşise viu din ea, era cunoscută sub numele de „camera morţii"[3].

1. Gheorghe Penciu, „Târgu-Ocna, Bastilia sanitară a României", în *Memoria*, nr. 1/2001, Editura Fundaţia Culturală Memoria, Bucureşti, 2001, pp. 37-38.
2. AFDPR Alba (ed.), *Noi nu am avut tinereţe. Cronica rezistenţei anticomuniste (1945-1989)*, Alba-Iulia, 2001, pp. 152-153.
3. Richard Wurmbrand, *Cu Dumnezeu în subterană*, Editura Stephanus, Bucureşti, 2001, pp. 90-91.

Reeducarea

După ce „experimentul reeducării" îşi consumase toate resursele la Piteşti, s-a trecut la răspândirea „studenţilor reeducatori" în alte penitenciare din ţară: Braşov, Canalul Dunăre-Marea Neagră (Peninsula), Gherla, Târgşor, Ocnele Mari[1]. În luna mai a anului 1950, aproximativ 40 de *studenţi pieteşteni* TBC-işti („reeducatori" şi „reeducaţi") au fost transferaţi la Târgu-Ocna. Dintre aceştia, cel care a condus „reeducarea" de la spitalul-penitenciar a fost Nuti Pătrăşcanu[2]. Vasile Badale a fost cel care, potrivit declaraţiilor lui Pătrăşcanu din cursul anchetei care a premers *procesul torţionarilor*, ar fi primit ordine directe de la Eugen Ţurcanu pentru a desfăşura „reeducarea" de la Târgu-Ocna. Badale s-ar fi înţeles cu un alt „reeducat" trecut pe la Suceava – Eugen Munteanu – şi ambii au căutat să primească acordul administraţiei penitenciarului (comandantul Ştefan Daniliuc/Danieliuc şi ofiţerul politic Augustin Şleam) pentru desfăşurarea acţiunii de „reeducare"[3]. Comandantul Daniliuc ar fi aprobat totuşi doar izolarea anumitor deţinuţi, nefiind de acord cu torturarea acestora, fapt pentru care, la prima tentativă de bătaie, i-a şi ameninţat pe Badale şi Munteanu că-i va transfera disciplinar la Suceava[4]. Pe data de 2 octombrie 1950, locotenentul-major de Securitate Livezeanu i-a avertizat pe „reeducaţii" de la Târgu-Ocna că se va plăti pentru ceea ce se întâmplase la Piteşti. Iosif Nemeş (inspector general MAI, care s-a aflat în tabăra *păpuşarilor* „reeducării") n-a mai ajuns la Târgu-Ocna în acel an – aşa cum se aşteptau studenţii reeducatori de aici –, fapt pentru care toată acţiunea plănuită a se desfăşura după logici deja ştiute (testate) a fost suspendată. Între timp însă, Nuti Pătrăşcanu îşi

1. Alin Mureşan, „Reeducarea prin tortură", în *Memoria*, nr. 57 (4/2006), Editura Fundaţia Culturală Memoria, Bucureşti, 2006, p. 25.
2. Nuti Pătrăşcanu a făcut parte din ceata de „reeducatori" care aplica torturile în Camera 4 Spital de la penitenciarul Piteşti. „Născut la 1 august 1923 la Constanţa, student la Facultatea de Medicină din Bucureşti, condamnat la moarte în urma procesului din 1954. În 1957 i s-a comutat pedeapsa în muncă silnică pe viaţă, prin hotărârea prezidiului Marii Adunări Naţionale. După o primă confruntare cu Ţurcanu, şeful studenţilor veniţi de la Suceava, Nuti Pătrăşcanu îşi face înaintea acestuia *demascarea*, apoi îşi demască foştii camarazi şi devine, alături de el, una dintre căpeteniile *reeducării*. Fusese condamnat înainte la 6 ani de închisoare pentru activităţi legionare. Directorul Dumitrescu îl dădea «exemplu de atitudine frumoasă în acţiunea de demascare», ceea ce înseamnă, cu vorbele unui fost coleg, că se evidenţiase prin felul «sălbatic şi bestial» în care-şi bătea mai ales prietenii şi foştii şefi. În realitate, înainte de a intra în echipa lui Ţurcanu, acesta îl bătuse crunt, rupându-i două coaste. [...] Camarazii de închisoare şi victimele lui spun că el l-a trădat pe Bogdanovici, participând apoi la uciderea lui. Se înscrisese în organizaţia legionară încă de elev. A fost închis între 1941 şi 1944. După 23 august 1944, a dezertat din armată încercând să fugă în Germania şi, nereuşind, a înfiinţat o organizaţie anticomunistă care a luptat în Ciucaş. A fost condamnat şi eliberat în 1947, pentru ca, în 1948, să fie arestat din nou şi să participe la *reeducare*. Târziu, în octombrie 1951, când plecase să aplice experimentul şi la Târgu-Ocna, printre bolnavii de TBC, şi începuse să simtă că reeducatorilor li se pregăteşte ceva, declară unui sublocotenent că «îi repugnă total metoda» şi că «multe nopţi m-am frământat la gândul tuturor lucrurilor ce le-am făcut la Piteşti şi n-am să-mi iert asta niciodată»" (Doina Jela, *Lexiconul negru*, *ed. cit.*, pp. 218-219).
3. Alin Mureşan, „Reeducarea prin tortură", în *Memoria*, nr. 57 (4/2006), Editura Fundaţia Culturală Memoria, p. 25.
4. *Ibidem.*

câştigase rolul de lider al „reeducatorilor" de la Târgu-Ocna[1]. „Biroul de inspecţii din cadrul sanatoriului de la Târgu-Ocna va da din nou undă verde reeducărilor pe 7 februarie 1951, după ce sublocotenentul Augustin Şleam lipsise două săptămâni din închisoare, dar Pătrăşcanu primeşte ordine să nu bată."[2]

Pe data de 1 mai 1951 s-a produs la Târgu-Ocna un eveniment care a marcat sfârşitul „reeducării" în acest penitenciar. Deţinutul Eugen Dimitrov, în momentul în care torţionarii reeducatori s-au apropiat de el, a spart geamul de la uşă şi a început să strige după ajutor. Fiind auzit de către ceilalţi internaţi, aceştia au început, la rândul lor, să facă zgomot, „vocile lor fiind auzite în oraşul plin de oameni pe străzi, datorită faptului că era 1 Mai"[3]. În urma acestui episod au avut loc anchete. Nuti Pătrăşcanu a fost transferat de la Târgu-Ocna în luna noiembrie a aceluiaşi an, iar „reeducarea" de aici a fost finalmente catalogată ca un mare eşec – fie din pricina poziţiei penitenciarului (amplasat în oraş, n-ar fi putut acoperi strigătele torturaţilor), fie din pricina inabilităţii Securităţii de a produce şi aici un experiment de tipul celui consumat la Piteşti.

Penitenciarul a continuat să aibă caracter de sanatoriu până în 1977, când a fost desfiinţat ca închisoare, funcţionând doar ca loc de internare pentru bolnavi psihic cronici. Tot la Târgu-Ocna a mai funcţionat un Centru de Reeducare pentru infractori minori (1956-1997), sub diferite denumiri: „Colonie de Minori" (1956-1966), „Institut Special de Reeducare a Minorilor" (1966-1972), „Şcoală Specială de Muncă şi Reeducare a Minorilor" (1977-1992), „Centru de Reeducare" (1992-1997)[4].

Conducerea penitenciarului

În perioada comunistă, penitenciarul a fost condus de următoarele persoane: Ioan Ionescu (1945), Constantin Ştirbu (1945), Nicolae Costescu (1946), Ştefan Daniliuc (1946-1950), Anton Brumă (1950-1952), Petru Călin (1952-1953), Gheorghe Ciurcanu (1953-1966), Ştefan Vasile (1966-1968).

TÂRGŞOR

Aşezare geografică

Penitenciarul Târgşor se află la marginea de vest a comunei Târgşorul Nou, la 3 km sud de satul Stoieneşti şi la 15 km vest de oraşul Ploieşti, pe drumul spre Târgovişte.

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

În 1857, egumenul Rovin[5] a dispus construirea unor clădiri care să deservească mănăstirea Crângul Teiului – un ansamblu care va fi folosit ulterior ca închisoare. Călugării au părăsit complexul de clădiri în 1864[6], iar locul a devinit pulberărie a

1. Alin Mureşan, „Reeducarea prin torturi", în *Memoria*, nr. 57 (4/2006), Editura Fundaţia Culturală Memoria, p. 26.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*, p. 27.
4. „Istoricul penitenciarului Târgu-Ocna", accesibil online la adresa http://www.anp-just.ro (10.04.2007).
5. Stareţ al mănăstirii Crângul Teiului, membru al familiei boiereşti Budişteanu.
6. În anul 1864, Alexandru Ioan Cuza a secularizat toate averile mănăstireşti.

armatei[1]. Apoi, în anul 1882, în urma unei revolte militare, Ion C. Brătianu[2] a propus transformarea pulberăriei în închisoare militară. „În perioada 1882-1948, în această închisoare au executat pedepse privative de libertate deţinuţi condamnaţi pentru infracţiuni cu caracter militar, pe diferite termene."[3]

Târgşorul ca penitenciar comunist

Pe data de 8 mai 1948, închisoarea militară Târgşor a fost preluată de Ministerul Afacerilor Interne şi transformată în închisoare civilă[4].

Între 1948 şi 1950 au fost încarceraţi la Târgşor anchetaţii aflaţi la dispoziţia Securităţii: minori, legionari condamnaţi pentru activitate contrarevoluţionară, foşti poliţişti şi SSI-işti[5]. Foştii poliţişti arestaţi au fost aduşi la Târgşor de la Craiova sau Piteşti, în decembrie 1948. Numărul lor era de aproximativ 700[6]. S-a încercat şi asupra acestora o „reeducare ideologică" (lecturi de ziare, texte de marxism-leninism), dar refuzul lor a făcut ca spectacolul ideologizării să fie sensibil insignifiant. Ulterior, loturile de foşti inspectori generali, chestori, ofiţeri sau gardieni de poliţie vor ajunge la penitenciarul Făgăraş[7]. Elevii (majoritatea lor făcând parte din Frăţiile de Cruce) erau tot în număr de 700, 800, fiind cazaţi în cealaltă curte (secţie) a penitenciarului – opusă celei a foştilor poliţişti. Ei vor constitui loturile care aveau să cunoască ulterior masacrul de la Piteşti sau Gherla, tratamentul dur de la Canal sau din alte unităţi din ţară[8].

După 1950, categoriile prezentate mai sus au fost transferate la alte unităţi din ţară, iar la Târgşor au fost aduşi foşti prizonieri români din URSS. Aceştia au fost triaţi sau puşi în libertate, iar penitenciarul a început să primească apoi deţinuţii de drept comun condamnaţi la diferite pedepse[9].

Pe data de 6 ianuarie 1952, deţinuţii de drept comun au fost transferaţi la alte unităţi penitenciare, iar Târgşorul a fost profilat pe deţinute de drept comun internate de către Direcţia Generală a Miliţiei sau aflate la dispoziţia Direcţiei Generale a Securităţii Statului. Din 1954, femeile aflate la dispoziţia Securităţii au fost transferate în alte penitenciare, aici rămânând doar deţinutele de drept comun[10].

Târgşorul a devenit unitate productivă în anii '30. De atunci şi până în 1958, aici s-au confecţionat articole de tricotaj şi lenjerie pentru armată, diferite ţesături, articole de încălţăminte şi pielărie sau chiar covoare[11]. Din anul 1950 a început să funcţioneze un atelier de ţesut pânză cu un număr de 28 războaie mecanice şi 40 de

1. „Penitenciarul de femei Târgşor", accesibil online la adresa http : //www.anp-just.ro (22.10.2007).
2. Fost ministru de război, a solicitat, printr-un raport, regelui Carol I înfiinţarea acestei închisori militare.
3. „Penitenciarul de femei Târgşor", accesibil online la adresa http : //www.anp-just.ro (22.10.2007).
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN 1967-1968, vol. II, f. 307.
5. *Ibidem.*
6. Ioan Ciupea, Florentin Olteanu, „Reeducarea de la Târgşor (1949-1950)", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu, Iulia Pop (coord.), *op. cit.*, p. 58.
7. *Ibidem.*
8. Ioan Ciupea, Stăncuţa Todea, *op. cit.*, p. 46.
9. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 307.
10. *Ibidem.*
11. *Ibidem.*

războaie semimecanice, având o capacitate de producţie de circa 500 000 m pânză (valoarea producţiei era astfel de aproximativ 30 000 000 de lei/an). Pentru această muncă erau folosiţi 200 de deţinuţi (în două schimburi a câte 100 de persoane)[1]. Din anul 1958 s-a înfiinţat Fabrica de Confecţii MAI Târgşor, care a început să producă articole pentru Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Forţelor Armate şi pentru comerţul interior[2].

Capacitatea obişnuită a penitenciarului era de 1 500 de locuri, dar, în mod excepţional, putea caza până la 2 000 de persoane. Pe data de 8 decembrie 1950, la ordinul colonelului Ioan Baciu, director general al DGP, s-a inspectat penitenciarul Târgşor şi s-au constatat următoarele: uşi stricate, ferestre sparte, un deficit de 500 de paturi în dormitoare, un deficit de 1 000 de saltele, 1 500 de perne, 600 de cearşafuri, 1 200 de pături, 1 500 de gamele şi 2 000 de linguri[3]. În urma constatărilor făcute, s-a dispus ca paza interioară să fie asigurată de cinci posturi fixe în curtea nr. 1, patru posturi fixe şi un foişor (ce urma să fie construit lângă turnul de apă) în curtea nr. 2, două posturi la porţi, un post de pază la bucătărie ş.a.m.d. S-a dispus ca paza exterioară să fie asigurată de trupele MAI[4]. Inspecţia a fost făcută în urma unei evadări din 6 noiembrie 1950.

De-a lungul perioadei comuniste au avut loc mai multe evadări: 6 noiembrie 1950 (un deţinut contrarevoluţionar), 29 septembrie 1952 (un deţinut de drept comun a evadat de la punctul de lucru „Gara CFR Târgşor"). De asemenea, aici au avut loc mai multe sinucideri, printre care cea din 19 septembrie 1958 (o deţinută de drept comun, care urma să se elibereze, s-a strangulat în izolator; documentele penitenciarului Târgşor consemnează faptul că deţinuta întreţinea relaţii sexuale cu o alta, care ar fi urmat să rămână încarcerată şi după eliberarea acesteia)[5].

Reeducarea

Mărturia lui Gheorghe Andreica despre atmosfera de la penitenciarul Târgşor din jurul anului 1950 este o filă semnificativă din vastul dosar al acestei închisori. Gheorghe Andreica s-a născut pe 5 august 1931 în Maramureş, la Vişeul de Sus. În 1947 a intrat în Frăţiile de Cruce[6]. Un gest care îl va costa libertatea. A fost arestat în 1948 şi eliberat în ianuarie 1951. Periplul său penitenciar a consemnat şi o trecere pe la închisoarea Târgşor (avea doar 19 ani).

Andreica şi lotul din care făcea parte au fost transferaţi la Târgşor de la penitenciarul Jilava (condus, la acea dată, de Nicolae Moromete[7]). „Auzisem noi că acolo ar fi raiul pe pământ faţă de celelalte puşcării. Într-adevăr, acolo erau gardieni vechi, dar era şi acolo teroare, că aşa era sistemul. Vroiau să facă *reeducare*, dar fără bătaie,

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. III, f. 334.
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 307.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 171.
4. *Ibidem*.
5. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN 1967-1968, vol. II, f. 308.
6. Organizaţiile de tineret ale mişcării legionare au luat fiinţă în anul 1923, la închisoarea Văcăreşti, sub îndrumarea lui Corneliu Zelea Codreanu. Principala bază de recrutare a membrilor acestora erau studenţii şi elevii, ei urmând să fie educaţi în spirit naţional şi ortodox.
7. Vezi studiul referitor la penitenciarul Jilava.

aşa cum a fost la Piteşti."[1] O adevărată „atmosferă de închisoare burgheză", după cum remarca un memorialist trecut pe la Târgşor, Iacob Pintilie[2].

Închisoarea Târgşor avea două curţi: într-o curte erau închişi foştii poliţişti, militari sau jandarmi. În cealaltă erau legionarii contrarevoluţionari (majoritatea minori sau tineri, precum Andreica). În prima curte se aflau şi atelierele de ţesătorie. La mijloc, între curţi, se afla şi un bazin cu apă.

Iată o mărturie relevantă a lui Gheorghe Andreica despre Târgşor:

> Noi, când am ajuns acolo, erau deja elevi, băieţi tineri. La scurt timp or început să vină *reeducaţii* de la Suceava, de unde plecaseră Ţurcanu şi Bogdanovici. Venise un grup „că ei se reeducă, că le dă drumul acasă", dar ei erau cam zece la sută din noi. Cei care erau intransigenţi (!), erau trimişi la izolare fără pachet; ceilalţi aveau dreptul la un pachet de 5 kilograme pe lună[3].

> Noi nu am vrut să intrăm la *reeducare*; imediat au venit ei „să ne reeducăm, că ne dă drumul". La Târgşor era o *reeducare ideologică*, cei care acceptau, intrau într-o cameră unde citeau din Marx, Lenin, cântau „Internaţionala". Ne-au trimis un *reeducator*, membru de partid – Moş Cozonac, l-am botezat noi.
> Spre sfârşitul lui iulie 1950, dispare Moş Dumitrache, un gardian bătrân, care s-a purtat cu noi ca şi cu nepoţii lui. În locul lui apare un căpitan cu ciomagul în mână, un ticălos. Ăsta a fost semnalul că s-a schimbat raiul; într-adevăr, directorul Dumitrescu a fost schimbat şi adus un ticălos pe nume Negulescu[4].

Căpitanul Zaharia Negulescu a condus penitenciarul Târgşor între 1950 şi 1955. Un deţinut pe nume Gheorghe Fedorovici a fost luat la anchetă de către Securitate (fusese operat la coloana vertebrală). După beciurile securiste, Fedorovici a trebuit să fie operat din nou. A ajuns apoi la Târgşor cu toată partea corpului de la brâu în jos ghipsată. Comandantul Negulescu îi rupsese coloana vertebrală în bătaie pentru a treia oară[5].

> Într-o seară [Negulescu] ne-a scos afară, pe noi ăştia de la izolare, care refuzasem *reeducarea*. A început să strige „pas alergător, marş!". Cei din spate, gardienii, au început să dea cu bâtele pe unde apucau. Au ţinut aşa vreo două ture; după ce au intrat în cameră, o parte dintre noi au leşinat. Atunci s-a spurcat toată treaba în Târgşor, s-au tăiat pachetele la toată lumea.
> O parte dintre elevi lucrau în atelierele de ţesătorie. În noaptea de 7 noiembrie 1950, pe o ploaie rece şi deasă, cu ceaţă, a evadat unul dintre reeducaţi[6]. Gardienii au început să dea alarma şi a fost o bătaie (!). Atunci ne-a trecut pe noi în cealaltă curte unde mai înainte au stat militarii care, între timp, au fost mutaţi la Făgăraş. Imediat s-o spurcat şi mâncarea, s-au sistat pachetele.
> O parte dintre băieţi au fost trimişi la Canal, iar ultima serie a fost trimisă la Gherla – vai de capul lor că au ajuns pe mâna lui Ţurcanu (!)[7].

1. AIICCR, „Interviu cu Gheorghe Andreica", realizat de Marius Stan, Piteşti, septembrie 2006.
2. Iacob Pintilie, *Vremuri de băjenie şi surghiun*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001, p. 68.
3. AIICCR, „Interviu cu Gheorghe Andreica", realizat de Marius Stan, Piteşti, septembrie 2006.
4. *Ibidem*.
5. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, pp. 185-186.
6. Este vorba de evadarea din 6 noiembrie 1950, consemnată în registrul istoric al penitenciarului.
7. AIICCR, „Interviu cu Gheorghe Andreica", realizat de Marius Stan, Piteşti, septembrie 2006.

„Reeducarea" de la Târgşor era una ideologică: se citea zilnic articolul de fond din *Scânteia* sub îndrumarea atentă a celor doi educatori: Burada şi Ion Antonescu (acel „Moş Cozonac" din istorisirea lui Gheorghe Andreica). Se citeau lucrările lui Marx sau Lenin, se cânta „Internaţionala".

Primul lot de viitori „reeducaţi" a ajuns la penitenciarul Târgşor în aprilie 1949. În luna august a aceluiaşi an era transferat aici un lot mare de *suceveni* (studenţi trecuţi prin „reeducarea ideologică" de la Suceava). Diferenţa de tratament între Suceava şi Târgşor, netă în favoarea ultimului penitenciar menţionat, i-a făcut pe mulţi dintre cei sosiţi să colaboreze aproape de bună-voie cu administraţia penitenciarului[1]. Treptat, „reeducarea" a căpătat forma unui cenaclu în care se puneau întrebări, se comentau texte etc.[2]. Cei care se opuneau reeducării erau trimişi în camerele de izolare. S-au constituit astfel două tabere: „reeducaţii" şi reticenţii.

În toamna anului 1949, Târgşorul a fost vizitat chiar de Alexandru Nicolschi (adjunctul Internelor) şi de mai mulţi directori din DGP. După părerea lui Iacob Pintilie, „probabil că marii potentaţi ai MAI, şi mai ales Nicolschi, şi-au dat seama că Târgşorul nu îndeplinea condiţiile practice ale Piteştiului"[3].

Din loturile de „reeducaţi" (zeloşi) ai Târgşorului se vor recruta ulterior şi grupurile care vor avea ca destinaţie celelalte penitenciare unde s-a aplicat *de facto* „reeducarea". În decembrie 1950, două loturi de *târgşoreni* au fost transeferate la Gherla. Printre ei se aflau Ion Stoian şi Marcel Buta – unii dintre cei mai cruzi torţionari ai „reeducării" de la Gherla[4] (Stoian a fost executat în urma procesului torţionarilor, alături de Eugen Ţurcanu). În noiembrie 1950, un lot de elevi a fost transferat de la Târgşor la Canal. Deşi *reeducarea* de la Târgşor a servit mai mult ca o rampă ideologică şi de triere a viitorilor torţionari de la Piteşti, Gherla sau alte centre, totuşi – prin izolări, bătăi, rele tratamente aplicate deţinuţilor târgşoreni –, aproximativ 70 de internaţi au avut de suferit de pe urma „episodului reeducării"[5].

În momentul sistării lucrărilor la Canal (1953), toate femeile aflate acolo au fost transferate la Mislea (cele condamnate politic) şi la Târgşor (cele condamnate administrativ)[6].

Conducerea penitenciarului

Penitenciarul Târgşor a fost condus de următorii directori şi comandanţi: Miron Popa (1948), Spirea Dumitrescu (1948-1950), Zaharia Negulescu (1950-1955), Gheorghe Vulcu/Vâlcu (1955-1963), Nicolae Predescu (1963-1968), Dumitru Titiana (1968-1973).

O notă-raport din 3 februarie 1965 prezenta rezultatele verificărilor efectuate în privinţa comandantului penitenciarului Târgşor, Nicolae Predescu. S-a constat că Predescu a folosit în interes personal atelierele de confecţii de la Târgşor (confecţionând

1. Ioan Ciupea, Florentin Olteanu, *op. cit.*, p. 55.
2. *Ibidem*, p. 56.
3. Iacob Pintilie, *op. cit.*, pp.75-76.
4. Alin Mureşan, „Reeducarea prin tortură", în *Memoria*, nr. 57 (4/2006), Fundaţia Culturală Memoria, Bucureşti, p. 26.
5. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 274.
6. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1959, box 435, Item no. 7927/1956, f. 8.

sau sustrăgând îmbrăcăminte pentru el şi rude), s-a folosit de subordonaţi pentru a procura din comuna Târgşor lapte, ouă şi păsări, a folosit camionul unităţii pentru a-şi transporta lemne dintr-o pădure aflată în apropiere etc., locţiitorii acestuia săvârşind abuzuri asemănătoare[1]. Singura pedeapsă pe care conducerea DGPCM a găsit de cuviinţă s-o aplice a fost un *avertisment*. De altfel, cei mai mulţi comandanţi de penitenciar din perioada comunistă s-au folosit de locul de muncă în care s-au aflat ca de propriul fief. Fie că au profitat de funcţia lor ierarhică obligându-şi subordonaţii la munci în interes personal, fie că au sustras materiale din penitenciare sau din atelierele aferente acestora, fie că au tolerat actele de indisciplină a cadrelor nesatisfăcându-şi obligaţiile prevăzute prin fişa postului, aceşti comandanţi (printre care şi Nicolae Predescu) au reprezentat emblema unui sistem care promova la vârf un tip uman viciat. De la abuzurile mărunte (cu daune materiale) n-a existat, în multe cazuri, decât un foarte mic pas până la marile abuzuri (cu victime umane). Profilul psihologic al acestor persoane, mecansimul de recrutare a cadrelor din penitenciar, pedepsele care abundă în fişele personale din dosarele de cadre (într-un soi de firesc şi normalitate inefabile) vorbesc despre natura sistemului penitenciar comunist, despre calitatea oamenilor care erau puşi să păzească „ameninţările" (închipuite sau reale) la adresa soicietăţii comuniste.

Tecuci

Penitenciarul Tecuci a fost înfiinţat în 1897 ca arest preventiv, în scopul încarcerării personalelor cercetate pentru infracţiuni de omor şi tâlhărie. Din 1934, în acest loc de detenţie au fost închişi şi condamnaţii cu pedepse de până la un an. Între 1947 şi 1952, penitenciarul a fost condus de către Ioan Iliescu, Constantin Gheorghiu, Coroleanu Sălăgeanu, sublocotenent Tiberiu Lazăr şi sublocotenent Ion Leica[2].

Tichileşti

Aşezare geografică

Formaţiunea Tichileşti era amplasată la 300 m nord de comuna Tichileşti din judeţul Brăila. De jur-împrejurul unităţii se aflau terenurile deţinute de un CAP şi de Gospodăria Agricolă de Stat Tichileşti, care avea în administrare o fermă agricolă şi una zootehnică.

Tichileşti – colonie de muncă

Formaţiunea 0861 Tichileşti a luat fiinţă în conformitate cu Ordinul MAI nr. 1342/ 1.04.1958. Colonia de muncă, destinată executării pedepsei deţinuţilor de drept comun recidivişti şi nerecidivişti, a fost încadrată la categoria I în taxonomia unităţilor

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1965, vol. IV, ff. 32-34.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 4/1955, f. 284.

de detenţie şi a avut la început un efectiv de 1 000 de persoane încarcerate, număr care, ulterior, a crescut[1].

Scopul înfiinţării formaţiunii era construirea unui dig de protecţie, lung de 13 km, pentru a împiedica revărsarea apelor Dunării ; se urmărea astfel includerea în circuitul agricol a unei suprafeţe de 2 120 ha. După construirea digului, colonia a deservit, în principal, gospodăria MAI Tichileşti, asigurând forţa de muncă necesară lucrărilor agricole.

Condiţiile de cazare au fost de la început precare, clădirile fiind construite din chirpici, fără apă curentă. Despre condiţiile insalubre de la colonia Tichileşti s-a raportat şi conducerii Direcţiei Penitenciarelor şi Coloniilor de Muncă. Astfel, în anul 1961 au fost aduşi de la alte închisori deţinuţi foarte murdari, cu paraziţi. Aceşti deţinuţi au stat timp de o lună la Tichileşti, până au fost trimişi în alte locaţii, timp în care nu s-a reuşit să li se facă deparazitarea[2]. Formaţiunea avea şi un caracter disciplinar, aici fiind aduşi angajaţi „de care au vrut să scape alte unităţi" sau cadre care fuseseră pedepsite pentru abateri de la regulament[3].

Având mai multe puncte de lucru, ceea ce presupunea deplasarea deţinuţilor pe distanţe mari, dar şi faptul că munca nu putea fi supravegheată în mod strict de către militarii în termen care asigurau paza coloniei, au fost posibile câteva evadări, menţionate într-un document care se referă la istoricul formaţiunii. În unele cazuri era menţionat locul unde s-au produs evenimentele, în altele fiind doar enumerate cazurile sau tentativele de evadare. Astfel, sunt amintite două evadări în iunie 1959, de pe bac, de la secţia Dig, şi două evadări în septembrie 1959. În acţiunea de capturare a evadaţilor a fost împuşcat mortal, în mod accidental, un caporal, militar în termen din paza formaţiunii. În noiembrie 1959 a mai avut loc o evadare şi o tentativă de evadare. În noiembrie 1960 a fost consemnată o tentativă de fugă din incinta unităţii carcerale, iar în decembrie, evadarea unui deţinut de la punctual de lucru GAS Tichileşti. În anii următori s-au înregistrat alte asemenea cazuri: în iunie 1961, în august 1963 (de la Secţia Cojocaru) şi în iunie 1965 (de la Secţia Băndoiu)[4].

Conducerea formaţiunii

De la înfiinţarea ei, în aprilie 1958, şi până în aprilie 1962, când a devenit secţie a penitenciarului Brăila, formaţiunea 0861 Tichileşti a fost condusă de maiorul Constantin Enea, cu funcţia de comandant. Ca secţie a Penitenciarului Brăila, între aprilie 1962 şi aprilie 1964, unitatea a fost condusă de un comandant de secţie, maiorul Trofin Chiş. Începând cu 1 iulie 1964, când devine din nou formaţiune, având acelaşi indicativ 0861, la comandă a fost numit căpitanul Marin Martalogu[5].

1. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1959, dosar nepaginat.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1961, dosar nepaginat.
3. *Ibidem.*
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 66.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 26/1967, inv. sub nr. 6, dosar nepaginat.

TIMIŞOARA

Aşezare geografică

Penitenciarul Timişoara era situat în nordul localităţii omonime, aproape de calea ferată care leagă oraşul de Bucureşti[1].

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Prima atestare a unui loc de detenţie în zona Timişoarei datează din 1514, când Gheorghe Doja şi alţi participanţi la răscoală au fost încarceraţi în interiorul zidurilor cetăţii. Ulterior, împăratul Francisc I a vizitat, la începutul secolului al XIX-lea, spaţiul carceral şi, considerând locul inadecvat, a cerut mutarea deţinuţilor într-un alt stabiliment. Astfel, cei închişi aici au fost transferaţi, în 1810, în cazarma timişoreană[2] (cazemata nr. 10 din Bastionul 1)[3] şi în acelaşi timp s-au făcut demersuri pentru ridicarea unui spaţiu carceral destinat comitatului; apoi, cazarma a intrat în posesia cetăţii Timişoara[4]. Pe parcursul secolului al XIX-lea, la Timişoara a funcţionat şi o închisoare a prefecturii comitatului. Aici au fost închise persoane acuzate de participare la revoluţia de la 1848, printre care şi Eftimie Murgu[5]. În urma unor tratative purtate între autorităţile oraşului şi capii armatei, cetatea Timişoara a fost demolată, pentru ca, pe acest teren, să fie ridicată unitatea carcerală[6]. Construcţia a început în 1899 şi s-a încheiat în 1910. Clădirea în care penitenciarul Timişoara a funcţionat în perioada interbelică şi postbelică a fost construită în urma demolării vechii închisori militare în 1905-1907[7]. Acest imobil, cu beci şi etaj, a fost destinat Tribunalului Militar şi închisorii până în noiembrie 1918. În perioada noiembrie 1918-februarie 1919, stabilimentul a fost utilizat de sindicatele din Timişoara, pentru ca, din februarie 1919, să fie folosit în scopuri militare de armatele de ocupaţie din Banat. Până în iulie 1950, corpul de clădiri a fost utilizat ca sediu al Curţii Marţiale şi închisoare militară[8]. Ca şi în cazul penitenciarului din Iaşi, închisoarea militară, care aparţinea Ministerului Forţelor Armate,

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 204.
2. În noiembrie 1809, închisoarea timişoreană (cazarma) avea patru cadre (un şef, un subşef, un responsabil cu paza celulelor şi o supraveghetoare) şi 80 de deţinuţi – 54 de bărbaţi şi 26 de femei (*ibidem*, ff. 216-217).
3. „Penitenciarul Timişoara", accesibil online la adresa http://www.anp-just.ro (18.08.2007).
4. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, ff. 215, 217.
5. O parte dintre revoluţionarii arestaţi au fost încarceraţi la Timişoara în închisoarea militară din Bastionul 1, iar o altă parte la Pesta, în Ungaria (*ibidem*, ff. 217-218).
6. De fapt, în intervalul 1890-1900, autorităţile militare şi civile ale oraşului au purtat discuţii cu privire la dezvoltarea localităţii şi a instituţiilor din oraş. În 1890, ministrul de Război a decis desfiinţarea celor trei porţi existente pentru extinderea spaţiului urban. Ca urmare a acestei decizii, închisoarea militară (construită în 1810) a fost demolată în jurul anului 1906, iar deţinuţii au fost mutaţi, pentru o scurtă perioadă (1906-1910), în beciurile şi parterul clădirii Parchetului (*ibidem*, f. 217).
7. Lucrările la noul edificiu au costat 1 200 000 de coroane şi au fost supravegheate de arhitectul Ecker Josef jr. (*ibidem*, f. 205).
8. *Ibidem*, ff. 204-205, 216.

şi penitenciarul principal, aparţinând Ministerului Afacerilor Interne, au fuzionat în decembrie 1950. Stabilimentul a intrat în patrimoniul MAI. De asemenea, deţinuţii care se aflau în fosta locaţie (ridicată în 1910) au fost mutaţi în noul centru de detenţie[1].

Între cele două războaie mondiale, la penitenciarul Timişoara au fost încarceraţi atât deţinuţi de drept comun, cât şi politici (persoane acuzate de activitate comunistă). Începând din 1937, deţinuţii de drept comun de aici aveau condamnări de până la 2 ani, restul fiind transferaţi, după condamnarea definitivă, la alte penitenciare din ţară[2]. În timpul celui de-al doilea război mondial, la Timişoara au fost încarcerate 17 persoane cu convingeri comuniste, condamnate de Curtea Marţială între 14 şi 22 septembrie 1942; procesul s-a încheiat la 24 martie 1943. Printre cei judecaţi şi condamnaţi s-au aflat Leontin Sălăjan şi Vasile Doncea, dar şi femei, persoanele încarcerate fiind internate atât în penitenciar, cât şi în închisoarea militară[3]. În perioada interbelică, la penitenciarul Timişoara au fost depuşi anual câteva sute de deţinuţi. O foarte sumară statistică, realizată în anul 1967, oferă câteva informaţii cu privire la numărul celor închişi la Timişoara. Astfel, în 1926 aici erau întemniţate 200 de persoane, 300 în 1929, 400 în 1937 şi 500 în 1941[4]. În anii '30, penitenciarul era destinat celor condamnaţi la pedepse corecţionale de până la 2 ani[5].

Timişoara ca penitenciar comunist

Fiind închisoare militară, la penitenciarul din Timişoara au fost depuşi, până în 1944, deţinuţi militari şi politici, iar în intervalul 1944-1950, tot persoane din rândul armatei. După decembrie 1950, la penitenciarul Timişoara au fost încarceraţi atât deţinuţi de drept comun, cât şi deţinuţi politici. De asemenea, penitenciarul era unul mixt, fiind destinat atât femeilor, cât şi bărbaţilor[6].

În decembrie 1945 s-a procedat la o nouă clasificare a centrelor de detenţie. Conform noii taxonomii, penitenciarul Timişoara a fost destinat deţinuţilor condamnaţi la pedepse corecţionale de la 2 la 12 ani. Ulterior, unitatea carcerală a fost inclusă în categoria a II-a, a centrelor „închise", destinate deţinuţilor cu grad sporit de periculozitate[7].

Numărul deţinuţilor închişi aici în perioada 1945-1967 cunoaşte variaţii importante. De asemenea, trebuie să menţionăm că, aşa cum arătam mai sus, la Timişoara, până în 1950, deţinuţii au fost închişi în două locaţii diferite, una aparţinând MAI, iar cealaltă ţinând de MFA. În anul 1950, când cele două închisori timişorene s-au unit, aici au fost depuse aproximativ 1 000 de persoane. În anii de vârf ai represiunii comuniste, numărul celor încarceraţi în penitenciarul timişorean a crescut considerabil.

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 205.
2. *Ibidem*, ff. 218, 220.
3. *Ibidem*, ff. 222-223.
4. *Ibidem*, f. 226.
5. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 14.
6. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 206.
7. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, 2006, p. 231 (n. 1), 232, accesibil online la adresa http://www.presidency. ro (22.12.2006); INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 18.

Astfel, în 1952 aici au fost depuşi 1 197 de deţinuţi, iar în 1957[1] şi 1958, 1 379, respectiv 1 441 de deţinuţi[2].

Procesul-verbal de inventariere a bunurilor Închisorii Militare nr. 2 Timişoara, din iunie 1950, ne oferă amănunte importante despre locul de detenţie. În acel moment, aici se aflau în jur de 100 de deţinuţi, majoritatea condamnaţi pentru delicte de drept comun[3]. Despre regimul penitenciar al deţinuţilor încarceraţi în închisoarea militară Timişoara, sursele documentare oferă o imagine de ansamblu[4]. Spre deosebire de majoritatea unităţilor carcerale, numărul deţinuţilor de aici era redus în comparaţie cu capacitatea de cazare[5]. Astfel, numărul paturilor individuale de fier era, în funcţie de capacitatea normală şi maximă, între 260 şi 520, iar numărul paturilor comune de lemn era între 370 şi 740. De asemenea, documentul oferă date despre numărul camerelor de detenţie (dotate cu sobe): opt dormitoare mari, 17 dormitoare mijlocii şi 10 celule mici[6].

Închisoarea militară timişoreană, formată din subsol, parter şi etaj, era construită din cărămidă şi beton, fiind catalogată ca „solidă, în bună stare". În fapt, era vorba despre un pavilion administrativ, închisoarea propriu-zisă şi alte două clădiri[7]. Atelierele închisorii (cizmărie, tâmplărie, fierărie, croitorie, tinichigerie) erau însă într-o stare care, spun sursele, nu ofereau „posibilităţi de dezvoltare". Corpul de clădiri al închisorii era împrejmuit cu un zid de cărămidă, înalt de 3 m şi supraînălţat de console care susţineau sârma ghimpată. Trebuie menţionat că în sudul şi estul închisorii se aflau „unităţi militare sovietice, cazate în fostele cazărmi ale unităţilor române". Curtea interioară (care acoperea aproximativ 1 ha) era utilizată pentru plimbarea deţinuţilor, dar şi ca livadă de pomi fructiferi şi grădină[8]. Pentru paza celor închişi

1. Conform unei surse din 1953, la Timişoara fuseseră închise în jur de 1 000 de persoane dintre care două treimi erau deţinuţi condamnaţi pentru infracţiuni politice (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1959, box 435, Item no. 7768/53, f. 15).
2. Pe ani, lista cu numărul deţinuţilor închişi la Timişoara arată astfel: 250 în 1945, 300 în 1946, 500 în 1947-1948, 1 000 în intervalul 1948-1950, 617 în 1951, 1 197 în 1952, 612 în 1953, 690 în 1954, 903 în 1955, 769 în 1956, 1 379 în 1957, 1 441 în 1958, 615 în 1959, 632 în 1960, 1 249 în 1961, 922 în 1962, 409 în 1963, 480 în 1964, 908 în 1965, 850 în 1966, 615 în 1967 (*ibidem*, f. 226).
3. În documentele DGP, numărul deţinuţilor aflaţi în închisoarea militară Timişoara în iunie 1950 oscilează între 98 (92 de drept comun şi şase politici) şi 105 (96 de drept comun şi nouă politici); *cf.* AANP, fond Secretariat, dosar nr. 64/Timişoara, ff. 21, 39.
4. Regimul aplicat deţinuţilor de aici indică o valoare calorică a hranei de 2 000 de calorii pe zi, meniul incluzând pâine (250 g), mălai (100 g), carne (500 g săptămânal), cartofi, fasole, arapacaş şi paste. De asemenea, deţinuţii de aici ar fi beneficiat chiar şi de săpun de rufe, de faţă şi de bărbierit, urmând să primească şi petrol, spirt, brice, maşini de tuns, pieptene, foarfeci şi lighenaşe (*ibidem*, f. 21). Instalaţiile sanitare erau dimensionate pentru o capacitate maximă de 400 de deţinuţi (*ibidem*; AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, inv. sub nr. 67, f. 23). La acest capitol existau deficienţe, dar şi unele aspecte pozitive, de maximă importanţă şi utilitate fiind spaţiile de care dispunea închisoarea (infirmerie, cameră de consultaţie, cameră de izolare, bucătării, baie cu 15 duşuri); *cf.* AANP, fond Secretariat, dosar nr. 64/Timişoara, f. 23.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 64/Timişoara, f. 21.
6. *Ibidem*, ff. 21, 23; AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, ff. 296-297.
7. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 3/1955, inv. sub nr. 33, f. 367.
8. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 64/Timişoara, ff. 21-23; dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 297.

aici, în 1950 erau funcţionale şase posturi de santinelă[1]; cu toate acestea, se preciza că „paza se face în condiţii grele"[2]. Mulţi dintre militarii care trebuiau să asigure paza erau, deseori, slab pregătiţi[3].

Aşa cum arătam mai sus, Ministerul Afacerilor Interne, prin Direcţia Generală a Penitenciarelor, Coloniilor şi Unităţilor de Muncă, a preluat de la Ministerul Forţelor Armate, pe baza unui proces-verbal de predare-primire, stabilimentul şi terenul închisorii militare Timişoara. Contopirea celor două închisori s-a făcut în urma deciziei MFA, din iunie 1950, de a preda Ministerului de Interne mai multe unităţi carcerale, cu scopul transformării lor în penitenciare[4]. În martie 1952, la Timişoara s-a încheiat procesul-verbal prin care DGP primea în posesie cei aproape 400 m^2 de clădire şi terenul aferent închisorii[5]. Conform unor alte documente de arhivă, suprafaţa totală a penitenciarului era de peste 16 ha, iar perimetrul închisorii era de 554 m[6].

Potrivit unor documente publicate, între 1949 şi 1955 la Timişoara au decedat 25 de persoane „în timpul executării pedepsei"[7]. Ştergerea urmelor cu privire la persoanele decedate sau executate în închisoare rămâne şi astăzi o necunoscută pentru majoritatea locurilor de detenţie din România comunistă. Spre exemplu, în 1957 au fost întocmite „certificate de moarte retroactive" pe baza unor registre speciale. Documente de acest fel au fost identificare în mai multe Oficii de Stare Civilă, printre care şi Timişoara[8]. De asemenea, pentru a-i anihila fizic pe cei care se opuneau noului regim comunist, organele de stat organizau execuţii sumare. Un caz de acest fel s-a petrecut în august 1949, când şapte persoane implicate în rezistenţa armată anticomunistă din munţii Banatului au fost executate într-un loc încă necunoscut[9]. Execuţia

1. În februarie 1954, erau cel mult şapte posturi de santinelă permanentă, plus şase escorte pe timpul zilei pentru transportul deţinuţilor la instanţe sau la diferite puncte de lucru (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 3/1955, inv. sub nr. 33, ff. 367-368).
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 286.
3. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, inv. sub nr. 67, f. 67.
4. Aceste închisori erau: Bucureşti, Galaţi, Iaşi, Sibiu, Constanţa şi Timişoara. Scopul Ministerului de Interne era tocmai creşterea capacităţii de cazare în vederea depunerii unui număr mare de deţinuţi politici. Ulterior, penitenciarul Făgăraş a fost destinat acestei categorii de persoane, fiind ales pentru capacitatea sa de cazare (aproximativ 1 500 de persoane) şi de lucru (puteau lucra aproximativ 800 de persoane). MAI făcea demersuri pentru identificarea, cu precădere, a locaţiilor izolate. Comisiile mixte (MAI şi MFA) care au evaluat situaţia închisorilor militare au constatat că trei dintre acestea – Cluj, Iaşi şi Timişoara – puteau fi utilizate drept centre carcerale de prevenţie. Înainte de a fi date în folosinţă, cele trei imobile aveau nevoie urgentă de multiple reparaţii şi amenajări (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. III, dosar nepaginat; AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. III, inv. sub nr. 29, f. 299).
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 64/Timişoara.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 3/1955, inv. sub nr. 33, f. 367.
7. Ioan Ciupea, Stăncuţa Todea, *op. cit.*, p. 68.
8. *Ibidem*, p. 69; Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 212.
9. În 1950, 38 de persoane (condamnate la pedepse cuprinse între 15 ani şi muncă silnică pe viaţă pentru favorizarea unor partizani din Dobrogea) au fost executate în drum spre Piteşti, dar undeva în Ardeal. Pentru detalii cu privire la cei decedaţi la Timişoara în perioada 1949-1950, vezi Ion Bălan, „Lista persoanelor decedate în gulagul românesc. 1945-1964", în *Arhivele Totalitarismului*, anul III, nr. 4, 1995, pp. 221-232.

a fost pusă la cale simulând un transfer din penitenciarul Timişoara la unitatea de detenţie din Aiud. Cele şapte persoane au fost executate din ordinul expres al lui Alexandru Nicolschi, directorul general adjunct al Securităţii, cu sprijinul organelor locale[1] ale poliţiei politice. Ulterior, DGP a întocmit certificate de deces, inventând inclusiv cauzele deceselor[2]. Este posibil ca execuţiile să fi avut loc în Pădurea Verde (la marginea oraşului). Referitor la acest cunoscut loc de execuţie, un fost deţinut, preotul Ioan Bardaş, îşi amintea: „În toamna lui '52 ne-au transferat la penitenciarul «Popa Şapcă» din Timişoara, depozitul Tribunalului Militar din Timişoara. Aici auzeam dimineaţa în zori lanţurile celor condamnaţi la moarte pentru a fi executaţi în Pădurea Verde din Timişoara"[3].

Penitenciarul Timişoara era, aşa cum rezultă dintr-o notă-raport din anul 1956, unul de tranzit, cu un număr mare de deţinuţi aflaţi în stare de prevenţie „faţă de capacitatea de cazare". Aşadar, ca şi în alte unităţi penitenciare din sistem, precum Bacău sau Iaşi, la Timişoara supraaglomerarea era o problemă serioasă a administraţiei închisorii[4]. În 1957, aici existau 900 de deţinuţi, iar capacitatea de deţinere era de 500 de persoane[5]. O inspecţie din 1955 a Procuraturii Generale sesiza faptul că, la penitenciarul Timişoara, „minorii şi femeile nu stau în carantină din lipsă de spaţiu"[6].

Un ordin al Securităţii de la jumătatea anului 1952 viza arestarea unor legionari şi foşti poliţişti care nu fuseseră încarceraţi până în acel moment. În ordinul respectiv se preciza că, în lipsa spaţiului de cazare, „îi veţi depune la penitenciarele locale". Este foarte posibil ca, în toiul unor asemenea operaţiuni, penitenciarul bănăţean să fi fost folosit de organele locale ale Securităţii[7]. Înainte de a fi depuşi la penitenciarul militar Timişoara, mulţi dintre deţinuţi erau anchetaţi şi torturaţi, uneori săptămâni întregi, în sediul Securităţii regionale[8], aflat, după unele mărturii, în vechiul sediu al Consulatului German, o clădire care avea la subsol[9] cinci celule mari ce puteau găzdui 200 de prizonieri. Metodele de tortură de la sfârşitul anilor '40 şi începutul anilor '50 erau

1. Conducerea Securităţii regionale Timişoara era asigurată, în 1949, de un director, locotenent-colonelul Colomon Ambruş, şi un subdirector, maiorul Aurel Moiş (Ion Bălan, *op. cit.*, p. 65).
2. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, pp. 212-213; Marius Oprea (ed.), *Banalitatea răului*, *ed. cit.*, pp. 327-332; Ioan Ciupea, Stăncuţa Todea, *op. cit.*, pp. 43, 68.
3. Ioan Bardaş, „Un capitol de viaţă", accesibil online la adresa http://epochtimes-romania.com/article.php?article_id=10124 (20.10.2007).
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 145.
5. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, inv. sub nr. 67, f. 67.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. II, f. 141.
7. Marius Oprea (ed.), *Banalitatea răului*, *ed. cit.*, p. 239.
8. Şeful Securităţii din Timişoara, era, conform unei surse de la jumătatea anilor '50, Ion Tudoreanu (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1959, box 435, Item no. 2464/56, f. 4).
9. Potrivit unei emisiuni de limbă română difuzate în 16 august 1952 la Radio Iugoslavia şi preluată de Europa Liberă, închisoarea din Timişoara era descrisă drept un spaţiu al torturii şi al întunericului: „celulele acestei închisori se află [la] doi metri sub pământ. În ele domneşte un întuneric complect, astfel că nu se ştie când este ziua sau noaptea". Referinţa făcea trimitere, probabil, la sediul Securităţii timişorene (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1948-1955, box 436, Item no. 8843/52, ff. 433).

extrem de dure, cei mai mulţi dintre achetaţi fiind partizani sau persoane arestate pentru trecere frauduloasă a frontierei. Dintre sadicii anchetatori făceau parte chiar şi femei tinere (între 22 şi 35 de ani), iar bătăile aplicate erau extrem de dure, fiind urmate de săptămâni întregi de invaliditate[1].

Un tânăr emigrant român, care fusese încarcerat la Timişoara pentru trecere fraduloasă a frontierei ajunsese, în iunie 1952, în Turcia. Iată ce mărturisea acesta despre penitenciarul timişorean:

> Celulele deţinuţilor politici erau lipsite de paturi şi erau atât de înghesuite, încât deţinuţii erau nevoiţi să doarmă pe rând. Criminalii erau trataţi mai bine decât deţinuţii politici. Chiar dacă cei mai mulţi dintre deţinuţii politici trebuiau să muncească la Canal[2], erau scoşi la plimbare doar câteva minute pe zi, în timp ce criminalii se bucurau de activitate în afara incintei pentru perioade mai mari. Cu atât mai mult, criminalii aveau dreptul să primească atât pachete din afară, cât şi vizite din partea rudelor, ambele privilegii fiind interzise deţinuţilor politici[3].

În aceeaşi mărturie din 1951 este descrisă hrana pe care deţinuţii din unitatea carcerală o primeau pentru o zi: ceai, supă şi pâine[4].

Problemele de organizare din sistemul carceral românesc s-au repercutat de multe ori şi asupra stării de spirit a deţinuţilor. Astfel, în octombrie 1954, la Timişoara mai mulţi deţinuţi au fost pedepsiţi cu câteva zile de izolare severă pentru diferite acte de indisciplină[5]. Alţi deţinuţi din penitenciarul bănăţean erau sancţionaţi în acelaşi an pentru că deţineau obiecte interzise sau pentru că nu respectau legea tăcerii în celule[6]. De asemenea, gravele deficienţe din sistemul carceral comunist, izolarea, lipsa asistenţei de specialitate şi brutalitatea cadrelor din DGP îi împingeau pe mulţi dintre

1. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1959, box 435, Item no. 8842/52, f. 2.
2. Conform unei surse a postului de radio Europa Liberă, la sfârşitul anilor '50, în zona de vest a ţării luase fiinţă un lagăr de muncă. Deţinuţii de aici lucrau la excavarea unui canal de-a lungul frontierei româno-iugoslave (pe teritoriul fostelor judeţe Caraş şi Timiş-Torontal). Canalul (7-10 m lăţime şi 4-6 m adâncime) trebuia finalizat, conform autorităţilor comuniste, până în mai 1960. Deţinuţii care lucrau aici erau aduşi de la penitenciarele Timişoara, Lugoj, Oraviţa şi Caransebeş. Iată, în continuare, o descriere a sursei: „Dată fiind graba lucrării, se lucrează în timp de vară câte 14 ore pe zi, iar iarna câte 10-12 ore. Hrana este mizerabilă: dimineaţa câte 250 g terci de mălai, la prânz o ciorbă, mai mult apă, cu o bucată de turtoi (pâine de porumb) de 100-150 g, seara o ciorbă de varză şi 150-200 g pâine. Dormitoarele sunt în barăci din scânduri în care dorm câte 25-35 de deţinuţi pe priciuri de lemn, având fiecare câte o pătură. Ei suferă de frig şi de prezenţa insectelor. Asistenţa medicală este inexistentă, iar medicamentele lipsesc. [...] Munca se face în condiţii foarte grele: prin apă şi noroi, fără veşminte şi protecţie. Securiştii îndeamnă mereu să se lucreze cât mai mult şi [îi] supraveghează pe toţi. Cine e prins vorbind e bătut şi pus să muncească în locul cel mai greu, adică în fundul şanţului, unde este mai multă apă. Oamenii îşi trag cu greu picioarele, iar boala şi moartea bântuie în rândurile lor. Familiile celor decedaţi nu sunt anunţate de acest fapt decât la Anul Nou, şi nu întotdeauna" (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1960-1964, box 436, Item no. 493/60, f. 3-4).
3. OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1948-1955, box 436, Item no. 8843/52, f. 1.
4. *Ibidem*.
5. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 3/1954, f. 431.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, f. 74.

cei închişi la gesturi extreme. Tentative de suicid s-au înregistrat în octombrie 1954, când unii dintre cei încarceraţi aici (Gheorghe Kiş, Iosif Balint, Vilisam Masaroş) „au încercat să se sinucidă înghiţind cozile de la lingurile ce li s-au dat la masa de dimineaţă. În urma acestui fapt, deţinuţii au fost internaţi de urgenţă la spital. Tot aceşti deţinuţi se află de 3 zile în greva foamei pentru chestiuni juridice"[1]. Incidentele au continuat şi în 1955, când alte persoane din penitenciar au declarat greva foamei[2]. Alte deficienţe în scriptele penitenciarului Timişoara erau constatate în 1956, fiind semnalată şi lipsa consemnării pedepselor disciplinare din dosarele personale[3].

Hrana deţinuţilor din sistemul carceral românesc era, după toate sursele, sub normele minime. Numărul caloriilor nu depăşea aproape niciodată câteva sute pe zi. Deseori, alimentele erau fie alterate, fie prost preparate, astfel încât rezultatul nu putea fi decât o insuficienţă calorică, generatoare de grave probleme de sănătate. Într-un buletin informativ din perioada 29 august-6 septembrie 1954 se făcea precizarea că „hrana deţinuţilor este mai bună faţă de celelalte săptămâni prin faptul că s-a (*sic !*) adus cartofi, pastă (*sic !*) făinoase şi jumere şi se distribuie conform normelor HCM"[4]. Aşadar, prin îmbunătăţirea hranei, conducerea penitenciarului înţelegea introducerea unor alimente cu un număr redus de calorii.

În 1956, în urma evenimentelor petrecute în Ungaria, DGPCM a luat măsura transferării deţinuţilor contrarevoluţionari de la penitenciarele Timişoara, Oradea şi Cluj la închisorile mari din Aiud şi Gherla. Pe perioada consemnului, în aceste ultime două unităţi carcerale drepturile regulamentare acordate deţinuţilor condamnaţi pentru infracţiuni cu caracter politic au fost suspendate[5]. Într-o şedinţă de analiză a activităţii DGPCM, din august 1956, locotenentul-major Ioan Prodan, comandantul penitenciarului Timişoara, explica faptul că „nerespectarea legalităţii populare se datoreşte în mare parte unor probleme materiale". Astfel, însuşi comandantul închisorii constata lipsa cănilor de băut, a paturilor, a spaţiului necesar pentru depozitarea alimentelor, a unei evidenţe precise a celor închişi, precum şi asistenţa medicală deficitară. Şi în privinţa asigurării pazei deţinuţilor existau importante chestiuni nerezolvate[6].

În 1957, la Timişoara erau evidenţiate probleme cu asigurarea pazei şi supravegherea celor închişi, dar şi în privinţa desfăşurării percheziţiilor. În timpul unor percheziţii au fost identificate asupra deţinuţilor obiecte interzise de regulament, precum cutii goale, capace de conserve sau cuţite. Un număr de şase, şapte deţinuţi aveau sub hainele de penitenciar vestimentaţie civilă; într-o situaţie asemănătoare se găseau şi femeile din această închisoare. Existau probleme chiar şi în privinţa cazarmamentului şi a plimbării deţinuţilor[7]. Spre exemplu, în 1955, o comisie de control constatase că, la Timişoara, alături de alte penitenciare din sistem, „scoaterea

1. AANP, fond Secretariat, nr. 3/1954, f. 431.
2. AANP, fond Secretariat, nr. 5/1955, inv. sub nr. 6, dosar nepaginat; dosar nr. 9/1955, inv. sub nr. 10, dosar nepaginat.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 118/24, f. 135.
4. AANP, fond Secretariat, nr. 1/1954, f. 74.
5. AANP, fond Secretariat, nr. 3/1954, f. 89.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, vol. VII, ff. 66-67.
7. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, inv. sub nr. 67, f. 67.

la plimbare se face o dată la 5-12 zile"[1]. În plus, în unele cazuri, eliberarea deţinuţilor era întârziată nejustificat faţă de termenul prevăzut[2]. Alte chestiuni asupra cărora atrăgea atenţia chiar serviciul de evidenţă din cadrul DGPCM erau: neoperarea în registre a deţinuţilor care părăsiseră penitenciarul, absenţa unor nume de deţinuţi din acte sau erori în calculul cuantumului de pedeapsă[3].

La capitolul „evenimente negative", istoricul penitenciarului Timişoara, redactat în 1967, reţine câteva evadări înregistrate în perioada 1950-1967. Astfel, o evadare a avut loc în 1951, alta în 1957, când două femei au fugit din închisoare, iar pe 15 noiembrie 1958, cinci persoane condamnate pentru infracţiuni politice au părăsit fără permisiune incinta unităţii. Cei cinci deţinuţi au fost prinşi după patru zile de la evadare[4]. În anii '60, la Timişoara au mai avut loc două evadări şi o tentativă de evadare, iar doi deţinuţi s-au sinucis în unitatea carcerală[5].

Pentru coloniile miniere de la Cavnic, Nistru şi Baia-Sprie, DPLC avea mereu nevoie de resurse umane care să facă faţă efortului. În 1955, aceste colonii solicitau unor unităţi carcerale, printre care şi închisorii Timişoara (alături de Lugoj, Caransebeş, Ploieşti şi Codlea), deţinuţi pentru muncă în respectivele formaţiuni. În solicitarea respectivă erau menţionate însă o serie de criterii restrictive: deţinuţii trimişi la mină trebuiau să aibă condamnări de până la 10 ani de închisoare, iar vârsta acestora să nu depăşească 40 de ani[6]. Astfel, din 619 deţinuţi au fost „aleşi" doar 45, din toate cele cinci centre de detenţie. De asemenea, de-a lungul anilor, la Timişoara au existat mai multe puncte de lucru, dintre care menţionăm: Cioreni, Fructus, Podul Modoş, I.L.S.A.[7], precum şi secţia Cearda Roşie[8].

În mai 1965, o echipă din partea DGPCM s-a deplasat la Timişoara pentru a analiza oportunitatea mutării locaţiei penitenciarului sau chiar desfiinţarea sa. De asemenea, în nota întocmită cu acest prilej se preciza că nu există spaţii disponibile decât în Lugoj[9]. Cu toate acestea, un plan de reprofilare a unităţilor penitenciare, aprobat la 14 martie 1967 de adjunctul ministrului de Interne, colonelul Constantin Stoica, prevedea că deţinuţii aflaţi în curs de judecare pentru infracţiuni politice (bărbaţi, femei, minori) urmau să fie depuşi, până la sentinţa definitivă, în 16 închisori regionale, printre care şi Timişoara[10].

În 1967, conform anexei nr. 1 a documentului citat, penitenciarul Timişoara avea o capacitate de cazare de 1 311 de locuri (calculată la 5 m^3/persoană), 1 058 de dedeţinuţi

1. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, f. 23.
2. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, inv. sub nr. 67, f. 68; dosar nr. 118/24, f. 243.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 118/24, ff. 274-275.
4. Cei cinci evadaţi au fost Iosif Szabó, Nicolae Ioniţă, Carol Hening, Gheorghe Marinescu şi Alexandru Toderaş. Ulterior, Nicolae Ioniţă s-a sinucis prin strangulare, în data de 4 decembrie 1958 (AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, ff. 206-207).
5. *Ibidem*, f. 207.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 118/24 (1950-1954), f. 80.
7. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, ff. 206-207.
8. *Ibidem*, f. 207.
9. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 2/1965, vol. I, inv. sub nr. 4, ff. 83-84.
10. Aceste închisori erau: Alba-Iulia, Botoşani, Bacău, Cluj, Craiova, Codlea, Peninsula, Galaţi, Iaşi, Piteşti, Ploieşti, Oradea, Satu Mare, Timişoara, Târgu-Mureş şi Văcăreşti (AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. 26/1967, ff. 336-337).

şi 213 cadre. Conform documentului de arhivă, categoriile încarcerate în acel moment erau: deţinuţi CSS reţinuţi până la condamnarea definitivă, deţinuţi DC (bărbaţi, femei şi minori), precum şi preveniţi şi condamnaţi definitiv de toate categoriile. Profilul propus pentru închisoarea timişoreană era pentru deţinuţi DC nerecidivişti cu condamnări de peste cinci ani „care vor munci în întreprinderea de împletituri". De asemenea, se preconiza ca persoanele încarcerate aici să lucreze la o secţie dependentă (Caransebeş) cu deţinuţi DC (bărbaţi, femei şi minori) nou-veniţi, condamnaţi definitivă, şi cu condamnaţi nerecidivişti cu cel mult 5 ani pedeapsă de executat[1].

În prima parte a regimului comunist, la Timişoara au fost încarceraţi numeroase personalităţii ale societăţii româneşti interbelice, dintre care amintim: Dumitru Nistor, Sever Bocu, Titus Popovici, Coriolan Băran, A.L. Zissu. Tot în închisoarea timişoreană au fost încarceraţi numeroşi ţărani care se revoltaseră împotriva colectivizării din 1949. Celebrul memorialist Ion Ioanid a petrecut şi el o parte din îndelungata detenţie la penitenciarul bănăţean.

Conducerea penitenciarului

În perioada 1945-1967, penitenciarul Timişoara a fost condus de următorii directori şi comandanţi: director Ştefan Tomulescu[2] (1945-1946), director Toma Gorun (1946-1947), locotenent-major Iosif Mraviov (1949-1950), director Gheorghe Rusu (1950-1951), locotenent Radu Pişta (1951-1953), locotenent-major Ştefan Marcui (1953-1955), locotenent Stan Ciucă (1955), locotenent-major Ioan Prodan (1955-1958), căpitan Zaharia Hegbeli (1958-1959), căpitan Ioan Gal (1959-1960), maior Aron Trâmbiţaş (1960), căpitan Ioan Gal (1960-1962), maior Zaharia Deleanu (1962-1967)[3]. Dintre locţiitori şi ofiţerii politici îi amintim pe: locotenent Stan Ciucă (1953-1954), locţiitor pentru regim, locotenent-major Toma Ionescu (1953-1956), locţiitor pentru servicii, căpitan Ion Gafiuc (1957-1959), ofiţer politic, căpitan Ion Marcu (1959), locţiitor pentru servicii, locotenent-colonel Constantin Drăghici (1960), locţiitor pentru servicii, locotenent-colonel Ion Gal (1960-1963), locţiitor pentru regim, maior Ioan Raffai (1961-1964), locţiitor pentru servicii, Mihai Zbirce (1964-1965), locţiitor pentru regim[4].

În 5 decembrie 1949, nou-numitul comandant al penitenciarului Timişoara, Iosif Mraviov, prelua efectivul de deţinuţi al închisorii (1 096 de deţinuţi), dintre care 741 de preveniţi (668 de bărbaţi şi 73 femei) şi 335 de condamnaţi (338 bărbaţi şi 17 femei). Între preveniţi, de drept comun erau 132 de bărbaţi şi 13 femei, categoriile din care aceştia făceau parte fiind diverse: sabotaj (94 de bărbaţi şi 9 femei), trecerea frontierei (26 de

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. 26/1967, ff. 336-337.
2. O sursă a postului de radio Europa Liberă menţiona că Ştefan Tomulescu, în vârstă de 40 de ani, era violent cu personalul închisorii şi cu deţinuţii (OSA 300-60-1, RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps, 1951-1959, box 435, Item no. 3621/1951, f. 2).
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, ff. 207-208, 227-228. Altă variantă pentru mandatele unor comandanţi de la penitenciarul Timişoara: locotenent-major Radu Pişta (1951-1954), căpitan Ioan Prodan (1955-1956), colonel Zaharia Deleanu (1957, 1959, 1962-1987), locotenent-colonel Haralambie Ivaşcu (1958), locotenent-colonel Aron Trâmbiţaş (1960-1961); *cf.* INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, pp. 33, 38, 341-342. Am preferat să păstrăm în text datele identificate de noi în documentele din arhiva DGP.
4. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, pp. 34-35, 342.

bărbaţi şi opt femei), trafic cu aur sau valută (cinci bărbaţi şi şapte femei), politici cu mandat (135 de bărbaţi şi 13 femei), DRSP (209 de bărbaţi şi 14 femei), în tranzit (64 de bărbaţi şi opt femei), port ilegal de armă (trei bărbaţi şi o femeie). La venirea noului comandant, condamnaţii erau împărţiţi după natura pedepselor şi infracţiunile comise: MSV (doi bărbaţi), muncă silnică pe termen limitat (cinci bărbaţi), temniţă grea (79 de bărbaţi şi o femeie), sabotaj (o femeie), politici (20 de bărbaţi şi o femeie), trecerea frontierei (un bărbat şi patru femei), trafic cu aur şi valută (55 de bărbaţi şi opt femei), trimişi pentru munci (137 de bărbaţi, majoritatea la GAS-uri), sabotaj (un bărbat), port ilegal de armă (cinci bărbaţi), ambulanţi (32 de bărbaţi), trafic cu aur şi valută (un bărbat şi două femei). În noiembrie 1951, Iosif Mraviov a fost numit comandant la penitenciarul Făgăraş[1].

30 Decembrie (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 190)

Tulcea

Aşezare geografică

Penitenciarul se afla în sud-vestul oraşului Tulcea, pe strada Babadag.

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Unitatea carcerală a fost construită înainte de 1885, an în care este atestată pentru prima dată. Iniţial, penitenciarul a fost destinat celor aflaţi în arest preventiv, pentru deservirea localităţii şi împrejurimilor, având o capacitate cuprinsă între 30 şi 40 de locuri[2]. Ulterior, închisoarea a devenit penitenciar de prevenţie al judeţului Tulcea, aparţinând Ministerului Justiţiei; în 1949 a fost preluat de MAI. Până în 1944, în schema de posturi figurau funcţiile de director, preot, gardian, grefier, bărbier, medic şi gardian-femeie. Una dintre încăperi a fost folosită ca sală de rugăciuni, însă după instalarea comunismului sala a fost transformată în cameră de deţinere, deoarece serviciul religios în închisori a fost interzis. Tot până în 1944, în penitenciarul Tulcea au fost depuşi deţinuţi din toate categoriile infracţionale, majoritatea fiind bărbaţi, infractori de drept comun. Pe lângă aceştia, în 1932 se găseau în arest preventiv sau condamnaţi deţinuţi acuzaţi că desfăşuraseră activitate comunistă.

Tulcea ca penitenciar comunist

În timpul regimului comunist, numărul deţinuţilor a crescut, ajungând la circa 200 în perioada 1951-1953[3]. Registrele consemnează că, în perioada 1951-1958, au existat deţinuţi de drept comun, arestaţi preventiv sau condamnaţi, bărbaţi şi femei, dar şi „contrarevoluţionari". În martie 1954, la Tulcea au fost depuşi 64 de deţinuţi „contrarevoluţionari", condamnaţi în primă instanţă, în luna mai aceştia fiind transferaţi către alte penitenciare. Din aceste registre rezultă şi faptul că, pe măsură ce creştea numărul

1. AANP, fond Cadre, dosar nr. 2209.
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 231.
3. *Ibidem*.

de deţinuţi, aceştia erau transferaţi, în loturi, la alte penitenciare din ţară. După 1957, situaţia s-a schimbat întrucât nu au mai fost aduşi „contrarevoluţionari", ci numai deţinuţi de drept comun[1]. Tot din acelaşi an, pe lângă deţinuţii aflaţi în arest preventiv, închisoarea i-a găzduit şi pe deţinuţii închişi pentru executarea pedepselor, devenind penitenciar productiv.

În 1959, în baza ordinului MAI nr. 1383, penitenciarul Tulcea a preluat în subordine, ca secţie, formaţiunea Tulcea care avea indicativul 0971, aflată la o distanţă de 10 km de oraş. Această unitate fusese înfiinţată anterior, la 1 mai 1958, ca o colonie de muncă independentă, şi funcţionase cu două secţii; deţinuţii de aici lucraseră în agricultură şi la sortat stuf. Prin preluarea formaţiunii 0971, penitenciarul Tulcea, care fusese închisoare de categoria a IV-a, a devenit unitate de categoria a II-a, cumulând un efectiv de 900 de deţinuţi. Comasarea unităţilor penitenciare s-a făcut în scopul reducerii cheltuielilor, precum şi în vederea asigurării personalului administrativ-financiar şi a cadrelor de comandă necesare[2].

Specificul, capacitatea de deţinere şi propunerile de diversificare a activităţii erau comunicate periodic conducerii MAI, spre avizare, de către comandantul penitenciarului. În 1967 capacitatea de cazare a penitenciarului, calculată la 5 m^3/persoană, era de 1 693 de unităţi, iar cea calculată la 8 m^3/persoană, de 1 982 de unităţi. Efectivul de cadre era de 230 de angajaţi, iar din punctul de vedere al statutului celor închişi, aici se găseau deţinuţi de drept comun (bărbaţi, femei şi minori), arestaţi preventiv şi condamnaţi definitiv, din toate categoriile. Tot în acest an se propunea profilarea secţiilor dependente în funcţie de categoriile deţinuţilor. Astfel, se avea în vedere o secţie dependentă (Horticola) cu deţinute de drept comun, de toate categoriile, indiferent de condamnare, alături de o secţie dependentă, pe bacuri, cu deţinuţi de drept comun, recidivişti, indiferent de condamnare, care să muncească la exploatarea stufului sau pentru alţi beneficiari[3].

Reorganizările succesive ale penitenciarului Tulcea au fost determinate atât de numărul, categoria şi sexul deţinuţilor, cât şi de planul economic. Astfel, în anul 1960, în cadrul penitenciarului Tulcea s-a reînfiinţat secţia „Ada Marinescu", cu deţinute de drept comun (condamnate), care a funcţionat ca „Secţie horticolă". Începând cu toamna anului 1963, în cadrul penitenciarului Tulcea s-a înfiinţat „Secţia stuf", compusă din trei formaţii de lucru a câte 80-100 de deţinuţi, cazaţi pe vase-dormitor (bacuri), care lucrau la exploatarea stufului din Delta Dunării. Ulterior, numărul formaţiunilor a crescut continuu, în toamna anului 1966 ajungându-se la nouă subunităţi (bacuri) dispersate în Deltă. Prin ordinul MAI nr. 1410 din 15 aprilie 1965, bacurile s-au organizat pe trei secţii: „Pardina", „Maliuc" şi „Rusca". Ultima a fost desfiinţată în prima zi a lunii martie 1967 prin ordinul MAI nr. 3529. În luna aprilie 1966, cu efectivele cazate pe bac a luat fiinţă o nouă subunitate care executa lucrări de construcţii la ISCM Brăila şi pe şantierele din Tulcea. Toate aceste formaţiuni trebuiau să îndeplinească sarcinile de plan ce reveneau penitenciarului în anul 1967, unitatea urmând să lucreze, în medie, cu un efectiv de 1 625 de deţinuţi zilnic[4].

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, ff. 231-232.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1959, dosar nepaginat.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 26/1967, inv. sub nr. 6, dosar nepaginat.
4. *Ibidem.*

În rapoartele către Direcţia Penitenciarelor au fost consemnate ca evenimente negative evadări sau tentative de evadare ale unor deţinuţi de drept comun sau accidente de muncă mortale: o femeie decedată, în 1964, la secţia horticolă „Ada Marinescu" şi un bărbat înecat la Secţia „Rusca", în 1966.

Abuzurile şi aplicarea bătăii au fost recunoscute uneori, în mod indirect, în documentele trimise conducerii penitenciarelor, dar foarte rar explicit. Un astfel de caz este cel al unui deţinut de drept comun care a evadat; după ce a fost prins, a fost ucis în bătaie de către cadrele unităţii: „La data de 30 octombrie 1953, la ora 8 dimineaţa a evadat de la punctul de lucru ghiolul Câşlea, unde se lucra la tăiat papură, deţinutul Nanu Marin, condamnat la 6 luni, de sub paza caporalului Ocoleşti Dumitru. Deţinutul a fost prins şi, după 8 zile, a decedat ca urmare a bătăii ce i s-a aplicat de către locotenentul Tighici Aurel, comandantul penitenciarului, caporalii Malesog şi Tomoşoiu, fapt pentru care toţi trei au fost trimişi în judecată şi condamnaţi, locotenentul Tighici fiind condamnat la un an de închisoare"[1]. Cazul de mai sus este revelator pentru comportamentul cadrelor faţă de cei încarceraţi. Trebuie menţionat şi faptul că deţinuţii „contrarevoluţionari" erau supuşi unui regim mult mai dur şi mai violent decât cei de drept comun[2].

Conducerea penitenciarului

După 1944, penitenciarul Tulcea a fost condus de directori, iar câţiva ani mai târziu, când penitenciarele au trecut în subordinea MAI, de comandanţi militari. Conform datelor pentru întocmirea registrului istoric al penitenciarelor, aceştia au fost: Haralambie Tomescu (1943-1944), Gheorghe Palaghia (1944-1948), înlocuitor de director Nicolae Chişu (1948-1949), Tănase Topalov (1949-1950), sublocotenent Gheorghe Petcu (1950-1952), sublocotenent Aurel Tighici (1952-1953), locotenent Gheorghe Mihuţoiu (septembrie 1953-noiembrie 1953), sublocotenent Filea Bădin (1953-1954), sublocotenent Gheorghe Petcu (1957-1958), căpitan Nicolae Mihart (aprilie 1958-martie 1959), căpitan Refic Fizula (martie 1959-octombrie 1960), locotenent-colonel Constantin Cimpoieşu (octombrie 1960-martie 1967), locotenent-colonel Gheorghe Vâlcu (martie 1967-septembrie 1967), Ilie Vladu (septembrie 1967-?)[3].

În perioada mai 1958-martie 1959, formaţiunea 0971 Tulcea a fost condusă de căpitanul Fizula Refic, în calitate de comandant. Secţiile formaţiunii aveau ca şefi un subofiţer şi un ofiţer: la secţia I, plutonierul Ştefan Dănilă, iar la secţia a II-a, căpitanul Aur[4].

Secţia „Ada Marinescu" a fost condusă, în perioada martie 1959-septembrie 1959, de căpitanul Vasile Bercaru, comandant, iar din martie 1960 şi până în 1967, de maiorul Anton Bobiceak. În 1959 sau 1960, secţia a fost desfiinţată[5].

Secţiile de exploatare a stufului au fost conduse, în calitate de şefi de secţie, după cum urmează: „Pardina", de maiorul Ştefan Vasile (aprilie 1965-noiembrie 1966), maiorul Stelian Constantin (noiembrie 1966-martie 1967), căpitanul Teodor Bărbulescu (martie 1967-?); „Maliuc", de maiorul Marin Dănişor (aprilie 1965-septembrie

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 235.
2. *Ibidem.*
3. *Ibidem.*
4. *Ibidem.*
5. *Ibidem.*

1966), locotenentul-major Paul Dragu (septembrie 1966-?); „Rusca", de căpitanul Teodor Bărbulescu (iunie 1966-martie 1967)[1].

Turda

Penitenciarul era situat în acelaşi corp de clădire cu Tribunalul Raionului Turda, Notariatul de Stat, Procuratura şi alte birouri ale Ministerului de Justiţie[2], în centrul oraşului Turda, aflat la 40 de km de Cluj. În anii '50, închisoarea avea o capacitate de 133 de deţinuţi, dar numărul persoanelor încarcerate era dublu[3]. Turda era un penitenciar destinat celor cu pedepse corecţionale de până la 6 luni[4]. De asemenea, după altă taxonomie, penitenciarul Turda se înscria în rândul unităţilor de categoria a IV-a (alături de Tulcea, Miercurea-Ciuc, Codlea, Giurgiu, Dăeni etc.)[5]. Penitenciarul Turda era folosit şi ca penitenciar de tranzit între diferite unităţi mai mari ale DGP-ului.

Pentru întregirea imaginii unităţii carcerale Turda, oferim mai jos două mărturii edificatoare.

Iată ce relatează Viorel I. Todea, născut la 1 iunie 1919, în comuna Arieşeni, judeţul Alba (preot, învăţător suplinitor din 1 septembrie 1948), arestat la 1 septembrie 1949. A fost anchetat la Securitatea din Câmpeni, apoi la Turda. După cum singur mărturiseşte, la penitenciarul din Turda

> am cunoscut cea mai groaznică înfometare, ajunsesem aşa de slăbit încât abia ne mai puteam scula de pe rogojină pentru necesităţi fizice, ieşirea la aer etc. La 3-4 luni de la arestare am început să tuşesc, ca apoi să scuip sânge (hemoptizii), dar nimeni nu mă băga în seamă. Odată, la plimbare, am văzut deasupra uşilor celulelor unde erau deţinuţi de drept comun câteva felii de pâine şi am leşinat. M-am trezit în celulă cu un sobor de gardieni şi şefi în jurul meu, am zis: „Mi-e foame", şi iar am leşinat. Mi-au adus o sticlă cu lapte, un medic civil mi-a făcut o injecţie şi am auzit când se înţelegeau că nu pot să-mi schimbe meniul, că nu-s condamnat şi că la împărţitul mesei să-mi umple gamela cu mâncare, care nu era decât apă chioară unde puteai număra firele de arpacaş. E adevărat că după încheierea dosarului de judecată s-a admis să mi se dea injecţii cu vitamine şi calciu, pentru care au adus o femeie, căreia m-am adresat, spunându-i cine sunt, să-mi facă legătura cu casa. Doamne dă-i sănătate că şi-a pus libertatea în joc, a luat legătura cu ai mei şi, în cele câteva zile de tratament, zilnic îmi aducea câte un pachetel de mâncare, ceea ce m-a înviorat puţin, şi trupeşte, şi sufleteşte. [...] Eram în temniţa Turda, în singura celulă care nu avea nici un geam, ci, într-un fund de tunel, o uşă, iar deasupra uşii, un gemuleţ; mobilier: o sobă de tuci ce ardea la gaz şi o tinetă [...] şi câte o rogojină la fiecare fericit locatar. [...] În august 1950 am fost transferat la penitenciarul Cluj [în vederea procesului, n.n.][6].

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 235.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1956, f. 73.
3. *Ibidem*.
4. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, 2006, p. 232, accesibil online la adresa http://www.presidency. ro (22.12.2006).
5. *Ibidem*, p. 233.
6. AFDPR Alba (ed.), *op. cit.*, pp. 151-152.

Avocatului Ion Cârja, unul dintre cei circa 150 de arestaţi, dintre care 25 de femei, din vara anului 1949 (38 de arestaţi au fost trimişi în instanţă, pentru apartenenţă la grupul anticomunist „Liga Apuseană a Moţilor", condus de Alexandru Lazăr), relatează că:

> Închisoarea judeţeană Turda este parte din clădirea generală a Tribunalului şi Judecătoriei judeţului. Aceste instituţii, conform sistemului administrativ austro-ungar, [...] erau concentrate la un loc, pentru a servi mai bine scopurilor judiciare şi penale, care mergeau mână în mână. [...] Eu am fost transportat, după două săptămâni, de la arestul Siguranţei [de fapt, al Securităţii, n.n.] la închisoarea Tribunalului. [...] Am fost introduşi în celula nr. 7 a închisorii, [...] cea mai greu de suportat, din cauză că nu avea nici o aerisire, în afară de un sfert de oblon deasupra uşii, care nici acela nu dădea direct în aer liber. [...] La un moment dat eram aproape 70 de oameni într-o celulă a cărei capacitate obişnuită nu putea depăşi 24 de oameni. Nu se afla nici un prici. Toţi dormeam pe jos, pe rogojini. [...] Pentru cei 200 de deţinuţi câţi eram aici nu existau decât vreo 40 de gamele militare, cârpite cu plumb, în care ni se servea mâncare, şi circa 20 de linguri. [...] Nu mai fusesem scos la anchetă de mai bine de patru săptămâni. [...] Dimineaţa am aflat că a fost luat şi tatăl lui Ilea, încă vreo patru ţărani din regiunea Muntelui Băişorii - din Poşaga şi Ocoliş -, precum şi ţăranul fruntaş Mihai Cucu din Ceanu Mare. [...] Scoaterea acestor oameni din închisoare, în noapte, ne-a incitat rele presimţiri şi ne-a îngrozit. [...] Toţi cei şase ţărani au fost împuşcaţi, încă în acea noapte, la marginea comunelor lor, aşa cum erau îmbrăcaţi. [...] Au fost lăsaţi acolo, între patru şi şase zile, până au intrat în putrefacţie şi apoi au fost îngropaţi chiar în locurile unde fuseseră asasinaţi de agenţii criminali ai regimului. [...][1]

Conducerea penitenciarului

Dintre comandanţii penitenciarului Turda, îi menţionăm pe: locotenent Ioan Bran (1950), locotenent Gheorghe Berinde (1956), căpitan Răduţ Furnea (1956-1963).

Turnu-Măgurele

Aşezare geografică

Penitenciarul se afla la marginea de sud-vest a oraşului Turnu-Măgurele, localitate aflată în sudul României, la vărsarea râurilor Olt şi Sâi în Dunăre.

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

În anul 1877 s-a construit clădirea arestului preventiv Teleorman. Şase ani mai târziu, aici se găseau sub arest 31 de persoane. Odată cu creşterea numărului de arestaţi, în anul 1891 au fost adăugate două camere de deţinere pentru femei[2].

1. Ion Cârja, *op. cit.*, pp. 91-92.
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, ff. 283-284.

Turnu-Măgurele ca penitenciar comunist

După cel de-al doilea război mondial, în anul 1945 la Turnu-Măgurele a fost înfiinţat un lagăr unde au fost internaţi, pe baza Convenţiei de Armistiţiu dintre România şi puterile învingătoare, persoanele acuzate de crime de război şi de colaboraţionism[1].

În prima parte a perioadei comuniste, penitenciarul Turnu-Măgurele a deservit mai multe instanţe de pe raza judeţului Teleorman, tribunale şi procuraturi raionale (Zimnicea, aflată la 120 km, Alexandria, la 80 km, Vârtoape, la 80 km, Roşiori, la 40 km), dar şi instanţele din localitate. În lipsa autodubelor speciale de transport, transportul deţinuţilor s-a făcut cu trenul şi cu autobuzele civile[2].

Turnu-Măgurele a fost un penitenciar cu o capacitate de cazare redusă, de cel mult 350 de persoane[3], fiind inclus în categoria a IV-a. De aceea, aici au fost închişi doar deţinuţii aflaţi în arest preventiv şi condamnaţi cu pedepse mici. Această situaţie a durat până la începutul anului 1965, când a început construirea Combinatului de Îngrăşăminte Chimice Turnu-Măgurele, iar nevoia de forţă de muncă a dus la înfiinţarea unei noi secţii, colonia de muncă de la combinat, subordonată penitenciarului. În această secţie au lucrat 600 de deţinuţi de drept comun, cu condamnări de până la 10 ani, şi arestaţi preventiv, cu procese în desfăşurare, de toate categoriile. Prin mărirea numărului de deţinuţi şi creşterea planului de producţie, penitenciarul a fost trecut în categoria a II-a. În 1967, capacitatea de cazare calculată la 5 m^3/persoană era de 695 de locuri - 92 de cadre supravegheau 662 de deţinuţi[4].

Conducerea penitenciarului

După 1944, penitenciarul a fost condus de următorii directori şi comandanţi: Ion Ticaliuc (1944-1945), Ion Ionescu (1945-1949), Gheorghe Roman (1949-1953), locotenent Mihai Fleşeru (1953-1955), locotenent-major Dumitru Păun (1955-1956), locotenent Ion Rusu (1956-1958), maior Nicolae Drăghici (1958-1977)[5]. După un alt document emis de penitenciarul Turnu-Măgurele în 1954 sau 1955, lista directorilor sau comandanţilor, este puţin diferită faţă de cea prezentată anterior, conţinând şi unele amănunte privind ocupaţia, la acea dată, a foştilor directori: Ioan Ticaliuc, director între anii 1941 şi 1945, a lucrat ulterior la Serviciul Evidenţă din cadrul Direcţiei Generale a Penitenciarelor, fiind, la data redactării documentului, destituit; Andrei Ionescu, director între anii 1945 şi 1949, a lucrat mai apoi ca profesor la Şcoala Horticolă din Turnu-Măgurele; Ştefan Videscu a fost director în intervalul 1949-1950, apoi director la Banca de Stat Turnu-Măgurele; Gheorghe Roman a fost director în perioada 1950-1953, iar după destituire a ajuns la Timişoara, unde a lucrat ca electrician[6].

1. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 16.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr.1/1955, vol. 3, inv. sub nr. 18, dosar nepaginat.
3. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 8859/1969, f. 6.
4. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 6/1967, inv. sub nr. 6, dosar nepaginat.
5. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, ff. 285-286.
6. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 8859/1969, f. 7.

Turnu-Severin

Aşezare geografică

Penitenciarul din Turnu-Severin se afla la extremitatea de vest a oraşului omonim, pe strada dr. Carol Davilla.

Penitenciarul de la înfiinţare până în 1945

Locul de deţinere a fost înfiinţat în 1864, având destinaţia de arest preventiv, în contextul reformelor de modernizare administrativă realizate de domnitorul Alexandru Ioan Cuza. Până atunci, condamnaţii la arest preventiv şi închisoare corecţională din Mehedinţi erau depuşi în temniţa din oraşul Craiova. Penitenciarul a avut în componenţă o clădire alcătuită din două corpuri construite din cărămidă, unul pentru detenţie, iar celălalt pentru aparatul administrativ. Clădirea a fost construită fără etaj şi a avut, la înfiinţare, o capacitate de cazare de 150 de locuri. În timpul celui de-al doilea război mondial, odată cu ofensiva sovietică şi retragerea trupelor româno-germane, la penitenciarul Turnu-Severin a fost evacuat penitenciarul de la Cetatea Albă, în perioada 1943-1944. Tot în timpul războiului, în aprilie 1944, penitenciarul Turnu-Severin a fost bombardat şi incendiat de către aviaţia americană, incident în urma căruia şi-au pierdut viaţa trei persoane[1].

Turnu-Severin ca penitenciar comunist

După accederea comuniştilor la putere, spaţiul de cazare a fost insuficient în raport cu efectivul de deţinuţi, după cum reiese dintr-o notă-raport adresată de colonelul Vasile Lixandru, directorul general al DGCPM, către CC al PMR şi Secţiei Administrativ-Politice. Astfel, în 1957, capacitatea de cazare a penitenciarului, calculată la 5 m^3/persoană, era de 165 de locuri, dar erau închişi 338 de deţinuţi[2].

În perioada comunistă, între anii 1958 şi 1959, s-a ridicat o clădire-anexă în care s-a amenajat un club şi un dormitor pentru cadre. În următorii doi ani s-au mai construit beciuri pentru păstrarea legumelor, magazii şi ateliere de întreţinere. Între anii 1966 şi 1967 au fost ridicate încă patru dormitoare, cu o capacitate de 165 de locuri, o baie, o bucătărie şi o cameră pentru curăţirea legumelor şi depozitarea veselei. Spaţiul de deţinere s-a mărit în scopul cazării unui număr mai mare de deţinuţi; aceştia urmau să asigure forţa de muncă necesară realizării contractelor încheiate cu diverşi beneficiari din zonă[3].

La penitenciarul Turnu-Severin şi-au executat pedeapsa deţinuţii de drept comun cu condamnări mici, judecaţi de tribunalele raionale din zonă: tribunalul din localitate, din Strehaia, aflat la o distanţă de 62 km, Vânju Mare, la 40 km, şi Baia de Aramă, la 72 km.

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, ff. 301-303.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 11/1957, dosar nepaginat.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 302.

În perioada anchetelor, atunci când aresturile Securităţii deveneau neîncăpătoare, dar şi pe perioada judecării proceselor sau după condamnare, până la primirea ordinelor conducerii MAI privind destinaţia penitenciară de executare a pedepselor, arestaţii erau depuşi la penitenciarul din localitate.

După moartea lui I.V. Stalin (1953), regimul penitenciar a cunoscut o oarecare destindere, dar numai pentru o scurtă perioadă, până la izbucnirea revoluţiei din Ungaria; perioada 1957-1961 a marcat cea de-a doua etapă de maximă asprime din cadrul sistemului penitenciar comunist. Interzisă, prin ordine ale conducerii MAI încă din 1952-1953, bătaia deţinuţilor mai era totuşi practicată. Aplicarea bătăii în anchete a continuat să fie o practică curentă, după cum reiese dintr-un proces-verbal încheiat în aprilie 1955 la penitenciarul Turnu-Severin, document destinat Procuraturii Generale a RPR şi ministrului adjunct de Interne, generalul-maior Ady Ladislau:

> Deţinuţii sunt aduşi la penitenciar bătuţi foarte rău (cu semne pe corp din cauza bătăii) de la Miliţie şi Procuratură. Exemplu: în august 1954, deţinutul Cetin Alexandru a încetat din viaţă în urma bătăii primite la Miliţia Călugăreni. Deţinutul Bădescu Dumitru a fost depus în penitenciarul Turnu-Severin în februarie 1955 şi a declarat că a fost bătut de procurorul locotenent-major Nicolae Ioan, de la un tribunal din Caracal, fiind lovit grav la testicule, fapt pentru care este internat în spital. De asemenea, deţinuţii Văduva Mircea şi Martin Marin au fost bătuţi grav la postul de Miliţie Strehaia. În ziua de 11.03.1955 a fost depusă în penitenciar de către Miliţia Strehaia o deţinută care avea semne pe corp din cauza bătăii...[1].

Este semnificativ faptul că documentele respective nu exemplifică şi cazurile tratamentelor aplicate în anchetele Securităţii.

Conducerea penitenciarului

După 1944, penitenciarul a fost condus de următorii directori şi comandanţi: Antonie Miclescu (1944-1945), Iosif Grama (1945), Constantin Cojocaru (1946), Ion Bolocan (1946-1948), Nicolae Dumitrescu (1948-1949), locotenent Ştefan Anghel (1949-1951), Nicolae Teică (1951-1952), sublocotenent Aurel Nicolaiciuc (1953-1956), locotenent-major Nicolae Ghionea (1956-1961), căpitan Ion Vasile (1961-1964), căpitan Gheorghe Zaharia (1964-1966) şi căpitan Grigorie Dumitraşcu (1966)[2].

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, vol. IV, inv. sub nr. 19, f. 118.
2. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, ff. 303-304.

Ţ

ŢIGĂNEŞTI (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 193)

U

URANUS (vezi **Bucureştiul şi împrejurimile**, p. 181)

V

Vaslui

Primele informaţii despre existenţa unui centru de detenţie la Dobrovăţ, Vaslui, datează din anul 1874. Această închisoare de corecţie a fost desfiinţată în 1901 şi reînfiinţată în 1905[1]. În anii '30, penitenciarul Vaslui a fost inclus în categoria unităţilor de închisoare corecţională pentru pedepse de până la 6 luni inclusiv[2]. Din păcate, despre activitatea penitenciarului în perioada interbelică există puţine documente în arhiva DGP. Spre exemplu, din cele păstrate până astăzi aflăm că un grup de legionari încarcerat la Sibiu a fost transferat, în 1942, în alte locuri de executare a pedepsei, printre care şi Vaslui.

Conform Deciziei nr. 57286 din 4 decembrie 1945, care prevedea specializarea unităţilor carcerale, penitenciarul Vaslui a fost destinat deţinuţilor condamnaţi la pedepse corecţionale de până la doi ani[3]. Într-o altă taxonomie, penitenciarul a fost inclus în categoria a IV-a, clasificare care a funcţioant în perioada 1948-1955[4]. Într-o evaluare făcută de revista *Memoria* la începutul anilor '90, unitatea vasluiană era inclusă în categoria închisorilor de exterminare[5].

Capacitatea de deţinere la Vaslui era una redusă, deşi unitatea a funcţionat inclusiv ca secţie de reeducare a minorilor. Lucrările de extindere sau de îmbunătăţire a pazei erau îngreunate, după 1950, de lipsa fondurilor şi a personalului calificat[6]. Pentru anul 1954, documentele din arhiva DGP menţionează cazul unui deţinut contrarevoluţionar care decedase în spital, fiind diagnosticat cu insuficienţă cardiacă[7]. Deseori, asemenea decese în sistemul carceral comunist erau rezultatul unei indiferenţe a administraţiei faţă de starea celui încarcerat, al regimului de detenţie sau al bătăilor repetate[8]. În

1. „Penitenciarul cu regim închis Vaslui", accesibil online la adresa http://www.anp-just.ro (30.07.2007).
2. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 13.
3. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, 2006, p. 231, accesibil online la adresa http://www.presidency. ro (22.12.2006).
4. *Ibidem*, p. 232; INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, p. 18.
5. *Memoria*, nr. 1/1990, p. 101.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 3/1954, f. 279.
7. *Ibidem*, ff. 272, 285.
8. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/1955, inv. sub nr. 6, dosar nepaginat.

acest sens, elocvent este cazul deținutului Nicolae Barzu, încarcerat la Vaslui și torturat de autorități în timpul cercetărilor.

La un control efectuat în 1957 de către o comisie specială formată în baza unui ordin al ministrului de Interne, s-a constatat că unitatea carcerală vasluiană nu dispunea de izolator, iar capacitatea de deținere era depășită cu mult[1]. Ca și în alte închisori din România, cei închiși la Vaslui erau pedepsiți cu zile de izolare pentru cea mai mică abatere de la regulament. În ianuarie 1956, două persoane de aici fuseseră pedepsite cu câte două zile de carceră pentru că dansaseră și cântaseră în celulă[2]. Pedepsele se puteau solda și cu interzicerea dreptului la pachet și vorbitor[3].

În perioada comunistă, ca urmare a legii din 1969 referitoare la executarea pedepselor, peninteciarul Vaslui a fost reactivat începând cu 1 decembrie 1970, având un stabiliment în partea sudică a orașului omonim. Închisoarea a fost desființată în iulie 1977, pentru a fi reintrodusă în circuitul penitenciar în 1983[4].

Conducerea penitenciarului

Pentru conducerea penitenciarului, sursele indică următorii administratori și comandanți: colonel Gheorghe Anton (1949-1951), administrator, locotenent-major Augustin Mureșan (1952-1955), locotenent-colonel Neculai Misaru (1956-1960), maior Dumitru Marin (1961-1963)[5].

VĂCĂREȘTI

Între 1945 și 1973, unitățile din cadrul Direcției Generale a Penitenciarelor au fost deservite de câteva spitale. Dintre acestea, cel mai important a funcționat în cadrul penitenciarului Văcărești. Deținuții politici puteau fi internați în acest spital numai cu aprobarea scrisă a DGP.

Penitenciarul de la înființare până în 1945

Mănăstirea Văcărești, construită de domnitorul fanariot Nicolae Mavrocordat între anii 1715 și 1722, a fost amenajată ca penitenciar al orașului București în 1865. Până atunci, „temnița capitalei" a funcționat în Curtea Arsă din Dealul Spirei, dar, în urma declanșării unei epidemii de tifos, autoritățile au hotărât transferarea deținuților într-o altă clădire. După mai multe propuneri, a fost ales ca spațiu de închisoare mănăstirea Văcărești, unde funcționa, din anul 1861, o secție pentru deținuții politici[6].

Până la demolarea sa în 1987, mănăstirea era așezată la 1 500 m nord de Piața Piscului, la 300 m sud de intersecția dintre șoseaua Olteniței cu Calea Văcărești, la 7 km

1. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1953-1958, inv. sub nr. 67, f. 72.
2. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1956, inv. sub nr. 16, f. 159.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 5/1955, inv. sub nr. 6, dosar nepaginat.
4. „Penitenciarul cu regim închis Vaslui", accesibil online la adresa http://www.anp-just.ro (30.07.2007).
5. INST, *Regimul penitenciar...*, *ed. cit.*, pp. 33, 37, 42, 45, 347-348.
6. În acea perioadă, la Văcărești erau închiși pentru delicte de presă ziariștii N. Orășeanu, I. Valentineanu și Radu Ionescu (Grigorie I. Dianu, *Istoria închisorilor din România. Studiu comparativ. Legi și obiceiuri*, Tipografia Curții Regale, București, 1900, p. 152).

est de comuna Popeşti-Leordeni şi la 2 km vest de cimitirul Belu[1]. De la înfiinţare şi până în 1945, penitenciarul a funcţionat ca închisoare centrală şi de triaj. La Văcăreşti au fost încarceraţi deţinuţi de ambele sexe aflaţi în curs de judecare. Tot în această închisoare îşi executau pedeapsa bărbaţii condamnaţi la cel mult cinci ani de închisoare corecţională şi femeile cu o condamnare de cel mult 3 luni. Femeile erau încarcerate în vechiul local al stăreţiei, unde funcţionau un spital şi un atelier numai pentru deţinute. Cele cu pedepse mai mari de 3 luni erau trimise la penitenciarul Mislea[2].

Pe 15 iunie 1868 s-au pus bazele spitalului Văcăreşti prin înfiinţarea unui post de subchirurg, iar la 12 august 1868 a fost numit primul medic al penitenciarului[3]. În 1930, spitalul care funcţiona în fostul palat domnesc al lui Nicolae Mavrocordat avea un salon de boli interne, unul pentru tuberculoşi, două saloane de chirurgie, o sală de operaţii şi una de pansamente. Pentru contagioşi existau două celule de izolare[4]. În 1898, în cadrul închisorii a fost înfiinţată o secţie pentru alienaţii mintal; aceasta a avut la început două compartimente: pentru bărbaţi şi pentru femei. Fiecare compartiment era format dintr-o sală comună, două camere de izolare şi o infirmerie. În cel pentru bărbaţi se afla şi cabinetul medicului[5]. De asemenea, în cadrul spitalului funcţiona un salon pentru angajaţii din cadrul Direcţiei Generale a Penitenciarelor, precum şi un cabinet dentar pentru deţinuţi[6]. În 1915 au fost aduse la Văcăreşti, pentru aproximativ un an, deţinutele de la Plătăreşti, care, ulterior, au fost transferate la închisoarea de femei Mislea[7].

În 1927 a fost înfiinţat corpul gardienilor de închisoare, care a fost experimentat pentru prima dată în cadrul penitenciarului Văcăreşti, începând cu 1 ianuarie 1928. Noul corp de pază a fost extins, de la 1 ianuarie în 1930, şi în celelalte închisori[8]. În octombrie 1931, închisoarea avea 36 de celule, 18 la parter şi alte 18 la etaj, cu lungimea de 3 m, lăţimea de 2 m şi înălţimea de 3 m. Într-o celulă se găseau două paturi cazone, o măsuţă şi un scaun. Uşile celulelor erau din fier. Penitenciarul avea patru pavilioane (secţii): pentru preveniţi (deţinuţi necondamnaţi şi aflaţi în curs de cercetare sau judecare), minori, „trecători" (deţinuţi aflaţi în tranzit spre ale închisori) şi condamnaţi. Fiecare pavilion avea o curte proprie, despărţită de curţile pavilioanelor vecine şi de cea a închisorii prin ziduri cu înălţimea de 2 m. Deţinuţii care nu lucrau în atelierele închisorii nu aveau voie să părăsească secţia în care erau încarceraţi decât pentru a merge la tribunal, la vorbitor sau atunci când erau transferaţi în alt penitenciar[9]. În exterior, penitenciarul era înconjurat de un zid înalt de 4 m şi gros de 60 cm.

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 325.
2. Alexandru Al. Fălcoianu, *Călăuza istorică a mănăstirii şi a închisorii centrale Văcăreşti*, Tipografia Închisorii Văcăreşti, Bucureşti, 1929, p. 43.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 317.
4. Octav Georgescu, *Văcăreşti mănăstire – Văcăreşti penitenciar: precedat de un scurt istoric asupra regimului penitenciar în România*, Tipografia Închisorii Văcăreşti, Bucureşti, 1930, p. 76.
5. *Ibidem*, p. 77.
6. Mircea Damian, *Celula nr. 13 (Şaptezeci şi cinci de nopţi în închisoarea Văcăreşti)*, Editura Institutul de Arte Grafice „Vremea", Bucureşti, 1932, p. 47.
7. Alexandru Fălcoianu, *op. cit.*, p. 41.
8. Octav Georgescu, *op. cit.*, pp. 34-35.
9. Mircea Damian, *op. cit.*, pp. 20-21.

Între acest zid, pereții pavilioanelor și cele ale atelierelor se afla un loc viran, „un fel de drum cu lățimea între 4 și 8 metri". Pe zidul exterior, la distanțe egale unul de altul, erau amplasate 10 posturi de observație pentru santinele[1].

La Văcărești și-au executat pedeapsa în această perioadă atât deținuți de drept comun cât și politici, condamnați pentru delicte de presă și activitate contra siguranței statului. Cei din ultima categorie proveneau în special din rândurile Partidului Comunist. În perioada interbelică au fost închiși în acest penitenciar Gheorghe Cristescu-Plăpumaru, Ilie Moscovici, Alexandru Dobrogeanu Gherea[2], Mihai Cruceanu. Aceștia au fost arestați în timpul Congresului de Constituire a Partidului Comunist din mai 1921. De asemenea, la Văcărești au fost încarcerați viitori lideri comuniști precum: Gheorghe Gheorghiu-Dej, Alexandru Drăghici, Alexandru Bârlădeanu și Chivu Stoica[3]. În timpul detenției, cei închiși lucrau la construcția de șosele, la lucrările de canalizare, precum și în atelierele penitenciarului (tipografie, cartonat, ceramică, covoare, croitorie, încălțăminte, tâmplărie și fierărie)[4]. Conform articolului 12 al legii din 1929 pentru organizarea penitenciarelor și institutelor de prevenție, deținuții politici, deși erau obligați să muncească, puteau să refuze ieșirea la muncă și să se dedice activităților intelectuale, sub supravegherea directorului de penitenciar. Toți deținuții aveau voie să fie vizitați, o dată pe săptămână, de rudele apropiate. Vizitele se programau după criteriul alfabetic: cei din prima jumătate a alfabetului joia, iar ceilalți sâmbăta[5].

Văcărești ca penitenciar comunist

Începând cu 23 august 1944 și până la dezafectarea sa în 1973, penitenciarul a funcționat ca închisoare de tranzit și spital al DGP, destinat atât deținuților de drept comun, cât și celor politici. Începând cu 1945, la Văcărești au fost încarcerați din motive politice deținuți aflați în curs de judecare sau condamnați pentru „infracțiuni contra securității statului", precum și persoane internate administrativ de Securitate[6]. Între 1946 și 1948, aici și-au executat pedeapsa o parte dintre condamnații în procesul mareșalului Ion Antonescu, dar și mulți alții, precum Mircea Vulcănescu, Petre Strihan, doctor Petre Tomescu, Stavri Ghiolu, comandorul de aviație Gheorghe Jienescu, generalul Ion P. Arbore, I.C. Petrescu și arhitectul I.D. Enescu[7]. În martie 1954, șeful Direcției Penitenciarelor raporta adjunctului ministrului de Interne că, în mai multe unități ale DGP, printre care și Văcărești, erau reținuți fără acte legale deținuți „contrarevoluționari, de drept comun și economici". Multora dintre ei le expiraseră mandatele de arestare pe timp limitat, emise de diferite instanțe judecătorești, iar situația lor juridică nu fusese soluționată, deși fuseseră prezentați de mai multe ori judecătorilor[8].

1. Mircea Damian, *op. cit.*, p. 106.
2. Alexandru Fălcoianu, *op. cit.*, p. 43.
3. AANP, fond Pază și Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 329.
4. Octav Georgescu, *op. cit.*, p. 92-93.
5. Mircea Damian, *op. cit.*, p. 85.
6. AANP, fond Pază și Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 329.
7. Ion Diaconescu, *Temnița, destinul generației noastre, ed. cit.*, p. 34.
8. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, f. 258.

Categorii de deținuți

La sfârșitul anului 1953, locotenent-colonelul Marin Constantinescu, comandantul penitenciarului Văcărești, informa printr-o adresă conducerea Direcției Generale a Penitenciarelor despre situația din această închisoare, cerând luarea unor măsuri urgente. Conform acestui raport, numărul zilnic de deținuți varia între 2 800 și 3 000. Din cauza lipsei de spațiu, aceștia erau cazați în condiții necorespunzătoare[1]. Totodată, comandantul raporta că cei 250 de deținuți internați de Securitate la parterul clădirii aveau posibilitatea de a lua legătura, prin fereastră, cu deținuții de drept comun și cu cei economici. Prin aceste contacte, cei încarcerați puteau să transmită mesaje și să comunice între ei. De asemenea, comandantul preciza că același pericol exista și în cadrul spitalului, unde erau internați atât deținuți de drept comun, cât și politici[2]. În finalul raportului, locotenent-colonelul Marin Constantinescu propunea ca, pe viitor, în penitenciarul Văcărești să fie încarcerați numai „infractori de drept comun și economici". Comandantul sugera ca, dintre „deținuții contrarevoluționari", să fie ținuți în spital numai cei care necesitau o spitalizare urgentă, dar internați în camere izolate de restul saloanelor[3]. Totodată, a cerut și transferarea unui număr de șase deținuți „contrevoluționari" din această secție care erau folosiți de Securitate la traduceri în alte unități concentraționare[4]. Pe 30 ianuarie 1954, comandantul penitenciarului era informat de șeful Direcției, colonelul Ioan Baciu, că locțiitorul ministrului de Interne, generalul-maior Ady Ladislau, a acceptat ca la Văcărești să fie închiși doar deținuți de drept comun și economici. Dintre „contrarevoluționari" urmau să fie ținuți în camere izolate din cadrul spitalului numai cei care necesitau spitalizare[5]. Între 1964 și 1967, aici au fost internați, în spital, pe lângă deținuții de drept comun și deținuți cercetați pentru „infracțiuni contra securității statului", și condamnați politici[6].

Pe 14 martie 1967, colonelul Constantin Stoica, adjunct al ministrului Afacerilor Interne, a aprobat planul de reprofilare a locurilor de deținere în „vederea realizării unei mai bune separări a deținuților pe categorii penale, sex, vârstă și în special pe infracțiunile comise, cuantum de pedeapsă și starea de recidivă"[7]. Conform acestui plan, deținuții (bărbați, femei și minori) aflați în curs de judecare pentru infracțiuni politice erau reținuți până la condamnarea definitivă într-un număr de 16 închisori, printre care și Văcărești[8]. Tot în acest penitenciar urmau să fie închiși condamnații de drept comun cu pedepse mai mari de 10 ani[9], deținuți aflați la a doua condamnare (recidiviști), precum și deținuți de drept comun de toate categoriile, indiferent de

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, f. 288.
2. *Ibidem*, f. 287.
3. *Ibidem*, f. 282.
4. *Ibidem*, f. 287.
5. *Ibidem*, f. 89.
6. AANP, fond Pază și Regim, dosar nr. 26/1967, f. 341.
7. *Ibidem*, f. 336.
8. Celelalte închisori erau: Alba-Iulia, Botoșani, Bacău, Cluj, Craiova, Codlea, Galați, Iași, Peninsula, Pitești, Ploiești, Oradea, Satu Mare, Târgu-Mureș și Timișoara (*ibidem*, f. 337).
9. *Ibidem*, f. 338.

condamnare şi infracţiunea comisă[1]. De asemenea, în secţiile dependente Periş şi Policolor au fost încarceraţi „infractori de drept comun" cu pedepse de până la 10 ani, iar la Rahova, secţie a Văcăreştiului, erau închişi recidiviştii apţi de muncă. În spital au fost internaţi, după 1964, atât deţinuţi de drept comun, cât şi politici[2].

Între 1949 şi 1973, penitenciarul Văcăreşti a avut secţii exterioare la Spanţov, Popeşti-Leordeni, Asanaga, Brăneşti, Periş, Buciumeni, Domneşti, Rahova, Policolor[3] şi Chiajna[4]. În aceste locaţii, deţinuţii de drept comun erau folosiţi la „munci în agricultură, efectuate în cadrul gospodăriilor de stat, la fabrici de conserve, la canalul de aprovizionare cu apă potabilă a oraşului Bucureşti, între râul Argeş şi Dâmboviţa"[5].

Regimul de detenţie

Între 1948 şi 1955, deţinuţilor politici le-au fost interzise prin ordine verbale ale MAI drepturile stipulate de regulamentul de pază şi deţinere din penitenciare. Interdicţiile au vizat dreptul de a primi pachet o dată la trei luni, dreptul la vorbitor cu familia de două ori pe an şi dreptul la corespondenţă[6]. Prin adresa din 20 mai 1955 trimisă de Direcţia Generală a Penitenciarelor închisorii Văcăreşti, comandantul unităţii carcerale era informat că „deţinuţii contrarevoluţionari" încarceraţi aici, precum şi cei care urmau să fie transferaţi în această unitate pentru spitalizare sau alte probleme nu aveau dreptul la vorbitor sau să primească pachete şi scrisori. În finalul adresei se recomanda prelucrarea acestui ordin cu toate „cadrele care muncesc pe linie de regim şi la biroul pachete, scrisori sau vorbitor"[7]. Singurul drept de care au beneficiat deţinuţii politici în această perioadă a fost plimbarea, deşi nici acesta nu a fost întotdeauna respectat.

În perioada 1948-1973, singurele unităţi spitaliceşti din cadrul DGP au funcţionat în incinta închisorilor Văcăreşti şi Târgu-Ocna, precum şi la formaţiunea Salcia. Internarea deţinuţilor contrarevoluţionari în aceste spitale se făcea numai cu aprobarea scrisă a Direcţiei Generale a Penitenciarelor şi numai atunci când deţinutul nu mai putea fi tratat în unitatea respectivă. Pentru deţinuţii de drept comun era necesar doar consimţământul comandantului de penitenciar. Pentru a fi obţinută această aprobare, penitenciarul trimitea, în cazul deţinuţilor politici, un referat cu numele, condamnarea şi diagnosticul deţinutului, precum şi recomandarea de internare în spital semnată de medic. Acest referat era însoţit şi de o adeverinţă-caracterizare a deţinutului, întocmită de comandantul unităţii.

În timpul şedinţei de analiză a muncii din cadrul DGP din iulie 1956, generalul Evghenie Tănase, adjunct al ministrului de Interne, a criticat uşurinţa cu care comandanţii de penitenciare au solicitat şi obţinut internarea în spital a „deţinuţilor contrarevoluţionari". Conform acestuia, la Văcăreşti se afla internată pentru „vindecare"

1. AANP, fond Pază şi Regim, dosar nr. 26/1967, f. 441.
2. *Ibidem*.
3. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 320.
4. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1959, vol. II, f. 63.
5. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 320.
6. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, vol. II, f. 288.
7. *Ibidem*, f. 28.

întreaga conducere a ţărăniştilor, liberalilor, legionarilor şi sioniştilor, dându-li-se astfel posibilitatea de a se informa despre situaţia din închisori şi de a pune la cale „acţiuni contrarevoluţionare"[1]. Vinovaţi de această situaţie au fost consideraţi medicii şi comandanţii penitenciarelor. Ministrul i-a atenţionat că, dacă această lipsă de discernământ şi această „atitudine umanitară faţă de aceste categorii de deţinuţi" va continua, vor fi luate măsuri severe. Evghenie Tănase a ţinut să precizeze că statul urmăreşte în primul rând să-i pedepsească pe deţinuţi pentru faptele pe care le-au comis, şi nu să irosească banii „pentru însănătoşirea unor deţinuţi de 70-75 ani, care oricum vor muri în penitenciare dacă noi nu le dăm drumul acasă"[2].

Spitalul Văcăreşti

În decembrie 1956, o comisie din cadrul serviciului sanitar al DGP s-a deplasat la spitalul Văcăreşti pentru a analiza situaţia deţinuţilor internaţi şi durata lor de spitalizare. În timpul controlului au fost verificate foile de observaţie şi s-a discutat dacă, în anumite cazuri, mai este justificată internarea pacienţilor in spital[3]. Comisia a constat că la Văcăreşti au fost trimise cazurile de boli grave, chiar incurabile, care nu au mai putut fi tratate la nivelul penitenciarelor[4]. Majoritatea deţinuţilor închişi au fost spitalizaţi în urma unei perioade de nutriţie deficitară, devitaminizaţi şi deproteinizaţi. Din cauza vârstei înaintate a celor mai mulţi dintre ei, rezistenţa la boală era foarte scăzută şi a avut ca rezultat ineficacitatea tratamentului şi agravarea bolii[5]. Referitor la perioada de spitalizare, membrii comisiei au raportat DGP că aceasta este mult mai mare decât în spitalele Ministerului Sănătăţii. Explicaţia era că, în aceste spitale, bolnavii în stare gravă erau ţinuţi până la stabilirea diagnosticului, fiind apoi externaţi. În schimb, la Văcăreşti, cazurile de boli incurabile (cancer, ciroză, astm bronşic cu descompunere cardiacă) „trebuie ţinute până la deces"[6]. Totodată, în urma controlului s-a constat că spitalul este supraaglomerat şi că într-un pat sunt cazaţi câte doi bolnavi. În plus, de asistenţa medicală a celor 560 de deţinuţi se ocupau 14 felceri[7]. Aceştia absolviseră un curs de instructaj medical, neavând la bază o pregătire de specialitate.

O altă carenţă a spitalului, sesizată de comisie în timpul vizitei, era lipsa unui personal medical specializat în ortopedie, chirurgie pulmonară şi urologie. pentru cazurile grave, care necesitau specialişti, erau chemaţi medici de la spitalele din cadrul Ministerului Sănătăţii. Pentru ca medicii solicitaţi să poată veni la Văcăreşti, era necesară o aprobare scrisă din partea Direcţiei. Aprobarea se dădea, cel mai devreme, după cel puţin o lună şi era valabilă numai pentru o singură intrare. Din această cauză, bolnavii erau ţinuţi perioade îndelungate fără să fie consultaţi şi operaţi. Transferarea lor în alte spitale nu era permisă, pentru ca deţinuţii să nu stabilească

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1955, vol. II, f. 12.
2. *Ibidem*, f. 11.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1957, vol. II, f. 608.
4. *Ibidem*, f. 613.
5. *Ibidem*, f. 606.
6. *Ibidem*, f. 607.
7. *Ibidem*, f. 606.

contacte cu persoane din exterior[1]. În finalul referatului, şeful serviciului medical din cadrul DGP, maiorul-doctor Sfeta Ella, concluziona că personalul medical al spitalului era preocupat să aibă mai degrabă un comportament adecvat cerinţelor MAI, decât de tratamentul şi îngrijirea bolnavilor[2].

Celulele de la Văcăreşti erau de două tipuri, comune şi vagon, ultimele comunicând între ele printr-o uşă montată în pereţii despărţitori[3]. În fiecare cameră se găseau mai multe rânduri de paturi metalice suprapuse. Deţinuţii dormeau pe saltele umplute cu paie sau pe rogojini. În camerele de tip vagon toaletele se aflau în aceeaşi încăpere, iar în cele comune closetul se afla la marginea coridorului pe care erau situate. Într-o cameră puteau fi încarcerate între 100 şi 300 de persoane[4]. Secţia deţinuţilor politici era situată la parter[5], iar cea a femeilor condamnate sau cercetate pentru „infracţiuni politice", la etaj[6]. În raportul trimis de comandantul închisorii Direcţiei Generale la sfârşitul anului 1953, locotenent-colonelul Marin Constantinescu atrăgea atenţia asupra încălzirii deficitare a camerelor. Deşi unele încăperi erau prevăzute cu sobe, acestea nu funcţionau din lipsa coşurilor. În acelaşi raport se preciza că, în incinta închisorii, se putea produce oricând un incendiu, din cauza instalaţiei electrice şi a sistemului de iluminare învechit. Ignorarea acestui avertisment de către Direcţia Generală a Penitenciarelor a avut ca rezultat, în 1954, declanşarea unui incendiu provocat de instalaţia de încălzire, la secţia de femei, unde erau închise deţinute politice[7].

În perioada 1953-1959, la Văcăreşti au fost înfiinţate noi secţii de deţinere, iar aspectul penitenciarului a suferit modificări în urma lucrărilor de reparaţie. Pentru pedepsirea deţinuţilor recalcitranţi au fost construite celule de izolare. Lipsa acestor camere speciale era considerată de către comandant principala cauză a indisciplinei deţinuţilor de drept comun: „penitenciarul nu dispune de mijloace tehnice de constrângere ca celularul şi camere mici, care ar putea servi la izolarea deţinuţilor recalcitranţi de restul deţinuţilor şi în vederea aplicării unui regim sever şi a unei alimentaţii reduse"[8]. În lipsa lor, deţinuţii nu puteau fi izolaţi, iar singura măsură consta în transferarea lor într-o altă cameră, unde continuau acţiunile ostile. Tot în această perioadă, au fost construite, în partea de vest, pavilionul administrativ, clubul unităţii şi barăci pentru cazarea militarilor în termen, care asigurau paza penitenciarului. De asemenea, pe latura de sud-est au fost amenajate magaziile pentru alimente şi echipament, precum şi secţia pentru „munci exterioare"[9].

În perioada 1945-1973, Văcăreşti a fost închisoare de drept comun, deţinuţii politici fiind aduşi în acest penitenciar pentru perioade scurte de timp, în tranzit către alte locuri de detenţie. De asemenea, la Văcăreşti au fost încarcerate şi o parte dintre persoanele anchetate în subsolurile Ministerului de Interne. Deşi Văcăreştiul a

1. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1957, vol. II, f. 605.
2. *Ibidem*, f. 603.
3. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, f. 279.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*, f. 287.
6. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 328.
7. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1954, f. 280.
8. *Ibidem*, f. 305.
9. AANP, fond Pază şi Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 328.

funcționat în această perioadă și ca spital penitenciar, deținuții erau aduși în ultima fază a bolii, mulți dintre ei decedând în perioada spitalizării. De cele mai multe ori, tratamentul medical consta într-o consultație medicală și în administrarea unor pastile. În volumul *Ia-ți boarfele și mișcă !*, Oana Orlea își amintește că, în fiecare noapte, „doi câte doi, bărbați îmbrăcați în zeghe duceau târgile pe care se legănau în ritmul pașilor lor alți bărbați goi. Goi și scheletici. Îi înghesuiau în morgă". Într-o noapte, o gardiană i-a mărturisit că nu-i plăcea să fie noaptea de serviciu, deoarece îi era frică de morți, și că, de curând, corpul unui deținut considerat mort fusese transportat la morgă. Acolo, „omul și-a revenit. A început să țipe, dar gardienilor le-a fost frică să se ducă să deschidă morga"[1].

În toată acea perioadă, starea clădirii și a instalațiilor electrice a reprezentat un pericol permanent pentru siguranța deținuților politici și de drept comun. Această situație s-a menținut până în 1973, când deținuții au fost mutați în alte închisori, iar penitenciarul a fost dezafectat. Pentru a șterge orice urmă a ceea ce a reprezentat spitalul-penitenciar Văcărești, mânăstirea a fost demolată în 1987.

Conducerea penitenciarului

Între 1950 și 1973, numărul gardienilor și angajaților din acest penitenciar a variat între 400 și 720 de persoane. Între anii 1946 și 1967, penitenciarul Văcărești a fost condus de următorii directori și comandanți: Gavrilă Rusu (1946), Marin Melicescu (1947), Florian Ionescu (1948), Adrian Vlădescu (1949), Isaia Popa (1950), Traian Jorj (1951), maior Gheorghe Budnărescu (1951-1953), colonel Marin Constantinescu (1953-1958), colonel Ștefan Koller (1958-1967)[2]. Dintre gardienii de la Văcărești, cei mai cunoscuți sunt locotenent-colonelul Marin Constantinescu, colonelul Ștefan Koller și Nicolae Moromete, locțiitorul-comandantului de pază și regim.

Marin Constantinescu a condus închisoarea între anii 1953 și 1958. După 1958, a fost transferat în cadrul Direcției Generale a Penitenciarelor, iar între 1963 și 1964 este menționat ca locțiitor al directorului general al DGP[3].

De profesie tinichigiu, Ștefan Koller s-a născut pe 2 august 1916 în orașul Huedin, județul Cluj. În 1944 a intrat în Partidul Comunist, iar în februarie 1945 a fost numit responsabil de cadre al Comitetului Județean Sălaj. Între anii 1949 și 1951 a lucrat în cadrul Direcției Generale a Penitenciarelor ca angajat civil, iar de la 1 iulie 1951 a fost promovat în funcția de șef al direcției de cadre din DGP, fiind avansat la gradul de locotenent-colonel. Între 1953 și 1958 a îndeplinit funcția de comandant al penitenciarului Aiud, iar din 1958 a fost mutat, cu aceeași funcție, la Văcărești[4].

Nicolae Moromete s-a născut pe 13 mai 1912 în comuna Valea Ungureni, județul Pitești. De profesie măturător, el s-a înscris în 1945 în Partidul Comunist, fiind numit Secretar al Organizației de Partid nr. 1 din sectorul Galben, iar în 1947 a fost numit în corpul gardienilor, cu aceeași funcție. Între 1948 și 1954 a îndeplinit funcțiile de

1. Oana Orlea, *op. cit.*, p. 24.
2. AANP, fond Pază și Regim, dosar FN/1967-1968, vol. II, f. 334.
3. AANP, fond Pază și Regim, dosar FN/1967-1968, vol. I, f. 275; Gheorghe Crișan, *op. cit.*, p. 76.
4. AANP, fond Cadre, dosar nr. C/4240, f. 1-2.

prim-gardian, comandant de gardă, comandat al penitenciarului Jilava şi al închisorilor Caransebeş şi Galaţi. Pentru abuzurile şi tratamentul inuman la care i-a supus pe deţinuţii politici în această perioadă, Nicolae Moromete a fost sancţionat prin mutarea disciplinară la Văcăreşti, în funcţia de locţiitor al comandantului de pază şi regim. Pentru comportamentul şi „realizările" pe care le-a avut la Văcăreşti, în iunie 1956 a fost numit comandant al formaţiunii Chilia Veche. În urma unei anchete a DGP din 1956, Moromete a fost înlăturat din această funcţie şi pus sub acuzare pentru comportament abuziv şi tratamente inumane aplicate deţinuţilor. La scurt timp, toate acuzaţiile care îi erau aduse au fost retrase. Singura „pedeapsă" a fost trecerea lui în rezervă cu drept de pensie[1].

VLĂDENI (vezi **Balta Brăilei**, p. 149)

1. AANP, fond Cadre, dosar nr. M/2951.

Z

Zalău

Penitenciarul Zalău a fost înfiinţat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi se afla pe strada Petöfi Sándor nr. 2. Închisoarea era formată dintr-o clădire principală în formă de potcoavă, în care se aflau birourile administraţiei, şi cele trei secţii de deţinere având o capacitate de 500 de persoane. Penitenciarul era înconjurat de un zid de cărămidă cu o înălţime de 3 m[1].

Zlatna

Colonia Zlatna era situată în judeţul Alba, fiind constituită din trei secţii : Almaşul, Breaza şi Zlatna. În această colonie erau închişi condamnaţi cu pedepse de până la 20 de ani. Deţinuţii erau folosiţi la munci în mină şi la lucrări de suprafaţă[2].

1. AANP, fond Secretariat, dosar FN/1969, ff. 429-432.
2. AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1959, vol. I, f. 241.

Viața și moartea la închisoare

Marius Oprea

Dr. Petru Groza, marioneta de care comuniștii s-au folosit pentru a asigura o fațadă „democratică" instaurării regimului lor de ocupație, a fost pentru scurtă vreme supus arestului, la sfârșitul anului 1943. A scris apoi, în anii „democrației populare", cartea *În umbra celulei*, în care dramatiza această experiență, acuzând represiunea regimului „burghezo-moșieresc". Iată câteva din „amarnicele" suferințe la care a fost supus în vreme ce se afla în arestul Siguranței în timpul Crăciunului din anul 1943, în plină „dictatură" : „sunt atât de absorbit în gânduri, încât aproape tresar când un agent mustăcios, robust, cu ochii adânciți în orbite, trădând nesomn și multă oboseală, se apleacă asupra mea și întreabă aproape șoptit dacă nu doresc să-mi aducă ceva de-ale mâncării : *E un om de serviciu care iese chiar acum în oraș...* Deși de la ceaiul luat la Brașov au trecut mai multe ore, constat că nu mi-e foame". Mai târziu însă, viitorului om de stat al regimului „democrat-popular" i se face sete : „setea este însă cu adevărat chinuitoare. Întreb dacă se poate să mi se aducă un ceai. Un comisar dispare, dar ceaiul nu mai sosește, deși noaptea coboară cu încetul. O mică șicană, mirosind a tortură. Spre orele 9, întreb din nou pe un alt comisar dacă nu aș putea avea un ceai sau un pahar cu apă. *N-avem om de serviciu care să meargă în oraș*, îmi răspunde. Mi-aduce însă el un pahar cu apă". După câteva zile, petrecând Revelionul în celulă, Petru Groza a fost servit cu un pahar de șampanie, în cinstea Anului Nou[1]. Așa arăta un arest al demonizatei Siguranțe, în anii „cruntei represiuni a regimului exploatator al burgheziei și moșierilor", în legătură cu care gardienii din anii comunismului nu conteneau să-i acuze pe deținuții politici, spunându-le cu o cinică satisfacție, după cum erau învățați la cursurile lor „profesionale", că au parte de ceea ce ei pregătiseră „clasei muncitoare".

După numai câțiva ani de la cele scrise de Groza, în „umbra celulei" lucrurile aveau să se schimbe dramatic. Închisoarea comunistă a fost dedicată dezumanizării, prin supunerea celor închiși la doze mari de anormalitate. Începând cu hrana, insuficientă și având ingrediente dintre cele mai ciudate, între care capetele de vită sau arpacașul ceva mai gros erau socotite delicatese, încheind cu interdicția de a scrie, citi sau vorbi, cu condițiile abrutizante din celulele supraaglomerate, alternate cu luni de singurătate, cu perpetua lipsă a oricăror condiții minimale de igienă sau asistență medicală, regimul penitenciar comunist a fost greu de îndurat chiar pentru persoane robuste fizic și moral. Rostul acestui tratament inuman era constrângerea fizică, în scopul distrugerii morale a „dușmanilor de clasă".

Cei din închisori erau, practic, rebuturile umane, reziduurile societății comuniste. Orice analiză asupra regimului comunist nu trebuie în nici un moment să scape din vedere scopul urmărit de acesta – și anume impunerea unei societăți de tip „nou", deci implicit „modelarea",

1. Petru Groza, *În umbra celulei*, Editura Cartea Rusă, București, 1945, pp. 54-55.

prin diferite mijloace, a unui tip uman diferit, a „omului nou". În genere, regimul a întâmpinat o opoziție mult mai largă decât cea exprimată în diferite forme de activism anticomunist, printr-o „rezistență pasivă" la comunism care a fost, practic, rezultatul manifestării bunului-simț comun – cea mai mare piedică în acțiunea de formalizare la nivel social a textelor clasicilor marxismului privind societatea viitorului și „oamenii noi" care urmau să o populeze. Pentru impunerea politicii sale, comunismul a creat un câmp propriu de reguli, în urma anulării principiilor reprezentativității și a separării puterilor în stat, pe care le-a extins asupra întregii vieți private. A fost suficient ca superioritatea noii societăți să fie declarată pentru a fi impusă ca model, fiind întodeauna privită dinspre viitor spre prezent, dintr-o perspectivă neprognozată nici ea în termeni exacți. Constrângerile derivate din noile reguli, ca și lipsurile prezentului sunt necesare, proclama propaganda regimului, pentru a clădi un „viitor luminos", pentru copiii încă nenăscuți ai tuturor generațiilor de sacrificiu. Constrângerile trebuiau să frângă rezistența dușmanilor dinăuntru și din afară, care se opun „făuririi" acestui viitor de către și pentru „oamenii noi" ai regimului. Pentru cei dovediți ca inamici ai liniei impuse de partid, intrați fiind în malaxorul Securității și al proceselor politice, nu exista viitor, iar singurul drum nu era decât cel al temniței. Practic, regimul avea nevoie de acești „dușmani" pentru a se legitima pe sine, dincolo de primejdia, mai degrabă imaginară, a „comploturilor" și „uneltirilor" care nu au fost în măsură să pună într-un pericol real siguranța sistemului.

Deținuții din închisori erau inamicii dovediți ai „viitorului luminos"; ca atare, propaganda de partid sublinia că locul lor nu putea fi decât în întunericul temniței, iar soarta lor nu putea fi decât o exterminare lentă. De aceea, viața și moartea în închisoare a fost brutal marcată de diferența pe care regimul comunist o stabilise între două categorii de oameni: cei „noi", fie adepți conștienți ai „democrației populare", fie cei care puteau fi îndreptați „cu binele" spre „viitorul luminos", și „dușmanii", cei pentru care reeducarea impunea măsuri coercitive. Pentru această din urmă categorie, nu exista viitor, sau cel puțin el era pus sub semnul îndoielii. Aceasta a fost filozofia care a stat la baza sistemului concentraționar din România. S-a creat astfel un univers aparte, în care cele mai elementare atribuții ale umanității erau anulate. Închisorile și lagărele României destinate celor socotiți „dușmani ai regimului" au pus în practică, prin măsuri concrete, o vastă acțiune de dezumanizare, departe de sensurile unei coerciții penale obișnuite.

*

Rostul acestei cărți, *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă*, este de a pune pe harta universală a crimelor împotriva umanității adevăratele bastioane ale cruzimii care au fost închisorile și lagărele regimului ce ne-a oprimat o jumătate de secol. Căci în România, ca și în toate celelalte state de dincoace de cortina de fier, comunismul nu ar fi putut supraviețui fără represiune: el nu poate fi gândit și nu putea funcționa în afara constrângerii, rațiunea sa fiind aceea de a trasa granițe interne în fiecare țară, între cei aflați înăuntrul și în afara închisorii, între dușmanii regimului și susținătorii săi. Cartea și-a propus și a reușit să prezinte o istorie a tuturor unităților penitenciare care au funcționat pe teritoriul României în perioada 1945-1967, fiind *prima monografie completă a sistemului carceral comunist*. A fost o muncă începută practic odată cu activitatea Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România și este, de departe, întâia reușită notabilă a foarte tinerilor cercetători de aici. Le mulțumesc personal tuturor pentru multele ceasuri de studiu petrecute în arhiva fostei Direcții Generale a Penitenciarelor, acolo unde, între copertele prăfuite și rigide se află încă istorii neștiute ale crimelor și suferințelor din anii comunismului și ale celor ce le-au îndurat ori săvârșit. În acest loc, până nu demult uitat, unde și-au găsit împăcarea, stivuite pe rafturi apropiate, dosarele personale ale gardienilor și fișele deținuților, au pătruns Clara Mareș, Cristina Roman, Andrei

Muraru, Dumitru Lăcătușu, Marius Stan, Constantin Petre și Sorin Cucerai, dar și alți colegi ai lor, care le-au dat o mână de ajutor pe parcursul unei documentări care a durat aproape doi ani și ale cărei roade le-ați putut citi în această carte. O mențiune specială pentru inițiatoarea acestui volum, Clara Mareș, cât și pentru Andrei Muraru, cel ce a realizat coordonarea „în teren" a echipei de autori. În mod sugestiv, tinerii mei colegi au ales să dedice rezultatul muncii lor victimelor regimului comunist, în egală măsură celor ce au supraviețuit represiunii, cât și celor pentru care închisoarea sau lagărul au fost un drum fără întoarcere.

Spre lauda lor, aș vrea să adaug că aceasta este o dovadă în plus a faptului că *monografia de față nu este rezultatul unei simple opțiuni științifice, ci în primul rând al uneia morale.* Întoarsă din pușcărie, o femeie dintr-un sat făgărășean l-a întrerupt pe preot atunci când acesta vorbea despre iad, spunând celor adunați în biserică: „Oameni buni, iadul nu-i acolo unde spune părintele, ci unde am fost eu". Datorită lor, a tinerilor istorici de la Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România, știm acum mai multe despre iad.

*

Iadul își deschidea porțile încă din clipele în care un arestat era transportat spre primul său loc de detenție. Smuls cu brutalitate din sânul familiei, de cele mai multe ori în toiul nopții, și urcat în duba poliției secrete comuniste, i se puneau pe ochi ochelari de tablă, care îi împiedicau cu totul vederea. Era primul semn al lumii noi care îl aștepta, primul semn al desprinderii brutale de normalitatea simțurilor de până atunci, de lumea familiară, cu chipurile și rosturile ei. Ochelarii de tablă, pe care majoritatea foștilor deținuți politici și-i amintesc cu oroare, au avut și rolul de a sublinia omniprezența puterii, a unei forțe fără chip, fără înțeles și, tocmai de aceea, cu atât mai înspăimântătoare. Pentru a trezi frica și a provoca supunerea, puterea polițienească trebuia să fie ca o privire ațintită asupra întregului corp social: mii de ochi postați peste tot, puncte de atenție mobile și permanent treze, o imensă rețea ierarhizată", dar care, în schimb, să nu poată fi sesizată. Așa scrie Michel Foucault în *A supraveghea și a pedepsi*[1]. Nu pot să las la o parte că puterea Securității și caracterul discreționar al acesteia se sugerau astfel, din primul moment, cu ajutorul unor banali ochelari, care, tocmai contrar menirii lor, îl lipseau pe purtător de vedere. Dar nu pentru a ascunde traseul spre locul de arest, în genere bine cunoscut chiar și de cei încă liberi, ci pentru a le insufla celor ridicați dintre ai lor credința că au devenit victime fără scăpare ale omnipotenței, ale capacității poliției secrete comuniste de a putea observa tot, fără a-i putea fi descifrate mecanismele, rațiunile și intențiile. Transportul către penitenciar evidențiază și primele semne ale brutalității fără discernământ și motiv ce caracteriza lumea în care intrau și pe care deținuții trebuiau să și-o asume, cu tot absurdul ei, fără să se poată împotrivi sau protesta. Transportați la Aiud, la finele anului 1959, într-un vagon căptușit cu tablă, lipsit de aer și căldură, un lot de deținuți ajunge la destinație după o călătorie epuizantă de două zile cu trenul. Ca hrană, deținuții, legați cu cătușe de fier la mâini și picioare, au primit câte un cub de slănină sărată, unul de marmeladă și o felie de pâine. Apa le-a lipsit, iar setea a fost chinuitoare. La sosire, au cerut apă, dar în locul unei căni de apă, au fost îmbrânciți. Au căzut de-a valma. Printre ei se afla și poetul Vasile Voiculescu[2], trecut de 74 de ani, arestat cu un an înainte și condamnat la cinci ani de temniță grea pentru că scrisese poezii „cu conținut mistic-religios". Unul dintre cei ce l-au însoțit în această călătorie își amintește:

1. Michel Foucault, *A supraveghea și a pedepsi. Nașterea închisorii*, Editura Humanitas, București 1997, p. 301.
2. Detalii în Marius Oprea, „Adevărata călătorie a lui Zahei. Vasile Voiculescu și «Rugul Aprins»", în curs de apariție la Editura Humanitas, București.

...eram împinşi din tren şi cădeam ca sacii lângă calea ferată. A căzut şi poetul Voiculescu, dar peste un altul, aşa că s-a mai atenuat şocul loviturii. Ajunşi, în sfârşit, pe coridorul de intrare în penitectiar, ţin minte că un preot şi Vasile Voiculescu şi-au făcut cruce, mulţumindu-i lui Dumnezeu că au scăpat cu viaţă. Văzându-i, un caraliu l-a pălmuit pe preot, iar pe Voiculescu l-a înjurat, învinuindu-i pe amândoi: *Vă rugaţi lui Dumnezeu să murim noi ?* [1].

De cele mai multe ori, deţinuţii trebuiau să parcurgă, la intrarea în penitenciar, câteva zeci de metri printre două şiruri de gardieni, care îi grăbeau spre celule cu lovituri de bâtă.

Închisoarea era, în toate sensurile, doar o anticameră a morţii. Politica aceasta nu era una discretă; fiecare dintre deţinuţi era înştiinţat cu brutalitate, la primul incident cu un gardian, care se petrecea mai devreme sau mai târziu, că nu va ieşi viu din temniţă. Deţinuţi fiind, pastorul Richard Wurmbradt şi preotul Benedict Ghiuş erau puşi să transporte din celule hârdaiele cu materii fecale ale deţinuţilor: „exista la fiecare palier un closet, la care eu şi Ghiuş căram tinetele în fiecare zi. Trebuia să stăm la coadă cu alţi deţinuţi care-şi aşteptau rândul pentru a turna conţinutul pe canal. Arhimandritul era un om fin şi cultivat, dar îşi dădea silinţa să îndeplinească asemenea treburi neplăcute. Într-o dimineaţă, a alunecat pe pardoseala slinoasă de piatră şi puţin lichid a stropit cizma unui gardian". Faptul i-a atras o lovitură cumplită, ca şi ameninţarea că va sfârşi în cimitirul fără cruci al închisorii[2]. Abrutizarea era urmărită prin acţiuni care reduceau omul la o maşinările fiziologică; omul era lăsat să producă, după regulament, doar transpiraţie, umori, urină şi materii fecale. Deţinuţii vedeau instrumente de scris doar în camera de anchetă, iar când vreunul dădea de o bucăţică de ziar în câte o împrejurare, era un adevărat eveniment. Conversaţiile se puteau purta doar în şoaptă, iar orice încercare subversivă de a scrie pe bucăţi de sticlă, pe talpa bocancului sau pe săpun folosind aşchii de lemn sau paie groase din saltea era pedepsită cu zile grele de carceră.

În aceste împrejurări,

o acomodare reală la condiţiile închisorii durează cam trei ani. Până atunci, corpul pierde tot timpul din greutate şi nu-i în stare să facă faţă şocurilor din perioadele trecătoare în care eram nutriţi mai bine. Raţia noastră de zahăr era o bucată (7 grame) pe zi. Ficatul se forţa să-şi tragă zahărul necesar din cartofi, porumb şi sfeclă şi, în lipsa lor, din muşchii proprii, reducându-i şi mai mult. [...] În umezeala din celulă, dormind ani şi ani pe ciment, era imposibil să scapi de reumatism sau sciatică. Lipsa vitaminelor ne afecta în mod grav văzul, care era deja suprasolicitat din cauza celulelor slab luminate. Doar unul din cinci vedea suficient ca să bage aţa în ac. La plecarea mea din închisoare, după zece ani, nu mai puteam distinge nici mâncarea în farfurie. Ni se jupuia pielea. Coatele şi mâinile ne erau întotdeauna inflamate şi sângerânde. După un timp, auzul ne slăbea. Colitele şi diareea erau ceva permanent. Puteai vedea ochii îngrijoraţi ai celor cu stomacul stricat, aşteptând să termine ultimul om de mâncat, c*a să se repeadă la butoi* [hârdăul care servea drept W.C., dintr-un colţ al celulei, numit de deţinuţi şi tinetă, n.n.]. În primii ani, nu ne dădeam seama că stomacul ni se dezintegrase şi mersul la butoi devenise o tortură pentru cei mai mulţi dintre noi. Un om a spus: „Dacă doresc pentru ceva să fiu vreodată liber, e ca să pot merge la closet de câte ori vreau şi să stau acolo cât am chef"[3].

Astfel a descris ziaristul britanic Leonard Kirschen experineţa sa ca deţinut politic în închisorile comuniste din România. La condiţiile descrise mai sus, cu precizie, în toate detaliile sordide, trebuia să se adapteze orice om, indiferent de vârstă, condiţie de sănătate, statut social

1. Florentin Popescu, *Detenţia şi sfârşitul lui Vasile Voiculescu*, Editura Vestala, Bucureşti, 2000, p. 82.
2. *Ibidem*, p. 209.
3. Leonard Kirschen, *Deţinut al justiţiei roşii*, Editura Enciclopedică, Bucureşti 2002, pp. 202-203.

sau prestigiu intelectual ori politic. Cei vârstnici cedau cu uşurinţă în acest mediu ostil pentru starea lor de sănătate. Iată în ce situaţie a ajuns bătrânul poet Vasile Voiculescu[1] la Aiud:

> ...să fi fost începutul lunii decembrie 1959, o lună geroasă, o lună a lupilor, când uşa grea şi masivă a celulei fu dată în lături şi înăuntru îşi făcură apariţia doi deţinuţi de drept comun, purtând pe o targă o firavă făptură de om, care aducea prin liniile ascuţite ale pomeţilor mai degrabă cu un sfânt decupat din icoanele neasemuite ale pictorilor bizantini. Era aşa de slab, că puteai să vezi prin el şi-l urmăream cum încerca să-şi strângă zeghea cea de toate zilele asupră-i, cu rămăşiţa unui efort nepământean. Era frig, tare frig în celulă şi răceala se simţea prin ţurţurii de gheaţă care atârnau ca nişte ciorchini pe sub obloanele ţintuite ale fiecărei celule.

Tăcerea aşternută şi imaginea aproape ireală care se proiecta spre înăuntrul celulei a prins apoi viaţă. Unul dintre deţinuţi, părintele Apostu, el însuşi grav bolnav, chircit pe priciul său, dar care îl cunoscuse pe poet în Fortul 13 Jilava, abia reuşi să vorbească, cerându-le celor din celulă să-l ajute pe noul venit: „Este poetul Vasile Voiculescu; să-i facem repede rost de un pat, dacă se poate mai ferit de fluxul curenţilor, că e prăpădit de bolnav". Deţinutul Grigore Penciu, autorul acestei rememorări, i-a oferit patul său, urcându-se pe un prici în apropierea ferestrei, de unde putea privi spre celularul în formă de „T" al închisorii, cât şi spre clădirea spitalului. Celula, cu puţin mai mare de 2x3 m, adăpostea „un mozaic de elemente umane, ca preoţi, învăţători, profesori, pictori, pădurari, ţărani"; din peisaj mai făceau parte un huţul, care nu ştia româneşte, şi turnătorul celulei, un fost plutonier condamnat pentru crime de război în lagărele din Transnistria.

În această celulă viaţa îşi desfăşura cursul după noile reguli ale închisorii, care, dacă erau încălcate, atrăgeau drastice pedepse; cum a fost aceea îndurată de preotul Iorgu Ionescu, cel ce se apropiase de poetul Voiculescu devenindu-i ocrotitor, pentru că în noaptea de Crăciun a anului 1959 făcuse o mică slujbă în celulă, urmată de Sfânta Împărtăşanie. De slujbă au aflat gardienii graţie turnătorului din celulă, iar preotul a primit şapte zile de carceră severă, deşi omul suferea de tuberculoză pulmonară, având nu mai puţin de trei caverne. Când a ieşit din carceră era străveziu şi sângele i se închegase la comisura buzelor: avusese o hemoptizie severă. Vasile Voiculescu i-a întins atunci zeghea lui, deşi el suferea de frig, zicându-i: „Ia-o, că mie nu îmi mai trebuieşte, şi stai să te ascult la plămâni"[2]. În schimb, părintele Iorgu, deşi grav bolnav şi el, făcea „corvezile", cărând în locul poetului hârdăul cu materii fecale din celulă, atunci când acestuia îi venea rândul. Supravieţuind închisorii, în anii '70 el a căutat-o pe Gabriela Defour, fiica poetului, căreia i-a relatat câte ceva din cele îndurate la Aiud de acesta:

> ...nu poţi uita anumite momente. Ne scoteau şi pe noi, la o săptămână, două, într-un solar, afară, câteva minute. Dânsul nu putea merge, sigur că da! *Părinte* – zice – *aş ieşi şi eu, să mai văd soarele o dată...* Noi nu vedeam soarele, eram într-un întuneric permanent. *Domnule doctor, las' că vă iau eu!* L-am luat în braţe, l-am dus afară, l-am aşezat jos în solar şi noi ne plimbam. Atunci am avut un scandal... m-a pedepsit un nenorocit de sergent-major. Se duce la dânsul: *Mai trăieşti, mă, mai trăieşti?* şi-i dă cu cizma. *Mai trăiesc, domnule sergent-major.*

Părintele Iorgu nu şi-a putut abţine replica la vederea scenei: *„Ţinere sergent-major* – îi zic – *cum daţi cu cizma aşa, într-un om bătrân? Nu ştiţi cine este dumnealui, nici nu puteţi să ştiţi vreodată..."*[3]. Într-o altă zi, deţinuţii au fost anunţaţi că au program de baie. „Dezbrăcarea s-a

1. Marius Oprea, „Adevărata călătorie a lui Zahei. Vasile Voiculescu şi «Rugul Aprins»", în curs de apariţie la Editura Humanitas, Bucureşti.
2. Gheorghe Penciu, „Din jurnalul unui deţinut politic. «Rugul Aprins»", în *Gândirea*, serie nouă, anul VII, nr. 1-3/1998, pp. 119 şi urm.
3. Florentin Popescu, *op. cit.*, p. 85.

făcut în mai puțin de un minut", povestește un alt fost deținut, de asemenea coleg de celulă cu poetul Vasile Voiculescu.

> De altfel, ce aveam pe noi? Câteva zdrențe vârgate ce se puteau numi, cu multă îngăduință, manta, veston, pantalon, cămașă, izmene și, în cel mai fericit caz, un puloveraș confecționat din resturi de pături date la casare. Era pentru prima dată când îl vedeam pe marele vrăjitor al condeiului gol-goluț și m-am speriat de halul de distrofie în care se afla. L-am frecat cu săpun pe spate, încercând să înlătur cojile stratificate pe pielea lui, care nu mai cunoscuse săpunul de mai bine de șase luni.

Săpunul, din reziduri petrolifere, ustura îngrozitor. Dar șocul cel mare a fost altul: după apa fierbine, dintr-o dată din țeava dușului a țâșnit un șuvoi rece ca gheața. Deținuții au început să se îmbrace tremurând de frig, sub șuvoaiele înghețate; poetului îi căzuseră hainele pe jos, iar pielea toată îi devenise vânătă. Ceilalți l-au ajutat să se îmbrace cu greu: tremura și el, tremurau și ei din toate încheieturile. Din camera alăturată se auzeau râsetele în hohot ale gardienilor. „Poate niciodată nu m-am simțit mai umilit ca atunci și îmi venea să strig: *unde este înțelepciunea Ta Doamne? Pentru ce ne prigonești?*" Poetul avea săpunul pe ochi și ochii în lacrimi. Nu scotea nici un sunet, apa rece îi tăiase respirația. A făcut o congestie pulmonară gravă și multă vreme s-a zbătut între viață și moarte. Îi pierise pofta de mâncare și lăsa colegilor săi de celulă minuscula rație de pâine. „Neras de vreo trei, patru săptămâni, cu pomeții obrajilor ascuțiți, parcă înțepând lumina, păreau un sfânt coborât de pe alte tărâmuri". Tocmai împlinise 75 de ani. Medicul oficial al închisorii l-a găsit în această stare și, cu o sfiiciune care nu-i era deloc tipică, nici lui și nici altcuiva din personalul medical al MAI, l-a întrebat chiar pe Vasile Voiculescu ce să-i prescrie. Poetul, cu glasul său stins, a cerut un ou. Nu mai mâncase nimic de trei zile. „Nu pot, domnule doctor, nu pot! Dacă ar fi să fac acest lucru, a doua zi aș fi lângă dumneavoastră", a venit răspunsul. Resemnat, într-una din zilele următoare, spunând că presimte că se vor despărți, i-a cerut unui deținut să-i spele o pereche de ciorapi de bumbac, „cu care cine știe ce samaritean îl înzestrase". Acesta a făcut ce i s-a cerut; i-a mai întărit poetului și nasturii de la veston, cu un ac ascuns în piciorul unui pat. La câteva zile apoi, Voiculescu a fost scos din acea celulă. Ultima veste auzită printre cei pe care îi părăsise a fost că a nimerit cu acel huțul neștiutor de limbă română, plecat mai devreme dintre ei. Acesta nu se sfia, profitând de neputința poetului, să-i ia din rația de hrană în schimbul „programului de curățenie" pe care bătrânul bolnav nu îl putea face[1].

Nu numai gardienii sau vreun deținut abrutizat se arătau lipsiți de omenie față de un deținut mai bătrân, cum era poetul Vasile Voiculescu, pe care l-am luat aici drept exemplu al unui destin din universul concentraționar comunist. Chiar și medicul închisorii, căpitanul Ciocan, „îngâmfat și rotofei, furând din rațiile deținuților, s-a purtat ca o canalie". Doctorul Ciocan prescria și administra eventualele tratamente numai cu aprobarea colonelului Crăciun, comandantul penitenciarului, sau a ofițerilor politici, Iacob și Ivan. „Într-o zi, lui Vasile Voiculescu făcându-i-se rău, în urma repetatelor bătăi în ușă a apărut furios doctorul Ciocan, care, intrigat că fusese deranjat de la siestă, a catadicsit să spună: *Dracul l-a pus să intre la puşcărie, dracul să-l vindece!* Și a plecat, închizând vizeta în urma lui, spre înmărmurirea gardianului de serviciu, care părea mai mărinimos decât el"[2]. În cele din urmă, poetul a fost internat în spitalul închisorii, pentru trei, patru săptămâni. Din cauza frigului și inaniției, contractase o tuberculoză pulmonară și osoasă, dar a fost internat în spitalul penitenciarului; se întâmpla însă abia cu puțină vreme înainte de eliberare. Aici a fost salvat de medicii deținuți Aurel Marin și Paul Minea, care „l-au trecut de partea cealaltă a baricadei, unde mai pâlpâia, cât de cât, un

1. Florentin Popescu, *op. cit.*, pp. 33-40.
2. Gheorghe Penciu, *Medici în recluziune*, Editura Vremea, București, 2001, pp. 230-231.

firicel de viaţă"[1]. Dar poetul nu a mai putut merge pe picioarele sale niciodată şi, la mai puţin de un an de la eliberarea din închisoare, a murit în suferinţe atroce, cauzate de tuberculoza care i-a afectat coloana vertebrală[2].

În acest univers concentraţionar, salvarea era doar una spirituală, în condiţiile în care degradarea fizică a deţinuţilor era un scop în sine, urmărit cu asiduitate, zilnic, de administraţia închisorii, prin condiţiile de hrană, sanitare şi igienice asigurate acestora. Părintele Adrian Făgeţeanu, arestat în acelaşi lot „Rugul Aprins", odată cu Vasile Voiculescu şi de alte 14 feţe bisericeşti şi intelectuali, spunea:

> nu o să mă crezi, frate, dar în închisoare am fost cel mai aproape de Dumnezeu. Acolo preţuiai tot darul lui Dumnezeu. Preţuiai aerul pe care, într-o celulă suprapopulată, îl căutai câteva secunde, cu rândul, stând cu nasul sub crăpătura uşii. Preţuiai pâinea (două felii, prin care întrezăreai lumina soarelui), alături de mierea unei vorbe bune. Eram slabi, dar ne ajutam între noi. Lui Vasile Voiculescu i-am dat din porţia mea. Firav şi abia ţinându-se pe picioare, era pus să ducă nişte hârdaie mai mari decât el. Nu putea să le ridice, şi atunci gardienii îl pedepseau tăindu-i raţia de mâncare... În închisoare aveai nevoie de hrană, dar, mai presus de toate, de cuvântul lui Dumnezeu. Prin El ne-am arătat puterea. Îmi amintesc că la Aiud îmi făcusem un calendar pe degete, după metoda Gauss. Am calculat data Paştelui şi mi-am dat seama că era exact în acea noapte. Fără să mă mai gândesc la urmări, am început să strig: Hristos a înviat! şi imediat din toate celulele a început să răzbată spre cer cântarea cea minunată, „Hristos a înviat din morţi, cu moartea pre moarte călcând şi celor din morminte viaţă dăruindu-le!". Răsuna Aiudul de chemarea speranţei, de strigătul nostru de bucurie, spre disperarea gardienilor care credeau că am început o revoltă. Alergau nebuneşte prin curte şi trăgeau focuri de avertisment, dădeau telefoane şi cereau întăriri. Erau speriaţi de glasurile noastre reunite, de forţa spirituală a credinţei, pe care nici o fereastră zăbrelită nu o poate opri. Sunt multe lucruri pe care nimeni altcineva nu le poate înţelege. Tăria pe care ţi-o dă Dumnezeu ar fi una din ele... În închisoare încetezi să exişti, doar Hristos te ţine în viaţă[3].

Pastorul Richard Wurmbrad, care a scris, între altele, o carte sugestiv intitulată *Cu Dumnezeu în subterană*, ilustrând substanţa supravieţuirii sale în universul concentraţionar, arăta: „într-o celulă imundă ca o vizuină, am descoperit că fiecare credincios găseşte în credinţa în Dumnezeu o fericire adâncă, copleşitoare, cum nu se mai află în lume alta. Când am ieşit din închisoare, mă simţeam ca un om care a urcat pe vârful celui mai înalt munte". În mod paradoxal, pastorul spunea că acolo a învăţat sensul adevărat al unor cuvinte ca *prietenie*, *toleranţă* şi *frumuseţe*[4].

*

Când se aflau închişi în celulele întunecate, zăbrelite de obloane groase puse la ferestre pe dinafara zidurilor, care lăsau liber doar un petec de cer, deţinuţii jinduiau să iasă la aer şi îi invidiau pe cei selectaţi de administraţie spre a fi trimişi în coloniile de muncă. Înfiinţate pe tot teritoriul ţării, de la minele de plumb din nord până la coloniile penitenciare de la Dunăre, acestea au strâns între gardurile de sârmă ghimpată 118 068 de persoane, după statisticile oficiale păstrate, din totalul de peste 640 000 de oameni pe care i-am identificat până în prezent

1. Gheorghe Penciu, *Medici în recluziune*, *ed. cit.*, p. 37.
2. Marius Oprea, „Adevărata călătorie a lui Zahei. Vasile Voiculescu şi «Rugul Aprins»", în curs de apariţie la Editura Humanitas, Bucureşti.
3. Gheorghe Penciu, *Medici în recluziune*, *ed. cit.*, p. 1.
4. Richard Wurmbrandt, *Comercializarea libertăţii*, Editura Stephanus, Bucureşti, 1993, pp. 59-60.

ca victime ale sistemului concentraţionar comunist, în toate formele sale : detenţie, internare în lagăr sau colonie de muncă ori deportare şi stabilire de domiciliu obligatoriu[1]. Acest număr a fost, fără îndoială, cu mult mai mare, dar rămâne ca estimarea definitivă să poată fi făcută la capătul unor investigaţii complete de arhivă. Cert este că, sub aspectul cruzimii şi al tratamentelor inumane, nu a existat nici o diferenţă între lagăre şi închisori. În ambele, scopul final era, practic, acelaşi : degradarea, până la distrugerea completă, a fiinţei umane.

Cât despre soarele şi aerul curat de care deţinuţii se bucurau în coloniile de muncă, în raport cu lipsa de aerisire, mirosul greu, umezeala şi frigul celulei, aceste binefaceri se puteau întoarce împotriva lor, fiindcă supuşi intemperiilor şi capriciilor vremii, fără putinţa de a se apăra de arşiţă sau ger, de vânt, ploaie sau viscol. Ceas de ceas, zi de zi, cu încălcarea normelor şi regulamentelor penitenciare sau ale lagărelor, care „pe hârtie" se arătau mult mai grijulii cu deţinuţii în raport cu cele ce se petreceau în realitate, „duşmanii poporului" erau trataţi fără cruţare, indiferent unde se aflau. Abuzurile gardienilor erau aceleaşi în lagăre, ca şi în puşcării, poate chiar potenţate de stresul la care supraveghetorii erau supuşi prin aceea că deţinuţii se aflau sub pază în câmp deschis, şi nu în celule zăbrelite, închişi în spatele uşilor grele. Atât izolaţi în celule, cât şi în lagărele unde munceau până la istovire cu perspectiva unei iluzorii „reeducări", redusă deocamdată la un blid de arpacaş în plus şi o felie de pâine ceva mai groasă, viaţa la închisoare nu cunoştea alt sens decât acela al ispăşirii unei crime de neiertat faţă de „democraţia populară" – cea mai mică, aceea de a n-o fi iubit, cea mai mare, aceea de a o fi urât deschis. În lagăr, hrana suplimentară faţă de regimul celular nu compensa, în câştig caloric, efortul fizic, care depăşea puterile unui om bine hrănit şi în condiţie fizică peste medie, la care erau supuşi zilnic deţinuţii. Aşa că şi în lagăre se murea de foame şi istovire. Abuzuri „s-au săvârşit şi în ceea ce priveşte regimul de detenţie, cel alimentar, asistenţa sanitară", după cum consemna sec un document al Consiliului Securităţii Statului din 1968, cu privire la unităţile şi coloniile de muncă. Le ilustrează pe larg o întreagă literatură memorialistică[2]. În lagăr „toate erau dificile şi greu de suportat: condiţiile de muncă erau barbare, vânturile năprasnice şi neobosite, hrana insuficientă, cazarea improvizată"[3]. Bolile făceau ravagii printre „oamenii adunaţi de prin toate închisorile politice din ţară, extenuaţi de foamete şi frig, de umezeala acelor saivane în care locuisem, obosiţi de munca epuizantă. Erau anemiaţi, distrofici şi dintre aceştia din urmă au fost destui cei care au alunecat în caşexie[4] – ultima fază de slăbire generală a organismului, din care greu se mai putea redresa cineva"[5]. În luna ianuarie a anului 1953, în coloniile de muncă de la Canalul Dunăre-Marea Neagră au murit 133 de deţinuţi, potrivit evidenţelor fostei poliţii secrete. Cele mai multe decese s-au înregistrat la coloniile Peninsula şi Poarta Albă (46, respectiv 30)[6]. Oamenii muriseră de frig şi epuizare.

Greu de suportat au fost şi cruzimile absurde la care oamenii au fost supuşi sau la care au fost martori, rămânând marcaţi pentru tot restul vieţii de cele trăite şi văzute. Exemplele ar putea umple o lungă monografie ; despre unele dintre ele am mai scris în eseul „Chipul morţii"[7], care relatează

1. Vezi Marius Oprea, *Chipul morţii : dialog cu Vladimir Bukovski despre natura comunismului*, prefaţă de Stéphane Courtois, Editura Polirom, Iaşi, 2006.
2. Vezi retrospectivele bibliografice pe tema „Rezistenţa anticomunistă în România", publicate în *Arhivele Totalitarismului* nr. 5 (4)/1994, pp. 244-266 ; nr. 6 (1)/1995, pp. 250-287 ; nr. 7 (2)/1995, pp. 202-221 ; nr. 8 (3)/1995, pp. 237-246 ; nr. 9 (4)/1995, pp. 203-220 ; nr. 10 (1)/1996, pp. 215-241 ; nr. 11-12 (2-3)/1996, pp. 221-233.
3. Cătălin Ropală, *Periprava. Memorial din gulagul românesc*, Editura Majadahonda, Bucureşti, 1997, p. 117.
4. Fază în care metabolismul consumă ţesuturile, organismul intrând într-un proces de „autodevorare".
5. Constantin Horujenco, *Povestiri din întuneric*, Editura Alma, Galaţi, 1997, p. 108.
6. ASRI, fond Documentar, dosar nr. 10971, ff. 15-20.
7. Vezi Marius Oprea, *Chipul morţii*, *ed. cit.*, *passim*.

multe dintre aceste atrocități, unele fără seamăn în panoplia crimelor împotriva umanității; de pildă, oameni lăsați să putrezească în carceră, fiindcă, deși morți, nu-și ispășiseră termenul de pedeapsă... Multe dintre aceste fapte au fost consemnate și de rapoartele întocmite în urma unor controale făcute în coloniile de muncă în 1953, când Procuratura Generală a investigat mai multe crime petrecute în aceste locuri de detenție. Scene de o violență excesivă care s-au petrecut în lagăre au avut darul să impresioneze și au influențat, probabil, decizia de închidere a lor în 1954. Chiar documentele Securității relevă cruzimi greu de descris. Istoviți deja de muncă, foame și frig, deținuții erau literalmente uciși în bătaie, pentru cea mai mică abatere, uneori fără alt motiv decât plăcerea sadică a gardienilor... Cei mai mulți oameni au murit, pur și simplu.

*

În coloniile de muncă viii și morții erau în egală măsură subiect de batjocură. La colonia penitenciară Salcia, într-o zi din iarna anului 1952, „au fost mai mulți morți. Pentru a-i putea identifica, le-au pus cartoane în gură, pe care le scria numele"[1]. Un deținut a fost adus mort de la punctul de lucru „cu un astfel de carton în gură, iar gura încleștată i-a fost deschisă cu un topor. Morții se înhumau după șapte, opt zile, din lipsă de scândură". Represiunea a produs uneori scene de dimensiuni mitologice. După ce un brigadier l-a omorât în bătaie pe un deținut, acesta „a fost pus pe o targă în care bătuse piroane de fier. Când l-a adus la infirmerie, mort, corpul lui era în întregime perforat"[2].

Perforați erau și morții care ieșeau pe porțile închisorilor. Sandu Tudor, publicist și scriitor, călugărit sub numele de Daniil și condamnat la 25 de ani de închisoare, fiind socotit inițiator al „grupului subversiv «Rugul Aprins»", a murit în noaptea de 16 spre 17 noiembrie 1962 la Aiud[3]. Purtase cătușe la mâini și picioare pe tot parcursul detenției. După cum arată în dosarul penitenciar procesul-verbal nr. 0078.458, a lăsat în urma sa, ca obiecte de „inventar personal" pe 18 martie 1959, de la Jilava, „un costum pufoaică maro ctg. III, una pereche sandale negre ctg. III, una bonetă neagră ctg. III, una cămașă maro ctg. III". Sunt hainele cu care era îmbrăcat în 1959, când fusese transferat la Aiud de la Jilava. Sandu Tudor nu avea urmași. După regulamentele penitenciare, această „avere" a sa intra în posesia statului. Fotografiat din față și profil la arestare, îmbrăcat în acea cămașă maro, era atunci un bătrân cu părul lung grizonat, vârstat încă de șuvițe închise la culoare, pieptănat peste cap și strâns la ceafă, cu o privire calmă, îndreptată spre acea zi de 17 noiembrie 1962; dar nu ochii săi, atunci închiși pentru vecie, au înregistrat ceea ce se petrecea. „La ieșirea pe poartă către cimitirul Trei Plopi, i-au înfipt o suliță de fier în inimă, ca să vadă dacă este viu sau mort". Orice deținut mort care ieșea pe poarta închisorii trecea prin acest martiriu. Este ceea ce observa în acea zi, printr-o crăpătură din oblonul celulei sale, un alt deținut, suceveanul Teofil Dumbrăveanu. Deseori, moartea unor deținuți cu notorietate intra în legendă, iar ei căpătau un nimb eroic sau chiar statura unor sfinți. Multă vreme de la moartea la Aiud a lui Daniil Sandu Tudor printre deținuții politici i s-a păstrat amintirea, după cum consemna același martor. „Mai târziu, tinerii care săpau un șanț în închisoare, au găsit un schelet cu lanțuri la picioare. Ei credeau că acela era deținutul Sfântul Daniil."[4]

1. ASRI, fond documentar, dosar nr. 10844, vol. II, ff. 45-46.
2. *Ibidem*, f. 46.
3. Marius Oprea, „Adevărata călătorie a lui Zahei. Vasile Voiculescu și «Rugul Aprins»", în curs de apariție la Editura Humanitas, București.
4. *Apud* „Calendar de fapte mari: Arhim. Roman Braga la a 85-a aniversare. O evocare de pr. Gheorghe Naghi", accesibil online la http://arhivaromaneasca.wordpress.com/2007/03/04/calendar (februarie 2008).

Ce urma unei morţi în închisoare, din cealaltă perspectivă, cea a gardienilor? Iată, între altele, ce declara la 4 iunie 1955 locotenentul-major. Vasile Ciolapan, comandant al închisorii din Sighet, în faţa unei comisii de anchetă, în legătură cu deţinuţii din elita politică şi ecleziastică a vechii Românii, care îşi găsiseră sfârşitul la acest penitenciar:

> în anul 1950, la 1 Mai am fost numit director al Penitenciarului Sighet Principal, plecând din Bucureşti cu un număr de 17 miliţieni. Venind la Sighet, am găsit aici pe fostul inspector şi, mai târziu, maior Dumitrescu, care în prezent este pensionar, am stat câteva zile şi pe data de 5 sau 6 mai 1950 a început să vină dube cu deţinuţi. Odată cu deţinuţii, a venit şi fostul ministru Jianu Marin împreună cu fostul colonel Baciu Ion, care a stat vreo 2 zile aici în localitate. Însuşi fostul ministru a repartizat deţinuţii pe camere. La una din dube a venit un deţinut deja mort şi un nebun, pe cel mort a dat ordin ca să vie o căruţă de la spital şi a fost dus la spital pentru a fi îngropat şi a spus că să se facă un proces-verbal de constatare a morţii şi să-l semneze doi medici, dar să se păstreze secretul. Întrebând că pe viitor cum să procedez, mi s-a spus ca tot la fel să se facă proces-verbal şi să semneze doi medici, dar să se păstreze secretul. A mai spus că împreună cu comandantul Securităţii din oraş să căutăm un loc pentru a-i putea înmormânta, dar în timpul nopţii, şi să nu anunţăm nicăeri moartea lor. Fostul colonel Baciu a fost de faţă să hotărâm de felul cum va trebui în viitor să se procedeze cu cei morţi şi în felul acesta am stabilit locul cu fostul căpitan de securitate Stern, comandant al Securităţii judeţene, să-i îngropăm până într-un timp prin cimitirul oraşului. Dar datorită faptului că la orice oră din noapte mai circulă oameni, am intervenit din nou la comandantul Securităţii, Stern, pentru a stabili un nou loc mai ascuns şi, după câteva zile, am fost chemat de acesta (în prezent maior la Regionala Baia Mare). El mi-a indicat locul unde să-i transport pe cei morţi, adică în cimitirul spitalului, care este în afară de oraş. Nu mi s-a cerut să raportez măcar când mor câte unul, ci prin serviciul operativ se înregistrau şi se scădeau din evidenţe. Faptul că noi n-am făcut nici un act de moarte, numai proces-verbal, este că aşa ni s-a dat ordin verbal, constituind pentru noi o sarcină de partid şi de stat şi, mai mult, un secret de stat. Acest lucru a fost binecunoscut în conducerea Direcţiei Generale, fiindcă i s-a raportat cum se procedează cu cei morţi; la fel s-a raportat şi la Bucureşti ori de câte ori am fost chemat, bineînţeles verbal, despre cum se procedează cu cei ce mor. Nu mi s-a dat alte instrucţiuni despre felul cum trebuie să procedez cu cei morţi. Ştiam că trebuie să îi duc noaptea pentru ca să nu ştie nimeni, ştiind că este lege ordinul şi că el trebuie executat întocmai. Pentru noi, dacă ar fi fost ordinul ca să le facem acte de deces, n-ar fi constituit niciodată o greutate, ci, din contră, o uşurinţă, prin faptul că n-ar fi trebuit să facem groapă noaptea şi nici nu i-am fi înmormântat noaptea, ci am fi lucrat ziua şi fără oleacă de teamă din partea nimănui, dar fiind ordin că este secret, am ştiut că trebuie să aplicăm dictatura proletariatului aşa cum ne-a învăţat partidul[1].

Cum se vede în studiul referitor la penitenciarul Sighet, publicat în prezentul volum de tânărul meu coleg Dumitru Lăcătuşu, locotenentul-major Ciolpan dădea această declaraţie în faţa superiorilor săi din Direcţia Penitenciarelor, sosiţi în inspecţie. Probabil transpirase şi transpiraţia îi umezise palmele, pe care, îmi imaginez, le purta când şi când în lungul pantalonilor, ştergându-le. Aşa cum reiese din alte documente ale anchetei administrative la care a fost supus şi care i-a atras destituirea, purta la mână ceasul de aur al unui fost ministru şi se întreba, fără îndoială cu năduf, de unde ştiu şefii lui şi care dintre subalterni l-o fi turnat (pentru a-i lua locul) că îşi hrăneşte porcii cu hrana deţinuţilor, că nu le-a adus niciodată vreun medic, că şi-a făcut mobilă din lemnul repartizat pentru coşciugele lor...

...dar ce să-i faci!... Asta-i viaţa la închisoare.

1. Document în copie la Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 1/1995, vol. II, ff. 345).

Bibliografie[1]

Surse inedite

AIICCR, „Interviu cu Artemie Diaconescu", realizat de Cosmin Budeancă şi Dumitru Lăcătuşu, Buzău, 10 ianuarie 2007.

AIICCR, „Interviu cu Dan Mugur Ruseski", realizat de Dan Drăghia, Bucureşti, 2006.

AIICCR, „Interviu cu Victor Isac", realizat de Cosmin Budeancă, 24 februarie 1998.

Arhiva Administraţiei Naţionale a Penitenciarelor (AANP), Bucureşti-Jilava, fond Cadre, fond Pază şi Regim, fond Secretariat.

Arhiva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii (ACNSAS), Bucureşti, fond Documentar, fond Informativ, fond Penal.

Arhiva Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România (AIICCR), Bucureşti.

Arhiva Institutului de Istorie Orală (AIIO), Cluj-Napoca.

Arhiva Serviciului Român de Informaţii (ASRI), Bucureşti, fond Documentar, fond Informativ.

Arhivele Naţionale Istorice Centrale (ANIC), Bucureşti, fond CC al PCR - Cancelarie, fond Direcţia Generală a Poliţiei, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei - Central, fond Ministerul de Interne - Direcţia Generală a Poliţiei, fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri - Stenograme.

Direcţia Judeţeană a Arhivelor Naţionale Argeş (DJAN Argeş), fond Prefectura Argeş.

Direcţia Judeţeană a Arhivelor Naţionale Buzău (DJAN Buzău), fond Penitenciarul Râmnicu Sărat.

Direcţia Judeţeană a Arhivelor Naţionale Vâlcea (DJAN Vâlcea), fond Penitenciarul Ocnele Mari.

Dosarul-rechizitoriu al Colonelului (r.) Gheorghe Crăciun, dosar nr. 15/P/1999.

„Lista oficială a ofiţerilor de penitenciar (1945-1989): comandanţi, locţiitori pentru pază şi regim, locţiitori pentru servicii şi locţiitori politici" (sursa: AANP).

Open Society Archives (OSA), Budapesta, fond 300-60-1RFE Research Institute, Romanian Unit, Prisons and Camps.

Documente edite

Anisescu, Cristina, „Compulsie la repetiţie. Colonelul de Securitate Gheorghe Crăciun", în Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, *Arhivele Securităţii*, vol. II, Editura Nemira, Bucureşti, 2004.

Beldiman, Corneliu (coord.), *Procesul generalilor. Cercul Profesional Militar al Partidului Naţional Ţărănesc: 1946-1948. Documente*, Editura Vremea, Bucureşti, 2000.

Buzatu, Gheorghe; Chiriţoiu, Mircea (coord.), *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete: 1944-1989*, vol. I-II, Editura Paideia, Bucureşti, 1998.

1. Această bibliografie a fost realizată de Andrei Muraru pe baza notelor de subsol din volum.

Ciuceanu, Radu, *Mişcarea naţională de rezistenţă din Oltenia. 1953-1980*, vol. II, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2003.
Ciuceanu, Radu (coord.), *Regimul penitenciar din România (1940-1962)*, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2001.
Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, *Securitatea. Structuri/Cadre şi metode (1948-1967). Documente inedite din arhivele secrete ale comunismului*, vol. II, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2006.
Gavrilă-Ogoranu, Ion; Baki Nicoară, Lucia (coord.), *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc. Rezistenţa anticomunistă în Munţii Făgăraşului*, vol. III, Editura Marineasa, Timişoara, 1999.
Silvia Colfescu (coord.), *Memorialul ororii. Documente ale procesului reeducării în închisorile Piteşti, Gherla*, Editura Vremea, Bucureşti, 1995.
Milin, Miodrag (coord.), *Rezistenţa anticomunistă din munţii Banatului (zona Mehadia-Iablaniţa--Breazova)*, Editura Marineasa, Timişoara, 2000.
Cristina Anisescu, *Nicolae Mărgineanu : un psiholog în temniţele comuniste*, prefaţă de Adrian Neculau, Editura Polirom, Iaşi, 2006.
Oprea, Marius (ed.), *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente. 1949-1989*, studiu introductiv de Dennis Deletant, Editura Polirom, Iaşi, 2002.
Oprea, Marius, „Bastionul cruzimii. Documente privind represiunea comunistă" (în manuscris).
Popa, Mircea; Popa, Lucia (coord.), *Primul război mondial, 1914-1918. Texte şi documente*, Universitatea Bucureşti, Bucureşti, 1981.
Scurtu, Ioan (coord.), *Totalitarismul de dreapta în România : origini, manifestări, evoluţie (1919-1927)*, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 1996.
Scurtu, Ioan (coord.), *România. Viaţa politică în documente. 1945*, Arhivele Statului ale României, Bucureşti, 1994.
Stănescu, Mircea (coord.), *Organisme politice româneşti (1948-1965). Documente privind instituţiile şi practicile*, Editura Vremea, Bucureşti, 2003.
Totok, William; Wiehn, Erhard Roy (eds.), *Marcel Pauker. Ein Lebenslauf. Jüdisches Schicksal in Rumänien 1896-1938. Mit einer Dokumentation zu Ana Pauker, Hartung Gorre Verlag (Marcel Pauker. Un curriculum vitae. Destin evreiesc în România, 1896-1938. Cu o documentare despre Ana Pauker)*, Konstanz, 1999.
*** *Cartea Albă a Securităţii*, vol. I, SRI, Bucureşti, 1994.

Instrumente de lucru

Gusti, Dimitrie; Orghidan, Constantin; Vulcănescu, Mircea; Leonte, Virgiliu, *Enciclopedia României*, Editura Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1938-1943.
Hamangiu, C., *Codul general al României. Legi uzuale*, vol. II, Editura Alcalay, Bucureşti, 1907.
*** *Dicţionarul explicativ al limbii române*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1998.

Jurnale, memorii, amintiri, interviuri, mărturii, corespondenţă

Achim, Valeriu; Florean, Emanuil (coord.), *Triunghiul morţii : Baia-Sprie : 1950-1954*, Editura Gutinul, Baia Mare, 2000.
AFDPR Alba (ed.), *Noi nu am avut tinereţe. Cronica rezistenţei anticomuniste, 1945-1989*, Alba-Iulia, 2001.
Alexandru, Doina, *Corneliu Coposu : confesiuni. Dialoguri cu Doina Alexandru*, Editura Anastasia, Bucureşti, 1996.
Antohe, Ion, *Răstigniri în România după Ialta*, Editura Albatros, Bucureşti, 1995.

Bacu, Dumitru, *Piteşti : centru de reeducare studenţească*, Editura Albatros, Bucureşti, 1991.
Bâgu, Gheorghe, *Mărturisiri din întuneric*, Editura Tehnică, Bucureşti, 1993.
Baicu, Petre, *Povestiri din închisori şi lagăre*, Biblioteca Revistei *Familia*, Oradea, 1995.
Balş, Dina, *Drumuri pustiite*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1993.
Barcan, Gheorghe, „Am fost şi eu la Midia...", în *Memoria*, nr. 54 (1-2)/2006.
Bălănescu, Gabriel, *Din împărăţia morţii*, Editura Dacia, Madrid, 1981.
Bejan, Dimitrie, *Oranki. Amintiri din captivitate*, Editura Tehnică, Bucureşti, 1998.
Bojan, Pavel, *Vremurile mele*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1970.
Bordeianu, Gh. Dumitru, *Mărturisiri din mlaştina disperării*, vol. I, Editura Gama, Bucureşti, 1995.
Brazdă, Aurel, „Victimă şi martor ocular al Fenomenului Piteşti la Gherla între 1950 şi 1952", în Romulus Rusan (ed.), *Analele Sighet 7. Anii 1949-1953 : mecanismele terorii. Comunicări prezentate la simpozionul de la Sighetul Marmaţiei*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1999.
Brătianu, Dan M., *Martor dintr-o ţară încătuşată*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1996.
Buculei, Toader, *Clio încarcerată. Mărturii şi opinii privind destinul istoriografiei româneşti în epoca totalitarismului comunist*, Editura Liberta, Brăila, 2000.
Budeancă, Cosmin (coord.), *Experienţe carcerale în România*, vol. I, Editura Polirom, Iaşi, 2007.
Budişteanu, Radu, *În secolul luminilor stinse*, traducere de Despina Skelletti Budişteanu, Editura Carpaţi, Madrid, 1986.
Cacoveanu, Viorel, *Satanizarea României*, Editura Obiectiv, Craiova, f.a.
Caraza, Grigore, *Aiud însângerat*, Editura Vremea XXI, Bucureşti, 2004.
Cârja, Ion, *Canalul morţii*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1993.
Călinescu, Nicolae, *Preambul pentru camera de tortură*, Editura Marineasa, Timişoara, 1994.
Cesianu, Constantin, *Salvat din infern*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992.
Chesaru, Radu, *Vulturul Brâncovenesc*, Editura Spin Internaţional, Bucureşti, 1993.
Chioreanu, Nistor, *Morminte vii*, ediţie îngrijită şi prefaţată de Marius Cristian, Editura Institutul European, Iaşi, 1992.
Ciuceanu, Radu, *Potcoava fără noroc*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1994.
Constante, Lena, *Evadarea imposibilă. Penitenciarul politic de femei Miercurea Ciuc. 1957-1961*, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1993.
Constante, Lena, *Evadarea tăcută : 3 000 de zile singură în închisorile din România*, în versiunea românească a autoarei, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992.
Coposu, Corneliu ; Arachelian, Vartan, *Corneliu Coposu : confesiuni. Dialoguri cu Vartan Arachelian*, Editura Anastasia, Bucureşti, 1993.
Corpaş, Iosif, *Secvenţe din fostele închisori politice*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2003.
Damian, Mircea, *Celula nr. 13 (Şaptezeci şi cinci de nopţi în închisoarea Văcăreşti)*, Editura Institutul de Arte Grafice „Vremea", Bucureşti, 1932.
Damian, Mircea, *Rogojina*, Editura Forum, Bucureşti, 1945.
Davidescu, Ştefan Ioan I., *Călăuză prin infern*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002.
Deboveanu, Ion, „Iadul Jilava : Fortul 13", în *Memoria*, nr. 21.
Diaconescu, Ion, *Temniţa, destinul generaţiei noastre*, Editura Nemira, Bucureşti, 1998.
Diaconescu, Ion ; Ioniţoiu, Cicerone, *Prin ungherele iadului comunist Râmnicu Sărat*, f.e., Bucureşti, 2007.
Domocoş, Ştefan, „Tot despre reeducarea de la închisoarea Gherla", în Romulus Rusan (ed.), *Analele Sighet 7. Anii 1949-1953 : mecanismele terorii. Comunicări prezentate la simpozionul de la Sighetul Marmaţiei*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1999.
Domocoş, Ştefan, „Victimă şi martor ocular al reeducării de la închisoarea Gherla, din perioada 11.XII.1950-10.V.1951", în Ilie Popa (coord.), *Experimentul Piteşti. Reeducarea prin tortură*, vol. I, Editura Fundaţia Culturală Memoria, Piteşti, 2003.

Dumitrescu, Grigore, *Demascarea*, München, 1978.
Dumitrescu, Vladimir, *Închisorile mele. Memorii*, Editura Albatros, Bucureşti, 1994.
Dunca, Ion, *Aur şi noroi*, ediţie îngrijită de Gheorghe Andreica, f.e., Constanţa, 2004.
Duţu, Teodor, *După 50 de ani. Amintiri despre cei care nu mai sunt*, vol. I, Editura ALPHA MDN, Buzău, 1999.
Filip, Iulius, *Renaştere împlinită*, Editura Star, Cluj-Napoca, 2003.
Gheorghiţă, Viorel, *Et ego Sărata-Piteşti-Gherla-Aiud. Scurtă istorie a devenirii mele*, Editura Marineasa, Timişoara, 1994.
Ghibu, Onisifor, *Pagini de jurnal* (1935-1963), vol. I, Editura Albatros, Bucureşti, 1996.
Ghibu, Onisifor, *Pagini de jurnal* (1965-1967), vol. II, Editura Albatros, Bucureşti, 2000.
Ghibu, Onisifor, *Ziar de lagăr. Caracal - 1945*, Editura Albatros, Bucureşti, 1991.
Giurescu, Constantin C., *Cinci ani şi două luni în închisoarea Sighet*, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1994.
Goma, Paul, *Gherla*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1990.
Groza, Petru, *În umbra celulei*, Editura Cartea Rusă, Bucureşti, 1945.
Hossu, Iuliu, *Credinţa noastră este viaţa noastră. Memoriile cardinalului dr. Iuliu Hossu*, ediţie îngrijită de preot Silvestru Augustin Prunduş, Editura Viaţa Creştină, Cluj-Napoca, 2003.
Ioanid, Ion, „Zodii (ne)favorabile la Aiud", în *Arhivele Totalitarismului*, nr. 1/1993.
Ioanid, Ion, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, vol. I, ediţia a II-a, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999.
Ioanid, Ion, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, vol. II, Editura Humanitas, Bucureşti, 2000.
Ionescu, Aristide, *Dacă vine ora H pe cine putem conta ?*, Editura Ramida, Bucureşti, 2001.
Jela, Doina, *Cazul Nichita Dumitru. Încercare de reconstituire a unui proces comunist (29 august-1 septembrie 1952)*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1995.
Jela, Doina, *Drumul Damascului : spovedania unui fost torţionar*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999.
Jurju, Cornel ; Budeancă, Cosmin, *„Suferinta nu se dă la fraţi". Mărturia Lucreţiei Jurj despre rezistenţa anticomunistă din Apuseni (1948-1958)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002.
Kirschen, Leonard, *Deţinut al justiţiei roşii*, traducere de Lidia Ionescu şi Brenda Walker, prefaţă de Andrei Pippidi, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2002.
Lungu, Ioan T., *Gherla - Uşa iadului*, Editura Excelsior, Timişoara, 1996.
Maier, Alexandru, *Am fost medic la Gherla - Dreptul la adevăr*, Editura Mentor, Târgu-Mureş, 1998.
Mateiaş, Virgil, *Anii de groază din România comunistă, Mărturii. Existenţa tragică. Însemnări. Testament*, Editura Mişcării Legionare, Madrid, 1991.
Maxim, Virgil, *Imn pentru crucea purtată*, Editura Antim, Bucureşti, 2002.
Mărgineanu, Nicolae, *Amfiteatre şi închisori*, ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Voicu Lăscuş, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991.
Mărgineanu, Nicolae, *Mărturii asupra unui veac zbuciumat*, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 2002.
Merişca, Costin, *Tărâmul Gheneei*, Editura Porto-Franco, Galaţi, 1993.
Merişca, Costin, *Tragedia Piteşti. O cronică a „reeducării" de la Piteşti*, Editura Institutul European, Iaşi, 1997.
Mihadaş, Teohar, *Pe muntele Ebal*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1990.
Mihalcea, Alexandru, *Uranus-Gherla, via Salcia*, Editura Ex Ponto, Constanţa, 2005.
Mitucă, Ioan Gheorghe, „Schelete ambulante", în *Arhivele Totalitarismului*, nr. 1/1993.
Muntean, Ioan, *La pas prin „reeducările" de la Piteşti, Gherla şi Aiud sau Ridică-te Gheorghe, ridică-te Ioane*, Editura Majadahonda, Bucureşti, 1997.
Neamţu, Augustin, *Viaţa după gratii şi obloane*, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuş, 2006.

Nicodim, Dumitru, *Poarta Albă*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2003.
Nicolae, Octavian, *De la Poarta Albă la Păltiniş*, Editura Anima, Bucureşti, 2004.
Novacovici, Doru, *În România după gratii*, Fundaţia pentru Tineret, Buzău, f.a.
Oprea, Marius, *Chipul morţii: dialog cu Vladimir Bukovski despre natura comunismului*, prefaţă de Stéphane Courtois, Editura Polirom, Iaşi, 2006.
Orlea, Oana, *Ia-ţi boarfele şi mişcă!*, interviu realizat de Mariana Marin, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1991.
Paleologu, Alexandru; Tănase, Stelian, *Sfidarea memoriei (convorbiri), aprilie 1988-octombrie 1989*, ediţia a II-a, Editura DU Style, Bucuresti, 1996.
Pandrea, Petre, *Reeducarea de la Aiud*, Editura Vremea, Bucureşti, 2000.
Paraschivescu, Radu Miron, *Jurnalul unui cobai*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994.
Pavlovici, Constantin Florin, *Tortura pe înţelesul tuturor*, Editura Cartier, Bucureşti, 2001.
Păun, Nicu, *Muntele suferinţei*, Editura Institutul European, Iaşi, 1997.
Pintilie, Iacob, *Vremuri de băjenie şi surghiun*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001.
Ploscaru, Ioan, *Lanţuri şi teroare*, ediţia a II-a, Editura Signata, Timişoara, 1994.
Popa, Neculai, *Coborârea în iad, amintiri din închisorile României comuniste*, Editura Vremea, Bucureşti, 1999.
Porumboiu, Arthur, *Patrulaterul roşu*, Editura Europolis, Bucureşti, 1992.
Radina, Remus, *Testament din morgă*, Editura Ion Dumitru, München, 1981.
Rădulescu Zoner, Şerban, *A fost un destin. Amintiri, mărturii, dezvăluiri*, Editura Paideia, Bucureşti, 2003.
Roşca, Victor, „Moara lui Kalusek. Jurnal de detenţie" (în manuscris).
Rusan, Romulus (coord.), *Exerciţii de memorie*, postfaţă de Ana Blandiana, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1999.
Salcă, Alexandru, *Dăruit cu suferinţă. Memorii I*, Editura Transilvania Expres, Braşov, 1998.
Sfetcu, Paul, *13 ani în anticamera lui Dej*, Fundaţia Culturală Română, Bucureşti, 2000.
Steinhardt, N., *Jurnalul fericirii*, ediţia a VII-a, ediţie îngrijită şi postfaţă de Virgil Ciomoş, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001.
Stroia, Stanciu, *My Second University. Memories from Romanian Communist Prisons*, Translation, Introduction and Notes by Dan L. Duşleag, Universe Inc., New York, Lincoln, Shanghai, 2005.
Şimăndan, Emil, *Puterea Libertăţii. Interviuri*, Fundaţia Culturală „Ioana Slavici", Arad, 1995.
Tomaziu, George, *Jurnalul unui figurant. 1939-1964*, prefaţă şi postfaţă de Gabriel Mardare, Editura Univers, Bucureşti, 1995.
Trifan, Constantin, „La Salcia – colonia morţii – am făcut chirurgie cu un cuţit de cizmărie", în *Memoria*, nr. 18.
Visky Ferenc jr. (coord.), *Prizonierii speranţei. Mărturii ale celor închişi pentru credinţă*, Editura Strigătul de la Miezul nopţii, Arad, 2002.
Vişa, Augustin, *Din închisorile fasciste în cele comuniste din URSS şi România*, cu o prefaţă de Gabriel Ţepelea şi un cuvânt de încheiere de Corneliu Coposu, Institutul pentru Analiză şi Strategie Politică „Iuliu Maniu", Bucureşti, 1997.
Vişovan, Aurel, *Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce m-ai părăsit ?*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 1999.
Voinea, Octavian, *Masacrarea studenţimii române în închisorile de la Piteşti, Gherla şi Aiud*, mărturii redactate de Gheorghe Andreica, Editura Majadahonda, Bucureşti, 1997.
Vultur, Smaranda (coord), *Istorie trăită – istorie povestită. Deportarea în Bărăgan (1951-1956)*, Editura Amarcord, Timişoara, 1997.
Wurmbrand, Richard, *Cu Dumnezeu în subterană*, traducere din limba engleză de Marilena Alexandrescu-Munteanu şi Maria Chilian, Editura Casa Şcoalelor, Bucureşti, 1993 (Bucureşti, Editura Stephanus, 2001).

Zilber, Belu, *Actor în procesul Pătrăşcanu. Prima versiune a memoriilor lui Belu Zilber*, ediţie îngrijită de G. Brătescu, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999.
Zugravu, Cezar, *Mărturii ale suferinţei*, Editura Moldova, Iaşi, 1996.
AIICCR, „Interviu cu Gheorghe Andreica", realizat de Dumitru Lăcătuşu, Piteşti, 24 septembrie 2006.
AIICCR, „Interviu cu Gheorghe Andreica", realizat de Marius Stan, Piteşti, septembrie 2006.
AIICCR, „Interviu cu Nicolae Ionescu-Galbeni", realizat de Constantin Petre, martie 2007.
*** *Corneliu Coposu în dialog cu Vartan Arachelian*, Editura Anastasia, Bucureşti, 1991.

Lucrări generale şi de specialitate

Aioanei, C.; Troncotă, C., „Arhipelagul ororii (II)", în *Magazin Istoric*, nr. 4, 1993.
Arendt, Hannah, *Originile totalitarismului*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2006.
Azoiţei, Mihaela, *Totalitarism şi rezistenţă în România comunistă*, Editura Paideia, Bucureşti, 2002.
Banu, Florian, „Radiografia unei mistificări: procesul sabotorilor de la Canal", în *Arhivele Securităţii*, Editura Nemira, Bucureşti, 2004.
Bădărău, Dan; Caproşu, Ioan, *Iaşii vechilor zidiri. Până la 1821*, Editura Junimea, Iaşi, 1974.
Bălan, Ion, „Lista persoanelor decedate în gulagul românesc. 1945-1964", în *Arhivele Totalitarismului*, anul III, nr. 4, 1995.
Bălan, Ion, *Regimul concentraţionar din România, 1945-1964*, Editura Fundaţiei Academia Civică, Bucureşti, 2000.
Bărbulescu, Theodor; Ţăranu, Liviu, „Viaţa unui «bandit». Cazul Vasile Motrescu", în *Magazin istoric*, nr. 5, 2003.
Bejenaru, Liviu Marius; Cosmineanu-Mareş, Clara; Grigore, Monica; Ilinca, Alina; Ionel, Oana; Ionescu-Gură, Nicoleta; Neagoe-Pleşa, Elisabeta; Pleşa, Liviu; Dobre, Florica (coord.), *Membrii CC al PCR 1945-1989. Dicţionar*, studiu introductiv de Nicoleta Ionescu-Gură, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2004.
Betea, Lavinia, *Lucreţiu Pătrăşcanu. Moartea unui lider comunist. Studiu de caz*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2001.
Brătescu, Gheorghe, *Lichidarea lui Marcel Pauker. O anchetă stalinistă, 1937-1938*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1995.
Brişcă, Adrian, „Ioan-Liviu Vucu (1913-1969?)", în *Arhivele Totalitarismului*, nr. 36-37 (3-4/2002).
Brouwers, Jeroen, *Roşu ucigaş*, Editura Univers, Bucureşti, 2006.
Budeancă, Cosmin, „O înscenare judiciară regizată de Securitatea hunedoreană. Organizaţia «Garda Albă»", în *Anuarul Institutului de Istorie Orală*, vol. I, Cluj-Napoca, 1998.
Budeancă, Cosmin; Olteanu, Florentin; Pop, Iulia (coord.), *Rezistenţa anticomunistă – cercetare ştiinţifică şi valorificare muzeală*, vol. II, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2006.
Bumbeş, Mihail, „Sfârşit la submarin", în *Evenimentul zilei*, 6 noiembrie 2006.
Câmpeanu, Pavel, *Ceauşescu, anii numărătorii inverse*, Editura Polirom, Iaşi, 2002.
Cesereanu, Ruxandra, „Conceptul de tortură", în *Memoria*, nr. 31 (2/2000).
Cesereanu, Ruxandra, *Gulagul în conştiinţa românească. Memorialistica şi literatura închisorilor şi lagărelor comuniste (eseu de mentalitate)*, Editura Polirom, Iaşi, 2005.
Chiş, Ioan, *Istoria penitenciarelor – ieri şi azi*, Editura A.N.I., Bucureşti, 2003.
Ciobotea, Radu, *Reportajul interbelic românesc. Senzaţionalism, aventură şi extremism politic*, Editura Polirom, Iaşi, 2006.
Ciupea, Ioan; Olteanu, Florentin, „Date privind istoria Cetăţii Făgăraşului în secolul XX", în *Palate, castele şi cetăţi din Transilvania*, Muzeul Ţării Făgăraşului, Făgăraş, 2000.

Ciupea, Ioan; Olteanu, Florentin, „Intrări şi ieşiri de loturi de deţinuţi la penitenciarul Făgăraş, 1950-1960", text prezentat la simpozionul de la Făgăraş, iulie 2007.

Ciupea, Ioan; Olteanu, Florentin, „Reeducarea de la Târgşor (1949-1950)", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu, Iulia Pop (coord.), *Rezistenţa anticomunistă – cercetare ştiinţifică şi valorificare muzeală*, vol. II, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2006.

Ciupea, Ioan; Todea, Stăncuţa, „Represiune, sistem şi regim penitenciar în România. 1945-1964", în Ruxandra Cesereanu (coord.), *Comunism şi represiune în România. Istoria tematică a unui fratricid naţional*, Editura Polirom, Iaşi, 2006.

Ciurunga, Andrei, „Poemele cumplitului Canal (1950-1964). Literatura de după sârma ghimpată", în *Memoria*, nr. 17, 1999.

Cojoc, Marian, *Istoria Dobrogei în secolul XX. I. Canalul Dunăre-Marea Neagră*, Editura Mica Valahie, Bucureşti, 2001.

Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport Final*, Bucureşti, 2006 (ediţie revăzută şi adăugită de Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrincu, Cristian Vasile, eds., Editura Humanitas, Bucureşti, 2007).

Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, *Totalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune în România Comunistă*, Fundaţia Konrad Adenauer, Bucureşti, 2001.

Cristea, Marius, „Procesul de reeducare în universul concentraţionar comunist din România. Metoda Aiud", în *Anuarul Institutului de Istorie Orală*, vol. IV, Cluj-Napoca, 2003.

Crişan, Gheorghe, *Piramida puterii: oameni politici şi de stat din România (23 august 1944-22 decembrie 1989)*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2001.

Deletant, Dennis, *Ceauşescu şi Securitatea. Constrângere şi dizidenţă în România anilor 1965-1989*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998.

Deletant, Dennis, *România sub regimul comunist*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2006.

Deletant, Dennis, *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej şi statul poliţienesc (1948-1965)*, traducere de Lucian Leuştean, cu o prefaţă a autorului pentru ediţia în limba română, Editura Polirom, Iaşi, 2001.

Dianu, Grigorie I., *Istoria închisorilor din România. Studiu comparativ. Legi şi obiceiuri*, Tipografia Curţii Regale, Bucureşti, 1900.

Dobeş, Andrea, „50 de ani de la reprofilarea penitenciarului Sighet", în *Graiul Maramureşului*, 5 iulie 2005.

Dobeş, Andrea, *Ilie Lazăr. Consecvenţa unui ideal politic*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2006.

Dobeş, Andrea; Ciupea, Ioan, „Decapitarea elitelor. Metode, mijloace, mod de acţiune", în Romulus Rusan (ed.), *Memoria închisorii Sighet*, ediţia a II-a, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2003.

Dobrincu, Dorin, „Fapte uitate: Iaşul şi rezistenţa anticomunistă (1946-1950)", în *Anuarul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol"*, vol. XLI, Iaşi, 2004.

Dobrincu, Dorin, „Formaţiuni din rezistenţa armată anticomunistă în sudul Moldovei (1945-1958)", în *Anuarul Institutului de Istorie Orală*, vol. VI, Cluj-Napoca, 2005.

Dobrincu, Dorin, „Nesupunere în Bucovina. Grupurile de rezistenţă armată anticomunistă Cenuşă-Motrescu, Pătrăucean-Gherman şi Cenuşă-Pătrăucean (1948-1951)", în *Anuarul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol"*, vol. XLII, Iaşi, 2005.

Dobrincu, Dorin, „Sfidarea Securităţii în Bucovina. Grupul de rezistenţă anticomunistă Gavril Vatamaniuc (1949-1958)", în *Revista de Istorie Socială*, vol. VIII-IX, 2003-2004.

Dobrincu, Dorin, „Un «front» puţin cunoscut: rezistenţa armată anticomunistă din nordul Moldovei (1948-1954)", în *Analele Ştiinţifice ale Universităţii „Al.I. Cuza" din Iaşi*, serie nouă, Istorie, tom L, 2004.

Dumitriu, Anton, „Râsul", în *Memoria*, nr. 3.

Duplan, Christian; Giret, Vincent, *Viaţa în Roşu. Pionerii: Varşovia, Praga, Budapesta, Bucureşti. 1948-1968*, Editura Nemira, Bucureşti, 1997.

Duţu, Alexandru; Dobre, Florica, *Drama generalilor români (1944-1964)*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997.

Duţu, Alexandru; Dobre, Florica; Şiperco, Andrei, „Pagini dintr-o istorie nescrisă. Prizonierii de război în România. 1941-1945", în *Magazin Istoric*, nr. 3, 1997.

Emil Lupu, „Anatomia represiunii. Penitenciarul Râmnicu Sărat: 1948-1952", în *Arhivele Totalitarismului*, anul VII, nr. 24-25.

Fălcoianu, Alexandru Al., *Călăuza istorică a mănăstirii şi a închisorii centrale Văcăreşti*, Tipografia închisorii Văcăreşti, Bucureşti, 1929.

Filipescu, Radu, „Prezenţa armatei sovietice în judeţul Iaşi. Informaţii privitoare la anul 1946", în *Anuarul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol"*, vol. XXXVIII, Iaşi, 2001.

Focşeneanu, Eleodor, *Istoria constituţională a României (1859-1991)*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992.

Foucault, Michel, *Surveiller et punir: Naissance de la prison*, Edition Gallimard, Paris, 1975.

Georgescu, Octav, *Văcăreşti mănăstire – Văcăreşti penitenciar: precedat de un scurt istoric asupra regimului penitenciar în România*, Tipografia închisorii Văcăreşti, Bucureşti, 1930.

Grigore, Monica; Ionel, Oana, „Colonia de muncă Capul Midia: punct terminus al Canalului suferinţei", în *Arhivele Securităţii*, Editura Nemira, Bucureşti, 2004.

Grigore, Monica; Ionel, Oana, „Colonia-penitenciar Salcia: victime şi călăi", în *Arhivele Securităţii*, Editura ProHistoria, Bucureşti, 2002.

Hossu-Longin, Lucia, *Memorialul Durerii: o istorie care nu se învaţă la şcoală*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2007.

Hossu-Longin, Valentin, „Procesul sabotorilor", în *Ziua*, 11 martie 2006.

Ierunca, Virgil, *Fenomenul Piteşti*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1990.

Ionel, Oana; Marcu, Dragoş, „Cazul Iosif Capotă", în *Dosarele istoriei*, nr. 12 (76/2002).

Ionescu, Zicu, „Lagărele de exterminare a deţinuţilor politici la Canalul Dunăre-Marea Neagră" în *Memoria*, nr. 2-3/2005.

Ioniţă, Nicu, „Piteşti – reeducare prin teroare", în *Memoria*, nr. 40-41 (3-4/2002).

Ioniţă, Nicu, „Teroarea – psihofiziologie şi psihopatologie", în Romulus Rusan (ed.), *Analele Sighet 7. Anii 1949-1953: mecanismele terorii. Comunicări prezentate la simpozionul de la Sighetul Marmaţiei*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1999.

Ioniţoiu, Cicerone, „Râmnicu Sărat. Desfiinţarea celei mai odioase închisori: 13 aprilie 1963", în *Memoria*, nr. 2-3/2006.

Ioniţoiu, Cicerone, *Morminte fără cruce. Contribuţii la cronica existenţei Româneşti împotriva dictaturii comuniste*, vol. II, Editura Tipografia Coresi, Freiburg, 1983.

Ioniţoiu, Cicerone, *Victimele terorii comuniste. Arestaţi, torturaţi, întemniţaţi, ucişi. Dicţionar A-B*, vol. I, Editura Maşina de Scris, Bucureşti, 2000.

Ioniţoiu, Cicerone, *Victimele terorii comuniste: arestaţi, torturaţi, întemniţaţi, ucişi. Dicţionar M*, vol. VI, lucrare revizuită de dr. Mihaela Andreiovici, Editura Maşina de Scris, Bucureşti, 2004.

Ioniţoiu, Cicerone, *Victimele terorii comuniste: arestaţi, torturaţi, întemniţaţi, ucişi. Dicţionar N-O*, vol. VII, lucrare revizuită de dr. Mihaela Andreiovici, Editura Maşina de Scris, Bucureşti, 2005.

Ivan, Dorin, *Experimentul Râmnicu Sărat*, Editura Irineu Mihălcescu, Buzău, 2005.

Achim, Valeriu (coord.), *Închisoarea din Sighet acuză*, Editura Gutinul, Baia Mare, 1991.

Jela, Doina, *Această dragoste care ne leagă. Reconstituirea unui asasinat*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998.

Jela, Doina, *Lexiconul negru. Unelte ale represiunii comuniste*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2001.

Jurju, Cornel, „Grupul «Capotă-Dejeu»", în *Rezistența anticomunistă din Apuseni. Grupurile „Teodor Șușman", „Capotă-Dejeu", „Cruce și spadă". Studii de istorie orală*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2003.

Jurju, Cornel; Bodeanu, Denisa, „Grupul «Capotă-Dejeu»", în Denisa Bodeanu, Cosmin Budeancă (coord.), *Rezistența anticomunistă din România. Grupul „Capotă-Dejeu"*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2006.

Kotek, Joel; Rigoult Pierre, *Secolul lagărelor*, traducere din franceză de Nicolae Constantin, Editura Lucman, București, 2002.

Lăcătușu, Dumitru, „Vasile Ciolpan: Profilul unui torționar", în *De ce trebuie condamnat comunismul. Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului din România*, vol. I, Editura Polirom, Iași, 2006.

Lățea, Constantin, „Exterminare prin moarte naturală", în *Arhivele Totalitarismului*, nr. 1/1993.

Lăzărescu, Liviu, *Maestrul meu, Corneliu Baba*, Editura Brumar, Timișoara, 2007.

Letcanu, Marian C., „Istoricul penitenciarului Jilava" (lucrare de diplomă) sesiunea iunie 2000, Universitatea București, Facultatea de Istorie.

Leu, Corneliu, *Cartea episcopilor cruciați*, Editura Realitatea, București, 2001.

Levy, Robert, „Naivitate fatală: tragedia lui Emil Calmanovici", în *Despre Holocaust și comunism. Anuarul Institutului Român de Istorie Recentă*, vol. I, Editura Polirom, Iași, 2002.

Levy, Robert, *Gloria și decăderea Anei Pauker*, traducere de Cristina Pupeza și Ioana Gagea, Editura Polirom, Iași, 2001.

Mariţiu, Ştefan, „Procesele publice de la Canalul Dunăre-Marea Neagră (1950-1952)", în Romulus Rusan (ed.), *Analele Sighet 7. Anii 1949-1953: mecanismele terorii. Comunicări prezentate la simpozionul de la Sighetul Marmației*, Fundația Academia Civică, București, 1999.

Mihalache, Andi, *Pe urmele lui Karl Marx. Studii despre comunism și consecințele sale*, Editura Alfa, Iași, 2005.

Ministerul Justiției, Direcția Generală a Penitenciarelor, *Penitenciarul Tulcea. Trecut – Prezent – Viitor (1879-2004)*, f.l., f.e., f.a.

Moroșan, Marian, „Ororile comunismului la Botoșani II", în *Jurnalul de Botoșani*, 7 ianuarie 2007.

Mureșan, Alin, „Reeducarea prin tortură", în *Memoria*, nr. 57 (4/2006).

Norman, Johnston, „Forms of Constraint: A History of Prison Architecture", în David J.T. Vanderburgh, *The Journal of the Society of Architectural Historians*, vol. LX, nr. 4, decembrie, 2001.

Oprea, Marius, „Addenda la Cartea Neagră a Comunismului", în Stéphane Courtois (coord.), *Cartea neagră a comunismului*, Editura Humanitas, București, 1998.

Oprea, Marius, „Rezistența anticomunistă – cazuri între 1964-1989", în *O enigmă care împlinește șapte ani*, Fundația Academia Civică, București, 1997.

Oprea, Marius, „Tortura în România anilor '50", în Romulus Rusan (ed.), *Analele Sighet 8. Anii 1954-1960. Fluxurile și refluxurile stalinismului*, Fundația Academia Civică, București, 2000.

Palaghiță, Ștefan, *Garda de Fier spre reînvierea României*, Editura Roza Vânturilor, București, 1993.

Peculea, Pompiliu; Drăgoi, Simion, „Liga anticomunistă din Alba-Iulia. 1949-1950", în AFDPR Alba (ed.), *Noi nu am avut tinerețe. Cronica rezistenței anticomuniste, 1945-1989*, Alba-Iulia, 2001.

Penciu, Gheorghe, „Târgu-Ocna, Bastilia sanitară a României", în *Memoria*, nr. 1/2001.

Petcu, Adrian Nicolae, „Părintele Gherasim Iscu pe frontul anticomunist", în *Rost*, nr. 7, septembrie 2003.

Piciu, Dana, „Între ștranduri și fagul lui Miu haiducu", în *Jurnalul Național*, 29 iulie 2006.

Pipes, Richard, *Scurtă istorie a revoluției ruse*, București, Editura Humanitas, 1998.

Popescu, Traian, „Reeducare. Terorismul din închisorile Piteşti şi Gherla", în Romulus Rusan (coord.), *Analele Sighet 7. Anii 1949-1953 : mecanismele terorii. Comunicări prezentate la simpozionul de la Sighetul Marmaţiei*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1999.

Raţiu, Alexandru, *Persecuţia Bisericii Române Unite*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 1994.

Rădulescu, Banu, „Preambul la «Dosarul Piteşti»", în *Memoria*, nr. 1/1990.

Rădulescu, Mihai, „Traiul şi sfârşitul lui Ion Flueraş la Gherla", în *Memoria*, nr. 39 (2/2002).

Roske, Octavian (coord.), *Mecanisme represive în România, 1945-1989. Dicţionar biografic. N-O*, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2006.

Roşca, Nuţu, „Regimul de izolare", în Romulus Rusan (ed.) *Memoria închisorii Sighet*, ediţia a II-a, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2003.

Roşca, Nuţu, *Închisoarea elitei româneşti*, Editura Gutinul, Baia Mare, 1998.

Rusan, Romulus (ed.), *Analele Sighet 2. Instaurarea comunismului – între rezistenţă şi represiune*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1995.

Rusan, Romulus, *The Chronology and the Geography of the Repression in Communist Romania. Census of the Concentration Camp Population (1945-1989)*, Editura Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2007.

Secaşiu, Claudiu, „Noaptea demnitarilor", în *Revista 22*, 18-24 august 1998.

Sinca, Florin N., *Din istoria poliţiei române*, Tipografia RCR Print, Bucureşti, 2006.

Smaranda Vultur, „Un trist bilanţ : deportările din perioada stalinistă a comunismului românesc", în Ruxandra Cesereanu (coord.), *Comunism şi represiune în România. Istoria tematică a unui fratricid naţional*, Editura Polirom, Iaşi, 2006.

Stănciulescu, Ovid, *Cercetări asupra regimului penitenciar român din veacul al XIX-lea. Cu un studiu necunoscut al lui Constantin Moroiu*, Editura Tipografia Fondul Cărţilor Funduare, Cluj-Napoca, 1933.

Stănescu, Alexandru Florin, „Închisori plutitoare, lagăre pentru deţinuţii politici", în *Memoria*, nr. 2-3/2004.

Stănescu, Mircea, „Istorie şi memorie a reeducării", în Ilie Popa (coord.), *Experimentul Piteşti. Reeducarea prin tortură*, vol. I, Fundaţia Culturală Memoria, Piteşti, 2003.

Stănescu, Mircea, „Asupra numărului morţilor din reeducarea «de tip Piteşti» (1949-1951)", în Ilie Popa (coord.), *Experimentul Piteşti. Reeducarea prin tortură*, vol. I, Editura Fundaţia Culturală Memoria, Piteşti, 2003.

Şandru, Dumitru, „Evadări din centrele de internare 1944-1948", în *Arhivele Totalitarismului*, nr. 3/1995.

Şandru, Dumitru, „Instaurarea administraţiei comuniste în Moldova", în *6 martie 1945. Începuturile comunizării României*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1995.

Şuşară, Pavel, *Corneliu Baba*, Parkstone Publishing, 2001.

Tănase, Stelian, *Anatomia mistificării*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Editura Humanitas, Bucureşti, 2003.

Tănase, Stelian, *Clienţii lu' tanti Varvara. Istorii clandestine*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2005.

Tănase, Stelian, *Elite şi societate. Guvernarea Gheorghiu-Dej 1948-1965*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998.

Tismăneanu, Vladimir, *Refuzul de a uita*, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2007.

Tismăneanu, Vladimir, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, traducere de Cristina şi Dragoş Petrescu, postfaţă de Mircea Mihăieş, Editura Polirom, Iaşi, 2005.

Tulea, Sorin, „Tehnologia penitenciară şi politica internaţională", în Romulus Rusan (ed.), *Analele Sighet 7. Anii 1949-1953 : mecanismele terorii. Comunicări prezentate la simpozionul de la Sighetul Marmaţiei*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1999.

Veiga, Francisco, *Istoria Gărzii de Fier, 1919-1941. Mistica ultranaţionalismului*, traducere de Maria Ştefănescu, ediţia a II-a, Editura Humanitas, Bucureşti, 1993.

Zamfirescu, Dragoş, *Legiunea Arhanghelul Mihail de la mit la realitate*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997.
Zarojanu, T.C., *Viaţa lui Corneliu Coposu*, Editura Maşina de Scris, Bucureşti, 1996.
Zugravu, Cezar, „Câteva consideraţii de ordin static privind deţinuţii politici din închisoarea Aiud, pentru perioada 1948-1956" în Romulus Rusan (ed.), *Analele Sighet 6. Anul 1948 - Instituţionalizarea comunismului. Comunicări prezentate la Simpozionul de la Sighetu Marmaţiei (19-21 iunie 1998)*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1998.
Zugravu, Cezar, „Metodele de tortură de la Securitate, din închisori şi din lagărele de exterminare", în Romulus Rusan (ed.), *Analele Sighet 6. Anul 1948 - Instituţionalizarea comunismului. Comunicări prezentate la Simpozionul de la Sighetu Marmaţiei (19-21 iunie 1998)*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1998.
*** „Fortul nr. 13 Jilava - Bastilia Românească", în *Curentul Internaţional*, 3 ianuarie 2008.
*** *Handbook of Correctional Institution Design and Construction*, United States Bureau of Prisons, Washigton DC, 1949.

Periodice

Analele Ştiinţifice ale Universităţii „Al.I. Cuza" din Iaşi, serie nouă, Istorie, tom L, 2004.
Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului din România, vol. I, Editura Polirom, Iaşi, 2006.
Anuarul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol", vol. XXXVIII, 2001 ; vol. XLI, 2004 ; vol. XLII, 2005.
Anuarul Institutului de Istorie Orală, vol. I, 1998 ; vol. IV, 2003.
Anuarul Institutului Român de Istorie Recentă, vol. I, 2002.
Arhivele totalitarismului, revistă editată de Institutului Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti.
Buletinul Oficial al RPR: nr. 19, 23 ianuarie 1949 ; nr. 25, 30 aprilie 1949 ; nr. 33, 26 mai 1949 ; nr. 15, 14 mai 1953 ; nr. 25, 30 septembrie 1957 ; nr. 26, 30 septembrie 1957 ; nr. 27, 21 iulie 1958 ; nr. 1, 14 ianuarie 1959.
Jurnalul Naţional, 29 iulie 2006.
Magazin Istoric, nr. 4, 1993 ; nr. 5, 2003 ; nr. 3, 1997.
Memoria, revistă editată de Fundaţia Culturală „Memoria" sub egida Uniunii Scriitorilor din România.
Monitorul Oficial: 3 octombrie 1901 ; 22 septembrie 1944 ; 24 noiembrie 1944 ; 27 februarie 1948.
Revista 22, 18-24 august 1998.
Revista de Istorie Socială, vol. VIII-IX, 2003-2004.
România Liberă, nr. 209, 4 aprilie 1945 ; nr. 212, 7 aprilie 1945.
Rosturi şi rostiri, nr. 2, revistă editată de Fundaţia Culturală „Negru Vodă", Făgăraş, 2004.

Resurse Internet

„A trecut la Domnul pr. Anton Dămoc", accesibil online la adresa http : //www.catholica.ro/stiri/show.asp ? id = 10122&lang = r (26.11.2007).
„Administraţia Naţională a Penitenciarelor", accesibil online la adresa http : //www.anp-just.ro.
ADPSR, „Prison History", accesibil online la adresa http : //www.adpsr.org/prisons/history.htm (10.07.2007).
„Aşezarea geografică (Caransebeş)", accesibil online la adresa http : //www.caransebes.ro/geografie/geografica.htm (27.07.2007).

Baiaş, Ionuţ ; Costel Condurache, „Dumitru Bordeianu – de la lepădarea de Dumnezeu la Înviere", accesibil online la adresa http : //www.hotnews.ro/articol_80672-Serial-Sfintii-inchisorilor-Dumitru-Bordeianu-De-la-lepadarea-de-Dumnezeu-la-Inviere.htm (20.08.2007).

Balint, Nicolae, „Armata comuniştilor. Batalionul disciplinar în România", accesibil online la adresa http : //www.asymetria.org/modules.php ? name = News&file = print&sid = 30 (20.08.2007).

Bardaş, Ioan, „Un capitol de viaţă", accesibil online la adresa http : //epochtimes-romania.com/article.php ? article_id = 10124 (20.10.2007).

Berzescu, Atanasie, „Lacrimi şi sânge", accesibil online la adresa http : //www.procesulcomunismului.com/mărturii/fonduri/mart.45-64/aberzescu/lacrimi/docs (26.08.2007).

Bolohan, Brînduşa, „Suceava. Tinereţe furată de gratii", în *Evenimentul*, 19 aprilie 2004, accesibil online la adresa http : //209.85.129.104/search ? q = cache : _dLd45PjrK4J : www.evenimentul.ro/articol/tinerete-furata-de-gratii.html + %22penitenciarul + + Suceava%22&hl = ro&ct = clnk&cd = 7&gl = ro&lr = lang_ro (10.07.2007).

Bucur, Ioan Marius, „Relaţiile României cu Sf. Scaun la începutul Războiului Rece", accesibil online la adresa http : //www.studiatheologica.cnet.ro/doc/200701art1.doc (18.09.2007).

Budea, Florin, „Călăii roşii", în *Bihoreanul*, 16 mai 2005, accesibil online la adresa http : // www.bihoreanul.ro/articol/ziar/oradea/calaii-rosii/5729/ (20.10.2007).

Catalan, Gabriel, „Gheorghe Ursu – o victimă emblematică a comunismului", accesibil online la adresa http : //www.asymetria.org/modules.php ? name = News&file = article&sid = 371 (5.04. 2007).

„Catolicism şi Ortodoxie românească", accesibil online la adresa http : //www.bru.ro/istorie/catort.asp ? id = cap16 (16.08.2007).

Ciucă, Marcel Dumitru, „Maria Antonescu – mărturii sub anchetă", accesibil online la adresa http : //www.memoria.ro/index.php ? location = view_article&id = 905&l = ro (20.02.2007).

Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, „Raport final", 2006, accesibil online la adresa http : //www.presidency.ro.

Corlăţan, Mirela, „O viaţă sub teroare", în *Ziarul de Iaşi*, 8 martie 2004, accesibil online la adresa http : //www.ziaruldeiasi.ro/cms/site/z_is/news/o_viata_sub_teroare_109322.html (20.08.2007).

Corlăţan, Mirela, „Interviu cu Ion Iliescu", accesibil online http : //www.cotidianul.ro/index.php ? id = 12618&art = 32892&cHash = 9b40f3d7ce (28.08.2007).

„Corneliu Baba", accesibil online la adresa http : //ro.wikipedia.org/wiki/Corneliu_Baba (20.08.2007).

„Cum a fost asasinat Corneliu Zelea Codreanu", accesibil online la adresa http : //miscarea.net/bibl io2.htm (28.10.2007).

DEX Online, accesibil online la adresa http : //www.dexonline.ro.

„Document", accesibil online la adresa http : //www.dntb.ro/sfera/66/arhiva.html (18.09.2007).

„Dumbrăveni", accesibil online la adresa http : //ro.wikipedia.org/wiki/Dumbraveni (3.06.2007).

Enache, George, „Părintele Adrian Făgeţeanu, mărturisitorul", accesibil online la adresa http : // /www.rostonline.org/rost/aug-sep2006/fageteanu-marturisitorul.shtml (20.08.2007).

Fegher, Ovidiu, „Harta braşoveană a terorii comuniste", accesibil online la adresa http : // 209.85.129.104/search ? q = cache : uooauAmEtyoJ : 2003.informatia.ro/Article37178.phtml + %22penitenciarul + Brasov%22&hl = ro&ct = clnk&cd = 6&gl = ro&lr = lang_ro (24.07.2007).

Gavrilă-Ogoranu, Ion ; Baki Nicoară, Lucia (coord.), „Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc", accesibil online la adresa http : //www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/mart45_64/igavrila_ogoranu/brazii/default.asp.htm (12.07.2007).

Gherghei, Carmen, „Ce citeau românii acum 68 de ani?", în *Ziua*, 10 mai 2006, accesibil online la adresa http://www.ziua.ro/display.php?id=199244&data=2006-05-10 (20.08.2007).

Ghiţescu, Micaela, „N-am mai avut speranţă...", accesibil online la adresa http://www.itcnet.ro/history/archive/mi2003/current5/mi44.htm (20.02.2007).

Grecu, Dan, „Lagăre de muncă din Dobrogea (II): Balta Brăilei", în *Magazin de Filatelie, Cartofilie şi Numismatică*, Constanţa, nr. 7(86)/nov.-dec. 2002, pp. 5-7, accesibil online la adresa http://209.85.135.104/search?q=cache:QGvMxaliGhwJ:membres.lycos.fr/dgrecu/Balta_Brailei.htm+%22Formatiunea+Daeni%22&hl=ro&ct=clnk&cd=1&gl=ro&lr=lang_ro (30.07.2007).

Iamandi, Daniela, „Cum a putu fi înfrântă Securitatea. Dialog cu Constantin Ticu Dumitrescu", accesibil online la adresa http://www.cnsas.ro/main.html (22.10.2007).

„Ion Niculi", accesibil online la adresa http://ro.wikipedia.org/wiki/Ion_Niculi (20.08.2007).

Ioniţoiu, Cicerone, „Morminte fără cruce. Contribuţii la cronica rezistenţei româneşti împotriva dictaturii", accesibil online la adresa http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/morminte3/default.asp.htm.

Ioniţoiu, Cicerone, „Victimele terorii comuniste. Arestaţi, torturaţi, întemniţaţi, ucişi. Dicţionar", accesibil online la adresa http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/dictionar_fg/g/dictionarg_23.pdf (18.09.2007).

„Legionari asasinaţi la închisoarea din Râmnicu Sărat în noaptea de 21-22 septembrie 1939", accesibil online la adresa http://miscarea.net/nu-vor-dusmanii3.htm (20.8.2007).

Levant, Christian, „Scânteia femeilor din umbră", în *Adevărul*, 7 octombrie 2007, accesibil online la adresa http://www.adevarul.ro/2006-10-07/Dosar/scanteia-femeilor-din-umbra_201070.html (20.08.2007).

Longin Popescu, Ion, „Victoria Lustun", accesibil online la adresa http://www.formula-as.ro/reviste_536__44__-victorialustun—profesoara-pensionara-din-%7Dara-dornelor,-comuna-panaci,-judetul-suceava-...-.html (20.08.2007).

Lungeanu, Mihai, „Explicaţie", accesibil online la adresa http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/gcaraza/aiud/explicatie.htm (27.07.2007).

„Mănăstirea Galata", accesibil online la adresa http://ro.wikipedia.org/wiki/Manastirea_Galata (18.08.2007).

„Martirele de la Miercurea-Ciuc", accesibil online la adresa http://pages.prodigy.net/nnita/ciucfemei.html (20.02.2007).

Măgirescu, Eugen, „Moara dracilor. Amintiri din închisoarea de la Piteşti", text stabilit de Remus Radina, accesibil online la adresa http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/pitesti/diversi_autori/emagirescu_moara.htm (20.08.2007).

„Mihai Gere", accesibil online la adresa http://ro.wikipedia.org/wiki/Mihai_Gere (20.07.2007).

„Moses Rosen", accesibil online la adresa http://ro.wikipedia.org/wiki/Moses_Rosen (30.9.2007).

Oţel Petrescu, Aspazia, „Strigat-am către Tine, Doamne", accesibil online la adresa http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/mart45_64/aotel/strigat/default.asp.htm (20.02.2007).

„Pagini româneşti", accesibil online la adresa http://www.paginiromanesti.com (20.04.2007).

Paul, Andrei; Parghel, Mihaela, „Născută în închisoarea comunistă", accesibil online la adresa http://www.pntcd.ro/2006-11-15-stire-monitorul-expres-nascuta-in-inchisoarea-comunista (20.02.2007).

„Penitenciarul cu regim de maximă siguranţă Iaşi", accesibil online la adresa http://www.penitenciaruliasi.ro/default.asp?id=2&ACT=5&content=8&mnu=2 (24.09.2007).

„Penitenciarul Galaţi", accesibil online la adresa http://procesulcomunismului.com./marturii/fonduri/ionitoiu/morminte2/default.asp.htm (20.05.2007).

„Perieţi, Ialomiţa", accesibil online la adresa http://ro.wikipedia.org/wiki/Perieti,C_Ialomita (21.09.2007).

Popescu, Andrei, „Închisoarea comunistă – Tristele amintiri ale unui fost deţinut politic". (interviu cu Traian Neamţu), accesibil online la adresa http : //www.epochtimes-romania.com (22.10.2007).

„Procesul Nunţiaturii Apostolice", accesibil online la adresa http : //revista.memoria.ro/ ?location=view_article&id=328 (20.02.2007).

Roşca, Nicolae, „Suceava", accesibil online la adresa http : //www.miscarea.com/rosca-suceava.htm (10.10.2006).

Secaşiu, Claudiu, „Generalul Aurel Aldea", accesibil online la adresa http : //calincis.go.ro/ Istorie/23Aug.htm (29.06.207).

Secaşiu, Claudiu, „Noaptea demnitarilor, 5/6 mai 1950", accesibil online la adresa http : // calincis.go.ro/Istorie/Arestari50.htm (16.09.2007).

The Caniadian Encyclopedia, „Effects and Reformers on Prison Design", accesibil online la adresa http : //www.canadianencyclopedia.ca/index.cfm ? PgNm=TCE&Params=A1SEC830725 (10.07.2007).

Index de antroponime

A

Acatrini, Ştefan (sublocotenent) 113
Adamescu, Nicu 446
Ady, Ladislau (general-maior) 89, 256, 297, 304-305, 316, 444, 463, 472, 519, 529
Aftenie, Vasile (episcop) 172, 191-192
Albon, Augustin 212, 222, 232, 251
Aldea, Aurel (general) 42, 100, 172, 315
Alexandrescu, Dumitru (comandant) 282, 311, 332, 409
Alexandrescu, Gheorghe (comandant) 361
Alexandrini, Alexandrescu 446
Alexandrini, Alexandru 101
Alexia 398
Alexianu, Gheorghe 353
Alimăşteanu 187
Aloisiu, Boga 468, 473
Amos, Alexandru (comandant) 281
Anania, Valeriu 97
Anca, Romeo 162
Anca, Victor 446, 452
Andone, Gh. Mina (director) 349
Andreica 146
Andreica, Gheorghe 498-500
Andronic, Ioan (comandant) 483
Anghel, Pavel (comandant) 162
Anghel, Ştefan (comandant) 519
Anghelescu 468
Antal, Andrei 421
Anton, Alexandru (preot) 347
Anton, Gheorghe (comandant) 123, 136, 148--149, 166, 526
Anton, S. Anton 347
Antoneanu, Constantin 253
Antonescu, Emilia 379
Antonescu, Ion („Moş Cozonac") 499-500
Antonescu, Ion (mareşal) 79, 155, 178, 252, 318, 353, 396, 398, 445, 453, 500, 528
Antonescu, Maria 396
Antonescu, Mihai 353
Anunţiata (maica) 398
Aposteanu, Vasile 253
Apostol, Gheorghe 314, 492
Aprodu, Ioan (director) 311
Aramă (ofiţer politic) 410
Arapu 347
Arba (gardian) 46
Arbore Ioan 101
Arbore, P. Ion 528
Argeşeanu, Gheorghe (general) 352
Argetoianu, Constantin 467-468
Arghezi, Tudor 486
Arnăutu, Jenica 451-452
Arnăuţoiu (fraţii) 392
Arnăuţoiu, Iancu 409
Arnăuţoiu, Laurenţia 379
Arsenescu, (Gheorghe) 392
Aschenaze, Ştrul 120
Aur (căpitan) 514
Auschnitt, Max 174
Aznavorian, Urmuz 159

B

Baba, Corneliu 347
Baban, Vasile 436
Babei, Gheorghe (comandant) 377
Babenco, Ion (comandant) 166
Baciu, Aurel 468
Baciu, Ion/Ioan (colonel) 297, 315, 462, 468, 473, 498, 529, 626
Bacu, Dumitru 430, 433
Badale, Vasile 495
Baderca, Iancu 261
Bagiu, Alexandru (comandant) 456
Baicu, Petre 40, 70
Bajuţ, Mihai (gardian) 94

Balcu 162
Balica, Gheorghe 261
Balica, Mihai 446
Balint, Iosif 509
Balş, Alexandru 174
Bancic, Golda 291
Banciu, Aurel 147
Barbu (locotenent) 169, 171
Barbu, Gheorghe (comandant) 108
Barcan, Gheorghe 216
Bardaş, Ioan (preot) 507
Barzanea, Vasile (comandant) 198
Barzu, Nicoale 525
Batorfi, Ladislau (locotenent-major) 384-385
Bădica, Ilie (locotonent-colonel) 43-44, 51-52, 89, 202, 207, 216, 222, 245, 304, 344, 444-445, 449-450, 463
Bădicuţ, Atanasie (comandant) 452, 475
Bădilă (căpitan) 91
Bădin, Filea (comandant) 514
Bălan, Ioan (episcop) 191-192
Bălan, Ion 13, 61
Bălan, Jenică 121
Bălăceanu, Petre (comandant) 459
Bălăcioiu-Lovinescu, Ecaterina 170
Bălăiţă, Ioan (comandant) 113
Bălăiţă, Ion (locotenent-colonel) 113
Bălănescu, Gabriel 383, 387
Bălcescu, Nicoale 372
Băleanu, Gheorghe (căpitan) 119
Bălteanu, Dumitru (director) 198
Băncilă, Dumitru (colonel) 103
Băran, Coriolan 511
Bărbos/u, Viorel (doctor) 267, 326, 329
Bărbulescu, Teodor (comandant) 515
Bărbuş, Ion 446
Băzălan, Dimitrie 79
Bârlădeanu, Alexandru 528
Bârzescu, Eugen 253
Bejan, Iulian (comandant) 162
Beleuţă 164
Belimace, Doru 76
Bene 41
Bentoiu, Aurelian 281
Berall, N.H. (director) 349
Bercaru, Vasile (comandant) 514
Berezovschi, Longhin 354, 361
Berinde, Gheorghe (comandant) 516
Berman, Jack 90
Bernea, Ernest 164
Bertea, Vasile (director) 105
Berzescu Atanasie 368
Betea, Nicolae 90, 174
Bianu, Ştefana 15
Bibul, Dumitru 331
Bideli, Ştefan 293
Birăescu, Ioan (director) 459
Bistriceanu, Nicoale 346-347
Bîrzanca, Vasile (comandant) 262
Bîtu, Aurel (comandant) 369
Blaga, Lucian 252
Blazian 241
Blănaru, Spiru 392
Blidaru, Gheorghe 169
Bobiceag, Anton (locotenent-major) 120-121
Bobiceak, Vasile (comandant) 514
Boboc (sanitar) 442, 452
Bocârnea 163
Bocioagă, Oprea 253
Bocu, Sever 467-468, 511
Bodnăraş, Emil 187, 256, 314
Boeru, Edmund 419
Boga, Aloisiu 468
Bogăţeanu, Victor (doctor) 120
Bogdan, Iosif (doctor) 258
Bogdanovici, Alexandru 54, 158, 432, 480--481, 499
Bogdănescu, Ion 237
Boicu, Mircea 164
Bojan, Pavel 264
Bolbea, Nicolae (comandant) 130
Bolintinenu, Dimitrie 372
Boloc, Ioan (director) 160
Bolocan, Ion (director) 519
Bologa 163
Bontilă, George 174
Borcea, Liviu 209, 214-217, 222, 231
Borcea, Ovidiu Ion 446
Borcescu (locotenent-colonel SSI) 187
Bordaş, Cristina 14
Bordeianu, Dumitru 347
Boriceanu, Alexandru (ofiţer politic) 289
Bornea, Ion (locotenent) 349
Bornemisa, Sebastian 468
Bosomitu, Ştefan 14
Botez, Mihai 200
Botezatu, Gheorghe (comandant) 141
Bran, Ioan (comandant) 516
Braşovan, Ioan (comandant) 108
Brauner, Harry 90, 92, 174, 287

Brazdă, Aurel 412
Brădeanu, Cornel 253
Brătianu, Constantin C.I. 468
Brătianu, Dan M. 51
Brătianu, Elena 187
Brătianu, Gheorghe I. 187, 468
Brătianu, Ion I.C. 468, 497
Brânzaru (fraţii) 390
Brânzaru, Emil 169, 171
Brestoiu, Horia 169-170
Brezeanu, Ortansa (ofiţer politic) 160
Brialmont, Henry Alexis 351
Brucăr, Jean 279
Brumă, Anton (comandant) 496
Budacă, Nicolae (comandant) 487
Budeancă, Cosmin 14
Budnărescu, Gheorghe (comandant) 533
Buduru, Marin (ofiţer politic) 349
Bughici, Simion 492
Bugnariu, Tudor 252
Bujoiu, Ioan 174
Bujoiu, Ion 315
Bulete (plutonier) 116
Bulgaru, Vasile (comandant) 160
Bumbeş, Mihail 14
Bunduc, Viorel 15
Bunea, Eleonora 379
Bunea, Ioan (director) 332
Burada (politruc) 450
Burcă, Mihail (ministru-adjunct MAI) 216
Burcea, Mihai 14
Burdan/Burdea, Grigore 169, 171
Burileanu, Dumitru 468
Busuioc, Ioan 470
Busuioc, Traian (locţiitor politic) 120
Buta, Marcel 325, 500
Butuc (sergent-major) 122
Butyka, Francisc 169-170

C

Calciu-Dumitreasa, Gheorghe (preot) 102
Calmanovici, Emil 90-92, 174
Capană (ofiţer politic) 329
Capotă, Iosif 268, 330-332
Caragiale, I.L. 187
Carandino, Nicolae 317
Caranica, Ioan 76
Caraza, Grigore 345-347
Carlaonţ, Ion/Iancu 281
Carol al II-lea 179, 292
Carol I 351, 439
Casapu 145
Catană 164
Catuţoiu, Ioan 298
Căldăraru, Mircea 121
Călin (gardian) 282
Călin, Ioan/Nicolae (comandant) 272, 275
Călin, Petru (comandant) 496
Călinescu, Armand 179, 442-443, 468,
Cămărăşescu, Ion 468
Căpraru, Gheorghe 320
Cărpinişan 164
Câmpeanu, Pavel 256, 258
Câmpeanu, Radu 281
Cârcu, Nicolae 221
Cârja, Ion 65, 268, 292, 516
Ceauşescu, Nicolae 55, 99, 162, 207, 210, 231, 255, 257, 486
Ceauşu, Gheorghe (comandant) 410
Cehov, Anton P. 166
Cerbu, Ion 445
Cernătescu, Petre 209
Cesereanu, Ruxandra 13, 83, 157
Cesianu, Constantin 206
Cetin, Alexandru 519
Chelbaşu, Cristache 253
Chelu, Aurel (comandant) 269
Chelu, Aurel (director) 113
Chesaru, Radu 176
Cheşa, Iacob (comandant) 490
Chetraru, Mihai (comandant) 141
Chimivaş, Grigore (comandant) 105
Chinezu, Liviu Tit (episcop) 46, 468
Chiorean, Ioan (director) 490
Chioreanu, Nistor 174
Chiper, Gheorghe 390
Chiran, Dumitru/Tudose (comandant) 198
Chirion (locotenent) 236-237
Chiriţescu, Pavel (comandant) 113
Chiş, Trofin 502
Chişinevschi, Iosif 256
Chişinevschi, Liuba 292, 298, 395
Chişu, Nicoale (director) 514
Chiţac, Ioan (director) 113
Ciachi, Ion (comandant) 361
Cibu, Ioan (com andant) 459
Cihoski, Henri 468
Cimpoacă, Gheorghe 164

Cimpoieşu, Constantin (comandant) 160, 483, 514
Ciobănică, Mihai 160
Ciobănică, Mihai (ofiţer politic) 349
Ciobotaru, Anton (comandant) 123
Ciocâlteu, Alexandru (Ducu) 390
Ciochină, A. 439
Ciolpan, Vasile 463-464, 466, 470-474
Ciont, Ladislau 143
Cioran, Emil 159
Ciorapciu, Mircea 209
Ciornea, Gheorghe (comandant) 198
Cioroiu, Miron 163
Ciucă, Stan (comandant) 511
Ciuciucu, Roxana 14
Ciugureanu, Daniel 468
Ciulei 163
Ciupagea (inspector) 480
Ciupea, Ioan 14, 305-306, 308-309
Ciurcanu, Gheorghe (comandant) 496
Ciurea, Vasile 143
Ciurlea - 261
Ciurunga, Andrei 199, 244
Cîrstoiu, Sebastian (comandant) 434
Clara (soră) 398
Clodius 188
Cloşca 321
Clucer, Ioan 351
Cobâlaş, Nicoale 445, 480
Coc, Augustin 267
Cocoş, Remus 163
Codler, Vasile 472
Codreanu Zelea, Corneliu 253, 338, 352, 441
Codreanu, Carol 320
Cojanu, Gheorghe (comandant) 160, 250
Cojocaru 164
Cojocaru (fraţii) 390
Cojocaru, Aurel 347
Cojocaru, Constantin (director) 519
Comanici, Dragomir (comandant) 394
Comşa 164
Condurache, Dumitru (comandant) 139
Constaninescu, Miron 255
Constant, Alexandru 101, 444
Constante, Lena 174, 295-296, 298
Constantin, Stelian (comandant) 515
Constantinescu, Constantin (director) 332
Constantinescu, Emil (comandant) 452
Constantinescu, Gheorghe (comandant) 475
Constantinescu, Gheorghe 162
Constantinescu, I. (director) 332
Constantinescu, Marin (colonel) 45, 50, 320, 362, 389, 393, 449, 529, 532-533
Constantinescu, Nichi (Nicolae) 76
Constantinescu, Petre (director) 281, 456
Constantinescu, Tancred 468
Contea, Ion (căpitan) 113
Copilu, Victor (comandant) 475
Coposu, Arlette 396
Coposu, Corneliu 101, 172, 181, 200, 207, 213, 222, 281, 446, 452
Cordoş, Emil (comandant) 490
Coriolan, Gherman 432
Cornăţeanu, Eugen (comandant) 237, 238, 250
Cornea 127-128
Cornea, Radu 172
Coroamă, Dumitru 409
Corpaş, Iosif 415, 417
Cosma, Ioan (comandant) 105
Cosma, Iosif (comandant) 160
Costaş, Ioan (comandant) 160
Costescu, Nicoale (comandant) 496
Costică (portar) 119
Coşereanu, Constantin (Titi) 390
Coşeriu, Vasile (comandant) 145, 269
Coşeru (Coşeriu), Vasile (comandant) 349, 422
Coşoveanu, Ion 159
Cozma 143
Cozma, Nicoale (comandant) 398
Crainic, Nichifor 97, 101, 178
Crăciun, Constanţa 210, 395
Crăciun, Gheorghe (colonel) 91-92, 94-98, 102, 210
Crăciun, Vasile (director) 332
Creangă, Mihai 176
Creţoiu, Vasile 172
Creţu, Carmen 187
Creţu, Napoleon 187
Cristea (colonel) 187
Cristea, Ioan 289
Cristea, Miron 468
Cristea, Neculai (locotenent-colonel) 113
Cristea, Nicolae (comandant) 113
Cristescu, Eugen 353
Cristescu, Toader (comandant) 151
Cristina (soră socială) 398
Cristiu, Ioan 468, 472
Crişan 321
Crişan, Vasile 330
Cruceanu, Mihai 528

Crudu, Ioan (director) 369
Cucerai, Sorin 14
Cucu 164
Cucu, Mihai 516
Cucu, Mircea 432
Cuculan, Andrei (comandant) 456
Cudla, Dumitru 253
Curescu, Victor 261
Cuza, Alexandru Ioan 518
Czank, Iosif 140

D

Dabija, Nicolae 457
Damian, Mihai (căpitan) 398
Damian, Mihai (comandant) 103, 145
Damian, Mircea 178
Danielescu, Margareta 494
Danieliuc/Daniliuc, Ştefan (comandant) 495--496
David, Anton (director) 249
Dănilă, Ştefan (comandant) 514
Deac, Felician 422
Deceanu, Nicoale (comandant) 422
Dejeu, Alexandru 268, 331-332
Delcea, Ilie 289
Deleanu, Zaharia (comandant) 511
Deletant, Dennis 13
Demetrescu, Camil 317, 452
Diaconeasa, Gheorghe (comandant) 151
Diaconescu, Gheorghe (comandant) 262
Diaconescu, Ion 90, 101, 171-172, 383-386, 392-394, 446, 452
Didenko, Vanea 486
Dimitrescu, Grigore 468
Dimitrov, Eugen 496
Dimopol 187
Dincă T. (locotenent-colonel) 37-40, 480
Dincă, Ioan 279
Dincă, Marin (director) 226
Dinică, Gheorghe 160
Diniş, Ioan 288, 422
Dinu, Ion (comandant) 145
Dinulescu (maior) 441
Diriczi, Pavel (comandant) 490
Dobre, Dudea 375
Dobre, Dumitru 101
Dobrescu, Aurel 409, 452
Dobrincu, Dorin 14
Dogaru, Gheorghe (director) 459
Domniţa, Nicolae 170
Doncea, Constantin 276
Doncea, Vasile 504
Donu, Ioan 375
Dora, Alexandru (locotenent) 318
Dora, Etta 291
Dorobanţu, Mihai (Mihail) (comandant) 332, 398
Dorobanţu, Nicolae (comandant) 102
Dosopinoiu, Alexandru 160
Dragomir, Flora 187
Dragomir, Gheorghe (comandant) 379
Dragomir, Mihai (comandant) 487
Dragomir, Silviu 187, 259
Dragomirescu, Gheorghe 197
Dragu, Paul (comandant) 515
Drăgan, Gheorghe (comandant) 275
Drăghia, Dan 14
Drăghici, Alexandru 11, 55, 94, 106, 116-118, 216, 231, 255, 258, 269, 277, 329, 352, 409, 437, 445, 449, 475, 492, 528
Drăghici, Constantin (locţiitor) 511
Drăghici, Nicolae (comandant) 517
Drăghici, Teodor (director) 269, 456
Drăgoi, Gheorghe 248
Duca, I.G. 76, 468
Dulgheru (Dulberger), Mişu 169-170, 486
Duma, Emilian 288
Duma, Iulian (comandant) 132
Duma, Ştefan (director) 249
Dumitrache, moş (gardian) 499
Dumitraşcu, Grigore (comandant) 519
Dumitrescu (locotenent-major) 119
Dumitrescu Spirea (comandant) 500
Dumitrescu, Alexandru (comandant) 166
Dumitrescu, Alexandru (director) 55, 324, 426, 434-435
Dumitrescu, Aurel (comandant) 132
Dumitrescu, Aurel (doctor) 447
Dumitrescu, Constantin Ticu 156, 159
Dumitrescu, Dan 479
Dumitrescu, Gheorghe „Gogu" 262
Dumitrescu, Grigore 433
Dumitrescu, Nae 169, 171
Dumitrescu, Nicolae (director) 151, 519
Dumitrescu, Vasile 169
Dumitriu, Anton 259
Dumitriu, Ion 260
Dumitru, Gheorghe (director) 311
Dumitru, Marian (director) 211

Dumitru, Maxim (maior) 362
Dumitru, Nichita 207, 209
Dumitru, Ocoleşti (caporal) 514
Dumitru, Vasile (comandant) 475
Durcovici, Anton (episcop) 466, 468
Duţu, Teodor 303, 354

E

Eftimiu, Constantin 101
Elinschi, Eusebiu (director) 470
Enciu, Constantin (comandant) 361
Ene (Enea), Constantin (comandant) 141, 409, 502
Enescu, I.D. 528
Engels, Friderich 443
Enoiu, Gheorghe 169, 171, 174
Erlich, Clara 291
Erlich, Hanca 291
Ersek, Maria 398

F

Farcaş Alexandru (comandant) 102, 257
Făgeţeanu, Adrian 339
Fărcăşanu, Mihai 159
Fecior 248
Fecior, Ion (maior) 129
Fedorovici, Gheorghe 499
Feller, Moritz 160
Ferdesi, Ioan (locotenent-major) 311
Ferdinand, Regele 338, 468
Fetea, Florin 134
Ficior, Ioan (comandant) 483
Ficior, Ion (Ioan) (comandant) 139, 250
Filip, Ioan (ofiţer politic) 198
Filip, Ion (comandant) 262
Filip, Iulius 102
Filip, Nicanor 163
Filipescu, Radu 102
Fizula, Refik (comandant) 198, 262, 299, 514
Fleşeru, Mihai (comandant) 379, 459, 517
Florea, Gheorghe (sergent-major) 120
Florescu (director) 410
Fluieraş, Ion 328-329
Fodor, Francisc (comandant) 377
Foriş, Ştefan 435
Francisc al II-lea 321
Frangopol, Nicolae 209
Frenţiu, Traian Valeriu (episcop) 191, 466, 468
Fuchs, Roza 291
Furcă, Geza (comandant) 298
Furnea, Răduţ (comandant) 516
Fürtös, Robert 14

G

Gafencu, Grigore 187
Gafiuc, Ion (ofiţer politic) 511
Gaftea, Constantin (comandant) 123
Gajdatsy, Adalbert (preot) 98
Gal, Ioan (comandant) 269, 511
Gavrilă Ogoranu, Ion 306
Gavrilescu, Eugen 432
Gavrilovici, Mihai 257
Găvan, Gheorghe (comandant) 398
Gâlceavă, Boris 145
Gârneaţă, Ilie 339
Georgescu, Constantin (director) 298
Georgescu, Grigore 468
Georgescu, Ion (comandant) 459, 485
Georgescu, Rică 178
Georgescu, Ştefan (comandant) 249, 333, 376--377
Georgescu, Teohari 42, 47, 50, 173, 256, 384, 429, 461
Georgescu-Bârlad, Vasile 159
Georgescu-Topuslău, Gheorghe 209
Gere, Mihai 255
Gerota, Dimitrie 360-361
Gerstenberg (general) 187
Gerta (Schulschwester) 398
Ghencea, Ion 68
Gheorghe, Ioan (gardian) 369
Gheorghe, Ion 361
Gheorghe, Ion Z. 88
Gheorghiu (comandant) 68
Gheorghiu, Anton (comandant) 250
Gheorghiu, Constantin (comandant) 319, 501
Gheorghiu, Constantin V. (comandant) 327, 332
Gheorghiu, Dimitrie 174
Gheorghiu, Florea 170
Gheorghiu, Ioan (comandant) 348
Gheorghiu, Mihai (comandant) 361
Gheorghiu-Dej, Gheorghe 12, 20, 23, 27, 50, 52, 55, 62-64, 66, 71, 98, 124, 192, 230, 255, 258, 314, 339, 343, 352, 402, 497, 526
Gherase, Aurel 480
Gherdan (fraţii) 420
Gherea, Dobrogeanu Alexandru 528
Gherovici, Ştefan (comandant) 442

Ghiara, Aurel (ofiţer politic) 422
Ghibu, Onisifor 253, 306
Ghica Alexandru (prinţ) 97
Ghica, Alexandru Grigore (domnitor) 337, 491-492
Ghinea (comandant) 333
Ghiolu, Stavri 528
Ghionea, Nicolae (comandant) 519
Ghiţescu, Stan 468
Gigurtu, Ion 187, 468
Giurescu, Constantin C. 46-47, 471
Giurgiu, Ştefan 39-40
Glatz, Alexandru 468
Godo, Mihai 449-450
Gog, Dionisie 293, 298
Goga, Octavian 468
Gogol, N.V. 258
Goiciu, Petrache (comandant) 315, 319-320, 323, 328-330, 332
Golescu, Maria 396
Goncearuc, Piotr (Petea) 257
Gorun, Toma (director) 511
Grama, Gheorghe 404
Grama, Iosif (director) 369, 519
Grecu, Dan 122
Grecu, Vasile 148-149
Grigoraş, Ion 428
Grigorov 128
Grosescu, Raluca 14
Groza, Petru 10, 178, 180, 331, 443, 469
Gruia, Gheorghe 279
Gruia, Ionescu Nicoale 468
Grünberg (doctor) 447
Grunberg, Mayer (director) 211
Grunberg, Titi (locotenent-major) 113
grupul „Capotă-Dejeu" 330-331
grupul „Potra-Gheorghiu" 331
grupul „Şuşman" 331
Guţan, Alexandru 102, 257
Gyr-Demetrescu, Radu 97, 101
Gyula, Wagner 455
Gyurcsanyi, Ervin (comandant) 269, 288

H

Hagiu, Petre Gheorghe 159
Halippa, Pantelimon 101
Hansen 187
Harş, Ion (comandant) 319
Hass, Francisc (comandant) 298
Haţieganu, Emil 259
Haţieganu, Eugen 360
Hegbeli, Zaharia (comandant) 262, 487, 511
Henteş (Henţeş), Nicoale 328-329
Herlea, Alexandru 164
Hildegarde (Priorin) 398
Hildegarde (soră socială) 398
Hodiş, Ioan (comandant) 265, 269
Horea 321
Hossu, Gheorghe (director) 211
Hossu, Iuliu (episcop) 191-192, 466
Hossu-Longin, Lucia 15, 81
Hoza, Gavrilă (colonel) 103
Hriscu, Mihai (ofiţer politic) 349
Hudiţă, Ioan 281
Hui, Ion 89
Humulescu, Manole (comandant) 379
Hurmuzescu, Dan 361

I

Iacob, Martin (colonel) 103
Iacobici, Iosif 101
Iamandi (gardian) 362
Iamandi, Victor 352
Ianasovici, Constantin 122
Iancu de Hunedoara 301
Iancu, Gheorghe V. 159
Iancu, Lucian 102
Iancu, Marin 102
Ianoş, Imre (comandant) 490
Iavorschi 163
Ierunca, Virgil 428, 430
Ignat (general) 215
Ignatia (soră ursulină) 398
Ilie, Radu (director) 311
Iliescu, Alexandru 252
Iliescu, Eugen 164
Iliescu, Iacob (comandant) 113
Iliescu, Ioan (comandant) 501
Iliescu, Ioan (director) 198
Ioanid, Ion 51, 54, 81, 83, 171, 358, 389-391, 411, 416, 417-420, 433, 511
Ioanid, Teodor 162
Ioaniţescu, Alexandru Dumitru (comandant) 128-129
Ionescu, Andrei (director) 517-518
Ionescu, Aristide 433
Ionescu, Florian (director) 533
Ionescu, Gheorghe (colonel) 103

Ionescu, Ioan 282
Ionescu, Ioan (comandant) 198, 272, 275, 496
Ionescu, Ion (director) 129, 517
Ionescu, Marin Florea 492
Ionescu, Miltiade 390-391
Ionescu, Oprişan 209
Ionescu, Toma (comandant) 456, 511
Ionescu, Traian (locotenent) 404, 410
Ionescu, Vasile 360
Ioniţă, Constantin (comandant) 349
Ioniţă, Florian (comandant) 275
Ioniţă, Ion (comandant) 281
Ioniţă, Nicu 433
Ioniţescu, Alexandru (colonel) 103
Ioniţoiu, Cicerone 128, 171
Iordache, Marieta 379
Iordăchescu, Ion (comandant) 377
Iosif al II-lea 320
Iosif, Ştefan (comandant) 105
Iosipescu, Zamfir (comandant) 459
Iova (comandant) 148
Iovănescu, Paul 390
Irimie, Torma 283
Isac, Constantin (comandant) 349
Iscu, Gherasim 281
Istrate, Constantin 330
Istrate, Daniel (comandant) 112
Istrăţoiu, Victor 163
Iuga, Dumitru 102
Iunian, Grigore 487
Ivan, Ion (locotenent-colonel) 103
Ivaşcu, Ştefan (comandant) 434
Ivănică, Ilie (gardian) 360, 362

J

Jianu, Marin (ministru-adjunct MAI) 42, 55, 182, 213, 229, 315, 384, 462, 473
Jianu, Mihai 432
Jienescu, Gheorghe 101, 446, 452, 528
Jinga, Victor 164
Joja, Athanase 256
Jora, Liviu 187
Jora, Mihail 187
Jorj, Traian (director) 533
Juberian, Constantin 328-329
Juca, Ilie (comandant) 269
Judit (soră socială) 398
Jurj, Lucreţia 414

K

Kadar, Ioan (comandant) 456, 490
Kalusek 166
Keller, Ştefan (comandant) 485
Kis, Ioan (gardian) 89
Kiş, Gheorghe 509
Klamen, Maria 458
Koller, Ştefan (colonel) 89-90, 102, 533
Kopacz, Toma (comandant) 379
Koslinski, Gheorghe 101
Kovacs, Anton (comandant) 434
Kric, Mihail 293

L

Lahovary 374
Lambru, Fărâmiţă 113
Lapedatu, Alexandru 468
Lascu, Ioan 123, 136, 422
Laslău, Clara Catrina 397
Lauric, Filon 347
Lazăr, Alexandru 516
Lazăr, Ilie 172, 180, 316-317, 445
Lazăr, Petrică 375
Lazăr, Tiberiu (comandant) 237, 238, 260, 262, 309, 332-333, 501
Lăcătuşu, Dumitru 14-15
Lăzărescu (director) 346
Lăzărescu, Ioan (comandant) 275
Lecca, Radu 353
Lefte (locotenent-major) 279
Lefter, Ion (Ioan) (comandant) 141, 145, 474
Lefter, Vasile (comandant) 470
Leica, Ion (comandant) 501
Lenin, Vladimir Ilici 499
Leon 187
Leon, Sanda 187
Leoveanu, Emanoil 305
Leu, Victor-Vasile (arhiepiscop) 288
Leucuţia, Aurel 409
Liteanu, Gheorghe (general) 305
Litera, Gheorghe (director) 262, 459
Literat, Valeriu 271
Livezeanu (locotenent major) 495
Lixandru, Vasile (colonel) 11, 42, 45, 49, 52, 57, 118, 131, 134, 280, 384, 405, 449-450, 458, 518
Logadi 187
Lorinţ, Veniamin (colonel) 103
lotul „Faliboga" 488

lotul „Maniu" 280, 445
lotul „Noica-Pillat" 171
lotul „Pătrăşcanu" 296
lotul „Ţurcanu" 408
Luca, (Vasile) 47, 50, 101, 170-172, 230
Luciu, Germaine 379
Ludică, Ilie 125
Lugoşianu, Ion 187
Lungu 113
Lungu (plutonier) 128
Lungu, Dormidont (comandant) 108
Lungu, Iosif (doctor) 467, 472
Lungu, T. Ioan 323
Lupescu, Silviu 15
Lupşa, Victor 348
Lupu (ofiţer politic) 451
Lupu, Gheorghe (director) 249
Lupu, Petrache 172
Lupu, Petre 256
Lustun, Victoria 347
Luvaţi (gardian) 47

M

Macedon, Alexandru („Alisandru Machidon") 128
Macici, Nicolae 101, 298
Macovei, Ecaterina 187
Macovei, Ioan 468
Macovescu (maior) 439
Macri, Vasile (comandant) 162
Maghiar, Augustin 466
Maier, Alexandru 309, 489
Maier, Ion (comandant) 394
Makarenko, Anton S. 54, 67-69, 97, 375, 408
Malangeanu, Dumitru (comandant) 130-131, 141, 145
Malesog (caporal) 514
Manciu, Constantin 338
Manea, Gruia (maior) 267
Manea, Ion (caporal) 145
Manea, Ştefan (comandant) 377
Maniu, Iuliu 35, 39, 42, 166, 172, 251, 276, 281, 315, 317, 446, 451, 462, 468
Manoilescu, Mihail 408-409, 468
Manoilescu-Strunga, Ion 187, 468
Manoliu, Oltea 480
Manu, George 87, 174
Manu, Ion (aga) 194
Maraviov, Iosif (maior) 309
Marcu, Alexandru 101
Marcu, Ion (locţiitor) 509
Marcui, Ştefan (comandant) 511
Mardare, Socrate 101
Mareş, Clara 10, 14
Mareş, Nicolae 468
Margine, Ion (doctor) 156
Marici, Petre (sublocotenent) 482
Marin, Anghel 169
Marin, Dumitru (comandant) 532
Marina (Iţicovici), Ion (ofiţer politic) 324, 426
Marina, Justinian (patriarh) 451
Marinescu, Alexandru (comandant) 410
Marinescu, Constantin (comandant) 422
Marinescu, Gabriel 352
Marinescu, Paul (locotonent-colonel) 52
Marinescu, Rusen (director) 377
Marino, Adrian 421
Markos 434
Maromet (Moromete), Nicolae 113, 119-122, 262, 318-320, 356, 360-363, 498, 533
Martalogu, Marin (comandant) 162, 377, 502
Martin, Marin 519
Maruneac, Vasile 156
Marunescu, Vasile 160
Marx, Karl 443, 499
Masaroş, Vilisam 509
Matei 113
Matei, Ilie (comandant) 475
Matei, Ioan (maior) 119
Maurer, Ion Gheorghe 231
Mauriciu, Alfred 169
Mavrocordat, Nicoale 526
Maxim 238
Maxim, Dumitru (comandant) 123
Mayer, Clementine (soră superioară) 398
Mazilu, Gheorghe (comandant) 162
Mazuru, Vladimir 19
Măcellariu, Horia (amiral) 101, 174, 448
Măgirescu, Eugen 347
Măgureanu, Mihail 468
Mălnăşan, Aurel 265
Mănescu, Radu 256
Mărcuţă 163
Mărgărit, Vasile (comandant) 349
Mărgineanu, Liviu 480
Mărgineanu, Nicolae 37, 78, 171-172, 174, 267, 286, 288
Măsălan, Ion (comandant) 349
Mândru, Timofei 328

Melicescu, Atanase (comandant) 377, 485
Melicescu, Marin (director) 442, 533
Mesaroş, Lazăr (comandant) 141
Meteş, I. 292
Meteş, Ioan (director) 269
Mezincescu, Simina 171
Micescu, Istrate 101
Miclescu, Antonie (director) 519
Miereanu, Mihail (director) 487
Mihai Viteazul 301
Mihail, Gheorghe 409
Mihalache, Ion 171-172, 317, 396, 439, 445, 448, 451-452, 462
Mihalache, Niculina 396
Mihart, Nicoale (comandant) 514
Mihăescu, Florian (comandant) 123
Mihăilescu, Gheorghe 170
Mihăilescu, Marin (director) 281
Mihuţoiu, Gheorghe (comandant) 514
Milian, Ion (director) 105
Mionici (sergent) 242
Mirescu, Ion 409
Mironovici, Radu 339
Misaru, Neculai (comandant) 532
Mitroi, Ştefan 262
Mociorniţa, Ionel 200
Mocsony-Stârcea, Ion 90, 281, 288
Moghioroş, Alexandru 492
Mohorea, Iacob (comandant) 475
Moisiu, Dumitru 480
Moldovan, Ioan 331
Moldovan, Iosif 170
Moldovan, Traian (comandant) 102
Moldovan, Tudor (comandant) 298
Moldoveanu, Constantin (comandant) 475, 485
Moldoveanu, Sonia 339
Molnar (gardian) 131
Montu, Gheorghe (comandant) 377
More, Ioan (director) 456
Moruzov, Mihai 352
Moscovici, Ilie 528
Moscu, Mircea (doctor) 134
Mosor, Gheorghe (comandant) 475
Mosora 164
Moş 164
Motaş, Augustin 200
Motrescu, Vasile 154, 159
Moţa, Ion 253, 339
Mraviov, Iosif (comandant) 511-512
Mudure, Mihai 14
Munteanu 164
Munteanu, Dumitru Râmnic 468
Munteanu, Eugen 495
Munteanu, Gheorghe (doctor) 220
Munteanu, Ioan (director) 369
Munteanu, Ion 253
Munteanu, Toader (comandant) 379
Munteanu, Vasilică 446
Muraru, Andrei 15
Mureşan (ministru locţiitor MAI) 138
Mureşan, Alexandru 473
Mureşan, Augustin (comandant) 526
Mureşan, Petru 490
Mureşanu, Eugenia 219
Murgoci, Gheorghe 267
Murgoci, Gheorghe (locotenent) 120
Murgu, Eftimie 501
Muscalu, Dumitru (comandant) 113
Muscă (colonel) 105
Muth, N. Ioan (director) 422

N

Nagy, Bela (comandant) 269
Nagy, Imre 192
Naidin (gardian) 282
Nanu, Marin 514
Năstăsescu, Gheorghe 102
Neagu (profesor) 200
Neamţu, Augustin 46, 54
Neamţu, Mihai 160
Neamţu, Traian 145
Necula, Sabina 14
Nedelcu, Dumitru (comandant) 130-131, 141
Nedici, Vidoşa (Vida) 168
Negoşanu, Petronela 187
Negrea, Vasile 91
Negrescu, Paul (medic) 121
Negroponte, Sanda 187
Negru, Ilie (comandant) 160
Negulescu, Zaharia (director) 499-500
Nemeş, Iosif (colonel) 164
Nemeş, Iosif (colonel) 324, 422, 481, 495
Neniţescu, Ştefan 288
Netta, Gheron 101
Nette, Ilie (comandant) 485
Nica, Marin (comandant) 130, 145
Nica, Vasile 474
Nicoale, Enache (comandant) 410
Nicola, Andrei 404
Nicolae, Adrian 163

Nicolae, Gheorghe (comandant) 485
Nicolae, Octavian 224, 233
Nicolaiciuc, Aurel (comandant) 519
Nicolau, Serghei 256
Nicolschi, Alexandru 19, 42, 55-56, 75, 329, 384, 408, 428-430, 462, 500, 507
Niconov, Serghei 34
Niculescu, Gheorghe (locotenent-colonel) 279
Niculescu, Ştefan (comandant) 162
Niculescu-Buzeşti, Radu 88, 317
Niculescu-Malu 404
Niculi, Ion 339
Nisipeanu, Ion 121
Nistor, Dumitru 47, 511
Nistor, Ioan 330
Niţă, Corneliu 432-433
Niţescu, Constantin 209
Niţicu, Gheorghe (comandant) 281
Niţoescu, Constantin (comandant) 483
Niţulescu, Radu 349, 377
Niţulescu, Radu (colonel) 282, 311
Noica, Constantin 101
Novac, Mihai 271
Novacovici 148
Nuţu, Constantin (comandant) 262
Nytroi, Bela (comandant) 490

O

Oancă, Constantin 282
Octavian, Corneliu 163
Olah, Samuilă (director) 288
Oloeru 39, 40,
Olteanu, Gheorghe 163, 250
Onaca, Alexandru (comandant) 108
Oprea, Marius 13, 15, 70
Opriţă, Ioan (comandant) 490
Orlea, Oana 533
Osten 187
Oţeleanu, Marin (comandant) 275
Oţel-Petrescu, Aspazia 155, 159, 395, 399

P

Paisie, Radu 395
Palade (comisar SSI) 187
Palaghia, Gheorghe (director) 311, 490, 514
Paleologu, Alexandru 158-159
Pancu, Liuba 291
Pandrea, Petre 87, 97, 404-405, 407-408
Pantazi, Constantin 101, 353, 390, 446, 448, 452
Pantazi, Ion 390
Pantea, Ion 331
Panţuru, Alexandru 452-453
Papanace, Atanase 409
Papuc, Vasile (director) 459
Paraschiv, Gheorghe (comandant) 151
Pârvulescu, Marin 176
Pascu, Dan (maior) 442
Pascu, Petru (director) 298
Patricia (soră benedictină) 398
Pauker, Ana 47, 50, 173, 202, 230, 256, 290-293, 298
Pavel, Constantin 90
Pavel, Elena 435
Pavel, Ilie (comandant) 141
Pavel, Ion/Ioan (comandant) 123, 134-135
Pavel, Pavel 409
Pavlovici, Florin Constantin 128
Paximade, Alfred 253
Păiş, Nicolae (contra amiral) 468
Pătraşcu, Manole 253
Pătraşcu, Nicoale 445
Pătrăşcanu, Elena 174, 296-298
Pătrăşcanu, Lucreţiu 90-92, 170-172, 174, 179, 486
Pătrăşcanu, Nuti 324-325, 495-498
Pătrăşcioiu, Vasile (ofiţer politc) 262
Pătrăşoiu, Vasile (comandant) 475
Păun, Dumitru (comandant) 517
Păun, Nicu 477
Păun, Teodor 163
Păvăloaie, Vasile 445
Peicu, Ioan (comandant) 103, 108, 249
Pelivan, Ioan 468
Penciu, Gheorghe 493
Penescu, Nicolae 281
Petcu, Gheorghe (comandant) 130, 514
Petcu, Nicolae 148-149
Petraşcu, Nicolae 173-174
Petre, Constantin 14
Petrescu, Alexandru 433
Petrescu, Florea (comandant) 148-149
Petrescu, George (doctor) 360-361
Petrescu, I.C. 101, 528
Petrescu, Marian (comandant) 319
Petrescu, Nicolae (colonel) 311
Petrovicescu, Constantin 101
Petrovici, Ion 101, 446
Petru cel Mare 211
Petru Şchipu (domnitor) 337

Pintilie, Aurel 432
Pintilie, Gheorghe (Pantiuşa, Pantelei Bodnarenko) 19, 42, 55, 107, 129, 131, 143, 148, 256, 306
Pintilie, Iacob 500
Pintilie, Ilie 339
Pişta, Radu (comandant) 369, 490, 511
Pînzariu, Vasile 482
Platon, Nicolae (comandant) 166
Plăcinţeanu, Gheorghe 448-449, 452
Plămădeală, Antonie (preot) 347
Plăpumară-Cristescu, Gheorghe 409, 528
Plop, Maria 379
Ploscaru, Ioan 171-172, 467
Poantă, Simion (comandant) 108
Poenaru, Alexandru 298
Poenaru, Alexandru (comandant) 298
Pogoneanu, Piki (Victor) Rădulescu 317, 445, 448
Policală, Gheorghe (director) 298
Pop, Cornel 445
Pop, Ghiţă 101
Pop, Ioan 331
Pop, Ion 468
Popa, Alexandru „Ţanu" 325-326, 480
Popa, Emil 264
Popa, Ioan (locotenent) 143, 162
Popa, Isaia (comandant) 269, 459, 533
Popa, Miron (director) 500
Popa, Sorin 360
Popa, Vasile (comandant) 349
Popescu, Alexandru (director) 281
Popescu, Constantin Gr. (director) 198
Popescu, Dimitrie 101
Popescu, Dumitru 276
Popescu, Dumitru (căpitan) 226
Popescu, Dumitru (comandant) 475
Popescu, Florea 176
Popescu, Florin 331
Popescu, Gheorghe 159
Popescu, Gheorghe 445
Popescu, Gheorghe „Gogu" 243
Popescu, Ioan (comandant) 410
Popescu, Ioan (locotenent-major) 113
Popescu, Mihai 200
Popescu, Petre (ofiţer politic) 262
Popescu, Stelian 187
Popescu, Tudose 339
Popescu, Vasile (sublocotenent) 113
Popescu-Necşeşti, Ioana 187
Popovici, Alexandru 208, 253
Popovici, Doridemont 468
Popovici, Ion 468
Popovici, Mihai 161, 164, 407
Popovici, Titus 511
Popovici-Taşcă, Albert 468
Pop(p) Alexandru 42, 174, 315
Porcăraşu, Mihalache 160
Porojan, Radu (comandant) 275
Portocală, Radu 468
Porumboiu, Arthur 71
Posca, Ion (comandant) 166
Posteucă, Mihai 256
Posteucă, Vasile (director) 211, 244
Potârcă, Dorinica 187
Potârcă, Virgil 187, 468
Potârniche, Ioan (comandant) 130
Potcovuţă, Viorel 160
Preda, Dumitru 170
Predescu, Nicolae (comandant) 151, 500-501
Preliceanu 187
Prisăcaru/Prisecaru, Adrian 164, 235, 324
Pristaru, Dumitru (director) 361
Proches (maior) 59, 186
Prodan, Ioan (comandant) 160, 297-298, 422, 509, 511
Puicea, Dumitru 159
Puiu, Gogu 397
Puiu, Ion 446
Puiu, Olimpia 397
Puţinelu, Gheorghe 279

R

Racoviţă, Mihai 468
Radina, Remus 224, 241
Radu (doctor) 216
Radu, Gheorghe (comandant) 485
Radu, Ilie (comandant) 281
Raffai, Ioan (locţiitor) 511
Rahotă, Crăciun (comandant) 349
Raţiu 200
Raţiu, Alexandru 467
Rădescu, Nicolae (general) 28, 469
Răducanu 163
Rădulescu, Gheorghe (director) 369
Rădulescu, Iulian (director) 311
Rădulescu, Savel 409
Rădulescu, Zoea 397
Răpciug, Ion 220
Răşcanu, Ion 468

Răutu, Constantin 160
Reiber, Rudolf (director) 298
Reininger, Adriana 298
Rek (Reck), Ludovic 328-329
Rizea, Elisabeta 396
Rizea, Nicolae 143
Roboiu (ofiţer politic) 420
Rogojină, Nicolae (comandant) 456
Roman, Cristina 12, 14, 19
Roman, Gheorghe (director) 517-518
Roman, Mihail (locotenent-colonel) 107
Romniceanu, Mihail 281
Rosen, Moses 252
Roşca, Gheorghe 432
Roşculeţ, Radu 468
Roşu (gardian) 362
Roşu, Petre (subofiţer) 113
Rotar, Iozef (colonel) 103
Roxin, Sever (doctor) 472
Rozei-Rozenberg, Aurel 209
Rudenko, Teodor 257
Ruga, Maria 291
Ruja, Ioan (comandant) 459
Ruja, Maria (soră) 398
Rus, Vasile (comandant) 332
Rusneac, Mihai (plutonier) 472
Rusu, Alexandru 191-192
Rusu, Dumitru (sanitar) 452-453
Rusu, Gavrilă (director) 533
Rusu, Gheorghe (director) 288, 511
Rusu, Ioan 288
Rusu, Ioan (comandant) 422, 517
Rusu, Maria 480
Rusu, Sabina 480
Rusu, Vasile (comandant) 103

S

Samoilă, Toma 436
Samsonovici (general) 187
Samsonovici, Lucica 187
Samsonovici, Margareta 187
Samsonovici, Nicolae 469
Sâmtion, Ioan (comandant) 459
Sandu, Andrei (director) 456
Sandu, Ilie (comandant) 249
Sandu, Ion 469
Sarghiu, Nicolae 480
Sauciuc-Săveanu 187
Sava, Evlampie (comandant) 166
Savu, Victor (comandant) 434, 470
Sălăgeanu, Coroleanu (comandant) 501
Sălăjan, Leontin 504
Sălcianu, Ion (comandant) 470
Sănătescu, Constantin (general) 281, 469
Sârbu (plutonier) 441
Scaleţchi, Florentin 102
Scarlat (sergent) 127-128
Scarlat, Gheorghe (comandant) 470
Scarlat, Ion 163-164
Schellhorn 188
Sciglie, Ion 253
Scripa, Dumitru (comandant) 391
Semnicean, Alexandru (comandant) 379
Sencovici, Alexandru 256
Senisei, Ioja 493
Sereciu, Aurel 262
Sfeta, Ella (doctor) 527
Sichitiu, Ion 101
Sima, Horia 56, 433
Sima, Trifu (ofiţer politic) 422
Simian, Constantin 469
Simionescu 162
Simionescu, Gheorghe (director) 349
Simionescu, Ion 55, 236-237
Simon, Petre 287
Simulescu, Ion (director) 410
Sincu, Alexandru (comandant) 349
Sindrişteanu, Ioan 472
Sîntion/Simtion, Ioan (comandant) 275
Sîrbu, Victoria 296-297
Sloboda, (Ion) Ioan (comandant) 47-48, 307, 383, 389, 391-392, 394, 471
Smarandache, Alexandru 125
Soare, Florin 14
Sobolevschi, Maximilian 165, 235, 324
Socol, Alexandru 162
Sogorcea, Marin 253
Soljeniţîn, Aleksandr 166
Solomon, Virgil 408-410
Sonea, Octavian 162
Spalke 188
Spânu, Constantin „Titi" 390
Speidel 187
Stalin, Iosif Visarionovici 20, 47, 63, 165, 211, 224, 230, 250, 280
Stan, Dobra (comandant) 398
Stan, Marius 14, 15
Stanciu, Emil 253
Stanciu, Gheorghe (comandant) 487
Stanciu, Nicolae (locotenent-colonel) 120-121

State, Nicoale 437
Stavrescu, Gheorghe 101
Stănciugel, Marin „Hercules" 250
Stănescu, Ion (comandant) 319
Stănescu, Mircea 157
Stănescu, Nicoale (procuror) 319-320
Stănescu, Vasile (director) 432
Stănică, Tudor 176
Stăniloae, Dumitru 101
Stătescu, Florian (comandant) 487
Stângaciu, Ioan (comandant) 160
Stângaciu, Iosif (ofiţer politic) 160
Steierman (locotenent-major) 113
Stelea (maior) 233
Stelea, Nicolae (comandant) 237
Stern, Adalbert 473
Stoenescu, Nicolae 101
Stoian, Dumitru (locotenent) 349
Stoian, Ion 325, 500
Stoica, Chivu 255, 258, 352, 486, 492, 528
Stoica, Constantin 111, 262
Stoica, Constantin (colonel) 271, 274, 288, 348, 529
Stoica, Tinca 395
Stoicănea, Moise 162
Stoilescu, Coman (colonel) 120-121
Strat, Gheorghe 159
Străuţ, Adam (director) 298
Strihan, Petre 528
Stroia, Stanciu (medic) 306-308, 458
Suciu, Ioan (director) 490
Suciu, Ioan (episcop) 172, 191-192, 466, 469, 472
Suionsky, Ludovic (director) 269
Susnoschi, Samoilă (director) 311
Suteu, Alexandru (doctor) 472
Szabo, Zoltan S. (locotenent-major) 218, 386--387, 422
Szartori, Ladislau (director) 422
Szegö, Ernest 266

Ş

Şandru 162
Şandru, Dumitru 78
Şerban (preot) 386
Şerban, Gheorghe 91, 428, 431
Şerbănescu, Cristian 445
Şermet (plutonier) 391
Şleam, Augustin (ofiţer politic) 195, 495
Şova, Nicolae 101
Ştefan Pavel 120, 204, 250
Ştefănescu, Alexandru 90
Ştefănescu, Dumitru (comandant) 369
Ştefănescu, Niky 352
Ştefănescu, Virgil (director) 459
Ştirbu, Constantin (comandant) 496
Şuşman, Gheorghe 268
Şuşman, Teodor 414
Şuţu, Radu 66

T

Tabaşnik, Ignat (director) 211
Tanaszi, Adalbert (comandant) 490
Taşcă 187
Taşcă, Cordelia 187
Taşcă, Gheorghe 469
Tănase 171
Tănase, Evghenie 40-41, 530
Tănase, Stelian 157
Tănăsescu, Petre V. 159
Tătaru, Dumitru 148-149
Tătaru, Gheorghe (comandant) 298
Tătaru, Ion (comandant) 162
Tătăranu, Constantin 469
Tătărescu, Alexandru 469
Tătărescu, Gheorghe 187, 281
Tătărescu, Gheorghe 468
Tăut, Grigore 193
Tâmp, Gheorghe (sublocotenent) 472
Teică, Nicolae (comandant) 519
Teodorescu 163
Teodorescu, Eugen 174
Teodorescu, Maria 379
Teodorescu, Paul 101
Teodorescu, Traian 288
Teodosiu, Dumitru (comandant) 377
Terescenko, Nicolae (director) 211
Tereza, Maria 302
Ticaliuc, Ion (director) 517
Tiellesen (amiral) 188
Tighici, Aurel (comandant) 514
Tilici, Nicoale (Neculai) (comandant) 419-421
Timofte, Gheorghe (comandant) 249, 377
Timofte, Octav (locotenent-colonel) 113
Titiana, Dumitru (comandant) 500
Tito, (Iosip Broz) 26
Tîrlea, Alexandru 421
Toboş, Virgil (comandant) 262
Todea, Alexandru (cardinal) 288©
Todea, Viorel I. (preot) 268, 492, 515
Toma, Alexandru (sublocotenent) 113

Toma, Dumitru (comandant) 198
Toma, Gheorghe (comandant) 198
Toma, Mihai (comandant) 198, 432
Toma, Tifrea (locotenent) 113
Tomaziu, George 288
Tomescu 162
Tomescu, Haralambie (director) 514
Tomescu, Nicolae Gh. 159
Tomescu, Petre 101, 446, 528
Tomoşoiu (caporal) 514
Tomşa, Gheorghe 234
Tomulescu, Ştefan (director) 511
Tomuţa, Octavian 435
Topalov, Tănase (comandant) 514
Topor, Ion 101
Torosian, Herant 90, 287
Trandafiroiu (locotenent-major) 368
Trâmbiţaş, Aron (locotenent-colonel) 108, 309-310, 511
Trâncă, Teodor 330
Trifan, Constantin 149
Troacă, Ion (comandant) 145
Trocaru, Petre (comandant) 324, 332, 487
Trofim, „Heghemonu" (locotenent) 394
Tschammer 187
Tudor, Dumitru (comandant) 166
Tudor, Elena „Diri" (comandant) 398-399
Tudor, Ludovic (locotenent) 387, 456
Tudor, Vasile (comandant) 391
Tudose, Andrei (director) 377
Tufescu, Constantin(director) 349
Turcu, Constantin (comandant) 487
Turtureanu, Ion 432
Tuzla (preot) 258

Ţ

Ţăran (Tartan), Vasile (comandant) 103
Ţenea, Neagoe 162
Ţeposu, Ion (comandant) 151
Ţicală, Vasile 234
Ţintă, George (comandant) 112
Ţucă, Marin 393
Ţurcanu, Eugen 54-56, 324-327, 408, 426, 429-433, 435, 480-482, 495-496, 499-500
Ţuţea, Petre 97, 101, 408-409

U

Ungur, Alexandru (comandant) 369
Ungur, Loghin 288
Ungureanu, Colea 390
Ungureanu, Gheorghe 155
Ungureanu, Jeniţa 345
Ungureanu, Petre/Patriciu 347
Ursu, Gheorghe 176
Ursu, Romul 271
Urzică, Petru (comandant) 275
Uţă (colonel) 261

V

Vaida, Vasile 256-257
Varabiev, Nicolae 253
Varga, Iosif (comandant) 369
Varză 162
Vasilache, Mihail 253
Vasilache, Nicolae (director) 485
Vasile, Gheorghe 176
Vasile, Ioan (căpitan) 129
Vasile, Ion (comandant) 519
Vasile, Rusu 413
Vasile, Ştefan (comandant) 496, 514
Vasilescu, Anghel (comandant) 113, 123
Vasilescu, Ion 282
Vasilescu, Nicolae („Colorado") 209
Vasilescu, Teodor (Theodor) (director) 377
Vasilichi, Gheorghe 276, 352
Vasiliu, Constantin 353
Vasiliu, Gheorghe 469
Vădineanu, Marin (comandant) 487
Văduva, Mircea 519
Vătăşoiu, C. 148
Vătăşoiu, Gheorghe 428
Vâja, Vasile 162
Vâlcescu (locotenent-major) 113
Vâlcu (Vulcu), Gheorghe (comandant) 500, 514
Vârtej, Toma (ofiţer politic) 422
Veleţeanu, Cornel 446
Vernescu, Vasile (director) 361
Verona, Carmen 187
Videscu, Ştefan (director) 518
Vieru, Petru 209
Vigner, Adolf (comandant) 349
Viman, Ion (comandant) 282
Vinţe, Ion 255
Visky, Arpad 102
Vistig, Eugen 282
Vişa, Augustin 446
Vişinescu, Alexandru (comandant) 369, 446--448, 451, 452-455
Vîlcu, Eugen (comandant) 487
Vlad, Aurel 469
Vladimirov, Iulia 14
Vladu, Ilie (comandant) 159, 514

Vlădescu, Adrian (director) 533
Vodă, Dumitru (comandant) 218, 319
Voicu, Ion (comandant) 105
Voin, Ion 445
Voinea, Dumitru 470
Voinea, Gheorghe 331
Voinea, Octavian 445
Voinescu, Ioan (director) 332
Vojen, Victor Ion 408-409
Volcescu, Iorgu (comandant) 102, 160
Vorvoreanu, Ion 288
Vrabie, Victor (comandant) 166
Vrânceanu, Dumitru 253
Vueric, Mircea 390
Vulcănescu, Măriuca 187, 298
Vulcănescu, Micheta 187
Vulcănescu, Mircea 101, 187, 528
Vulcu, Gheorghe (comandant) 105, 123
Vulcu, Nicolae (comandant) 262

W

Wigner, Adolf (comandant) 160
Wurmbrand, Richard 170, 175, 281, 494
Wurmbrand, Sabina 251

Z

Zaharia (general) 362
Zaharia, Gheorghe (ofiţer politic) 422, 519
Zamfirescu (comandant) 333
Zarifopol, Paul 101
Zbirce, Mihai (locţiitor) 511
Zbranca, Octavian 445
Zeciu, Vasile 352, 442
Zeiger, Simion 256
Zeltzer, Titi (maior) 113
Zgâmbău (prim gardian) 346
Zgură, Ion N. 148
Zicherman, Iosif (director) 470
Zilber (Zilbert), Belu (Herbert) 90-91, 174, 179, 287
Zillberman, Israel 249
Zimmermann (locotenent) 113
Zissu, A.L. 511
Zlătescu, Gheorghe (comandant) – 486
Zoican, Dumitru 407
Zoner, Şerban Rădulescu 66
Zorzor, Vasile 305
Zugravu, C.E. Leon (director) 332

Index de toponime

A

Abrud 34
Ada Marinescu (secţie) 513-514
Agaua 130, 141-142
Aiud 9, 28, 34-36, 43-44, 49-50, 53, 56, **73**-75, 77-95, 97-102, 104, 128, 138, 157-158, 172, 187, 260, 262-264, 268, 281-282 304, 306, 316, 318, 322, 328-329, 346, 354-355, 368, 383, 385, 389, 392, 403, 409, 420, 428, 433-434, 436, 440, 444-458, 463, 482, 491, 507, 509, 532
Alba-Iulia 34, 36, 73, 76, **104**-105, 290, 421, 468, 473, 510, 529, 546
Alexandria 67-69, 287, 475, 517
Almaşul 535
Apărătorii Patriei (lagăr) 59, 105, **182**, 186
Arad 34, 36-37, 59, 67-68, 103, **106**-108, 140, 142, 263, 273, 297, 425
Argeş (mănăstire) 192
Arieşeni 515
Asanaga 530
Auschwitz 237, 332

B

Bacău 35-36, 52, **109**-113, 156, 317, 338, 348, 421, 507, 510, 529
Baia 34
Baia de Aramă 519
Baia Mare 380, 387, 456, 470-471, 473, 626
Baia-Sprie 63, 66, 218, 261, 274, 284, **380**-389, 392, 394, 406, 482, 510
Balta Brăilei 11-12, 15, 58, 66, **113**-114, 118, 122-125, 142, 144, 146, 165, 489
Barcani 162
Barmod (secţie) 413
Basarabi 200, 251
Bascov 129
Băiculeşti 128, 171
Băndoiu (colonie de muncă) 114, **116**, 146, 502
Băneasa (lagăr) 59, 151, 167, **176**, 182
Băneasa (şcoala de ofiţeri) 94 , 176
Bărăgan 27, 71, 469
Bârcea Mare 105, 290
Bârlad 34, 36, 317
Beclean 284
Beiuş 34
Berlin 347, 468-469
Berteşti (colonie de muncă) 114, 127
Beştepe 135
Bicaz 224, 343
Bistriţa 34, 36, 263
Blaj 398
Borzeşti 119, 407, 410
Botoşani 34-37, 39, 56, **151**-160, 313, 318, 329, 343, 348-349, 421, 478, 510, 529
Brad **161**
Brad-Musariu 161, 289
Bragadiru 161, **183**
Braşov (Stalin) 26, 28, 34-37, 59, 105, 124, **161**-164, 269-270, 274, 289, 301, 324, 329, 425, 458, 495
Brăila 34-36, 53, 118, 134, 145, **164**-166, 266, 317, 354, 468, 502
Brăneşti 530
Brâncoveneşti (colonie de muncă) 67, 69, 287
Breaza 535
Brezoi 250
Buciumeni 166, **183**, 530
Bucoşniţa 261
Bucovăţ 276
Bucureşti 9, 11, 20, 24-26, 29, 35, 59, 67, 70, 73, 106-107, 119, 122, 124, 146-147, **166**-167, 169, 171-176, 182, 184, 186, 190, 193, 201, 210-211, 222, 225, 238, 257, 279, 282-283, 287-288, 293, 332, 351-352, 381, 394, 399, 405, 409, 412-413, 420, 423,

429, 441-442, 445, **457**, 461-462, 469, 506, 526, 530
Budapesta 14, 146, 332, 362, 468, 469
Budeşti **183**, 193
Budila (colonie de muncă) 67-68, 348
Budinţi 186
Bumbăcari 27, 70
Buzău 34-36, **193**-198, 311, 437

C

C.A. Rosetti (colonie de muncă) 114, 136-137
Canal (Canalul Dunăre-Marea Neagră) 11-12, 15, 24-25, 32, 55, 58, 62-6, 69, 105, 125, 157, 164-165, 170, 186, 189, 192, **199**--214, 216-217, 219-220, 222-224, 228-232, 234-235, 237-241, 243-244, 246, 248, 251-252, 263, 269, 278, 305, 325, 327, 353, 383, 389, 405, 407, 427-429, 445, 455, 486, 489, 495, 508
Canara 234
Capul Midia (colonie de muncă) 63, 65, 199--200, 201, 205-209, **211**-217, 222, 231, 250, 252
Caracal 34, 36, 58-59, 143, **252**-254, 266, 371, 477, 519
Caransebeş 34, 36-37, 119, 122, 125, **254**--263, 318, 343, 354, 363, 425, 508, 510-511, 534
Carasu **217**-218, 263
Careii Mari 36
Castelu/Castelul (colonie de muncă) 65, 200, 217, 251
Cavnic 63, 66, 261, 263, 274, 284, 316, 380, 383, 385, **387**-393, 482, 510
Călăraşi 34, 36, 149, 266, 423
Căldăruşani **191**-192, 462
Călineşti 159
Călugăreni 519
Cătămăreşti 159
Câmpeni 515
Câmpia Turzii 76
Câmpina 394
Câmpulung Moldovenesc 34, 36
Câmpulung Muscel 34
Ceanu Mare 516
Cearda Roşie (punct de lucru) 510
Cernavodă (Columbia) 63, 65, 200-202, 206--207, 209, 217, **219**-223, 233, 251
Cernica **192**, 263
Cetatea Albă 518
Chiajna **184**, 263, 530
Chilia (Veche) 113-122, 136-137, 263, 320, 363, 534
Chioara 150
Chişcani 116, 165
Chişinău 257, 339, 410
Chitila **184**, 263
Chitirica (colonie de muncă) 114
Ciobanu (colonie de muncă) 114, 126, 132
Cioreni (punct de lucru) 510
Ciorogârla (mănăstire) **192**
Cistei 76
Ciuguzel 76
Ciurel (lagăr) 59, 182, **184**, 186, 263
Cluj-minori 263, **266**, 292
Cluj-Napoca 9, 17, 34, 36-37, 53, 73, 74, 78, 104, 129, 170, 174, 191, **217**, 219, 259, **263**-268, 274, **283**, 292, 315-316, 320, 329--332, 341, 353, **360**, 425, 445, 494, 509, 515
Cluj Tribunal 34, 53, 129, 263-267
Cobadin 397
Cocoş (mănăstire) 192
Codlea 35-36, 52, 161, 164, 261, **269**-275, 297, 309, 353, 510, 515
Cogealia 238
Cojocaru (colonie de muncă) 114, **122**, 502
Colibaşi 275, 434
Constanţa 26, 34, 36, 51, 138-139, 142, 200--201, 206, 225-229, 231-232, 234, 238, **276**, 282, 313, 316, 329, 371, 395, 425
Copăceni 409
Coşoveni 282
Craiova 34-36, 51-52, 92, 99, 125, 156, 172, 247, 250, 258, **276**-282, 284, 313, 315, 322, 425, 435, 497, 518
Crângaşi 186
Crângul Teiului (mânăstire) 496
Crâscior 161, 289
Cristeşti 151
Cucerdea 139, 250

D

Dăeni (colonie de muncă) 114, **122**-126, 133, 141, 515
Dâlga 70
Dealu Fetii (secţie) 161
Dej 34, 36, 53, 67, 237, 262, 266, **283**-288, 320, 332, 354

Delta Dunării 11, 115, 118, 134, 136, 137, 513
Demostene (bac) 114, 127-128
Deva 34, 36, 51, 53, 105, 128, **289**-291, 457
Dobrovăţ 535
Doftana 28, 75, 255, 339
Dohangia (colonie de muncă) 107
Domneşti **185**, 530
Dorobanţu 238
Dorohoi 34, 36
Dragomireşti de Deal 184
Dragoslavele 191
Dragoteşti 4324
Draut 186
Drăuţi 59
Dresda 9
Dropia 27, 70
Dumbrăveni 28, 34, 36, 271, **290**-299, 304, 371, 374, 463
Dumbrăviţa 274

E

Eforie 200
Ezeru 70

F

Făcăeni 149-150
Făgăraş 34-36, 43, 53, 162, 223, 225, 237, 271, **301**-310, 315-317, 341, 355, 407, 425, 458, 463, 469, 497, 499, 512
Fălticeni 36, 38
Fântânele 112
Feldioara 59
Ferma Roşia Pipera **185**
Filaret 171
Florica (colonie de muncă) 114, **126**, 310
Flotaţie (secţie) 289
Focşani 34, 36, 194, 266, **310**-311, 313
Fructus (punct de lucru) 510
Fundulea **185**, 311

G

Galata 110, 337-340, 343, 345-347
Galaţi 34-37, 43-44, 52-53, 119, 122, 129, 134-135, 143, 159, 163, 165, 225, 236, 247, 266, 281, 304, **313**-320, 328-329, 343, 355, 363, 425, 462, 469, 534
Galda 76
Galeş (Coasta Galeş) 63, 200, **223**-224, 244
Gârbova de Sus 75
Gârliciu (colonie de muncă) 114, **126**, 132
Geneva 50, 468
Ghencea 35, 59, 182, **185**-187, 320
Gherla 9, 35-36, 43, 46, 49, 53-56, 73, 79, 83, 138, 149, 157, 172, 234, 237, 262-264, 267-268, 271, 282, 284-285, 288, 304, 307, 309, 318, **320**-330, 332, 344, 354-355, 383, 387, 389, 392, 428-429, 433, 445-446, 458, 463, 477, 480-482, 489, 495, 497, 499-500, 509
Ghimbav 269, 274
Ghiolul Câşlea 514
Girondine (bac) 114, 127-128
Giurgeni (Luciu-Giurgeni) 114, 116, **126**-129, 145, 149-150, 333
Giurgiu 36, 266, 351, 515
Glodu 409
Grădina (colonie de muncă) 114, 125, **130**-131, 133-134, 144-146, 333
Grind (secţie) 137-138
Grindu-Letea (colonie de muncă) 66, 114, 136

H

Haghig 309
Halmagiu 59
Hârşova (colonie de muncă) 114, 126, **131**-132
Huedin 533
Hunedoara 59, 105, 171, 301, 330
Huşi 36

I

I.L. Caragiale 372
Iaşi 17, 37, 49, 51, 68, 110, 156, 174, 225, 315, 329, **337**-349, 468, 480, 503, 507
Inand 413
Işalniţa 277, 457

J

Jilava 9, 35-36, 43, 49, 51, 53, 55, 79, 99, 119, 122, 125, 139, 159, 216, 222, 250, 262, 285, 304, 306, 318, 320, 322, 328--329, 344, **351**-363, 375, 389, 397, 433, 441, 452-453, 463, 470, 481-482, 498, 534, 621, 625
Jimbolia 59

K

Kastro (bac) 115
Kilometrul 31 (colonie de muncă) 200, **230**, 242, 364

L

Lăteşti 27, 70
Leiculeşti 453
Leonida **186**, 367
Liceul „Mihai Viteazul" 105, **187**-188
Lilieci 112
Londra 186
Lugoj 34, 36-37, 261, 263, 266, **367**-369, 468, 510
Luminiţa (colonie de muncă) 114, 206, 213

M

Maglavit 172
Maliuc 513, 515
Malmaison 35, 37, 166, 171, 173-179, 371
Mamaia-Sat 231, 234-235
Maraşu (colonie de muncă) 114
Măcin (colonie de muncă) 114, 135
Măgurele **188**, 371
Mănăştur (colonie de muncă) 107
Măniceşti 171
Mărculeşti **371**
Mărgineni 28, 36, 197, 261, 266, 290, 303, **371**-376, 425
Mândreşti 310
Medgidia 200-201, 209, 217, 228, 238, 245, 251
Mediaş 290, 298
Miculeşti 281
Midia 200-201, 205, 207, 213
Miercurea-Ciuc 34, 36, 43, 172, 290, 296-297, 304, 316, 355, 371, 374, **377**-379, 490, 515
Mihail Kogălniceanu 232, 235
Ministerul de Interne 35, 166, 172-176, **179**, 394
Mintia 105
Mioveni 275
Mircea Vodă 217
Mislea 28, 34, 36-37, 155, 290-291, 294, 303, 343, 354-355, 371, 374, **394**-399, 425, 435, 453, 500, 527
Mogoşoaia **188**, 399
Moreni 372
Moscova 20, 210
Muncel (secţie) 289

N

Nazarcea -200, 244-245
Năvodari 200, 211, 213-214, 231, 251
Neamţ (mănăstire) 191
Nistru 66, 261, 274, 284, 316, 380, 383, 385, 390-394, 401, 510
Notre Dame de Sion (lagăr) 59, 182, **188**, 398
Noua Culme (Culmea, Culme 9) 63, 114, 129, 200, **228**-229, 231-232, 247

O

Ocnele Mari 28, 34-37, 53, 157, 216, **403**-409, 491, 495
Ocoliş 516
Olaru 70
Oneşti 223, 407, **410**
Oradea 34-39, 53, 89, 119, 125, 218, 258, 263, 268, 310, 316, 322, 329, 343, 384-385, **410**-422, 425, 445-446, 468, 509
Oraviţa 34, 36, **422**
Ostrov (colonie de muncă) 114, 122-126, 130-132, **133**-136, 140-141, 146, 148, 354
Otopeni 192
Ovidiu 228, 244-245

P

Pache Protopopescu, Piaţa (centru de anchetă) 167, **180**, 423
Pardina (colonie de muncă) **513**-514
Paris 468
Pâncota 59
Pelicani 27
Pelicanu 70
Peninsula (Valea Neagră) **25**, 36, 63, 66, 119, 132, 157, 200, 205, 211, 213, 223, 228, 231-238, 250, 325, 333, 354, **423**, 495
Perieţi **423**
Periprava 36, 66, 114-116, 118, 129, 136-140, 146-147, 157, 250, 354, **423**
Periş **188**, 526
Petroşani 36
Piatra-Frecăţei (colonie de muncă) 114, 125, 133-134, **140**-141, 146, 423
Piatra-Neamţ 34, 36, 112
Pitar Moş (lagăr) 59, 182, **188**, 424
Piteşti 34-37, 43-44, 49, 51-56, 59, 67, 93, 95, 125, 129, 157-158, 161-164, 172, 235, 237, 266, 275, 282, 284, 286-287, 303-304, 324-327, 329, 344, 355, 383, 389, 392, 407-408, **424**-430, 432-434, 445, 463, 475, 477, 480-482, 486-487, 489, 494-497, 499-500
Plătăreşti **188**, 435, 527

Plenița - 282
Ploiești 34-37, 125, 156, 194, 197, 261, 266, 326, 360, 370, 372, 394, 397, 411, 425, **435**-437, 442, 485, 510
Poarta Albă 36, 63, 65-66, 99, 121, 129, 137, 139, 199-200, 205, 209, 217, 221, 224, 231, 238-250, 262, 354, **437**, 482
Podul Modoș (punct de lucru) 510
Policolor 530
Popești-Leordeni 189, **437**, 525, 528
Poșaga 516
Prefectura Poliției Capitalei **180**, 437
Prunișor 362

R

Rahova (Calea Rahovei) 35-36, 142, 166, 174--177, **189**, 199, 425, 439, 530
Rahova II 36
Rahova III 189
Rădăuți 34, 36, 39
Râca (colonie de muncă) 107
Râfov 437
Râmnicu Sărat 34-37, 43, 73, 89-90, 159, 164, 266, 293, 304, 318, 329, 343, 352, 355, **439**-453, 463, 469
Râmnicu Vâlcea 34, 36, 266, 403
Reșița 468
Roman 34, 36, 112
Romula 252, 253
Roșiori 517
Roșu (colonie de muncă) 67, **190**, 453
Rubla 452
Rusca 513-515

S

Saivane (colonie de muncă) 114, 137
Salcia (colonie de muncă) 66, 114, 116, 122--127, 130, 133, 137-138, **141**-146, 408-409, 455, 530, 625
Saligny (colonie de muncă) 63, 200, 206, 217, 220, 238, **251-252**, 455
Satu Mare 36-37, 129, 263, **455**-456
Satul Nou 217
Săcărâmb 161, 289
Săhăteni 197
Sângiorgiu de Pădure 143
Sânpetru 59
Sebiș 59
Seimeni (colonie de muncă) 114, 200, 251
Serviciul de Contrainformații **181**, 456
Sfântu Gheorghe 409, **456**
Sfântul Andrei (lagăr) 59, 182, **190**, 457
Sfistoca 114
Sibiu 34, 36-37, 162, 225, 266, 271, 289, 306, 329-330, 353, **457**-459, 525
Sighet (raional) 36
Sighet (Sighetu Marmației) 9, 34, 36, 59, 73, 89, 191-192, 258, 262, 281-282, 316-317, 343, 354, 420, 425, 449, **459**-467, 469--470, 472-474
Sighișoara 34, 36, 51, 297
Slatina 34, 36, 67-69, 287, 348, 474-476
Slobozia 254, 423, **476**-477
Slobozia Veche 59
Snagov 167, 181, **192**, 477
Spanțov 526
Spicul (secție) 217
Spitalul Brâncovenesc 186, **190**, 477
Spitalul Colentina **190**, 477
Spitalul Gerota - 192
Stână (colonie de muncă) 114, 117, 121
Stoenești (colonie de muncă) 114, 116, 133, 142, **144**, 146-148, 477, 485
Strachina (colonie de muncă) 114
Strâmba (colonie de muncă) 114, 116, 126, 144, 146
Strehaia 519
Suceava 34-38, 49, 53-54, 155-158, 235, 247, 324, 343-344, 371, 425, 427-429, 469, **477**--483, 495, 499-500

Ș

Șantierul Vama Poștei **483**
Șelimbăr 457
Știei 413
Șumandra 250

T

Tamașda 413
Tașaul (colonie de muncă) 63, 200, 206, 212
Tămădău 35, 173, 180, 280, 451
Tătaru (colonie de muncă) 113-114, 116-118, 121
Tâncăbești 441
Târgoviște 34, 36, 372, **485**
Târgșor 35, 37, 136, 156-157, 266, 303, 305, 325, 343, 425, 428-429, 495, **496**-501
Târgșorul Nou 496
Târgu-Jiu 34, 36, 53, 59, 266, 339, **485**-487
Târgu-Lăpuș 284
Târgu-Mureș 34, 36, 53, 74, 263, 266, 297, 379, **488**-490

Târgu-Ocna 36, 53, 55, 67-68, 109, 157, 266, 281, 325, 327, 337, 343, 425, 429, 480, 490-496
Târnava Mare 290
Târnăveni 139, 250
Târşnad 128
Tecuci 36, 136, 156, 170, 316-317, 501
Teiuş 76
Tichileşti 165, 501-503
Timişoara 26, 34, 37, 53, 90, 106, 174, 211, 225, 261, 263, 315-316, 329, 341, 343, 360, 398, 445, **503**-511, 518
Timişu de Jos 59
Timişu de Sus 59, 310
30 Decembrie **190**, 512
Tulcea 36, 116, 121-122, 137-138, 192, 313, 354, **512**-515
Turda 34, 36, 53, 78, 222, 268, 316, 494, **515**-516
Turnu-Măgurele 36, 59, 186, 353, **516**-518
Turnu Severin 36, 266, 316, **518**-519

Ţ

Ţigăneşti **193**, 521

U

Ucea de Sus 59
Unirea 76
Uranus 35, 40, 166, 171, 173-175, **181**-182, 523
Urziceni 189

V

Vadul Oii 126, 131-132
Valea Arsului (secţie) 161
Valea Drăganului 331
Valea Ungureni 362, 533
Vama Poştei 190, 483
Vaslui 34, 36-37, 345, 457, **525**-526
Văcăreşti 36, 43, 49-51, 53, 104, 107, 119, 122, 149, 156, 172-173, 183-190, 192, 225, 266, 269, 285, 298, 304, 308, 320, 344, 353-355, 360, 363, 371, 423, 447--448, 482, 494, **526**-533
Vădari 410
Vânju Mare 519
Vârtoape 517
Viena 254, 320, 322
Viişoara 27, 70
Vişeul de Jos 470
Vişeul de Sus 498
Vlădeni (colonie de muncă) 114, 126, **149**--151, 533
Vulcan 59, 476

Y

Yser (bac) 115

Z

Zalău 34, 36, 53, **535**
Zăbrani (colonie de muncă) 107
Zărneşti 163
Zimnicea 517
Zlatna **535**

Ilustrații

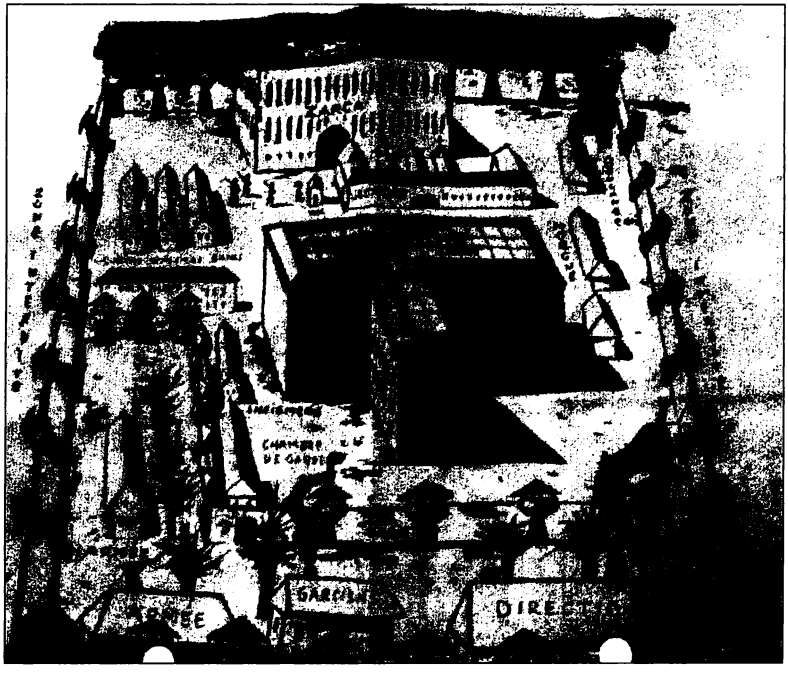

Penitenciarul Aiud, schemă generală („5.000 de patrioţi zac pe podelele celulelor", în *La Nation Roumaine*, 1 septembrie 1991, p. 3)

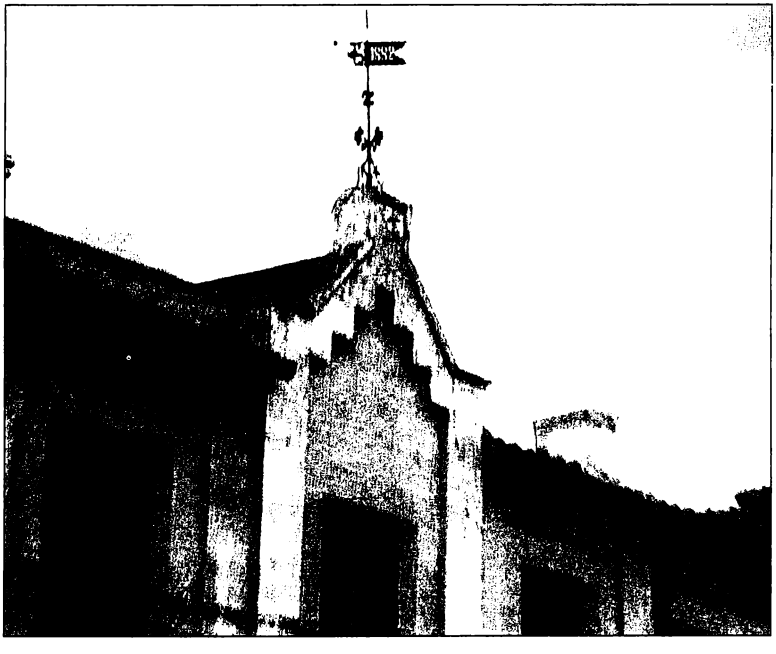

Penitenciarul Aiud, vedere frontală (captură din *Memorialul durerii*)

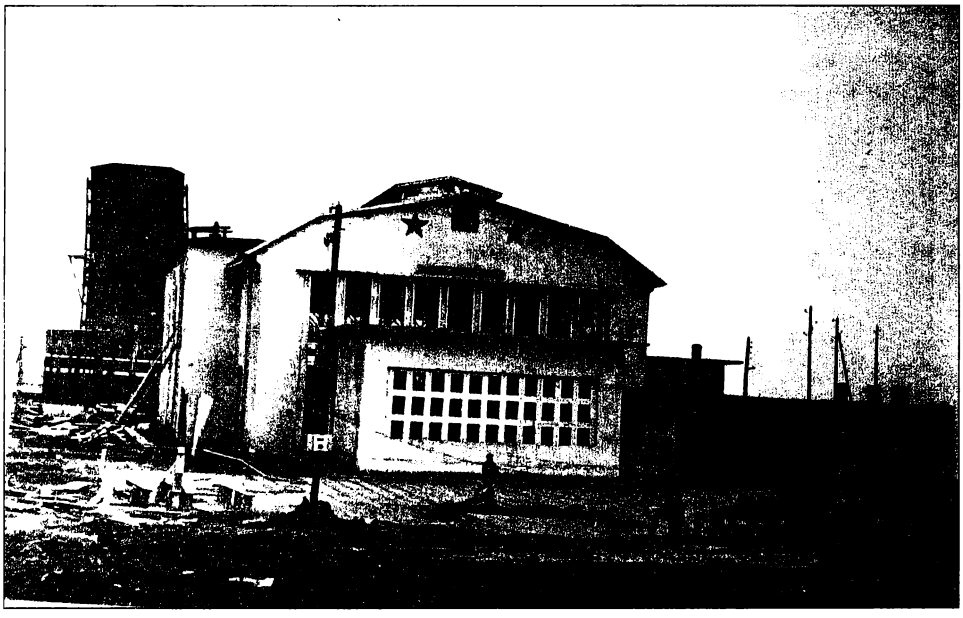

Canalul Dunăre-Marea Neagră, fotografie de epocă
(Direcţia Generală a Canalului, DJAN Constanţa)

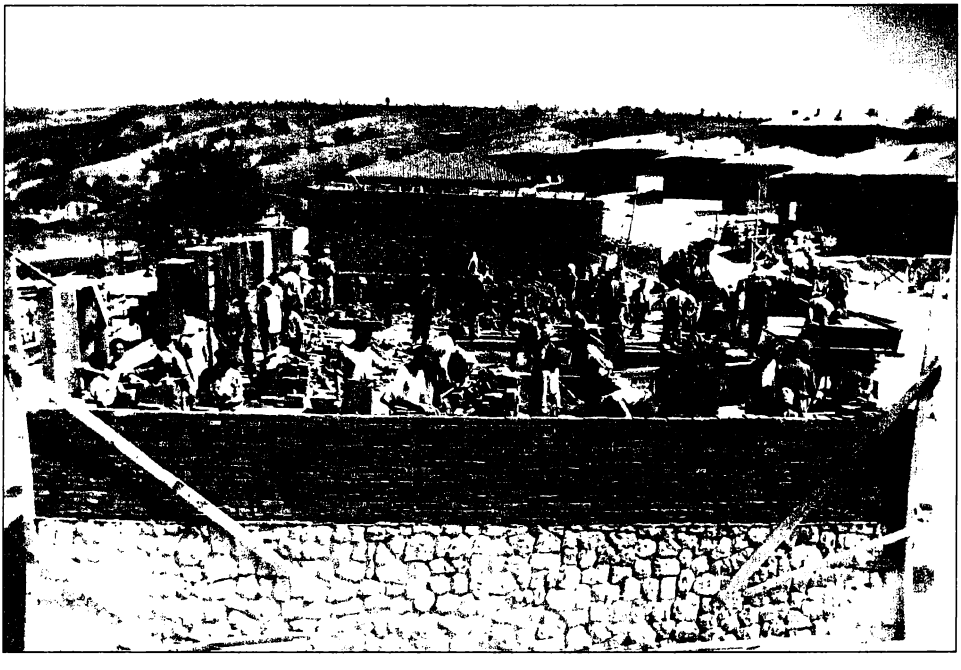

Canalul Dunăre-Marea Neagră, fotografie de epocă
(Direcţia Generală a Canalului, DJAN Constanţa)

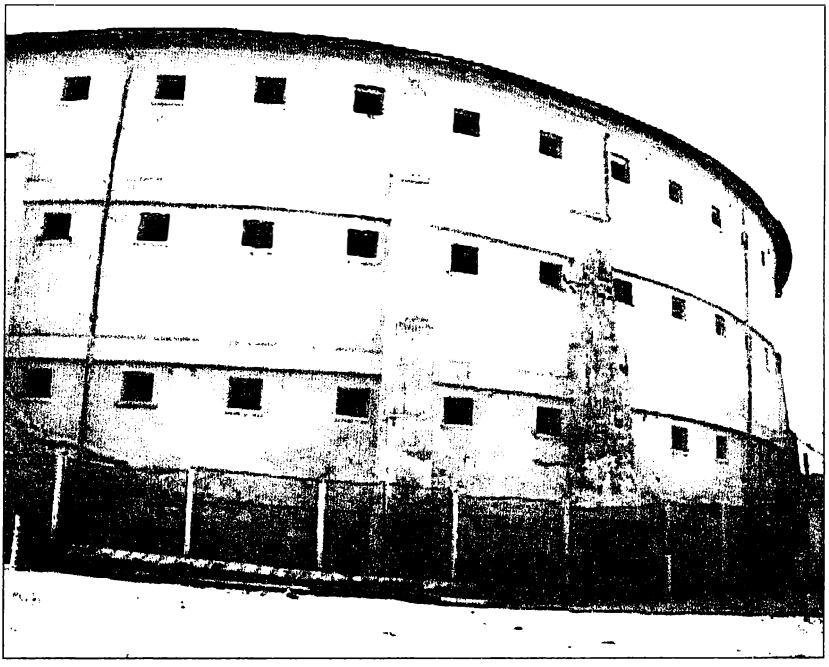

Penitenciarul Galaţi, vedere generală (captură din *Memorialul durerii*)

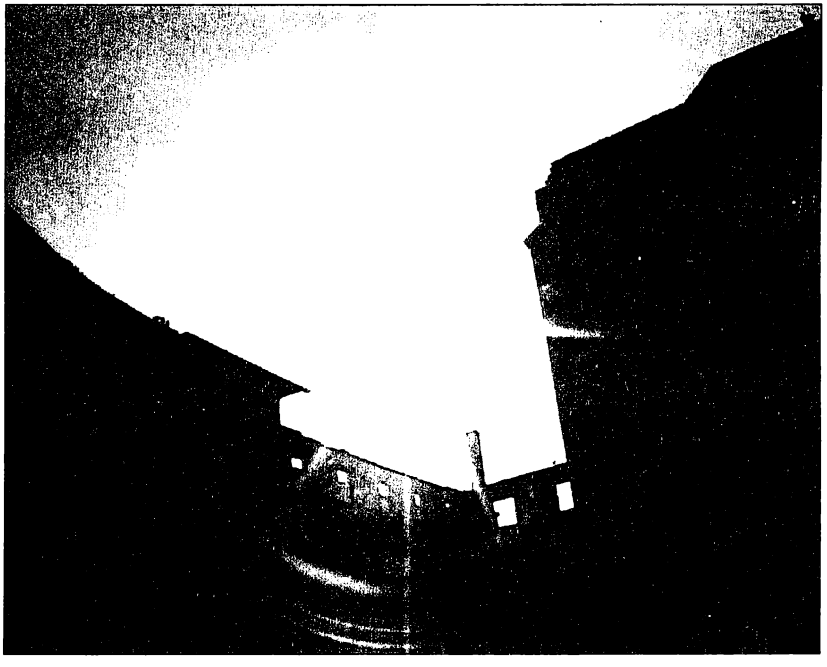

Penitenciarul Galaţi, curtea interioară (captură din *Memorialul durerii*)

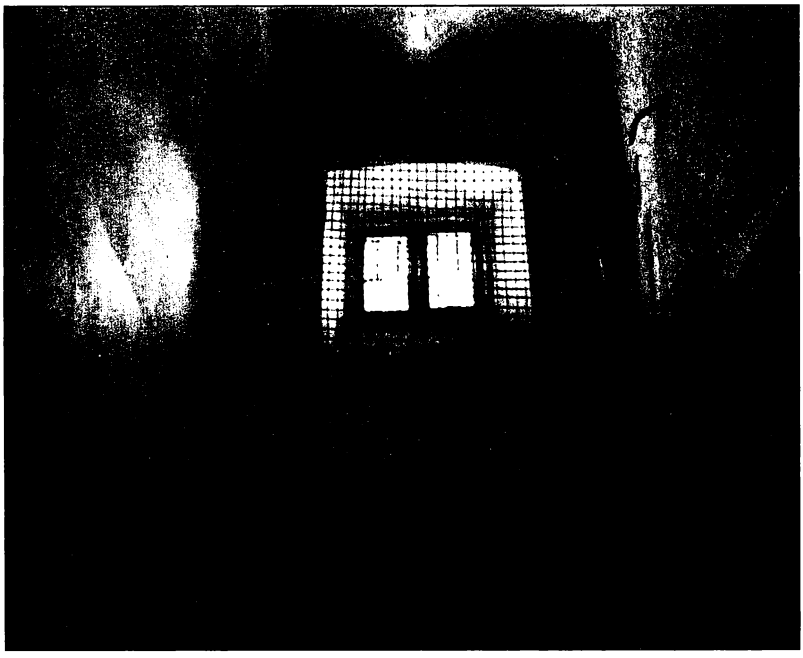

Penitenciarul Galaţi, detaliu de celulă (captură din *Memorialul durerii*)

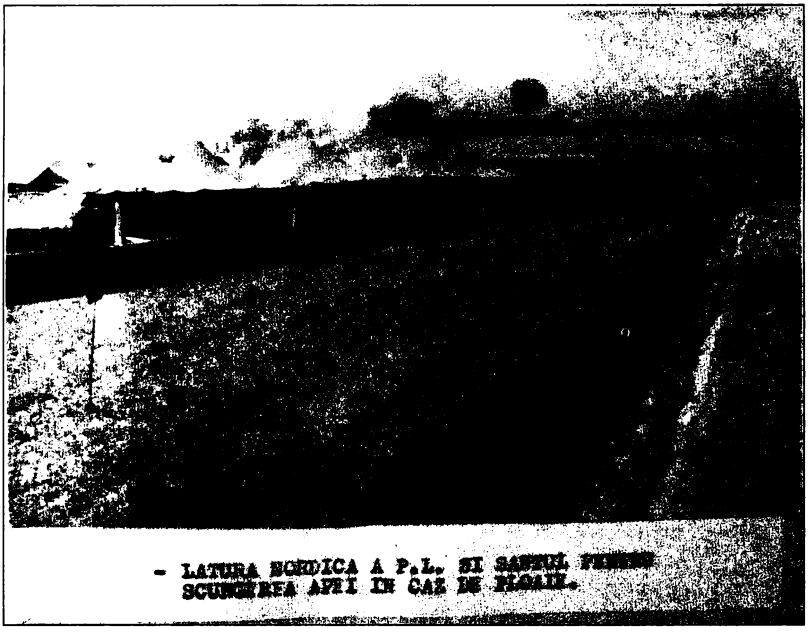

Penitenciarul Galaţi, punct de lucru recoltare papură, vedere dinspre latura nordică
(Punctul de lucru recoltare papură al Penitenciarului Galaţi, AANP)

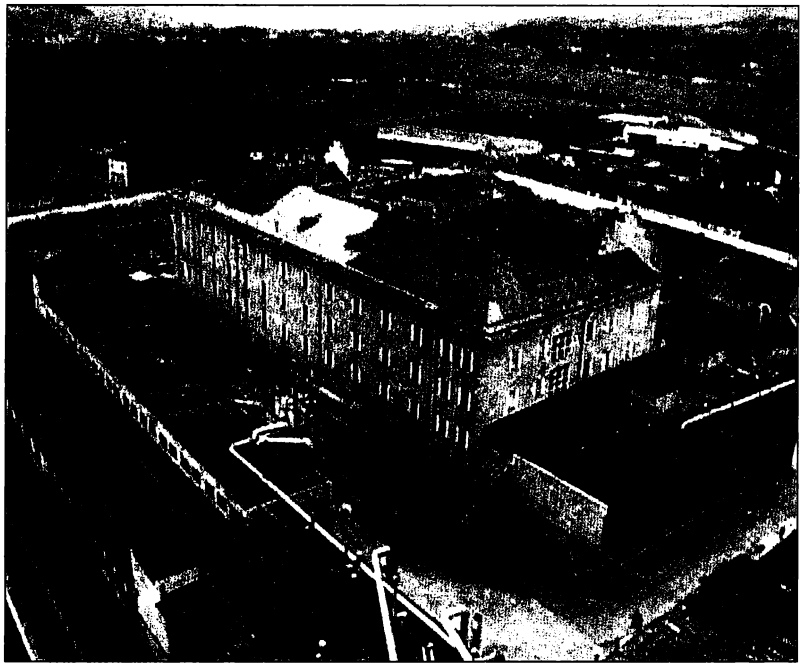

Penitenciarul Gherla, vedere generală aeriană (captură din *Memorialul durerii*)

Penitenciarul Gherla, intrarea (captură din *Memorialul durerii*)

Penitenciarul Gherla, celulele din interiorul penitenciarului (captură din *Memorialul durerii*)

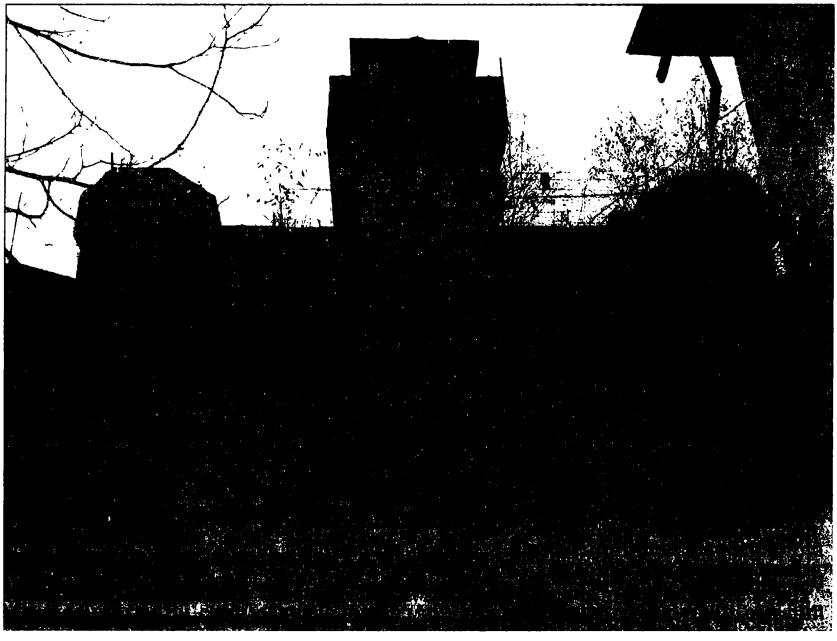

Fortul 13 Jilava, poarta de intrare (IICCR, august 2007)

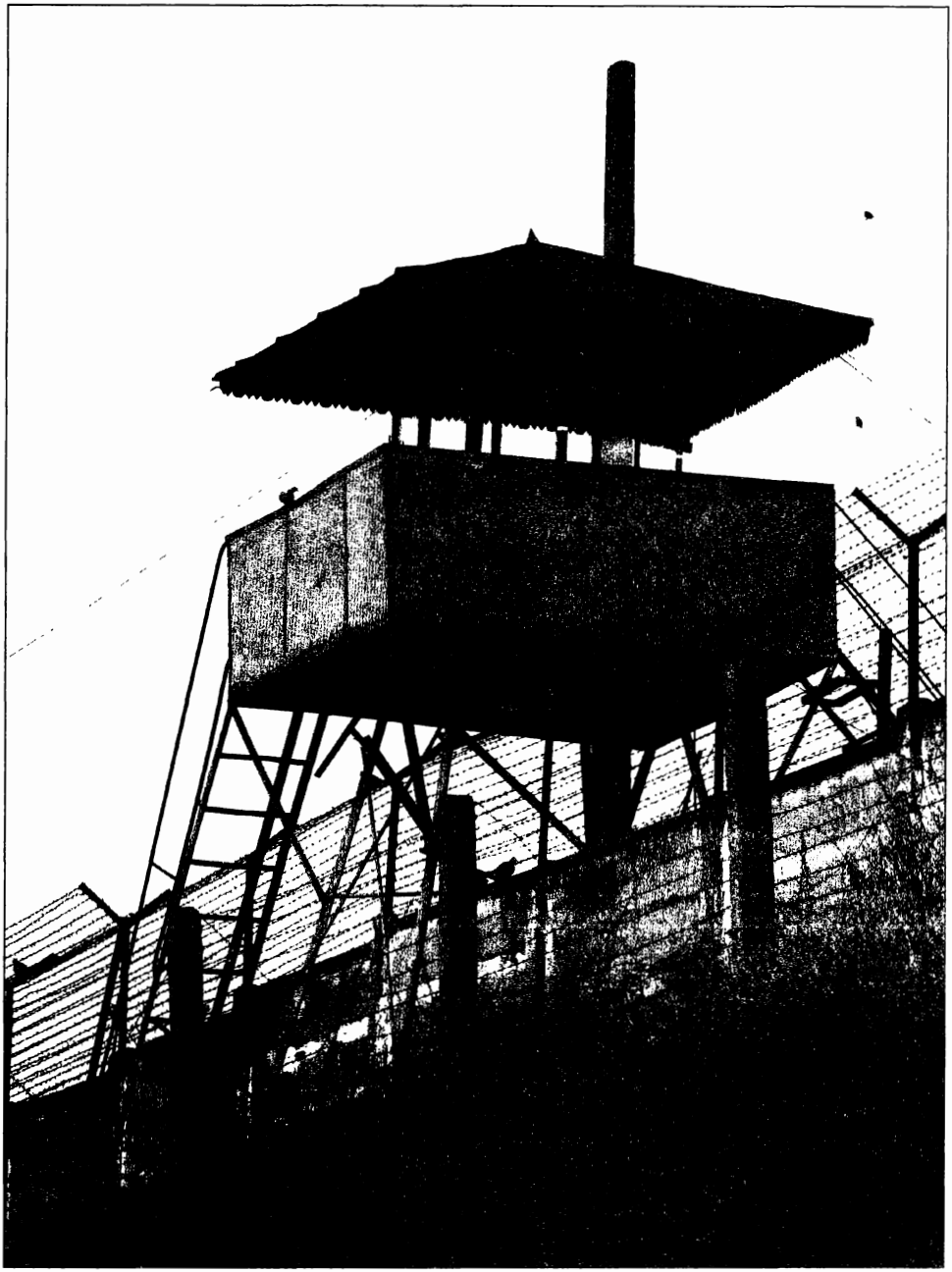

Fortul 13 Jilava, post de observare (IICCR, august 2007)

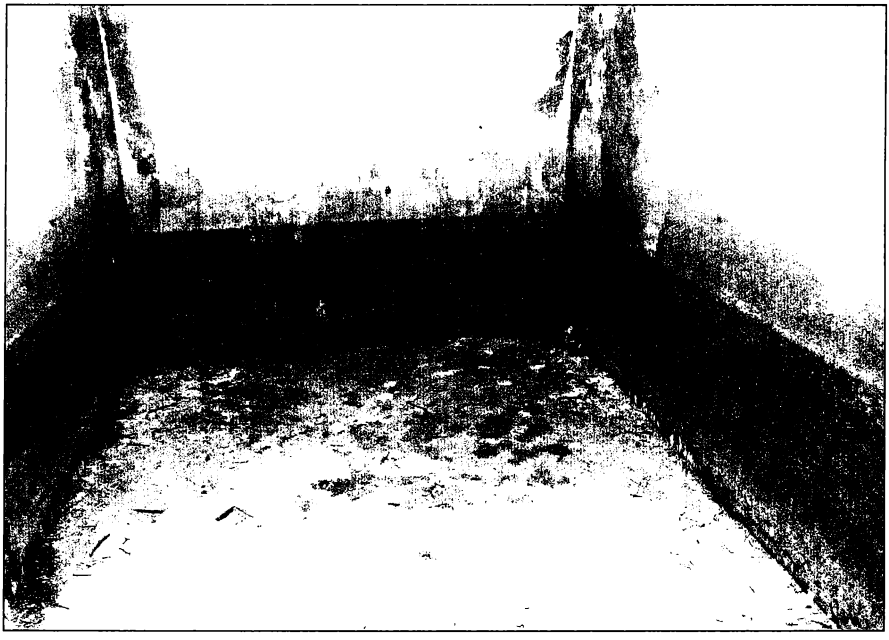

Fortul 13 Jilava, celulă (IICCR, august 2007)

Fortul 13 Jilava, geam de celulă (captură din *Memorialul durerii*)

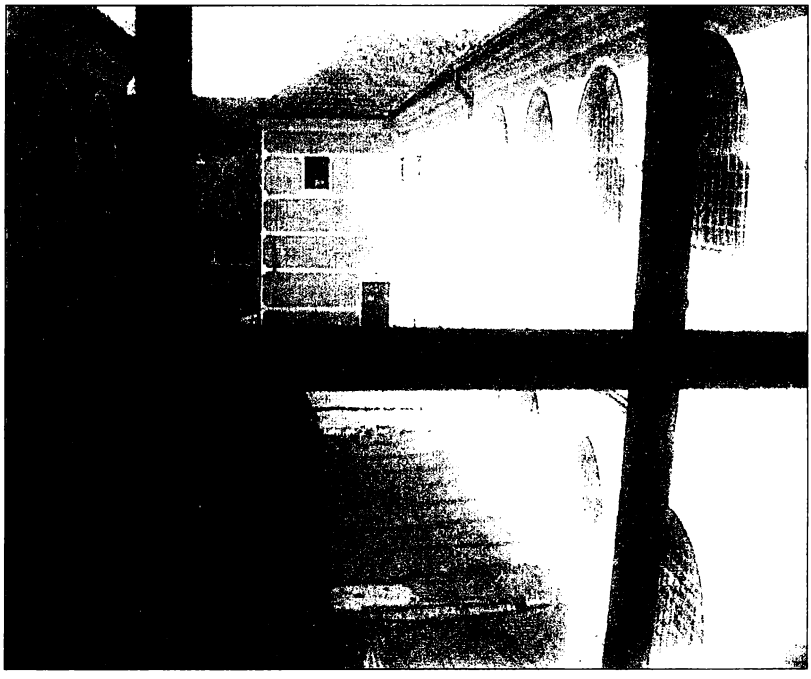

Penitenciarul Miercurea-Ciuc, curtea interioară (captură din *Memorialul durerii*)

Penitenciarul Miercurea-Ciuc, intrarea (captură din *Memorialul durerii*)

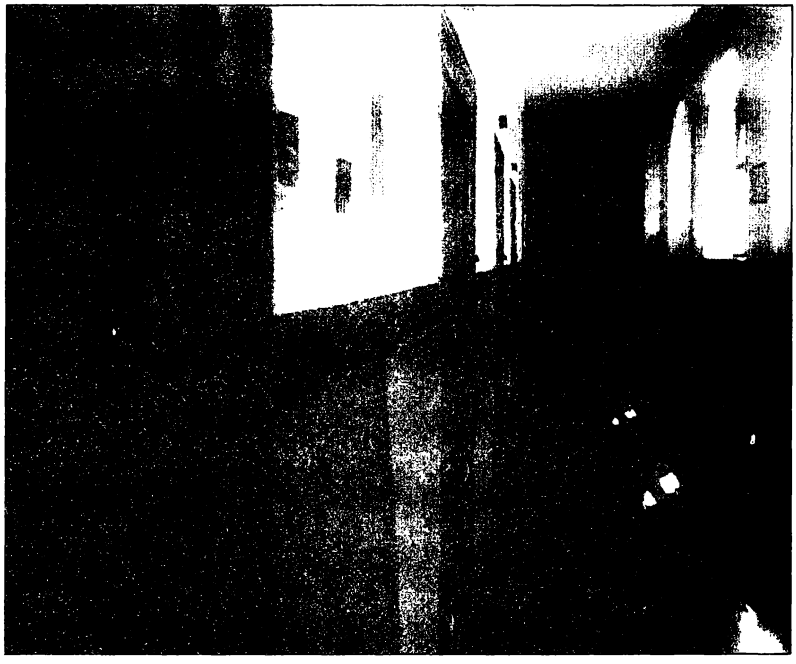

Penitenciarul Miercurea-Ciuc, coridor cu celule (captură din *Memorialul durerii*)

Penitenciarul Mislea, intrarea (captură din *Memorialul durerii*)

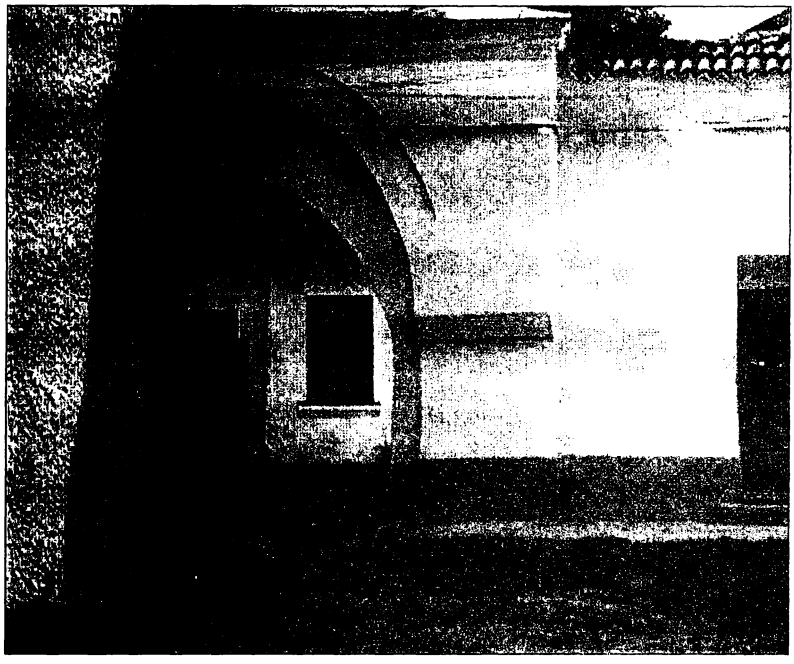

Penitenciarul Mislea, curtea interioară (captură din *Memorialul durerii*)

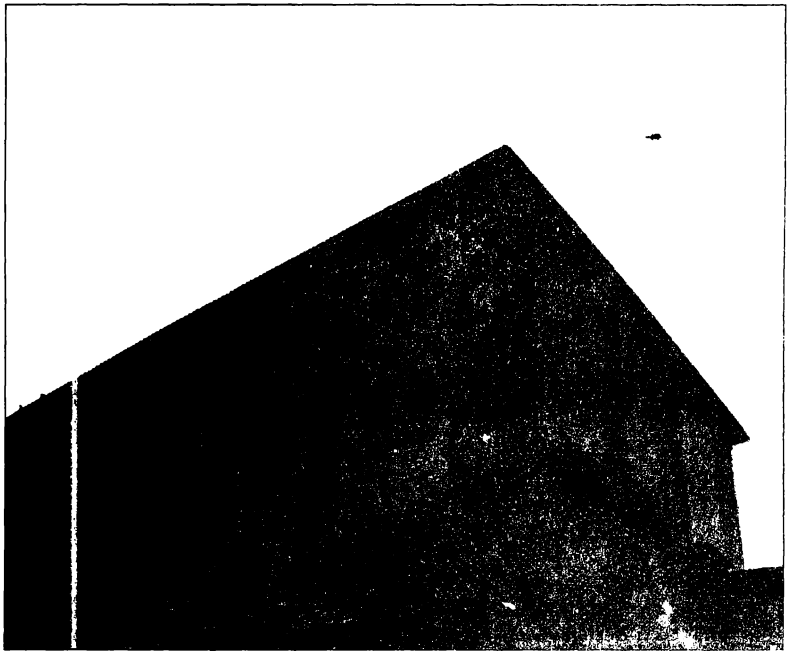

Penitenciarul Piteşti, clădirea (captură din *Memorialul durerii*)

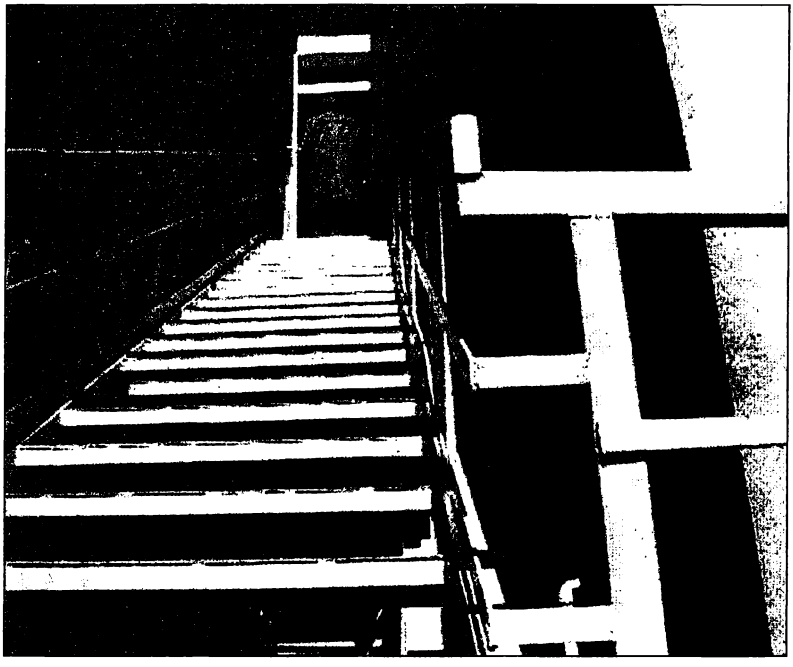

Penitenciarul Piteşti. intrarea (captură din *Memorialul durerii*)

Penitenciarul Piteşti, detaliu : gratii şi sârmă ghimpată (captură din *Memorialul durerii*)

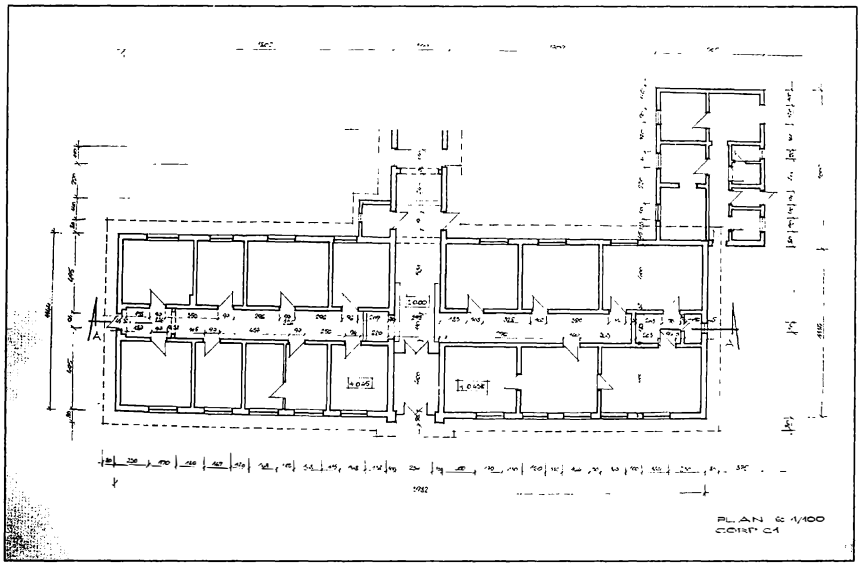

Penitenciarul Piteşti, planul corpului C1

Penitenciarul Râmnicu Sărat, portalul de la intrare (IICCR, august 2007)

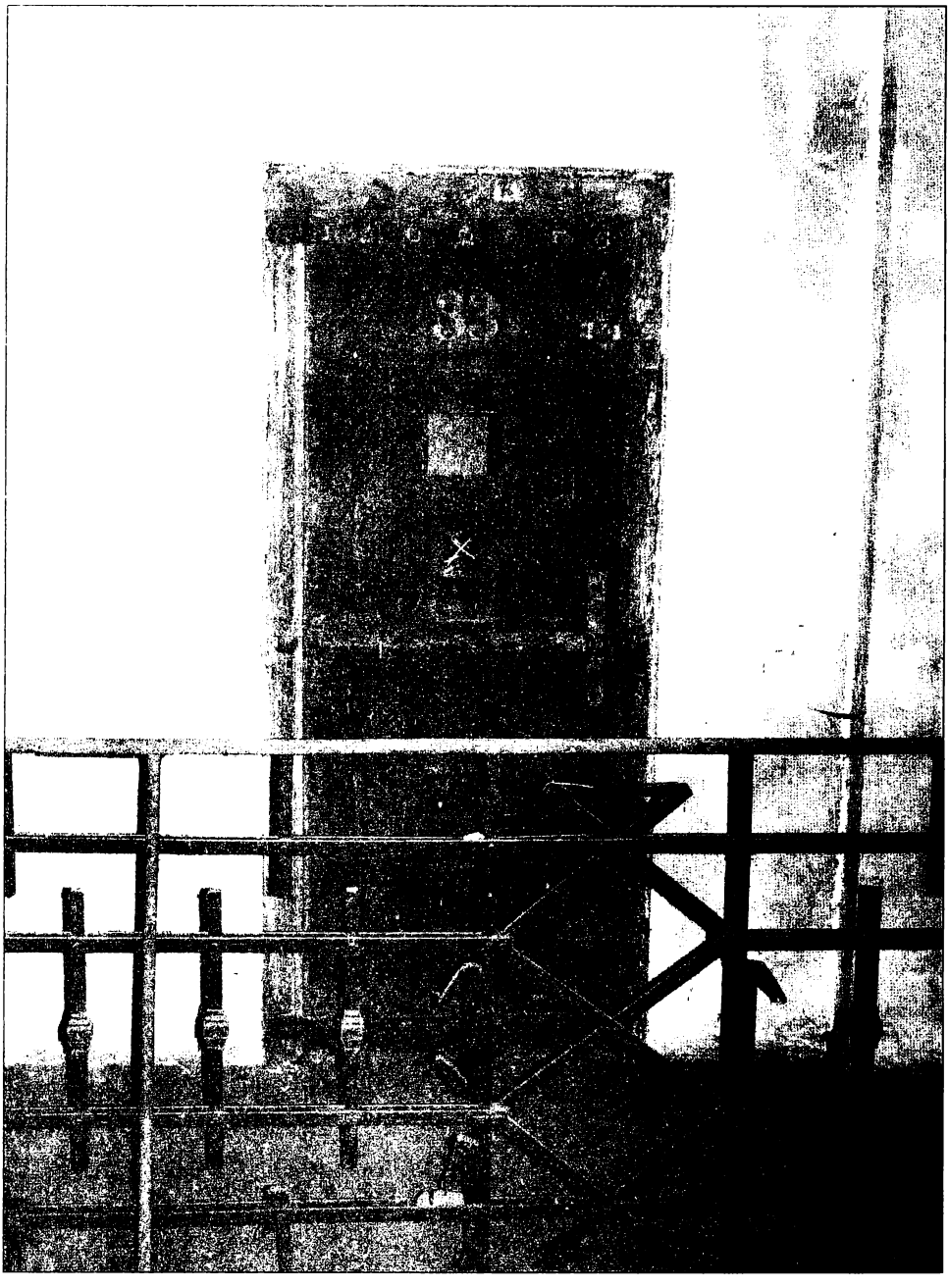

Penitenciarul Râmnicu Sărat, celula în care a stat închis Ion Mihalache
(IICCR, august 2007)

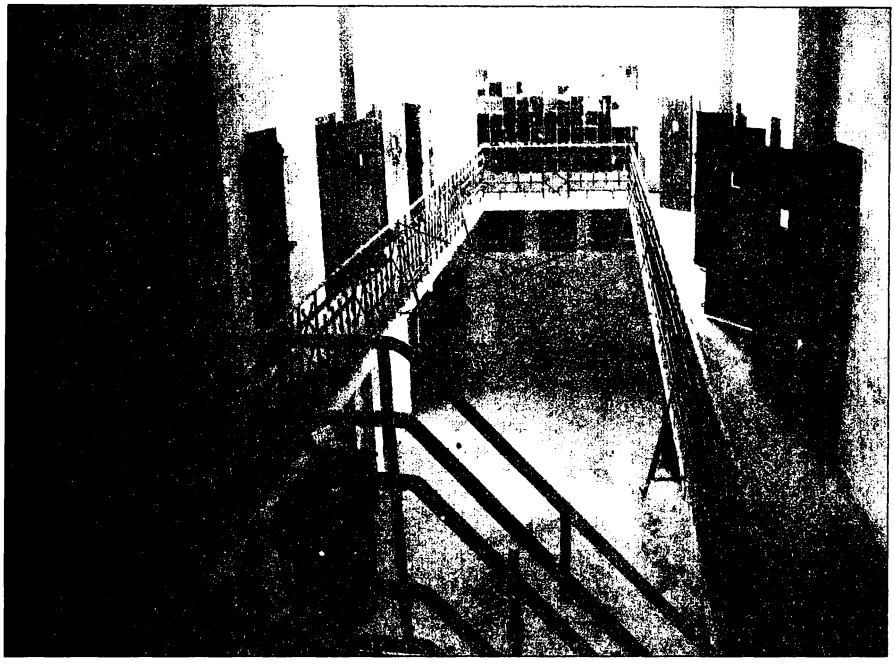

Penitenciarul Râmnicu Sărat, celularul de la etajul I (IICCR, august 2007)

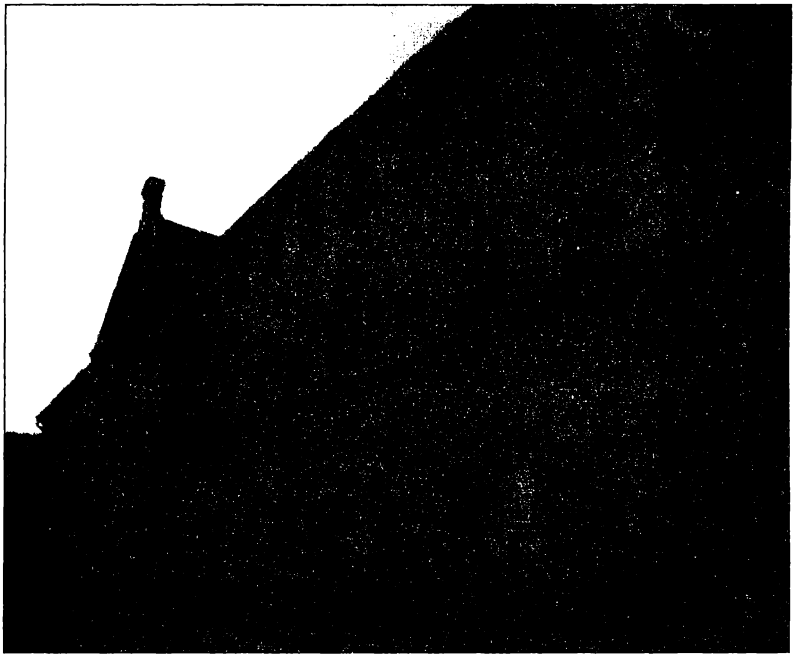

Penitenciarul Sighet, fațada (captură din *Memorialul durerii*)

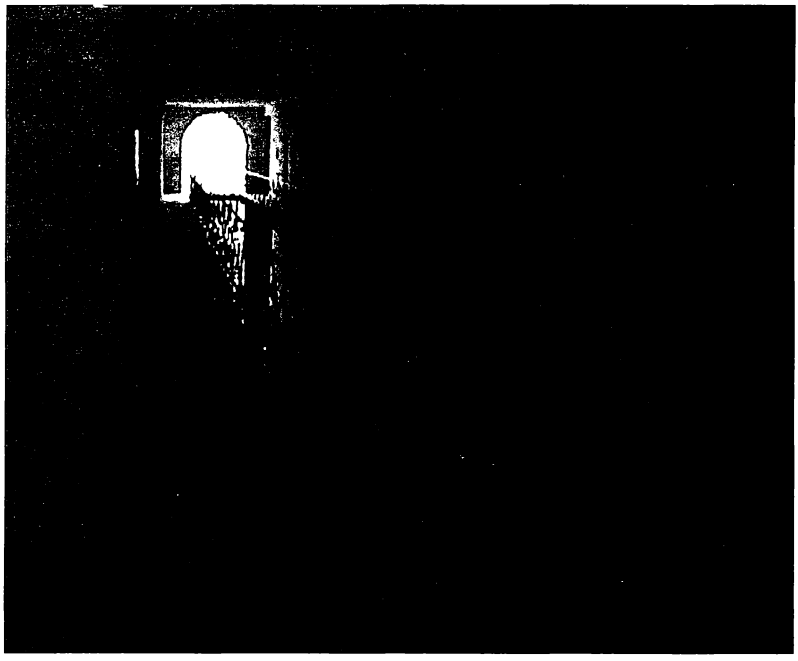

Penitenciarul Sighet, celularul de la ultimul etaj (captură din *Memorialul durerii*)

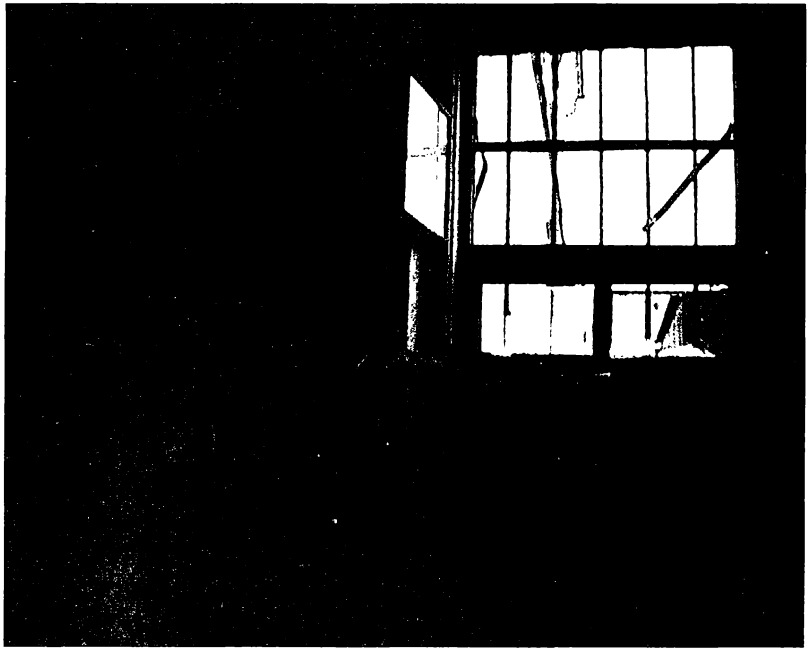

Penitenciarul Sighet, detaliu de celulă (captură din *Memorialul durerii*)

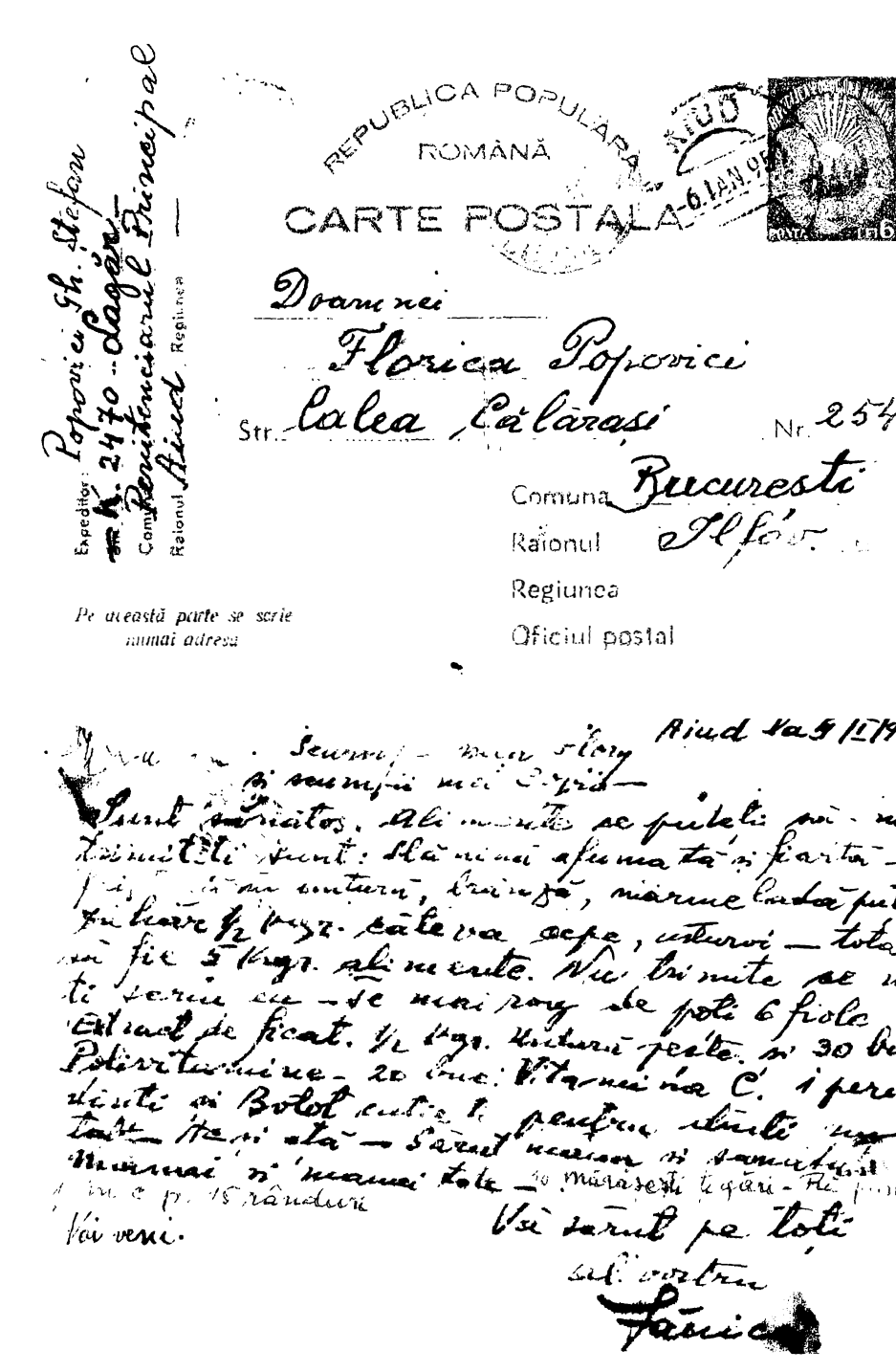

REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ

CARTE POSTALĂ

Expeditor: Popovici Șt. Ștefan
Nr. 2470 - Lagăr -
Comuna Penitenciarul Principal
Raionul Aiud Regiunea

Domnei

Florica Popovici

Str. Calea Călărași Nr. 254

Comuna București

Raionul Sf. Gh.

Regiunea

Oficiul postal

Pe această parte se scrie numai adresa

Aiud la 5 I 1951

Scumpa mea soție
și scumpii mei copii —

Sunt sănătos. Ați primit cele pachete până acum? Dacă nu, vă anunț că s-au trimis 2 pachete cu rufărie, brânză, mămăligă, pâine, fiecare ½ kgr. cățel de ceapă, untură — total să fie 3 kgr. alimente. Vă trimite și mai rog de pâine 6 foi de Extract de ficat. ½ kgr. untură-pește. și 30 buc Polivitaminice — 20 buc. Vitamina C. 1 perie de dinți și Bolot cutia la pentru dinți una tot — Atâți ați — Sărut nepoții și nepoții mei Mămuca și mamă toți — Să mă așteptați în țară — Pe [illegible] de 15 rânduri

Vă voi veni.

Vă sărut pe toți

cu drag

Tănică

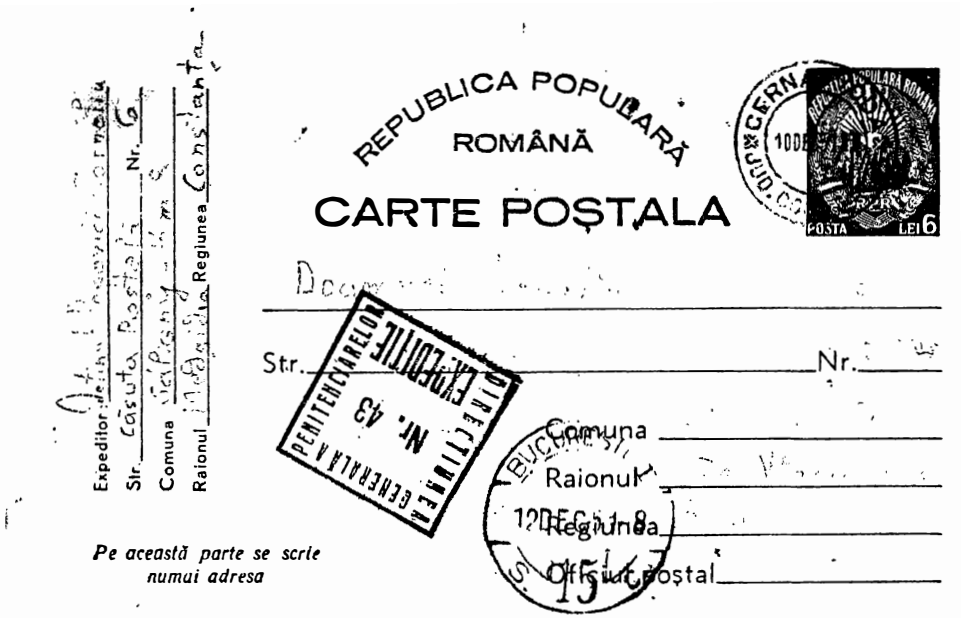

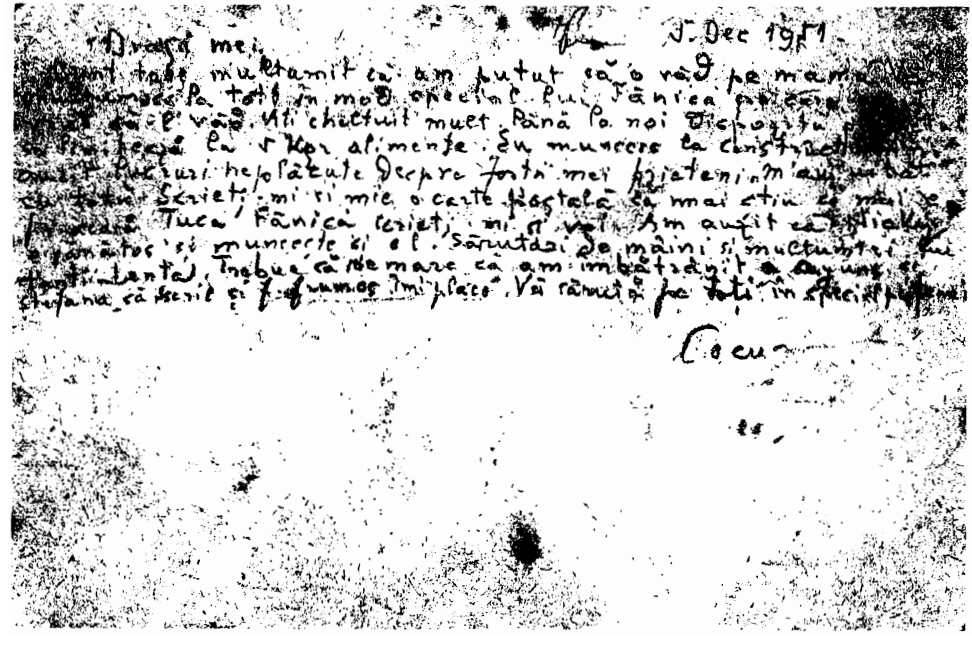

Carte poştală trimisă de către deţinutul Corneliu Popovici în 1951 de la colonia de muncă Saligny, Canalul Dunăre-Marea Neagră (faţă, verso)

Expeditor: Popovici Corneliu Nr. 2
Str. Sarmizegetusa Dep
Comuna Poarta Albă Canal
Raionul Medgidia Regiunea Constanța

REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ

CARTE POSTALĂ

Dnei Alexandrina Popovici

Str. Calea [illegible] Nr. 254

Comuna Bucureștii

Raionul Fetești Regiunea Bucureștii

Oficiul poștal

Pe această parte se scrie numai adresa

Dragii mei - 26 Oct 1951

Sunt mulțumit că pot să vă scriu aceste rânduri după atâta timp. Cred că cunoașteți împrejurările cum am stat. Primiți despre mine. Sunt sănătos și mă simt bine. Dacă puteți să-mi trimiteți un pachet de alimente, țigări și medicamente mi-ar prinde bine. În plus pot primi un mandat poștal de 1000 lei specificând pe mandat numărul bazei unde sunt.

Dacă vă interesează am vorbitor pe data de 25 Nov. și 16 Dec. mi-e urâre ne să vă mai zic să veniți cu toate că mi-e doa de voi. Nesfârșit de mult totuși eu v-am anunțat. Nu uitați cheltuieli mai la pachet după cum puteți. De mare - Trimiteți-mi și mie o fotografie a voastră pe care pe aceea a lui Florin am primit-o. Mă interesează și semnătura. Hârtia de scrisori. Trimiteți-mi o pereche de ghete și cremă. Vă mulțumesc și vă sărut

Cocoșoz

Carte poștală trimisă de către deținutul Corneliu Popovici în 1951 de la colonia de muncă Poarta Albă, Canalul Dunăre-Marea Neagră (față, verso)

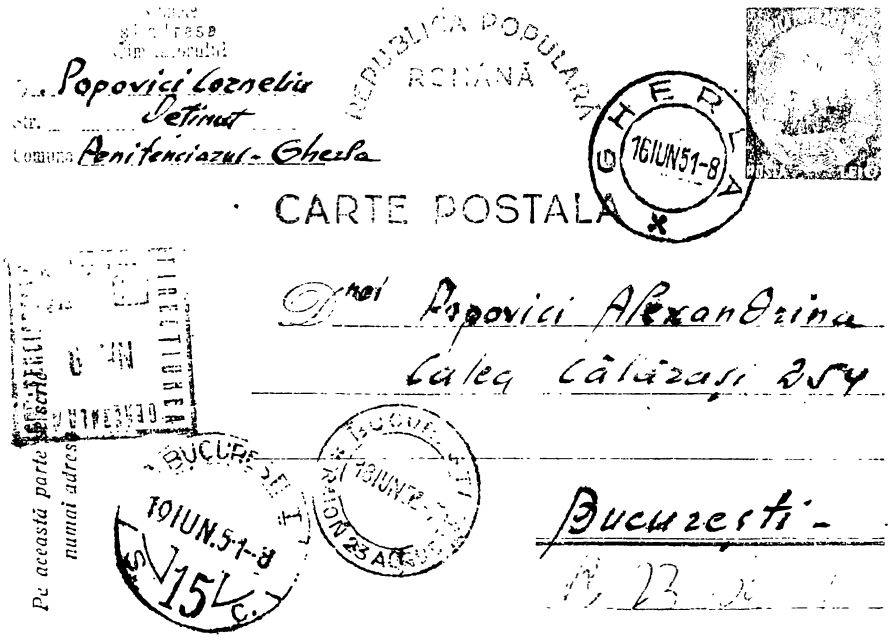

Dragii mei. Sunt sănătos. Am primit cartea poștală dela mama unde este f. îngrijorată din cauza mea. Nu vă îngrijorați căci am ce-mi trebue. Sunt bucuros că sînteți cu toții și că Fănică mănîncă și că are un fiățel pe care nu-l cunosc. Eu curînd sper să fiu din nou în mijlocul vostru - Spuneți lui Florinel să o asculte pe bunica și să învețe. Îmi scrii dragă mamă dacă pot primi pachet cu alimente. Ți-am scris în rîndul trecut că pot primi pachet cu alimente și țigări însă mi-e frică ca să nu fac prea mari cheltueli. De altfel am primit ambele pachete. Trimiteți-mi vreo fotografie a nepotului

cu mult dor al vostr-

Cocușor-

Carte poștală trimisă de către deținutul Corneliu Popovici în 1951
de la penitenciarul Gherla (față, verso)

REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ

CARTE POȘTALA

POSTA LEI 6

Dnei Alexandrina Popovici

Str. Calea Călărași Nr. 254

Comuna Bucureșt

Raionul Tudor Vladimirescu

Regiunea București

Oficiul poștal

Expeditor: Ștefan Corneliu Popovici
Str. Căsuța poștală Nr. 6
Comuna Saligny - Canal
Raionul Medgidia Regiunea Constanța

Pe această parte se scrie numai adresa

BUCUREȘTI I / 23 NOV 51-8 / 15

14 Nov 1951

Dragii mei

Sunt ignătos și bozerc să vă văd la vorbitor pe care îl am în fine de 25 Nov. Viu acept neapărat. Vă dați jos la gara Saligny și întrebați de colonia 6 la Km 8 unde sunt acum. Dacă pachetul de îmbrăcăminte îl întoarceți înapoi și trimiteți pe adresa mea unității de muncă 6 la Km 8 Saligny. Cerna Vodă. Pachetele de alimente, țigări și medicamente pe aceeași adresa ca cel de îmbrăcăminte. Vă rog să-mi trimiteți înainte de vorbitor căci la vorbitor veniți cu le pu - tete. Sunt rău impresionat dar vă rog să mă iertați până mă mai întâlnesc și eu. Vreau să vă văd trebue să mă înțeleg

Vă mulțumesc și vă sărut

Corneliu

Carte poștală trimisă de către deținutul Corneliu Popovici în 1951 de la colonia de muncă Saligny, Canalul Dunăre-Marea Neagră (față, verso)

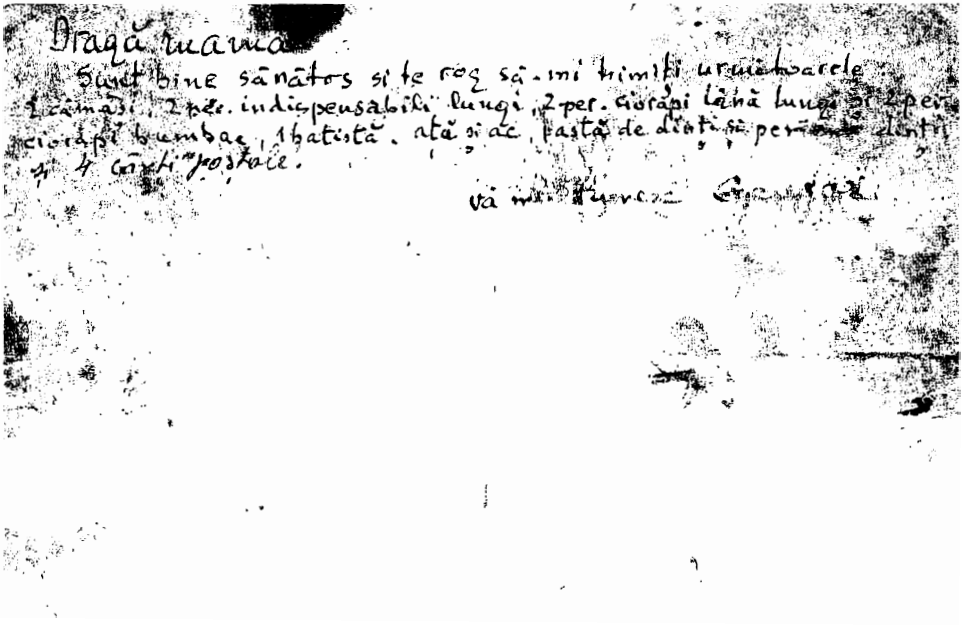
Dragă mamă
Sunt bine sănătos și te rog să-mi trimiți urmâtoarele
lucruri: 2 per. indispensabili lungi, 2 per. ciorapi lână lungi și 2 per.
ciorapi bumbac, 1 batistă, ață și ac, pastă de dinți și periuță de dinți
și 4 cărți poștale.
Vă mii figuri

Carte poştală trimisă de către deţinutul Corneliu Popovici în 1950
de la penitenciarul Gherla (faţă, verso)

Cuprins

Prezentarea autorilor 5
În loc de prefaţă (Andrei Muraru) 9
Lista abrevierilor 17
Represiune şi regim concentraţionar în România comunistă (1945-1967) (Cristina Roman) 19
Dicţionarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967) 73
Viaţa şi moartea la închisoare (Marius Oprea) 537
Bibliografie 547
Index de antroponime 561
Index de toponime 577
Ilustraţii 583

„Trăim cu consecințele trecutului. Românii trăiesc cu cicatricele unui regim care a fost impus din exterior, prin forță, împotriva voinței populației. Pecetea regimului comunist – represiunea – este ilustrată perfect în acest dicționar. Pentru cititorii mai vârstnici care au uitat supliciile acelor vremuri și pentru cei mai tineri care au avut norocul să nu le cunoască, acest dicționar prezintă în mod cuprinzător locurile în care au fost încarcerați opozanții regimului care l-a făcut posibil pe Ceaușescu."

Dennis Deletant

„Acest dicționar este o lucrare necesară (în contextul mai larg al postcomunismului), un compendiu comprehensiv, perfect utilizabil ca instrument istoric de lucru, o mult așteptată sinteză a unităților carcerale instituite de dictatura comunistă din România. Un dicționar pe înțelesul și pentru uzul tuturor generațiilor."

Ruxandra Cesereanu

„Rostul *Dicționarului penitenciarelor din România comunistă* este de a pune pe harta universală a crimelor împotriva umanității adevăratele bastioane ale cruzimii care au fost închisorile și lagărele regimului ce ne-a oprimat o jumătate de secol. Căci în România, ca și în toate celelalte state de dincoace de Cortina de Fier, comunismul nu ar fi putut supraviețui fără represiune: el nu poate fi gândit și nu putea funcționa în afara constrângerii, rațiunea sa fiind aceea de a trasa granițe interne în fiecare țară, între cei aflați înăuntrul și în afara închisorii, între dușmanii regimului și susținătorii săi. Cartea prezintă istoria tuturor unităților penitenciare care au funcționat pe teritoriul României în perioada 1945-1967, fiind prima monografie completă a sistemului carceral comunist."

Marius Oprea

EDITURA POLIROM

www.polirom.ro